Sisaala-Paasaal

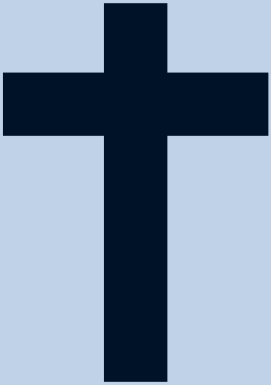

New Testament in Sisaala-Paasaal (Ghana)

Sisaala-Paasaal
New Testament in Sisaala-Paasaal (Ghana)

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sisaala-Paasaal

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-07-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Jul 2025 from source files dated 2 Jul 2025
5ad2e8f3-51a3-50fb-a466-cbfb371c3947

Contents

MATIWU 1
MAAKɪ 80
LUKA 127
GYƆƆŊ 211
YESU KPAMBɪSɪ 270
ROMA TɪMMA 350
1 KORIŊTI TɪMMA 385
2 KORIŊTI TɪMMA 419
GALETIYA TɪMMA 442
ƐFISO TɪMMA 455
FILIPI TɪMMA 467
KOLOSI TɪMMA 476
1 TESALONIIKA TɪMMA 484
2 TESALONIIKA TɪMMA 491
1 TIMOTI 495
2 TIMOTI 505
TITUSI 512
FILEMƆŊ 517
HIIBURU TɪMMA 519
GYEMSI 545
1 PIITA 555
2 PIITA 565
1 GYƆƆŊ 571
2 GYƆƆŊ 580
3 GYƆƆŊ 581
GYUUDI 583
WɪLɪIDAGɪYA 586

WIISI WIWELIYE HƱ MATIWU AA SABA

Yesu doho nala
Luka 3.23-28

1 Yesu Krisita doho nala rɛ nyɛ. Ʊ naabaa rɛ gyı yaa Deviti,
Deviti mɛ naabaa yaa Abıraham.
2 Abıraham nɛ gyı lʋl Azıkı.
Azıkı mɛ sii lʋl Gyeekɔbı.
Gyeekɔbı mɛ sii lʋl Gyuda abee ʋ naabiisi.
3 Gyuda mɛ sii lʋl Pɛrɛsı abee Zɛra.
(Ba nıına feŋ nɛ gyı yaa Tama.)
Pɛrɛsı mɛ bıl sii lʋl Hɛzʋrɔŋ.
Hɛzʋrɔŋ mɛ sii lʋl Rami.
4 Rami mɛ sii lʋl Amiinadabu.
Amiinadabu mɛ sii lʋl Naasuŋ.
Naasuŋ mɛ sii lʋl Salmɔŋ.
5 Salmɔŋ mɛ sii lʋl Buwasi.
(Buwasi nıına feŋ nɛ gyı yaa Reehabı.)
Buwasi mɛ sii lʋl Obɛdı.
(Obɛdı nıına feŋ nɛ gyı yaa Rufu.)
Obɛdı mɛ sii lʋl Gyesi.
6 Gyesi mɛ sii lʋl kuwori Deviti.
Deviti mɛ sii lʋl Solomɔn.
(Solomɔn nıına rɛ fa yaa Yuriya haaŋ hʋ ʋ aa sʋba ka Deviti laa kpa).
7 Solomɔn mɛ sii lʋl Rehobʋwam.
Rehobʋwam mɛ sii lʋl Abigya.
Abigya mɛ sii lʋl Asa.
8 Asa mɛ sii lʋl Gyihosafati.
Gyihosafati mɛ sii lʋl Gyɔram.
Gyɔram mɛ sii lʋl Yuzaya.
9 Yuzaya mɛ sii lʋl Gyotam.
Gyotam mɛ sii lʋl Ahazı.
Ahazı mɛ sii lʋl Hezikaya.
10 Hezikaya mɛ sii lʋl Manaasi.
Manaasi mɛ sii lʋl Amɔn.
Amɔn mɛ sii lʋl Gyosaya.
11 Gyosaya mɛ sii lʋl Gyekonaya abee ʋ naabiisi.
Saŋa no tıyaŋ nɛ ba kası Iziral tımma mʋ Baabilɔŋ paalʋʋ.
12 Ba gyı aa kası Iziral tımma mʋ Baabilɔŋ paalʋʋ hal tıyaŋ nɛ,
Gyekonaya lʋl Siyatiil, Siyatiil mɛ sii lʋl Zerubabɛl.
13 Zerubabɛl mɛ sii lʋl Abiyudi.

Abiyudi mɛ sii lʋl Ɛliyakim.
Ɛliyakim mɛ sii lʋl Azɔ.
14 Azɔ mɛ sii lʋl Zadɔkı.
Zadɔkı mɛ sii lʋl Akimu.
Akimu mɛ sii lʋl Ɛliyudu.
15 Ɛliyudu mɛ sii lʋl Ɛliyeza.
Ɛliyeza mɛ sii lʋl Maataŋ.
Maataŋ mɛ bıl sii lʋl Gyeekɔbı.
16 Gyeekɔbı mɛ rɛ yaŋ sii lʋl Gyosɛfʋ.
Gyosɛfʋ mɛ sii kpa Mɛɛrı, nal hʋ aa lʋl Yesu,
ba kı yırı Krisita, laataal hʋ Wıısı aa lıya.

17 A piili Abıraham a mʋ pele kuwori Deviti, Yesu Krisita naaba-doho fa yaa fi abee banaa rɛ. A yaŋ bıl piili bee kuwori Deviti a mʋ kı pele saŋa hʋ ba aa kası Iziral tımma mʋ Baabilɔŋ paalʋʋ hʋ, Yesu naaba-doho gyı yaa fi abee banaa rɛ. A bıl lıı haŋ saŋa hʋ mɛ a mʋ pele saŋa hʋ ba aa lʋl Krisita, laataal hʋ Wıısı aa lıya, ʋ naaba-doho gyı yaa fi abee banaa rɛ.

Yesu Krisita lʋlıı
Luka 2.1-7

18 Nyɛ rɛ Yesu Krisita lʋlıı naası tıŋa: Ʋ naa Mɛɛrı abee Gyosɛfʋ gyı wee nyʋwa rɛ anıı ba sı yal dɔmɔŋ. Amɛ ba ha gyı bı yal dɔmɔŋ, aŋka Wıısı Wiyesi Welii hʋ dee leŋ Mɛɛrı kaŋ luwol.
19 Gyosɛfʋ gyı yaa tıpʋlʋŋ tıına rɛ. Ɛɛ wıya ʋ gyı bee kyɛ dı ʋ we Mɛɛrı hıısı gyamaa tıyaŋ, aŋ gyı kı kyɛ dı ʋ lʋwɔlı vıya ʋ.
20 Ʋ gyı aa bıını gɛɛ tıyaŋ nɛ, malıka ko ʋ lee duwoso tıyaŋ a bası tıya ʋ a baa, “Gyosɛfʋ, Kuwori Deviti doho nal, ta leŋ dı kambıŋ kana ı, ı aa sı kpa Mɛɛrı a yaa ı haaŋ, beewıya Wıısı Wiyesi Welii hʋ dee rɛ tıŋ ʋ kaŋ biye no luwol.
21 Ʋ sı lʋl boyoŋbiye, dı ı we ʋ feŋ Yesu. Feŋ hʋ memii rɛ yaa Laataal, beewıya ʋ rɛ sı laa ʋ nala ta ba wıbɔmɔ tıyaŋ.”
22 Wıya no buloŋ gyı yaa rɛ dı wıya hʋ á Tıına Wıısı gyı aa tıŋ ʋ tıŋdaal kıdıgı tıyaŋ bası ko su ba bʋʋsı. Ʋ gyı tıŋ ʋ tıŋdaal no tıyaŋ nɛ a baa,
23 “Hatoluu kıdıgı ha aa bı gyıŋ baal sı kaŋ luwol a lʋl boyoŋbiye dı ba kana ʋ kı yırı Imanuwɛl.” (Feŋ hʋ memii rɛ yaa “Wıısı we á lee.”)
24 Gyosɛfʋ aa sii doo sıya tıyaŋ, ʋ gyı yaa gɛɛ hʋ malıka hʋ aa bası tıya ʋ rɛ, a gyı kpa Mɛɛrı mʋ ʋ dıya a yaa ʋ haaŋ.
25 Amɛ ʋ beel-ʋ ha gyı bı gyıŋ dɔmɔŋ anıı baal bee haaŋ aŋka Mɛɛrı lʋl boyoŋbiye. Nyɛ rɛ Gyosɛfʋ we biye hʋ feŋ Yesu.

2

Wɪgʊnna badɔmɔŋ lɪɪ tɪɪmemii dɪɪlaŋ ko dɪ ba na Yesu

1-2 Bɛtɪlɛhɛm tɪyaŋ nɛ ba gʊɪ lʊl Yesu. Bɛtɪlɛhɛm gʊɪ yaa tɔbiye rɛ, a we Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ. Haŋ saŋa hʊ Kuwori Hɛrɔtɪ rɛ gʊɪ yaa doŋ paalʊʊ kuworibal. Ba gʊɪ aa lʊl Yesu, ʊ bɪ pɪɪsa ka wɪgʊnna badɔmɔŋ aa gʊnnɪ kʊɪŋwʊlɪya wɪkanɪya sii lɪɪ tɪɪmemii dɪɪlaŋ, a ko Gyerusalɛm, a ko pɪyɛsɪ, a baa, "Lee tɪyaŋ nɛ ba lʊl biye hʊ aa sɪ yaa Gyuuma kuwori hʊ? Á na kʊɪŋwʊlɪɪ rɛ tɪɪmemii tɪyaŋ, ʊ daga anɪɪ ba lʊla ʊ rɛ á ko dɪ á kʊʊwalɪ ʊ a kpa ʊ gʊɪrɪma tɪya ʊ."

3 Kuwori Hɛrɔtɪ gʊɪ aa nɪɪ wɪɪ no, kambɪŋ gʊɪ kaŋ ʊ bee Gyerusalɛm tɪmma buloŋ nɛ kɪŋkaŋ.

4 Ɛɛ rɛ ʊ gʊɪ yɪrɪ Gyuuma wɪɪkʊʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hʊ a ko laŋŋɪ, a pɪyɛsɪ ba a baa, "Lee tɪyaŋ nɛ ba sɪ lʊl Krisita hʊ, laataal hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya?"

5 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʊ a baa, "Ba sɪ lʊla ʊ Bɛtɪlɛhɛm aa we Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ tɪŋdaal hʊ gʊɪ sabɪ. Ʊ gʊɪ baa dɪ

6 Wɪɪsɪ baa,

"Bɛtɪlɛhɛm yaa tɔbiye rɛ Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ.
Amɛ Gyudɪya paalʊʊ buloŋ tɪyaŋ, Bɛtɪlɛhɛm nala rɛ yaa nɪbala,
beewɪya ba tɪyaŋ nɛ Iziral kuwori sɪ lɪɪ,
nal hʊ aa sɪ kɪ deŋ ŋ nala, Iziral tɪmma."

7 Doŋ nɛ Kuwori Hɛrɔtɪ lʊwɔlɪ yɪrɪ wɪgʊnna hʊ aa lɪɪ tɪɪmemii ko, a kaŋ ba mʊ faŋa a pɪyɛsɪ ba dɪ ba daga ʊ saŋa hʊ tɪɪ kʊɪŋwʊlɪɪ hʊ aa lɪya. Ba daga tɪya ʊ.

8 Ɛɛ rɛ Kuwori Hɛrɔtɪ ta ba dɪ ba mʊ Bɛtɪlɛhɛm, aŋ basɪ tɪya ba a baa, "Ma mʊ kʊɛ biye hʊ abee sɪfɪyasɪ. Ma yaŋ ko na ʊ pɛ, ma leŋ dɪ ŋ mɛ kaŋ duwoso, dɪ ŋ mɛ mʊ kʊʊwalɪ ʊ a kpa ʊ gʊɪrɪma tɪya ʊ."

9 Ba aa nɪɪ gɛɛ, ba lɪɪ kpa ŋmanɪɪ a kɪ mʊ, kʊɪŋwʊlɪɪ hʊ ba fa aa naa tɪɪmemii bɪl laa ba sɪya gɛɛɛ, a mʊ sɪŋ kʊʊgili lee hʊ biye aa we.

10 Ba aa naa kʊɪŋwʊlɪɪ hʊ gɛɛ, ba tenni buloŋ fɪʊɛlɪ, ba kɪ gʊʊwɔsɪ.

11 Ba aa mʊʊ pele lee hʊ biye hʊ aa we, ba mʊ gʊʊʊ dɪya hʊ a na biye hʊ abee ʊ naa Mɛɛrɪ. Ɛɛ rɛ ba tuu gbinni biye hʊ sɪya tɪyaŋ a kʊʊwalɪ ʊ a kpa ʊ gʊɪrɪma tɪya ʊ, aŋ puri ba kʊʊgɪsɪ a lɪɪ salma abee wɪsɪnaaŋ abee kɪŋ kɪdɪgɪ sʊwala aa sʊma ba kɪ yɪrɪ mɛɛ, a tɪya ʊ.

12 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ basɪ tɪya ba, ba duwoso tɪyaŋ abee sɪfɪyasɪ anɪɪ ba ta ko mɪɪgɪ mʊ Kuwori Hɛrɔtɪ lee. Nyɛ rɛ ba sii a tɪŋ ŋmaŋdɪma a mɪɪgɪ mʊ ba paalʊʊ.

Gyosɛfʋ bee Mɛɛrɪ lɪɪ fá mʋ Igyipiti

13 Wɪgyʋnna hʋ bee mʋyɪ hal tɪyaŋ nɛ Gyosɛfʋ duwosi
na malɪka dɪ ʋ ko ʋ lee a basɪ tɪya ʋ a baa, "Sii kpa biye hʋ
abee ʋ naa a fá mʋ Igyipiti. Ma we doŋ a kaŋ kɪ mʋ saŋa hʋ
ŋ bɪl aa sɪ tɪya ma ŋmanɪɪ dɪ ma lɪɪ doŋ, beewɪya Kuwori
Hɛrɔtɪ aa kyɛ dɪ ʋ kpʋ biye hʋ rɛ."
14 Ɛɛ rɛ Gyosɛfʋ gyɪ sii kpa biye hʋ bee ʋ naa buloŋ a mʋ
Igyipiti paalʋʋ tebine. Doŋ tɪyaŋ nɛ ba gyɪ we a mʋ pele
saŋa hʋ Kuwori Hɛrɔtɪ gyɪ aa ko sʋba.
15 Wɪɪ no gyɪ yaa rɛ dɪ wɪɪ hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʋ tɪŋdaal
tɪyaŋ basɪ ko yaa wɪtɪɪ. Wɪɪsɪ gyɪ baa,
"Ɲ biye gyɪ we Igyipiti paalʋʋ tɪyaŋ nɛ ŋ lɪɪ ʋ."

Ba kpʋʋ boyoŋbiifɪllɪ Bɛtɪlɛhɛm tɪyaŋ

16 Kuwori Hɛrɔtɪ gyɪ aa ko gyɪma anɪɪ wɪgyʋnna hʋ mʋrɪ
ʋ rɛ, ʋ na baaŋ kɪŋkaŋ. Wɪgyʋnna hʋ gyɪ aa daga ʋ saŋa hʋ
ba aa lʋl Yesu wɪya, ʋ sii ta ʋ laalyuwolo dɪ ba mʋ Bɛtɪlɛhɛm
abee tɔbiisi hʋ buloŋ aa kpaga doŋ, a kpʋ boyoŋbiisi hʋ
buloŋ ha aa yaa bɪsɪ balɪya a kaŋ kɪ tuu.
17 Wɪɪ no leŋ wɪɪ hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʋ tɪŋdaal Gyɛrimaya
tɪyaŋ basɪ ko yaa wɪtɪɪ rɛ.
18 Wɪɪ hʋ Gyɛrimaya gyɪ aa basa rɛ nyɛ:
"Nal lɛ aa wii Rama tɪyaŋ,
a wii kɪ gʋwagɪ
Rekyil lɛ aa wii ʋ balɪya aa sʋba wɪya,
a pɔ dɪ ʋ bee tallɪ."

Gyosɛfʋ bee Mɛɛrɪ mʋʋ Nazarɛti

19-21 Kuwori Hɛrɔtɪ sʋʋ hal tɪyaŋ, Gyosɛfʋ bɪl duwosi a na
malɪka dɪ ʋ ko ʋ lee Igyipiti paalʋʋ tɪyaŋ a basɪ tɪya ʋ a baa,
"Sii kpa biye hʋ abee ʋ naa a mɪɪgɪ mʋ Iziral paalʋʋ. Nala
hʋ fa aa kyɛ dɪ ba kpʋ biye hʋ sʋba rɛ." Ɛɛ rɛ ʋ sii kaŋ biye
hʋ abee ʋ naa a mʋ we Iziral paalʋʋ tɪyaŋ.
22 Amɛ Gyosɛfʋ aa ko nɪɪ anɪɪ Kuwori Hɛrɔtɪ sʋba rɛ, ka ʋ
biye Akɪlɔɔsɪ di koro Gyudɪya paalʋʋ tɪyaŋ, kambɪŋ gyɪ fa
kana ʋ rɛ doŋ mʋyɪ wɪya. Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ bɪl basɪ tɪya ʋ duwoso
tɪyaŋ abee sɪfɪyasɪ anɪɪ ʋ mʋ hɔŋ Galili paalʋʋ tɪyaŋ.
23 Ʊ aa mʋʋ Galili paalʋʋ, ʋ mʋʋ hɔŋ Nazarɛti tɪyaŋ nɛ.
Nyɛ yaa rɛ dɪ wɪya hʋ Wɪɪsɪ aa tɪŋ ʋ tɪŋdaala hʋ tɪyaŋ basɪ
ko yaa wɪtɪɪ. Ba gyɪ basa rɛ a baa,
"Ba sɪ kana ʋ kɪ yɪrɪ Nazarɛti tɪɪna."

3

Gyɔɔŋ Wɪɪsɪɪnɪɪfool hʋ basɪ Wɪɪsɪ wɪya
Maakɪ 1.1-8; Luka 3.1-18; Gyɔɔŋ 1.19-28

1 Saŋa no tıyaŋ nɛ baal kıdıgı ba aa yırı Gyɔɔŋ
Wıısınııfool hʊ mɛ sii ko Gyudıya paalʊʊ, a we pogo tıyaŋ
a piili kı bası Wıısı wıya.
2 Ʊ gyı bası tıya ba rɛ a baa, “Ma bırımı lıı ma wıbɔmɔ
tıyaŋ, beewıya Wıısıbee koro hʊ kpaga rɛ!”
3 Gyɔɔŋ no wıya rɛ Wıısı gyı tıŋ ʊ tıŋdaal Azaaya tıyaŋ
a gyı bası gɛɛ. Ʊ gyı baa, dı Wıısı baa,
“Nal lɛ we pogo tıyaŋ a heeli kı bası,
“Ma marı ma tısı dı á Tıına ko kı tıŋa anıı ma aa marı
ŋmaŋ-deginii a pɔ nıbal koyi gɛɛ.”
4 Nyɔgımaa pʊna gannı rɛ Gyɔɔŋ gyı fa kı laalı, aŋ aa kpa
tɛpııŋbii vʊwa ʊ tıŋa. Nyıŋgırıgısı abee tʊʊ rɛ gyı yaa ʊ
kıdiiliye.
5 Nala gyı lıı Gyerusalɛm abee Gyudıya paalʊʊ abee tɔnı hʊ
buloŋ aa kpaga Gyɔɔdaŋ fuwo hʊ buloŋ nɛ, a kı ko ʊ lee.
6 Ba aa ko lusi ba wıbɔmɔ aŋ tuu Gyɔɔdaŋ fuwo hʊ, ʊ fo ba
wııkyʊwalnıı.
7 Amɛ Gyɔɔŋ aa ko na dı Farasiima abee Sadusiima yʊga
aa kı ko ʊ lee dı ʊ fo ba wııkyʊwalnıı gɛɛ, ɛɛ rɛ ʊ bası tıya
ba a baa, “Ɛɛdɔŋ dʊma! Ma dawarı yʊga ma tıyaŋ! Ma
bıına ma sı wuwo fá nyʊgısı kyɛɛ hʊ Wıısı aa sı di nala
sarıya rɛ koo?
8 Ma kı yaa wıya hʊ aa daga anıı ma bırıma lıı ma
wıbɔmɔ tıyaŋ nɛ,
9 aŋ ta bıına anıı Abıraham aa yaa ma naabaa wıya, Wıısı
bı sı dɔgısı ma. Ma leŋ dı ŋ bası tıya ma anıı Wıısı sı wuwo
leŋ dı bʊwa no ma aa naa nyɛ bırımı Abıraham doho nala.
10 Ma na, Wıısı yaa siri abee ʊ saa rɛ dı ʊ ŋmaŋ tıısı lo.
Tıya hʊ buloŋ aa bee nɔŋ nɔŋweliye, ʊ sı ŋmana ʊ lo a paa
we diŋ tıyaŋ.
11 Nıı dʊŋ nɛ ŋ kɛ kaŋ kı fo ma wııkyʊwalnıı, dı gɛɛ daga
anıı ma bırıma lıı ma wıbɔmɔ tıyaŋ nɛ, amɛ nal hʊ aa sı
tıŋa ŋ hal ko, ʊ kɛ sı kpa Wiyesi Welii hʊ abee diŋ a fo ma
wııkyʊwalnıı. Ʊ rɛ te ŋ. Ŋ paalı bı maga dı ŋ kol ʊ naatɔbɔ
mɛ gba.
12 Ʊ kol ʊ mıkyaarıgbaha rɛ, dı ʊ ko ŋmaa ʊ mıya buloŋ
teŋ, dı ʊ kpa gbaha hʊ a kyaarı lıı miŋbii hʊ a we ʊ busol
tıyaŋ aŋ kpa mıŋgyɔrʊ hʊ we diŋ tıyaŋ. Diŋ hʊ aa bı sı
maakyiye dısı.”

Gyɔɔŋ foo Yesu wııkyʊwalnıı
Maakı 1.9-11; Luka 3.21-22

13 Saŋa hʊ Gyɔɔŋ gyı aa bası Wıısı wıya aŋ kı fo nala
wııkyʊwalnıı hʊ tıyaŋ nɛ, Yesu sii lıı Galili paalʊʊ a ko
Gyɔɔŋ lee Gyɔɔdaŋ fuwo hʊ tıyaŋ dı ʊ fo ʊ wııkyʊwalnıı.

14 Amɛ Gyɔɔŋ aa naa gɛɛ, ʋ kı lʋga dı Yesu bırımı ʋ
hakıla. Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ bası tıya ʋ a baa, “Ɪ rɛ maga dı ı
fo ŋ wııkyʋwalnıı, aŋka ı mııgı ko ŋ lee dı mıyaŋ fo ı
wııkyʋwalnıı?”
15 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Ɪ kɛ yaa gɛɛ ŋ aa baa ı
yaa. Nyɛ rɛ sı leŋ dı á yaa wıya hʋ buloŋ Wıısı aa kyɛɛ.”
Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ laa nyʋwa, a fo Yesu wııkyʋwalnıı.
16 Gyɔɔŋ aa yaŋ fo Yesu wııkyʋwalnıı hʋ ko teŋ, ɛɛ rɛ Yesu
mııgı lıı nıı hʋ tıyaŋ a ko dı ʋ lıı, dı ʋ naa wıısınyuu lɔgɔ
suri. Ka ʋ na Wıısı Wiyesi Welii hʋ a kıı gɛɛ anıı kokomo,
a ko tuu saga ʋ tıyaŋ.
17 Doŋ tıyaŋ nɛ, ʋ nıı taal dı ʋ lıı wıısınyuu a baa, “Ŋ
biikyoolii rɛ nyɛ. Ŋ teŋ fıyɛla rɛ ʋ tıyaŋ.”

4

Sıtaanı magısı Yesu
Maakı 1.12-13; Luka 4.1-13

1 Ɛɛ rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʋ kpa Yesu gyʋʋ pogo. Doŋ
tıyaŋ nɛ Sıtaanı magısı ʋ.
2 Nyɛ rɛ Yesu gyı we pogo hʋ tıyaŋ kyɛyɛ mɔllı balıya dı
ʋ bı dii kıŋ buloŋ tebine bee wııhaa buloŋ. Ɛɛ rɛ losi gyı
kana ʋ.
3 Doŋ nɛ Sıtaanı ko bası tıya ʋ a baa, “Na ı yaa Wıısı Biye
rɛ, ɛɛ kɛ leŋ dı bʋwa no bırımı kıdiiliye.”
4 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ
a baa,
“Kıdiiliye dʋŋ daa aa tıya nihuwobiŋ mııbol,
amɛ wıı buloŋ aa lıı Wıısı nyʋwa tıyaŋ mɛ aa tıya
nihuwobiŋ mııbol lɛ.”
5 Ɛɛ rɛ Sıtaanı kaŋ Yesu mʋ Gyerusalɛm, a kana ʋ mʋ gyıŋ
Wııkyʋwaldııbal hʋ nyugbaŋfara,
6 aŋ bası tıya ʋ a baa, “Na ı yaa Wıısı Biye rɛ, ɛɛ kɛ sıŋ daha
aŋ gyaa tuu kyigisi taŋha tıyaŋ. Beewıya ba saba Wıısı teŋ
tıyaŋ nɛ a baa dı Wıısı baa,
“Ŋ sı leŋ dı ŋ malıkası
kı pɔ ı. Ba sı kyeŋ kana ı,
dı ı naaŋ mɛ ta dige taŋha.”
7 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa,
“Ba bıl saba Wıısı teŋ logiŋ kıdıgı tıyaŋ nɛ a baa,
“Ta kı magısı ı Tıına Wıısı.”
8 Ɛɛ rɛ Sıtaanı bıl kaŋ Yesu mʋ gyıŋ dogiŋbal kıdıgı nyuu
a daga ʋ dʋnıya koro abee ʋ weliŋ buloŋ fine,
9 aŋ bası tıya ʋ a baa, “Ŋ sı kpa kına no buloŋ tıya ı, dı ı
rɛ sı tuu gbinni a kyʋwalı ŋ abee gyırıma.”

10 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Sɪtaanɪ, fasɪ mʋ ŋ sɪyaŋ!
Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba saba rɛ a baa, Kɪ kyʋwalɪ ŋ Tɪɪna Wɪɪsɪ
dʋŋ abee gyɪrɪma aŋ kɪ tɪŋa ʋ.”
11 Doŋ tɪyaŋ nɛ Sɪtaanɪ leŋ Yesu aŋ kpa mʋ. Doŋ nɛ ka
malɪkasɪ ko tuu kyiyeli ʋ.

Yesu piile ʋ tʋma Galili paalʋʋ tɪyaŋ
Maakɪ 1.14-15; Luka 4.14-15

12 Yesu aa ko nɪɪ dɪ ba kaŋ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ tɔ dɪyaŋ,
ɛɛ rɛ ʋ sii lɪɪ Gyudɪya paalʋʋ tɪyaŋ a kpa mʋ Galili paalʋʋ.
13 Nyɛ rɛ ʋ sii kpa mʋ Nazarɛti a bɪl lɪɪ doŋ a mɪɪgɪ kpa
mʋ hɔŋ Kapɛɛnam tɪyaŋ. Tɔɔ no kpaga Galili fuwobal hʋ
rɛ, a we Zebulɔŋ abee Nafitali paalʋʋ tɪyaŋ.
14 Wɪɪ no gyɪ yaa rɛ dɪ wɪɪ hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʋ tɪŋdaal
Azaaya tɪyaŋ basɪ ko yaa wɪtɪɪ.
15 Ʊ gyɪ baa,
“Ma nala hʋ aa we Zebulɔŋ abee Nafitali paalʋʋ aa kyaasɪ
Galili fuwobal hʋ, Gyɔɔdaŋ fuwobal hʋ kyolo, abee
Galili paalʋʋ nala, lee hʋ tɪyaŋ nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma
aa yʋga,
ma nɪɪ daha,
16 “Nala hʋ aa we bilhuu tɪyaŋ,
ba na pʋlʋŋbal lɛ.
Nala hʋ mɛ buloŋ aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ,
Ba naa Wɪɪsɪ laatayɪ rɛ ʋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ pʋlʋŋ nɛ kyaanɪ we
ba tɪyaŋ.”
17 Saŋa no tɪyaŋ nɛ Yesu gyɪ piili kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya a baa,
“Ma bɪrɪmɪ lɪɪ ma wɪbɔmɔ tɪyaŋ, beewɪya, Wɪɪsɪbee koro
hʋ kpaga rɛ.”

Yesu yɪrɪ fuwonaŋkasɪla banaa
Maakɪ 1.16-20; Luka 5.1-11

18 Yesu gyɪ kpaa Galili fuwobal hʋ nyʋwa a kpala kɪ baŋ
dɪ ʋ naa fuwonaŋkasɪla balɪya dɪ ba aa kasɪ fuwonamɪɪsɪ
abee ba keliŋsi. Ba gyɪ yaa nɪmmabalɪya rɛ. Kɪdɪgɪ feŋ nɛ
yaa Siimɔŋ (ʋ feŋ kɪdɪgɪ mɛ rɛ yaa Piita.) Ʊ naabiye hʋ mɛ
feŋ nɛ Aŋduru.
19 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma ko kɪ tɪŋa ŋ hal. Ŋ
sɪ daga ma gɛɛ ma aa sɪ kɪ kasɪ nihuwobisi.”
20 Haŋ lagɪlagɪbiye hʋ ba kpa ba keliŋsi hʋ ta, aŋ sii tɪŋa
ʋ hal.
21 Yesu bɪl kpaa kɪ mʋ dɪ ʋ naa Gyemsi bee ʋ naabiye
Gyɔɔŋ abee ba kuwo Zebedi, dɪ ba we nɪɪduworiboro tɪyaŋ
a kɪ marɪ ba keliŋsi.
22 Ɛɛ rɛ Yesu yɪrɪ ba, ba guu sii a leŋ ba nɪɪduworiboro hʋ
abee ba kuwo buloŋ ta, aŋ tɪŋ Yesu hal.

Yesu tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma
Luka 6.17-19

23 Ɛɛ rɛ Yesu gɔllɪ Galili paalʊʊ buloŋ a kɪ daga nala Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ, a basɪ Wɪɪsɪ koro hʊ wɪweliye wɪya a kɪ tɪya nala aŋ pɛ kɪ tɪɪbɪ nala aa kaŋ wɪɪla iriŋ iriŋ buloŋ mɛ.

24 Ɛɛ rɛ Yesu wɪya taalɪ Siiriya paalʊʊ buloŋ. Nala sii kaŋ ba wɪɪla tɪmma kɪ ko ʊ lee. Gbarɪga abee kpuŋkpuŋtelle abee nala gyɪŋbɔmɔ aa kana abee wɪɪla iriŋ iriŋ buloŋ tɪmma rɛ ba kaŋ ko, Yesu tɪɪbɪ ba buloŋ.

25 Nyɛ rɛ nɪgyamaa sii giri lɪɪ Galili paalʊʊ abee tɔnɪ fi hʊ, abee Gyerusalɛm, abee Gyudɪya paalʊʊ a paa tɪŋ Yesu hal. Ba badɔmɔŋ mɛ gyɪ lɪɪ Gyɔɔdaŋ fuwo hʊ kyolo paalʊʊ rɛ.

5

Yesu daga nala dogimo nyuu tɪyaŋ
Luka 6.20-23

1-2 Yesu aa naa nɪgyamaa hʊ gɛɛ, ʊ mʊ gyɪŋ hɔŋ dogimo nyuu tɪyaŋ, ka ʊ hatɪnna hʊ mɛ ko hɔŋ gol ʊ, ʊ piili kɪ daga ba abaa,

3 “Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa kpaa ba bayɪyɛla buloŋ we Wɪɪsɪ tɪyaŋ,
ba aa rɛ sɪ di wɪɪsɪbee koro hʊ tɔnɔ.

4 Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa wii,
Wɪɪsɪ sɪ fɪyɛlɪ ba bembiye.

5 Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa kaŋ ba tɪɪ kɪ hʊwɔlɪ,
ba sɪ na kɪŋ hʊ wɪya Wɪɪsɪ aa wee nyʊwa baa ʊ sɪ kpa tɪya ba.

6 Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa kyo dɪ nal buloŋ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ,
Wɪɪsɪ sɪ tɪya ba ba wɪkyɛɛlɪɪ.

7 Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa fá nala sikii,
Wɪɪsɪ mɛ sɪ fá ba sikii.

8 Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa kaŋ tɪpʊlʊŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ
ba aa rɛ sɪ na Wɪɪsɪ.

9 Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa marɪ nala dɔmɔŋ.
Wɪɪsɪ sɪ kaŋ ba yaa ʊ balɪya.

10 Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ ba aa dɔgɪsɪ akuu ba aa yaa wɪya hʊ aa kpaa ŋmanɪɪ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ wɪya.
ba aa rɛ sɪ na wɪɪsɪbee koro hʊ tɔnɔ.

11 Dɪ ba aa rɛ kuu ŋ wɪya a kɪ tʊʊsɪ ma, a nyɪya wɪya kɪ tɪya ma, ka wɪbɔŋ buloŋ aa bɪ maga dɪ ba kpa tɪya nihuwobiŋ ba kpa tɪya ma, aŋ pɛ kɪ dɔgɪsɪ ma, ma leŋ dɪ ma tenni fɪyɛlɪ.

12 Ma leŋ dı ma tenni fıyɛlı, dı ma kı gyʊwɔsı, beewıya ma
tuno yʊga rɛ wıısıbee tıyaŋ. Ba aa dɔgısı ma nyɛ, ɛɛ tıı rɛ
ba fa dɔgısı Wıısı tıŋdaala hʊ aa laa sıya ko ma tıyaŋ mɛ.

Mamaa rɛ yaa dʊnıya yısı abee ʊ kyaanʊʊ
Maakı 9.50; Luka 14.34-35

13 Ma kıı gɛɛ rɛ anıı yısı dʊnıya nala buloŋ lee. Yısı sʊma,
amɛ dı ʊ sʊmıŋ nɛ ko lıı, ı bıl bı sı wuwo yaa dı ʊ sʊma.
Ʊ aa mıgı bırımı kıtɔɔ rɛ, ba kpa yuwo ta nala nʊwɔsı kı
baŋ.

14 Ma kıı gɛɛ rɛ anıı pʊlʊŋ dʊnıya nala buloŋ lee. Tɔɔ
buloŋ aa sıŋ dogimo nyuu tıyaŋ, ʊ bı sı wuwo faŋa.

15 Nal buloŋ mɛ aa kyɛ pʊlʊŋ ʊ dıya tıyaŋ, ʊ bı sı nyɔgɔ
fıŋtına gyʊʊ biŋ aŋ kpa gbaha kyige tɔ. Ʊ aa kpa saga
fıŋtıŋdaaŋ tıyaŋ nɛ, dı ʊ kyaanı tıya nal buloŋ aa we dıya
hʊ tıyaŋ.

16 Ɛɛ tıı rɛ ma mɛ maga dı ma kyaanı nala lee dı ba na
wıweliye hʊ ma aa yaa, a dannı ma Kuwo aa we wıısıbee
tıyaŋ.

Yesu daga nala Wıısı Mırısı hʊ wıya

17 Ma ta bıına anıı ŋ ko dı ŋ paa Mırısı hʊ Moosi fa aa
saba biŋ koo Wıısı tıŋdaala wıdagıya hʊ kıdıgı buloŋ ta
rɛ? Ŋ bı ko dı ŋ paa ba ta, amɛ ŋ ko rɛ dı ŋ leŋ wıya no su
ba bʊʊsɛ.

18 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, dʊnıya abee wıısınyuu aa
sı pıısı mɔɔgɛɛ, Mırısı hʊ Moosi fa aa saba biŋ, ba bı sı lıı
ba kıdıgı, koo ba kıdıgı libiye mɛ gba ta, see dı mırısı no
buloŋ su ba bʊʊsı.

19 Nal hʊ buloŋ aa sı vıya mırısı no kıdıgı ta, aŋ baa dı
ʊ bı kaŋ tɔnɔ, aŋ kı daga ʊ dɔŋtıŋsı dı ba kı yaa gɛɛ tıı, ʊ
tıına bı sı na lee wıısıbee koro hʊ tıyaŋ. Amɛ nal hʊ mɛ
buloŋ aa tıŋ Mırısı no, aŋ kı daga ʊ dɔŋtıŋsı dı ba mɛ kı
yaa gɛɛ, ʊ tıına rɛ sı yaa nıbal wıısıbee koro hʊ tıyaŋ.

20 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, see dı ma kaŋ tıpʊlʊŋ a te Wıısı
Teŋ dıdagıla abee Farasiima hʊ, aŋ kı yaa wıya hʊ Wıısı aa
kyɛ, dı gɛɛ daa, ma bı sı wuwo gyʊʊ wıısıbee koro hʊ.

Yesu bası baaŋ nayı wıya

21 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ʊ hatınna hʊ a baa, “Ma nıya
anıı faafaa hʊ tıyaŋ Wıısı gyı bası tıya ma naabaala rɛ a
baa, ‘Ma ta kı kpʊʊ nala. Dı nal buloŋ nɛ ko kpʊ nal, ŋ sı
di ʊ tıına sarıya.” ’

22 Amɛ lagılagı no, ŋ bası kı tıya ma rɛ, nal hʊ buloŋ aa
naa baaŋ ʊ dɔŋtıına nyuu tıyaŋ, Wıısı sı di ʊ tıına sarıya.
Nal hʊ mɛ buloŋ aa baa dı ʊ dɔŋtıına yaa nıgyɔrı rɛ, ba sı

kana ʊ mʊ di ʊ sarıya. Nal hʊ mɛ buloŋ aa baa dı ʊ dɔŋtıına yaa nıtɔɔ rɛ, ʊ tıına sı mʊ gyʊʊ diŋ.
23 Ɛɛwıya, dı ı rɛ kaŋ wıısʊllı kına kı mʊ wıısʊllı-kogu hʊ nyuu dı ı sʊla Wıısı, aŋ liisi mʊ na anıı ı yaa wıı kyogi ı dɔŋtıına rɛ,
24 ʊ maga dı ı leŋ wıısʊllı kına hʊ kogu hʊ sıya tıyaŋ nɛ aŋ mıigı mʊ, dı ı bee ı dɔŋtıına hʊ marı dɔmɔŋ, ka dı ı na mıigı mʊ kpa kına hʊ a sʊla Wıısı.
25 Dı nal lɛ sama ı, a kana ı kı mʊ sarıya lidiilii, yaa kuwokeri aŋ leŋ dı ma bası wıı hʊ marı dɔmɔŋ ŋmanıı tıyaŋ lagı lagı aŋ na mʊ. Dı gɛɛ daa, ʊ sı kana ı mʊ we sarıdiile nosi tıyaŋ. Sarıdiile hʊ mɛ sı kpa ı we porisi nosi tıyaŋ, dı ba mɛ kana ı mʊ tɔ dıyaŋ.
26 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, doŋ tıyaŋ nɛ ı sı we a mʊ pele saŋa hʊ ı aa sı tuŋ kyıŋ hʊ ba aa kere tıya ı buloŋ teŋ.

Yesu bası sɔŋsɔŋ wıya

27 Ma nıya dı ba baa dı ma ta kı sɔnnɔ
28 Amɛ ŋ bası kı tıya ma rɛ, nal hʊ buloŋ aa naa haaŋ a yaa ʊ kaŋ-pınıı wıya kayalŋa, ı tıına kana ʊ pıŋ nɛ gɛɛ.
29 Dı ı sıı rɛ kana ı we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ, lıı ta. Ɪ aa sı gyʊʊ wıısıbee koro hʊ abee sıtogo, ʊ rɛ kpıya ba aa kpaa ı yuwo we diŋ tıyaŋ abee sıya balıya.
30 Dı ı noŋ nɛ kana ı we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ, kere ta. Ɪ aa sı gyʊʊ wıısıbee koro hʊ tıyaŋ abee nokuu, ʊ rɛ kpıya ba aa kpaa ı yuwo we diŋ tıyaŋ abee nosi balıya.

Yesu bası haana vıyayı wıya
Matiwu 19.9; Maakı 10.11-12; Luka 16.18

31 Ba basa Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa,
"Dı nal hʊ buloŋ nɛ aa kyɛ dı ʊ vıya ʊ haaŋ, ʊ maga dı ʊ tıına sabı haaŋ vıyayı teŋ tıya haaŋ hʊ anıı ı vıya ʊ rɛ."
32 Amɛ lagılagı no, ŋ bası kı tıya ma rɛ, dı baal buloŋ nɛ ko kuu wıı kıdıgı buloŋ wıya a vıya ʊ haaŋ, dı haaŋ hʊ aa sɔnnı wıya daa, ka dı haaŋ hʊ mıigı mʊ yala badıma, ʊ tıına leŋ haaŋ hʊ yaa sɔŋsɔnnı rɛ. Nal hʊ mɛ buloŋ aa kpaa haaŋ ʊ bala aa vıya, ʊ tıına yaa sɔŋsɔnnı rɛ Wıısı sıya tıyaŋ.

Yesu bası ŋmıyɛsıı wıya

33 Ma bıl nıya dı Wıısı gyı bası tıya faafaa nala rɛ a baa,
"Dı ı rɛ ŋmıyɛsı Wıısı anıı ı sı yaa wıı,
ta ko vıya wıı hʊ yayı.
Amɛ yaa wıı hʊ ı aa ŋmıyɛsa baa dı ı sı yaa hʊ."

34 Amɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, dɪ mamaa rɛ aa kyɛ dɪ ma
yaa wɪɪ, ma ta ŋmɪyɛsa Wɪɪsɪ. Ma ta ŋmɪyɛsɪ wɪɪsɪbee mɛ,
beewɪya doŋ nɛ Wɪɪsɪ hɔŋ a kɪ deŋ dʊnɪya buloŋ.
35 Ma ta ko ŋmɪyɛsɪ taŋha nyuu mɛ, beewɪya Wɪɪsɪ naasɪ
liwiyesii rɛ gɛɛ. Ma ta ŋmɪyɛsɪ Gyerusalɛm mɛ, beewɪya
Wɪɪsɪ, á Kuworibal hʊ, bee rɛ gɛɛ.
36 Ma ta paalɪ ko kɪ ŋmɪyɛsɪ ma nyuni mɛ, beewɪya ma bɪ
sɪ wuwo leŋ dɪ ma nyupʊŋdɪgɪ bɪl koo dɪ ʊ pʊllɪ.
37 Dɪ wɪɪ rɛ ko maga dɪ ma baa 'Waa,' ma baa 'Waa.' Dɪ wɪɪ
mɛ rɛ ko maga dɪ ma baa 'Aayɪ,' ma baa 'Aayɪ.' A lɪɪ gɛɛ
hal tɪyaŋ, dɪ mamaa rɛ bɪl ko basɪ wɪɪ buloŋ, Sɪtaanɪ lee rɛ
ʊ lɪɪ.

Dɪ nal lɛ ko yaa ɪ wɪbɔŋ, ta yaa ʊ wɪbɔŋ tuŋ
Luka 6.29-30

38 Ma nɪya anɪɪ Wɪɪsɪ teŋ hʊ gyɪ bɪl daga rɛ abaa,
"Dɪ nal lɛ tɔbɔ ɪ sɪɪ pʊrɪ, ɪ mɛ tɔbɔ tɪɪna sɪɪ pʊrɪ, dɪ nal lɛ
ŋmaa ɪ nyɪŋ kyuri, ɪ mɛ ŋmaa ʊ nyɪŋ kyuri."
39 Amɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ anɪɪ dɪ nal lɛ yaa ɪ wɪbɔŋ, ta
yaa wɪbɔŋ tuŋ ʊ tɪɪna. Dɪ nal lɛ ŋmaa ɪ noduu kyaŋkpaŋ
tɪyaŋ, kaŋ ɪ nogɔbɔ kyaŋkpaŋ mɛ bɪrɪmɪ tɪya ʊ dɪ ʊ ŋmaa.
40 Dɪ nal lɛ sama ɪ, dɪ ʊ laa ɪ gabiye, wuri ɪ gabal mɛ pɛ tɪya
ʊ.
41 Dɪ nal lɛ fɪla ɪ dɪ ɪ kyʊŋ ʊ kyʊgɪsɪ a vala meeldaaŋ, leŋ
dɪ ma bɪl vala meeldaaŋ a pɛ.
42 Dɪ ɪ rɛ kaŋ kɪŋ, dɪ nal sʊla, kpa tɪya ʊ. Dɪ nal lɛ ko ɪ lee
a kɪ kyɛ kɪŋ dɪ ʊ kyɪma, dɪ ɪ rɛ kana, kpa kyɪma ʊ.

Yesu baa á kyo á dɔmɔ
Luka 6.27-28, 32-36

43 Ma nɪya dɪ ba baa dɪ ma kyo ma dɔŋtɪŋsɪ aŋ haasɪ ma
dɔmɔ.
44 Amɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, ma kyo ma dɔmɔ aŋ kyʊwalɪ
Wɪɪsɪ kɪ tɪya nala hʊ mɛ aa dɔgɪsɪ ma.
45 Ɛɛ sɪ leŋ dɪ ma yaa ma Kuwo Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ
balɪya. Ʊ leŋ ʊ wɪɪsɪ pɔsɔ kɪ we nɪbɔmɔ abee niweliye buloŋ
tɪyaŋ nɛ, a leŋ duwoŋ nɪɪ kɪ tɪya niweliye abee nɪbɔmɔ
buloŋ.
46 Dɪ ɪ rɛ kyo nala hʊ aa kyo ɪ dʊŋ, ɪ bɪ sɪ kaŋ tuno
wɪɪsɪbee tɪyaŋ. Beewɪya nɪbɔmɔ mɛ gba aa daga kyori no
iriŋ nɛ.
47 Dɪ ɪ rɛ tʊwasɪ ɪ kyaŋsɪ dʊŋ dɪ ba yaa ɪ nɪkyooliye, ɛɛ
bɪ daga anɪɪ ɪ yaa wɪkyirikyi kɪdɪgɪ buloŋ beewɪya, nala hʊ
aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ mɛ gba aa yaa gɛɛ rɛ.
48 Ɛɛ wɪya ʊ maga dɪ ma yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma rɛ aŋ ta kaŋ
wɪkyogii buloŋ anɪɪ ma kuwo aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ aa yaa
tɪpʊlʊŋ Tɪɪna gɛɛ.

6

Yesu daga wɪweliye yayɪ

1 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Ma pɔ dɪ
ma ta kɪ yaa ma wɪyaaweliye nala sɪya tɪyaŋ dɪ ba na. Dɪ
mamaa rɛ aa yaa gɛɛ ma bɪ sɪ kaŋ tuno buloŋ ma kuwo aa
we wɪɪsɪbee tɪyaŋ lee.
2 Ɛɛwɪya dɪ ɪ rɛ kpaa kɪŋ tɪya nyaabʋ ta leŋ dɪ nal buloŋ
gyɪma. Minaafigi tɪmma hʋ rɛ aa kɪ yaa gɛɛ nɪgyamaa
tɪyaŋ, dɪ nala kɪ bigisi ba. Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ba
foŋ laa ba tuno buloŋ nɛ gɛɛ.
3 Amɛ dɪ ɪ rɛ kpaa kɪŋ tɪya nyaabʋ, ta leŋ dɪ ɪ kyaŋfɪyaŋ
mɛ gba gyɪma.
4 Leŋ dɪ ʋ yaa wɪfaŋɪɪ. Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, ɪ Kuwo Wɪɪsɪ sɪ
tun-ɪ beewɪya ʋ kɛ naa wɪɪ hʋ ɪ aa yaa rɛ.”

Yesu daga gɛɛ á aa sɪ kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ
Luka 11.2-4

5 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl baa, “Dɪ ma ko kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, ma
ta kɪɪ minaafigi tɪmma hʋ, beewɪya ba aa kyo dɪ ba sɪŋ
wɪɪkyʋwaldɪɪsɪ abee ŋmaŋsɪ logimo tɪyaŋ nɛ, a kɪ kyʋwalɪ
Wɪɪsɪ dɪ nal buloŋ na ba. Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ba kɛ
laa ba tuno buloŋ nɛ gɛɛ.
6 Amɛ dɪ ma ko kɪ kyɛ dɪ ma kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, ma gyʋʋ ma
dɪɪsɪ a kaŋ borisi hʋ tɔ, aŋ sʋla ma Kuwo hʋ ma aa bee na.
Ʊ kɛ aa na wɪɪ hʋ ma aa faŋa kɪ yaa rɛ, ʋ sɪ tuŋ ma.
7 Dɪ ma ko kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, ma ta kɪ basɪ wɪgyamaa aa
bɪ kaŋ memii, anɪɪ nala hʋ aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ aa kɪ yaa gɛɛ.
Ba bɪɪna anɪɪ ba wɪbasɪgyamaa no rɛ sɪ leŋ dɪ Wɪɪsɪ nɪɪ ba
kyʋwala.
8 Ma ta kɪɪ ba. Beewɪya ma Kuwo kɛ gyɪŋ kɪŋ hʋ ma aa
kyɛ rɛ, dɪ ma ha gba bɪ sʋla ʋ.
9 Dɪ ma ko kɪ kyɛ dɪ ma kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, ma baa,

“Á Kuwo Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ,
leŋ dɪ ɪ feŋ na bigisii.
10 Leŋ dɪ ɪ koro ko.
Leŋ dɪ nala kɪ tɪŋa ɪ nyʋwa taŋha no tɪyaŋ anɪɪ ba aa
tɪŋ gɛɛ wɪɪsɪbee tɪyaŋ.
11 Tɪya ma á gyɪnaŋ nyʋwa kɪdiiliye
12 aŋ kpa á wɪbɔmɔ kyɛ ma, anɪɪ á mɛ aa kpaa á dɔŋtɪŋsɪ
wɪbɔmɔ kɪ kyɛ ba gɛɛ.
13 Kyiyeli ma dɪ kɪŋ buloŋ ta ko mʋrɪ ma we wɪbɔmɔ yayɪ
tɪyaŋ aŋ lɪɪ ma Sɪtaanɪ nosi tɪyaŋ.
14 Dɪ ɪ dɔŋtɪɪna rɛ yaa ɪ wɪbɔŋ, ka dɪ ɪ kpa kyɛ ʋ, ɪ Kuwo
Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ mɛ sɪ kpa ɪ wɪbɔmɔ kyɛ ɪ.

15 Amɛ dı ı rɛ bı kpaa wıya kı kyɛ ı dɔŋtıŋsı, ı Kuwo Wıısı
mɛ bı sı kpa ı wıbɔmɔ kyɛ ı.”

Yesu daga nala nyʊwa vʊwayı

16 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Dı mamaa rɛ ko vʊwa nyʊwa, ma ta
kaŋ ma sıya haası anıı minaafigi tımma hʊ aa kı yaa gɛɛ.
Dı ba ko vʊwa nyʊwa ba aa haası ba sıya rɛ dı nal buloŋ
na a gyıma anıı ba vʊwa nyʊwa rɛ. Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya
ma, ba kɛ laa ba tuno buloŋ teŋ nɛ gɛɛ.
17 Amɛ dı mamaa rɛ ko vʊwa nyʊwa, ma sɔŋ ma sıya a
kyaası ma nyuni
18 dı nala ta wuwo gyıma anıı ma vʊwa nyʊwa rɛ, see ma
Kuwo Wıısı, nal hʊ ma aa bee na dʊŋ. Ʊ kɛ na wıı hʊ ma
aa faŋa yaa rɛ, ɛɛ wıya ʊ sı tuŋ ma.”

Wıısıbee dʊwa
Luka 12.33-34

19 Nyɛ rɛ Yesu bıl baa, “Ma ta kyɛɛ kına kı biŋ ma tıı
dʊnıya no tıyaŋ. Beewıya, dʊnıya tıyaŋ, pʊgıma sı di
badɔmɔŋ ka badɔmɔŋ mɛ sʊ, ka dı gaala mɛ wuwo gyʊʊ
gaa badɔmɔŋ.
20 Amɛ ma kyɛ kına kı biŋ ma tıı wıısıbee tıyaŋ, lee hʊ
pʊgıma aa bı sı wuwo di ba, ba bı sı sʊ, ka gaala mɛ bı sı
wuwo gaa ba.
21 Lee hʊ ı sıfıyaŋ kına aa we, doŋ nɛ ı hakıla mɛ aa we.”

Yesu baa dı nihuwobiŋ sıı rɛ yaa ʊ teŋ kyaanʊʊ
Luka 11.34-36

22 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “I sıya rɛ yaa ı teŋbii kyaanʊʊ. Dı ı
sıya rɛ weliye a kı na, ı teŋbii buloŋ kaŋ kyaanʊʊ rɛ,
23 amɛ dı ı sıya bee na, ı teŋ buloŋ aa we bilhuu tıyaŋ nɛ.
Dı kyaanʊʊ hʊ aa we ı tıyaŋ nɛ ko bırımı bilhuu, bilhuu
kıŋkaŋ tıyaŋ nɛ ı paalı we gɛɛ.”

Yesu daga nala dı ba ta kyıla kıdiiliye abee gannı wıya
Luka 16.13; 12.22-31

24 Ba bı sı wuwo kpa dʊŋdɔɔdıgı a dɔbɔ dʊŋdɔɔ-nımma
balıya, beewıya ʊ sı kyo kıdıgı aŋ haası kıdıgı mɛ. Ʊ sı kı
tıŋ kıdıgı nyʊwa weliŋ aŋ kı vıya kıdıgı hʊ mɛ nyʊwa. Ɛɛ
tıı rɛ nal buloŋ mɛ bı sı wuwo kyo dʊnıya no kına aŋ bıl
tıŋ Wıısı mɛ.
25 Ɛɛwıya, ŋ bası kı tıya ma rɛ, ma ta leŋ dı ma mııbol
wıya kyıl ma. Ma ta leŋ dı kına hʊ ma aa sı di koo kına
hʊ ma aa sı nyʊwa ma mııbol tıyaŋ wıya kyıl ma. Ma ta
leŋ dı ma teŋbii kına wıya mɛ kyıla ma. Beewıya, kıdiiliye
dʊŋ daa aa tıya nihuwobiŋ mııbol. Gannı mɛ dʊŋ daa yaa
nihuwobiŋ teŋbii kıkyɛɛlıya. Kıdiiliye abee gannı no buloŋ
bı maga ma mııbol.

26 Ma deŋ na digibiisi, ba bee pala, ba bɪ kaŋ busolo mɛ a
kɪ we kɪdiiliye, amɛ á Kuwo Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ nɛ
aa tɪya ba kɪdiiliye. Ma yaŋ daa kaŋ tɔnɔ a te digibiisi no?
27 Ma tɪyaŋ kɪbee rɛ sɪ wuwo kuu kɪna no aa kyɪla ʊ wɪya
a kaŋ kyɛdɪgɪ mɛ pɛ ʊ tɪɪ mɪɪbol tɪyaŋ.
28 Bee rɛ yaŋ tɪŋ ganni wɪya kyɪl ma? Ma deŋ na tɪɪfɪɪla
aa we ɔhɔ tɪyaŋ. Ba bee tʊŋ tʊma, ba bɪ ala ganni mɛ kɪ
laalɪ,
29 amɛ ba weliye rɛ kɪŋkaŋ. Kuwori Solomɔn gyɪ kaŋ kɪna
rɛ weliŋ. Amɛ abee gɛɛ buloŋ ʊ ganni fa bɪ weliye a maga
tɪɪfɪɪla no kɪdɪgɪ buloŋ.
30 Dɪ Wɪɪsɪ rɛ aa sɪ wuwo leŋ ɔhɔ aa sɪ we doŋ gyɪnaŋ
bee kyiye dʊŋ weliye gɛɛ, ma bɪɪna anɪɪ Wɪɪsɪ bɪ sɪ wuwo
leŋ dɪ ma na ganni tɔ ma tɪɪ rɛ koo. Ma na gɛɛ ma Wɪɪsɪ
laadii aa maga?
31 Ɛɛwɪya ma ta leŋ kɪdiiliye hʊ ma aa sɪ di, koo kɪŋ hʊ
ma aa sɪ nyʊwa, koo kɪŋ hʊ mɛ ma aa sɪ laalɪ wɪya kyɪl ma.
32 Nala hʊ aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ dʊnɪya no tɪyaŋ, ba aa rɛ aa
leŋ kɪna no wɪya kyɪl ba. Ma Kuwo aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ
gyɪma anɪɪ ma maga dɪ ma kaŋ kɪna no buloŋ nɛ.
33 Amɛ, ma laa sɪya kyɛ kɪna hʊ aa we Wɪɪsɪ koro hʊ
tɪyaŋ, a kyɛ gɛɛ hʊ ma aa sɪ yaa a kaŋ tɪpʊlʊŋ Wɪɪsɪ sɪya
tɪyaŋ. Ʊ sɪ kpa kɪkaalɪya hʊ buloŋ mɛ a pɛ tɪya ma.
34 Ɛɛwɪya, ma ta leŋ dɪ kyiye wɪya kyɪl ma. Kyɛɛ buloŋ
kaŋ ʊ wɪgyʊʊlɪya rɛ. Ma ta bɪl kpaa wɪdʊma buloŋ pɛ kyɛɛ
kɪdɪgɪ buloŋ bee ʊ wɪgyʊʊlɪya tɪyaŋ.”

7

Yesu baa dɪ á ta kɪ dii dɔmɔŋ sarɪya
Luka 6.37-38, 41-42

1 Ta dii ɪ dɔŋtɪɪna sarɪya, dɪ Wɪɪsɪ mɛ ta dii ɪ sarɪya.
2 Beewɪya ɛɛ hʊ tɪɪ ɪ aa yaŋ di ɪ dɔŋtɪɪna sarɪya, ɛɛ tɪɪ rɛ
Wɪɪsɪ mɛ sɪ di ɪ sarɪya. Ɪ aa yaŋ kpa gɛɛ tɪŋ ɪ dɔŋtɪɪna, ɛɛ
tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ mɛ sɪ kpa tɪŋa ɪ.
3 Ɛɛ rɛ ɪ yaa a wuwo na gyagɪŋ hʊ aa we ɪ dɔŋtɪɪna sɪɪ
tɪyaŋ aŋ bee na daakuu hʊ kɛ aa we ɪ tɪɪ sɪɪ tɪyaŋ?
4 Ɛɛ rɛ ɪ sɪ yaa basɪ tɪya ɪ dɔŋtɪɪna a baa dɪ ʊ leŋ dɪ ɪ lɪɪ
gyagɪŋ hʊ aa we ʊ sɪɪ tɪyaŋ ta, aŋ bɪ sɪ wuwo lɪɪ daakuu hʊ
aa we ɪ tɪɪ sɪɪ tɪyaŋ kɛ.
5 Ɛɛdɔŋ minaafigi tɪɪna! Laa sɪya lɪɪ daakuu hʊ aa we ɪ
tɪɪ sɪɪ tɪyaŋ dɪ ɪ sɪya wuwo kɪ na weliŋ, dɪ ɪ na wuwo lɪɪ
gyagɪŋ hʊ aa we ɪ dɔŋtɪɪna sɪɪ tɪyaŋ.
6 Ma ta kpaa kɪweliye tɪya vasɪ, beewɪya ba aa vɪya ba rɛ
ba ta aŋ kil tɪŋ ma hal a kɪ dɔgɪsɪ ma. Ma ta kpaa ma sɪfɪyaŋ
kɪna mɛ a biŋ porikusi sɪya tɪyaŋ, beewɪya ba sɪ nʊwɔsɪ ba.

Ɩ aa kyɛ kɪŋ hʋ, ɪ sɪ na ʋ
Luka 11.9-13

7 Dɪ ɪ rɛ sʋl kɪŋ Wɪɪsɪ lee, ɪ aa na ʋ rɛ.
8 Dɪ ɪ rɛ aa kyɛ kɪŋ Wɪɪsɪ lee ɪ aa na ʋ rɛ. Dɪ ɪ rɛ ŋmaa
Wɪɪsɪ boro, ʋ aa kaŋ ʋ suri tɪya ɪ rɛ. Beewɪya nal hʋ buloŋ
aa sʋl kɪŋ Wɪɪsɪ lee, ʋ aa tɪya ʋ rɛ. Nal hʋ buloŋ aa kyɛ
kɪŋ Wɪɪsɪ lee ʋ aa na ʋ rɛ. Nal hʋ buloŋ aa ŋmaa boro hʋ,
Wɪɪsɪ aa kaŋ ʋ suri tɪya ʋ rɛ.
9 Ma kɪbee rɛ sɪ laa nyʋwa kpa bʋyɪ tɪya ʋ biye dɪ ʋ rɛ
baa ɪ tɪya ʋ kɪdiiliye?
10 Koo dɪ ʋ baa ɪ tɪya ʋ fuwonamɪya, ɪ sɪ kpa dʋŋ tɪya ʋ?
Aayɪ, ɪ bɪ sɪ yaa gɛɛ!
11 Ma nala no yaŋ aa bɔmɔ nyɛ, aŋ gyɪŋ dɪ ma kpa
kɪweliye tɪya ma biisi, ɛɛ rɛ ma kuwo Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee
tɪyaŋ sɪ yaa a bɪ sɪ kpa kɪweliye aa tee gɛɛ tɪya nal hʋ aa
sʋla ʋ kɪ kyɛ?
12 Mɪrɪsɪ hʋ Moosi gyɪ aa bine dɪ nala kɪ tɪŋa abee Wɪɪsɪ
tɪŋdaala wɪbasɪya hʋ buloŋ, ba wɪnyuu rɛ yaa wɪɪ no: Ɩ aa
bee kyɛ wɪɪ ta kpaa ʋ yaa ɪ dɔŋtɪɪna.

Ma tɪŋ dimbeenyʋwa hʋ aa bɪ gyalɪya a gyʋʋ wɪɪsɪbee
Luka 13.24

13 Nyɛ rɛ Yesu bɪl baa, “Ma tɪŋ dimbeenyʋwa hʋ aa bɪ
gyalɪya a gyʋʋ wɪɪsɪbee. Beewɪya dimbeenyʋwa hʋ ba aa
tɪŋ kɪ mʋ diŋ, ʋ gyalɪya rɛ weliŋ, aŋ ka ʋ ŋmanɪɪ hʋ mɛ
valɪɪ bɪ hayɛ. Nɪgyamaa rɛ aa tɪŋ ŋmanɪɪ no.
14 Amɛ wɪɪsɪbee dimbeenyʋwa hʋ kɛ muro rɛ, ka ŋmanɪɪ
hʋ mɛ aa mʋ doŋ valɪɪ hayɛ. Nala baŋmana dʋŋ nɛ wuwo
na ŋmanɪɪ no a kɪ tɪŋa.”

Tɪya abee ʋ nɔnɔ
Luka 6.43-44; 13.25-27

15 Ma pɔ ma tɪɪ ma weliŋ abee nala hʋ aa ko nyɪya wɪya
a baa dɪ ba yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala rɛ. Ba sɪ ko ma lee a kɪɪ gɛɛ
anɪɪ niweliye ma sɪya tɪyaŋ, amɛ ba tɪsɪ tɪyaŋ, ba kɪɪ gɛɛ rɛ
anɪɪ gbopʋrɪsɪ.
16 Ba wɪyaalɪya tɪyaŋ nɛ ma sɪ tɪŋa a gyɪŋ ba. Beewɪya
sɔgyaŋ bee nɔŋ kyʋkyɔyɪ, sugulugu mɛ bee nɔŋ tutogi-
naŋkpɪlɪya.
17 Ɛɛ tɪɪ rɛ yaŋ, tɪya hʋ buloŋ aa kaŋ laaŋfɪya aa nɔŋ
nɔŋweliye rɛ, tɪya hʋ mɛ aa bɪ kaŋ laaŋfɪya ʋ aa nɔŋ
nɔŋbɔŋlɔrɪnɪ rɛ.
18 Tɪya hʋ aa kaŋ laaŋfɪya bɪ sɪ wuwo nɔŋ nɔŋbɔŋlɔrɪnɪ,
tɪya hʋ mɛ aa bɪ kaŋ laaŋfɪya bɪ sɪ wuwo nɔŋ nɔŋweliye.
19 Tɪya hʋ buloŋ aa bee nɔŋ nɔŋweliye, ba aa ŋmaŋ lo rɛ,
a paa we diŋ tɪyaŋ.
20 Ɛɛwɪya, nala no wɪyaalɪya rɛ ma sɪ kpa a gyɪŋ ba.

21 Nala hʋ buloŋ aa yırı ŋ, “Tıına, Tıına” daa sı gyʋʋ wıısıbee koro hʋ tıyaŋ, see nala hʋ aa tıŋ ŋ Kuwo aa we wıısıbee tıyaŋ nyʋwa.
22 Dı Wıısı sarıya kyɛdiilii hʋ rɛ ko pele, nala yʋga sı baa, “Á Tıına, á Tıına, á bası Wıısı wıya a tıya nala rɛ ı feŋ tıyaŋ, aŋ kpa ı feŋ a kile gyıŋbɔmɔ mɛ nala tıyaŋ, aŋ ha yaa wımagıla mɛ yʋga ı feŋ tıyaŋ.”
23 Doŋ tıyaŋ nɛ ŋ yaŋ sı bası tıya ba a baa, “Mamaa wıbɔŋyaala, ma nyʋgısı ŋ sıya tıyaŋ. Ɲ bı gyıŋ ma!”

Yesu maga dıısaala balıya namaga
Luka 6.47-49

24 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Nal hʋ buloŋ aa gyegile nıı wıya no ŋ aa bası kı tıya ma, a kı tıŋ ba, ʋ tıına kıı gɛɛ rɛ anıı wıgyʋnnı aa saa ʋ dıya sıgı bʋnyıŋ tıyaŋ.
25 Ɛɛ rɛ duwoŋ ko nıı. Fuwoni su a gbarı, puwobal mɛ gyigisi dıya hʋ, ka ʋ bı tele, beewıya bʋnyıŋ tıyaŋ nɛ ba saa ʋ.
26 Amɛ nal hʋ mɛ buloŋ aa gyegile nıı wıya no ŋ aa bası, aŋ bee tıŋ ba, ʋ tıına kıı gɛɛ rɛ anıı bambugi aa saa ʋ dıya sıgı bumbugulo tıyaŋ.
27 Ɛɛ rɛ duwoŋ ko nıı. Fuwoni su a gbarı, puwobal mɛ gyigisi dıya hʋ, ʋ tele ʋ buloŋ muŋsi muno muno.”
28-29 Yesu aa bası wıya no ko teŋ, ʋ gyı yaa nyʋʋfıyɛlı lɛ a tıya gyamaa hʋ buloŋ aa we doŋ, beewıya ʋ gyı bı daga ba anıı ba Wıısı Teŋ dıdagıla hʋ aa kı daga ba gɛɛ. Ʋ gyı daga ba rɛ anıı ʋ rɛ kaŋ wıı hʋ dee.

8

Yesu tııbı gbege
Maakı 1.40-45; Luka 5.12-16

1 Yesu aa bası wıya no teŋ, ʋ lıı dogimo hʋ nyuu a ko tuu, nıgyamaa kı tıŋa ʋ hal.
2 Ɛɛ rɛ gbege kıdıgı ko tuu gbinni Yesu sıya aŋ sʋla ʋ a baa, “Ɲ nıhıyawʋ, dı ı rɛ kyo, ı sı wuwo leŋ dı ŋ deye.”
3 Ɛɛ rɛ Yesu lıı ʋ noŋ a dige ʋ aŋ baa, “Ɲ kyo rɛ. Deye!” Ɛɛ rɛ baal hʋ gbegisi hʋ pirigi teŋ doŋ.
4 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Ta ko bası wıı no tıya nal buloŋ. Amɛ kaŋ ı tıı mʋ daga wııkyʋwal sılaal hʋ dı ʋ laa ı wıısʋllı-kına a kpa sʋla Wıısı a tıya ı anıı Moosi fa aa daga ma gɛɛ. Dı ı rɛ yaa gɛɛ, nal buloŋ sı gyıma anıı ı gbegisi hʋ tene rɛ.”

Yesu tııbı laalyuwolo nıhıyawʋ dıya tʋŋtʋnnı
Luka 7.1-10

5 Ɛɛ rɛ Yesu sii kpa mʋ Kapɛɛnam. Doŋ tɪyaŋ nɛ Roma
laalyuwolo nɪhɪyawʋ kɪdɪgɪ sii ko ʋ lee a sʋla ʋ dɪ ʋ ko pɛ
ʋ bee wɪɪ kɪdɪgɪ, a baa,
6 "Ɲ nɪhɪyawʋ, ŋ dɪya tʋŋtʋnnɪ rɛ aa wɪɪlɪ a pɪŋ dɪya
tɪyaŋ a kɪ na tʋwara kɪŋkaŋ. Ʊ bɪ wuwo kɪ vala."
7 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, "Ɲ sɪ ko leŋ dɪ ʋ deye."
8 Amɛ baal hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, "Ɲ nɪhɪyawʋ, ŋ bɪ maga
dɪ ɪ ko gyʋʋ ŋ dɪya. Ɛɛwɪya ɪ kɛ haa suri ɪ nyʋwa dʋŋ a baa
dɪ ŋ tʋŋtʋnnɪ hʋ deye, ʋ sɪ deye.
9 Beewɪya ŋ mɛ paalɪ kɪ tɪŋ ŋ laalyuwolo nɪhɪyasɪ nyʋwa
rɛ. Laalyuwolo badɔmɔŋ mɛ kɪ tɪŋa ŋ nyʋwa. Dɪ mɪyaŋ
nɛ baa dɪ nal no mʋ daha, ʋ aa mʋʋ rɛ. Dɪ mɪyaŋ mɛ rɛ
baa dɪ nal no ko daha, ʋ aa ko rɛ. Dɪ mɪyaŋ nɛ basɪ tɪya ŋ
tʋŋtʋnnɪ dɪ ʋ yaa wɪɪ no, ʋ aa yaa rɛ."
10 Yesu aa nɪɪ wɪya no, ʋ nyʋwa fɪyɛlɪ. Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya
nɪgyamaa hʋ fa aa tɪŋa ʋ hal a baa, "Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, ŋ ha bɪ maakyiye na laadii no iriŋ Iziral paalʋʋ nal
kɪdɪgɪ buloŋ tɪyaŋ.
11 Ɲ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, nala sɪ lɪɪ dʋnɪya logiŋ buloŋ a
ko hɔŋ Wɪɪsɪ koro hʋ tɪyaŋ dɪ ba bee Abɪraham abee Azɪkɪ
abee Gyeekɔbɪ kɪ di kɪna,
12 amɛ Iziral tɪmma hʋ fa aa maga dɪ ba we Wɪɪsɪ koro hʋ
tɪyaŋ aŋ bɪ gyʋwa, Wɪɪsɪ sɪ kpa ba yuwo ta gyaŋhal tɪyaŋ
dɪ ba we bilhuu tɪyaŋ a pɪŋ kɪ wii aŋ kɪ kyaŋ ba nyɪŋa."
13 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya laalyuwolo nɪhɪyawʋ hʋ a baa, "Kɪ
mʋ dɪya, wɪɪ hʋ buloŋ ɪ aa laa di baa ʋ sɪ yaa, ʋ rɛ sɪ yaa."
Saŋa no tɪɪ tɪyaŋ nɛ laalyuwolo nɪhɪyawʋ hʋ tʋŋtʋnnɪ hʋ
na laaŋfɪya.

Yesu tɪɪbɪ nala yʋga
Maakɪ 1.29-34; Luka 4.38-41

14 Ɛɛ rɛ Yesu mʋ Piita dɪya. Ʊ aa gyʋwa dɪ Piita hɪɪlhaaŋ
pɪna kɪ wɪɪlɪ, ʋ teŋ buloŋ nɪma.
15 Nyɛ rɛ Yesu mʋ dige ʋ noŋ tɪyaŋ. Ʊ teŋ fa aa nɪma gɛɛ,
ʋ fɪyɛlɪ. Ʊ sii yaa kɪdiiliye tɪya ʋ.
16 Ʊ dɪdaana aa ko pele, nala kaŋ nɪgyamaa a ko Yesu lee.
Gyɪŋbɔmɔ rɛ gyɪ kaŋ badɔmɔŋ. Ɛɛ rɛ Yesu nɔsɪ gyɪŋbɔmɔ
hʋ ta ba lɪɪ ka ʋ tɪɪbɪ nala hʋ buloŋ gyɪ fa aa wɪɪlɪ.
17 Ʊ yaa wɪɪ no dɪ wɪya hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʋ tɪŋdaal
Azaaya tɪyaŋ a basɪ ko yaa wɪtɪɪ rɛ. Ʊ gyɪ baa,
"Ʊ rɛ laa ma ta á wɪɪla buloŋ tɪyaŋ."

Nala aa maga dɪ ba tɪŋ Yesu hal
Luka 9.57-62

18 Yesu aa naa dɪ nɪgyamaa hʋ ko gol-ʋ gɛɛ, ʋ basɪ tɪya ʋ
hatɪnna hʋ a baa, "Ma leŋ dɪ á kyol fuwo hʋ kyolo."

19 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl kɪdɪgɪ ko ʋ lee a basɪ tɪya ʋ a baa, “Ŋ nɪhɪyawʋ, ŋ yaa siri rɛ dɪ ŋ tɪŋa ɪ hal a mʋ lee kɛ buloŋ ɪ aa mʋʋ.”
20 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Ŋmanyɔnɪ kaŋ bʋʋsɪ rɛ a kɪ gyʋʋ, digibiisi mɛ kaŋ gyannɪ a kɪ gyʋʋ, amɛ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye bɪ kaŋ lee ŋ aa sɪ pɪŋ a wiyesi.”
21 Nala hʋ fa aa tɪŋ Yesu hal, ba kɪdɪgɪ mɛ basɪ tɪya ʋ a baa, “Ŋ nɪhɪyawʋ, ŋ sɪ tɪŋa ɪ hal amɛ leŋ dɪ ŋ laa sɪya mʋ kpa ŋ kuwo hogo aŋ ko.”
22 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Kɪ tɪŋa ŋ hal aŋ leŋ dɪ sʋʋnɪ hʋ kɪ hogo ba tɪɪ sʋʋnɪ.”

Yesu leŋ nɪɪpuwo sige
Maakɪ 4.35-41; Luka 8.22-25

23 Ɛɛ rɛ Yesu mʋ gyʋʋ nɪɪduworiboro, ʋ hatɪnna mɛ tɪŋa ʋ hal a mʋ gyʋʋ.
24 Saŋa hʋ ba aa mʋʋ tɪyaŋ nɛ puwoduwo kɪdɪgɪ pirigi kɪ dɔŋ. Ɛɛ rɛ nɪɪpuwo tɔ nɪɪduworiboro hʋ buloŋ. Nɪɪduworiboro hʋ fa kɪ kyɛ dɪ ʋ tuu nɪɪmemii. Saŋa no tɪyaŋ dɪ Yesu kɛ pɪŋ doo.
25 Ɛɛ rɛ ʋ hatɪnna hʋ mʋ kyisi ʋ a basɪ tɪya ʋ a baa, “Á Tɪɪna, laa ma ta, dɪ ɛɛ daa á sɪ sʋba.”
26 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Bee rɛ tɪŋ kambɪŋ kaŋ ma? Ma laadii bɪ yʋga.” Ɛɛ rɛ ʋ sii a nɔsɪ puwo hʋ aŋ basɪ tɪya fuwo hʋ mɛ dɪ ʋ fɪyɛlɪ pɪŋ. Lee buloŋ pirigi yaa siyee.
27 Nyɛ rɛ ba buloŋ nyʋʋsɪ fɪyɛlɪ, ba kɪ pɪyɛsɪ dɔmɔŋ a baa, “Nɪgɛɛ irɪŋ nɛ nyɛ? Fuwoni abee puwoni buloŋ kɪ tɪŋa ʋ nyʋwa?”

Yesu kile gyɪŋsɪ ta baala balɪya tɪyaŋ
Maakɪ 5.1-20; Luka 8.26-39

28 Ɛɛ rɛ Yesu sii kpa mʋ Gadara paalʋʋ fuwo hʋ kyolo. Dɪ baala balɪya lɪɪ bilni tɪyaŋ a ko kyeme ʋ. Gyɪŋbɔmɔ rɛ gyɪ kaŋ baala no ba kɪ yaarɪ. Nal buloŋ gyɪ bɪ wuwo kɪ tɪŋ ŋmanɪɪ hʋ tɪyaŋ baala no balɪya aa we, beewɪya, ba gyɪ bɔmɔ rɛ weliŋ.
29 Ba aa naa Yesu, ba pirigi kyiyesi a baa, “Wɪɪsɪ Biye, bee rɛ ɪ kɪ kyɛ dɪ ɪ yaa ma? Ɪ ko dɪ ɪ dɔgɪsɪ ma rɛ ka saŋa hʋ na pele koo?”
30 Dɪ poriku-gyamaa mɛ sɪŋ kpaga doŋ a kɪ di kɪna.
31 Ɛɛ rɛ gyɪŋbɔmɔ hʋ sʋla Yesu a baa, “Dɪ ɪ ko kil ma ta dɪ á lɪɪ nala no tɪyaŋ, leŋ dɪ á mʋ gyʋʋ porikusi no tɪyaŋ.”
32 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma lɪɪ kɪ mʋ.” Ɛɛ rɛ ba lɪɪ baala hʋ tɪyaŋ a mʋ gyʋʋ porikusi hʋ tɪyaŋ, porikusi hʋ buloŋ sii fá a lɪɪ fuwo hʋ nyʋwa a tuu gyʋʋ fuwo hʋ tɪyaŋ a sʋba.

33 Nyɛ rɛ porikudaala hʋ fá mʋ gyʋʋ bee hʋ tɪyaŋ a basɪ
wɪɪ hʋ buloŋ aa yaa doŋ abee wɪɪ hʋ aa yaa baala hʋ gyɪ
aa kaŋ gyɪŋbɔmɔ hʋ mɛ tɪyaŋ a tɪya bee hʋ nala.
34 Ɛɛ rɛ bee hʋ nala buloŋ sii lɪɪ mʋ dɪ ba na Yesu. Ba aa
mʋʋ na ʋ, ba sʋla ʋ dɪ ʋ lɪɪ ba paalʋʋ tɪyaŋ.

9

Yesu tɪɪba baal kɪdɪgɪ logiŋdɪgɪ aa sʋba
Maakɪ 2.1-12; Luka 5.17-26

1 Ɛɛ rɛ Yesu sii gyʋʋ nɪɪduworiboro a kyol fuwo hʋ a mɪɪgɪ
kpa mʋ ʋ bee.
2 Doŋ nɛ nala badɔmɔŋ sii kyʋŋ baal kɪdɪgɪ logiŋdɪgɪ
buloŋ aa sʋba abee ʋ wasɪpɪnɪɪ a ko Yesu sɪya. Yesu aa
naa dɪ ba laadii yʋga gɛɛ, ʋ basɪ tɪya baal hʋ a baa, “Ŋ Biye,
ta leŋ kambɪŋ kana ɪ! Ŋ kpaa ɪ wɪbɔmɔ kyɛ ɪ rɛ.”
3 Yesu aa basɪ gɛɛ, Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla badɔmɔŋ mɪɪgɪ hɔŋ
kɪ gʋrɪmɪ wɪya a baa, “Baal no aa basɪ wɪya gɛɛ rɛ anɪɪ ʋ
rɛ yaa Wɪɪsɪ.”
4 Amɛ Yesu kɛ gyɪŋ wɪɪ hʋ ba gyɪ aa bɪɪnɪ rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ
pɪyɛsɪ ba a baa, “Bee rɛ tɪŋ ma kɪ bɪɪnɪ wɪbɔmɔ no.
5 Ŋ aa sɪ baa ‘Ŋ kpaa ɪ wɪbɔmɔ kyɛ ɪ rɛ,’ koo ŋ aa sɪ baa
‘Sii kɪ vala,’ ba tɪyaŋ kɪbee rɛ yaa mɔl?
6 Ŋ sɪ dagɪ ma dɪ ma gyɪma anɪɪ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye
kaŋ dee rɛ ŋ aa sɪ wuwo kpa dʋnɪya nala wɪbɔmɔ kyɛ ba.”
Ɛɛ rɛ ka ʋ basɪ tɪya baal hʋ a baa, “Sii kpa ɪ wasa a kɪ mʋ
dɪya.”
7 Doŋ nɛ baal hʋ nyagɪ sii sɪŋ, a kɪ mʋ dɪya.
8 Nɪgyamaa hʋ buloŋ aa naa gɛɛ, kambɪŋ kaŋ ba, ba dannɪ
Wɪɪsɪ anɪɪ ʋ aa kpaa dee no iriŋ a tɪya nihuwobisi.

Yesu yɪrɪ Matiwu dɪ ʋ ko yaa ʋ hatɪnnɪ
Maakɪ 2.13-17; Luka 5.27-32

9 Yesu aa lɪɪ doŋ kɪ mʋ, dɪ lampolaal kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ
Matiwu rɛ hɔŋ ʋ tʋŋtʋnnɪ-dɪya tɪyaŋ gɛɛ. Ɛɛ rɛ Yesu yɪrɪ ʋ
a baa, “Sii ko kɪ tɪŋa ŋ hal.” Ʋ sii a kɪ tɪŋ Yesu hal.
10 Nyɛ rɛ Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ buloŋ kpa mʋ Matiwu
dɪya, a hɔŋ kɪ di kɪna. Doŋ tɪyaŋ nɛ lampolaala bee
wɪbɔŋyaala mɛ ko pɛ ba tɪyaŋ, ba buloŋ kɪ di kɪna hʋ.
11 Farasiima badɔmɔŋ aa naa gɛɛ, ba pɪyɛsɪ Yesu hatɪnna
hʋ a baa, “Bee rɛ tɪŋ ma nɪhɪyawʋ bee lampolaala abee
wɪbɔŋyaala no buloŋ hɔŋ kɪ di kɪna?”
12 Yesu aa nɪɪ wɪɪ no, ʋ mɪɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, “Nala
hʋ aa kaŋ laaŋfɪya, ba bee kyɛ tɪɪba tɪɪna, see nala hʋ aa
wɪɪlɪ.”
13 Ma mʋ deŋ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a na wɪɪ no ba aa saba
memii. Ba saba rɛ anɪɪ

Wɪɪsɪ baa,
"Ma aa fá nala sikii, ʊ rɛ kpɪya ma aa lɪɪ wɪɪsʊllɪ kɪna a kpʊ tɪya ŋ."
Wɪbɔŋyaala wɪya rɛ ŋ ko, ŋ bɪ ko tɪpʊlʊŋ tɪmma wɪya.

Ba pɪyɛsɪ Yesu nyʊwa vʊwayɪ wɪya
Maakɪ 2.18-22; Luka 5.33-39

14 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ hatɪnna ko Yesu lee a pɪyɛsɪ ʊ a baa, "Bee rɛ tɪŋ á bee Farasiima kɪ vʊwa nyʊwa aŋka ɪ hatɪnna hʊ kɛ bee vʊwa nyʊwa?"
15 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa "Dɪ nal lɛ kpaa hafalɪɪ ka dɪ ʊ bee ʊ kyaŋsɪ hɔŋ, ʊ kyaŋsɪ hʊ tɪya sɪ kyogi? Aayɪ, amɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ we doŋ ba aa sɪ kaŋ baal hʊ mʊ lee kɪdɪgɪ ka dɪ ʊ kyaŋsɪ hʊ vʊwa nyʊwa."
16 Ɛɛ rɛ ʊ bɪl maga namaga tɪya ba a baa, "Nal buloŋ bɪ sɪ kpa taŋfalɪɪ a ala tɔ gabɪnɪɪ bol. Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, taŋfalɪɪ hʊ sɪ kʊʊrɪ, dɪ gabɪnɪɪ hʊ marɪ kɪyasɪ pɛ.
17 Ɛɛ tɪɪ rɛ nal buloŋ mɛ bɪ sɪ laa nyʊwa kpa sɪhuwo a we pulbɪnɪɪ tɪyaŋ, see dɪ ʊ kpa we pulfalɪɪ tɪyaŋ. Dɪ gɛɛ daa pulbɪnɪɪ hʊ sɪ pɔsɔ dɪ sɪŋ hʊ bɪsɪ ta. Sɪhuwo maga dɪ ɪ kpa we pulfalɪɪ tɪyaŋ nɛ dɪ sɪŋ hʊ bee pul hʊ buloŋ ta kyogo ta."

Yesu kyisi Gyuuma nɪhɪyawʊ toluu sʊʊ tɪyaŋ aŋ tɪɪba haaŋ kɪdɪgɪ mɛ
Maakɪ 5.21-43; Luka 8.40-56

18 Yesu ha gyɪ aa basɪ wɪya hʊ gɛɛ rɛ, Gyuuma nɪhɪyawʊ kɪdɪgɪ ko ʊ lee, a tuu gbinni ʊ sɪya tɪyaŋ aŋ basɪ tɪya ʊ a baa, "Ŋ toluu rɛ sʊba lagɪlagɪ no, amɛ ko kpa ɪ nosi dɔbɔ ʊ tɪyaŋ dɪ ʊ sii sʊʊ tɪyaŋ."
19 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ buloŋ sii tɪŋ baal hʊ hal ba kpa kɪ mʊ.
20-21 Ba aa mʊʊ hʊ tɪyaŋ nɛ, dɪ haaŋ kɪdɪgɪ aa yaa ʊ hawɪya ka ba bee teŋ ʊ bɪsɪ fi abee balɪya, ko baŋ Yesu hal aŋ liisi ʊ tɪya tɪyaŋ a baa, "Dɪ mɪyaŋ nɛ yaŋ dige ʊ gal dʊŋ mɛ, ŋ aa na laaŋfɪya rɛ," aŋ dige gal hʊ nyʊwa.
22 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ galdaasɪ a na ʊ, a basɪ tɪya ʊ a baa, "Ŋ toluu, ta leŋ kambɪŋ kana ɪ, ɪ aa laa ŋ di rɛ tɪŋ ɪ deye." Haaŋ hʊ pirigi na laaŋfɪya haŋ lagɪlagɪbiye hʊ.
23 Ɛɛ rɛ ka Yesu kpa gyʊʊ Gyuuma nɪhɪyawʊ hʊ dɪya. Ʊ gyʊwa dɪ haŋye-taala abee lodaala hʊ sɪna a kɪ wii.
24 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ma buloŋ mʊ lɪɪ, haŋtolibiye hʊ bɪ sʊba, ʊ ta pɪŋ doo rɛ." Ɛɛ rɛ ba buloŋ mɪɪgɪ kɪ mʊma ʊ.
25 Amɛ ba aa kile nala hʊ buloŋ ba lɪɪ gɛɛ, Yesu mʊ gyʊʊ haŋtolibiye hʊ dɪya, a mʊ kaŋ ʊ noŋ tɪyaŋ, ʊ sii.
26 Wɪɪ no Yesu aa yaa taalɪ haŋ paalʊʊ hʊ buloŋ.

Yesu tɪɪba nyʊlma balɪya

27 Yesu bɪl aa lɪɪ doŋ kɪ mʊ, nyʊlma balɪya mɛ sii kɪ tɪŋa ʊ
hal aŋ huwori kɪ yɪrɪ ʊ a baa, “Yesu, Deviti Biye, fá á sikii.”
28 Yesu aa mʊʊ gyʊʊ dɪya hʊ, nyʊlma hʊ balɪya mɛ kpa
ko ʊ lee. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Ma laa di anɪɪ ŋ sɪ wuwo
tɪɪbɪ ma dɪ ma deye rɛ koo?” Ɛɛ rɛ ba baa, “Waa, á Tɪɪna, á
laa di rɛ.”
29 Ɛɛ rɛ Yesu dige dige ba sɪya tɪyaŋ aŋ baa, “Ɛɛ hʊ ma aa
laa di anɪɪ ʊ sɪ yaa, ŋ sɪ leŋ dɪ ɛɛ yaa.”
30 Ba sɪya suri, ka Yesu basɪ tɪya ba abee sɪfɪyasɪ a baa,
“Ma ta ko basɪ wɪɪ no tɪya nal buloŋ.”
31 Amɛ ba vɪya aŋ lɪɪ basɪ ʊ wɪya a taalɪ paalʊʊ hʊ buloŋ.

Yesu tɪɪba ganɪɪ

32 Nyʊlɪma hʊ balɪya aa yaŋ lɪɪ dɪya hʊ tɪyaŋ, dɪ nala
badɔmɔŋ mɛ kaŋ baal kɪdɪgɪ gyɪŋbɔmɔ aa kana ʊ bɪ wuwo
kɪ basɪ wɪya, a ko Yesu lee.
33 Ɛɛ rɛ Yesu kile gyɪŋbɔmɔ hʊ baal hʊ tɪyaŋ, ka baal hʊ
piili kɪ basɪ wɪya. Ʊ yaa nal buloŋ wɪkperii. Ɛɛ rɛ ba baa,
“Á ha bɪ maakyiye na wɪɪ no iriŋ Iziral paalʊʊ tɪyaŋ.”
34 Amɛ Farasiima hʊ kɪ basɪ anɪɪ gyɪŋbɔmɔ kuwori rɛ tɪya
ʊ dee ʊ wuwo kile gyɪŋbɔmɔ kɪ ta gɛɛ.

Yesu fáá nala sikii

35 Ɛɛ rɛ Yesu sii gɔllɪ tɔbala abee tɔbiisi hʊ buloŋ a kɪ daga
nala Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ, aŋ pɛ kɪ basɪ Wɪɪsɪ
koro hʊ wɪweliye wɪya, aŋ kɪ tɪɪbɪ nala hʊ wɪɪla iriŋ iriŋ
buloŋ aa kana.
36 Ʊ aa naa nɪgyamaa hʊ, sikii buloŋ kana ʊ, beewɪya ʊ
naa nɪɪ wɪya yʊga aa dɔŋ ba rɛ, ka ba bɪ kaŋ nal aa sɪ kyiyeli
ba. Ba kɪɪ gɛɛ anɪɪ piyese aa bɪ kaŋ pedaal.
37 Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya ʊ hatɪnna hʊ baa, “Kɪkʊmɪya hʊ yʊga
rɛ baga hʊ tɪyaŋ, amɛ tʊŋtʊnna hʊ bɪ yʊga ba aa sɪ kʊŋ
kɪna hʊ.
38 Ma yaŋ sʊla baga hʊ tɪɪna dɪ ʊ kyɛ tʊŋtʊnna yʊga dɪ
ba kʊŋ baga hʊ kɪna.”

10

Yesu tɪŋ ʊ kpambɪsɪ fi abee balɪya hʊ
Maakɪ 3.13-19; 6.7-13; Luka 6.12-16; 9.1-6

1 Ɛɛ rɛ Yesu yɪrɪ ʊ kpambɪsɪ fi abee balɪya hʊ a laŋŋɪ
dɔmɔŋ, a tɪya ba dee dɪ ba wuwo kɪ kile gyɪŋbɔmɔ aŋ pɛ
kɪ tɪɪbɪ nala wɪɪla iriŋ iriŋ buloŋ aa kana.
2 Nala hʊ ʊ aa lɪya ba fene rɛ nyɛ: Siimɔŋ (ʊ feŋ kɪdɪgɪ
mɛ rɛ yaa Piita), abee ʊ naabiye Aŋduru, abee Gyemsi bee ʊ

naabiye Gyɔɔŋ mɛ. Gyemsi bee Gyɔɔŋ fa yaa Zebedi balıya rɛ,
3 abee Fılıpı, abee Batolomi, abee Tɔmaası, abee Matiwu
lampolaal hʋ, abee Alfiyası biibaal Gyemsi, abee Tadiyo,
4 abee Siimɔŋ, nal hʋ aa kyıl ʋ nala wıya kıŋkaŋ, abee
Gyudası Isıkarɔtı nal hʋ a ko yaa minaafigi tıına, a kpa
Yesu yallı.
5 Tıŋdarı hʋ Yesu gyı aa kpaa tıya ʋ kpambısı fi abee
balıya hʋ ba lıı rɛ nyɛ. Ʋ baa, "Ma ta ko mʋ nala aa bı yaa
Gyuuma paalʋʋ koo Samaarıya paalʋʋ tɔɔ kıdıgı kɛ buloŋ.
6 Amɛ ma mʋ Iziral nala lee, nala no kıı gɛɛ rɛ anıı piyese
aa nyʋgısa.
7 Ma mʋ bası Wıısı wıya tıya ba anıı wıısıbee koro hʋ
kpaga rɛ.
8 Ma tııbı wııla tımma, a kyisi sʋʋnı, a tııbı gbegisi, a kile
gyıŋbɔmɔ mɛ ta nala tıyaŋ. Dı ma ko yaa wıya no buloŋ,
ma ta laa tuno buloŋ, beewıya ma mɛ bı tuŋ kıŋ buloŋ aŋ
laa dee no.
9 Ma ta kpaa molbii buloŋ we ma gyıfası tıyaŋ.
10 Ma ta kpaa diiku ma ŋmanıı no valıı tıyaŋ, a ta paa
gatʋŋnyʋwa bʋlıya koo naatɔbɔ tʋŋnyʋwa bʋlıya mɛ. Ma
ta kol daatıgıya balıya mɛ. Tʋŋtʋnnı buloŋ maga dı ba tıya
ʋ kına hʋ aa maga dı ʋ kana rɛ.
11 Dı mamaa rɛ ko mʋ pele tɔɔ buloŋ, ma kyɛ nal hʋ aa
sı laa nyʋwa laa ma bıŋ, dı ma we ʋ lee a mʋ pele saŋa hʋ
ma aa sı lıı tɔɔ hʋ tıyaŋ.
12 Dı mamaa rɛ ko mʋ gyʋʋ dıya buloŋ, ma laa sıya
kyʋwalı dıya hʋ nala a baa, 'Wıısı sı leŋ dı dıya no nala
hɔŋ abee laaŋfıya.'
13 Dı ba aa rɛ ko laa ma, ma sʋl Wıısı dı ʋ tıya ba fıyɛlʋʋ.
Amɛ dı ba aa rɛ ko bı laa ma, ma leŋ dı fıyɛlʋʋ hʋ ma aa
sʋla tıya ba mııgı ko ma lee.
14 Dı tɔɔ koo dıya kıdıgı nala rɛ ko pɔ dı ma ta gyʋwa,
a bı yaa siri mɛ dı ba gyegili nıı ma duwoso, ɛɛ kɛ, ma lıı
doŋ, aŋ piisi ma naası taŋha ta. Ɛɛ sı daga nıı ba aa vıya
ma nyɛ Wıısı sı dɔgısı ba.
15 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, dʋnıya sarıya hʋ kyɛdiilii,
Wıısı sı dɔgısı haŋ tɔɔ hʋ nala a te gɛɛ hʋ ʋ gyı aa dɔgısı
Sodɔm bee Gomora tımma ba wıbɔmɔ nyuniŋ."

Tʋwara hʋ ma aa sı na
Maakı 13.9-13; Luka 21.12-17

16 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ʋ kpambısı hʋ a baa, "Ma gyegili
nıı daha! Ŋ aa tıŋ ma rɛ dʋnıya nala lee, ba sı kil tıŋ ma
hal anıı ba aa kpaa piyese bee gboni a laŋŋı lıdıgı. Ɛɛwıya,
ma gyıŋ tıya ma tıı weliŋ. Amɛ ma wıyaalıı buloŋ tıyaŋ
ma kaŋ ma tıı.

17 Ma pɔ ma tɪɪ weliŋ abee nala no, beewɪya ba sɪ kaŋ
ma mʊ nɪhɪyasɪ sɪya dɪ ba di ma sarɪya aŋ vɪɪrɪ ma ba
wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ.
18 Ba sɪ kuu ŋ wɪya, a kaŋ ma mʊ paalʊʊsɪ nɪbala abee
kuworo sɪya dɪ ba di ma sarɪya ka dɪ ma di ŋ daŋsɪya a tɪya
ba abee nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma buloŋ.
19 Dɪ ba ko kaŋ ma mʊ nala no sɪya, ma ta leŋ dɪ ma
bembiye kɪ sii wɪya hʊ ma aa sɪ basɪ laa ma tɪɪ wɪya.
Beewɪya, dɪ saŋa hʊ rɛ ko pele, Wɪɪsɪ sɪ daga ma wɪɪ hʊ
ma aa sɪ basɪ.
20 Wɪya hʊ ma aa sɪ basɪ, ba bɪ sɪ yaa ma tɪɪ wɪbasɪya.
Ma Kuwo Wɪɪsɪ rɛ sɪ leŋ dɪ ʊ Wiyesi Welii hʊ tɪŋ ma tɪyaŋ
a basɪ wɪya no tɪya ma.
21 Nɪmmabalɪya sɪ kaŋ dɔmɔŋ a mʊ tɪya dɪ ba kpʊ. Dɪ
kuwoma mɛ yaa ba biisi gɛɛ tɪɪ. Biisi mɛ sɪ vɪya ba kuwoma
abee ba nɪmma nyʊʊsɪ tɪŋɪɪ aŋ kaŋ ba mʊ tɪya dɪ ba kpʊ.
22 Nal nal buloŋ sɪ kuu ŋ wɪya a haasɪ ma. Amɛ nal hʊ
buloŋ aa kaŋ mala ʊ laadii tɪyaŋ a mʊ teŋ, Wɪɪsɪ sɪ laa ʊ ta.
23 Dɪ ba ko kɪ dɔgɪsɪ ma tɔɔ kɪdɪgɪ tɪyaŋ, ma lɪɪ a fá mʊ
tɔdʊma. Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ma bɪ sɪ wuwo tʊŋ tʊma
hʊ ŋ aa kpaa tɪya ma teŋ Iziral paalʊʊ buloŋ tɪyaŋ, ka dɪ
mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye na mɪɪgɪ ko.
24 Sakuuribiye bee te ʊ dɪdagɪl. Ɛɛ rɛ yoŋ mɛ bee te ʊ
tɪɪna.
25 Amɛ sakuuribiye maga dɪ ʊ mɛ kɪɪ dɪdagɪl hʊ aa daga
ʊ rɛ. Yoŋ mɛ maga dɪ ʊ kɪɪ nal hʊ aa deŋe ʊ rɛ. Dɪ ba aa rɛ
yaŋ kaŋ dɪya tɪɪna kɪ yɪrɪ Sɪtaanɪ, ɛɛ kɛ, ba sɪ tɪya dɪya hʊ
nala fene aa lɔrɔ te Sɪtaanɪ.

Nal hʊ aa maga dɪ ma kɪ fá ʊ
Luka 12.2-7

26 Ɛɛwɪya, ma ta kɪ fá nala no, wɪɪ buloŋ tuwo a yaa
wɪfaŋɪɪ.
27 Wɪɪ buloŋ ŋ aa faŋa basɪ tɪya ma, ʊ maga dɪ ma basɪ
ʊ lɪgyalɪɪ tɪyaŋ nɛ. Wɪɪ buloŋ mɛ ŋ aa miŋse tɪya ma, ma
basɪ ʊ dɪ nal buloŋ nɪɪ.”
28 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Ma ta kɪ fáá nala hʊ
aa sɪ wuwo kpʊ ma dʊŋ. Amɛ ma kɪ fá Wɪɪsɪ, beewɪya ʊ rɛ
kaŋ dee ʊ aa sɪ wuwo leŋ dɪ ɪ sʊba, a kaŋ dee mɛ ʊ aa sɪ
maakyiye kpa ɪ we diŋ.
29 Kokobiisi balɪya yalɪɪ yaa baŋmɛ rɛ? Amɛ dɪ ma kuwo
Wɪɪsɪ mɛ yaŋ bɪ tɪya ŋmanɪɪ ba kɪdɪgɪ buloŋ bee sʊba.
30 Wɪɪsɪ paalɪ gyɪŋ ma kɪdɪgɪ buloŋ nyupʊna nyʊwa rɛ.
31 Ɛɛwɪya, ma ta leŋ dɪ kambɪŋ kaŋ ma. Beewɪya Wɪɪsɪ
sɪya kɛ tɪyaŋ ma kɪdɪgɪ buloŋ kaŋ tɔnɔ rɛ kɪŋkaŋ a te
kokogyamaa.

32 Nal hʋ buloŋ aa sɪ wuwo sɪŋ gyamaa tɪyaŋ a baa dɪ ʋ yaa ŋ nal lɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ ŋ mɛ sɪ basɪ ʋ tɪɪna wɪya ŋ Kuwo Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ sɪya tɪyaŋ.
33 Amɛ nal hʋ buloŋ mɛ aa sɪ vɪya ŋ wɪya gyamaa tɪyaŋ, ɛɛ tɪɪ rɛ ŋ mɛ sɪ vɪya ʋ tɪɪna wɪya ŋ Kuwo Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee sɪya tɪyaŋ.
34 Ma ta bɪɪna anɪɪ ŋ ko dʋnɪya dɪ nala sʋma rɛ? Aayɪ, yuwo rɛ ŋ kaŋ ko.
35 Ŋ ko dɪ ŋ porigi nala dɔmɔŋ tɪyaŋ nɛ anɪɪ ba aa saba gɛɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ. Biye bee ʋ kuwo sɪ kaa dɔmɔŋ. Dɪ haŋtolibiye bee ʋ naa mɛ kaa dɔmɔŋ. Biihaaŋ bee ʋ bala nɪɪna sɪ kaa dɔmɔŋ.
36 Nal dɪya nala tɪɪ rɛ sɪ yaa ʋ dɔmɔ, a haasɪ ʋ te nal buloŋ.
37 Nal hʋ buloŋ aa kyo ʋ kuwo abee ʋ naa a te ŋ, ʋ tɪɪna bɪ maga dɪ ʋ yaa ŋ hatɪnnɪ. Nal hʋ buloŋ mɛ aa kyo ʋ biibaal koo ʋ toluu a te ŋ, ʋ tɪɪna bɪ maga dɪ ʋ yaa ŋ hatɪnnɪ.
38 Nal hʋ buloŋ aa bɪ baasɪ ʋ tɪɪ daagarɪɪ, a kɪ tɪŋa ŋ hal, ʋ tɪɪna bɪ maga dɪ ʋ yaa ŋ hatɪnnɪ.
39 Nal hʋ buloŋ aa kyo ʋ tɪɪ mɪɪbol, ʋ tɪɪna sɪ kpa ʋ mɪɪbol ta. Amɛ nal hʋ mɛ buloŋ aa sɪ kuu ŋ wɪya a vɪya ʋ mɪɪbol ta ʋ tɪɪna sɪ kaŋ mɪɪbol aa bɪ kaŋ tenii.
40 Nal hʋ buloŋ aa sɪ kaŋ ma weliŋ, mɪyaŋ nɛ ʋ tɪɪna kaŋ weliŋ gɛɛ. Nal hʋ buloŋ mɛ aa kana ŋ weliŋ, Tɪɪna hʋ aa tɪma ŋ mɛ rɛ ʋ kaŋ weliŋ gɛɛ.
41 Nal hʋ buloŋ aa kaŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaal weliŋ akuu ʋ aa yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaal wɪya, Wɪɪsɪ aa tɪya ʋ tɪɪna Wɪɪsɪ tɪŋdaal tuno rɛ. Nal hʋ mɛ buloŋ aa kaŋ tɪpʋlʋŋ tɪɪna weliŋ akuu ʋ aa yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna wɪya, Wɪɪsɪ aa tɪya ʋ tɪɪna mɛ tɪpʋlʋŋ tɪɪna tuno rɛ.
42 Nal hʋ mɛ buloŋ aa sɪ yaa nɪɪfɪyɛlɪɪ mɛ gba tɪya ŋ hatɪnna no tɪyaŋ nɪbiye akuu ʋ aa yaa ŋ hatɪnnɪ wɪya, wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma Wɪɪsɪ kɔnɪ sɪ tuŋ ʋ tɪɪna.”

11

Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ tɪŋ nala ba ko Yesu lee
Luka 7.18-35

1 Yesu a basɪ wɪya no a tɪya ʋ hatɪnna hʋ fi abee balɪya ko teŋ, ʋ lɪɪ doŋ a mʋ dɪ ʋ daga nala aŋ pɛ basɪ Wɪɪsɪ wɪya Galili paalʋʋ tɪyaŋ.
2 Saŋa no tɪyaŋ dɪ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ gyɪ we nɪtɔdɪya tɪyaŋ nɛ. Ʋ aa nɪɪ wɪya hʋ Krisita aa yaa, ɛɛ rɛ ʋ tɪŋ ʋ hatɪnna badɔmɔŋ,
3 ba mʋ pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Basɪ tɪya ma, ɪ rɛ yaa nal hʋ Gyɔɔŋ fa aa baa dɪ ʋ sɪ ko laa ma ta hʋ, koo á ha kɪ gyegili nɪdɪma?”

4 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma mɪɪgɪ mʊ basɪ tɪya
Gyɔɔŋ wɪya hʊ buloŋ ma aa naa, abee wɪya hʊ buloŋ ma
aa nɪya.
5 Ma mʊ basɪ tɪya ʊ dɪ nyʊlɪma sɪya suro rɛ, gbarɪga kɪ
vala, gbegisi mɛ kɪ deye, wonni kɪ nɪɪ wɪya, nala hʊ a sʊba
kɪ sii sʊʊ tɪyaŋ. Ka ba basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ mɛ a kɪ tɪya
nyaaba.
6 Teŋfɪyɛl tɪmma rɛ yaa nala hʊ kɔnɪ aa laa ŋ wɪya di aŋ
bɪ sɪ maakyiye yaa ŋ sige anɪɪ mɪyaŋ nɛ yaa nal hʊ Wɪɪsɪ
aa tɪma.”
7 Saŋa hʊ Gyɔɔŋ hatɪnna hʊ aa kpaa kɪ mʊ, ɛɛ rɛ Yesu
piili basɪ Gyɔɔŋ wɪya a kɪ tɪya gyamaa hʊ. Ʊ pɪyɛsɪ ba rɛ a
baa, “Ma gyɪ aa mʊʊ Gyɔɔŋ lee pogo hʊ tɪyaŋ nɪgɛɛ irɪŋ nɛ
ma gyɪ fa kɪ yɪyɛlɪ anɪɪ ma sɪ mʊ na. Ma gyɪ bɪɪna Gyɔɔŋ
kɪɪ gɛɛ anɪɪ ɔhɔ puwo a kaŋ kɪ viisi rɛ ma mʊ ma na koo?
8 Dɪ ɛɛ yaŋ daa, nɪgɛɛ irɪŋ nɛ ma lɪɪ dɪ ma na? Ma lɪɪ dɪ
ma na nal a laalɪ gaweliye rɛ? Aayɪ. Deŋ na, nala hʊ aa
laalɪ gannɪ no irɪŋ, ba aa we kuworidɪɪsɪ tɪyaŋ nɛ.
9 Ma yaŋ daga ŋ nal hʊ irɪŋ ma aa lɪɪ doŋ dɪ ma na. Ma
mʊwa dɪ ma na Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ koo? Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, nal hʊ ma gyɪ aa naa, ʊ tee Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ.
10 Nal no wɪya rɛ ba gyɪ sabɪ biŋ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a baa dɪ
Wɪɪsɪ baa,
‘Ŋ sɪ tɪŋ ŋ tɪŋdaal
dɪ ʊ laa ɪ sɪya a mʊ marɪ ŋmanɪɪ bin-ɪ.’
11 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya nala hʊ a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ
kɪ tɪya ma, ba ha bɪ maakyiye lʊl nal buloŋ dʊnɪya no tɪyaŋ
ʊ tee Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ. Amɛ nal hʊ yaŋ aa yaa nɪbiye
Wɪɪsɪbee koro hʊ tɪyaŋ, ʊ tɪɪna mɛ rɛ tee Gyɔɔŋ.
12 A yaŋ lɪɪ saŋa hʊ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool aa piile basɪ Wɪɪsɪ
wɪya a kaŋ kɪ ko gyɪnaŋ, nala kaŋ Wɪɪsɪbee koro hʊ wɪya
kɪ kaa dɔmɔŋ nɛ, ɛɛ rɛ gaduwogo kɪ lʊga dɪ ba kaŋ fasɪ.
13 Amɛ ka dɪ Gyɔɔŋ na ko, dɪ Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ abee
mɪrɪsɪ hʊ Wɪɪsɪ gyɪ aa leŋ Moosi sabɪ biŋ hʊ laa sɪya basɪ
Wɪɪsɪbee koro hʊ wɪya rɛ.
14 Dɪ mamaa rɛ laa di anɪɪ wɪya no yaa wɪtɪɪ rɛ, ɛɛ kɛ ʊ
maga dɪ ma gyɪma anɪɪ Gyɔɔŋ nɛ yaa nal hʊ wɪya ba gyɪ
aa basa Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ anɪɪ Ilaagya sɪ mɪɪgɪ ko hʊ.
15 Nala hʊ aa kaŋ dɪgɪna, ma gyegili nɪɪ wɪya no weliŋ.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Ma leŋ dɪ ŋ daga ma
gɛɛ hʊ gyɪnaŋ nala aa kɪya. Ba kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ haŋbiisi aa lɪɪ
dɪ ba gbɪyalɪ. Badɔmɔŋ aa huwori ba dɔŋtɪŋsɪ a basɪ tɪya
ba a baa,
17 ‘Á yɪɪ yɪɪla rɛ tɪya ma, ka ma vɪya gʊwayɪ. Á taa haŋyee
mɛ tɪya ma ka ma vɪya wiyi.” ’

18 Ɛɛ tıı rɛ yaŋ, saŋa hʊ tıyaŋ Gyɔɔŋ gyı aa ko ma lee, ʊ
gyı aa vʊwa nyʊwa rɛ, aŋ bee nyʊwa sıŋ mɛ. Ɛɛ rɛ nala baa
dı gyıŋbɔŋ nɛ kana ʊ.
19 Aŋka mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye mɛ ko a kı di kına aŋ kı
nyʊwa sıŋ mɛ. Ɛɛ rɛ nala baa dı baal no kɛ yaa nabolıŋ
tıına rɛ, a yaa sınyʊwal mɛ aŋ pɛ kaŋ lampolaala abee
wıbɔŋyaala buloŋ mɛ yaa ʊ kyaŋsı. Nala hʊ aa kaŋ Wıısı
wıgyʊŋ hʊ, ba wıyaalıya rɛ aa daga.”

Tɔnı hʊ nala aa bı laa Yesu wıya di
Luka 10.13-15

20 Tɔnı hʊ tıyaŋ Yesu gyı aa yaa wımagıla hʊ gyeniŋ buloŋ
nala gyı bı bırıma lıı ba wıbɔmɔ yayı tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ʊ bası
ba sıya wıya tıya ba a baa,
21 “Mamaa Kɔrazıŋ tımma abee Bɛsaada tımma, ma sı na
tʊwara kıŋkaŋ. Wımagıla hʊ ŋ aa yaa ma lee, dı mıyaŋ nɛ
fa yaa wıya no Taaya abee Siidɔŋ nala lee, ba fa bı sı yaa
gyegye ka dı ba paa ba logannı laalı, aŋ yaa tʊwɔl bʊgı ba
tıı a daga anıı ba tısı kyogo rɛ, ba bırımı lıı ba wıbɔmɔ
tıyaŋ.
22 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, sarıya hʊ kyɛdiilii, Wıısı sı
dɔgısı Kɔrazıŋ abee Bɛsaada tımma a te Taaya abee Siidɔŋ
tımma.
23 Mamaa Kapɛɛnam tımma, ma ta ko kı liisi anıı Wıısı
sı bigisi ma. Ma gyıŋ tıya ma tıı weliŋ, ʊ sı kpa ma we diŋ
tıyaŋ dı ma na tʊwara kıŋkaŋ. Ma bıına ma sı wuwo kaŋ
ma tıı gyıŋ wıısıbee rɛ koo? Wıısı sı kpa ma yuwo we diŋ
tıyaŋ dı ma na tʊwara kıŋkaŋ. Wımagıla no buloŋ ŋ aa yaa
ma lee, dı Sodɔm tıyaŋ nɛ ŋ fa yaa ba, Wıısı fa bı sı kyogi
doŋ buloŋ. Sodɔm ha fa sı we doŋ a kaŋ kı ko gyınaŋ.
24 Amɛ ŋ yaŋ bası kı tıya ma rɛ, sarıya hʊ kyɛdiilii Wıısı
sı dɔgısı Kapɛɛnam tımma a te sodɔm tımma.”

Yesu bası tıya nala dı ba ko ʊ lee a na wiyese
Luka 10.21-22

25 Saŋa no tıı tıyaŋ nɛ Yesu baa, “Ŋ Kuwo Wıısı, ı rɛ yaa
wıısınyuu abee taŋha buloŋ Tıına. Ŋ aa dannı ı rɛ akuu
wıya hʊ ı aa kpaa faŋa wıgyʊnna, aŋ kpa ba daga nala hʊ
aa bı kaŋ wıgyʊŋ.
26 Ŋ Kuwo, ŋ aa kyʊwalı ı aŋgyʊwasʊ rɛ beewıya wıı hʊ
ı aa kyɛɛ ʊ rɛ ı yaa gɛɛ.
27 Ŋ Kuwo kpaa kıŋ buloŋ dee tıya ŋ nɛ. Ŋ Kuwo dʊŋ nɛ
gyıŋ gɛɛ ŋ aa kıya. Ŋ dʊŋ mɛ rɛ gyıŋ gɛɛ ŋ Kuwo aa kıya.
Nal buloŋ bı gyıma ʊ, see nala hʊ dʊŋ ŋ aa lıya a daga ʊ
tıya ba.”

28 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, “Ma nala hʊ buloŋ
aa lɔlɔ, aŋka wıya vʊwa ma biŋ, ma ko ŋ lee, dı ŋ tıya ma
wiyese.
29 Ma tıŋ ŋ nyʊwa dı á yaa nyʊʊdıgı, dı ma wuwo gyıŋ
tʊma hʊ ŋ aa kpaa tıya ma dı ma tʊma weliŋ, beewıya, ŋ
sıya fıyɛla rɛ ka ŋ gyıŋ ŋ tıı kanıı mɛ. Dı mamaa rɛ yaa
gɛɛ, ŋ sı tıya ma wiyese.
30 Wıya hʊ ŋ aa baa dı ma yaa, ba bı yaa wıduwoni ma
aa sı yaa lɔlɔ. Tʊma hʊ mɛ ŋ aa sı kpa tıya ma, ba bı sı leŋ
dı ma buri.”

12

Ba pıyɛsı Yesu Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ wıya
Maakı 2.23-28; Luka 6.1-5

1 Ʊ gyı bı pıısa ka Yesu bee ʊ hatınna sii kyɛwiyesii hʊ
kyɛɛ a tıŋ nyoŋso baga kıdıgı tıyaŋ a kı mʊ. Ɛɛ rɛ losi gyı
kaŋ ʊ hatınna hʊ ba bori nyoŋso hʊ a piisi kı kyaŋ.
2 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ na ba a pıyɛsı Yesu a baa, “Ɪ
bı naa? Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ sına daa ı hatınna hʊ kı kyogi
gɛɛ.”
3 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Ma ha bı karımı wıı hʊ
Kuwori Deviti gyı aa yaa saŋa hʊ losi gyı aa kaŋ ʊ bee ʊ
hatınna?
4 Ʊ gyı mʊʊ gyʊʊ Wıısı dıya hʊ rɛ, a kpa paanʊʊ hʊ ba
gyı aa kaŋ ko biŋ Wıısı sıya, a lıı ʊ bee ʊ hatınna kyaŋ. Ʊ
fa yaa sına rɛ dı nıwaası buloŋ kyaŋ haŋ paanʊʊ hʊ, see
wııkyʊwal sılaala hʊ dʊŋ.
5 Ma tıı gyıma rɛ anıı tʊma hʊ wııkyʊwal sılaala hʊ aa
kı tʊma Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ yaa
kyɛɛ no sına rɛ. Amɛ ma tıı naa rɛ mırısı hʊ Moosi aa saba
tıyaŋ anıı Wıısı bı sı kpa kyogisi tıya ba ɛɛwıya.
6 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, “Nal aa tee Wııkyʊwaldııbal
hʊ rɛ we daha nyɛ.”
7 Ba saba rɛ Wıısı teŋ tıyaŋ a baa,
“Ma aa fá nala sikii, ʊ rɛ kpıya ma aa lıı wıısʊllı kına a kpʊ
tıya ŋ.”
Dı mamaa rɛ kɔnı fa gyıŋ wıı no memii, ma fa bı sı kpa
kyogisi kı tıya nala hʊ aa bı kaŋ wıkyogii.
8 Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye rɛ yaa Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ Tıına.”

Yesu tııbı baal kıdıgı noŋ aa sʊba
Maakı 3.1-6; Luka 6.6-11

9 Ɛɛ rɛ Yesu lıı doŋ, a mʊ gyʊʊ Gyuuma wııkyʊwaldıya
kıdıgı,
10 dı banosʊʊ kıdıgı tıına mɛ we doŋ. Nala hʊ aa we
wııkyʊwaldıya hʊ tıyaŋ fa aa kyɛ ŋmanıı rɛ dı ba bası tıya

Yesu anɪɪ ʊ kyogi ba mɪrɪsɪ rɛ. Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ʊ yaa ŋmanɪɪ dɪ á tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ koo ʊ bɪ yaa ŋmanɪɪ?”

11 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Dɪ ma kɪdɪgɪ rɛ kaŋ piyesi dɪ ʊ tele kɔlʊŋ tɪyaŋ Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ, na ɪ aa lɪɪ ʊ rɛ?

12 Nihuwobiŋ nɛ tee piyesi. Ɛɛwɪya, dɪ ámaa rɛ aa yaa wɪweliye kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ, mɪra buloŋ bɪ daga anɪɪ á yaa wɪɪ kyogi rɛ.

13 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya nosʊʊ hʊ tɪɪna a baa, ‘Kaŋ ɪ noŋ hʊ tannɪ.’ Nyɛ rɛ ʊ kaŋ ʊ noŋ tannɪ. Ʊ mɪɪgɪ kɪɪ noduwo hʊ.”

14 Ɛɛ rɛ Farasiima hʊ mɛ sii lɪɪ doŋ a mʊ dɪ ba vʊʊlɪ gɛɛ hʊ ba aa sɪ yaa a kpʊ Yesu.

Yesu rɛ yaa laataal hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya.

15 Yesu aa ko gyɪma anɪɪ nala hʊ aa vʊʊlɪ ʊ kpʊyɪ wɪya rɛ, ɛɛ rɛ ʊ sii lɪɪ doŋ. Amɛ nɪgyamaa ha gyɪ sii tɪŋa ʊ hal. Nyɛ rɛ ʊ tɪɪbɪ nala hʊ buloŋ fa aa wɪɪlɪ ba tɪyaŋ.

16 Aŋ basɪ tɪya ba abee sɪfɪyasɪ a baa, “Ma ta ko gɔllɪ basɪ ŋ wɪya a kɪ tɪya nala.”

17 Ʊ gyɪ aa basɪ wɪɪ no leŋ wɪɪ hʊ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʊ tɪŋdaal Azaaya tɪyaŋ basɪ kɔnɪ ko yaa wɪtɪɪ rɛ.

18 Wɪɪsɪ gyɪ baa,

“Ma na, nal hʊ ŋ aa lɪya dɪ ʊ yaa ŋ tʊŋtʊnnɪ rɛ nyɛ, ʊ rɛ ŋ kyo, ŋ teŋ fɪyɛla rɛ ʊ tɪyaŋ kɪŋkaŋ.

Ŋ sɪ kpa ŋ Wiyesi Welii hʊ dee we ʊ tɪyaŋ.

Dɪ ʊ basɪ tɪya dʊnɪya nala buloŋ anɪɪ saŋa hʊ ŋ aa sɪ laa ba ta pele rɛ.

19 Ʊ bɪ sɪ gɔllɪ ŋmaa nyʊʊtaaduwo kɪ baŋ.

Ʊ bɪ sɪ gɔllɪ lee buloŋ nɔsɪ wɪya kɪ baŋ gyamaa tɪyaŋ.

20 Ʊ sɪya sɪ fɪyɛlɪ sikii tɪmma lee aŋ kaŋ bɔnyɛ mɛ a beel-ba.

Ʊ bɪ sɪ yaa wɪya hʊ aa sɪ leŋ dɪ ba kpa ba bayɪyɛla hʊ ba aa kana ta, a mʊ pele saŋa hʊ dʊnɪya nala aa sɪ na Wɪɪsɪ laatayɪ hʊ ʊ aa kpaa tɪya ba.

21 Ʊ tɪyaŋ nɛ dʊnɪya nala buloŋ sɪ kpa ba bayɪyɛla we dɪ ʊ laa ba ta.”

Ba baa dɪ Yesu dee lɪɪ Bɛlizebul lee rɛ
Maakɪ 3.20-30; Luka 11.14-23

22 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ nala badɔmɔŋ kaŋ baal kɪdɪgɪ gyɪŋbɔmɔ aa kana, ʊ nyʊlɪmɪ, aŋ bɪ wuwo kɪ basɪ wɪya mɛ, a ko Yesu lee. Nyɛ rɛ Yesu tɪɪbɪ baal hʊ, ʊ bɪl wuwo kɪ basɪ wɪya aŋ kɪ na mɛ.

23 Yesu aa yaa gɛɛ, nɪgyamaa hʊ buloŋ aa we doŋ nyʊʊsɪ gyɪ fɪyɛla rɛ. Ɛɛ rɛ ba kɪ pɪyɛsɪ dɔmɔŋ a baa, “Kuwori Deviti nihii hʊ á aa gyegili dɪ ʊ ko laa ma ta hʊ rɛ nyɛ dʊ?”

24 Amɛ Farasiima hʊ gyɪ aa nɪɪ gɛɛ Yesu aa tɪɪbɪ baal hʊ gyɪŋbɔmɔ hʊ gyɪ aa kana, ba baa dɪ gyɪŋbɔmɔ kuwori

Bɛlizebul lɛ tıya ʊ dee ɛɛ rɛ tıŋ ʊ wuwo kı kile gyıŋbɔmɔ gɛɛ.
25 Yesu gyı gyıŋ wıı hʊ ba aa bıını ba tıısı tıyaŋ, a bası
tıya ba a baa, “Dı paalʊʊdıgı nala rɛ we doŋ a bı kaŋ
nyʊʊdıgı, ba paalʊʊ hʊ bı sı pıısı aŋ tele. Dı bedıgı nala
koo gyaŋwuwodıgı nala mɛ rɛ we doŋ a bı kaŋ nyʊʊdıgı,
ba bee hʊ koo ba gyaŋwuwo hʊ bı sı pıısı aŋ tele.
26 Na ma baa dı Sıtaanı dee rɛ ŋ kpaa kı kil gyıŋbɔmɔ, ɛɛ
daga anıı Sıtaanı gʊl kaŋ ʊ tıı kı kaa kaası rɛ gɛɛ. Dı gɛɛ
rɛ we doŋ, ʊ koro hʊ bıl bı sı pıısı aŋ tele.
27 Dı ɛɛ hʊ ma aa bası kɔnı yaŋ yaa wıtıı anıı gyıŋbɔmɔ
kuwori Bɛlizebul lɛ tıya ŋ dee ŋ kı kil gyıŋbɔmɔ, ɛɛ kɛ aŋnɛ
rɛ tıya ma tıı hatınna hʊ mɛ dee ba kı kil gyıŋbɔmɔ. Ma
hatınna hʊ wıyaalıya yaŋ daga anıı ma wıbasıı hʊ buloŋ
yaa wınyıyɛl lɛ.
28 Aayı Bɛlizebul daa tıya ŋ dee hʊ, amɛ Wıısı Wiyesi
Welii hʊ dee tıyaŋ nɛ ŋ wuwo kı kil gyıŋbɔmɔ nala tıyaŋ
gɛɛ. Nyɛ rɛ yaŋ daga anıı Wıısı koro hʊ ko we ma lee rɛ.
29 Nal buloŋ tuwo ʊ aa sı wuwo bori gyʊʊ gaduwogi dıya
a gaa ʊ kına, dı ʊ bı laa sıya kaŋ gaduwogi hʊ vʊwa.
30 Nal hʊ buloŋ aa bı yaa ŋ nal, ʊ tıına lıı ŋ hal lɛ. Nal hʊ
buloŋ aa bı pɛ ŋ tıyaŋ dı á gbaa nala kı we lıdıgı, ʊ tıına
leŋ nala kı vıya Wıısı ŋmanıı rɛ gɛɛ.
31 Ɛɛwıya ma yaŋ leŋ dı ŋ bası tıya ma, nal hʊ buloŋ
aa yaa ʊ dɔŋtıına wıbɔŋ, koo a bası wıya kyogi Wıısı feŋ,
Wıısı sı wuwo kpa kyɛ ʊ. Amɛ nal hʊ buloŋ aa bası wıya
tʊʊsı Wıısı Wiyesi Welii hʊ, Wıısı bı sı maakyiye kpa kyɛ
ʊ tıına.
32 Nal hʊ buloŋ aa sı bası wıbɔmɔ a tıya mıyaŋ Nihu-
wobiŋ Biye, Wıısı aa wuwo ʊ kpa kyɛ ʊ rɛ, amɛ nal hʊ
buloŋ aa bası wıya tʊʊsı Wıısı Wiyesi Welii hʊ kɛ, Wıısı bı
sı kpa kyɛ ʊ tıına, gyınaŋ koo maakyiye kıdıgı buloŋ.”

Tıya abee ʊ nɔnɔ
Luka 6.43-45

33 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Dı ı rɛ deŋ tıya nyuu tıyaŋ dı ʊ
waa weliŋ a kaŋ laaŋfıya, ʊ aa nɔŋ nɔŋweliye rɛ. Dı ı rɛ bı
deŋ tıya hʊ nyuu tıyaŋ weliŋ ka dı wııla kana ʊ, ʊ aa nɔŋ
nɔŋbɔŋlɔrını rɛ. Tıya nɔnɔ rɛ aa daga tıya hʊ iriŋ ʊ aa yaa.
34 Ɛɛ rɛ ma mɛ yaŋ kıı anıı dʊma, ma bɔmɔ rɛ weliŋ,
ɛɛwıya ma bı sı wuwo bası wıwelii kıdıgı buloŋ. Beewıya,
nihuwobiŋ wıbasıı tıyaŋ nɛ ı aa gyıŋ nihuwobiŋ hʊ iriŋ ʊ
aa yaa.
35 Nal hʊ aa kaŋ tıbııŋweliye ʊ tıya tıyaŋ, ʊ rɛ aa yaa
wıweliye. Nal hʊ mɛ aa kaŋ tıbııŋbɔmɔ ʊ tıya tıyaŋ ʊ tıına
mɛ rɛ aa yaa wıbɔmɔ.

36 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, nal hʊ buloŋ aa bı gyıŋ ʊ nyʊwa
kanıı aŋ bası wıı hʊ fa aa bı maga dı ʊ bası, sarıya hʊ
kyɛdiilii ʊ sı daga wıı hʊ aa tıŋ ʊ tıına yaa gɛɛ a tıya Wıısı.
37 Ma tıı nyʊʊdaası rɛ Wıısı sı kpa di ma sarıya, dı ma
laa wısʊma koo ma laa kyogisi tıya ma tıı."

Nala aa kyɛ dı Yesu yaa wımagıl
Maakı 8.11-12; Luka 11.29-32

38 Ɛɛ rɛ Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima sii ko Yesu lee
a bası tıya ʊ a baa, "Nıhıyawʊ, á aa kyɛ dı ı yaa wımagıl lɛ
dı á na a gyıma anıı Wıısı kɔnı we ı lee rɛ."
39 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Ma gyınaŋ nala yaa nıbɔmɔ rɛ, a bı
gyıŋ Wıısı mɛ. Ma aa sı yaa gɛɛ gyıŋ Wıısı wıya bı kyıl
ma see wımagıla dʊŋ wıya rɛ kyıl ma. Wımagıl hʊ buloŋ
Wıısı aa sı yaa dı ma na rɛ yaa wımagıl hʊ ʊ gyı aa yaa ʊ
tıŋdaal Gyoona tıyaŋ.
40 Gyoona gyı aa yaŋ we fuwonaŋbal hʊ fuu tıyaŋ kyɛyɛ
kpaŋkpaŋ boto gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye mɛ sı
we bʊwa tıyaŋ kyɛyɛ boto.
41 Sarıya hʊ kyɛdiilii, Ninive nala sı kpa kyogisi tıya ma
gyınaŋ nala. Beewıya saŋa hʊ tıyaŋ Gyoona gyı aa mʊʊ
bası Wıısı wıya tıya ba, ba gyı bırıma lıı ba wıbɔmɔ tıyaŋ
nɛ aŋ tıŋ Wıısı. Ma yaŋ leŋ dı ŋ bası tıya ma anıı lagılagı
no nal lɛ we ma tıyaŋ a te Gyoona."
42 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, "Ma gyıŋ haaŋ hʊ
Siiba tımma gyı aa lıya ʊ gyı yaa ba kuwori rɛ. Ʊ gyı sii mʊ
lee bee ʊ dɔŋ nɛ dı ʊ mʊ nıı wıgyʊŋ hʊ kuwori Solomɔn
gyı aa kpaa kı daga nala. Sarıya hʊ kyɛdiilii, haaŋ no mɛ sı
kpa kyogisi tıya ma. Ma yaŋ gyıma weliŋ anıı lagılagı no
nal lɛ we ma tıyaŋ daha a te kuwori Solomɔn ka ma vıya ʊ
tıŋıı."

Yesu bası gyıŋbɔmɔ wıya
Luka 11.24-26

43 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Dı ba ko kile gyıŋbɔŋ dı ʊ lıı nal
tıyaŋ, ʊ aa gɔllı taŋhahılıı tıyaŋ nɛ a kı kyɛ lee dı ʊ wiyesi,
amɛ dı ʊ ko kyɛ lee lɔlɔ,
44 ʊ aa mııgı bası tıya ʊ tıı rɛ a baa, 'Ŋ sı mııgı mʊ lee
hʊ ŋ aa lıya.' Dı ʊ rɛ ko mııgı ko dı ba marı dıya hʊ buloŋ
weliŋ, ka nal buloŋ tuwo ʊ tıyaŋ,
45 ʊ aa mııgı mʊ kaŋ gyıŋbɔmɔ bapɛ aa bɔmɔ te ʊ tıı rɛ
a pɛ dı ba ko kı gyʊʊ. Ɛɛ hal tıyaŋ, ba sı lɔrı ʊ tıına tıyaŋ
a te ʊ fa aa kıı gɛɛ. Ɛɛ tıı rɛ ba sı kıı ma gyınaŋ nıbɔmɔ no
mɛ tıyaŋ."

Yesu nıına abee ʊ naabalıya
Maakı 3.31-35; Luka 8.19-21

46 Yesu ha gyı aa bası wıya kı tıya nıgyamaa hʊ gɛɛ, dı
ʊ naa abee ʊ naabalıya ko sıŋ gyaŋhal tıyaŋ a kı kyɛ dı ba
na ʊ.
47 Ɛɛ rɛ nala hʊ kıdıgı bası tıya Yesu a baa, “I naa bee ı
naabalıya rɛ sıŋ gyaŋhal tıyaŋ a kı kyɛ dı ba na ı.”
48 Ɛɛ rɛ Yesu mıı gı pıyɛsı ʊ a baa, “Kıbee rɛ yaa ŋ naa?
Kıbeema rɛ yaa ŋ naabalıya?”
49 Nyɛ rɛ ka Yesu mıı gı lıı ʊ noŋ a daga ʊ hatınna hʊ aŋ
baa, “Ŋ naa abee ŋ naabalıya rɛ nyɛ.
50 Nal hʊ buloŋ aa yaa wıya hʊ ŋ Kuwo Wıısı aa we
wıısıbee tıyaŋ aa kyɛ, ʊ tıına rɛ yaa ŋ naabiye abee ŋ
naatoluu abee ŋ naa.”

13

Yesu maga kıdohıl namaga
Maakı 4.1-9; Luka 8.4-8

1 Haŋ kyɛɛ hʊ tıı rɛ Yesu sii lıı dıya hʊ tıyaŋ ʊ bee ʊ
hatınna hʊ fa aa hɔnɔ, a tuu mʊ hɔŋ Galili fuwobal hʊ
nyʊwa tıyaŋ, a kı daga nala Wıısı wıya.
2 Nyɛ rɛ nala ko gol ʊ kyige. Ʊ aa ko na dı nala hʊ yʊga
gɛɛ, ʊ sii mʊ gyʊʊ hɔŋ nııduworiboro tıyaŋ, nıı hʊ tıyaŋ,
ka nıgyamaa hʊ buloŋ sıŋ fuwo hʊ nyʊwa.
3 Ɛɛ rɛ ʊ kpa namagısı a bası wıya yʊga tıya ba. Ʊ gyı
maga namaga tıya ba rɛ a baa, “Baal kıdıgı rɛ gyı siye a
kaŋ ʊ kıdoho mʊ dı ʊ gyaası.
4 Ʊ gyı aa gyaası kına hʊ tıyaŋ nɛ biye hʊ badɔmɔŋ tele
nııbʊʊsı tıyaŋ. Digibiisi ko tuu tʊwası di.
5 Badɔmɔŋ mɛ gyı tele bʊnyıŋ nyuu tıyaŋ, a pesi nyʊ.
6 Amɛ akuu doŋ taŋha aa bı yʊga wıya, ba naaliliye bı
wuwo gyʊʊ taŋha. Ɛɛ rɛ wıısı ko pɔsɔ kaŋ ba, ba sʊba.
7 Ka kıdoho hʊ badɔmɔŋ mɛ gyı tele sɔsı tıyaŋ, a nyʊ amɛ
sɔsı hʊ sii waa gırıgı ba, ba pʊgımı.
8 Ka badɔmɔŋ mɛ gyı tele taŋhawelii tıyaŋ, a nyʊ, a waa,
a marı weliŋ. Badɔmɔŋ we biye kɔɔ kɔɔ, badɔmɔŋ we
mɔllıboto boto, badɔmɔŋ mɛ mɔlıya abee fi fi.
9 Yesu aa maga namaga hʊ teŋ, ʊ baa, ‘Nala hʊ aa kaŋ
dıgına, ma gyegili nıı wıya no weliŋ.” ’

Yesu daga ʊ hatınna wıı hʊ aa tıŋ ʊ aa kı maga namagısı.
Maakı 4.10-12; Luka 8.9-10

10 Ɛɛ rɛ Yesu hatınna hʊ sii ko pıyɛsı ʊ a baa, “Bee rɛ tıŋ
ı aa kaŋ namagısı a bası wıya kı tıya nala hʊ?”
11 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Wıya hʊ aa yaa wıfaŋıya
Wıısıbee koro hʊ tıyaŋ, ma nala no rɛ Wıısı daga ba memii
tıya, amɛ nal buloŋ daa.

12 Nal hʋ buloŋ aa gyɪŋ wɪya hʋ aa yaa wɪfaŋɪya wɪɪsɪbee
koro hʋ tɪyaŋ, ʋ tɪɪna rɛ Wɪɪsɪ sɪ tɪya wɪgyʋŋ dɪ ʋ marɪ
gyɪŋ wɪɪsɪbee koro hʋ memii weliŋ. Nal hʋ mɛ buloŋ aa bɪ
gyɪŋ wɪya hʋ aa yaa wɪfaŋɪya wɪɪsɪbee koro hʋ tɪyaŋ kɪdɪgɪ
buloŋ, mʋhʋ hʋ mɛ gba ʋ fa aa gyɪma Wɪɪsɪ sɪ kaŋ laa ʋ
tɪɪna lee.
13 Wɪɪ hʋ aa tɪŋ ŋ aa kaŋ namagɪsɪ basɪ wɪya kɪ tɪya ba
hʋ rɛ nyɛ: Ba aa deŋ deŋ nɛ aŋ bɪ wuwo kɪ na kɪŋ buloŋ,
a kɪ gyegili wɪya mɛ aŋ bee nɪɪ wɪɪ buloŋ, aŋ bɪ wuwo kɪ
gyɪŋ wɪya memii mɛ.
14 Wɪya no aa yaa nala no tɪyaŋ nyɛ leŋ wɪɪ hʋ Wɪɪsɪ
tɪŋdaal Azaaya gyɪ aa basa kɔnɪ ko yaa wɪtɪɪ rɛ. Ʋ gyɪ baa,
“Nala no sɪ gyegili gyegili wɪya aŋ bɪ sɪ wuwo gyɪŋ wɪɪ
buloŋ memii,
ba sɪ deŋ deŋ lee buloŋ, aŋ bɪ sɪ wuwo na kɪŋ buloŋ mɛ,
15 beewɪya ba bɪ kaŋ wɪgyʋŋ,
ba tɔɔ ba dɪgɪna rɛ dɪ ba ta nɪɪ wɪɪ buloŋ
a kaŋ ba sɪya mɛ tɔ dɪ ba ta na kɪŋ buloŋ.
Wɪɪsɪ baa, dɪ gɛɛ fa daa, ba sɪya fa sɪ kɪ na,
dɪ ba dɪgɪna mɛ fa kɪ nɪɪ wɪya.
Ka dɪ ba fa gyɪŋ wɪya memiye mɛ,
a fa mɪɪgɪ ko ŋ lee dɪ ŋ tɪɪbɪ ba.”
16 Amɛ, ma kɛ nyuu sʋma rɛ kɪŋkaŋ, beewɪya ma sɪya aa
naa rɛ ma dɪgɪna mɛ kɪ nɪɪ wɪya.
17 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, Wɪɪsɪ tɪŋdaala abee tɪpʋlʋŋ
tɪmma yʋga rɛ fa kyo dɪ ba na wɪya no ma aa naa nyɛ, aŋ
bɪ wuwo na, a fa kyo dɪ ba nɪɪ wɪya no ma aa nɪɪ, aŋ bɪ
wuwo nɪɪ ba.

Yesu daga kɪdohɪl namaga hʋ memii
Maakɪ 4.13-20; Luka 8.11-15

18 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Ma gyegili nɪɪ
kɪdohil namaga hʋ memii.”
19 Nala hʋ aa nɪɪ Wɪɪsɪ koro hʋ wɪya, aŋ bɪ gyɪŋ ba memii,
ba kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ kɪdoho hʋ aa tele nɪɪbʋʋsɪ hʋ tɪyaŋ.
Sɪtaanɪ rɛ aa ko kaŋ wɪya hʋ Wɪɪsɪ aa kpaa we ba tɪsɪ tɪyaŋ
a lɪɪ.
20 Kɪna hʋ mɛ aa tele bʋnyɪŋ tɪyaŋ mɛ rɛ yaa nala hʋ aa
nɪɪ Wɪɪsɪ wɪya a pesi laa di abee teŋfɪyɛlʋʋ.
21 Amɛ wɪɪ hʋ aa bee pɪŋ ba tɪsɪ tɪya a kɪ pɪɪsɪ, beewɪya
ʋ tɪɪna laadii aa bɪ yʋga wɪya, dɪ tʋwara rɛ ko gyʋʋ ʋ koo
dɪ ba ko kuu Wɪɪsɪ wɪbii hʋ wɪya a kɪ dɔgɪsɪ ʋ, ʋ aa kpaa
ta rɛ.
22 Kɪna hʋ aa tele sɔsɪ hʋ tɪyaŋ mɛ rɛ yaa nala hʋ aa nɪɪ
Wɪɪsɪ wɪbii hʋ amɛ dʋnɪya no kɪna wɪya kyɪl ba, ba kyo dɪ
ba kaŋ kɪna. Ɛɛ wɪya, ba aa bɪ laa nyʋwa dɪ ba tɪŋ Wɪɪsɪ
wɪbii hʋ, ka wɪya hʋ mɛ aa bee kaŋ doho ba tɪyaŋ.

23 Kına hʋ aa tele taŋhawelii tıyaŋ nɛ yaa nala hʋ aa nıı Wıısı wıbii hʋ, a gyıŋ ba memii, ʋ kaŋ doho ba tıyaŋ badɔmɔŋ we biye kɔɔ kɔɔ, badɔmɔŋ mɔllıboto boto, badɔmɔŋ mɛ mɔlıya abee fi fi.”

Yesu maga baga aa kaŋ ɔbii namaga

24 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga kıdıgı tıya ba a baa, “Wıısıbee koro hʋ kıı gɛɛ rɛ anıı baal aa sii kpa kıdoho weliye a mʋ doho ʋ baga tıyaŋ.

25 Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı tebine, saŋa hʋ nala buloŋ aa ko pıŋ doni gɛɛ, baal hʋ dɔŋ sii kaŋ ɔbii a mʋ mısı baga hʋ tıyaŋ, aŋ mııgı mʋ ʋ lımʋʋlıya.

26 Kıdoho hʋ aa nyʋwa, a ko kı lʋla a kı we biye gɛɛ tıyaŋ nɛ ba gyıma nıı ɔhɔ mɛ pɛɛ rɛ.

27 Ɛɛ rɛ baal hʋ baga-tʋŋtʋnna ko bası tıya ʋ a baa, “Nıhıyawʋ, kıweliye rɛ ı doho ı baga hʋ tıyaŋ, ka lee rɛ ɔhɔ mɛ lıı a we baga hʋ tıyaŋ?”

28 Ɛɛ rɛ ba nıhıyawʋ hʋ bası tıya ba a baa, “Ŋ liise ŋ dɔŋ nɛ mʋʋ yaa gɛɛ.” Ɛɛ rɛ ʋ tʋŋtʋnna hʋ bası tıya ʋ a baa, “Ɛɛ kɛ leŋ á mʋ kyuri ɔhɔ hʋ ta?”

29 Ɛɛ rɛ baal hʋ baa, ‘Aayı, beewıya dı mamaa rɛ mʋʋ dı ma kyuri ɔhɔ hʋ lagılagı no, ma sı pɛ kyuri kıdoho hʋ badɔmɔŋ mɛ ta.

30 Ɛɛwıya, ma leŋ dı kıdoho hʋ bee ɔhɔ hʋ buloŋ laŋŋı waa a we dɔmɔŋ. Dı kıdoho hʋ rɛ ko bıı a yaa kʋmıı, ŋ sı leŋ dı kʋkʋnna hʋ laa sıya kyuri ɔhɔ hʋ a vʋwa pıla a nyɔgɔ ta, aŋ na kʋŋ kıdoho hʋ a ŋmaa kyaarı ko we ŋ busol tıyaŋ.” ’

Yesu maga kıdoho kıdıgı ba aa yırı masıtadı namaga
Maakı 4.30-32; Luka 13.18-19

31 Ɛɛ rɛ Yesu bıl kpa namaga kıdıgı lo a baa, “Wıısıbee koro hʋ kıı gɛɛ rɛ anıı baal kıdıgı aa sii kpa kıdoho kıdıgı ba aa yırı masıtadı a mʋ doho ʋ baga tıyaŋ.

32 Kıdoho no bii bı maga wıı buloŋ. Ʊ muro rɛ weliŋ a te kıdoho kɛ buloŋ aa we doŋ. Amɛ dı ʋ rɛ ko nyʋ, ʋ aa waa a yaa tııbal lɛ, a yʋga te baga kıdohii kɛ buloŋ. Digibiisi aa ko sʋwa ba gyannı ʋ naası tıyaŋ.”

Yesu maga sıbʋl namaga
Luka 13.20-21

33 Nyɛ rɛ Yesu bıl maga namaga kıdıgı tıya ba a baa, “Wıısıbee koro hʋ kıı gɛɛ rɛ anıı haaŋ aa kpaa paanʋʋ muŋ kʋrʋba bʋto a we tahaŋbal tıyaŋ a kpa sıbʋl mɛ we, a kaŋ ŋmʋra. Mʋhʋ ko kı pɛ dı muŋ hʋ sii pʋʋsı su tahaŋbal hʋ buloŋ.

34 Namagısı rɛ Yesu gyı aa kpa a bası wıya no buloŋ kı
tıya gyamaa hʋ. Ʋ gyı bı sı bası wıı buloŋ dı ʋ bı kaŋ
namaga maga.
35 Ʋ yaa gɛɛ rɛ dı wıya hʋ Wıısı gyı aa tıŋ ʋ tıŋdaal
Azaaya tıyaŋ a bası ko yaa wıtıı. Ʋ gyı baa,
"Namagısı rɛ ŋ sı kpa bası wıya kı tıya ba. Ŋ sı bası wıya
hʋ ba fa aa bı gyıma a lıı dʋnıya piilii tıyaŋ buloŋ a
tıya ba."

Yesu daga ɔbii namaga hʋ memii

36 Nyɛ rɛ Yesu leŋ nıgyamaa hʋ ta aŋ sii gyʋʋ dıya. Ɛɛ rɛ
ʋ hatınna hʋ ko pıyɛsı ʋ a baa, "Daga ma ɔbii namaga hʋ ı
aa maga memii."
37 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Nal hʋ aa doho kıdoho hʋ rɛ yaa mıyaŋ
Nihuwobiŋ Biye.
38 Baga hʋ tıyaŋ ʋ aa doho kıdoho hʋ mɛ rɛ yaa dʋnıya
no tıyaŋ ma aa wee. Kidohiweliye hʋ mɛ rɛ yaa nala hʋ aa
tıŋ Wıısı nyʋwa a we Wıısı koro hʋ tıyaŋ. Ɔhɔ hʋ mɛ aa
nyʋ baga hʋ tıyaŋ nɛ yaa Sıtaanı nala.
39 Ʋ dɔŋ hʋ mɛ aa doho ɔbii hʋ rɛ yaa Sıtaanı. Kıdoho hʋ
kyɛkʋmıı mɛ rɛ yaa dʋnıya kyɛtenii. Nala hʋ mɛ aa sı kʋŋ
kıdoho hʋ mɛ rɛ yaa malıkası.
40 Ɛɛ hʋ ba aa yaŋ kyuri ɔhɔ hʋ laŋŋı a nyɔgɔ ta gɛɛ, ɛɛ tıı
rɛ ba sı laŋŋı Sıtaanı noŋ nala mɛ a we diŋ dʋnıya kyɛtenii.
41 Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye, ŋ sı tıŋ ŋ malıkası dı ba gyʋʋ
Wıısı koro hʋ tıyaŋ a tʋwası nala hʋ aa leŋ nala yaa
wıbɔmɔ abee nala hʋ buloŋ aa yaa wıbɔmɔ.
42 A leŋ ba kpa ba yuwo we diŋbal hʋ aa bı kaŋ dısıı
tıyaŋ. Doŋ tıyaŋ nɛ ba sı wii aŋ kyaŋ ba nyıŋa.
43 Ka dı tıpʋlʋŋ tımma kı tʋla anıı wııpɔsıı ba Kuwo
Wıısı koro hʋ tıyaŋ. Nala hʋ aa kaŋ dıgına, ma gyegili
nıı wıya no weliŋ."

Baal hʋ aa pal baga a mʋ mɔŋ kına

44 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Nyɛ rɛ Wıısıbee koro hʋ kıı: Baal
kıdıgı rɛ mʋʋ kı pala baga tıyaŋ, a kuusi mʋ parı salma dı
ba hogo baga hʋ tıyaŋ. Ʋ aa naa salma hʋ gɛɛ, ʋ mııgı gbaa
taŋha tɔ, ka ʋ teŋ buloŋ fıyɛlı. Ɛɛ rɛ ʋ mʋ kpa ʋ kına buloŋ
a yallı, a kaŋ molbii hʋ mʋ yɔbɔ baga hʋ."
45 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Wıısıbee koro hʋ kıı gɛɛ rɛ anıı
bayalʋʋ aa gɔllı kı kyɛ sıfıyaŋbʋyı kıdıgı ba aa yırı pɛɛl.
46 Ʋ aa ko na sıfıyaŋbʋyı no kıdıgı dı ʋ weliye ʋ sıı tıyaŋ,
ʋ mııgı mʋ kpa ʋ kıŋ kıŋ buloŋ yallı a mʋ yɔbɔ bʋyı hʋ."

Yesu maga awule namaga

47 Yesu bıl baa, “Wıısıbee koro hʊ kıı gɛɛ rɛ anıı
fuwonaŋkasıla aa kpaa awule a yuwo we nıı tıyaŋ, a kası
fuwonamıısı iriŋ iriŋ buloŋ.
48 Fuwonamıısı hʊ aa ko su awule hʊ, fuwonaŋkasıla hʊ
kaŋ awule hʊ tarı lıı nıı hʊ nyʊwa, a tʊwası fuwonaŋweliye
hʊ buloŋ aŋ kpa kına hʊ aa bı yaa a yuwo ta.
49 Nyɛ rɛ ʊ yaŋ sı kıı dʊnıya kyɛtenii mɛ. Malıkası sı
tʊwası nıbɔmɔ a lıı niweliye tıyaŋ,
50 a kpa ba yuwo we diŋbal aa bı sı dısı tıyaŋ. Doŋ nɛ ba
sı we a kı wii aŋ kı kyaŋ ba nyıŋa.”

Yesu maga kına tıına kıdıgı namaga

51 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʊ hatınna hʊ a baa, “Ma gyıŋ wıya no
buloŋ memii rɛ?” Ɛɛ rɛ ba baa, “Waa.”
52 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Wıı no daga anıı nal
hʊ buloŋ aa gʊnnı Wıısı teŋ weliŋ a ko yaa ŋ hatınnı aŋ
yaa siri dı ʊ gyʊʊ Wıısıbee koro hʊ tıyaŋ, ʊ tıına kıı gɛɛ rɛ
anıı dıya tıına aa kuwoni mıbınıya abee mıfalıya ʊ busol
tıyaŋ.”

Ba vıya Yesu Nazarɛti tıyaŋ
Maakı 6.1-6; Luka 4.16-30

53 Yesu aa maga namagısı no ko teŋ, ʊ sii lıı doŋ
54 a mıısı kpa mʊ ʊ bee, a kı daga nala ba wııkyʊwaldıya
tıyaŋ. Nala hʊ buloŋ gyı aa nıı wıya hʊ ʊ aa basa, ba nyʊʊsı
gyı fıyɛla rɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ ba kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, “Lee rɛ
baal no na wıgyʊŋ abee dee no buloŋ a kaŋ kı yaa wımagıla
no?
55 Gyosɛfʊ aa yaa kapiŋta biye hʊ daa gɛɛ? Ʊ naa daa yaa
Mɛɛrı? Gyemsi abee Gyosɛfʊ abee Siimɔŋ abee Gyudası daa
yaa ʊ naabalıya?
56 Á bee ʊ naatoliye buloŋ daa we daha nyɛ? Lee tıyaŋ nɛ
ʊ yaŋ na wıya no buloŋ?”
57 Ɛɛ rɛ ba bı laa ʊ wıya di. Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa,
“Wıısı tıŋdaal kɛ buloŋ, ba aa kı tıya ʊ gyırıma rɛ weliŋ
lee buloŋ tıyaŋ, amɛ ʊ bee nala abee ʊ dıya nala kɛ sıı aa
bee su ʊ.”
58 Akuu ba aa bı laa ʊ di wıya, ʊ gyı bı yaa wımagıla yʊga
doŋ tıyaŋ.

14

Gyɔɔŋ Wıısınııfool hʊ sʊʊ wıya
Maakı 6.14-29; Luka 9.7-9

1 Saŋa no tıyaŋ nɛ Hɛrɔtı, nal hʊ aa deŋ Galili paalʊʊ, gyı
nıı Yesu wıya.

2 Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya ʊ tʊŋtʊnna a baa, “Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool
hʊ rɛ mɪɪgɪ sii sʊʊ tɪyaŋ gɛɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ kaŋ dee a wuwo kɪ
yaa wɪmagɪla no.”
3-4 Wɪɪ hʊ aa tɪŋ Hɛrɔtɪ, paalʊʊ hʊ didenni hʊ gyɪ basɪ nyɛ
rɛ yaa, ʊ gyɪ laa sɪya leŋ ba kaŋ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ we
kyɔrʊmɔ rɛ, a kpa ʊ we nɪtɔdɪya tɪyaŋ, akuu Hɛrɔtɪ aa gʊl
kaŋ ʊ maana Fɪlɪpɪ haaŋ Hɛrodiya fasɪ wɪya. Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ
gyɪ aa basɪ tɪya ʊ a baa, “Ʊ bɪ yaa ŋmanɪɪ dɪ ɪ kaŋ ɪ naabiye
haaŋ fasɪ.”
5 Nyɛ rɛ kuwori Hɛrɔtɪ gyɪ fa kɪ kyɛ dɪ ʊ kpʊ Gyɔɔŋ, amɛ
ʊ gyɪ aa fá Gyuuma hʊ rɛ, beewɪya Gyuuma hʊ kɛ lee Gyɔɔŋ
gyɪ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ.
6 Ɛɛ rɛ kuwori Hɛrɔtɪ kyɛlʊlɪɪ kyɛɛ gyɪ ko pele. Nala yʊga
gyɪ ko dɪ ba gbɪyalɪ tɪya ʊ. Doŋ nɛ Hɛrodiya toluu gyɪ ko
gyʊʊ gʊwa ba buloŋ sɪya tɪyaŋ, kuwori Hɛrɔtɪ teŋ gyɪ fɪyɛlɪ
kɪŋkaŋ.
7 Ɛɛ rɛ kuwori Hɛrɔtɪ gyɪ wee nyʊwa aŋ ŋmɪyɛsɪ dɔbɔ a
tɪya haŋtolibiye hʊ a baa, “Wɪɪ hʊ kɛ buloŋ ɪ aa kyɛɛ, ŋ sɪ
yaa tɪya ɪ.”
8 Ɛɛ rɛ haŋtolibiye hʊ mʊ basɪ wɪɪ no tɪya ʊ naa aŋ pɪyɛsɪ
ʊ a baa, “Wɪbee rɛ ŋ sɪ leŋ ʊ yaa tɪya ŋ?” Ɛɛ rɛ ʊ naa basɪ
tɪya ʊ dɪ ʊ baa ʊ aa kyɛ dɪ ʊ kpa Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ
nyuu rɛ a we parɪtɪ tɪyaŋ, a tɪya ʊ. Ɛɛ rɛ haŋtolibiye hʊ mʊ
basɪ gɛɛ tɪɪ tɪya kuwori Hɛrɔtɪ.
9 Kuwori Hɛrɔtɪ gyɪ aa nɪɪ wɪɪ no, ʊ tɪya gyɪ kyogo rɛ
kɪŋkaŋ. Amɛ akuu ʊ aa ŋmɪyɛsa nala hʊ buloŋ sɪya tɪyaŋ
wɪya, ʊ tɪya ŋmanɪɪ dɪ ba yaa haŋtolibiye hʊ wɪkyɛɛlɪɪ tɪya
ʊ.
10 Doŋ nɛ ʊ leŋ ba mʊ keri Gyɔɔŋ nyuu nɪtɔdɪya hʊ tɪyaŋ,
11 a we parɪtɪ tɪyaŋ a kaŋ ko tɪya haŋtolibiye hʊ. Ɛɛ rɛ ʊ
laa a kaŋ mʊ tɪya ʊ naa.
12 Gyɔɔŋ hatɪnna hʊ gyɪ aa ko nɪɪ wɪɪ no, ba sii ko laa
Gyɔɔŋ a kaŋ mʊ hogo, aŋ mʊ basɪ wɪɪ hʊ aa yaa a tɪya
Yesu.

Yesu tɪya nala tusi bɔnɔŋ kɪdiiliye
Maakɪ 6.30-44; Luka 9.10-17; Gyɔɔŋ 6.1-14

13 Yesu gyɪ aa nɪɪ Gyɔɔŋ wɪya, ɛɛ rɛ ʊ sii doŋ a kpa mʊ
gyʊʊ nɪɪduworiboro a mʊ lee hʊ nala aa tuwo. Amɛ nala
gyɪ aa nɪɪ ʊ wɪya, nɪgyamaa gyɪ sii lɪɪ ba beye, a kɪ kile ʊ
lugo abee naasɪ.
14 Yesu aa ko lɪɪ nɪɪduworiboro hʊ tɪyaŋ, a na nɪgyamaa
hʊ aa hɔŋ kɪ gyegili ʊ, ba sikii kana ʊ. Ɛɛ rɛ ʊ tɪɪbɪ nala hʊ
aa wɪɪlɪ ba tɪyaŋ.

15 Ʊ dıdaana aa ko pele, ʋ hatınna hʋ ko bası tıya ʋ a baa,
“Lee bile rɛ, ka lee no mɛ yaa pogo. Ɛɛ wıya ta nala hʋ dı
ba mʋ tɔnı hʋ aa kpaga daha a yɔbɔ kıdiiliye di.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Nala no bı maga dı ba mʋ lee buloŋ.
Ma tıı mʋ kyɛ kıdiiliye tıya ba dı ba di.”
17 Ɛɛ rɛ ʋ hatınna hʋ baa, “Kıŋ buloŋ á aa kana daha rɛ
yaa paanʋʋ gama bɔnɔŋ abee fuwonamıısı balıya.”
18 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ma kaŋ ko tıya ŋ.”
19 Aŋ leŋ nala hʋ buloŋ tuu hɔŋ hɔŋ ɔhɔ hʋ tıyaŋ. Ɛɛ
rɛ ka ʋ laa paanʋʋ gama hʋ bɔnɔŋ abee fuwonamıısı hʋ
balıya, a wil deŋ wıısınyuu a kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ,
aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ, a kpa tıya ʋ hatınna hʋ, ba laa kpaa nala
hʋ buloŋ.
20 Nal nal buloŋ nɛ gyı kyaŋ vɔgɔ, ka ʋ hatınna hʋ ha gyı
paa kıkaalıya hʋ a su simbiisi fi abee balıya.
21 Nala hʋ gyı aa kyaŋ paanʋʋ no, ba tıyaŋ baala dʋŋ gyı
yaa tusi bɔnɔŋ nɛ, dı biibiisi abee haana noŋ tuwo.

Yesu vala nıı nyuu tıyaŋ
Maakı 6.45-52; Gyɔɔŋ 6.15-21

22 Ɛɛ rɛ ka Yesu leŋ ʋ hatınna hʋ laa sıya mʋ gyʋʋ
nııduworiboro dı ba duwori kyol fuwo hʋ kyolo, aŋka ʋ
mɛ ta nıgyamaa hʋ ba mʋ.
23 Ʊ aa taa nıgyamaa hʋ buloŋ ba mʋ ko teŋ, ɛɛ rɛ ʋ mʋ
gyıŋ dogimo kıdıgı nyuu dı ʋ kyʋwalı Wıısı. Ʊ dıdaana mʋ
pele ka ʋ dʋŋ ha we dogimo hʋ nyuu tıyaŋ.
24 Saŋa no tıyaŋ dı nııduworiboro hʋ mɛ pele nıı hʋ
tʋtʋʋ. Nııpuwo kaŋ boro hʋ kı viisi, beewıya ba fa kyaası
puwo hʋ rɛ.
25 Ʊ sıgballınyʋwa, anıı kerifi boto bee kerifi badʋ paga
tıyaŋ gɛɛ, Yesu sii vala nıı hʋ nyuu a kı mʋ ʋ hatınna hʋ
lee.
26 Ba aa naa ʋ dı ʋ aa vala nıı nyuu tıyaŋ gɛɛ, ba kɛ bıına
anıı nıdʋma rɛ. Kambıŋ kaŋ ba, ba ŋmaa kyiyesuu.
27 Ɛɛ rɛ Yesu piliŋsi bası tıya ba a baa, “Ma kaŋ ma tıı!
Mıyaŋ nɛ. Ma ta leŋ dı kambıŋ kaŋ ma.”
28 Ɛɛ rɛ Piita baa, “Ŋ Tıına, dı ı rɛ kɔnı, leŋ dı ŋ sii val nıı
hʋ nyuu tıyaŋ a ko ı lee.”
29 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Sii kı ko.” Ʊ aa bası gɛɛ, Piita sii lıı
nııduworiboro hʋ tıyaŋ a vala nıı hʋ nyuu tıyaŋ a kı mʋ
Yesu lee.
30 Amɛ Piita aa naa nııpuwo hʋ, kambıŋ kana ʋ. Ʊ piili kı
tuu nıımemii. Ɛɛ rɛ ʋ kyiyesi baŋbaŋ a baa, “Ŋ Tıına, laa
ŋ.”
31 Ɛɛ rɛ Yesu tarısı mʋ kana ʋ aŋ bası tıya ʋ a baa, “Bee
rɛ tıŋ ı kı yaa ŋ sige, ı laadii bı yʋga?”

32 Nyɛ rɛ ba buloŋ mʊ gyʊʊ nɪɪduworiboro hʊ. Doŋ nɛ
puwo hʊ mɛ sige.
33 Ʊ hatɪnna hʊ buloŋ aa we nɪɪduworiboro hʊ tɪyaŋ tuu
gbinni a kyʊwalɪ ʊ a kpa ʊ gyɪrɪma tɪya ʊ aŋ baa, “Wɪtɪɪ, ɪ
rɛ kɔnɪ yaa Wɪɪsɪ Biye hʊ.”
34 Ɛɛ rɛ ba kyol fuwo hʊ a ko pele tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ
Gɛnɛsarɛti.
35 Ɛɛ rɛ nala hʊ aa we doŋ wuwo gyɪŋ bee baa Yesu rɛ, a
leŋ ʊ duwoso pel tɔnɪ hʊ buloŋ aa we doŋ. Nyɛ rɛ ba mʊ paa
ba wɪɪla tɪmma buloŋ aa we tɔnɪ hʊ aa kpaga Gɛnɛsarɛti a
kaŋ ko Yesu lee,
36 aŋ sʊla ʊ dɪ ʊ kɛ haa leŋ dɪ nala hʊ buloŋ aa wɪɪlɪ dige
ʊ gal nyʊwa. Nala hʊ buloŋ gyɪ aa dige ʊ gal nyʊwa, ba
buloŋ nɛ gyɪ naa laaŋfɪya.

15

Yesu basɪ Gyuuma lesiri wɪya
Maakɪ 7.1-13

1 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla sii lɪɪ
Gyerusalɛm a ko Yesu lee a pɪyɛsɪ ʊ a baa,
2 “Bee rɛ tɪŋ ɪ hatɪnna kɪ kyogi á naabaala sɪŋsɪ? Ba aa
bee sɔŋ ba nosi anɪɪ gɛɛ hʊ á naabaala aa daga ma aŋ kɪ di
kɪdiiliye.”
3 Doŋ nɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Bee rɛ tɪŋ ma kɛ aa kuu
ma lesiri wɪya a vɪya Wɪɪsɪ nyʊwa tɪŋɪɪ.
4 Wɪɪsɪ baa dɪ ma kɪ tɪya ma kuwoma abee ma nɪmma
gyɪrɪma, a bɪl baa dɪ dɪ nal lɛ kaaba tɪya ʊ kuwo koo ʊ naa,
ʊ maga dɪ ba kpʊ ʊ tɪɪna rɛ.
5 Amɛ ma kɛ aa daga nala anɪɪ dɪ nal lɛ kaŋ kɪŋ a maga
dɪ ʊ kpa kyiyeli ʊ kuwo koo ʊ naa, ka dɪ ʊ tɪɪna basɪ tɪya
ba anɪɪ kɪŋ hʊ ʊ fa a sɪ kpa kyiyeli ba hʊ yaa Wɪɪsɪ kɪŋ nɛ.
6 Dɪ ɛɛwɪya ʊ bɪl bɪ maga dɪ ʊ kpa kɪŋ hʊ tɪya ba. Ʊ tɪɪna
bɪl bee tɪya ʊ naa bee ʊ kuwo gyɪrɪma rɛ gɛɛ. Ɛɛ yaŋ daga
anɪɪ ma kuu ma naabaala sɪŋsɪ wɪya rɛ, a vɪya wɪɪ hʊ Wɪɪsɪ
aa baa ma yaa ta.
7 Ma yaa minaafigi tɪmma rɛ! Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya wɪya
gyɪ sʊma rɛ ʊ gyɪ aa basɪ ma wɪya a baa,
8 “Wɪɪsɪ baa, nyʊwa dʊŋ nɛ nala no kaŋ kɪ tɪya ŋ gyɪrɪma,
Amɛ ba tɪsɪ kɛ bɪ kpaga ŋ.
9 Ba aa kyʊwalɪ ŋ waasʊ rɛ, beewɪya ba vɪya ŋ nyʊwa rɛ aŋ
kɪ daga nala
mɪrɪsɪ hʊ ba tɪɪ aa bine, aŋ aa fugo baa dɪ mɪyaŋ Wɪɪsɪ
mɪrɪsɪ rɛ.”

Kɪna hʊ aa leŋ nihuwobiŋ kɪ kaŋ bisiŋ
Maakɪ 7.14-23

10 Ɛɛ rɛ Yesu yırı nıgyamaa hʋ ba ko ʋ lee. Ʋ bası tıya
ba a baa, “Ma gyegili nıı daha a wuwo gyıŋ wıya no memii
weliŋ.
11 Nal kıdiiliye bı sı wuwo leŋ dı ʋ yaa bisiŋ tıına. Kıŋ
kɛ buloŋ aa tuu nal fuu, ʋ bı sı wuwo leŋ tıına kaŋ bisiŋ.
Amɛ wıya hʋ aa lıı ʋ tıına nyʋwa tıyaŋ nɛ sı wuwo leŋ ʋ
yaa bisiŋ tıına.”
12 Ɛɛ rɛ ʋ hatınna hʋ ko ʋ lee a bası tıya ʋ a baa, “Ɪ gyıma
anıı ı aa bası gɛɛ Farasiima hʋ tıya kyogo rɛ?”
13 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Tıya hʋ buloŋ ŋ Kuwo
aa we wıısıbee tıyaŋ aa bı pɔɔ, ba sı kyuri ʋ ta.
14 Ma ta leŋ dı ba wıya kı dɔŋ ma, beewıya ba yaa
nyʋlıma rɛ aŋ kı kaŋ nyʋlıma daatıgıya. Dı nyʋlʋŋ nɛ yaŋ
kaŋ ʋ dɔŋtıına nyʋlʋŋ daaŋ tıyaŋ, ba buloŋ balıya sı tele
bootogi tıyaŋ.”
15 Ɛɛ rɛ Piita baa, “Daga ma namaga no ı aa maga tıya
Farasiima hʋ memii.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ɛɛ kɛ ma mɛ buloŋ nɛ yaŋ gɛɛ?
17 Ma bı gyıŋ wıı no memii? Kıŋ kɛ buloŋ aa tıŋ nal
nyʋwa gyʋʋ, ʋ aa tuu ʋ fuu rɛ, a tıŋ ʋ memii lıı.
18 Amɛ wıya hʋ aa tıŋ ı nyʋwa lıı, ba aa lıı ı tıya tıyaŋ
nɛ. Wıya no rɛ aa leŋ nal kaŋ bisiŋ.
19 Ɪ tıya tıyaŋ nɛ ı aa bıını wıbɔmɔ yayı, ɛɛ leŋ ı wuwo
mʋ kpʋ nal, koo a mʋ kyɛ nal haaŋ, a kı gaa koo a kı sɔnnı,
koo a nyıya wıya kı tıya nala, koo a kı kyogi nala fene.
20 Wıya no rɛ aa leŋ nal kaŋ bisiŋ. Amɛ dı nal bı sɔmɔ ʋ
noŋ aŋ di kına anıı ma naabaala a daga gɛɛ, ɛɛ bı sı wuwo
leŋ dı ʋ tıına kaŋ bisiŋ.”

Yesu tııbı Keenaŋ tıına
Maakı 7.24-30

21 Ɛɛ rɛ Yesu sii lıı doŋ a mʋ Taaya abee Siidɔŋ paalʋʋ.
22 Nyɛ rɛ Keenaŋ tımma haaŋ kıdıgı fa aa we doŋ sii ko
Yesu lee, a bası tıya ʋ a baa, “Ŋ Tıına, Deviti nihii, fá ŋ sikii.
Gyıŋbɔŋ nɛ kaŋ ŋ toluu, ʋ kı na tʋwara kıŋkaŋ.”
23 Amɛ Yesu gyı bı bası wıı buloŋ tıya ʋ. Ɛɛ rɛ ka ʋ
hatınna hʋ ko sʋla ʋ a baa, “Leŋ dı haaŋ hʋ mʋ, beewıya ʋ
kaŋ kyagıŋsı kı tıŋ á hal lɛ.”
24 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Wıısı tıma ŋ nɛ dı ŋ ko
kyɛ kası nala hʋ aa kıı gɛɛ anıı penyʋgısıya Iziral tımma
dʋŋ tıyaŋ.”
25 Nyɛ rɛ haaŋ hʋ ko tele Yesu naası tıyaŋ aŋ baa, “Ŋ
Tıına, pɛ ŋ tıyaŋ.”
26 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Ʋ bı yaa ŋmanıı dı ı kpa
biisi kıdiiliye a tıya vası.”

27 Nyɛ rɛ haaŋ hʊ baa, “Ŋ Tɪɪna, wɪtɪɪ rɛ ɪ basɪ, amɛ dɪ
vasɪ hʊ tɪmma rɛ aa di kɪna, kɪna hʊ aa tele taŋha rɛ vasɪ
hʊ mɛ aa paa kɪ di.”
28 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya haaŋ hʊ a baa, “I laadii kɔnɪ yʊga
rɛ. Wɪɪ hʊ ɪ aa kyɛɛ, ŋ sɪ yaa tɪya ɪ.” Saŋa no tɪɪ tɪyaŋ nɛ
haaŋ hʊ toluu hʊ na laaŋfɪya.

Yesu tɪɪbɪ nala yʊga

29 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl sii doŋ a kpa tɪŋ Galili fuwo hʊ dɪɪlaŋ kɪ
mʊ, a mʊ gyɪŋ hɔŋ dogimo kɪdɪgɪ nyuu tɪyaŋ.
30 Ɛɛ rɛ nɪgyamaa sii paa gbarɪga abee nyʊlɪma abee
ganɪya abee nala aa kaŋ wɪɪla iriŋ buloŋ a ko biŋ Yesu sɪya
tɪyaŋ. Ʊ tɪɪbɪ ba.
31 Nɪgyamaa hʊ aa naa dɪ ganɪya hʊ aa basɪ wɪya, gbarɪga
kɪ vala, ka nyʊlɪma sɪya mɛ suri gɛɛ, ʊ yaa ba wɪkperii, ba
dannɪ Iziral tɪmma Wɪɪsɪ hʊ.

Yesu tɪya nala tusi banaa kɪdiiliye
Maakɪ 8.1-10

32 Ɛɛ rɛ Yesu yɪrɪ ʊ hatɪnna hʊ a basɪ tɪya ba a baa, “Ŋ aa
naa nala no, sikii kana ŋ nɛ. Ba kyɛyɛ boto rɛ nyɛ ba aa we
ŋ lee aŋ bɪ naa kɪdiiliye di. Ŋ bee kyɛ dɪ ŋ ta ba abee losi.
Dɪ mɪyaŋ nɛ yaa gɛɛ, ba sɪ ko mʊ yiyegi ŋmanɪɪ tɪyaŋ.”
33 Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɛɛ rɛ á sɪ yaa a na
kɪdiiliye pogo no tɪyaŋ a tɪya nɪgyamaa no buloŋ dɪ ba di.”
34 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Paanʊʊ gama baŋmɛ rɛ ma
kana?” Ba baa, “Kɪna bapɛ rɛ abee fuwonamɪɪsɪ baŋmana.”
35 Ɛɛ rɛ Yesu leŋ nala hʊ buloŋ tuu hɔŋ taŋha.
36 Ka ʊ kpa paanʊʊ gama hʊ bapɛ abee fuwonamɪɪsɪ hʊ
a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʊwasʊ, aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ, a tɪya ʊ
hatɪnna hʊ ba laa kpaa nɪgyamaa hʊ buloŋ.
37 Ba buloŋ di a vɔgɔ, ka Yesu hatɪnna hʊ ha paa kɪkaalɪya
hʊ a su simbiisi bapɛ.
38 Nala hʊ gyɪ aa dii kɪna hʊ, ba tɪyaŋ baala dʊŋ gyɪ yaa
tusi banaa rɛ, dɪ haana bee biibiisi noŋ tuwo.
39 Ɛɛ rɛ Yesu ta nɪgyamaa hʊ aŋ mʊ gyʊʊ nɪɪduworiboro,
a kpa mʊ Magadaŋ paalʊʊ.

16

Farasiima abee Sadusiima aa kyɛ dɪ Yesu yaa wɪmagɪl
Maakɪ 8.11-13; Luka 12.54-56

1 Ɛɛ rɛ Farasiima abee Sadusiima badɔmɔŋ ko Yesu lee a
kɪ kyɛ dɪ ba magɪsɪ ʊ. Nyɛ rɛ ba basɪ tɪya ʊ dɪ ʊ yaa wɪmagɪl
dɪ ba na a gyɪma anɪɪ ʊ dee hʊ kɔnɪ lɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ.
2 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ Wɪɪsɪ ko kɪ gyʊʊ, dɪ
wɪɪsɪnyuu fɪyɛsɪ, na ma aa baa dɪ nyɛ kɛ lee hʊ pollo rɛ?

3 Kyɪkyʊwala mɛ, dɪ wɪɪsɪnyuu rɛ ko kɪɪ gyunun, na ma
aa baa dɪ duwoŋ sɪ nɪɪ gyɪnaŋ. Dɪ mamaa rɛ aa sɪ wuwo
deŋ wɪɪsɪnyuu a gyɪŋ wɪɪ hʊ aa sɪ yaa, bee rɛ tɪŋ ma bɪ sɪ
wuwo gyɪŋ wɪɪ hʊ aa yaa dʊnɪya no tɪyaŋ lagɪlagɪ no.
4 Ma gyɪnaŋ nala yaa nɪbɔmɔ rɛ, a bee fá Wɪɪsɪ mɛ, aŋ
baa dɪ ŋ yaa wɪmagɪl. Aayɪ, ŋ bee yaa gɛɛ. Wɪmagɪl hʊ
buloŋ ma aa sɪ na rɛ yaa wɪmagɪl hʊ Wɪɪsɪ aa yaa ʊ tɪŋdaal
Gyoona tɪyaŋ." Ɛɛ rɛ Yesu leŋ ba doŋ aŋ mʊ.

Yesu basɪ Farasiima abee Sadusiima wɪdagɪya wɪya
Maakɪ 8.14-21

5 Yesu hatɪnna hʊ gyɪ aa gyʊʊ nɪɪduworiboro hʊ, a duwori
kyol fuwo hʊ kyolo gɛɛ, ba gyɪ yeŋŋi rɛ a bɪ kaŋ paanʊʊ mʊ.
6 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ma pɔ ma tɪɪma weliŋ a
kɪ gyɪŋ Farasiima bee Sadusiima sɪbʊl hʊ wɪya."
7 Ɛɛ rɛ ba piili basɪ kɪ tɪya dɔmɔŋ a baa, "Á aa bɪ kaŋ
paanʊʊ ko hʊ nɛ tɪŋ ʊ basɪ wɪɪ no."
8 Ɛɛ rɛ Yesu gyɪŋ wɪɪ hʊ ba aa basɪ, a basɪ tɪya ba a baa,
"Ma Wɪɪsɪ laadii bɪ yʊga! Bee rɛ tɪŋ ma hɔŋ kɪ vʊʊlɪ anɪɪ
ma bɪ kaŋ paanʊʊ?
9 Ɛɛ kɛ ma ha bɪ gyɪŋ nal hʊ iriŋ ŋ aa yaa? Ma bɪ liise mʊ
parɪ saŋa hʊ ŋ gyɪ aa kpaa paanʊʊ gama bɔnɔŋ a kaŋ lɔgɔ
lɔgɔ a tɪya nala tusi bɔnɔŋ ba dɪ a vɔgɔ hʊ? Ba gyɪ aa dii
vɔgɔ aŋ ka kɪna hʊ, simbiisi baŋmɛ rɛ ma gyɪ paa su?
10 Aŋka paanʊʊ gama bapɛ hʊ mɛ ŋ gyɪ aa kaŋ lɔgɔ lɔgɔ
tɪya nala tusi banaa hʊ? Simbiisi baŋmɛ rɛ ma gyɪ paa ba
kɪkaalɪya hʊ mɛ su?
11 Ɛɛ kɛ ma bɪ gyɪma anɪɪ kɪdiiliye wɪya daa ŋ kɪ basɪ ma
lee? Ma kɪ gyɪŋ Farasiima bee Sadusiima sɪbʊl hʊ wɪya."
12 Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ gyɪma anɪɪ ʊ bɪ baa dɪ ba pɔ ba
tɪɪ abee sɪbʊl hʊ ba aa kpa we paanʊʊ tɪyaŋ, amɛ ʊ baa dɪ
ba pɔ ba tɪɪma rɛ abee Farasiima bee Sadusiima wɪdagɪya
tɪyaŋ. Beewɪya nala no wɪdagɪya kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ sɪbʊl.

Piita daga nal hʊ Yesu aa yaa
Maakɪ 8.27-30; Luka 9.18-21

13 Ɛɛ rɛ Yesu sii mʊ Sizaariya Filipi paalʊʊ. Doŋ nɛ ʊ
pɪyɛsɪ ʊ hatɪnna hʊ a baa, "Kɪbee rɛ nala baa dɪ mɪyaŋ
Nihuwobiŋ Biye yaa?"
14 Ɛɛ rɛ ba baa, "Badɔmɔŋ baa dɪ ɪ rɛ yaa Gyɔɔŋ
Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ. Badɔmɔŋ mɛ baa dɪ ɪ rɛ yaa Ɛlaagya. Ka
badɔmɔŋ mɛ baa dɪ ɪ rɛ yaa Gyɛrimaya, koo faafaa Wɪɪsɪ
tɪŋdaala hʊ kɪdɪgɪ."
15 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ ʊ hatɪnna hʊ mɛ a baa, "Ka ma
mɛ, aŋnɛ rɛ ma baa ŋ yaa?"

16 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ Piita baa, “I rɛ yaa Krisita hʋ, Wɪɪsɪ hʋ aa
weye biye.”
17 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Siimɔŋ, Gyɔɔŋ biibaal, nyusʋŋtɪɪna rɛ
yaa ɪ, beewɪya wɪgyʋŋ no ɪ aa kaŋ lɪɪ wɪɪ no sɪɪ, nihuwobiŋ
daa tɪya ɪ. Ŋ Kuwo aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ nɛ tɪya ɪ.
18 Ɛɛ wɪya Piita, ŋ basɪ tɪya ɪ rɛ anɪɪ ɪ feŋ hʋ memii rɛ yaa
bʋyɪ, bʋyɪ no tɪyaŋ nɛ ŋ sɪ kaŋ nala hʋ buloŋ aa laa ŋ wɪya
di ko laŋŋɪ. Sʋʋ mɛ gba bɪ sɪ wuwo yige nala no lo.
19 Ŋ sɪ kpa Wɪɪsɪbee koro hʋ saafɪɪbiye tɪya ɪ. Wɪɪ hʋ ɪ
aa sɪŋ dʋnɪya no tɪyaŋ, ʋ rɛ Wɪɪsɪ mɛ kɪ sɪna, wɪɪ hʋ mɛ ɪ
aa sɪ laa dʋnɪya no tɪyaŋ, ʋ rɛ Wɪɪsɪ mɛ sɪ laa”
20 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ abee sɪfɪyasɪ dɪ ba
ta basɪ tɪya nal buloŋ anɪɪ ʋ rɛ yaa Krisita hʋ, Laataal hʋ
Wɪɪsɪ aa lɪya.

Yesu basɪ ʋ sʋʋ wɪya
Maakɪ 8.31–9.1; Luka 9.22-27

21 A piili haŋ saŋa hʋ tɪyaŋ Yesu aa basɪ wɪya polli kɪ tɪya
ʋ hatɪnna hʋ rɛ a baa, “Ʋ maga dɪ ŋ mʋ Gyerusalɛm nɛ a na
tʋwara weliŋ Gyuuma nɪhɪyasɪ abee ba wɪɪkyʋwal sɪlaala
nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla nosi tɪyaŋ. Ba sɪ kpʋ ŋ,
amɛ Wɪɪsɪ sɪ kyisi ŋ sʋʋ tɪyaŋ kyɛyɛ boto kyɛɛ.”
22 Ɛɛ rɛ Piita kana ʋ fasɪ lɪɪ saŋkala, a basɪ tɪya ʋ a baa “Ta
basɪ gɛɛ! Ŋ Tɪɪna Wɪɪsɪ ta laa nyʋwa dɪ wɪɪ no maakyiye
yaa ɪ.”
23 Ɛɛ rɛ Yesu bɪrɪmɪ kyaasɪ Piita aŋ basɪ tɪya ʋ baa, “Fasɪ
mʋ ŋ sɪya tɪyaŋ. Sɪtaanɪ wɪya rɛ ɪ kɪ basɪ gɛɛ. I aa kyɛ dɪ
ɪ mʋrɪ ŋ dɪ ŋ vɪya ŋ kuwo nyʋwa rɛ. Beewɪya nihuwobiŋ
tɪliise rɛ ɪ kana ɪ bɪ kaŋ Wɪɪsɪ tɪliise.”
24 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Dɪ nal buloŋ
nɛ aa kyɛ dɪ ʋ tɪŋa ŋ, see dɪ ʋ vɪya ʋ tɪɪ ŋmanɪɪ ta aŋ kpa
ʋ daagarɪɪ baasɪ a kɪ tɪŋa ŋ hal.
25 Nal hʋ buloŋ aa kyɛ dɪ ʋ laa ʋ tɪɪ mɪɪbol, ʋ tɪɪna bɪ sɪ
na ʋ mɪɪbol. Amɛ nal hʋ mɛ aa kuu ŋ wɪya a vɪya ʋ mɪɪbol
ta ʋ tɪɪna sɪ na mɪɪbol aa bɪ kaŋ tenii.
26 Dɪ ɪ rɛ tɪŋ dʋnɪya no kɪŋ buloŋ, aŋ bɪ sɪ na mɪɪbol hʋ
aa bɪ kaŋ tenii, bekiŋ tɔnɔ rɛ ɪ na? Dʋnɪya no tɪyaŋ, bekiŋ
nɛ ɪ sɪ wuwo kpa lenni laa ɪ mɪɪbol?
27 Ŋ basɪ nyɛ kɪ tɪya ma rɛ beewɪya, mɪyaŋ Nihuwobiŋ
Biye sɪ mɪɪgɪ ko abee ŋ kuwo gaŋdarɪ. Ŋ bee malɪkasɪ rɛ sɪ
ko. Dɪ ámaa rɛ ko ko, ŋ sɪ tuŋ nal buloŋ a maga gɛɛ hʋ ʋ
tɪɪna aa tʋma.
28 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, nala badɔmɔŋ we ma tɪyaŋ
daha, ba bɪ sɪ sʋba see dɪ ba na mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye ko
di dʋnɪya buloŋ koro.”

17

Yesu bırıma
Maakı 9.2-13; Luka 9.28-36

1 Ʊ kyɛyɛ badʋ hal tıyaŋ, Yesu kaŋ Piita abee Gyemsi bee
ʋ naabiye Gyɔɔŋ, a mʋ gyıŋ dogiŋbal kıdıgı nyuu ba dʋŋ.
2 Ba ko baa dı ba deŋ, dı ba naa Yesu bırıma, ʋ sıya buloŋ
kı tʋla gɛɛ anıı wıipɔsıı aŋka ʋ gannı mɛ pʋllı gɛɛ peretete
a kı tʋla.
3 Haŋ lagılagı hʋ dı ba naa Moosi abee Ɛlaagya dı ba bee
Yesu sıŋ kı bası wıya.
4 Ɛɛ rɛ Piita bası tıya Yesu a baa, "Á Tıına, ʋ yaa wıwelii
rɛ anıı á aa we daha. Dı ı rɛ aa kyɛ, ŋ sı we gyama boto
daha, dı ı tıŋ kıdıgı, dı Moosi mɛ tıŋ kıdıgı, ka dı Ɛlaagya
mɛ tıŋ kıdıgı."
5 Piita ha fa aa bası wıya hʋ gɛɛ dı taal tʋlıı kıdıgı ko tuu
tɔ ba, ka taal lıı taal tʋlıı hʋ tıyaŋ a baa, "Ŋ Biikyoolii rɛ
nyɛ. Ŋ teŋ fıyɛla rɛ ʋ tıyaŋ. Ma gyegili kı nıı ʋ nyʋwa."
6 Yesu hatınna hʋ aa nıı taal hʋ gɛɛ, kambıŋ kaŋ ba, ba
tuu tele kyige taŋha.
7 Ɛɛ rɛ Yesu ko ba lee a dige ba aŋ bası tıya ba a baa, "Ma
sii, ma ta leŋ kambıŋ kaŋ ma."
8 Ba aa siye, ba deŋ lee buloŋ, ka ba bı naa nal buloŋ, see
Yesu dʋŋ.
9 Ba aa lıı dogimo hʋ nyuu ko kı tuu, Yesu bası tıya ba a
baa, "Ma ta ko bası wıı no ma aa naa gyınaŋ a kı tıya nal
buloŋ a mʋ pele kyɛɛ hʋ Wıısı aa sı kyisi mıyaŋ Nihuwobiŋ
Biye sʋʋ tıyaŋ."
10 Ɛɛ rɛ Yesu hatınna hʋ pıyɛsı ʋ a baa, "Bee rɛ tıŋ Wıısı
Teŋ dıdagıla hʋ baa dı Ɛlaagya rɛ sı laa sıya ko, ka dı
Krisita, laataal hʋ Wıısı aa lıya na ko?"
11 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Wıtıı rɛ, Ɛlaagya rɛ kɔnı sı laa sıya
ko, a kaŋ kıŋ buloŋ marı biŋ.
12 Amɛ ŋ bası kı tıya ma rɛ anıı Ɛlaagya paalı ko rɛ, aŋka
nala bı wuwo gyıma ʋ, aŋ kana ʋ yaa gɛɛ ba aa kyɛ. Ɛɛ tıı
rɛ ba yaŋ sı dɔgısı mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye mɛ."
13 Ɛɛ rɛ ʋ hatınna hʋ gyıma anıı Gyɔɔŋ Wıısınııfool hʋ
wıya rɛ ʋ bası gɛɛ.

Yesu kile gyıŋbɔŋ ta biye kıdıgı tıyaŋ
Maakı 9.14-29; Luka 9.37-43

14 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʋ hatınna hʋ boto sii mııgı ko nıgyamaa
hʋ lee. Doŋ nɛ baal kıdıgı gyı ko Yesu lee a tuu gbinni ʋ
sıya tıyaŋ,
15 aŋ bası tıya ʋ baa, "Ŋ nıhıyawʋ, fá ŋ biibaal sikii, ʋ aa
tele kpuŋkpuŋsi rɛ. Wııl hʋ gyʋʋ ʋ tıyaŋ nɛ kıŋkaŋ, ʋ aa
kı tele diŋ koo nıı tıyaŋ.

16 Ŋ kana ʋ ko ɪ hatɪnna hʋ lee rɛ, amɛ ba bɪ wuwo tɪɪbɪ
ʋ."
17 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Ma gyɪnaŋ nala aa bɪ laa Wɪɪsɪ di, ma
yaa nɪbɔmɔ rɛ. Abaa! Kyɛyɛ baŋmɛ rɛ ŋ tɪɪ baa ŋ we ma
lee?" Doŋ nɛ ka ʋ basɪ tɪya baal hʋ a baa, "Kaŋ biye hʋ ko
daha."
18 Ɛɛ rɛ Yesu nɔsɪ gyɪŋbɔŋ hʋ ʋ lɪɪ biye hʋ tɪyaŋ, ka biye
hʋ teŋ pirigi deye.
19 Nyɛ rɛ Yesu hatɪnna hʋ ko ʋ lee a lʋwɔlɪ pɪyɛsɪ ʋ a baa,
"Bee rɛ tɪŋ á kɛ bɪ wuwo kile gyɪŋbɔŋ hʋ?"
20 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ma Wɪɪsɪ laadii bɪ yʋga,
ɛɛ rɛ tɪŋ. Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, dɪ ma Wɪɪsɪ laadii rɛ fa
yʋga mʋhʋ tɪɪ tʋlɪɪ mɛ gba, ma fa sɪ wuwo basɪ tɪya dogimo
no dɪ ʋ sii daha a mʋ lee bee ʋ dɔŋ, dɪ ʋ kɔnɪ sii mʋ. Wɪɪ
buloŋ tuwo ma fa aa sɪ yaa lɔlɔ.
21 Amɛ dɪ nal lɛ sɪ kile gyɪŋtesi no, see dɪ ʋ tɪɪna vʋwa
nyʋwa, a kyʋwalɪ Wɪɪsɪ."

Yesu bɪl basɪ ʋ sʋʋ wɪya
Maakɪ 9.30-32; Luka 9.43-45

22 Yesu hatɪnna hʋ buloŋ aa ko laŋŋɪ Galili tɪyaŋ gɛɛ, ʋ
basɪ tɪya ba a baa, "Ba sɪ kpa Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye a we
nala nosi tɪyaŋ,
23 dɪ ba kpʋ ŋ, amɛ ɛɛ hal tɪyaŋ Wɪɪsɪ sɪ kyisi ŋ sʋʋ tɪyaŋ
kyɛyɛ boto kyɛɛ." Yesu aa basɪ gɛɛ, ʋ hatɪnna hʋ tɪsɪ buloŋ
kyogi.

Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ lampoo tunii wɪya

24 Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ aa ko pele Kapɛɛnam, nala hʋ
aa laa Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ lampoo ko Piita lee a pɪyɛsɪ ʋ a
baa, "Ma nɪhɪyawʋ hʋ aa tuŋ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ lampoo
rɛ?"
25 Ɛɛ rɛ Piita baa dɪ ʋ aa tuŋ nɛ. Piita aa basɪ gɛɛ aŋ mɪɪgɪ
gyʋʋ dɪya, Yesu laa sɪya pɪyɛsɪ ʋ a baa, "Piita, ɛɛ rɛ ɪ bɪɪnɪ?
Kɪbee rɛ aa tuŋ lampoo a kɪ tɪya dʋnɪya no kuworo, tɔɔ hʋ
nala tɪɪ koo nɪhʋwala?"
26 Ɛɛ rɛ Piita baa dɪ nɪhʋwala rɛ. Yesu bɪl baa, "Ɛɛ daga
anɪɪ tɔɔ hʋ nala tɪɪ kɛ bee tuŋ kɪŋ buloŋ."
27 Amɛ á kɛ bee kyɛ dɪ á yaa wɪɪ buloŋ kyogi ba, ɛɛ wɪya
kpa bɪyaŋ a tuu fuwo a lo, laasɪya fuwonamɪya hʋ ɪ aa sɪ
lɪɪ kaŋ ʋ nyʋwa suri a tʋʋ lɪɪ molbinʋʋ ʋ nyʋwa tɪyaŋ, a
kaŋ molbii hʋ mʋ tuŋ ŋ beel-ɪ buloŋ nyuu lampoo.

18

Yesu daga nal hʋ aa yaa nɪbal Wɪɪsɪbee koro hʋ tɪyaŋ
Maakɪ 9.33-37; Luka 9.46-48

1 Ʊ bı pıısa ka Yesu hatınna hʋ ko ʋ lee a pıyɛsı ʋ baa,
“Kıbee rɛ yaa nıbal Wıısıbee koro hʋ tıyaŋ?”
2 Ɛɛ rɛ Yesu yırı biibiye kıdıgı a leŋ ʋ ko sıŋ ba sıya tıyaŋ.
3 Nyɛ rɛ ʋ bası tıya ba a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma,
dı ma bı kaŋ ma tıı bırımı a kıı gɛɛ anıı biibiisi, ma bı sı
maakyiye gyʋʋ wıısıbee koro hʋ.
4 Nal hʋ aa kaŋ ʋ tıı hʋwɔlı anıı biibiye no, ʋ tıına rɛ yaa
nıbal wıısıbee koro hʋ tıyaŋ.
5 Dı nal lɛ kuu ŋ wıya a kaŋ biibiye no dɔŋtıına weliŋ,
mıyaŋ nɛ ʋ tıına kaŋ weliŋ gɛɛ.”

Yesu bası wıya hʋ aa sı leŋ dı nala yaa wıbɔmɔ
Maakı 9.42-48; Luka 17.1-2

6 Dı nal lɛ ko leŋ dı nala no aa laa ŋ di, anıı biibiisi no
kıdıgı buloŋ ko vıya ŋ nyʋwa, ba aa kpaa nɔŋ a vʋwa laalı
ʋ tıına bagına tıyaŋ a kpa ʋ yuwo we nııbıŋ tıyaŋ ʋ nyʋwa
nıı sʋba, ʋ rɛ sı kpıya ʋ tıına aa weye.
7 Akuu wıya hʋ aa we dʋnıya no tıyaŋ aa sı wuwo leŋ
dı dʋnıya nala yaa wıbɔmɔ kyogi Wıısı nyubaanıŋ, dʋnıya
nala sı na tʋwara kıŋkaŋ. Wıya hʋ aa sı leŋ dı nihuwobiŋ
yaa wıbɔmɔ sı ko, amɛ tʋwara sı gyʋʋ nal hʋ aa sı leŋ dı ʋ
dɔŋtıına yaa wıbɔŋ.
8 Dı ı noŋ koo ı naaŋ nɛ leŋ ı yaa wıbɔŋ, keri ʋ ta. Ɪ aa
gyʋʋ wıısıbee koro hʋ abee nokuu koo naakuu, ʋ rɛ kpıya
ı aa sı kaŋ nopilime abee naapilime ka dı ba kpa ı yuwo we
diŋ tıyaŋ.
9 Dı ı sıı rɛ leŋ ı yaa wıbɔŋ, lıı ta. Ɪ aa gyʋʋ wıısıbee koro
hʋ abee sıtogo, ʋ rɛ kpıya ı aa kaŋ sıya balıya ka ba kpa ı
yuwo we diŋ tıyaŋ.
10 Ɲ bası kı tıya ma rɛ, ma kı pɔ dı ma ta ko maakyiye
deŋ nala no aa tıŋ Wıısı aŋ kaŋ ba tıı hʋwɔlı anıı biibiisi
no kıdıgı buloŋ waasʋ. Beewıya ba malıkası hʋ aa we
wıısıbee tıyaŋ aa kaŋ ba wıya mʋ kı biŋ ŋ kuwo sıya rɛ
saŋa buloŋ.
11 “Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye ko dı ŋ kyɛ a laa nala hʋ aa
nyʋgısa rɛ a ta.”

Yesu maga piyesi hʋ aa nyʋgısa namaga
Luka 15.3-7

12 Ɛɛ rɛ Yesu maga namaga a baa, “Dı nal lɛ kaŋ piyese
kɔɔ dı kıdıgı nyʋgısı, ɛɛ rɛ ma bıını anıı ʋ sı yaa? Na ʋ
aa leŋ piyese mɔllıbanaa bee fi abee nibi hʋ rɛ dı ʋ ta pogo
tıyaŋ, ka dı ʋ gɔllı kı kyɛ penyʋgısıı hʋ.
13 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, dı ʋ rɛ ko mʋ na ʋ, ʋ teŋ
sı fıyɛlı rɛ weliŋ pedıgı no wıya a te pekaanıya hʋ aa bı
nyʋgısa.

14 Ɛɛ tıı rɛ ma kuwo aa we wıısıbee tıyaŋ mɛ bee kyɛ dı
ma nala no aa laa Wıısı di aŋ kaŋ ma tıı kı hʊwɔlı anıı
biibiisi kıdıgı buloŋ nyʊgısı.”

Dı ı dɔŋtıına ko yaa wıı kyogi ı

15 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Dı ı dɔŋtıına krisitabiye rɛ yaa wıı
kyogi ı, mʊ bası wıı hʊ ʊ aa yaa kyogi ı tıya ʊ, amɛ leŋ dı
ʊ yaa ı beel-ʊ dʊŋ wıgyımıı. Dı ʊ rɛ ko gyegili nıı wıı hʊ ı
aa bası tıya ʊ, ɛɛ kɛ ı beel-ʊ mııgı marı dɔmɔŋ nɛ gɛɛ.
16 Amɛ dı ʊ rɛ ko bı gyegili nıı ı nyʊwa, kaŋ nal koo nala
balıya a pɛ ı tıı tıyaŋ dı ma mʊ ʊ lee a bası wıı hʊ ʊ aa yaa
kyogi ı dı ba marı ma dɔmɔŋ. Ɪ aa yaa gɛɛ, ı sı kaŋ nala
balıya koo boto dı ba yaa ı daŋsıya tımma anıı Wıısı teŋ
aa daga gɛɛ.
17 Amɛ dı ʊ rɛ ha ko bı gyegili nıı ba mɛ nyʊwa, bası wıı
hʊ tıya Krisitabiisi hʊ buloŋ. Dı ʊ rɛ ha ko bıl bı gyegili nıı
ba mɛ nyʊwa, ɛɛ kɛ kpa ʊ tıına anıı nal aa bı gyıŋ Wıısı
koo wıbɔŋ yaal.
18 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, wıı hʊ ma aa sıŋ dʊnıya no
tıyaŋ, ʊ rɛ Wıısı kı sına. Amɛ wıı hʊ ma aa laa dʊnıya no
tıyaŋ, ʊ rɛ Wıısı mɛ sı laa.
19 Ŋ marı bası kı tıya ma rɛ, dı ma balıya rɛ yaa nyʊʊdıgı
a kyʊwalı Wıısı kı kyɛ kıŋ, ŋ Kuwo aa we wıısıbee tıyaŋ
sı yaa ʊ tıya ma.
20 Lee hʊ nala balıya koo boto aa laŋŋa ŋ feŋ tıyaŋ, ŋ we
ba lee rɛ.”

Yesu daga nala dɔmɔŋ wıbɔmɔ kpakyɛyı wıya

21 Ɛɛ rɛ Piita ko Yesu lee a pıyɛsı ʊ a baa, “Tıına, dı ŋ
dɔŋtıına rɛ yaa wıı kyogi ŋ, naaŋsıınyʊwa bʊŋmɛ rɛ ŋ
maga dı ŋ kpa kyɛ ʊ? Ŋ kpa kyɛ ʊ naaŋsıınyʊwa bʊpɛ
koo?”
22 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Aayı, naaŋsıınyʊwa bʊpɛ dʊŋ daa.
Amɛ kpa kyɛ ʊ a mʊ pele saŋa hʊ ı bıl aa bı sı wuwo dıısı.”
23 Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ wıı no maga namaga a baa, “Wıısıbee
koro hʊ kıı gɛɛ rɛ anıı kuwori kıdıgı aa sii yırı ʊ tʊŋtʊnna
dı ʊ gyıŋ ba kıdıgı buloŋ aa dii ʊ kyıŋ mɔɔgɛɛ.
24 Ʊ aa piile dı ʊ pıyɛsı kyıma hʊ gɛɛ, ʊ tʊŋtʊnnı kıdıgı
aa di ʊ kyıŋ molbiye tusi tusi ko ʊ lee.
25 Ɛɛ rɛ tʊŋtʊnnı hʊ bı kaŋ molbii ʊ aa sı tuŋ. Nyɛ rɛ ʊ
nıhıyawʊ hʊ baa dı ba kaŋ ʊ bee ʊ haaŋ abee ʊ balıya abee
kıŋ buloŋ ʊ aa kana, a kaŋ mʊ yallı a ko tuŋ kyıŋ hʊ.
26 Ɛɛ rɛ tʊŋtʊnnı hʊ tuu gbinni a sʊla ʊ, a baa, ‘Ŋ
nıhıyawʊ, di kenyiri tıya ŋ, ŋ sı tuŋ kyıŋ hʊ buloŋ.” ’
27 Nyɛ rɛ ʊ nıhıyawʊ hʊ fá ʊ sikii a kpa kyıŋ hʊ kyɛ ʊ aŋ
leŋ ʊ mʊ.

28 Amɛ baal no aa lıı, a kyeŋ ʋ tʋŋtʋnnı-dɔŋtıına mɛ aa
dii ʋ kyıŋ molbiwarı tusi, ʋ kyıırı gal we ʋ bagına tıyaŋ a
baa dı ʋ tuŋ kyıŋ hʋ.
29 Nyɛ rɛ ʋ tʋŋtʋnnı-dɔŋtıına hʋ mɛ tuu gbinni a sʋla ʋ
a baa, 'Di kenyiri tıya ŋ, ŋ sı tuŋ kyıŋ hʋ.'
30 Amɛ ʋ vıya aŋ leŋ ba kana ʋ mʋ tɔ dıya tıyaŋ a kaŋ kı
mʋ saŋa hʋ ʋ aa sı tuŋ kyıŋ hʋ teŋ.
31 Ʋ tʋŋtʋnnı-dɔŋtıŋsı hʋ aa naa wıı hʋ ʋ aa yaa, ʋ yaa
ba tıkyogi. Ba mʋ bası tıya ba nıhıyawʋ hʋ.
32 Ɛɛ rɛ kuwori hʋ yırı ʋ, a bası tıya ʋ a baa, "Ɛɛ dɔŋ
tahaa tıına! Ɪ aa sʋla ŋ nɛ tıŋ, ŋ kpaa kyıŋ hʋ ı aa diye
buloŋ a kyɛ ı.
33 Bee rɛ yaŋ tıŋ ı kɛ bı wuwo dı ı fá ı dɔŋtıına hʋ sikii
anıı ŋ aa fáá ı sikii gɛɛ?"
34 Kuwori hʋ na baaŋ weliŋ ʋ nyuu tıyaŋ aŋ leŋ ba kana
ʋ mʋ tıya nıtɔdıya nala dı ba dɔgısı ʋ a mʋ pele saŋa hʋ ʋ
aa sı tuŋ kyıŋ hʋ buloŋ teŋ.
35 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Nyɛ tıı rɛ ŋ kuwo aa we wıısıbee tıyaŋ
mɛ sı yaa ma kıdıgı buloŋ, dı mamaa rɛ ko bı kpaa wıya
kı kyɛ ma dɔŋtıŋsı abee ma tısı buloŋ."

19

Yesu bası haana vıyayı wıya
Maakı 10.1-12

1 Yesu aa bası wıya no teŋ, ʋ lıı Galili paalʋʋ a mʋ
Gyudıya paalʋʋ Gyɔɔdaŋ fuwo hʋ kyolo tıyaŋ.
2 Nıgyamaa sii tıŋa ʋ hal. Ʋ tııbı nala hʋ aa wıılı ba tıyaŋ.
3 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ mɛ sii ko ʋ lee a kı kyɛ dı ba
magısı ʋ, a pıyɛsı ʋ a baa, "Ʋ yaa ŋmanıı rɛ dı baal kuu
wıı kɛ buloŋ wıya a vıya ʋ haaŋ?"
4 Yesu mııgı pıyɛsı ba a baa, "Ma bı karıma Wıısı teŋ hʋ
tıyaŋ anıı saŋa hʋ Wıısı gyı aa marı dʋnıya, baal bee haaŋ
nɛ ʋ gyı ta aŋ baa,
5 nyɛ wıya baal aa sı leŋ ʋ kuwo abee ʋ naa rɛ ka dı ʋ
bee ʋ haaŋ yaa kıdıgı a kı gyʋʋ.
6 Ba bıl bı yaa nala balıya, ba bırıma nıdıgı rɛ. Ɛɛwıya,
nala hʋ Wıısı aa leŋ ba yaa nıdıgı ʋ bı maga dı nihuwobiŋ
kaŋ ba porigi dɔmɔŋ."
7 Ɛɛ rɛ Farasiima hʋ bıl pıyɛsı ʋ a baa, "Bee rɛ yaŋ tıŋ
Moosi fa baa dı dı baal lɛ aa kyɛ ʋ vıya ʋ haaŋ, dı ʋ laa
sıya sabı haaŋ vıyayı teŋ tıya ʋ aŋ na vıya ʋ?"
8 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, "Ma dagıı aa hayɛ rɛ
tıŋ Moosi gyı tıya ma ŋmanıı dı ma kı vıya ma haana gɛɛ.
Amɛ nyɛ daa ʋ fa kıı dʋnıya piilii hʋ tıyaŋ.

9 Ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, a lɪɪ sɔŋsɔŋ hal, dɪ baal lɛ kuu wɪɪ
buloŋ wɪya a vɪya ʊ haaŋ, aŋ bɪl mʊ kpa hadɪma, ɪ tɪɪna
yaa basɔŋsɔnnɪ rɛ."
10 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna hʊ basɪ tɪya ʊ anɪɪ dɪ nyɛ rɛ baal
bee haaŋ wɪya kɪɪ, ɛɛ kɛ nal aa leŋ haaŋ kpayɪ rɛ kyo kpɪya.
11 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, "Wɪɪ no bɪ kɪɪ nɪɪ
nal buloŋ nɛ sɪ wuwo yaa ʊ. Amɛ nala hʊ Wɪɪsɪ aa kpaa ɛɛ
dee tɪya dʊŋ nɛ sɪ wuwo yaa gɛɛ.
12 Wɪɪ hʊ aa tɪŋ baala badɔmɔŋ bee paa haana, ba yaa
wɪgyamaa rɛ. Ba aa lʊl badɔmɔŋ dɪ ba paalɪ bɪ kaŋ barɪ.
Badɔmɔŋ mɛ nihuwobisi rɛ farɪ ba, ka badɔmɔŋ mɛ kuu
Wɪɪsɪbee koro hʊ wɪya a vɪya haana paayɪ. Nal hʊ aa sɪ
wuwo laa wɪɪ no di, ʊ tɪɪna laa di."

Yesu sʊl Wɪɪsɪ tɪya biibiisi
Maakɪ 10.13-16; Luka 18.15-17

13 Ɛɛ rɛ nala badɔmɔŋ sii kaŋ biisi ko Yesu lee, dɪ ʊ kpa ʊ
nosi dɔbɔ ba tɪyaŋ a sʊla Wɪɪsɪ tɪya ba. Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ
kɪ kil ba.
14 Yesu aa naa gɛɛ, ʊ basɪ tɪya ba a baa, "Ma ta kil ba. Ma
leŋ dɪ ba ko ŋ lee, beewɪya nala hʊ aa kaŋ ba tɪɪ kɪ hʊwɔlɪ
anɪɪ biibiisi no aŋ kɪ tɪŋ ŋ hal, ba aa rɛ sɪ gyʊʊ wɪɪsɪbee
koro hʊ tɪyaŋ."
15 Ɛɛ rɛ ʊ kpa ʊ nosi dɔbɔ ba tɪyaŋ aŋ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ tɪya
ba aŋ lɪɪ doŋ kpa mʊ.

Bapʊwasɪɪ hʊ aa yaa kɪna tɪɪna
Maakɪ 10.17-31; Luka 18.18-30

16 Baal kɪdɪgɪ mɛ rɛ gyɪ siye a ko Yesu lee a pɪyɛsɪ ʊ a baa,
"Ŋ nɪhɪyawʊ, wɪwelibee rɛ ŋ sɪ yaa a na mɪɪbol hʊ aa bɪ
kaŋ tenii?"
17 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʊ a baa, "Bee rɛ tɪŋ ɪ kɪ pɪyɛsɪ ŋ
wɪweliye wɪya? Wɪɪsɪ dʊŋ nɛ weliye. Dɪ ɪ rɛ aa kyɛ dɪ ɪ
kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii, kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ ba aa
saba biŋ."
18 Ɛɛ rɛ baal hʊ pɪyɛsɪ ʊ abaa, "Mɪrɪbeema rɛ gɛɛ?" Ɛɛ rɛ
Yesu baa, "Ba aa rɛ nyɛ: Ta kpʊʊ nal, ta kɪ sɔnnɔ, ta gaa, ta
nyɪya wɪya tɪya nal,
19 kɪ tɪya ɪ kuwo abee ɪ naa gyɪrɪma, kyo ɪ dɔŋtɪɪna anɪɪ
ɪ aa kyo ɪ tɪɪ gɛɛ."
20 Ɛɛ rɛ baal hʊ baa, "Wɪya no kɛ buloŋ nɛ ŋ kɪ tɪŋa.
Wɪbee rɛ ha kaa?"
21 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ abaa, "Dɪ ɪ rɛ aa kyɛ dɪ ɪ kɔnɪ yaa
niwelii Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ, a ta kaŋ gyoŋ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ,
mʊ kpa ɪ kɪna hʊ buloŋ yallɪ, a kpa molbiye hʊ tɪya nyaaba,
aŋ ko kɪ tɪŋa ŋ. Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, ɪ sɪ kaŋ kɪna wɪɪsɪbee tɪyaŋ."

22 Yesu aa basɪ gɛɛ, baal hʋ tɪya buloŋ kyogi, ʋ sii mʋ,
beewɪya ʋ gyɪ kaŋ kɪna rɛ weliŋ.
23 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, "Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ
kɪ tɪya ma, ʋ yaa wɪduwo rɛ abee kɪna tɪɪna aa sɪ wuwo
gyʋʋ wɪɪsɪbee koro hʋ.
24 Ŋ bɪl basɪ kɪ tɪya ma rɛ, nyɔgɪmaa aa sɪ tɪŋ gahaŋ sɪɪ a
lɪɪ, ʋ rɛ yaa mɔl a te kɪna tɪɪna aa sɪ wuwo gyʋʋ wɪɪsɪ koro
hʋ tɪyaŋ."
25 Ʋ hatɪnna hʋ gyɪ aa nɪɪ wɪya no, ba nyʋʋsɪ gyɪ fɪyɛlɪ
weliŋ ba pɪyɛsɪ Yesu a baa, "Dɪ ba aa rɛ kɪɪ nyɛ, kɪbee rɛ
yaŋ sɪ na Wɪɪsɪ laatayɪ?"
26 Yesu mɪɪgɪ deŋ ba aŋ baa, "Wɪɪ no kperi nihuwobiŋ nɛ,
amɛ wɪɪ buloŋ tuwo Wɪɪsɪ aa bɪ sɪ wuwo yaa."
27 Ɛɛ rɛ Piita baa, "Na, á kɛ leŋ á kɪŋ buloŋ nɛ aŋ kɪ tɪŋa
ɪ hal. Bekiŋ tɔnɔ rɛ á sɪ na?"
28 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, "Wɪtɪɪ rɛ ŋ
basɪ kɪ tɪya ma, saŋa hʋ dʋnɪfalɪɪ hʋ aa sɪ ko tɪyaŋ, mɪyaŋ
Nihuwobiŋ Biye sɪ hɔŋ ŋ gaŋdaa-kuworikpasa tɪyaŋ. Saŋa
no tɪyaŋ, ma nala hʋ fi abee balɪya hʋ aa tɪŋa ŋ hal, ma
mɛ sɪ hɔŋ kuworikpasɪnɪ fi abee balɪya tɪyaŋ a kɪ di Iziral
bekyige fi abee balɪya hʋ sarɪya.
29 Nal hʋ buloŋ mɛ aa kuu ŋ wɪya, a leŋ ʋ dɪɪsɪ koo ʋ
naabiisi koo ʋ kuwo koo ʋ naa, koo ʋ biisi koo ʋ bagɪsɪ a
ta, ʋ tɪɪna sɪ bɪl na kɪna no naaŋsɪɪnyʋwa kɔɔ aŋ pɛ kaŋ
mɪɪbol hʋ aa bɪ kaŋ tenii mɛ.
30 Amɛ nala hʋ aa yaa nɪbala dʋnɪya sɪya tɪyaŋ, ba sɪ
maakyiye ko yaa nɪbiisi, ka nala hʋ mɛ aa yaa nɪbiisi dʋnɪya
sɪya tɪyaŋ ba mɛ sɪ maakyiye ko yaa nɪbala."

20

Yesu maga baga tʋŋtʋnna namaga

1 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl maga namaga a tɪya ʋ hatɪnna hʋ a daga
wɪɪ hʋ ʋ aa basɪ memii. Ʋ baa, "Wɪɪsɪbee koro hʋ kɪɪ gɛɛ
rɛ anɪɪ baga tɪɪna kɪdɪgɪ aa sii kyɪkyʋwala, a lɪɪ kɪ kyɛ nala
dɪ ʋ paa baadee dɪ ba mʋ pala ʋ baga.
2 Ʋ aa ko na nala hʋ aa sɪ mʋ baga hʋ, ʋ laa nyʋwa anɪɪ ʋ
sɪ tuŋ ba kɪdɪgɪ buloŋ kyɛdɪgɪ tuno, aŋ leŋ ba mʋ baga hʋ."
3 Wɪɪsɪ aa ko maga gyinyɛ, ʋ bɪl lɪɪ a na baala badɔmɔŋ
dɪ ba sɪŋ bee tɪyaŋ waasʋ.
4 Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ba a baa "Ma mɛ mʋ ŋ baga, ka dɪ ŋ
tuŋ ma gɛɛ hʋ buloŋ aa maga." Ɛɛ rɛ ba mɛ mʋ baga hʋ.
5 Wɪɪsɪ bɪl aa ko maga nyutʋtʋʋ, ʋ bɪl lɪɪ a na baala
badɔmɔŋ a leŋ ba mɛ mʋ baga hʋ. Sɔnnɪ bɪl aa ko viisi
saŋa hʋ, ʋ bɪl lɪɪ na nala badɔmɔŋ a leŋ ba mɛ mʋ baga hʋ.

6 Wɪɪsɪ aa ko tuu fɪyɛlɪ gɛɛ, ʊ bɪl lɪɪ bee a na nala badɔmɔŋ
mɛ dɪ ba sɪŋ waasʊ. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba abaa, “Bee rɛ tɪŋ ma
sɪŋ daha waasʊ gyɪnaŋ buloŋ, ma bɪ kaŋ tʊŋ buloŋ?”
7 Ba basɪ tɪya ʊ anɪɪ ba bɪ naa tʊma dɪ ba tʊma. Ɛɛ rɛ ʊ
basɪ tɪya ba dɪ ba mɛ mʊ ʊ baga hʊ. Nyɛ rɛ ba mɛ kpa mʊ.
8 Dɪdaana aa ko pele, ɛɛ rɛ baga hʊ tɪɪna yɪrɪ nal hʊ aa
deŋ ʊ baga hʊ a basɪ tɪya ʊ dɪ ʊ yɪrɪ nala hʊ aa ko tʊŋ tʊma
baga hʊ tɪyaŋ a tuŋ ba. Ʊ baa dɪ ʊ laasɪya tuŋ nala hʊ aa
laa hal ko a mʊ tuu pele nala hʊ a laa sɪya ko tɪyaŋ.
9 Baala hʊ aa laa hal mʊ baga hʊ, ʊ tuŋ ba kɪdɪgɪ buloŋ
kyɛdɪgɪ tuno.
10 Ʊ aa tuŋ ba teŋ, nala hʊ aa laa sɪya mʊ baga hʊ mɛ ko
dɪ ba laa ba tuno. Ba fa bɪɪna anɪɪ ba sɪ laa te hal nala hʊ
rɛ, amɛ ba tuŋ ba mɛ gɛɛ tɪɪ.
11 Ba laa molbiye hʊ aŋ gʊrɪmɪ baga hʊ tɪɪna wɪya kɪ basɪ,
12 a baa, “Nala no aa laa hal ko, ba tʊŋ tʊma hawa dɪgɪ
dʊŋ nɛ, aŋka á kɛ tʊma kyɪkyʊwala buloŋ gɛɛ wɪɪsɪ no mʊ
gyʊʊ, aŋka ɪ tuŋ á buloŋ maga dɔmɔŋ.”
13 Ɛɛ rɛ baga hʊ tɪɪna basɪ tɪya ba kɪdɪgɪ a baa, “Ŋ
bagyʊwa gyegile nɪɪ daha, ŋ bɪ firimi ma. Na ma laa nyʊwa
rɛ anɪɪ ma sɪ tʊma dɪ wɪɪsɪ gyʊʊ, ka dɪ ma laa kyɛdɪgɪ tuno.
14 Ma laa ma molbiye kɪ mʊ. Ŋ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ ŋ tuŋ baala
no aa laa hal ko gɛɛ tɪɪ ŋ aa tuŋ ma mɛ.
15 Ŋ bɪ kaŋ ŋmanɪɪ dɪ ŋ kaŋ ŋ molbiye yaa gɛɛ hʊ ŋ aa
kyɛɛ? Koo ma tɪsɪ aa hɔllɪ akuu ŋ aa kaŋ bɔnyɛ wɪya rɛ?”
16 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ teŋ aŋ baa, “Nala hʊ aa yaa nɪbala
dʊnɪya nala sɪya tɪyaŋ ba aa rɛ sɪ ko maakyiye yaa nɪbiisi
dʊnɪfalɪɪ hʊ aa sɪ ko tɪyaŋ, ka nala hʊ mɛ aa yaa nɪbiisi
dʊnɪya nala sɪya tɪyaŋ ba mɛ rɛ sɪ maakyiye ko yaa nɪbala
dʊnɪfalɪɪ hʊ aa sɪ ko tɪyaŋ.”

Yesu bɪl basɪ ʊ sʊʊ wɪya
Maakɪ 10.32-34; Luka 18.31-34

17 Saŋa hʊ Yesu bee ʊ hatɪnna fi abee balɪya hʊ gyɪ aa
we ŋmanɪɪ tɪyaŋ a kɪ mʊ Gyerusalɛm tɪyaŋ nɛ ʊ gyɪ kaŋ ba
dʊŋ gɪɪgɪ lɪɪ a basɪ tɪya ba a baa,
18 “Ma gyegili nɪɪ daha. Á aa mʊ Gyerusalɛm nɛ. Doŋ
tɪyaŋ nɛ ba sɪ kaŋ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye a kaŋ mʊ
tɪya Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ
dɪdagɪla. Ba sɪ di ŋ sarɪya a kpa kyogisi tɪyaŋ aŋ baa ʊ
maga dɪ ba kpʊ ŋ nɛ,
19 aŋ kpa ŋ we nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma nosi tɪyaŋ. Ba
sɪ yaa ŋ sɪya, a vɪɪrɪ ŋ, aŋ kpaasɪ ŋ mal daagarɪɪ tɪyaŋ. Amɛ
ʊ kyɛtoo kyɛɛ Wɪɪsɪ sɪ kyisi ŋ sʊʊ tɪyaŋ.”

Zebedi haaŋ sʋla Yesu kı kyɛ lıhɔnıya dı ʋ tıya ʋ balıya Maakı 10.35-45

20 Zebedi haaŋ gyı sii kaŋ ʋ biisi balıya ko Yesu lee rɛ a
tuu gbinni ʋ sıya tıyaŋ, aŋ sʋla ʋ dı ʋ pɛ ʋ bee wıı kıdıgı.
21 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʋ a baa, "Wıbee rɛ ı kı kyɛ dı ŋ yaa
tıya ı?" Nyɛ rɛ ʋ baa, "Dı ı ko di ı koro hʋ a hɔŋ ı gaŋdaa-
kuworikpasa hʋ tıyaŋ, leŋ dı ŋ biisi no balıya kıdıgı hɔŋ ı
noduu, dı kıdıgı mɛ hɔŋ ı nogɔbɔ."
22 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya biisi hʋ a baa, "Ma bı gyıŋ wıı hʋ
ma aa kyɛ. Ma sı wuwo kaŋ kenyiri a na tʋwara hʋ ŋ aa sı
na?" Ba baa "Waa á sı wuwo."
23 Doŋ nɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Wıtıı rɛ ma bası.
Tʋwara hʋ ŋ aa sı na, ʋ tıı rɛ ma mɛ sı na. Amɛ ŋ noduu
abee ŋ nogɔbɔ hʋhɔnnɔ hʋ kɛ, ŋ daa sı lıı ba. Ŋ kuwo Wıısı
marı doŋ nɛ a tıya nala hʋ ʋ tıı aa sı lıı dı ba hɔŋ doŋ."
24 Yesu hatınnı kaalıya hʋ aa nıı wıı no ba kı na baaŋ
Gyemsi bee Gyɔɔŋ tıyaŋ.
25 Ɛɛ rɛ Yesu yırı ʋ hatınna hʋ buloŋ ko laŋŋı, a bası tıya
ba a baa, "Na ma gyıma anıı nala hʋ aa bı yaa Gyuuma, ba
kuworo aa hɔŋ ba nyuu tıyaŋ nɛ, ba sılaala mɛ kaŋ ba kı
fıla.
26 Amɛ ʋ bı maga dı ma kɛ kı yaa gɛɛ. Ma tıyaŋ nal hʋ aa
kyɛ dı ʋ yaa ma nıbal, ʋ maga dı ʋ tıına tʋma kı tıya ma
rɛ.
27 Ma nal hʋ mɛ aa kyɛ dı ʋ yaa ma tıyaŋ sılaal, ʋ maga
dı ʋ tıına kaŋ ʋ tıı yaa yoŋ nɛ ma tıyaŋ,
28 anıı mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa kıı gɛɛ. Ŋ bı ko dı nala
tʋma kı tıya ŋ, amɛ nala rɛ ŋ ko dı ŋ tʋma tıya, aŋ kpa ŋ
mııbol mɛ lenni sʋʋ a laa nala yʋga ta ba wıbɔmɔ tıyaŋ."

Yesu suro nyʋlıma balıya sıya Maakı 10.46-52; Luka 18.35-43

29 Ɛɛ hal lɛ ba mʋ lıı tıŋ Gyɛriko tıyaŋ kı mʋ, nıgyamaa
mɛ sii paa tıŋ ba hal.
30 Doŋ nɛ dı banyʋlma balıya mɛ hɔŋ ŋmanıı hʋ nyʋwa
aŋ nıı dı Yesu rɛ aa baŋ. Ɛɛ rɛ ba huwori yırı ʋ a baa, "Á
nıhıyawʋ, Deviti nihii, fá á sikii."
31 Ɛɛ rɛ nıgyamaa hʋ nɔsı ba dı ba leŋ ba kyagıŋsı hʋ.
Amɛ ba marı yırı te gɛɛ a baa, "Á nıhıyawʋ, Deviti nihii, fá
á sikii."
32 Doŋ nɛ Yesu sıŋ aŋ yırı ba a pıyɛsı ba, "Bekiŋ nɛ ma kı
kyɛ dı ŋ yaa tıya ma?"
33 Ba baa, "Á nıhıyawʋ, á aa kyɛ dı ı suri á sıya tıya ma
rɛ."
34 Ɛɛ rɛ Yesu fá ba sikii a dige dige ba sıyası ba pirigi suri,
ba sii kı tıŋa ʋ hal.

21

Yesu gyʊʊ Gyerusalɛm abee gaŋdarɪ
Maakɪ 11.1-11; Luka 19.28-40; Gyɔɔŋ 12.12-19

1 Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ gyɪ aa ko kɪ kpaga Gyerusalɛm,
a ko pele Bɛtifage aa we Olivi dogimo nyuu tɪyaŋ, Yesu lɪɪ
ʊ hatɪnna hʊ tɪyaŋ balɪya a tɪŋ ba a baa, “Ma mʊ tɔɔ hʊ aa
we ma sɪya.
2 Dɪ mamaa rɛ ko mʊ, ma sɪ na kokumo bee ʊ biye dɪ ba
vʊwa sɪgɪ. Ma puri kaŋ ko tɪya ŋ.
3 Dɪ nal buloŋ nɛ ko pɪyɛsɪ ma, ma basɪ tɪya ʊ anɪɪ ma
Tɪɪna rɛ aa kyɛ. Ʊ sɪ leŋ dɪ ma kaŋ ko lagɪ.”
4 Wɪɪ no yaa dɪ wɪɪ hʊ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʊ tɪŋdaal kɪdɪgɪ
tɪyaŋ basɪ ko yaa wɪtɪɪ rɛ.
5 Ʊ gyɪ baa,
“Basɪ tɪya Zaayɔŋ nala
Ma na, ma kuwori rɛ aa ko ma lee.
Ʊ kaŋ ʊ tɪɪ hʊwɔlɪ rɛ a gyɪŋ kokumo
abee ʊ biye.”
6 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna hʊ mʊ a yaa wɪɪ hʊ Yesu aa basɪ tɪya
ba.
7 Ba mʊ kaŋ kokumo hʊ bee ʊ biye a ko kpa ba gannɪ dɔbɔ
kokumo hʊ abee ʊ biye nyuu tɪyaŋ, Yesu gyɪŋ.
8 Nɪgyamaa mɛ gyɪ kpaa ba gannɪ a gyarɪ ŋmanɪɪ hʊ tɪyaŋ,
ka ba badɔmɔŋ mɛ gyaa paaponni a mɛ kaŋ ko lɪɪ gyarɪ
ŋmanɪɪ hʊ tɪyaŋ.
9 Nɪgyamaa hʊ aa laa Yesu sɪya abee nala hʊ aa tɪŋa ʊ hal
piili kɪ yaa kyagɪŋsɪ a kɪ dannɪ ʊ a baa, “Tabarikala! Deviti
nihii! Wɪɪsɪ sɪ pɛ nal hʊ aa ko á Tɪɪna feŋ tɪyaŋ. Ma leŋ dɪ
á dannɪ Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ!”
10 Yesu aa mʊʊ gyʊʊ Gyerusalɛm, bee hʊ buloŋ dɔŋ. Ɛɛ rɛ
nala kɪ pɪyɛsɪ a baa, “Kɪbee rɛ nyɛ?”
11 Ɛɛ rɛ nɪgyamaa hʊ baa, “Wɪɪsɪ tɪŋdaal Yesu aa lɪɪ Nazarɛti
aa we Galili paalʊʊ tɪyaŋ nɛ gɛɛ.”

Yesu gyʊʊ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ
Maakɪ 11.15-19; Luka 19.45-48; Gyɔɔŋ 2.13-22

12 Ɛɛ rɛ Yesu sii mʊ gyʊʊ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ gyaŋwuwo,
dɪ nala badɔmɔŋ gyɪ we doŋ a kɪ yallɪ kɪna, badɔmɔŋ mɛ
kɪ yɔbɔ kɪna. Yesu kile ba buloŋ ta ba lɪɪ. Baala badɔmɔŋ
mɛ gyɪ we doŋ a kɪ warɪ molbiye. Yesu ŋmaa ba teebʊlsɪ
lo. Badɔmɔŋ mɛ gyɪ aa yallɪ kokosi, ʊ ŋmaa ba mɛ kpasɪnɪ
kyige.
13 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ
nɛ a baa dɪ Wɪɪsɪ baa, ‘Ŋ dɪya sɪ yaa lee hʊ nala aa sɪ kɪ
kyʊwalɪ Wɪɪsɪ rɛ’, aŋka ma kɛ mɪɪgɪ kaŋ bɪrɪmɪ gaala dɪya.”

14 Ɛɛ rɛ nyʊlıma abee gbarıga ko Yesu lee
Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ, ʊ tııbı ba.
15 Amɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası abee Wıısı
Teŋ dıdagıla hʊ aa naa wımagıla hʊ ʊ aa yaa, a bıl na gɛɛ
biibiisi aa yaa kyagıŋsı a kı dannı ʊ a baa "Tabarikala!
Deviti nihii!" Wııkyʊwaldııbal hʊ gyaŋwuwo tıyaŋ, ba
baaŋ sii.
16 Ɛɛ rɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası abee Wıısı
Teŋ dıdagıla hʊ pıyɛsı Yesu a baa, "I nıı wıya hʊ biisi hʊ
aa bası rɛ?" Yesu baa, "Ŋ nıya rɛ." Ɛɛ rɛ Yesu mɛ pıyɛsı ba
abaa, "Ma bı karımı Wıısı teŋ lee hʊ ba aa saba a baa
"Wıısı daga biibiisi abee biifıllı rɛ dı ba kı dannı ʊ weliŋ?"
17 Doŋ nɛ Yesu leŋ ba aŋ sii mʊ pıŋ Bɛɛtani tıyaŋ.

Yesu kaaba we tutogo tıyaŋ
Maakı 11.12-14, 20-24

18 Ʊ sıya aa gballa kyıkyʊwala, Yesu mııgı sii kı mʊ
Gyerusalɛm. Ŋmanıı tıyaŋ, losi kana ʊ.
19 Ʊ naa tutogo dı ʊ sıŋ ŋmanıı hʊ nyʊwa tıyaŋ. Ʊ mʊ
gyʊʊ tutogo hʊ memii a wil nyuu deŋ dı nɔnɔ tuwo, see
paaponni dʊŋ. Ɛɛ rɛ ʊ bası tıya tutogo hʊ a baa, "A lıı
gyınaŋ kı mʊ, ı bıl bı sı nɔnɔ." Tutogo hʊ pirigi sʊba haŋ
lagılagıbiye hʊ.
20 Ʊ hatınna hʊ aa naa wıı no, ʊ yaa ba wıkperii. Ba kı
pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, "Ɛɛ rɛ tıya hʊ pirigi sʊba lagı gɛɛ?"
21 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya
ma, dı mamaa rɛ kɔnı laa Wıısı di, a bee yaa sige, ma mɛ
sı wuwo yaa wıı no ŋ aa yaa tutogo hʊ. Nyɛ mɛ dʊŋ yaŋ
daa, amɛ ma sı paalı wuwo bası tıya dogimo no aa sına, a
baa, 'Sii a mʊ tele mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ dı ʊ kɔnı sii mʊ tele.'
22 Kına hʊ buloŋ ma aa sʊla Wıısı a kı kyɛ, dı mamaa rɛ
laa Wıısı di, ma sı na ba."

Ba pıyɛsı Yesu ʊ dee wıya
Maakı 11.27-33; Luka 20.1-8

23 Yesu aa mııgı mʊ gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal gyaŋwuwo hʊ,
a kı daga nala, doŋ nɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası
abee Gyuuma bee-nıhıyası buloŋ sii ko ʊ lee a pıyɛsı ʊ a
baa, "Aŋnɛ rɛ tıya ı dee ı kı yaa wıya no buloŋ?"
24 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Ŋ mɛ sı pıyɛsı ma wıdıgı.
Dı mamaa rɛ ko lıı ʊ sıı tıya ŋ, ŋ mɛ sı daga ma nal hʊ aa
tıya ŋ dee ŋ kı yaa wıya no buloŋ."
25 Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı ba a baa, "Aŋnɛ rɛ tıya Gyɔɔŋ,
Wıısınııfool hʊ dee ʊ gyı kı fo nala wııkyʊwalnıı? Ʊ dee
hʊ gyı lıı Wıısı lee rɛ koo ʊ lıı nihuwobiŋ lee rɛ?" Ʊ aa bası
gɛɛ, ba piili kaŋ wıı hʊ kı kpa dɔmɔŋ a baa, "Wıbee rɛ á sı
bası tıya ʊ? Dı ámaa rɛ bası tıya ʊ a baa dı Wıısı lee rɛ ʊ

lıı, ʊ sı pıyɛsı ma a baa, ‘Bee rɛ yaŋ tıŋ á bı laa wıya hʊ
Gyɔɔŋ aa basa di?’
26 Dı ámaa rɛ bıl baa dı ʊ lıı nihuwobiŋ lee mɛ rɛ,
nıgyamaa no buloŋ bee leŋ ma. Beewıya ba buloŋ gyı laa
di anıı Gyɔɔŋ gyı yaa Wıısı tıŋdaal lɛ.”
27 Ɛɛ rɛ ba bası tıya Yesu a baa, “Á bı gyıma.” Nyɛ rɛ Yesu
mɛ bası tıya ba a baa, “Ɛɛ kɛ, ŋ mɛ bı sı daga ma nal hʊ aa
tıya ŋ dee ŋ wuwo kı yaa wıya no buloŋ.”

Biibaala balıya namaga

28 Ɛɛ rɛ Yesu maga namaga a tıya Gyuuma wııkyʊwal
sılaala nıhıyası abee Gyuuma a baa, “Baal kıdıgı rɛ gyı we
doŋ a kaŋ ʊ biibaala balıya. Ʊ sii mʊ ʊ biihıyawʊ hʊ lee a
bası tıya ʊ a baa, ‘Ŋ biye, mʊ baga gyınaŋ a tʊŋ tʊma.’
29 Ɛɛ rɛ biye hʊ baa, “Ŋ bı sı wuwo mʊ.” Amɛ gɛɛ hal
tıyaŋ, ʊ bırımı ʊ hakıla aŋ sii mʊ baga hʊ.
30 Ɛɛ rɛ ʊ mʊ a bası ɛɛ tıı tıya haŋbiye hʊ tıına mɛ, ʊ laa
nyʊwa weliŋ anıı ʊ sı mʊ baga hʊ aŋ vıya mʊyı.
31 Biisi no balıya tıyaŋ, ba kıbee rɛ tıŋ ʊ kuwo hʊ nyʊwa?”
Doŋ nɛ ba bası tıya ʊ dı ʊ biihıyawʊ rɛ tıŋ ʊ kuwo nyʊwa.
Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma,
lampolaala abee gyaŋtırısı laa sıya kı gyʊʊ wıısı koro hʊ
rɛ ma tıyaŋ.
32 Beewıya Gyɔɔŋ Wıısınııfool hʊ ko daga ma wıtıı
ŋmanıı hʊ rɛ ma aa sı tıŋa, aŋka ma bı laa ʊ wıya di, amɛ
lampolaala abee gyaŋtırısı kɛ laa ʊ wıya di rɛ. Abee ma aa
naa gɛɛ hʊ ba aa laa ʊ wıya di buloŋ, amɛ ma kɛ bı bırıma
ma hakıllı a laa ʊ wıya di.”

Yesu maga baga tʊŋtʊnna badɔmɔŋ namaga
Maakı 12.1-12; Luka 20.9-19

33 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga kıdıgı a baa, “Baal kıdıgı
rɛ gyı biŋ ʊ baga a pɔ kına badɔmɔŋ aa kaŋ nɔŋkyıga a kıı
gɛɛ anıı kyʊkyɔyı, ba kı yırı girepisi. Ʊ yaŋ lıga baga hʊ
gol baŋ, a hulo bʊwa baga hʊ tıyaŋ dı ba kyaga tıınɔnɔ hʊ
nıı kı we (beewıya ba kpaa ba nɔnɔ kı kyɔ sıŋ nɛ). Ʊ gyı
saa salnyuu dııbiye mɛ rɛ, dı ba hɔŋ ʊ salnyuu tıyaŋ a kı
pɔ baga hʊ. Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ʊ paa nala a we baga hʊ tıyaŋ
dı ba kı tʊma. Ka ʊ sii kpa mʊ tɔɔ kıdıgı.
34 Tıınɔnɔ hʊ tɔrıı saŋa aa ko pele, ʊ tıŋ ʊ dıya tʊŋtʊnna
dı ba mʊ baga tʊŋtʊnna hʊ lee a laa ʊ tıınɔnɔ tol ko tıya ʊ.
Nyɛ rɛ ba mʊ.
35 Ba kası ba a ŋmaa kıdıgı, a kpʊ kıdıgı, aŋ yaga kıdıgı
hʊ mɛ abee bʊwa.
36 Ɛɛ rɛ baal hʊ bıl marı tıŋ ʊ dıya tʊŋtʊnna badɔmɔŋ aa
tee laasıya nala hʊ. Ba yaa ba mɛ gɛɛ tıı.

37 Ba kateŋsi tıyaŋ ʋ tıŋ ʋ biye tıı. Ʋ bıına anıı dı ʋ biye
tıı kɛ rɛ mʋwa, ba sı tıya ʋ gyırıma.
38 Amɛ tʋŋtʋnna hʋ aa naa biye hʋ, ba bası tıya dɔmɔŋ
a baa, “Dı baga hʋ tıına rɛ ko sʋba, biye no rɛ sı di ʋ kyaŋ.
Ma leŋ dı á kpʋ ʋ. Dı ámaa rɛ kpʋ ʋ, ámaa rɛ sı mııgı tıŋ
ʋ kına hʋ buloŋ.”
39 Doŋ nɛ ba kaŋ biye hʋ a kpʋ ʋ, aŋ kpa ʋ yuwo ta baga
hʋ hal.
40 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Ba aa maga nyɛ, dı baga
hʋ tıına rɛ ko, ɛɛ rɛ ʋ sı yaa baga tʋŋtʋnna no?”
41 Ɛɛ rɛ ba bası tıya ʋ a baa, ‘Ʋ sı ko a kpʋ nıbɔmɔ no aŋ
kpa baga hʋ a tıya nıdʋŋsı, nala hʋ aa sı kı tıya ʋ ʋ tıınɔnɔ
tol, dı ba tɔrıı saŋa rɛ ko pele.” ’
42 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı nala hʋ aa nıı namaga hʋ abaa, “Ma
bı karımı Wıısı teŋ hʋ lee hʋ ba aa baa,

‘Bʋyı hʋ dıısaala a vıya ta,
ʋ rɛ mııgı ko yaa bʋduwo ba aa kpaa biŋ dıya hʋ
gyememii ʋ kaŋ dıya hʋ sıgı.

Á Tıına Wıısı tʋma rɛ gɛɛ.
Á naa nıı ʋ yaa wıkperii rɛ!” ’
43 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya nala hʋ a baa, “Wıısı sı kaŋ ʋ koro hʋ
laa ma lee, a kpa tıya nala hʋ aa sı tıŋ Wıısı nyʋwa weliŋ
a kı yaa wıya hʋ aa sı daga anıı ba we wıısı koro hʋ tıyaŋ
nɛ.
44 Nal hʋ aa tele bʋyı no nyuu, ʋ tıına sı kyɔrısı kyɔrɔkyɔrɔ.
Dı bʋyı no mɛ rɛ ko tele nal buloŋ nyuu, ʋ sı kyaŋısı ʋ tıına
kyaŋa kyaŋa.”
45 Gyuuma wıkyʋwaldıya sılaala nıhıyası abee Farasi-
ima aa nıı Yesu aa maga namaga hʋ, ba gyıma anıı ba wıya
rɛ ʋ kı bası gɛɛ.
46 Ɛɛ rɛ ba kı lʋga dı ba kana ʋ tɔ dıyaŋ. Amɛ ba fa aa
fá nıgyamaa hʋ aa we doŋ nɛ, beewıya nıgyamaa hʋ kpaa
Yesu anıı ʋ yaa Wıısı tıŋdaal lɛ.

22

Yesu maga hafalıı gbıyala namaga
Luka 14.15-24

1 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga kıdıgı tıya nala hʋ aa pıyɛsı
ʋ dee wıya,
2 a baa, “Wıısıbee koro hʋ kıı gɛɛ rɛ anıı kuwori kıdıgı
aa leŋ ba marı ʋ biye hafalıı gbıyala kıdiiliye.
3 Ba aa marı kıdiiliye hʋ teŋ, ʋ tıŋ ʋ tʋŋtʋnna dı ba mʋ
yırı nala hʋ ʋ aa yıra anıı wıı buloŋ yaa siri rɛ. Ba mʋ yırı
ba, ba vıya koyi.

4 Ɛɛ rɛ ʋ bıl tıŋ ʋ tʋŋtʋnna badɔmɔŋ a baa, ‘Ma mʋ bası
tıya nala hʋ ŋ aa yıra anıı nɔbolli bee nɔfarısı buloŋ nɛ ŋ
kpʋ a leŋ ba yaa kıdiiliye hʋ. Wıı buloŋ yaa siri rɛ. Ɛɛwıya
ba ko hafalıı gbıyala hʋ.” ’
5 Ɛɛ rɛ nala hʋ ʋ aa yıra bıl vıya mʋyı aŋ kı tʋŋ ba tʋma.
Ba badɔmɔŋ sii mʋ ba bagısı ka badɔmɔŋ mɛ sii mʋ ba kına
lıyallıı.
6 Ka badɔmɔŋ mɛ kası ʋ dıya tʋŋtʋnna hʋ ʋ aa tıma a
ŋmaa ba weliŋ aŋ kpʋ ba.
7 Ɛɛ rɛ kuwori hʋ na baaŋ kıŋkaŋ a ta ʋ laalyuwolo ba
mʋ kpʋ nala hʋ aa kpʋʋ ʋ dıya tʋŋtʋnna hʋ, aŋ nyɔgɔ ba
bee buloŋ ta.
8 Ɛɛ rɛ ʋ yırı ʋ tʋŋtʋnnıkaalıya hʋ a bıl bası tıya ba a
baa, “Hafalıı gbıyala kıdiiliye hʋ yaa siri rɛ, amɛ nala hʋ ŋ
aa yıra bı maga dı ba ko gbıyala hʋ.
9 Ma lıı gɔllı bee hʋ tıyaŋ buloŋ a yırı nala hʋ buloŋ ma
aa sı na a bası tıya ba dı ba ko di kıdiiliye hʋ.”
10 Ɛɛ rɛ tʋŋtʋnna hʋ lıı gbɛ bee hʋ tıyaŋ buloŋ a yırı nala
hʋ buloŋ ba aa naa doŋ, niweliye abee nıbɔmɔ buloŋ. Ɛɛ rɛ
ba buloŋ ko gyʋʋ su dıya hʋ tıyaŋ ba fa aa gbıyalı gbıyala
hʋ.
11 Ɛɛ rɛ kuwori hʋ gyʋʋ dı ʋ na nala hʋ aa ko. Ʋ gyʋwa a
na baal kıdıgı aa bı laalı hafalıı gbıyala gal.
12 Ɛɛ rɛ ʋ pıyɛsı ʋ a baa, “Ŋ bagyʋwa, ɛɛ rɛ ı yaa ko gyʋʋ
daha aŋ bı laalı hafalıı gbıyala gal?” Baal hʋ tallı ʋ nyʋwa.
13 Ɛɛ rɛ kuwori hʋ bası tıya ʋ tʋŋtʋnna a baa, “Ma kaŋ
baal no a vʋwa ʋ nosi abee ʋ naası buloŋ a kpa ʋ yuwo ta
gyee hal bilhuu hʋ tıyaŋ dı ʋ pıŋ doŋ kı wii aŋ kı kyaŋ ʋ
nyıŋa.”
14 Ɛɛ rɛ Yesu bası teŋ aŋ baa, “Nıgyamaa rɛ ba yırı amɛ
nala baŋmana dʋŋ nɛ ba lıı.”

Ba bası lampoo tunii wıya
Maakı 12.13-17; Luka 20.20-26

15 Ɛɛ rɛ Farasiima sii lıı a vʋʋlı gɛɛ hʋ ba aa sı magısı
Yesu a bara kana ʋ abee wıpıyɛsıya.
16 Nyɛ rɛ ba tıŋ ba hatınna badɔmɔŋ abee kuwori Hɛrɔtı
hatınna badɔmɔŋ dı ba mʋ Yesu lee. Ɛɛ rɛ ba ko pıyɛsı Yesu
a baa, “Á nıhıyawʋ, á gyıma anıı ı kaŋ wıtıı rɛ a kı daga
Wıısı ŋmanıı mɛ abee wıtıı. Ɪ sıya tuwo nala wıbasıya
tıyaŋ. Ɪ bee fa nıbal buloŋ sıı mɛ.
17 Á aa kyɛ dı á gyıma rɛ anıı dı ʋ yaa ŋmanıı dı á tuŋ
lampoo kı tıya Roma paalʋʋ kuworibal hʋ koo ʋ bı yaa
ŋmanıı.”

18 Amɛ Yesu fa gyɪŋ ba tɪbɪɪŋbɔmɔ hʊ rɛ, ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya
ba a baa, “Mamaa minaafigi tɪmma! Bee rɛ tɪŋ ma ko dɪ ma
magɪsɪ ŋ?
19 Ma kpa molbinʊʊ hʊ ma aa kaŋ kɪ tuŋ lampoo hʊ tɪya
dɪ ŋ na.”
20 Ba kpaa kɪdɪgɪ tɪya ʊ, ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Kɪbee
nyuu abee ʊ feŋ nɛ ba kpaa biŋ molbinʊʊ hʊ tɪyaŋ nyɛ?”
21 Ɛɛ rɛ ba baa dɪ Roma paalʊʊ kuworibal hʊ feŋ abee ʊ
nyuu rɛ. Ʊ basɪ tɪya ba a baa, “Ɛɛ kɛ, kɪŋ hʊ aa yaa Roma
paalʊʊ kuworibal hʊ kɪŋ, ma kpa tɪya ʊ. Ka kɪŋ hʊ mɛ aa
yaa Wɪɪsɪ kɪŋ, ma kpa tɪya Wɪɪsɪ.”
22 Yesu aa basɪ gɛɛ, ba buloŋ nyʊʊsɪ fɪyɛlɪ, ba lem-ʊ aŋ sii
mʊ.

Ba pɪyɛsɪ Yesu sʊʊ tɪyaŋ mɪɪgɪ siiyi wɪya
Maakɪ 12.18-27; Luka 20.27-40

23 Haŋ Kyɛɛ hʊ tɪɪ rɛ nala badɔmɔŋ ba aa yɪrɪ Sadusiima
mɛ sii ko Yesu lee. Nala no kɛ gyɪ baa dɪ dɪ nal lɛ sʊba ʊ
tɪɪna bɪl bɪ sɪ wuwo sii sʊʊ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ ba ko pɪyɛsɪ Yesu a
baa,
24 “Á nɪhɪyawʊ, Moosi daga anɪɪ dɪ baal lɛ kpaa haaŋ, dɪ
ʊ bee haaŋ hʊ bɪ lʊl biye ka dɪ baal hʊ sʊba, ʊ maga dɪ ʊ
naabiye kpa lohaaŋ hʊ rɛ, dɪ ʊ beel-ʊ lʊl biisi tɪya ʊ maana
hʊ.
25 Nɪmmabalɪya bapɛ rɛ gyɪ we daha a yaa baala. Nyɛ rɛ
ba kɪhɪyawʊ tɪɪna kpaa haaŋ. Ʊ bee haaŋ hʊ bɪ lʊl biye,
aŋka ʊ sʊba. Ʊ katɪyal mɛ mɪɪgɪ kpa haaŋ hʊ.
26 Ɛɛ rɛ ʊ katɪyal hʊ mɛ sʊba, ka too tɪɪna hʊ mɛ kpa
haaŋ hʊ. Ʊ mɛ gɛɛ tɪɪ puu ʊ. Nɪmmabalɪya hʊ bapɛ buloŋ
nɛ kpaa haaŋ hʊ, ka ʊ bee ba kɪdɪgɪ buloŋ bɪ lʊl biye.
27 Ɛɛ hal tɪyaŋ haaŋ hʊ mɛ sii sʊba.
28 Kyɛɛ hʊ nala aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ, baala no bapɛ tɪyaŋ,
kɪbee rɛ sɪ tɪŋ haaŋ hʊ? Beewɪya ba buloŋ bapɛ rɛ kpaa ʊ
ko baŋ kyeme.”
29 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ teŋ, a
bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ dee mɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ma ŋmaa naaŋ mɔɔnyɛ.
30 Kyɛɛ hʊ nala aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ, baala bɪl bɪ sɪ paa
haana, haana mɛ bɪl bɪ sɪ yal balama. Ba buloŋ sɪ kɪɪ gɛɛ
anɪɪ malɪkasɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ.”
31 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Na ma pɪyɛsɪ ŋ nala aa sɪ
sii sʊʊ tɪyaŋ wɪya rɛ. Ma bɪ karɪmɪ wɪya hʊ Wɪɪsɪ aa basa
tɪya ma a mʊ kɪ tile sʊʊnɪ mɪɪgɪ sii tɪyaŋ ʊ teŋ tɪyaŋ?
32 Ʊ baa, ‘Mɪyaŋ nɛ yaa Wɪɪsɪ hʊ Abɪraham abee Azɪkɪ
abee Gyeekɔbɪ buloŋ gyɪ aa tɪŋa. Wɪɪ no ʊ aa basa, ʊ daga
anɪɪ Wɪɪsɪ yaa niweye Wɪɪsɪ rɛ, ʊ bɪ yaa sʊʊnɪ Wɪɪsɪ.” ’
33 Nɪgyamaa hʊ aa nɪɪ gɛɛ ʊ aa daga nala, ba nyʊʊsɪ fɪyɛlɪ.

Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ tɪyaŋ sɪfɪyaŋ wɪɪ
Maakɪ 12.28-34; Luka 10.25-28
34 Farasiima hʊ aa nɪya anɪɪ Yesu basɪ wɪya lo Sadusiima
ba nyʊʊsɪ gyʊʊ kpʊlɪya gɛɛ, ba ko yaa nyʊʊdɪgɪ a sii kpa
mʊ Yesu lee.
35 Ɛɛ rɛ ba kɪdɪgɪ aa yaa Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl kɪ lʊga dɪ ʊ
magɪsɪ Yesu, a pɪyɛsɪ ʊ wɪya
36 a baa, "Nɪhɪyawʊ, Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ tɪyaŋ, ba kɪbee rɛ
yaa ba buloŋ tɪyaŋ sɪfɪyaŋ wɪɪ?"
37 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Kyo ɪ tɪɪna Wɪɪsɪ abee ɪ tɪya buloŋ,
abee ɪ hakɪla buloŋ abee ɪ wɪkanɪɪ buloŋ.
38 Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ tɪyaŋ buloŋ wɪbal abee ba tɪyaŋ sɪfɪyaŋ
wɪɪ rɛ gɛɛ.
39 Wɪlɪya tɪɪna mɛ aa yaa sɪfɪyaŋ wɪɪ rɛ nyɛ: 'Kyo ɪ
dɔŋtɪɪna anɪɪ ɪ aa kyo ɪ tɪɪ gɛɛ." '
40 Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ Moosi fa aa saba biŋ abee wɪya hʊ
buloŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ aa basa, ba buloŋ lɪɪ wɪya no balɪya
tɪyaŋ nɛ.

Ba pɪyɛsɪ laataal hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya wɪya
Maakɪ 12.35-37; Luka 20.41-44
41 Farasiima hʊ ha aa laŋŋa gɛɛ, Yesu pɪyɛsɪ ba a baa,
42 "Ɛɛ rɛ ma bɪɪnɪ Krisita, laataal hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya wɪya?
Kɪbee doho nal lɛ ʊ yaa?" Ɛɛ rɛ ba baa dɪ ʊ yaa Deviti nihii
rɛ.
43 Doŋ nɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ ba a baa, "Dɪ ʊ rɛ yaŋ yaa Deviti
nihii, bee rɛ tɪŋ saŋa hʊ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ fa aa ko gyʊʊ
Deviti tɪyaŋ ʊ yɪrɪ Krisita hʊ ʊ Tɪɪna?
44 Beewɪya Deviti fa baa:
'Ŋ Tɪɪna Wɪɪsɪ basɪ tɪya ŋ Tɪɪna a baa,
hɔŋ ŋ noduu logiŋ nɪhɔnɪɪ,
a mʊ pele saŋa hʊ ŋ aa sɪ kpa ɪ dɔmɔ we ɪ nosi tɪyaŋ.'
45 Dɪ Deviti tɪɪ rɛ yaŋ yɪrɪ Krisita hʊ ʊ Tɪɪna, ɛɛ rɛ ʊ sɪ yaa
a yaa ʊ nihii."
46 Yesu aa basɪ gɛɛ, nal buloŋ bɪl bɪ wuwo laa wɪɪ basɪ. A lɪɪ
haŋ kyɛɛ hʊ a kaŋ kɪ mʊ, nal buloŋ mɛ bɪl bɪ kaŋ nyuduwo
ʊ aa sɪ wuwo lɪɪ sɪŋ a pɪyɛsɪ ʊ wɪɪ buloŋ.

23

Yesu daga nala dɪ ba pɔ ba tɪɪma weliŋ abee Wɪɪsɪ Teŋ
dɪdagɪla abee Farasiima
Maakɪ 12.38-40; Luka 11.39-44, 46, 52; 20.45-47
1 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya nɪgyamaa hʊ abee ʊ hatɪnna hʊ a
baa,
2 "Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hʊ abee Farasiima hʊ, ba aa rɛ kaŋ
ŋmanɪɪ dɪ ba kɪ daga nala Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ Moosi aa saba
biŋ.

3 Ɛɛwıya, ma maga dı ma kı tıŋ wıya hʊ buloŋ ba aa baa
dı ma kı yaa rɛ, amɛ ma ta kı kyese ba wıyaalıya, beewıya
ba tıı bee tıŋ wıya hʊ ba aa daga ma.
4 Ba aa vʊwa kyʊgı yoho rɛ a kpa kyʊgı nala, amɛ ba tıı
bı sı laa nyʊwa pɛ ba tıyaŋ mʊhʊ mɛ dı ba wuwo kyʊŋ
kyʊgısı hʊ.
5 Ba aa yaa wıı buloŋ a kı kyɛ dı nala na ba rɛ. Ba aa
sabı Wıısı wıya a we dagibiisi tıyaŋ nɛ a kpa vʊwa ba
gannı nosi tıyaŋ abee ba nyupugini tıyaŋ, aŋ leŋ ba gannı
nyʊʊgyʊwasa mɛ doliye doliye a te ɛɛ hʊ nıwaasıma kına
aa kıya.
6 Dı ba aa rɛ yırı ba dı ba ko di kına, ba aa kyo dı ba hɔŋ
nıbala lıhɔnıya rɛ. Dı ba aa rɛ ko gyʊʊ wııkyʊwaldıısı mɛ,
ba aa kyo dı ba hɔŋ nıbala lıhɔnıya rɛ.
7 Ba aa kı kyɛ dı nala kı kyʊwalı ba rɛ abee gyırıma
gyamaa tıyaŋ aŋ kı yırı ba nıhıyası.
8 Amɛ ma kɛ ta leŋ dı nala kaŋ ma kı yırı nıhıyası,
beewıya ma buloŋ yaa nımmabalıya rɛ, aŋka ma nıhıyawʊ
mɛ yaa nıdıgı dʊŋ.
9 Ʊ bıl bı maga dı ma yırı nal buloŋ ma kuwo dʊnıya no
tıyaŋ, beewıya ma Kuwo yaa nıdıgı dʊŋ nɛ a we wıısıbee
tıyaŋ.
10 Ma ta bıl kaŋ nal buloŋ mɛ yırı ma sılaal, beewıya ma
sılaal yaa nıdıgı dʊŋ nɛ, ʊ rɛ yaa Krisita, laataal hʊ Wıısı
aa lıya.
11 Ʊ maga dı ma tıyaŋ sılaal bırımı haŋbiye rɛ a tʊŋ tʊma
kı tıya ma buloŋ.
12 Nal hʊ buloŋ aa kpa ʊ tıı yohuŋ, Wıısı sı kana ʊ hʊwɔlı,
ka nal hʊ mɛ aa kaŋ ʊ tıı hʊwɔlı, Wıısı sı kpa ʊ yohuŋ.
13 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima, ɛɛdɔŋ
minaafigi tımma! Ma sı na tʊwara yʊga! Ma kaŋ wıısıbee
koro hʊ dimbeenyʊwa tɔ rɛ dı nala ta gyʊwa, beewıya ma
tıı bee kyɛ dı ma gyʊʊ, aŋ pɔ dı nala hʊ aa lʊga dı ba gyʊʊ
mɛ ta gyʊwa.
14 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima, ɛɛdɔŋ
minaafigi tımma! Ma sı na tʊwara kıŋkaŋ. Beewıya ma
aa kaŋ lohaana kına kı fası rɛ, aŋ aa fugo kyʊwalı Wıısı kı
pıısı. Ɛɛwıya Wıısı sı dɔgısı ma a te nal buloŋ.
15 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima, ɛɛdɔŋ
minaafigi tımma! Ma sı na tʊwara kıŋkaŋ. Ma aa sii
duwori nıı rɛ a mʊ paalʊʊ dʊŋsı a kı bası Wıısı wıya. Dı
nıdıgı rɛ ko laa di, ma aa leŋ ʊ marı bɔmɔ rɛ, a maga dı ʊ
tıına gyʊʊ diŋ a na tʊwara kıŋkaŋ anıı ma mɛ aa sı na gɛɛ.
16 Mamaa nyʊlʊŋ-sılaala, ma sı na tʊwara! Ma aa baa, “Dı
nal lɛ ŋmıyɛsı Wııkyʊwaldııbal hʊ, ʊ bı yaa ŋmıyɛsʊʊ amɛ

dı ʊ rɛ ko ŋmıyɛsı salma kına hʊ aa we Wıkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ, ʊ yaa ŋmıyɛsʊʊ rɛ.”

17 Ɛɛdɔŋ nyʊlʊŋbambugo! Salma kına hʊ aa we Wıkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ abee dıya hʊ aa leŋ salma hʊ bı kaŋ bisiŋ Wıısı sıya tıyaŋ, kına no balıya, kıbee rɛ yaa sıfıyaŋ kıŋ?

18 Ma bıl basa anıı dı nal lɛ ŋmıyɛsı wıısʊllı-kına kogu hʊ tıyaŋ ba aa kpa kına kı sʊla Wıısı, ʊ bı yaa ŋmıyɛsʊʊ, amɛ dı ʊ rɛ ŋmıyɛsı kıŋ hʊ ba aa kpaa dɔbɔ wıısʊllı-kına kogu hʊ nyuu a sʊla Wıısı, ʊ yaa ŋmıyɛsʊʊ rɛ.

19 Ma yaa nyʊlıma rɛ, kıŋ hʊ ba aa kpaa biŋ kogu hʊ nyuu abee wıısʊllı-kına kogu hʊ aa leŋ dı kıŋ hʊ bı kaŋ bisiŋ Wıısı sıya tıyaŋ, kına no balıya tıyaŋ kıbee rɛ yaa sıfıyaŋ kıŋ?

20 Ɛɛwıya, dı nal lɛ ŋmıyɛsı wıısʊllı-kına kogu hʊ, ʊ ŋmıyɛsı kogu hʊ bee kıŋ hʊ buloŋ aa dɔbɔ ʊ a tıyaŋ nɛ.

21 Dı nal lɛ bıl ŋmıyɛsı Wıkyʊwaldııbal hʊ, ʊ ŋmıyɛsı Wıısı dıya hʊ abee Wıısı buloŋ nɛ, beewıya Wıısı we dıya hʊ tıyaŋ nɛ.

22 Dı nal lɛ bıl ŋmıyɛsı wıısıbee, ʊ ŋmıyɛsı Wıısı kuworikpasa hʊ abee nal hʊ aa hɔŋ ʊ tıyaŋ buloŋ nɛ gɛɛ.

23 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima, ɛɛdɔŋ minaafigi tımma! Ma sı na tʊwara kıŋkaŋ. Paaponni hʊ buloŋ ma aa kpa we kıdiiliye tıyaŋ ba sʊwala sʊma, ma aa kaŋ ba kpaa leye fi fi rɛ, a kpa lıdıgı tıya Wıısı. Ma aa yaa wımʊlla no buloŋ nɛ aŋ vıya dı ma tıŋ sıfıyaŋ wıya hʊ Moosi fa aa biŋ tıya ma anıı ma kaŋ wıtıı wıı buloŋ tıyaŋ, a kı fá nala sikii, a kı tıŋ Wıısı abee wıtıı. Ma aa kaŋ ma kına kpaa leye fi fi, a kpa lıdıgı tıya Wıısı gɛɛ, ʊ yaa wıwelii rɛ, amɛ ɛɛ bı daga dı ma vıya wıkaalıya hʊ kɛ ta.

24 Mamaa nyʊlʊŋ sılaala! Ma aa kyuwori ma nıı rɛ, a lıı naŋkyʊwa ta, aŋ kpa kokumo lile.

25 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima, ɛɛdɔŋ minaafigi tımma! Ma sı na tʊwara kıŋkaŋ. Beewıya ma aa sası ma nıınyʊwagbaŋbiisi abee ma gbaŋsı hala weliŋ nɛ aŋ bee sası ba tısı kɛ. Kıdiiliye hʊ bee kınyʊwalıya hʊ buloŋ aa we nıınyʊwagbaŋbiisi no bee ma kıdigbaŋsı hʊ buloŋ tıyaŋ lıı ma tıbal hʊ ma aa kaŋ kı firimi nala lee rɛ.

26 Ɛɛdɔŋ nyʊlıma! Ma bı gyıma anıı dı mamaa rɛ laa sıya sası nıınyʊwagbaŋbiisi no bee ma kıdigbaŋsı no tısı ba hala mɛ sı kyaanı weliŋ?

27 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima, ɛɛdɔŋ minaafigi tımma! Ma sı na tʊwara kıŋkaŋ. Beewıya ma kıı gɛɛ rɛ anıı bilni ba aa kpaa tʊwɔl bʊgı. Ba hala aa weliye

rɛ, aŋka ba tısı buloŋ su abee sʊʊnı hogo abee kıpʊwanı iriŋ kɛ buloŋ.
28 Ɛɛ tıı rɛ ma mɛ kıı nala sıya tıyaŋ. Dı ba aa rɛ na
ma, ba aa bıını nıı ma yaa nıtııma rɛ, ka ma tısı su abee
wıbɔmɔ abee minaafigi wıya.
29 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima, ma sı na
tʊwara kıŋkaŋ! Ma yaa minaafigi tımma rɛ, beewıya ma
aa saa Wıısı tıŋdaala abee wıtıı tımma bilni rɛ a marı ba
mɛ weliŋ.
30 Ma aa baa, “Dı ámaa rɛ fa we doŋ saŋa hʊ tıyaŋ á
naabaala fa aa we ba mııbolo tıyaŋ, á fa bı sı laa nyʊwa pɛ
ba tıyaŋ dı ba kpʊ Wıısı tıŋdaala hʊ.”
31 Ma wıbasıya kɔnı daga anıı ma yaa nala hʊ aa kpʊʊ
Wıısı tıŋdaala hʊ doho nala rɛ.
32 Wıbɔmɔ hʊ ma naabaala aa piile, ma mɛ kaŋ teŋsi.
33 Na ba aa bɔmɔ gɛɛ anıı dʊma! Ma bıına anıı ma sı
wuwo fá gɛ diŋ gyʊʊyı rɛ koo?
34 Ŋ bası kı tıya ma rɛ anıı, ŋ sı tıŋ Wıısı tıŋdaala
abee wıgyʊnna abee dıdagıla dı ba ko ma lee. Ma sı kpʊ
badɔmɔŋ, a kaŋ badɔmɔŋ kpaası mal daagarıı tıyaŋ, a vıırı
badɔmɔŋ mɛ ma wıkyʊwaldıısı tıyaŋ, aŋ gɔllı kil badɔmɔŋ
mɛ kı baŋ tɔnı tıyaŋ a kı kyɛ dı ma kpʊ ba.
35 Ɛɛwıya, Wıısı sı dɔgısı ma akuu ba aa kpʊ nıtııma
hʊ wıya, a piili Abɛl tıyaŋ a mʊ pele saŋa hʊ tıyaŋ ba
aa kpʊʊ Barakiya biibaal Zakarıya. Ba gyı kpʊʊ Zakarıya
Wııkyʊwaldııbal hʊ abee wıısʊllı-kına kogu hʊ nyuu ba aa
nyɔgɔ pʊsı kı tıya Wıısı paga tıyaŋ nɛ.
36 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, nala no ba aa kpʊwa, ba
haakye buloŋ dɔbɔ ma gyınaŋ nala nyuu tıyaŋ nɛ.
37 Mamaa Gyerusalɛm nala, Wıısı tıŋ ʊ tıŋdaala ma lee
rɛ, ma kpʊ badɔmɔŋ a paa bʊwa yaga badɔmɔŋ mɛ. Saŋa
buloŋ nɛ ŋ fa kyo dı ŋ puŋ tɔ ma buloŋ anıı gyimii aa puŋ
tɔ ʊ balıya gɛɛ, ka ma bı laa nyʊwa.
38 Ɛɛwıya, Wıısı sı baanı ma bee tıya ma dı ʊ pıŋ
gyikpiye.
39 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, ma bıl bı sı na ŋ, see saŋa hʊ
tıyaŋ ma aa sı lɔllı ŋ a baa, ‘Nyusʊŋtıına rɛ yaa nal hʊ aa
ko Wıısı feŋ tıyaŋ.” ’

24

Yesu bası Wııkyʊwaldııbal hʊ ŋmaaloyi wıya
Maakı 13.1-2; Luka 21.5-6

1 Yesu gyı aa sii lıı Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ a kı mʊ, ɛɛ
rɛ ʊ hatınna hʊ ko ʊ lee a bası tıya ʊ a baa, “Tıına, deŋ na

Wɪɪkyʊwaldɪɪbal no bee dɪɪsɪ no buloŋ aa sɪŋ doŋ aa weliye gɛɛ.”
2 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ma tɪɪ naa gɛɛ ba aa weliye rɛ, amɛ wɪtɪɪ
rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ba sɪ maakyiye ŋmaa dɪɪsɪ no buloŋ
lo. Bʊdɪgɪ mɛ gba bɪl bɪ sɪ ka a dɔbɔ ʊ dɔŋtɪɪna tɪyaŋ.”
3 Ɛɛ rɛ Yesu gyɪ mʊ hɔŋ Olivi dogimo hʊ nyuu tɪyaŋ, doŋ
nɛ ʊ hatɪnna hʊ dʊŋ sii ko ʊ lee a pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Saŋa bee
tɪyaŋ nɛ wɪya no sɪ yaa? Bekiŋ wɪmagɪl lɛ á sɪ na a gyɪŋ
saŋa hʊ tɪyaŋ ɪ aa sɪ mɪɪgɪ ko, abee saŋa hʊ dʊnɪya aa sɪ
teŋ?”
4 Doŋ nɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma gyɪŋ tɪya ma tɪɪ
weliŋ dɪ nal buloŋ ta ko mʊrɪ ma.
5 Beewɪya, nala yʊga aa sɪ ko kpa ŋ feŋ anɪɪ ba aa rɛ yaa
Krisita hʊ, a mʊrɪ nɪgyamaa.
6 Ma sɪ nɪɪ yuwo dɔmɔ lee buloŋ tɪyaŋ. Dɪ mamaa rɛ ko
nɪɪ gɛɛ, ma ta leŋ dɪ ma bembiye kɪ sii. Beewɪya wɪya no
buloŋ sɪ yaa, amɛ ɛɛ bɪ daga anɪɪ dʊnɪya tenii pele rɛ.
7 Yuwo sɪ we dʊnɪya logiŋ buloŋ tɪyaŋ. Losi mɛ sɪ gyʊʊ,
ka dɪ taŋha mɛ gyigili lɪgyamaa tɪyaŋ.
8 Wɪya no buloŋ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ haluwokannɪ luwol aa
piile kɪ wɪɪ.
9 Ɛɛ tɪyaŋ ba sɪ kasɪ ma a kpa ma we nala nosi tɪyaŋ dɪ
ba dɔgɪsɪ ma aŋ kpʊ ma. Dʊnɪya nala buloŋ sɪ kuu ŋ wɪya
a haasɪ ma.
10 Haŋ saŋa hʊ tɪyaŋ nɪgyamaa sɪ kpa ba Wɪɪsɪ laadii ta.
Ba sɪ kaŋ gyamba bee dɔmɔŋ a haasɪ dɔmɔŋ.
11 Nala hʊ aa nyɪya wɪya a baa ba yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala rɛ,
ba sɪ yʊga a ko a mʊrɪ nɪgyamaa.
12 Wɪbɔmɔ yayɪ sɪ pʊrɪgɪ, dɪ ɛɛ leŋ nala kyori mɛ teŋ abee
dɔmɔŋ.
13 Amɛ nal hʊ buloŋ aa sɪ wuwo di kenyiri a kaŋ mala a
mʊ teŋ, Wɪɪsɪ sɪ laa ʊ ta.
14 Ba sɪ laa sɪya basɪ Wɪɪsɪbee koro hʊ wɪweliye lee buloŋ
tɪyaŋ dɪ dʊnɪya nal buloŋ nɪɪ, ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ dʊnɪya tenii
sɪ pele.

Yesu basɪ kɪbɔŋlɔrɪ hʊ aa yaa sɪna wɪya
Maakɪ 13.14-23; Luka 21.20-24

15 Dɪ mamaa rɛ ko na kɪbɔŋlɔrɪ hʊ aa yaa sɪna hʊ wɪya
Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʊ tɪŋdaal Danɪyɛl tɪyaŋ a basɪ, dɪ ʊ sɪŋ
Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ, ʊ maga dɪ ma nala hʊ aa karɪmɪ
wɪya no lʊga rɛ aŋ gyɪŋ ba memii.
16 Dɪ mamaa rɛ ko na gɛɛ, ʊ maga dɪ nala hʊ aa we
Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ fá gyɪŋ dogiŋsi nyuni rɛ a faŋa.
17 Dɪ nal lɛ we salnyuu tɪyaŋ, ʊ ta bɪl baa ʊ tuu gyʊʊ dɪya
a paa ʊ kɪna.

18 Dı nal buloŋ nɛ we ʋ baga tıyaŋ, ʋ ta bıl baa ʋ mııgı
mʋ dıya a paa ʋ gannı.
19 Haŋ saŋa hʋ tıyaŋ, haluwokanna bee biifıllı nımma sı
na tʋwara kıŋkaŋ.
20 Ma kı sʋla Wıısı dı kyɛ hʋ ma aa si fá ta ko yaa puwo
saŋa koo Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ.
21 Beewıya Wıısı aa mara dʋnıya a kaŋ kı ko gyınaŋ, nal
buloŋ ha bı naa tʋwara no iriŋ, nal mɛ bıl bı sı na tʋwara
no iriŋ a kaŋ kı mʋ maakyiye buloŋ.
22 Dı Wıısı rɛ fa bı kere kyɛyɛ hʋ wıya no aa sı yaa ta,
nıdıgı mɛ fa bı sı ka beewıya tʋwara hʋ aa sı ko sı lɔrı rɛ
kıŋkaŋ. Amɛ akuu nala hʋ ʋ aa lıya wıya, ʋ sı kere kyɛyɛ
hʋ ta.
23 Saŋa no tıyaŋ dı nal buloŋ nɛ ko bası tıya ı a baa, 'Na
Krisita hʋ we daha, koo ʋ we lee kıdıgı, ta laa ʋ tıına di.'
24 Beewıya nala badɔmɔŋ sı sii nyıya wıya dı ba aa rɛ yaa
Krisita hʋ, laataal hʋ Wıısı aa lıya. Dı badɔmɔŋ mɛ sı sii
fugo baa dı ba yaa Wıısı tıŋdaala rɛ. Ba sı yaa wımagıla
abee wıkperiye buloŋ a kı kyɛ dı ba mʋrı nala hʋ Wıısı aa
lıya mɛ gba.
25 Ma gyegil daha! Ŋ bası wıya no buloŋ kı tıya ma rɛ, ka
dı saŋa hʋ na pele.
26 Ɛɛwıya, dı nal buloŋ nɛ ko bası tıya ma anıı laataal hʋ
Wıısı aa lıya rɛ we pogo tıyaŋ, ma ta mʋʋ doŋ, koo dı ba
aa rɛ bası tıya ma anıı ʋ rɛ faŋa daha, ma ta laa di,
27 beewıya saŋa hʋ tıyaŋ mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa sı
mııgı ko, ʋ sı kıı gɛɛ rɛ anıı duwoŋ aa lıgısa, a kyaanı
wıısınyuu buloŋ.
28 Lee hʋ buloŋ kıpʋwa aa pına, doŋ nɛ duuno aa kı
laŋŋı."

Nihuwobiŋ Biye mııgı koyi
Maakı 13.24-27; Luka 21.25-28

29 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, "Tʋwara no tenii hal
tıyaŋ, ʋ bıl bı sı pıısı ka dı wıısı bıl bı sı kı pɔsɔ, pene mɛ
bıl bı sı kı pɔsɔ. Kyıŋwʋlıya sı lıı wıısınyuu a ko tuu kı
tele. Wıısınyuu kına buloŋ sı sii lıı ba liweeliye tıyaŋ.
30 Ɛɛ tıyaŋ nɛ ma sı na mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye magıl
wıısınyuu tıyaŋ. Dı dʋnıya nala rɛ ko na magıl no ba buloŋ
sı wii. Ɛɛ tıyaŋ nɛ ma yaŋ sı na mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye, dı
ŋ ko kı tuu abee gaŋdarı abee dee.
31 Ɛɛ tıyaŋ ba sı mʋʋ kabıl dı ʋ kyıyamı laa lee buloŋ, ka
dı Wıısı tıŋ ʋ malıkası dı ba mʋ lee kɛ buloŋ a kaŋ nala hʋ
buloŋ ʋ aa lıya dı ba kı tıŋa ʋ ko laŋŋı.
32 Dı ma ko na tıısı aa tɔsı, ma aa gyıma anıı yʋʋ kpaga
rɛ. Ʋ maga dı ma gʋnnı wıgyʋŋ nɛ a lıı wıı no tıyaŋ.

33 Ɛɛ tɪɪ rɛ dɪ mamaa rɛ ko na wɪya no buloŋ aa yaa, ma
gyɪma anɪɪ mɪyaŋ nihuwobiŋ Biye koyi mɛ kɔnɪ kpaga rɛ.
34 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ma gyɪnaŋ nala aa we ma
mɪɪbol tɪyaŋ, ma buloŋ bɪ sɪ sʊba ka dɪ wɪya no yaa baŋ.
35 Wɪɪsɪnyuu abee taŋha buloŋ sɪ teŋ, amɛ wɪya hʊ ŋ aa
basa kɛ sɪ we doŋ a kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ.

Nal buloŋ bɪ gyɪŋ kyɛɛ hʊ koo saŋa hʊ Yesu aa sɪ mɪɪgɪ ko
Maakɪ 13.32-37; Luka 17.26-30, 34-36

36 Nal buloŋ bɪ gyɪŋ kyɛɛ hʊ wɪya no aa sɪ yaa. Malɪkasɪ
aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ mɛ gba paalɪ bɪ gyɪma, see ŋ Kuwo
Wɪɪsɪ dʊŋ.
37 Saŋa hʊ tɪyaŋ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa sɪ mɪɪgɪ ko, ʊ
sɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ wɪya hʊ gyɪ aa yaa saŋa hʊ Nowa gyɪ aa we
ʊ mɪɪbol tɪyaŋ.
38 Ka dɪ duwoŋ hʊ gyɪ na nɪɪ a su dʊnɪya buloŋ, nala
gyɪ aa di kɪdiiliye rɛ, a kɪ nyʊwa sɪŋ. Baala kɪ paa haana,
haana mɛ kɪ yala balama, a mʊ pele kyɛɛ hʊ Nowa gyɪ aa
gyʊʊ nɪɪduworiboro hʊ.
39 Ba gyɪ bɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ buloŋ aa yaa see saŋa hʊ tɪyaŋ nɪɪ
hʊ aa ko paa ba buloŋ mʊ. Ɛɛ tɪɪ rɛ sɪ yaa saŋa hʊ mɪyaŋ
Nihuwobiŋ Biye aa sɪ mɪɪgɪ ko.
40 Saŋa no tɪyaŋ baala balɪya sɪ kɪ pala baga tɪyaŋ dɪ Wɪɪsɪ
ko kpa kɪdɪgɪ aŋ leŋ kɪdɪgɪ ta.
41 Haana balɪya mɛ sɪ kɪ nɔŋ muŋ nɔŋ tɪyaŋ dɪ Wɪɪsɪ ko
kpa kɪdɪgɪ aŋ leŋ kɪdɪgɪ ta.
42 Ɛɛwɪya ma yaŋ gyɪŋ tɪya ma tɪɪ weliŋ, beewɪya ma bɪ
gyɪŋ kyɛɛ hʊ ma Tɪɪna aa sɪ mɪɪgɪ ko.
43 Ma tɪɪ gyɪma rɛ weliŋ anɪɪ dɪ nal lɛ gyɪŋ saŋa hʊ tɪyaŋ
gaal aa sɪ ko bori ʊ dɪya gyʊʊ a gaa ʊ kɪna, ʊ sɪ bara doo, a
hɔŋ pɔ dɪ gaal hʊ ta ko bori ʊ dɪya a gyʊʊ gaa ʊ kɪna hʊ.
44 Ma mɛ yaŋ yaa siri pɔ, beewɪya mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye
sɪ mɪɪgɪ ko saŋa hʊ tɪyaŋ ma aa bɪ yɪyɛla.”

Tʊŋtʊnnɪ buloŋ maga ʊ kaŋ wɪtɪɪ rɛ
Luka 12.41-48

45 Ɛɛ rɛ á Tɪɪna Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, “Ŋ aa kyɛ dɪ
ma kɪɪ tʊŋtʊnnɪ hʊ aa gyɪŋ wɪya a kɪ tɪŋ ʊ nɪhɪyawʊ nyʊwa
rɛ. Ʊ rɛ yaa tʊŋtʊnnɪ hʊ ʊ nɪhɪyawʊ hʊ aa sɪ lɪɪ dɪ ʊ kɪ deŋ
ʊ dɪya, aŋ pɛ kɪ tɪya ʊ tʊŋtʊnnɪ-dɔŋtɪŋsɪ hʊ mɛ ba kɪdiiliye
saŋa hʊ aa maga dɪ ʊ tɪya ba.
46 Dɪ tʊŋtʊnnɪ no rɛ yaa wɪya hʊ ʊ nɪhɪyawʊ hʊ aa daga
ʊ dɪ ʊ yaa, ʊ teŋ sɪ fɪyɛlɪ weliŋ kyɛɛ hʊ ʊ nɪhɪyawʊ hʊ aa
sɪ mɪɪgɪ ko.
47 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ʊ nɪhɪyawʊ hʊ sɪ kpa ʊ kɪna
buloŋ we tʊŋtʊnnɪ no nosi tɪyaŋ dɪ ʊ kɪ deŋ.

48 Amɛ dı ʋ rɛ yaa tʋŋtʋnnıbɔŋ, ʋ aa bası tıya ʋ tıı rɛ a
baa, ‘Ɲ nıhıyawʋ hʋ bı sı ko lagılagı no. Ʋ sı pıısı.’
49 Ka dı ʋ yaŋ piili kı dɔgısı ʋ tʋŋtʋnnı-dɔŋtıŋsı hʋ aŋ
kı di kıdiiliye hʋ yʋga yʋga, aŋ gɔllı tıŋ sınyʋwala hal a
nyʋwa sıŋ bugo kı baŋ,
50 wıya no tıyaŋ nɛ ʋ sı we kı yaa dı ʋ nıhıyawʋ hʋ mııgı
ko pirigi ʋ tıyaŋ dı ʋ bı yıyɛla.
51 Ʋ sı dɔgısı ʋ weliŋ aŋ leŋ dı ʋ mɛ na tʋwara hʋ nala aa
fugo baa ba aa tıŋ Wıısı aa naa. Haŋ tʋwara hʋ tıyaŋ nɛ
ba sı we a kı wii aŋ kı kyaŋ ba nyıŋa.”

25

Yesu maga hatoliye fi badɔmɔŋ namaga

1 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga a baa, “Kyɛɛ hʋ wıya no
buloŋ aa sı yaa, wıısıbee koro hʋ sı kıı gɛɛ anıı hatoliye fi
aa sii tebine kıdıgı a paa ba fıŋtıŋsı a mʋ dı ba kyeŋ hafalıı
bala.
2 Hatoliye no tıyaŋ, bɔnɔŋ gyı yaa bambugo rɛ, ka bɔnɔŋ
mɛ gyı yaa wıgyʋnna.
3 Bambugo hʋ gyı bı lɔgɔ nʋʋ kolo, dı ba fıŋtıŋsı hʋ rɛ
ko dısı dı ba fa kpa we.
4 Ka wıgyʋnna hʋ kɛ gyı lɔgɔ nʋʋ we bumbuŋiye tıyaŋ a
kolo.
5 Hafalıı hʋ bala hʋ gyı pıısa rɛ weliŋ, ɛɛ rɛ hatoliye hʋ
buloŋ mɛ gyı hɔŋ dıyɛgı dıyɛgı lɔlɔ aŋ kpa doo pıŋ.
6 Ʋ tekere vıõõ, nal kıdıgı heeli a baa, “Hafalıı bala hʋ rɛ
aa ko! Ma ko lıı mʋ kyeme ʋ.”
7 Ɛɛ rɛ hatoliye hʋ buloŋ sii a kaŋ ba fıŋtıŋsı ŋması turo
ta ba gyıŋ.
8 Doŋ nɛ bambugo hʋ bası tıya wıgyʋnna hʋ a baa, “Á
fıŋtıŋsı hʋ aa kyɛ dı ba dısı rɛ, ma tıya ma nʋʋ hʋ mʋhʋ
mʋhʋ.”
9 Ɛɛ rɛ wıgyʋnna hʋ bası tıya ba a baa, “Aayı, nʋʋ hʋ bı
sı pele á beel-ma buloŋ. Ma mʋ kyɛ yɔbɔ ma tıı nʋʋ.”
10 Ɛɛ rɛ ba sii kpa mʋ dı ba yɔbɔ nʋʋ hʋ. Ba aa mʋʋ tıyaŋ
nɛ, ka hafalıı bala hʋ mɛ ko. Hatoliye hʋ bɔnɔŋ gyı aa yaa
siri hɔŋ hʋ sii tıŋa ʋ hal gyʋʋ hafalıı gbıyala hʋ lee, ka ba
kaŋ dimbee hʋ tɔ.
11 Ʋ hal tıyaŋ nɛ hatoliye hʋ aa mʋʋ dı ba yɔbɔ nʋʋ hʋ
mʋ kpa ko a ŋmaa dimbeenyʋwa aŋ baa, ‘Á nıhıyawʋ, á aa
sʋla ı, ha kaŋ suri tıya ma dı á gyʋʋ.” ’
12 Ɛɛ rɛ ʋ baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, ŋ bı gyıŋ ma.”
13 Yesu aa maga namaga no ko teŋ ʋ baa, “Ma yaŋ gyıŋ
tıya ma tıı weliŋ beewıya ma bı gyıŋ kyɛɛ hʋ koo saŋa hʋ
mıyaŋ nihuwobiŋ Biye aa sı mııgı ko.”

Yesu maga tʋŋtʋnna boto namaga
Luka 19.11-27

14 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl kaŋ namaga a daga wɪɪsɪbee koro hʋ wɪya a baa, “Saŋa no tɪyaŋ wɪɪsɪbee koro hʋ sɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ baal kɪdɪgɪ aa sii dɪ ʋ vala ŋmanɪɪ. Ɛɛ rɛ ʋ yɪrɪ ʋ tʋŋtʋnna a kpa ʋ kɪna we ba nosi tɪyaŋ dɪ ba kɪ deŋ.

15 Ʋ gyɪ kaŋ kɪna hʋ kpaa ba a maga gɛɛ hʋ nal bulɔŋ aa sɪ wuwo kɪ deŋ nɛ. Ʋ gyɪ kpaa molbiye tusi bɔnɔŋ nɛ a tɪya kɪdɪgɪ dɪ ʋ kɪ deŋ, a kpa tusi bʋlɪya tɪya kɪdɪgɪ mɛ, aŋ kpa tusi mɛ tɪya kɪdɪgɪ hʋ mɛ. Ɛɛ rɛ ka ʋ kpa mʋ ŋmanɪɪ hʋ.

16 Tʋŋtʋnnɪ hʋ aa laa molbiye tusi bɔnɔŋ hʋ kaŋ mʋ a tʋŋ tʋma a bɪl na tusi bʋnɔŋ tɔnɔ pɛ.

17 Tʋŋtʋnnɪ hʋ mɛ aa laa molbiye tusi balɪya hʋ, ʋ mɛ kaŋ ʋ kɪna kɪ bɪrɪmɪ, a mɛ na molbiye tusi bʋlɪya tɔnɔ a pɛ.

18 Amɛ tʋŋtʋnnɪ hʋ aa laa tusi hʋ, ʋ kɛ kaŋ ʋ kɪna mʋ hul bʋwa a kpa hogo.

19 Ʋ gyɪ pɪɪsa rɛ weliŋ ka ba nɪhɪyawʋ hʋ gyɪ na ko a yɪrɪ ba dɪ ʋ na ba kɪdɪgɪ buloŋ aa kpaa ʋ molbiye yaa gɛɛ.

20 Tʋŋtʋnnɪ hʋ aa laa tusi bʋnɔŋ hʋ kaŋ ʋ kɪna ko gyʋʋ a basɪ tɪya ʋ nɪhɪyawʋ a baa, ‘Molbiye tusi bʋnɔŋ nɛ ɪ tɪya ŋ, ŋ mɛ naa tusi bʋnɔŋ nɛ a pɛ.’

21 Doŋ nɛ ʋ nɪhɪyawʋ hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, ‘Gyaaŋbiye, ɪ yaa tʋŋtʋnnɪtɪɪ rɛ. Ɪ kɔnɪ daga nɪɪ ɪ yaa wɪtɪɪ tɪɪna rɛ. Ɛɛwɪya ɪ aa wuwo deŋ kɪbiye nyuu weliŋ nyɛ ŋ sɪ leŋ dɪ ɪ kɪ deŋ kɪgyamaa. Ŋ teŋ fɪyɛla rɛ weliŋ abee wɪɪ hʋ ɪ aa yaa. Ɛɛwɪya ŋ aa kyɛ dɪ ɪ mɛ teŋ fɪyɛlɪ rɛ a beel ŋ.’

22 Ɛɛ rɛ tʋŋtʋnnɪ hʋ mɛ aa laa molbiye tusi bʋlɪya hʋ mɛ kaŋ ʋ kɪna ko gyʋʋ a basɪ tɪya ʋ nɪhɪyawʋ hʋ a baa, ‘Ŋ nɪhɪyawʋ, ɪ aa tɪya ŋ molbiye tusi bʋlɪya hʋ, na, ŋ mɛ naa tusi bʋlɪya rɛ a pɛ.’

23 Doŋ nɛ ʋ basɪ tɪya ʋ mɛ a baa, ‘Gyaaŋbiye, ɪ yaa tʋŋtʋnnɪtɪɪ rɛ. Ɪ kɔnɪ daga nɪɪ ɪ yaa wɪtɪɪ tɪɪna rɛ. Ɪ aa wuwo deŋ kɪbiye nyuu weliŋ nyɛ ŋ sɪ leŋ dɪ ɪ kɪ deŋ kɪgyamaa. Ŋ teŋ fɪyɛla rɛ weliŋ abee wɪɪ hʋ ɪ aa yaa. Ɛɛwɪya ŋ aa kyɛ dɪ ɪ teŋ mɛ fɪyɛlɪ rɛ a beel-ŋ.’

24 Nyɛ rɛ tʋŋtʋnnɪ hʋ ʋ aa kpaa molbiye tusi hʋ tɪya mɛ ko gyʋʋ a baa, ‘Ŋ nɪhɪyawʋ, ŋ gyɪma anɪɪ ɪ kaŋ tɪbal lɛ weliŋ, ɪ aa kɪ kʋŋ kɪna ɪ aa bɪ doho rɛ.

25 Ɛɛ rɛ tɪŋ kambɪŋ kana ŋ, ŋ hul bʋwa a kpa molbiye hʋ a hogo. Na ɪ molbiye. Laa ɪ kɪna.’

26 Ɛɛ rɛ ʋ nɪhɪyawʋ hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, ‘Ɪ yaa tʋŋtʋnnɪbɔŋ nɛ a kaŋ teŋwɪɪ mɛ. Ɪ aa gyɪma anɪɪ ŋ aa kɪ kʋŋ kɪna ŋ aa bɪ doho,

27 ʋ fa maga dɪ ɪ kpa ŋ molbiye hʋ mʋ biŋ lee hʋ tɪyaŋ ba aa biŋ molbiye rɛ. Ŋ fa aa mɪɪgɪ ko nyɛ, ŋ fa sɪ laa molbiye

hʋ abee ŋ tɔnɔ buloŋ.
28 Ma kaŋ molbiye hʋ laa ʋ lee, a kpa tɪya nal hʋ aa kaŋ
molbiye tusi fi hʋ.
29 Nal hʋ aa kaŋ kɪna yʋga, Wɪɪsɪ sɪ marɪ tɪya ʋ pɛ, amɛ
nal hʋ aa bɪ kaŋ kɪna yʋga, mʋhʋ hʋ mɛ ʋ aa kana, Wɪɪsɪ
sɪ kaŋ laa ʋ lee.
30 Ma kaŋ tʋŋtʋnnɪ tɔɔ no lɪɪ yuwo ta dɪ ʋ we bilhuu
tɪyaŋ. Doŋ tɪyaŋ nɛ nala hʋ aa vɪya Wɪɪsɪ sɪ we a kɪ wii aŋ
kɪ kyaŋ ba nyɪŋa.” ’

Dʋnɪya buloŋ sarɪya kyɛdiilii

31 Saŋa hʋ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa sɪ mɪɪgɪ ko abee
gaŋdarɪ, ŋ bee malɪkasɪ buloŋ nɛ sɪ ko. Ɛɛ tɪyaŋ nɛ ŋ sɪ
hɔŋ ŋ gaŋdaa-kuworikpasa tɪyaŋ.
32 Aŋka dɪ dʋnɪya nala buloŋ ko laŋŋɪ ŋ sɪya tɪyaŋ. Ŋ sɪ
kaŋ ba porigi leye balɪya anɪɪ pedaal aa kaŋ ʋ piyese porigi
bʋʋna tɪyaŋ gɛɛ.
33 Ŋ sɪ leŋ dɪ tɪpʋlʋŋ tɪmma hʋ sɪŋ ŋ noduu, ka dɪ nɪbɔmɔ
hʋ mɛ sɪŋ ŋ nogɔbɔ.
34 Doŋ tɪyaŋ nɛ ŋ sɪ basɪ tɪya nala hʋ aa sɪŋ ŋ noduu a
baa, “Ma ko, ma nala hʋ ŋ Kuwo Wɪɪsɪ aa yaa wɪwelii tɪya.
Ma ko di wɪɪsɪ koro hʋ ʋ aa mara biŋ ma a lɪɪ dʋnɪya piili
tɪyaŋ buloŋ.
35 Beewɪya, losi gyɪ aa kana ŋ nɛ, ma yaa kɪdiiliye tɪya ŋ,
nɪɪnyʋwasɪ gyɪ kana ŋ ma yaa nɪɪ tɪya ŋ, ŋ nyʋwa. Ŋ gyɪ
yaa nɪhʋwal lɛ, ma kana ŋ weliŋ.
36 Ŋ gyɪ kaŋ teŋbil lɛ, ma kpa gal laalɪ ŋ. Ŋ gyɪ aa wɪɪlɪ
lɛ, ma deŋ ŋ lee weliŋ. Ba gyɪ kana ŋ tɔ dɪyaŋ nɛ, ma ko na
ŋ.”
37 Doŋ tɪyaŋ nɛ tɪpʋlʋŋ tɪmma hʋ sɪ pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Á
Tɪɪna, kyɛbee rɛ á naa ɪ dɪ losi kana ɪ, á tɪya ɪ kɪdiiliye?
Kyɛbee rɛ nɪɪnyʋwasɪ kana ɪ, á yaa nɪɪ tɪya ɪ?
38 Kyɛbee rɛ á naa ɪ dɪ ɪ yaa nɪhʋwal, á kana ɪ weliŋ, koo
kyɛbee rɛ á naa ɪ dɪ ɪ kaŋ teŋbil á kpa gal laalɪ ɪ?
39 Kyɛbee rɛ á naa ɪ dɪ ɪ aa wɪɪlɪ, koo dɪ ba kana ɪ tɔ dɪyaŋ,
á ko na ɪ?”
40 Doŋ nɛ ŋ sɪ basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, saŋa hʋ buloŋ ma aa yaa wɪwelii a tɪya ŋ naabalɪya no
tɪyaŋ nɪbiye, mɪyaŋ nɛ ma yaa tɪya gɛɛ.”
41 Doŋ tɪyaŋ nɛ ŋ sɪ basɪ tɪya nala hʋ aa sɪŋ ŋ nogɔbɔ a
baa, “Ma fasɪ lɪɪ ŋ sɪya tɪyaŋ! Wɪɪsɪ vɪya ma wɪya rɛ. Ma
mʋ gyʋʋ diŋ hʋ aa bɪ sɪ maakyiye dɪsɪ, diŋ hʋ Wɪɪsɪ aa wee
biŋ Sɪtaanɪ bee ʋ noŋ nala.
42 Beewɪya saŋa hʋ tɪyaŋ losi gyɪ aa kana ŋ, ma bɪ yaa
kɪdiiliye tɪya ŋ, nɪɪnyʋwasɪ gyɪ kana ŋ nɛ ma bɪ yaa nɪɪ
tɪya ŋ.

43 Ŋ gyı yaa nıhʊwal lɛ ma bı kana ŋ weliŋ. Ŋ gyı kaŋ teŋbil lɛ, ma bı kpaa gal laalı ŋ. Ŋ gyı aa wıılı rɛ ma bı deŋ
ŋ, ba gyı kana ŋ tɔ dıyaŋ mɛ, ma bı ko na ŋ."
44 Doŋ nɛ ba sı pıyɛsı ŋ a baa, "Á Tıına, kyɛbee rɛ losi
kana ı, koo nıınyʊwası kana ı, koo ı gyı yaa nıhʊwal koo, ı
gyı kaŋ teŋbil koo, ı gyı kı wıılı koo, ba kana ı tɔ dıyaŋ aŋ
ka á bı kyiyeli ı?"
45 Ŋ yaŋ sı baa, "Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, saŋa hʊ buloŋ
ma aa vıya dı ma kyiyeli nala no tıyaŋ nıbiye, mıyaŋ nɛ ma
vıya kyiyelii gɛɛ.
46 Wıısı sı leŋ dı nala no mʊ gyʊʊ lee hʊ ba aa sı na
tʊwara a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ, aŋka dı tıpʊlʊŋ tımma hʊ mɛ
kaŋ mııbol hʊ aa bı tenii."

26

Ba vʊʊla dı ba kpʊ Yesu
Maakı 14.1-2; Luka 22.1-2; Gyɔɔŋ 11.45-53

1 Yesu aa daga nala hʊ wıya no buloŋ ko teŋ, ʊ bası tıya
ʊ hatınna hʊ a baa,
2 "Ma tıı gyıma anıı kyɛyɛ balıya rɛ kaa ka dı Dıısı-parı-
banıı Kyɛbal hʊ pele. Saŋa no tıyaŋ nɛ ba sı kaŋ mıyaŋ
Nihuwobiŋ Biye a kpa ŋ tıya ŋ dɔmɔ dı ba kpaası ŋ mal
daagarıı tıyaŋ."
3 Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası abee Gyuuma bee
nıhıyası, gyı ko laŋŋı Kayifası dıya tıyaŋ nɛ. Saŋa no tıyaŋ
dı Kayifası rɛ yaa Gyuuma wııkyʊwal sılaala hʊ nıhıyawʊ.
4 Doŋ tıyaŋ nɛ ba vʊʊlı gɛɛ hʊ ba aa sı yaa a lʊwɔlı kaŋ
Yesu kpʊ.
5 Ba baa dı ʊ bı maga ba kana ʊ kyɛbal hʊ kyɛɛ, beewıya
dı ba aa rɛ yaa gɛɛ, gyamaa hʊ sı laa taawɛɛ.

Ba kpaa tʊranıı tısı Yesu Bɛɛtani tıyaŋ
Maakı 14.3-9; Gyɔɔŋ 12.1-8

6 Ɛɛ hal lɛ Yesu gyı sii kpa mʊ Bɛɛtani, a mʊ gyʊʊ gbegi-
werisi kıdıgı ba aa yırı Siimɔŋ dıya.
7 Doŋ tıyaŋ nɛ Yesu gyı hɔŋ kı di kına, haaŋ kıdıgı ko
gyʊʊ a kaŋ pʊrʊŋtʊwa abee tʊranıı ko bısı we Yesu nyuu
tıyaŋ. Tʊranıı hʊ yalıı gyı hayɛ rɛ weliŋ.
8 Ʊ hatınna hʊ aa naa gɛɛ, ba baaŋ sii. Ba gʊrımı wıya
kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, "Bee rɛ tıŋ haaŋ no kaŋ tʊranıı no
kyogi ta nyɛ?
9 Deŋ naa, dı ba aa rɛ fa kpaa tʊranıı no yallı na ba aa na
mogyamaa rɛ dı ba fa kyiyeli nyaaba."
10 Amɛ Yesu fa gyıŋ wıı hʊ ba aa bası rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı
ba a baa, "Bee rɛ tıŋ ma kı dɔŋ haaŋ no nyɛ? Wıwelii rɛ ʊ
yaa tıya ŋ gɛɛ.

11 Ma bee nyaaba sı we doŋ saŋa buloŋ, amɛ ŋ beel-ma
bı sı we doŋ a kı mʊ deŋdeŋ.
12 Ʊ aa bısı tʊranıı no we ŋ tıyaŋ nyɛ daga anıı ŋ teŋbii
rɛ ʊ marı gɛɛ a pɔ kyɛɛ hʊ ba aa sı hogo ŋ.
13 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, dʊnıya logiŋ kɛ buloŋ ba aa
sı mʊ a bası Wıısı wıweliye hʊ, ba sı bası wıı no haaŋ no
mɛ aa yaa a liisi ʊ wıya."

Gyudası laa nyʊwa dı ʊ kpa Yesu yallı
Maakı 14.10-11; Luka 22.3-6

14 Ɛɛ rɛ Yesu hatınna fi abee balıya hʊ tıyaŋ kıdıgı ba
aa yırı Gyudası Isıkarɔtı sii mʊ Gyuuma wııkyʊwal sılaala
nıhıyası lee, a pıyɛsı ba a baa,
15 "Dı mıyaŋ nɛ kyɛɛ ŋmanıı tıya ma dı ma kaŋ Yesu,
bekiŋ nɛ ma sı tıya ŋ?" Ɛɛ rɛ ba dıısı molbinʊʊ mɔlıya
abee fi a kpa tıya ʊ.
16 A lıı haŋ saŋa hʊ tıyaŋ nɛ Gyudası piili kı kyɛ ŋmanıı
hʊ ʊ aa sı tıŋa a kpa Yesu we ba nosi tıyaŋ.

Yesu bee ʊ hatınna hʊ dii Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ kıdiiliye
Maakı 14.12-21; Luka 22.7-13, 21-23; Gyɔɔŋ 13.21-30

17 Dıısı-Parı-banıı kyɛbal hʊ tıyaŋ ba aa kyaŋ paanʊʊ hʊ
ba aa bı wee sıbʊl hʊ, ʊ kyɛbuŋbuŋ kyɛɛ Yesu hatınna hʊ ko
pıyɛsı ʊ a baa, "Lee rɛ ı kı kyɛ dı á mʊ yaa Dıısı-parı-banıı
Kyɛbal hʊ kıdiiliye dı ı ko di?"
18 Ɛɛ rɛ Yesu daga ba baal kıdıgı lee tɔbal hʊ tıyaŋ a baa,
"Ma mʊ bası tıya ʊ dı ma nıhıyawʊ baa dı ʊ saŋa pele rɛ.
Ɛɛwıya ʊ aa kyɛ dı ʊ bee ʊ hatınna hʊ ko di Dıısı-parı-banıı
Kyɛbal hʊ kıdiiliye rɛ ʊ dıya tıyaŋ."
19 Nyɛ rɛ Yesu hatınna hʊ mʊ a yaa gɛɛ Yesu aa daga ba,
a marı Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ kıdiiliye.
20 Dıdaana aa ko pele Yesu bee ʊ hatınna fi abee balıya
hʊ ko gyʊʊ hɔŋ a kı di kıdiiliye hʊ.
21 Ba aa di kına hʊ tıyaŋ nɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Wıtıı
rɛ ŋ bası kı tıya ma, ma kıdıgı rɛ sı kpa ŋ yallı."
22 Ɛɛ rɛ ʊ hatınna hʊ tısı kyogi. Ba piili kı pıyɛsı ʊ, kıŋ
kıŋ. Kıdıgı aa pıyɛsı, "Ŋ Tıına, mıyaŋ nɛ?
23 Yesu bası tıya ba a baa, ŋ bee nal hʊ aa kyala kaŋ
paanʊʊ tuu yuu gbaha hʊ tıyaŋ nɛ sı kpa ŋ yallı.
24 Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye sı sʊba anıı ba aa saba ŋ wıya
gɛɛ. Amɛ nal hʊ aa sı kpa mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye yallı, ʊ sı
na tʊwara yʊga. Ba fa aa bı ʊ lʊla ʊ rɛ kpıya."
25 Doŋ nɛ Gyudası minaafigi tıına hʊ aa sı kpa Yesu yallı
pıyɛsı ʊ a baa, "Ŋ nıhıyawʊ, mıyaŋ nɛ ı kı daga?" Ɛɛ rɛ
Yesu bası tıya ʊ a baa, "Waa, ı rɛ."

26 Ba aa hɔnɔ kı di kına hʊ tıyaŋ nɛ Yesu kpa paanʊʊ
a kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ a kpa tıya ʊ
hatınna hʊ aŋ baa, “Ma laa kyaŋ. Ŋ teŋbii rɛ nyɛ.”
27 Ɛɛ rɛ ʊ bıl kpa nıınyʊwagbaŋbiye mɛ, a kyʊwalı
Wıısı aŋgyʊwasʊ aŋ kpa tıya ba aŋ baa, “Ma buloŋ nyʊwa
nıınyʊwagbaŋbiye no tıya kına,
28 beewıya ŋ kyal lɛ gɛɛ. Kyal no rɛ Wıısı kpa we nyʊwa
hʊ tıya ma. Ŋ kyal sı gyaası nıgyamaa wıya, dı Wıısı kpa
ba wıbɔmɔ kyɛ ba.
29 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, ŋ bıl bı sı maakyiye nyʊwa sıŋ
no, see kyɛɛ hʊ ŋ beel-ma aa sı nyʊwa sıfalıı ŋ Kuwo koro
hʊ tıyaŋ.”
30 Ɛɛ rɛ ba yıı wııkyʊwalyııl aŋ sii lıı a mʊ gyıŋ Olivi
dogimo hʊ.

Yesu baa dı Piita sı tʊwa baa ʊ bı gyıma ʊ
Maakı 14.27-41; Luka 22.31-34; Gyɔɔŋ 13.36-38

31 Doŋ tıyaŋ Yesu bası tıya ba a baa, “Tebine no tıı ma
buloŋ sı fá pısa aŋ vıya ŋ ta akuu wıı hʊ aa sı puu ŋ wıya.
Beewıya ba sabı Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa, Wıısı baa, ‘Ŋ sı
kpʊ pedaal hʊ aŋ ka dı piyese hʊ fá pısa.” ’
32 Amɛ ŋ sı sii sʊʊ tıyaŋ. Dı mıyaŋ nɛ ko sii, ŋ sı laa sıya
a mʊ Galili ma tıyaŋ.
33 Ɛɛ rɛ Piita bası tıya Yesu a baa, “Dı ba buloŋ sı kuu wıı
hʊ aa sı puu ı wıya fá vıya ı ta mɛ, amɛ ŋ kɛ bı sı mııgı ı
hal maakyiye kıdıgı buloŋ.”
34 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya
ı, gyınaŋ tebine no tıı ı Piita sı tʊwa naaŋsıınyʊwa bʊto a
baa ı bı gyıma ŋ, ka dı gyibal na wii.”
35 Ɛɛ rɛ Piita bası tıya ʊ a baa, “Haalı dı ŋ beel-ı sı paalı
sʊba mɛ, ka ŋ bı sı maakyiye baa ŋ bı gyıma ı.” Nıkaalıya
hʊ buloŋ mɛ bası gɛɛ tıı.

Yesu kyʊwalı Wıısı Gɛsamani tıyaŋ
Maakı 14.32-42; Luka 22.39-46

36 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʊ hatınna hʊ sii mʊ gyʊʊ lee kıdıgı ba
aa yırı Gesamani. Doŋ nɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ma hɔŋ
daha ka dı ŋ yıya mʊ kyʊwalı Wıısı aŋ ko.”
37 Ɛɛ rɛ ka ʊ kaŋ Piita abee Zebedi biisi hʊ balıya ba mʊ.
Ʊ tıya gyı kyogo rɛ kıŋkaŋ, ka ʊ hakıla buloŋ gyarı.
38 Nyɛ rɛ ʊ bası tıya ba a baa, “Ŋ tıya buloŋ nɛ kyogo ŋ
bembii kı kyɛ dı ʊ bori. Ma hɔŋ daha kı gyegili ŋ?”
39 Ba hɔŋ ka ʊ fası mʊ sıya mʊhʊ a tuu pıŋ kyige taŋha
a sʊla Wıısı a baa “Ŋ kuwo, dı ŋmanıı we doŋ maga dı
tʊwara no parı ŋ baŋ, leŋ dı ɛɛ yaa. Amɛ ŋ tıı kyɛrı tıyaŋ
daa, ı kyɛrı tıyaŋ nɛ.”

40 Ʊ kyʊwalı Wıısı hʊ teŋ aŋ sii ko ʊ hatınna hʊ boto lee
dı ba pıŋ doo. Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı Piita a baa, “Ma aa pıŋ doo rɛ?
Ɛɛ kɛ ma bı sı wuwo bara doo a kyʊwalı Wıısı hawadıgı
mɛ aŋ kı gyegili ŋ?
41 Ma kı bara doo a kı sʊla Wıısı aŋ kı pɔ dı Sıtaanı ta
wuwo mʊrı ma. Ma tıısı tıyaŋ ma kyo dı ma tıŋa ŋ nyʊwa
rɛ, amɛ ma tıı bı kaŋ ɛɛ dee.”
42 Ʊ bıl mʊ a kyʊwalı Wıısı lıya tıına a bıl baa, “Ŋ kuwo,
dı ŋmanıı buloŋ tuwo a maga dı tʊwara no parı ŋ baŋ, leŋ
dı ı kyɛrı yaa.”
43 Ʊ gyı bıl mııgı ko dı ʊ naa ba bıl pıŋ doo, beewıya doo
gyı kaŋ ba rɛ weliŋ.
44 Nyɛ rɛ Yesu leŋ ba aŋ bıl mʊ kyʊwalı Wıısı bʊto tıına,
a bıl kyʊwalı gɛɛ tıı.
45 Ɛɛ rɛ ʊ bıl mııgı ko ʊ hatınna hʊ lee a pıyɛsı ba a baa,
“Ma ha pıŋ kı pıŋ doo rɛ? Ma deŋ na, saŋa hʊ ba aa sı kaŋ
mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye a mʊ tıya wıbɔŋyaala pele rɛ.
46 Ma sii dı á mʊ. Na nal hʊ aa kpaa ŋ yallı rɛ aa ko.”

Ba kaŋ Yesu
Maakı 14.43-50; Luka 22.47-53; Gyɔɔŋ 18.3-12

47 Yesu ha gyı aa bası wıya hʊ tıyaŋ nɛ dı ʊ hatınna
fi abee balıya hʊ kıdıgı ba aa yırı Gyudası rɛ mʊ kı ko
gɛɛ, nıgyamaa paa tıŋa ʊ hal, badɔmɔŋ kolo takoobiye abee
daŋgulo. Gyuuma wıkyʊwal sılaala nıhıyası abee ba bee
nıhıyası rɛ gyı tıŋ ba.
48 Minaafigi tıına hʊ gyı tıya nala hʊ magıl lɛ a baa, “Nal
hʊ ŋ aa sı mʊ guwori, ʊ rɛ gɛɛ. Ma kana ʊ.”
49 Ɛɛ rɛ Gyudası vala degini Yesu a mʊ pele ʊ aŋ baa, “Ŋ
nıhıyawʊ, ŋ aa kyʊwalı ı, aŋ guwori ʊ.”
50 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Ŋ bagyʊwa, kı yaa wıı hʊ
ı aa ko dı ı yaa.” Nyɛ rɛ ba mʊ pele Yesu a gurigi ʊ.
51 Doŋ tıyaŋ nɛ Yesu hatınna hʊ kıdıgı lıı ʊ takoobii
a ŋmaŋ baal kıdıgı dıgıŋ kyɔl. Baal no fa yaa Gyuuma
wıkyʊwal sılaala nıhıyawʊ dıya tʊŋtʊnnı rɛ.
52 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Mııgı kpa ı takoobii hʊ
we ʊ tʊvl tıyaŋ. Nal hʊ buloŋ aa kyuri takoobii kyɔgɔ nal,
takoobii rɛ ba sı kpa kpʊ ʊ tıına mɛ.
53 I bı gyıma anıı ŋ fa sı wuwo yırı ŋ Kuwo dı ʊ pɛ ŋ
tıyaŋ? Dı mıyaŋ nɛ fa yırı ʊ, lagılagı no buloŋ ʊ fa sı ta ʊ
malıkası tusi tusi dı ba ko pɛ ŋ tıyaŋ.
54 Amɛ dı ʊ rɛ fa yaa gɛɛ, ɛɛ rɛ wıya hʊ ba fa aa saba Wıısı
teŋ tıyaŋ sı yaa a ko yaa wıtıı, beewıya ba saba Wıısı teŋ
tıyaŋ nɛ anıı wıya no maga ba yaa nyɛ rɛ.”
55 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı nıgyamaa hʊ a baa, “Ŋ yaa biibɔŋ nɛ,
ma paa takoobiye abee daŋgulo a kı ko dı ma kana ŋ? Ka

kyɛɛ buloŋ nɛ ŋ beel-ma aa hɔŋ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ ŋ kɪ daga ma wɪya, aŋka ma bɪ lʊga dɪ ma kana ŋ doŋ.
56 Amɛ wɪya no buloŋ yaa dɪ wɪya hʊ Wɪɪsɪ aa leŋ ʊ tɪŋdaala basɪ biŋ ko yaa wɪtɪɪ rɛ." Doŋ nɛ Yesu hatɪnna hʊ buloŋ vɪya ʊ ta aŋ fá nyʊgɪsɪ.

Ba kaŋ Yesu mʊ bee hɪyarɪ sɪya
Maakɪ 14.53-65; Luka 22.54-55, 63-71; Gyɔɔŋ 18.13-14, 19-24

57 Ɛɛ rɛ nala hʊ aa kaŋ Yesu kana ʊ mʊ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ Kayifasɪ dɪya. Dɪ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla abee ba bee nɪhɪyasɪ buloŋ laŋŋa doŋ.
58 Ka Piita mɛ daasɪ kɪ tɪŋ ba hal a tɪŋa gyʊʊ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ gyaŋwuwo. Ʊ aa gyʊʊ gyaŋwuwo hʊ, ʊ mʊʊ hɔŋ nala hʊ aa pɔ gyaŋwuwo hʊ lee dɪ ʊ na wɪɪ hʊ ba aa sɪ yaa Yesu.
59 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee nala hʊ buloŋ aa laŋŋɪ kɪ vʊʊlɪ wɪya, kɪ kyɛ dɪ ba nyɪya wɪya a tɪya Yesu dɪ ba kpʊ ʊ.
60 Amɛ ba gyɪ bɪ naa wɪɪ buloŋ ba aa sɪ nyɪya tɪya ʊ. Haalɪ nala yʊga gyɪ ko nyɪya wɪya tɪya ʊ, amɛ ba bɪ naa wɪɪ buloŋ ʊ aa yaa kyogi a maga dɪ ba kpʊ ʊ.
61 Ɛɛ rɛ baala balɪya ko lɪɪ a baa, "Baal no baa dɪ ʊ sɪ wuwo ŋmaa Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ lo aŋ mɪɪgɪ saa ʊ kyɛyɛ boto paga tɪyaŋ."
62 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ sii sɪŋ a pɪyɛsɪ ʊ a baa, "Wɪgyamaa no buloŋ ba tɪɪ aa baa ɪ yaa, ɛɛ kɛ ɪ kɛ tɪɪ bɪ kaŋ wɪɪ ɪ aa sɪ basɪ?"
63 Ka Yesu tallɪ ʊ nyʊwa. Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ basɪ tɪya ʊ a baa, "Ŋmɪyɛsɪ Wɪɪsɪ hʊ aa weye feŋ tɪyaŋ, a basɪ tɪya ma, ɪ rɛ yaa Krisita hʊ, laataal hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya? Ɪ rɛ yaa Wɪɪsɪ Biye hʊ?"
64 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, "Ɛɛ rɛ ɪ basɪ. Amɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma buloŋ nɛ, a lɪɪ saŋa no tɪyaŋ a kaŋ kɪ mʊ, ma sɪ na mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye hʊ aa hɔŋ Wɪɪsɪ noduu logiŋ tɪyaŋ dɪ ŋ ko kɪ tuu taala tɪyaŋ."
65 Yesu aa basɪ gɛɛ, Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ gʊl kaŋ ʊ tɪɪ gannɪ kɪyɛsɪ a daga nɪɪ ʊ tɪya kyogo rɛ aŋ baa, "Ʊ tʊʊsɪ Wɪɪsɪ rɛ gɛɛ. Ʊ bɪ maga dɪ á bɪl kɪ kyɛ daŋsɪya tɪmma. Na ma buloŋ naa baal no aa kpaa ʊ tɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ ʊ yaa Wɪɪsɪ rɛ.
66 Ɛɛ rɛ ma na?" Ɛɛ rɛ ba baa, "Ʊ maga dɪ ba kpʊ ʊ rɛ."
67 Ɛɛ rɛ ba tʊ naŋtʊwɔl we ʊ sɪya tɪyaŋ aŋ ŋmaa ʊ. Ba badɔmɔŋ aa ŋmaa ʊ rɛ, aŋ basɪ tɪya ʊ a baa,
68 "Ɪ Krisita, laataal hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya, na ɪ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ, daga nal hʊ aa ŋmaa ɪ."

Piita tʋwa anıı ʋ bı gyıŋ Yesu
Maakı 14.66-72; Luka 22.56-62; Gyɔɔŋ 18.15-18, 25-27

69 Saŋa no tıyaŋ dı Piita mɛ gyı hɔŋ gyaŋwuwo hʋ tıyaŋ
nɛ. Ɛɛ rɛ gyaŋwuwo hʋ tʋŋtʋnnı-toluu kıdıgı ko lıı a baa,
"Na ı mɛ fa aa tıŋ Yesu aa lıı Galili hal lɛ."
70 Doŋ nɛ Piita tʋwa ba buloŋ sıya tıyaŋ a baa, "Ŋ kɛ bı
gyıŋ wıı no ı aa bası tıyaŋ."
71 Piita aa bası gɛɛ, ʋ sii lıı sıŋ gyaŋwuwo hʋ paga nyʋwa
tıyaŋ. Doŋ nɛ tʋŋtʋnnı-toluu kıdıgı mɛ bıl na ʋ a bası tıya
nala hʋ aa sıŋ kpaga doŋ a baa, "Baal no mɛ yaa Yesu aa lıı
Nazarɛti hatınna hʋ kıdıgı rɛ."
72 Piita bıl tʋwa a baa, "Ŋ ŋmıyɛsa, ŋ bı gyıŋ baal no."
73 Mʋhʋ sʋwa nala hʋ aa sıŋ doŋ mɛ sii kpa mʋ Piita lee a
bası tıya ʋ a baa, "Wıtıı rɛ, ı mɛ yaa ba kıdıgı rɛ, beewıya
ı wıbasıı daga gɛɛ rɛ."
74 Ɛɛ rɛ Piita ŋmıyɛsı a baa, "Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma,
dı mıyaŋ nɛ kɔnı ko gyıŋ baal no Wıısı ta leŋ wıı tıyaŋ. Ŋ
paal bı gyıŋ baal no." Ʋ aa bası gɛɛ ko teŋ dı gyibal wiye.
75 Doŋ tıyaŋ nɛ Piita liisi wıı hʋ Yesu gyı aa bası tıya ʋ
anıı ʋ sı tʋwa naaŋsıınyʋwa bʋto a baa dı ʋ bı gyıma ʋ, ka
dı gyibal na wii. Ɛɛ rɛ ʋ sii lıı a wii weliŋ.

27

Ba kaŋ Yesu mʋ Pilato sıya
Maakı 15.1; Luka 23.1-2; Gyɔɔŋ 18.28-32

1 Ʋ sıgballıya kyıkyʋwala, Gyuuma wııkyʋwal sılaala
nıhıyası hʋ buloŋ abee Gyuuma bee-nıhıyası ko laŋŋı a
vʋʋlı yaa nyʋʋdıgı anıı Yesu maga dı ba kpʋ ʋ rɛ.
2 Ɛɛ rɛ ba kana ʋ a leŋ ba vʋwa ʋ, a kana ʋ mʋ Pilato sıya.
Pilato rɛ gyı yaa nal hʋ aa laa Roma paalʋʋ kuworibal hʋ
naası sıŋ Gyudıya paalʋʋ tıyaŋ.

Gyudası sʋʋ
Kpambısı 1.18-19

3 Gyudası minaafigi tıına hʋ aa nıya anıı ba aa kyɛ dı ba
kpʋ Yesu gɛɛ rɛ, ʋ tıya buloŋ kyogi ʋ aa kpaa Yesu yallı wıya.
Ɛɛ rɛ ʋ mıigı kaŋ molbinʋʋ mɔlıya abee fi hʋ a mʋ Gyuuma
wııkyʋwal sılaala nıhıyası abee Gyuuma bee-nıhıyası hʋ
lee a baa,
4 "Ŋ yaa wıbɔŋ nɛ, ŋ aa kpaa nal hʋ aa bı kaŋ wıkyogii
a yallı tıya ma dı ma kpʋ ʋ." Ɛɛ rɛ nala hʋ baa, "Á sıya kɛ
bıl tuwo ɛɛ tıyaŋ. Ɛɛ kɛ yaa ı mɛ dʋŋ wıı rɛ."
5 Ɛɛ rɛ Gyudası kpa molbiye hʋ yuwo ta Wııkyʋwaldııbal
hʋ tıyaŋ aŋ lıı mʋ yuwo ŋmaŋ.

6 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ hʊ paa
molbiye hʊ aŋ baa, “Kyal molbiye rɛ nyɛ. Ʊ yaa sɪna rɛ
á lesiri tɪyaŋ anɪɪ á aa sɪ kpa ba pɛ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ
molbiye tɪyaŋ.”
7 Doŋ nɛ ba vʊʊlɪ dɪ ba gyɪŋ wɪɪ hʊ ba aa sɪ kpa molbiye
hʊ yaa. Nyɛ rɛ ba kpa molbiye hʊ yɔbɔ taŋha viimɔɔl kɪdɪgɪ
lee, a kɪ hogo nɪhʊwala doŋ.
8 Ɛɛ rɛ tɪŋ ba kaŋ doŋ kɪ yɪrɪ Kyal Taŋha abee gyɪnaŋ
buloŋ.
9 Ba aa yaa gɛɛ, wɪya hʊ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪŋ ʊ tɪŋdaal
Gyɛrimaya tɪyaŋ a basɪ ko yaa wɪtɪɪ rɛ. Ʊ gyɪ baa,
10 “Iziral tɪmma gyɪ laa nyʊwa anɪɪ baal no yalɪɪ ba tɪɪ aa
wee rɛ yaa molbinʊʊ mɔlɪya bee fi. Ɛɛ rɛ ba laa
molbii no a kpa yɔbɔ taŋha viimɔɔl kɪdɪgɪ lee anɪɪ
á Tɪɪna Wɪɪsɪ aa daga gɛɛ.”

Pilato pɪyɛsɪ Yesu wɪya
Maakɪ 15.2-5; Luka 23.3-5; Gyɔɔŋ 18.33-38

11 Saŋa no tɪyaŋ dɪ Yesu sɪŋ Gyudɪya paalʊʊ buloŋ nɪbal
hʊ sɪya tɪyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɪ rɛ yaa Gyuuma
kuwori hʊ koo?” Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Waa, ɛɛ rɛ ɪ
tɪɪ basɪ gɛɛ.”
12 Amɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Gyuuma
bee-nɪhɪyasɪ hʊ basɪ wɪya hʊ ba aa baa ʊ yaa kyogi, ka ʊ bɪ
laa wɪɪ buloŋ basɪ.
13 Nyɛ rɛ ba paalʊʊ nɪbal hʊ pɪyɛsɪ ʊ abaa, “Ɪ bɪ nɪɪ wɪya
hʊ buloŋ ba aa baa dɪ ɪ yaa kyogi?”
14 Amɛ Yesu bɪ suri ʊ nyʊwa. Ʊ bɪ laa wɪdɪgɪ mɛ basɪ. Ɛɛ
rɛ wɪɪ hʊ kperi Pilato.
15 Dɪ Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ Kyɛbal hʊ rɛ ko pele buloŋ, Pilato
fa aa leŋ ba lɪɪ nal hʊ nala hʊ aa kyɛ rɛ nala hʊ ba aa kaŋ
tɔ nɪtɔdɪya tɪyaŋ a ta.
16 Saŋa no tɪyaŋ ba gyɪ kaŋ baal kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ
Barabaasɪ tɔ nɪtɔdɪyaŋ nɛ. Barabaasɪ gyɪ yaa biibɔŋ nɛ nal
buloŋ gyɪma ʊ wɪya.
17 Nɪgyamaa hʊ aa laŋŋa gɛɛ, Pilato pɪyɛsɪ ba abaa, “Kɪbee
rɛ mɛ kyo dɪ ŋ lɪɪ tɪya ma? Barabaasɪ koo Yesu, nal hʊ ma
aa yɪrɪ Krisita hʊ?”
18 Pilato gyɪ gyɪma rɛ anɪɪ Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ tɪsɪ gyɪ aa
hɔllɪ Yesu wɪyaalɪya rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ba kana ʊ ko ʊ lee.
19 Pilato gyɪ aa hɔŋ sarɪya hʊ lidiilii tɪyaŋ, ʊ haaŋ tɪya
tɪŋdarɪ dɪ ba mʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Ta yaa baal no wɪɪ
buloŋ. Ʊ bɪ kaŋ wɪkyogii buloŋ. Dɪya tebine ŋ dɪya naa
tʊwara rɛ weliŋ ŋ duwoso tɪyaŋ a mʊ kɪ tile baal no tɪyaŋ.”

20 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Gyuuma
bee nɪhɪyasɪ hʊ mʊrɪ nɪgyamaa hʊ we dɪ ba leŋ dɪ Pilato
lɪɪ Barabaasɪ ta aŋ leŋ dɪ ba kpʊ Yesu.
21 Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ nɪgyamaa hʊ a baa, “Nala no balɪya
tɪyaŋ, kɪbee rɛ ma kɪ kyɛ dɪ ŋ lɪɪ tɪya ma?” Ɛɛ rɛ ba baa,
“Barabaasɪ!”
22 Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ nala hʊ a baa, “Aŋka Yesu hʊ ma aa
yɪrɪ Krisita, bee rɛ ma baa ŋ yaa ʊ?” Ɛɛ rɛ ba buloŋ baa,
“Leŋ dɪ ba kpaasɪ ʊ mal daagarɪɪ tɪyaŋ.”
23 Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ ba a baa, “Wɪbɔŋ bee rɛ ʊ yaa?” Ɛɛ
rɛ ba nɔsɪ a te buŋbuŋ hʊ a baa, “Leŋ dɪ ba kpaasɪ ʊ mal
daagarɪɪ tɪyaŋ.”
24 Pilato aa ko na anɪɪ kyagɪŋsɪ hʊ marɪ yʊga gɛɛ, ʊ naa
anɪɪ ʊ bɪl bɪ kaŋ wɪyaalɪɪ buloŋ, ka nala hʊ sɪŋ dɪ ba laa
taawɛɛ. Ɛɛ rɛ ʊ kpa nɪɪ a sɔmɔ ʊ nosi nɪgyamaa hʊ sɪya
tɪyaŋ aŋ baa, “Ŋ noŋ tuwo baal no kpʊyɪ tɪyaŋ. Ʊ haakye
we ma lee.”
25 Ɛɛ rɛ nɪgyamaa hʊ buloŋ baa, “Dɪ ámaa rɛ kyogo wɪɪ
no tɪyaŋ, leŋ dɪ Wɪɪsɪ dɔgɪsɪ ma abee á biisi akuu á aa kpʊʊ
ʊ wɪya.”
26 Ɛɛ rɛ Pilato lɪɪ Barabaasɪ tɪya ba aŋ leŋ ba vɪɪrɪ Yesu
aŋ kpa ʊ tɪya ba dɪ ba kaŋ mʊ kpaasɪ mal daagarɪɪ tɪyaŋ.

Laalyuwolo yaa Yesu sɪya
Maakɪ 15.16-20; Gyɔɔŋ 19.2-3

27 Ɛɛ rɛ Pilato laalyuwolo hʊ badɔmɔŋ kaŋ Yesu gyʊʊ
Pilato gyaŋwuwo. Laalyuwolo hʊ nɪkaalɪya buloŋ mɛ ko
pɛ ba tɪyaŋ a laŋŋɪ ka Yesu we ba tʊtʊʊ.
28 Nyɛ rɛ ba wuri Yesu gannɪ buloŋ aŋ kpa gafɪyaŋdolii
kɪdɪgɪ laalɪ ʊ anɪɪ ba Kuwori aa kɪ laalɪ gɛɛ.
29 Aŋ kyɛ sɔsɪ a kaŋ sʊwa nyupugi anɪɪ kuwori nyupugi
gɛɛ a kpa kyigi ʊ aŋ kpa daaŋ aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ kuwori daatɪgɪɪ
we ʊ noduu tɪyaŋ aŋ aa tuu gbinni ʊ sɪya a yaa ʊ sɪya a baa,
“Gyuuma kuwori, Wɪɪsɪ sɪ tɪya ɪ mɪɪbol dolii!”
30 Ka ba tʊ naŋtʊwɔl a we ʊ tɪyaŋ aŋ laa daaŋ hʊ mɛ
ŋmaa ŋmaa ʊ nyuu tɪyaŋ.
31 Ba aa yaa ʊ sɪya hʊ ko teŋ, ba wuri gafɪyaŋ dolii hʊ
aŋ paa ʊ tɪɪ gannɪ a laalɪ ʊ aŋ kana ʊ lɪɪ ŋmanɪɪ dɪ ba mʊ
kpaasɪ ʊ mal daagarɪɪ tɪyaŋ.

Ba kpaasɪ Yesu mal daagarɪɪ tɪyaŋ
Maakɪ 15.21-32; Luka 23.26-43; Gyɔɔŋ 19.17-27

32 Ba aa kana ʊ lɪɪ kɪ mʊ dɪ ba kpaasɪ mal daagarɪɪ hʊ
nyuu gɛɛ rɛ, ba kyeŋ baal kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Siimɔŋ aa lɪɪ
Sariini. Ɛɛ rɛ laalyuwolo hʊ fɪla ʊ, ʊ laa Yesu daagarɪɪ hʊ a
baasɪ.

33 Ɛɛ rɛ ba ko pele lee kıdıgı ba aa yırı Golgota. Feŋ hʊ
memii rɛ yaa nyukuŋkogilo.
34 Ba aa mʊʊ pele doŋ, ba kpa kıhaanı badɔmɔŋ we sıŋ
tıyaŋ a kpa tıya Yesu dı ʊ nyʊwa. Ʊ aa kyumo mʊhʊ a na
dı ʊ hayɛ gɛɛ, ʊ vıya nyʊwayı.
35 Ɛɛ rɛ ba kpaası ʊ mal daagarıı hʊ nyuu aŋ yuwo gbaŋŋa
a kaŋ ʊ gannı kpaa dɔmɔŋ,
36 aŋ hɔŋ doŋ pɔ ʊ.
37 Wıya hʊ ba aa baa dı ʊ yaa kyogi, ba gyı sabı ba rɛ a
mal daagarıı hʊ tıyaŋ a baa, “Yesu, Gyuuma kuwori hʊ rɛ
nyɛ.”
38 Ba gyı kpaası gaala balıya mɛ a pɛ Yesu tıyaŋ, kıdıgı
we ʊ noduu, kıdıgı mɛ we ʊ nogɔbɔ.
39 Ba aa kpaası ʊ mal daagarıı hʊ tıyaŋ gɛɛ, nala hʊ aa
tıŋ doŋ kı baŋ kı tʊʊsı ʊ aŋ kaŋ ba nyuni kı kyugisi
40 a baa, “Ɪ rɛ yaa nal hʊ aa baa dı ı sı ŋmaa á
Wııkyʊwaldııbal hʊ lo aŋ bıl wuwo saa ʊ kyɛyɛ boto paga
tıyaŋ. Ɪ aa yaa Wıısı Biye kıŋkaŋ, tuu daagarıı hʊ nyuu a
laa ı tıı ta.”
41 Ɛɛ tıı rɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası abee Wıısı
Teŋ dıdagıla abee tɔɔ hʊ nıhıyası mɛ gyı kı yaa Yesu sıya
a kı bası,
42 “Na ʊ wuwo laa nala kı ta rɛ, bee rɛ yaŋ tıŋ ʊ bı wuwo
laa ʊ tıı kɛ kı ta. Na ʊ baa ʊ rɛ yaa Iziral kuwori, ʊ lıı
daagarıı hʊ nyuu ko tuu dı á na a laa ʊ wıya di.
43 Ʊ yelli Wıısı rɛ aŋ gba baa dı ʊ yaa Wıısı Biye rɛ. Tɔɔ,
ɛɛ kɛ dı Wıısı sı laa ʊ, ʊ ko tuu laa ʊ lagılagı no dı á na.”
44 Gaala hʊ balıya mɛ ba aa kpaasa a pɛ Yesu tıyaŋ, ba
mɛ tʊʊsı ʊ gɛɛ tıı.

Yesu sʊba
Maakı 15.33-41; Luka 23.44-49; Gyɔɔŋ 19.28-30

45 Wıısı aa ko maga nyutʊtʊʊ, lee hʊ buloŋ bil gɛɛ timm
a mʊ pele dıdaana, ka lee bıl na kyaanı.
46 Ɛɛ rɛ Yesu faası yırı ʊ taal tıyaŋ a baa, “Eloyi, Eloyi,
lama sabakitani.” Ʊ memii rɛ yaa: “Ŋ Tıına Wıısı, bee rɛ
tıŋ ı vıya ŋ ta nyɛ?”
47 Dı nala badɔmɔŋ sıŋ doŋ a nıı wıya hʊ ʊ aa basa. Ɛɛ
rɛ ba bası tıya dɔmɔŋ baa, “Wıısı tıŋdaal Ilaagya rɛ baal
hʊ kı yırı gɛɛ.”
48 Haŋ lagılagı hʊ nala hʊ kıdıgı fa aa sıŋ doŋ fá mʊ kpa
sıbʊl gbara a kaŋ mʊ yuu sıkyaakyaa a kpa tʊʊ kaakelii
tıyaŋ a kaŋ mʊ we ʊ nyʊwa tıyaŋ dı ʊ nyʊwa.
49 Ɛɛ rɛ nıkaalıya hʊ baa dı nyɛ kɛ ba lem-ʊ ka dı ba
gyegili na dı Ilaagya sı ko kpa ʊ tuu daagarıı hʊ nyuu koo.
50 Ɛɛ rɛ Yesu faası wii aŋ wiyesi ʊ wiyesi-kateŋse.

51 Haŋ lagılagı hʋ dı patıısa hʋ fa aa bori
Wııkyʋwaldııbal hʋ tıya sıŋ ʋ nyuu tıyaŋ aŋ kıyɛsı balıya
ko tuu. Ɛɛ rɛ ka taŋha buloŋ gyigili, bʋwa warı warı,
52 bilni suri suri, Wıısı nala yʋga mɛ sii sʋʋ tıyaŋ.
53 Yesu aa sii sʋʋ hal tıyaŋ, nala hʋ aa sii sʋʋ tıyaŋ mʋ
Gyerusalɛm nɛ, a leŋ nıgyamaa na ba.
54 Laalyuwolo nıhıyawʋ abee laalyuwolo hʋ fa aa sıŋ doŋ
a kı pɔ Yesu aa naa taŋha aa gyigile gɛɛ abee wıya hʋ buloŋ
aa yaa, kambıŋ kaŋ ba. Ɛɛ rɛ ba baa, “Wıtıı, baal no kɔnı
yaa Wıısı Biye rɛ.”
55 Ka haana yʋga mɛ fa sıŋ libolii a kı deŋ. Haana no fa
aa tıŋ Yesu hal lɛ a lıı Galili paalʋʋ a kı pɛ ʋ tıyaŋ.
56 Haana no badɔmɔŋ nɛ yaa Mɛɛrı Magidalina abee
Gyemsi bee Gyosɛfʋ ma nıına Mɛɛrı a yaŋ bee Zebedi haaŋ.

Ba hogo Yesu
Maakı 15.42-47; Luka 23.50-56; Gyɔɔŋ 19.38-42

57 Dıdaana aa ko pele, kına tıına kıdıgı aa lıı Arimatiya
ba kı yırı Gyosɛfʋ mɛ sii ko Gyerusalɛm. Ʋ mɛ fa yaa Yesu
hatınna hʋ kıdıgı rɛ.
58 Ɛɛ rɛ ʋ sii mʋ Pilato lee a sʋla ʋ dı ʋ leŋ dı ʋ kpa Yesu
mʋ hogo. Ɛɛ rɛ Pilato laa nyʋwa anıı ba mʋ kpa tıya ʋ.
59 Ɛɛ rɛ Gyosɛfʋ mʋ kpa Yesu a we ʋ liŋe,
60 a kpa ʋ hogo ʋ tıı bʋʋfalıı kıdıgı ʋ fa aa lurigo bʋyı
tıyaŋ a biliŋsi bʋbal a ko tɔ bʋwa hʋ nyʋwa aŋ mʋ.
61 Ka Mɛɛrı Magidalina abee Mɛɛrı kıdıgı hʋ tıına fa hɔŋ
doŋ a kyaası bʋwa hʋ lee.

Laalyuwolo hɔŋ pɔ bil hʋ

62 Ʋ sıya aa gballa, Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ, Gyuuma
wııkyʋwal sılaala nıhıyası abee Farasiima sii mʋ Pilato lee
a bası tıya ʋ a baa,
63 “Nıhıyawʋ, á liise wıı rɛ. Saŋa hʋ tıyaŋ wınyıyɛl no
gyı aa we ʋ mııbol tıyaŋ, ʋ gyı basa anıı dı ʋ rɛ sʋba, ʋ sı
mııgı sii sʋʋ tıyaŋ kyɛyɛ boto kyɛɛ.
64 Ɛɛ wıya leŋ dı nala mʋ hɔŋ pɔ ʋ bil hʋ weliŋ dı kyɛyɛ
boto hʋ pele, dı ʋ hatınna hʋ ta wuwo mʋ gaa lıı ʋ aŋ bası
tıya nala anıı Wıısı kyisi ʋ sʋʋ tıyaŋ nɛ. Ɛɛ hʋ ʋ hatınna
hʋ aa mʋrı nala hʋ, nyɛ kɛ rɛ ba yaŋ sı marı mʋrı nala te
gɛɛ.”
65 Ɛɛ rɛ Pilato bası tıya ba dı ba kaŋ laalyuwolo mʋ dı ba
hɔŋ pɔ bil hʋ nyʋwa weliŋ anıı ɛɛ ba tıı aa gyıma.
66 Ɛɛ rɛ ba mʋ magılı bʋyı hʋ aa tɔ bʋwa hʋ nyʋwa aŋ
leŋ laalyuwolo sıŋ pɔ doŋ buloŋ.

28

Yesu sii sʊʊ tɪyaŋ
Maakɪ 16.1-10; Luka 24.1-12; Gyɔɔŋ 20.1-10

1 Ba Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ a tene, Alahadi kyɛɛ
sɪgballɪnyʊwa, Mɛɛrɪ Magidalina abee Mɛɛrɪ kɪdɪgɪ tɪɪna
hʊ sii mʊ bil hʊ lee.
2 Ba aa mʊʊ pele doŋ, mʊhʊ sʊwaa dɪ lee pirigi gyigili.
Doŋ nɛ malɪka lɪɪ wɪɪsɪnyuu ko tuu a biliŋsi bʊyɪ hʊ ta aŋ
hɔŋ bʊyɪ hʊ nyuu tɪyaŋ.
3 Ʊ sɪya gyɪ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ duwoŋ aa lɪgɪsa, aŋka ʊ ganɪɪ
mɛ pʊrɪsɪ gɛɛ kpil kpil.
4 Ɛɛ rɛ kambɪŋ kaŋ laalyuwolo hʊ gyɪ aa hɔŋ pɔ bʊwa hʊ.
Ba kyele gɛɛ a mʊ kpaŋa anɪɪ ba aa sʊba.
5 Ɛɛ rɛ malɪka hʊ basɪ tɪya haana hʊ a baa, “Ma ta leŋ dɪ
kambɪŋ kaŋ ma. Ɲ gyɪma anɪɪ Yesu rɛ ma kɪ kyɛ, nal hʊ ba
aa kaŋ kpaasɪ mal daagarɪɪ hʊ tɪyaŋ.
6 Amɛ ʊ tuwo daha! Wɪɪsɪ kyisi ʊ sʊʊ tɪyaŋ nɛ anɪɪ gɛɛ
hʊ ʊ aa basɪ tɪya ma. Ma ko na lee hʊ ʊ fa aa pɪna.
7 Aŋ mʊ lagɪ lagɪ a basɪ tɪya ʊ hatɪnna hʊ anɪɪ Wɪɪsɪ kyisi
ʊ sʊʊ tɪyaŋ nɛ. Ʊ laa sɪya kɪ mʊ Galili rɛ. Doŋ nɛ ma sɪ na
ʊ. Wɪɪ hʊ ŋ aa kana dɪ ŋ basɪ tɪya ma rɛ nyɛ.”
8 Ɛɛ rɛ ba lɪɪ bil hʊ lee a yʊwasɪ kɪ mʊ dɪ ba mʊ basɪ tɪya
Yesu hatɪnna hʊ wɪɪ hʊ aa yaa. Kambɪŋ gyɪ kaŋ ba rɛ, ka
ba tenni mɛ fɪyɛlɪ.
9 Doŋ nɛ Yesu pirigi kyeŋ ba a basɪ tɪya ba a baa, “Fɪyɛlʊʊ
we ma lee.” Ba mʊ kaŋ ʊ naasɪ tɪyaŋ a kyʊwalɪ ʊ abee
gyɪrɪma.
10 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma ta leŋ dɪ kambɪŋ kaŋ
ma. Ma mʊ basɪ tɪya ŋ hatɪnna hʊ dɪ ba mʊ Galili, ba sɪ na
ŋ doŋ.”

Laalyuwolo hʊ duwoso

11 Haana hʊ aa mɪɪgɪ kɪ mʊ hʊ tɪyaŋ nɛ, laalyuwolo hʊ fa
aa sɪŋ pɔ bʊwa hʊ, badɔmɔŋ mɪɪgɪ mʊ bee hʊ a basɪ wɪya
hʊ buloŋ aa yaa a tɪya Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ
hʊ.
12 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Gyuuma
bee-nɪhɪyasɪ hɔŋ a vʊʊlɪ wɪɪ hʊ ba aa sɪ yaa. Ba gyɪ kpaa
molbiye yʊga rɛ a kpala laalyuwolo hʊ fa aa sɪŋ pɔ bʊwa
hʊ aŋ basɪ tɪya ba a baa,
13 “Ma basɪ tɪya nala anɪɪ ma pɪŋ doo rɛ tebine aŋka Yesu
hatɪnna ko gaa lɪɪ ʊ.
14 Dɪ paalʊʊ hʊ nɪbal hʊ rɛ ko nɪɪ wɪɪ no, á sɪ basɪ pɛ ma
tɪyaŋ a laa ma ta aŋ leŋ dɪ ʊ gyɪma anɪɪ ma mɛ wɪɪ daa.”

15 Nyɛ rɛ laalyuwolo hʋ laa molbii hʋ aŋ basɪ gɛɛ hʋ ba
aa baa dɪ ba basɪ. Wɪɪ no ba aa basa rɛ Gyuuma kɛ ha kaŋ
gɔllɪ kɪ basɪ lee buloŋ abee gyɪnaŋ.

Sɪfiyaŋ wɪɪ hʋ Yesu aa kpaa tɪya ʋ hatɪnna.
Maakɪ 16.14-18; Luka 24.36-49; Gyɔɔŋ 20.19-23; Kpambɪsɪ 1.6-8

16 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna fi abee kɪdɪgɪ hʋ sii mʋ Galili paalʋʋ
a gyɪŋ dogimo hʋ nyuu, lee hʋ Yesu fa aa daga ba.
17 Ba aa na ʋ ba kyʋwalɪ ʋ abee gyɪrɪma, amɛ ba badɔmɔŋ
kɛ ha fa aa yaa ʋ sige rɛ.
18 Doŋ nɛ Yesu ko kpaga ba a basɪ tɪya ba baa, “Wɪɪsɪ kpaa
wɪɪsɪbee abee dʋnɪya no buloŋ dee tɪya ŋ nɛ.
19 Ɛɛwɪya ma mʋ dʋnɪya logiŋ kɛ buloŋ a leŋ dɪ nala buloŋ
bɪrɪmɪ ŋ hatɪnna ka dɪ ma fo ba wɪɪkyʋwalnɪɪ, Kuwo abee
Biye abee Wiyesi Welii hʋ feŋ tɪyaŋ.
20 Ma daga ba dɪ ba kɪ tɪŋ wɪya hʋ buloŋ ŋ aa daga ma.
Aŋka ma gyɪma anɪɪ ŋ kɔnɪ we ma lee rɛ saŋa buloŋ a kaŋ
kɪ mʋ dʋnɪya tenii.”

WIISI WIWELIYE HƱ MAAKI AA SABA

Gyɔɔŋ Wiisiniifool hƱ basi Wiisi wiya ki tiya nala
Matiwu 3.1-12; Luka 3.1-18; Gyɔɔŋ 1.19-28

1 Wiisi Biye Yesu Krisita wiweliye hƱ lipiilii rɛ nyɛ.
2 Wiisi tiŋdaal Azaaya gyi saba nal hƱ aa si laa Yesu
Krisita siya ko wiya rɛ, a baa di Wiisi baa,
"Deŋ na, ŋ si tiŋ ŋ tiŋdaal di ƱƱ laa i siya a mƱ a mari ŋmaniı
bin-ı."
3 A bil baa, "Nal lɛ siŋ pogo tiyaŋ a heeli ki basi, 'Ma ko a
mari ma tisi aniı ma aa mari ŋmaniı a pɔ nibal koyi gɛɛ, di
ma Tiina ko tiŋa. Di mamaa rɛ yaa gɛɛ di ƱƱ ko ko, ƱƱ livaliı
si piŋ weliŋ.' "
4 Ɛɛ rɛ baal no sii, ba ki yiri ƱƱ Gyɔɔŋ, Wiisiniifool. ƱƱ sii
gyƱƱ pogo hƱ a heeli a ki basi, "Ma birimi liı ma wibɔmɔ
tiyaŋ, ka di ŋ fo ma wiikyƱwalniı, di Wiisi kpa ma wibɔmɔ
kyɛ ma."
5 ƱƱ aa basi gɛɛ, Gyudiya timma abee Gyerusalɛm timma
buloŋ liı a mƱ ƱƱ lee, a lugisi ba wibɔmɔ, aŋ tuu Gyɔɔdaŋ
fuwo hƱ, ƱƱ fo ba wiikyƱwalniı.
6 Nyɔgimaa pƱna ganni rɛ Gyɔɔŋ fa ki laali, aŋ aa kpa
tɛpiiŋbii vƱwa ƱƱ tiŋa. Nyiŋgirigisi abee tƱƱ rɛ fa yaa ƱƱ
kidiiliye.
7 ƱƱ gyi basi Wiisi wiya ki tiya nala rɛ a baa, "Nal kidigi
si tiŋa ŋ hal ko. ƱƱ rɛ si te ŋ. Ŋ paali bi maga di ŋ kpaga ƱƱ
a kaŋ ƱƱ naatɔbɔ ŋmasi mɛ puri.
8 Niı dƱŋ nɛ ŋ kɛ kaŋ ki fo ma wiikyƱwalniı, amɛ ƱƱ kɛ si
kpa Wiyesi Welii hƱ we ma tiyaŋ."

Gyɔɔŋ foo Yesu wiikyƱwalniı
Matiwu 3.13–4.11; Luka 3.21, 22; 4.1-13

9 Haŋ saŋa hƱ tiyaŋ nɛ Yesu gyi sii liı Nazarɛti aa we Galili
paalƱƱ tiyaŋ, a ko lee hƱ Gyɔɔŋ fa aa wee, a ko tuu Gyɔɔdaŋ
fuwo hƱ Gyɔɔŋ fo ƱƱ wiikyƱwalniı.
10 ƱƱ aa miigi liı niı hƱ tiyaŋ ko di ƱƱ liı, a wil di ƱƱ deŋ, di
ƱƱ naa wiisinyuu pirigi lɔgɔ suri. Doŋ tiyaŋ nɛ Wiisi Wiyesi
Welii hƱ aa kiı gɛɛ aniı kokomo ko tuu saga ƱƱ tiyaŋ.
11 Ɛɛ hal lɛ ƱƱ niı taal di ƱƱ liı wiisinyuu a basi tiya ƱƱ baa,
"Ŋ biikyoolii rɛ yaa i. Ŋ teŋ fiyɛla rɛ i tiyaŋ."
12 ƱƱ bi piisa ka Wiisi Wiyesi Welii hƱ kpa Yesu gyƱƱ pogo.

13 Ʊ we doŋ gɛɛ kyɛyɛ mɔllıbalıya. Ʊ bee pogo tıyaŋ kına dʊŋ. Sıtaanı ko magısı magısı ʊ lɔlɔ, aŋka malıkası ko tuu kı kyiyeli ʊ.

Yesu yırı fuwonaŋkasıla banaa
Matiwu 4.12-22; Luka 4.14, 15; 5.1-11

14 Ʊ bı pıısa ka ba kaŋ Gyɔɔŋ tɔ dıya tıyaŋ. Ɛɛ rɛ Yesu sii kpa mʊ Galili paalʊʊ, a bası Wıısı wıweliye hʊ a kı tıya nala,
15 a baa, “Saŋa hʊ pele rɛ. Wıısı koro hʊ pele rɛ. Ma bırımı lıı ma wıbɔmɔ tıyaŋ aŋ laa Wıısı wıweliye hʊ di.”
16 Ɛɛ rɛ ʊ mʊ pele Galili fuwo hʊ, a tıŋ fuwo hʊ nyʊwa kı baŋ, dı ʊ naa Siimɔŋ abee ʊ naabiye Aŋduru. Ba fa yaa fuwonaŋkasıla rɛ. Ʊ aa mʊʊ dı ba aa yuwo ba gyoŋ a kı kası fuwonamıısı.
17 Ʊ yırı ba, a bası tıya ba a baa, “Ma sii ko kı tıŋa ŋ hal. Ŋ sı daga ma dı ma kası nala anıı ma aa kası fuwonamıısı gɛɛ.”
18 Ba sii kpa ba gyoŋ hʊ ta aŋ kpa tıŋa ʊ hal.
19 Ʊ bıl kpa mʊ sıya mʊhʊ dı baala balıya mɛ rɛ gɛɛ. Ba fene rɛ yaa Gyemsi abee Gyɔɔŋ, a yaa Zebedi balıya. Ʊ aa mʊʊ dı ba hɔŋ ba nııduworiboro tıyaŋ a kı tɔ ba gyoŋsi bolo.
20 Ʊ aa ko na ba, ʊ yırı ba, ba leŋ ba kuwo hʊ abee nala hʊ buloŋ fa aa tʊma kı tıya ba aŋ lıı nııduworiboro hʊ tıyaŋ, a mʊ kı tıŋa ʊ hal.

Yesu kile gyıŋbɔŋ baal kıdıgı tıyaŋ
Luka 4.31-37

21 Ɛɛ rɛ ba kpa kı mʊ, a ko pele Kapɛɛnam. Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ Yesu sii mʊ gyʊʊ Gyuuma wıkyʊwaldıya a kı daga nala.
22 Ʊ aa daga ba gɛɛ, ʊ yaa ba wıkperii, beewıya ʊ bee daga ba anıı Wıısı Teŋ dıdagıla hʊ aa kı daga ba gɛɛ, amɛ ʊ daga ba rɛ ba gyıma anıı ʊ kaŋ wıı hʊ ʊ aa dagı dee rɛ.
23 Ɛɛ rɛ dı baal kıdıgı gyıŋbɔŋ aa kana rɛ gɛɛ, a ko gyʊʊ wıkyʊwaldıya hʊ a kı kyıırı a baa,
24 “Yesu aa lıı Nazarɛti, bee rɛ ı kı kyɛ ı yaa ma? Ɪ ko dı ı kpʊ ma rɛ? Ŋ gyıma ı rɛ. Ɪ rɛ yaa Wıısı Tıpʊlʊŋ Tıına hʊ.”
25 Yesu aa nıı wıya no baal hʊ aa basa, ʊ nɔsı gyıŋbɔŋ hʊ a baa, “Leŋ kyagıŋsı aŋ ko lıı baal hʊ tıyaŋ.”
26 Gyıŋbɔŋ hʊ kaŋ baal hʊ kı kyele aŋ kyıırı yʊga aŋ lıı baal hʊ tıyaŋ.
27 Nala hʊ buloŋ mııgı hirigi a kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, “Bee wıı rɛ nyɛ? Wıfalıı rɛ ʊ kı daga. Ʊ paalı kaŋ gyıŋbɔmɔ dee rɛ, a bası wıya tıya ba, ba kı tıŋa ʊ nyʊwa.”
28 A lıı gɛɛ tıyaŋ nɛ ʊ feŋ taalı Galili paalʊʊ buloŋ.

Yesu tɪɪba nala yʊga
Matiwu 8.14-17; Luka 4.38-41

29 Ɛɛ rɛ Yesu sii lɪɪ wɪɪkyʊwaldɪya hʊ tɪyaŋ haŋ lagɪ
lagɪ hʊ, ʊ bee Gyemsi abee Gyɔɔŋ, a kpa mʊ Siimɔŋ abee
Aŋduru dɪya.
30 Ba aa mʊwa dɪ Siimɔŋ hɪɪlhaaŋ pɪna kɪ wɪɪlɪ, ʊ teŋ
buloŋ nɪma. Yesu aa mʊʊ ko, ba basɪ tɪya ʊ.
31 Ɛɛ rɛ ʊ ko gyʊʊ a kaŋ haaŋ hʊ noŋ tɪyaŋ a kaŋ tarɪ ʊ sii
sɪŋ. Ʊ teŋnɪma hʊ pirigi nyʊgɪsɪ, ka ʊ sii yaa kɪdiiliye tɪya
ba.
32 Ʊ sɪdʊsɪya saŋa, ba kaŋ nala hʊ buloŋ aa wɪɪlɪ abee
gyɪŋsɪ aa kaŋ nala hʊ buloŋ a ko Yesu lee.
33 Bee hʊ tɪmma buloŋ giri a ko laŋŋɪ Siimɔŋ dɪya dimbee
nyʊwa tɪyaŋ.
34 Yesu gyɪ tɪɪbɪ nala hʊ yʊga aa wɪɪlɪ, a kile gyɪŋbɔmɔ
mɛ yʊga ta nala tɪyaŋ. Gyɪŋsɪ hʊ gyɪ gyɪŋ nal hʊ Yesu aa
yaa rɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ gyɪ bɪ leŋ ba basɪ wɪɪ buloŋ.

Yesu basɪ Wɪɪsɪ wɪya Galili paalʊʊ tɪyaŋ
Luka 4.42-44

35 Ʊ sɪgballɪnyʊwa, Yesu sii lɪɪ dɪya hʊ tɪyaŋ a mʊ lee hʊ
nala aa tuwo dɪ ʊ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ.
36 Ɛɛ rɛ ka Siimɔŋ bee ʊ kyaŋsɪ hʊ mɛ sii ko a kɪ kyɛ ʊ.
37 Ba aa ko na ʊ, ba basɪ tɪya ʊ a baa, “Nala buloŋ nɛ ko
kɪ kyɛ ɪ.”
38 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma leŋ dɪ á mʊ tɔnɪ hʊ
mɛ aa kpaga daha, dɪ ŋ basɪ Wɪɪsɪ wɪya doŋma mɛ, beewɪya
ɛɛ wɪya rɛ ŋ ko.”
39 Ʊ yaŋ sii a mʊ gbɛ Galili paalʊʊ buloŋ, a gyʊʊ Gyuuma
wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ a kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya aŋ pɛ kile gyɪŋsɪ mɛ
nala tɪyaŋ a ta.

Yesu tɪɪbɪ gbege
Matiwu 8.1-4; Luka 5.12-16

40 Ɛɛ rɛ gbege kɪdɪgɪ mɛ sii ko Yesu lee a tuu gbinni a sʊla
ʊ a baa, “Dɪ ɪ rɛ aa kyɛ, ɪ sɪ wuwo leŋ dɪ ŋ deye.”
41 Ʊ aa basɪ gɛɛ, sikii kaŋ Yesu. Ʊ lɪɪ ʊ noŋ a dige ʊ aŋ
baa, “Ɲ aa kyɛ rɛ, deye!”
42 Ɛɛ rɛ gbegisi hʊ pirigi leŋ baal hʊ, ʊ deye.
43 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ abee sɪfɪyaŋ a baa,
44 “Kɪ mʊ aŋ ta basɪ wɪɪ no tɪya nal buloŋ. Amɛ kaŋ ɪ
tɪɪ mʊ daga wɪɪkywal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ, dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsʊlɪɪ
tɪya Wɪɪsɪ, a pɪɪsɪ ɪ bisiŋ ta anɪɪ Moosi fa aa daga ma gɛɛ.
Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, nal buloŋ sɪ na anɪɪ ɪ bɪl bɪ kaŋ bisiŋ.”
45 Aŋka baal hʊ vɪya aŋ kaŋ wɪɪ hʊ lɪɪ basɪ a taalɪ lee
buloŋ. Ɛɛ rɛ tɪŋ Yesu bɪl bɪ wuwo dɪ ʊ gyʊʊ tɔɔ buloŋ tɪyaŋ.

Amɛ ʋ aa hɔŋ beye samanı tıyaŋ nɛ, ka nala lıı lee kɛ buloŋ a kı ko ʋ lee.

2

Yesu tııbı gbarıgı
Matiwu 9.1-8; Luka 5.17-26

1 Kyɛyɛ baŋmana hal, Yesu mııgı mʋ Kapɛɛnam. Nala nıı dı ʋ mııgı ko a we dıya tıyaŋ nɛ.
2 Ɛɛ rɛ nala yʋga giri ko su lee hʋ buloŋ, a tɔ dimbeenyʋwa hʋ, ka ʋ bası Wıısı wıya kı tıya ba.
3 Ɛɛ rɛ dı nala badɔmɔŋ mɛ rɛ gɛɛ. Ba banaa kpa gbarıgı kıdıgı aa pıŋ ʋ wasa tıyaŋ a kaŋ ko.
4 Nala aa tɔɔ lee hʋ buloŋ gɛɛ, ba bı gyıŋ lee hʋ ba aa sı tıŋa a gyʋʋ. Ɛɛ rɛ ba gyıŋ dıya hʋ nyuu, a luri lee, a kpa gbarıgı hʋ abee ʋ wasa buloŋ a tıŋ doŋ ta, ʋ tuu pıŋ Yesu sıya tıyaŋ.
5 Ba aa yaa gɛɛ rɛ Yesu gyıma anıı ba kɔnı laa ʋ di rɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya gbarıgı hʋ a baa, “Ɲ biye, ŋ kpaa ı wıbɔmɔ kyɛ ı rɛ.”
6 Dı Wıısı Teŋ dıdagıla badɔmɔŋ mɛ hɔŋ doŋ. Ɛɛ rɛ ba kı bıını ba tısı tıyaŋ a baa,
7 “Bee rɛ tıŋ baal no kı bası gɛɛ? Bee rɛ tıŋ ʋ kı tʋʋsı Wıısı nyɛ? Aŋnɛ rɛ sı wuwo kpa nal wıbɔmɔ kyɛ ʋ, dı Wıısı dʋŋ daa?”
8 Yesu wuwo gyıŋ ba tıbıına, a pıyɛsı ba a baa, “Bee rɛ tıŋ ma kı bıını wıya no?
9 Ɲ aa sı bası tıya gbarıgı hʋ dı ŋ kpaa ʋ wıbɔmɔ kyɛ ʋ rɛ, abee ŋ fa aa sı bası tıya ʋ dı ʋ sii kpa ʋ wasa a kı mʋ, ba tıyaŋ kıbee rɛ yaa mɔl?
10 Ɲ sı daga ma anıı mıyaŋ, Nihuwobiŋ biye, kaŋ dee rɛ dʋnıya tıyaŋ dı ŋ kpa nala wıbɔmɔ kyɛ ba.”
11 Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya gbarıgı hʋ a baa, “Sii kpa ı wasa a kı mʋ dıya.”
12 Baal hʋ nyagı sii sıŋ, a kpa ʋ wasa a vala lıı ba sıya. Ba buloŋ hirigi, a dannı Wıısı a baa, “Á ha bı maakyiye na wıı no dɔŋtıına.”

Yesu yırı Levi
Matiwu 9.9-13; Luka 5.27-32

13 Ɛɛ rɛ Yesu sii doŋ a mııgı tuu fuwo hʋ nyʋwa. Nıgyamaa ko gol-ʋ, ʋ kı daga ba.
14 Ʋ kpaa kı mʋ sıya dı ʋ naa lampolaal kıdıgı ba aa yırı Levi, a yaa Alfiyası biibaal, dı ʋ hɔŋ ʋ tʋŋtʋnnı-dıya tıyaŋ. Ɛɛ rɛ Yesu yırı ʋ dı ʋ sii ko kı tıŋa ʋ hal. Ʋ sii tıŋa ʋ hal.
15 Nyɛ rɛ Yesu mʋ gyʋʋ Levi dıya, ʋ bee ʋ hatınna buloŋ, a hɔŋ kı di kına. Lampolaala badɔmɔŋ abee wıbɔŋyaala

mɛ ko, ba buloŋ laŋŋı kı di kına hʊ. Lampolaala abee
wıbɔŋyaala fa yʊga rɛ weliŋ a kı tıŋa Yesu hal.
16 Wıısı Teŋ dıdagıla badɔmɔŋ fa we doŋ a yaa Farasiima.
Ɛɛ rɛ ba naa ba, a ko pıyɛsı Yesu hatınna hʊ a baa, “Bee rɛ
tıŋ Yesu bee wıbɔŋyaala abee lampolaala buloŋ laŋŋı hɔŋ
kı di kına?”
17 Yesu nıı wıı hʊ ba aa basa, a mııgı bası tıya ba a baa,
“Nala hʊ aa kaŋ laaŋfıya bee kyɛ nal dı ʊ tııbı ba, see nala
hʊ aa wıılı. Ŋ ko dı ŋ yırı wıbɔŋyaala rɛ dı ba leŋ ba
wıbɔmɔ. Nala hʊ aa yaa tıpʊlʊŋ tımma daa ŋ ko dı ŋ yırı.”

Ba pıyɛsı Yesu nyʊwa vʊwayı wıya
Matiwu 9.14-17; Luka 5.33-39

18 Saŋa kıdıgı, Gyɔɔŋ Wıısınııfool hʊ hatınna abee
Farasiima gyı aa vʊwa nyʊwa rɛ. Ɛɛ rɛ nala badɔmɔŋ sii ko
pıyɛsı Yesu a baa, “Bee rɛ tıŋ Gyɔɔŋ hatınna abee Farasiima
kı vʊwa nyʊwa, aŋka ı hatınna kɛ bee vʊwa nyʊwa?”
19 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Dı hafalıı bala bee ʊ kyaŋsı
rɛ aa gbıyalı ʊ haaŋ hʊ gbıyala, ʊ kyaŋsı hʊ sı wuwo vʊwa
nyʊwa? Aayı, dı ba ha we gbıyala hʊ tıyaŋ, ʊ kyaŋsı hʊ bı
sı vʊwa nyʊwa.
20 Amɛ saŋa kıdıgı rɛ sı ko pele dı ba kaŋ baal hʊ mʊ lee
kıdıgı. Ɛɛ tıyaŋ nɛ ʊ kyaŋsı hʊ yaŋ sı vʊwa nyʊwa.”
21 Ɛɛ rɛ ʊ bıl bası tıya ba a baa, “Nal buloŋ bı sı kpa
taŋfalıı a ala tɔ gabınıı bol? Dı ı rɛ yaa gɛɛ, taŋfalıı hʊ sı
kʊʊrı, dı gabınıı hʊ marı kıyası pɛ.
22 Dı ı rɛ kaŋ pulbınıı, ı sı yaa sıhuwo a we dı ʊ wii?
Aayı, dı ı rɛ yaa gɛɛ, pulbınıı hʊ sı pɔsɔ dı sıŋ hʊ buloŋ ta.
Ba aa kpa sıhuwo we pulfalıı tıyaŋ nɛ.”

Ba bası Kyɛwiyesii hʊ Kyɛɛ wıya
Matiwu 12.1-8; Luka 6.1-5

23 Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ kıdıgı, Yesu bee ʊ hatınna hʊ sii a
mʊ tıŋ nyoŋso baga kıdıgı tıyaŋ a kı mʊ. Ʊ hatınna hʊ bori
nyoŋso hʊ a piisi kı kyaŋ.
24 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ pıyɛsı Yesu a baa, “I bı naa?
Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ sına daa ı hatınna hʊ kı kyogi gɛɛ?”
25 Ɛɛ rɛ Yesu mııgı pıyɛsı ba a baa, “Ma ha bı maakyiye
karımı wıı hʊ Deviti gyı aa yaa? Losi gyı kaŋ ʊ bee ʊ
hatınna rɛ,
26 Ʊ mʊ gyʊʊ Wıısı dıya hʊ a kpa paanʊʊ hʊ ba fa aa kaŋ
ko biŋ Wıısı sıya tıyaŋ, a lɔgɔ kyaŋ aŋ kpa tıya ʊ hatınna
hʊ mɛ, ba mɛ kyaŋ. Ʊ fa yaa sına rɛ anıı nıwaası aa sı kpa
haŋ paanʊʊ hʊ dige ʊ nyʊwa, see nala hʊ aa yaa wııkyʊwal
sılaala dʊŋ, ka Deviti bee ʊ nala gyı kpa kyaŋ gɛɛ. Haŋ
saŋa hʊ tıyaŋ Abiyata rɛ gyı yaa wııkyʊwal sılaala buloŋ
nıhıyawʊ.”

27 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, “Wıısı lıı Kyɛwiyesii
hʊ kyɛɛ nihuwobisi wıya rɛ, amɛ Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ wıya
daa ʊ marı nihuwobiŋ.
28 Mıyaŋ, Nihuwobiŋ biye rɛ yaa Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ
tıına.”

3

Yesu tııbı baal kıdıgı noŋ aa sʊba
Matiwu 12.9-14; Luka 6.6-11

1 Nyɛ rɛ Yesu gyı sii a bıl mʊ gyʊʊ Gyuuma wııkyʊwaldıya
kıdıgı, dı baal kıdıgı noŋ aa sʊba mɛ gyı we doŋ.
2 Nala hʊ aa naa Yesu dı ʊ gyʊwa, ba buloŋ lıı sıya pɔ ʊ
tıyaŋ, a kı deŋ dı ba na dı ʊ sı tııbı baal hʊ Kyɛwiyesii hʊ
kyɛɛ koo. Badɔmɔŋ fa aa kyɛ dı ba na wıı rɛ, a tıŋ doŋ a
kaŋ Yesu, a bası tıya ʊ anıı ʊ kyogi ba sıŋsı rɛ.
3 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya nosʊʊ hʊ tıına dı ʊ sii ko lıı sıŋ ba
sıya tıyaŋ. Ʊ sii lıı.
4 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı nala hʊ a baa, “Ɛɛ rɛ ma naabaala lesiri
daga dı ma kı yaa Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ? Dı ma kı pɛ nala
tıyaŋ koo, dı ma kı dɔgısı ba? Dı ma kı laa nala mııbolo
koo, dı ma kı kpʊ ba?” Ʊ aa pıyɛsı gɛɛ, ba yaa sırıtıtı.
5 Ɛɛ rɛ Yesu na baaŋ ba nyuu tıyaŋ. Ʊ tıya buloŋ gyı kyogo
rɛ akuu ba dıgına aa bee nıı wıya nyuniŋ. Ɛɛ rɛ ʊ bası tıya
nosʊʊ hʊ tıına a baa, “Kaŋ ı noŋ tannı.” Ʊ kaŋ tannı, ʊ
bırımı noduwo.
6 Ɛɛ rɛ Farasiima hʊ sii lıı, ba bee Hɛrɔtı hatınna mʊ vʊʊlı
gɛɛ ba aa sı yaa a kaŋ Yesu kpʊ.

Yesu bası Wıısı wıya tıya nala aŋ tııbı nala yʊga mɛ fuwobal hʊ nyʊwa

7 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʊ hatınna hʊ gyı sii tuu fuwobal hʊ
nyʊwa. Nıgyamaa aa lıı Galili paalʊʊ sii giri tıŋ ba hal.
8 Nala gyı aa nıı wıya hʊ buloŋ Yesu aa yaa, nıgyamaa
sii lıı Gyudıya paalʊʊ, abee Gyerusalɛm, abee Idumiya
paalʊʊ, abee Gyɔɔdaŋ fuwo hʊ kyolo abee Taaya abee
Siidɔŋ paalʊʊ, a kı ko ʊ lee.
9 Gyamaa hʊ gyı aa ko yʊga gɛɛ, ʊ bası tıya ʊ hatınna
hʊ dı ba mʊ kpa nııduworiboro ko sıgı nıı hʊ nyʊwa dı ʊ
gyʊʊ, dı nala hʊ ta ko yige ʊ lo.
10 Yesu fa tııbı nala rɛ yʊga. Ɛɛ wıya nala hʊ fa aa wıılı
buloŋ fa ko kaŋ ʊ bagına tıyaŋ nɛ a kı kyɛ dı ba dige ʊ.
11 Ba tıyaŋ, nala gyıŋbɔmɔ fa aa kana we doŋ. Dı
gyıŋbɔmɔ ko na Yesu buloŋ, ba aa tuu tele ʊ sıya tıyaŋ nɛ
a kı kyıırı aŋ kı bası, “Ɪ rɛ yaa Wıısı biye hʊ.”
12 Ɛɛ rɛ ʊ aa bası tıya gyıŋbɔmɔ hʊ abee sıfıyası buloŋ dı
ba ta ko daga kı tıya nala, nal hʊ ʊ aa yaa.

Yesu lıı ʊ kpambısı fi abee balıya
Matiwu 10.1-4; Luka 6.12-16

13 Ɛɛ rɛ Yesu sii lıı doŋ, a mʊ gyıŋ dogimo kıdıgı, a yırı
nala hʊ buloŋ ʊ aa kyɛ, ba mʊ laŋŋı ʊ lee.
14 Ɛɛ rɛ ʊ bıl lıı ba tıyaŋ nala fi abee balıya, dı ba yaa ʊ
kpambısı, a we ʊ lee, dı ʊ ko leŋ dı ba mɛ mʊ bası Wıısı
wıya a kı tıya nala.
15 Ka dı ʊ tıya ba dee mɛ dı ba wuwo kaŋ kı kile gyıŋsı
nala tıyaŋ.
16 Nala hʊ fi abee balıya ʊ gyı aa lıya, ba fene rɛ nyɛ:
Siimɔŋ, Yesu fa kana ʊ kı yırı Piita.
17 Zebedi biisi hʊ balıya, Gyemsi abee ʊ naabiibaal Gyɔɔŋ.
Yesu fa kaŋ ba mɛ kı yırı Buwanagyisi. Feŋ no yaa namaga
feŋ nɛ. Ʊ memii rɛ yaa gaduwo-kyagıŋsıyaala anıı duwoŋ
nɔsıı.
18 Ba nıkaalıya hʊ mɛ rɛ nyɛ: Aŋduru abee Fılıpı abee
Batolomi abee Matiwu abee Tɔmaası abee Gyemsi, Alfiyası
biibaal hʊ, abee Tadiyo abee Siimɔŋ, nal hʊ aa kyıl ʊ nala
wıya kıŋkaŋ,
19 bee Gyudası Isıkarɔtı, nal hʊ aa ko kpa Yesu yallı.

Yesu bee Sıtaanı
Matiwu 12.22-32; Luka 11.14-23; 12.10

20 Yesu aa ko lıı nala no mʊ teŋ, ʊ mııgı mʊ dıya. Ɛɛ rɛ
nala bıl ko gol ʊ bee ʊ hatınna hʊ, ba paalı bı naa sınıı dı
ba di kıdiiliye mɛ gba.
21 Ʊ dıya nala aa ko nıı ʊ wıya, ba sii lıı dı ba kana ʊ,
beewıya nala fa aa bası rɛ anıı ʊ aa kyɛ ʊ yaarı rɛ.
22 Wıısı Teŋ dıdagıla badɔmɔŋ mɛ gyı we doŋ. Ba gyı lıı
Gyerusalɛm nɛ a ko, a mɛ baa dı gyıŋbɔmɔ buloŋ kuwori
ba aa yırı "Bɛlizebul" lɛ kana ʊ. Dı ʊ rɛ tıya ʊ dee hʊ ʊ kı
kile gyıŋsı nala tıyaŋ gɛɛ.
23 Ɛɛ rɛ Yesu yırı ba, a maga namaga no tıya ba a baa, "Ɛɛ
rɛ Sıtaanı sı yaa a kile ʊ tııtıı noŋ nala?
24 Dı bee nala rɛ we doŋ aŋ bı kaŋ nyʊʊdıgı, ba bee hʊ sı
sıŋ?
25 Dı dııdıgı nala mɛ ko bı kaŋ nyʊʊdıgı, ka dı ba kı kaa
kaası, ba dıya hʊ mɛ bı sı sıŋ.
26 Dı Sıtaanı bee ʊ noŋ nala mɛ yaŋ ko bı kaŋ nyʊʊdıgı,
ba bee mɛ bı sı sıŋ. Ʊ sı tele teŋ.
27 Nal tuwo ʊ aa sı wuwo gyʊʊ gaduwogi dıya a gaa ʊ
kına, see ʊ aa laa sıya kaŋ gaduwogi hʊ vʊwa biŋ, aŋ na
wuwo gyʊʊ paa ʊ kına."
28 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya nala hʊ a baa, "Wıtıı rɛ ŋ bası
kı tıya ma, dı nal lɛ yaa wıbɔmɔ mɔɔgɛɛ buloŋ, aŋ pɛ tʊʊsı
Wıısı mɛ gba, ka Wıısı ha sı wuwo kpa ba buloŋ kyɛ ʊ.

29 Amɛ dı nal lɛ tʊʊsı Wıısı Wiyesi Welii hʊ, Wıısı bı sı
maakyiye kpa kyɛ ʊ buloŋ. Sʊʊkpʊŋ wıbɔŋ aa bı kaŋ marı
layı rɛ ʊ tıına yaa gɛɛ.”
30 Nala hʊ badɔmɔŋ aa bası baa dı gyıŋbɔŋ nɛ kaŋ ʊ hʊ,
ɛɛ rɛ tıŋ ʊ bası nyɛ.

Yesu nıına abee ʊ naabalıya ko ʊ lee
Matiwu 12.46-50; Luka 8.19-21

31 Mʊhʊ ko pɛ dı Yesu nıına abee ʊ naabalıya ko a sıŋ
gyaŋhal tıyaŋ aŋ tıŋ nal dı ʊ gyʊʊ yırı ʊ. Tıŋdaal hʊ aa
gyʊʊ
32 dı nıgyamaa hɔŋ gol-ʊ. Ɛɛ rɛ ba laa bası tıya ʊ a baa,
“I naa abee ı naabalıya rɛ sıŋ gyaŋhal tıyaŋ a kı kyɛ ı.”
33 Ɛɛ rɛ Yesu mııgı pıyɛsı ba a baa, “Aŋnɛ rɛ yaa ŋ naa
abee ŋ naabalıya?”
34 Aŋ mııgı deŋ nala hʊ aa hɔŋ gol-ʊ, aŋ bası tıya ba a
baa, “Ma na, ŋ naa abee ŋ naabalıya rɛ nyɛ.
35 Nal hʊ buloŋ aa yaa wıya hʊ Wıısı aa kyo, ʊ rɛ yaa ŋ
naabiibaal, abee ŋ naatoluu, abee ŋ naa.”

4

Kıdohil namaga
Matiwu 13.1-9; Luka 8.4-8

1 Ɛɛ rɛ Yesu bıl mııgı mʊ hɔŋ Galili fuwobal hʊ nyʊwa
a kı daga nala. Nıgyamaa sii giri ko kyige ʊ. Ʊ aa ko na
gyamaa hʊ yʊga gɛɛ, ʊ sii mʊ gyʊʊ nııduworiboro, a hɔŋ
nıı hʊ tıyaŋ, ka nala hʊ sıŋ fuwo hʊ nyʊwa.
2 Doŋ tıyaŋ nɛ ʊ kpa namagısı a daga ba wıya yʊga. Ʊ
bası tıya ba a baa,
3 “Ma gyegili nıı daha! Baal kıdıgı rɛ gyı sii a kaŋ ʊ
kıdoho mʊ dı ʊ gyaası.
4 Ʊ aa gyaası kına hʊ tıyaŋ nɛ, biye hʊ badɔmɔŋ tele
nııbʊʊsı hʊ tıyaŋ. Digibiisi ko tuu tʊwası di.
5 Badɔmɔŋ mɛ tele bʊnyıŋ tıyaŋ. Bʊnyıŋ hʊ fa bı kaŋ
taŋha yʊga. Ɛɛ wıya, kına hʊ teŋ pesi nyʊ. Amɛ ba naaliliye
bı wuwo gyʊʊ taŋha.
6 Ɛɛ rɛ wıısı nʊŋ kpʊ ba, beewıya ba naaliliye bı gyʊʊ
taŋha.
7 Biye hʊ badɔmɔŋ mɛ tele sɔsı tıyaŋ a nyʊ. Amɛ sɔsı hʊ
sii gırıgı ba, ba nʊŋ pʊgımı kına hʊ, ba bı wuwo we biye.
8 Biye hʊ badɔmɔŋ mɛ tele taŋha welii tıyaŋ a nyʊ, a waa,
a marı weliŋ. Badɔmɔŋ we biye mɔlıya bee fi fi, badɔmɔŋ
mɛ mɔllıboto boto, badɔmɔŋ mɛ kɔɔ kɔɔ.”
9 Yesu aa maga namaga hʊ ko teŋ, ʊ bası tıya ba a baa,
“Nala hʊ aa kaŋ dıgına, ma gyegili nıı wıya no weliŋ.”

Wıı hʋ aa tıŋ Yesu kaŋ namagısı kı daga nala Wıısı wıya
Matiwu 13.10-17; Luka 8.9, 10

10 Saŋa hʋ gyamaa hʋ buloŋ aa mʋwa, aŋka Yesu bee ʋ
kpambısı fi abee balıya hʋ, abee ʋ hatınna badɔmɔŋ dʋŋ,
ba pıyɛsı ʋ namagısı hʋ memii.
11 Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya ba a baa, "Ma nala no kɛ, Wıısı leŋ
ma gyıŋ wıya hʋ aa yaa wıfaŋıya ʋ koro hʋ tıyaŋ memii rɛ.
Amɛ nıkaalıya hʋ kɛ buloŋ, namagısı rɛ ba kpa kı daga ba
Wıısı koro hʋ wıya,
12 dı gɛɛ leŋ,
'ba aa gyegili, gyegili aŋ bı wuwo kı gyıŋ ba memii, a bıl
deŋ deŋ mɛ aŋ bı wuwo kı na kıŋ buloŋ. Dı ba aa rɛ
fa gyıŋ ba memii, ba fa sı bırımı tıŋ Wıısı, dı ʋ kpa
ba wıbɔmɔ kyɛ ba." '

Yesu daga kıdohil namaga hʋ memii
Matiwu 13.18-23; Luka 8.11-15

13 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, "Ma bı gyıŋ namaga no
memii? Ɛɛ rɛ ma yaŋ sı yaa a gyıŋ namagısı buloŋ memiye?
Aŋ daga ba namaga hʋ memii a baa,
14 Wıısı wıweliye hʋ rɛ kıdohil hʋ kaŋ lıı dı ʋ bası tıya
nala.
15 Nala badɔmɔŋ kıı gɛɛ rɛ anıı kıdoho hʋ aa tele nııbʋʋsı
hʋ tıyaŋ. Nala no aa nıı Wıısı wıweliye hʋ rɛ, ka haŋ
lagılagıbiye hʋ, Sıtaanı teŋ ko kaŋ wıı hʋ a lıı ba tısı tıyaŋ.
16 Nala badɔmɔŋ mɛ kıı gɛɛ rɛ anıı kına hʋ aa tele bʋnyıŋ
hʋ tıyaŋ. Nala no aa nıı Wıısı wıweliye hʋ, a pesi laa di
abee teŋfıyɛlʋʋ.
17 Amɛ wıı hʋ aa bee pıŋ ba hakıllı tıyaŋ anıı kına hʋ
naaliliye a bı gyʋʋ taŋha gɛɛ. Ba aa laa wıı hʋ rɛ a tıŋa mʋ
maga gɛɛ. Amɛ dı tʋwara rɛ ko gyʋʋ ba, koo dı ba tıŋ naası
kı dɔgısı ba wıı hʋ wıya, ba lɔgʋ aa lıı wıı hʋ rɛ, ba kpa ta.
18 Nala badɔmɔŋ mɛ kıı gɛɛ anıı kına hʋ aa tele sɔsı hʋ
tıyaŋ. Ba aa nıı Wıısı wıweliye hʋ,
19 amɛ dʋnıya kına wıya kyıl ba. Ba aa kyo dı ba yaa kına
tımma dʋnıya tıyaŋ wıya, ba kıkyɛɛlıya hʋ aa kı mʋrı ba
rɛ, ba bı laa wıya hʋ di. Ɛɛwıya, wıya hʋ aa bı kaŋ doho
ba lee.
20 Nala badɔmɔŋ mɛ kıı gɛɛ anıı kına hʋ aa tele taŋha
welii hʋ tıyaŋ. Nala no rɛ yaa nala hʋ aa nıı Wıısı
wıweliye hʋ, a laa di, ʋ we ba tısı tıyaŋ, ʋ kaŋ doho, a we
biye, badɔmɔŋ mɔlıya bee fi fi, badɔmɔŋ mɔllıboto boto,
badɔmɔŋ kɔɔ kɔɔ."

Yesu maga kyaanʋʋ namaga
Luka 8.16-18

21 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ ba a baa, “Dɪ ɪ rɛ aa kyɛ pʊlʊŋ a
kyol fɪŋtɪna ko gyʊʊ dɪya, ɪ sɪ kpa gbaha a kyige tɔ? Koo,
ɪ sɪ kpa sɪgɪ ɪ godo memii? Koo, ɪ aa kpa ɪ saga kɪŋ nyuu
tɪyaŋ nɛ dɪ ʊ kyaanɪ?
22 Wɪfaŋɪɪ tuwo aa bɪ sɪ ko lɪɪ lɪgyalɪɪ. Wɪɪ mɛ buloŋ aa
we bilhuu tɪyaŋ, ʊ sɪ ko lɪɪ pʊlʊŋ.
23 Nala hʊ aa kaŋ dɪgɪna, ma gyegili kɪ nɪɪ weliŋ.”
24 Ʊ bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Ma fɪyɛlɪ ma sɪya weliŋ abee
wɪya hʊ ma aa kɪ nɪɪ. Haŋ wɪɪ hʊ ma aa sɪ kpa yaa ma
dɔŋtɪŋsɪ, ʊ tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ mɛ sɪ kpa yaa ma. Ʊ gba sɪ yaa ma
te gɛɛ hʊ ma aa kpaa kɪ yaa ma dɔŋtɪŋsɪ.
25 Nal hʊ aa kaŋ kɪna yʊga, Wɪɪsɪ sɪ marɪ tɪya ʊ pɛ. Amɛ
nal hʊ mɛ aa bɪ kaŋ kɪna yʊga, mʊhʊ hʊ mɛ ʊ aa kana,
Wɪɪsɪ sɪ kaŋ laa ʊ lee.”

Yesu maga kɪdoho waayɪ namaga

26 Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Wɪɪsɪ koro hʊ kɪɪ gɛɛ rɛ
anɪɪ nal aa siye a mʊ gyaasɪ kɪdoho ʊ baga tɪyaŋ.
27 Lee bil ʊ mɪɪgɪ mʊ pɪŋ. Sɪya gballɪ ʊ bɪl sii mʊ. Kyɛyɛ
baŋmana hal ʊ sii kɪ mʊ dɪ kɪdoho hʊ nyʊwa, a waa, ka ʊ
bɪ gyɪŋ ba aa yaa gɛɛ nyʊ.
28 Ba nyʊwa rɛ ba tɪɪ, a waa, a we biye, a hɪla ba tɪɪ.
29 Ba aa ko hɪla ko teŋ, ʊ leŋ ba mʊ kʊma.”

Yesu maga kɪdoho kɪdɪgɪ ba a yɪrɪ Masɪtadɪ namaga
Matiwu 13.31, 32, 34; Luka 13.18, 19

30 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ ba a baa, “Bekiŋ nɛ á sɪ kpa Wɪɪsɪ
koro hʊ magɪsɪ? Namaga bee rɛ á sɪ kpa daga ʊ memii?
31 Ʊ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ kɪdoho bii kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ masɪtadɪ.
Masɪtadɪ bii rɛ muro te tɪya buloŋ bii.
32 Amɛ dɪ ʊ ko nyʊ ʊ aa waa tɪɪbal lɛ a te kɪdohii kɛ buloŋ.
Ʊ aa lɪɪ naasɪ yʊga rɛ digibiisi aa ko saga ʊ tɪyaŋ a sʊwa ba
gyannɪ doŋ.”
33 Yesu maga namagɪsɪ no iriŋ nɛ yʊga a kɪ daga nala
Wɪɪsɪ wɪya. Ʊ aa kɪ daga ba a maga gɛɛ hʊ ba aa sɪ wuwo
kpa a we ba nyuni tɪyaŋ nɛ.
34 Ʊ aa bɪ laa nyʊwa basɪ wɪɪ buloŋ polli, see dɪ ʊ kaŋ
maga namaga. Amɛ dɪ ʊ bee ʊ hatɪnna hʊ dʊŋ nɛ ko hɔŋ,
ʊ aa daga namagɪsɪ hʊ memiye rɛ a tɪya ba.

Yesu leŋ nɪɪ tɪyaŋ puwoduwo sige
Matiwu 8.23-27; Luka 8.22-25

35 Haŋ kyɛɛ hʊ tɪɪtɪɪ dɪdaana, ʊ basɪ tɪya ʊ hatɪnna hʊ a
baa, “Ma leŋ dɪ a kyol fuwo hʊ kyolo.”
36 Ba ta haŋ nɪgyamaa hʊ buloŋ ba mʊ, aŋ ko gyʊʊ
nɪɪduworiboro hʊ tɪyaŋ ʊ fa aa hɔnɔ hʊ a kpa kɪ mʊ.
Nɪɪduworiborisi badɔmɔŋ mɛ fa we doŋ nɛ a kɪ mʊ.

37 Ɛɛ rɛ dı dopuwo kıdıgı piili kı yaa, a ko ŋmaa nıı kı
we nııduworiboro hʊ tıyaŋ, ʊ kı kyɛ dı ʊ su.
38 Amɛ Yesu fa pıŋ doo rɛ nııduworiboro hʊ hal tıyaŋ, a
yelli nyuyellii. Ʊ hatınna hʊ ko kyisi ʊ a bası tıya ʊ a baa,
“Á Tıına, ı sıya tuwo koo? Ɪ bı gyıma dı á aa kyɛ á sʊba
rɛ?”
39 Ɛɛ rɛ ʊ sii doo hʊ tıyaŋ a nɔsı puwo hʊ dı ʊ ta kı yaa,
aŋ bası tıya fuwo hʊ mɛ dı ʊ fıyɛlı pıŋ. Puwo hʊ sige, ka
lee hʊ buloŋ yaa siyee.
40 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʊ hatınna hʊ a baa, “Bee rɛ tıŋ kambıŋ
kaŋ ma? Ma ha bı laa ŋ di?”
41 Ɛɛ rɛ kambıŋ marı kaŋ ba weliŋ, ba kı pıyɛsı dɔmɔŋ a
baa, “Nıgɛɛ doho paalı yaa baal no? Puwoni abee fuwoni
buloŋ kı tıŋa ʊ nyʊwa.”

5

Yesu tııbı baal kıdıgı gyıŋbɔmɔ aa kana
Matiwu 8.28-34; Luka 8.26-39

1 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʊ hatınna hʊ sii kyol Galili fuwobal hʊ
kyolo a mʊ pele Gɛrasa tımma paalʊʊ a lıı nııduworiboro
hʊ tıyaŋ.
2 Yesu aa lıı dı ʊ sıŋ, dı baal kıdıgı gyıŋbɔmɔ gyı aa kana
rɛ gɛɛ.
3 Ʊ gyı lıı bilni tıyaŋ nɛ a kı ko dı ʊ kyem-ʊ. Bilni hʊ
nyuni tıyaŋ nɛ ʊ gyı aa gɔllı we.
4 Ba gyı aa kaŋ kyɔrʊmɔ vʊwa ʊ rɛ, a mʊ lɔlɔ, beewıya
ba aa ko vʊwa ʊ buloŋ, ʊ aa kaŋ tɔrı rɛ. Ba aa kana ʊ we
kpıyası mɛ, ʊ ŋmaa kpıyası hʊ bori. Nal buloŋ tuwo aa sı
wuwo kana ʊ.
5 Wııhaa abee tebine buloŋ, ʊ gyı aa we bilni abee dogiŋsi
nyuu tıyaŋ nɛ a kı gbɛ, a kı kyıırı aŋ paa bʊwa kı paası ʊ
tıı.
6 Ʊ aa naa Yesu dı ʊ we libolii, ʊ fá mʊ kyem-ʊ, a tuu
gbinni ʊ sıya tıyaŋ.
7-8 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya gyıŋbɔŋ hʊ dı ʊ lıı baal hʊ tıyaŋ.
Baal hʊ kyıırı a baa, “Yesu, Wııbal hʊ biye, bee rɛ ı kı kyɛ
dı ı yaa ŋ? Ŋ kpaa Wıısı kyʊgı ı! Ta dɔgısı ŋ.”
9 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʊ a baa, “Ɪ feŋ nɛ bee?” Ʊ baa, “Ŋ feŋ
nɛ kıgyamaa, beewıya á yʊga rɛ daha.”
10 Ɛɛ rɛ ʊ sʊla Yesu kıŋkaŋ dı ʊ ta leŋ dı gyıŋsı hʊ lıı doŋ
paalʊʊ tıyaŋ.
11 Dı porikulaal mɛ sıŋ doŋ, a kı di kına dogimo hʊ nyuu.
12 Gyıŋsı hʊ sʊla Yesu dı ʊ leŋ dı ba mʊ gyʊʊ porikusi hʊ
tıyaŋ.
13 Ʊ laa nyʊwa. Ɛɛ rɛ ba lıı baal hʊ tıyaŋ a mʊ gyʊʊ
porikusi hʊ tıyaŋ. Porikusi hʊ buloŋ sii fá lıı dogimo hʊ

nyuu, a mʋ tuu gyʋʋ fuwo hʋ tɪyaŋ, a nyʋwa nɪɪ sʋba. Porikusi hʋ fa pele tusi bʋlɪya.

14 Ɛɛ rɛ porikudaala hʋ fá mʋ heeli tɪya bagɪdaala abee
tɔɔ hʋ nala buloŋ. Ba buloŋ sii ko lɪɪ Yesu lee.
15 Ba aa ko dɪ baal hʋ gyɪŋsɪ fa aa kana hʋ, dɪ ʋ hɔnɔ a
laalɪ gal a kaŋ laaŋfɪya. Ba aa naa gɛɛ, kambɪŋ gyʋʋ ba.
16 Nala hʋ fa aa we doŋ a naa wɪɪ hʋ aa yaa baal hʋ abee
porikusi hʋ, ba basɪ wɪɪ hʋ tɪya nala hʋ buloŋ.
17 Ba aa nɪɪ gɛɛ rɛ, ba ko sʋla Yesu dɪ ʋ lɪɪ ba paalʋʋ tɪyaŋ.
18 Ɛɛ rɛ Yesu mʋ dɪ ʋ gyʋʋ nɪɪduworiboro hʋ. Baal hʋ
gyɪŋsɪ hʋ fa aa kana hʋ sʋla ʋ a baa dɪ ʋ leŋ dɪ ʋ ko dɪ ba
mʋ.
19 Yesu kaŋ vɪya, aŋ basɪ tɪya ʋ dɪ ʋ mɪɪgɪ mʋ dɪya a basɪ
tɪya ʋ dɪya nala wɪɪ hʋ buloŋ á Tɪɪna Wɪɪsɪ aa yaa ʋ tɪyaŋ,
abee ʋ aa fáá ʋ sikii maga gɛɛ.
20 Baal hʋ mɪɪgɪ mʋ tɔnɪ fi hʋ aa we doŋ paalʋʋ tɪyaŋ,
a basɪ wɪɪ hʋ buloŋ Yesu a yaa tɪya ʋ. Nala nɪɪ, ʋ yaa ba
wɪkperii.

Gyerusi toluu abee haaŋ hʋ aa dige Yesu gal
Matiwu 9.18-26; Luka 8.40-56

21 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ mʋ gyʋʋ nɪɪduworiboro hʋ a kyol fuwo
hʋ kyolo a mʋ hɔŋ fuwo hʋ nyʋwa. Nala giri ko kyige ʋ.
22 Ɛɛ rɛ dɪ baal kɪdɪgɪ we doŋ, ba kɪ yɪrɪ Gyerusi. Ʋ fa yaa
Gyuuma wɪɪkyʋwaldɪya nɪhɪyawʋ rɛ. Ʋ aa naa Yesu, ʋ tuu
tele ʋ naasɪ tɪyaŋ,
23 a sʋla ʋ a baa, “Ɲ toluu rɛ aa wɪɪlɪ, a pɪŋ kɪ kyɛ dɪ ʋ
sʋba. Ɲ aa sʋla ɪ dɪ ɪ ko kpa ɪ nosi dɔbɔ ʋ tɪyaŋ, dɪ ʋ deye.”
24 Yesu sii tɪŋa ʋ hal ba kɪ mʋ. Nɪgyamaa mɛ sii kɪ tɪŋa ʋ
hal a gol-ʋ kyige.
25 Haaŋ kɪdɪgɪ gyɪ we gyamaa hʋ tɪyaŋ a kaŋ wɪɪl kɪdɪgɪ.
Ʋ gyɪ aa yaa ʋ hawɪya ba bee teŋ ʋ bɪsɪ fi abee balɪya rɛ
gɛɛ.
26 Ʋ gyɪ gɔllɪ yaa luliye kɪŋkaŋ, a na tʋwara weliŋ, a paalɪ
kyogi ʋ molbiye buloŋ ta waasʋ, ka wɪɪl hʋ gba marɪ gyʋʋ
ʋ tɪyaŋ.
27 Ʋ gyɪ nɪɪ Yesu wɪya rɛ, a mɛ ko kɪ tɪŋ nala hʋ tɪyaŋ, aŋ
kɪ bɪɪnɪ ʋ tɪya tɪyaŋ a baa,
28 “Dɪ ŋ yaŋ wuwo dige ʋ gal mɛ, ŋ sɪ deye.” Ɛɛ rɛ ʋ pɪyɛgɪ
nala hʋ a mʋ sɪŋ Yesu hal a kaŋ noŋ a dige ʋ gal.
29 Ʋ aa dige ʋ gal hʋ tɪyaŋ nɛ, ʋ wɪɪl hʋ pirigi teŋ. Ɛɛ rɛ
ʋ tɪɪ gyɪma anɪɪ ʋ wɪɪl hʋ tene rɛ.
30 Ka Yesu mɛ gyɪma ʋ tɪya tɪyaŋ anɪɪ dee kɪdɪgɪ lɪɪ ʋ tɪyaŋ
nɛ. Ʋ bɪrɪmɪ nala hʋ lee a pɪyɛsɪ ba a baa, “Aŋnɛ rɛ dige ŋ
gal gɛɛ?”

31 Ɛɛ rɛ ʋ hatınna baa, “Ɪ bı naa nala aa yʋga gɛɛ a gol-ı
kyige? Ka ı bıl kı pıyɛsı dı aŋnɛ rɛ dige ı gal?”
32 Aŋka Yesu ha vıya aŋ kı deŋ dı ʋ na nal hʋ a dige ʋ.
33 Amɛ haaŋ hʋ gyı aa gyıŋ wıı hʋ aa yaa ʋ tıyaŋ wıya,
ʋ ko a kı kyele, a tuu tele Yesu naası tıyaŋ aŋ bası wıı hʋ
buloŋ tıya ʋ.
34 Ɛɛ rɛ Yesu mııgı bası tıya ʋ a baa, “Ɲ toluu, ı laadii rɛ
leŋ ı deye. Kı mʋ abee laaŋfıya. Wııl hʋ bıl bı sı kana ı.”
35 Yesu ha aa bası wıya haaŋ hʋ lee gɛɛ, dı tıŋdaala lıı
Gyerusi dıya, a ko bası tıya Gyerusi a baa, “Ɪ toluu hʋ sʋba
rɛ, ta bıl kı dɔŋ Tıına hʋ.”
36 Yesu aa nıı ba aa bası gɛɛ, ka ʋ bası tıya Gyerusi a baa,
“Ta leŋ dı ı bembii kı sii, laa ŋ di.”
37 Ɛɛ rɛ Yesu sii, a bı leŋ nal buloŋ tıŋa ʋ hal see Piita,
abee Gyemsi, abee ʋ naabiye Gyɔɔŋ.
38 Ɛɛ rɛ ba ko pele Gyerusi dıya. Ba aa ko dı ba kaŋ
kyagıŋsı a kı ŋmaa nyʋʋsı bagıbagı, a kı wii lee buloŋ.
39 Ʋ mʋ gyʋʋ a pıyɛsı ba a baa, “Bee rɛ tıŋ ma kı yaa
kyagıŋsı no buloŋ? Biye hʋ bı sʋba. Ʋ ta kı pıŋ doo rɛ.”
40 Ba buloŋ mııgı sıŋ kı mʋma ʋ. Ɛɛ rɛ ʋ kile ba ta ba lıı,
aŋka ʋ kaŋ biye hʋ kuwo, abee ʋ naa, abee ʋ hatınna hʋ
boto, ba gyʋʋ dıya hʋ tıyaŋ biye hʋ aa pına.
41 Ba aa gyʋʋ dıya hʋ, Yesu mʋ kaŋ biye hʋ noŋ tıyaŋ aŋ
baa, “Talita kumi.” Ʋ memii rɛ yaa “Haŋtolibiye, ŋ baa ı
sii.”
42 Biye hʋ nyagı sii a kı vala, nala hʋ buloŋ nyʋʋsı fıyɛlı.
Biye hʋ fa yaa bısı fi abee balıya rɛ.
43 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba abee sıfıyası, dı ba ta leŋ dı nal
buloŋ nıı wıı no, aŋ bası tıya ba dı ba kyɛ kıdiiliye tıya
biye hʋ dı ʋ di.

6

Nazarɛti tımma vıya Yesu
Matiwu 13.53-58; Luka 4.16-30

1 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʋ hatınna hʋ lıı haŋ paalʋʋ hʋ tıyaŋ a
kpa mʋ ʋ bee tıı.
2 Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ, ʋ sii mʋ gyʋʋ Gyuuma
wııkyʋwaldıya a kı daga nala. Ba aa nıı ʋ wıbasıı hʋ,
ba gyeniŋ buloŋ hirige rɛ, a baa “Ɛɛ rɛ ʋ yaa a gyıŋ wıya
no? Aŋnɛ rɛ tıya ʋ wıgyʋŋ no?
3 Ɛɛ rɛ ʋ yaa a wuwo kı yaa wımagıla no? Á gyıma ʋ rɛ!
Kapiŋta hʋ daa gɛɛ? Mɛɛrı biibaal daa gɛɛ. Gyemsi abee
Gyoose abee Gyuda abee Siimɔŋ daa yaa ʋ naabalıya? Ʋ
naatoliye we daha.” Ɛɛ rɛ ba sii bee su ʋ.

4 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪɪsɪ tɪŋdaal kɛ buloŋ,
ʊ aa kaŋ yohuŋ nɛ lee buloŋ tɪyaŋ, amɛ ʊ bee nala abee ʊ
dɪya nala tɪɪ kɛ sɪɪ aa bee su ʊ.”
5 Akuu ba aa bɪ laa ʊ di wɪya, ʊ bɪ wuwo yaa wɪduwoni
buloŋ doŋ tɪyaŋ. Ʊ yaŋ ta kpa ʊ nosi a dɔbɔ wɪɪla tɪmma
baŋmana tɪyaŋ nɛ ba deye.
6 Yesu nyʊwa gyɪ fɪyɛla rɛ abee ʊ tɪɪ bee nala aa bɪ laa ʊ
di.

Yesu tɪŋ ʊ kpambɪsɪ fi abee balɪya hʊ
Matiwu 10.5-15; Luka 9.1-6

7 Ɛɛ rɛ ʊ sii mʊ gɔllɪ tɔnɪ hʊ buloŋ aa kpaga doŋ a kɪ daga
nala. Ʊ yɪrɪ ʊ hatɪnna fi abee balɪya hʊ a laŋŋɪ, a tɪŋ ba
balɪya balɪya a tɪya ba dee gyɪŋbɔmɔ nyuu tɪyaŋ.
8 Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya ba a baa, “A lɪɪ ma daatɪgɪya hal, ma ta
bɪl kpaa kɪŋ buloŋ pɛ a vala ŋmanɪɪ hʊ. Ma ta kaŋ kɪdiiliye
mʊ, a ta kpaa diiku mɛ kolo, a ta kpaa molbii mɛ.
9 Amɛ ma paa ma naatɔbɔ we, aŋ ta bɪl kpaa gal pɛ kɪna
hʊ ma aa laala tɪyaŋ.
10 Dɪ mamaa rɛ ko mʊ gyʊʊ tɔɔ buloŋ, ma gyʊʊ dɪya hʊ
nala aa kyo ma wɪya, a we dɪɪdɪgɪ tɪyaŋ gɛɛɛ dɪ saŋa hʊ ma
aa sɪ lɪɪ tɔɔ hʊ tɪyaŋ mʊ pele.
11 Dɪ ma ko mʊ tɔɔ buloŋ dɪ ba pɔ dɪ ma ta gyʊwa, a bɪ sɪ
gyegili nɪɪ wɪya hʊ mɛ ma aa basɪ, ma gallɪ mʊ. Dɪ ma ko
lɪɪ bee hʊ tɪyaŋ, ma piisi ma naasɪ taŋha ta. Ɛɛ rɛ sɪ leŋ dɪ
ba gyɪma anɪɪ ba aa vɪya ma nyɛ Wɪɪsɪ sɪ dɔgɪsɪ ba.”
12 Ʊ aa tɪya ba ʊ nyʊʊdaasɪ ko mʊ teŋ, ba lɪɪ mʊ a basɪ kɪ
tɪya nala dɪ ba bɪrɪmɪ lɪɪ ba wɪbɔmɔ tɪyaŋ.
13 Ba gyɪ kile gyɪŋbɔmɔ yʊga rɛ nala tɪyaŋ, ba lɪɪ. Ba kpaa
nʊʊ mɛ a tɪsɪ wɪɪla tɪmma ba na laaŋfɪya.

Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ sʊʊ
Matiwu 14.1-12; Luka 9.7-9

14 Ɛɛ rɛ Yesu feŋ taalɪ lee hʊ buloŋ, Kuwori Hɛrɔtɪ mɛ
nɪɪ ʊ wɪya. Nala badɔmɔŋ kɪ basɪ a baa, “Ʊ rɛ yaa Gyɔɔŋ,
Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ. Wɪɪsɪ kyisi ʊ sʊʊ tɪyaŋ nɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ kaŋ
dee a kɪ yaa wɪmagɪla no buloŋ.”
15 Ka badɔmɔŋ mɛ baa dɪ Ilaagya rɛ, nal hʊ fa aa yaa
Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ kɪdɪgɪ. Badɔmɔŋ mɛ baa dɪ ʊ yaŋ ta yaa
Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ anɪɪ faafaa nala hʊ kɪdɪgɪ gɛɛ.
16 Kuwori Hɛrɔtɪ aa nɪɪ ʊ wɪya, ʊ baa, “Gyɔɔŋ nɛ gɛɛ. Ʊ
rɛ yaa nal hʊ ŋ gyɪ aa leŋ ba keri ʊ nyuu hʊ. Ʊ rɛ sii sʊʊ
tɪyaŋ gɛɛ.” Wɪɪ hʊ aa tɪŋ Hɛrɔtɪ gyɪ leŋ ba keri Gyɔɔŋ nyuu
rɛ nyɛ:
17 Hɛrɔtɪ tɪɪtɪɪ gyɪ leŋ ba kaŋ Gyɔɔŋ tɔ dɪyaŋ nɛ ʊ haaŋ
Hɛrodiya wɪya. Beewɪya Hɛrodiya gyɪ yaa ʊ maana Fɪlɪpɪ
haaŋ nɛ, ʊ kaŋ fasɪ.

18 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ basɪ tɪya Hɛrɔtɪ a baa, “Ʊ bɪ yaa ŋmanɪɪ
dɪ ɪ kaŋ ɪ maana haaŋ fasɪ.”
19 Ɛɛ rɛ tɪŋ Hɛrodiya laa wɪɪ hʊ we ʊ tɪya tɪyaŋ a kɪ kyɛ
dɪ ba kpʊ Gyɔɔŋ. Amɛ ʊ gyɪ bɪ naa ŋmanɪɪ dɪ ʊ kpʊ ʊ,
beewɪya Hɛrɔtɪ gyɪ aa pɔ Gyɔɔŋ nɛ.
20 Hɛrɔtɪ gyɪ aa tɪya Gyɔɔŋ gyɪrɪma rɛ, beewɪya ʊ naa dɪ
ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna rɛ a kɪ yaa wɪya hʊ aa kpaa ŋmanɪɪ.
Gyɔɔŋ wɪbasɪɪ buloŋ gyɪ aa kperi Hɛrɔtɪ rɛ, ka abee gɛɛ
buloŋ, ʊ ha kyo dɪ ʊ gyegili nɪɪ wɪya hʊ ʊ aa basɪ rɛ.
21 Amɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ Hɛrodiya ha vɪya aŋ na ʊ ŋmanɪɪ rɛ.
Kuwori Hɛrɔtɪ kyɛlʊlɪɪ kyɛɛ rɛ gyɪ ko baŋ pele. Ɛɛ rɛ ʊ sii
yaa kɪdiiliye yʊga, a yɪrɪ ʊ kuworibiisi abee ʊ laalyuwolo
nɪhɪyasɪ, abee Galili nɪhɪyasɪ, ba buloŋ ko laŋŋɪ a hɔŋ kɪ di
kɪna hʊ.
22 Ba hɔnɪɪ hʊ tɪyaŋ nɛ Hɛrodiya toluu ko gyʊʊ gʊwa.
Hɛrɔtɪ bee nala hʊ buloŋ kɪ deŋ ʊ, ba tenni fɪyɛlɪ ʊ nyuu
tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ Hɛrɔtɪ basɪ tɪya haŋtolibiye hʊ dɪ ʊ kɛ daga
kɪŋ hʊ buloŋ ʊ aa kyɛ, dɪ ʊ sɪ tɪya ʊ.
23 Ʊ paalɪ ŋmɪyɛsɪ rɛ a baa, “Ɪ aa kyɛ kɪŋ hʊ buloŋ ŋ sɪ
tɪya ɪ. Dɪ ɪ rɛ aa kyɛ ŋ taŋha logiŋ kɪdɪgɪ, haalɪ a pele faŋ
mɛ, ŋ sɪ kpa tɪya ɪ.”
24 Haŋtolibiye hʊ sii lɪɪ, a mʊ pɪyɛsɪ ʊ naa a baa, “Ɲ basɪ
baa bekiŋ nɛ ŋ kɪ kyɛ?” Ɛɛ rɛ Hɛrodiya baa, “Basɪ tɪya ʊ dɪ
Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ nyuu rɛ ɪ kɪ kyɛ.”
25 Haŋtolibiye hʊ mɪɪgɪ lagɪlagɪ a mʊ kuwori hʊ lee a basɪ
tɪya ʊ a baa, “Ɲ aa kyɛ dɪ ɪ keri Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ nyuu
rɛ, a we parɪtɪ tɪyaŋ, a kaŋ ko tɪya ŋ.”
26 Kuwori hʊ aa nɪɪ wɪɪ no, ʊ tɪya buloŋ kyogi. Amɛ ʊ aa
ŋmɪyɛsa nala hʊ buloŋ sɪɪ tɪyaŋ gɛɛ, ʊ bɪl bɪ sɪ wuwo lugisi
ʊ nyʊwa.
27 Ɛɛ rɛ ʊ yɪrɪ laalyuwol kɪdɪgɪ, a tɪma ʊ dɪ ʊ mʊ keri
Gyɔɔŋ nyuu kaŋ ko.
28 Laalyuwol hʊ sii a mʊ lee hʊ ba aa kaŋ Gyɔɔŋ mʊ tɔ hʊ,
a keri ʊ nyuu a we parɪtɪ tɪyaŋ, a kaŋ ko tɪya haŋtolibiye
hʊ. Ʊ laa a kaŋ mʊ tɪya ʊ naa.
29 Gyɔɔŋ hatɪnna hʊ aa nɪɪ wɪɪ no, ba sii ko a laa ʊ teŋbii
a kaŋ mʊ hogo.

Yesu tɪya nala tusi bʊnɔŋ kɪdiiliye ba di vɔgɔ
Matiwu 14.13-21; Luka 9.10-17; Gyɔɔŋ 6.1-14

30 Yesu hatɪnna hʊ ʊ fa aa tɪma hʊ, ba mɪɪgɪ ko ʊ lee, a
basɪ wɪya hʊ buloŋ ba aa yaa abee wɪya hʊ buloŋ ba aa
daga, a tɪya ʊ.
31 Nala hʊ badɔmɔŋ gyɪ aa yaŋ kɪ lɪɪ rɛ ka badɔmɔŋ mɛ
ko kɪ gyʊʊ. Yesu abee ʊ hatɪnna paalɪ bɪ naa sɪnɪɪ dɪ ba di

kına mɛ gba. Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya ba a baa, “Ma leŋ dı á mʋ lee hʋ nala aa tuwo dı ma wiyesi mʋhʋ.”
32 Ɛɛ rɛ ba sii a gyʋʋ nııduworiboro a kı mʋ lee hʋ nala aa tuwo.
33 Amɛ nala yʋga gyı naa ba a wuwo gyıma anıı ba aa rɛ. Ɛɛ rɛ ba lıı tɔgyamaa a fa mʋ lee hʋ Yesu fa aa mʋʋ, a laa ʋ bee ʋ hatınna hʋ sıya a pele doŋ.
34 Ba mɛ mʋ ko, a lıı nııduworiboro hʋ tıyaŋ. Yesu aa ko lıı nııduworiboro hʋ tıyaŋ, dı ʋ naa nıgyamaa dı ba hɔŋ kı gyegili ʋ. Ba sikii buloŋ kana ʋ, beewıya ba gyı kıı gɛɛ rɛ anıı piyese aa bı kaŋ pedaal. Ʋ sii piili kı daga ba wıya yʋga.
35 Ʋ dıdaana aa ko pele, ʋ hatınna hʋ ko bası tıya ʋ a baa, “Lee no yaa ɔhɔ rɛ, ka wıısı fıyɛlı nyɛ.
36 Ta nala hʋ dı ba mʋ tɔnı hʋ abee bagısı aa kpaga daha, a mʋ yɔbɔ kıdiiliye a di.”
37 Yesu mııgı bası tıya a baa, “Ma mʋ kyɛ kıdiiliye tıya ba dı ba di.” Ba pıyɛsı ʋ a baa, “Gbo! Dı ámaa sı kpa molbii yɔbɔ kıdiiliye tıya nala no dı ba wuwo di vɔgɔ, ʋ sı te nıdıgı bıŋpiliŋ tuno.”
38 Nyɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Paanʋʋ baŋmɛ rɛ we doŋ? Ma mʋ na.” Ba mʋ, aŋ mııgı ko bası tıya ʋ abaa, “Kına bɔnɔŋ nɛ abee fuwonamıısı balıya.”
39 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ hatınna hʋ dı ba leŋ nala hʋ buloŋ tuu hɔŋ kyige gulo gulo ɔfıyɛl hʋ nyuu tıyaŋ.
40 Nyɛ rɛ badɔmɔŋ hɔŋ nala kɔɔ, kɔɔ, badɔmɔŋ mɛ mɔllıbalıya bee fi fi.
41 Ɛɛ rɛ ʋ kpa paanʋʋ hʋ bɔnɔŋ abee fuwonamıısı hʋ balıya, a wil deŋ wıısınyuu, aŋ kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ, aŋ kaŋ paanʋʋ hʋ lɔgɔ a tıya ʋ hatınna hʋ dı ba laa mʋ kpaa nala hʋ. Ʋ bıl kaŋ fuwonamıısı hʋ balıya mɛ a kpaa ba.
42 Ba buloŋ di a vɔgɔ.
43 Ka ba mʋ paa paanʋʋ hʋ abee fuwonamıısı hʋ kıkaalıya, a su simbiisi fi abee balıya.
44 Nala hʋ gyı aa dii kıdiiliye hʋ, ba tıyaŋ baala dʋŋ gyı yaa tusi bʋnɔŋ nɛ.

Yesu vala nıı nyuu tıyaŋ
Matiwu 14.22-33; Gyɔɔŋ 6.15-21

45 Ɛɛ rɛ ʋ leŋ ʋ hatınna hʋ mʋ gyʋʋ nııduworiboro, a laa ʋ sıya duwori kyol fuwo hʋ kyolo, a kı mʋ Bɛsaada. Ka ʋ ta nıgyamaa hʋ buloŋ ba mʋ.
46 Ʋ aa taa nala hʋ ba mʋ teŋ, ʋ sii mʋ gyıŋ dogimo kıdıgı nyuu dı ʋ kyʋwalı Wıısı.

47 Ʊ dıdaana ko kı pele dı nııduworiboro hʋ we nıı hʋ tʋtʋʋ bee tʋtʋʋ, aŋka Yesu dʋŋ ha we dogimo tıyaŋ.
48 Ɛɛ rɛ Yesu deŋ na dı puwo kaŋ ʋ hatınna hʋ kı lʋga, a pɔ dı nııduworiboro hʋ ta mʋwa. Ʊ sıgballınyʋwa, ʋ sii a vala nıı hʋ nyuu a kı mʋ, a ko kpaga ba, a kı kyɛ dı ʋ parı ba baŋ.
49 Ba aa na ʋ dı ʋ aa vala nıı hʋ nyuu, ba bıına anıı nıdıma rɛ. Kambıŋ kaŋ ba, ba yaga kyiyesuu.
50 Ɛɛ rɛ ʋ piliŋsi bası tıya ba a baa, “Ma kaŋ ma tıı. Mıyaŋ nɛ. Ma ta leŋ dı kambıŋ kaŋ ma.”
51 Ka ʋ yaŋ mʋ gyʋʋ nııduworiboro hʋ. Ʊ aa gyʋʋ ko teŋ, puwo hʋ sige. Ʊ yaa ʋ hatınna hʋ wıkperii.
52 Ba gyı naa dı Yesu kaŋ paanʋʋ gama bɔnɔŋ a kpaa nala tusi bʋnɔŋ nɛ, ka ba ha gyı bı gyıŋ wıı hʋ memii, beewıya ba ha bı gyıŋ nal hʋ Yesu aa yaa.

Yesu tııbı wııla tımma Gyɛnɛsarɛtı tıyaŋ
Matiwu 14.34-36
53 Ɛɛ rɛ ba kyol fuwo hʋ kyolo, a ko pele tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Gyɛnɛsarɛtı, a lıı nııduworiboro hʋ tıyaŋ aŋ kaŋ vʋwa nıı hʋ nyʋwa.
54 Ba aa lıı ko teŋ, dı nala gyıma anıı Yesu rɛ.
55 Ba fá mʋ gbɛ ba paalʋʋ buloŋ, a paa wıılı tımma abee ba wasını, a kaŋ mʋ lee kɛ buloŋ ba aa nıya dı Yesu we.
56 Lee kɛ buloŋ Yesu a mʋwa, tɔbala koo tɔbiisi koo bagısı, nala aa paa ba wııla tımma rɛ a kaŋ lıı biŋ lıgyalıya tıyaŋ, a sʋla ʋ dı ʋ leŋ dı ba dige ʋ gal nyʋwa mɛ gba. Ba nala hʋ buloŋ gyı aa wuwo dige ʋ, ba gyı naa laaŋfıya rɛ.

7

Farasiima abee Wıısı Teŋ dıdagıla bası ba naabaala lesiri tıŋıı wıya
Matiwu 15.1-9
1 Ɛɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı, Farasiima abee Wıısı Teŋ dıdagıla badɔmɔŋ sii lıı Gyerusalɛm ko, ba buloŋ sii ko Yesu lee.
2 Ba aa ko ba naa dı Yesu hatınna hʋ badɔmɔŋ bı sɔŋ nıı aŋ kı di kına. Nyɛ yaa bisiŋ nɛ ba lesiri tıyaŋ.
3 Farasiima abee Gyuuma buloŋ bı sı laa nyʋwa di kıŋ buloŋ dı ba bı sɔŋ nıı anıı ba naabaala lesiri aa daga gɛɛ.
4 Dı ba aa rɛ ko lıı yɔbɔ ko mɛ, ba aa sɔŋ nıı rɛ aŋ na di kına. Ba sıŋsı yʋga. Ba kaŋ ŋmanıı kıdıgı mɛ rɛ ba aa kı vaalı ba nıınyʋwagbaŋbiisi abee ba kıdigbaŋsı abee ba hɔgı viini buloŋ.
5 Ɛɛ rɛ ba ko pıyɛsı Yesu a baa, “Bee rɛ tıŋ ı hatınna hʋ kı kyogi a naabaala sıŋsı nyɛ? Bee rɛ tıŋ ba aa bı sɔŋ nıı aŋ kı di kına?”

6 Ɛɛ rɛ ʊ mɪɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, “Minaafigi tɪmma!
Ma wɪya hʊ buloŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya gyɪ aa basa faafaa
buloŋ, ba yaa wɪtɪɪ rɛ. Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ anɪɪ ʊ baa
dɪ Wɪɪsɪ baa,
‘Nyʊwa dʊŋ nɛ nala no kaŋ kɪ tɪya ŋ gyɪrɪma, amɛ ŋ wɪya
tuwo ba tɪsɪ tɪyaŋ.
7 Ba aa kɪ kyʊwalɪ ŋ waasʊ rɛ, a kɪ daga nihuwobisi ŋmaŋsɪ
aŋ baa dɪ Wɪɪsɪ rɛ basa.’
8 Nihuwobisi ŋmaŋsɪ rɛ ma kɪ tɪŋa aŋ vɪya Wɪɪsɪ nyʊwa
tɪŋɪɪ”
9 Yesu bɪl baa, “Ma kaŋ wɪgyʊŋ kɪdɪgɪ rɛ aa wuwo vɪya
Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ aŋ kɪ tɪŋ ma naabaala ŋmaŋsɪ. Ma aa yaa
gɛɛ, ma tol sʊma rɛ?
10 Moosi fa saba rɛ a basɪ anɪɪ Wɪɪsɪ baa dɪ ɪ kɪ fá ɪ kuwo
abee ɪ naa, a bɪl sabɪ a baa dɪ dɪ nal lɛ tʊʊsɪ ʊ kuwo abee ʊ
naa, dɪ ba kpʊ ʊ tɪɪna.
11 Amɛ ma kɛ basɪ anɪɪ dɪ nal lɛ kaŋ kɪŋ, a maga dɪ ʊ kpa
kyiyeli ʊ kuwo koo ʊ naa, ka dɪ tɪɪna basɪ tɪya ba abaa,
“Kɪŋ hʊ ŋ fa aa sɪ kpa kyiyeli ma hʊ, ʊ yaa ‘Kɔribaŋ’ nɛ.”
(Ʊ memii rɛ yaa, kɪŋ hʊ bɪrɪmɪ Wɪɪsɪ tol lɛ.) Ʊ bɪl bɪ maga
dɪ ʊ kpa tɪya ba.
12 A kuu nyɛ wɪya, ma bɪ daga dɪ ʊ yaa wɪɪ buloŋ a kyiyeli
ʊ kuwo abee ʊ naa.
13 Nyɛ rɛ ma yaa a vɪya Wɪɪsɪ nyʊwa tɪŋɪɪ aŋ kɪ tɪŋ ma
naabaala ŋmaŋsɪ, a bɪl sii kpa daga ma biisi mɛ. Wɪtesi no
yʊga rɛ ma kɪ yaa.”

Kɪna hʊ aa kaŋ bisiŋ
Matiwu 15.10-20

14 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl yɪrɪ nala hʊ ba ko laŋŋɪ. Ba aa ko, ʊ basɪ
tɪya ba a baa, “Ma buloŋ gyegili nɪɪ weliŋ.
15 Nal kɪdiiliye bɪ sɪ wuwo leŋ dɪ ʊ yaa bisiŋ tɪɪna. Kɪŋ
kɛ buloŋ aa tuu nal fuu ʊ bɪ kaŋ bisiŋ. Amɛ wɪya hʊ aa lɪɪ
ʊ tɪya tɪyaŋ ko kɪ lɪɪ, ba aa rɛ sɪ wuwo leŋ dɪ ʊ yaa bisiŋ
tɪɪna.
16 Nala hʊ aa kaŋ dɪgɪna, ma gyegili nɪɪ weliŋ.”
17 Ʊ aa basɪ gɛɛ teŋ, ʊ leŋ nala hʊ aŋ mʊ gyʊʊ dɪya. Ɛɛ rɛ
ʊ hatɪnna hʊ ko pɪyɛsɪ ʊ namaga hʊ memii.
18 Nyɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Ma ha bɪ kaŋ wɪgyʊŋ? Ma bɪ
gyɪma anɪɪ dɪ nal lɛ di kɪŋ, ʊ bɪ sɪ wuwo leŋ dɪ ʊ kaŋ bisiŋ?
19 Dɪ ɪ rɛ dii kɪŋ, ʊ bee gyʊʊ ɪ tɪya. Ɪ fuu rɛ ʊ aa tuu, ɪ nyɛ
ta.” Yesu aa basɪ nyɛ, ʊ daga anɪɪ kɪdiiliye sɪŋsɪ bɪl tuwo rɛ
gɛɛ.
20 Ɛɛ rɛ ʊ bɪl baa, “Wɪya hʊ aa lɪɪ nal tɪya tɪyaŋ nɛ aa leŋ
nal kaŋ bisiŋ.

21 Ɪ tɪya tɪyaŋ nɛ ɪ aa bɪɪnɪ wɪbɔmɔ yayɪ anɪɪ sɔŋsɔŋ, gaal,
nala kpʊyɪ, nala haana kyɛyɪ, tɪbal, a kɪ yaa wɪbɔŋ kɛ buloŋ,
a kɪ mʊrɪ nala, a kɪ yaa wɪya hʊ buloŋ aa bɪ maga dɪ ɪ yaa.
22 Ɪ tɪya kɪ hɔllɪ nala. Ɪ kɪ kyogi nala fene, a kɪ daga ɪ tɪɪ,
a kɪ yaa bambugi wɪya.
23 Wɪbɔmɔ no buloŋ yaa bisiŋ wɪya rɛ, ka nihuwobiŋ tɪya
tɪyaŋ nɛ ba buloŋ aa lɪɪ.”

Siiriya paalʊʊ haaŋ laa Yesu wɪya di
Matiwu 15.21-28

24 Ɛɛ rɛ Yesu sii lɪɪ doŋ, a mʊ Taaya paalʊʊ, a mʊ gyʊʊ faŋa
dɪya kɪdɪgɪ tɪyaŋ, a bee kyɛ dɪ nal buloŋ gyɪma ʊ wɪya, ka
ba vɪya aŋ gyɪma.
25 Haaŋ kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we doŋ a lɪɪ Fɔniisɪya aa we Siiriya
paalʊʊ tɪyaŋ, a yaa Giriki tɪɪna. Gyɪŋbɔŋ gyɪ kaŋ ʊ toluu.
26 Ɛɛ rɛ ʊ nɪɪ Yesu wɪya, a sii ko tuu tele ʊ naasɪ tɪyaŋ, a
sʊla ʊ dɪ ʊ kile gyɪŋbɔŋ hʊ ta ʊ biye hʊ tɪyaŋ.
27 Yesu pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Dɪ ɪ rɛ kaŋ biisi, ɪ sɪ laa nyʊwa
kpa ba kɪdiiliye tɪya vasɪ? Aayɪ, ɪ aa laa sɪya yaa kɪdiiliye
hʊ tɪya ɪ biisi hʊ rɛ, dɪ ba aa rɛ yaŋ ko dɪ aŋ ka, ɪ kpa tɪya
vasɪ.”
28 Nyɛ rɛ haaŋ hʊ baa, “Wɪtɪɪ rɛ, ŋ Tɪɪna, ɪ bɪ sɪ kpa ɪ biisi
kɪdiiliye kɛ tɪya vasɪ. Amɛ biisi hʊ aa dii ka kɪna hʊ kɪ tele
taŋha, ba aa rɛ vasɪ hʊ mɛ sɪ paa di.”
29 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya haaŋ hʊ a baa, “Ɪ aa basɪ wɪɪ no
wɪya, gyɪŋbɔŋ hʊ lɪya rɛ ɪ toluu hʊ tɪyaŋ. Kɪ mʊ dɪya.”
30 Nyɛ rɛ haaŋ hʊ kpa mʊ. Ʊ mʊwa dɪ ʊ biye hʊ pɪna,
gyɪŋbɔŋ hʊ kɔnɪ lɪɪ ʊ tɪyaŋ.

Yesu tɪɪbɪ ganɪɪ

31 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ lɪɪ Taaya paalʊʊ tɪyaŋ a mʊ tɪŋ Siidɔŋ
abee tɔnɪ fi badɔmɔŋ paalʊʊ, a mʊ pele Galili fuwobal hʊ
nyʊwa.
32 Ɛɛ rɛ dɪ ganɪɪ kɪdɪgɪ we doŋ. Ba kana ʊ ko, a sʊla Yesu
dɪ ʊ kpa ʊ nosi dɔbɔ ʊ tɪyaŋ.
33 Yesu kana ʊ kaŋ lɪɪ nala hʊ tɪyaŋ. Ba dʊŋ balɪya hɔŋ. Ɛɛ
rɛ ʊ kpa ʊ noniye a tʊʊ baal hʊ dɪgɪna tɪyaŋ aŋ tʊ naŋtʊwɔl
dige ʊ naŋdeliŋ.
34 Aŋ wil deŋ wɪɪsɪnyuu aŋ wiyesi yʊga fʊ̃ʊ̃, aŋ basɪ tɪya
baal hʊ baa, “Ɛfata.” Ɛfata memii rɛ yaa kaŋ suri.
35 Ɛɛ rɛ baal hʊ dɪgɪna suri. Ʊ naŋdeliŋ mɛ bɪrɪmɪ, ʊ kɪ
basɪ wɪya weliŋ.
36 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya nala hʊ abee sɪfɪyasɪ dɪ ba ta basɪ
wɪɪ no tɪya nal buloŋ. Abee gɛɛ buloŋ, ka ba ha vɪya aŋ
kpa wɪɪ hʊ wuwoli lee buloŋ.

37 Nala hʋ buloŋ a nıı wıı no, ba hirigi kıŋkaŋ a baa, “Wıı
kɛ buloŋ nɛ ʋ wuwo kı yaa weliŋ. Ʋ paalı leŋ wonni kı nıı
wıya rɛ, a leŋ ganıya mɛ wuwo kı bası wıya.”

8

Yesu tıya nala tusi bʋnaa kıdiiliye
Matiwu 15.32-39

1 Saŋa kıdıgı nıgyamaa bıl ko laŋŋı ʋ lee tıyaŋ nɛ. Ʋ
kyɛtoo kyɛɛ dı ba bıl bı kaŋ kıdiiliye dı ba di. Ɛɛ rɛ Yesu
yırı ʋ hatınna hʋ a bası tıya ba a baa,
2 “Ŋ aa naa nala hʋ sikii kana ŋ nɛ. Ba aa we ŋ lee ʋ kyɛyɛ
boto rɛ nyɛ, dı ba bı dii kıŋ buloŋ.
3 Dı ba aa rɛ bı dii kıŋ buloŋ, ka dı ŋ baa dı ba mııgı, ba
sı mʋ yiyegi ŋmanıı tıyaŋ, beewıya ba badɔmɔŋ lıı liboliye
rɛ.”
4 Ɛɛ rɛ ʋ hatınna hʋ pıyɛsı ʋ a baa, “Ɛɛ rɛ ı sı yaa a na
kıdiiliye dı nala no buloŋ di vɔgɔ ɔhɔ no tıyaŋ?”
5 Ʋ pıyɛsı ba abaa, “Paanʋʋ baŋmɛ rɛ we doŋ?” Ba baa,
“Kına bapɛ.”
6 Ɛɛ rɛ ʋ leŋ nala hʋ tuu hɔŋ taŋha, ka ʋ mʋ paa paanʋʋ
hʋ bapɛ, a kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ, aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ a
tıya ʋ hatınna hʋ dı ba laa kpaa nala hʋ. Ba laa kpaa ba.
7 Dı ba kaŋ fuwonamıısı mɛ baŋmana. Ʋ kpa ba mɛ a
kyʋwalı Wıısı, aŋ leŋ ʋ hatınna hʋ laa kpaa nala hʋ buloŋ.
8 Nal buloŋ di a vɔgɔ, ka ba paa kıkaalıya hʋ a su simbiisi
bapɛ.
9 Nala hʋ fa aa dii kına hʋ pele nala tusi bʋnaa.
10 Ɛɛ rɛ ʋ ta ba, aŋ kaŋ ʋ hatınna hʋ ba mʋ gyʋʋ
nııduworiboro hʋ a mʋ Dalmanuta paalʋʋ.

Farasiima baa dı Yesu yaa wımagıl
Matiwu 16.1-4

11 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ sii ko Yesu lee, a kı pıyɛsı ʋ
wıya. Ba gyı aa kyɛ dı ba magısı ʋ na wıya, ba baa dı ʋ yaa
wımagıl dı ba na a gyıma anıı ʋ dee hʋ lıı Wıısı lee rɛ.
12 Yesu tıya buloŋ kyogi. Ʋ kyigi ʋ wiyesi aŋ pıyɛsı ba a
baa, “Ma lagılagı no nala, bee rɛ tıŋ ma aa kı kyɛ dı ŋ yaa
wımagıl dı ma na? Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, ŋ bı sı yaa
wımagıl buloŋ dı ma na anıı ŋ dee hʋ lıı Wıısı lee rɛ.”
13 Ɛɛ rɛ ʋ leŋ ba aŋ mııgı mʋ gyʋʋ nııduworiboro, a
duwori kyol fuwo hʋ kyolo.

Yesu bası Farasiima abee Hɛrɔtı bɔŋsı wıya
Matiwu 16.5-12

14 Yesu bee ʋ hatınna hʋ aa duwori kyol fuwo hʋ kyolo
tıyaŋ nɛ, ʋ hatınna hʋ liisi anıı ba yeŋŋi ba kıdiiliye ta rɛ,
aŋ kpa paanʋʋ dıgı dʋŋ we nııduworiboro hʋ tıyaŋ.

15 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ abee sɪfɪyasɪ a baa, “Ma pɔ ma tɪɪ abee
Farasiima abee Hɛrɔtɪ wɪya. Ba wɪyaalɪya kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ
sɪbʋl. Dɪ ɪ rɛ kpaa ʋ we kɪŋ buloŋ tɪyaŋ, ʋ aa sii pʋʋsɪ rɛ.”
16 Ʋ aa basɪ gɛɛ rɛ, ba hɔŋ kɪ vʋʋlɪ a baa, “Á bɪ kaŋ
paanʋʋ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ basɪ gɛɛ.”
17 Yesu wuwo gyɪŋ wɪɪ hʋ ba aa vʋʋlɪ, a pɪyɛsɪ ba a baa,
“Bee rɛ tɪŋ ma hɔŋ kɪ vʋʋlɪ baa ma bɪ kaŋ paanʋʋ? Ma sɪya
ha bɪ suro? Bee rɛ tɪŋ ma nyuni sʋba gɛɛ?
18 Ma kaŋ sɪya rɛ, ma bee na? Ma kaŋ dɪgɪna rɛ, ma bee
nɪɪ wɪya? Ma bɪ liisi wɪɪ hʋ?
19 Ŋ kpaa paanʋʋ bɔnɔŋ nɛ a lɔgɔ kpaa baala tusi bɔnɔŋ.
Ma aa paa kɪkaalɪya hʋ, simbiisi baŋmɛ rɛ ma paa su?” Ba
baa, “Simbiisi fi abee balɪya.”
20 Ʋ bɪl pɪyɛsɪ ba, “Ŋ bɪl aa kpaa paanʋʋ bapɛ a lɔgɔ kpaa
nala tusi banaa, ma aa paa kɪkaalɪya hʋ, simbiisi baŋmɛ rɛ
ma paa su?” Ba baa “Simbiisi bapɛ.”
21 Ɛɛ rɛ ʋ pɪyɛsɪ ba a baa, “Ma ha bɪ wuwo kɪ gyɪŋ wɪya
memii?”

Yesu suri nyʋlʋŋ sɪya Bɛsaada tɪyaŋ

22 Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ bɪl ko pele Bɛsaada. Ɛɛ rɛ nala
badɔmɔŋ kaŋ nyʋlʋŋ kɪdɪgɪ, a ko sʋla Yesu dɪ ʋ kpa ʋ nosi
a dige ʋ.
23 Yesu kaŋ nyʋlʋŋ hʋ noŋ tɪyaŋ a kana ʋ lɪɪ tɔɔ hʋ tɪyaŋ
a tʋ naŋtʋwɔl we ʋ sɪya tɪyaŋ, aŋ kpa ʋ noŋ dige bal hʋ
sɪya aŋ pɪyɛsɪ ʋ dɪ ʋ aa na lee rɛ?
24 Baal hʋ deŋ lee aŋ baa, “Ŋ aa na nala rɛ, amɛ ba kɪɪ
gɛɛ rɛ anɪɪ tɪɪsɪ rɛ aa gɔllɪ.”
25 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl kpa ʋ nosi dige bal hʋ sɪya. Baal hʋ marɪ
kyirigi sɪya weliŋ. Ʋ sɪya bɪl kɪ na, ʋ na kɪŋ kɪŋ buloŋ weliŋ.
26 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ dɪ ʋ ta bɪl gyʋʋ tɔɔ hʋ tɪyaŋ, dɪ
ʋ kɪ mʋ ʋ bee.

Piita baa dɪ Yesu rɛ yaa Krisita hʋ
Matiwu 16.13-20; Luka 9.18-21

27 Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ bɪl sii doŋ a kɪ mʋ Sizaariya Filipi
paalʋʋ. Ba aa mʋʋ hʋ tɪyaŋ nɛ, Yesu pɪyɛsɪ ʋ hatɪnna hʋ a
baa, “Aŋnɛ rɛ nala baa dɪ ŋ yaa?”
28 Ba baa, “Badɔmɔŋ baa dɪ ɪ rɛ yaa Gyɔɔŋ, Wɪɪsɪnɪɪfool
hʋ. Badɔmɔŋ mɛ baa dɪ ɪ rɛ yaa Ilaagya, Wɪɪsɪ tɪŋdaal hʋ.
Badɔmɔŋ mɛ baa dɪ ɪ yaŋ ta yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʋ kɪdɪgɪ
rɛ.”
29 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ ʋ hatɪnna hʋ mɛ a baa, “Ka ma
mɛ, ma baa ŋ yaa aŋnɛ rɛ?” Piita baa “Ɪ rɛ yaa Krisita hʋ,
laataal hʋ Wɪɪsɪ a lɪya.”
30 Piita a basɪ gɛɛ rɛ, Yesu basɪ tɪya ba abee sɪfɪyasɪ dɪ ba
pɔ dɪ ba ta ko basɪ wɪɪ no tɪya nal buloŋ.

Yesu basa ɛɛ hʋ ʋ aa sɪ na tʋwara aŋ sʋba
Matiwu 16.21-28; Luka 9.22-27

31 Ɛɛ rɛ Yesu piili kɪ daga ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Mɪyaŋ Nihuwobiŋ biye, ŋ sɪ na tʋwara kɪŋkaŋ. Bee nɪhɪyasɪ abee wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ, abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla, ba buloŋ sɪ vɪya ŋ aŋ leŋ dɪ ba kpʋ ŋ. Dɪ ba aa rɛ ko kpʋ ŋ, ŋ sɪ yaa kyɛyɛ boto aŋ mɪɪgɪ sii sʋʋ tɪyaŋ.”
32 Ʋ kyaasɪ basɪ wɪɪ no rɛ tɪya ba. Ɛɛ rɛ Piita kana ʋ gɪɪgɪ lɪɪ, a nɔsɪ ʋ, aŋ basɪ tɪya ʋ anɪɪ ʋ ta basɪ gɛɛ, dɪ ʋ bɪ basɪ weliŋ.
33 Ɛɛ rɛ Yesu bɪrɪmɪ kyaasɪ ʋ hatɪnna hʋ lee aŋ nɔsɪ Piita a baa, “Sɪtaanɪ, fasɪ lɪɪ ŋ sɪya tɪyaŋ. Wɪya hʋ ɪ aa basa, nihuwobiŋ tɪbɪɪna rɛ, Wɪɪsɪ tɪbɪɪna daa.”
34 Nyɛ rɛ Yesu yɪrɪ ʋ hatɪnna hʋ abee nala hʋ buloŋ ba ko, ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ nal buloŋ nɛ aa kyɛ dɪ ʋ tɪŋa ŋ, see dɪ ʋ vɪya ʋ tɪɪ ŋmanɪɪ aŋ kpa ʋ daagarɪɪ baasɪ, a tɪŋa ŋ.
35 Nal hʋ buloŋ aa kyɛ dɪ ʋ laa ʋ mɪɪbol, ʋ bɪ sɪ na ʋ. Amɛ nal hʋ aa vɪya ʋ mɪɪbol ta ŋ wɪya, abee Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ wɪya, ʋ sɪ kɔnɪ laa ʋ mɪɪbol.
36 Dɪ ɪ rɛ tɪŋ dʋnɪya no buloŋ aŋ bɪ sɪ na mɪɪbol hʋ aa bɪ kaŋ tenii, bekiŋ tɔnɔ rɛ ɪ sɪ na?
37 Dʋnɪya no tɪyaŋ, bekiŋ nɛ ɪ sɪ wuwo kpa lenni ɪ mɪɪbol?
38 Ma lagɪlagɪ no wɪbɔŋyaala aa vɪya ŋ wɪya hʋ, na ŋ bee ŋ wɪbasɪya buloŋ aa yaa ma hɪɪsɪ rɛ. Amɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ, mɪyaŋ Nihuwobiŋ biye, ŋ bee malɪkasɪ buloŋ sɪ ko abee ŋ Kuwo gaŋdarɪ. Haŋ saŋa hʋ tɪyaŋ, ŋ wɪya aa yaa nal hʋ buloŋ hɪɪsɪ, ʋ tɪɪna wɪya mɛ sɪ yaa ŋ hɪɪsɪ.”

9

1 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, nala badɔmɔŋ we daha, ba bɪ sɪ sʋba, see dɪ ba na Wɪɪsɪ koro hʋ sɪna teŋ abee dee ka dɪ ba na sʋba.”

Yesu bɪrɪma
Matiwu 17.1-13; Luka 9.28-36

2 Kyɛyɛ badʋ hal, Yesu sii kaŋ Piita abee Gyemsi abee Gyɔɔŋ dʋŋ, ba mʋ gyɪŋ dogiŋbal kɪdɪgɪ nyuu. Ba yaa dɪ ba deŋ ba sɪya, dɪ Yesu bɪrɪma.
3 Ʋ gannɪ buloŋ pʋrɪsɪ gɛɛ pogipogi, a kɪ tʋla gɛɛ nyʋlɪɪnyʋlɪɪ. Gasasɪl buloŋ tuwo dʋnɪya no tɪyaŋ ʋ aa sɪ wuwo sasɪ gannɪ dɪ ba pʋrɪsɪ kɪɪ gɛɛ.
4 Ka Ilaagya abee Moosi ko lɪɪ ba sɪya tɪyaŋ, ba bee Yesu sɪŋ kɪ basɪ wɪya.

5 Ɛɛ rɛ Piita basɪ tɪya Yesu a baa, “Á nɪhɪyawʊ, ʊ yaa wɪwelii rɛ anɪɪ aa we daha. Leŋ dɪ á we gyama boto, dɪ ɪ
tɪŋ kɪdɪgɪ, dɪ Moosi mɛ tɪŋ kɪdɪgɪ, dɪ Ilaagya mɛ tɪŋ kɪdɪgɪ.”
6 Kambɪŋ fa kaŋ ba rɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ basɪ gɛɛ. Ʊ fa bɪ
gyɪŋ wɪɪ hʊ buloŋ ʊ aa sɪ basɪ.
7 Ɛɛ rɛ taalbal kɪdɪgɪ ko tɔ ba, ka taal kɪdɪgɪ lɪɪ taalbal
hʊ tɪyaŋ a baa, “Ŋ biikyoolii rɛ nyɛ. Ma gyegile kɪ nɪɪ ʊ
wɪbasɪɪ.”
8 Ba aa nɪɪ taal hʊ a mɪɪgɪ galdaasɪ, ba gyɪ bɪl bɪ naa nal
buloŋ, see Yesu dʊŋ.
9 Ba aa lɪɪ dogimo hʊ nyuu ko kɪ tuu tɪyaŋ, Yesu basɪ tɪya
ba a baa, “Ŋ bee kyɛ dɪ ma ko basɪ wɪɪ hʊ ma aa naa kɪ tɪya
nal buloŋ, see saŋa hʊ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa sɪ sii sʊʊ
tɪyaŋ.”
10 Ɛɛ rɛ ba laa wɪɪ hʊ we ba nyuni tɪyaŋ, aŋ kɪ pɪyɛsɪ
dɔmɔŋ, “Ʊ aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ, ʊ memii rɛ yaa bee?”
11 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ Yesu a baa, “Bee rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ Teŋ
dɪdagɪla hʊ basɪ anɪɪ Ilaagya rɛ sɪ laa sɪya ko, ka dɪ Krisita
hʊ na ko?”
12 Ʊ basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ, Ilaagya sɪ kɔnɪ laa sɪya
ko, a kaŋ kɪŋ buloŋ marɪ biŋ. Ba saba Nihuwobiŋ Biye hʊ
wɪya rɛ a biŋ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, a daga nɪɪ ʊ sɪ na tʊwara
kɪŋkaŋ, ka dɪ nala ha deŋ ʊ sɪgyʊʊ, a kana ʊ kʊwasɪ. Bee
rɛ tɪŋ ba sabɪ gɛɛ?
13 Lagɪlagɪ no, ŋ sɪ basɪ tɪya ma anɪɪ Ilaagya paalɪ ko rɛ.
Ba kana ʊ yaa ʊ gɛɛ hʊ ba aa kyɛ anɪɪ ba aa saba gɛɛ Wɪɪsɪ
Teŋ tɪyaŋ.”

Yesu tɪɪbɪ biye gyɪŋbɔŋ aa kana
Matiwu 17.14-21; Luka 9.37-43a

14 Ba aa ko pele ʊ hatɪnna hʊ nɪkaalɪya hʊ lee, dɪ
nɪgyamaa laŋŋa doŋ. Ba bee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla sɪŋ kaŋ
wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ.
15 Nala hʊ aa naa Yesu dɪ ʊ aa ko, ba hirigi a sii fá mʊ
kyem-ʊ, a kyʊwalɪ ʊ.
16 Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ʊ hatɪnna hʊ a baa, “Wɪbee rɛ ma bee
haŋ nala hʊ kaŋ kɪ kpa dɔmɔŋ?”
17 Nala hʊ kɪdɪgɪ baa, “Á Tɪɪna, ŋ biye rɛ ŋ kaŋ ko ɪ lee.
Gyɪŋbɔŋ nɛ kana ʊ, ʊ bɪrɪmɪ ganɪɪ.
18 Ʊ yaŋ ko kana ʊ buloŋ, ʊ aa tele taŋha tɪyaŋ nɛ,
naŋtʊwɔ-fʊŋfʊga tɔ ʊ nyʊwa, ʊ kɪ kyaŋ ʊ nyɪŋa aŋ tɪŋŋi.
Ŋ sʊla ɪ hatɪnna hʊ dɪ ba kile gyɪŋbɔŋ hʊ ta ʊ tɪyaŋ, amɛ
ba bɪ wuwo kile.”
19 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma lagɪlagɪ no nala, ma
bɪ laa Wɪɪsɪ di. Kyɛyɛ baŋmɛ rɛ ma tɪɪ kɪ kyɛ dɪ ŋ yaa ma
lee ka ma na laa ŋ di? Ma kaŋ biye hʊ ko ŋ na.”

20 Ɛɛ rɛ ba kaŋ biye hʋ ko ʋ lee. Gyɪŋbɔŋ hʋ aa naa Yesu,
ʋ kaŋ biye hʋ kyele, ʋ tuu tele taŋha a kɪ biliŋsi, naŋtʋwɔ-
fʋŋfʋga tɔ ʋ nyʋwa.
21 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʋ kuwo hʋ, “Kyɛbee rɛ ʋ piili ʋ?” Ʋ
baa “Ʋ biibiri tɪyaŋ buloŋ nɛ ʋ piili ʋ.
22 Saŋa kɪdɪgɪ ʋ aa wuwo kpa ʋ lo diŋ tɪyaŋ nɛ, koo nɪɪ
tɪyaŋ, a kɪ kyɛ dɪ ʋ kpʋ ʋ. Ɪ aa sɪ wuwo yaa wɪɪ hʋ buloŋ,
kɪ yaa. Fá ŋ sikii aŋ pɛ ŋ tɪyaŋ.”
23 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ɪ aa baa dɪ ŋ sɪ wuwo hʋ, ɪ tɪɪ mɛ fa sɪ
wuwo yaa, dɪ ɪ fa laa ŋ di. Beewɪya nal hʋ buloŋ aa laa ŋ
wɪya di, Wɪɪsɪ aa wuwo ʋ yaa wɪɪ kɛ buloŋ tɪya ɪ rɛ.”
24 Ɛɛ rɛ biye hʋ kuwo sii sɪŋ a heeli basɪ a baa, “Ŋ laa ɪ di
rɛ, amɛ ʋ bɪ maga. Pɛ ŋ tɪyaŋ dɪ ŋ laa ɪ di yʋga.”
25 Ba aa sɪŋ kɪ basɪ wɪya hʋ gɛɛ, nala yʋga fá ko kɪ laŋŋɪ.
Yesu aa ko na nɪgyamaa hʋ, ʋ basɪ tɪya gyɪŋbɔŋ hʋ abee
sɪfɪyasɪ a baa, “Gyɪŋganɪɪ, mɪyaŋ nɛ baa dɪ ɪ lɪɪ biye hʋ
tɪyaŋ. Kɪ pɔ dɪ ɪ ta bɪl maakyiye kana ʋ.”
26 Gyɪŋbɔŋ hʋ kyɪɪrɪ aŋ kaŋ biye hʋ kyɪgɪsɪ aŋ ko lɪɪ, ka
biye hʋ pɪŋ gɛɛ anɪɪ ʋ aa sʋba. Nala hʋ gyeniŋ buloŋ baa
dɪ biye hʋ sʋba rɛ.
27 Amɛ Yesu mʋ kaŋ ʋ noŋ tɪyaŋ ʋ sii sɪŋ.
28 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ mʋ gyʋʋ dɪya. Ba lʋwɔlɪ
pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Bee rɛ tɪŋ á kɛ bɪ wuwo kil gyɪŋbɔŋ hʋ?”
29 Ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo kile gyɪŋbɔŋ
no iriŋ, see ʋ aa sʋla Wɪɪsɪ weliŋ.”

Yesu bɪl basɪ ʋ sʋʋ wɪya
Matiwu 17.22, 23; Luka 9.43b-45

30 Ɛɛ rɛ ba sii lɪɪ doŋ, a tuu tɪŋ Galili paalʋʋ mʋ. Yesu fa
bee kyɛ dɪ nal buloŋ gyɪŋ lee hʋ ʋ aa we.
31 Beewɪya ʋ gyɪ aa daga ʋ hatɪnna hʋ rɛ. Ʋ gyɪ basɪ tɪya
ba rɛ a baa, “Ba sɪ kaŋ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye, a we nala
nosi tɪyaŋ dɪ ba kpʋ ŋ. Amɛ ŋ sɪ sii sʋʋ tɪyaŋ ʋ kyɛyɛ boto
kyɛɛ, a kaŋ mɪɪbol.”
32 Amɛ ba fa bɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ ʋ aa basa memii, aŋ kɪ fá
kambɪŋ ba aa sɪ pɪyɛsɪ ʋ.

Yesu hatɪnna hʋ aa kyɛ dɪ ba gyɪŋ ba tɪyaŋ nɪbal
Matiwu 18.1-5; Luka 9.46-48

33 Ɛɛ rɛ ba sii ko Kapɛɛnam. Ba aa gyʋʋ dɪya, Yesu pɪyɛsɪ
ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Bekiŋ wɪɪ rɛ ma fa kaŋ kɪ kpa dɔmɔŋ
ŋmanɪɪ hʋ tɪyaŋ gɛɛ?”
34 Ɛɛ rɛ ba tallɪ ba nyʋʋsɪ, beewɪya ba tɪyaŋ nɪhɪyawʋ
wɪya rɛ ba fa kaŋ kɪ kpa dɔmɔŋ.
35 Ɛɛ rɛ Yesu hɔŋ aŋ yɪrɪ ʋ hatɪnna fi abee balɪya hʋ, a
basɪ tɪya ba a baa, “Nal hʋ aa kyɛ dɪ ʋ yaa ma tɪyaŋ nɪbal,

see dı ʊ kaŋ ʊ tıı bırımı ma tıyaŋ haŋbiye a tʊma tıya ma buloŋ.”
36 Ɛɛ rɛ ka ʊ kaŋ biibiye a ko sıgı ba tʊtʊʊ, a guwori ʊ aŋ bası tıya ba a baa,
37 “Dı nal lɛ kuu ŋ wıya a kaŋ biibiye no dɔŋtıına weliŋ,
mıyaŋ nɛ ʊ kaŋ weliŋ gɛɛ. Nal hʊ mɛ buloŋ aa kana ŋ weliŋ,
ŋ dʊŋ daa ʊ kaŋ weliŋ. Nal hʊ aa tıma ŋ mɛ rɛ ʊ kaŋ weliŋ
gɛɛ.”

Baal kıdıgı kile gyıŋbɔmɔ ta Yesu feŋ tıyaŋ
Luka 9.49, 50

38 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ bası tıya Yesu a baa, “Á Tıına, á naa baal
kıdıgı rɛ dı ʊ kpaa ı feŋ a kı kile gyıŋbɔmɔ nala tıyaŋ. Ɛɛ
rɛ á kile ʊ dı ʊ ta kı yaa gɛɛ, beewıya ʊ bı yaa á kıdıgı.”
39 Amɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Dı ʊ rɛ aa yaa gɛɛ, ma ta
kile ʊ. Dı nal lɛ yaa wımagıl buloŋ ŋ feŋ tıyaŋ, ʊ kyiye bıl
bı sı wuwo kyogi ŋ feŋ.
40 Nal hʊ buloŋ aa bı lıı ŋ hal, ʊ yaa á kıdıgı rɛ.
41 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, nal hʊ buloŋ aa kpaa
nıınyʊwagbaŋbiye bee nıı a tıya ma akuu ma aa yaa ŋ
hatınna wıya, ʊ kaŋ ʊ tuno rɛ.”

Wıya hʊ aa sı kaŋ nal we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ
Matiwu 18.6-9; Luka 17.1, 2

42 “Nal hʊ buloŋ aa naa haŋbiisi no aa tıŋa ŋ tıyaŋ kıdıgı,
a mʊrı ʊ dı ʊ yaa wıbɔŋ, ʊ maga dı ba kpa nɔŋ a vʊwa laalı
ʊ bagına tıyaŋ nɛ, a kpa ʊ yuwo we mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ. Dı
ba aa rɛ yaa ʊ gɛɛ, ʊ rɛ sı kpıya ʊ aa weye.
43-44 Dı ı noŋ nɛ aa kyɛ dı ʊ kana ı we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ,
keri ta. Ɪ aa sı mʊ wıısıbee abee nokuu, ʊ rɛ kpıya ı aa
kaŋ nopilime aŋ gyʊʊ diŋ, ‘Lee hʊ kyaaŋkyʊwana aa sı di
ı teŋbii deŋdeŋ a bı sı sʊba, ka diŋ hʊ mɛ bı sı dısı.’
45-46 Dı ı naaŋ nɛ aa kyɛ dı ʊ kana ı we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ, keri ta. Ɪ aa sı mʊ wıısıbee abee naakuu, ʊ rɛ kpıya
ba aa sı kpa ı yuwo we diŋ tıyaŋ abee naapilime. ‘Lee hʊ
kyaaŋkyʊwana aa sı di ı teŋbii deŋdeŋ a bı sı sʊba, ka diŋ
hʊ mɛ bı sı dısı.’
47 Dı ı sii rɛ aa kyɛ dı ʊ kana ı we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ,
kɔrıgı lıı ta. Ɪ aa sı mʊ wıısıbee abee sıtogo, ʊ rɛ kpıya ba
aa sı kpa ı yuwo we diŋ tıyaŋ abee sıya balıya,
48 ‘Lee hʊ kyaaŋkyʊwana aa sı di ı teŋbii deŋdeŋ a bı sı
sʊba, ka diŋ hʊ mɛ bı sı dısı.’
49 Diŋ nɛ ba sı kpa pıısı nal buloŋ bisiŋ ta.
50 Yısı sʊma, amɛ dı ʊ sʊmıŋ ko lıı, ı bıl bı sı wuwo yaa ʊ
dı ʊ sʊma. Ma leŋ dı ma tısı sʊma anıı yısı aa sʊma gɛɛ,
aŋ leŋ dı ma buloŋ kaŋ nyʊʊdıgı.”

10

Yesu basɪ haana vɪyayɪ wɪya
Matiwu 19.1-12; Luka 16.18

1 Ɛɛ rɛ Yesu sii lɪɪ doŋ, a mʊ Gyudɪya paalʊʊ abee Gyɔɔdaŋ
fuwo hʊ kyolo. Nɪgyamaa bɪl ko laŋŋɪ ʊ lee. Ʊ bɪl kɪ daga
ba anɪɪ ʊ aa kɪ daga gɛɛ.
2 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ mɛ sii ko ʊ lee, a kɪ kyɛ dɪ ba
magɪsɪ ʊ, a pɪyɛsɪ ʊ a baa, "Ʊ yaa ŋmanɪɪ rɛ dɪ baal vɪya ʊ
haaŋ?"
3 Yesu mɪɪgɪ pɪyɛsɪ ba a baa, "Ɛɛ rɛ Moosi daga ma dɪ ma
kɪ tɪŋa?"
4 Ba baa, "Moosi basa anɪɪ dɪ baal lɛ aa kyɛ dɪ ʊ vɪya ʊ
haaŋ, dɪ ʊ laa sɪya sabɪ haaŋ-vɪyayɪ teŋ a tɪya haaŋ hʊ aŋ
na vɪya ʊ."
5 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ma dagɪɪ hayɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ
Moosi gyɪ sabɪ gɛɛ tɪya ma.
6 Amɛ Wɪɪsɪ aa piili dʊnɪya marɪɪ, baal abee haaŋ nɛ ʊ
marɪ.
7 Ɛɛ wɪya baal aa sɪ leŋ ʊ kuwo abee ʊ naa rɛ, aŋ kpa
haaŋ dɪ ʊ bee haaŋ hʊ yaa kɪdɪgɪ.
8 Nala no balɪya sɪ kaŋ kyaldɪgɪ, ba bɪl bɪ yaa nala balɪya,
ba bɪrɪmɪ nɪdɪgɪ rɛ.
9 Wɪɪsɪ yaŋ aa kaŋ nala hʊ pɛ dɔmɔŋ, ʊ bɪ maga dɪ
nihuwobiŋ kaŋ ba porigi."
10 Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ mɪɪgɪ sii gyʊʊ dɪya. Ɛɛ rɛ ba bɪl
pɪyɛsɪ ʊ wɪɪ no tɪɪ.
11 Ʊ basɪ tɪya ba a baa, "Baal hʊ kɛ buloŋ aa vɪya ʊ haaŋ
aŋ bɪl kpa hadɪma, ʊ tɪɪna gyʊʊ ʊ haaŋ hʊ haakye tɪyaŋ nɛ,
aŋ pɛ yaa sɔŋsɔnnɪ mɛ.
12 Dɪ haaŋ mɛ rɛ vɪya ʊ bala, aŋ mɛ bɪl mʊ yal badɪma,
ʊ mɛ gyʊʊ ʊ bala hʊ haakye tɪyaŋ nɛ, aŋ pɛ yaa sɔŋsɔnnɪ
mɛ."

Yesu kpaa ʊ nosi dɔbɔ biibiisi tɪyaŋ
Matiwu 19.13-15; Luka 18.15-17

13 Nala badɔmɔŋ gyɪ kaŋ ba biibiisi ko Yesu lee rɛ, dɪ ʊ
kpa ʊ nosi dɔbɔ ba tɪyaŋ dɪ Wɪɪsɪ pɛ ba. Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ
nɔsɪ ba.
14 Yesu aa naa gɛɛ, ʊ na baaŋ ʊ hatɪnna hʊ nyuu tɪyaŋ,
aŋ basɪ tɪya ba a baa, "Ma leŋ dɪ haŋbiisi hʊ ko ŋ lee. Ma
ta kil ba. Nala no iriŋ nɛ sɪ gyʊʊ Wɪɪsɪ koro hʊ tɪyaŋ.
15 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, dɪ ɪ bɪ yelli Wɪɪsɪ anɪɪ
haŋbiye aa yelli ʊ kuwo abee ʊ naa gɛɛ, ɪ bɪ sɪ na Wɪɪsɪ
koro hʊ gyʊʊ."
16 Ɛɛ rɛ ʊ paa haŋbiisi hʊ nɔgɔ, a kpa ʊ nosi dɔbɔ ba tɪyaŋ,
a sʊla Wɪɪsɪ tɪya ba dɪ Wɪɪsɪ pɛ ba tɪyaŋ.

Kına tıına kıdıgı ko Yesu lee
Matiwu 19.16-30; Luka 18.18-30

17 Yesu gyı bıl sii dı ʊ vala ŋmanıı, ɛɛ rɛ baal kıdıgı fá ko
gbinni ʊ sıya tıyaŋ a pıyɛsı ʊ, “Ŋ Tııŋwelii, ɛɛ rɛ ŋ sı yaa a
kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii?”
18 Yesu pıyɛsı ʊ a baa, “Bee rɛ tıŋ ı yırı ŋ ı Tııŋwelii? Nal
buloŋ bı weliye, see Wıısı dʊŋ.
19 Na ı gyıŋ Wıısı mırısı hʊ rɛ. Ba aa rɛ nyɛ, ‘Ta kpʊʊ
nal, ta kyɛ ı dɔŋtıına haaŋ, ta gaa, dı ı rɛ yaa daŋsıya wıı
tıyaŋ, ta nyıya wıya. Ta firimi laa nal kıŋ. Kı fá ı kuwo
abee ı naa.’ ’
20 Ɛɛ rɛ baal hʊ bası tıya Yesu a baa, “Ŋ Tıına, ŋ tıŋ wıya
no kɛ buloŋ nɛ a lıı ŋ biibiri tıyaŋ buloŋ.”
21 Ɛɛ rɛ Yesu lurimi ʊ sıya tıyaŋ abee kyori aŋ bası tıya
ʊ a baa, “Wıdıgı rɛ kaa ı ha aa bı yaa. Mʊ kpa ı kına hʊ
buloŋ yallı, a kpa molbiye hʊ tıya nyaaba aŋ ko kı tıŋa ŋ.
Dı ı rɛ yaa gɛɛ, ı sı kaŋ kına wıısıbee tıyaŋ.”
22 Yesu aa bası gɛɛ, baal hʊ sıya bil, beewıya ʊ gyı kaŋ
kına rɛ weliŋ. Ʊ tıya buloŋ kyogi, ʊ sii mʊ.
23 Ɛɛ rɛ Yesu deŋ nala hʊ aŋ mııgı bası tıya ʊ hatınna hʊ
a baa, “Ʊ yaa wıduwo rɛ abee kına tımma aa sı wuwo gyʊʊ
Wıısı koro hʊ.”
24 Ʊ aa bası gɛɛ ʊ hatınna hʊ nyʊʊsı fıyɛlı. Ʊ bıl mııgı
bası tıya ba a baa, “Ŋ kyaŋsı, Wıısı koro hʊ gyʊʊyı yaa
wıduwo rɛ kıŋkaŋ.
25 Nyɔgımaa aa sı tıŋ gahaŋ sıı lıı, ʊ rɛ yaa mɔl a te kına
tıına aa sı wuwo gyʊʊ Wıısı koro hʊ.”
26 Yesu aa bası gɛɛ, ʊ hatınna hʊ nyʊʊsı marı fıyɛlı, ba
kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, “Dı ba aa rɛ kıı nyɛ, aŋnɛ rɛ yaŋ sı
wuwo na Wıısı laatayı?”
27 Yesu mııgı deŋ ba aŋ baa, “Wıı no kpere nihuwobiŋ nɛ,
amɛ ʊ bı kpere Wıısı kɛ. Beewıya, wıı buloŋ tuwo Wıısı
aa bı sı wuwo yaa.”
28 Ɛɛ rɛ Piita bası tıya ʊ a baa, “Na, á kɛ leŋ kıŋ buloŋ nɛ
aŋ kı tıŋa ı hal.”
29 Yesu bası tıya ba a baa, “Waa, wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya
ma, nal hʊ buloŋ aa sı kuu ŋ wıya abee Wıısı wıweliye hʊ
wıya, a leŋ ʊ dıya, koo ʊ naabalıya, koo ʊ naa, koo ʊ kuwo,
koo ʊ biisi, koo ʊ bagısı,
30 ʊ tıına sı bıl na dıısı, abee nımmabalıya, abee nımma,
abee biisi, abee bagısı naaŋsıınyʊwa kɔɔ dʊnıya no tıyaŋ.
Ba sı kuu ŋ wıya a dɔgısı ʊ, amɛ dı ʊ rɛ ko sʊba, ʊ mɛ sı
na mııbol hʊ aa bı kaŋ tenii.
31 Amɛ nala yʊga aa laa sıya gyınaŋ, ba sı ko laa hal, ka
dı nala hʊ aa laa hal gyınaŋ mɛ ko laa sıya.”

Yesu bıl bası ʊ sʊʊ wıya
Matiwu 20.17-19; Luka 18.31-34

32 Yesu aa bası gɛɛ dı ba we ŋmanıı tıyaŋ nɛ a kı mʊ
Gyerusalɛm. Yesu laa ba sıya. Ʊ hatınna hʊ nyʊʊsı gyı
fıyɛla rɛ abee ʊ wıbasıya hʊ, kambıŋ gyı gba kaŋ nala hʊ
badɔmɔŋ aa tıŋ ba hal. Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ ʊ hatınna hʊ dʊŋ a
gııgı lıı, a bası tıya ba wıya hʊ buloŋ nala aa sı yaa ʊ. Ʊ
baa,
33 "Ma gyegili daha! Á aa mʊ Gyerusalɛm nɛ. Dı ámaa
rɛ ko pele doŋ, ba sı kaŋ mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye, a kaŋ mʊ
tıya wııkyʊwal sılaala nıhıyası, abee Wıısı Teŋ dıdagıla.
Ba sı di ŋ sarıya aŋ baa dı ʊ maga dı ba kpʊ ŋ nɛ, aŋ kana
ŋ mʊ we nala hʊ aa bı yaa Gyuuma nosi tıyaŋ dı ba kpʊ ŋ.
34 Ba sı yaa ŋ sıya, aŋ tʊ naŋtʊwɔl we ŋ tıyaŋ. Ba sı vıırı
ŋ, aŋ kpʊ ŋ, amɛ ŋ sı sii sʊʊ tıyaŋ ʊ kyɛyɛ boto kyɛɛ."

Gyemsi bee Gyɔɔŋ sʊla Yesu a kı kyɛ lıhɔnıı
Matiwu 20.20-28

35 Ɛɛ rɛ Gyemsi abee Gyɔɔŋ, Zebedi balıya hʊ, sii mʊ Yesu
lee a bası tıya ʊ a baa, "Á Tıına, aa sʊla ı, wıı kıdıgı rɛ we
doŋ á kı kyɛ dı ı yaa tıya ma."
36 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, "Wıbee rɛ ma kı kyɛ dı ŋ
yaa tıya ma?"
37 Ba baa, "I aa sı di Wıısı koro hʊ, a kaŋ feŋ, a hɔŋ ı
kuwori kpasa hʊ nyuu, leŋ dı á yaa ı logiŋ hʊhɔnnɔ, dı
kıdıgı hɔŋ ı noduu, dı kıdıgı mɛ hɔŋ ı nogɔbɔ."
38 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Ma bı gyıŋ kıŋ hʊ ma
aa kyɛ. Ma sı wuwo kaŋ bembii a na tʊwara hʊ ŋ aa sı na?
Ma sı wuwo fo dɔgısıı hʊ ŋ aa sı fo?"
39 Ba baa, "Waa, á sı wuwo." Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a
baa, "Wıtıı rɛ ma bası. Tʊwara hʊ ŋ aa sı na, ʊ rɛ ma mɛ
sı na. Dɔgısıı hʊ ŋ aa sı fo, ʊ rɛ ma mɛ sı fo.
40 Amɛ ŋ noduu abee ŋ nogɔbɔ hʊhɔnnɔ hʊ kɛ, ŋ daa sı
lıı ba. Wıısı rɛ gyıŋ nala hʊ ʊ aa mara doŋ biŋ pɔ."
41 Yesu hatınna fi hʊ aa nıya dı Gyemsi bee Gyɔɔŋ bası
gɛɛ, ba kaŋ ba kı di dɔŋdɔŋ.
42 Ɛɛ rɛ Yesu yırı ba buloŋ ko laŋŋı a bası tıya ba a baa,
"Nala hʊ aa bı yaa Gyuuma, ka ma gyıŋ ba kuworo aa kıı
gɛɛ rɛ. Ba aa hɔŋ ba nala nyuu tıyaŋ nɛ, a kaŋ ba kı fıla.
Ka nala hʊ sılaala mɛ ha kaŋ ba dee wıı buloŋ tıyaŋ.
43 Amɛ ʊ bı maga dı ma kɛ kıı gɛɛ, ma tıyaŋ nal hʊ aa kyɛ
dı ʊ yaa ma nıbal, ʊ maga dı ʊ rɛ tʊma kı tıya ma buloŋ.
44 Ma nal hʊ aa kyɛ dı ʊ yaa ma tıyaŋ kuwori, ʊ maga dı
ʊ rɛ yaa ma tıyaŋ yoŋ.

45 Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye, ŋ bı ko dı ŋ kyɛ nala dı ba tʊma kı tıya ŋ, ŋ ko dı ŋ tʊma tıya ba rɛ aŋ sʊba, a kpa ŋ mııbol tuŋ laa nıgyamaa mııbolo ta tıya ba.”

Yesu suro Batimeyo sıya
Matiwu 20.29-34; Luka 18.35-43

46 Yesu bee ʊ hatınna hʊ gyı sii mʊ Gyɛriko rɛ. Saŋa hʊ ba aa sii lıı bee hʊ tıyaŋ a kı mʊ, nıgyamaa sii paa tıŋ ba hal. Ba buloŋ kpaa kı mʊ dı nyʊlʊŋ kıdıgı rɛ hɔŋ ŋmanıı hʊ nyʊwa gɛɛ, a kı sʊla kına. Ʊ feŋ nɛ yaa Batimeyo, a yaa Timeyo biibaal.

47 Ʊ aa nıı dı Yesu aa lıı Nazarɛti rɛ aa ko, ʊ huwori yırı ʊ a baa, “Yesu, Deviti nihii, fá ŋ sikii.”

48 Nıgyamaa nɔsı ʊ dı ʊ leŋ ʊ kyagıŋsı hʊ. Ka ʊ vıya aŋ marı yırı te gɛɛ a baa, “Yesu, Deviti nihii, fá ŋ sikii.”

49 Ɛɛ rɛ Yesu mııgı sıŋ, aŋ baa dı ba yırı ʊ dı ʊ ko. Ɛɛ rɛ ba yırı nyʊlʊŋ hʊ a bası tıya ʊ a baa, “Kana ı tıı aŋ sii ko. Ʊ aa yırı ı rɛ.”

50 Ʊ aa nıı gɛɛ, ʊ wuri ʊ wagyɛ ta, a sii gyaa kyigisi, aŋ kpa ko pele Yesu.

51 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʊ a baa, “Bekiŋ nɛ ı kı kyɛ dı ŋ yaa tıya ı?” Ɛɛ rɛ ʊ bası tıya ʊ a baa, “Ŋ nıhıyawʊ, leŋ dı ŋ sıya suri dı ŋ bıl kı na.”

52 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Ɪ laa ŋ di rɛ, ɛɛ rɛ leŋ ı deye. Kı mʊ.” Ɛɛ rɛ ʊ sıya pirigi suri, ʊ kı tıŋ Yesu hal ŋmanıı hʊ tıyaŋ.

11

Yesu gyʊʊ Gyerusalɛm abee gaŋdarı
Matiwu 21.1-11; Luka 19.28-40; Gyɔɔŋ 12.12-19

1 Nyɛ rɛ Yesu bee ʊ hatınna hʊ gyı kpa kı mʊ Gyerusalɛm, a ko pele Bɛtifage abee Bɛɛtani aa sıŋ Olivi dogimo hʊ naası tıyaŋ. Ɛɛ rɛ Yesu lıı ʊ hatınna balıya, a tıŋ ba a bası tıya ba a baa,

2 “Ma mʊ tɔɔ hʊ aa we ma sıya. Dı mamaa rɛ ko mʊ, ma sı na kokubiye dı ba vʊwa sıgı. Nal buloŋ ha bı gyına ʊ. Ma puri a kaŋ ko.

3 Dı mamaa rɛ ko kı puri, dı ba pıyɛsı ma baa bee rɛ tıŋ ma kı puri, ma baa, ‘Tıına hʊ rɛ aa kyɛ. Ʊ rɛ baa á puri kaŋ ko. Á sı mııgı kana ʊ ko lagı.” ’

4 Ba aa tıŋ ŋmanıı hʊ kı baŋ dı ba vʊwa kokubiye sıgı dıya kıdıgı dimbee nyʊwa tıyaŋ. Ba mʊ dı ba puri.

5 Ba aa puri kokubiye hʊ tıyaŋ nɛ, nala badɔmɔŋ aa sıŋ doŋ pıyɛsı ba a baa, “Bee rɛ tıŋ ma kı puri kokubiye hʊ?”

6 Ɛɛ rɛ ba basɪ gɛɛ hʋ Yesu aa baa dɪ ba basɪ. Ba aa basɪ
gɛɛ, ba leŋ ba puri mʋ.
7 Ba kaŋ kokubiye hʋ ko tɪya Yesu, a wuri ba gannɪ a dɔbɔ
kokubiye hʋ tɪyaŋ, Yesu gyɪŋ hɔŋ.
8 Badɔmɔŋ mɛ kpa ba gannɪ gyarɪ ŋmanɪɪ hʋ tɪyaŋ.
Badɔmɔŋ mɛ keri ŋmanɪɪnyʋwa paaponni, a mɛ kaŋ lɪɪ
gyarɪ ŋmanɪɪ hʋ tɪyaŋ dɪ ʋ kɪ vala.
9 Nala hʋ badɔmɔŋ we ʋ sɪya, ba badɔmɔŋ mɛ kɪ tɪŋa ʋ
hal. Ba buloŋ kɪ kyɪɪrɪ, a baa, “Ma dannɪ ʋ! Tabarikala!
Wɪɪsɪ sɪ pɛ nal hʋ aa ko á Tɪɪna feŋ tɪyaŋ.
10 Á naabaa Deviti koro hʋ rɛ bɪl aa ko. Wɪɪsɪ sɪ leŋ dɪ ʋ
ko. Ma leŋ dɪ á dannɪ Wɪɪsɪ.”
11 Ɛɛ rɛ Yesu mʋ Gyerusalɛm, a mʋ gyʋʋ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal
hʋ, a deŋ kɪna hʋ buloŋ a we doŋ. Ʋ aa ko deŋ teŋ dɪ lee bile.
Ɛɛ rɛ ʋ bee ʋ hatɪnna fi abee balɪya hʋ mɪɪgɪ mʋ Bɛɛtani a
pɪŋ doŋ.

Yesu ŋmɪyɛsɪ we tɪya tɪyaŋ
Matiwu 21.18, 19

12 Ʋ sɪya aa gballa, ba sii lɪɪ Bɛɛtani a kpa ŋmanɪɪ hʋ kɪ
mʋ. Losi kaŋ Yesu.
13 Ɛɛ rɛ ʋ naa tutogo dɪ ʋ mʋ sɪŋ sɪya a kaŋ paaponni.
Ʋ mʋ pele ʋ memii a kɪ liisi anɪɪ nɔnɔ we doŋ nɛ. Ʋ mʋ
wil nyuu deŋ dɪ nɔnɔ tuwo, see paaponni dʋŋ, beewɪya ba
nɔnɪɪ ha bɪ pele.
14 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya tɪya hʋ a baa, “Á lɪɪ gyɪnaŋ a kaŋ
kɪ mʋ, nal buloŋ bɪl bɪ sɪ na ɪ nɔŋ di.” Ʋ hatɪnna hʋ nɪɪ ʋ
aa basɪ gɛɛ.

Yesu kile nala hʋ aa yallɪ kɪna Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ
Matiwu 21.12-17; Luka 19.45-48; Gyɔɔŋ 2.13-22

15 Ɛɛ rɛ ba mʋʋ pele Gyerusalɛm. Ba aa ko pele doŋ, Yesu
mʋ gyʋʋ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ, dɪ nala badɔmɔŋ we doŋ a
kɪ yallɪ kɪna, ka badɔmɔŋ mɛ kɪ yɔbɔ kɪna. Yesu kile ba
buloŋ ta, ba lɪɪ. Baala badɔmɔŋ mɛ gyɪ we doŋ a kɪ kyeŋgi
molbiye. Yesu ŋmaa ba teebʋlsɪ mɛ lo. Baala badɔmɔŋ mɛ
gyɪ aa yallɪ kokosi, ʋ ŋmaa ba kpasɪnɪ mɛ lo.
16 Ʋ bɪ laa dɪ nal buloŋ kaŋ kɪyallɪya ko tɪŋ
Wɪɪkyʋwaldɪya hʋ gyaŋwuwo tɪyaŋ baŋ.
17 Ɛɛ rɛ Yesu piili kɪ daga ba, a baa, “Ma bɪ liisi wɪya hʋ
ba aa saba Wɪɪsɪ teŋ hʋ tɪyaŋ? Ba saba dɪ Wɪɪsɪ baa ʋ dɪya
sɪ yaa lee hʋ paalʋʋsɪ buloŋ nala aa sɪ kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ rɛ,
aŋka ma kɛ mɪɪgɪ kaŋ doŋ bɪrɪmɪ gaala dɪya.”
18 Wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hʋ
aa ko nɪɪ wɪya hʋ ʋ aa yaa, ba piili kɪ kyɛ ŋmanɪɪ hʋ ba
aa sɪ tɪŋa a lɪɪ ʋ mɪɪbol. Beewɪya ʋ wɪdagɪya hʋ gyɪ gyʋʋ

gyamaa hʋ buloŋ dɪgɪŋ nɛ a yaa ba nyʋʋfɪyɛlɪ. Nyɛ rɛ tɪŋ kambɪŋ gyɪ kaŋ wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hʋ, ba kɪ kyɛ ŋmanɪɪ dɪ ba lɪɪ ʋ mɪɪbol gɛɛ.
19 Ʋ dɪdaana gyɪ aa ko pele, Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ mɪɪgɪ lɪɪ tɔɔ hʋ tɪyaŋ.

Yesu daga tɪya hʋ sʋʋ memii
Matiwu 21.20-22

20 Ʋ kyɪkyʋwala pipi ba bɪl sii kpa ŋmanɪɪ hʋ kɪ mʋ, a na tɪya hʋ dɪ ʋ buloŋ sʋba a tuu parɪ ʋ naaliliye tɪyaŋ.
21 Ɛɛ rɛ Piita liisi wɪɪ hʋ Yesu aa basɪ tɪya tɪya hʋ, a basɪ tɪya Yesu a baa, “Á nɪhɪyawʋ, deŋ na, tɪya hʋ ɪ aa ŋmɪyɛsa we hʋ, ʋ rɛ sʋba gɛɛ.”
22 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma laa Wɪɪsɪ di.
23 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, dɪ mamaa rɛ laa Wɪɪsɪ di, a bee yaa ʋ sige, ma sɪ wuwo basɪ tɪya dogimo no dɪ ʋ sii mʋ tele mpʋwɔnʋʋ tɪyaŋ, dɪ gɛɛ kɔnɪ yaa.
24 Ɛɛ wɪya kɪna hʋ kɛ buloŋ ma aa sʋla Wɪɪsɪ kɪ kyɛ, dɪ mamaa rɛ laa di anɪɪ ma sɪ na ba, ma aa na ba rɛ.
25 Saŋa kɛ buloŋ dɪ ɪ rɛ aa kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, liisi na dɪ ɪ bee nal kaŋ wɪɪ koo. Dɪ wɪɪ ko we doŋ, ʋ kyo dɪ ʋ kɪɪ gɛɛ buloŋ, ɪ kɛ kpa kyɛ ʋ tɪɪna ɪ Wɪɪsɪ hʋ kyʋwalɪɪ tɪyaŋ. Dɪ ɪ rɛ ko yaa gɛɛ, Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ, ʋ mɛ sɪ kpa ɪ wɪbɔmɔ kyɛ ɪ.
26 Amɛ dɪ ɪ rɛ bɪ kpaa wɪya kɪ kyɛ ɪ dɔŋtɪŋsɪ, ɪ kuwo Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ mɛ bɪ sɪ kpa ɪ wɪbɔmɔ kyɛ ɪ.”

Ba pɪyɛsɪ Yesu ʋ dee wɪya
Matiwu 21.23-27; Luka 20.1-8

27 Nyɛ rɛ ba bɪl ko Gyerusalɛm a mʋ gyʋʋ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ. Yesu aa vala Wɪɪkyʋwaldɪya hʋ gyaŋwuwo tɪyaŋ gɛɛ rɛ, wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla, abee Gyuuma nɪhɪyasɪ hʋ buloŋ sii ko ʋ lee a pɪyɛsɪ ʋ a baa,
28 “Bekiŋ dee rɛ ɪ kana a kɪ yaa wɪya no buloŋ? Aŋnɛ rɛ tɪya ɪ ŋmanɪɪ ɪ kɪ yaa ba?”
29 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ŋ mɛ sɪ pɪyɛsɪ ma wɪdɪgɪ. Dɪ mamaa rɛ ko lɪɪ ʋ sɪɪ tɪya ŋ, ŋ mɛ sɪ daga ma dee hʋ ŋ aa kana memii.”
30 Ɛɛ rɛ ʋ pɪyɛsɪ ba a baa, “Kɪbee rɛ gyɪ tɪya Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ ŋmanɪɪ ʋ kɪ fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ? Wɪɪsɪ rɛ koo nihuwobiŋ nɛ? Ma daga ŋ.”
31 Ba piili kaŋ wɪɪ hʋ kɪ kpa dɔmɔŋ a baa, “Wɪbee rɛ á sɪ na tɪya ʋ? Dɪ ámaa rɛ baa Wɪɪsɪ lee rɛ ʋ lɪɪ, ʋ sɪ pɪyɛsɪ ma baa bee rɛ yaŋ tɪŋ á bɪ laa wɪya hʋ ʋ aa basɪ di?

32 Á yaŋ sı wuwo baa ʋ lıı nihuwobiŋ lee kɛ? Aayı.”
Kambıŋ gyı kaŋ ba rɛ nala hʋ aa we doŋ wıya, beewıya
nala basa anıı Gyɔɔŋ fa kɔnı yaa Wıısı tıŋdaal lɛ.
33 Ɛɛ rɛ ba bası tıya Yesu a baa, “Á bı gyıma.” Yesu mɛ
bası tıya ba a baa, “Ɛɛ kɛ, ŋ mɛ bı sı daga ma nal hʋ aa tıya
ŋmanıı ŋ kı yaa wıya no.”

12

Yesu maga baga tʋŋtʋnna badɔmɔŋ namaga
Matiwu 21.33-46; Luka 20.9-19

1 Yesu bıl maga namaga a tıya ba a baa, “Baal kıdıgı rɛ biŋ
baga a pɔ kına aa kaŋ nɔŋkyıga anıı kyʋkyɔyı, ba kı yırı
girepisi. Ʋ gyı lıga baga hʋ buloŋ nɛ gol baŋ. A hul bʋwa
baga hʋ tıyaŋ dı ba kyaga tıınɔnɔ hʋ nıı kı we [beewıya
ba kpaa tıınɔnɔ no kı kyɔ sıŋ nɛ,] a saa dııbiye mɛ ba aa sı
wuwo hɔŋ ʋ sal nyuu tıyaŋ kı pɔ baga hʋ. Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ
ʋ paa nala a we baga hʋ tıyaŋ dı ba kı tʋma, aŋka ʋ sii kpa
mʋ tɔɔ kıdıgı.
2 Tıınɔnɔ hʋ tɔrıı gyı aa ko pele, ʋ tıŋ ʋ dıya tʋŋtʋnna
hʋ kıdıgı dı ʋ mʋ baga tʋŋtʋnna hʋ lee a laa ʋ tıınɔnɔ tol
ko. Ʋ sii kpa mʋ.
3 Baga tʋŋtʋnna hʋ sii kana ʋ a ŋmaa ʋ, aŋ leŋ ʋ kaŋ
nohılıya mııgı mʋ baga hʋ tıına lee.
4 Ʋ bıl mııgı tıŋ dıya tʋŋtʋnna hʋ kıdıgı. Ʋ mɛ bıl kpa
mʋ. Ba kana ʋ mɛ, a ŋmaa ʋ, a yaga ʋ nyuu luri, a yaa ʋ
gyarıgıı weliŋ.
5 Ʋ bıl tıŋ nitoo tıına, ʋ mɛ bıl mʋ. Ba paalı kpʋ ʋ kɛ.
Nıgyamaa hʋ buloŋ ʋ aa tıma, gɛɛ tıı rɛ ba yaa ba buloŋ.
Ba ŋmaa badɔmɔŋ nɛ aŋ kpʋ badɔmɔŋ mɛ.
6 Ba kateŋse tıyaŋ, ʋ biibaal dʋŋ nɛ ko mʋ ka. Ɛɛ rɛ ʋ
sii tıma ʋ aŋ baa, “Dı ŋ biye tıı kɛ rɛ mʋwa, ba sı tıya ʋ
gyırıma.” Ʋ mɛ bıl kpa mʋ.
7 Tʋŋtʋnna hʋ aa naa biye hʋ, ba bası tıya dɔmɔŋ a baa,
“Dı baga hʋ tıına rɛ ko sʋba, biye no rɛ sı di ʋ kyaŋ. Ma
leŋ dı á kpʋ ʋ. Dı ámaa rɛ kpʋ ʋ, baga hʋ bee ʋ kına buloŋ
aa bırımı á kına rɛ.
8 Ba kaŋ biye hʋ, a ŋmaa ʋ kpʋ, a kpa ʋ yuwo ta ɔhɔ
tıyaŋ.”
9 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Ba aa maga nyɛ, ɛɛ rɛ baga
hʋ tıına sı yaa? Ʋ sı ko leŋ dı ba kpʋ haŋ tʋŋtʋnna hʋ
buloŋ, aŋ ka dı ʋ kpa baga hʋ tıya nıdʋŋsı.”
10 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı nala hʋ aa nıı namaga hʋ a baa, “Ma
bı karımı Wıısı teŋ lee hʋ ba aa bası nyɛ?”
‘Bʋyı hʋ dıısaala hʋ a vıya ta, ʋ rɛ mııgı ko yaa bʋduwo
baa aa kpaa biŋ dıya hʋ gyememii ʋ kaŋ dıya hʋ sıgı.

11 Á Tɪɪna Wɪɪsɪ tʊma rɛ gɛɛ. Ʊ yaa ma wɪkperii rɛ?” ’

12 Yesu aa basɪ gɛɛ, Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ gyɪ kɪ kyɛ dɪ ba kana ʊ tɔ dɪyaŋ, beewɪya ba gyɪma anɪɪ ba aa rɛ ʊ maga namaga hʊ kɪ daga. Amɛ ba gyɪ aa fá nala hʊ aa we doŋ nɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ba lem-ʊ aŋ mʊ.

Ba pɪyɛsɪ Yesu lampoo tunii wɪya
Matiwu 22.15-22; Luka 20.20-26

13 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ ba mʊ tɪŋ Farasiima abee Hɛrɔtɪ hatɪnna badɔmɔŋ dɪ ba bɪl mʊ Yesu lee a magɪsɪ ʊ, a bara kana ʊ.

14 Ba kpa ko ʊ lee a basɪ tɪya ʊ a baa, “Á nɪhɪyawʊ, á gyɪma anɪɪ ɪ kaŋ wɪtɪɪ rɛ. Ɪ sɪya tuwo nal tɪyaŋ. Ɪ bee fá nɪbal buloŋ sɪɪ. Ɪ aa daga Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪɪ rɛ. Yaŋ daga tɪya ma, ʊ yaa ŋmanɪɪ rɛ dɪ á tuŋ lampoo kɪ tɪya Roma paalʊʊ kuworibal hʊ ba aa yɪrɪ Siiza? Ʊ maga dɪ á tuŋ kɪ tɪya ʊ rɛ koo á ta tuŋ kɪ tɪya ʊ?”

15 Amɛ Yesu gyɪ gyɪma anɪɪ ba paala rɛ a basɪ. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Bee rɛ tɪŋ ma kɪ magɪsɪ ŋ nyɛ? Ma kaŋ molbinʊʊ hʊ kɪdɪgɪ ko dɪ ŋ na.”

16 Ba kpa kɪdɪgɪ tɪya ʊ. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Aŋnɛ nyuu bee ʊ feŋ nɛ ba kpaa biŋ molbii hʊ tɪyaŋ nyɛ?” Ɛɛ rɛ ba baa dɪ Roma paalʊʊ kuworibal hʊ nyuu abee ʊ feŋ nɛ.

17 Ʊ yaŋ basɪ tɪya ba baa, “Ɛɛ kɛ, kɪŋ hʊ aa yaa Roma paalʊʊ kuworibal hʊ kɪŋ, ma kpa tɪya ʊ, kɪŋ mɛ aa yaa Wɪɪsɪ kɪŋ, ma kpa tɪya Wɪɪsɪ.” Yesu aa basɪ nyɛ, ba yaa kyʊra. Doŋ nɛ ba lem-ʊ aŋ mʊ.

Ba pɪyɛsɪ Yesu sʊʊnɪ mɪɪgɪ siiyi wɪya
Matiwu 22.23-33; Luka 20.27-40

18 Ɛɛ rɛ nala hʊ badɔmɔŋ ba aa yɪrɪ Sadusiima mɛ ko Yesu lee. Sadusiima fa bɪ laa di anɪɪ dɪ nal lɛ sʊba, ʊ sɪ bɪl sii sʊʊ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ Yesu a baa,

19 “Á Tɪɪna, Moosi saba Wɪɪsɪ Teŋ tɪyaŋ anɪɪ dɪ baal lɛ kpaa haaŋ, dɪ ʊ bee haaŋ hʊ bɪ lʊl biye ka dɪ baal hʊ sʊba, dɪ ʊ maga dɪ ʊ naabiye kpa haaŋ hʊ rɛ, a lʊl biisi tɪya ʊ maana hʊ.

20 Nɪmmabalɪya bapɛ rɛ gyɪ we doŋ. Ba buloŋ gyɪ yaa baala rɛ, a fa yaa hadɪgɪ bee badɪgɪ balɪya. Ba nɪhɪyawʊ tɪɪna kpaa haaŋ. Ʊ bee haaŋ hʊ bɪ lʊl biye ka ʊ sʊba.

21 Ʊ katɪyal kpa haaŋ hʊ. Ʊ beel-ʊ mɛ bɪ lʊl biye, ka ʊ mɛ sʊba. Too hʊ tɪɪna mɛ kpa haaŋ hʊ. Ʊ mɛ gɛɛ tɪɪtɪɪ puu ʊ.

22 Nɪmmabalɪya hʊ bapɛ buloŋ nɛ kpaa haaŋ hʊ, ka ʊ bee ba kɪdɪgɪ buloŋ bɪ lʊla. Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ haaŋ hʊ mɛ sʊba.

23 Tɔɔ, kyɛɛ hʊ nala aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ, baala no bapɛ tɪyaŋ, ba kɪbee rɛ sɪ tɪŋ haaŋ hʊ? Beewɪya ba bapɛ hʊ buloŋ nɛ ʊ yala?”

24 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ teŋ, a bɪl bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ dee mɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ma nyʊgɪsɪ nyɛ.
25 Kyɛɛ hʊ nala aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ, baala bɪl bɪ sɪ paa haana, haana mɛ bɪl bɪ sɪ yal balama. Ba buloŋ sɪ kɪɪ gɛɛ nɪɪ malɪkasɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ.”
26 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Na ma aa pɪyɛsɪ ŋ nala aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ wɪya rɛ. Ma bɪ karɪma wɪya hʊ Moosi aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, lee hʊ ʊ fa aa basa tɪɪpuso hʊ aa di diŋ hʊ wɪya? Wɪɪsɪ basɪ tɪya ʊ rɛ a baa dɪ ʊ rɛ yaa Wɪɪsɪ hʊ Abɪraham abee Azɪkɪ abee Gyeekɔbɪ gyɪ aa tɪŋa.
27 Wɪɪ no ʊ aa basa, ʊ memii rɛ yaŋ yaa bee? Ʊ daga anɪɪ Abɪraham abee Azɪkɪ abee Gyeekɔbɪ ha we ba mɪɪbol tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ kɛ lee. Wɪɪsɪ bɪ yaa sʊʊnɪ Wɪɪsɪ. Ʊ yaa niweye Wɪɪsɪ rɛ. Ma bɪ gyɪŋ wɪɪ buloŋ.”

Yesu daga Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ tɪyaŋ wɪbal
Matiwu 22.34-40; Luka 10.25-28

28 Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl kɪdɪgɪ aa nɪɪ dɪ ba kaŋ wɪɪ hʊ kɪ ŋmaa nyʊʊtaaduwo gɛɛ, ʊ mɛ kpa ko ba lee. Ʊ aa naa dɪ Yesu lɪɪ wɪɪ hʊ sɪɪ weliŋ gɛɛ, ʊ pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ ʊ aa biŋ tɪya nala dɪ ba kɪ tɪŋa, ba tɪyaŋ kɪbee rɛ yaa wɪbal?”
29 Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ba basɪ tɪya Iziral nala rɛ a baa,
‘Iziral nala, ma gyegile nɪɪ ŋ taal. Á Tɪɪna Wɪɪsɪ dʊŋ nɛ we doŋ.
30 Kyo ɪ Tɪɪna Wɪɪsɪ abee ɪ bembii buloŋ, abee ɪ tɪya buloŋ, abee ɪ dee buloŋ, abee ɪ tɪbɪɪna buloŋ.’
Wɪɪ no rɛ yaa ba buloŋ tɪyaŋ wɪbal.
31 Wɪlɪya tɪɪna mɛ rɛ nyɛ,
‘Kyo ɪ dɔŋtɪɪna anɪɪ ɪ aa kyo ɪ tɪɪ gɛɛ.’
Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ buloŋ lɪɪ wɪya no balɪya tɪyaŋ nɛ.”
32 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl hʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Á Tɪɪna, wɪtɪɪ rɛ ɪ basɪ. Wɪɪsɪ dʊŋ nɛ we doŋ, kɪŋ buloŋ bɪl tuwo, see Wɪɪsɪ dʊŋ.
33 Ɪ aa sɪ kaŋ ɪ bembii buloŋ, abee ɪ tɪbɪɪna buloŋ, abee ɪ wɪɪ wɪɪ buloŋ a kyo Wɪɪsɪ, a kyo ɪ dɔŋtɪɪna mɛ anɪɪ ɪ aa kyo ɪ tɪɪ gɛɛ, ʊ rɛ kpɪya ɪ aa sɪ kaŋ pʊsɪ kpʊ a fisi ba buloŋ tɪya Wɪɪsɪ, koo ɪ aa kpaa kɪna a lɪɪ wɪɪsʊlɪɪ tɪya Wɪɪsɪ.”
34 Yesu aa naa dɪ baal hʊ lɪɪ wɪɪ hʊ sii abee wɪgyʊŋ gɛɛ, ʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Ɪ bee Wɪɪsɪ koro hʊ bɪ boliye.” Ʊ aa basɪ gɛɛ ko teŋ, nal buloŋ bɪl bɪ kaŋ nyʊwa ʊ aa sɪ pɪyɛsɪ ʊ wɪɪ buloŋ.

Yesu daga nala Krisita hʊ wɪya
Matiwu 22.41-46; Luka 20.41-44

35 Ɛɛ rɛ Yesu bıl kı daga nala Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ
a pıyɛsı ba a baa, “Bee rɛ tıŋ Wıısı Teŋ dıdagıla hʊ baa dı
Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya, sı yaa Deviti nihii?
36 Wiyesi Welii hʊ rɛ fa daga Deviti dı ʊ bası Krisita hʊ
wıya a baa,
“Ŋ Tıına Wıısı bası tıya ŋ Tıına rɛ, ‘hɔŋ ŋ noduu logiŋ, a
mʊ pele saŋa hʊ ŋ aa sı kpa ı dɔmɔ we ı nosi tıyaŋ.’
37 Deviti tıı yırı nal no ʊ Tıına rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ yaŋ sı yaa a yaa ʊ
nihii dʊŋ?” Nıgyamaa rɛ gyı gyegile a nıı Yesu wıbasıı hʊ,
ba tenni fıyɛlı.

Yesu daga nala dı ba pɔ ba tııma weliŋ abee Wıısı Teŋ dıdagıla hʊ wıya
Matiwu 23.1-36; Luka 20.45-47

38 Yesu bıl daga ba a baa, “Ma pɔ ma tıı weliŋ abee Wıısı
Teŋ dıdagıla hʊ. Ba aa gɔllı we gyamaa tıyaŋ nɛ abee ba
gadoliye, a kı kyɛ dı nala kı tıya ba gyırıma aŋ kı kyʊwalı
ba.
39 Ba aa kı kyɛ nıbala lıhɔnıya rɛ wııkyʊwaldıısı tıyaŋ.
Dı ba aa rɛ yırı ba laŋŋʊʊ tıyaŋ buloŋ, ba aa kyo dı ba hɔŋ
nıbala lıhɔnıı rɛ.
40 Ba aa fugo kyʊwalı Wıısı kı pıısı rɛ, aŋ kaŋ lohaana
kına kı fası. Saŋa hʊ tıyaŋ Wıısı aa sı di dʊnıya sarıya, ba
aa rɛ sı na dɔgısıı a te ba dɔŋtıŋsı buloŋ.”

Lohaaŋ hʊ aa kpaa ʊ molbiye buloŋ a sʊla Wıısı
Luka 21.1-4

41 Yesu gyı mʊʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ rɛ, a mʊ hɔŋ kpaga
lee hʊ nala aa kpa ba wıısʊlıı molbiye kı we, a kı deŋ gɛɛ
hʊ ba aa we. Kına tımma hʊ ko kı we molbiye yʊga yʊga.
42 Ɛɛ rɛ lohanyaabʊ kıdıgı mɛ ko, a mʊ kpa aniiniima
balıya a we, kobo rɛ gɛɛ.
43 Ɛɛ rɛ Yesu yırı ʊ hatınna hʊ a bası tıya ba a baa, “Wıtıı
rɛ ŋ bası kı tıya ma, lohaaŋ no rɛ we molbii a te nal kıdıgı
buloŋ daha, beewıya
44 nala hʊ buloŋ aa kpaa molbiye a sʊla Wıısı, ba lıya aŋ
ka rɛ. Amɛ ʊ kɛ dıya bee ʊ bee buloŋ nɛ ʊ kaŋ mʊ we gɛɛ.”

13

Yesu bası Wııkyʊwaldııbal hʊ ŋmaaloyi wıya
Matiwu 24.1, 2; Luka 21.5, 6

1 Yesu aa lıı Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ ko dı ʊ lıı, ʊ
hatınna hʊ kıdıgı bası tıya ʊ a baa, “Ŋ Tıına, na haŋ bʊbala
hʊ ba aa kaŋ saa dıya hʊ, ba weliye rɛ kıŋkaŋ, lee hʊ buloŋ
mɛ weliye.”

2 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ɪ naa dɪya no aa yʊga gɛɛ
rɛ. Amɛ ba sɪ ŋmaa ʊ buloŋ lo. Ba bɪ sɪ leŋ dɪ bʊdɪgɪ mɛ
ka dɔbɔ ʊ dɔŋtɪɪna tɪyaŋ.”

Tʊwara bee dɔgɪsɪɪ hʊ aa sɪ ko
Matiwu 24.3-14; Luka 21.7-19

3 Ɛɛ rɛ ba sii mʊ gyɪŋ Olivi dogimo hʊ nyuu, a hɔŋ
kyaasɪ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ. Doŋ nɛ Piita abee Gyemsi, abee
Gyɔɔŋ, abee Aŋduru, lʊwɔlɪ ko pɪyɛsɪ Yesu a baa,
4 “Saŋa bee tɪyaŋ nɛ wɪya no buloŋ sɪ yaa? Bekiŋ wɪɪ rɛ
á sɪ na a daga anɪɪ wɪya no aa kyɛ ba yaa rɛ?”
5 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma gyɪŋ tɪya ma tɪɪ weliŋ
dɪ nal buloŋ ta ko mʊrɪ ma.
6 Nɪgyamaa sɪ ko kpa ŋ feŋ anɪɪ ba aa rɛ yaa Krisita hʊ, a
mʊrɪ nala yʊga.
7 Ma sɪ nɪɪ bayuwo dɔmɔ ma paalʊʊ tɪyaŋ, a nɪɪ ʊ dɔmɔ
liboliye tɪyaŋ mɛ. Amɛ dɪ mamaa rɛ ko nɪɪ ba gɛɛ, ma ta
leŋ dɪ ʊ yaa ma beŋkyekpa. Wɪya no buloŋ sɪ yaa baŋ, amɛ
dʊnɪya hʊ tenii ha daa gɛɛ.
8 Paalʊʊ kɪdɪgɪ nala aa sɪ sii a mʊ yuwo paalʊʊ kɪdɪgɪ
nala. Tɔɔ kɪdɪgɪ kuwori abee ʊ nala aa sɪ sii a mʊ yuwo
kuwori kɪdɪgɪ mɛ abee ʊ nala. Taŋha sɪ gyigili leye yʊga
tɪyaŋ. Losi mɛ sɪ gyʊʊ. Tʊwara no buloŋ kɪɪ gɛɛ nɪɪ haaŋ
halʊllɪ-luwol aa piili kɪ wɪɪ.
9 Amɛ ma kaŋ ma tɪɪ weliŋ. Ba sɪ kaŋ ma mʊ leye hʊ ma
paalʊʊ nɪhɪyasɪ aa laŋŋɪ kɪ vʊʊlɪ wɪya, dɪ ba di ma sarɪya.
Ba sɪ ŋmaa ma Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ. Ma sɪ sɪŋ
kuworo abee bee-nɪhɪyasɪ sɪya akuu ŋ wɪya, a di ŋ daŋsɪya.
10 Amɛ see dɪ ba laa sɪya basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ tɪya nala
aa we dʊnɪya paalʊʊsɪ buloŋ tɪyaŋ, aŋka dɪ dʊnɪya no na
teŋ.
11 Dɪ ba aa rɛ ko kaŋ ma mʊ dɪ ba di ma sarɪya, ma ta
leŋ dɪ ma bembiye kɪ sii abee wɪya hʊ ma aa sɪ basɪ a laa
ma tɪɪ. Ɛɛ saŋa, Wɪɪsɪ rɛ sɪ kpa wɪgyʊŋ we ma nyuni tɪyaŋ.
Wɪɪ hʊ kɛ buloŋ aa ko ko ma nyuu, ma basɪ. Ma tɪɪ daa sɪ
basɪ, Wiyesi Welii hʊ rɛ sɪ kpa we ma nyuni tɪyaŋ.
12 Nɪmmabalɪya sɪ kaŋ dɔmɔŋ mʊ tɪya dɪ ba kpʊ.
Kuwoma mɛ sɪ yaa ba biisi gɛɛ tɪɪ. Biisi mɛ sɪ vɪya ba
kuwoma abee ba nɪmma nyʊʊsɪ aŋ kaŋ ba mʊ tɪya dɪ ba
kpʊ.
13 Nal buloŋ nɛ sɪ haasɪ ma, akuu ŋ wɪya. Amɛ, nal hʊ
buloŋ aa sɪ kaŋ mala a mʊ teŋ, Wɪɪsɪ sɪ laa ʊ tɪɪna ta.”

Yesu basɪ kɪbɔŋlɔrɪ hʊ aa yaa sɪna wɪya
Matiwu 24.15-28; Luka 21.20-24

14 “Dɪ ma ko na kɪbɔŋlɔrɪ hʊ aa yaa sɪna dɪ ʊ sɪŋ lee hʊ
aa bɪ maga dɪ ʊ we. (Nal hʊ aa karɪmɪ wɪya no lʊga aŋ gyɪŋ

ba memii.) Dı mamaa rɛ ko na gɛɛ, ma leŋ dı nala hʊ aa we Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ fá mʊ gyıŋ dogiŋsi nyuni a faŋa.
15 Dı nal buloŋ nɛ we salnyuu tıyaŋ, aŋ nıı wıya no, ʊ ta bıl lɔlɔ ʊ tıı kı kyɛ dı ʊ tuu gyʊʊ dıya paa ʊ kına.
16 Dı nal lɛ we baga tıyaŋ aŋ nıı wıya no, dı ʊ ta mııgı mʊ dıya a kı kyɛ dı ʊ kpa ʊ gal.
17 Haluwokanna abee biifıllı nımma sı na tʊwara yʊga.
18 Ma kı sʊla Wıısı dı wıı no ta yaa puwo saŋa.
19 Beewıya Wıısı aa mara dʊnıya aa ko pele gyınaŋ, nal buloŋ ha bı naa tʊwara no dɔŋtıına, nal mɛ bıl bı sı na tʊwara gɛɛ a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ.
20 Dı Wıısı fa bı keri kyɛyɛ hʊ ta, nıdıgı mɛ fa bı sı ka. Amɛ nala hʊ Wıısı aa lıya dı ba tıŋa ʊ wıya rɛ tıŋ ʊ keri kyɛyɛ hʊ ta.
21 Dı nal buloŋ nɛ bası tıya ı dı ı deŋ daha a na Krisita hʊ, koo dı ı deŋ doŋ a na ʊ, ta laa ʊ di.
22 Nala badɔmɔŋ sı sii mʊrı nala anıı ba aa rɛ yaa Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya. Badɔmɔŋ mɛ sı sii a mʊrı nala dı ba yaa Wıısı tıŋdaala rɛ. Ba sı yaa wımagıla abee wıkperiye a kı kyɛ dı ba mʊrı nala hʊ Wıısı aa lıya mɛ gba, a kaŋ ba hakıllı vʊgımı.
23 Wıya no buloŋ nɛ ŋ laa sıya bası dı ŋ tıya ma, ka dı saŋa hʊ na pele. Ma yaŋ gyıŋ tıya ma tıı weliŋ.”

Yesu bası ʊ dʊnıya mııgı koyi wıya
Matiwu 24.29-31; Luka 21.25-28

24 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, “Tʊwara no aa sı ko baŋ hal tıyaŋ, lee buloŋ sı bırımı tebiŋ-bınıı, dı sıya bıl bee gballı. Wıısı bıl bı sı pɔsɔ, pene mɛ bıl bı sı pɔsɔ.
25 Kyıŋwʊlıya sı lıı wıısınyuu ko tuu kı tele. Ba sı kile wıısınyuu kına hʊ buloŋ aa kaŋ dee dı ba lıı ba liweeliye tıyaŋ.
26 Ɛɛ tıyaŋ nɛ ma sı na mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye, dı ŋ tıŋ taala tıyaŋ ko kı tuu abee gaŋdarı abee dee.
27 Ɛɛ tıyaŋ nɛ ŋ sı tıŋ malıkası dı ba mʊ dʊnıya loginŋ kɛ buloŋ a kaŋ nala hʊ buloŋ Wıısı aa lıya, a ko laŋŋı.”

Ma kpa tıısı a gʊnnı wıgyʊŋ
Matiwu 24.32-35; Luka 21.29-33

28 “Ma kpa tıısı a gʊnnı wıgyʊŋ! Dı ma ko na tıısı piile kı tɔsɔ, ma aa gyıma anıı yʊʊ kpaga rɛ.
29 Ɛɛ tıı rɛ dı mamaa rɛ ko na wıya no buloŋ aa yaa, ma gyıma anıı mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye koyi kpaga rɛ.
30 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, ma lagılagı no nala aa we ma mııbol tıyaŋ buloŋ bı sı sʊba teŋ, ka dı wıya no yaa.

31 Wɪɪsɪnyuu abee taŋha nyuu buloŋ sɪ teŋ, amɛ wɪya hʊ
ŋ aa basa kɛ bɪ sɪ nyʊgɪsɪ maakyiye buloŋ.”

Nal buloŋ bɪ gyɪŋ kyɛɛ hʊ wɪya no aa sɪ yaa
Matiwu 24.36-44

32 “Amɛ nal buloŋ bɪ gyɪŋ kyɛɛ hʊ wɪya no aa sɪ yaa.
Malɪkasɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ mɛ paalɪ bɪ gyɪma. Mɪyaŋ,
Wɪɪsɪ Biye tɪɪ mɛ bɪ gyɪma, see ŋ Kuwo dʊŋ.
33 Ma gyɪŋ tɪya ma tɪɪ weliŋ, a yaa siri kɪ pɔ, beewɪya ma
bɪ gyɪŋ kyɛɛ hʊ wɪya no aa sɪ yaa.
34 Ʊ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ baal aa siye a kɪ kyɛ dɪ ʊ vala ŋmanɪɪ.
Dɪ ʊ ko kɪ kyɛ ʊ lɪɪ dɪya tɪyaŋ, ʊ aa daga ʊ tʊŋtʊnna kɪdɪgɪ
buloŋ ba tʊma rɛ, aŋ basɪ tɪya nal hʊ aa pɔ dimbee mɛ dɪ
ʊ pɔ dɪya hʊ weliŋ, dɪ ʊ mʊ aŋ ko.
35 Ma yaŋ kɪ pɔ, beewɪya ma bɪ gyɪŋ kyɛɛ hʊ dɪya hʊ
tɪɪna aa sɪ mɪɪgɪ ko, dɪ dɪdaana rɛɛ, dɪ tekere rɛɛ, dɪ
sɪgballɪnyʊwa rɛɛ, koo dɪ kyɪkyʊwala rɛɛ, ma bɪ gyɪma.
36 Ma gyɪŋ tɪya ma tɪɪ weliŋ aŋ kɪ pɔ dɪ ʊ ta ko pirigi ma
tɪyaŋ dɪ ma aa pɪŋ doo.
37 Wɪɪ hʊ ŋ aa basɪ kɪ tɪya ma, ʊ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya nal
buloŋ, ma pɔ weliŋ.”

14

Ba lʊwɔlɪ vʊʊlɪ Yesu kpʊyɪ wɪya
Matiwu 26.1-5; Luka 22.1, 2; Gyɔɔŋ 11.45-53

1 Kyɛyɛ balɪya rɛ fa kaa ka dɪ Dɪɪsɪ parɪ-banɪɪ kyɛbal hʊ
fa pele. Kyɛɛ no rɛ ba aa kyaŋ paanʊʊ hʊ ba aa bɪ wee
sɪbʊl. Ɛɛ rɛ wɪɪkyʊwal sɪlaala hʊ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla
kɪ kyɛ ŋmanɪɪ dɪ ba lʊwɔlɪ kaŋ Yesu kpʊ.
2 Amɛ ba mɪɪgɪ vʊʊlɪ dɪ ba ta kana ʊ ba kyɛbal hʊ kyɛɛ,
beewɪya dɪ ba aa rɛ yaa gɛɛ nala hʊ sɪ laa taawɛɛ.

Haaŋ kɪdɪgɪ kpaa tʊranɪɪ tɪsɪ Yesu nyuu
Matiwu 26.6-13; Gyɔɔŋ 12.1-8

3 Nyɛ rɛ Yesu sii mʊ Bɛɛtani a gyʊʊ hɔŋ Siimɔŋ dɪyaŋ a
kɪ di kɪna. Siimɔŋ gyɪ yaa gbegi-werisi rɛ. Ʊ aa di kɪna
hʊ tɪyaŋ nɛ dɪ haaŋ kɪdɪgɪ kaŋ tʊranɪɪ bee pʊrʊŋtʊwa ko
gyʊʊ. Tʊranɪɪ hʊ sʊwala gyɪ sʊma rɛ weliŋ, ka ʊ yalɪɪ mɛ
hayɛ. Nyɛ rɛ haaŋ hʊ kaŋ pʊrʊŋtʊwa hʊ nyʊwa suri, a bɪsɪ
tʊranɪɪ hʊ we Yesu nyuu tɪyaŋ.
4 Ɛɛ rɛ nala hʊ badɔmɔŋ hɔŋ kɪ gʊrɪmɪ wɪya, aŋ kɪ pɪyɛsɪ
dɔmɔŋ a baa, “Bee rɛ tɪŋ haaŋ no kaŋ tʊranɪɪ no kyogi ta
nyɛ?
5 Dɪ ba aa rɛ fa ta kpa tʊranɪɪ no yallɪ, ʊ fa sɪ yaa
mogyamaa, dɪ ba fa kpa tɪya nyaaba.” Nyɛ rɛ ba sii kɪ basɪ
haaŋ hʊ wɪya abee baaŋ.

6 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma leŋ haaŋ hʊ bee
laaŋfɪya. Bee rɛ tɪŋ ma kɪ dɔmɔ ʊ gɛɛ? Wɪwelii rɛ ʊ yaa
tɪya ŋ gɛɛ.
7 Ma bee nyaaba sɪ we doŋ saŋa kɛ buloŋ. Saŋa hʊ buloŋ
dɪ mamaa rɛ aa kyɛ ma yaa wɪwelii tɪya ba, ma sɪ wuwo
yaa. Amɛ ŋ beel-ma kɛ bɪ sɪ we doŋ kɪ mʊ deŋdeŋ.
8 Haaŋ hʊ yaa kuwokeri rɛ. Ʊ yaa wɪɪ hʊ ʊ aa sɪ wuwo
yaa rɛ. Ʊ tɪsɪ ŋ teŋ a kɪ pɔ saŋa hʊ ba aa sɪ hogo ŋ nɛ, dɪ ŋ
ha bɪ sʊba.
9 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, dʊnɪya logiŋ kɛ buloŋ ba aa
sɪ mʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ, ba sɪ lɪɪ wɪɪ no haaŋ no aa
yaa a basɪ.”

Gyudasɪ laa nyʊwa anɪɪ ʊ sɪ kpa Yesu yallɪ
Matiwu 26.14-16; Luka 22.3-6

10 Ɛɛ rɛ Gyudasɪ Isɪkarɔtɪ aa yaa Yesu hatɪnna fi abee
balɪya hʊ kɪdɪgɪ sii mʊ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ hʊ lee
dɪ ʊ kpa Yesu yallɪ tɪya ba.
11 Ba aa nɪɪ gɛɛ, ba tenni fɪyɛlɪ. Ba baa dɪ ba sɪ tɪya ʊ
molbiye. Doŋ tɪyaŋ nɛ Gyudasɪ sii piili kɪ kyɛ ŋmanɪɪ hʊ ʊ
aa sɪ wuwo tɪŋa a kpa Yesu yallɪ tɪya ba.

Yesu bee ʊ hatɪnna dii Dɪɪsɪ parɪ-banɪɪ kyɛbal hʊ kɪdiiliye
Matiwu 26.17-25; Luka 22.7-14, 21-23; Gyɔɔŋ 13.21-30

12 Ba kyɛbal hʊ kyɛbuŋbuŋ kyɛɛ, ba aa dɪ paanʊʊ ba aa
bɪ we sɪbʊl aŋ kpʊ piyese hʊ ba aa sɪ kaŋ yaa kyɛbal hʊ
kɪdiiliye, Yesu hatɪnna hʊ pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Lee rɛ ɪ kyo dɪ á
mʊ yaa Dɪɪsɪ parɪ-banɪɪ kyɛbal hʊ kɪdiiliye?”
13 Ɛɛ rɛ ʊ tɪŋ ʊ hatɪnna hʊ balɪya a basɪ tɪya ba a baa,
“Ma mʊ gyʊʊ tɔɔ hʊ tɪyaŋ. Dɪ mamaa rɛ ko kɪ mʊ, ma sɪ
kyeŋ baal kɪdɪgɪ dɪ ʊ kyʊŋ nɪɪvii bee nɪɪ. Ma tɪŋa ʊ hal.
14 Dɪya hʊ buloŋ ʊ aa sɪ mʊ gyʊʊ, ma tɪŋa ʊ gyʊʊ, a basɪ
tɪya dɪya hʊ tɪɪna a baa, ‘Á Tɪɪna baa dɪ á pɪyɛsɪ ɪ dɪ lee
rɛ ɪ nɪhʊwala dɪya we, dɪ ʊ bee ʊ hatɪnna ko gyʊʊ hɔŋ di
Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ kyɛbal hʊ kɪdiiliye?’
15 Ʊ sɪ daga ma dɪɪbal kɪdɪgɪ. Ʊ yaa salnyuu dɪya rɛ. Ba
marɪ ʊ buloŋ nɛ. Doŋ nɛ ma sɪ yaa kɪdiiliye hʊ.” ’
16 Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ sii lɪɪ a mʊ tɔɔ hʊ, a na wɪya hʊ
buloŋ Yesu aa basɪ tɪya ba, dɪ ba yaa gɛɛ tɪɪ, ka ba yaa
Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ kyɛbal hʊ kɪdiiliye.
17 Wɪɪsɪ aa ko gyʊʊ, Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ gyʊʊ hɔŋ a kɪ
di kɪna hʊ.
18 Ba aa di kɪna hʊ tɪyaŋ nɛ, Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ
rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ma nala no aa di kɪna hʊ, ma kɪdɪgɪ rɛ
sɪ kpa ŋ yallɪ. Ŋ beel-ʊ buloŋ nɛ laŋŋɪ kɪ di kɪna hʊ lagɪlagɪ
no nyɛ.”

19 Ba aa nıı wıı hʊ, ba tısı kyogi. Ba buloŋ kı pıyɛsı ʊ kıŋ
kıŋ a baa, “Mıyaŋ nɛ?”
20 Yesu bası tıya ba a baa, “Ma fi abee balıya no kıdıgı rɛ,
ŋ bee nal hʊ aa kyala kaŋ paanʊʊ tuu yuu gbaha hʊ tıyaŋ
nɛ.
21 Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye, ŋ sı sʊba anıı ba aa saba ŋ
wıya gɛɛ. Amɛ nal hʊ aa kpaa mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye yallı,
ʊ sı na tʊwara yʊga. Ba fa aa bı lʊla ʊ rɛ kpıya.”

Kıdiiliye hʊ Yesu aa baa dı á di a kı liisi ʊ wıya
Matiwu 26.26-30; Luka 22.14-20; 1 Koriŋti 11.23-25

22 Ba aa hɔŋ kı di kına hʊ tıyaŋ nɛ, Yesu kpa paanʊʊ a
kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ, a kpa tıya ʊ
hatınna hʊ, aŋ bası tıya ba a baa, “Ma laa. Ŋ teŋbii rɛ nyɛ.”
23 Ɛɛ rɛ ʊ bıl kpa nıınyʊwagbaŋbiye bee sıŋ mɛ a
kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ aŋ kpa tıya ba, ba buloŋ nyʊwa
nıınyʊwagbaŋbiidıgı hʊ tıyaŋ.
24 Ka Yesu bası tıya ba a baa, “Ŋ kyal lɛ gɛɛ. Kyal no rɛ
Wıısı kpa we nyʊʊfalıı hʊ. Ŋ kyal sı gyaası nıgyamaa wıya,
dı Wıısı kpa ba wıbɔmɔ kyɛ ba.
25 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, ŋ bıl bı sı maakyiye nyʊwa
sıŋ no iriŋ a kaŋ kı mʊ kyɛɛ hʊ ŋ aa sı nyʊwa sıfalıı Wıısı
koro hʊ tıyaŋ.”
26 Ɛɛ rɛ ba yıı wııkyʊwal yııl aŋ sii lıı a mʊ gyıŋ Olivi
dogimo hʊ.

Yesu baa dı Piita sı tʊwa a baa ʊ bı gyıma ʊ
Matiwu 26.31-35; Luka 22.31-34; Gyɔɔŋ 13.36-38

27 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba baa, “Ma buloŋ sı fá aŋ ka ŋ.
Beewıya ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa dı Wıısı sı kpʊ
pedaal hʊ ka dı piyese hʊ fá pısa.
28 Amɛ Wıısı sı kyisi ŋ sʊʊ tıyaŋ. Dı mıyaŋ nɛ ko sii, ŋ sı
laa ma sıya a mʊ Galili.”
29 Ɛɛ rɛ Piita bası tıya Yesu a baa, “Dı ba buloŋ sı fá vıya
ı ta mɛ, ŋ kɛ bı sı maakyiye mııgı ı hal.”
30 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Wıtıı rɛ, gyınaŋ tebine
no, ı Piita, ı sı tʊwa naaŋsıınyʊwa bʊto anıı ı bı gyıma ŋ,
ka dı gyibal na wii naaŋsıınyʊwa bʊlıya.”
31 Ɛɛ rɛ Piita bası abee sıfıyası baa, “Dı ŋ beel-ı sı paalı
sʊba mɛ, ŋ bı sı laa nyʊwa baa ŋ bı gyıma ı.” Nıkaalıya hʊ
buloŋ mɛ bası gɛɛ tıı.

Yesu kyʊwalı Wıısı Gesamani tıyaŋ
Matiwu 26.36-46; Luka 22.39-46

32 Ɛɛ rɛ ba mʊ gyʊʊ lee kıdıgı ba aa yırı Gesamani. Yesu
bası tıya ʊ hatınna hʊ a baa, “Ma hɔŋ daha ka dı ŋ mʊ
kyʊwalı Wıısı aŋ ko.”

33 Ka ʋ kaŋ Piita abee Gyemsi abee Gyɔɔŋ a mʋ doŋ. Yesu tɪya gyɪ kyogo rɛ kɪŋkaŋ, haalɪ ʋ hakɪla buloŋ gyarɪ.
34 Ʋ basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Ŋ tɪya buloŋ nɛ kyogo, ŋ bembii kɪ kyɛ dɪ ʋ bori. Ma hɔŋ daha pɔ.”
35 Ba hɔŋ ka ʋ fasɪ mʋ sɪya mʋhʋ a tuu gbinni taŋha a sʋla Wɪɪsɪ a baa, “Saŋa hʋ pele rɛ, amɛ ɪ dee tɪyaŋ, leŋ dɪ tʋwara no parɪ ŋ mʋ.”
36 A bɪl baa, “Ŋ Kuwo, ɪ wuwo kɪ yaa wɪɪ buloŋ nɛ. Lɪɪ tʋwara no aa sɪ ko ŋ tɪyaŋ. Amɛ, ŋ kyɛrɪ tɪyaŋ daa, ɪ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ.”
37 Ʋ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ hʋ teŋ aŋ sii ko ʋ hatɪnna hʋ lee, dɪ ba pɪŋ doo. Ɛɛ rɛ ʋ pɪyɛsɪ Piita a baa, “Ɪ pɪna rɛ? Ɪ bɪ sɪ wuwo bara doo mʋhʋ anɪɪ hawadɪgɪ mɛ?
38 Ma kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, a kɪ pɔ dɪ Sɪtaanɪ ta wuwo mʋrɪ ma. Ma tɪsɪ tɪyaŋ ma kyo dɪ ma aa yaa wɪweliye rɛ, amɛ ma bɪ kaŋ gɛɛ dee ma tɪɪ.”
39 Ʋ bɪl mʋ a kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, a bɪl basɪ gɛɛ tɪɪ.
40 Ʋ mɪɪgɪ kɪ ko dɪ ba bɪl pɪŋ doo, beewɪya doo gyɪ kaŋ ba rɛ weliŋ. Ba bɪ gyɪŋ ba aa sɪ basɪ wɪɪ hʋ buloŋ a tɪya ʋ.
41 Ʋ mɪɪgɪ mʋ tootɪɪna aŋ ko pɪyɛsɪ ba a baa, “Ma ha pɪŋ kɪ wiyesi rɛ? Ʋ maga rɛ. Ma sii, saŋa hʋ pele rɛ. Ba sɪ kaŋ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye a mʋ tɪya wɪbɔŋyaala.
42 Ma sii dɪ á mʋ. Ma na! Nal hʋ aa sɪ kpa ŋ yallɪ rɛ aa ko.”

Ba kaŋ Yesu
Matiwu 26.47-56; Luka 22.47-53; Gyɔɔŋ 18.3-12

43 Yesu aa basɪ gɛɛ ʋ nyʋwa ha bɪ tele taŋha dɪ Gyudasɪ rɛ mʋ kɪ ko gɛɛ. Ʋ fa yaa Yesu hatɪnna fi abee balɪya hʋ kɪdɪgɪ rɛ. Nɪgyamaa gyɪ giri kɪ tɪŋa ʋ hal. Badɔmɔŋ kolo takoobiye abee daŋgulo. Wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla abee ba bee-nɪhɪyasɪ rɛ gyɪ tɪŋ ba, ba ko.
44 Minaafigi tɪɪna hʋ gyɪ tɪya nala hʋ magɪl lɛ a baa, “Nal hʋ ŋ aa sɪ mʋ guwori, ʋ rɛ gɛɛ. Ma gurigi ʋ kɪ mʋ.”
45 Gyudasɪ aa pele lee hʋ Yesu aa we, ʋ degini ʋ lee mʋ aŋ baa, “Ŋ nɪhɪyawʋ,” aŋ guwori ʋ.
46 Ba buloŋ giri ko kana ʋ.
47 Nala hʋ aa sɪŋ doŋ ba kɪdɪgɪ lɪɪ ʋ takoobii, a ŋmaŋ nal kɪdɪgɪ dɪgɪŋ kyɔl. Nal hʋ dɪgɪŋ ba gyɪ aa ŋmaŋ kyɔl hʋ fa yaa wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyawʋ dɪya yoŋ nɛ.
48 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Ŋ yaa biibɔŋ nɛ, ma kol takoobiye abee daŋgulo a kɪ ko dɪ ma kana ŋ?
49 Na kyɛɛ kɛ buloŋ nɛ ŋ beel-ma aa we Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ, ŋ kɪ daga ma Wɪɪsɪ wɪya, aŋka ma bɪ lʋga dɪ ma

kana ŋ doŋ. Amɛ ŋ wɪya hʊ buloŋ ba aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, see ba buloŋ aa yaa.”
50 Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ buloŋ vɪya ʊ ta aŋ fá.
51 Ka bapʊwasɪɪ kɪdɪgɪ mɛ aa baasɪ ʊ wagyɛ a kɪ tɪŋa Yesu
hal, ba kɪ lʊga dɪ ba kana ʊ.
52 Ɛɛ rɛ ʊ wuri ʊ wagyɛ hʊ ta aŋ kaŋ teŋbil a fá nyʊgɪsɪ.

Ba kaŋ Yesu mʊ sarɪya lidiilii
Matiwu 26.57-68; Luka 22.54, 55, 63-71; Gyɔɔŋ 18.13, 14, 19-24
53 Ba gyɪ kaŋ Yesu mʊ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ
dɪya rɛ. Ba aa ko doŋ dɪ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ, abee
ba wɪɪkyʊwaldɪya nɪhɪyasɪ, abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla buloŋ
laŋŋa.
54 Ba aa kana ʊ kɪ mʊ gɛɛ, ka Piita lʊwɔlɪ kɪ tɪŋ ba hal
a mʊ gyʊʊ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ gyaŋwuwo. Ʊ
gyʊwa dɪ nala hʊ aa pɔ gyaŋwuwo hʊ hɔnɔ a kɪ wiyeni
diŋ. Ʊ mɛ mʊ pɛ ba tɪyaŋ.
55 Ɛɛ rɛ dɪ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ hʊ abee nɪkaalɪya
hʊ buloŋ laŋŋa kɪ vʊʊlɪ wɪya, a kɪ kyɛ dɪ ba na wɪɪ hʊ Yesu
aa yaa kyogi, a maga dɪ ba kpʊ ʊ. Aŋ kyɛ kyɛ wɪɪ lɔlɔ.
56 Nɪgyamaa gyɪ nyɪya wɪya tɪya ʊ rɛ. Amɛ ba buloŋ gyɪ
aa basɪ nyʊʊlɪyaba rɛ.
57 Ɛɛ rɛ nala badɔmɔŋ sii sɪŋ a nyɪya wɪya kɪ tɪya ʊ a baa,
58 “Á nɪɪ dɪ baal no baa dɪ ʊ sɪ ŋmaa Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ
nala aa saa a lo, aŋ bɪl wuwo saa kɪdɪgɪ kyɛyɛ boto bʊwaŋ
ʊ dʊŋ bee ʊ dʊŋ.”
59 Amɛ ba mɛ ha gyɪ basɪ wɪya kɪ bɪ dɔmɔŋ nɛ.
60 Ɛɛ rɛ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ sii lɪɪ sɪŋ nala hʊ
tʊtʊʊ tɪyaŋ a pɪyɛsɪ Yesu a baa, “I bɪ nɪɪ nala no aa basɪ ɪ
wɪya mɔɔ gɛɛ? I kɛ bɪ kaŋ wɪɪ ɪ aa sɪ basɪ?”
61 Ɛɛ rɛ Yesu tallɪ ʊ nyʊwa a bɪ laa wɪɪ buloŋ basɪ. Ɛɛ rɛ
baal hʊ bɪl pɪyɛsɪ ʊ a baa, “I rɛ yaa Krisita, laataal hʊ Wɪɪsɪ
aa lɪya? I rɛ yaa Wɪɪsɪ Biye hʊ?”
62 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Mɪyaŋ nɛ. Ma sɪ na mɪyaŋ Nihuwobiŋ
Biye, dɪ ŋ hɔŋ Wɪɪsɪ noduu logiŋ lɪhɔnɪɪ, a tɪŋ taala tɪyaŋ a
ko kɪ tuu.”
63 Ʊ aa basɪ gɛɛ, baal hʊ kaŋ ʊ tɪɪ gannɪ kɪyɛsɪ aŋ baa, “Ʊ
bɪ maga dɪ a bɪl kɪ kyɛ daŋsɪya tɪmma.
64 Ma buloŋ nɪɪ ʊ aa tʊʊsɪ Wɪɪsɪ gɛɛ rɛ? Ɛɛ rɛ ma na?” Ɛɛ
rɛ nala hʊ buloŋ baa dɪ ʊ kyogo rɛ, a maga dɪ ba kpʊ ʊ.
65 Badɔmɔŋ sii, a tʊ naŋtʊwɔl we ʊ sɪya tɪyaŋ, aŋ vʊwa
ʊ sɪya tɔ, aa ŋmaa ʊ, aŋ pɪyɛsɪ ʊ dɪ ʊ daga nal hʊ aa ŋmaa
ʊ. Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ ba kana ʊ mʊ tɪya laalyuwolo hʊ, ba mɛ
ŋmaa ʊ kyaŋkpaŋa tɪyaŋ.

Piita tʊwa anıı ʊ bı gyıŋ Yesu
Matiwu 26.69-75; Luka 22.56-62; Gyɔɔŋ 18.15-18, 25-27

66 Piita aa hɔŋ gyaŋwuwo hʊ tıyaŋ gɛɛ rɛ, wııkyʊwal sılaala nıhıyawʊ hʊ dıya tʊŋtʊnnı-toluu kıdıgı ko lıı
67 a na Piita dı ʊ hɔŋ kı wiyeni diŋ hʊ. Ʊ deŋ ʊ weliŋ aŋ bası tıya ʊ a baa, "Ɪ mɛ fa aa tıŋ Yesu aa lıı Nazarɛti hal lɛ."
68 Piita tʊwa a baa, "Ŋ bı gyıŋ wıı hʊ ı aa bası tıyaŋ," aŋ sii lıı sıŋ paganyʊwa hʊ tıyaŋ dı gyibalbuŋ wiye.
69 Piita aa sıŋ doŋ ɛɛ rɛ tʊŋtʊnnı toluu hʊ bıl na ʊ a bası tıya nala hʊ aa sıŋ kpaga ʊ a baa, "Baal no mɛ yaa Yesu hatınna hʊ kıdıgı rɛ."
70 Piita bıl tʊwa a baa dı ʊ daa. Mʊhʊ sʊwaa, dı nala hʊ aa sıŋ doŋ mɛ bası tıya ʊ a baa, "Wıtıı rɛ, ı mɛ yaa ba kıdıgı rɛ, ı lıı Galili rɛ."
71 Ɛɛ rɛ Piita kaabı tıya ʊ tıı, aŋ ŋmıyɛsı a baa, "Ŋ bı gyıŋ baal no ma aa dagı."
72 Ʊ aa bası gɛɛ teŋ dı gyibal wiye ʊ lıya tıına. Piita liisi wıı hʊ Yesu aa bası tıya ʊ anıı ʊ sı tʊwa ʊ naaŋsıınyʊwa bʊto, ka dı gyibal na wii naaŋsıınyʊwa bʊlıya. Ɛɛ rɛ ʊ kaŋ ʊ nyuu gʊra a wii weliŋ.

15

Ba kaŋ Yesu mʊ Pilato lee
Matiwu 27.1, 2, 11-14; Luka 23.1-5; Gyɔɔŋ 18.28-38

1 Ʊ sıgballıya kyıkyʊwala pipi, wııkyʊwal sılaala nıhıyası hʊ, abee bee nıhıyası, abee Wıısı Teŋ dıdagıla, abee nala hʊ buloŋ aa laŋŋı kı vʊʊlı wıya, ba buloŋ nɛ gyı ko laŋŋı a vʊʊlı gɛɛ hʊ ba aa sı yaa Yesu. Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ba kana ʊ vʊwa, aŋ kana ʊ mʊ Pilato lee.
2 Ɛɛ rɛ Pilato pıyɛsı Yesu a baa, "Ɪ rɛ yaa Gyuuma kuwori hʊ?" Yesu bası tıya ʊ a baa, "Waa, ɛɛ rɛ ı tıı bası gɛɛ."
3 Ɛɛ rɛ wııkyʊwal sılaala nıhıyası hʊ daga wıya yʊga ba aa baa dı Yesu yaa kyogi, ka ʊ bı laa wıı bası.
4 Ɛɛ rɛ Pilato bıl pıyɛsı Yesu a baa, "Ɪ bı kaŋ wıı buloŋ ı aa sı bası tıya ba? Deŋ na wıya mɔɔgɛɛ ba baa dı ı kyogo."
5 Amɛ Yesu bıl bı suri ʊ nyʊwa. Wıı hʊ kperi Pilato.

Ba laa nyʊwa anıı ba sı kpʊ Yesu
Matiwu 27.15-26; Luka 23.13-25; Gyɔɔŋ 18.39–19.16

6 Dı Dıısı-parı-banıı kyɛbal hʊ rɛ ko pele buloŋ, Pilato aa lıı nala ba aa kaŋ tɔ dıyaŋ kıdıgı rɛ a ta, nal hʊ nala hʊ aa kyɛɛ.
7 Nala badɔmɔŋ gyı kaa kası rɛ a kpʊ nala, ba gyı kası tɔ dıyaŋ. Ba kıdıgı feŋ nɛ yaa Barabaası.
8 Ɛɛ rɛ nala hʊ yʊga sii giri mʊ Pilato lee a baa dı ʊ yaa gɛɛ hʊ ʊ aa yaa kı tıya ba saŋa buloŋ.

9-10 Pilato gyı gyıma anıı wııkyʊwal sılaala nıhıyası hʊ tıya aa hɔllı Yesu rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ba kana ʊ ko ʊ lee. Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı nala hʊ baa, “Ma aa kyɛ dı ŋ lıı Gyuuma kuwori hʊ rɛ tıya ma?”
11 Ɛɛ rɛ wııkyʊwal sılaala nıhıyası hʊ mʊrı nala hʊ we anıı ba leŋ ba lıı Barabaası ta, aŋ leŋ Yesu.
12 Ɛɛ rɛ Pilato bıl pıyɛsı nala hʊ baa, “Aŋka baal hʊ ma aa yırı Gyuuma kuwori hʊ, bee rɛ ma baa ŋ yaa ʊ?”
13 Ɛɛ rɛ ba buloŋ nɔsı yʊga a baa, “Kpaası ʊ mal daagarıı tıyaŋ.”
14 Ɛɛ rɛ Pilato pıyɛsı ba a baa, “Bekiŋ wıbɔŋ nɛ ʊ yaa?” Ɛɛ rɛ ba marı nɔsı yʊga a baa, “Kpaası ʊ mal daagarıı tıyaŋ.”
15 Pilato gyı aa kyɛ dı ʊ yaa nala hʊ wıkyɛɛlıı wıya, ʊ lıı Barabaası ta aŋ leŋ ba vıırı Yesu aŋ baa dı ba kana ʊ mʊ kpaası mal daagarıı tıyaŋ.

Laalyuwolo yaa Yesu sıya
Matiwu 27.27-31; Gyɔɔŋ 19.2, 3

16 Ɛɛ rɛ laalyuwolo hʊ kana ʊ lıı ba kuworibal hʊ gyaŋwuwo tıyaŋ, a yırı ba laalyuwolo buloŋ ko laŋŋı.
17 Ɛɛ rɛ ka ba kpa gafıyaŋ a laalı ʊ, a kyɛ sɔsı a kaŋ sʊwa nyupugi, ʊ kıı kuwori nyupugi gɛɛ, ba kpa kyige ʊ.
18 Ka ba aa tuu gbinni ʊ sıya, a yaa ʊ sıya a baa, “Gyuuma kuwori, Wıısı sı tıya ı mııbodolii!”
19 Ba kpa kyapıya a vıırı ʊ nyuu tıyaŋ, a tʊ naŋtʊwɔl we ʊ tıyaŋ, a tuu gbinni, a tıya ʊ gyırıma.
20 Ba aa yaa ʊ sıya hʊ ko teŋ, ba wuri gafıyaŋ hʊ aŋ paa ʊ tıı ganni laalı ʊ, a kana ʊ lıı ŋmanıı dı ba kana ʊ mʊ kpaası daagarıı hʊ tıyaŋ.

Ba kpaası Yesu mal daagarıı tıyaŋ
Matiwu 27.32-44; Luka 23.26-43; Gyɔɔŋ 19.17-27

21 Ba aa ko kı lıı hʊ tıyaŋ nɛ ba kyeŋ baal kıdıgı ba aa yırı Siimɔŋ, a lıı Sariini. Ʊ rɛ fa yaa Alizaŋda abee Rufusi kuwo. Dı ʊ lıı baga a kı ko bee. Ba kana ʊ, a fıla ʊ, ʊ laa daagarıı hʊ baası.
22 Ba gyı kaŋ Yesu mʊ lee kıdıgı rɛ, ba kı yırı doŋ Golgota. (Golgota memii rɛ yaa Nyukuŋkogilo.)
23 Ba aa ko pele doŋ, ba kpa musa kıdıgı ba aa yırı “mıırа” a we sıŋ tıyaŋ a tıya ʊ dı nyʊwa. Ɛɛ rɛ ʊ vıya.
24-25 Haŋ saŋa hʊ dı wıısı maga gyinyɛ, ba kana ʊ kpaası mal daagarıı hʊ tıyaŋ. Aŋka ba kaŋ Yesu ganni kpaal wıya kı yuwo gbaŋŋa, a kı kyɛ dı ba gyıŋ gal hʊ nal buloŋ aa maga dı ʊ laa.
26 Ba aa baa Yesu yaa wıya hʊ kyogi, ba aa rɛ ba gyı sabı mal daagarıı hʊ tıyaŋ a baa, “Gyuuma kuwori hʊ rɛ nyɛ.”

27 Gaala balıya mɛ rɛ ba gyı kpaası pɛ Yesu tıyaŋ. Kıdıgı
we ʋ noduu dıılaŋ, kıdıgı mɛ we ʋ nogɔbɔ dıılaŋ.
28 Nyɛ leŋ wıı hʋ ba aa saba Wıısı Teŋ tıyaŋ a baa dı ʋ
bee gaala sı sʋba sʋʋdıgı hʋ ko yaa wıtıı rɛ gɛɛ.
29 Ba aa kpaası ʋ mal daagarıı hʋ tıyaŋ gɛɛ, nala hʋ aa tıŋ
doŋ kı baŋ, ba kı tʋʋsı ʋ aŋ kaŋ ba nyuni kı kyugisi a baa,
“Oyi, ı rɛ yaa nal hʋ aa baa dı ı sı ŋmaa Wııkyʋwaldııbal
hʋ lo aŋ bıl wuwo saa ʋ kyɛyɛ boto pagaŋ.
30 Ko tuu daagarıı hʋ tıyaŋ, a laa ı tıı ta.”
31 Wııkyʋwal sılaala nıhıyası abee Wıısı Teŋ dıdagıla hʋ
mɛ kı huuri Yesu aŋ bası kı tıya dɔmɔŋ a baa, “Ʋ wuwo laa
nala kı ta rɛ, aŋ bı wuwo laa ʋ tıı kɛ kı ta.”
32 “Ma leŋ Krisita hʋ, Gyuuma kuwori hʋ ko tuu daaŋ hʋ
nyuu tıyaŋ, dı á na a laa ʋ wıya di.” Nala hʋ balıya mɛ ba
aa kpaası pɛ Yesu tıyaŋ mɛ gyı tʋʋsı ʋ rɛ.

Yesu sʋba
Matiwu 27.45-56; Luka 23.44-49; Gyɔɔŋ 19.28-30

33 Wıısı gyı aa ko maga nyutʋtʋʋ, lee buloŋ gyı bile gɛɛ
rɛ a mʋ pele ʋ dıdaana, ka lee bıl kyaanı.
34 Ɛɛ rɛ Yesu nɔsı yırı ʋ taal tıyaŋ a baa, “Ɛloyi, Ɛloyi,
lama sabakitani.” Ʋ memii rɛ yaa, “Ŋ Tıına Wıısı, bee rɛ
tıŋ ı vıya ŋ ta?”
35 Dı nala badɔmɔŋ mɛ sıŋ doŋ a nıı wıı hʋ ʋ aa basa. Ɛɛ
rɛ ba bası tıya dɔmɔŋ a baa, “Na, Ilaagya rɛ ʋ kı yırı gɛɛ.”
36 Nala hʋ kıdıgı fa aa sıŋ doŋ mʋ kpa gbara a kaŋ mʋ
yuu sıkyaakyaa, a kpa vʋwa kaakelii tıyaŋ, a kaŋ mʋ we ʋ
nyʋwa tıyaŋ dı ʋ nyʋwa. Ʋ aa yaa gɛɛ, ʋ baa, “Ma leŋ dı á
gyegili na dı Ilaagya sı ko kana ʋ tuu daaŋ hʋ tıyaŋ.”
37 Ɛɛ rɛ Yesu kyiyesi yʋga aŋ wiyesi ʋ wiyesi kateŋse.
38 Patıısa hʋ fa aa bori Wııkyʋwaldııbal hʋ kıyɛsı balıya.
Ʋ sıŋ ʋ nyuu tıyaŋ nɛ a kıyɛsı ko tuu ta.
39 Laalyuwolo nıhıyawʋ kıdıgı fa aa sıŋ pɔ Yesu aa naa
gɛɛ ʋ aa kyiyese abee gɛɛ ʋ aa sʋba, ʋ baa, “Wıtıı, baal no
rɛ kɔnı yaa Wıısı Biye hʋ.”
40 Haana badɔmɔŋ mɛ fa sıŋ libolii rɛ a kı deŋ ʋ. Mɛɛrı
Magidalina abee Salome fa we ba tıyaŋ. Gyemsi abee
Gyoose nıına Mɛɛrı mɛ fa we doŋ. Ba fa kaŋ Gyemsi kı
yırı bapʋwasıı rɛ.
41 Haana no buloŋ fa aa tıŋ Yesu hal lɛ, a kı kyiyeli ʋ Galili
tıyaŋ. Haana hʋ mɛ fa aa tıŋ Yesu hal a ko Gyerusalɛm, ba
gyeniŋ buloŋ mɛ fa we doŋ nɛ.

Ba hogo Yesu
Matiwu 27.57-61; Luka 23.50-56; Gyɔɔŋ 19.38-42

42-43 Haŋ kyɛɛ hʋ ba aa yaa siri pɔ ba Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ dɪdaana, baal kɪdɪgɪ aa lɪɪ Arimatɪya ba kɪ yɪrɪ Gyosɛfʋ, sii mʋ Pilato lee abee bembiduwo a sʋla Yesu teŋbii. Ʋ fa yaa ba bee nɪhɪyasɪ hʋ aa laŋŋɪ kɪ vʋʋlɪ wɪya kɪdɪgɪ rɛ, nala kɪ tɪya ʋ gyɪrɪma. Ʋ mɛ fa aa gyegili Wɪɪsɪ koro hʋ koyi rɛ.

44 Pilato nyʋwa gyɪ fɪyɛla rɛ Yesu teŋ aa sʋba? Ɛɛ rɛ ʋ yɪrɪ laalyuwolo hʋ nɪhɪyawʋ a pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Yesu teŋ sʋba rɛ?”

45 Laalyuwolo hʋ aa basɪ tɪya Pilato dɪ Yesu sʋba rɛ, ʋ tɪya Gyosɛfʋ ŋmanɪɪ dɪ ʋ mʋ kpa Yesu teŋbii ko tuu taŋha.

46 Ɛɛ rɛ Gyosɛfʋ mʋ yɔbɔ liŋe a kaŋ mʋ we ʋ, a kpa ʋ hogo. Ʋ kana ʋ mʋ hogo bʋwa ba aa lurigo dabʋyɪ tɪyaŋ nɛ aŋ biliŋsi dabʋbal a tɔ bʋwa hʋ nyʋwa.

47 Mɛɛrɪ Magidalina abee Gyoose nɪɪna Mɛɛrɪ gyɪ we doŋ a na lee hʋ ba aa kpaa ʋ hogo.

16

Yesu sii sʋʋ tɪyaŋ
Matiwu 28.1-8; Luka 24.1-12; Gyɔɔŋ 20.1-10

1 Ba Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ aa tene, Asibiti kyɛɛ dɪdaana rɛ gɛɛ, Mɛɛrɪ Magidalina abee Gyemsi nɪɪna Mɛɛrɪ abee Salome mʋ yɔbɔ tʋranɪɪ dɪ ba kaŋ mʋ tɪsɪ Yesu teŋbii.

2 Alahadi kyɛɛ kyɪkyʋwala, wɪɪsɪ aa pɔsɔ ko kɪ gyɪŋ gɛɛ, ba sii mʋ Yesu bʋwa hʋ lee.

3 Ba aa mʋʋ hʋ tɪyaŋ nɛ, ba kɪ pɪyɛsɪ dɔmɔŋ a baa, “Aŋnɛ rɛ sɪ wuwo biliŋsi dabʋyɪ hʋ ta bʋwa hʋ nyʋwa?”

4 Ɛɛ rɛ ba mʋ kpaga bʋwa hʋ lee dɪ ba naa dabʋyɪ hʋ suro bʋwa hʋ nyʋwa, a biliŋsi mʋ pɪŋ. Dabʋyɪ hʋ fa yʋga rɛ weliŋ.

5 Ɛɛ rɛ ba mʋ gyʋʋ bʋwa hʋ tɪyaŋ, a na bapʋwasɪbiye dɪ ʋ hɔŋ bʋwa hʋ noduu tɪyaŋ a laalɪ gapʋlʋŋ dolii. Ba hirigi.

6 Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Ma ta leŋ dɪ kambɪŋ kaŋ ma. Ŋ gyɪma anɪɪ Yesu aa lɪɪ Nazarɛti rɛ ma kɪ kyɛ, nal hʋ ba aa kpaasɪ mal daaŋ hʋ tɪyaŋ. Ʋ tuwo daha. Ʋ siye rɛ. Ma ko na lee hʋ ba aa kpaa ʋ hogo.

7 Ma mʋ basɪ tɪya Piita abee Yesu hatɪnna hʋ anɪɪ ʋ sɪ laa ma sɪya a mʋ Galili. Dɪ mamaa rɛ mʋʋ doŋ, ma sɪ na ʋ doŋ anɪɪ ʋ aa basɪ gɛɛ tɪya ma.”

8 Ba hirigi, a kɪ kyele, aŋ sii lɪɪ bʋwa hʋ tɪyaŋ a fá. Kambɪŋ gyɪ kaŋ ba rɛ weliŋ, ba bɪ wuwo basɪ wɪɪ tɪya nal buloŋ.

9 Yesu gyɪ sii sʋʋ tɪyaŋ Alahadi kyɛɛ sɪgballɪnyʋwa rɛ. Ʋ aa siye, ʋ leŋ Mɛɛrɪ Magidalina rɛ laa sɪya na ʋ, nal hʋ tɪyaŋ ʋ gyɪ aa kile gyɪŋbɔmɔ bapɛ hʋ ta.

10 Ɛɛ rɛ Mɛɛrɪ sii a mʋ basɪ tɪya Yesu hatɪnna hʋ wɪɪ hʋ aa yaa. Ʋ mʋwa dɪ ba hɔnɔ a kɪ wii.

11 Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya ba anɪɪ Yesu sii sʊʊ tɪyaŋ nɛ a we ʊ
mɪɪbol tɪyaŋ, dɪ ʊ kɛ na ʊ rɛ. Ba aa nɪɪ wɪɪ hʊ, ba bɪ laa di.
12 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ, baala balɪya sii lɪɪ kpa ŋmanɪɪ a kɪ mʊ
tɔɔ kɪdɪgɪ. Ba aa mʊʊ dɪ Yesu bɪrɪma, a bɪl bɪ kɪɪ ʊ fa aa
kɪɪ gɛɛ, a kaŋ ʊ tɪɪ ko daga ba.
13 Ɛɛ rɛ ba mɪɪgɪ ko basɪ tɪya Yesu hatɪnna nɪkaalɪya hʊ
wɪɪ hʊ aa yaa. Amɛ ba bɪ laa di.

Yesu kaŋ ʊ tɪɪ ko daga ʊ hatɪnna fi bee kɪdɪgɪ hʊ

Matiwu 28.16-20; Luka 24.36-49; Gyɔɔŋ 20.19-23; Kpambɪsɪ 1.6-8

14 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ Yesu hatɪnna fi abee kɪdɪgɪ hʊ hɔŋ kɪ
di kɪna. Ba aa di kɪna hʊ tɪyaŋ nɛ, dɪ Yesu rɛ gɛɛ. Ʊ nɔsɪ
ba akuu ba aa bɪ laa ʊ di wɪya, abee ba bembiye aa deye
wɪya, beewɪya ba bɪ laa nala hʊ mɛ a baa ba na ʊ dɪ ʊ sii
sʊʊ tɪyaŋ di.
15 Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya ba a baa, “Ma mʊ dʊnɪya logiŋ kɛ
buloŋ a basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ a tɪya nal kɛ buloŋ.
16 Nal hʊ buloŋ aa ko laa ŋ wɪya di, aŋ leŋ ba fo ʊ
wɪɪkyʊwalnɪɪ, Wɪɪsɪ sɪ laa ʊ ta. Amɛ nal hʊ aa ko bɪ laa
ŋ wɪya di, Wɪɪsɪ sɪ kpa kyogisi tɪya ʊ kyɛɛ hʊ ʊ aa sɪ di
dʊnɪya nala buloŋ sarɪya.
17 Wɪmagɪla no rɛ ma sɪ na a gyɪŋ nala hʊ aa laa ŋ wɪya
di. Ba aa rɛ nyɛ. Ba sɪ wuwo kɪ kile gyɪŋbɔmɔ ŋ dee tɪyaŋ.
Ba sɪ wuwo kɪ basɪ taadʊŋsɪ mɛ.
18 Ba sɪ wuwo kɪ kol dʊma, a nyʊwa daaluliye aa kpʊ nala,
ka ʊ bɪ sɪ yaa ba wɪɪ buloŋ. Ba sɪ wuwo kpa ba nosi a dɔbɔ
wɪɪla tɪmma tɪyaŋ dɪ ba deye.”
19 Á Tɪɪna Yesu a basɪ wɪya no teŋ, Wɪɪsɪ kpa ʊ a kaŋ mʊ
wɪɪsɪbee, ʊ hɔŋ Wɪɪsɪ noduu logiŋ tɪyaŋ.
20 Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ sii lɪɪ a mʊ lee kɛ buloŋ a kɪ basɪ
Wɪɪsɪ wɪya. Á Tɪɪna Wɪɪsɪ pɛ ba tɪyaŋ ba mʊ a kɪ yaa
wɪmagɪla, dɪ nala gyɪma anɪɪ wɪya hʊ ba aa basɪ hʊ yaa
wɪtɪɪ rɛ. Amɪ.

WIISI WIWELIYE HƱ LUKA AA SABA

1-2 Ŋ nɪhɪyawƱ Tiyofilɔsɪ, mɪyaŋ Luka rɛ sabɪ teŋ no a kɪ tɪya ɪ. Nala yƱga rɛ a yaa sɪfɪyaŋ, a sabɪ wɪya hƱ buloŋ aa yaa á sɪɪ tɪyaŋ a biŋ tenni tɪyaŋ. Wɪya hƱ buloŋ nala aa basɪ tɪya ma rɛ ba sabɪ biŋ. Ba kɛ naa wɪya no lipiilii buloŋ nɛ, aŋ mɛ ha pɛ basɪ Wɪɪsɪ wɪya kɪ tɪya nala.

3 Ŋ nɪhɪyawƱ, ŋ gyegile nɪɪ wɪya no buloŋ weliŋ nɛ, a gƱnnɪ ba buloŋ mɛ weliŋ a lɪɪ ba piilii tɪyaŋ buloŋ. Ɛɛwɪya, ŋ naa anɪɪ Ʊ yaa wɪwelii rɛ dɪ ŋ sabɪ wɪya no buloŋ aa vala gɛɛ a tɪya ɪ.

4 Ŋ sabɪ kɪ tɪya ɪ rɛ dɪ ɪ gyɪma anɪɪ wɪya hƱ buloŋ ba aa daga ɪ hƱ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.

Ba basɪ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hƱ lƱlɪɪ wɪya

5 Baal kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we doŋ, ba kɪ yɪrɪ Zakarɪya. Ʊ gyɪ yaa Gyuuma wɪɪkyƱwal sɪlaala kɪdɪgɪ rɛ. Saŋa hƱ tɪyaŋ dɪ ba kaŋ Gyuuma wɪɪkyƱwal sɪlaala buloŋ kpaa kpaa rɛ. Nala hƱ tɪyaŋ ba gyɪ aa kpaa Zakarɪya we, Abigya rɛ gyɪ yaa ba nɪhɪyawƱ. Zakarɪya haaŋ mɛ feŋ nɛ gyɪ yaa Ɛlizabɛtɪ. Ʊ mɛ gyɪ lɪɪ Gyuuma wɪɪkyƱwal sɪlaala doho tɪyaŋ nɛ. Aarɔŋ yaa Ʊ naabatuugo rɛ. Saŋa hƱ tɪyaŋ dɪ Hɛrɔtɪ rɛ gyɪ yaa Gyudɪya paalƱƱ buloŋ kuwori.

6 Zakarɪya bee Ʊ haaŋ buloŋ gyɪ yaa tɪpƱlƱŋ tɪmma rɛ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Ba buloŋ balɪya gyɪ aa tɪŋ Wɪɪsɪ nyƱwa rɛ weliŋ.

7 Ɛlizabɛtɪ gyɪ yaa hapɪrɪ rɛ, a bɪ lƱl biye buloŋ, aŋka Ʊ bee Ʊ bala Zakarɪya buloŋ gyɪ hɪyasɪ.

8-9 Ɛɛ rɛ Zakarɪya bee Ʊ nala kyɛɛ ko baŋ pele dɪ ba tƱŋ tƱma hƱ Gyuuma wɪɪkyƱwal sɪlaala aa kɪ tƱma saŋa buloŋ. Ɛɛ rɛ ba yuwo gbaŋŋa a lɪɪ Zakarɪya anɪɪ ba aa kɪ yaa gɛɛ saŋa buloŋ, Ʊ gyƱƱ WɪɪkyƱwaldɪɪbal hƱ. Doŋ nɛ Ʊ we diŋ a nyɔgɔ wɪsɪnaaŋ a tɪya Wɪɪsɪ, wɪɪsƱlɪ-kɪna kogu hƱ nyuu tɪyaŋ.

10 Ʊ aa gyƱwa hƱ tɪyaŋ nɛ, ka nɪgyamaa hƱ buloŋ aa ko dɪ ba lɪɪ wɪɪsƱlɪɪ hƱ mɛ sɪŋ gyaŋwuwo hƱ tɪyaŋ, a kɪ kyƱwalɪ Wɪɪsɪ.

11 Saŋa hƱ Zakarɪya gyɪ aa nyɔgɔ wɪsɪnaaŋ hƱ tɪyaŋ nɛ dɪ malɪka ko sɪŋ kogu hƱ noduu logiŋ tɪyaŋ.

12 Ʊ aa naa malɪka hƱ kambɪŋ kana Ʊ, Ʊ kɪ kyele.

13 Ɛɛ rɛ malɪka hƱ basɪ tɪya Ʊ a baa, “Zakarɪya, ta leŋ dɪ kambɪŋ kana ɪ. Wɪɪ hƱ ɪ aa sƱla Wɪɪsɪ kɪ kyɛ, Wɪɪsɪ laa ɪ

sʋlɪɪ rɛ. Ɪ haaŋ Ɛlizabɛtɪ sɪ lʋl boyoŋbiye. Ɪ sɪ we ʋ feŋ
Gyɔɔŋ.
14 Ɪ teŋ sɪ fɪyɛlɪ rɛ kɪŋkaŋ, dɪ nɪgyamaa tenni mɛ fɪyɛlɪ, ʋ
lʋlɪɪ wɪya.
15 Ʋ sɪ yaa nɪbal Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Ʋ bɪ sɪ kɪ nyʋwa sɪduwo
koo sɪŋ buloŋ aa wiye. Dɪ ba ko lʋla ʋ, Wɪɪsɪ Wiyesi Welii
hʋ sɪ we ʋ tɪyaŋ nɛ weliŋ a kaŋ kɪ mʋ deŋdeŋ.
16 Ʋ sɪ leŋ dɪ Iziral tɪmma yʋga bɪl mɪɪgɪ ko kɪ tɪŋ ba Tɪɪna
Wɪɪsɪ.
17 Biye no sɪ laa á Tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya ko, dɪ Wɪɪsɪ tɪya ʋ dee
anɪɪ ʋ gyɪ aa tɪya ʋ tɪŋdaal Ɛlaagya dee gɛɛ. Ʋ sɪ leŋ dɪ biisi
abee ba kuwoma mɪɪgɪ sʋma. Ʋ mɛ sɪ leŋ dɪ nala hʋ aa bee
tɪŋ Wɪɪsɪ nyʋwa bɪrɪmɪ ba hakɪllɪ a kaŋ tɪpʋlʋŋ, a leŋ dɪ
Wɪɪsɪ nala marɪ ba tɪsɪ a yaa siri pɔ ba Tɪɪna koyi.”
18 Ɛɛ rɛ Zakarɪya pɪyɛsɪ malɪka hʋ a baa, “Ɛɛ rɛ ŋ sɪ yaa
a gyɪma anɪɪ wɪya hʋ ɪ aa basɪ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ? Beewɪya
ŋ hɪyasa rɛ, ŋ haaŋ mɛ hɪyasɪ.”
19 Ɛɛ rɛ malɪka hʋ bɪl basɪ tɪya ʋ a baa, “Ŋ feŋ nɛ yaa
Geebiral. Ŋ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ. Ʋ rɛ tɪma ŋ dɪ ŋ ko basɪ
wɪweliye no a tɪya ɪ.
20 Wɪya no ŋ aa basɪ kɪ tɪya ɪ kɔnɪ sɪ ko yaa, amɛ ɪ aa bɪ
laa di nyɛ, ɪ bɪl bɪ sɪ wuwo basɪ wɪya a lɪɪ gyɪnaŋ a kaŋ kɪ
mʋ kyɛɛ hʋ wɪya no aa sɪ yaa.”
21 Saŋa hʋ malɪka hʋ gyɪ aa basɪ wɪya kɪ tɪya Zakarɪya
Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ gɛɛ, ʋ gyɪ yaa nala hʋ aa gyegili
Zakarɪya gyaŋwuwo hʋ tɪyaŋ wɪkperii rɛ, beewɪya, ba gyɪ
bɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ aa tɪŋ ʋ kɪ pɪɪsɪ gɛɛ Wɪɪkyʋwaldɪya hʋ tɪyaŋ.
22 Ɛɛ rɛ malɪka hʋ kpa mʋ, aŋka Zakarɪya ko lɪɪ
gyaŋwuwo nala hʋ lee. Ʋ gyɪ aa ko lɪɪ, ʋ bɪl bɪ wuwo kɪ
basɪ wɪya. Nosi rɛ ʋ gyɪ kaŋ kɪ basɪ wɪya ba lee. Doŋ nɛ
ba gyɪ gyɪma anɪɪ ʋ aa bɪ wuwo kɪ basɪ nyɛ, ʋ naa wɪɪ rɛ
Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ ʋ Wɪɪsɪ kyʋwalɪɪ tɪyaŋ.
23 Ɛɛ rɛ Zakarɪya tʋma ko teŋ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ,
ʋ mɪɪgɪ mʋ dɪya.
24 Ʋ gyɪ bɪ pɪɪsa, ka ʋ haaŋ Ɛlizabɛtɪ kaŋ luwol. Ʋ gyɪ aa
kaŋ luwol hʋ gɛɛ, ʋ gyɪ kaŋ ʋ tɪɪ faŋa dɪya tɪyaŋ nɛ peŋsi
bɔnɔŋ dɪ ʋ bɪ lɪɪ bee.
25 Ɛɛ rɛ ʋ baa, “Wɪɪsɪ pɪɪsa, ka lagɪlagɪ no ʋ kyiyeli ŋ nyɛ.
Ʋ tɔɔ ŋ hɪɪsɪ rɛ dʋnɪya tɪyaŋ.”

Ba basɪ Yesu lʋlɪɪ wɪya

26 Ɛlizabɛtɪ aa kaŋ luwol hʋ, ʋ peŋsi badʋ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ
tɪŋ ʋ malɪka Geebiral dɪ ʋ mʋ Nazarɛti aa we Galili paalʋʋ
tɪyaŋ,
27 a kaŋ duwoso mʋ tɪya hatoluu kɪdɪgɪ ha aa bɪ gyɪŋ baal,
ba kɪ yɪrɪ Mɛɛrɪ. Gyosɛfʋ aa yaa kuwori Deviti doho nal lɛ

gyı kpa Mɛɛrı, amɛ ʊ beel-ʊ ha gyı bı gyıŋ dɔmɔŋ anıı haaŋ bee baal.
28 Ɛɛ rɛ malıka hʊ ko ʊ lee a kyʊwalı ʊ, a baa, “Wıısı fıyɛlʊʊ we ı lee! Wıısı we ı lee rɛ, aŋ pɛ ı tıyaŋ mɛ weliŋ.”
29 Mɛɛrı aa nıı wıı no malıka hʊ aa basa tıya ʊ, wıı hʊ kegimi ʊ. Ʊ kı bıını wıı hʊ memii.
30 Ɛɛ rɛ malıka hʊ bası tıya ʊ a baa, “Mɛɛrı, Wıısı kyo ı wıya rɛ, ta leŋ dı kambıŋ kana ı.
31 Ɪ sı kaŋ luwol a lʊl boyoŋbiye, a we ʊ feŋ Yesu.
32 Ʊ sı sii yaa nıbal, dı ba kana ʊ kı yırı Wııbal hʊ Biye. Á Tıına Wıısı sı leŋ dı ʊ di koro anıı ʊ naabaa Deviti gyı aa dii koro gɛɛ.
33 Ʊ sı di koro Gyeekɔbı doho nala tıyaŋ a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ. Ʊ koro hʊ bı sı teŋ maakyiye kıdıgı buloŋ.”
34 Ɛɛ rɛ Mɛɛrı bası tıya malıka hʊ a baa, “Ŋ ha bı gyıŋ baal, ɛɛ rɛ wıı no sı yaa, a wuwo yaa?”
35 Ɛɛ rɛ malıka hʊ bası tıya ʊ a baa, “Wıısı Wiyesi Welii hʊ rɛ sı ko gyʊʊ ı tıyaŋ, dı ı kaŋ luwol Wıısı dee tıyaŋ. Ɛɛwıya, biye hʊ ı aa sı lʊla, ʊ sı yaa Tıpʊlʊŋ Tıına dı ba kana ʊ kı yırı Wıısı Biye.
36 Na ı lʊllı Ɛlizabɛtı aa hıyasa gɛɛ. Ba kı bası anıı ʊ yaa hapırı rɛ, amɛ ʊ yaŋ aa kaŋ luwol, ʊ peŋsi badʊ rɛ nyɛ.
37 Beewıya wıı buloŋ tuwo Wıısı aa bı sı wuwo yaa.”
38 Ɛɛ rɛ Mɛɛrı bası tıya ʊ a baa, “Ŋ yaa Wıısı tʊŋtʊnnı rɛ. Wıya hʊ buloŋ ı aa bası tıya ŋ, Wıısı sı leŋ dı ba yaa wıtıı.” Ɛɛ rɛ malıka hʊ leme ʊ, aŋ mʊ.

Mɛɛrı mʊʊ dı ʊ na Ɛlizabɛtı

39 Ɛɛ rɛ Mɛɛrı sii lagı lagı, a kpa mʊ Ɛlizabɛtı bee aa we Gyudıya paalʊʊ dogiŋsi hʊ nyuu tıyaŋ dı ʊ na ʊ.
40 Mɛɛrı aa mʊʊ pele doŋ, ʊ mʊ gyʊʊ Zakarıya dıya a mʊ kyʊwalı ʊ haaŋ Ɛlizabɛtı.
41 Ɛlizabɛtı aa nıı Mɛɛrı kyʊwala hʊ, biye hʊ aa we ʊ luwol tıyaŋ sii lugisi. Ɛɛ rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ ko gyʊʊ Ɛlizabɛtı tıyaŋ.
42 Ʊ heeli bası tıya Mɛɛrı a baa, “Wıısı kyiyeli ı rɛ a te haana buloŋ, a kyiyeli biye hʊ mɛ ı aa sı lʊla.
43 Bee rɛ tıŋ wıbal no yaa ŋ tıyaŋ, a mʊ kı maga dı ŋ Tıına nıına ko dı ʊ na ŋ mɛ nyɛ?
44 Ŋ aa laa ı kyʊwala hʊ gɛɛ, biye hʊ aa we ŋ luwol tıyaŋ teŋ mɛ fıyela rɛ, ʊ sii lugusi.
45 Ɪ yaa nyusʊŋtıına rɛ ı aa laa di anıı wıı hʊ Wıısı aa bası tıya ı sı kɔnı yaa.”

Mɛɛrı yıı yııl a dannı Wıısı

46 Ɛɛ rɛ Mɛɛrı yıı yııl a baa,

"Ŋ teŋ fɪyɛla rɛ yʊga, ŋ kɪ dannɪ Wɪɪsɪ.
47 Wɪɪsɪ rɛ yaa ŋ Laataal. Ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ kɪ gyʊwɔsɪ.
48 Ŋ yaa ʊ tʊŋtʊnnɪbiye rɛ, ka ʊ liisi ŋ wɪya.
A lɪɪ gyɪnaŋ a kaŋ kɪ mʊ, nal buloŋ sɪ kana ŋ kɪ yɪrɪ nyusʊŋtɪɪna.
49 Akuu wɪbal no Wɪɪbal hʊ aa yaa tɪya ŋ wɪya.
Ʊ yaa Tɪpʊlʊŋ Tɪɪna rɛ.
50 Nala hʊ buloŋ aa fá Wɪɪsɪ, ʊ mɛ aa fá ba sikii rɛ,
nihuwobiŋ doho kɛ buloŋ tɪyaŋ.
51 Ʊ gaŋdaa-noŋ hʊ rɛ ʊ kaŋ tannɪ,
a ŋmaa babiibala abee ba tɪbɪɪna buloŋ pɪsa.
52 Ʊ kile kuworibala rɛ ba kuworikpasɪnɪ nyuni tɪyaŋ,
aŋ mɪɪgɪ leŋ nɪbiisi laa doŋma hɔŋ.
53 Ʊ kpa kɪweliye rɛ a tɪya nyaaba
aŋ kile kɪna tɪmma ta abee nohɪllɪ.
54 Ʊ fa biŋ nyʊwa rɛ a tɪya á naabaala
dɪ ʊ sɪ pɛ ʊ tʊŋtʊnna Iziral tɪmma tɪyaŋ.
Wɪɪ hʊ ʊ fa aa basa ko yaa wɪtɪɪ rɛ, beewɪya ʊ pɛ ba tɪyaŋ nɛ.
55 Ʊ gyɪ fá Abɪraham sikii rɛ.
Ʊ yaŋ sɪ fá ʊ doho nala buloŋ mɛ sikii a kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ."
56 Mɛɛrɪ gyɪ hɔŋ Ɛlizabɛtɪ lee rɛ peŋsi boto, aŋ na mɪɪgɪ mʊ bee.

Ba lʊl Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ

57 Ɛɛ rɛ Ɛlizabɛtɪ lʊl ko pele. Ʊ lʊla boyoŋbiye.
58 Ʊ aa lʊla gɛɛ, ʊ dɔŋtɪŋsɪ abee ʊ lʊlla buloŋ nɪɪ gɛɛ Wɪɪsɪ aa fáá ʊ sikii. Ba tenni buloŋ gyɪ fɪyɛlɪ, ba beel-ʊ buloŋ kɪ dɪyɛsɪ.
59 Biye hʊ gyɪ aa ko pele kyɛyɛ kyori, ba ko dɪ ba keri ʊ peŋ aŋ we ʊ feŋ. Ba gyɪ aa kyɛ dɪ ba kpa ʊ kuwo Zakarɪya feŋ nɛ a tɪya ʊ.
60 Ɛɛ rɛ ʊ naa bɪ laa nyʊwa aŋ baa dɪ ba we ʊ feŋ Gyɔɔŋ.
61 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʊ anɪɪ ba doho nal buloŋ ha bɪ maakyiye di Gyɔɔŋ.
62 Nyɛ rɛ ba kaŋ nosi pɪyɛsɪ ʊ kuwo dɪ feŋbee rɛ ʊ kɪ kyɛ dɪ ʊ we biye hʊ.
63 Doŋ nɛ Zakarɪya leŋ ba kpa daaparɪ ko tɪya ʊ, ʊ sabɪ biye hʊ feŋ we a baa dɪ ʊ feŋ nɛ yaa Gyɔɔŋ. Ba na feŋ hʊ, ʊ yaa ba wɪkperii.
64 Haŋ lagɪlagɪbiye hʊ, Zakarɪya bɪl piili a kɪ basɪ wɪya a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ.
65 Nala hʊ fa aa we doŋ a naa wɪɪ hʊ aa yaa, ʊ yaa ba kambɪŋ. Ba kaŋ wɪɪ hʊ lɪɪ a basɪ taalɪ Gyudɪya paalʊʊ logiŋ hʊ aa kaŋ dogiŋsi hʊ buloŋ.

66 Nala hʋ buloŋ aa nɪɪ gɛɛ, ba kaŋ wɪɪ hʋ kɪ bɪɪnɪ ba tɪsɪ
tɪyaŋ a kɪ basɪ, “Biye no yaŋ sɪ yaa nɪgɛɛ doho rɛ nyɛ?” Ba
naa anɪɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ dee we ʋ tɪyaŋ nɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ba kɪ
basɪ gɛɛ.

Zakarɪya dannɪ Wɪɪsɪ

67 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ ko gyʋʋ Gyɔɔŋ kuwo
Zakarɪya tɪyaŋ, ʋ basɪ Wɪɪsɪ wɪya Wiyese Welii hʋ dee tɪyaŋ
a baa,
68 “Ma leŋ dɪ á dannɪ Wɪɪsɪ, Wɪɪsɪ hʋ Iziral tɪmma aa tɪŋ.
Beewɪya, ʋ ko dɪ ʋ pɛ ʋ nala tɪyaŋ nɛ a laa ba ta.
69 Ʋ lɪɪ niduwo rɛ ʋ ko, dɪ ʋ laa ma ta.
Nal no lɪɪ Wɪɪsɪ tʋŋtʋnnɪ Deviti doho nala tɪyaŋ nɛ.
70 Faafaa buloŋ nɛ Wɪɪsɪ tɪŋ ʋ tɪŋdaala tɪyaŋ, a basɪ tɪya
ma
71 anɪɪ ʋ sɪ laa ma ta á dɔmɔ
abee nala hʋ buloŋ aa haasɪ ma nosi tɪyaŋ.
72 Ʋ mɛ fa basa anɪɪ ʋ sɪ fá á naabaala sikii, ka dɪ wɪya hʋ
buloŋ mɛ ʋ aa wee nyʋwa a baa dɪ ʋ sɪ yaa hʋ, dɪ ʋ
kɔnɪ yaa ba mɛ.
73-74 Ʋ fa wee nyʋwa tɪya á naabaa Abɪraham nɛ abee
sɪfɪyasɪ buloŋ
anɪɪ ʋ sɪ laa ma ta á dɔmɔ nosi tɪyaŋ,
a leŋ dɪ á kɪ tɪŋa ʋ, aŋ ta kɪ fá kambɪŋ.
75 Ɛɛ rɛ á sɪ wuwo yaa nɪtɪɪma, a kaŋ tɪpʋlʋŋ ʋ sɪya tɪyaŋ
á mɪɪbol buloŋ tɪyaŋ.”
76 Zakarɪya gyɪ aa basɪ wɪya no ko teŋ, ʋ mɪɪgɪ basɪ tɪya ʋ
biye hʋ mɛ a baa,
“Ŋ biye, ɪ sɪ yaa Wɪɪbal hʋ tɪŋdaal
Ɪ sɪ laa á Tɪɪna sɪya mʋ,
a marɪ ʋ ŋmanɪɪ bin-ʋ.
77 Ɪ sɪ basɪ tɪya Wɪɪsɪ nala anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ kpa ba wɪbɔmɔ kyɛ
ba aŋ laa ba ta.
78 Wɪɪsɪ kaŋ bɔnyɛ rɛ, a kɪ fá nala sikii mɛ.
Ʋ sɪ laa ma ta, a leŋ dɪ á hɔŋ pʋlʋŋ tɪyaŋ.
79 Pʋlʋŋ no sɪ lɪɪ wɪɪsɪbee, a kyaanɪ we nala hʋ buloŋ aa we
bilhuu tɪyaŋ, ka sʋʋ wɪya yaa ba beŋkyekpa.
Ʋ sɪ daga ma ŋmanɪɪ hʋ aa kaŋ fɪyɛlʋʋ dɪ á kɪ tɪŋa.”
80 Ɛɛ rɛ biye hʋ sii waa abee dee, a kaŋ wɪgyʋŋ mɛ. Biye
no gyɪ sii mʋ we pogo tɪyaŋ nɛ, a mʋ pele kyɛɛ hʋ ʋ aa piile
kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya Iziral nala buloŋ na ʋ.

2

Ba lʋl Yesu
Matiwu 1.18-25

1 Saŋa no tıyaŋ, baal kıdıgı rɛ gyı we doŋ, ba kı yırı
Ɔgɛsitu Siiza. Ʊ rɛ fa yaa Roma paalʋʋ buloŋ kuworibal.
Nyɛ rɛ ʋ sii baa dı ba dıısı paalʋʋ hʋ nala buloŋ. Ba ha gyı
bı maakyiye dıısı nala paalʋʋ hʋ tıyaŋ aŋka. Ba piilii rɛ ha
gyı nyɛ.
2 Saŋa hʋ ba aa dıısı nala hʋ, dı baal kıdıgı ba aa yırı
Kuriniyɔsı mɛ rɛ gyı laa kuworibal hʋ naası sıŋ Siiriya
paalʋʋ tıyaŋ.
3 Ɛɛ rɛ nal buloŋ mʋ ʋ bee dı ba dıısı ʋ doŋ.
4 Gyosɛfʋ mɛ gyı sii lıı Nazarɛti aa we Galili paalʋʋ tıyaŋ,
a mʋ Bɛtılɛhɛm aa we Gyudıya paalʋʋ tıyaŋ. Bɛtılɛhɛm nɛ
Gyosɛfʋ naabaa Kuworo Deviti gyı lıı, ɛɛ rɛ tıŋ ʋ gyı mʋ
doŋ gɛɛ.
5 Ʊ bee Mɛɛrı buloŋ nɛ gyı mʋwa dı ba dıısı ba doŋ,
beewıya ba gyı wee nyʋwa tıya dɔmɔŋ nɛ, nal buloŋ gyıma,
anıı ba sı yal dɔmɔŋ. Saŋa no tıyaŋ dı Mɛɛrı gyı kaŋ luwol
hʋ rɛ.
6 Ba gyı aa mʋʋ pele Bɛtılɛhɛm dı Mɛɛrı lʋl mɛ pele,
7 amɛ ba gyı bı naa lee dı ba gyʋʋ. Ɛɛ rɛ tıŋ ba gyı mʋ
gyʋʋ gyadıya kıdıgı. Doŋ nɛ Mɛɛrı gyı lʋl ʋ hatobiye, ʋ
yaa boyoŋbiye. Ɛɛ rɛ ʋ kaŋ gakɔsʋŋsı bɔ tɔ ʋ, a kpa ʋ biŋ
gya-ɔhɔ nyuu tıyaŋ.

Malıkası bası Yesu lʋlıı wıya tıya pedaala

8 Haŋ saŋa hʋ tıyaŋ dı pedaala badɔmɔŋ mɛ gyı we
paalʋʋ hʋ logiŋ kıdıgı tıyaŋ, a kyʋwa ɔhɔ tıyaŋ, a kı deŋ
ba piyese.
9 Ɛɛ rɛ malıka kıdıgı ko ba lee. Ʊ aa ko gɛɛ, Wıısı pʋlʋŋ
kyaanı we ba tıyaŋ. Kambıŋ gyı kaŋ ba, ba nyuni gyı ŋmala
ŋmala.
10 Ɛɛ rɛ malıka hʋ bası tıya ba a baa, “Ma ta leŋ dı kambıŋ
kaŋ ma. Duwosi-welii rɛ ŋ kaŋ ko dı ŋ tıya ma. Nal hʋ buloŋ
aa sı nıı duwosi-welii no, ʋ teŋ sı fıyelı rɛ kıŋkaŋ.
11 Gyınaŋ ba lʋl ma Laataal lɛ Bɛtılɛhɛm tıyaŋ, ba kı yırı
ʋ á Tıına Krisita, laataal hʋ Wıısı aa lıya dı ʋ laa ʋ nala ta.
12 Dı ma ko mʋ, nyɛ rɛ ma sı kpa gyıma ʋ. Ma sı na biye dı
ba kaŋ gakɔsʋŋsı bɔ tɔ ʋ, a kpa ʋ biŋ gya-ɔhɔ nyuu tıyaŋ.”
13 Ɛɛ rɛ malıkası yʋga pirigi ko lıı, a pɛ malıka hʋ tıyaŋ,
ba yıı yııla a kı dannı Wıısı a baa,
14 “Ma leŋ dı á dannı Wıısı aa we wıısıbee tıyaŋ.
Wıısı nikyooliye mɛ aa we taŋha nyuu tıyaŋ sı na
fıyelʋʋ.”
15 Malıkası hʋ aa mııgı mʋ wıısıbee ko teŋ, pedaala hʋ
bası tıya dɔmɔŋ a baa, “Ma leŋ dı á mʋ Bɛtılɛhɛm, a na wıı
hʋ á Tıına Wıısı aa leŋ ʋ malıkası hʋ ko bası tıya ma.”

16 Doŋ nɛ ba sii fá lagı lagı, a mʊ na Mɛɛrı abee Gyosɛfʊ,
aŋ na biye hʊ mɛ dı ʊ pıŋ gya-ɔhɔ nyuu tıyaŋ.
17 Ɛɛ rɛ pedaala hʊ bası tıya biye hʊ nıına abee ʊ kuwo
wıya hʊ malıka hʊ aa bası tıya ba a mʊ kı tile biye hʊ tıyaŋ.
18 Nala hʊ buloŋ aa nıı wıı no pedaala hʊ aa basa, ʊ gyı
yaa ba wıkperii rɛ.
19 Ka Mɛɛrı kɛ laa wıya hʊ buloŋ a we ʊ hakıla tıyaŋ a
kaŋ kı bıını.
20 Ɛɛ rɛ pedaala hʊ mııgı mʊ ba pedaa. Ba aa mʊʊ hʊ
tıyaŋ nɛ ba yıı yııla a kı dannı Wıısı, beewıya wıya hʊ
buloŋ malıka hʊ aa bası tıya ba, ba kɔnı naa ba rɛ.

Ba wee Yesu feŋ

21 Biye hʊ gyı aa ko pele kyɛyɛ kyori, ba keri ʊ peŋ aŋ we
ʊ feŋ Yesu. Feŋ no rɛ malıka hʊ gyı daga tıya Mɛɛrı ka ʊ
na kaŋ luwol hʊ.

Ba kaŋ Yesu mʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ

22 Saŋa hʊ gyı aa ko pele dı Mɛɛrı bee Gyosɛfʊ pıısı ba
bisiŋ ta anıı Wıısı mırısı hʊ Moosi fa aa saba aa daga gɛɛ,
ba sii kaŋ biye hʊ mɛ pɛ mʊ Gyerusalɛm dı ba kpa ʊ tıya
Wıısı, beewıya ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa,
23 “Dı baal bee ʊ haaŋ nɛ ko lʊl ba biibuŋbuŋ, dı ʊ rɛ ko
yaa boyoŋbiye, ʊ maga dı ba kpa ʊ tıya Wıısı rɛ.”
24 Ba bıl saba rɛ anıı ʊ maga dı ba kpa kokosi balıya
mɛ rɛ a sʊla Wıısı. Ɛɛ rɛ Gyosɛfʊ bee Mɛɛrı sii mʊ
Wııkyʊwaldııbal hʊ dı ba yaa wıya no.
25 Saŋa hʊ tıyaŋ baal kıdıgı rɛ gyı we Gyerusalɛm tıyaŋ
ba kı yırı Simiyɔŋ. Ʊ fa yaa nıtıı rɛ a kı fá Wıısı, aŋ fa kı
gyegili dı Wıısı laa Iziral tımma ta.
26 Wıısı Wiyesi Welii hʊ fa aa we ʊ tıyaŋ bası tıya ʊ rɛ
anıı ʊ bı sı sʊba see dı ʊ na Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa
wee nyʊwa baa dı ʊ sı ta dı ʊ ko.
27 Ɛɛ rɛ Yesu kuwo abee ʊ naa mʊ gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal
hʊ dı ba kpa Yesu tıya Wıısı aŋ pɛ yaa gɛɛ hʊ buloŋ Wıısı
mırısı hʊ aa daga. Haŋ saŋa hʊ dı Wıısı Wiyesi Welii hʊ
kaŋ Simiyɔŋ mɛ ko gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ.
28 Simiyɔŋ na biye hʊ, a laa ʊ we ʊ nosi tıyaŋ aŋ dannı
Wıısı a baa,
29 “Ŋ Tıına, ı aa wee nyʊwa a baa ı sı yaa wıı hʊ, ı kɔnı
yaa ʊ rɛ.
Nyɛ kɛ, leŋ dı mıyaŋ ı tʊŋtʊnnı sʊba a mʊ bee laaŋfıya.
30 Ŋ kɔnı naa nal hʊ aa ko dı ʊ laa dʊnıya nala ta rɛ abee
ŋ sıı.
31 I tıma ʊ rɛ ʊ ko dı nal buloŋ na ʊ.
32 Biye no sı yaa pʊlʊŋ a daga nala hʊ aa bı yaa Gyuuma ı
ŋmanıı,

ka dı ı nala Iziral tımma mɛ na feŋ.”
33 Simiyɔŋ aa bası gɛɛ ko teŋ, wıya hʊ ʊ fa aa basa a mʊ
kı tile biye hʊ tıyaŋ fa yaa ʊ kuwo bee ʊ naa wıkperii rɛ.
34 Ɛɛ rɛ Simiyɔŋ sʊla Wıısı tıya ba aŋ bası tıya Mɛɛrı, biye
hʊ nıına a baa, “Wıısı rɛ lıı ı biye no. Nala hʊ aa bı sı laa
ʊ wıya di Iziral tımma tıyaŋ, ba sı na tʊwara; amɛ nala hʊ
aa sı laa ʊ wıya di, ʊ sı laa ba ta. Wıısı taa biye no rɛ dı ʊ
yaa ʊ magıl, ka nala yʊga bı sı tıŋa ʊ nyʊwa. Amɛ ʊ sı kpa
ba memii ta.”
35 Ɛɛ rɛ ʊ bıl bası tıya Mɛɛrı a baa, “Ɪ tıı tıya mɛ sı kyogi
rɛ weliŋ ı biye no wıya, a kıı gɛɛ anıı ba aa kpaa takoobii
kyɔgɔ ı.”
36 Hanıhıyawʊ kıdıgı mɛ rɛ gyı we doŋ, ba kı yırı Ana.
Ʊ gyı yaa Wıısı tıŋdaal lɛ. Ʊ kuwo feŋ nɛ gyı yaa Fanuwɛl,
a lıı Asa doho tıyaŋ.
37 Saŋa no tıyaŋ, haaŋ no gyı yaa bısı mɔllı banaa abee
banaa rɛ. Ʊ gyı aa yal bala, ʊ bıŋpɛɛ tıyaŋ nɛ bala hʊ sʊba.
Kyɛɛ kɛ buloŋ, ʊ aa we Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ nɛ wııhaa
abee tebine buloŋ. Ʊ aa kı vʊwa nyʊwa rɛ doŋ a kı kyʊwalı
Wıısı.
38 Simiyɔŋ fa aa bası wıya kı tıya Mɛɛrı tıyaŋ, dı Ana mɛ
rɛ ko gyʊʊ gɛɛ. Ʊ aa naa biye hʊ, ʊ dannı Wıısı aŋ bası
ʊ wıya tıya nala hʊ buloŋ fa aa gyegili dı Wıısı laa Iziral
tımma ta.

Yesu bee ʊ kuwo abee ʊ naa mııgı mʊ Nazarɛti

39 Gyosɛfʊ bee Mɛɛrı aa yaa wıya hʊ buloŋ Wıısı mırısı
hʊ aa daga dı ba yaa Gyerusalɛm tıyaŋ ko teŋ, ba mııgı mʊ
ba bee Nazarɛti aa we Galili paalʊʊ tıyaŋ.
40 Ɛɛ rɛ Biye hʊ sii waa weliŋ, a kaŋ dee abee wıgyʊŋ, ka
Wıısı noŋ mɛ dɔbɔ ʊ tıyaŋ saŋa buloŋ.

Yesu we Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ

41 Bına kɛ buloŋ Yesu kuwo abee ʊ naa aa mʊ Gyerusalɛm
nɛ a di Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ.
42 Yesu gyı aa ko yaa bısı fi abee balıya, ʊ bee ʊ kuwo
bee ʊ naa mʊ Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ Gyerusalɛm tıyaŋ,
anıı ba aa kı yaa gɛɛ bına bına buloŋ.
43 Kyɛbal hʊ wıkanıya aa ko teŋ, ba mııgı kı mʊ bee aŋka
Yesu kɛ mııgı ka Gyerusalɛm tıyaŋ dı ʊ naa bee ʊ kuwo bı
gyıma.
44 Ba fa bıına anıı ʊ we ba bee nala hʊ aa we hal kı ko
tıyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ ba vala gɛɛ wıısı mʊ gyʊʊ ka ba bı na ʊ.
Doŋ tıyaŋ nɛ ba yaŋ piili kı kyɛ ʊ ba lʊlla abee ba kyaŋsı
tıyaŋ.
45 Nyɛ rɛ ba kyɛ ʊ lɔlɔ ba tıyaŋ, aŋ mııgı kile ʊ lugo mʊ
Gyerusalɛm, a deŋ kı kyɛ ʊ doŋ.

46 Ʊ kyɛtoo kyɛɛ rɛ ba mʊ na ʊ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ,
dɪ ʊ bee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hɔnɔ. Ʊ kɪ gyegili wɪya hʊ ba
aa basɪ aŋ pɛ kɪ pɪyɛsɪ ba wɪya mɛ.
47 Nala hʊ buloŋ aa we doŋ a nɪɪ ʊ aa lɪɪ wɪya hʊ sɪya
abee wɪgyʊŋ gɛɛ, ba nyʊʊsɪ fɪyɛlɪ kɪŋkaŋ.
48 Ʊ kuwo bee ʊ naa gyɪ aa ko na ʊ, ba nyʊʊsɪ mɛ gyɪ
fɪyɛla rɛ. Doŋ nɛ ʊ naa pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ŋ biye, deŋ na ɪ aa
yaa ma gɛɛ! Ŋ bee ɪ kuwo buloŋ gɔllɔ kyɛ ɪ gɛɛ rɛ a mʊ lɔlɔ
á buloŋ, haalɪ ɪ wɪya mɪɪgɪ yaa ma beŋkyekpa.”
49 Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Bee rɛ tɪŋ ma gɔllɪ kɪ kyɛ ŋ?
Ma bɪ gyɪma anɪɪ ŋ maga dɪ ŋ we ŋ Kuwo dɪya tɪyaŋ nɛ?”
50 Amɛ ba fa bɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ aa basɪ tɪya ba memii.
51 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ tɪŋ ʊ naa bee ʊ kuwo hal, ba buloŋ kpa
mʊ Nazarɛti. Ba aa we doŋ, ʊ gyɪ aa tɪŋ ba nyʊwa rɛ weliŋ,
ka ʊ naa kpa wɪya hʊ buloŋ aa yaa a we ʊ hakɪla tɪyaŋ a kɪ
bɪɪnɪ.
52 Ɛɛ rɛ Yesu sii waa weliŋ, a kaŋ wɪgyʊŋ mɛ. Wɪɪsɪ teŋ
fɪyɛlɪ ʊ tɪyaŋ, nihuwobisi mɛ kyo ʊ wɪya weliŋ.

3

Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪya
Matiwu 3.1-12; Maakɪ 1.1-8; Gyɔɔŋ 1.19-28

1-2 Zakarɪya biibaal Gyɔɔŋ ha gyɪ we pogo hʊ tɪyaŋ nɛ.
Doŋ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ gyɪ basɪ tɪya ʊ dɪ ʊ mʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪya
a tɪya nala. Saŋa no tɪyaŋ, Roma paalʊʊ buloŋ kuworibal
Tibeeriyo gyɪ aa dii koro, ʊ bɪsɪ fi abee bɔnɔŋ tɪyaŋ nɛ gyɪ
gɛɛ. Ɛɛ saŋa dɪ Pɔŋtiyo Pilato mɛ rɛ fa laa Roma kuworibal
hʊ naasɪ sɪŋ Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ. Hɛrɔtɪ mɛ rɛ fa aa
deŋ Galili paalʊʊ, ka ʊ naabiye Fɪlɪpɪ mɛ fa kɪ deŋ Ituriya
abee Tirakonati paalʊʊ. Baal kɪdɪgɪ aa lɪɪ Lisaniya mɛ rɛ
fa aa deŋ Abiliini paalʊʊ. Anaasɪ bee Kayifasɪ mɛ rɛ fa yaa
Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ Gyerusalɛm tɪyaŋ.
3 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ gɔllɪ Gyɔɔdaŋ fuwo hʊ nyʊwa buloŋ, a basɪ
Wɪɪsɪ wɪya kɪ tɪya nala a baa, “Ma bɪrɪmɪ lɪɪ ma wɪbɔmɔ
tɪyaŋ, aŋ leŋ dɪ ŋ fo ma wɪɪkyʊwalnɪɪ, dɪ Wɪɪsɪ kpa ma
wɪbɔmɔ kyɛ ma.”
4 Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya fa saba wɪɪ no Wɪɪsɪ teŋ logiŋ
kɪdɪgɪ tɪyaŋ nɛ, a baa:
“Nal lɛ we pogo tɪyaŋ, a heeli kɪ basɪ,
‘Ma ko marɪ ma tɪsɪ anɪɪ ma aa marɪ ŋmanɪɪ a pɔ nɪbal
koyi gɛɛ,
dɪ ma tɪɪna ko tɪŋa. Dɪ mamaa rɛ yaa gɛɛ dɪ ʊ ko ko, ʊ
lɪvalɪɪ sɪ pɪŋ weliŋ.
5 Ma giri dogiŋbala abee dogiŋbiisi hʊ buloŋ
a tuu tɔ pallɪ hʊ buloŋ

a kaŋ gyarı dı ba maga dɔmɔŋ,
ŋmaŋsı hʋ buloŋ aa golo, ma kaŋ ba degini.
Ŋmaŋsı hʋ buloŋ mɛ aa kaŋ bootigini, ma we ba buloŋ
taŋha dı ba pıŋ namama.
6 Dʋnıya nala buloŋ sı na gɛɛ hʋ Wıısı aa laa nala kı ta.” ’
7 Ɛɛ rɛ nıgyamaa ko lıı Gyɔɔŋ lee dı ʋ fo ba wıkyʋwalnıı.
Ʋ bası tıya ba a baa, “Ɛɛdɔŋ dʋma! Ma dawarı yʋga ma
tıyaŋ. Kıbee rɛ mʋrı ma anıı wıkyʋwalnıı no ŋ aa sı fo
ma dʋŋ sı wuwo laa ma ta Wıısı sarıya hʋ kyɛdiilii?
8 Ma leŋ dı ma wıyaalıya daga anıı ma bırıma lıı ma
wıbɔmɔ yayı tıyaŋ nɛ, aŋ ta leŋ ma aa yaa Abıraham doho
nala wıya dʋŋ yaa wıı. Beewıya Wıısı aa wuwo ʋ leŋ bʋwa
no ma aa naa nyɛ sii bırımı Abıraham doho nala rɛ.
9 Ma gyıma! Wıısı yaa siri rɛ abee ʋ saa dı ʋ ŋmaŋ tıya
hʋ buloŋ aa bee nɔŋ nɔŋweliye a lo, a keri paa yuwo we
diŋ tıyaŋ.”
10 Ɛɛ rɛ nala hʋ pıyɛsı ʋ a baa, “Ɛɛ rɛ yaŋ maga dı á yaa?”
11 Ʋ bası tıya ba a baa, “Nal hʋ aa kaŋ gannı balıya, ʋ
maga dı ı kpa kıdıgı tıya nal hʋ aa bı kaŋ gal lɛ. Nal hʋ mɛ
aa kaŋ kıdiiliye, ʋ maga dı ʋ yaa kpaa nala hʋ aa bı naa ba
di rɛ.”
12 Ɛɛ rɛ lampolaala badɔmɔŋ mɛ ko dı ʋ fo ba
wıkyʋwalnıı. Ba mɛ pıyɛsı ʋ a baa, “Nıhıyawʋ, ɛɛ rɛ á
mɛ sı yaa?”
13 Ʋ bası tıya ba a baa, “Ma ta laa molbiye te gɛɛ hʋ aa
maga dı ma laa.”
14 Laalyuwolo badɔmɔŋ mɛ pıyɛsı ʋ a baa, “Aŋka á mɛ,
ɛɛ rɛ á mɛ sı yaa?” Ʋ bası tıya ba mɛ a baa, “Ma ta fugisi
nal buloŋ a laa molbiye, a ta nyıya wıya a kı tıya nala mɛ.
Ma leŋ dı tuno hʋ ma aa laa maga ma.”
15 Ɛɛ rɛ nala hʋ fa aa gyegili Krisita hʋ koyi fa piili kı bıını
anıı Gyɔɔŋ nɛ yaa Krisita hʋ.
16 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ bası tıya ba buloŋ a baa, “Nıı dʋŋ nɛ ŋ kɛ
kaŋ kı fo ma. Amɛ nal kıdıgı rɛ sı ko, ʋ rɛ yaa nıbal a te ŋ.
Ŋ paalı bı maga dı ŋ kpaga ʋ, a kaŋ ʋ naatɔbɔ ŋması mɛ
puri. Ʋ kɛ sı kpa Wıısı Wiyesi Welii hʋ abee diŋ a fo ma
wıkyʋwalnıı.
17 Ʋ kolo ʋ mıkyaarıgbaha rɛ. Dı ʋ rɛ ko ŋmaa ʋ mıya
hʋ teŋ, ʋ sı kyaarı lıı miŋbii hʋ a we ʋ busol tıyaŋ, aŋ kpa
mıŋgyɔrʋ hʋ a we diŋ aa bee dısı tıyaŋ.”
18 Ŋmaŋgyamaa rɛ Gyɔɔŋ gyı kpa a bası Wıısı wıweliye
hʋ a tıya nala, aŋ kpaanı ba weliŋ dı ba bırımı lıı ba
wıbɔmɔ yayı tıyaŋ.
19 Wıya badɔmɔŋ nɛ Hɛrɔtı gyı yaa, ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ gyı bası
ʋ sıya wıya tıya ʋ. Hɛrɔtı rɛ gyı aa deŋ Galili paalʋʋ. Ʋ

maana ha gyı hɔnɔ rɛ ka ʋ kaŋ ʋ haaŋ ba aa yırı Hɛrodiya a fası. Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ gyı bası tıya ʋ anıı ʋ bı yaa ŋmanıı dı ʋ kaŋ ʋ maana haaŋ fası. Hɛrɔtı gyı yaa wıbɔmɔ badɔmɔŋ mɛ rɛ yʋga a pɛ wıı no tıyaŋ. Ba buloŋ wıya rɛ tıŋ Gyɔɔŋ gyı bası ʋ sıya wıya tıya ʋ gɛɛ.

20 Hɛrɔtı gyı yaŋ aa sı marı yaa wıbɔŋ hʋ rɛ yaa, ʋ gyı bıl sii leŋ ba kaŋ Gyɔɔŋ tɔ nıtɔdıya tıyaŋ.

Gyɔɔŋ foo Yesu wııkyʋwalnıı
Matiwu 3.13-17; Maakı 1.9-11

21-22 Gyɔɔŋ gyı aa foo nala hʋ buloŋ wııkyʋwalnıı ko teŋ, ɛɛ rɛ ʋ fo Yesu mɛ wııkyʋwalnıı. Doŋ tıyaŋ nɛ Yesu kı kyʋwalı Wıısı dı ʋ naa wıısınyuu pirigi lɔgɔ suri. Nyɛ rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʋ kıı gɛɛ anıı kokomo, a ko tuu saga ʋ tıyaŋ. Ɛɛ hal lɛ ʋ nıı taal kıdıgı dı ʋ lıı wıısınyuu a bası tıya ʋ a baa, “I rɛ yaa ŋ Biikyoolii. Ŋ teŋ fıyɛla rɛ ı tıyaŋ.”

Yesu doho nala
Matiwu 1.1-17

23 Saŋa hʋ Yesu gyı aa piili ʋ tʋma hʋ, dı ʋ gyı yaa bısı mɔlıya abee fi rɛ. Nala gyı bıına anıı Gyosɛfʋ rɛ lʋl Yesu. Nyɛ rɛ Yesu doho tıŋa: Gyosɛfʋ kuwo feŋ nɛ yaa Heli.

24 Heli mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Mataati. Mataati mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Levi. Levi mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Mɛlki. Mɛlki mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyanna. Gyanna mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyosɛfʋ.

25 Gyosɛfʋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Matatiya. Matatiya mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Emosi. Emosi mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Nahum. Nahum mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Ɛsili. Ɛsili mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Nagayi.

26 Nagayi mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Maati. Maati mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Matatiya. Matatiya mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Simeeni. Simeeni mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyosɛkı. Gyosɛkı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyoda.

27 Gyoda mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyuwanaŋ. Gyuwanaŋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Risa. Risa mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Zerubabɛl. Zerubabɛl mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Siyatiil. Siyatiil mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Neeri.

28 Neeri mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Mɛlki. Mɛlki mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Adi. Adi mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Kosam. Kosam mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Ɛlimadam. Ɛlimadam mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Ɛri.

29 Ɛri mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyoosʋwa. Gyoosʋwa mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Ɛliyeza. Ɛliyeza mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyorim. Gyorim mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Mataati. Mataati mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Levi.

30 Levi mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Simiyɔŋ. Simiyɔŋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyuda. Gyuda mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyosɛfʋ.

Gyosɛfʋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyonam. Gyonam mɛ kuwo
feŋ nɛ yaa Ɛliyakim.
31 Ɛliyakim mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Mɛlıya. Mɛlıya mɛ kuwo
feŋ nɛ yaa Mɛna. Mɛna mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Mataata.
Mataata mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Neetaŋ. Neetaŋ mɛ kuwo feŋ
nɛ yaa Deviti.
32 Deviti mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyesi. Gyesi mɛ kuwo feŋ
nɛ yaa Obɛdı. Obɛdı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Buwasi. Buwasi
mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Salmɔŋ. Salmɔŋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa
Naasuŋ.
33 Naasuŋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Amiinadabu. Amiinadabu
mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Adimıŋ. Adimıŋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa
Aani. Aani mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Hɛzʋrɔŋ. Hɛzʋrɔŋ mɛ kuwo
feŋ nɛ yaa Pɛrɛsı. Pɛrɛsı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyuda.
34 Gyuda mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyeekɔbı. Gyeekɔbı
mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Azıkı. Azıkı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa
Abıraham. Abıraham mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Tɛɛra. Tɛɛra
mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Nahɔ.
35 Nahɔ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Sɛrugu. Sɛrugu mɛ kuwo
feŋ nɛ yaa Ruu. Ruu mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Pɛlɛgı. Pɛlɛgı mɛ
kuwo feŋ nɛ yaa Iiba. Iiba mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Sɛla.
36 Sɛla mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Kayinaŋ. Kayinaŋ mɛ kuwo
feŋ nɛ yaa Afagisaadi. Afagisaadi mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Sɛm.
Sɛm mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Nowa. Nowa mɛ kuwo feŋ nɛ yaa
Lamɛkı.
37 Lamɛkı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Matusela. Matusela mɛ
kuwo feŋ nɛ yaa Inɔkı. Inɔkı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Gyarɛdı.
Gyarɛdı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Mahalalı. Mahalalı mɛ kuwo
feŋ nɛ yaa Kayinaŋ.
38 Kayinaŋ mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Inɔsı. Inɔsı mɛ kuwo feŋ
nɛ yaa Sɛɛtı. Sɛɛtı mɛ kuwo feŋ nɛ yaa Adama. Wıısı rɛ ta
Adama.

4

Sıtaanı magısı Yesu
Matiwu 4.1-11; Maakı 1.12-13

1 Ɛɛ rɛ Yesu gyı mııgı lıı Gyɔɔdaŋ fuwo hʋ tıyaŋ ko lıı, dı
Wıısı Wiyesi Welii hʋ we ʋ tıyaŋ weliŋ, a kpa ʋ gyʋʋ pogo.
2 Ʋ we doŋ kyɛyɛ mɔllıbalıya. Sıtaanı aa ko magısı magısı
ʋ a mʋ lɔlɔ. Ʋ aa we doŋ kyɛyɛ mɔllı balıya no buloŋ, ʋ bı
kıŋ buloŋ diye. Kyɛyɛ mɔllıbalıya hʋ ko mʋ kı teŋ dı losi
yaŋ kana ʋ.
3 Ɛɛ rɛ Sıtaanı ko bası tıya ʋ a baa, “Dı ı baa ı yaa Wıısı
Biye kɛ, leŋ dı bʋwa no aa pına sii bırımı paanʋʋ.”

4 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Ba saba Wɪɪsɪ teŋ
tɪyaŋ nɛ a baa,
‘Kɪdiiliye dʊŋ daa aa tɪya nihuwobiŋ mɪɪbol.” ’
5 Ɛɛ hal tɪyaŋ, Sɪtaanɪ bɪl kana ʊ kpa gyɪŋ wɪɪsɪnyuu, aŋ
leŋ ʊ gul lurimi na dʊnɪya paalʊʊsɪ abee ba korisi buloŋ gɛɛ
fine.
6 Doŋ tɪyaŋ nɛ ʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Kɪna no buloŋ yaa ŋ
kɪna rɛ. Ŋ sɪ leŋ dɪ ɪ kaŋ ba buloŋ dee, a tɪŋ ba buloŋ a kɪ
nɪɪ ba sʊma. Ŋ aa wuwo dɪ ŋ kpa ba tɪya nal hʊ buloŋ ŋ aa
kyɛ rɛ.
7 Ɛɛwɪya, dɪ ɪ rɛ tuu gbinni ŋ sɪya tɪyaŋ, a kyʊwalɪ ŋ, ŋ
sɪ kpa kɪna no buloŋ tɪya ɪ.”
8 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ʊ a baa, “Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ
nɛ a baa,
‘Ʊ maga dɪ á kɪ tɪŋ á Tɪɪna Wɪɪsɪ dʊŋ nɛ
aŋ kɪ kyʊwalɪ ʊ dʊŋ.” ’
9 Ɛɛ rɛ Sɪtaanɪ bɪl kana ʊ mʊ Gyerusalɛm, a kana ʊ gyɪŋ
Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ nyugbaŋfara, aŋ basɪ tɪya ʊ a baa, “Dɪ
ɪ baa ɪ yaa Wɪɪsɪ Biye kɛ, sɪŋ daha aŋ gyaa kyigisi taŋha.
10 Na ba sabɪ biŋ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ leŋ dɪ ʊ
malɪkasɪ sɪŋ pɔ ɪ a kɪ deŋe ɪ.
11 Ba bɪl saba rɛ anɪɪ
‘Ba sɪ kyeŋ kana ɪ dɪ ɪ naaŋ mɛ ta paalɪ dige taŋha.” ’
12 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ʊ a baa, “Ba bɪl saba Wɪɪsɪ teŋ
tɪyaŋ nɛ a baa ‘Ta magɪsɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ.” ’
13 Sɪtaanɪ aa kpaa ŋmaŋsɪ no buloŋ a magɪsɪ Yesu mʊ
lɔlɔ, ʊ leme ʊ, aŋ kpa biŋ pɔ kyɛɛ hʊ ʊ bɪl aa sɪ na ŋmanɪɪ
kɪdɪgɪ.

Yesu piile ʊ tʊma Galili paalʊʊ tɪyaŋ
Matiwu 4.12-17; Maakɪ 1.14-15

14 Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, Yesu gyɪ bɪl lɪɪ pogo
hʊ tɪyaŋ nɛ, a mɪɪgɪ kpa mʊ Galili paalʊʊ. Ɛɛ rɛ ʊ wɪya taalɪ
doŋ buloŋ.
15 Doŋ nɛ ʊ kɪ daga nala Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ,
nal nal buloŋ kɪ bigisi ʊ.

Nazarɛti tɪmma vɪya Yesu
Matiwu 13.53-58; Maakɪ 6.1-6

16-17 Ɛɛ rɛ Yesu sii mʊ Nazarɛti, lee hʊ tɪyaŋ ʊ aa
waa. Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ ko pele, ʊ sii mʊ gyʊʊ Gyuuma
wɪɪkyʊwaldɪya anɪɪ ʊ aa kɪ yaa gɛɛ saŋa buloŋ. Ɛɛ rɛ ʊ sii
sɪŋ dɪ ʊ karɪmɪ Wɪɪsɪ teŋ a tɪya nala hʊ. Ba kpa Wɪɪsɪ teŋ
logiŋ hʊ Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya aa saba a tɪya ʊ. Nyɛ rɛ ʊ
suri mʊ lee hʊ Azaaya aa saba a baa,
18 “Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ we ŋ tɪyaŋ nɛ.
Ʊ lɪɪ ŋ nɛ dɪ ŋ ko basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ a tɪya nyaaba.

Ʊ tıma ŋ nɛ dı ŋ ko bası tıya yosi anıı Wıısı sı laa ba ta,
a bıl bası tıya nyʊlıma mɛ dı ba sıya sı suri.

Ʊ tıma ŋ nɛ dı ŋ laa nala hʊ buloŋ ba aa kaŋ kı tıya sikii ta,

19 aŋ bası tıya ba anıı saŋa hʊ á Tıına Wıısı aa sı laa ʊ nala
ta pele rɛ."

20 Yesu aa karımı teŋ hʊ teŋ, ʊ kaŋ tɔ aŋ kpa tıya nal hʊ aa
biŋ teŋ hʊ aŋ tuu hɔŋ. Nala hʊ buloŋ aa we wıkyʊwaldıya
hʊ tıyaŋ mııgı kyirigi sıya we ʊ tıyaŋ.

21 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Wıya hʊ ŋ aa karıma
teŋ hʊ tıyaŋ ma nıı nyɛ, gyınaŋ ba buloŋ sʊʊ ba bʊʊsı rɛ."

22 Yesu wıbasıı hʊ buloŋ gyı yaa nala hʊ teŋfıyɛl lɛ, ba
nyʊʊsı mɛ gyı fıyɛlı abee wıweliye hʊ ʊ aa basa wıya. Ɛɛ
rɛ ba kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, "Gyosɛfʊ biibaal hʊ daa nyɛ
dʊ?"

23 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, "Ɲ gyıma anıı ma sı
maga namaga no tıya ŋ a baa, 'Tııba tıına, tııbı ı tıı.' Ma
bıl sı bası tıya ŋ a baa dı wıya hʊ buloŋ ma aa nıya dı ŋ aa
yaa Kapɛɛnam tıyaŋ, dı ŋ yaa ba ŋ tıı bee tıyaŋ mɛ."

24 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Wıtıı rɛ, Wıısı tıŋdaal kɛ buloŋ, ʊ
bee tıı nala aa bee tıya ʊ gyırıma."

25 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Ma gyegili nıı daha. Wıtıı rɛ ŋ
bası kı tıya ma. Saŋa hʊ Wıısı tıŋdaal Ɛlaagya gyı aa we ʊ
mııbol tıyaŋ, lohaana gyı yʊga rɛ a we Iziral paalʊʊ tıyaŋ.
Haŋ saŋa hʊ duwoŋ mɛ bı nıya bısı boto abee kyalıı. Nyɛ
rɛ losiŋbɔŋ gyı gyʊʊ Iziral paalʊʊ buloŋ.

26 Amɛ Wıısı gyı bı tıŋ Ɛlaagya ʊ mʊ Gyuuma lohaana no
kıdıgı buloŋ lee. Amɛ ʊ gyı tıma ʊ rɛ, ʊ mʊ lohaaŋ kıdıgı
aa lıı Siidɔŋ paalʊʊ dʊŋ lee, tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Zarɛfatı
tıyaŋ.

27 Saŋa hʊ tıyaŋ Wıısı tıŋdaal Ilaasa mɛ gyı aa we ʊ
mııbol tıyaŋ, gbegisi gyı yʊga rɛ a we Iziral paalʊʊ tıyaŋ,
amɛ Wıısı gyı bı leŋ Ilaasa tııbı ba kıdıgı buloŋ, see gbege
kıdıgı aa lıı Siiriya paalʊʊ ba kı yırı Naamaŋ dʊŋ."

28 Nala hʊ buloŋ gyı aa we wıkyʊwaldıya hʊ tıyaŋ aa nıı
wıya no, ba baaŋ gyı sii ʊ nyuu tıyaŋ.

29 Ɛɛ rɛ ba sii kaŋ Yesu, a kana ʊ tarı lıı bee hʊ samanı,
a kana ʊ mʊ gyıŋ dogimo hʊ nyuu tıyaŋ bee hʊ fa aa sına.
Ba gyı kana ʊ mʊ dogimo hʊ lee aa geese yʊga rɛ, a kı kyɛ
dı ba kpa ʊ yuwo ta dı ʊ tuu tele taŋha. Doŋ tıyaŋ nɛ ba
sıŋ,

30 ka ʊ vala tıŋ nala hʊ tıyaŋ a lıı mʊ.

Yesu kile gyıŋbɔŋ ta baal kıdıgı tıyaŋ
Maakı 1.21-28

31 Ɛɛ rɛ Yesu lıı Nazarɛti tıyaŋ, a kpa mʊ Kapɛɛnam aa we
Galili paalʊʊ tıyaŋ. Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ, ʊ mʊ gyʊʊ Gyuuma
wııkyʊwaldıya a kı daga nala.
32 Ʊ aa daga ba gɛɛ, ba nyʊʊsı buloŋ fıyɛlı, beewıya gɛɛ
hʊ ʊ aa bası wıya hʊ daga anıı ʊ kaŋ wıya hʊ ʊ aa bası dee
rɛ.
33 Dı baal kıdıgı gyıŋbɔŋ aa kana mɛ gyı we
wııkyʊwaldıya hʊ tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ʊ faası kyıırı
34 a baa, "Yesu aa lıı Nazarɛti, bekiŋ nɛ ı kı kyɛ ı yaa ma?
Ɪ ko dı ı kpʊ ma rɛ? Ŋ gyıma ı rɛ. Ɪ rɛ yaa Wıısı tıŋdaal hʊ
aa yaa tıpʊlʊŋ tıına."
35 Yesu aa nıı wıya hʊ baal hʊ aa basa, ʊ nɔsı gyıŋbɔŋ hʊ
a baa, "Leŋ kyagıŋsı aŋ ko lıı baal hʊ tıyaŋ." Gyıŋbɔŋ hʊ
lıı baal hʊ lo ba buloŋ sıya tıyaŋ doŋ, aŋ lıı ʊ tıyaŋ. Amɛ
ʊ gyı bı yaa ʊ wıbɔŋ buloŋ.
36 Ba aa naa gɛɛ, ʊ yaa nal buloŋ wıkperii. Ɛɛ rɛ ba kı
pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, "Bekine wıduwoni rɛ ʊ kı bası nyɛ?
Baal no paalı kaŋ dee rɛ, a wuwo gyıŋbɔmɔ, a nɔsı ba ba
kı lıı nala tıyaŋ."
37 Ɛɛ rɛ Yesu wıya taalı lee hʊ buloŋ.

Yesu tııbı nala yʊga
Matiwu 8.14-17; Maakı 1.29-34

38 Ɛɛ rɛ Yesu lıı wııkyʊwaldıya hʊ tıyaŋ, a kpa mʊ baal
kıdıgı ba aa yırı Siimɔŋ dıya. Ʊ mʊwa dı Siimɔŋ hııla pına
a kı wıılı, ʊ teŋ buloŋ nıma. Ɛɛ rɛ ba bası ʊ wıya tıya ʊ.
39 Yesu sii mʊ sıŋ haaŋ hʊ logiŋ, aŋ nɔsı wııl hʊ dı ʊ lıı ʊ
tıyaŋ. Wııl hʊ leŋ haaŋ hʊ, aŋka ʊ teŋ sii yaa kıdiiliye tıya
ba.
40 Ʊ dıdaana aa ko pele, nala hʊ buloŋ aa kaŋ kyaŋsı ba
kaŋ wııla iriŋ iriŋ buloŋ, ba mʊ kaŋ ba ko Yesu lee dı ʊ
tııbı ba. Yesu kpa ʊ nosi dɔbɔ ba kıdıgı kıdıgı buloŋ tıyaŋ
ba na laaŋfıya.
41 Gyıŋbɔmɔ mɛ gyı lıı nala tıyaŋ yʊga, aa kı kyıırı, a
bası tıya Yesu a baa, "Ɪ rɛ yaa Wıısı Biye hʊ." Ɛɛ rɛ Yesu
nɔsı ba dı ba ta bası ʊ wıya, beewıya ba gyıma anıı ʊ rɛ
yaa Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya dı ʊ ko laa dʊnıya
nala ta.

Yesu bası Wıısı wıya Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ
Maakı 1.35-39

42 Ʊ sıgballınyʊwa, Yesu sii lıı bee hʊ tıyaŋ, a mʊ lee hʊ
nala aa tuwo. Ɛɛ rɛ ka bee hʊ nala piili kı kyɛ ʊ. Ba aa ko
na ʊ, ba kı lʊga dı ba kana ʊ biŋ dı ʊ ta bıl mʊʊ lee buloŋ.
43 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Ʊ maga dı ŋ mʊ tɔnı
badɔmɔŋ mɛ rɛ, a bası Wıısı koro hʊ wıya doŋma mɛ.
Beewıya, ɛɛ wıya rɛ Wıısı tıma ŋ, ŋ ko."

44 Ɛɛ rɛ ʋ gɔllı kı bası Wıısı wıya Gyudıya paalʋʋ Gyuuma
wııkyʋwaldıısı tıyaŋ.

5

Yesu yırı ʋ buŋbuŋ hatınna
Matiwu 4.18-22; Maakı 1.16-20

1 Kyɛɛ kıdıgı Yesu gyı sıŋ fuwo hʋ ba aa yırı Gɛnɛsarɛti
nyʋwa tıyaŋ nɛ, ka nıgyamaa mʋ yige dɔmɔŋ kı ko ʋ lee dı
ba nıı Wıısı wıya.
2 Doŋ nɛ Yesu na nııduworiborisi balıya dı ba vʋwa nıı
hʋ nyʋwa. Ba tımma gyı kaŋ ko vʋwa rɛ, aŋ mʋ dı ba sası
ba gyoŋsi.
3 Ɛɛ rɛ Yesu mʋ gyʋʋ nııduworiborisi hʋ kıdıgı aa yaa
Siimɔŋ kıŋ, aŋ leŋ ʋ yige ʋ bee boro hʋ we nıı hʋ tıyaŋ. Nyɛ
rɛ Yesu hɔŋ nııduworiboro hʋ tıyaŋ aŋ kı daga nıgyamaa
hʋ buloŋ.
4 Ʋ aa bası wıya tıya nala hʋ ko teŋ, ʋ bası tıya Siimɔŋ a
baa, “Kuwosi nııduworiboro hʋ dı ʋ mʋ liluŋii mʋhʋ, dı ı
bee ı dɔŋtıŋsı hʋ yuwo ma gyoŋsi, a kası fuwonamıısı.”
5 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ bası tıya ʋ a baa, “Ŋ nıhıyawʋ, á yuwo
gyoŋsi rɛ dıya tebine buloŋ, aŋ bı kaŋ kıŋ buloŋ. Amɛ ʋ aa
yaa ı kɛ aa baa dı ŋ yuwo wıya, ŋ sı yuwo.”
6 Nyɛ rɛ ba yuwo ba gyoŋsi, a kası fuwonamıısı kıŋkaŋ,
ba gyoŋsi gba kı kyɛ dı ba pʋʋrı.
7 Dı ba dɔŋtıŋsı badɔmɔŋ mɛ we nııduworiboro kıdıgı
tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ba kolli yırı ba dı ba ko kyiyeli ba. Ba ko
kuwoni fuwonamıısı hʋ, a su nııduworiborisi hʋ balıya
buloŋ. Borisi hʋ su, a paalı kı kyɛ dı ba tuu nıımemii.
8 Siimɔŋ Piita aa naa wıya hʋ buloŋ aa yaa, ʋ tuu gbinni
Yesu sıya tıyaŋ aŋ baa, “Ŋ Tıına, kı mʋ aŋ leme ŋ. Ŋ yaa
wıbɔŋyaal lɛ.”
9 Ɛɛ hʋ Piita bee ʋ nala hʋ aa kası fuwonamıısı hʋ, ʋ gyı
yaa ba mɛ tıı wıkperii rɛ.
10 Dı Siimɔŋ dɔŋtıŋsı Gyemsi abee Gyɔɔŋ mɛ fa we doŋ.
Ba fa yaa Zebedi biibaala rɛ. Ba nyʋʋsı mɛ gyı fıyɛla rɛ
abee wıya hʋ ba aa naa. Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya Siimɔŋ a baa,
“Ta leŋ dı kambıŋ kana ı. A lıı gyınaŋ kı mʋ, ı sı kı kası
nihuwobisi anıı ı fa aa kası fuwonamıısı gɛɛ.”
11 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ, ba sii a kaŋ nııduworiborisi hʋ tarı ko
lıı nıı hʋ nyʋwa, a leŋ ba kıŋ kıŋ buloŋ ta doŋ, aŋ sii tıŋ
Yesu hal.

Yesu tııbı gbege
Matiwu 8.1-4; Maakı 1.40-45

12 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl sii mʊ tɔɔ kɪdɪgɪ dɪ gbege kɪdɪgɪ rɛ gɛɛ.
Ʊ aa naa Yesu, ʊ tuu gbinni ʊ sɪya tɪyaŋ a sʊla ʊ, a baa, "Ŋ
nɪhɪyawʊ, dɪ ɪ rɛ kyo, ɪ sɪ wuwo tɪɪbɪ ŋ."
13 Ɛɛ rɛ Yesu kpa ʊ noŋ a dige ʊ aŋ baa, "Ŋ kyo rɛ. Deye."
Gbegisi hʊ pirigi leŋ baal hʊ.
14 Doŋ nɛ Yesu basɪ tɪya ʊ abee sɪfɪyaŋ a baa, "Ta ko basɪ
wɪɪ no kɪ tɪya nal buloŋ. Amɛ degini wɪɪkyʊwal sɪlaal lee,
a kaŋ ɪ tɪɪ mʊ daga ʊ, dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsʊlɪɪ, a pɪɪsɪ ɪ bisiŋ ta anɪɪ
Moosi aa daga gɛɛ. Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, nal buloŋ sɪ na anɪɪ ɪ bɪl
bɪ kaŋ bisiŋ."
15 Aŋka wɪɪ hʊ ha vɪya aŋ marɪ taalɪ lee buloŋ a gyʊʊ mʊ.
Nala yʊga kɪ ko ʊ lee dɪ ba nɪɪ ʊ wɪbasɪɪ, aŋka dɪ ʊ pɛ tɪɪbɪ
ba mɛ.
16 Ka Yesu aa sii mʊ lee hʊ nala aa tuwo, a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ.

Yesu tɪɪbɪ gbarɪgɪ
Matiwu 9.1-8; Maakɪ 2.1-12

17 Kyɛɛ kɪdɪgɪ rɛ Yesu kɪ daga nala dɪ Farasiima abee
Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla aa lɪɪ Galili paalʊʊ abee Gyudɪya paalʊʊ
abee Gyerusalɛm buloŋ mɛ fa hɔŋ doŋ. Wɪɪsɪ gyɪ tɪya Yesu
dee rɛ, ʊ gyɪ kɪ tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma.

18 Ɛɛ rɛ nala badɔmɔŋ mʊ kyʊŋ gbarɪgɪ kɪdɪgɪ abee ʊ wasa
a ko, a kɪ lʊga dɪ ba kana ʊ gyʊʊ biŋ Yesu sɪya tɪyaŋ, dɪya
hʊ tɪyaŋ.
19 Amɛ, akuu nala fa aa yʊga lee hʊ tɪyaŋ wɪya, ba gyɪ bɪ
wuwo na ŋmanɪɪ dɪ ba kana ʊ gyʊʊ dɪya hʊ. Ɛɛ rɛ ba kana
ʊ kaŋ gyɪŋ dɪya hʊ nyuu a luri lee, a kpa ʊ ta ʊ tɪŋ doŋ a
tuu pɪŋ Yesu sɪya tɪyaŋ nɪgyamaa hʊ tʊtʊʊ tɪyaŋ.
20 Ba aa yaa gɛɛ rɛ Yesu na anɪɪ ba laa ʊ di rɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ
ʊ basɪ tɪya gbarɪgɪ hʊ a baa, "Ŋ bagyʊwa, ŋ kpa ɪ wɪbɔmɔ
kyɛ ɪ rɛ."
21 Ɛɛ rɛ Farasiima abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hʊ piili kɪ bɪɪnɪ
ba tɪsɪ tɪyaŋ a baa, "Kɪbee rɛ yaa nal no aa tʊʊsɪ Wɪɪsɪ nyɛ?
Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo kpa wɪbɔmɔ kyɛ nal, see Wɪɪsɪ dʊŋ."
22 Ɛɛ rɛ Yesu wuwo gyɪŋ ba tɪbɪɪna a pɪyɛsɪ ba a baa, "Bee
rɛ tɪŋ ma kɪ bɪɪnɪ wɪya no ma tɪsɪ tɪyaŋ?
23 Ŋ aa sɪ baa dɪ ŋ kpaa ʊ wɪbɔmɔ kyɛ ʊ rɛ, abee ŋ aa sɪ
baa dɪ ʊ sii kɪ vala, ba tɪyaŋ kɪbee basɪɪ rɛ yaa mɔl?
24 Ŋ sɪ daga ma anɪɪ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye kaŋ dee rɛ
dʊnɪya tɪyaŋ ŋ aa sɪ wuwo kpa wɪbɔmɔ kyɛ nala." Ɛɛ rɛ ka
ʊ basɪ tɪya gbarɪgɪ hʊ a baa, "Sii, a kpa ɪ wasa kɪ mʊ dɪya."
25 Doŋ nɛ gbarɪgɪ hʊ nyagɪ sii sɪŋ ba sɪya tɪyaŋ, a kpa ʊ
wasa hʊ tɪyaŋ ʊ fa aa pɪna, a vala kɪ mʊ dɪya aŋ kɪ dannɪ
Wɪɪsɪ.

26 Wıı hʊ yaa nala hʊ buloŋ fa aa we doŋ wıkperii.
Kambıŋ gyʊʊ ba, ba dannı Wıısı a baa, “Á naa wıkperiye
rɛ gyınaŋ.”

Yesu yırı Levi
Matiwu 9.9-13; Maakı 2.13-17

27 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ Yesu sii lıı a na lampolaal kıdıgı ba aa
yırı Levi dı ʊ hɔŋ ʊ tʊŋtʊnnı dıya tıyaŋ. Nyɛ rɛ Yesu bası
tıya ʊ a baa, “Sii ko kı tıŋa ŋ hal.”
28 Ɛɛ rɛ Levi sii, a leŋ ʊ kıŋ kıŋ buloŋ ta doŋ aŋ kı tıŋa ʊ
hal.
29 Ɛɛ hal tıyaŋ, Levi gyı leŋ ba marı kıdiiliye yʊga ʊ dıya
tıyaŋ a tıya Yesu, a yırı nıgyamaa mɛ. Nıgyamaa hʊ ʊ gyı
aa yıra tıyaŋ, lampolaala yʊga gyı we ba tıyaŋ nɛ.
30 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ abee Wıısı Teŋ dıdagıla mɛ
aa yaa Farasiima sii ko, a pıyɛsı Yesu hatınna hʊ a baa, “Bee
rɛ tıŋ ma bee lampolaala abee wıbɔŋyaala buloŋ laŋŋı hɔŋ
kı di kına?”
31 Yesu nıı ba aa bası gɛɛ, a bası tıya ba a baa, “Nala hʊ
aa kaŋ laaŋfıya, ba bee kyɛ tııba tıına, see nala hʊ aa wıılı.
32 Ŋ ko dı ŋ yırı wıbɔŋyaala rɛ dı ba leŋ ba wıbɔmɔ. Ŋ
bı ko dı ŋ yırı tıpʊlʊŋ tımma.”

Ba pıyɛsı Yesu nyʊwa vʊwayı wıya
Matiwu 9.14-17; Maakı 2.18-22

33 Ɛɛ rɛ nala badɔmɔŋ ko pıyɛsı Yesu a baa, “Gyɔɔŋ
Wıısınııfool hʊ hatınna aa kı vʊwa nyʊwa rɛ, a kı kyʊwalı
Wıısı mɛ saŋa buloŋ. Farasiima hatınna mɛ kı yaa gɛɛ tıı.
Amɛ ı hatınna kɛ bee vʊwa nyʊwa.”
34 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Dı nal lɛ kpaa haaŋ, dı ʊ
bee ʊ kyaŋsı kı gbıyalı hafalıı hʊ gbıyala, ʊ kyaŋsı hʊ sı
wuwo vʊwa nyʊwa? Aayı, ba bı sı wuwo vʊwa nyʊwa.
35 Amɛ saŋa kıdıgı rɛ sı pele, dı ba kaŋ hafalıı bala hʊ mʊ
lee kıdıgı. Ɛɛ tıyaŋ nɛ ʊ kyaŋsı hʊ yaŋ sı vʊwa nyʊwa.”

36 Ɛɛ rɛ ʊ bıl maga namaga no tıya ba a baa, “Nal buloŋ
bı sı lɔgɔ taŋfalıı a kpa ala tɔ gabınıı bol. Dı ı rɛ yaa gɛɛ,
ı sı kyogi gafalıı hʊ, ka dı taŋfalıı hʊ bee gabınıı hʊ mɛ bı
sı kıı dɔmɔŋ.
37 Ɛɛ tıı rɛ nal mɛ bı sı kpa sıhuwo a we pulbınıı tıyaŋ.
Dı ı rɛ yaa gɛɛ, pul hʊ sı pɔsɔ, dı sıŋ hʊ buloŋ bısı ta.
38 Sıhuwo maga dı ı kpa we viiweliye tıyaŋ nɛ.
39 Dı nal lɛ aa nyʊwa sıwiilii, ʊ bıl bı sı kı kyɛ dı ʊ
nyʊwa sıhuwo, beewıya tıına aa baa dı sıwiilii rɛ weliye
te sıhuwo.”

6

Ba pɪyɛsɪ Yesu Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ wɪya
Matiwu 12.1-8; Maakɪ 2.23-28

1 Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ kɪdɪgɪ, Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ gyɪ sii
mʊ tɪŋ nyoŋso baga kɪdɪgɪ tɪyaŋ nɛ a kɪ mʊ. Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna
hʊ bori nyoŋso hʊ, a piisi kɪ kyaŋ.
2 Dɪ Farasiima badɔmɔŋ mɛ gyɪ we doŋ a na ba. Doŋ nɛ
ba pɪyɛsɪ ba a baa, "Bee rɛ tɪŋ ma kɪ yaa nyɛ? Kyɛwiyesii
hʊ kyɛɛ sɪna daa ma kɪ kyogi gɛɛ?"
3 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, "Ma ha bɪ karɪma na wɪɪ hʊ
Deviti gyɪ aa yaa?
4 Losi gyɪ kaŋ ʊ bee ʊ hatɪnna rɛ, ʊ gyɪ mʊ gyʊʊ Wɪɪsɪ
dɪya hʊ, a kpa paanʊʊ hʊ ba fa aa kaŋ ko sʊla Wɪɪsɪ, a lɔgɔ
kyaŋ aŋ kpa tɪya ʊ hatɪnna hʊ mɛ, ba mɛ laa kyaŋ. Ʊ fa
yaa sɪna rɛ anɪɪ nɪwaasɪ aa sɪ kpa haŋ paanʊʊ hʊ dige ʊ
nyʊwa, see wɪɪkyʊwal sɪlaala dʊŋ, ka Deviti bee ʊ nala hʊ
gyɪ kyaŋ ba gɛɛ."
5 Ka Yesu yaŋ basɪ tɪya ba a baa, "Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye
rɛ yaa Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ tɪɪna."

Yesu tɪɪbɪ banosʊʊ tɪɪna
Matiwu 12.9-14; Maakɪ 3.1-6

6 Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ kɪdɪgɪ Yesu bɪl sii gyʊʊ Gyuuma
wɪɪkyʊwaldɪya, a kɪ daga nala, dɪ baal kɪdɪgɪ mɛ gyɪ we
doŋ, ʊ noduu noŋ sʊba.
7 Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla abee Farasiima badɔmɔŋ mɛ gyɪ we
doŋ. Ba gyɪ aa kyɛ wɪɪ rɛ dɪ ba tɪŋ gɛɛ tɪyaŋ a kaŋ Yesu, a
baa dɪ ʊ kyogo ba sɪŋsɪ rɛ. Ɛɛwɪya, ba buloŋ gyɪ lɪɪ sɪya pɔ
ʊ tɪyaŋ, dɪ ba na dɪ ʊ sɪ tɪɪbɪ baal hʊ Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ rɛ
koo?
8 Amɛ Yesu fa gyɪŋ ba tɪbɪɪna buloŋ nɛ. Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya
nosʊʊ hʊ tɪɪna a baa dɪ ʊ sii ko lɪɪ sɪŋ ba sɪya tɪyaŋ. Nyɛ rɛ
baal hʊ sii mʊ lɪɪ sɪŋ doŋ.
9 Doŋ nɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, "Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ daga
dɪ á kɪ yaa Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ? Dɪ á kɪ kyiyeli nala koo dɪ á
kɪ dɔgɪsɪ ba? Dɪ á kɪ laa nala mɪɪbolo koo dɪ á kɪ kpʊ ba?"
10 Yesu aa basɪ gɛɛ, ʊ mɪɪgɪ deŋ nala hʊ aa hɔŋ doŋ buloŋ
aŋ basɪ tɪya nosʊʊ hʊ tɪɪna dɪ ʊ kaŋ ʊ noŋ tannɪ. Ʊ kaŋ
tannɪ. Nosʊʊ hʊ mɪɪgɪ kɪɪ kɪduwo hʊ.
11 Yesu aa yaa gɛɛ, nala hʊ buloŋ baaŋ sii kɪŋkaŋ. Ba kɪ
vʊʊlɪ wɪɪ hʊ ba aa sɪ yaa ʊ.

Yesu lɪɪ ʊ kpambɪsɪ fi abee balɪya
Matiwu 10.1-4; Maakɪ 3.13-19

12 Kyɛɛ kɪdɪgɪ Yesu sii mʊ gyɪŋ dogimo kɪdɪgɪ nyuu dɪ ʊ
kyʊwalɪ Wɪɪsɪ. Ʊ we doŋ, a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ gɛɛ deŋdeŋ sɪya
mʊ gballɪ.

13 Sıya aa gballa, ʋ yırı ʋ hatınna buloŋ ba ko ʋ lee. Ɛɛ rɛ
ʋ lıı ba tıyaŋ nala fi abee balıya dı ba yaa ʋ kpambısı.
14 Nala hʋ ʋ gyı aa lıya rɛ nyɛ: Siimɔŋ (Yesu fa kana ʋ kı
yırı Piita rɛ) abee ʋ naabiibaal Aŋduru, abee Gyemsi abee
Gyɔɔŋ abee Fılıpı abee Batolomi
15 abee Matiwu abee Tɔmaası abee Alfiyası biibaal
Gyemsi, abee Siimɔŋ, nal hʋ aa kyıl ʋ nala wıya kıŋkaŋ,
16 abee Gyemsi biibaal Gyudası, abee Gyudası Isıkarɔtı,
nal hʋ aa ko yaa minaafigi tıına hʋ.

Yesu daga nala aŋ tııbı ba badɔmɔŋ mɛ
Matiwu 4.23-25

17 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʋ kpambısı hʋ sii lıı dogimo hʋ nyuu ko
tuu, dı ʋ hatınna badɔmɔŋ mɛ sıŋ dogimo hʋ naası tıyaŋ.
Nıgyamaa mɛ gyı sıŋ doŋ, ba badɔmɔŋ gyı lıı Gyudıya
paalʋʋ rɛ, ba badɔmɔŋ mɛ gyı lıı Gyerusalɛm, ba badɔmɔŋ
mɛ gyı lıı Taaya bee Siidɔŋ aa kpaga fuwobal hʋ nyʋwa.
18 Nala no buloŋ gyı ko dı ba gyegili nıı wıya hʋ Yesu aa
bası rɛ aŋ ka dı ʋ tııbı ba. Nala badɔmɔŋ mɛ gyıŋbɔmɔ aa
kana mɛ gyı ko rɛ dı Yesu tııbı ba.
19 Nala hʋ buloŋ gyı aa we doŋ kı lʋga dı ba dige ʋ,
beewıya ba gyı naa anıı dee kıdıgı rɛ aa lıı ʋ tıyaŋ, a leŋ
nala buloŋ kı na laaŋfıya.

Teŋfıyɛlʋʋ abee tıkyogi
Matiwu 5.1-12

20 Nyɛ rɛ Yesu mııgı deŋ ʋ hatınna hʋ aŋ baa,
“Nyusʋŋtımma rɛ yaa ma nala hʋ a yaa nyaaba,
mamaa rɛ sı gyʋʋ Wıısı koro hʋ.
21 Nyusʋŋtımma rɛ yaa ma nala hʋ losi aa kpʋʋ gyınaŋ,
Wıısı sı leŋ dı ma vɔgɔ.
Nyusʋŋtımma rɛ yaa ma nala hʋ aa wii gyınaŋ,
Wıısı sı leŋ dı ma mʋma.
22 Nyusʋŋtımma rɛ yaa ma nala hʋ ba aa haasa, a lıı ma kı
ta nala tıyaŋ a kı tʋʋsı ma a kı kyogi ma feŋ aŋ baa dı ma
yaa nıbɔmɔ rɛ, akuu ma aa tıŋ mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye hal
wıya.
23 Dı gɛɛ rɛ ko puu ma, ma leŋ dı ma tenni fıyɛlı, dı ma kı
gʋwa a kı gyʋwɔsı, beewıya ma tuno yʋga rɛ a pıŋ wıısıbee
tıyaŋ. Ɛɛ tıı rɛ ba naabaala mɛ gyı dɔgısı Wıısı tıŋdaala
hʋ gyı aa laa sıya ko.
24 Amɛ ma nala hʋ aa yaa kına tımma gyınaŋ, ma sı na
tʋwara
beewıya ma laa sıya di ma sʋma buloŋ teŋ nɛ.
25 Ma nala hʋ mɛ aa vɔgɔ gyınaŋ, ma mɛ sı na tʋwara
dı losi kpʋ ma.
Ma nala hʋ mɛ aa mʋŋ gyınaŋ, ma sı na tʋwara.

Ma tısı sı kyogi, dı ma wii sınııl.
26 Dı dʊnıya nala buloŋ nɛ ko kı bigisi ma, ma gyıma anıı
tʊwara tıyaŋ nɛ ma we gɛɛ, beewıya, ɛɛ tıı rɛ ba naabaala
gyı kı bigisi nala hʊ gyı aa nyıya wıya baa dı ba yaa Wıısı
tıŋdaala rɛ.”

Ma kyo ma dɔmɔ
Matiwu 5.38-48; 7.12

27 “Amɛ ma nala no aa we daha, a gyegili kı nıı ŋ wıbasıı
no, ma leŋ dı ŋ bası tıya ma, ma kyo ma dɔmɔ aŋ yaa
wıweliye kı tıya nala hʊ aa haası ma.
28 Ma sʊl Wıısı kı tıya nal buloŋ aa bası wıbɔmɔ kı tıya
ma, aŋ kyʊwalı Wıısı kı tıya nala hʊ buloŋ aa dɔgısı ma.
29 Dı nal lɛ ŋmaa ı nogɔbɔ kyaŋkpaŋ, kaŋ ı noduu
kyaŋkpaŋ mɛ tıya ʊ dı ʊ ŋmaa. Dı nal lɛ kaŋ ı gabal fası,
wuri ı gabiye mɛ pɛ tıya ʊ.
30 Dı nal lɛ ko sʊla ı kıŋ, kpa tıya ʊ. Dı nal mɛ rɛ kyıma
ı kıŋ, ta pıyɛsı ʊ laa.
31 Wıya hʊ ma aa kyɛ dı nala kpa kı yaa ma, ma mɛ kpa
ba tıı kı yaa nala.
32 Dı mamaa rɛ kyo nala hʊ aa kyo ma dʊŋ, ma bı kaŋ
tuno buloŋ Wıısı lee, beewıya wıbɔŋyaala mɛ gba kyo nala
hʊ aa kyo ba rɛ.
33 Dı mamaa rɛ yaa wıweliye kı tıya nala hʊ aa yaa
wıweliye kı tıya ma dʊŋ, ma bı kaŋ tuno buloŋ Wıısı lee,
beewıya wıbɔŋyaala mɛ gba aa yaa gɛɛ rɛ.
34 Dı mamaa rɛ kpaa kına kı kyıŋ nala hʊ ma aa gyıma
anıı ba sı wuwo tuŋ tıya ma dʊŋ, ma bı kaŋ tuno buloŋ
Wıısı lee, beewıya wıbɔŋyaala mɛ gba aa kpa kına kyıŋ ba
dɔŋtıŋsı rɛ aŋ kı yıyɛlı dı ba mııgı tuŋ gɛɛ tıı tıya ba.
35 Amɛ wıya hʊ ŋ aa kyɛ dı ma kɛ kı yaa rɛ nyɛ: Ma kyo
ma dɔmɔ, a yaa wıweliye kı tıya ba, a kı kyıŋ ba kına aŋ ta
kı yıyɛla dı ba tuŋ ma. Dı mamaa rɛ ko kı yaa nyɛ, ma tuno
bı sı kyallı Wıısı lee, ka dı Wıısı ha leŋ dı ma yaa ʊ Wııbal
hʊ tıı balıya. Beewıya tahaa tımma abee nıbɔmɔ buloŋ nɛ
Wıısı yaa wıweliye kı tıya.
36 Ma kı fá nala sikii anıı ma Kuwo Wıısı aa fá nala sikii
gɛɛ.

Ma ta kı dii nala sarıya
Matiwu 7.1-5

37 Ta dii ı dɔŋtıına sarıya, dı Wıısı mɛ ta dii ı sarıya. Ta
kpaa kyogisi tıya ı dɔŋtıına dı Wıısı mɛ ta kpaa kyogisi tıya
ı. Ma kpa wıya kı kyɛ ma dɔŋtıŋsı. Dı mamaa rɛ aa yaa
gɛɛ, Wıısı mɛ sı kpa wıya kı kyɛ ma.
38 Ma kpa kına kı tıya nala. Dı mamaa rɛ aa yaa gɛɛ,
Wıısı mɛ sı kpa kına kı tıya ma. Ʊ sı magısı kına a su kıŋ

yurutu, a nyagı we, ka dı ba ha yuwori kı tuu, dı ʋ kpa tıya ma. Amɛ kıŋ hʋ ı aa kaŋ magısı kına tıya ı dɔŋtıına, ʋ tıı rɛ Wıısı mɛ sı kaŋ magısı tıya ı.”

39 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga tıya ba a baa, “Nyʋlʋŋ bı sı wuwo kaŋ ʋ dɔŋtıına nyʋlʋŋ daaŋ. Dı ʋ rɛ yaa gɛɛ, ba buloŋ balıya sı tele bootogi tıyaŋ.
40 Nal hʋ aa gʋnnı wıı bı sı wuwo te nal hʋ aa daga ʋ, amɛ dı ʋ rɛ ko gʋnnı wıı hʋ teŋ, ʋ mɛ aa kıı nal hʋ aa daga ʋ rɛ.
41 Ɛɛ rɛ ı sı yaa na gyagıŋ hʋ aa we ı dɔŋtıına sıı tıyaŋ, aŋ bı naa daakuu hʋ aa we ı tıı sıı tıyaŋ.
42 Ɛɛ rɛ ı sı yaa baa dı ı dɔŋtıına leŋ dı ı lıı gyagıŋ hʋ aa we ʋ sıı tıyaŋ ta tıya ʋ, aŋ bee na daakuu hʋ kɛ aa gırıga ı tıı sıı tıyaŋ. Ɛɛdɔŋ minaafigi tıına kıdıgı! Laasıya lıı daakuu hʋ aa we ı tıı sıı tıyaŋ, ka dı ı wuwo kı na weliŋ, a na lıı gyagıŋ hʋ aa we ı dɔŋtıına sıı tıyaŋ.”

Tıya abee ʋ nɔnɔ
Matiwu 7.16-20; 12.33-35

43 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga tıya ba a baa, “Tıya hʋ aa bee wıılı, ʋ bee nɔŋ nɔŋbɔŋlɔrını. Ɛɛ rɛ tıya hʋ mɛ aa kaŋ wııla, ʋ mɛ bee nɔŋ nɔŋweliye.
44 Tıya nɔnɔ rɛ aa daga tıya hʋ doho ʋ aa yaa. Sɔgyaŋ bee nɔŋ tutogo nɔnɔ, kanıı mɛ bee nɔŋ babılıya.
45 Niwelii aa kaŋ tıbııŋweliye rɛ ʋ tıya tıyaŋ, ɛɛ rɛ tıŋ ʋ kı yaa wıweliye. Nıbɔŋ mɛ aa kaŋ tıbııŋbɔmɔ rɛ ʋ tıya tıyaŋ, ɛɛ rɛ tıŋ ʋ mɛ kı yaa wıbɔmɔ. Beewıya, wıı hʋ aa we ı tıya tıyaŋ, ʋ rɛ ı nyʋwa kı bası.”

Yesu maga dıısaala balıya namaga
Matiwu 7.24-27

46 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Bee rɛ tıŋ ma kı yırı ŋ ma Tıına, aŋ bee yaa wıya hʋ ŋ aa bası kı tıya ma?
47 Nal hʋ buloŋ aa ko ŋ lee a gyegile nıı ŋ wıbasıya, a kı tıŋ ba, ŋ sı daga ma gɛɛ ʋ tıına aa kıya.
48 Ʋ kıı gɛɛ rɛ anıı nal aa kyɛ dı ʋ saa dıya, a hulo dıya hʋ memii ʋ tuu yı bʋyı, ka ʋ na saa. Ɛɛ rɛ duwoŋ ko nıı, fuwo su gbarı, nıı ko gyıŋ sına dıya hʋ, ka ʋ bı gyigise mɛ gba, beewıya, ba saa ʋ weliŋ nɛ.
49 Amɛ nal hʋ aa gyegile nıı ŋ wıbasıya aŋ bee tıŋ ba, ʋ tıına kıı gɛɛ rɛ anıı nal hʋ aa saa ʋ dıya, aŋ bı hulo dıya hʋ memii ʋ tuu aŋ saa dıya hʋ. Ɛɛ rɛ duwoŋ ko nıı, fuwo su gbarı, nıı ko gyıŋ sına dıya hʋ, ʋ tele wuroo, a muŋsi ʋ buloŋ muno muno.”

7

Yesu tɪɪbɪ Roma tɪmma laalyuwolo nɪhɪyawʋ dɪya tʋŋtʋnnɪ

Matiwu 8.5-13

1 Yesu aa basɪ wɪya no buloŋ a tɪya nala hʋ ko teŋ, ʋ sii
mʋ tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Kapɛɛnam.

2 Roma tɪmma laalyuwolo nɪhɪyawʋ kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we doŋ,
a kaŋ ʋ dɪya tʋŋtʋnnɪ, a fa kyo ʋ wɪya weliŋ. Ɛɛ rɛ ʋ dɪya
tʋŋtʋnnɪ hʋ sii kɪ wɪɪlɪ, a pɪŋ kɪ kyɛ dɪ ʋ sʋba.

3 Laalyuwolo nɪhɪyawʋ hʋ aa nɪɪ Yesu wɪya, ʋ sii lɪɪ
Gyuuma nɪhɪyasɪ badɔmɔŋ dɪ ba mʋ sʋla ʋ dɪ ʋ ko tɪɪbɪ
ʋ tʋŋtʋnnɪ hʋ.

4 Nyɛ rɛ ba sii mʋ Yesu lee a sʋla ʋ abee sɪfɪyasɪ buloŋ a
baa, "Baal no yaa nɪtɪɪ rɛ. Ʋ maga dɪ ɪ pɛ ʋ tɪyaŋ nɛ.

5 Ʋ kyo á nala rɛ weliŋ, haalɪ a gba saa á wɪɪkyʋwaldɪya
tɪya ma."

6 Ɛɛ rɛ Yesu kpa tɪŋ ba hal kɪ mʋ. Ba aa mʋ kpaga
laalyuwolo nɪhɪyawʋ hʋ dɪya, ʋ tɪma ʋ kyaŋsɪ dɪ ba ko lɪɪ
basɪ tɪya Yesu a baa, "Ŋ nɪhɪyawʋ, ta dɔgɪsɪ ɪ tɪɪ ko ŋ dɪya.
Ŋ bɪ maga dɪ ɪ ko gyʋʋ ŋ dɪya.

7 Ŋ tɪɪ mɛ gba bɪ maga dɪ ŋ ko ɪ lee. Amɛ dɪ ɪ yaŋ suri ɪ
nyʋwa a baa dɪ ŋ tʋŋtʋnnɪ hʋ deye mɛ, ka ʋ sɪ deye.

8 Ŋ mɛ aa tɪŋ ŋ nɪhɪyasɪ nyʋwa rɛ, ka laalyuwolo
badɔmɔŋ mɛ yaa ŋ noŋ nala, a mɛ kɪ tɪŋa ŋ nyʋwa. Dɪ
mɪyaŋ nɛ baa dɪ kɪdɪgɪ mʋ daha, ʋ aa mʋʋ rɛ. Dɪ ŋ bɪl
baa kɪdɪgɪ mɛ ko daha, ʋ aa ko rɛ. Dɪ mɪyaŋ nɛ basɪ tɪya ŋ
tʋŋtʋnnɪ dɪ ʋ yaa wɪɪ no, ʋ aa yaa rɛ."

9 Yesu aa nɪɪ wɪya no, ʋ nyʋwa fɪyɛlɪ kɪŋkaŋ. Doŋ nɛ ʋ
mɪɪgɪ galdaasɪ ʋ hal a basɪ tɪya nɪgyamaa hʋ fa aa tɪŋa ʋ
hal a baa, "Ŋ ha bɪ naa nal aa laa Wɪɪsɪ di nyɛ Iziral tɪmma
tɪɪ mɛ gba tɪyaŋ."

10 Nyɛ rɛ tɪŋdaala hʋ mɪɪgɪ kpa mʋ laalyuwolo nɪhɪyawʋ
hʋ dɪya, dɪ ʋ tʋŋtʋnnɪ hʋ kɔnɪ deye.

Yesu kyisi lohaaŋ kɪdɪgɪ biibaal sʋʋ tɪyaŋ

11 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ Yesu kpa mʋ tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Neeŋ.
Ʋ hatɪnna hʋ bee nɪgyamaa mɛ gyɪ sii tɪŋa ʋ hal mʋ.

12 Ʋ gyɪ aa mʋʋ kɪ pele bee hʋ, ʋ naa dɪ nɪgyamaa mʋʋ
kɪ ko gɛɛ bilili, a kpa bapʋwasɪɪ kɪdɪgɪ aa sʋba, a kaŋ kɪ mʋ
dɪ ba hogo. Bapʋwasɪɪ no dʋŋ nɛ ʋ naa gyɪ lʋla, ka ʋ naa
hʋ mɛ yaa lohaaŋ.

13 Á tɪɪna Yesu aa naa haaŋ hʋ, sikii buloŋ kana ʋ. Ʋ basɪ
tɪya ʋ a baa "Ta kɪ wiye."

14 Ɛɛ rɛ ka ʋ kpa mʋ, a dige sʋʋdaga hʋ. Nala hʋ fa aa
kyʋŋ daga hʋ mɪɪgɪ sɪŋ. Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya sʋʋ hʋ a baa,
“Bapʋwasɪbiye, sii.”
15 Doŋ nɛ baal hʋ sii hɔŋ, a piili kɪ basɪ wɪya. Ɛɛ rɛ Yesu
kpa ʋ tɪya ʋ naa.
16 Kambɪŋ kaŋ nala hʋ buloŋ, ba kɪ dannɪ Wɪɪsɪ a baa,
“Wɪɪsɪ tɪŋdaalbal lɛ ko tuu á lee nyɛ. Wɪɪsɪ rɛ ko dɪ ʋ laa
ma ta.”
17 Wɪɪ no Yesu aa yaa gyɪ taalɪ Gyudɪya paalʋʋ abee tɔbiisi
hʋ aa gol doŋ buloŋ.

Gyɔɔŋ, Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ tɪŋ nala Yesu lee
Matiwu 11.2-19

18 Nyɛ rɛ Gyɔɔŋ hatɪnna basɪ wɪya no buloŋ Yesu aa yaa
a tɪya ʋ.
19 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ, Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ yɪrɪ ba tɪyaŋ nala balɪya,
a tɪŋ ba dɪ ba mʋ á Tɪɪna Yesu lee, a pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ɪ rɛ
yaa nal hʋ Gyɔɔŋ aa baa dɪ ʋ sɪ ko hʋ, koo á ha kɪ gyegili
nɪdɪma?”
20 Ba aa ko Yesu lee, ba basɪ tɪya ʋ a baa, “Gyɔɔŋ,
Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ rɛ tɪŋ ma dɪ á ko pɪyɛsɪ ɪ anɪɪ ɪ rɛ yaa nal
hʋ ʋ aa baa dɪ ʋ sɪ ko hʋ, koo á ha kɪ gyegili nɪdɪma?”
21 Haŋ saŋa hʋ tɪɪ tɪyaŋ dɪ Yesu tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma yʋga,
a kile gyɪŋbɔmɔ mɛ ta nala tɪyaŋ, aŋ suri nyʋlɪma mɛ yʋga
sɪya.
22 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya Gyɔɔŋ hatɪnna hʋ a baa, “Ma mɪɪgɪ
mʋ a basɪ tɪya Gyɔɔŋ wɪya hʋ buloŋ ma aa nɪya abee wɪya
hʋ buloŋ ma aa naa. Nyʋlɪma sɪya aa suri rɛ, gbarɪga kɪ
vala, gbegisi kɪ deye. Wonni kɪ nɪɪ wɪya. Nala aa sʋba kɪ
sii sʋʋ tɪyaŋ. Nyaaba mɛ kɪ nɪɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ.
23 Nyusʋŋtɪmma rɛ yaa nala hʋ aa bee yaa ŋ sige.”
24 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ hatɪnna hʋ mɪɪgɪ kpa mʋ, ka Yesu piili basɪ
Gyɔɔŋ wɪya kɪ tɪya nɪgyamaa hʋ. Ʋ gyɪ pɪyɛsɪ ba rɛ a baa,
“Ma gyɪ aa lɪɪ mʋ Gyɔɔŋ lee pogo hʋ tɪyaŋ, bekiŋ nɛ ma fa
liisi anɪɪ ma sɪ na? Ma gyɪ mʋʋ dɪ ma na ɔhɔ puwo aa kaŋ
kɪ gyiyegi rɛ koo?
25 Bekiŋ nɛ ma gyɪ yaŋ lɪɪ mʋ dɪ ma na? Ma gyɪ lɪɪ mʋ dɪ
ma na nal aa laalɪ gaweliye rɛ koo? Aayɪ, beewɪya nala hʋ
aa laalɪ gaweliye, ba aa hɔŋ kuworidɪɪsɪ tɪyaŋ nɛ, a kɪ nɪɪ
sʋma.
26 Ma yaŋ daga ŋ kɪŋ hʋ ma gyɪ aa lɪɪ mʋ dɪ ma na. Ma
gyɪ lɪɪ mʋ dɪ ma na Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ koo? Ŋ basɪ kɪ tɪya ma
rɛ anɪɪ nal hʋ ma gyɪ aa mʋʋ na hʋ, ʋ tee Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ.
27 Haŋ Gyɔɔŋ hʋ wɪya rɛ ba sabɪ biŋ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, a
baa dɪ Wɪɪsɪ baa,
‘Ŋ sɪ tɪma ŋ tɪŋdaal
dɪ ʋ laa ɪ sɪya a mʋ a marɪ ɪ ŋmanɪɪ bin-ɪ.” ’

28 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya nala hʊ a baa, “Gyɔɔŋ nɛ tee
nihuwobiŋ buloŋ ba aa lʊla. Amɛ nal hʊ aa yaa nıbiye Wıısı
koro hʊ tıyaŋ, ʊ rɛ tee Gyɔɔŋ.”
29 Nala hʊ buloŋ gyı nıı wıya hʊ Yesu aa basa rɛ. Nala no
buloŋ gyı tıŋ Wıısı nyʊwa hʊ Gyɔɔŋ gyı aa daga rɛ, haalı
ba bee lampolaala buloŋ, beewıya ba gyı leŋ Gyɔɔŋ fo ba
wııkyʊwalnıı rɛ.
30 Amɛ Farasiima abee Wıısı Teŋ dıdagıla hʊ kɛ gyı vıya
Wıısı nyʊwa rɛ, beewıya ba gyı bı leŋ Gyɔɔŋ gyı fo ba
wııkyʊwalnıı.
31 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Bekiŋ nɛ ŋ sı kpa gyınaŋ nala
magısı? Ɛɛ rɛ ba kıı?
32 Ba kıı gɛɛ rɛ anıı biibiisi aa gbıyalı bee tıyaŋ, a nɔsı
bası kı tıya dɔmɔŋ a baa, ‘Á mʊʊ loŋbiye tıya ma rɛ, ka ma
vıya gʊwayı, á yıı haŋyee mɛ tıya ma, ka ma vıya wiyi’
33 Saŋa hʊ tıyaŋ Gyɔɔŋ Wıısınııfool hʊ gyı aa ko ma lee,
ʊ gyı aa vʊwa nyʊwa rɛ a bee nyʊwa sıŋ mɛ. Ɛɛ rɛ ma baa
dı gyıŋbɔŋ nɛ kana ʊ.
34 Aŋka Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye kɛ ko ma lee, a kı di kına
aŋ kı nyʊwa sıŋ mɛ. Ɛɛ rɛ ma bası tıya dɔmɔŋ a baa dı
baal no kɛ yaa laboriŋ tıına rɛ, a yaa sınyʊwal mɛ, aŋ pɛ
kaŋ lampolaala abee wıbɔŋyaala buloŋ yaa ʊ kyaŋsı.
35 Nala hʊ aa kaŋ wıgyʊŋ hʊ aa lıı Wıısı lee, ba wıyaalıya
rɛ aa daga anıı ba wıgyʊŋ hʊ kɔnı lıı Wıısı lee rɛ.”

Yesu gyʊʊ Farasii kıdıgı ba aa yırı Siimɔŋ dıya

36 Kyɛɛ kıdıgı Farasii kıdıgı yırı Yesu dı ʊ ko ʊ dıya di
kına. Yesu mʊ a hɔŋ dı ʊ di kına hʊ.
37 Dı hasɔŋsɔnnı kıdıgı mɛ gyı we tɔɔ hʊ tıyaŋ. Haaŋ no
gyı aa nıı Yesu wıya anıı ʊ we Farasii hʊ dıya tıyaŋ a kı di
kına, ʊ sii kpa pʊrʊŋtʊwa bee tʊranıı a kaŋ mʊ gyʊʊ dıya
hʊ.
38 Haaŋ hʊ aa ko gyʊʊ dıya hʊ, ʊ mʊ sıŋ Yesu hal, aŋ wii
sınııl kı we ʊ naası tıyaŋ. Sınııl hʊ aa tuu Yesu naası tıyaŋ
gɛɛ, ʊ kaŋ ʊ nyupʊna tııgı tııgı, aŋ tuu gbinni, a kaŋ Yesu
naaŋ tıyaŋ, aŋ kpa tʊranıı hʊ bısı we ʊ naası tıyaŋ.
39 Dıya hʊ tıına aa naa wıı no haaŋ hʊ aa yaa, ʊ hɔŋ kı
liisi ʊ tıya tıyaŋ a baa, “Dı baal no fa kɔnı yaa Wıısı tıŋdaal,
ʊ fa sı gyıma anıı haaŋ no aa dige ʊ hʊ yaa wıbɔŋyaal lɛ.”
40 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Siimɔŋ, ŋ kaŋ wıı rɛ dı
ŋ bası tıya ı.” Siimɔŋ mɛ bası tıya ʊ a baa, “Ŋ nıhıyawʊ,
bası tıya ŋ.” Nyɛ rɛ Yesu baa,
41 “Baala balıya rɛ sii mʊ kyıŋ molbiye kına tıına kıdıgı
lee. Kıdıgı kyıŋ bʊwara tusi kɔɔ rɛ, kıdıgı mɛ kyıŋ bʊwara
tusi.

42 Baala no balıya tıyaŋ, ba kıdıgı buloŋ bı wuwo tuŋ
kyıŋ hʋ. Ɛɛ rɛ kına tıına hʋ kpa kyıma hʋ a kyɛ ba buloŋ
balıya. Baala no balıya tıyaŋ, ba kıbee rɛ sı kyo kına tıına
hʋ wıya yʋga?”
43 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ bası tıya ʋ a baa, “Ŋ liise anıı nal hʋ kyıŋ
aa yʋga hʋ rɛ sı kyo baal hʋ wıya yʋga.” Doŋ nɛ Yesu bası
tıya ʋ “Wıtıı rɛ ı bası.”
44 Nyɛ rɛ Yesu yaŋ mııgı deŋ haaŋ hʋ aŋ bası tıya Siimɔŋ
a baa, “Na ı naa haaŋ no rɛ? Ŋ ko ı dıya rɛ, aŋka ı bı yaa
nıı tıya ŋ dı ŋ sɔmɔ ŋ naası, aŋka ʋ kɛ kpaa ʋ sınııl sɔmɔ
ŋ naası aŋ kaŋ ʋ nyupʋna mɛ tıigı ŋ naası tıya ŋ.
45 Ŋ aa ko ı dıya, ı bı guwori ŋ, amɛ ŋ aa ko gyʋʋ daha
buloŋ, haaŋ no ko tuu gbinni kana ŋ naaŋ tıyaŋ nɛ, a ha bı
siye bee nyɛ buloŋ.
46 Ɪ bı tısı ŋ nyuu bee nʋʋ, ka ʋ kɛ yaa tʋranıı tısı ŋ naası.
47 Ŋ bası kı tıya ı rɛ anıı ʋ wıbɔŋgyamaa hʋ buloŋ nɛ
Wıısı kpa kyɛ ʋ. Ɛɛ rɛ tıŋ ʋ kyo ŋ wıya yʋga gɛɛ. Amɛ nal
hʋ buloŋ ba aa kpaa ʋ wıbɔmɔ mʋhʋ kyɛ ʋ, ʋ mɛ aa kyo
tıına mʋhʋ rɛ.”
48 Ɛɛ rɛ ka Yesu bası tıya haaŋ hʋ a baa, “Ŋ kpaa ı wıbɔmɔ
kyɛ ı rɛ.”
49 Nıkaalıya hʋ fa aa hɔŋ kı di kıdiiliye hʋ mıigı kı bıını
ba tısı tıyaŋ anıı kıbee rɛ paalı yaa baal no, a kpa wıbɔmɔ
kı kyɛ nala?
50 Amɛ Yesu bası tıya haaŋ hʋ a baa, “Ɪ laadii rɛ laa ı ta.
Kı mʋ abee laaŋfıya.”

8

Haana hʋ gyı aa tıŋ Yesu hal

1-3 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ Yesu gɔllı mʋ tɔbala abee tɔbiisi buloŋ,
a bası Wıısı koro wıweliye hʋ a kı tıya nala. Ʋ hatınna
hʋ fi abee balıya abee haana badɔmɔŋ nɛ gyı aa tıŋ ʋ
hal. Gyıŋbɔmɔ abee wııla gyı kaŋ haana no badɔmɔŋ
nɛ, Yesu gyı tııbı ba. Yesu gyı kile gyıŋbɔmɔ bapɛ rɛ
Mɛɛrı Magidalina tıyaŋ, a tııbı Gyuwana abee Suzaana
abee hagyamaa. Gyuwana bala fa yaa nıhıyawʋ rɛ kuwori
Hɛrɔtı dıya tıyaŋ, ba kı yırı Kyuuza. Haana no buloŋ gyı aa
tıŋ Yesu hal lɛ, a kpa ba tıı kına a kı kyiyeli ʋ bee ʋ hatınna
hʋ.

Kıdohil namaga
Matiwu 13.1-9; Maakı 4.1-9

4 Ɛɛ rɛ nala gyı lıı tɔnı yʋga, a kı ko Yesu lee. Ʋ gyı aa
ko na dı nala laŋŋa yʋga gɛɛ, ʋ maga namaga no tıya ba a
baa,

5 “Baal kıdıgı rɛ gyı siye, a kaŋ ʋ kıdoho mʋ dı ʋ gyaası
ʋ baga tıyaŋ. Ʋ aa gyaası kına hʋ tıyaŋ nɛ, kıdoho hʋ
badɔmɔŋ tele nııbʋʋsı tıyaŋ. Nala vala kı nʋwɔsı, ka
digibiisi mɛ ko tʋwası di.
6 Badɔmɔŋ mɛ tele bʋnyıŋ tıyaŋ, a nyʋ aŋ sʋba, beewıya
fıyɛl gyı tuwo doŋ.
7 Badɔmɔŋ mɛ gyı tele sɔsı tıyaŋ a nyʋ, ba bee sɔsı buloŋ
sii waa we dɔmɔŋ, ka sɔsı hʋ nʋŋ kaŋ ba, ba pʋgımı.
8 Kıdoho hʋ badɔmɔŋ mɛ gyı tele taŋhawelii tıyaŋ, a nyʋ,
a waa, a marı weliŋ, a we biye kɔɔ kɔɔ.” Yesu aa maga
namaga hʋ teŋ, ʋ baa, “Nala hʋ aa kaŋ dıgına, ma gyegili
nıı wıya no weliŋ.”

Yesu daga wıı hʋ aa tıŋ ʋ kaŋ namagısı kı daga nala Wıısı wıya
Matiwu 13.10-17; Maakı 4.10-12

9 Ɛɛ rɛ Yesu hatınna hʋ pıyɛsı ʋ namaga hʋ memii.
10 Yesu bası tıya ba a baa, “Ma nala no rɛ Wıısı daga
wıya hʋ aa yaa wıfaŋıya ʋ koro hʋ tıyaŋ memii tıya. Amɛ
nıkaalıya hʋ kɛ buloŋ, namagısı rɛ ʋ aa kaŋ kı daga ba. Ɛɛ
rɛ tıŋ ba aa gyegili gyegili, aŋ bee gyıŋ ba memiye, a bıl deŋ
deŋ mɛ aŋ bee na kıŋ buloŋ.

Yesu daga kıdohil namaga hʋ memii
Matiwu 13.18-23; Maakı 4.13-20

11 Kıdohil namaga hʋ memii rɛ nyɛ: Kıdoho hʋ rɛ yaa
Wıısı wıbii hʋ.
12 Kına hʋ aa tele nııbʋʋsı hʋ tıyaŋ nɛ yaa nala hʋ aa nıı
Wıısı wıya, ka Sıtaanı ko kaŋ wıı hʋ lıı ba tısı tıyaŋ, dı ba
ta laa di, dı Wıısı laa ba ta.
13 Kına hʋ mɛ aa tele bʋnyıŋ hʋ tıyaŋ mɛ rɛ yaa nala hʋ
aa nıı Wıısı wıbii hʋ, a laa di abee teŋfıyɛlʋʋ. Amɛ wıı hʋ
bı kaŋ lıpınıı ba tısı tıyaŋ. Ba aa laa wıı hʋ rɛ, a tıŋa mʋ
maga gɛɛ, amɛ dı wıı rɛ ko gyʋʋ ba wıı hʋ tıŋıı tıyaŋ, ba
aa kpaa ta rɛ.
14 Kına hʋ mɛ aa tele sɔsı hʋ tıyaŋ mɛ rɛ yaa nala hʋ aa
nıı Wıısı wıbii hʋ, ka dʋnıya kına abee dʋnıya wıyaalıya
wıya kyıl ba. Dʋnıya kına wıya, ba aa bı wuwo dı ba tıŋ
Wıısı wıbii hʋ mʋ sıya, aŋ kpa ta.
15 Kına hʋ aa tele taŋhawelii hʋ tıyaŋ mɛ rɛ yaa nala hʋ
aa nıı Wıısı wıbii hʋ, a laa we ba hakıllı tıyaŋ, aŋ kaŋ
kenyiri abee mala wıı hʋ tıŋıı tıyaŋ, ʋ mʋ kaŋ doho.”

Yesu maga fıŋtına namaga
Maakı 4.21-25

16 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası baa, “Nal buloŋ bı sı nyɔgɔ fıŋtına
ʋ dıya tıyaŋ, aŋ bıl kpa sıgı godo memii tıyaŋ, koo a kpa

gbaha kyige tɔ. Ʊ aa kpaa dı ʊ saga fıŋtıŋdaaŋ tıyaŋ nɛ dı ʊ kyaanı tıya nala hʊ aa ko kı gyʊʊ dıya hʊ.
17 Wıfaŋıı buloŋ tuwo dı ʊ bı sı ko lıı lıgyalıı. Wıı buloŋ mɛ aa we bilhuu tıyaŋ, ʊ mɛ sı ko lıı pʊlʊŋ.
18 Ma fıyɛlı ma sıya weliŋ abee wıya hʊ ma aa nıı tıyaŋ. Nal hʊ buloŋ aa kaŋ yʊga, Wıısı sı marı tıya ʊ yʊga pɛ. Nal hʊ mɛ aa bı kaŋ kıŋ, mʊhʊ hʊ mɛ gba ʊ aa bıına anıı ʊ kana, Wıısı sı kaŋ laa ʊ lee."

Yesu nıına abee ʊ naabalıya
Matiwu 12.46-50; Maakı 3.31-35

19 Ɛɛ rɛ Yesu nıına abee ʊ naabalıya sii ko ʊ lee, dı ba na ʊ. Amɛ nala gyı aa yʊga doŋ wıya, ba gyı bı wuwo dı ba na ʊ.
20 Ɛɛ rɛ nal kıdıgı bası tıya Yesu a baa, "Ɪ naa abee ı naabalıya rɛ sıŋ gyaŋhal tıyaŋ a kı kyɛ dı ba na ı."
21 Doŋ nɛ Yesu bası tıya ba buloŋ a baa, "Nala hʊ aa nıı Wıısı wıya a kı tıŋ ba, ba aa rɛ yaa ŋ naama abee ŋ naabalıya."

Yesu leŋ puwo sige
Matiwu 8.23-27; Maakı 4.35-41

22 Kyɛɛ kıdıgı Yesu bası tıya ʊ hatınna hʊ dı ba leŋ dı ba kyol fuwo hʊ kyolo. Ɛɛ rɛ ba sii gyʊʊ nııduworiboro, a duwori kı mʊ.
23 Ba aa duwori kı mʊ hʊ tıyaŋ nɛ, Yesu kpa doo pıŋ. Ka puwoduwo kıdıgı mɛ piili kı yaa, a ko ŋmaa nıı kı we nııduworiboro hʊ tıyaŋ ʊ kı kyɛ dı ʊ su. Boro hʊ fa kaa mʊhʊ ka dı ʊ tuu nıımemii.
24 Nyɛ rɛ Yesu hatınna hʊ mʊ lee hʊ ʊ fa aa pına, a kyisi ʊ a bası tıya ʊ a baa, "Á nıhıyawʊ, ba aa nıı ma rɛ! Boro hʊ aa kyɛ dı ʊ tuu nıımemii rɛ." Ɛɛ rɛ Yesu sii doo hʊ tıyaŋ, a nɔsı puwo hʊ bee nıı hʊ buloŋ dı ba fıyɛlı pıŋ. Doŋ nɛ puwo hʊ sige, ka lee buloŋ yaa siyee.
25 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʊ hatınna hʊ a baa, "Bee rɛ tıŋ ma bı laa ŋ di?" Wıı hʊ yaa ba buloŋ wıkperii, haalı kambıŋ kaŋ ba.
Ɛɛ rɛ ba kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, "Nıgɛɛ iriŋ nɛ paalı yaa baal no? Ʊ nɔsı puwo abee nııgbaŋpumo, ba buloŋ tıŋa ʊ nyʊwa?"

Yesu tııbı baal kıdıgı gyıŋbɔmɔ aa kana
Matiwu 8.28-34; Maakı 5.1-20

26 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʊ hatınna hʊ duwori ko pele Gɛrasa paalʊʊ aa we Galili fuwo hʊ kyolo tıyaŋ.
27 Ba aa mʊʊ pele doŋ, Yesu lıı nıı hʊ nyʊwa. Ʊ lıı dı ʊ sıŋ, dı baal kıdıgı gyıŋbɔmɔ aa kana mɛ lıı tɔɔ hʊ tıyaŋ a

ko kyeme ʋ. Ʊ gyı aa gɔllı we bilni nyuni tıyaŋ nɛ a kı gbɛ abee ʋ teŋbil aŋ pɔ ʋ bee gyʋʋ dıya.

28 Ʊ aa naa Yesu, ʋ kyiyesi, aŋ tuu tele ʋ sıya tıyaŋ, aŋ kyıırı bası tıya ʋ a baa, "Yesu, Wııbal hʋ Biye, bee rɛ ı kı kyɛ ı yaa ŋ? Ŋ aa sʋla ı, ta dɔgısı ŋ."

29 Yesu fa nɔsı gyıŋbɔŋ hʋ rɛ dı ʋ lıı baal hʋ tıyaŋ, ɛɛ rɛ tıŋ baal hʋ bası gɛɛ. Gyına hʋ gyı ville kı kana ʋ rɛ saŋa buloŋ. Ɛɛwıya, ba gyı aa kana ʋ tɔ dıya tıyaŋ nɛ, a we ʋ nosi bee ʋ naası buloŋ kpıyası aŋ ha lıı nala we dı ba kı deŋ ʋ. Amɛ ʋ gyı aa kaŋ kpıyası hʋ tɔrı rɛ, ka gyıŋbɔmɔ hʋ kpa ʋ gyʋʋ pogo.

30 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʋ a baa, "I feŋ nɛ bee?" Baal hʋ baa "Ŋ feŋ nɛ yaa kıgyamaa." Gyıŋgyamaa rɛ gyı we ʋ tıyaŋ, ɛɛ rɛ tıŋ ʋ baa dı ʋ feŋ nɛ kıgyamaa gɛɛ.

31 Ɛɛ rɛ gyıŋsı hʋ sʋla Yesu a baa dı dı ʋ ko kil ba ta baal hʋ tıyaŋ, dı ʋ ta kil ba we bootogiluŋii hʋ aa bı kaŋ litenii tıyaŋ dı ba kı na tʋwara.

32 Dı poriku-gyamaa badɔmɔŋ mɛ sıŋ dogimo kıdıgı aa kpaga doŋ logiŋ tıyaŋ, a kı di kına. Ɛɛ rɛ gyıŋsı hʋ sʋla Yesu dı ʋ leŋ dı ba mʋ gyʋʋ porikusi hʋ tıyaŋ. Ʊ tıya ba ŋmanıı.

33 Ɛɛ rɛ ba lıı baal hʋ tıyaŋ a mʋ gyʋʋ porikusi hʋ tıyaŋ. Porikusi hʋ buloŋ sii fá a lıı dogimo hʋ logiŋ aa geese yʋga a mʋ tuu tele fuwo hʋ tıyaŋ, a nyʋwa nıı sʋba.

34 Porikudaala hʋ aa naa wıı no aa yaa, ba fá mʋ heeli bası tıya bee hʋ nala abee nala hʋ aa we bagısı tıyaŋ buloŋ.

35 Nyɛ rɛ nala sii lıı mʋ lee hʋ Yesu aa we, dı ba na wıı hʋ aa yaa. Ba aa ko dı baal hʋ tıyaŋ Yesu aa kile gyıŋbɔmɔ hʋ, dı ʋ deye, a hɔŋ Yesu logiŋ a laalı gawelii. Ba aa naa gɛɛ, ʋ yaa ba kambıŋ.

36 Nala hʋ gyı aa we doŋ ka Yesu tııbı baal hʋ, ba bası tıya nıkaalıya hʋ gɛɛ Yesu aa yaa a tııbı ʋ.

37 Ba aa nıı wıya hʋ, kambıŋ kaŋ ba weliŋ. Ɛɛ rɛ paalʋʋ hʋ nala buloŋ ko bası tıya Yesu dı ʋ lıı ba paalʋʋ tıyaŋ. Nyɛ rɛ Yesu sii gyʋʋ nııduworiboro, ʋ bee ʋ hatınna hʋ duwori mʋ.

38 Baal hʋ tıyaŋ Yesu gyı aa kile gyıŋbɔmɔ hʋ mɛ sʋla ʋ, dı ʋ leŋ dı ʋ ko dı ba mʋ. Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ vıya, aŋ bası tıya ʋ a baa,

39 "Mııgı mʋ dıya a bası tıya nala wıı hʋ Wıısı aa yaa tıya ı." Doŋ nɛ baal hʋ mʋ gɔllı bee hʋ tıyaŋ buloŋ a kı bası wıı hʋ Yesu aa yaa tıya ʋ.

Yesu kyisi Gyeerusi toluu sʋʋ tıyaŋ
Matiwu 9.18-26; Maakı 5.21-43

40 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl gyʊʊ nɪɪduworiboro a duwori kyol fuwo hʊ. Ʊ aa ko kyolo hʊ dɪ nɪgyamaa laŋŋa doŋ. Ba aa naa dɪ ʊ aa ko, ba sii mʊ kyeme ʊ abee teŋfɪyɛlʊʊ, beewɪya ba buloŋ fa hɔŋ kɪ gyegili ʊ rɛ.

41-42 Doŋ nɛ baal kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Gyeerusi mɛ mʊ kpa ko. Ʊ fa yaa Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪya nɪhɪyawʊ rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ ko tuu gbinni Yesu sɪya tɪyaŋ, aŋ baa, "Ŋ aa sʊla ɪ, ko ŋ dɪya, beewɪya ŋ toldɪgɪ dʊŋ ŋ aa lʊla rɛ pɪŋ kɪ kyɛ dɪ ʊ sʊba." Haŋtolibiye hʊ fa yaa nɪɪ bɪsɪ fi abee balɪya rɛ. Ɛɛ rɛ Yesu sii kpa kɪ mʊ Gyeerusi dɪya. Ʊ aa mʊʊ hʊ tɪyaŋ nɛ, nala gol ʊ kyige lee buloŋ.

43 Haaŋ kɪdɪgɪ mɛ gyɪ we nala hʊ tɪyaŋ, a gyɪ kɪ yaa ʊ hawɪya ka ba bee teŋ bɪsɪ fi abee balɪya, haalɪ ʊ gɔllɪ yaa luliye weliŋ, a kpa ʊ molbiye buloŋ kyogi ta waasʊ, ka nal buloŋ bɪ wuwo tɪɪbɪ ʊ.

44 Ɛɛ rɛ ʊ lugisi nala hʊ tɪyaŋ a ko sɪŋ Yesu hal, aŋ dige ʊ galnyʊwa tɪyaŋ. Ʊ aa dige Yesu galnyʊwa hʊ tɪyaŋ nɛ, wɪɪl hʊ pirigi teŋ doŋ.

45 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ a baa dɪ kɪbee rɛ dige ʊ. Nal buloŋ baa dɪ ʊ kɛ daa. Ɛɛ rɛ Piita basɪ tɪya Yesu a baa, "Nɪhɪyawʊ, ka ɪ naa nala aa yʊga gɛɛ rɛ a gol ɪ kyige, a kɪ yige dɔmɔŋ, ka ɪ ha kɪ pɪyɛsɪ baa dɪ kɪbee rɛ dige ɪ gal."

46 Amɛ Yesu ha baa, "Nal kɪdɪgɪ dige ŋ nɛ, beewɪya ŋ gyɪma anɪɪ dee lɪɪ ŋ tɪyaŋ nɛ."

47 Haaŋ hʊ aa naa anɪɪ ʊ bɪ sɪ wuwo kaŋ wɪɪ hʊ faŋa, ʊ ko tuu gbinni Yesu sɪya tɪyaŋ, a kɪ kyele, a basɪ tɪya nala hʊ wɪɪ hʊ aa tɪŋ ʊ dige ʊ, a daga gɛɛ hʊ ʊ aa dige ʊ, a pirigi na laaŋfɪya.

48 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, "Ŋ toluu, ɪ aa laa ŋ di rɛ tɪŋ ɪ deye. Kɪ mʊ abee laaŋfɪya."

49 Yesu ha fa aa basɪ wɪya no gɛɛ, dɪ ba tɪŋ nal ʊ lɪɪ Gyeerusi dɪya ko, a ko basɪ tɪya Gyeerusi a baa, "Ɪ toluu hʊ sʊba rɛ, ta bɪl kɪ dɔŋ á nɪhɪyawʊ hʊ."

50 Yesu aa nɪɪ gɛɛ, ʊ basɪ tɪya Gyeerusi a baa, "Ta leŋ dɪ kambɪŋ kana ɪ. Ɪ kɛ laa ŋ di, ʊ sɪ sii."

51 Yesu aa mʊʊ pele baal hʊ dɪya, ʊ bɪ leŋ nal buloŋ tɪŋa ʊ hal gyʊʊ dɪya hʊ, see Piita abee Gyɔɔŋ abee Gyemsi, a pɛ biye hʊ kuwo abee ʊ naa tɪyaŋ.

52 Ba aa mʊʊ gyʊʊ dɪya hʊ dɪ nala hʊ buloŋ aa we doŋ sɪŋ kɪ wɪɪ biye hʊ loho. Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ma ta kɪ wiye, biye hʊ bɪ sʊba, doo rɛ ʊ pɪŋ."

53 Ɛɛ rɛ ba buloŋ kpa ʊ mʊma, beewɪya ba gyɪma anɪɪ biye hʊ sʊba rɛ.

54 Nyɛ rɛ Yesu tuu kaŋ biye hʊ noŋ tɪyaŋ aŋ yɪrɪ ʊ a baa, "Ŋ biye, sii."

55 Doŋ nɛ ʊ mɪɪgɪ sii sʊʊ tɪyaŋ haŋ lagɪlagɪbiye hʊ. Ɛɛ rɛ
Yesu baa dɪ ba yaa kɪdiiliye tɪya biye hʊ dɪ ʊ di.
56 Wɪɪ no gyɪ yaa biye hʊ kuwo abee ʊ naa buloŋ wɪkperii
rɛ, ka Yesu basɪ tɪya ba abee sɪfɪyaŋ dɪ ba ta ko basɪ wɪɪ hʊ
tɪya nal buloŋ.

9

Yesu tɪŋ ʊ kpambɪsɪ fi abee balɪya hʊ
Matiwu 10.5-15; Maakɪ 6.7-13

1 Ɛɛ rɛ Yesu yɪrɪ ʊ hatɪnna fi abee balɪya hʊ, a ko laŋŋɪ, a
tɪya ba dee abee ŋmanɪɪ dɪ ba wuwo kɪ kile gyɪŋbɔmɔ, aŋ
wuwo kɪ tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma mɛ.
2 Ɛɛ rɛ ʊ tɪŋ ba dɪ ba lɪɪ mʊ a basɪ Wɪɪsɪ koro hʊ wɪya aŋ
pɛ tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma mɛ.
3 Aŋ bɪl basɪ tɪya ba a baa, "Ŋmanɪɪ no valɪɪ tɪyaŋ, ma ta
paa daatɪgɪya, koo ma diikusi, a ta kol kɪdiiliye koo molbiye.
Ma ta paa gannɪ pɛ gannɪ hʊ ma aa sɪ laalɪ tɪyaŋ. Kɪŋ buloŋ
paalɪ bɪ maga dɪ ʊ tɪŋ ma hal.
4 Dɪ mamaa rɛ ko mʊ tɔɔ buloŋ, dɪ tɔɔ hʊ nala ko kyaga
laa ma abee nosi balɪya, lee hʊ ba aa sɪ kpa tɪya ma dɪ ma
gyʊʊ, ʊ maga dɪ ma we doŋ nɛ a mʊ pele kyɛɛ hʊ ma aa sɪ
lɪɪ tɔɔ hʊ tɪyaŋ.
5 Dɪ mamaa rɛ ko mʊ tɔɔ buloŋ, dɪ tɔɔ hʊ nala bɪ tɔgɪmɔ
ma, ma piisi ma naasɪ taŋha ta doŋ, aŋ lɪɪ tɔɔ hʊ tɪyaŋ. Ɛɛ
sɪ leŋ dɪ ba gyɪma anɪɪ ba aa vɪya ma nyɛ, Wɪɪsɪ sɪ dɔgɪsɪ
ba."
6 Nyɛ rɛ ba sii gɔllɪ mʊ tɔnɪ, a kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ,
aŋ pɛ kɪ tɪɪbɪ nala mɛ, lee hʊ kɛ buloŋ ba aa mʊwa.

Hɛrɔtɪ hakɪla vʊgɪma
Matiwu 14.1-12; Maakɪ 6.14-29

7 Nal hʊ gyɪ aa deŋ Galili paalʊʊ ba kɪ yɪrɪ Hɛrɔtɪ gyɪ aa
nɪɪ wɪya hʊ Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ aa gɔllɔ kɪ yaa, ʊ hakɪla
buloŋ gyɪ vʊgɪma rɛ, beewɪya nala badɔmɔŋ gyɪ aa basɪ rɛ
anɪɪ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʊ rɛ mɪɪgɪ sii sʊʊ tɪyaŋ.
8 Nala badɔmɔŋ mɛ gyɪ baa dɪ Ɛlaagya rɛ mɪɪgɪ ko, ka
badɔmɔŋ mɛ baa dɪ faafaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ kɪdɪgɪ rɛ mɪɪgɪ
sii sʊʊ tɪyaŋ.
9 Nyɛ rɛ Hɛrɔtɪ baa, "Ŋ gyɪ leŋ ba keri Gyɔɔŋ nyuu rɛ, ka
kɪbee wɪya rɛ ŋ yaŋ bɪl kɪ nɪɪ nyɛ?" Ɛɛ rɛ ʊ kɪ lʊga dɪ ʊ na
Yesu.

Yesu tɪya nɪgyamaa kɪdiiliye
Matiwu 14.13-21; Maakɪ 6.30-44; Gyɔɔŋ 6.1-14

10 Nyɛ rɛ Yesu kpambɪsɪ hʊ mɪɪgɪ ko ʊ lee, a yaa ba ŋmanɪɪ
duwoso tɪya ʊ, ka ʊ beel-ba dʊŋ sii kpa tɪŋ Bɛsaada dɪɪlaŋ
mʊ.

11 Nala aa nɪɪ Yesu wɪya anɪɪ ʋ mʋʋ Bɛsaada, ba sii kile ʋ
lugo mʋ doŋ. Ba aa mʋʋ pele doŋ, ʋ lɔllɪ ba weliŋ, aŋ basɪ
Wɪɪsɪ koro hʋ wɪya tɪya ba, aŋ tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma mɛ.
12 Dɪdaana aa ko pele, Yesu kpambɪsɪ hʋ basɪ tɪya ʋ a baa,
"Leŋ dɪ nala hʋ mʋ tɔnɪ hʋ abee bagɪsɪ hʋ aa kpaga daha,
a kyɛ kɪdiiliye abee lɪpɪnɪya, beewɪya kɪŋ buloŋ tuwo daha
ba aa sɪ di."
13 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, "Ma tɪɪ mʋ kyɛ
kɪdiiliye tɪya ba dɪ ba di." Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʋ a baa, "Kɪŋ hʋ
á aa kana rɛ yaa paanʋʋ gama bɔnɔŋ abee fuwonaŋhɪlɪya
balɪya. Ɛɛ rɛ á sɪ yaa a yɔbɔ kɪdiiliye tɪya nɪgyamaa no
buloŋ?"
14 Baala dʋŋ gyɪ aa we nala hʋ tɪyaŋ gyɪ pele tusi bʋnɔŋ
nɛ. Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, "Ma leŋ dɪ
nala hʋ laŋŋɪ hɔŋ gulo gulo, a leŋ dɪ gul buloŋ yaa nala
mɔllɪbalɪya abee fi."
15 Ɛɛ rɛ ʋ hatɪnna hʋ leŋ nala hʋ buloŋ tuu hɔŋ gulo gulo.
16 Ka Yesu kpa paanʋʋ hʋ bɔnɔŋ abee fuwonamɪɪsɪ hʋ
balɪya, a wil deŋ wɪɪsɪnyuu aŋ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʋwasʋ,
aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ, a kpa tɪya ʋ hatɪnna hʋ, ba mɛ laa kaŋ
kpaa nala hʋ.
17 Nala hʋ buloŋ kyaŋ, a vɔgɔ aŋ ka. Ʋ hatɪnna hʋ paa
kɪkaalɪya hʋ su simbiisi fi abee balɪya.

Piita daga nal hʋ Yesu aa yaa
Matiwu 16.13-19; Maakɪ 8.27-29

18 Kyɛɛ kɪdɪgɪ rɛ Yesu dʋŋ mʋ kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ. Ɛɛ rɛ ʋ
hatɪnna hʋ sii mʋ ʋ lee. Doŋ nɛ ʋ pɪyɛsɪ ba a baa, "Aŋnɛ rɛ
nala baa ŋ yaa?"
19 Ɛɛ rɛ ʋ hatɪnna hʋ baa, "Badɔmɔŋ baa dɪ ɪ rɛ yaa
Gyɔɔŋ, Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ. Badɔmɔŋ mɛ baa dɪ ɪ rɛ yaa
Ɛlaagya. Badɔmɔŋ mɛ ha baa dɪ ɪ yaa faafaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala
hʋ kɪdɪgɪ rɛ, a mɪɪgɪ sii sʋʋ tɪyaŋ."
20 Nyɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ pɪyɛsɪ ʋ hatɪnna hʋ mɛ a baa, "Aŋka
ma mɛ, aŋnɛ rɛ ma baa ŋ yaa?" Ɛɛ rɛ Piita baa, "Ɪ rɛ yaa
Krisita hʋ, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya dɪ ʋ laa dʋnɪya nala ta."
21 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba abee sɪfɪyasɪ dɪ ba ta ko basɪ
wɪɪ no kɪ tɪya nal buloŋ.

Yesu basɪ ʋ tʋwara nayɪ abee ʋ sʋʋ wɪya
Matiwu 16.20-28; Maakɪ 8.30–9.1

22 Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, "Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye
sɪ na tʋwara rɛ kɪŋkaŋ. Gyuuma nɪhɪyasɪ abee Gyuuma
wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla buloŋ
sɪ vɪya ŋ. Ba sɪ kpʋ ŋ, amɛ ŋ sɪ sii sʋʋ tɪyaŋ ʋ kyɛtoo kyɛɛ."

23 Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya nala hʊ buloŋ a baa, “Dɪ nal buloŋ nɛ
aa kyɛ dɪ ʊ tɪŋa ŋ, see dɪ ʊ vɪya ʊ tɪɪ ŋmanɪɪ ta aŋ kpa ʊ
daagarɪɪ baasɪ kyɛɛ kɛ buloŋ, a kɪ tɪŋa ŋ hal.
24 Nal hʊ buloŋ aa kyɛ dɪ ʊ laa ʊ tɪɪ mɪɪbol, ʊ bɪ sɪ kaŋ
mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii, amɛ nal hʊ aa kuu ŋ wɪya a vɪya
ʊ mɪɪbol ta, ʊ tɪɪna rɛ sɪ kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
25 Dɪ ɪ rɛ tɪŋ dʊnɪya no buloŋ, aŋka dɪ ɪ bɪ sɪ na mɪɪbol
hʊ aa bɪ kaŋ tenii, bekiŋ tɔnɔ rɛ ɪ na?
26 Dɪ nal buloŋ nɛ ko leŋ dɪ Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye bee ŋ
wɪbasɪya yaa ʊ hɪɪsɪ, ʊ tɪɪna wɪya mɛ sɪ yaa ŋ hɪɪsɪ kyɛɛ hʊ
ŋ aa sɪ mɪɪgɪ ko dʊnɪya abee gaŋdarɪ abee ŋ kuwo Wɪɪsɪ
gaŋdarɪ abee ʊ malɪkaweliye hʊ gaŋdarɪ.
27 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, nala badɔmɔŋ we daha, ba
bɪ sɪ sʊba ka dɪ Wɪɪsɪ koro hʊ ko.”

Yesu bɪrɪma
Matiwu 17.1-8; Maakɪ 9.2-8

28 Yesu aa basɪ wɪya no hal tɪyaŋ, ʊ kyɛyɛ kyori kyɛɛ, ʊ sii
kaŋ Piita bee Gyɔɔŋ abee Gyemsi, a mʊ gyɪŋ dogimo kɪdɪgɪ
nyuu dɪ ʊ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ.
29 Ʊ fa aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ hʊ tɪyaŋ nɛ, ʊ sɪya pirigi bɪrɪmɪ,
a bɪl bɪ kɪɪ ʊ kɪyɪ. Ʊ gannɪ buloŋ mɪɪgɪ pʊrɪsɪ gɛɛ pogipogi,
a kɪ tʊla gɛɛ nyʊlɪɪnyʊlɪɪ.
30-31 Doŋ tɪyaŋ nɛ Moosi bee Ɛlaagya pirigi lɪɪ wɪɪsɪbee, a
ko pɛ Yesu tɪyaŋ, ba gannɪ mɛ kɪ tʊla gɛɛ tɪɪ. Ba beel-ʊ sɪŋ
kɪ basɪ gɛɛ hʊ Yesu aa sɪ sʊba Gyerusalɛm tɪyaŋ, a leŋ dɪ
wɪɪ hʊ wɪya Wɪɪsɪ aa tɪma ʊ ko su ʊ bʊwa.
32 Piita bee ʊ dɔŋtɪŋsɪ hʊ fa aa pɪŋ doo rɛ, amɛ ba aa
hirige sii, ba naa Yesu dɪ ʊ aa tʊl, a na baala hʊ balɪya mɛ
aa sɪŋ ʊ lee.
33 Nyɛ rɛ baala hʊ ta Yesu aŋ kpa dɪ ba mʊ. Ɛɛ rɛ Piita
basɪ tɪya Yesu a baa, “Tɪɪna, ʊ yaa wɪwelii rɛ á aa we daha.
Á sɪ we gyama boto, dɪ ɪ tɪŋ kɪdɪgɪ, dɪ Moosi mɛ tɪŋ kɪdɪgɪ,
ka dɪ Ɛlaagya mɛ tɪŋ kɪdɪgɪ.” (Piita aa basɪ wɪya no buloŋ,
ka ʊ tɪɪ fa paalɪ bɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ aa basɪ.)
34 Piita ha fa aa basɪ wɪya hʊ tɪyaŋ nɛ, taalbal kɪdɪgɪ pirigi
ko tuu tɔ ba. Ɛɛ rɛ kambɪŋ kaŋ Yesu hatɪnna hʊ.
35 Ka taal kɪdɪgɪ lɪɪ taalbal hʊ tɪyaŋ a baa, “Ŋ Biye rɛ nyɛ.
Ʊ rɛ yaa nal hʊ ŋ aa lɪya. Ma gyegili kɪ nɪɪ ʊ nyʊwa.”
36 Taal hʊ aa basɪ wɪya no ko teŋ, dɪ Yesu dʊŋ nɛ kaa sɪŋ
doŋ. Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ tallɪ ba nyʊwa. Ba bɪ laa nyʊwa
basɪ wɪɪ no ba aa naa a tɪya nal buloŋ.

Yesu kile gyɪŋbɔŋ ta boyoŋbiye kɪdɪgɪ tɪyaŋ
Matiwu 17.14-18; Maakɪ 9.14-27

37 Ʊ sɪgballɪya, Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ boto lɪɪ dogimo hʋ
nyuu ko tuu dogimo hʋ naasɪ. Doŋ nɛ nɪgyamaa ko kyeŋ
Yesu.
38 Dɪ baal kɪdɪgɪ lɪɪ nɪgyamaa hʋ tɪyaŋ a huwori Yesu a
baa, “Nɪhɪyawʋ, ŋ aa sʋla ɪ, deŋ ŋ biye no aŋ ha kyiyeli ŋ,
beewɪya ŋ biye buloŋ nɛ gɛɛ.
39 Gyɪŋbɔŋ nɛ kana ʋ, ʋ kɪ tele kpuŋkpuŋsi. Dɪ ʋ ko sii
ʋ tɪyaŋ buloŋ, ʋ aa pirigi kyɪɪrɪ rɛ aŋ lɪɪ tele, a kɪ kyele, ka
ʋ nyʋwa buloŋ tɔ naŋtʋwɔ-fʋŋfʋga. Ʊ aa villi kɪ sii ʋ tɪyaŋ
nɛ saŋa buloŋ, a kɪ dɔgɪsɪ ʋ.
40 Ɛɛ rɛ ŋ ko sʋla ɪ hatɪnna hʋ dɪ ba kile gyɪŋbɔŋ hʋ ta ʋ
tɪyaŋ, amɛ ba bɪ wuwo kile.”
41 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma gyɪnaŋ nala, ma yaa
nɪnyʋgɪsɪya rɛ, a bɪ laa Wɪɪsɪ mɛ di. Abaa! Kyɛyɛ baŋmɛ
rɛ ŋ baa ŋ yaa ma lee?” Aŋ mɪɪgɪ basɪ tɪya baal hʋ a baa,
“Kaŋ ɪ biye hʋ ko daha.”
42 Ɛɛ rɛ biye hʋ sii kpa dɪ ʋ mʋ. Doŋ nɛ gyɪŋbɔŋ hʋ lɪɪ ʋ
lo taŋha ʋ pɪŋ kɪ kyele. Ɛɛ rɛ Yesu nɔsɪ gyɪŋbɔŋ hʋ dɪ ʋ lɪɪ
biye hʋ tɪyaŋ. Ʊ lɪɪ, ka biye hʋ deye. Yesu mɪɪgɪ kpa ʋ tɪya
ʋ kuwo.

Yesu bɪl basɪ ʋ sʋʋ wɪya
Matiwu 17.22-23; Maakɪ 9.30-32

43 Nala hʋ buloŋ nyʋʋsɪ gyɪ fɪyɛla rɛ abee Wɪɪsɪ debal hʋ
ba aa naa. Ɛɛ rɛ ba gyɪ sɪŋ kɪ bɪɪnɪ wɪkperiye hʋ buloŋ Yesu
aa yaa. Ɛɛ tɪyaŋ nɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa,
44 “Ma ta ko yeŋŋi wɪɪ no ŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ tɪya ma! Ba
sɪ kpa mɪyaŋ, Nihuwobiŋ Biye a yallɪ tɪya dʋnɪya nala.”
45 Amɛ ʋ hatɪnna hʋ gyɪ bɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ ʋ aa basa memii.
Ʊ yaa wɪfaŋɪɪ rɛ ba lee. Ɛɛ rɛ tɪŋ ba gyɪ bɪ wuwo gyɪŋ
ʋ memii. Amɛ ba kɪ fá kambɪŋ ba aa sɪ pɪyɛsɪ ʋ wɪɪ hʋ
memii.

Yesu hatɪnna hʋ kaŋ ba tɪyaŋ nɪbal wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ
Matiwu 18.1-5; Maakɪ 9.33-37

46 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna hʋ kaŋ ba tɪyaŋ nɪbal wɪya kɪ kpa
dɔmɔŋ.
47 Yesu fa gyɪŋ wɪɪ hʋ ba aa bɪɪnɪ rɛ, ɛɛ rɛ ʋ kaŋ biibiye
ko sɪgɪ ʋ loginŋ,
48 aŋ basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ nal buloŋ nɛ kuu ŋ wɪya a kaŋ
biibiye no weliŋ, mɪyaŋ nɛ ʋ tɪɪna kaŋ weliŋ gɛɛ. Nal hʋ
mɛ buloŋ aa kana ŋ weliŋ, ŋ dʋŋ daa ʋ kaŋ weliŋ gɛɛ. Nal
hʋ aa tɪma ŋ mɛ rɛ ʋ kaŋ weliŋ gɛɛ. Nal hʋ aa yaa nɪbiye
ma tɪyaŋ, ʋ rɛ yaa ma tɪyaŋ nɪbal.”

Nal hʋ buloŋ aa bɪ haasɪ ɪ, ʋ kyo ɪ rɛ
Maakɪ 9.38-40

49 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ basɪ tɪya Yesu a baa, “Nɪhɪyawʊ, á fa naa
baal kɪdɪgɪ rɛ dɪ ʊ kpaa ɪ feŋ a kɪ kile gyɪŋbɔmɔ nala tɪyaŋ.
Á kile ʊ dɪ ʊ ta kɪ yaa gɛɛ, beewɪya ʊ bɪ yaa á kɪdɪgɪ.”
50 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya Gyɔɔŋ abee ʊ hatɪnna hʊ nɪkaalɪya
a baa, “Ma ta kile ʊ, beewɪya nal hʊ buloŋ aa bɪ lɪɪ á hal
tɪyaŋ, ʊ yaa á kɪdɪgɪ rɛ.”

Samaarɪya tɪmma vɪya Yesu wɪya

51 Kyɛɛ hʊ aa ko kpaga dɪ Wɪɪsɪ kpa Yesu gyɪŋ wɪɪsɪbee,
Yesu sii yaa ʊ siri, a lɪɪ kpa ŋmanɪɪ kɪ mʊ Gyerusalɛm.
52 Ʊ gyɪ taa nala rɛ dɪ ba laa sɪya mʊ marɪ lee bine ʊ
Samaarɪya paalʊʊ tɔbiye kɪdɪgɪ tɪyaŋ.
53 Amɛ doŋ nala gyɪ bɪ yaa siri dɪ ba laa ʊ, beewɪya ba
gyɪ gyɪma anɪɪ Gyerusalɛm nɛ ʊ kɪ mʊ.
54 Gyemsi abee Gyɔɔŋ aa naa wɪɪ no, ba pɪyɛsɪ Yesu a baa,
“Á Tɪɪna, ɪ bɪ sɪ leŋ dɪ á sʊla Wɪɪsɪ dɪ ʊ leŋ diŋ lɪɪ wɪɪsɪnyuu
ko tuu kpa ba di?”
55 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ bɪrɪmɪ kyaasɪ ba, aŋ nɔsɪ ba.
56 Ɛɛ hal lɛ ka ba parɪ mʊ tɔdɪma.

Nala hʊ aa maga dɪ ba tɪŋ Yesu hal
Matiwu 8.19-22

57 Ba aa kpaa ŋmanɪɪ hʊ kɪ mʊ tɪyaŋ nɛ, baal kɪdɪgɪ basɪ
tɪya Yesu a baa, “Ŋ yaa siri rɛ dɪ ŋ tɪŋa ɪ hal a mʊ lee kɛ
buloŋ ɪ aa sɪ mʊ.”
58 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ŋmanyɔnɪ kaŋ bʊʊsɪ rɛ
a kɪ gyʊʊ, digibiisi mɛ kaŋ gyannɪ a kɪ pɪŋ, amɛ mɪyaŋ
Nihuwobiŋ Biye kɛ bɪ kaŋ lee ŋ aa sɪ kpa ŋ nyuu biŋ a
wiyesi.”
59 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya baal kɪdɪgɪ mɛ a baa, “Ko kɪ
tɪŋa ŋ hal.” Ʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Nɪhɪyawʊ, leŋ dɪ ŋ laa sɪya
mʊ kpa ŋ kuwo hogo.”
60 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Leŋ dɪ sʊʊnɪ kɪ hogo ba
tɪɪ sʊʊnɪ, aŋ ka dɪ ɪ mɛ mʊ basɪ Wɪɪsɪ koro hʊ wɪya kɪ tɪya
nala.”
61 Nal kɪdɪgɪ mɛ bɪl basɪ tɪya Yesu a baa, “Nɪhɪyawʊ, ŋ sɪ
tɪŋa ɪ hal, amɛ leŋ dɪ ŋ mʊ ta ŋ dɪya nala aŋ ko.”
62 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Nal hʊ buloŋ aa tɪga
nɔpalɪya pal kɪ pala, aŋ kpa ʊ sɪya ta gama, ʊ tɪɪna bɪ kaŋ
tɔnɔ buloŋ Wɪɪsɪ koro hʊ tɪyaŋ.

10

Yesu tɪŋ ʊ hatɪnna mɔllɪboto abee fi abee balɪya

1 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ Yesu lɪɪ nala mɔllɪboto abee fi abee balɪya
a kaŋ ba kpaa balɪya balɪya, a tɪŋ ba dɪ ba laa sɪya mʊ tɔnɪ
hʊ abee leye hʊ buloŋ ʊ tɪɪ aa kyɛ dɪ ʊ mʊ.

2 Ɛɛ rɛ ka ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Baga hʋ kɪkʋmɪya yʋga,
amɛ kɪkʋnna hʋ bɪ yʋga. Ɛɛ wɪya ma sʋla baga hʋ tɪɪna dɪ
ʋ ta tʋŋtʋnna dɪ ba ko kʋŋ kɪna hʋ.
3 Ma sii mʋ! Ma kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ pebiisi, ŋ kɪ tɪŋ ma dɪ ma
mʋ guwosi gboni tɪyaŋ.
4 Ma ta kol molbiye, a ta paa diikusi mɛ. Ma ta paa
naatɔbɔ pɛ kɪna hʋ ma aa sɪ tʋʋ tɪyaŋ, a ta sɪŋ kyʋwalɪ
nala mɛ kɪ pɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ.
5 Dɪ mamaa rɛ ko mʋ gyʋʋ dɪya bulɔŋ, ma laa sɪya basɪ
tɪya dɪya hʋ nala a baa, ‘Wɪɪsɪ sɪ leŋ dɪ ʋ fɪyɛlʋʋ we dɪya
no tɪyaŋ.’
6 Dɪ nal lɛ ko we doŋ, a kyo fɪyɛlʋʋ hʋ ma aa sʋla tɪya
ba, ma leŋ dɪ ʋ hɔŋ abee laaŋfɪya anɪɪ ma aa sʋla gɛɛ. Amɛ
dɪ nal ko tuwo dɪya hʋ tɪyaŋ a kyo fɪyɛlʋʋ hʋ, ma leŋ dɪ
fɪyɛlʋʋ hʋ ma aa sʋla mɪɪgɪ ko ma lee.
7 Dɪ ba aa rɛ ko tɪya ma lɪpɪnɪɪ, ma we doŋ, a di aŋ kɪ
nyʋwa kɪŋ hʋ kɛ bulɔŋ ba aa sɪ tɪya ma. Beewɪya tʋŋtʋnnɪ
bulɔŋ maga dɪ ba tun-ʋ rɛ. Ma ta gɔllɪ kɪ pɪŋ nala dɪɪsɪ
tɪyaŋ.
8 Dɪ mamaa rɛ ko mʋ tɔɔ bulɔŋ, dɪ ba laa ma welɪŋ, kɪŋ
kɛ bulɔŋ ba aa sɪ tɪya ma, ma di.
9 Ma tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma aa we tɔɔ hʋ tɪyaŋ aŋ basɪ tɪya
bee hʋ nala a baa, ‘Wɪɪsɪ koro hʋ ko kpaga ma rɛ.’
10 Amɛ dɪ mamaa rɛ ko mʋ tɔɔ bulɔŋ, dɪ ba bɪ laa ma
welɪŋ, ma lɪɪ sɪŋ ŋmanɪɪ tɪyaŋ aŋ basɪ tɪya ba a baa,
11 ‘Ma bee hʋ taŋha aa mal á naasɪ tɪyaŋ, ba aa rɛ á piisi
we ma tɪyaŋ nyɛ. Amɛ ʋ maga dɪ ma gyɪma rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ
koro hʋ ko kpaga ma rɛ.’
12 Ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, Sarɪya hʋ kyɛdiilii, Wɪɪsɪ sɪ dɔgɪsɪ
haŋ tɔɔ hʋ nala a te Sodɔm nala.”

Tɔnɪ hʋ nala aa bɪ laa Yesu wɪya di
Matiwu 11.20-24

13 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ baa, “Mamaa Kɔrazɪŋ tɪmma, ma
tʋwara sɪ yʋga! Mamaa Bɛsaada tɪmma mɛ, ma tʋwara mɛ
sɪ yʋga! Wɪmagɪla hʋ ba aa yaa ma tɪyaŋ, dɪ ba aa rɛ fa yaa
ba Taaya abee Siidɔŋ nala tɪyaŋ, ba fa bɪ sɪ yaa gyegye ka
dɪ ba paa ba loganɪ laalɪ, aŋ yaa tʋwɔl bʋgɪ ba tɪɪ a daga
anɪɪ ba tɪsɪ kyogo rɛ, ba bɪrɪmɪ lɪɪ ba wɪbɔmɔ tɪyaŋ.
14 Sarɪya hʋ kyɛdiilii, Wɪɪsɪ sɪ fá Taaya abee Siidɔŋ nala
sikii a te ma.
15 Mamaa Kapɛɛnam tɪmma, ma aa kyɛ dɪ ma kaŋ ma tɪɪ
gyɪŋ wɪɪsɪbee rɛ. Amɛ Wɪɪsɪ sɪ kpa ma yuwo ta dɪ ma tuu
gyʋʋ diŋ.”
16 Ɛɛ rɛ ka Yesu bɪl basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Nal hʋ
bulɔŋ aa gyegile nɪɪ ma nyʋwa, ŋ nyʋwa mɛ rɛ ʋ gyegile nɪɪ

gɛɛ. Nal hʋ buloŋ mɛ aa vɪya ma nyʋwa, ŋ nyʋwa rɛ ʋ vɪya gɛɛ. Haŋ nal hʋ buloŋ mɛ aa vɪya ŋ nyʋwa, nal hʋ aa tɪma ŋ nyʋwa mɛ rɛ ʋ tɪɪna vɪya gɛɛ."

Yesu hatɪnna mɔllɪboto abee fi abee balɪya hʋ mɪɪgɪ ko ʋ lee

17 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna mɔllɪboto abee fi abee balɪya hʋ mɪɪgɪ ko ʋ lee abee teŋfɪyɛlʋʋ, a basɪ tɪya ʋ a baa, "Á Tɪɪna, á aa mʋwa, dɪ ámaa rɛ ko nɔsɪ gyɪŋbɔmɔ ɪ feŋ tɪyaŋ, ba aa tɪŋ á nyʋwa rɛ, a yaa wɪɪ hʋ buloŋ á aa baa dɪ ba yaa."

18 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ŋ naa Sɪtaanɪ rɛ dɪ ʋ lɪɪ wɪɪsɪnyuu ko tuu tele gɛɛ anɪɪ duwoŋ aa lɪgɪsa."

19 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, "Ma gyegile nɪɪ daha. Ŋ tɪya ma dee rɛ dɪ ma wuwo vala dʋma abee nʋʋŋsɪ nyuni tɪyaŋ, ka dɪ ba bɪ sɪ wuwo dʋŋ ma. A bɪl tɪya ma dee mɛ dɪ ma wuwo Sɪtaanɪ abee ʋ wɪɪ buloŋ. Ɛɛwɪya, wɪɪ buloŋ bɪ sɪ wuwo dɔŋ ma.

20 Amɛ ma ta leŋ dɪ ma tenni fɪyɛlɪ akuu gyɪŋbɔmɔ aa tɪŋ ma nyʋwa wɪya, ma leŋ dɪ ma tenni fɪyɛlɪ ba aa sabɪ ma fene biŋ wɪɪsɪbee tɪyaŋ wɪya."

Yesu dannɪ Wɪɪsɪ
Matiwu 11.25-27; 13.16-17

21 Saŋa no tɪyaŋ, dɪ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ leŋ Yesu teŋ fɪyɛlɪ. Nyɛ rɛ ʋ baa, "Ŋ Kuwo, ɪ rɛ yaa wɪɪsɪnyuu abee taŋha buloŋ Tɪɪna. Ŋ aa kyʋwalɪ ɪ aŋgyʋwasʋ rɛ yʋga, beewɪya, wɪya hʋ ɪ aa kpaa faŋa wɪgyʋnna, ba aa rɛ ɪ kpaa daga nala hʋ aa bɪ yaa wɪgyʋnna. Wɪtɪɪ rɛ ŋ Kuwo, ɪ tɪɪ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ ɪ yaa wɪya no buloŋ."

22 Ɛɛ rɛ ʋ bɪl basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, "Ŋ Kuwo kpaa kɪŋ buloŋ dee tɪya ŋ nɛ. Nal buloŋ tuwo a gyɪŋ gɛɛ hʋ mɪyaŋ biye hʋ aa kɪya, see ŋ kuwo dʋŋ. Ŋ dʋŋ mɛ rɛ gyɪŋ gɛɛ ŋ kuwo aa kɪya, abee nala hʋ ŋ aa daga ɛɛ ŋ Kuwo hʋ aa kɪya a tɪya ŋ kyɛrɪ tɪyaŋ."

23 Nyɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ bɪrɪmɪ kyaasɪ ʋ hatɪnna hʋ dʋŋ aŋ basɪ tɪya ba a baa, "Ma nyuu sʋma rɛ abee ma aa na wɪya no.

24 Ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, Wɪɪsɪ tɪŋdaala abee kuworo buloŋ fa aa kyɛ dɪ ba na wɪya no ma aa naa rɛ, amɛ ba bɪ wuwo na ba; a fa lʋga mɛ dɪ ba nɪɪ wɪya no ma aa nɪɪ, aŋ bɪ wuwo nɪɪ ba."

Yesu daga ɛɛ aa maga dɪ á kyo á dɔŋtɪŋsɪ

25 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl kɪdɪgɪ ko kɪ kyɛ dɪ ʋ magɪsɪ Yesu, a pɪyɛsɪ ʋ a baa, "Nɪhɪyawʋ, ɛɛ rɛ ŋ sɪ yaa a kaŋ mɪɪbol hʋ aa bɪ kaŋ tenii?"

26 Nyɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʋ a baa, "Ɛɛ rɛ ba sabɪ biŋ Wɪɪsɪ teŋ hʋ tɪyaŋ? Wɪya hʋ ba aa saba biŋ memii rɛ yaa bee ɪ lee?"

27 Doŋ nɛ baal hʋ basɪ tɪya Yesu a baa, “Ba saba baa ‘Kyo
ɪ tɪɪna Wɪɪsɪ abee ɪ tɪya buloŋ, abee ɪ dʋma buloŋ, abee ɪ
dee buloŋ, abee ɪ hakɪla buloŋ, aŋ kyo ɪ dɔŋtɪɪna mɛ anɪɪ ɪ
aa kyo ɪ tɪɪ gɛɛ.” ’
28 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Wɪya hʋ buloŋ ɪ aa basa
yaa wɪtɪɪ rɛ. Dɪ ɪ rɛ aa tɪŋ ba, ɪ sɪ kaŋ mɪɪbol.”
29 Nyɛ rɛ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl hʋ ha kɪ kyɛ dɪ ʋ daga anɪɪ ʋ
yaa nɪtɪɪ rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ bɪl pɪyɛsɪ Yesu a baa, “Aŋnɛ rɛ yaa ŋ
dɔŋtɪɪna?”
30 Doŋ tɪyaŋ nɛ Yesu maga namaga no a baa, “Baal kɪdɪgɪ
rɛ gyɪ siye, a lɪɪ Gyerusalɛm a kɪ mʋ Gyɛriko. Ʊ aa mʋʋ hʋ
tɪyaŋ nɛ, gaala ko lɪɪ bori ʋ ŋmanɪɪ, a kaŋ ʋ kɪŋ kɪŋ buloŋ
laa, aŋ ŋmaa ʋ a bɔŋsɪ, aŋ vɪya ʋ ta doŋ, ʋ pɪŋ kɪ kyɛ dɪ ʋ
sʋba.
31 Ɛɛ rɛ dɪ Gyuuma wɪɪkyʋwal sɪlaal kɪdɪgɪ mɛ kpaa
ŋmanɪɪ hʋ kɪ ko. Ʊ aa ko a na baal hʋ, ʋ tɪŋ gama, a kpala
baŋ mʋ.
32 Ɛɛ rɛ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal tʋŋtʋnnɪ kɪdɪgɪ mɛ bɪl kɪ ko, a
na ʋ, a mɛ kpala tɪŋ gama baŋ mʋ.
33 Ɛɛ rɛ dɪ Samaarɪya tɪmma baal kɪdɪgɪ mɛ fa kpaa
ŋmanɪɪ hʋ kɪ ko. Ʊ aa ko na baal hʋ, sikii kana ʋ.
34 Ʊ kpa mʋ pele ʋ, a sasɪ ʋ dʋgʋlɪya hʋ, a we luliye
aŋ vʋwa, aŋ kpa ʋ saga ʋ tɪɪ kokumo tɪyaŋ a kana ʋ mʋ
nɪhʋwala dɪya kɪdɪgɪ, a leŋ ba kɪ deŋ ʋ.
35 Ʊ sɪgballɪya, ʋ sii kpa molbii tɪya dɪya hʋ tɪɪna aŋ basɪ
tɪya ʋ a baa, ‘Kɪ deŋ ʋ nyuu tɪyaŋ weliŋ. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko
mɪɪgɪ ko, kyɪŋ mɔɔgɛɛ buloŋ ɪ aa ŋmaa pɛ baal hʋ nyuu
tɪyaŋ, ŋ sɪ tuŋ tɪya ɪ.’
36 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl hʋ a baa, ‘Ɪ aa naa,
nala no boto tɪyaŋ, kɪbee rɛ yaa baal hʋ gaala aa ŋmaa hʋ
dɔŋtɪɪna?’
37 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪl hʋ baa, ‘Baal hʋ aa fáá ʋ sikii
hʋ.’ Yesu yaŋ basɪ tɪya ʋ, ‘Tɔɔ, ɪ mɛ mʋ a kɪ yaa gɛɛ tɪɪ.” ’

Yesu mʋʋ dɪ ʋ na Maata abee Mɛɛrɪ

38 Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ sii kpa ŋmanɪɪ kɪ mʋ, a ko pele
tɔɔ kɪdɪgɪ. Haaŋ kɪdɪgɪ gyɪ we tɔɔ no tɪyaŋ, ba kɪ yɪrɪ
Maata. Ɛɛ rɛ ʋ kaŋ Yesu gyʋʋ ʋ dɪya.
39 Maata nɪɪnatoluu mɛ fa we doŋ, ba kɪ yɪrɪ Mɛɛrɪ. Yesu
aa hɔŋ dɪya hʋ tɪyaŋ, Mɛɛrɪ ko hɔŋ ʋ loginŋ a kɪ gyegile wɪya
hʋ ʋ aa basɪ,
40 ka Maata sii mɛ fɪyɛsɪ, ʋ kɪ tʋŋ tʋma dɪya hʋ tɪyaŋ. Ɛɛ
rɛ ʋ na dɪ tʋma hʋ yʋga tɪya ʋ, ʋ ko basɪ tɪya Yesu a baa, “Ŋ
Tɪɪna, ɪ bɪ naa ŋ naabiye aa leŋ tʋma hʋ buloŋ tɪya ŋ dʋŋ?
Leŋ dɪ ʋ sii ko lɪɪ kyiyeli ŋ.”

41 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Maata, ɪ leŋ wɪgyamaa rɛ
kɪ dɔm-ɪ.
42 Amɛ wɪdɪgɪ dʊŋ nɛ yaa sɪfɪyaŋ wɪɪ. Haŋ wɪɪ hʊ rɛ
Mɛɛrɪ kɛ kpa gɛɛ. Nal buloŋ mɛ bɪ sɪ wuwo kaŋ wɪɪ no laa
ʊ lee.”

11

Yesu daga ɛɛ á aa sɪ kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ
Matiwu 6.9-13; 7.7-11

1 Kyɛɛ kɪdɪgɪ Yesu sii mʊ dɪ ʊ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ lee kɪdɪgɪ
tɪyaŋ. Ʊ aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ hʊ teŋ, ʊ hatɪnna hʊ kɪdɪgɪ basɪ
tɪya ʊ a baa, “Á Tɪɪna, daga ma gɛɛ á aa sɪ kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ,
anɪɪ Gyɔɔŋ fa aa daga ʊ hatɪnna hʊ gɛɛ.”
2 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ ma ko kɪ kyɛ dɪ ma
kyʊwalɪ Wɪɪsɪ buloŋ, ma baa,

“Á Kuwo Wɪɪsɪ,
leŋ dɪ ɪ feŋ gyɪŋ,
leŋ dɪ ɪ koro hʊ ko.

3 Tɪya ma á nyʊwa kɪdiilii kyɛɛ buloŋ.

4 Kpa á wɪbɔmɔ kɪ kyɛ ma anɪɪ á mɛ aa kpaa á dɔŋtɪŋsɪ
wɪbɔmɔ kɪ kyɛ ba gɛɛ,
aŋ lɪɪ ma wɪɪ buloŋ aa sɪ kaŋ ma we wɪbɔŋ yayɪ tɪyaŋ.”
5 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ hatɪnna hʊ a baa, “Ma leŋ dɪ á kpa
anɪɪ ma kɪdɪgɪ rɛ mʊʊ ʊ kyana dɪya tekere, a basɪ tɪya ʊ a
baa, ‘Ŋ kyana, sii kyɪma ŋ paanʊʊ gama boto.
6 Ŋ kyana rɛ lɪɪ ŋmanɪɪ a ko ŋ lee tebine no, ka ŋ bɪ kaŋ
kɪŋ buloŋ dɪ ŋ yaa tɪya ʊ dɪ ʊ di.’
7 Ɛɛ rɛ ɪ kyana hʊ we dɪya tɪyaŋ aŋ basɪ tɪya ɪ a baa, ‘Ta
kɪ dɔmɪ-ŋ, ŋ dimbee lara rɛ. Ka ŋ bee ŋ balɪya buloŋ mɛ
pɪŋ. Ŋ bɪ sɪ wuwo sii a yaa wɪɪ buloŋ tɪya ɪ.’
8 Ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, kapuwo ʊ bɪ sɪ sii kpa paanʊʊ hʊ
tɪya ɪ akuu ma aa yaa kyaŋsɪ wɪya. Amɛ ʊ sɪ sii tɪya kɪŋ hʊ
buloŋ ɪ aa kyɛɛ, akuu ɪ aa bɪ fáá hɪɪsɪ aŋ sɪŋ kɪ sʊla deŋdeŋ
wɪya.
9 Ɛɛwɪya, ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, dɪ ɪ rɛ aa sʊl kɪŋ Wɪɪsɪ lee
deŋdeŋ, ʊ sɪ kpa tɪya ɪ. Dɪ ɪ rɛ aa kyɛ kɪŋ Wɪɪsɪ lee mɛ, ɪ sɪ
na ʊ. Dɪ ɪ rɛ aa ŋmaa boro hʊ, Wɪɪsɪ sɪ kaŋ suri tɪya ɪ.
10 Beewɪya, nal hʊ buloŋ aa sʊl kɪna Wɪɪsɪ lee, ʊ aa tɪya ʊ
rɛ. Nal hʊ mɛ buloŋ aa kyɛ kɪŋ Wɪɪsɪ lee, ʊ aa na ʊ rɛ. Nal
hʊ mɛ buloŋ aa ŋmaa boro hʊ, Wɪɪsɪ aa kaŋ suri tɪya ʊ rɛ.
11 Kuwo bee rɛ we daha, aa sɪ kpa dʊŋ a tɪya ɪ biye dɪ ʊ
rɛ sʊla fuwonamɪya ɪ lee?
12 Koo ma kɪbee rɛ sɪ kpa nʊʊma tɪya ɪ biye, dɪ ʊ rɛ sʊla
gyihal ɪ lee?

13 Dı mamaa yaŋ aa yaa nıbɔmɔ rɛ gyıŋ ma aa sı kpa kıweliye tıya ma biisi. Ɛɛ rɛ ma Kuwo Wıısı aa yaa wıweliye buloŋ tıına, a we Wıısıbee tıyaŋ, kɛ sı yaa ʊ bı kpaa Wiyesi Welii hʊ kı tıya nala hʊ aa sʊla ʊ kı kyɛ.”

Yesu abee Bɛlizebul
Matiwu 12.22-30, 43-45; Maakı 3.20-27

14 Yesu gyı kile gyıŋbɔŋ kı ta baal kıdıgı tıyaŋ nɛ. Gyına hʊ aa lıı ko teŋ, baal hʊ wuwo kı bası wıya, beewıya gyına hʊ fa leŋ ʊ ganıya rɛ. Wıı no gyı yaa gyamaa hʊ buloŋ aa laŋŋa doŋ wıkperii rɛ.

15 Amɛ nala hʊ badɔmɔŋ baa dı gyıŋbɔmɔ kuwori hʊ ba aa yırı Bɛlizebul lɛ tıya ʊ dee dı ʊ kı kile gyıŋbɔmɔ gɛɛ.

16 Nala hʊ badɔmɔŋ mɛ kı kyɛ dı ba magısı Yesu. Ɛɛ rɛ ba baa dı ʊ yaa wımagıl dı ba na, a gyıma anıı Wıısı rɛ tıya ʊ dee ʊ kı yaa gɛɛ.

17 Yesu wuwo gyıŋ ba tıbıına a bası tıya ba a baa, “Dı paalʊʊ nala rɛ we doŋ a bı kaŋ nyʊʊdıgı, ba paalʊʊ hʊ sı tele. Dı nımmabalıya mɛ rɛ we doŋ a bı kaŋ nyʊʊdıgı, ba dıya sı tele.

18 Ɛɛwıya, dı Sıtaanı nala rɛ we doŋ a gʊla kı kaa dɔmɔŋ, Sıtaanı koro hʊ mɛ bı sı sıŋ.”

19 “Na ma baa dı Bɛlizebul lɛ tıya ŋ dee ŋ kaŋ kı kile gyıŋbɔmɔ nala tıyaŋ. Dı gɛɛ rɛ yaa wıtıı, kıbee rɛ yaŋ tıya ma hatınna mɛ dee ba kı kile gyıŋbɔmɔ nala tıyaŋ? Ma hatınna no tıı daga anıı ma yaa wınyıyɛla rɛ.

20 Amɛ Wıısı dee rɛ ŋ kɛ kaŋ kı kile gyıŋbɔmɔ nala tıyaŋ. Wıı no rɛ yaŋ daga anıı Wıısı koro hʊ teŋ we ma tıyaŋ nɛ.

21 Dı gaduwogi rɛ vʊwa ʊ tʊwanı, a hɔŋ pɔ ʊ dıya, nal buloŋ bı sı wuwo gyʊʊ dıya hʊ a kpa kıŋ buloŋ.

22 Amɛ dı nal mɛ aa deye te ʊ rɛ ko kyigi ʊ, ʊ aa kaŋ ʊ balaala hʊ buloŋ tıyaŋ ʊ fa aa kpaa ʊ bayıyɛla we rɛ ʊ laa, aŋ paa ʊ kına hʊ buloŋ mʊ dı ʊ bee ʊ kyaŋsı kaŋ kpaa dɔmɔŋ.

23 Nal hʊ buloŋ aa bı yaa ŋ nal, ʊ tıına lıı ŋ hal lɛ. Nal hʊ mɛ buloŋ aa bı pɛɛ ŋ tıyaŋ dı á kaŋ nala kı laŋŋı, ʊ tıına ŋmaa pısa kı ta rɛ.”

24 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya nala hʊ a baa, “Dı gyıŋbɔŋ nɛ ko lıı nal tıyaŋ, ʊ aa mʊ gɔllı taŋhahılıı tıyaŋ nɛ a kı kyɛ liwiyesii. Dı ʊ rɛ ko bı naa lee, ʊ aa bası tıya ʊ tıı rɛ a baa, ‘Ŋ sı mııgı mʊ lee hʊ ŋ aa lıya.’

25 Dı ʊ rɛ ko mııgı mʊ a na dı bisiŋ tuwo dıya hʊ tıyaŋ, ka ba marı ʊ buloŋ weliŋ,

26 ʊ aa mııgı lıı rɛ, a kaŋ gyıŋbɔmɔ bapɛ, kına mɛ aa bɔmɔ te ʊ tıı, ba ko gyʊʊ a pɛ ʊ tıyaŋ. Ɛɛ tıyaŋ nɛ ba yaŋ sı lɔrı nal hʊ tıyaŋ a te buŋbuŋ hʊ.”

27 Yesu aa basɪ gɛɛ teŋ, dɪ haaŋ kɪdɪgɪ mɛ we nɪgyamaa
hʊ tɪyaŋ a faasɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Nyusʊŋtɪɪna rɛ yaa haaŋ
hʊ aa lʊla ɪ, a dɪyɛsɪ ɪ.”
28 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Ɛɛ daa! Amɛ
nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa nɪɪ Wɪɪsɪ wɪya, a kɪ tɪŋ
ba.”

Ba baa dɪ Yesu yaa wɪmagɪl
Matiwu 12.38-42

29 Nala aa gol Yesu gɛɛ, ʊ basɪ tɪya ba a baa, “Ma gyɪnaŋ
nala bɔmɔ rɛ kɪŋkaŋ. Ma baa dɪ ŋ yaa wɪmagɪl dɪ ma na
a gyɪma anɪɪ ŋ dee hʊ lɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ. Ŋ bɪ sɪ yaa gɛɛ.
Wɪmagɪl hʊ ma aa kyɛ, ma bɪ sɪ na ʊ, see wɪmagɪl hʊ Wɪɪsɪ
gyɪ aa yaa ʊ tɪŋdaal Gyoona tɪyaŋ.
30 Ɛɛ hʊ Wɪɪsɪ tɪŋdaal Gyoona gyɪ aa yaa magɪl a tɪya
Ninive tɪmma, ɛɛ tɪɪ rɛ Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye mɛ sɪ yaa
magɪl a tɪya gyɪnaŋ nala.
31 Haaŋ kɪdɪgɪ rɛ gyɪ dii paalʊʊ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Siiba
koro. Dʊnɪya sarɪya hʊ kyɛdiilii, haaŋ no sɪ kpa kyogisi tɪya
ma gyɪnaŋ nala. Beewɪya, ʊ paalʊʊ bee Iziral paalʊʊ gyɪ
boliye rɛ weliŋ, ka ʊ gyɪ sii mʊ doŋ dɪ ʊ gyegili nɪɪ wɪgyʊŋ
hʊ Iziral kuwori Solomɔn aa kana a kɪ daga nala. Ŋ basɪ kɪ
tɪya ma rɛ anɪɪ nal lɛ we ma tɪyaŋ daha a te Solomɔn, ka
ma bɪ yaa siri dɪ ma gyegili nɪɪ ʊ nyʊwa.
32 Dʊnɪya sarɪya kyɛdiilii, Ninive nala mɛ sɪ sii a kpa
kyogisi a tɪya ma weliŋ. Saŋa hʊ tɪyaŋ Gyoona gyɪ aa
mʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪya tɪya Ninive nala, ba gyɪ bɪrɪma lɪɪ ba
wɪbɔmɔ tɪyaŋ nɛ aŋ tɪŋ Wɪɪsɪ. Ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ anɪɪ nal
lɛ we ma tɪyaŋ a te Gyoona, ka ma bɪ yaa siri dɪ ma gyegili
nɪɪ ʊ nyʊwa.”

Nihuwobiŋ sɪya rɛ yaa ʊ kyaanʊʊ
Matiwu 5.15; 6.22-23

33 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl daga ba a baa, “Nal buloŋ bɪ sɪ nyɔgɔ
fɪŋtɪna ʊ dɪya tɪyaŋ, aŋ kpa faŋa, koo a kpa gbaha kyige tɔ.
Ʊ aa kpa dɪ ʊ saga fɪŋtɪŋdaaŋ nyuu tɪyaŋ nɛ dɪ ʊ kyaanɪ
dɪya hʊ tɪyaŋ a tɪya nala hʊ buloŋ aa ko kɪ gyʊʊ.
34 Ɪ sɪya rɛ yaa ɪ teŋ kyaanʊʊ. Dɪ ɪ sɪya rɛ weliye, ɪ teŋ
buloŋ aa kaŋ kyaanʊʊ rɛ, amɛ dɪ ɪ sɪya rɛ bɪ weliye, ɪ teŋ
buloŋ we bilhuu tɪyaŋ nɛ.
35 Ma pɔ dɪ kyaanʊʊ hʊ ma aa kana ta ko bɪrɪmɪ bilhuu.
36 Dɪ ɪ teŋ buloŋ nɛ kaŋ kyaanʊʊ, dɪ ɪ lee buloŋ mɛ tuwo
bilhuu tɪyaŋ, ɪ teŋ lee buloŋ sɪ we kyaanʊʊ tɪyaŋ, anɪɪ
fɪŋtɪna aa kyaanɪ we ɪ tɪyaŋ gɛɛ.”

Yesu basɪ Farasiima abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla wɪya
Matiwu 23.1-36; Maakɪ 12.38-40

37 Yesu aa basɪ wɪya no ko teŋ, ɛɛ rɛ Farasii kɪdɪgɪ yɪrɪ ʊ
dɪ ʊ ko ʊ dɪya a di kɪna. Ɛɛ rɛ Yesu mʊ hɔŋ dɪ ʊ di kɪdiiliye
hʊ, aŋ bɪ sɔŋ nɪɪ anɪɪ ba lesiri aa daga gɛɛ, aŋ kɪ di kɪna hʊ.
38 Farasii hʊ aa naa gɛɛ, ʊ nyʊwa fɪyɛlɪ.
39 Ɛɛ rɛ á Tɪɪna Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Mamaa Farasiima,
ma aa sasɪ ma gbaŋsɪ abee ma nɪɪnyʊwagbaŋbiisi hala rɛ
ba weliye, aŋ bee sasɪ ba tɪsɪ kɛ, ka ba tɪsɪ buloŋ birisi.
Ma kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ nɪɪnyʊwagbaŋbiisi abee gbaŋsɪ no. Ma
tenni rɛ weliye, amɛ ma tɪsɪ kɛ tɪyaŋ, ma kaŋ tɪhɔllʊʊ rɛ
abee tɪbɪɪŋbɔmɔ.
40 Ɛɛ dɔŋ bambugo! Wɪɪsɪ hʊ aa marɪ ma teŋbiye, ʊ rɛ
marɪ ma tɪsɪ mɛ.
41 Dɪ mamaa rɛ aa kyɛ dɪ ma tɪsɪ pʊllɪ, ma kpa gbaŋsɪ hʊ
tɪya kɪna tɪya nyaaba.
42 Mamaa Farasiima, ma sɪ na tʊwara yʊga! Paaponni hʊ
buloŋ ma aa kpa we kɪdiiliye tɪyaŋ ba sʊwala sʊma, ma aa
kaŋ ba kpaa leye fi rɛ, a kpa lɪdɪgɪ sʊla Wɪɪsɪ. Ma aa yaa
wɪmʊlla no buloŋ nɛ, aŋ aa vɪya wɪtɪɪ ŋmanɪɪ hʊ kɛ, a bɪ
kyo Wɪɪsɪ mɛ. Ma aa kaŋ ma kɪna kpaa leye fi fi, a kpa
lɪdɪgɪ tɪya Wɪɪsɪ gɛɛ, ʊ yaa wɪwelii rɛ, amɛ ɛɛ bɪ daga anɪɪ
ma vɪya wɪkaalɪya hʊ kɛ ta.
43 Mamaa Farasiima, ma sɪ na tʊwara yʊga! Dɪ mamaa
rɛ ko gyʊʊ wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ, ma aa kɪ kyɛ nɪbala nɪhɔnɪya
rɛ dɪ ma hɔŋ. Dɪ mamaa rɛ ko gyʊʊ gyamaa tɪyaŋ mɛ, ma
aa kɪ kyɛ dɪ nal nal buloŋ yʊwɔgɪ kɪ kyʊwalɪ ma rɛ abee
gyɪrɪma.
44 Ma sɪ na tʊwara yʊga! Ma kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ bilni bee taŋha
aa pɪŋ maga dɔmɔŋ, nala bɪ gyɪma aŋ kɪ vala ba nyuu, a
kyogi ba sɪna.”
45 Yesu aa basɪ gɛɛ teŋ, Wɪɪsɪ teŋ dɪdagɪl kɪdɪgɪ basɪ tɪya
ʊ a baa, “Nɪhɪyawʊ, ɪ aa ko kɪ basɪ wɪya no, ɪ aa kɪ tʊʊsɪ
ma mɛ rɛ gɛɛ.”
46 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl baa, “Mamaa Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla mɛ, ma
sɪ na tʊwara yʊga. Ma aa kpa kyʊgɪyoho rɛ a kyʊgɪ nala,
ba bɪl lɔlɔ ba kyʊŋ. Aŋka ma tɪɪ mɛ bɪ sɪ laa nyʊwa pɛ ba
tɪyaŋ mʊhʊ mɛ dɪ ba wuwo kyʊŋ kyʊgɪsɪ hʊ.
47 Ma sɪ na tʊwara yʊga! Ma aa saa bilweliye rɛ a we
Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ tɪɪ ma naabaala aa kpʊwa.
48 Nyɛ daga anɪɪ ma laa di anɪɪ wɪɪ hʊ ma naabaala aa
yaa kpaa ŋmanɪɪ rɛ. Beewɪya, ba kpʊʊ Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ
rɛ, ma mɛ saa bilni we ba.
49 Wɪɪ no wɪya, Wɪɪsɪ wɪgyʊŋ tɪyaŋ, ʊ basa rɛ a baa, ‘Ɲ sɪ
ta ŋ tɪŋdaala abee ŋ kpambɪsɪ dɪ ba mʊ ba lee. Ba sɪ kpʊ
ba badɔmɔŋ aŋ dɔgɪsɪ ba badɔmɔŋ mɛ.’
50 Wɪɪsɪ sɪ dɔgɪsɪ gyɪnaŋ nala akuu Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ ba
aa kpʊwa a lɪɪ dʊnɪya piili tɪyaŋ buloŋ wɪya,

51 a lıı saŋa hʋ ba aa kpʋʋ Abɛl a kaŋ mʋ pele saŋa hʋ
ba aa kpʋʋ Zakarıya Wııkyʋwaldııbal hʋ gyaŋwuwo tıyaŋ,
kogu hʋ tıyaŋ ba aa kpa kına a lıı wıısʋlıı kı tıya Wıısı
abee Wııkyʋwaldııbal hʋ tıı paga tıyaŋ. Wıtıı rɛ ŋ bası
kı tıya ma, Wıısı sı dɔgısı gyınaŋ nala buloŋ kıŋkaŋ akuu
nala no buloŋ wıya.
52 Mamaa Wıısı Teŋ dıdagıla, ma mɛ sı na tʋwara yʋga!
Ma kaŋ dıya hʋ nala aa sı gyʋʋ a na wıgyʋŋ lara rɛ, aŋ lıı
saafııbiye hʋ faŋa. Ma tıı bee kyɛ dı ma gyʋʋ dıya hʋ aŋ
pɔ dı nala hʋ aa kyɛ dı ba gyʋʋ mɛ ta gyʋwa.”
53 Yesu aa bası wıya no tıya ba ko teŋ, aŋ kı lıı, Wıısı
teŋ dıdagıla hʋ abee Farasiima hʋ piili kı bası ʋ wıya abee
baaŋ, a kı pıyɛsı ʋ wıgyamaa.
54 Beewıya ba fa aa kyɛ dı ʋ baaŋ sii rɛ dı ʋ bası wıı kyogi
Wıısı mırısı hʋ, dı ba tıŋ doŋ kana ʋ.

12

Yesu baa dı gyambatımma kı gyıma
Matiwu 10.26-27

1 Gyamaa hʋ gyı aa ko laŋŋı Yesu lee gyı bı kyalla, lee hʋ
buloŋ gyı su abee nala, haalı ba kı fırıgı dɔmɔŋ lee buloŋ.
Ɛɛ rɛ Yesu laa sıya bası tıya ʋ hatınna hʋ a baa, “Ma gyıŋ
tıya ma tıı ma weliŋ abee Farasiima hʋ wıya, beewıya ba
yaa minaafigi tımma rɛ. Ba wıdagıya kıı gɛɛ rɛ anıı sıbʋl.
(Dı ı rɛ kpaa ʋ mʋhʋ mɛ we kına tıyaŋ, ka ba aa sii pʋʋsı
rɛ).
2 Wıı buloŋ aa faŋa, ʋ sı ko lıı lıgyalıı dı nala nıı ʋ.
3 Wıı hʋ buloŋ mɛ ba aa basa bilhuu tıyaŋ, ba sı nıı ʋ
pʋlʋŋ tıyaŋ. Wıı hʋ buloŋ mɛ ba aa mıŋse bası dıya tıyaŋ,
ba sı gyıŋ heeli bası ʋ salnı nyuni tıyaŋ.”

Ma kı fá Wıısı aŋ ta kı fáá nihuwobiŋ
Matiwu 10.28-33

4 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Ŋ kyaŋsı, ŋ bası kı tıya ma rɛ, ma
ta kı fáá nal hʋ aa sı wuwo kpʋ ma teŋbiye dʋŋ, aŋ bı sı
wuwo yaa ma wıbɔŋ buloŋ pɛ.
5 Ŋ sı daga ma nal hʋ aa maga dı ma kı fá. Ma kı fá Wıısı,
beewıya ʋ rɛ kaŋ dee ʋ aa sı wuwo kpʋ ma, aŋ bıl kaŋ dee
mɛ ʋ aa sı wuwo kpa ma we diŋ tıyaŋ. Ŋ bası kı tıya ma
rɛ, ʋ rɛ maga dı ma kı fá ʋ.
6 Ma aa kpa kokosi bɔnɔŋ nɛ a yallı kobo balıya dʋŋ. Amɛ
Wıısı kɛ bee yeŋŋi ba tıyaŋ kıdıgı mɛ wıya.
7 Ɛɛwıya, ma ta leŋ dı wıı buloŋ wıya yaa ma kambıŋ,
beewıya Wıısı paalı gyıŋ ma nyupʋna mɛ gba nyʋwa rɛ.
Wıısı lee tıyaŋ, ma kıdıgı buloŋ kaŋ tɔnɔ te kokogyamaa
rɛ.

8 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, nal hʊ buloŋ aa sɪ suri ʊ
nyʊwa gyamaa tɪyaŋ a baa dɪ ʊ yaa ŋ hatɪnna rɛ, Mɪyaŋ
Nihuwobiŋ Biye mɛ sɪ basɪ gɛɛ tɪɪ tɪya ʊ Wɪɪsɪ malɪkasɪ
sɪya tɪyaŋ.
9 Amɛ nal hʊ mɛ buloŋ aa vɪya ŋ wɪya gyamaa tɪyaŋ,
Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye mɛ sɪ vɪya ʊ wɪya Wɪɪsɪ malɪkasɪ
sɪya tɪyaŋ.
10 Nal hʊ buloŋ aa basɪ wɪbɔŋ a tɪya mɪyaŋ Nihuwobiŋ
Biye, Wɪɪsɪ sɪ kpa kyɛ ʊ, amɛ nal hʊ buloŋ aa tʊʊsɪ Wɪɪsɪ
Wiyesi Welii hʊ, Wɪɪsɪ bɪ sɪ kpa kyɛ ʊ tɪɪna.

11 Dɪ ba aa rɛ kaŋ ma gyʊʊ Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ, koo
a kaŋ ma mʊ kuworo abee nɪhɪyasɪ sɪya dɪ ba di ma sarɪya,
ma ta leŋ dɪ ma bembiye kɪ sii abee gɛɛ ma aa sɪ basɪ a laa
ma tɪɪ, koo wɪɪ kɛ buloŋ ma aa sɪ basɪ.
12 Saŋa hʊ tɪɪ tɪyaŋ, Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ rɛ sɪ daga ma
wɪɪ hʊ ma aa sɪ basɪ.”

Yesu maga kɪna tɪɪna kɪdɪgɪ aa yaa bambugi namaga

13 Yesu fa aa basɪ wɪya kɪ tɪya nɪgyamaa hʊ tɪyaŋ, baal
kɪdɪgɪ sii basɪ tɪya ʊ a baa, “Nɪhɪyawʊ, á kuwo sʊba rɛ aŋ
ka ʊ kyaŋ. Ŋ aa sʊla ɪ dɪ ɪ basɪ tɪya ŋ maana dɪ ʊ kaŋ kyaŋ
hʊ kpaa, a kpa ŋ tol tɪya ŋ.”
14 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ŋ bagyʊwa, aŋnɛ rɛ lɪɪ ŋ
dɪ ŋ di ma wɪɪ no sarɪya, koo dɪ ŋ kaŋ ma kuwo kyaŋ kpaa
ma.”
15 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya nala hʊ a baa, “Ma gyɪŋ tɪya
ma tɪɪma weliŋ, a pɔ dɪ ma ta kaŋ tɪbal ma kɪna kyɛyɪ tɪyaŋ.
Dɪ nal lɛ kyo ʊ kaŋ kɪna mɔɔgɛɛ buloŋ mɛ, amɛ kɪna hʊ daa
aa tɪya ʊ mɪɪbol.”

16 Doŋ nɛ Yesu yaŋ maga namaga no tɪya ba a baa, “Baal
kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we doŋ a kaŋ kɪna weliŋ a biŋ ʊ baga. Ʊ baga
hʊ kɪna mɛ yaa weliŋ.
17 Ɛɛ rɛ ʊ gyɪ kɪ bɪɪnɪ ʊ tɪya tɪyaŋ a baa, ‘Ɛɛ rɛ ŋ sɪ yaa?
Ŋ bɪ kaŋ lee ŋ aa sɪ we ŋ kɪna no buloŋ.’
18 Doŋ nɛ ʊ liisi ʊ tɪya tɪyaŋ a baa, ‘Nyɛ rɛ ŋ sɪ yaa! Ŋ sɪ
kyeŋŋi ŋ busolo ŋ aa kana, aŋ marɪ saa kɪbala, a yaŋ kpa ŋ
panyʊwa kɪna hʊ buloŋ a we doŋ.
19 Aŋka dɪ ŋ yaŋ basɪ tɪya ŋ tɪɪ a baa, ‘Ŋ yaa nyusʊŋtɪɪna
rɛ! Ŋ biŋ kɪna rɛ yʊga. Ŋ sɪ yaa bɪŋgyamaa dɪ ŋ bɪ kyɛɛ
kɪŋ buloŋ lɔlɔ. Ŋ sɪ ta gyɪya, a di kɪna aŋ nyʊwa vɔgɔ abee
teŋfɪyɛlʊʊ.’
20 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ basɪ tɪya ʊ, ‘Ɛɛ dɔŋ bambugi! Tebine no
buloŋ ŋ sɪ laa ɪ mɪɪbol ɪ lee. Ka dɪ á na nal hʊ aa sɪ tɪŋ kɪna
hʊ ɪ aa kyɛɛ biŋ.’

21 Yesu aa maga namaga hʋ teŋ, ʋ baa, ‘Nala hʋ buloŋ
aa kyɛɛ kɪna biŋ ba tɪɪ wɪya, ba kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ baal no,
beewɪya ba bɪ yaa kɪna tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.” ’

Yesu daga nala dɪ ba yelli Wɪɪsɪ
Matiwu 6.25-34

22 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa, “Ɛɛwɪya, ŋ basɪ
kɪ tɪya ma rɛ, ma ta leŋ kɪdiiliye hʋ ma aa sɪ di a kaŋ mɪɪbol
wɪya kɪ dɔŋ ma, a ta leŋ dɪ gannɪ hʋ mɛ ma aa sɪ kpa we
ma tenni wɪya mɛ kɪ dɔŋ ma.
23 Ma mɪɪbol lɛ yaa sɪfɪyaŋ a te kɪdiiliye, ma tenni wɪya
mɛ yaa sɪfɪyaŋ a te gannɪ.
24 Ma na digibiisi! Ba bee pala, ba bɪ kaŋ busolo mɛ a kɪ
we kɪdiiliye, ka Wɪɪsɪ kɪ dɪyɛsɪ ba. Amɛ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ,
mamaa rɛ kaŋ tɔnɔ kɪŋkaŋ buloŋ a te digibiisi.
25 Dɪ mamaa rɛ leŋ kɪna no wɪya kɪ dɔŋ ma kɛ, ma kɪbee
rɛ sɪ wuwo kuu ɛɛ wɪya a kaŋ kyɛdɪgɪ mɛ gba pɛ ʋ mɪɪbol
tɪyaŋ, dɪ ʋ kyɛsʋʋ rɛ pele.
26 Dɪ mamaa rɛ yaŋ bɪ sɪ wuwo kaŋ kyɛdɪgɪ mɛ pɛ ma
mɪɪbol tɪyaŋ dɪ ma kyɛyɛ rɛ pele, bee rɛ tɪŋ ma leŋ kɪna no
wɪya kɪ dɔŋ ma?
27 Ma na tɪɪfɪɪla! Ba bee tʋŋ tʋma, ba bɪ sʋwa gannɪ mɛ kɪ
laalɪ, amɛ ba weliye rɛ kɪŋkaŋ. Saŋa hʋ Kuwori Solomɔn fa
aa we ʋ mɪɪbol tɪyaŋ, ʋ fa kaŋ kɪna rɛ weliŋ. Amɛ ʋ gannɪ
mɛ gba fa bɪ weliye maga tɪɪfɪɪla no.
28 Wɪɪsɪ rɛ aa leŋ ɔhɔ nyʋ, a waa, a weliye, ka ba aa bee
pɪɪsɪ aŋ hɪla, ba kpa diŋ nyɔgɔ ta. Dɪ Wɪɪsɪ rɛ aa wuwo leŋ
ɔhɔ weliye gɛɛ, bee rɛ tɪŋ ma kɪ bɪɪnɪ anɪɪ ʋ bɪ sɪ wuwo
tɪya ma ma teŋbii kɪna? Ma bɪ laa Wɪɪsɪ di yʋga!
29 Ɛɛwɪya, ma ta leŋ dɪ kɪna hʋ ma aa sɪ di abee kɪna hʋ
ma aa sɪ nyʋwa wɪya dʋŋ kyɪl ma.
30 Nala hʋ aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ dʋnɪya no tɪyaŋ, ba aa rɛ aa
lʋga kɪ kyɛ kɪna no. Ma Kuwo Wɪɪsɪ gyɪma anɪɪ ma aa kyɛ
kɪna no rɛ.
31 Ɛɛwɪya, ma laa sɪya leŋ dɪ Wɪɪsɪ koro hʋ wɪya kyɪl ma.
Ʋ sɪ kpa ma kɪkyɛɛlɪya buloŋ pɛ tɪya ma.”

Wɪɪsɪbee dʋwa
Matiwu 6.19-21

32 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl baa, “Ma nala hʋ aa tɪŋa ŋ, ma bɪ yʋga,
amɛ ma ta leŋ dɪ kambɪŋ kaŋ ma. Ma Kuwo Wɪɪsɪ teŋ fɪyɛla
rɛ ʋ aa sɪ leŋ ma di wɪɪsɪbee koro.
33 Ma kpa ma kɪna buloŋ yallɪ a kpa molbiye hʋ tɪya
nyaaba. Ma kɪ kyɛ kɪna hʋ aa bee kyogi a biŋ ma tɪɪ
Wɪɪsɪbee tɪyaŋ. Doŋ nɛ ba bɪ sɪ teŋ, beewɪya gaal tuwo
doŋ aa sɪ gaa ba, tuyi mɛ tuwo doŋ aa sɪ di ba.
34 Lee hʋ ɪ sɪfɪyaŋ kɪna aa wee, doŋ nɛ ɪ hakɪla mɛ aa we.

35 Ma kɪrɪsɪ ma tɪɪ ma weliŋ, a yaa siri pɔ wɪɪ hʊ buloŋ
aa sɪ ko ma tɪyaŋ.
36 Ma kɪɪ gɛɛ anɪɪ dɪya tʊŋtʊnnɪ weliye aa kyol ba fɪŋtɪŋsɪ
a hɔŋ kɪ gyegili ba dɪya tɪɪna dɪ ʊ lɪɪ hafalɪɪ gbɪyala ko. Dɪ
ʊ rɛ ko saŋa buloŋ mɛ, a ŋmaa boro hʊ, ba sɪ kaŋ suri tɪya
ʊ lagɪ lagɪ.
37 *Ʊ* sɪ yaa wɪwelii rɛ a tɪya tʊŋtʊnna hʊ dɪ ba dɪya tɪɪna
hʊ rɛ ko puu ba dɪ ba hɔŋ kɪ gyegili ʊ. Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ
tɪya ma, ʊ sɪ wuri ʊ gabal, aŋ leŋ dɪ tʊŋtʊnna hʊ hɔŋ dɪ ʊ
yaa kɪdiiliye tɪya ba dɪ ba di.
38 Dɪ ʊ rɛ mɪɪgɪ ko tekere koo saŋa kɛ buloŋ, aŋ ko puu
ba dɪ ba hɔŋ kɪ gyegili ʊ, ʊ sɪ yaa wɪwelii rɛ kɪŋkaŋ a tɪya
ba.
39 Ma bɪɪnɪ wɪɪ no na weliŋ! Dɪ nal lɛ gyɪŋ saŋa hʊ gaala
aa sɪ ko gaa ʊ dɪya kɪna, ʊ sɪ bara doo a hɔŋ pɔ ʊ dɪya hʊ
dɪ gaala hʊ ta ko gaa ʊ kɪna.
40 Ma mɛ yaŋ yaa siri, beewɪya, mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye sɪ
ko saŋa hʊ tɪyaŋ ma aa bɪ yɪyɛla.”

Tʊŋtʊnnɪ hʊ aa kaŋ wɪtɪɪ abee tʊŋtʊnnɪ hʊ aa bɪ kaŋ wɪtɪɪ
Matiwu 24.45-51

41 Ɛɛ rɛ Piita pɪyɛsɪ Yesu a baa, “Tɪɪna, á dʊŋ nɛ ɪ maga
namaga no kɪ tɪya koo, ɪ maga kɪ tɪya nal buloŋ nɛ?”
42 Ɛɛ rɛ á Tɪɪna Yesu mɪɪgɪ pɪyɛsɪ ba a baa, “Kɪbee rɛ yaŋ
yaa tʊŋtʊnnɪ hʊ aa kaŋ wɪtɪɪ abee wɪgyʊŋ? *Ʊ* rɛ yaa nal
hʊ ʊ nɪhɪyawʊ aa lɪya dɪ ʊ kɪ deŋ ʊ dɪya, aŋ pɛ kɪ tɪya ʊ
tʊŋtʊnnɪ dɔŋtɪŋsɪ mɛ kɪdiiliye saŋa hʊ ʊ aa maga dɪ ʊ tɪya
ba.
43 Dɪ tʊŋtʊnnɪ hʊ rɛ aa yaa wɪya hʊ ʊ nɪhɪyawʊ aa daga
ʊ dɪ ʊ yaa, ʊ teŋ sɪ fɪyɛlɪ saŋa hʊ ʊ nɪhɪyawʊ hʊ aa sɪ mɪɪgɪ
ko.
44 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, ʊ nɪhɪyawʊ hʊ sɪ kpa ʊ kɪna
buloŋ we tʊŋtʊnnɪ no nosi tɪyaŋ dɪ ʊ kɪ deŋ.
45 Amɛ dɪ tʊŋtʊnnɪ hʊ rɛ ko liisi ʊ tɪya tɪyaŋ anɪɪ ʊ dɪya
hʊ tɪɪna sɪ pɪɪsɪ, ka dɪ ʊ piili kɪ dɔgɪsɪ ʊ tʊŋtʊnnɪ dɔŋtɪŋsɪ
hʊ, ba baala abee haana buloŋ, aŋ kɪ di kɪdigalma, a nyʊwa
sɪŋ kɪ bugo,
46 Kyɛɛ hʊ tʊŋtʊnnɪ no aa bɪ yɪyɛla abee saŋa hʊ ʊ aa bɪ
gyɪma, haŋ kyɛɛ hʊ rɛ ʊ nɪhɪyawʊ hʊ sɪ mɪɪgɪ ko. Doŋ tɪyaŋ
nɛ ʊ sɪ kana ʊ, a dɔgɪsɪ ʊ weliŋ, aŋ kile ʊ ta, a leŋ dɪ ʊ na
tʊwara hʊ nala hʊ aa bɪ laa Wɪɪsɪ di aa sɪ na.
47 Tʊŋtʊnnɪ hʊ aa gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ nɪhɪyawʊ aa kyɛ dɪ ʊ yaa
aŋ bɪ yaa siri dɪ ʊ yaa haŋ wɪɪ hʊ, ʊ nɪhɪyawʊ hʊ sɪ vɪɪrɪ ʊ
kɪŋkaŋ.
48 Amɛ tʊŋtʊnnɪ hʊ aa bɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ nɪhɪyawʊ aa kyɛ
dɪ ʊ yaa, aŋ yaa wɪɪ hʊ aa maga dɪ ba vɪɪrɪ ʊ mɛ, ba sɪ vɪɪrɪ
ʊ mʊhʊ. Dɪ ba kpaa kɪna yʊga a tɪya nal dɪ ʊ kɪ deŋ, ba sɪ

kı kyɛ kına yʊga rɛ a lıı ʊ lee. Dı ba kpaa kına yʊga kıŋkaŋ mɛ a tıya nal dı ʊ kı deŋ, ba sı kı kyɛ kına yʊga kıŋkaŋ a lıı ʊ lee.”

Nala sı kuu Yesu wıya a porigi dɔmɔŋ
Matiwu 10.34-36

49 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Ŋ ko dı ŋ we dʊnıya diŋ nɛ. Ŋ kɛ wıkyɛɛlıı rɛ fa gba yaa dı diŋ hʊ fa piili kı di lagılagı no.
50 Nııfori kıdıgı rɛ we doŋ ba aa sı fo ŋ. Dı ba aa rɛ bı foo ŋ teŋ, ŋ hakıla bı sı pıŋ lıdıgı.
51 Ma bıına anıı fıyɛlʊʊ rɛ ŋ kaŋ ko dʊnıya? Fıyɛlʊʊ daa! Ŋ ko rɛ dı nala kuu ŋ wıya a porigi dɔmɔŋ.
52 A lıı gyınaŋ kaŋ kı mʊ, dı dııdıgı nala rɛ yaa bɔnɔŋ a we doŋ, ba sı porigi dɔmɔŋ, dı boto kıŋ yaa kıdıgı, dı balıya kıŋ mɛ yaa kıdıgı. Nala boto hʊ sı yaa nyʊʊdıgı, a kaŋ nala balıya hʊ kı kaa kaası.
53 Kuwoma bee ba biibaala sı gʊla kı kaa dɔmɔŋ, dı nımma bee ba toliye mɛ gʊla kı kaa dɔmɔŋ. Balama nımma bee ba biihaana sı gʊla kı kaa dɔmɔŋ.”

U maga dı ma gyıŋ saŋa hʊ wıya no aa sı yaa rɛ
Matiwu 16.2-3

54 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya nala hʊ a baa, “Dı mamaa rɛ ko na taala sıŋ ma dosıı tıyaŋ, ma aa baa dı duwoŋ aa kyɛ dı ʊ nıı rɛ. Duwoŋ mɛ kɔnı aa nıı rɛ.
55 Dı mamaa rɛ bıl ko na puwo lıı fuwomemii dıılaŋ, ma aa baa dı lee sı nıma. Lee mɛ kɔnı aa nıma rɛ.
56 Minaafigi tımma! Ma aa wuwo deŋ taŋha rɛ a deŋ wıısınyuu mɛ a wuwo daga wıı hʊ aa sı yaa. Bee rɛ yaŋ tıŋ ma bı sı wuwo gyıŋ wıya hʊ aa yaa dʊnıya tıyaŋ lagılagı no memii?”

Dɔmɔŋ mııgı marıı
Matiwu 5.25-26

57 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Ma aa gyıŋ wıı hʊ aa maga dı ma yaa, bee rɛ tıŋ ma aa bee yaa ʊ?
58 Dı nal lɛ sama ı, a kana ı kı mʊ sarıya lidiilii, yaa kuwokeri dı ma bası wıı hʊ we dɔmɔŋ ŋmanıı tıyaŋ aŋ na pele. Dı gɛɛ daa, ʊ sı kana ı tarı mʊ sarıdiil lee, dı ʊ mɛ kpa ı we porisi noŋ tıyaŋ dı ba kana ı mʊ tɔ dıya tıyaŋ.
59 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, ba bı sı lıı ı dıya no tıyaŋ, see dı ı tuŋ kyıŋ hʊ ba aa kere tıya ı teŋ.”

13

Yesu bası tıya nala dı ba bırımı lıı ba wıbɔmɔ yayı tıyaŋ

1 Yesu ha gyı aa bası wıya kı tıya nala hʊ gɛɛ rɛ, nala badɔmɔŋ bası tıya ʊ gɛɛ hʊ Pilato gyı aa leŋ ba kpʊ Galili

tımma badɔmɔŋ. Galili tımma no gyı aa kyʊwalı Wıısı rɛ,
a kpa kına kı sʊla Wıısı, ka Pilato gyı kpʊ ba.
2 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Ma bıına anıı gɛɛ hʊ Pilato
gyı aa kpʊʊ Galili tımma no daga anıı ba aa rɛ yaa wıbɔmɔ
a te Galili tımma buloŋ koo?
3 Aayı, ɛɛ daa. Dı mamaa rɛ bı bırıma lıı ma wıbɔmɔ
tıyaŋ, ma buloŋ mɛ sı sʊba.
4 Ka dııdolii hʊ gyı aa tele ŋmaa nala fi abee kyori hʊ kpʊ
Silom tıyaŋ, ma bıına anıı ba aa rɛ yaa wıbɔmɔ a te nala
hʊ buloŋ gyı aa we Gyerusalɛm tıyaŋ koo?
5 Aayı, ɛɛ daa. Ma leŋ dı ŋ bası tıya ma, dı ma bı bırıma
lıı ma wıbɔmɔ tıyaŋ, ma buloŋ mɛ sı sʊba.”

Tıya hʊ aa bee nɔnɔ namaga

6 Ɛɛ rɛ Yesu maga namaga tıya ba a baa, “Baal kıdıgı rɛ
gyı pɔɔ tutogo ʊ baga tıyaŋ. Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı ʊ mʊ dı ʊ
tɔrı ʊ nɔnɔ dı tıya hʊ bı nɔnɔ.
7 Ɛɛ rɛ ʊ bası tıya ʊ bagıdaal hʊ a baa, ‘Bısı boto rɛ nyɛ
tıya no aa bı nɔnɔ. Ʊ maga dı ı ŋmana ʊ ta rɛ, beewıya ʊ
sıŋ tɔ lee waasʊ rɛ.’
8 Doŋ nɛ bagıdaal hʊ bası tıya ʊ a baa, ‘Ɲ nıhıyawʊ, leŋ
dı ʊ ha sıŋ bındıgı pɛ dı á na. Ɲ sı hulo baarı ʊ memii, a
we nɔbıŋ.
9 Bına dıılaŋ dı ʊ rɛ ko nɔnɔ, ʊ yaa wıwelii rɛ. Amɛ dı ʊ
rɛ ko bı nɔnɔ, ɛɛ kɛ ı sı wuwo leŋ dı ŋ ŋmaŋ ta.” ’

Yesu tııbı haaŋ kıdıgı Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ

10 Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ kıdıgı Yesu gyı aa daga nala Wıısı
wıya gyuuma wıkyʊwaldıya tıyaŋ nɛ.
11 Dı haaŋ kıdıgı mɛ gyı we doŋ. Gyıŋbɔŋ nɛ gyı kana ʊ,
a kpa wııla we ʊ, ʊ wıılı gɛɛ bısı fi abee kyori. Wııla hʊ
gyı leŋ ʊ gʊla rɛ, a bı wuwo sii sıŋ kı tannı.
12 Yesu aa naa haaŋ hʊ, ʊ yırı ʊ a baa, “Haŋtolibiye, ı
wııla hʊ lıı ı tıyaŋ nɛ.”
13 Ɛɛ rɛ ʊ kpa ʊ nosi a dɔbɔ haaŋ hʊ tıyaŋ. Haaŋ hʊ tıı
sii tannı haŋ lagılagıbiye hʊ, aŋ kı dannı Wıısı.
14 Ɛɛ rɛ wıkyʊwaldıya hʊ nıhıyawʊ na baaŋ Yesu nyuu
tıyaŋ akuu ʊ aa tııbı nala Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ wıya. Aŋ
mııgı bası tıya nala hʊ a baa, “Kyɛyɛ badʊ rɛ we doŋ a
maga dı á kpa kı tʊŋ tʊma. Kyɛyɛ no badʊ kıdıgı buloŋ
tıyaŋ, ma sı wuwo ko dı ba tııbı ma, amɛ kyɛwiyesii hʊ
kyɛɛ kɛ daa.”
15 Ɛɛ rɛ á Tıına Yesu bası tıya ʊ a baa, “Ɛɛ dɔŋ minaafigi
tımma! Ma kıbee rɛ we doŋ aa bı sı puri ʊ nɔpalıya koo ʊ
kokumo a kaŋ mʊ dı ba nyʊwa nıı Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ?

16 Haaŋ no yaa Abıraham doho nal lɛ. Sıtaanı kana ʋ
vʋwa biŋ bısı fi abee kyori. Ʋ yaŋ bı maga dı á laa ʋ ta
Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ koo?”
17 Yesu aa bası gɛɛ, hıısı kaŋ ʋ dɔmɔ hʋ buloŋ, aŋka
nıkaalıya hʋ kɛ tenni fıyɛlı wımagıla hʋ Yesu aa yaa wıya.

Yesu maga namagısı balıya a daga ɛɛ hʋ Wıısı koro hʋ aa kıya
Matiwu 13.31-33; Maakı 4.30-32

18 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı nala hʋ a baa, “Ɛɛ rɛ Wıısı koro hʋ
kıı? Bekiŋ nɛ ŋ sı kpa ʋ magısı?
19 Ʋ kıı kıdoho kıdıgı bii aa muro kıŋkaŋ nɛ ba kı yırı
masıtadı. Baal kıdıgı kpa doho ʋ baga tıyaŋ. Ʋ nyʋ, a waa,
a bırımı tııbal. Ɛɛ rɛ digibiisi ko sʋwa ba gyannı ʋ naası
tıyaŋ.”
20 Ɛɛ rɛ Yesu bıl pıyɛsı ba a baa, “Bekiŋ nɛ ŋ bıl sı kpa
Wıısı koro hʋ magısı?
21 Wıısı koro hʋ kıı gɛɛ rɛ anıı sıbʋl haaŋ aa kpaa we
paanʋʋ muŋ kʋrʋba bʋto tıyaŋ. Mʋhʋ ko kı pɛ dı paanʋʋ
muŋ hʋ sii pʋwarı su tahaŋbal.”

Dimbeenyʋwa hʋ aa bı gyalıya
Matiwu 7.13-14, 21-23

22 Yesu gyı sii kı mʋ Gyerusalɛm nɛ, a gɔllı tıŋ tɔnı hʋ
buloŋ aa we doŋ dıılaŋ, a kı daga nala Wıısı wıya.
23 Ɛɛ rɛ nal kıdıgı ko pıyɛsı ʋ a baa, “Á Tıına, nala
baŋmana dʋŋ nɛ Wıısı sı laa ta koo nıgyamaa rɛ ʋ sı laa
ta?”
24 Nyɛ rɛ Yesu bası tıya nala hʋ a baa, “Dı mamaa rɛ aa
kyɛ dı ma gyʋʋ Wıısı koro hʋ, ma yaa sıfıyaŋ a wuwo tıŋ
dimbeenyʋwa hʋ aa bı gyalıya a gyʋʋ. Wıtıı rɛ ŋ bası kı
tıya ma, nala yʋga sı lʋga dı ba tıŋ doŋ gyʋʋ, amɛ ba bı sı
wuwo.
25 Kyɛɛ kıdıgı dıya hʋ tıına sı kaŋ ʋ dimbee tɔ. Ka dı ma
ko sıŋ gyaŋhala tıyaŋ, a kı ŋmaa boro hʋ a baa, ‘Á Tıına,
kaŋ dimbeenyʋwa hʋ suri tıya ma.’ Doŋ tıyaŋ nɛ ʋ sı bası
tıya ma a baa, ‘Ɲ kɛ bı gyıŋ ma lee buloŋ tıyaŋ.’
26 Ɛɛ rɛ ma mɛ sı bası tıya ʋ a baa, ‘Á beel-ı buloŋ nɛ fa
we doŋ, a laŋŋı kı di kına. Ɪ gba daga ma wıya yʋga á bee
tıyaŋ mɛ.’
27 Ɛɛ rɛ ʋ bıl sı bası tıya ma a baa, ‘Ɲ baa ŋ bı gyıŋ lee
hʋ ma aa lıya. Ma fası lıı ŋ sıya tıyaŋ. Ɛɛ dɔŋ nıbɔmɔ!’
28 Kyɛɛ kıdıgı ma sı na Abıraham abee Azıkı abee
Gyeekɔbı, abee Wıısı tıŋdaala buloŋ, dı ba hɔŋ Wıısı koro
hʋ tıyaŋ, ka dı ma kɛ sıŋ gyaŋhal tıyaŋ. Ɛɛ tıyaŋ nɛ ma sı
wii sınııl, a kyaŋ ma nyıŋa, aŋ bı sı wuwo gyʋʋ doŋ.

29 Nala sı lıı dʋnıya logiŋ logiŋ buloŋ a gyʋʋ Wıısı koro
hʋ, a hɔŋ kı di kına aŋ kı gbıyalı.
30 Wıtıı rɛ, nala aa yaa nıbiisi gyınaŋ, ba sı mııgı ko yaa
nıbala, ka dı nala mɛ aa yaa nıbala gyınaŋ mııgı ko yaa
nıbiisi.”

Yesu kyo Gyerusalɛm nala
Matiwu 23.37-39

31 Saŋa no tıı tıyaŋ nɛ Farasiima badɔmɔŋ mʋ Yesu lee,
a bası tıya ʋ a baa, “Ʋ maga dı ı lıı Galili paalʋʋ tıyaŋ nɛ,
beewıya Kuwori Hɛrɔtı aa kyɛ dı ʋ kpʋ ı rɛ.”
32 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ma mʋ bası tıya haŋ
badarı hʋ, dı ŋ aa kile gyıŋbɔmɔ rɛ nala tıyaŋ, aŋ kı tııbı
nala mɛ daha gyınaŋ abee kyiye, dı kyiyetuwo rɛ ŋ sı teŋ ŋ
tʋma.
33 Abee gɛɛ buloŋ, ʋ maga dı ŋ we ŋmanıı tıyaŋ nɛ gyınaŋ
abee kyiye abee kyiyetuwo buloŋ, a kı mʋ Gyerusalɛm.
Beewıya, ka doŋ dʋŋ tıyaŋ nɛ ba foŋ kı kpʋ Wıısı tıŋdaala
buloŋ.
34 O! Gyerusalɛm tımma! Mamaa rɛ aa kpʋ Wıısı
tıŋdaala hʋ buloŋ, aŋ paa bʋwa kı yaga nala hʋ buloŋ Wıısı
aa tıma dı ba ko ma lee. Ŋ lʋga rɛ dı ŋ fa kaŋ ma buloŋ ko
laŋŋı dɔmɔŋ, a kyige tɔ ma anıı gyimii aa kyige tɔ ʋ biisi
gɛɛ, ka ma bı laa.
35 Ɛɛwıya, Wıısı baanı ma bee tıya ma rɛ. Wıtıı rɛ ŋ bası
kı tıya ma, ma bıl bı sı na ŋ a kaŋ kı mʋ kyɛɛ hʋ ma aa sı
na ŋ a baa, ‘Wıısı sı kyiyeli nal hʋ aa ko á Tıına Wıısı feŋ
tıyaŋ.” ’

14

Yesu bıl tııbı nal Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ

1 Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ kıdıgı, Yesu mʋ dı ʋ di kına
Farasiima nıhıyawʋ kıdıgı dıya tıyaŋ. Ɛɛ rɛ nala hʋ buloŋ
gyı aa we doŋ lıı sıya pɔ ʋ tıyaŋ, a kı deŋ dı ba na wıı hʋ
ʋ aa sı yaa.
2 Dı baal kıdıgı naası bee ʋ nosi buloŋ aa pʋʋsa mɛ gyı
we doŋ. Ɛɛ rɛ ʋ sii kpa mʋ Yesu lee.
3 Doŋ nɛ Yesu pıyɛsı Wıısı Teŋ dıdagıla abee Farasiima
hʋ a baa, “Wıısı mırısı hʋ tıya ŋmanıı dı á kı tııbı nala
Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ koo gɛɛ ŋmanıı tuwo?”
4 Ba buloŋ tallı ba nyʋʋsı. Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ baal hʋ, a tııbı
ʋ aŋ leŋ ʋ mʋ dıya.
5 Ɛɛ rɛ ʋ bıl pıyɛsı ba a baa, “Ma kıbee biye koo ʋ nʋhʋ
rɛ sı tele kɔlʋŋ tıyaŋ Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ, dı ʋ tıına vıya ʋ
lıyı?”
6 Ʋ aa bası nyɛ, ba kıdıgı buloŋ bı wuwo laa wıı bası.

Yesu basɪ á tɪɪ kaŋ hʊwɔlɪɪ abee bɔnyɛ wɪya

7 Doŋ nɛ Yesu na dɪ nala hʊ ba aa yɪra ko gyʊʊ bagɪsɪ lɪɪ nɪbala lɪhɔnɪya a kɪ hɔŋ. Ɛɛ rɛ ʊ maga namaga no tɪya ba
a baa,
8 “Dɪ ba yɪrɪ ɪ dɪ ɪ ko laŋŋɪbal, ta laa sɪya mʊ bagɪsɪ lɪɪ
nɪbal lɪhɔnɪɪ a hɔŋ. Kapuwo ba yɪrɪ nal mɛ aa te ɪ rɛ dɪ ʊ
ko laŋŋʊʊ hʊ.
9 Ɛɛwɪya, nal hʊ aa yɪrɪ ma sɪ wuwo ko basɪ tɪya ɪ a baa,
‘Sii ka dɪ nal no hɔŋ ɪ lɪhɔnɪɪ hʊ.’ Dɪ gɛɛ rɛ yaa, ɪ sɪ na dɪ ʊ
yaa ɪ hɪɪsɪ, beewɪya, ɪ aa mɪɪgɪ ɪ mʊ hɔŋ nɪbiisi lɪhɔnɪɪ rɛ.
10 Ɛɛwɪya, dɪ ba aa rɛ ko yɪrɪ ɪ dɪ ɪ ko laŋŋɪbal, dɪ ɪ ko mʊ,
laasɪya mʊ hɔŋ nɪbiisi lɪhɔnɪɪ. Dɪ nal hʊ aa yɪrɪ ɪ hʊ rɛ ko
na ɪ, ʊ sɪ basɪ tɪya ɪ a baa, ‘Ŋ kyana, sii ko hɔŋ lɪhɔŋwelii
no.’ Dɪ ʊ rɛ yaa gɛɛ, ʊ tɪya ɪ yohuŋ nɛ gɛɛ nala hʊ buloŋ
sɪya tɪyaŋ.
11 Nal hʊ buloŋ aa gyigisi ʊ tɪɪ, Wɪɪsɪ sɪ kana ʊ hʊwɔlɪ.
Nal hʊ mɛ aa kaŋ ʊ tɪɪ kɪ hʊwɔlɪ, Wɪɪsɪ sɪ kpa ʊ yohuŋ.”
12 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya nal hʊ aa yɪrɪ ʊ dɪ ʊ ko di kɪdiiliye
hʊ a baa, “Dɪ ɪ rɛ ko yaa kɪdiiliye, ta yɪrɪ ɪ kyaŋsɪ koo ɪ
naabalɪya, koo ɪ lʊlla, koo ɪ dɔŋtɪŋsɪ kɪna tɪmma. Beewɪya
ba mɛ sɪ wuwo maakyiye yɪrɪ ɪ dɪ ɪ ko di kɪdiiliye ba lee a
tuŋ ɪ kyɪŋ.
13 Dɪ ɪ ko baa ɪ yɪrɪ nala dɪ ba ko gbɪyalɪ gbɪyala, a di
kɪdiiliye, yɪrɪ nyaaba abee gbarɪga abee nala naasɪ koo nosi
aa sʊba abee nyʊlɪma buloŋ.
14 Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, Wɪɪsɪ mɛ sɪ pɛ ɪ tɪyaŋ, beewɪya ba aa rɛ
bɪ sɪ wuwo tuŋ ɪ kyɪŋ. Wɪɪsɪ sɪ tuŋ ɪ kyɪŋ kyɛɛ hʊ tɪpʊlʊŋ
tɪmma aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ.”

Yesu maga laŋŋɪbal namaga
Matiwu 22.1-10

15 Yesu aa basɪ wɪɪ no, ɛɛ rɛ nala hʊ aa hɔŋ kɪ di kɪna hʊ
kɪdɪgɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa
sɪ di kɪna Wɪɪsɪ koro hʊ tɪyaŋ.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu maga namaga no a baa, “Baal kɪdɪgɪ rɛ gyɪ
sii yɪrɪ laŋŋɪbal, a leŋ ba yaa kɪdiiliye su lee buloŋ.
17 Kɪdiiliye hʊ gyɪ aa ko yaa siri, ʊ tɪŋ ʊ tʊŋtʊnna kɪdɪgɪ
dɪ ʊ mʊ basɪ tɪya nala hʊ ʊ aa yɪra anɪɪ wɪɪ buloŋ yaa siri
rɛ, dɪ ba kɪ ko.
18 Ʊ aa mʊʊ yɪrɪ ba, ba buloŋ vɪya, ka kɪdɪgɪ buloŋ kɪ daga
wɪɪ hʊ aa tɪŋ ʊ bɪ sɪ wuwo mʊ. Laa sɪya nal hʊ baa, ‘Baga
rɛ ŋ yɔbɔ a kɪ kyɛ dɪ ŋ mʊ na. Ɛɛwɪya, ŋ aa sʊla ɪ rɛ, ŋ bɪ
sɪ wuwo ko.’
19 Kɪdɪgɪ mɛ baa, ‘Nɔpalɪya tʊŋnyʊwa bʊnɔŋ nɛ ŋ yɔbɔ
a kɪ kyɛ dɪ ŋ kaŋ mʊ pala na. Ɛɛwɪya, sʊlɪɪ rɛ, ŋ mɛ bɪ sɪ
wuwo ko.’

20 Kıdıgı tıına mɛ baa, ‘Kyɛɛ no rɛ ŋ kpaa haaŋ. Ɛɛ wıya
ŋ mɛ bı sı wuwo ko.’
21 Ɛɛ rɛ tʊŋtʊnnı hʊ mııgı mʊ bası tıya ʊ nıhıyawʊ hʊ. Ʊ
aa nıı gɛɛ, ʊ baaŋ sii kıŋkaŋ. Ɛɛ rɛ ʊ bıl bası tıya ʊ a baa,
‘Lıı lagılagı, a mʊ ŋmaŋbala hʊ nyʊʊsı abee bee hʊ tıyaŋ
ŋmaŋbiisi buloŋ, a yırı nyaaba abee gbarıga abee nyʊlıma,
abee nala hʊ naası abee ba nosi aa sʊba buloŋ.’
22 Lagılagı dı tʊŋtʊnnı hʊ lıya rɛ, a yırı nala hʊ buloŋ ba
ko gyʊʊ. Ka ʊ gyʊʊ bası tıya ʊ nıhıyawʊ hʊ anıı nala hʊ ko
rɛ, dı amɛ lee ha kaa rɛ.
23 Ɛɛ rɛ ʊ nıhıyawʊ hʊ bıl bası tıya ʊ a baa, ‘Bıl lıı mʊ
bagısı ŋmaŋsı abee bagısı hʊ tıı, a yırı nala dı ba ko gyʊʊ,
dı dıya hʊ su.’
24 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, nala hʊ ŋ aa laa sıya yırı hʊ, ba
kıdıgı buloŋ nyʊwa paalı bı sı dige kıdiiliye no.”

Yesu hal tıŋıı memii
Matiwu 10.37-38

25 Yesu bıl aa lıı kpa ŋmanıı kı mʊ, nıgyamaa sii paa tıŋa
ʊ hal. Nyɛ rɛ ʊ mııgı bası tıya ba a baa,
26 “Dı nal buloŋ nɛ sı ko ŋ lee, see dı ʊ tıına kyo ŋ a te
gɛɛ ʊ aa kyo ʊ kuwo abee ʊ naa, abee ʊ haaŋ bee ʊ balıya,
abee ʊ naabalıya abee ʊ tıı. Dı gɛɛ daa, ʊ bı sı wuwo yaa
ŋ hatınnı.
27 Nal hʊ buloŋ aa bı kpaa ʊ tıı daagarıı baası a kı tıŋa
ŋ hal, ʊ bı maga dı ʊ yaa ŋ hatınnı.
28 Dı nal lɛ aa kyɛ dı ʊ saa dıya, ʊ aa laa sıya hɔŋ nɛ, a
bıını na dı molbiye hʊ ʊ aa kana sı wuwo saa dıya hʊ teŋ
koo ba bı sı wuwo.
29 Dı ʊ rɛ bı yaa gɛɛ, aŋ piili dıya hʊ sayı, dı molbiye hʊ
ko buwo dı ʊ bı saa dıya hʊ teŋ, nala sı na wıboriye hʊ ʊ
aa yaa, a mʊma ʊ.
30 Ba sı baa, ‘Baal no piile dı ʊ saa dıya rɛ aŋ bı wuwo
saa teŋ.’
31 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga kıdıgı a baa, ‘Dı kuwori rɛ
sii kaŋ nala tusi fi, a kı mʊ dı ʊ yuwo ʊ kuwori dɔŋtıına, ka
dı ʊ kuwori dɔŋtıına hʊ mɛ kaŋ nala tusi mɔlıya, see dı ʊ
ha laa sıya hɔŋ a bıını na dı ʊ sı wuwo yuwo di ʊ dɔŋtıına
hʊ koo ʊ bı sı wuwo yuwo di ʊ, ka dı ʊ na mʊ yuwo hʊ.
32 Dı ʊ rɛ ko bıını na anıı ʊ bı sı wuwo yuwo di ʊ
kuwori dɔŋtıına hʊ, see dı ʊ ta tıŋdaala dı ba mʊ kyeŋ
ʊ kuwori dɔŋtıına hʊ libolii tıyaŋ, a sʊla ʊ dı ʊ leŋ dı ba
marı dɔmɔŋ.’
33 Nyɛ rɛ Yesu yaŋ bası tıya ba a baa, ‘Ɛɛ tıı rɛ, ma kıdıgı
buloŋ bı sı wuwo yaa ŋ hatınnı, see dı ı vıya kıŋ buloŋ ı
aa kana a ta.” ’

Kɪŋ aa bɪ kaŋ tɔnɔ, ba aa kpa yuwo ta rɛ
Matiwu 5.13; Maakɪ 9.50

34 "Yɪsɪ sʊma, amɛ dɪ ʊ sʊmɪŋ nɛ ko lɪɪ, ɪ bɪl bɪ sɪ wuwo
yaa dɪ ʊ sʊma.
35 Ɪ bɪl bɪ sɪ wuwo kpa ʊ we baga tɪyaŋ mɛ gba dɪ ʊ leŋ
dɪ kɪna marɪ. See ɪ aa kpaa yuwo ta, beewɪya ʊ bɪl bɪ kaŋ
tɔnɔ buloŋ. Nala hʊ aa kaŋ dɪgɪna, ma gyegili nɪɪ wɪya no
weliŋ."

15

Yesu maga piyesi aa nyʊgɪsa namaga
Matiwu 18.12-14

1 Kyɛɛ kɪdɪgɪ lampolaala abee wɪbɔŋyaala yʊga sii ko Yesu
lee rɛ, dɪ ba gyegili nɪɪ ʊ wɪbasɪɪ.
2 Ɛɛ rɛ Farasiima abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hʊ piili kɪ
gʊrɪmɪ wɪya a baa, "Baal no leŋ wɪbɔŋyaala kɪ ko ʊ lee
rɛ, haalɪ ʊ beel-ba laŋŋɪ kɪ di kɪna."
3 Yesu aa nɪɪ gɛɛ, ʊ maga namaga no tɪya ba a baa,
4 "Ma leŋ á kpa anɪɪ ma kɪdɪgɪ rɛ kaŋ piyese kɔɔ, dɪ kɪdɪgɪ
nyʊgɪsɪ, ɛɛ rɛ ʊ sɪ yaa? Ʊ aa leŋ piyese mɔllɪbanaa bee fi
abee nibi hʊ rɛ ʊ ta pogo tɪyaŋ, ka dɪ ʊ gɔllɪ kyɛ piyesi hʊ
aa nyʊgɪsa hʊ. Dɪ ʊ rɛ ko bɪ na ʊ, ʊ bɪ sɪ laa nyʊwa mɪɪgɪ
ko bee.
5 Dɪ ʊ rɛ ko na ʊ, ʊ aa kpa ʊ rɛ ʊ baasɪ mʊ dɪya abee
teŋfɪyɛlʊʊ.
6 Dɪ ʊ ko pele dɪya, ʊ aa yɪrɪ ʊ kyaŋsɪ abee ʊ dɔŋtɪŋsɪ rɛ, ʊ
basɪ tɪya ba a baa, 'Ma leŋ dɪ á buloŋ tenni fɪyɛlɪ. Beewɪya,
ŋ naa ŋ piyesi hʊ aa nyʊgɪsa hʊ rɛ.'
7 Ɛɛ tɪɪ rɛ, 'Dɪ wɪbɔŋyaaldɪgɪ dʊŋ mɛ rɛ bɪrɪma lɪɪ ʊ
wɪbɔmɔ tɪyaŋ, nala hʊ aa we Wɪɪsɪbee tɪyaŋ tenni sɪ fɪyɛlɪ
ʊ wɪya, a te nala mɔllɪbanaa bee fi abee nibi aa bɪɪna anɪɪ
ba kaŋ tɪpʊlʊŋ nɛ, a bɪ maga dɪ ba bɪrɪma lɪɪ ba wɪbɔmɔ
tɪyaŋ." '

Haaŋ hʊ molbinʊʊ aa nyʊgɪsa

8 "Koo ma leŋ á kpa anɪɪ haaŋ kɪdɪgɪ rɛ kaŋ molbinʊʊ
kɪna fi, dɪ kɪdɪgɪ nyʊgɪsɪ, ɛɛ rɛ ʊ sɪ yaa? Ʊ aa kyol diŋ nɛ,
dɪ ʊ tige ʊ dɪya buloŋ, a deŋ weliŋ a ko mʊ na ʊ.
9 Dɪ ʊ rɛ ko na ʊ, ʊ aa yɪrɪ ʊ kyaŋsɪ abee ʊ dɔŋtɪŋsɪ buloŋ
nɛ ʊ ko laŋŋɪ, a basɪ tɪya ba a baa, 'Ma leŋ dɪ á buloŋ tenni
fɪyɛlɪ. Ŋ molbii hʊ aa nyʊgɪsa hʊ, ŋ naa ʊ rɛ.'
10 Ɛɛ rɛ Yesu baa, 'Ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, nyɛ tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ
malɪkasɪ mɛ tenni aa fɪyɛlɪ, dɪ wɪbɔŋyaaldɪgɪ rɛ ko bɪrɪma
lɪɪ ʊ wɪbɔmɔ tɪyaŋ." '

Yesu maga biye hʊ aa nyʊgɪsa namaga

11 Yesu bɪl maga namaga kɪdɪgɪ a baa, “Baal kɪdɪgɪ rɛ gyɪ
we doŋ a kaŋ ʋ biibaala balɪya.
12 Ɛɛ rɛ haŋbiye hʋ tɪɪna sii basɪ tɪya ʋ kuwo a baa, ‘Ɲ
kuwo, kyaŋ hʋ ɪ aa sɪ sʋba aŋ ka tɪya ma, kpa ŋ tol tɪya ŋ.’
Ɛɛ rɛ ʋ kaŋ kɪna hʋ kpaa ba.
13 Ʋ bɪ pɪɪsa, ka haŋbiye hʋ tɪɪna sii kpa kɪna hʋ buloŋ
ʋ aa laa, a yallɪ, a sii kpa mʋ we paalʋʋ bolii kɪdɪgɪ tɪyaŋ.
Doŋ nɛ ʋ kaŋ molbiye hʋ mʋ, a kpa yaa wɪvɪyagyɪmɪya, ba
buloŋ teŋ.
14 Saŋa hʋ ʋ kɪŋ kɪŋ buloŋ aa tene tɪyaŋ nɛ losi sii gyʋʋ
doŋ paalʋʋ kɪŋkaŋ, ʋ kyɛ kɪdiilii buloŋ lɔlɔ dɪ ʋ di.
15 Nyɛ rɛ ʋ sii mʋ na tʋma tɔɔ hʋ tɪmma baal kɪdɪgɪ lee.
Baal hʋ kana ʋ mʋ dɪ ʋ kɪ deŋ ʋ porikusi ʋ baga tɪyaŋ.
16 Ʋ aa deŋ porikusi hʋ mɛ, ka nal buloŋ bee tɪya ʋ
kɪdiiliye. Ʋ aa hɔŋ deŋ anɪɪ dɪ ʋ rɛ fa naa porikusi hʋ
kɪdiiliye badɔmɔŋ mɛ gba, ʋ aa dii rɛ.
17 Doŋ tɪyaŋ nɛ ʋ hakɪla yaŋ ko wɪɪ hʋ ʋ aa yaa, abee
tʋwara hʋ tɪyaŋ ʋ aa wee. Ɛɛ rɛ ʋ bɪɪnɪ ʋ tɪya tɪyaŋ a baa,
‘Ɲ kuwo mɛ kaŋ tʋŋtʋnna rɛ yʋga. Ba buloŋ nʋrɪgɪ kɪdiiliye
tɪyaŋ, a di aŋ kɪ ka, aŋka ŋ ko we daha a kɪ sʋba losi.
18 Ɲ sɪ sii a mɪɪgɪ mʋ ŋ kuwo lee. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko mʋ, ŋ
sɪ basɪ tɪya ʋ a baa, Ɲ kuwo, wɪɪ hʋ ŋ aa yaa, ŋ yaa kyogi
Wɪɪsɪ rɛ, a yaa kyogi ɪ mɛ.
19 Ɲ bɪl bɪ maga dɪ ɪ kana ŋ yaa ɪ biye. Kpa ŋ dɪ ŋ yaa ɪ
tʋŋtʋnna hʋ kɪdɪgɪ á tʋma kɪ tɪya ɪ.’ Ɛɛ rɛ ka ʋ sii kpa kɪ
mʋ ʋ kuwo lee.
20 Ʋ ha gyɪ mʋʋ we libolii rɛ a kɪ ko, ka ʋ kuwo hʋ na ʋ.
Sikii buloŋ kana ʋ. Ʋ sii fá mʋ guwori ʋ.
21 Ɛɛ rɛ biye hʋ basɪ tɪya ʋ kuwo a baa, ‘Ɲ yaa kyogi Wɪɪsɪ
rɛ, a yaa kyogi ɪ mɛ. Ɲ bɪl bɪ maga dɪ ɪ kana ŋ yaa ɪ biye.’
22 Amɛ ʋ kuwo basɪ tɪya ʋ dɪya tʋŋtʋnna a baa, ‘Ma mʋ
lagɪlagɪ, a paa gaweliye kaŋ ko laalɪ ʋ. Ma kpa nonipiri a
we ʋ noŋ aŋ paa naatɔbɔ mɛ a we ʋ.
23 Ma lɪɪ kaŋ nɔfara ko gyʋʋ kpʋ, dɪ á buloŋ kyaŋ, dɪ á
tenni fɪyɛlɪ.
24 Ʋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ŋ biye no fa sʋba rɛ aŋ sii. Ʋ fa nyʋgɪsa
rɛ, ka á bɪl na ʋ nyɛ. Ɛɛ rɛ ba kɪ di kɪna, a kɪ gbɪyalɪ abee
teŋfɪyɛlʋʋ.” ’
25 Saŋa no tɪyaŋ dɪ biye hʋ maana mɛ we baga tɪyaŋ. Ʋ
bee koyi saŋa aa ko pele, ʋ sii kɪ ko bee. Ʋ ko kɪ kpaga dɪya,
dɪ ʋ nɪɪ ba aa ŋmaa kɪna a kɪ gʋwa.
26 Ɛɛ rɛ ʋ yɪrɪ ʋ kuwo dɪya tʋŋtʋnna kɪdɪgɪ a pɪyɛsɪ ʋ a
baa, “Bekine wɪya rɛ ba kɪ yaa daha?”
27 Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ʋ a baa, “Ɪ naabiye hʋ rɛ mɪɪgɪ ko. Ɛɛ
rɛ ɪ kuwo kaŋ nɔfara kpʋ a tɪya ʋ, beewɪya ʋ mɪɪgɪ ko dɪya

abee laaŋfɪya rɛ.”
28 Nyɛ rɛ biye hʋ maana hʋ na baaŋ kɪŋkaŋ, aŋ vɪya dɪya
gyʋʋyɪ. Ɛɛ rɛ ʋ kuwo ko lɪɪ, a sʋla ʋ dɪ ʋ ko gyʋʋ dɪya.
29 Doŋ nɛ ʋ basɪ tɪya ʋ kuwo a baa, “Bɪsɪ no buloŋ tɪyaŋ ŋ
tʋŋ tʋma rɛ weliŋ a tɪya ɪ anɪɪ yoŋ. Ɲ ha bɪ maakyiye vɪya
ɪ nyʋwa kyɛdɪgɪ mɛ. Ba buloŋ tɪyaŋ, bekiŋ nɛ ɪ yaa tɪya ŋ?
Ɪ ha bɪ kaŋ bʋʋŋ mɛ gba tɪya ŋ dɪ ŋ bee ŋ kyaŋsɪ mɛ kpʋ
kyaŋ.
30 Ka ɪ biye no kaŋ ɪ kɪna buloŋ mʋ kyogi ta gyaŋtɪrɪsɪ
tɪyaŋ, aŋ mɪɪgɪ ko dɪya, ɪ ha bɪl sii kaŋ nɔfara kpʋ tɪya ʋ.”
31 Ɛɛ rɛ biye hʋ kuwo basɪ tɪya ʋ a baa, “Ɲ biye, ɪ kɛ we
dɪya tɪyaŋ nɛ saŋa buloŋ. Kɪŋ buloŋ ŋ aa kana, ɪ rɛ tɪŋa ʋ.
32 Amɛ ʋ maga dɪ á leŋ á tenni fɪyɛlɪ rɛ dɪ á gbɪyalɪ,
beewɪya ʋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ɪ naabiye no fa sʋba rɛ aŋ sii. Ʋ
fa nyʋgɪsa rɛ, ka á bɪl na ʋ nyɛ.”

16

Yesu maga tʋŋtʋnnɪ-hɪyawʋ hʋ aa bɪ kaŋ wɪtɪɪ namaga

1 Yesu gyɪ maga namaga no tɪya ʋ hatɪnna rɛ a baa, “Kɪna
tɪɪna kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we doŋ, a kaŋ tʋŋtʋnnɪ kɪdɪgɪ, a leŋ ʋ
kɪ deŋ ʋ kɪna. Ɛɛ rɛ nala ko basɪ tɪya kɪna tɪɪna hʋ anɪɪ ʋ
tʋŋtʋnnɪ hʋ kaŋ ʋ dʋwa buloŋ kyogi kɪ ta rɛ.
2 Ʋ aa nɪɪ gɛɛ, ʋ leŋ ba mʋ yɪrɪ ʋ ko, ʋ pɪyɛsɪ ʋ a baa,
‘Deŋ na ɪ wɪkanɪya hʋ ŋ aa nɪɪ. Ɪ bɪl bɪ maga dɪ ɪ yaa ŋ
tʋŋtʋnnɪ-hɪyawʋ. Ɛɛwɪya, leŋ dɪ ŋ gyɪŋ ɛɛ bee ɛɛ buloŋ ɪ
aa kpaa ŋ molbiye tʋma.’
3 Ɛɛ rɛ baal hʋ bɪɪnɪ ʋ tɪya tɪyaŋ a baa, ‘Ɲ nɪhɪyawʋ aa
kyɛ dɪ ʋ kile ŋ tʋma tɪyaŋ nyɛ, ɛɛ rɛ ŋ sɪ yaa? Ɲ bɪ kaŋ dee
ŋ aa sɪ pala di. Ɲ bɪl bɪ sɪ wuwo gɔllɪ kɪ sʋla kɪna mɛ. Ɲ sɪ
kɪ fá hɪɪsɪ.
4 Ɲ gyɪŋ gɛɛ ŋ aa sɪ yaa a wuwo kaŋ kyaŋsɪ rɛ, dɪ ŋ tʋma
no rɛ ko kyogi mɛ, dɪ ba kana ŋ weliŋ ba dɪɪsɪ tɪyaŋ.’
5 Ɛɛ rɛ ʋ yɪrɪ nala hʋ buloŋ aa di ʋ nɪhɪyawʋ hʋ kyɪma,
ba kɪ ko kɪdɪgɪ kɪdɪgɪ. Ɛɛ rɛ ʋ yɪrɪ buŋbuŋ nal hʋ a pɪyɛsɪ
ʋ, ‘Ɲ nɪhɪyawʋ kyɪŋ ɪ aa diye yaa baŋmɛ rɛ?’
6 Ɛɛ rɛ ʋ baa dɪ nʋʋ aŋkʋrɪsɪ kɔɔ rɛ ʋ kyɪma. Ɛɛ rɛ
tʋŋtʋnnɪ-hɪyawʋ hʋ kpaa teŋ hʋ aa daga ʋ kyɪŋ a tɪya ʋ
aŋ baa, ‘Teŋ no daga anɪɪ ɪ kyɪŋ yaa nʋʋ aŋkʋrɪsɪ kɔɔ rɛ.
Amɛ mɪɪgɪ kaŋ sabɪ aŋkʋrɪsɪ mɔllɪbalɪya abee fi.’
7 Ɛɛ rɛ ʋ bɪl yɪrɪ kɪdɪgɪ tɪɪna mɛ a pɪyɛsɪ ʋ a baa, ‘Ka ɪ mɛ?’
Ʋ mɛ baa dɪ ʋ kyɪŋ yaa mɪbʋwara tusi rɛ. Ɛɛ rɛ tʋŋtʋnnɪ-
hɪyawʋ hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, ‘Teŋ hʋ aa daga ɪ kyɪŋ nɛ nyɛ.
Amɛ mɪɪgɪ kaŋ sabɪ bʋwara kɔɔsɪ kyori.
8 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ kɪna tɪɪna hʋ bigisi sɪŋgɪrɪŋtɪɪna no aŋ
baa dɪ ʋ yaa kuwokeri rɛ abee wɪgyʋŋ no ʋ aa kana a kaŋ kɪ

yaa wıbɔmɔ. Beewıya nala hʋ aa kyo dʋnıya kına kıŋkaŋ, ba kaŋ kı kyɛ wıgyʋŋ nɛ weliŋ, a kı pɛ dɔmɔŋ tıyaŋ a te nala hʋ aa tıŋ Wıısı.'

9 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ʋ hatınna hʋ a baa, 'Ɲ bası kı tıya ma rɛ, ma kpa ma dʋnıya kına a kyɛ kyaŋsı. Dı kına hʋ rɛ ko teŋ, dı Wıısı laa ma we ʋ lee, dı ma we doŋ a kaŋ kı mʋ deŋdeŋ.'

10 Dı nal lɛ wuwo deŋ kına mʋhʋ nyuu abee wıtıı, ɛɛ daga anıı ʋ aa wuwo ʋ deŋ kıgyamaa mɛ rɛ abee wıtıı. Amɛ dı nal lɛ bı wuwo deŋ kına mʋhʋ nyuu abee wıtıı, ɛɛ daga anıı ʋ bı sı wuwo deŋ kıgyamaa nyuu mɛ abee wıtıı.

11 Dı ı rɛ bı wuwo kı deŋ dʋnıya kına nyuu abee wıtıı, nal buloŋ bı sı kpa kına aa kaŋ tɔnɔ a we ı nosi tıyaŋ dı ı kı deŋ.

12 Dı ı rɛ bı wuwo kı deŋ nala kına abee wıtıı, aŋnɛ rɛ sı laa nyʋwa kpa ı tıı kına tıya ı dı ı kı deŋ?

13 Yoŋdıgı bı sı wuwo tʋma kı tıya nıhıyası balıya. Ʋ sı kyo kıdıgı aŋ haası kıdıgı. Ʋ sı kı tıŋ kıdıgı abee wıtıı aŋ kı tıŋ kıdıgı mɛ abee dawarı. Ɛɛ tıı rɛ, nal bı sı wuwo tıŋ molbiye tıyaŋ aŋ bıl tıŋ Wıısı mɛ."

Yesu bası wıya tıya Farasiima
Matiwu 11.12-13; 5.31-32; Maakı 10.11-12

14 Farasiima hʋ aa nıı wıya hʋ Yesu aa basa, ba kı kyʋʋsı lee lee buloŋ, beewıya ba fa kyo molbiye rɛ weliŋ.

15 Doŋ nɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, "Na ma aa kyɛ dı nala bıını anıı ma kaŋ wıtıı rɛ, amɛ Wıısı kɛ gyıŋ ma tısı rɛ. Kına hʋ aa yaa sıfıyaŋ kına nihuwobisi lee, ba aa rɛ yaa kıtɔɔnı Wıısı kɛ lee."

16 Nyɛ rɛ Yesu bıl baa, "Wıısı mırısı hʋ Moosi gyı aa saba biŋ, abee wıya hʋ Wıısı tıŋdaala gyı aa basa, ba buloŋ gyı pına rɛ, a kaŋ mʋ pele saŋa hʋ Gyɔɔŋ Wıısınııfool hʋ gyı aa ko. Ɛɛ hal tıyaŋ, a yaŋ bıl piili haŋ saŋa hʋ a kaŋ kı ko gyınaŋ, ba bası Wıısı koro hʋ wıweliye rɛ a kı tıya nala. Ɛɛ rɛ nal buloŋ sii kı lʋga sıfıyaŋ dı ʋ gyʋʋ Wıısı koro hʋ.

17 Wıısınyuu abee taŋha buloŋ aa sı pirigi dııgı, ʋ rɛ sı yaa mɔl a te wıbiibiye mɛ aa sı dısı mırısı hʋ Moosi aa saba tıyaŋ.

18 Baal hʋ buloŋ aa vıya ʋ haaŋ, aŋ bıl mʋ kpa hadıma, ʋ yaa sɔŋsɔnnı rɛ. Baal hʋ mɛ buloŋ aa kpaa haaŋ aa vıya ʋ bala, ʋ mɛ yaa sɔŋsɔnnı."

Yesu maga kına tıına kıdıgı abee Laazʋrɔsı namaga

19 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga a baa, "Kına tıına kıdıgı rɛ gyı we doŋ, a gyı kı laalı gabala dʋŋ, aŋ we sʋma dʋŋ tıyaŋ kyɛɛ bee ʋ nyʋwa buloŋ.

20-21 Nyaabʋ kıdıgı mɛ gyı we doŋ ba kı yırı Laazʋrɔsı, ʋ teŋ buloŋ gyı yaa dʋgʋlıya. Ʋ gyı aa sii leŋ ba kana ʋ mʋ holli kına tıına hʋ dimbeenyʋwa tıyaŋ nɛ. Ʋ gyı aa kı yıyɛlı anıı kına tıına hʋ ko kı di kına, kına hʋ aa sı tele taŋha dı ʋ mɛ paa ba di. Haalı, ka vası mɛ gyı aa ko kı lenni nyaabʋ hʋ dʋgʋlıya hʋ.

22 Ɛɛ rɛ nyaabʋ hʋ sii sʋba. Malıkası ko kpa ʋ a kaŋ mʋ holli Abıraham logiŋ Wıısıbee tıyaŋ, ʋ kı nıı sʋma.

23 Ka kına tıına hʋ mɛ sii sʋba, ba kpa ʋ hogo. Ʋ mʋ gyʋʋ diŋ a we tʋwara tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ʋ deŋ mʋ na Abıraham dı ʋ hɔŋ libolii, ka Laazʋrɔsı mɛ hɔŋ ʋ logiŋ.

24 Ɛɛ rɛ ʋ yırı Abıraham a baa, ‘Ŋ kuwo Abıraham, fá ŋ sikii aŋ tıŋ Laazʋrɔsı dı ʋ kaŋ ʋ nonii taga nıı, a kaŋ ko lulo we ŋ naŋdeliŋ tıyaŋ. Ŋ aa na tʋwara rɛ weliŋ diŋ no tıyaŋ.’

25 Ɛɛ rɛ Abıraham bası tıya ʋ a baa, ‘Ŋ biye, liisi mʋ pele saŋa hʋ ı gyı aa we ı mııbol tıyaŋ, ı fa aa nıı sʋma rɛ weliŋ, aŋka Laazʋrɔsı fa we tʋwara tıyaŋ. Amɛ lagılagı no, Wıısı leŋ Laazʋrɔsı bembii fıyɛlı rɛ daha, aŋka ı mɛ we tʋwara tıyaŋ.

26 Ɛɛ dʋŋ mɛ daa, bootogi luŋii rɛ pıŋ á beel-ma paga tıyaŋ. Dı nala hʋ aa we á lee rɛ aa kyɛ dı ba lıı kyol a mʋ ma lee, ba bı sı wuwo. Nal mɛ bı sı wuwo lıı ma lee a kyol ko á lee.’

27 Ɛɛ rɛ kına tıına hʋ bıl bası tıya ʋ a baa, ‘Ŋ kuwo Abıraham, ɛɛ kɛ, ŋ aa sʋla ı dı ı tıŋ Laazʋrɔsı dı ʋ mʋ ŋ kuwo dıya.

28 Ŋ naabalıya bɔnɔŋ ha we doŋ. Leŋ dı ʋ mʋ kʋrısı ba dıgına dı ba mɛ ta maakyiye ko gyʋʋ tʋwara no tıyaŋ.’

29 Ɛɛ rɛ Abıraham bası tıya ʋ a baa, ‘Wıya hʋ Moosi abee Wıısı tıŋdaala hʋ aa saba biŋ, ı naabalıya hʋ gyıŋ ba rɛ. Leŋ dı ba gyegili nıı ba aŋ kı tıŋ ba.’

30 Ɛɛ rɛ kına tıına hʋ bıl baa, ‘Ŋ kuwo, ɛɛ dʋŋ bı maga. Amɛ dı nal lɛ sii sʋʋ tıyaŋ a mʋ ba lee, ɛɛ kɛ ba sı bırımı lıı ba wıbɔmɔ tıyaŋ.’

31 Ɛɛ rɛ Abıraham bıl bası tıya ʋ a baa, ‘Dı ba aa rɛ bı sı gyegili nıı wıya hʋ Moosi abee Wıısı tıŋdaala hʋ aa saba, ɛɛ daga anıı dı nal lɛ sii sʋʋ tıyaŋ a mʋ bası tıya ba mɛ, ba ha bı sı laa di.” ’

17

Yesu bası wıbɔmɔ yayı wıya
Matiwu 18.6-7, 21-22; Maakı 9.42

1 Yesu gyı bası tıya ʋ hatınna hʋ rɛ a baa, “Wıya hʋ aa sı leŋ dı nala yaa wıbɔmɔ, ba sı we doŋ. Amɛ nal hʋ aa sı leŋ dı nala yaa wıbɔmɔ, ʋ tıına sı na tʋwara kıŋkaŋ.

2 Dı ba aa rɛ kpaa nɔŋ vʊwa laalı ʊ bagına tıyaŋ, a kpa ʊ
yuwo we mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ dı ʊ nyʊwa nıı sʊba, ɛɛ rɛ kpıya
ʊ aa we ʊ mııbol tıyaŋ a leŋ dı nala hʊ aa tınə ŋ hal kıdıgı
yaa wıbɔŋ.
3 Ma pɔ ma tıı ma weliŋ. Dı ı dɔŋtıına ko yaa ı wıbɔŋ,
leŋ dı ʊ gyıma. Dı ʊ rɛ ko baa ʊ kyogo rɛ, kpa kyɛ ʊ.
4 Dı ı dɔŋtıına rɛ villi yaa wıı kyogi ı kyɛdıgı a maga gɛɛ
buloŋ mɛ, ka dı ʊ ko yaa buloŋ, ʊ mııgı ko a baa dı ʊ kyogo
rɛ, kpa kyɛ ʊ."

Wıısı laadii

5 Ɛɛ rɛ Yesu kpambısı hʊ bası tıya ʊ a baa, "Á Tıına, leŋ
dı á marı laa Wıısı di yʊga."
6 Ɛɛ rɛ á Tıına Yesu bası tıya ba a baa, "Dı mamaa rɛ fa
laa Wıısı di mʊhʊ tıı mɛ, ma sı wuwo bası tıya tıya no dı ʊ
bee ʊ naaliliye buloŋ sii kyuri mʊ pɔ mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ, dı
ʊ kɔnı tıŋ ma nyʊwa."

Tʊŋtʊnnı-welii wıyaalıya

7 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Dı ma kıdıgı rɛ kaŋ tʊŋtʊnnı dı ʊ kı
pala ı baga, koo ʊ kı daa ı piyese, dı ʊ rɛ lıı baga koo pedaa
ko, ı sı bası tıya ʊ a baa dı ʊ yaa lagı a di ʊ kıdiiliye koo?
8 Aayı, ı sı bası tıya ʊ dı ʊ sii yaa kıdiiliye tıya ı, aŋ yaa
siri a ko tıga tıya ı, aŋ yaa wıı hʊ buloŋ ı aa kyɛ a tıya ı. Dı
ı rɛ ko di teŋ, dı ʊ mɛ yaŋ na di.
9 Ɪ sı laa nyʊwa kyʊwalı ı tʊŋtʊnnı akuu ʊ aa tʊŋ tʊma
hʊ ı aa daga ʊ wıya koo?
10 Ɛɛ rɛ ma mɛ yaŋ kıı! Dı mamaa rɛ ko tʊŋ tʊma hʊ ba
aa tıya ma dı ma tʊma, ʊ maga dı ma baa, 'Á yaa tʊŋtʊnna
rɛ, á bı maga dı ba lɔllı ma, beewıya á tʊma rɛ á tʊma." '

Yesu tııbı gbegisi fi

11 Ɛɛ rɛ Yesu gyı bıl sii kı mʊ Gyerusalɛm, a gyı mʊ tıŋ
Samaarıya abee Galili paalʊʊ paga a kı mʊ.
12 Ʊ mʊʊ dı ʊ gyʊʊ tɔɔ kıdıgı, dı gbegisi fi rɛ ko kı kyeme
ʊ gɛɛ.
13 Ɛɛ rɛ ba gyı mʊ sıŋ libolii, aŋ huwori yırı ʊ a baa, "Yesu,
á nıhıyawʊ, fá á sikii."
14 Doŋ nɛ Yesu na ba a bası tıya ba a baa, "Ma kaŋ ma tıı
mʊ daga wıkyʊwal sılaala hʊ dı ba sʊnnı ma na." Nyɛ rɛ
ba kpa kı mʊ. Ba aa mʊʊ hʊ tıyaŋ nɛ, ba gbegisi hʊ pirigi
nyʊgısı.
15 Ba tıyaŋ kıdıgı aa yaa Samaarıya tıına aa naa dı ʊ deye
gɛɛ, ʊ mııgı ko Yesu lee a kı dannı Wıısı yʊga.
16 A mʊ tuu gbinni Yesu sıya tıyaŋ aŋ kyʊwalı ʊ
aŋgyʊwasʊ.

17 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ma nala fi hʊ buloŋ daa ŋ tɪıbɪ? Lee rɛ nibi hʊ kɛ we?
18 Bee rɛ tɪŋ baal no aa bɪ yaa Gyuu dʊŋ mɪıgɪ ko dɪ ʊ kyʊwalɪ Wɪısɪ aŋgyʊwasʊ?”
19 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya baal hʊ a baa, “Sii kɪ mʊ, ɪ aa laa Wɪısɪ di rɛ tɪŋ ɪ deye.”

Yesu basɪ Wɪısɪ koro hʊ koyi wɪya
Matiwu 24.23-28, 37-41

20 Farasiima badɔmɔŋ gyɪ pɪyɛsɪ Yesu dɪ saŋa bee tɪyaŋ nɛ Wɪısɪ koro hʊ sɪ ko? Ɛɛ rɛ ʊ basɪ tɪya ba a baa, “Wɪısɪ koro hʊ koyi bɪ yaa wɪı ɪ aa sɪ wuwo na abee ɪ sɪı.
21 Wɪısɪ koro hʊ we ma tɪyaŋ nɛ. Ɛɛwɪya, nal buloŋ bɪ sɪ wuwo baa, ‘Ma deŋ na, ʊ we daha, koo ʊ we lee kɪdɪgɪ dɔŋ.” ’
22 Doŋ nɛ Yesu mɪıgɪ basɪ tɪya ʊ hatɪnna hʊ a baa, “Saŋa kɪdɪgɪ sɪ pele dɪ ma kɪ kyɛ dɪ ma hɔŋ Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye lee kyɛdɪgɪ dʊŋ mɛ gba, amɛ ma bɪ sɪ na gɛɛ.”
23 Nala badɔmɔŋ sɪ basɪ tɪya ma a baa, “Na, ʊ rɛ nyɛ, koo, na ʊ rɛ we daha.” Dɪ ba aa rɛ ko basɪ gɛɛ, ma ta lɪı gɔllɪ kɪ kyɛ ʊ.
24 Kyɛɛ hʊ Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa sɪ mɪıgɪ ko, nal buloŋ sɪ na ŋ anɪı duwoŋ aa lɪgɪsɪ a kyaanɪ wɪısɪnyuu nal nal buloŋ na ʊ gɛɛ.
25 Amɛ ŋ sɪ laa sɪya na tʊwara, ka dɪ ma gyɪnaŋ nala ha vɪya ŋ.
26 Saŋa hʊ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa sɪ mɪıgɪ ko, ʊ sɪ kɪı gɛɛ anɪı saŋa hʊ Nowa gyɪ aa we ʊ mɪıbol tɪyaŋ.
27 Nowa saŋa hʊ tɪyaŋ, nal nal buloŋ gyɪ we doŋ nɛ, a di aŋ kɪ nyʊwa, haana kɪ yala balama, baala mɛ kɪ paa haana, a mʊ pele kyɛɛ hʊ Nowa gyɪ aa gyʊʊ nɪıduworiboro hʊ, ka nɪı ko kpʊ nɪkaalɪya hʊ buloŋ.
28 Ɛɛ rɛ ba gyɪ kɪı saŋa hʊ tɪyaŋ Lɔɔtɪ mɛ gyɪ aa we ʊ mɪıbol tɪyaŋ. Nala buloŋ gyɪ we doŋ nɛ, a di aŋ kɪ nyʊwa, badɔmɔŋ kɪ yallɪ kɪna, badɔmɔŋ mɛ kɪ yɔbɔ, badɔmɔŋ kɪ doho kɪna, badɔmɔŋ mɛ kɪ saa dɪısɪ.
29 Ka kyɛɛ hʊ Lɔɔtɪ aa lɪı Sodɔm tɪyaŋ, diŋ abee gyɪrɪbʊyɪ gyɪ lɪı wɪısɪnyuu rɛ, a ko tuu kpa nɪkaalɪya hʊ buloŋ aa we doŋ di.
30 Ɛɛ tɪı rɛ ba sɪ kɪı kyɛɛ hʊ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye mɛ aa sɪ mɪıgɪ ko.
31 Haŋ kyɛɛ hʊ dɪ nal lɛ we salnyuu, ʊ ta bɪl kɪ lʊga dɪ ʊ tuu gyʊʊ ʊ dɪya a paa ʊ kɪna. Ɛɛ tɪı rɛ, dɪ nal mɛ rɛ we baga tɪyaŋ, ʊ ta bɪl kɪ lʊga dɪ ʊ mɪıgɪ mʊ dɪya a kpa kɪŋ buloŋ.
32 Ma liisi mʊ na wɪı hʊ gyɪ aa yaa Lɔɔtɪ haaŋ.

33 Nal hʋ buloŋ aa kyɛ dı ʋ laa ʋ tıı mııbol, ʋ bı sı kaŋ
mııbol aa bı kaŋ tenii, amɛ nal hʋ aa kuu ŋ wıya a vıya ʋ
mııbol ta, ʋ tıına rɛ sı kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii.
34 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, haŋ kyɛɛ hʋ, nala balıya sı pıŋ
doo gododıgı tıyaŋ tebine, dı ba kpa kıdıgı aŋ leŋ kıdıgı ta.
35 Haana balıya sı kı nɔŋ mʋŋ, dı ba kpa kıdıgı aŋ leŋ
kıdıgı ta.
36 (Baala balıya sı we baga tıyaŋ, dı ba kpa kıdıgı aŋ leŋ
kıdıgı ta.)
37 Ɛɛ rɛ Yesu hatınna hʋ pıyɛsı ʋ a baa, “Á Tıına, lee tıyaŋ
nɛ wıya no sı yaa?” Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Lee hʋ
kıpʋwa aa pına, doŋ nɛ duuno kı laŋŋı.”

18

Yesu maga lohaaŋ kıdıgı abee sarıdiil namaga

1 Ɛɛ rɛ Yesu bıl maga namaga tıya ʋ hatınna hʋ, a daga
ba anıı ba aa yaa ba kı kyʋwalı Wıısı saŋa buloŋ, aŋ ta leŋ
dı ba tenni kı yʋwɔrı.
2 Ʋ baa, “Sarıdiil kıdıgı rɛ gyı we tɔɔ kıdıgı tıyaŋ. Ʋ gyı
bee fá Wıısı, a bee tıya nihuwobisi mɛ gyırıma.
3 Lohaaŋ kıdıgı mɛ rɛ gyı we tɔɔ hʋ tıyaŋ. Saŋa buloŋ, ʋ
gyı aa sii mʋ sarıdiil no lee, a kı sʋla ʋ dı ʋ kyiyeli ʋ, a di
sarıya lo ʋ dɔŋtıına kıdıgı tıya ʋ.
4 Piili hʋ tıyaŋ, lohaaŋ no gyı ville sarıdiil no lee rɛ yʋga,
ka ʋ vıya ʋ kyiyelii. Amɛ akuu lohaaŋ hʋ aa vala kı ko ʋ
lee kyɛɛ bee ʋ nyʋwa buloŋ wıya, sarıdiil hʋ bıını ʋ tıya
tıyaŋ a baa, ‘Ŋ paalı bee fá Wıısı, ŋ bee tıya nihuwobisi mɛ
gyırıma,
5 Amɛ lohaaŋ no aa vala kı dɔmɔ ŋ nyɛ, ŋ sı pɛ ʋ tıyaŋ, a
di sarıya no tıya ʋ. Dı gɛɛ daa, ʋ ha sı vıya aŋ vala kı dɔmɔ
ŋ dı ŋ lɔgʋ mʋ lıı.’
6 Ɛɛ rɛ á Tıına Yesu mııgı bası tıya ʋ hatınna hʋ a baa,
Sarıdiil no aa ta bı kaŋ wıtıı, amɛ ma gyegili nıı wıı hʋ ʋ
aa basa.
7 Ma yaŋ bıına anıı Wıısı kɛ rɛ bı sı wuwo pɛ ʋ nala
tıyaŋ dı ba laa wısʋma koo? Dı ba aa rɛ ŋmaa wulo kı tıya
ʋ wııhaa abee tebine buloŋ, ʋ bı sı yaa gyegye, ka dı ʋ pɛ
ba tıyaŋ.
8 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, ʋ sı di ba sarıya lagılagı, a kpa
wısʋma tıya ba. Amɛ kyɛɛ hʋ Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye aa sı
mııgı ko, ŋ sı na nala aa laa Wıısı di?”

Yesu maga Farasii kıdıgı abee lampolaal namaga

9 Nyɛ rɛ Yesu bıl maga namaga no a tıya nala hʋ aa laa
ba tıı di anıı ba aa rɛ kaŋ tıpʋlʋŋ a te nal buloŋ, aŋ kaŋ ba
dɔŋtıŋsı kı kʋwası.

10 Ʊ baa, “Baala balıya rɛ gyı sii mʊ Wıkyʊwaldııbal hʊ
dı ba kyʊwalı Wıısı. Kıdıgı gyı yaa Farasii rɛ, ka kıdıgı hʊ
mɛ yaa lampolaal.
11 Ɛɛ rɛ Farasii hʊ sii sıŋ, a kyʊwalı Wıısı ʊ tıya tıyaŋ a
baa, ‘Ŋ Tıına Wıısı, ŋ aa kyʊwalı ı aŋgyʊwasʊ rɛ, beewıya
ŋ bı kıı nala hʊ aa gɔllı kaŋ nala kına kı fası, koo nala hʊ
aa bı kaŋ wıtıı, koo nala hʊ aa gɔllı kyɛ nala haana kı baŋ.
Ŋ bı kıı lampolaal no mɛ aa we daha.
12 Ŋ aa vʊwa nyʊwa bʊlıya rɛ yɔbɔ buloŋ tıyaŋ. Kıŋ hʊ
buloŋ mɛ ŋ aa naa, ŋ aa kaŋ kpaa leye fi rɛ, a kpa lıdıgı tıya
ı.’
13 Ka lampolaal hʊ mɛ mʊ sıŋ libolii, a paalı bı kaŋ ʊ nyuu
mɛ gye, aŋ paa ʊ nosi vʊwa ʊ nyuu aŋ baa, ‘Wıısı, fá ŋ sikii.
Ŋ yaa wıbɔŋyaal lɛ.’
14 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, saŋa hʊ
ba aa kyʊwalı Wıısı hʊ teŋ, ba balıya tıyaŋ, lampolaal hʊ
rɛ yaa tıpʊlʊŋ tıına Wıısı sıya tıyaŋ. Nal hʊ buloŋ aa kpa
ʊ tıı yohuŋ, Wıısı sı kana ʊ fʊŋısı. Amɛ nal hʊ buloŋ aa
kaŋ ʊ tıı kı hʊwɔlı, Wıısı sı kpa ʊ yohuŋ.”

Yesu sʊla Wıısı tıya biibiisi
Matiwu 19.13-15; Maakı 10.13-16

15 Nala badɔmɔŋ mɛ rɛ gyı sii kaŋ ba biibiisi ko Yesu lee
dı ʊ kpa ʊ nosi dɔbɔ ba tıyaŋ, a sʊla Wıısı tıya ba. Yesu
hatınna hʊ na ba, a nɔsı ba.
16 Ɛɛ rɛ Yesu yırı biibiisi hʊ, aŋ bası tıya ʊ hatınna hʊ a
baa, “Ma leŋ dı biibiisi hʊ ko ŋ lee. Ma ta kil ba. Nala hʊ
aa kıı biibiisi no, ba aa rɛ we Wıısı koro hʊ tıyaŋ.”
17 Nyɛ rɛ ʊ bıl bası tıya nala hʊ a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı
tıya ma, dı ı bı yelli Wıısı anıı biibiye aa yelli ʊ kuwo abee
ʊ naa gɛɛ, ı bı sı wuwo na Wıısı koro hʊ gyʊʊ.”

Kına tıına kıdıgı ko Yesu lee
Matiwu 19.16-30; Maakı 10.17-31

18 Ɛɛ rɛ Gyuuma nıhıyawʊ kıdıgı ko Yesu lee a pıyɛsı ʊ
a baa, “Nıhıyawelii, ɛɛ rɛ ŋ sı yaa a kaŋ mııbol aa bı kaŋ
tenii?”
19 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ʊ a baa, “Bee rɛ tıŋ ı yırı ŋ
nıhıyawelii? Nal buloŋ bı weliye, see Wıısı dʊŋ.
20 Na ı gyıŋ wıya hʊ Moosi aa saba biŋ dı ma kı tıŋa hʊ
rɛ? Ba aa rɛ nyɛ: Ta kyɛɛ nal haaŋ koo nal bala. Ta kpʊʊ
nal. Ta gaa. Dı ı rɛ yaa daŋsıya wıı tıyaŋ, ta nyıya wıya,
kı fá ı kuwo abee ı naa.”
21 Ɛɛ rɛ baal hʊ baa, “Ŋ aa tıŋ wıya no kɛ buloŋ nɛ a lıı
ŋ biibiri tıyaŋ buloŋ.”
22 Ʊ aa bası gɛɛ, Yesu bıl bası tıya ʊ a baa, “Wıdıgı rɛ kaa
ı ha aa sı yaa. Mʊ kpa ı kıŋ kıŋ buloŋ yallı, a kpa molbiye

hʋ tɪya nyaaba, aŋ ko kɪ tɪŋa ŋ. Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, ɪ sɪ kaŋ
kɪna wɪɪsɪbee tɪyaŋ.”
23 Baal hʋ aa nɪɪ wɪɪ no, ʋ tɪya buloŋ kyogi, beewɪya ʋ gyɪ
kaŋ kɪna rɛ weliŋ.
24 Yesu aa naa dɪ ʋ tɪya kyogo gɛɛ, ʋ baa, “Ʋ yaa wɪduwo
rɛ anɪɪ kɪna tɪmma aa sɪ wuwo gyʋʋ Wɪɪsɪ koro hʋ tɪyaŋ.
25 Nyɔgɪmaa aa sɪ tɪŋ gahaŋ sɪɪ lɪɪ, ʋ rɛ yaa mɔl a te gɛɛ
kɪna tɪɪna aa sɪ yaa a gyʋʋ Wɪɪsɪ koro hʋ.”
26 Nala hʋ aa nɪɪ Yesu aa basɪ gɛɛ, ba pɪyɛsɪ ʋ a baa,
“Kɪbee rɛ yaŋ Wɪɪsɪ sɪ laa ta?”
27 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪɪ hʋ aa kperi
nihuwobiŋ, ʋ bɪ kpere Wɪɪsɪ kɛ.”
28 Ɛɛ rɛ Piita basɪ tɪya ʋ a baa, “Deŋ na, á kɛ leŋ á kɪŋ kɪŋ
buloŋ ta rɛ aŋ kɪ tɪŋa ɪ hal.”
29 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, nal hʋ buloŋ aa sɪ kuu Wɪɪsɪ koro hʋ wɪya a leŋ ʋ dɪya
abee ʋ haaŋ koo ʋ naabalɪya koo ʋ kuwo abee ʋ naa koo ʋ
biisi,
30 Wɪɪsɪ sɪ tɪya ʋ tɪɪna kɪna yʋga a te kɪna hʋ ʋ aa leŋ
ta. Dɪ ʋ rɛ ko sʋba mɛ, Wɪɪsɪ sɪ tɪya ʋ mɪɪbol hʋ aa bɪ kaŋ
tenii.”

Yesu bɪl basɪ ʋ sʋʋ wɪya
Matiwu 20.17-19; Maakɪ 10.32-34

31 Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ ʋ hatɪnna fi abee balɪya hʋ gɪɪgɪ lɪɪ,
a basɪ tɪya ba a baa, “Ma gyegili nɪɪ daha. Á aa mʋ
Gyerusalɛm nɛ. Doŋ tɪyaŋ, Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye wɪya hʋ
Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʋ aa saba biŋ, ba buloŋ sɪ ko su ba bʋʋsɪ.
32 Ba sɪ kpa ŋ we nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma nosi tɪyaŋ
dɪ ba yaa ŋ sɪya. Ba sɪ tʋʋsɪ ŋ aŋ pɛ tʋ naŋtʋwɔl mɛ we ŋ
tɪyaŋ.
33 Ba sɪ vɪɪrɪ ŋ aŋ kpʋ ŋ, amɛ ŋ sɪ sii sʋʋ tɪyaŋ ʋ kyɛtoo
kyɛɛ.”
34 Amɛ Yesu hatɪnna hʋ gyɪ bɪ gyɪŋ wɪya no memii. Wɪya
no buloŋ gyɪ yaa wɪfaŋɪya rɛ ba lee. Ba gyɪ bɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ
wɪya Yesu aa basɪ.

Yesu suri nyʋlʋŋ kɪdɪgɪ aa sʋl kɪna sɪya
Matiwu 20.29-34; Maakɪ 10.46-52

35 Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ aa mʋʋ hʋ tɪyaŋ nɛ, ba mʋ kpaga
tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Gyɛriko. Dɪ banyʋlʋŋ kɪdɪgɪ mɛ hɔŋ
ŋmanɪɪ hʋ nyʋwa a kɪ sʋla kɪna.
36 Nyʋlʋŋ hʋ aa nɪɪ nɪgyamaa hʋ aa baŋ dɔmɔ, ʋ pɪyɛsɪ
a baa, “Bee rɛ aa yaa?”
37 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʋ anɪɪ Yesu aa lɪɪ Nazarɛti rɛ aa baŋ.
38 Ɛɛ rɛ ʋ yɪrɪ Yesu a baa, “Yesu, Deviti nihii, fá ŋ sikii.”

39 Nala hʋ aa we ʋ sıya nɔsı ʋ, dı ʋ leŋ ʋ kyagıŋsı hʋ.
Amɛ ʋ marı yırı yʋga a te gɛɛ a baa, “Yesu, Deviti nihii, fá
ŋ sikii.”
40 Ɛɛ rɛ Yesu sıŋ aŋ baa dı ba kaŋ nyʋlʋŋ hʋ ko ʋ lee.
41 Ba aa kana ʋ ko pele, Yesu pıyɛsı ʋ a baa, “Bekiŋ nɛ ı
kı kyɛ dı ŋ yaa tıya ı?” Ʋ bası tıya ʋ a baa, “Ɲ nıhıyawʋ, ŋ
aa kyɛ dı ŋ bıl kı na rɛ.”
42 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ, “Ɪ sıya suro rɛ. Ɪ aa laa Wıısı dı
rɛ rɛ tıŋ ı deye.”
43 Doŋ nɛ ʋ sıya pirigi suri, ʋ sii kı tıŋ Yesu hal a kı dannı
Wıısı. Nıgyamaa hʋ buloŋ aa naa gɛɛ, ba buloŋ mɛ kı dannı
Wıısı.

19

Yesu bee Zakiyo

1 Nyɛ rɛ Yesu gyı bıl mʋ lıı Gyɛriko, a vala tıŋ bee hʋ
tıyaŋ kı mʋ, dı baal kıdıgı ba aa yırı Zakiyo rɛ gɛɛ.
2 Ʋ fa yaa lampolaala nıhıyawʋ rɛ, a fa kaŋ kına mɛ weliŋ.
3 Zakiyo gyı aa kyɛ dı ʋ na haŋ nal hʋ iriŋ Yesu aa yaa rɛ,
amɛ gyamaa gyı aa we doŋ wıya, ʋ gyı bı wuwo dı ʋ na ʋ,
beewıya ʋ gyı yaa nıkuu rɛ.
4 Ɛɛ rɛ ʋ parı nala hʋ buloŋ ta, aŋ fá mʋ sıya, a gyıŋ tıya
dı ʋ wuwo na Yesu. Ʋ gyı gyıma anıı Yesu sı ko tıŋ tıya hʋ
memii baŋ nɛ.
5 Yesu aa ko tıŋ tıya hʋ memii kı baŋ, ʋ wil deŋ tıya hʋ
nyuu a na Zakiyo, a bası tıya ʋ a baa, “Zakiyo, ko tuu lagı,
beewıya ı dıyaŋ nɛ ŋ sı pıŋ gyınaŋ.”
6 Zakiyo aa nıı gɛɛ, ʋ teŋ buloŋ fıyɛlı. Ʋ gılıŋsı ko tuu
lagı lagı a kaŋ Yesu mʋ ʋ dıya.
7 Nala hʋ buloŋ aa we doŋ aa naa gɛɛ, ba piili kı gʋrımı
wıya a baa, “A! Ma na baal no kɔnı aa mʋ dı ʋ pıŋ
wıbɔŋyaal no dıya tıyaŋ.”
8 Saŋa hʋ á Tıına Yesu aa we Zakiyo dıya tıyaŋ, Zakiyo sii
sıŋ a bası tıya ʋ a baa, “Ɲ nıhıyawʋ, ŋ sınıı no tıyaŋ, ŋ sı
kaŋ ŋ kına buloŋ kpaa leye balıya, a kpa lıdıgı tıya nyaaba.
Ka dı mıyaŋ nɛ fa firimi nal buloŋ mɛ, ŋ sı tuŋ ʋ tıına maga
gɛɛ ŋ aa firimi ʋ naaŋsıınyʋwa bʋnaa.”
9 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Wıısı laa ı bee ı dıya nala
buloŋ ta rɛ gyınaŋ. Beewıya ı mɛ yaa Abıraham doho nal
lɛ.
10 Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye ko dı ŋ kyɛ na nala hʋ aa
nyʋgısa rɛ, a laa ba ta.”

Yesu maga salma molbinʋʋ namaga
Matiwu 25.14-30

11 Saŋa hʋ Yesu gɩ aa ko kpaga Gyerusalɛm, ɛɛ rɛ ʋ maga
namaga no tɩya nala hʋ aa gyegile kɩ nɩɩ wɩya hʋ ʋ aa basɩ.
Beewɩya nala hʋ gɩ aa bɩɩnɩ anɩɩ ʋ aa kpaga Gyerusalɛm
nyɛ, Wɩɩsɩ koro hʋ koyi mɛ kpaga rɛ.
12 Ʋ gɩ baa, “Nɩbal kɩdɩgɩ rɛ gɩ siye, a kɩ mʋ paalʋʋ bolii
kɩdɩgɩ, dɩ ba holli ʋ ʋ bee koro, ka dɩ ʋ mɩɩgɩ ko.
13 Ʋ gɩ aa sii dɩ ʋ mʋ, ʋ gɩ yɩrɩ ʋ dɩya tʋŋtʋnna fi ko
laŋŋɩ rɛ, a kpa salɩŋbidɩgɩ dɩgɩ tɩya ba kɩdɩgɩ buloŋ, aŋ baa
dɩ ba kaŋ kɩ bɩrɩmɩ dɩ ʋ mʋ aŋ ko.
14 Amɛ nɩbal no bee nala gɩ haasɩ ʋ rɛ weliŋ. Ʋ gɩ aa
mʋ ko teŋ, ba mɛ gɩ sii tɩŋ tɩŋdaala dɩ ba kile ʋ lugo, a mʋ
basɩ tɩya kuworibal hʋ lee ʋ aa mʋ dɩ ʋ holli ʋ koro hʋ, anɩɩ
ba bɩ kyo dɩ baal hʋ yaa ba kuwori.
15 Abee gɛɛ buloŋ, ka ba gɩ holli baal hʋ koro hʋ, ka ʋ
mɩɩgɩ ko. Ʋ gɩ aa mɩɩgɩ ko, ʋ yɩrɩ ʋ tʋŋtʋnna hʋ ʋ fa aa
kpaa molbiye hʋ tɩya, dɩ ʋ na ba kɩdɩgɩ buloŋ aa naa tɔnɔ
maga gɛɛ.
16 Nyɛ rɛ buŋbuŋ tʋŋtʋnnɩ ko basɩ tɩya ʋ a baa, ‘Ŋ
nɩhɩyawʋ, molbii hʋ ɩ aa kpaa tɩya ŋ hʋ, ŋ mɛ kaŋ tʋma
rɛ a na maga gɛɛ fi a pɛ.’
17 Ɛɛ rɛ ʋ nɩhɩyawʋ hʋ basɩ tɩya ʋ a baa, ‘Gyaaŋbiye,
gasɩbɩnaa! Ɩ yaa tʋŋtʋnnɩtɩɩ rɛ. Ɩ aa yaa gɛɛ a deŋ kɩbiibiye
no nyuu weliŋ abee wɩtɩɩ nyɛ, ŋ sɩ leŋ dɩ ɩ kɩ deŋ tɔbala fi.’
18 Ɛɛ rɛ tʋŋtʋnnɩlɩya hʋ tɩɩna mɛ ko ʋ lee a baa, ‘Ŋ
nɩhɩyawʋ, molbii hʋ ɩ aa kpaa tɩya ŋ hʋ, ŋ mɛ kaŋ tʋma
rɛ a na maga gɛɛ bʋnɔŋ a pɛ.’
19 Ɛɛ rɛ ʋ nɩhɩyawʋ hʋ basɩ tɩya ʋ dɩ ʋ mɛ sɩ kɩ deŋ tɔbala
bɔnɔŋ.
20 Ɛɛ rɛ tʋŋtʋnna hʋ kɩdɩgɩ mɛ ko a basɩ tɩya ʋ a baa, ‘Ŋ
nɩhɩyawʋ, na ɩ molbii hʋ ɩ aa kpaa tɩya ŋ. Ŋ kaŋ mʋ gulo
gakɔsʋŋ tɩyaŋ nɛ a kpa faŋa.
21 Ŋ aa fá ɩ rɛ, beewɩya ɩ wɩya hayɛ rɛ kɩŋkaŋ. Ɩ aa kaŋ
nala kɩna kɩ fasɩ rɛ aŋ aa kɩ kʋŋ kɩna mɛ ɩ aa bɩ doho.’
22 Ɛɛ rɛ ʋ nɩhɩyawʋ hʋ basɩ tɩya ʋ a baa, ‘Ɩ yaa
tʋŋtʋnnɩbɔŋ nɛ. Wɩya hʋ ɩ aa basa tɩɩ rɛ ŋ sɩ kpa di ɩ sarɩya
dɩ ɩ tele. Ɩ gɩma anɩɩ ŋ wɩya hayɛ rɛ, ŋ kaŋ nala kɩna kɩ
fasɩ, aŋ pɛ kɩ kʋŋ kɩna ŋ aa bɩ doho.
23 Bee rɛ yaŋ tɩŋ ɩ fa bɩ kaŋ ŋ molbii hʋ mʋ biŋ bangi
tɩyaŋ? Ŋ fa aa mɩɩgɩ ko nyɛ, ŋ fa sɩ laa molbii hʋ abee ʋ
tɔnɔ buloŋ.’
24 Ɛɛ rɛ ʋ basɩ tɩya ʋ tʋŋtʋnnɩ dɔŋtɩŋsɩ hʋ fa aa sɩŋ doŋ
a baa, ‘Ma laa salɩŋbidɩgɩ hʋ ʋ lee, a kpa tɩya nal hʋ aa kaŋ
kɩna fi hʋ.’
25 Ɛɛ rɛ ba basɩ tɩya ʋ a baa, ‘Nɩhɩyawʋ, na ʋ kɛ foŋ kaŋ
molbiye fi rɛ.’

26 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, ‘Nal hʋ aa kaŋ kɪna yʋga,
Wɪɪsɪ sɪ marɪ kpa kɪna yʋga a pɛ a tɪya ʋ, amɛ nal hʋ aa bɪ
kaŋ kɪna yʋga, mʋhʋ hʋ mɛ ʋ aa kana, Wɪɪsɪ sɪ kaŋ ba laa
ʋ lee.
27 Ka nala hʋ mɛ aa haasɪ ŋ, a bɪ kyo dɪ ŋ yaa ba kuwori
hʋ, ma kasɪ ba ko ŋ sɪya daha, a kpʋ ba ŋ sɪɪ tɪyaŋ.” ’

Yesu gyʋʋ Gyerusalɛm abee gandarɪ
Matiwu 21.1-11; Maakɪ 11.1-11; Gyɔɔŋ 12.12-19

28 Yesu aa basɪ wɪya no ko teŋ, ʋ sii kpa ŋmanɪɪ, a laa ʋ
hatɪnna hʋ sɪya, ba kɪ mʋ Gyerusalɛm.
29 Ba aa ko kpaga Bɛtifage abee Bɛɛtani, a ko pele Olivi
dogimo hʋ lee, ɛɛ rɛ Yesu lɪɪ ʋ hatɪnna hʋ tɪyaŋ nala balɪya
a tɪŋ ba a baa,
30 “Ma mʋ tɔɔ hʋ aa we ma sɪya. Dɪ mamaa rɛ ko mʋ,
ma sɪ na kokubiye dɪ ba kaŋ vʋwa sɪgɪ. Nal buloŋ ha bɪ
maakyiye gyɪna ʋ. Ma puri a kaŋ ko.
31 Dɪ nal buloŋ nɛ ko pɪyɛsɪ ma a baa dɪ bee rɛ tɪŋ ma kɪ
puri, ma baa dɪ Tɪɪna hʋ rɛ baa dɪ ma puri kaŋ ko.”
32 Ba aa mʋʋ doŋ, wɪya hʋ buloŋ kɔnɪ yaa rɛ anɪɪ gɛɛ
Yesu aa basɪ tɪya ba.
33 Ba aa puri kokubiye hʋ tɪyaŋ nɛ, ʋ tɪmma pɪyɛsɪ ba a
baa, “Bee rɛ tɪŋ ma kɪ puri kokubiye hʋ?”
34 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ba a baa, “Tɪɪna hʋ rɛ aa kyɛ ʋ.”
35 Ɛɛ rɛ ba kaŋ kokubiye hʋ mʋ tɪya Yesu, a wuri ba gabala
a dɔbɔ kokubiye hʋ tɪyaŋ, aŋ tɪga tɪya Yesu ʋ gyɪŋ.
36 Ʋ aa gyɪŋ kokubiye hʋ kɪ mʋ tɪyaŋ, nala kpa ba gabala
a gyarɪ ŋmanɪɪ hʋ tɪyaŋ, ʋ kɪ vala ba tɪyaŋ.
37 Yesu aa mʋʋ kpaga Gyerusalɛm, lee hʋ ŋmanɪɪ hʋ a lɪɪ
Olivi dogimo hʋ nyuu tuu, nɪgyamaa hʋ fa aa tɪŋ ʋ hal piili
kɪ gyʋwɔsɪ, a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ yʋga akuu wɪmagɪla hʋ buloŋ
ba aa naa wɪya.
38 Ba baa, “Wɪɪsɪ sɪ pɛ kuwori hʋ aa ko á Tɪɪna Wɪɪsɪ feŋ
tɪyaŋ. Fɪyɛlʋʋ sɪ we Wɪɪsɪbee tɪyaŋ, ka dɪ Wɪɪsɪ feŋ mɛ
yɪrɪ.”
39 Ɛɛ rɛ Farasiima badɔmɔŋ fa aa we nɪgyamaa hʋ tɪyaŋ
basɪ tɪya Yesu a baa, “Nɪhɪyawʋ, basɪ tɪya ɪ hatɪnna hʋ dɪ
ba leŋ kyagɪŋsɪ.”
40 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma leŋ dɪ ŋ basɪ tɪya ma,
dɪ nala no rɛ tallɪ ba nyʋʋsɪ mɛ, bʋwa no tɪɪ sɪ sii dannɪ
Wɪɪsɪ.”

Yesu wii Gyerusalɛm wɪya

41 Yesu aa ko kpaga Gyerusalɛm a na tɔɔ hʋ, ʋ tɪya buloŋ
gyɪ kyogi, ʋ wii bee hʋ bee ʋ nala wɪya, aŋ baa,

42 “Ɲ fa kyo dı ma bee no nala gyıŋ wıı hʊ ma aa sı yaa a
hɔŋ abee laaŋfıya rɛ gyınaŋ, amɛ lagılagı no ʊ yaa wıfaŋıı
rɛ ma lee.
43 Kyɛɛ kıdıgı sı pele dı ma dɔmɔ ko kyige ma bee no, a
tɔ ma we, dı ma kyɛ lee lɔlɔ dı ma lıı fá.
44 Ba sı kpʊ bee no nal nal buloŋ, aŋ kyeŋŋi bee hʊ mɛ
buloŋ. Bʊdıgı mɛ bı sı ka dɔbɔ ʊ dɔŋtıına tıyaŋ. Beewıya,
saŋa hʊ tıyaŋ Wıısı aa ko dı ʊ laa ma ta, ma vıya ʊ nyʊwa
rɛ.”

Yesu gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ
Matiwu 21.12-17; Maakı 11.15-19; Gyɔɔŋ 2.13-22

45 Nyɛ rɛ Yesu sii mʊ gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ, a na dı
nala aa yallı kına doŋ. Ɛɛ rɛ ʊ piili kil ba kı ta ba kı lıı,
46 aŋ bası tıya ba a baa, “Ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa
dı Wıısı baa: ‘Ɲ dıya sı yaa lee hʊ nala aa sı kı kyʊwalı ŋ
nɛ’. Aŋka ma kɛ mııgı kaŋ bırımı gaala dıya.”
47 Kyɛɛ kɛ buloŋ nɛ Yesu gyı aa kı daga nala
Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ. Ɛɛ rɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala
nıhıyası abee Wıısı Teŋ dıdagıla abee Gyuuma nıhıyası kı
kyɛ dı ba kpʊ ʊ.
48 Amɛ ba gyı bı gyıŋ ŋmanıı hʊ ba aa sı tıŋa kpʊ ʊ,
beewıya nala hʊ buloŋ fa aa we doŋ gyegile kı nıı wıya
hʊ ʊ aa bası rɛ abee sıfıyası a bee kyɛ dı wıdıgı mɛ bı ba
dıgıŋ.

20

Ba pıyɛsı Yesu ʊ dee wıya
Matiwu 21.23-27; Maakı 11.27-33

1 Kyɛɛ kıdıgı, Yesu gyı sii mʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ rɛ
a kı daga nala aŋ pɛ bası Wıısı wıweliye hʊ kı tıya ba.
Ɛɛ rɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası abee Wıısı Teŋ
dıdagıla abee Gyuuma nıhıyası sii kpa ko ʊ lee.
2 A pıyɛsı ʊ a baa, “Degɛɛ rɛ ı kana a wuwo kı yaa wıya
no? Kıbee rɛ tıya ı ŋmanıı ı kı yaa wıya no buloŋ?”
3 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ɲ mɛ sı pıyɛsı ma wıı, dı
ma lıı ʊ sıı tıya ŋ.
4 Aŋnɛ rɛ gyı tıya Gyɔɔŋ ŋmanıı ʊ kı fo nala wııkyʊwalnıı
gɛɛ, Wıısı rɛ koo nihuwobisi rɛ?”
5 Nyɛ rɛ ba sıŋ kı vʊʊlı dı ba kyɛ wıı hʊ ʊ aa pıyɛsı ba
sıı, a kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, “Wıbee rɛ á sı bası? Dı ámaa
rɛ baa Wıısı rɛ tıya Gyɔɔŋ gɛɛ ŋmanıı, ʊ sı pıyɛsı ma a baa
dı bee rɛ yaŋ tıŋ á gyı bı laa wıya hʊ ʊ gyı aa bası di?
6 Dı ámaa rɛ bıl baa dı nihuwobisi rɛ tıya ʊ gɛɛ ŋmanıı,
gyamaa no aa laŋŋa daha sı paa bʊwa yaga ma, beewıya
ba buloŋ laa di anıı Gyɔɔŋ fa yaa Wıısı tıŋdaal lɛ.”

7 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʊ a baa, “Á bɪ gyɪŋ nal hʊ aa tɪya ʊ
gɛɛ ŋmanɪɪ.”
8 Doŋ nɛ Yesu mɛ basɪ tɪya ba a baa, “Tɔɔ, ŋ mɛ bɪ sɪ daga
ma nal hʊ aa tɪya ŋ ŋmanɪɪ ŋ kɪ yaa wɪya no.”

Yesu maga baga tʊŋtʊnna badɔmɔŋ namaga
Matiwu 21.33-46; Maakɪ 12.1-12

9 Ɛɛ rɛ Yesu gyɪ bɪl maga namaga a tɪya nala hʊ aa we doŋ
a baa, “Baal kɪdɪgɪ rɛ gyɪ kpaa ʊ baga, a pɔ tɪsɪ badɔmɔŋ
aa kaŋ nɔŋkyɪga a kɪɪ gɛɛ anɪɪ kyʊkyɔyɪ, ba kɪ yɪrɪ girepisi.
Ɛɛ rɛ ʊ paa nala we dɪ ba kɪ deŋ baga hʊ, aŋ sii mʊ paalʊʊ
kɪdɪgɪ, a pɪɪsɪ doŋ weliŋ.
10 Nyɛ rɛ tɪɪsɪ hʊ ko nɔnɔ a yaa tɔrɪɪ. Baga hʊ tɪɪna sii tɪŋ
ʊ dɪya tʊŋtʊnna kɪdɪgɪ dɪ ʊ mʊ baga tʊŋtʊnna hʊ lee a laa
ʊ tɪɪnɔnɔ tol ko tɪya ʊ. Ʊ sii mʊ, ba kana ʊ a ŋmaa ʊ weliŋ,
aŋ kile ʊ ta, ʊ mɪɪgɪ kaŋ nohɪllɪ mʊ baga hʊ tɪɪna lee.
11 Ɛɛ rɛ ʊ bɪl tɪŋ ʊ tʊŋtʊnna hʊ kɪdɪgɪ mɛ. Ʊ mɛ bɪl mʊ.
Baga tʊŋtʊnna hʊ ŋmaa ʊ mɛ, aŋ we ʊ hɪɪsɪ tɪyaŋ aŋ bɪl
kile ʊ mɛ ta, ʊ mɛ mɪɪgɪ mʊ abee nohɪllɪ.
12 Ɛɛ rɛ ʊ bɪl tɪŋ nitoo hʊ tɪɪna. Ba bɪl ŋmaa ʊ mɛ we
wɪɪla, aŋ kile ʊ ta.
13 Ɛɛ rɛ baga hʊ tɪɪna baa, ‘Ɛɛ rɛ ŋ sɪ yaa? Ŋ sɪ tɪŋ ŋ
biye tɪɪ. Kapuwo, ba sɪ tɪya ʊ kɛ gyɪrɪma.’ Ɛɛ rɛ ʊ sii tɪŋ ʊ
biikyoolii ʊ mɛ kpa mʊ.
14 Tʊŋtʊnna hʊ aa naa biye hʊ dɪ ʊ aa ko, ɛɛ rɛ ba basɪ
tɪya dɔmɔŋ a baa, ‘Baga hʊ tɪɪna biye tɪɪ rɛ nyɛ. Dɪ baga hʊ
tɪɪna rɛ ko sʊba, biye no rɛ sɪ di ʊ kɪna hʊ buloŋ kyaŋ. Ma
leŋ dɪ á kpʊ ʊ, aŋka dɪ baga hʊ bɪrɪmɪ á kɪŋ.’
15 Ɛɛ rɛ ba kana ʊ tarɪ lɪɪ baga hʊ tɪyaŋ a ŋmaa ʊ kpʊ.
Doŋ nɛ Yesu pɪyɛsɪ nala hʊ a baa, ‘Ɛɛ rɛ ma bɪɪnɪ anɪɪ baga
hʊ tɪɪna sɪ yaa nala no?
16 Ʊ sɪ ko kpʊ tʊŋtʊnna hʊ buloŋ, aŋ kpa baga hʊ a tɪya
nɪdʊŋsɪ.’
Nala hʊ aa nɪɪ wɪya hʊ Yesu aa basa, ba baa dɪ Wɪɪsɪ ta
laa nyʊwa dɪ gɛɛ yaa.
17 Ɛɛ rɛ Yesu deŋ ba, aŋ pɪyɛsɪ ba a baa, ‘Ba sabɪ Wɪɪsɪ
teŋ tɪyaŋ nɛ anɪɪ bʊyɪ hʊ dɪɪsaala hʊ aa vɪya ta, ʊ rɛ ko yaa
dɪya hʊ bʊwa buloŋ sɪfɪyaŋ bʊyɪ. Wɪɪ no memii rɛ yaa bee?
18 Nal hʊ buloŋ aa sɪ tele bʊyɪ no nyuu, ʊ tɪɪna sɪ kyɔrɪsɪ
kyɔrɔkyɔrɔ. Dɪ bʊyɪ no mɛ rɛ ko tele nal buloŋ nyuu, ʊ sɪ
nɔmɔ ʊ tɪɪna nʊgʊgʊ.” ’

Ba pɪyɛsɪ Yesu lampoo tunii wɪya
Matiwu 22.15-22; Maakɪ 12.13-17

19 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla abee Gyuuma wɪɪkyʊwal
sɪlaala nɪhɪyasɪ kɪ lʊga dɪ ba kaŋ Yesu doŋ tɪyaŋ, beewɪya

ba gyıma anıı ba aa rɛ ʊ maga namaga hʊ kı daga. Amɛ ba gyı aa fá nala hʊ aa we doŋ nɛ.
20 Ɛɛ rɛ ba kı kyɛ ŋmanıı hʊ ba aa sı tıŋa a kana ʊ. Nyɛ rɛ ba kaŋ molbiye mʊ kpala nala badɔmɔŋ, aŋ leŋ ba fugo mʊ Yesu lee gɛɛ anıı ba aa yaa nıtııma. Ba baa dı ba mʊ magısı ʊ, a pıyɛsı ʊ wıya a na dı ʊ rɛ ko bası wıı kyogi, dı ba tıŋ gɛɛ tıyaŋ kana ʊ mʊ we Roma nıhıyawʊ hʊ aa deŋ doŋ paalʊʊ nosi tıyaŋ, dı ʊ yaa ʊ gɛɛ buloŋ ʊ aa kyɛ.
21 Ɛɛ rɛ nala hʊ ba aa turo we hʊ sii mʊ Yesu lee, a pıyɛsı ʊ a baa, "Nıhıyawʊ, á gyıma anıı wıya hʊ ı aa bası abee wıya hʊ ı daga ma buloŋ yaa wıtıı rɛ. Á gyıma anıı ı aa daga Wıısı ŋmanıı tıı rɛ, aŋ bee fá nal buloŋ mɛ sıı.
22 Tɔɔ, á yaŋ aa kyɛ dı á gyıma rɛ dı ʊ yaa ŋmanıı rɛ dı á tuŋ lampoo a kı tıya Roma paalʊʊ kuworibal hʊ koo ʊ bı yaa ŋmanıı?"
23 Amɛ Yesu kɛ gyı gyıŋ ba dawarı hʊ buloŋ, a bası tıya a ba a baa,
24 "Ma kaŋ molbinʊʊ hʊ ko dı ŋ na." Ba aa kpaa molbinʊʊ hʊ tıya ʊ, ʊ mııgı pıyɛsı ba a baa, "Kıbee nyuu abee ʊ feŋ nɛ ba kpa biŋ molbii hʊ tıyaŋ nyɛ?" Ɛɛ rɛ ba baa dı Roma paalʊʊ kuworibal hʊ feŋ abee ʊ nyuu rɛ."
25 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Ɛɛ kɛ, kıŋ hʊ aa yaa Roma paalʊʊ kuworibal hʊ kıŋ, ma kpa tıya ʊ, ka kıŋ hʊ mɛ aa yaa Wıısı kıŋ, ma kpa tıya Wıısı."
26 Ʊ aa bası gɛɛ, ba bıl bı naa wıı buloŋ ba aa sı wuwo tıŋ gɛɛ tıyaŋ kana ʊ nala aa we doŋ sıya tıyaŋ. Wıya hʊ ʊ aa basa yaa ba wıkperii rɛ, ba nyʊʊsı buloŋ mɛ fıyɛlı.

Ba pıyası Yesu sʊʊnı mııgı siiyi wıya
Matiwu 22.23-33; Maakı 12.18-27

27 Ɛɛ rɛ Sadusiima badɔmɔŋ mɛ sii ko Yesu lee. Nala no gyı laa di rɛ anıı nala hʊ aa sʊba bıl bı sı wuwo sii sʊʊ tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ba pıyɛsı Yesu a baa,
28 "Á nıhıyawʊ, Wıısı teŋ tıyaŋ, Moosi daga ma anıı dı baal lɛ kpaa haaŋ, dı ʊ bee haaŋ hʊ bı kaŋ biye, aŋka dı baal hʊ sʊba, dı ʊ maga ʊ naabiye kpa lohaaŋ hʊ rɛ a lʊl biisi tıya ʊ maana hʊ aa sʊba.
29 Tɔɔ, nımmabalıya bapɛ rɛ gyı we doŋ, ba buloŋ yaa baala. Ba kıhıyawʊ tıına kpa haaŋ. Ʊ bee haaŋ hʊ bı lʊl biye, ka ʊ sʊba.
30 Ɛɛ rɛ ʊ katıyal kpa haaŋ hʊ. Ʊ beel-ʊ mɛ bı lʊl biye, aŋ ka ʊ mɛ sʊba.
31 Too hʊ tıına mɛ kpa haaŋ hʊ. Ɛɛ tıı puu ʊ mɛ. Nyɛ rɛ nımmabalıya no bapɛ buloŋ kpa haaŋ hʊ, a sʊba mʊ teŋ dı ba kıdıgı buloŋ bee haaŋ hʊ bı lʊl biye.
32 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ haaŋ hʊ mɛ sii sʊba.

33 Kyɛɛ hʋ nala aa sɪ mɪɪgɪ sii sʋʋ tɪyaŋ, baala no bapɛ
tɪyaŋ kɪbee rɛ sɪ tɪŋ haaŋ hʋ? Beewɪya ba buloŋ bapɛ rɛ ʋ
yala ko baŋ parɪ.”
34 Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, “Gyɪnaŋ dʋnɪya no
tɪyaŋ kɛ, baala aa paa haana rɛ, haana mɛ kɪ yala balama.
35 Amɛ saŋa hʋ nala hʋ aa sɪ sii sʋʋ tɪyaŋ a kaŋ mɪɪbol
hʋ aa bɪ kaŋ tenii hʋ tɪyaŋ kɛ, baala bɪl bɪ sɪ kɪ paa haana,
haana mɛ bɪl bɪ sɪ kɪ yala balama.
36 Ba buloŋ aa mɪɪgɪ ba kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ malɪkasɪ. Ba bɪl bɪ
sɪ kɪ sʋba. Wɪɪsɪ aa kyisi ba sʋʋ tɪyaŋ wɪya, ba yaa Wɪɪsɪ
biisi rɛ.
37 Moosi daga anɪɪ nala hʋ aa sʋba sɪ mɪɪgɪ sii sʋʋ tɪyaŋ
nɛ a kaŋ mɪɪbol. Wɪɪsɪ teŋ logiŋ kɪdɪgɪ tɪyaŋ ba fa saba rɛ
anɪɪ Moosi naa dɪ diŋ we tɪɪbiye kɪdɪgɪ tɪyaŋ nɛ, aŋ bee di
tɪya hʋ bee ɔhɔ hʋ aa we doŋ buloŋ, ka Moosi basɪ baa, ‘Á
Tɪɪna Wɪɪsɪ yaa Abɪraham abee Azɪkɪ abee Gyeekɔbɪ Wɪɪsɪ
rɛ.
38 Ʋ aa basɪ nyɛ daga anɪɪ Wɪɪsɪ yaa weye Wɪɪsɪ rɛ, ʋ bɪ
yaa sʋʋnɪ Wɪɪsɪ, beewɪya Wɪɪsɪ kɛ lee nal buloŋ weye rɛ.” ’
39 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla badɔmɔŋ basɪ tɪya ʋ a baa,
“Nɪhɪyawʋ, ɪ bee nyɪya! Ɪ basɪ ba bʋʋsɪŋ nɛ.”
40 Beewɪya ba gyɪ bɪl bɪ kaŋ nyʋwa ba aa sɪ pɪyɛsɪ ʋ wɪɪ
buloŋ.

Ba pɪyɛsɪ Krisita, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya wɪya
Matiwu 22.41-46; Maakɪ 12.35-37

41 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Ɛɛ rɛ ba sɪ wuwo baa dɪ
Krisita hʋ, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya, sɪ yaa Deviti nihii rɛ?
42 Deviti tɪɪ basa Wɪɪsɪ teŋ logiŋ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Yɪɪla
tɪyaŋ nɛ a baa,
“Ŋ Tɪɪna Wɪɪsɪ basɪ tɪya ŋ Tɪɪna rɛ a baa,
‘hɔŋ ŋ noduu logiŋ,
43 ka dɪ ŋ yuwo di ɪ dɔmɔ buloŋ teŋ’.
44 Deviti tɪɪ yɪrɪ nal no ʋ Tɪɪna rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ yaŋ sɪ yaa a yaa
Deviti nihii dʋŋ?”

Yesu basɪ Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla hʋ wɪya
Matiwu 23.1-36; Maakɪ 12.38-40

45 Nala hʋ buloŋ gyɪ aa gyegile kɪ nɪɪ Yesu wɪbasɪɪ hʋ
tɪyaŋ nɛ, ʋ mɪɪgɪ basɪ tɪya ʋ hatɪnna hʋ a baa,
46 “Ma pɔ ma tɪɪ ma weliŋ abee Wɪɪsɪ Teŋ dɪdagɪla no
wɪya. Ba aa gɔllɪ kɪ baŋ abee ba gadoliye rɛ gyiyegyiye, a
kɪ kyɛ dɪ nala yʋwɔgɪ kɪ kyʋwalɪ ba. Dɪ ba aa rɛ ko mʋ
wɪɪkyʋwaldɪya koo laŋŋɪbal buloŋ, ba aa kɪ kyɛ dɪ ba hɔŋ
nɪbala lɪhɔnɪya rɛ.

47 Ba aa fugo kyʊwalı Wıısı kı pıısı rɛ, a kaŋ lohaana kına
kı fası. Saŋa hʊ Wıısı aa sı di dʊnıya sarıya, ba tʊwara bı
sı kyallı.”

21

Lohaaŋ kıdıgı kpaa ʊ molbii buloŋ ʊ aa kana a sʊla Wıısı
Maakı 12.41-44

1 Saŋa kıdıgı Yesu gyı we Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ nɛ a
na kına tımma dı ba lıı molbiye kı sʊla Wıısı.
2 Doŋ nɛ ʊ na lohaaŋ kıdıgı mɛ dı ʊ kpaa aniiniima balıya
a ko lo we wıısʊllı-gbaha hʊ tıyaŋ.
3 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, lohaaŋ no rɛ
wee a te nala hʊ buloŋ.
4 Beewıya, nala hʊ buloŋ aa kpaa molbiye a sʊla Wıısı, ba
lıya rɛ aŋ ka. Amɛ haaŋ no kɛ, abee ʊ nyaabʊsı hʊ buloŋ,
ʊ dıya abee ʊ bee buloŋ nɛ ʊ kpa sʊla Wıısı gɛɛ.”

Yesu bası Wııkyʊwaldııbal hʊ telii wıya
Matiwu 24.1-2; Maakı 13.1-2

5 Yesu hatınna hʊ badɔmɔŋ gyı aa bası Wııkyʊwaldııbal
hʊ wıya rɛ, a baa dı ʊ weliye, dı bʊwa hʊ ba aa kpaa saa
ʊ mɛ weliye, abee kıweliye hʊ iriŋ nala aa kpaa sʊla Wıısı
ba kpa marı dıya hʊ tıya, dı ba buloŋ nɛ leŋ dıya hʊ weliye
gɛɛ.
6 Nyɛ rɛ Yesu baa, “Dıya no bee ʊ kıweliye hʊ buloŋ ma aa
naa nyɛ, saŋa kıdıgı sı pele dı ba ŋmaa ba buloŋ lo. Bʊdıgı
mɛ paalı bı sı ka a dɔbɔ ʊ dɔŋtıına tıyaŋ.”

Yesu basa ba aa sı dɔgısı nala hʊ aa tıŋa ʊ wıya
Matiwu 24.3-14; Maakı 13.3-13

7 Ɛɛ rɛ ba pıyɛsı Yesu a baa, “Nıhıyawʊ, saŋa bee tıyaŋ
nɛ wıya no sı yaa? Bekiŋ wıı rɛ sı yaa dı á na a gyıma anıı
wıya no kpaga yayı rɛ?”
8 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ma kı gyıma weliŋ dı nal
buloŋ ta ko mʊrı ma. Nala yʊga sı ko a kpa ŋ feŋ anıı ba aa
rɛ yaa Krisita hʊ, a baa dı saŋa hʊ dʊnıya aa sı teŋ kpaga
rɛ. Amɛ ma ta ko kı tıŋ ba hal.
9 Ma sı nıı yuwo abee kaası dɔmɔ lıkpagısı abee liboliye
tıyaŋ. Dı mamaa rɛ ko nıı ba wıya, ma ta leŋ dı ma bembiye
kı sii. Wıya no buloŋ sı laa sıya yaa, amɛ gɛɛ bı daga nıı
dʊnıya hʊ tenii pele rɛ.”
10 “Paalʊʊ kıdıgı nala sı sii a mʊ yuwo paalʊʊ kıdıgı nala.
Tɔɔ kıdıgı kuwori abee ʊ nala sı sii giri a mʊ yuwo kuwori
kıdıgı mɛ abee ʊ nala.
11 Taŋha sı gyigili kıŋkaŋ, dı losi mɛ gyʊʊ. Wııla sı gyʊʊ
nala lee buloŋ tıyaŋ, wıbɔŋlɔrını abee wımagıla buloŋ sı
yaa wıısınyuu tıyaŋ.

12 Aŋka dı wıya no buloŋ na yaa, ba sı kası ma, a dɔgısı
ma. Ba sı kaŋ ma gyʊʊ wıkyʊwaldıısı, a di ma sarıya aŋ
kaŋ ma tɔ dıısı tıyaŋ. Ba sı kuu ŋ wıya, a kaŋ ma mʊ
kuworo abee nıbala sıya.
13 Wıya no tıyaŋ nɛ ma sı na ŋmanıı a bası Wıısı
wıweliye hʊ tıya ba.
14 Amɛ ma kaŋ ma tıı ma weliŋ, a sıŋ wıdıgı tıyaŋ, aŋ ta
leŋ dı ɛɛ hʊ ma aa sı bası wıya a laa ma tıı kı dɔŋ ma.
15 Beewıya ŋ sı kpa wıgyʊŋ tıya ma, dı ma wuwo bası
wıya ma dɔmɔ sıya tıyaŋ, dı ba bı sı wuwo kaŋ wıı buloŋ
tarı anıı wıtıı daa.
16 Ma kuwoma abee ma nımmabalıya abee ma lʊlla tıı
abee ma kyaŋsı sı kpa ma yallı tıya ma dɔmɔ, dı ba kpʊ
ma badɔmɔŋ.
17 Nal nal buloŋ sı haası ma ŋ wıya.
18 Amɛ ma kıdıgı buloŋ nyupʊŋ mɛ bı sı nyʊgısı.
19 Dı mamaa rɛ sıŋ ma wıtıı tıyaŋ, a kaŋ kenyiri abee
mala, ma sı laa ma tıı ta."

Yesu bası Gyerusalɛm kyeŋŋii wıya
Matiwu 24.15-21; Maakı 13.14-19

20 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Dı mamaa rɛ ko na dı laal tɔɔ
Gyerusalɛm, ma gyıma anıı bee hʊ kyeŋŋii pele rɛ.
21 Ɛɛ tıyaŋ, ma leŋ dı nala hʊ aa we Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ
fá mʊ gyıŋ dogiŋsi nyuni. Nala hʊ mɛ aa we bee hʊ tıyaŋ, ʊ
maga dı ba lıı bee hʊ tıyaŋ nɛ. Nala hʊ mɛ aa we ba bagısı
tıyaŋ, ba mɛ ta mııgı gyʊʊ bee hʊ tıyaŋ.
22 Haŋ saŋa hʊ rɛ Wıısı sı dɔgısı Iziral tımma, a leŋ dı
wıya hʊ buloŋ ba aa saba biŋ Wıısı teŋ tıyaŋ kɔnı yaa wıtıı.
23 Saŋa no tıyaŋ, haluwokanna abee biifıllı nımma sı na
tʊwara rɛ weliŋ. Wıısı sı na baaŋ paalʊʊ no nala nyuu
tıyaŋ, a dɔgısı ba kıŋkaŋ.
24 Ba sı kpʊ ba badɔmɔŋ abee takoobiye, aŋ kası ba
badɔmɔŋ mɛ mʊ yaa yosi paalʊʊ dʊŋsı tıyaŋ, aŋka dı nala
hʊ aa bı yaa Gyuuma laa Gyerusalɛm tıŋa, a mʊ pele saŋa
hʊ Wıısı aa tıya ba ŋmanıı dı ba we doŋ."

Yesu bası ʊ mııgı koyi wıya
Matiwu 24.29-31; Maakı 13.24-27

25 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, "Wımagıla sı yaa wııpɔsıı abee pene
abee kyıŋwʊlıya tıyaŋ. Dʊnıya buloŋ tıyaŋ, nala tısı sı
kyogi dı ba bı gyıŋ wıı hʊ buloŋ tıyaŋ ba aa wee. Beewıya
mpʊwɔnʊʊ sı dɔŋ, dı kambıŋ gyʊʊ nala.
26 Kambıŋ sı gyʊʊ nala dı ba yiyegi, akuu ba aa lurimi na
wıı hʊ aa sı yaa dʊnıya buloŋ tıyaŋ wıya. Beewıya ba sı
kile wıısınyuu kına buloŋ aa kaŋ dee dı ba lıı ba liweeliye
tıyaŋ.

27 Ɛɛ tıyaŋ nɛ ma sı na mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye dı ŋ we
taala tıyaŋ ko kı tuu, a kaŋ dee abee gaŋdarı.
28 Dı wıya no rɛ ko piili kı yaa, ma sii sıŋ a kaŋ ma nyuni
kpa, beewıya saŋa hʋ Wıısı aa sı laa ma ta pele rɛ."

Yesu maga tutogo namaga
Matiwu 24.32-35; Maakı 13.28-31

29 Ɛɛ rɛ Yesu maga namaga no tıya ba a baa, "Ma deŋ na
tutogo abee tıısı buloŋ.
30 Dı mamaa rɛ ko na tıısı piile kı tɔsɔ, ma aa gyıma anıı
yʋʋ kpaga rɛ.
31 Ɛɛ tıı rɛ, dı mamaa rɛ ko na wıya no buloŋ ŋ aa daga
ma piile kı yaa, ma gyıma anıı Wıısı koro hʋ kpaga rɛ.
32 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, ma nala no aa we ma mııbol
tıyaŋ gyınaŋ, ma buloŋ bı sı sʋba, aŋka dı wıya no yaa.
33 Wıısınyuu abee taŋha buloŋ sı teŋ, amɛ wıya hʋ ŋ aa
basa kɛ bı sı maakyiye nyʋgısı.

Wıı hʋ aa tıŋ ʋ maga dı á gyıŋ tıya á tıı

34 Ma gyıŋ tıya ma tıı ma weliŋ, a ta kpaa ma hakıllı bee
ma nyuni buloŋ we kıdiiliye abee sınyʋwabal dʋŋ tıyaŋ, a
ta leŋ dı dʋnıya kına wıya dʋŋ kyıl ma. Dı ma ko leŋ dı
wıya no dʋŋ wıya kyıl ma, kyɛɛ hʋ Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye
aa sı mııgı ko, ʋ sı pirigi ma tıyaŋ gɛɛ anıı barıgı aa pirigi
kaŋ bagıl gɛɛ.
35 Beewıya kyɛɛ hʋ aa puu nal buloŋ aa we dʋnıya logiŋ
buloŋ tıyaŋ nɛ.
36 Ma gyıŋ tıya ma tıı, a kı kyʋwalı Wıısı saŋa buloŋ dı
ma wuwo gyʋʋ wıya no buloŋ tıyaŋ a lıı bee laaŋfıya, aŋ
wuwo maakyiye sıŋ Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye sıya tıyaŋ."
37 Yesu fa aa we Wııkyʋwaldııbal hʋ tıyaŋ nɛ kyıkyʋwala
abee wıhaa buloŋ a kı daga nala. Dı dıdaana rɛ ko pele
buloŋ, ʋ aa mʋ Olivi dogimo hʋ nyuu rɛ a kyʋwa doŋ.
38 Sıgballıya buloŋ, nala aa mʋ Wııkyʋwaldııbal hʋ rɛ dı
ba gyegile nıı wıya hʋ ʋ aa bası.

22

Ba vʋʋla dı ba kpʋ Yesu
Matiwu 26.1-5; Maakı 14.1-2; Gyɔɔŋ 11.45-53

1 Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʋ tıyaŋ ba aa kyaŋ paanʋʋ hʋ
ba aa bı wee sıbʋl gyı ko kpaga rɛ.
2 Ɛɛ rɛ Gyuuma wııkyʋwal sılaala nıhıyası abee Wıısı
Teŋ dıdagıla hʋ kı lʋga dı ba na ŋmanıı hʋ ba aa sı tıŋa a
lʋwɔlı kpʋ Yesu, beewıya ba gyı aa fá nala hʋ rɛ.

Gyudası laa nyʋwa dı ʋ kpa Yesu yallı
Matiwu 26.14-16; Maakı 14.10-11; Gyɔɔŋ 11.45-53

3 Ɛɛ rɛ Sıtaanı ko gyʊʊ Yesu hatınna fi abee balıya hʊ kıdıgı, ba kı yırı Gyudası Isıkarɔtı.
4 Nyɛ rɛ ʊ sii mʊ, ʊ bee Gyuuma wıkyʊwal sılaala nıhıyası abee nala hʊ aa pɔ Wıkyʊwaldıbal hʊ nıhıyası vʊʊlı gɛɛ ʊ aa sı yaa a kpa Yesu yallı tıya ba.
5 Ba tenni gyı fıyelı weliŋ, ba laa nyʊwa anıı ba sı tıya ʊ molbiye.
6 Ɛɛ rɛ Gyudası mɛ laa nyʊwa, aŋ piili kı kyɛ ŋmanıı hʊ ʊ aa sı tıŋa a kpa Yesu yallı tıya ba dı nala bı gyıma.

Yesu bee ʊ hatınna dii Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ kıdiiliye
Matiwu 26.17-25; Maakı 14.12-21; Gyɔɔŋ 13.21-30

7 Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ tıyaŋ, kyɛɛ kıdıgı rɛ we doŋ ba aa kyaŋ paanʊʊ ba aa bı wee sıbʊl. Kyɛɛ no tıı mɛ rɛ ba aa kpʊ pepɔrɔ hʊ ba aa sı kpa marı Kyɛbal hʊ kıdiiliye.
8 Ɛɛ rɛ Yesu tıŋ Piita abee Gyɔɔŋ, a baa dı ba mʊ marı Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ kıdiiliye dı ba di.
9 Nyɛ rɛ ba pıyɛsı ʊ a baa, “Lee tıyaŋ nɛ ı kı kyɛ dı á mʊ marı kıdiiliye hʊ?”
10 Ʊ bası tıya ba a baa, “Dı mamaa rɛ ko mʊ kı gyʊʊ bee hʊ, ma sı na baal kıdıgı dı ʊ baası vii abee nıı. Ma tıŋa ʊ hal mʊ gyʊʊ dıya hʊ ʊ aa sı gyʊʊ.
11 Dı mamaa rɛ ko gyʊʊ, ma bası tıya dıya hʊ tıına dı ma nıhıyawʊ baa dı ma pıyɛsı ʊ dı lee rɛ ʊ nıhʊwala dıya we, dı ʊ bee ʊ hatınna ko gyʊʊ hɔŋ di Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ kıdiiliye?”
12 “Ʊ sı daga ma dııbal kıdıgı. Ʊ yaa sal nyuu dıya rɛ, ba marı ʊ buloŋ weliŋ. Doŋ nɛ ma sı marı kıdiiliye hʊ.”
13 Nyɛ rɛ ba kpa mʊ a na wıya hʊ buloŋ ʊ aa bası tıya ba anıı ba sı na. Ɛɛ rɛ ba marı Dıısı-parı-banıı Kyɛbal kıdiiliye hʊ doŋ.

Kıdiiliye hʊ á aa sı di a kı liisi Yesu wıya
Matiwu 26.26-30; Maakı 14.22-26; 1 Koriŋti 11.23-25

14 Kıdiiliye hʊ dii saŋa aa ko pele, Yesu abee ʊ hatınna hʊ buloŋ hɔŋ dı ba di kına hʊ.
15 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ŋ fa paalı kyo dı ŋ beel-ma di kına no rɛ, aŋka dı ŋ na na tʊwara.
16 Beewıya, ŋ bıl bı sı maakyiye di kıdiiliye no iriŋ, see saŋa hʊ Wıısı koro hʊ aa sı ko. Ɛɛ tıyaŋ nɛ ma sı gyıŋ kıdiiliye no dii memii.”
17 Ɛɛ rɛ Yesu kpa gbaŋbiye bee sıŋ, a kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ, aŋ kpa tıya ʊ hatınna hʊ aŋ baa, “Ma laa gbaŋbiye bee sıŋ no a kaŋ kpaa dɔmɔŋ nyʊwa.
18 Ŋ bası kı tıya ma rɛ, ŋ bıl bı sı maakyiye nyʊwa sıŋ no, see saŋa hʊ Wıısı koro hʊ aa sı ko.”

19 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl kpa paanʊʊ mɛ, a kʊwalɪ Wɪɪsɪ
aŋgyʊwasʊ aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ, a kpa tɪya ba aŋ baa, “Ŋ teŋbii
rɛ nyɛ, ŋ kpa sʊla Wɪɪsɪ ma wɪya. Ma laa kyaŋ. Ma kɪ yaa
nyɛ a kɪ liisi ŋ wɪya.”
20 Ba aa dii kɪna hʊ teŋ, ʊ bɪl kpa gbaŋbiye hʊ abee sɪŋ a
tɪya ba aŋ baa, “Gbaŋbiye no sɪŋ nɛ yaa nyʊʊfalɪɪ hʊ Wɪɪsɪ
aa wee tɪya ma. Ŋ kyal hʊ aa gyaasa ma wɪya rɛ Wɪɪsɪ kpa
we nyʊwa no.
21 Amɛ ma naa rɛ? Nal hʊ aa sɪ kpa ŋ yallɪ, ʊ we á tɪyaŋ
daha. Ŋ beel-ʊ rɛ laŋŋa kɪ di kɪna hʊ nyɛ.
22 Mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye, ŋ sɪ sʊba anɪɪ Wɪɪsɪ aa daga
gɛɛ, amɛ nal hʊ aa sɪ kpa ŋ yallɪ, ʊ sɪ na tʊwara yʊga.”
23 Ɛɛ rɛ Yesu kpambɪsɪ hʊ piili kɪ pɪyɛsɪ dɔmɔŋ anɪɪ ba
tɪyaŋ kɪbee rɛ sɪ yaa wɪɪ no?

Yesu hatɪnna kaŋ nɪbalɪŋ wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ

24 Yesu hatɪnna hʊ gyɪ kaŋ ba tɪyaŋ nɪbal wɪya kɪ kpa
dɔmɔŋ nɛ.
25 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Dʊnɪya no kuworo aa
hɔŋ ba nala nyuu tɪyaŋ nɛ, a kaŋ ba kɪ fɪla, ka kuworo
hʊ badɔmɔŋ mɛ aa kɪ kyɛ dɪ nala hʊ kaŋ ba kɪ yɪrɪ bɔnyɛ
tɪmma.
26 Amɛ ʊ bɪ maga dɪ ma kɛ kɪ yaa gɛɛ. Ʊ maga dɪ ma tɪyaŋ
nɪbal lɛ bɪrɪmɪ biibiye, dɪ ma sɪlaala mɛ tʊma kɪ tɪya ma.
27 Nal aa hɔnɔ aŋka nal kɪdɪgɪ yaa kɪdiiliye kɪ tɪya ʊ, ʊ
bee nal hʊ aa yaa kɪdiiliye hʊ kɪ tɪya ʊ hʊ, ba kɪbee rɛ yaa
nɪbal? Nal hʊ aa hɔnɔ, aŋka ba yaa kɪdiiliye kɪ tɪya ʊ, ʊ rɛ
yaa nɪbal. Amɛ ŋ kɛ we ma lee rɛ, a tʊma kɪ tɪya ma.
28 Ŋ tʊwara nayɪ tɪyaŋ, mamaa rɛ yaa nala hʊ aa sɪna ŋ
hal, a bɪ vɪya ŋ ta.
29 Ŋ Kuwo tɪya ŋ ŋmanɪɪ rɛ dɪ ŋ yaa kuworibal. Ɛɛ tɪɪ rɛ
ŋ mɛ sɪ tɪya ma ŋmanɪɪ dɪ ma yaa kuworibala.
30 Dɪ ŋ beel-ma buloŋ maakyiye wuwo di kɪdiiliye ŋ koro
hʊ tɪyaŋ. Ma sɪ hɔŋ kuworikpasɪnɪ nyuni a kɪ deŋ Iziral
tɪmma bekyige fi abee balɪya hʊ nyuu.”

Yesu baa dɪ Piita sɪ tʊwa a baa ʊ bɪ gyɪma ʊ
Matiwu 26.31-35; Maakɪ 14.27-31; Gyɔɔŋ 13.36-38

31 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya Siimɔŋ Piita a baa, “Siimɔŋ, gyegili
nɪɪ daha! Sɪtaanɪ ko sʊla ŋmanɪɪ rɛ dɪ ʊ magɪsɪ ma, a tʊwasɪ
ma niweliye a lɪɪ ma nɪbɔmɔ tɪyaŋ, anɪɪ ba aa kyaarɪ mɪya,
a lɪɪ miŋbii aŋ ka mɪŋgyɔrʊ gɛɛ.
32 Amɛ ŋ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ tɪya ɪ Siimɔŋ nɛ, dɪ ɪ Wɪɪsɪ laadii
ta ko nyʊgɪsɪ. Dɪ ɪ rɛ ko mɪɪgɪ ko ŋ lee, pɛ ɪ dɔŋtɪŋsɪ hʊ mɛ
tɪyaŋ dɪ ba sɪŋ ba Wɪɪsɪ laadii tɪyaŋ weliŋ.”

33 Ɛɛ rɛ Piita basɪ tɪya ʊ a baa, “Ŋ Tɪɪna, dɪ ba aa rɛ sɪ
kana ɪ tɔ dɪyaŋ, ŋ yaa siri rɛ dɪ ba kana ŋ mɛ tɔ. Dɪ ba sɪ
kpʊ ɪ mɛ, ŋ yaa siri rɛ dɪ ŋ beel-ɪ buloŋ sʊba.”
34 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Piita, ŋ basɪ kɪ tɪya ɪ rɛ, gyibala ha bɪ
sɪ wɪɪ gyɪnaŋ tebine no, aŋka dɪ ɪ tʊwa naaŋsɪɪnyʊwa bʊto
anɪɪ ɪ bɪ gyɪma ŋ.”

Yesu basɪ molbiye abee takoobiye wɪya

35 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʊ hatɪnna hʊ a baa, “Saŋa hʊ ŋ gyɪ aa
tɪŋ ma, ma gyɪ bɪ kolo molbiye, a bɪ paa diikusi, a bɪ paa
naatɔbɔ tʊŋnyʊwa bʊlɪya bʊlɪya mɛ, aŋ mʊ. Ma gyɪ yaŋ aa
mʊwa, bekiŋ nɛ ma gyɪ kyɛ lɔlɔ?” Ba baa dɪ ba gyɪ bɪ kyɛɛ
kɪŋ buloŋ lɔlɔ.
36 Doŋ nɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Amɛ nyɛ kɛ, ma nal
hʊ buloŋ aa kaŋ molbiye koo diiku, ʊ maga dɪ ʊ kpa kolo
rɛ. Ma nal hʊ mɛ buloŋ aa bɪ kaŋ takoobii, ʊ maga dɪ ʊ kpa
ʊ gabal yallɪ rɛ a yɔbɔ kɪdɪgɪ.
37 Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ a baa, ‘Ba kana ʊ pɛ
wɪbɔŋyaala tɪyaŋ nɛ’. Wɪya no buloŋ, ŋ wɪya rɛ ba sabɪ
gɛɛ. Ba buloŋ sɪ yaa ŋ tɪyaŋ nɛ, dɪ wɪya hʊ buloŋ ba aa
saba ŋ wɪya kɔnɪ su ba bʊʊsɪ.”
38 Ɛɛ rɛ ʊ hatɪnna hʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Á Tɪɪna, deŋ na,
takoobiye balɪya rɛ nyɛ.” Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Tɔɔ,
ba maga rɛ.”

Yesu kyʊwalɪ Wɪɪsɪ Olivi dogimo hʊ nyuu tɪyaŋ
Matiwu 26.36-46; Maakɪ 14.32-42

39 Ɛɛ rɛ Yesu sii lɪɪ Gyerusalɛm tɪyaŋ, a mʊ gyɪŋ Olivi
dogimo hʊ nyuu, anɪɪ ʊ aa kɪ yaa gɛɛ saŋa buloŋ. Ɛɛ rɛ ʊ
hatɪnna hʊ mɛ sii tɪŋa ʊ hal mʊ.
40 Ba aa mʊʊ pele doŋ, ʊ basɪ tɪya ba a baa, “Ma kɪ sʊla
Wɪɪsɪ, dɪ Sɪtaanɪ ta wuwo mʊrɪ ma.”
41 Ʊ aa basɪ gɛɛ teŋ, ʊ parɪ ʊ hatɪnna hʊ mʊ sɪya mʊhʊ,
a tuu gbinni a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ, a baa,
42 “Ŋ Kuwo, dɪ ʊ ko yaa ɪ kyɛrɪ, lɪɪ ŋ tʊwara no aa ko
tɪyaŋ. Amɛ mɪyaŋ kɛ kyɛrɪ daa, leŋ dɪ ɪ kyɛrɪ yaa.”
43 Doŋ nɛ malɪka lɪɪ wɪɪsɪbee a ko tuu fɪyɛlɪ ʊ bembii.
44 Ʊ tɪya gyɪ kyogo rɛ kɪŋkaŋ buloŋ. Ɛɛ rɛ ʊ faasɪ kyʊwalɪ
Wɪɪsɪ abee sɪfɪyasɪ. Ʊ suwolii paalɪ kɪ tuu taŋha gɛɛ anɪɪ
kyal.
45 Ʊ aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ hʊ teŋ, ʊ sii a mɪɪgɪ mʊ ʊ hatɪnna
hʊ lee, dɪ ba pɪŋ doo, beewɪya tɪkyogi hʊ gyɪ leŋ lɔl gyʊʊ
ba rɛ weliŋ.
46 Ɛɛ rɛ Yesu ko pɪyɛsɪ ba a baa, “Ma kɔnɪ pɪŋ kɪ pɪŋ doo
rɛ? Ma sii a kɪ sʊla Wɪɪsɪ, dɪ Sɪtaanɪ ta wuwo mʊrɪ ma.”

Ba kaŋ Yesu
Matiwu 26.47-56; Maakı 14.43-50; Gyɔɔŋ 18.3-11

47 Yesu ha gyı aa bası wıya hʊ tıyaŋ nɛ, dı Yesu hatınna
fi abee balıya hʊ kıdıgı ba aa yırı Gyudası rɛ gyı mʊ laa
nıygamaa sıya gɛɛ ba kı ko ʊ lee. Ba aa ko pele, Gyudası
vala a mʊ guwori Yesu.
48 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Gyudası, ı kɔnı ko guwori ŋ nɛ dı ı kpa
Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye yallı koo?"
49 Yesu hatınna hʊ fa aa we doŋ a na wıı hʊ aa kyɛ dı ʊ
yaa, ɛɛ rɛ ba pıyɛsı Yesu a baa, "Á Tıına, á kyuri á takoobiye
koo?"
50 Nyɛ rɛ Yesu hatınna hʊ kıdıgı teŋ kyuri takoobii, a
ŋmaŋ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyawʊ dıya yoŋ noduu
dıgıŋ kyɔl.
51 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Ʊ maga rɛ. Ma leŋ." Ʊ bası gɛɛ rɛ, aŋ
dige baal hʊ dıgıŋ, ʊ mııgı taası.
52 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası
abee nala hʊ aa pɔ Wııkyʊwaldııbal hʊ nıhıyası abee ba
bee nıhıyası hʊ aa ko dı ba kana ʊ, a baa, "Ɲ yaa biibɔŋ nɛ,
ma sii kol takoobiye abee daŋgulo a kı ko dı ma kana ŋ?
53 Ɲ beel-ma buloŋ nɛ fa aa we Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ
kyɛɛ bee ʊ nyʊwa buloŋ, aŋka ma bı lʊga dı ma kana ŋ
doŋ. Amɛ saŋa no rɛ Wıısı tıya ma ŋmanıı dı ma kana ŋ.
Saŋa no tıyaŋ mɛ rɛ wıbɔmɔ kuwori, Sıtaanı mɛ we ʊ tʊma
tıyaŋ."

Piita tʊwa a baa ʊ bı gyıŋ Yesu
Matiwu 26.57-58, 69-75; Maakı 14.53-54, 66-72; Gyɔɔŋ 18.12-18, 25-27

54 Ɛɛ rɛ ba kaŋ Yesu, a kana ʊ kı mʊ Gyuuma wııkyʊwal
sılaala nıhıyawʊ dıya, ka Piita mɛ daası kı tıŋ ba hal.
55 Ba mʊwa dı ba tuu diŋ gyaŋwuwo hʊ tıyaŋ nala kı
wiyeni. Nyɛ rɛ Piita mʊ pɛ nala hʊ aa wiyeni diŋ hʊ tıyaŋ
a hɔŋ.
56 Haŋtolibiye kıdıgı mɛ gyı we ba tıyaŋ, a yaa dıya hʊ
tʊŋtʊnnı. Ʊ aa naa Piita dı ʊ hɔŋ kı wiyeni diŋ hʊ, ɛɛ rɛ ʊ
deŋ ʊ sıya tıyaŋ gɛɛ sırıtıtı, aŋ baa, "Baal no mɛ fa aa tıŋ
Yesu hal lɛ."
57 Ɛɛ rɛ Piita baa, "Haŋtolibiye, ŋ paalı bı gyıma ʊ mɛ
gba."
58 Mʊhʊ sʊwaa dı baal kıdıgı mɛ na ʊ a baa, "Ɪ mɛ yaa ba
kıdıgı rɛ." Ɛɛ rɛ Piita bıl baa, "Ɲ bagyʊwa, ŋ kɛ daa."
59 Ʊ bıl bı pıısa, dı baal kıdıgı mɛ rɛ gɛɛ, a hara pɔ anıı
Piita yaa Yesu hatınna hʊ kıdıgı rɛ, dı beewıya ʊ yaa Galili
tıına rɛ.

60 Ɛɛ rɛ Piita bıl bası tıya ʊ mɛ a baa, “Ŋ bagyʊwa, ŋ
paalı bı gyıŋ wıı hʊ ı aa bası tıyaŋ.” Piita aa yaŋ bası gɛɛ,
ʊ nyʊwa ha bı tele taŋha, dı gyibal wiye.
61 Ɛɛ rɛ á Tıına Yesu galdaası, a deŋ Piita sıya tıyaŋ.
Doŋ nɛ ʊ liisi wıı hʊ Yesu fa aa bası tıya ʊ anıı ʊ sı tʊwa
naaŋsıınyʊwa bʊto a baa dı ʊ bı gyıma ʊ, ka dı gyibal na
wii.
62 Ɛɛ rɛ Piita sii lıı bee a wıı weliŋ.

Ba yaa Yesu sıya, aŋ ŋmaa ʊ
Matiwu 26.67-68; Maakı 14.65

63 Ɛɛ rɛ nala hʊ aa pɔ Yesu kı huuri ʊ, aŋ kı ŋmaa ʊ.
64 Ba gyı vʊwa ʊ sıya tɔ rɛ, aŋ aa ŋmaa ʊ, aŋ pıyɛsı ʊ dı
ʊ daga nal hʊ aa ŋmaa ʊ.
65 Ba gyı bası wıya mɛ rɛ yʊga a tʊʊsı ʊ.

Ba kaŋ Yesu mʊ bee-hıyarı sıya
Matiwu 26.59-66; Maakı 14.55-64; Gyɔɔŋ 18.19-24

66 Ʊ sıgballıya, Gyuuma bee nıhıyası abee Gyuuma
wııkyʊwal sılaala nıhıyası abee Wıısı Teŋ dıdagıla buloŋ
laŋŋı, aŋ leŋ ba kaŋ Yesu ko ba sıya.
67 Ɛɛ rɛ ba pıyɛsı Yesu a baa, “Daga ma, ı rɛ yaa Krisita
hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya?” Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa,
“Dı mıyaŋ nɛ bası tıya ma mɛ, ma bı sı laa di.
68 Dı mıyaŋ nɛ yaŋ bıl pıyɛsı ma wıı mɛ, ma bı sı lıı ʊ sıı
tıya ŋ.
69 Amɛ a lıı nyɛ a kaŋ kı mʊ, Mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye sı
hɔŋ Wııbal hʊ noduu logiŋ tıyaŋ.”
70 Ɛɛ rɛ ba buloŋ pıyɛsı ʊ a baa, “I rɛ yaŋ yaa Wıısı Biye
hʊ koo?” Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Wıtıı rɛ ma bası,
ma aa baa dı mıyaŋ nɛ yaa Wıısı biye hʊ.”
71 Ɛɛ rɛ nala hʊ baa, “Á bıl bee kyɛ daŋsıya tıına buloŋ.
Á tıı mɛ nıı wıı hʊ ʊ tıı nyʊwa tıyaŋ nɛ.”

23

Ba kaŋ Yesu mʊ Pilato sıya
Matiwu 27.1-2, 11-14; Maakı 15.1-5; Gyɔɔŋ 18.28-38

1 Ɛɛ rɛ nala no buloŋ sii, a kaŋ Yesu mʊ nal hʊ aa laa
Roma paalʊʊ kuworibal hʊ naası sıŋ Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ
ba kı yırı Pilato sıya.
2 Doŋ nɛ ba piili a kı bası wıya hʊ ba aa baa dı ʊ yaa
kyogi, a baa, “Á kaŋ baal no rɛ dı ʊ aa mʊrı nala, aŋ baa dı
ba ta tuŋ lampoo kı tıya Roma paalʊʊ kuworibal hʊ. Aŋ bıl
kı daga anıı ʊ rɛ yaa Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya dı
ʊ laa dʊnıya nala ta, aŋ ha bıl baa dı ʊ yaa kuwori mɛ rɛ.”

3 Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ ʊ a baa, “I rɛ yaa Gyuuma kuwori hʊ
koo?” Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Na ɛɛ rɛ ɪ basɪ gɛɛ.”
4 Ɛɛ rɛ Pilato basɪ tɪya Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ
abee nɪgyamaa hʊ buloŋ aa laŋŋa doŋ a baa, “Ŋ bɪ naa wɪɪ
hʊ baal no aa yaa kyogi, a maga dɪ ba kpʊ ʊ.”
5 Amɛ nala hʊ ha hara a baa, “Ʊ daga nala Gyudɪya paalʊʊ
buloŋ tɪyaŋ nɛ a leŋ ba kɪ laa taawɛɛ. Galili paalʊʊ tɪyaŋ
nɛ ʊ piili wɪɪ no, aŋ sii kpa ko daha mɛ nyɛ.”

Ba kaŋ Yesu mʊ Hɛrɔtɪ sɪya

6 Pilato aa nɪɪ wɪɪ no, ʊ pɪyɛsɪ nala hʊ a baa, “Baal no yaa
Galili tɪɪna rɛ?”
7 Pilato aa ko gyɪma anɪɪ Galili paalʊʊ rɛ Yesu lɪɪ, ʊ leŋ
ba kana ʊ mʊ Hɛrɔtɪ lee, beewɪya Hɛrɔtɪ rɛ gyɪ aa deŋ doŋ
paalʊʊ. Saŋa no tɪyaŋ dɪ Hɛrɔtɪ gyɪ we Gyerusalɛm tɪyaŋ
nɛ.
8 Hɛrɔtɪ teŋ buloŋ gyɪ fɪyɛla rɛ weliŋ ʊ aa naa Yesu,
beewɪya ʊ gyɪ nɪɪ ʊ wɪya rɛ faafaa buloŋ, a kɪ kyɛ dɪ ʊ
na ʊ. Ʊ fa aa kyɛ dɪ Yesu yaa wɪmagɪl lɛ dɪ ʊ na.
9 Ɛɛ rɛ Hɛrɔtɪ pɪyɛsɪ Yesu wɪya yʊga, amɛ ʊ gyɪ bɪ laa wɪɪ
buloŋ basɪ.
10 Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Wɪɪsɪ Teŋ
dɪdagɪla hʊ sii tarɪsɪ mʊ Yesu tɪyaŋ, a daga wɪya yʊga ba
aa bɪɪna anɪɪ ʊ yaa kyogi.
11 Hɛrɔtɪ bee ʊ laalyuwolo mɛ yaa Yesu sɪya weliŋ, aŋ leŋ
ba kpa gawil kɪdɪgɪ laalɪ ʊ, aŋ mɪɪgɪ kana ʊ mʊ Pilato lee.
12 Hɛrɔtɪ bee Pilato fa bee na dɔmɔŋ sɪɪ. Haŋ kyɛɛ hʊ rɛ
ba mɪɪgɪ bɪrɪmɪ kyaŋsɪ.

Ba kpaa kyogisi tɪya Yesu aŋ baa dɪ ba kpʊ ʊ
Matiwu 27.15-26; Maakɪ 15.6-15; Gyɔɔŋ 18.39–19.16

13 Ɛɛ rɛ Pilato yɪrɪ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ
abee Gyuuma nɪhɪyasɪ abee nala hʊ buloŋ aa laŋŋa doŋ, a
basɪ tɪya ba a baa,
14 “Ma kaŋ baal no ko ŋ lee rɛ, a basɪ tɪya ŋ anɪɪ ʊ aa
mʊrɪ nala rɛ. Ŋ pɪyɛsɪ ʊ wɪya rɛ ma buloŋ sɪɪ tɪyaŋ. Wɪya
hʊ buloŋ ma aa baa dɪ ʊ yaa kyogi, ŋ kɛ bɪ naa ʊ wɪkyogii
ba tɪyaŋ.
15 Hɛrɔtɪ mɛ bɪ naa ʊ wɪkyogii buloŋ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ leŋ ba
bɪl mɪɪgɪ kana ʊ ko daha. Ma na, baal no bɪ yaa wɪɪ buloŋ
kyogi a maga dɪ ba kpʊ ʊ.
16 Ɛɛwɪya, ŋ sɪ leŋ dɪ ba vɪɪrɪ ʊ, aŋka dɪ ŋ kpa ʊ ta.”
17 Amɛ dɪ Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ Kyɛbal hʊ rɛ ko pele buloŋ, ba
aa leŋ Pilato lɪɪ nala hʊ ba aa kaŋ tɔ dɪya tɪyaŋ kɪdɪgɪ rɛ a
ta, nal hʊ Gyuuma hʊ aa kyo dɪ ba lɪya.
18 Ɛɛ rɛ nala hʊ buloŋ kyɪɪrɪ a baa, “Kpʊ Yesu aŋ lɪɪ
Barabaasɪ tɪya ma.”

19 (Saŋa kıdıgı, nala gyı sii laa taawɛɛ rɛ Gyerusalɛm tıyaŋ, a gyı kpʊ nala. Ɛɛ wıya rɛ tıŋ ba gyı kaŋ Barabaası tɔ dıyaŋ.)
20 Pilato fa aa kyɛ dı ʊ kpa Yesu ta rɛ, ɛɛ rɛ ʊ bıl marı bası wıya tıya nıgyamaa hʊ.
21 Amɛ ba marı kyıırı yʊga a baa, “Kpaası ʊ mal daagarıı tıyaŋ, kpaası ʊ daagarıı tıyaŋ!”
22 Ɛɛ rɛ Pilato bıl bası tıya ba a baa, “Bekiŋ wıı rɛ baal no yaa kyogi? Ŋ kɛ bı naa wıı hʊ ʊ aa yaa kyogi a maga dı ba kpʊ ʊ. Ɛɛwıya, ŋ sı leŋ dı ba vıırı ʊ, aŋka dı ŋ kpa ʊ ta.”
23 Ka nala hʊ ha vıya aŋ hara, a marı kyıırı yʊga a baa, “Ʊ maga dı ba kaŋ Yesu kpaası daagarıı tıyaŋ nɛ.” Ba aa yaa kyagıŋsı hʊ gɛɛ rɛ Pilato kyɛ wıı lɔlɔ, aŋ laa ba nyʊwa hʊ,
24 a baa dı ba kaŋ Yesu mʊ kpaası mal daagarıı tıyaŋ.
25 Ɛɛ rɛ Pilato leŋ ba lıı Barabaası ta. Baal hʊ ba gyı aa kaŋ tɔ dıya tıyaŋ akuu taawɛɛ aa siye bee hʊ tıyaŋ ba kpʊ nala wıya. Aŋ kpa Yesu mɛ tıya ba dı ba kaŋ mʊ yaa gɛɛ hʊ buloŋ ba aa sı yaa.

Ba kpaası Yesu mal daagarıı tıyaŋ
Matiwu 27.32-44; Maakı 15.21-32; Gyɔɔŋ 19.17-27

26 Ɛɛ rɛ laalyuwolo hʊ kaŋ Yesu lıı dı ba kana ʊ mʊ kpaası mal daagarıı hʊ tıyaŋ. Ba aa mʊʊ hʊ tıyaŋ nɛ, ba kyeŋ baal kıdıgı aa lıı Sariini ba kı yırı Siimɔŋ, dı ʊ lıı baga a ko kı gyʊʊ Gyerusalɛm. Ɛɛ rɛ ba kana ʊ, a kpa daagarıı hʊ tıya ʊ ʊ baası, a kı tıŋ Yesu hal.
27 Ka gyamaa hʊ buloŋ mɛ gyı lıı tıŋa ʊ hal. Haana badɔmɔŋ nɛ gyı we ba tıyaŋ, a kı wii Yesu wıya kıŋkaŋ.
28 Ɛɛ rɛ Yesu mııgı deŋ ba, aŋ bası tıya ba a baa, “Gyerusalɛm haana, ma ta kı wii ŋ wıya. Ma kı wii ma tıı ma abee ma biisi wıya.
29 Saŋa kıdıgı sı pele dı nala baa, ‘Haana hʊ aa yaa hapıra, haana hʊ aa bı lʊl biisi na, abee haana hʊ aa bı dıyɛsı biisi na, ma yaa nyusʊŋtımma rɛ.’
30 Saŋa no tıı tıyaŋ, nala sı kı kyɛ dı ba faŋa dogiŋsi hala, koo dı dogiŋsi tele tɔ ba.
31 Dı daasɔnɔ rɛ ko kı di diŋ, aŋnɛ rɛ bıl sı kı bası daahılıya mɛ wıya?”
32 Ba gyı aa kaŋ Yesu kı mʊ dı ba kpʊ gɛɛ, wıbɔŋyaala balıya mɛ rɛ ba gyı kaŋ pɛ ʊ tıyaŋ.
33 Ɛɛ rɛ ba mʊ pele lee hʊ ba aa yırı “Nyukuŋkogilo.” Doŋ tıyaŋ nɛ ba kpaası Yesu abee wıbɔŋyaala hʊ balıya daagarıya nyuni tıyaŋ. Kıdıgı we Yesu noduu dıılaŋ, kıdıgı mɛ we ʊ nogɔbɔ dıılaŋ.

34 Ɛɛ rɛ Yesu kyʊwalı Wıısı a baa, “Ŋ Kuwo, kpa wıı no ba
aa yaa kyɛ ba, beewıya ba bı gyıŋ wıı hʊ buloŋ ba aa yaa.”
Ɛɛ rɛ ka ba yuwo gbaŋŋa, a kaŋ Yesu gannı kpaa dɔmɔŋ.
35 Nala badɔmɔŋ mɛ gyı sıŋ doŋ a kı deŋ, aŋka Gyuuma
nıhıyası kı yaa ʊ sıya, a baa, “Na ʊ baa ʊ rɛ yaa Krisita hʊ,
laataal hʊ Wıısı aa lıya, a laa nala kı ta, ma leŋ dı ʊ laa ʊ
tıı ta dı á na.”
36 Laalyuwolo hʊ mɛ kı yaa ʊ sıya, a yaa sıkyaakyaa mʊ
we ʊ nyʊwa tıyaŋ dı ʊ nyʊwa,
37 aŋ bası tıya ʊ a baa, “Dı ı rɛ kɔnı yaa Gyuuma kuwori
kɛ, laa ı tıı ta dı á na.”
38 Ba gyı saba mal ʊ daagarıı hʊ tıyaŋ nɛ a baa, “Gyuuma
kuwori hʊ rɛ nyɛ.”
39 Ɛɛ rɛ wıbɔŋyaala hʊ kıdıgı mɛ aa saga ʊ daagarıı tıyaŋ
tʊʊsı Yesu a baa, “Na ı baa ı rɛ yaa Krisita hʊ, laataal hʊ
Wıısı aa lıya, koo ŋ nyıya rɛ? Ɛɛ kɛ laa ı tıı ta, aŋ laa ma
mɛ ta dı á na.”
40 Ɛɛ rɛ ʊ dɔŋtıına wıbɔŋyaal hʊ nɔsı ʊ a baa, “Ɪ bee fá
Wıısı koo? Á beel-ʊ buloŋ we tʊwarıdıgı tıyaŋ nɛ.
41 Á kɛ maga dı ba yaa ma nyɛ rɛ, beewıya á yaa wıbɔŋ
nɛ. Amɛ baal no kɛ bı yaa wıı buloŋ kyogi.”
42 Ɛɛ rɛ ka ʊ bası tıya Yesu a baa, “Yesu, dı ı rɛ ko di ı
koro hʊ, ta ko yeŋŋi ŋ wıya.”
43 Doŋ nɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya
ı, ŋ beel-ı sı we wıısıbee tıyaŋ gyınaŋ.”

Yesu sʊba
Matiwu 27.45-56; Maakı 15.33-41; Gyɔɔŋ 19.28-30

44 Wıısı aa ko maga nyutʊtʊʊ saŋa gɛɛ, wıısı pirigi
nyʊgısı, ka lee buloŋ bıl gɛɛ timm, a mʊ pele dıdaana kerifi
boto, ka lee bıl na kyaanı.
45 Patıısa hʊ fa aa bori Wııkyʊwaldııbal hʊ kıyɛsı balıya.
46 Ɛɛ rɛ ka Yesu kyiyesi yʊga a baa, “Ŋ Kuwo, ŋ kpaa ŋ
tıı a we ı nosi tıyaŋ nɛ.” Nyɛ rɛ ʊ bası, aŋ wiyesi ʊ wiyesi-
kateŋse aŋ sʊba.
47 Laalyuwolo nıhıyawʊ hʊ fa aa sıŋ doŋ aa naa wıı hʊ
aa yaa, ʊ dannı Wıısı a baa, “Wıtıı, baal no kɔnı fa yaa
tıpʊlʊŋ tıına rɛ.”
48 Nala hʊ buloŋ fa aa laŋŋa doŋ aa naa wıı hʊ aa yaa, ba
mııgı mʊ dıısı abee tıkyogi.
49 Nala hʊ buloŋ fa aa gyıŋ Yesu abee haana hʊ buloŋ fa
aa tıŋ ʊ hal a lıı Galili ko, ba sıŋ libolii rɛ aŋ kı deŋ wıya
hʊ buloŋ aa yaa.

Ba hogo Yesu
Matiwu 27.57-61; Maakı 15.42-47; Gyɔɔŋ 19.38-42

50-51 Gyuuma baal kıdıgı rɛ gyı we doŋ ba kı yırı Gyosɛfʋ, a lıı Arimatiya aa we Gyudıya paalʋʋ tıyaŋ. Ʋ fa yaa nıtıı rɛ weliŋ, ka nala fa kı tıya ʋ gyırıma weliŋ. Ʋ fa aa gyegili Wıısı koro hʋ koyi rɛ, a fa yaa nala hʋ aa laŋŋı kı vʋʋlı wıya kıdıgı. Amɛ saŋa hʋ ba fa aa vʋʋlı Yesu kpʋyı wıya, ʋ kɛ fa bı sıŋ ba kıŋ tıyaŋ.

52 Ɛɛ rɛ ʋ sii mʋ Pilato lee, a sʋla ʋ dı ʋ tıya ʋ ŋmanıı dı ʋ kpa Yesu mʋ hogo. Pilato tıya ʋ ŋmanıı.

53 Nyɛ rɛ ʋ mʋ lallı Yesu daagarıı hʋ nyuu tıyaŋ, a we ʋ lıŋe, aŋ kpa ʋ mʋ hogo bʋbʋwa kıdıgı ba aa lurigo tıyaŋ. Ba ha gyı bı maakyiye hogo nal bulоŋ doŋ.

54 Wıı no gyı yaa Alagyima kyɛɛ rɛ, dı ba gyı yaŋ kı yaa siri dı ba piili Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ wıkanıya.

55 Haana hʋ gyı aa tıŋ Yesu hal a lıı Galili paalʋʋ ko sii tıŋ Gyosɛfʋ hal a mʋ dı ba na ɛɛ ba aa hogo Yesu bʋbʋwa hʋ tıyaŋ.

56 Ɛɛ rɛ ba mııgı mʋ dıya haŋ dıdaana hʋ, a marı kına badɔmɔŋ sʋwala aa sʋma gɛɛ anıı tʋranıı dı ba kaŋ mʋ tısı ʋ dı ʋ ta pʋw. Amɛ haŋ dıdaana hʋ tıı mɛ rɛ ba Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ wıkanıya aa piili. Ɛɛ rɛ tıŋ ba gyı bıl bı wuwo mııgı mʋ bıl hʋ lee. Nyɛ rɛ ba wiyesi haŋ kyɛɛ hʋ anıı Wıısı mırısı hʋ aa daga gɛɛ.

24

Yesu sii sʋʋ tıyaŋ
Matiwu 28.1-10; Maakı 16.1-8; Gyɔɔŋ 20.1-10

1 Alahadi kyɛɛ sıgballınyʋwa, haana hʋ sii, a kaŋ kına hʋ ba aa mara ba sʋwala sʋma gɛɛ anıı tʋranıı hʋ, a kaŋ mʋ bil hʋ lee.

2 Ba mʋwa dı bʋyı hʋ ba fa aa kpaa tɔ bʋbʋwa hʋ nyʋwa suro.

3 Ɛɛ rɛ ba mʋ gyʋʋ bʋbʋwa hʋ, amɛ ba bı naa á Tıına Yesu teŋbii.

4 Ɛɛ rɛ ba sıŋ doŋ, a bı gyıŋ wıı hʋ bulоŋ ba aa sı yaa. Ba yaa dı ba deŋ, dı baala balıya rɛ pirigi ko sıŋ ba logiŋ gɛɛ, ka ba gannı bulоŋ kı tʋla gɛɛ nyʋlıınyʋlıı.

5 Nyɛ rɛ kambıŋ kaŋ haana hʋ, ba kaŋ ba nyuni gʋra gʋra. Ɛɛ rɛ baala hʋ pıyɛsı ba a baa, “Bee rɛ tıŋ ma deŋ kı kyɛ nal hʋ aa weye nısʋʋnı tıyaŋ?

6 Ʋ tuwo daha. Ʋ siye rɛ. Ma liisi wıı hʋ ʋ gyı aa bası tıya ma, saŋa hʋ tıyaŋ ʋ gyı aa we Galili tıyaŋ.

7 Ʋ gyı bası tıya ma rɛ anıı ba sı kpa ʋ Nihuwobiŋ Biye we wıbɔŋyaala nosi tıyaŋ dı ba kpaası ʋ mal daagarıı tıyaŋ, dı ʋ sʋba, dı amɛ dı ʋ sı sii sʋʋ tıyaŋ ʋ kyɛtoo kyɛɛ.”

8 Doŋ nɛ haana hʋ liisi wıı hʋ ʋ gyı aa bası tıya ba.

9 Ɛɛ rɛ ba lıı bʊbʊwa hʊ tıyaŋ, a mʊ bası wıya hʊ buloŋ aa
yaa a tıya Yesu kpambısı fi abee kıdıgı hʊ, abee nıkaalıya
hʊ buloŋ fa aa tıŋ ʊ hal.
10 Haana hʊ gyı aa mʊʊ bil hʊ lee rɛ nyɛ: Mɛɛrı
Magidalina, Gyuwana abee Gyemsi nıına Mɛɛrı. Ba bee ba
hadɔŋtıŋsı hʊ gyı aa mʊʊ na wıya hʊ rɛ gyı ko bası wıya
no tıya Yesu kpambısı hʊ.
11 Amɛ Yesu kpambısı hʊ fa bıına anıı wıı hʊ haana hʊ
aa basa yaa wınyıyɛl lɛ. Ɛɛwıya, ba gyı bı laa di.
12 Amɛ Piita sii a fá mʊ bʊwa hʊ lee, a mʊ tuu lurimi bʊwa
hʊ, a na liŋe hʊ ba fa aa kpaa we Yesu dı ʊ pına, aŋka ʊ bı
naa kıŋ buloŋ. Ɛɛ rɛ wıı hʊ kpere ʊ, ʊ mııgı mʊ dıya.

Yesu kaŋ ʊ tıı ko daga ʊ hatınna balıya Imayosi ŋmanıı tıyaŋ

Maakı 16.12-13

13 Haŋ kyɛɛ hʊ tıı rɛ Yesu hatınna balıya sii kı mʊ tɔɔ
kıdıgı ba aa yırı Imayosi. Imayosi bee Gyerusalɛm fa yaa
anıı meeldaası bapɛ rɛ.
14 Ba aa mʊʊ hʊ tıyaŋ nɛ, ba vala a bası wıya hʊ aa yaa
a kı tıya dɔmɔŋ.
15 Ba aa bası wıya hʊ a vala kı mʊ tıyaŋ nɛ Yesu tıı ko pɛ
ba tıyaŋ ba buloŋ kı vala.
16 Ba gyı na ʊ rɛ, amɛ ba gyı bı wuwo gyıma anıı ʊ rɛ.
17 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, “Bekine wıya rɛ ma vala kı
bası gɛɛ?” Ɛɛ rɛ ba mııgı sıŋ, ba tısı buloŋ kyogi.
18 Nyɛ rɛ ba kıdıgı tıına ba aa yırı Kiliyopasi pıyɛsı ʊ a
baa, “Ɪ dʊŋ nɛ yaa nıhʊwal Gyerusalɛm tıyaŋ a bı gyıŋ wıı
hʊ aa yaa doŋ kyɛbʊʊsı no koo?”
19 Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı ba a baa, “Wıbee rɛ gɛɛ?” Ɛɛ rɛ ba bası
tıya ʊ a baa, “Ka wıı hʊ ba aa yaa Yesu aa lıı Nazarɛti. Baal
no fa yaa Wıısı tıŋdaal lɛ. Ʊ wıbasıya abee ʊ wıyaalıya
buloŋ tıyaŋ, ʊ fa yaa nal hʊ aa kaŋ dee rɛ Wıısı abee
nihuwobisi buloŋ sıya tıyaŋ.
20 Á Gyuuma wıkyʊwal sılaala nıhıyası abee Gyuuma
nıhıyası kpa ʊ we Pilato nosi tıyaŋ dı ʊ kpʊ ʊ. Ɛɛ rɛ Pilato
leŋ ba kpaası ʊ mal daagarıı tıyaŋ, ʊ sʊba.
21 Amɛ á fa aa yıyɛlı anıı ʊ rɛ yaa nal hʊ aa ko dı ʊ laa
Iziral tımma ta. Ka ba aa kpʊ ʊ, ʊ kyɛyɛ boto rɛ yaa gyınaŋ.
22 Wıya no buloŋ hal tıyaŋ mɛ, á bee haana hʊ fa aa tıŋ
Yesu hal badɔmɔŋ ko bası wıı rɛ tıya ma, wıı hʊ kperi ma.
Ba baa dı ba sii mʊ bʊwa hʊ lee rɛ sıgballınyʊwa, aŋ bı naa
Yesu teŋbii bʊwa hʊ tıyaŋ.
23 Ba baa dı ba naa malıkası rɛ ba bası tıya ba anıı Yesu
weye rɛ.

24 Ɛɛ rɛ á badɔmɔŋ mɛ sii mʊ bʊwa hʊ lee a na anıı wıı
hʊ haana hʊ aa basa hʊ yaa wıtıı. Amɛ ba mɛ gyı bı naa
Yesu.”
25 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ma yaa bambugo rɛ
kıŋkaŋ, a bı wuwo dı ma laa wıya hʊ Wıısı tıŋdaala aa
basa mɛ di.
26 Ma bı gyıma anıı ʊ maga dı Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı
aa lıya, na tʊwara rɛ aŋ na di ʊ gaŋdaa-feŋ Wıısı lee tıyaŋ
koo?”
27 Ɛɛ rɛ Yesu bası wıya hʊ buloŋ ba aa saba Wıısı teŋ
tıyaŋ a mʊ kı tile ʊ tıyaŋ, a tıya ba. Ʊ gyı piile tenni hʊ
Moosi aa saba tıyaŋ nɛ a kaŋ mʊ pele tenni hʊ buloŋ Wıısı
tıŋdaala mɛ aa saba, a daga wıya no buloŋ memiye mɛ tıya
ba.
28 Ba aa ko kpaga Imayosi, Yesu fugo yaa gɛɛ anıı ʊ aa kyɛ
dı ʊ parı mʊ.
29 Ɛɛ rɛ ba kana ʊ bıŋ, aŋ baa dı lee bile rɛ, dı ʊ pıŋ sıya
gballı. Ɛɛ rɛ ba beel-ʊ buloŋ kpa gyʊʊ dıya.
30 Ɛɛ tıyaŋ nɛ ba hɔŋ dı ba di kına. Nyɛ rɛ Yesu kpa
paanʊʊ, a kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ aŋ kaŋ lɔgɔ lɔgɔ tıya
ba.
31 Ʊ aa yaa gɛɛ tıyaŋ nɛ, ba sıya yaŋ polli ba gyıma anıı
Yesu rɛ. Haŋ lagılagıbiye hʊ, ʊ pirigi dııgı ba sıı tıyaŋ.
32 Ɛɛ rɛ ba bası tıya dɔmɔŋ a baa, “Saŋa hʊ ʊ fa aa bası
wıya kı tıya ma aŋ daga Wıısı teŋ wıya hʊ memiye kı tıya
ma ŋmanıı hʊ tıyaŋ, á tenni fa fıyɛla rɛ kıŋkaŋ buloŋ.”
33 Ɛɛ rɛ ba sii lagı lagı, a mııgı mʊ Gyerusalɛm, a na Yesu
kpambısı fi abee kıdıgı hʊ, abee nıkaalıya hʊ buloŋ fa aa
tıŋ Yesu hal dı ba laŋŋa lıdıgı.
34 Ɛɛ rɛ Yesu hatınna hʊ fi abee kıdıgı hʊ bası tıya ba a
baa, “Á Tıına Yesu kɔnı sii sʊʊ tıyaŋ nɛ, beewıya, ʊ kaŋ ʊ
tıı ko daga Siimɔŋ nɛ!”
35 Doŋ nɛ baala hʊ balıya mɛ bası wıı hʊ aa yaa ŋmanıı
hʊ tıyaŋ, abee gɛɛ ba aa ko gyıma anıı á Tıına Yesu rɛ. Ba
bası tıya ba rɛ anıı saŋa hʊ ʊ aa kaŋ paanʊʊ lɔgɔ a tıya ba
hʊ tıyaŋ nɛ ba gyıma anıı ʊ rɛ.

Yesu kaŋ ʊ tıı ko daga ʊ hatınna

Matiwu 28.16-20; Maakı 16.14-18; Gyɔɔŋ 20.19-23; Kpambısı 1.6-8

36 Saŋa hʊ baala hʊ balıya aa tıya ba ŋmanıı duwoso
tıyaŋ nɛ dı Yesu tıı rɛ bıl pirigi ko sıŋ ba buloŋ sıya tıyaŋ
gɛɛ, aŋ bası tıya ba a baa, “Fıyɛlʊʊ we ma lee.”
37 Ɛɛ rɛ kambıŋ kaŋ ba, beewıya ba kɛ fa bıına anıı
nıdʊma rɛ ba na gɛɛ.
38 Nyɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ma ta leŋ dı kambıŋ
kaŋ ma, a ta kaŋ wıya mɛ kı kyıısı ma hakıllı tıyaŋ.

39 Ma deŋ ŋ nosi bee ŋ naasɪ na, ma sɪ gyɪma anɪɪ ŋ tɪɪ rɛ.
Ma dige ŋ na weliŋ, ma sɪ gyɪma anɪɪ ŋ tɪɪ rɛ kɔnɪ, beewɪya
nɪdʋma bɪ kaŋ hogo bee naŋpʋna anɪɪ ma aa naa dɪ ŋ kana
nyɛ.”
40 Ʊ aa basɪ gɛɛ ko teŋ, ʋ kaŋ ʋ nosi abee ʋ naasɪ buloŋ a
daga ba.
41 Wɪɪ no fa yaa ba wɪkperii rɛ, a bɪl yaa ba teŋfɪyɛlʋʋ mɛ
kɪŋkaŋ. Amɛ ba ha fa bɪ laa ʋ di. Ɛɛ rɛ Yesu mɪɪgɪ pɪyɛsɪ
ba a baa, “Ma kaŋ kɪdiiliye daha rɛ?”
42 Ɛɛ rɛ ba kpa fuwonaŋ-kyabɪɪ, a tɪya ʋ.
43 Ʊ laa kyaŋ ba sɪɪ tɪyaŋ.
44 Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Saŋa hʋ tɪyaŋ ŋ beel-ma aa
we doŋ, wɪya no buloŋ nɛ ŋ laa sɪya basɪ tɪya ma. Wɪya
hʋ buloŋ Moosi aa saba a mʋ kɪ tile ŋ tɪyaŋ, abee wɪya
hʋ buloŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaala aa saba, abee wɪya hʋ ba aa saba
Wɪɪsɪ teŋ logiŋ hʋ ba aa yɪrɪ Yɪɪla tɪyaŋ, ba buloŋ maga dɪ
ba ko su ba bʋʋsɪ rɛ.”
45 Doŋ nɛ Yesu leŋ ba hakɪllɪ suri dɪ ba wuwo gyɪŋ wɪya
hʋ ba aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ memiye.
46 Aŋ bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Nyɛ rɛ ba sabɪ biŋ:
Ʊ maga dɪ Krisita hʋ, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya na tʋwara rɛ,
a sʋba
aŋ sii sʋʋ tɪyaŋ ʋ kyɛtoo kyɛɛ.”
47 “Ba bɪl saba rɛ dɪ nala sɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya, nal hʋ Wɪɪsɪ
aa lɪya feŋ tɪyaŋ, dʋnɪya logiŋ buloŋ tɪyaŋ. Ba sɪ piili
Gyerusalɛm tɪyaŋ a basɪ tɪya nala dɪ ba bɪrɪmɪ lɪɪ ba
wɪbɔmɔ tɪyaŋ dɪ Wɪɪsɪ kpa ba wɪbɔmɔ kyɛ ba.
48 Mamaa rɛ yaa wɪya no buloŋ aa yaa daŋsɪya diile.
49 Wiyesi Welii hʋ ŋ Kuwo aa wee nyʋwa dɪ ʋ sɪ kpa tɪya
ma hʋ, ŋ sɪ kpa ʋ we ma tɪyaŋ. Amɛ ʋ maga dɪ ma gyegili
Gyerusalɛm tɪyaŋ, a mʋ pele saŋa hʋ Wiyesi Welii no aa sɪ
lɪɪ Wɪɪsɪ lee a ko tuu gyʋʋ ma tɪyaŋ, a tɪya ma dee.”

Wɪɪsɪ kpa Yesu gyɪŋ Wɪɪsɪbee
Maakɪ 16.19-20; Kpambɪsɪ 1.9-11

50 Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ ʋ hatɪnna hʋ ba lɪɪ tɔbal hʋ tɪyaŋ a kpa
mʋ Bɛɛtani dɪɪlaŋ. Ba aa we doŋ tɪyaŋ nɛ ʋ kaŋ ʋ nosi gyarɪ
tɔ ba, a sʋla Wɪɪsɪ tɪya ba dɪ ʋ pɛ ba tɪyaŋ.
51 Saŋa hʋ ʋ gyɪ aa sʋla Wɪɪsɪ kɪ tɪya ba hʋ tɪyaŋ nɛ, ʋ
leŋ ba ta, ka Wɪɪsɪ kpa ʋ kaŋ gyɪŋ Wɪɪsɪbee.
52 Nyɛ rɛ ba kyʋwalɪ ʋ doŋ aŋ mɪɪgɪ mʋ Gyerusalɛm abee
teŋfɪyɛlʋʋ yʋga.
53 Ba gyɪ aa we Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ nɛ saŋa buloŋ,
a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ, aŋ kɪ kyʋwalɪ ʋ aŋgyʋwasʋ.

WIISI WIWELIYE HƱ GYƆƆŊ AA SABA

Wiisi wibii hƱ aa tiya miibol

1 Ka di Wiisi na mari dƱniya, di nal hƱ ba aa yiri wibii
hƱ gyi we doŋ nɛ, Ʊ bee Wiisi rɛ gyi we doŋ. Wibii no yaa
Wiisi rɛ.
2 Haŋ saŋa hƱ buloŋ di Ʊ bee Wiisi we doŋ nɛ.
3 Ʊ tiyaŋ nɛ Wiisi tiŋa a ta kiŋ buloŋ. Kiŋ buloŋ tuwo di
Ʊ tiyaŋ daa Wiisi tiŋa a ta Ʊ.
4 Wibii no rɛ aa tiya miibol. Miibol no rɛ kaŋ pƱlƱŋ ko
ki tiya nala, a leŋ ba gyiŋ Wiisi witii hƱ.
5 PƱlƱŋ hƱ aa kyaani bilhuu tiyaŋ nɛ, amɛ bilhuu hƱ mɛ
bi maakyiye wuwo tɔ pƱlƱŋ hƱ.
6 Ɛɛ rɛ Wiisi tiŋ Ʊ tiŋdaal kidigi ba ki yiri Gyɔɔŋ.
7 Ʊ ko a basi pƱlƱŋ hƱ wiya tiya dƱniya nala di ba nii a
laa di.
8 Gyɔɔŋ daa gyi yaa pƱlƱŋ hƱ, amɛ Ʊ ta ko di Ʊ basi pƱlƱŋ
hƱ wiya rɛ a tiya nala.
9 Nal hƱ aa yaa pƱlƱŋ hƱ tii si ko tuu dƱniya a kyaani we
nal nal buloŋ tiyaŋ di ba na Ʊ.
10 Nal no gyi we dƱniya tiyaŋ. Abee Wiisi gyi aa tiŋ Ʊ
tiyaŋ a mari dƱniya mɛ, ka dƱniya nala gyi bi gyima Ʊ.
11 Ʊ ko Ʊ tii nala lee rɛ, ka ba bi laa Ʊ we.
12 Amɛ nala hƱ buloŋ aa laa Ʊ we aŋ laa Ʊ wiya di aŋ
yelli-Ʊ, Ʊ tiya ba ŋmaniı rɛ ba birimi Wiisi biisi.
13 Nala no bi yaa Wiisi biisi aniı haaŋ bee baal aa lƱl ba
gɛɛ, ba kyɛri tiyaŋ. Amɛ Wiisi tii rɛ lii ba, ba yaa Ʊ baliya.
14 Ɛɛ rɛ wibii hƱ birimi nihuwobiŋ a ko we á tiyaŋ, á na
Ʊ gaŋdari, a na Ʊ bɔnyɛ abee Ʊ kyori aa maga gɛɛ, a na Ʊ
witii mɛ mɔgisi. Gaŋdaa-feŋ hƱ Ʊ aa kana, Ʊ Kuwo Wiisi
rɛ kpaa tiya Ʊ, a daga aniı Ʊ rɛ yaa Ʊ Biidigi dƱŋ.
15 Gyɔɔŋ gyi heeli basi Ʊ wiya rɛ a baa, “Nal no wiya rɛ ŋ
gyi basi a baa, ‘Nal hƱ aa si tiŋa ŋ hal ko rɛ tee ŋ, beewiya
Ʊ we doŋ nɛ faafaa buloŋ ka ba na lƱla ŋ.” ’
16 Ʊ bɔnyɛ aa yƱga beel-ma rɛ tiŋ Ʊ ki kyiyeli á buloŋ kyɛɛ
bee Ʊ nyƱwa buloŋ.
17 Wiisi tiŋ Moosi tiyaŋ nɛ a biŋ Ʊ miirisi tiya ma. Amɛ
Yesu Krisita tiyaŋ nɛ Wiisi tiŋa a daga ma Ʊ bɔnyɛ abee Ʊ
witii.
18 Nal buloŋ ha bi maakyiye na Wiisi. Amɛ Ʊ Biidigi hƱ
dƱŋ Ʊ beel-Ʊ aa yaa kidigi ka Ʊ hɔŋ Ʊ logiŋ hƱ, Ʊ rɛ ko daga
ma gɛɛ hƱ Wiisi aa kiya.

Gyɔɔŋ Wɪɪsɪnɪɪfool hʋ duwoso
Matiwu 3.1-12; Maakɪ 1.1-8; Luka 3.1-18

19 Ɛɛ rɛ Gyuuma nɪhɪyasɪ hʋ gyɪ aa we Gyerusalɛm tɪyaŋ
sii tɪŋ ba wɪɪkyʋwal sɪlaala abee Levi doho nala hʋ aa kɪ
kyiyeli wɪɪkyʋwal sɪlaala hʋ wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ, dɪ
ba ko Gyɔɔŋ lee a pɪyɛsɪ ʋ a baa, "Aŋnɛ rɛ yaa ɪ?"
20 Gyɔɔŋ gyɪ bɪ yaa nɪɪ we ʋ nyʋwa tɪyaŋ, ʋ gyɪ basɪ wɪtɪɪ
tɪya ba rɛ anɪɪ ʋ daa yaa Krisita hʋ, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya.
21 Ɛɛ rɛ ba bɪl pɪyɛsɪ ʋ a baa, "Aŋnɛ rɛ yaŋ yaa ɪ? Ɪ rɛ yaa
Ɛlaagya koo?" Ʋ baa dɪ ʋ daa. Ɛɛ rɛ ba bɪl pɪyɛsɪ ʋ a baa,
"Ɪ rɛ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaal hʋ á aa gyegili hʋ?" Ʋ bɪl baa dɪ ʋ
daa.
22 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʋ a baa, "Ɛɛ kɛ, yaŋ daga ma nal hʋ ɪ
aa yaa? Beewɪya, ʋ maga dɪ ɪ daga nal hʋ ɪ aa yaa tɪya ma
rɛ, dɪ á mʋ basɪ tɪya nala hʋ aa tɪŋ ma. Aŋnɛ yaŋ paalɪ yaa
ɪ?"
23 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ basɪ wɪya hʋ Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya aa saba
a baa, "Mɪyaŋ nɛ yaa taal hʋ aa we pogo tɪyaŋ a heeli kɪ basɪ
a baa, 'Ma marɪ ŋmaŋ-deginii biŋ dɪ á Tɪɪna ko tɪŋa." '
24 Nala hʋ ba aa tɪma Gyɔɔŋ lee ba ko pɪyɛsɪ wɪya no, ba
badɔmɔŋ fa yaa Farasiima rɛ.
25 Ɛɛ rɛ ba bɪl pɪyɛsɪ ʋ a baa, "Na ɪ baa dɪ ɪ daa yaa Krisita
hʋ, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya, ɪ daa yaa Ɛlaagya mɛ, ɪ bɪl bɪ
yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaal hʋ aa gyegili mɛ. Bee rɛ yaŋ tɪŋ ɪ kɪ fo
nala wɪɪkyʋwalnɪɪ?"
26 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ baa, "Nɪɪ dʋŋ nɛ ŋ kɛ kaŋ kɪ fo nala
wɪɪkyʋwalnɪɪ, amɛ nal kɪdɪgɪ rɛ we ma tɪyaŋ daha, ka ma
bɪ gyɪma ʋ.
27 Ʋ rɛ sɪ tɪŋa ŋ hal ko. Ŋ paalɪ bɪ maga dɪ ŋ kaŋ ʋ naatɔbɔ
ŋmasɪ mɛ kaŋ puri."
28 Wɪya no buloŋ gyɪ yaa Bɛɛtani tɪyaŋ nɛ, Gyɔɔdaŋ fuwo
hʋ kyolo, lee hʋ Gyɔɔŋ gyɪ aa fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ hʋ.

Nal hʋ aa laa dʋnɪya nala kɪ ta ba wɪbɔmɔ tɪyaŋ

29 Ʋ sɪgballɪya, Gyɔɔŋ naa Yesu dɪ ʋ aa ko ʋ lee. Ɛɛ rɛ ʋ
baa, "Ma deŋ na, Wɪɪsɪ Pebiye hʋ rɛ nyɛ. Ʋ rɛ laa dʋnɪya
nala kɪ ta ba wɪbɔmɔ tɪyaŋ.
30 Baal no wɪya rɛ ŋ gyɪ basɪ tɪya ma a baa, 'Nal hʋ aa sɪ
tɪŋa ŋ hal ko, ʋ rɛ tee ŋ beewɪya ʋ we doŋ nɛ faafaa buloŋ
ka ba na lʋla ŋ.
31 Ŋ tɪɪ fa paalɪ bɪ gyɪŋ nal hʋ buloŋ ʋ aa yaa. Amɛ ŋ kɛ ta
ko rɛ a kpa nɪɪ dʋŋ kɪ fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ, dɪ Iziral tɪmma
(Wɪɪsɪ nala) ko gyɪŋ nal hʋ iriŋ ʋ aa yaa." '
32 Gyɔɔŋ tɪɪ wɪya hʋ ʋ aa basa tɪya nala rɛ nyɛ: Ʋ baa,
"Ŋ naa Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ rɛ dɪ ʋ lɪɪ wɪɪsɪnyuu anɪɪ
kokomo, a ko tuu saga ʋ tɪyaŋ.

33 Ɲ mɛ tɪɪ ha fa bɪ gyɪma ʊ. Amɛ Wɪɪsɪ aa tɪma ŋ dɪ
ŋ fo nala wɪɪkyʊwalnɪɪ abee nɪɪ dʊŋ, ʊ rɛ basɪ tɪya ŋ a
baa, 'Ɪ sɪ na Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ dɪ ʊ ko tuu a we nal
tɪyaŋ. Nal no tɪɪna rɛ sɪ kpa Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ a fo nala
wɪɪkyʊwalnɪɪ!'
34 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ bɪl baa, 'Ɲ kɔnɪ naa wɪya no yayɪ rɛ, a yaŋ
basɪ kɪ tɪya ma anɪɪ ʊ rɛ yaa Krisita hʊ, laataal hʊ Wɪɪsɪ aa
lɪya." '

Yesu buŋbuŋ hatɪnna ʊ aa lɪya

35 Ʊ sɪgballɪya, Gyɔɔŋ bee ʊ hatɪnna balɪya bɪl sɪŋ doŋ.
36 Gyɔɔŋ aa naa Yesu dɪ ʊ aa baŋ, ɛɛ rɛ ʊ baa, "Ma na,
Wɪɪsɪ Pebiye hʊ rɛ nyɛ."
37 Ʊ hatɪnna hʊ balɪya aa nɪɪ ʊ aa basɪ wɪɪ no, ba sii tɪŋ
Yesu hal mʊ.
38 Yesu mɪɪgɪ galdaasɪ, dɪ ʊ naa ba aa tɪŋa ʊ hal. Ɛɛ rɛ ʊ
pɪyɛsɪ ba a baa, "Bekiŋ nɛ ma kɪ kyɛ?" Ɛɛ rɛ ba mɛ pɪyɛsɪ
ʊ a baa, "Nɪhɪyawʊ, lee rɛ ɪ kɪ gyʊʊ?"
39 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ma ko na." Ɛɛ rɛ ba
tɪŋa ʊ hal mʊ a na lee hʊ ʊ aa gyʊʊ. Saŋa no, dɪ ʊ gyɪ yaa
dɪdaana rɛ. Ɛɛ rɛ ba we ʊ lee sɪya gballɪ.
40 Nala no balɪya kɪdɪgɪ feŋ nɛ Aŋduru, a fa yaa Siimɔŋ
Piita nɪɪnabiye.
41 Ɛɛ rɛ Aŋduru mɛ kyɛ ʊ maana Siimɔŋ lee haŋ
lagɪlagɪbiye hʊ, a basɪ tɪya ʊ a baa, "Á naa Krisita, laataal
hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya hʊ rɛ."
42 Ʊ kaŋ Siimɔŋ ko Yesu lee. Nyɛ rɛ Yesu deŋ ʊ, aŋ basɪ
tɪya ʊ a baa, "Ɪ Gyɔɔŋ biibaal Siimɔŋ, ba sɪ kana ɪ kɪ yɪrɪ
Siifaasi." Siifaasi bee Piita yaa feŋdɪgɪ rɛ. Ʊ memii rɛ yaa
bʊtaal.

Yesu yɪrɪ Fɪlɪpɪ abee Nataniyɛl

43 Ʊ sɪgballɪya Yesu sii dɪ ʊ mʊ Galili paalʊʊ. Ɛɛ rɛ ʊ na
Fɪlɪpɪ a basɪ tɪya ʊ a baa, "Kɪ tɪŋa ŋ hal."
44 Fɪlɪpɪ fa lɪɪ Bɛsaada rɛ, tɔɔ hʊ Aŋduru bee Piita mɛ aa
lɪya.
45 Ɛɛ rɛ Fɪlɪpɪ na Nataniyɛl a basɪ tɪya ʊ a baa, "Á naa
nal hʊ wɪya Moosi fa aa saba biŋ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ tɪyaŋ, ka
Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ mɛ fa basɪ ʊ wɪya hʊ rɛ. Ʊ rɛ yaa Gyosɛfʊ
biibaal Yesu aa lɪɪ Nazarɛti."
46 Ɛɛ rɛ Nataniyɛl pɪyɛsɪ ʊ a baa, "Ɪ ha maakyiye na
wɪwelii lɪɪ Nazarɛti?" Ɛɛ rɛ Fɪlɪpɪ basɪ tɪya ʊ a baa, "Ko
na."
47 Yesu aa naa Nataniyɛl dɪ ʊ aa ko ʊ lee, ʊ basɪ ʊ wɪya a
baa, "Nal no yaa Iziral tɪɪna tɪɪtɪɪ rɛ. Ʊ kaŋ wɪtɪɪ rɛ weliŋ."

48 Ɛɛ rɛ Nataniyɛl pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɛɛ rɛ ɪ yaa gyɪma ŋ?”
Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ŋ naa ɪ rɛ dɪ ɪ ha hɔŋ tutogo
hʊ memii, ka Fɪlɪpɪ na yɪrɪ ɪ.”
49 Ɛɛ rɛ Nataniyɛl basɪ tɪya ʊ a baa, “Nɪhɪyawʊ, ɪ rɛ yaa
Wɪɪsɪ Biye hʊ. Ɪ rɛ yaa Iziral tɪmma kuwori hʊ.”
50 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ŋ aa baa dɪ ŋ naa ɪ dɪ ɪ hɔŋ
tutogo hʊ memii rɛ tɪŋ, ɪ laa ŋ wɪya di nyɛ koo? Ɪ sɪ na
wɪkperiye a te nyɛ.”
51 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, ma sɪ na wɪɪsɪnyuu dɪ ʊ suro, dɪ malɪkasɪ lɪɪ doŋ a ko
tuu mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye lee, aŋ mɪɪgɪ kɪ gyɪŋ.”

2

Ba gbɪyalɪ hafalɪɪ gbɪyala Keena tɪyaŋ

1 Ʊ kyɛtoo kyɛɛ, dɪ ba gyɪ aa gbɪyalɪ hafalɪɪ gbɪyala Galili
paalʊʊ tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Keena tɪyaŋ. Yesu nɪɪna gyɪ we
doŋ nɛ.
2 Ba gyɪ yɪrɪ Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ mɛ rɛ, ba mɛ mʊ
hafalɪɪ gbɪyala hʊ.
3 Ba ha fa we gbɪyala hʊ tɪyaŋ nɛ ka ba sɪŋ hʊ buloŋ teŋ.
Ɛɛ rɛ Yesu nɪɪna basɪ tɪya ʊ a baa, “Nala hʊ sɪŋ hʊ tene rɛ”.
4 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ta leŋ dɪ wɪɪ no lɔl ma.
Beewɪya, saŋa hʊ ha bɪ pele dɪ ŋ yaa wɪɪ buloŋ.”
5 Doŋ nɛ Yesu nɪɪna mɪɪgɪ basɪ tɪya dɪya hʊ tʊŋtʊnna a
baa, “Ma yaa wɪɪ hʊ buloŋ ʊ aa sɪ baa dɪ ma yaa.”
6 Gyuuma fa aa kɪ sɔŋ nɪɪ rɛ anɪɪ ba wɪɪkyʊwal lesiri aa
daga gɛɛ. Ɛɛwɪya, viigyenni badʊ ba aa kaŋ bʊwa marɪ rɛ
fa sɪŋ doŋ abee nɪɪ. Viini no kɪdɪgɪ buloŋ sɪ kɪ gyʊʊ anɪɪ
nɪɪ-galaŋ mɔlɪya koo galaŋ mɔlɪya bee fi.
7 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya dɪya tʊŋtʊnna hʊ a baa, “Ma yaa nɪɪ
su viini hʊ.” Nyɛ rɛ ba yaa nɪɪ su viini hʊ buloŋ pɪlpɪl.
8 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Ma yaa nɪɪ hʊ vii hʊ
tɪyaŋ a kaŋ mʊ tɪya nal hʊ aa deŋ gbɪyala hʊ. Ɛɛ rɛ ba yaa
mʊ tɪya ʊ.”
9 Ʊ laa nɪɪ hʊ nyʊwa a na dɪ ʊ bɪrɪmɪ sɪŋ. Ʊ kɛ fa bɪ gyɪŋ
lee hʊ ba aa naa sɪŋ hʊ. Amɛ dɪya hʊ tʊŋtʊnna hʊ kɛ fa
gyɪma rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ yɪrɪ hafalɪɪ hʊ bala,
10 a basɪ tɪya ʊ a baa, “Gbɪyala buloŋ tɪyaŋ, ba aa laasɪya
kaŋ sɪwelii rɛ ko lɪɪ ba nyʊwa. Dɪ nal buloŋ yaŋ ko nyʊwa
vɔgɔ, ɪ yaŋ na kaŋ sɪŋ hʊ aa bɪ sʊma, a tɪŋ hal ko. Ka ɪ kɛ
mɪɪgɪ kpa sɪwelii hʊ biŋ hal, a ko pele saŋa no buloŋ.”
11 Yesu aa leŋ nɪɪ bɪrɪmɪ sɪŋ Keena aa we Galili paalʊʊ
tɪyaŋ nɛ gyɪ yaa ʊ wɪmagɪlbuŋbuŋ ʊ aa yaa. Doŋ nɛ ʊ daga
gɛɛ ʊ gaŋdarɪ aa maga. Ʊ hatɪnna hʊ aa naa gɛɛ, ba marɪ
laa ʊ wɪya di.

12 Gbıyala hʊ aa ko teŋ, ɛɛ rɛ Yesu bee ʊ naa abee ʊ
naabalıya abee ʊ hatınna hʊ sii mʊ Kapɛɛnam, a we doŋ
kyɛyɛ baŋmana.

Yesu kil nala ta Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ
Matiwu 21.12-13; Maakı 11.15-17; Luka 19.45-46

13 Ʊ gyı ko ka mʊhʊ rɛ ka dı Gyuuma Dıısı-parı-banıı
Kyɛbal hʊ pele. Ɛɛ rɛ Yesu sii mʊ Gyerusalɛm.
14 Doŋ nɛ ʊ mʊ gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ gyaŋwuwo, a na
dı nala aa yallı nʊsı, abee piyese abee kokosi, ka badɔmɔŋ
mɛ hɔŋ teebʊlsı hal a kı lenni molbinʊʊ.
15 Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ ŋması mına a marı kyapıya, a kile
piyese hʊ bee nʊsı hʊ buloŋ ta, ba lıı Wııkyʊwaldııbal hʊ
gyaŋwuwo tıyaŋ, aŋ kaŋ nala hʊ aa lenni molbiye teebʊlsı
mɛ bırımı kyige kyige, ba molbinʊʊ hʊ buloŋ gyaası taŋha.
16 Ɛɛ rɛ ka ʊ nɔsı bası tıya nala hʊ mɛ aa yallı kokosi hʊ
a baa, “Ma kası ma kokosi hʊ lıı daha. Ma ta kaŋ ŋ kuwo
dıya bırımı yɔbɔ.”
17 Ɛɛ rɛ ʊ hatınna liisi wıı hʊ ba aa saba Wıısı teŋ tıyaŋ
a baa, “Wıısı, ɛɛ hʊ ı dıya no wıya aa kyıla ŋ sı bori ŋ
bembii.”
18 Akuu wıya hʊ Yesu aa yaa Wııkyʊwaldııbal hʊ
gyaŋwuwo tıyaŋ wıya, Gyuuma nıhıyası hʊ mııgı ko pıyɛsı
ʊ a baa, “Bekiŋ wımagıl lɛ ı sı wuwo yaa, a daga ma anıı
Wıısı rɛ tıya ı ŋmanıı dı ı kı yaa wıya no?”
19 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Dı mamaa rɛ ŋmaa
Wııkyʊwaldıya no lo, ŋ sı wuwo kpa kyɛyɛ boto a bıl saa
ʊ”.
20 Ɛɛ rɛ ba bası tıya ʊ a baa, “Kaa! Aŋnɛ rɛ mʊrı ı gɛɛ?
Bısı mɔllıbalıya abee badʊ rɛ ba kpa saa Wııkyʊwaldııbal
no, ka ı kɛ baa dı ı sı kpa kyɛyɛ boto a saa ʊ.”
21 Amɛ Yesu aa bası Wııkyʊwaldıya hʊ wıya gɛɛ, ʊ tıı
teŋbii rɛ ʊ kı daga gɛɛ.
22 Saŋa hʊ ʊ aa ko sii sʊʊ tıyaŋ nɛ ʊ hatınna hʊ liisi mʊ
parı anıı ʊ gyı bası wıı no rɛ. Ɛɛ rɛ ba marı laa wıya hʊ ba
aa saba we Wıısı teŋ tıyaŋ abee wıya hʊ Yesu aa basa a di.

Yesu gyıŋ nihuwobiŋ tıya rɛ

23 Yesu ha fa aa we Gyerusalɛm tıyaŋ, Dıısı-parı-banıı
Kyɛbal hʊ saŋa, nıgyamaa gyı laa ʊ wıya di rɛ, akuu ba aa
naa wımagıla hʊ ʊ aa yaa wıya.
24 Amɛ Yesu ka gyı bı laa ba wıya di, beewıya ʊ gyıŋ
nihuwobiŋ buloŋ tıya aa kıı gɛɛ rɛ.
25 Ʊ bı maga dı nal buloŋ bıl bası nihuwobisi wıya tıya
ʊ, beewıya ʊ kɛ gyıŋ nihuwobisi tısı wıkanıya buloŋ nɛ.

3

Nikodemu ko Yesu lee

1 Gyuuma nıhıyawʋ kıdıgı rɛ gyı we doŋ ba kı yırı
Nikodemu, a fa yaa Farasiima wıkyʋwal noŋ nal.
2 Tebine kıdıgı, ʋ sii ko Yesu lee a baa, “Dıdagıl, á gyıma
anıı ı yaa nal Wıısı aa tıma dı ı ko kı daga nala rɛ. Nal
buloŋ bı sı wuwo yaa wımagıla hʋ ı aa yaa, dı Wıısı bı pɛɛ
tıına tıyaŋ.”
3 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ı,
nal buloŋ bı sı wuwo gyʋʋ Wıısı koro hʋ tıyaŋ, see dı ba
bıl mııgı lʋl tıına.”
4 Ɛɛ rɛ Nikodemu pıyɛsı ʋ a baa, “Ɛɛ rɛ ba sı yaa a bıl
mııgı lʋl nal aa hıyasa. Beewıya ʋ bıl bı sı wuwo mııgı
gyʋʋ ʋ naa luwol dı ʋ bıl lʋla ʋ?”
5 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ı, nal buloŋ bı
sı wuwo gyʋʋ Wıısıbee koro hʋ tıyaŋ, see dı ba fo ʋ tıına
wıkyʋwalnıı, ka dı Wıısı kpa ʋ Wiyesi Welii hʋ we tıına
tıyaŋ.
6 Nihuwobiŋ aa lʋl nihuwobiŋ ʋ kaŋ mııbol lɛ taŋha no
tıyaŋ. Aŋka Wıısı mɛ rɛ aa kpa ʋ Wiyesi Welii hʋ a we ʋ
tıına tıyaŋ, ʋ kaŋ mııbol Wıısı lee.
7 Ta leŋ dı ʋ yaa ı wıkperii abee ŋ aa bası tıya ı anıı ʋ
maga dı ba bıl mııgı lʋl nal buloŋ nɛ.
8 Puwo aa dɔŋ kı mʋ lee hʋ buloŋ ʋ aa kyo rɛ. Ɪ kı nıı ʋ
dɔmɔ, amɛ ı bı sı gyıŋ lee hʋ ʋ aa lıı kı ko, a bı gyıŋ lee hʋ
mɛ ʋ aa mʋʋ. Nyɛ rɛ yaŋ nal buloŋ Wıısı aa kpa ʋ Wiyesi
Welii hʋ we ʋ tıyaŋ ʋ kaŋ mııbofalıı mɛ kıı.”
9 Ɛɛ rɛ Nikodemu mııgı pıyɛsı ʋ a baa, “Ɛɛ rɛ wıı no sı
wuwo yaa.”
10 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Ɪ sı yaa kerikyibal Iziral
paalʋʋ tıyaŋ, aŋ bı gyıŋ wıı no memii?
11 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ı, wıı hʋ á aa gyıma rɛ á kı bası,
a kı di wıı hʋ mɛ á aa naa daŋsıya. Amɛ ma kıdıgı buloŋ
bee kyɛ dı ʋ laa wıı hʋ á aa bası di.
12 Ŋ bası dʋnıya wıya rɛ kı tıya ma, ka ma bı laa di. Dı
mıyaŋ nɛ yaŋ bası wıısıbee wıya tıya ma, ɛɛ rɛ ma sı yaa
laa di?
13 Nal buloŋ ha bı maakyiye mʋ wıısıbee, see mıyaŋ
Nihuwobiŋ Biye aa lıı doŋ ko tuu dʋŋ.
14 Moosi fa aa we pogo hʋ tıyaŋ, ʋ fa kaŋ hɔgı a lugo dʋŋ
nɛ, a kpa mal daaŋ tıyaŋ a kaŋ gye. Nal hʋ buloŋ gyı aa
deŋ na dʋŋ no aa gyee gɛɛ, ʋ bıl bı sʋba aŋ kaŋ mııbol. Ɛɛ
tıı rɛ ba sı kpaası mıyaŋ Nihuwobiŋ Biye mɛ daaŋ tıyaŋ a
kaŋ gye.

15 Nal hʋ buloŋ mɛ aa laa ŋ wɪya di, ʋ tɪɪna sɪ kaŋ mɪɪbol
hʋ aa bɪ kaŋ tenii.
16 Wɪɪsɪ kyo dʋnɪya nala rɛ a mʋ parɪ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ kpa ʋ
Biidɪgɪ hʋ ʋ aa kana a tɪya ma, dɪ nal hʋ buloŋ aa laa ʋ
wɪya di, ʋ tɪɪna bɪ sɪ nyʋgɪsɪ, amɛ ʋ sɪ kaŋ mɪɪbol hʋ aa bɪ
kaŋ tenii.
17 Beewɪya Wɪɪsɪ bɪ taa ʋ Biye dɪ ʋ ko tuu di dʋnɪya nala
sarɪya a kpa kyogisi tɪya ba, amɛ ʋ taa ʋ rɛ dɪ ʋ ko tuu laa
dʋnɪya nala ta.
18 Nal kɛ buloŋ aa laa Yesu wɪya di, Wɪɪsɪ bɪ sɪ di ʋ tɪɪna
sarɪya a kpa kyogisi tɪya ʋ, amɛ nal hʋ buloŋ aa bɪ laa ʋ
wɪya di, Wɪɪsɪ teŋ dii ʋ tɪɪna sarɪya rɛ a kpa kyogisi tɪya ʋ,
beewɪya ʋ tɪɪna bɪ laa Wɪɪsɪ Biidɪgɪ hʋ wɪya di.
19 Wɪɪ hʋ aa tɪŋ Wɪɪsɪ di dʋnɪya nala sarɪya a kpa kyogisi
tɪya ba rɛ nyɛ: *Ʋ* taa pʋlʋŋ hʋ aa dagɪ ʋ wɪtɪɪ rɛ ʋ ko tuu
dʋnɪya, amɛ dʋnɪya nala kyo bilhuu rɛ a te pʋlʋŋ, beewɪya
ba wɪyaalɪya lɔrɔ rɛ kɪŋkaŋ.
20 Nal hʋ buloŋ aa yaa wɪbɔmɔ, ʋ bɪ kyo pʋlʋŋ, ʋ bee lɪɪ
pʋlʋŋ tɪyaŋ, beewɪya ʋ bee kyɛ dɪ ʋ wɪbɔmɔ hʋ lɪɪ pʋlʋŋ.
21 Amɛ nal hʋ buloŋ aa yaa wɪweliye, ʋ tɪɪna aa kyo pʋlʋŋ
nɛ, a kɪ lɪɪ pʋlʋŋ tɪyaŋ mɛ, dɪ nala na anɪɪ Wɪɪsɪ nyʋwa rɛ
ʋ tɪŋa, a kɪ yaa wɪya hʋ ʋ aa yaa.”

Gyɔɔŋ basɪ Yesu wɪya

22 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ Yesu bee ʋ hatɪnna hʋ lɪɪ Gyerusalɛm,
a kpa mʋ Gyudɪya paalʋʋ. Ba yaa kyɛyɛ baŋmana rɛ doŋ
tɪyaŋ, aŋ fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ.
23 Dɪ Gyɔɔŋ mɛ gyɪ we lee kɪdɪgɪ aa kpaga Saalim, ba
kɪ yɪrɪ Eenɔŋ a kɪ fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ, beewɪya doŋ fa
kaŋ nɪɪ rɛ weliŋ. Nala fa aa kɪ mʋ ʋ lee rɛ ʋ kɪ fo ba
wɪɪkyʋwalnɪɪ.
24 (Saŋa no tɪyaŋ dɪ ba ha gyɪ bɪ kaŋ Gyɔɔŋ tɔ dɪya tɪyaŋ).
25 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ hatɪnna badɔmɔŋ abee Gyuuma kɪdɪgɪ sii
kaŋ ba lesiri nɪɪ sɔmɪɪ wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ.
26 Ɛɛ rɛ ba mʋ pɪyɛsɪ Gyɔɔŋ a baa, “Á nɪhɪyawʋ, ɪ liisi ɪ
bee baal hʋ gyɪ aa we Gyɔɔdaŋ fuwo hʋ kyolo wɪya ɪ gyɪ aa
basɪ hʋ rɛ? Lagɪlagɪ no, ʋ mɛ aa fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ rɛ,
nal nal buloŋ kɪ mʋ ʋ lee.”
27 Ɛɛ rɛ Gyɔɔŋ baa, “Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo yaa nyɛ dɪ
Wɪɪsɪ daa tɪya ʋ tɪɪna ŋmanɪɪ.”
28 Ma tɪɪ yaa ŋ daŋsɪya rɛ, ka ŋ basɪ anɪɪ ŋ daa yaa Krisita
hʋ, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya, amɛ Wɪɪsɪ ta tɪma ŋ nɛ, dɪ ŋ
laa sɪya ko ʋ tɪyaŋ.
29 Hafalɪɪ bala rɛ tɪŋ haaŋ, amɛ dɪ hafalɪɪ hʋ bala kyana
rɛ ko sɪŋ doŋ a kɪ gyegili wɪya hʋ ba aa basɪ, ʋ teŋ aa fɪyɛlɪ

rɛ dı ʋ rɛ nıı hafalıı hʋ bala taal. Ɛɛ tıı rɛ ŋ teŋ mɛ fıyɛlı weliŋ Yesu wıya.

30 Ʋ rɛ maga dı ʋ yaa nıbal, ka dı ŋ yaa nıbiye.

31 Nal hʋ aa lıı wıısıbee ko, ʋ rɛ tee nal buloŋ. Nal hʋ aa lıı dʋnıya no tıyaŋ, ʋ tıına yaa dʋnıya no nyuu nal lɛ, a kı bası dʋnıya wıkanıya mɛ. Amɛ nal hʋ aa lıı wıısıbee ko, ʋ rɛ tee nal buloŋ.

32 Ʋ aa bası wıya ʋ aa naa aŋ nıı mɛ rɛ, amɛ nal buloŋ bı laa ʋ di.

33 Amɛ nal hʋ mɛ buloŋ aa laa ʋ wıya di aa daga rɛ anıı Wıısı kaŋ wıtıı rɛ.

34 Nal hʋ Wıısı aa tıma, ʋ aa bası Wıısı nyʋwa wıya rɛ, beewıya Wıısı kpaa ʋ Wiyesi Welii hʋ dee buloŋ nɛ tıya ʋ.

35 Wıısı kyo ʋ Biye rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ʋ kpa kıŋ buloŋ dee we ʋ nosi tıyaŋ.

36 Nal hʋ buloŋ aa tıŋ Wıısı Biye hʋ nyʋwa, ʋ tıına sı kaŋ mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii, amɛ nal hʋ mɛ buloŋ aa bee tıŋ Wıısı Biye hʋ nyʋwa, ʋ tıına bı sı maakyiye na mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii, amɛ Wıısı sı na baaŋ ʋ tıına nyuu tıyaŋ, a kaŋ kı mʋ deŋdeŋ.

4

Yesu bası wıya tıya Samaarıya tımma haaŋ kıdıgı

1 Ɛɛ rɛ Farasiima hʋ ko nıı anıı Yesu naa hatınna kı te Gyɔɔŋ nɛ, aa leŋ ba kı fo ba wııkyʋwalnıı.

2 (Amɛ Yesu kɛ tıı gyı bı foo nal buloŋ wııkyʋwalnıı, ʋ hatınna hʋ dʋŋ nɛ gyı aa kı fo nala wııkyʋwalnıı.)

3 Yesu aa nıya dı ba aa bası ʋ wıya gɛɛ, ɛɛ rɛ ʋ sii lıı Gyudıya paalʋʋ tıyaŋ a mııgı mʋ Galili paalʋʋ.

4 Ʋ aa mʋ Galili hʋ tıyaŋ nɛ, Wıısı leŋ ʋ tıŋ Samaarıya paalʋʋ,

5 a ko pele tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Siika. Doŋ bee taŋha hʋ Gyeekɔbı gyı aa kpaa tıya ʋ biibaal Gyosɛfʋ fa bı boliye.

6 Gyeekɔbı kɔlʋŋ gyı we doŋ tıyaŋ nɛ. Yesu fa aa vala ŋmanıı hʋ gɛɛ, lɔl gyʋʋ ʋ, ɛɛ rɛ ʋ mʋ hɔŋ kɔlʋŋ hʋ nyʋwa. Saŋa no tıyaŋ dı Wıısı gyı yaŋ maga nyutʋtʋʋ rɛ.

7 Ɛɛ rɛ Samaarıya tımma haaŋ kıdıgı ko kɔlʋŋ hʋ dı ʋ yaa nıı. Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʋ a baa, “Yaa nıı tıya ŋ dı ŋ nyʋwa.”

8 Saŋa no tıyaŋ dı Yesu hatınna hʋ gyı mʋʋ bee hʋ tıya rɛ dı ba yɔbɔ kıdiiliye.

9 Ɛɛ rɛ Samaarıya tımma haaŋ hʋ pıyɛsı Yesu a baa, “Bee rɛ tıŋ ı Gyuu kı sʋla nıı mıyaŋ Samaarıya tıına lee?” (Gyuuma gyı bı sı laa nyʋwa dı ba bee Samaarıya tıına pɛ

kıdigbaha, koo nıınyʊwagbaŋbiidıgı. Ɛɛ rɛ tıŋ haaŋ hʊ bası gɛɛ.)
10 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Dı ı rɛ fa gyıŋ kıŋ hʊ
Wıısı aa kpa tıya nala, a fa gyıŋ nal hʊ aa sʊla nıı ı lee nyɛ,
ı fa sı sʊla ʊ dı ʊ tıya ı nıı hʊ aa tıya mııbol.”
11 Ɛɛ rɛ haaŋ hʊ pıyɛsı ʊ a baa, “Nıhıyawʊ, ı bı kaŋ gʊʊga
ı aa sı kaŋ yaa nıı hʊ, ka kɔlʊŋ hʊ mɛ luŋiye. Lee tıyaŋ nɛ
ı sı na nıı hʊ aa tıya mııbol?
12 Á naabaa Gyeekɔbı rɛ kpaa kɔlʊŋ no tıya ma. Ʊ bee ʊ
biisi abee ʊ pʊsı buloŋ nyʊwa kɔlʊŋ no nıı rɛ. Ɪ aa kyɛ ı
baa ı tee Gyeekɔbı rɛ koo?”
13 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Nal hʊ buloŋ aa sı nyʊwa
nıı no, nıınyʊwası ha bıl sı kaŋ ʊ tıına.
14 Amɛ nal hʊ buloŋ aa sı nyʊwa nıı hʊ ŋ aa sı tıya ʊ,
nıınyʊwası bıl bı sı maakyiye kana ʊ tıına. Nıı hʊ ŋ aa sı
tıya ʊ sı kıı gɛɛ rɛ anıı bulo ʊ tıına tıyaŋ, a bulo nıı hʊ aa
tıya mııbol aa bı kaŋ tenii a kı tıya ʊ tıına.”
15 Ɛɛ rɛ haaŋ hʊ bası tıya ʊ a baa, “Nıhıyawʊ, tıya ŋ nıı
no, dı nıınyʊwası ta bıl maakyiye kana ŋ, dı ŋ ta bıl ko kı
yaa nıı daha mɛ.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Mʊ yırı ı bala dı ma ko”
17 Nyɛ rɛ haaŋ hʊ baa dı ʊ bı kaŋ bala. Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası
tıya ʊ a baa, “Wıtıı rɛ ı bası ı aa baa ı bı kaŋ bala,
18 beewıya ı laa sıya yal balama bɔnɔŋ nɛ, ı bee baal hʊ
aa we doŋ lagılagı no, ʊ kɔnı bı yaa ı bala.”
19 Ɛɛ rɛ haaŋ hʊ bası tıya Yesu a baa, “Nıhıyawʊ, ŋ naa
nıı ı yaa Wıısı tıŋdaal lɛ.”
20 Ɛɛ rɛ haaŋ hʊ bıl bası tıya ʊ a baa, “Á Samaarıya tımma
naabaala kyʊwalı Wıısı dogimo no nyuu tıyaŋ nɛ, aŋka ma
Gyuuma mɛ baa dı Gyerusalɛm nɛ yaa lee hʊ á aa maga dı
á kı kyʊwalı Wıısı.”
21 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Haŋtolibiye, laa ŋ di anıı
saŋa kıdıgı sı pele dı nala bıl bı sı kı kyʊwalı á Kuwo Wıısı
dogimo no nyuu koo Gyerusalɛm tıyaŋ.
22 Ma Samaarıya tımma paalı bı gyıŋ nal hʊ ma aa
kyʊwalı, amɛ á Gyuuma kɛ gyıŋ nal hʊ á aa kyʊwalı rɛ.
Beewıya Gyuuma rɛ sı daga ma gɛɛ Wıısı aa sı laa dʊnıya
nala ta.
23 Saŋa kıdıgı sı pele, ʊ paalı pele rɛ gba, dı nala hʊ kɔnı
aa kyʊwalı Wıısı, kyʊwalı ʊ abee wıtıı, Wıısı Wiyesi Welii
hʊ dee tıyaŋ. Wııkyʊwalla no iriŋ nɛ Wıısı kı kyɛ dı ba kı
kyʊwalı ʊ.
24 Wıısı kıı gɛɛ rɛ anıı wiyese, ɛɛ wıya nala hʊ aa kyɛ
dı ba kyʊwalı ʊ, ʊ maga dı ba kyʊwalı ʊ abee wıtıı rɛ, ʊ
Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ.”

25-26 Ɛɛ rɛ haaŋ hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, “Ŋ gyɪma anɪɪ Krisita,
laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya, sɪ ko. Dɪ ʋ rɛ ko ko, ʋ sɪ daga ma
wɪɪ buloŋ sɪɪ.” Yesu mɪɪgɪ basɪ tɪya ʋ a baa, “Mɪyaŋ nɛ yaŋ
gɛɛ. Mɪyaŋ nal no aa basɪ wɪya ɪ lee hʋ nɛ yaa Krisita hʋ.”
27 Saŋa no tɪyaŋ dɪ Yesu hatɪnna hʋ mɛ mɪɪgɪ ko. Ba
nyʋʋsɪ gyɪ fɪyɛla rɛ kɪŋkaŋ ba aa ko na dɪ ʋ bee haaŋ hʋ aa
basɪ wɪya. Amɛ ba kɪdɪgɪ buloŋ gyɪ bɪ suri nyʋwa a pɪyɛsɪ
haaŋ hʋ anɪɪ bee rɛ ʋ kɪ kyɛ Yesu lee, koo a pɪyɛsɪ Yesu baa
bee rɛ tɪŋ ʋ kɪ basɪ wɪya haaŋ no lee.
28 Ɛɛ rɛ haaŋ hʋ leŋ ʋ vii hʋ doŋ, aŋ mɪɪgɪ mʋ bee hʋ tɪya,
a basɪ tɪya nala a baa,
29 “Ma ko na baal kɪdɪgɪ aa wuwo daga wɪya hʋ buloŋ ŋ
aa yaa ŋ mɪɪbol tɪyaŋ. Kapuwo ʋ rɛ yaa Krisita hʋ.”
30 Ɛɛ rɛ ba lɪɪ bee hʋ tɪyaŋ a kpa kɪ mʋ Yesu lee.
31 Saŋa no tɪyaŋ dɪ Yesu hatɪnna hʋ aa sʋla ʋ rɛ a baa, “Á
nɪhɪyawʋ, di kɪŋ mʋhʋ.”
32 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ŋ kaŋ kɪdiiliye rɛ ma aa
bɪ gyɪŋ ba wɪya.”
33 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna hʋ mɪɪgɪ sɪŋ kɪ pɪyɛsɪ dɔmɔŋ “Nal
lɛ yaŋ kaŋ kɪdiiliye ko tɪya ʋ ka á bɪ gyɪma koo?”
34 Doŋ nɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ŋ kɪdiiliye rɛ yaa dɪ ŋ
yaa nal hʋ aa tɪma ŋ kyɛrɪ, a teŋ tʋma hʋ ʋ aa tɪya ŋ dɪ ŋ
tʋma.
35 Ma aa baa dɪ ʋ kaa peŋsi banaa rɛ, ka dɪ ma na kʋŋ ma
bagɪsɪ kɪna pɛ dɔmɔŋ. Amɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ, ma deŋ
bagɪsɪ hʋ na, kɪna hʋ buloŋ yaa kʋmɪɪ rɛ.
36 Nal hʋ buloŋ aa kʋŋ baga hʋ kɪna kɪ pɛ dɔmɔŋ ʋ tɪɪna
kaŋ ʋ tuno rɛ. Ʋ kʋŋ kɪna no kɪ pɛ dɔmɔŋ nɛ dɪ ba na
mɪɪbol aa bɪ kaŋ tenii. Ɛɛwɪya, nal hʋ aa doho abee nal hʋ
aa kʋma, ba buloŋ tenni sɪ fɪyɛlɪ.
37 Namaga no ba aa basɪ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ, nal aa doho
rɛ, nal mɛ kʋma.
38 Ŋ tɪŋ ma rɛ dɪ ma mʋ kʋŋ kɪna baga hʋ tɪyaŋ ma aa bɪ
tʋma. Nala badɔmɔŋ nɛ tʋma baga no tɪyaŋ, ka ma kɪ di ʋ
tɔnɔ gɛɛ.”

Samaarɪya tɪmma yʋga laa Yesu wɪya di

39 Samaarɪya tɪmma gyɪ yʋga haŋ tɔɔ hʋ tɪyaŋ a ko laa
Yesu wɪya di, akuu haaŋ hʋ aa baa dɪ Yesu basɪ ʋ mɪɪbol
wɪkanɪya buloŋ wɪya tɪya ʋ wɪya.
40 Samaarɪya tɪmma hʋ aa ko Yesu lee, ba gyɪ sʋla ʋ rɛ dɪ
ʋ we ba lee. Yesu laa nyʋwa, a we doŋ kyɛyɛ balɪya.
41 Doŋ tɪyaŋ nɛ nɪgyamaa bɪl marɪ laa ʋ wɪya di, akuu
wɪya hʋ ʋ aa basɪ wɪya.
42 Ɛɛ rɛ nala hʋ basɪ tɪya haaŋ hʋ a baa, “Lagɪlagɪ no kɛ,
á laa ʋ wɪya di rɛ akuu á tɪɪ aa nɪɪ ʋ nyʋwa wɪya, ʋ bɪ kɪɪ

nıı wıı hʊ ı aa bası tıya ma rɛ tıŋ. Nyɛ kɛ á tıı gyıma rɛ anıı ʊ rɛ kɔnı yaa dʊnıya nala Laataal.”

Yesu tııbı nıbal kıdıgı biibaal

43 Yesu aa yaa kyɛyɛ balıya doŋ, ʊ sii a bıl mııgı mʊ Galili
paalʊʊ.
44 Yesu tıı fa bası tıya nala rɛ a baa, “Wıısı tıŋdaal buloŋ,
ba aa bee tıya ʊ gyırıma ʊ tıı bee tıyaŋ.”
45 Yesu gyı aa ko pele Galili paalʊʊ, doŋ nala gyı kana ʊ
weliŋ nɛ, beewıya ba tıı gyı naa wıya hʊ buloŋ ʊ aa yaa rɛ
saŋa hʊ ba gyı aa mʊʊ Gyerusalɛm dı ba di Dıısı-parı-banıı
Kyɛbal hʊ.
46 Ɛɛ rɛ Yesu bıl mııgı mʊ Keena aa we Galili paalʊʊ tıyaŋ,
lee hʊ ʊ gyı aa leŋ nıı bırımı sıŋ hʊ. Dı kerikyibal kıdıgı
mɛ gyı we doŋ, ʊ biye gyı pıŋ kı wıılı tɔɔ kıdıgı ba aa yırı
Kapɛɛnam tıyaŋ.
47 Ʊ aa nıya anıı Yesu lıı Gyudıya paalʊʊ a ko Galili
paalʊʊ, ʊ mʊ sʊla ʊ dı ʊ mʊ Kapɛɛnam a tııbı ʊ biye hʊ
tıya ʊ, dı biye hʊ aa kyɛ dı ʊ sʊba rɛ.
48 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Ma kıdıgı buloŋ bı
sı maakyiye laa ŋ di, see ma na dı ŋ yaa wımagıla abee
wıkperiye.”
49 Ɛɛ rɛ kerikyi hʊ bası tıya ʊ a baa, “Nıhıyawʊ, ko lagı
dı gɛɛ daa, ŋ biye hʊ sı sʊba”
50 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Kı mʊ dıya, ı biye hʊ deye
rɛ.” Baal hʊ laa wıı hʊ Yesu aa bası tıya ʊ di, aŋ kpa kı mʊ.
51 Ʊ aa mʊʊ hʊ tıyaŋ nɛ, ʊ dıya tʊŋtʊnnı ko kyeme ʊ, a
bası tıya ʊ anıı biye hʊ deye rɛ.
52 Ʊ pıyɛsı dı ʊ na saŋa hʊ tıyaŋ biye hʊ aa deye. Ba bası
tıya ʊ anıı dıya wııhaa, anıı kerifi dıgı saŋa rɛ wııla hʊ
leme ʊ.
53 Ɛɛ rɛ biye hʊ kuwo liisi anıı saŋa no tıı tıyaŋ nɛ Yesu
dıya bası tıya ʊ anıı ʊ biye sı deye. Ɛɛ rɛ ʊ bee ʊ dıya nala
buloŋ laa ʊ wıya di.
54 Yesu aa lıı Gyudıya paalʊʊ ko Galili paalʊʊ, ʊ wımagıl-
lıya tıına rɛ nyɛ ʊ aa yaa.

5

Yesu tııbı gbarıgı

1 Nyɛ hal tıyaŋ nɛ Yesu bıl sii mʊ Gyerusalɛm dı ʊ gbıyalı
Gyuuma wııkyʊwal gbıyala kıdıgı.
2 Gyerusalɛm tıyaŋ, nııbıŋ kıdıgı rɛ fa we doŋ, a kpaga
paga hʊ ba aa yırı Piyesi Paga. Hiiburu taal tıyaŋ, ba fa kaŋ
nııbıŋ no kı yırı Betizata rɛ. Ba gyı wee gyama bɔnɔŋ nɛ
doŋ.

3 Wɪɪla tɪmma yʊga gyɪ aa mʊ kɪ pɪŋ gyama hʊ tɪyaŋ nɛ.
Badɔmɔŋ gyɪ yaa nyʊlɪma rɛ, badɔmɔŋ mɛ yaa naasʊʊnɪ
abee nosʊʊnɪ tɪmma, ka badɔmɔŋ mɛ yaa gbarɪga. (Ba fa
aa hɔŋ kɪ gyegili nɪɪ hʊ rɛ dɪ ʊ dɔŋ.)
4 Beewɪya saŋa kɪdɪgɪ malɪka fa aa ko tuu kaŋ nɪɪ hʊ
vuugi rɛ. Dɪ ʊ ko kɪ vuugi nɪɪ hʊ, wɪɪla tɪɪna hʊ aa sɪ laa
sɪya tuu nɪɪ hʊ tɪyaŋ, tɪɪna wɪɪla kyo dɪ ba kɪɪ gɛɛ buloŋ
mɛ, ka ʊ aa deye rɛ.
5 Baal kɪdɪgɪ mɛ rɛ fa we wɪɪla tɪmma hʊ tɪyaŋ, ʊ bɪsɪ
mɔlɪya abee fi abee kyori rɛ nyɛ ʊ aa gbarɪga.
6 Yesu aa naa baal no dɪ ʊ pɪŋ doŋ, ʊ gyɪma anɪɪ ʊ wɪɪla
hʊ pɪɪsa ʊ tɪyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɪ aa kyɛ dɪ ɪ
deye rɛ?”
7 Ɛɛ rɛ baal hʊ baa, “Nɪhɪyawʊ, ŋ bɪ kaŋ nal daha ʊ aa
sɪ kpa ŋ tuu nɪɪ hʊ saŋa hʊ malɪka hʊ aa ko kaŋ nɪɪ hʊ kɪ
vuugi. Ɛɛwɪya, ŋ aa kɪ lʊga dɪ ŋ tuu rɛ, dɪ nal teŋ laa sɪya
tuu ŋ tɪyaŋ.”
8 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya baal hʊ a baa, “Sii, a kpa ɪ wasa kɪ
mʊ.”
9 Nyɛ rɛ baal hʊ pirigi deye, a sii kpa ʊ wasa a kɪ mʊ.
Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ rɛ wɪɪ no gyɪ yaa.

10 Ɛɛ rɛ Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ basɪ tɪya baal hʊ Yesu aa
tɪɪba a baa, “Gyɪnaŋ yaa Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ rɛ. Ʊ yaa sɪna
rɛ dɪ ɪ kyʊŋ ɪ wasa gyɪnaŋ kyɛɛ.”
11 Ɛɛ rɛ baal hʊ mɛ baa, “Nal hʊ aa tɪɪbɪ ŋ nɛ basɪ tɪya ŋ
dɪ ŋ sii kpa ŋ wasa a kɪ mʊ.”
12 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʊ abaa, “Aŋnɛ rɛ yaa baal no aa basɪ
wɪɪ no tɪya ɪ?”
13 Amɛ baal hʊ gyɪ bɪ gyɪŋ nal hʊ aa tɪɪbɪ ʊ, beewɪya
gyamaa hʊ gyɪ yʊga doŋ nɛ. Ɛɛ rɛ Yesu luuri tɪŋ nala hʊ
tɪyaŋ mʊ.
14 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ, Yesu na baal hʊ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ
tɪyaŋ a basɪ tɪya ʊ a baa, “Nɪɪ daha, lagɪlagɪ no ɪ deye rɛ,
ɛɛ wɪya, leŋ wɪbɔmɔ yayɪ. Dɪ gɛɛ daa, wɪɪ aa lɔrɔ te nyɛ sɪ
puu ɪ.”
15 Ɛɛ rɛ baal hʊ sii mʊ basɪ tɪya Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ anɪɪ
Yesu rɛ fa tɪɪbɪ ʊ gɛɛ.
16 Yesu aa tɪɪbɪ gbarɪgɪ hʊ Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ rɛ tɪŋ
Gyuuma nɪhɪyasɪ kana ʊ yaa ba dɔŋ a kɪ kyɛ dɪ ba dɔgɪsɪ
ʊ.
17 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Saŋa buloŋ nɛ ŋ kuwo
aa kɪ tʊŋ tʊma. Ɛɛwɪya ʊ maga dɪ ŋ mɛ kɪ tʊŋ tʊma rɛ.”
18 Yesu aa basɪ gɛɛ hʊ rɛ marɪ leŋ Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ
sɪɪ fɪyɛsɪ, ba kɪ kyɛ ŋmanɪɪ hʊ ba aa sɪ tɪŋa a kpʊ ʊ. Wɪya
balɪya rɛ ba baa dɪ ʊ yaa kyogi: Ba baa dɪ ʊ kyogi ba

Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ sɪna rɛ, aŋ ha bɪl baa dɪ Wɪɪsɪ rɛ yaa ʋ Kuwo. Ɛɛ daga anɪɪ ʋ bee Wɪɪsɪ maga dɔmɔŋ nɛ gɛɛ.
19 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya nala hʋ aa baa, "Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, mɪyaŋ Wɪɪsɪ Biye bɪ wuwo kɪ yaa wɪɪ buloŋ ŋ tɪɪ dee tɪyaŋ. Wɪɪ hʋ ŋ aa naa ŋ kuwo aa yaa, ʋ rɛ ŋ mɛ kɪ yaa. Wɪɪ kɛ buloŋ ʋ aa yaa, ʋ rɛ mɪyaŋ Biye hʋ mɛ kɪ yaa,
20 beewɪya ŋ Kuwo kyo ŋ nɛ, a daga ŋ wɪya hʋ buloŋ ʋ tɪɪ aa yaa. Ʊ ha sɪ daga ŋ wɪya a te nyɛ dɪ ŋ yaa, dɪ ma buloŋ nyʋʋsɪ fɪyɛlɪ.
21 Ŋ Kuwo aa kyisi nala hʋ aa sʋba ba bɪl kaŋ mɪɪbol gɛɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ mɪyaŋ, ʋ Biye hʋ mɛ sɪ tɪya nala hʋ ŋ aa kyɛ mɪɪbol.
22 Ŋ Kuwo kɛ bee di nal buloŋ sarɪya, amɛ ʋ tɪya ŋ ŋmanɪɪ rɛ dɪ ŋ di nal buloŋ sarɪya.
23 Ʊ yaa gɛɛ rɛ dɪ nal buloŋ kɪ kpa mɪyaŋ ʋ Biye hʋ yohuŋ, anɪɪ ba aa kpa ŋ Kuwo yohuŋ gɛɛ. Nal hʋ buloŋ aa bee kpa mɪyaŋ Wɪɪsɪ Biye hʋ yohuŋ, ʋ tɪɪna mɛ bee kpa ŋ Kuwo Wɪɪsɪ aa tɪma ŋ mɛ yohuŋ.
24 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, nal hʋ buloŋ aa gyegile nɪɪ ŋ nyʋwa, a laa nal hʋ aa tɪma ŋ mɛ wɪya di, ʋ tɪɪna kaŋ mɪɪbol hʋ aa bɪ kaŋ tenii rɛ. Ba bɪl bɪ sɪ di ʋ tɪɪna sarɪya, beewɪya ʋ tɪɪna foŋ lɪɪ sʋʋ tɪyaŋ nɛ a kaŋ mɪɪbol.
25 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, saŋa hʋ sɪ pele, ʋ gba pele mɛ rɛ, dɪ nala hʋ aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ aŋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ sʋʋnɪ nɪɪ mɪyaŋ Wɪɪsɪ Biye taal. Nala hʋ aa nɪɪ ŋ taal, a tɪŋ ŋ nyʋwa sɪ kaŋ mɪɪbol.
26 Ŋ Kuwo aa kaŋ dee a kɪ tɪya nala mɪɪbol gɛɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ ʋ leŋ mɪyaŋ ʋ Biye mɛ kaŋ dee a kɪ tɪya nala mɪɪbol.
27 Ʊ yaŋ tɪya mɪyaŋ ʋ Biye dee rɛ dɪ ŋ di nala sarɪya, beewɪya mɪyaŋ nɛ yaa Nihuwobiŋ Biye hʋ.
28 Ma ta leŋ dɪ wɪɪ no yaa ma wɪkperii. Beewɪya saŋa hʋ sɪ ko dɪ nala hʋ buloŋ aa sʋba nɪɪ ŋ taal.
29 Ba yaŋ sɪ sii sʋʋ tɪyaŋ. Nala hʋ aa yaa wɪweliye sɪ sii a kaŋ mɪɪbol, dɪ nala hʋ aa yaa wɪbɔmɔ mɛ sii dɪ Wɪɪsɪ di ba sarɪya a kpa kyogisi tɪya ba."

Yesu daŋsɪya tɪmma

30 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl baa, "Ŋ bɪ wuwo kɪ yaa wɪɪ buloŋ ŋ tɪɪ dee tɪyaŋ. Ŋ aa di nala sarɪya gɛɛ Wɪɪsɪ aa baa ŋ di rɛ. Ɛɛwɪya, ŋ aa di sarɪya hʋ rɛ abee wɪtɪɪ, beewɪya ŋ bee yaa ŋ tɪɪ wɪkyɛɛlɪɪ, amɛ nal hʋ aa tɪma ŋ, ʋ kyɛrɪ rɛ ŋ kɪ yaa.
31 Dɪ ŋ dʋŋ nɛ basɪ ŋ tɪɪ wɪya, ʋ bɪ sɪ kaŋ yohuŋ.
32 Amɛ nal mɛ rɛ we doŋ a yaa ŋ daŋsɪya. Ŋ gyɪma anɪɪ ŋ wɪya hʋ ʋ aa basɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.
33 Ma tɪŋ ma tɪŋdaala rɛ ba mʋ Gyɔɔŋ lee a pɪyɛsɪ ŋ wɪya, ʋ basɪ wɪtɪɪ hʋ tɪya ma.

34 Ʊ bı kıı nıı nal lɛ ŋ kı kyɛ dı ʋ ko bası wıya a daga nal
hʋ ŋ aa yaa, amɛ ŋ bası wıı no rɛ, dı Wıısı laa ma ta.
35 Wıı hʋ Gyɔɔŋ gyı aa basa kıı gɛɛ rɛ anıı kyaanʋʋ a tıya
ma, ma fa kyo dı ma nıı ʋ wıbasıı hʋ sʋma mʋ sıya mʋhʋ,
beewıya wıbasıı no gyı fıyɛlı ma teŋ nɛ.
36 Amɛ ŋ kaŋ daŋsıya tıına kıdıgı rɛ ʋ gba tee Gyɔɔŋ. Ʊ
rɛ yaa wıya hʋ ŋ aa yaa. Tʋma hʋ ŋ kuwo aa kpaa tıya ŋ
dı ŋ tʋma, ba aa rɛ daga anıı ŋ kuwo rɛ tıma ŋ.
37 Ŋ Kuwo hʋ aa tıma ŋ, ʋ mɛ bası ŋ wıya rɛ. Ma ha bı
maakyiye nıı ʋ taal, a ha bı maakyiye na ʋ abee ma sıı mɛ.
38 Ʊ wıya tuwo ma tısı tıyaŋ, beewıya ma bı laa mıyaŋ
nal hʋ ʋ aa tıma wıya di.
39 Ma aa fıyɛsı sıı rɛ a kı gʋnnı Wıısı teŋ hʋ beewıya ma
liise anıı ba tıyaŋ nɛ ma sı na mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii. Ka
Wıısı teŋ no ma aa karımı, ŋ wıya rɛ ʋ kı bası,
40 ka ma vıya ma aa sı ko ŋ lee a kaŋ mııbol hʋ aa kaŋ
tɔnɔ.
41 Nihuwobisi bigisii bı kaŋ tɔnɔ ŋ lee.
42 Ŋ gyıŋ nala hʋ iriŋ ma aa yaa rɛ. Ŋ gyıma anıı ma tısı
tıyaŋ ma bı kyo Wıısı.
43 Ŋ Kuwo dee tıyaŋ nɛ ŋ ko, ka ma vıya ŋ. Amɛ dı nal
kıdıgı rɛ ko ʋ tıı dee tıyaŋ, ʋ rɛ ma sı laa we.
44 Ma kyo dɔmɔŋ bigisii rɛ, amɛ ma bee kyɛ dı ma yaa
wıya hʋ aa sı leŋ dı Wıısı dʋŋ bigisi ma. Ɛɛ rɛ ma yaŋ sı
wuwo yaa a laa ŋ wıya di?
45 Ma yaŋ ta liise nıı mıyaŋ nɛ sı mʋ bası wıya hʋ ma aa
yaa kyogi a tıya ŋ kuwo. Ma bayıyɛla buloŋ we Moosi tıyaŋ
nɛ, amɛ ʋ rɛ yaŋ yaa nal hʋ aa sı mʋ bası wıya hʋ ma aa
kyogi tıya ŋ kuwo.
46 Dı mamaa rɛ kɔnı fa laa Moosi wıya di, ma fa sı laa ŋ
wıya mɛ di, beewıya ŋ wıya rɛ Moosi gyı sabı gɛɛ.
47 Amɛ dı mamaa rɛ bı laa wıya hʋ ʋ aa saba biŋ a di, ɛɛ
rɛ ma sı yaa a laa wıya hʋ ŋ aa bası kɛ di?”

6

Yesu tıya nala tusibɔnɔŋ kıdiiliye
Matiwu 14.13-21; Maakı 6.30-44; Luka 9.10-17

1 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ, Yesu bee ʋ hatınna hʋ gyı bıl mııgı kyol
Galili fuwobal hʋ kyolo. (Fuwo no feŋ kıdıgı mɛ rɛ yaa
Tibeeriya.)
2 Nıgyamaa gyı aa tıŋa ʋ hal lɛ, beewıya ba gyı naa gɛɛ
hʋ ʋ aa yaa wımagıla wıula tımma tıyaŋ nɛ ba deye.
3 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʋ hatınna hʋ mʋ gyıŋ hɔŋ dogimo kıdıgı
tıyaŋ.

4 Saŋa no tıyaŋ dı Gyuuma Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ mɛ
gyı kpaga.
5 Ba aa hɔŋ doŋ hʊ tıyaŋ nɛ, Yesu na dı nıgyamaa aa ko
ʊ lee. Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı Fılıpı a baa, “Lee rɛ á sı na kıdiiliye a
yɔbɔ tıya nala no buloŋ dı ba di vɔgɔ?”
6 Yesu tıı fa gyıŋ wıı hʊ ʊ aa sı yaa rɛ, amɛ ʊ gyı ta bası
gɛɛ rɛ dı ʊ gyıŋ Fılıpı hakıla.
7 Ɛɛ rɛ Fılıpı bası tıya ʊ a baa, “Dı nal lɛ paalı kpa ʊ peŋsi
kyori tuno yɔbɔ kıdiiliye tıya nala no mɛ, ka ba bee pel ba.”
8 Ɛɛ rɛ ʊ hatınna hʊ kıdıgı ba aa yırı Aŋduru, a yaa
Siimɔŋ Piita nıınabiye mɛ bası tıya Yesu a baa,
9 “Boyoŋbiye kıdıgı rɛ we daha, a kaŋ paanʊʊ gama
bɔnɔŋ abee fuwonaŋhılıya balıya. Amɛ kına no ka ta bı
sı wuwo yaa nala no wıı buloŋ.”
10 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ma leŋ dı nala hʊ tuu hɔŋ”. (Na dı ɔhɔ
mɛ tɔsɔ lee hʊ tıyaŋ weliŋ.) Ɛɛ rɛ ba leŋ nala hʊ buloŋ tuu
hɔŋ ɔfıyɛl hʊ tıyaŋ. Nala hʊ tıyaŋ baala dʊŋ gyı yaa anıı
tusibɔnɔŋ nɛ.
11 Ɛɛ rɛ Yesu laa paanʊʊ hʊ, a kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ,
aŋ leŋ ba kaŋ kpaa nala hʊ. Ɛɛ rɛ ka ʊ bıl laa fuwonaŋhılıya
hʊ balıya mɛ a kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ aŋ leŋ ba kaŋ
kpaa ba, ba kıdıgı buloŋ di a vɔgɔ.
12 Ba aa dii a vɔgɔ gɛɛ, ʊ bası tıya ʊ hatınna hʊ a baa,
“Ma mʊ paa kına hʊ buloŋ aa kaa, dı ba mʊhʊ mɛ ta taa.”
13 Ɛɛ rɛ ba paa kıkaalıya hʊ a su simbiisi fi abee balıya.
14 Nala hʊ aa we doŋ a na Yesu aa yaa wımagıl no, ɛɛ
rɛ ba baa, “Wıtıı rɛ, baal no rɛ kɔnı yaa Wıısı Tıŋdaal hʊ
wıya ba aa saba we Wıısı Teŋ tıyaŋ anıı ʊ sı ko dʊnıya hʊ.”
15 Yesu gyıma anıı ba aa kyɛ dı ba ko fıla ʊ rɛ dı ʊ yaa ba
kuwori, ɛɛ rɛ ʊ dʊŋ bıl sii dogimo hʊ nyuu tıyaŋ a fası mʊ
sıya mʊhʊ.

Yesu vala nıı nyuu tıyaŋ
Matiwu 14.22-33; Maakı 6.45-52

16 Ʊ dıdaana aa ko pele, Yesu hatınna hʊ tuu fuwo hʊ
nyʊwa,
17 a gyʊʊ nııduworiboro, a bıl duwori kı mʊ Kapɛɛnam
aa we fuwo hʊ kyolo tıyaŋ. Ɛɛ rɛ lee mʊ bıl, ka Yesu ha bı
ko ba lee.
18 Saŋa no tıyaŋ dı puwoduwo kıdıgı mɛ luro, a kaŋ nıı
hʊ buloŋ kı yeŋŋi.
19 Ʊ hatınna hʊ gyı duwori mʊ anıı meeldaası boto koo
banaa rɛ, dı ba naa Yesu dı ʊ mʊʊ vala nıı hʊ nyuu tıyaŋ a
kı ko nııduworiboro hʊ lee. Ba aa naa gɛɛ, kambıŋ kaŋ ba.
20 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ma ta leŋ dı kambıŋ kaŋ
ma. Mıyaŋ nɛ.”

21 Ɛɛ rɛ ba leŋ ʊ gyʊʊ nɪɪduworiboro hʊ. Haŋ lagɪlagɪbiye
hʊ dɪ nɪɪduworiboro hʊ teŋ pele lee hʊ ba fa aa mʊʊ
nɪɪnyʊwa.

Yesu rɛ yaa kɪdiiliye hʊ aa tɪya nala mɪɪbol

22 Ʊ sɪgballɪya, gyamaa hʊ ha fa we fuwo hʊ kyolo, lee
hʊ Yesu aa yaa wɪmagɪl hʊ tɪyaŋ. Ba gyɪ gyɪma anɪɪ
nɪɪduworiboridɪgɪ dʊŋ nɛ fa we doŋ. Ba gyɪma anɪɪ Yesu
hatɪnna hʊ dʊŋ nɛ gyʊʊ nɪɪduworiboridɪgɪ hʊ mʊ. Yesu gyɪ
tuwo ba tɪyaŋ.
23 Nɪɪduworiborisi badɔmɔŋ mɛ rɛ gyɪ lɪɪ Tibeeriya ko sɪŋ
fuwo hʊ kyolo a kpaga lee hʊ Yesu gyɪ aa kpaa paanʊʊ hʊ
a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ aŋ kpa tɪya ba ba di hʊ.
24 Gyamaa no aa kyɛɛ Yesu bee ʊ hatɪnna hʊ buloŋ lɔlɔ
doŋ tɪyaŋ gɛɛ, ɛɛ rɛ ba gyʊʊ nɪɪduworiborisi hʊ a mʊ
Kapɛɛnam, a kɪ kyɛ Yesu doŋ.
25 Nala hʊ aa naa Yesu Kapɛɛnam tɪyaŋ, ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʊ
a baa, “Nɪhɪyawʊ, saŋa bee rɛ ɪ teŋ pel daha.”
26 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, paanʊʊ hʊ ma aa kyaŋ vɔgɔ wɪya rɛ ma gɔllɪ kɪ kyɛ ŋ,
ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ma aa gyɪŋ wɪmagɪla hʊ ŋ aa yaa memii wɪya
rɛ tɪŋ, ma kɪ kyɛ ŋ.
27 Ma ta kɪ kyɛɛ kɪdiiliye hʊ aa sɪ kyogi dʊŋ, amɛ ma lʊga
kɪ kyɛ kɪdiiliye hʊ aa sɪ tɪya ma mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
Kɪdiiliye no rɛ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye sɪ tɪya ma, beewɪya
ŋ Kuwo Wɪɪsɪ kpaa ɛɛ dee tɪya ŋ nɛ. Ŋ kuwo Wɪɪsɪ we ŋ lee
rɛ.”
28 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɛɛ rɛ á sɪ yaa a wuwo yaa wɪya
hʊ Wɪɪsɪ aa kyɛ dɪ á yaa?”
29 Ɛɛ rɛ ʊ baa, “Wɪya hʊ Wɪɪsɪ aa kyɛ dɪ ma kɪ yaa rɛ nyɛ:
Ma laa nal hʊ Wɪɪsɪ aa tɪma di.”
30 Ɛɛ rɛ ba bɪl pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Wɪmagɪl bee rɛ ɪ sɪ yaa dɪ
á na a laa ɪ di? Bee rɛ ɪ sɪ yaa?
31 Na á naabaala dii kɪdiiliye hʊ ba aa yɪrɪ Mana rɛ pogo
tɪyaŋ, anɪɪ ba aa saba gɛɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a baa,
‘Ʊ kpaa kɪdiiliye hʊ aa lɪɪ wɪɪsɪbee rɛ a tɪya ba, ba di.” ’
32 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, Moosi daa
gyɪ tɪya ma kɪdiiliye hʊ aa lɪɪ wɪɪsɪbee ko tuu. Amɛ ŋ kuwo
Wɪɪsɪ rɛ aa tɪya ma kɪditɪɪma hʊ aa lɪɪ wɪɪsɪbee.
33 Mɪyaŋ nal hʊ aa lɪɪ wɪɪsɪbee ko tuu a kɪ tɪya dʊnɪya nala
mɪɪbol, mɪyaŋ nɛ yaa haŋ kɪdiiliye hʊ Wɪɪsɪ aa tɪya.”
34 Ɛɛ rɛ ba baa, “Nɪhɪyawʊ, ɛɛ kɛ, kɪ tɪya ma kɪdiiliye no
saŋa buloŋ.”
35 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Mɪyaŋ nɛ yaa kɪdiiliye hʊ
aa tɪya nala mɪɪbol. Nal hʊ buloŋ aa ko ŋ lee, losi bɪl bɪ sɪ

kaŋ ʊ tɪɪna. Nal hʊ mɛ aa laa ŋ wɪya di, nɪɪnyʊwasɪ mɛ bɪl
bɪ sɪ maakyiye kana ʊ.
36 Ɲ basɪ tɪya ma rɛ anɪɪ ma naa ŋ nɛ, amɛ ma bɪ laa ŋ di.
37 Nal hʊ buloŋ ŋ Kuwo aa kpaa we ŋ nosi tɪyaŋ, ʊ sɪ ko
tɪŋa ŋ. Nal hʊ mɛ buloŋ aa ko ŋ lee, ŋ bɪ sɪ maakyiye kile
ʊ ta,
38 beewɪya ŋ lɪɪ wɪɪsɪbee ko tuu dɪ ŋ tɪŋ nal hʊ aa tɪma ŋ
kyɛrɪ rɛ, ŋ tɪɪ kyɛrɪ daa ŋ ko dɪ ŋ tɪŋa.
39 Nal hʊ aa tɪma ŋ kyɛrɪ rɛ yaa dɪ ŋ ta leŋ dɪ nala hʊ ʊ aa
kpaa we ŋ nosi tɪyaŋ kɪdɪgɪ buloŋ ko nyʊgɪsɪ, amɛ dɪ ŋ kyisi
ba buloŋ dʊnɪya kyɛtenii, dɪ ba kaŋ mɪɪbol.
40 Wɪɪ hʊ ŋ Kuwo aa kyɛɛ rɛ nyɛ: Dɪ nal hʊ buloŋ aa gyɪma
ŋ anɪɪ ŋ yaa Wɪɪsɪ biye rɛ, a laa ŋ wɪya di, dɪ ʊ kaŋ mɪɪbol
hʊ aa bɪ kaŋ tenii, ka dɪ dʊnɪya kyɛtenii mɛ, dɪ ŋ kyisi ʊ
sʊʊ tɪyaŋ dɪ ʊ kaŋ mɪɪbol.”

41 Ɛɛ rɛ Gyuuma hʊ piili kɪ gʊrɪmɪ wɪya akuu ʊ aa baa,
“Mɪyaŋ nɛ yaa kɪdiiliye hʊ aa lɪɪ wɪɪsɪbee ko tuu.”

42 Doŋ nɛ ba baa, “Baal no daa yaa Gyosɛfʊ biye Yesu? Á
gyɪŋ ʊ kuwo abee ʊ naa buloŋ nɛ. Ɛɛ rɛ yaŋ lagɪlagɪ no, ʊ
baa dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsɪbee rɛ a ko tuu?”

43 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Ma leŋ wɪya gʊrɪmɪɪ.

44 Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo ko tɪŋa ŋ see dɪ ŋ Kuwo hʊ aa
tɪma ŋ kaŋ ʊ tɪɪna kaŋ ko ŋ lee, ka dɪ ŋ kyisi ʊ tɪɪna sʊʊ
tɪyaŋ dʊnɪya kyɛtenii dɪ ʊ kaŋ mɪɪbol.

45 Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ kɪdɪgɪ sabɪ nyɛ rɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, a
baa,
“Wɪɪsɪ sɪ daga nala buloŋ”.
Nal hʊ buloŋ aa gyegile nɪɪ wɪya hʊ Wɪɪsɪ aa daga ʊ, a gʊnnɪ
wɪya ʊ lee, ʊ rɛ sɪ ko kɪ tɪŋa ŋ.
46 Nyɛ bɪ daga anɪɪ nal kɪdɪgɪ buloŋ naa ŋ Kuwo Wɪɪsɪ rɛ,
dɪ mɪyaŋ aa lɪɪ Wɪɪsɪ lee dʊŋ daa.
47 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, nal hʊ buloŋ aa laa ŋ wɪya di,
ʊ sɪ kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
48 Mɪyaŋ nɛ yaa kɪdiiliye hʊ aa tɪya nala mɪɪbol.
49 Ma naabaala gyɪ dii kɪdiiliye hʊ ba aa yɪrɪ Mana rɛ pogo
hʊ tɪyaŋ. Abee gɛɛ buloŋ, ba ha gyɪ sʊba rɛ.
50 Amɛ kɪdiiliye hʊ aa lɪɪ wɪɪsɪbee ko tuu, dɪ nal lɛ dii ba, ʊ
bɪ sɪ sʊba.
51 Mɪyaŋ nɛ yaa kɪdiiliye hʊ aa tɪya mɪɪbol, a lɪɪ wɪɪsɪbee ko
tuu. Dɪ nal lɛ dii kɪdiiliye no, ʊ sɪ kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ
tenii. Ɲ teŋbii rɛ yaa kɪdiiliye hʊ ŋ aa sɪ kpa tɪya dʊnɪya
nala dɪ ba kaŋ mɪɪbol.

52 Yesu aa basɪ gɛɛ, Gyuuma hʊ piili kaŋ wɪɪ hʊ kɪ kpa
dɔmɔŋ abee baaŋ a baa, “Ɛɛ rɛ baal no sɪ yaa kpa ʊ teŋ
namɪya tɪya ma dɪ á kyaŋ?”

53 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma,
dɪ mamaa rɛ bɪ kyaŋ mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye teŋ namɪya, a
nyʊwa ŋ kyal mɛ, ma bɪ sɪ kaŋ mɪɪbol hʊ aa kaŋ tɔnɔ.
54 Nal hʊ buloŋ aa kyaŋ ŋ teŋ namɪya, a nyʊwa ŋ kyal mɛ,
ʊ tɪɪna sɪ kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii. Dʊnɪya kyɛtenii hʊ
mɛ, ŋ sɪ kyisi ʊ tɪɪna sʊʊ tɪyaŋ, dɪ ʊ kaŋ mɪɪbol,
55 beewɪya ŋ teŋ namɪya yaa kɪditɪɪma rɛ, ŋ kyal mɛ yaa
kɪnyʊwatɪɪma.
56 Nal hʊ buloŋ aa kyaŋ ŋ teŋ namɪya, a nyʊwa ŋ kyal mɛ,
ʊ tɪɪna sɪ we ŋ lee a kaŋ kɪ mʊ deŋdeŋ, dɪ ŋ mɛ we ʊ tɪɪna
lee a kaŋ kɪ mʊ deŋdeŋ.
57 Ŋ Kuwo aa yaa mɪɪbol buloŋ tɪɪna rɛ tɪma ŋ, ʊ
nyubaanɪŋ nɛ ŋ kaŋ mɪɪbol. Ɛɛ wɪya dɪ nal buloŋ mɛ rɛ
kyaŋ ŋ teŋ namɪya, ŋ mɛ sɪ leŋ dɪ ʊ tɪɪna kaŋ mɪɪbol.
58 Kɪdiiliye hʊ aa lɪɪ wɪɪsɪbee ko tuu rɛ nyɛ, ʊ bɪ kɪɪ
kɪdiiliye hʊ ma naabaala gyɪ aa dii aŋ ha sʊba hʊ. Nal hʊ
buloŋ aa dii kɪdiiliye no, ʊ sɪ kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.”
59 Yesu gyɪ aa basɪ wɪya no dɪ ʊ we Kapɛɛnam tɪyaŋ nɛ a
kɪ daga nala Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪya tɪyaŋ.

Wɪya hʊ aa tɪya nala mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii

60 Nala hʊ gyɪ aa tɪŋ Yesu hal aa nɪɪ wɪya no ʊ aa basa,
ba gyeniŋ buloŋ baa, “Wɪya no ʊ aa dagɪ deye rɛ kɪŋkaŋ.
Kɪbee rɛ sɪ wuwo tɪŋ ba?”
61 Nal buloŋ gyɪ bɪ basɪ wɪɪ tɪya Yesu ka ʊ gyɪma anɪɪ ʊ
hatɪnna hʊ aa gʊrɪmɪ wɪya rɛ, akuu wɪya hʊ ʊ aa basɪ tɪya
ba wɪya. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Wɪya no leŋ ma kɪ kyɛ
ma bɪla hal lɛ koo?
62 Ka dɪ mamaa rɛ yaŋ fa naa mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye dɪ
ŋ mɪɪgɪ gyɪŋ kɪ mʊ lee hʊ ŋ aa lɪya, ɛɛ rɛ ma sɪ yaa?
63 Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ rɛ aa tɪya ma mɪɪbol hʊ aa bɪ
kaŋ tenii. Nihuwobiŋ dee bɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ, beewɪya ʊ bɪ
sɪ wuwo tɪya mɪɪbol. Wɪya no ŋ aa basɪ tɪya ma, ba aa rɛ aa
leŋ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ aa tɪya mɪɪbol ko gyʊʊ ma tɪyaŋ.
64 Abee gɛɛ buloŋ ma badɔmɔŋ ha bɪ laa ŋ wɪya di.” A lɪɪ
saŋa hʊ Yesu aa piile kɪ daga nala buloŋ ʊ gyɪ gyɪŋ nala hʊ
aa bɪ laa ʊ wɪya di rɛ, abee nal hʊ aa sɪ kpa ʊ yallɪ.

65 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl baa, “Wɪɪ no wɪya rɛ tɪŋ ŋ basɪ tɪya ma
anɪɪ nal buloŋ bɪ sɪ wuwo ko tɪŋa ŋ, dɪ ŋ Kuwo bɪ tɪya ʊ
tɪɪna ŋmanɪɪ.”

66 Akuu wɪɪ no wɪya, nɪgyamaa hʊ gyɪ aa tɪŋa ʊ tɪyaŋ
yʊga gyɪ bɪla hal lɛ.
67 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʊ hatɪnna fi abee balɪya hʊ a baa,
“Aŋka ma mɛ, ma mɛ aa kyɛ dɪ ma mɪɪgɪ ŋ hal lɛ koo?”

68 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ Piita baa, “Á Tɪɪna, kɪbee lee rɛ á mɛ sɪ mɪɪgɪ mʊ? Ɪ dʊŋ nɛ kaŋ wɪya hʊ aa tɪya nala mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
69 Nyɛ kɛ á gyɪma rɛ, a laa di mɛ anɪɪ ɪ rɛ yaa Tɪpʊlʊŋ Tɪɪna hʊ aa lɪɪ Wɪɪsɪ lee.”
70 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Na Mɪyaŋ nɛ lɪɪ ma nala no fi abee balɪya, amɛ ma kɪdɪgɪ yaa Sɪtaanɪ rɛ.”
71 Gyudasɪ, Siimɔŋ Isɪkarɔtɪ biibaal hʊ wɪya rɛ ʊ gyɪ basɪ gɛɛ. Gyudasɪ gyɪ yaa Yesu hatɪnna fi abee balɪya hʊ kɪdɪgɪ rɛ, amɛ ʊ rɛ gyɪ sɪ ko kpa Yesu yallɪ.

7

Yesu bee ʊ naabalɪya

1 Yesu aa basɪ wɪya no buloŋ ko teŋ, ʊ gyɪ sii mʊ we Galili paalʊʊ tɪyaŋ nɛ a kɪ gɔllɪ. Ʊ gyɪ bee kyɛ dɪ ʊ mʊ kɪ gɔllɪ Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ, beewɪya Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ aa we doŋ fa aa kyɛ ŋmanɪɪ hʊ ba aa sɪ tɪŋa rɛ a wuwo kpʊ ʊ.
2 Saŋa no tɪyaŋ dɪ Gyuuma kyɛbal hʊ ba aa yɪrɪ Gyama Kyɛbal mɛ kpaga.
3 Ɛɛ rɛ Yesu nɪmmabalɪya basɪ tɪya ʊ a baa, “Lɪɪ daha, a mʊ Gyudɪya paalʊʊ, dɪ ɪ hatɪnna na wɪmagɪla hʊ ɪ aa yaa.”
4 Beewɪya nal hʊ buloŋ aa kyɛ dɪ ba gyɪma ʊ, ʊ bɪ faŋa kɪ yaa wɪya. Ɛɛwɪya, wɪya no ɪ aa yaa nyɛ, leŋ dɪ dʊnɪya nala buloŋ gyɪma ɪ.
5 Ʊ naabalɪya hʊ tɪɪ mɛ gyɪ bɪ laa ʊ wɪya di, ɛɛ rɛ tɪŋ ba basɪ gɛɛ.
6 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Saŋa hʊ ŋ aa sɪ mʊ doŋ ha bɪ pele. Amɛ ma kɛ aa wuwo ma mʊ doŋ nɛ saŋa buloŋ.
7 Dʊnɪya nala bɪ haasɪ ma, amɛ ba haasɪ ŋ kɛ rɛ, beewɪya, saŋa buloŋ nɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ba anɪɪ ba wɪyaalɪya lɔrɔ rɛ.
8 Ma lɪɪ mʊ gbɪyala hʊ, amɛ ŋ kɛ ha bee mʊ, beewɪya saŋa hʊ aa sɪ pele dɪ ŋ mʊ gbɪyala hʊ ha bɪ pele.”
9 Ʊ basɪ gɛɛ rɛ aŋ ha hɔŋ Galili paalʊʊ tɪyaŋ kyɛyɛ baŋmana.
10 Yesu nɪmmabalɪya hʊ aa mʊʊ gbɪyala hʊ ko teŋ, ɛɛ rɛ ʊ dʊŋ mɛ sii mʊ, dɪ nal buloŋ bɪ gyɪma ʊ wɪya doŋ tɪyaŋ.
11 Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ aa we gbɪyala hʊ tɪyaŋ gyɪ deŋ kɪ kyɛ Yesu rɛ doŋ tɪyaŋ, a kɪ pɪyɛsɪ nala a baa, “Lee rɛ ʊ we?”
12 Ɛɛ rɛ nala hʊ aa we gbɪyala hʊ lee gyeniŋ piili a miŋsi a kɪ basɪ Yesu wɪya. Badɔmɔŋ baa, “Ʊ yaa niwelii rɛ.” Badɔmɔŋ mɛ baa, “Aayɪ, ʊ aa mʊrɪ nala rɛ.”
13 Amɛ ba buloŋ fa aa fá Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ba faŋa kɪ basɪ ʊ wɪya gɛɛ.
14 Gbɪyala hʊ aa ko mʊ gyʊʊ tʊtʊʊ, ɛɛ rɛ Yesu mʊ gyʊʊ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ a piili kɪ daga nala.

15 Ʊ aa daga nala hʋ gɛɛ, ʋ yaa Gyuuma nɪhɪyasɪ hʋ aa
gyegile kɪ nɪɪ wɪya hʋ nyʋʋfɪyɛlɪ. Doŋ nɛ ba baa, "Ɛɛ rɛ
baal no yaa gyɪŋ Gyuuma mɪrɪsɪ kɪŋkaŋ nyɛ, aŋ bɪ gʋnna
ba nal buloŋ lee?"
16 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Wɪya no ŋ aa dagɪ lɪɪ
Wɪɪsɪ lee rɛ, ŋ lee daa ba lɪɪ.
17 Nal hʋ buloŋ aa yaa siri dɪ ʋ yaa wɪɪ hʋ Wɪɪsɪ aa kyo,
ʋ tɪɪna sɪ gyɪma dɪ wɪya hʋ ŋ aa dagɪ lɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ koo ŋ
tɪɪ lee rɛ ba lɪɪ.
18 Nal hʋ aa basɪ wɪya ʋ tɪɪ dee tɪyaŋ, ʋ aa basɪ kɪ kyɛ ʋ
tɪɪ feŋ nɛ. Amɛ nal hʋ aa kyɛ dɪ nal hʋ aa tɪma ʋ feŋ gyɪŋ,
ʋ yaa nɪtɪɪ rɛ, a bee nyɪya wɪya mɛ.
19 Na Moosi biŋ mɪrɪsɪ tɪya ma rɛ dɪ ma kɪ tɪŋa. Amɛ ma
kɪdɪgɪ buloŋ bee tɪŋ mɪrɪsɪ no. Bee rɛ yaŋ tɪŋ ma kɪ lʋga dɪ
ma kpʋ ŋ?"
20 Ɛɛ rɛ gyamaa hʋ aa we doŋ pɪyɛsɪ ʋ a baa, "Na ʋ kɪɪ
gyɪŋbɔmɔ rɛ kana ɪ? Kɪbee rɛ aa kyɛ dɪ ʋ kpʋ ɪ?"
21 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ŋ yaa wɪmagɪl kɪdɪgɪ rɛ
ma Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ, ʋ yaa ma wɪkperii.
22 Amɛ akuu Moosi aa basɪ tɪya ma a baa ma kɪ keri ma
biisi pene wɪya, ma aa kɪ keri ma biisi pene rɛ kyɛwiyesii
hʋ kyɛɛ. Moosi daa piili wɪɪ no, ma naabaala rɛ piili ʋ.
23 Dɪ mamaa rɛ yaŋ sɪ wuwo keri biye peŋ kyɛwiyesii hʋ
kyɛɛ akuu ma aa bee kyɛ dɪ ma kyogi Moosi mɪrɪsɪ hʋ wɪya,
bee rɛ yaŋ sɪ tɪŋ ma kɪ na baaŋ ŋ nyuu tɪyaŋ akuu ŋ aa tɪɪbɪ
nal kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ wɪya.
24 Dɪ nal lɛ yaa wɪɪ, ma ta pese kpa kyogisi tɪya ʋ. Ma
bɪɪnɪ wɪɪ hʋ ʋ aa yaa weliŋ na a gyɪŋ ʋ wɪtɪɪ, aŋ na kpa
kyogisi tɪya ʋ."
25 Ɛɛ rɛ nala badɔmɔŋ mɛ aa lɪɪ Gyerusalɛm pɪyɛsɪ a baa,
"Baal no daa á bee nɪhɪyasɪ kɪ kyɛ dɪ ba kpʋ gɛɛ?
26 Na, ʋ rɛ yaŋ sɪŋ nala tɪyaŋ gɛɛ a kɪ basɪ wɪya, ka nal
buloŋ bɪ wuwo basɪ wɪɪ buloŋ, koo nyɛ kɛ Gyuuma nɪhɪyasɪ
hʋ laa di rɛ anɪɪ ʋ rɛ yaa Krisita hʋ?
27 Nal buloŋ bɪ sɪ gyɪŋ lee hʋ Krisita hʋ aa lɪya, amɛ á
buloŋ nɛ gyɪŋ lee hʋ baal no aa lɪya."
28 Yesu aa daga nala Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ gɛɛ, ɛɛ rɛ
ʋ pɪyɛsɪ a baa, "Na ma kɔnɪ gyɪma ŋ nɛ, a gyɪŋ lee hʋ ŋ aa
lɪya mɛ? Amɛ ŋ tɪɪ dee tɪyaŋ daa ŋ ko. Nal lɛ tɪma ŋ. Nal
hʋ mɛ yaŋ aa tɪma ŋ, ʋ yaa Wɪtɪɪ Tɪɪna rɛ. Ma bɪ gyɪma ʋ.
29 Amɛ ŋ kɛ gyɪma ʋ rɛ, beewɪya ʋ lee rɛ ŋ lɪɪ, ʋ rɛ tɪma
ŋ."
30 Ɛɛ rɛ ba kɪ kyɛ dɪ ba kana ʋ, amɛ saŋa hʋ ba aa sɪ kana
ʋ ha gyɪ bɪ pele. Ɛɛwɪya nal buloŋ bɪ wuwo kpa noŋ dige
ʋ.

31 Amɛ nıgyamaa gyı laa ʊ wıya di rɛ nala hʊ tıyaŋ aŋ
baa, “Ma bıına anıı dı Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya
rɛ ko, ʊ sı yaa wımagıla te baal no?”

Ba tıŋ nala dı ba mʊ kaŋ Yesu

32 Farasiima hʊ badɔmɔŋ aa nıya dı nala miŋse kı bası
Yesu wıya gɛɛ, ɛɛ rɛ ba bee Gyuuma wıkyʊwal sılaala
nıhıyası tıŋ ba laalyuwolo hʊ aa sıŋ kı pɔ Wıkyʊwaldııbal
hʊ dimbee dı ba mʊ kaŋ Yesu.
33 Ɛɛ rɛ Yesu bası baa, “Ŋ sı we ma lee kyɛyɛ baŋmana,
aŋ mıigı mʊ nal hʊ aa tıma ŋ lee.
34 Ma sı kyɛ ŋ, amɛ ma bı sı na ŋ, beewıya lee hʊ ŋ aa sı
we, ma bı sı wuwo mʊ doŋ.”
35 Ɛɛ rɛ Gyuuma nıhıyası hʊ mıigı kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa,
“Lee rɛ baal no kı kyɛ dı ʊ mʊ, dı á bıl bı sı na ʊ. Kapuwo,
ʊ aa kyɛ dı ʊ mʊ Giriki paalʊʊ hʊ tıyaŋ Gyuuma aa guwoso
rɛ, a kı daga nala hʊ aa bı yaa Gyuuma. Ba bıl baa,
36 ‘Ʊ baa dı á sı kyɛ ʊ aŋ bı sı na ʊ, a bıl baa dı á bıl bı sı
wuwo mʊ lee hʊ mɛ ʊ aa sı we. Wıya no buloŋ ʊ aa bası,
ba memii rɛ yaa bee?’ ’

Mııbol wıya

37 Gbıyala hʊ kyɛtenii kyɛɛ rɛ aa yaa gbıyala hʊ sıfıyaŋ
kyɛɛ. Ɛɛ rɛ Yesu sii sıŋ a heeli baa, “Nal hʊ buloŋ
nıınyʊwası aa kana, ʊ tıına ko ŋ lee a nyʊwa nıı.”
38 Wıısı teŋ tıyaŋ ba basa rɛ a baa, “Nal hʊ buloŋ aa laa ŋ
wıya di, Wıısı wıbii hʊ aa tıya mııbol sı bulo kı lıı ʊ tıına
tıya tıyaŋ anıı nıı aa lıı bulo tıyaŋ gɛɛ.”
39 Wıısı Wiyesi Welii hʊ Yesu aa sı kpa we nala hʊ aa laa
ʊ di tıyaŋ wıya rɛ ʊ kı bası gɛɛ. Saŋa no tıyaŋ dı ʊ ha gyı
bı kpaa Wiyesi Welii hʊ we ba tıyaŋ, beewıya ba ha gyı bı
kpaası ʊ mal daagarıı hʊ nyuu tıyaŋ dı ʊ laa feŋ.

Nala porigi dɔmɔŋ Yesu wıya

40 Nıgyamaa hʊ aa nıı wıya hʊ Yesu aa basa, ba badɔmɔŋ
baa, “Baal no rɛ kɔnı yaa Wıısı Tıŋdaal hʊ a aa gyegili dı
ʊ lıı Wıısı lee ko.”
41 Badɔmɔŋ mɛ baa dı ʊ rɛ yaa Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı
aa lıya. Amɛ badɔmɔŋ mɛ baa dı Krisita hʊ bı sı lıı Galili
paalʊʊ.
42 Wıısı teŋ tıyaŋ ba basa anıı Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı
aa lıya, sı yaa Deviti doho nal lɛ, a lıı Bɛtılɛhɛm, lee hʊ
Deviti aa lıya.
43 Ɛɛ rɛ nala hʊ kaŋ wıı no kı kpa dɔmɔŋ, akuu Yesu wıya
porigi dɔmɔŋ.
44 Ba badɔmɔŋ kı kyɛ dı ba kaŋ Yesu, amɛ nal buloŋ bı
wuwo kpa noŋ dige ʊ.

45 Ɛɛ rɛ laalyuwolo hʋ ba aa tʋma dı ba mʋ kaŋ Yesu hʋ
mııgı mʋ Farasiima abee wııkyʋwal sılaala nıhıyası hʋ lee
abee nohıllı. Ɛɛ rɛ ba pıyɛsı ba a baa, “Bee rɛ tıŋ ma bı
kana ʋ ko?”
46 Ɛɛ rɛ ba baa, “Nal buloŋ ha bı maakyiye bası wıya anıı
baal no aa bası gɛɛ.”
47 Nyɛ rɛ Farasiima nıhıyası hʋ pıyɛsı ba a baa, “Na ʋ kıı
ʋ mʋrı ma mɛ rɛ?
48 Ma ha maakyiye nıı dı Gyuuma nıhıyası koo Farasiima
kıdıgı mɛ ha laa ʋ wıya di?
49 Amɛ nıgyamaa no buloŋ aa laŋŋa, kıdıgı buloŋ bı gyıŋ
wıya hʋ Moosi aa saba biŋ. Ɛɛwıya Wıısı sı kʋsı ba nyuni.”
50 Baal kıdıgı mɛ rɛ gyı we ba tıyaŋ, ba kı yırı Nikodemu.
Ʋ mɛ fa yaa Farasiima kıdıgı rɛ. Ʋ kɛ fa laa sıya mʋ Yesu
lee rɛ aŋ ka.
51 Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya ba a baa, “Á mıra bı daga dı á kpa
kyogisi tıya nal dı ʋ rɛ yaa wıı, see dı á laa sıya nıı tıına
nyʋwa, a gyıŋ wıı hʋ ʋ aa yaa.”
52 Ɛɛ rɛ Farasiima hʋ pıyɛsı ʋ a baa, “Ɪ mɛ yaa Galili tıına
rɛ koo? Dı ı rɛ deŋ Wıısı teŋ hʋ tıyaŋ, ı sı na anıı Wıısı
tıŋdaala hʋ kıdıgı buloŋ bı maakyiye lıı Galili.”
53 Ɛɛ rɛ ka ba buloŋ sii pısa, a mʋ ba dıısı.

8

Ba kaŋ haaŋ kıdıgı sɔŋsɔŋ tıyaŋ

1 Nala hʋ buloŋ aa mʋʋ ko teŋ, Yesu mɛ kpa mʋ gyıŋ Olivi
dogimo hʋ.
2 Ʋ sıgballıya kyıkyʋwala, ʋ bıl mııgı mʋ a gyʋʋ
Wııkyʋwaldııbal hʋ. Nyɛ rɛ nala hʋ buloŋ aa we doŋ ko
gol-ʋ, ʋ hɔŋ, a bıl piili kı daga ba.
3 Ɛɛ rɛ Wıısı teŋ dıdagıla abee Farasiima kaŋ haaŋ kıdıgı
ko gyʋʋ. Ba kaŋ haaŋ no sɔŋsɔŋ tıyaŋ nɛ. Nyɛ rɛ ba leŋ
haaŋ hʋ sii sıŋ ba buloŋ sıya tıyaŋ.
4 Ɛɛ rɛ ba bası tıya Yesu a baa, “Nıhıyawʋ, haaŋ no kaŋ
bala rɛ, ka á kana ʋ dı ʋ bee badıma pına.
5 Moosi mırısı hʋ daga anıı dı haaŋ buloŋ nɛ ko yaa gɛɛ,
dı á yaga ʋ tıına kpʋ abee bʋwa. Ɛɛ rɛ ı mɛ na?”
6 Ba bası gɛɛ dı ba ŋmaa Yesu fuu na rɛ, a wuwo na
ŋmanıı a kana ʋ anıı ʋ kyogo rɛ. Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ nyuu
kyugili, aŋ kaŋ ʋ nonii kı sabı kına taŋha tıyaŋ.
7 Nyɛ rɛ ka ba ha sıŋ, a kı pıyɛsı ʋ wıya. Doŋ tıyaŋ nɛ
Yesu kaŋ ʋ nyuu gye, a bası tıya ba a baa, “Dı nal lɛ we ma
tıyaŋ daha a ha bı maakyiye yaa wıbɔŋ, ma leŋ dı ʋ tıına
laa sıya kpa bʋyı a yaga haaŋ no.”

8 Ɛɛ rɛ ʋ bɪl kaŋ ʋ nyuu kyugili a bɪl kaŋ ʋ nonii a kɪ sabɪ
kɪna taŋha tɪyaŋ.
9 Ba aa nɪɪ wɪɪ hʋ ʋ aa basa, ba buloŋ mɪɪgɪ fá kɪŋ kɪŋ.
Ba tɪyaŋ nɪhɪyasɪ rɛ gyɪ laa sɪya fá aŋ leŋ Yesu bee haaŋ hʋ
dʋŋ gyamaa hʋ sɪya tɪyaŋ.
10 Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ ʋ nyuu gye, a pɪyɛsɪ haaŋ hʋ a baa, “Lee
rɛ nala hʋ we? Ɛɛ kɛ nal buloŋ bɪ kaa ʋ aa sɪ kpa kyogisi
tɪya ɪ a maga dɪ ba kpʋ ɪ?”
11 Nyɛ rɛ haaŋ hʋ baa dɪ nal buloŋ bɪl bɪ kaa. Ɛɛ rɛ Yesu
basɪ tɪya ʋ a baa, “Tɔɔ, ŋ mɛ bɪ sɪ kpa kyogisi aa maga ba
kpʋ ɪ a tɪya ɪ. Amɛ kɪ mʋ aŋ ta bɪl kɪ yaa wɪbɔmɔ.”

Yesu rɛ yaa dʋnɪya pʋlʋŋ

12 Nyɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya Farasiima hʋ a baa, “Mɪyaŋ
nɛ yaa dʋnɪya nala pʋlʋŋ. Nal hʋ buloŋ aa tɪŋa ŋ, ʋ tɪɪna
bɪ sɪ maakyiye vala bilhuu tɪyaŋ. Ʋ tɪɪna sɪ kaŋ pʋlʋŋ hʋ
aa tɪya nala mɪɪbol.”
13 Ɛɛ rɛ Farasiima hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, “I tɪɪ rɛ yaa ɪ tɪɪ
daŋsɪya tɪɪna gɛɛ. Wɪya hʋ ɪ aa basɪ bɪ kaŋ tɔnɔ kɪdɪgɪ
buloŋ.”
14 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ mɪyaŋ nɛ yaa ŋ tɪɪ
daŋsɪya tɪɪna mɛ, wɪɪ hʋ ŋ aa basɪ yaa wɪtɪɪ rɛ, beewɪya ŋ
gyɪŋ lee hʋ ŋ aa lɪya rɛ, a gyɪŋ lee hʋ mɛ ŋ aa mʋʋ. Amɛ ma
kɛ bɪ gyɪŋ lee hʋ ŋ aa lɪya, a bɪ gyɪŋ lee hʋ mɛ ŋ aa mʋʋ.
15 Dʋnɪya nala hakɪla rɛ ma aa kpa kɪ di nala sarɪya a kpa
kyogisi tɪya ba. Amɛ ŋ kɛ bɪ kpaa kyogisi kɪ tɪya nal buloŋ.
16 Dɪ mɪyaŋ nɛ kpaa kyogisi tɪya nal mɛ, ʋ yaa wɪtɪɪ rɛ,
beewɪya ŋ dʋŋ daa kpaa kyogisi kɪ tɪya ʋ tɪɪna, amɛ nal hʋ
aa tɪma ŋ pɛɛ ŋ tɪyaŋ nɛ wɪɪ no tɪyaŋ.
17 Mɪrɪsɪ hʋ Moosi fa aa bine daga anɪɪ dɪ nala balɪya rɛ
yaa wɪɪ daŋsɪya anɪɪ ʋ yaa wɪtɪɪ rɛ, ɛɛ daga anɪɪ wɪɪ hʋ
kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.
18 Ŋ yaa ŋ tɪɪ daŋsɪya tɪɪna rɛ, ŋ Kuwo hʋ aa tɪma ŋ mɛ
yaa ŋ daŋsɪya tɪɪna.”
19 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Lee rɛ ɪ Kuwo hʋ we?” Ɛɛ rɛ
Yesu baa, “Ma kɔnɪ bɪ gyɪma ŋ, a bɪ gyɪŋ ŋ Kuwo mɛ. Dɪ
mamaa rɛ fa gyɪma ŋ, ma fa sɪ gyɪŋ ŋ Kuwo mɛ.”
20 Saŋa hʋ Yesu aa basɪ wɪya no buloŋ kɪ tɪya nala
Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ gɛɛ dɪ ʋ gyɪ yaŋ kpaga lee hʋ
ba aa kpa wɪɪsʋlɪɪ gbaŋsɪ hʋ kɪ biŋ nɛ. Amɛ nal buloŋ gyɪ
bɪ kana ʋ, beewɪya saŋa hʋ ba aa sɪ kana ʋ ha gyɪ bɪ pele.

Yesu basa ʋ Wɪɪsɪbee mɪɪgɪ mʋyɪ wɪya

21 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya nala hʋ a baa, “Ŋ sɪ mʋ. Ma sɪ
pɪya sɪya kyɛ ŋ, amɛ ma sɪ sʋba ma wɪbɔmɔ tɪyaŋ. Lee hʋ
ŋ aa mʋʋ, ma bɪ sɪ wuwo mʋ doŋ.”

22 Ɛɛ rɛ Gyuuma nıhıyası hʋ pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, “Ʋ baa
dı á bı sı wuwo mʋ lee hʋ ʋ aa mʋʋ. Ʋ yaŋ basa magısı
anıı ʋ sı kpʋ ʋ tıı rɛ koo ɛɛ rɛ ʋ bası nyɛ?”
23 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, “Taŋhanyuu daha rɛ
ma lıı, amɛ ŋ kɛ lıı wıısıbee rɛ. Ma yaa dʋnıya no nala rɛ,
amɛ ŋ kɛ bı lıı dʋnıya no.
24 Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ gyı laa sıya bası tıya ma anıı ma sı sʋba ma
wıbɔmɔ tıyaŋ. Ma kɔnı yaŋ sı sʋba ma wıbɔmɔ tıyaŋ, dı
ma ko bı laa di anıı mıyaŋ nɛ yaa nal hʋ ŋ aa baa ŋ yaa.”
25 Ɛɛ rɛ ba pıyɛsı ʋ a baa, “Aŋnɛ nɛ rɛ yaa ı?” Ɛɛ rɛ Yesu
bası tıya ba a baa, “Piili hʋ tıyaŋ buloŋ nɛ ŋ daga ma nal
hʋ ŋ aa yaa.
26 Ŋ kaŋ wıya yʋga rɛ ŋ aa sı wuwo tıŋ ba tıyaŋ a kpa
kyogisi tıya ma. Amɛ nal hʋ aa tıma ŋ, ʋ kɔnı yaa Wıtıı
Tıına rɛ. Wıya hʋ ŋ aa nıya ʋ nyʋwa tıyaŋ, ba dʋŋ nɛ ŋ
bası kı tıya dʋnıya nala.”
27 Ʋ aa bası gɛɛ, nala hʋ ha fa bı gyıma anıı ʋ Kuwo Wıısı
wıya rɛ ʋ bası tıya ba gɛɛ.
28 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Dı mamaa rɛ kaŋ mıyaŋ
Nihuwobiŋ Biye kpaası mal daagarıı tıyaŋ, ma sı gyıma
anıı mıyaŋ nɛ yaa nal hʋ ŋ aa baa ŋ yaa. Ɛɛ mɛ tıyaŋ nɛ
ma sı tıŋ gyıma anıı ŋ bee yaa wıı buloŋ ŋ tıı dee tıyaŋ,
amɛ wıya hʋ ŋ Kuwo aa daga ŋ nɛ ŋ kı bası.
29 Nal hʋ mɛ aa tıma ŋ ʋ bı vıya ŋ ta, ʋ we ŋ lee rɛ,
beewıya saŋa buloŋ ŋ aa kı yaa wıya hʋ aa fıyɛlı ʋ teŋ nɛ.”
30 Ʋ wıbasıı no gyı leŋ nala yʋga laa ʋ wıya di rɛ.

Wıtıı hʋ rɛ sı laa ma ta

31 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya nala hʋ aa laa ʋ wıya di a baa, “Dı
mamaa rɛ gyegile kı nıı ŋ nyʋwa, ma kɔnı yaa ŋ hatınna
rɛ.
32 Ma sı gyıŋ Wıısı wıtıı hʋ, dı wıtıı no leŋ dı ma tıŋ ma
tıı.”
33 Ɛɛ rɛ nala hʋ mɛ baa, “Á yaa Abıraham doho nala rɛ.
Á ha bı maakyiye yaa nal buloŋ yosi. Bee rɛ yaŋ tıŋ ı baa
dı á sı tıŋ á tıı?”
34 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya
ma, nal hʋ kɛ buloŋ aa yaa wıbɔmɔ, ʋ tıına yaa wıbɔmɔ
yoŋ nɛ.
35 Dı yoŋ nɛ we nal dıya tıyaŋ, ʋ bı sı wuwo yaa dıya hʋ
doho nal tıı. Amɛ dı dıya hʋ tıına rɛ kaŋ biye, biye hʋ kɛ
aa yaa dıya hʋ doho nal lɛ a kı mʋ deŋdeŋ.
36 Dı mıyaŋ Wıısı Biye rɛ laa ma ta dı ma tıŋ ma tıı, ma
kɔnı aa tıŋ ma tıı rɛ.

37 Ŋ gyıma anıı ma yaa Abıraham doho nala rɛ, aŋka ma
kı kyɛ dı ma kpʊ ŋ, beewıya wıya hʊ ŋ aa daga ma bı gyʊʊ
ma dıgına.
38 Wıya hʊ ŋ kuwo aa daga ŋ nɛ ŋ kı bası, ka ma mɛ kı
yaa wıya hʊ ma kuwo aa daga ma dı ma kı yaa."
39 Ɛɛ rɛ ba bası tıya ʊ a baa, "Abıraham nɛ yaa á kuwo."
Ɛɛ rɛ Yesu mɛ baa, "Dı mamaa rɛ kɔnı fa yaa Abıraham
biisi, ɛɛ kɛ ma fa sı kı yaa wıya hʊ Abıraham fa aa yaa.
40 Ŋ kɛ sıfıyaŋ buloŋ nɛ yaa dı ŋ bası Wıısı wıtıı hʊ ʊ aa
kpaa tıya ŋ dı ŋ bası tıya ma, ka ma ha kı kyɛ dı ma kpʊ ŋ.
Amɛ Abıraham kɛ bı yaa nyɛ.
41 Ma aa yaa wıya hʊ ma kuwo aa yaa rɛ." Ɛɛ rɛ ba baa,
"Á yaa Wıısı biisi tıı rɛ. Wıısı dʊŋ nɛ yaa á kuwo á aa
kana."
42 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Dı Wıısı rɛ kɔnı fa yaa
ma Kuwo, ma fa sı kyo ŋ wıya, beewıya, Wıısı lee rɛ ŋ lıı
ko we daha. Ŋ tıı dee tıyaŋ daa ŋ ko. Ʊ rɛ tıma ŋ.
43 Bee rɛ yaŋ tıŋ ma bı gyıŋ wıya hʊ ŋ aa basa memii?
Ma bee kyɛ dı ma gyegile nıı wıya hʊ ŋ aa bası. Ɛɛ rɛ tıŋ
ma bı gyıŋ ba memii gɛɛ.
44 Ma kuwo rɛ yaa Sıtaanı. Ɛɛ rɛ tıŋ ma aa kı kyɛ dı ma
kı yaa ʊ teŋfıyɛl wıya. A lıı dʊnıya lipiilii buloŋ, ʊ yaa
nıkpʊʊl lɛ. Ʊ tıı paalı bı kaŋ wıtıı, beewıya wıtıı buloŋ
tuwo ʊ tıyaŋ. Dı ʊ rɛ aa nyıya wıya, ʊ kıyı rɛ paalı gɛɛ.
Beewıya ʊ yaa wınyıyɛl lɛ, a yaa wınyıyɛla buloŋ kuwo
mɛ.
45 Amɛ ŋ aa bası wıtıı hʊ wıya rɛ tıŋ ma bı laa ŋ wıya di.
46 Ma kıbee rɛ sı wuwo daga wıbɔŋ hʊ ŋ ha aa maakyiye
yaa? Dı mıyaŋ nɛ aa bası wıtıı, bee rɛ yaŋ tıŋ ma bı laa ŋ
wıya di?
47 Nal hʊ buloŋ aa lıı Wıısı lee aa gyegile kı nıı wıya hʊ
Wıısı aa bası rɛ. Ma kɛ bı lıı Wıısı lee, ɛɛ rɛ tıŋ ma bı
gyegile kı nıı Wıısı wıya."

Gyuuma badɔmɔŋ vıya Yesu wıya

48 Ɛɛ rɛ Gyuuma hʊ bası tıya Yesu a baa, "Á kɔnı aa baa
dı ı yaa Samaarıya tıına, ka gyıŋbɔŋ mɛ kana ı hʊ, ʊ yaa
wıtıı rɛ."
49 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Gyıŋbɔŋ tuwo ŋ tıyaŋ.
Amɛ ŋ aa tıya ŋ Kuwo gyırıma rɛ, aŋka ma kɛ bee tıya ŋ
gyırıma.
50 Ŋ bı kyɛɛ feŋ kı tıya ŋ tıı. Amɛ nal lɛ we doŋ a kyɛ feŋ
kı tıya ŋ. Ʊ rɛ yaŋ sı di nala hʊ aa vıya ŋ wıya sarıya abee
wıtıı a kpa kyogisi tıya ba.
51 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, nal hʊ buloŋ aa tıŋa ŋ nyʊwa,
ʊ bı sı maakyiye sʊba."

52 Ɛɛ rɛ Gyuuma hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, “Nyɛ kɛ, á yaŋ
paalɪ gyɪma anɪɪ gyɪŋbɔŋ nɛ kɔnɪ kana ɪ. Abɪraham sʋba
rɛ. Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʋ mɛ sʋba. Aŋka ɪ baa dɪ nal hʋ buloŋ
aa tɪŋa ɪ nyʋwa bɪ sɪ maakyiye sʋba.
53 Á kuwo Abɪraham tɪɪ gba sʋba rɛ. Ɪ yaŋ bɪɪna nɪɪ ɪ rɛ
tee ʋ koo? Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʋ mɛ sʋba. Aŋnɛ rɛ yaŋ yaa ɪ
kɛ?”
54 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ mɪyaŋ nɛ fa kyɛɛ
feŋ kɪ tɪya ŋ tɪɪ, haŋ feŋ hʋ fa bɪ sɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ. Ŋ Kuwo
rɛ yaa nal hʋ aa tɪya ŋ feŋ, nal hʋ tɪɪ ma aa baa dɪ ʋ rɛ yaa
ma Wɪɪsɪ hʋ.
55 Ma ha bɪ maakyiye gyɪma ʋ amɛ ŋ kɛ gyɪma ʋ rɛ. Dɪ
mɪyaŋ nɛ baa ŋ bɪ gyɪma ʋ, ŋ yaa wɪnyɪyɛl lɛ anɪɪ ma mɛ
aa yaa wɪnyɪyɛla gɛɛ. Ŋ gyɪma ʋ rɛ a kɪ tɪŋa ʋ nyʋwa mɛ.
56 Ma naabaa Abɪraham gyɪ aa lurimi na a gyɪma anɪɪ ŋ
sɪ ko dʋnɪya, ʋ teŋ gyɪ fɪyɛlɪ rɛ weliŋ ŋ koyi wɪya.”
57 Ɛɛ rɛ Gyuuma hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, “Ɪ ha paalɪ bɪ pele
bɪsɪ mɔllɪbalɪya bee fi. Ɛɛ rɛ ɪ yaŋ yaa a na Abɪraham?”
58 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, ka dɪ ba na lʋl Abɪraham, dɪ ŋ kɛ foŋ we doŋ nɛ.”
59 Ɛɛ rɛ ba paa bʋwa dɪ ba yaga ʋ, ʋ faŋa a lʋwɔlɪ lɪɪ
Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ.

9

Yesu suro nyʋlʋŋ kɪdɪgɪ sɪya

1 Yesu aa kpaa ŋmanɪɪ vala kɪ mʋ hʋ tɪyaŋ nɛ, ʋ na baal
kɪdɪgɪ ba aa lʋla ʋ dɪ ʋ nyʋlɪma.
2 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Nɪhɪyawʋ, bee rɛ tɪŋ
ba lʋl baal no dɪ ʋ nyʋlɪma? Baal hʋ tɪɪ wɪbɔmɔ rɛ tɪŋ koo
ʋ kuwo bee ʋ naa wɪbɔmɔ rɛ tɪŋ?”
3 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Baal no nyʋlʋŋsɪ hʋ bɪ
lɪɪ ʋ tɪɪ wɪbɔmɔ tɪyaŋ koo ʋ kuwo bee ʋ naa wɪbɔmɔ tɪyaŋ.
Ʋ nyʋlɪma rɛ dɪ Wɪɪsɪ wuwo tɪŋ gɛɛ tɪyaŋ a daga ʋ dee.
4 Á aa we pʋlʋŋ tɪyaŋ nyɛ, ma leŋ dɪ á kɪ yaa wɪya hʋ nal
hʋ aa tɪma ŋ aa baa dɪ á kɪ yaa. Bilhuu sɪ ko dɪ nal buloŋ
bɪl bɪ sɪ wuwo yaa wɪɪ buloŋ.
5 Ŋ ha aa we dʋnɪya tɪyaŋ nyɛ, mɪyaŋ nɛ yaa dʋnɪya nala
pʋlʋŋ.”
6 Yesu aa basɪ gɛɛ ko teŋ, ʋ tʋ naŋtʋwɔl biŋ taŋha, a kaŋ
buu buu, a paa taa baal hʋ sɪya, aŋ basɪ tɪya ʋ a baa,
7 “Sii tuu Silom fuwo hʋ a sɔmɔ ɪ sɪya.” (Silom memii rɛ
yaa tɪmɪɪ). Ɛɛ rɛ baal hʋ sii tuu fuwo hʋ, a yaa nɪɪ sɔmɔ ʋ
sɪya. Ʋ sɪya suri doŋ, ʋ mɪɪgɪ mʋ dɪya.
8 Ɛɛ rɛ ʋ bee nala hʋ aa gyʋʋ kɪ kpaga dɔmɔŋ, abee nala
hʋ buloŋ fa aa naa baal no dɪ ʋ fa aa kɪ sʋla kɪna, ba kɪ

pɪyɛsɪ dɔmɔŋ a baa, “Baal no daa fa aa hɔŋ kɪ sʊla kɪna gɛɛ?”
9 Badɔmɔŋ baa dɪ ʊ rɛ, badɔmɔŋ mɛ baa dɪ ʊ daa, dɪ ba
ta kɪɪ dɔmɔŋ nɛ. Ɛɛ rɛ baal hʊ tɪɪ baa “Mɪyaŋ nɛ gɛɛ.”
10 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɛɛ rɛ ɪ yaa a wuwo kɪ na nyɛ
kɛ.”
11 Ɛɛ rɛ baal hʊ baa, “Baal hʊ ba aa yɪrɪ Yesu, ʊ rɛ buu
taŋha a paa taa ŋ sɪya, aŋ baa dɪ ŋ tuu Silom fuwo hʊ a yaa
nɪɪ sɔmɔ. Ɛɛ rɛ ŋ tuu sɔmɔ, ŋ sɪya pirigi suri.”
12 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Lee tɪyaŋ nɛ ʊ we?” Baal hʊ
baa, “Ɲ bɪ gyɪma”.

Farasiima tɪŋ nyʊlʊŋ hʊ tɪɪbɪɪ naasɪ

13 Ɛɛ rɛ ba kaŋ baal hʊ fa aa nyʊlɪma a mʊ Farasiima hʊ
lee.
14 Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ rɛ Yesu gyɪ buu taŋha a paa taa baal
hʊ sɪya ba suri gɛɛ.
15 Ɛɛ rɛ Farasiima hʊ mɛ bɪl pɪyɛsɪ baal hʊ gɛɛ ʊ aa yaa
ʊ sɪya suri. Baal hʊ basɪ tɪya ba a baa, “Taŋha rɛ ʊ buu a
paa taa ŋ sɪya, ŋ mʊ sɔmɔ ta ŋ sɪya suri.”
16 Ɛɛ rɛ Farasiima hʊ badɔmɔŋ baa, “Baal hʊ aa yaa wɪɪ
no, Wɪɪsɪ daa tɪma ʊ, beewɪya ʊ bee tɪŋ á Kyɛwiyesii hʊ
kyɛɛ sɪŋsɪ.” Ɛɛ rɛ badɔmɔŋ mɛ baa, “Ɛɛ rɛ nal hʊ aa
yaa wɪbɔŋyaal sɪ wuwo kɪ yaa wɪmagɪla no?” Doŋ nɛ
nyʊʊtaaduwo gyʊʊ ba, ba porigi dɔmɔŋ.
17 Ɛɛ rɛ Farasiima hʊ bɪl pɪyɛsɪ baal hʊ a baa, “Ka ɪ baa
ʊ suri ɪ sɪya rɛ, aŋnɛ rɛ ɪ bɪɪnɪ anɪɪ ʊ yaa?” Nyɛ rɛ baal hʊ
baa “Ʊ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala lɛ.”
18 Amɛ Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ fa bee kyɛ dɪ ba laa di anɪɪ
baal hʊ fa kɔnɪ nyʊlɪma rɛ, aŋ mɪɪgɪ ko kɪ na gɛɛ, see dɪ ba
na ʊ kuwo bee ʊ naa.
19 Nyɛ rɛ ba tɪŋ yɪrɪ baal hʊ nɪɪna abee ʊ kuwo a pɪyɛsɪ ba
a baa, “Ma biye rɛ nyɛ? Ma baa dɪ ma lʊla ʊ dɪ ʊ nyʊlɪma
rɛ? Ɛɛ rɛ ʊ yaŋ yaa a kɪ na nyɛ kɛ?”
20 Ɛɛ rɛ ba baa, “Á gyɪma anɪɪ á biye rɛ nyɛ. Á gyɪma anɪɪ
á lʊla ʊ dɪ ʊ nyʊlɪma rɛ.
21 Amɛ ɛɛ hʊ ʊ aa yaa ʊ sɪya suri kɛ, á bɪ gyɪma. Á bɪ gyɪŋ
nal hʊ mɛ aa leŋ ʊ sɪya suri. Ma kɪ pɪyɛsɪ ʊ, ʊ hɪyasa rɛ. Ʊ
aa wuwo ʊ basɪ wɪya rɛ ʊ tɪɪ.”
22 Baal hʊ kuwo abee ʊ naa fa aa fá Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ
rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ba basɪ gɛɛ. Beewɪya Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ fa
baa dɪ nal hʊ buloŋ ko baa Yesu rɛ yaa Krisita hʊ, laataal
hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya, dɪ ba sɪ kile ʊ tɪɪna ta ba wɪɪkyʊwaldɪya
tɪyaŋ.
23 Biye hʊ nɪɪna bee ʊ kuwo gyɪŋ gɛɛ tɪyaŋ nɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ
ba baa dɪ ʊ hɪyasa rɛ, dɪ ba pɪyɛsɪ ʊ gɛɛ.

24 Ɛɛ rɛ Farasiima hʋ bɪl yɪrɪ baal hʋ fa aa nyʋlɪma hʋ
a baa, “Á gyɪma anɪɪ baal no yaa wɪbɔŋyaal lɛ. Wɪɪsɪ sɪya
tɪyaŋ, basɪ wɪtɪɪ tɪya ma.”
25 Baal hʋ baa, “Ŋ kɛ bɪ gyɪma dɪ baal no yaa wɪbɔŋyaal
koo ʋ bɪ yaa wɪbɔŋyaal. Amɛ wɪɪ hʋ ŋ kɛ aa gyɪma rɛ nyɛ:
Ŋ fa nyʋlɪma rɛ, amɛ lagɪlagɪ no ŋ aa naa rɛ.”
26 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ɛɛ rɛ ʋ yaa ɪ, ɪ sɪya suri?”
27 Ɛɛ rɛ baal hʋ basɪ tɪya ba a baa, “Ŋ laa sɪya basɪ tɪya
ma rɛ, ka ma bɪ gyegile nɪɪ. Bee rɛ tɪŋ ma bɪl kɪ kyɛ dɪ ma
nɪɪ? Ma mɛ aa kyɛ dɪ ma yaa ʋ hatɪnna rɛ koo?”
28 Ɛɛ rɛ ba tʋʋsɪ ʋ weliŋ aŋ baa, “Ɪ rɛ yaa baal no hatɪnnɪ,
amɛ á kɛ yaa Moosi hatɪnna rɛ.
29 Á gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ fa basɪ wɪya tɪya Moosi rɛ, amɛ baal
no kɛ, á gba bɪ gyɪŋ lee hʋ ʋ aa lɪya.”
30 Ɛɛ rɛ baal hʋ baa, “Ma na wɪkperii ga! Ma bɪ gyɪŋ lee
hʋ ʋ aa lɪya, amɛ ʋ rɛ suri ŋ sɪya.
31 Á gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ bɪ gyegile kɪ nɪɪ wɪbɔŋyaala nyʋwa.
Ʋ aa gyegili kɪ nɪɪ nala hʋ aa fá ʋ rɛ, aŋ pɛ kɪ yaa wɪya hʋ
ʋ aa kyo.
32 Dʋnɪya aa piile buloŋ, ma ha nɪya ba baa dɪ nal suri
nal ba aa lʋla dɪ ʋ nyʋlɪma sɪya?
33 Dɪ baal no fa bɪ lɪɪ Wɪɪsɪ lee, ʋ fa bɪ sɪ wuwo yaa wɪɪ
buloŋ.”
34 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya baal hʋ a baa, “Ba paalɪ kɪ lʋla ɪ dɪ
ɪ yaa wɪbɔŋyaal lɛ, ka ɪ mɛ yaŋ kɪ kyɛ dɪ ɪ daga ma koo?”
Ɛɛ rɛ ba kile ʋ ta ʋ lɪɪ Wɪɪkyʋwaldɪya hʋ tɪyaŋ.

Hakɪl-nyʋlɪma tɪmma

35 Yesu aa nɪya dɪ ba kile baal hʋ ta Wɪɪkyʋwaldɪya hʋ
tɪyaŋ, ʋ mʋ kyɛ na ʋ a pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ɪ laa Nihuwobiŋ
Biye hʋ wɪya di rɛ?”
36 Ɛɛ rɛ baal hʋ pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Aŋnɛ rɛ gɛɛ? Daga ŋ tɪɪna,
ŋ nɪhɪyawʋ, dɪ ŋ laa ʋ wɪya di.”
37 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Ɪ foŋ na ʋ rɛ. Ʋ rɛ yaa nal
hʋ aa basɪ wɪya ɪ lee nyɛ.”
38 Ɛɛ rɛ baal hʋ tuu gbinni Yesu sɪya tɪyaŋ, a kyʋwalɪ ʋ
aŋ baa, “Ŋ Tɪɪna, ŋ laa ɪ di rɛ.”
39 Nyɛ rɛ Yesu baa, “Ŋ ko dʋnɪya rɛ dɪ dʋnɪya nala na ba
wɪbɔmɔ, ka dɪ ŋ leŋ nala hʋ aa nyʋlɪma sɪyasɪ suri, ka nala
hʋ mɛ aa baa dɪ ba sɪya suro dɪ ba mɛ nyʋlɪmɪ.”
40 Farasiima badɔmɔŋ mɛ fa aa sɪŋ doŋ, aŋ nɪɪ Yesu aa
basɪ gɛɛ, ba pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ɪ bɪɪna anɪɪ á mɛ nyʋlɪma rɛ
koo?”
41 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ mamaa rɛ fa nyʋlɪma,
ma fa bɪ sɪ kaŋ wɪkyogii buloŋ. Amɛ ma foŋ aa baa dɪ ma

aa naa nyɛ, a gyɪŋ wɪtɪɪ hʊ, ɛɛ rɛ tɪŋ ma ha we ma kyogisi tɪyaŋ.”

10

Yesu rɛ yaa Pedaalwelii hʊ

1 Ɛɛ rɛ Yesu maga namaga a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, nal hʊ buloŋ aa bɪ tɪŋ dimbeenyʊwa hʊ a gyʊʊ pedɪya
hʊ, aŋ wile tɪŋ gyekariya gyʊʊ, ʊ tɪɪna yaa gaal lɛ, a kɪ fasɪ
nala kɪna mɛ.
2 Amɛ nal hʊ aa tɪŋ pedɪya hʊ dimbeenyʊwa gyʊʊ, ʊ tɪɪna
rɛ yaa piyese hʊ tɪɪna.
3 Pedɪya didenni hʊ aa suri pedɪya hʊ dimbeenyʊwa rɛ a
tɪya ʊ. Piyese hʊ mɛ gyɪŋ ʊ taal. Piyesi hʊ tɪɪna aa yɪrɪ ba
kɪdɪgɪ buloŋ feŋ nɛ, a laa ba sɪya a kaŋ ba lɪɪ.
4 Dɪ ʊ rɛ ko kaŋ ba buloŋ lɪɪ teŋ, ʊ aa laa ba sɪya rɛ, ka
piyese hʊ kɪ tɪŋa ʊ hal, beewɪya ba gyɪŋ ʊ taal lɛ.
5 Ba bɪ sɪ laa nyʊwa tɪŋ nɪdʊma hal, see dɪ ba mɪɪgɪ fá
tɪɪna hal tɪyaŋ, beewɪya ba bɪ gyɪŋ ʊ taal.”
6 Yesu gyɪ maga namaga no tɪya ba rɛ, amɛ ba gyɪ bɪ gyɪŋ
wɪɪ hʊ ʊ aa basɪ tɪya ba memii.
7 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya
ma, mɪyaŋ nɛ yaa pedɪya hʊ dimbeenyʊwa.
8 Nala hʊ buloŋ aa laa sɪya ko ŋ tɪyaŋ a nyɪya wɪya baa
dɪ Wɪɪsɪ rɛ tɪŋ ba, ba buloŋ yaa gaala rɛ, a kɪ fasɪ nala kɪna
mɛ, piyese hʊ mɛ bee tɪŋ ba nyʊwa.
9 Mɪyaŋ nɛ yaa dimbeenyʊwa hʊ. Nal hʊ buloŋ aa tɪŋa ŋ
tɪyaŋ a kɪ gyʊʊ, ŋ sɪ pɔ ʊ weliŋ. Ʊ sɪ lɪɪ aŋ mɪɪgɪ ko kɪ gyʊʊ
abee laaŋfɪya, a na kɪdiweliye mɛ kɪ di.
10 Gaal hʊ kɛ ko dɪ ʊ gaa rɛ, a kpʊ, aŋ kyogi kyogisi, amɛ
ŋ kɛ ko rɛ dɪ nala hʊ aa tɪŋa ŋ nyʊwa kaŋ mɪɪbol aa kaŋ
tɔnɔ.”
11 Yesu bɪl baa, “Mɪyaŋ nɛ yaa pedaalwelii hʊ. Pedaalwelii
aa kpa ʊ mɪɪbol lenni sʊʊ rɛ ʊ piyese wɪya.
12 Amɛ nal hʊ ba aa kpaa ʊ kɪ daa piyese hʊ a kɪ laa tuno,
ʊ tɪɪna daa tɪŋ piyese hʊ. Ɛɛwɪya dɪ ʊ rɛ ko na gboo dɪ ʊ
aa ko, ʊ aa vɪya piyese hʊ ta rɛ aŋ fá. Gboo hʊ aa ko kaŋ
kɪdɪgɪ rɛ aŋ ŋmaa kɪkaalɪya hʊ buloŋ pɪsa.
13 Ʊ aa fá rɛ, beewɪya ʊ tuno wɪya rɛ ʊ kɪ daa piyese hʊ.
Ʊ sɪya tuwo piyese hʊ tɪyaŋ.
14 Mɪyaŋ nɛ yaa pedaalwelii hʊ. Ŋ gyɪma ŋ piyese rɛ, ŋ
piyese mɛ gyɪma ŋ.
15 Anɪɪ ɛɛ hʊ ŋ Kuwo aa gyɪma ŋ, ɛɛ rɛ ŋ mɛ gyɪma ʊ. Ŋ
yaa siri rɛ dɪ ŋ kpa ŋ mɪɪbol lenni sʊʊ ŋ piyese wɪya.
16 Ŋ kaŋ piyese badɔmɔŋ mɛ rɛ, aŋka ba tuwo pedɪya no
tɪyaŋ. Ʊ maga dɪ ŋ kasɪ ba mɛ ko pɛ piyese no tɪyaŋ nɛ, dɪ

ba buloŋ yaa nıdıgı piyese a gyıŋ ŋ taal, ka dı ba pedaal mɛ yaa nıdıgı.
17 Ŋ kuwo kyo ŋ wıya rɛ, beewıya ŋ yaa siri rɛ dı ŋ sʊba ŋ tıı kyɛrı tıyaŋ. Ka dı ŋ ha bıl sii sʊʊ tıyaŋ mɛ.
18 Nal buloŋ bı sı wuwo kpʊ ŋ dı ŋ bı tıya ʊ tıına ŋmanıı. Ŋ tıı kyɛrı tıyaŋ nɛ ŋ sı kpa ŋ mııbol tıya sʊʊ. Ŋ kaŋ dee rɛ ŋ aa sı kpa ŋ mııbol tıya sʊʊ, a bıl kaŋ dee mɛ ŋ aa sı laa ʊ sʊʊ lee. Ŋ kuwo aa baa ŋ yaa wıı rɛ gɛɛ."

19 Yesu aa bası wıya no, Gyuuma hʊ kuu ɛɛ wıya a porigi dɔmɔŋ.
20 Ba gyeniŋ buloŋ baa, "Bee rɛ tıŋ ma gyegili kı nıı baal no wıbasıı? Gyıŋbɔŋ nɛ kana ʊ! Ʊ aa yaarı rɛ!"
21 Ba badɔmɔŋ mɛ baa, "Nal hʊ gyıŋbɔŋ aa kana bı sı wuwo kı bası wıya no. Gyıŋbɔŋ wuwo kı suri nyʊlʊŋ sıya rɛ?"

Ba vıya Yesu

22 Ɛɛ rɛ Gyuuma kyɛbal hʊ tıyaŋ ba aa kı liisi saŋa hʊ ba gyı aa kpaa ba Wııkyʊwaldııbal hʊ we Wıısı nosi tıyaŋ bıl ko pele. Kyɛbal no gyı aa ko puwo saŋa rɛ Gyerusalɛm tıyaŋ.
23 Saŋa no tıyaŋ dı Yesu gyı we Wııkyʊwaldııbal hʊ gyambarıŋ hʊ ba aa yırı Solomɔn Gyambarıŋ tıyaŋ nɛ a kı vala.
24 Ɛɛ rɛ nala ko gol-ʊ, a pıyɛsı ʊ a baa, "Mɔɔgɛɛ rɛ ı kı kyɛ dı á gyegili maga ka dı ı na daga nal hʊ ı aa yaa tıya ma? Dı ı rɛ yaa Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya, bası polli tıya ma dı á gyıma."
25 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Ŋ laa sıya bası tıya ma rɛ, ka ma bı laa di. Tʊma hʊ ŋ aa tʊŋ ŋ Kuwo dee tıyaŋ, ba aa rɛ aa di ŋ daŋsıya.
26 Amɛ ma bı yaa ŋ piyese, ɛɛ rɛ tıŋ ma bı laa ŋ wıya di.
27 Ŋ piyese gyıma ŋ taal lɛ, ŋ mɛ gyıŋ ba, ba kı tıŋa ŋ hal.
28 Ŋ aa tıya ba mııbol hʊ aa bı kaŋ tenii rɛ, ba bı sı maakyiye sʊba. Nal buloŋ mɛ bı sı wuwo kaŋ ba laa ŋ nosi tıyaŋ maakyiye kıdıgı buloŋ.
29 Ŋ Kuwo aa kpaa ba tıya ŋ, ʊ rɛ tee kıŋ buloŋ. Nal buloŋ mɛ yaŋ bı sı wuwo kaŋ ba laa ʊ nosi tıyaŋ.
30 Ŋ bee ŋ Kuwo buloŋ yaa kıdıgı rɛ."

31 Yesu aa bası gɛɛ, Gyuuma hʊ bıl paa bʊwa dı ba yaga ʊ.
32 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, "Ŋ Kuwo tıya ŋ dee rɛ ŋ yaa wıweliye yʊga ma sıı tıyaŋ. Ba kıbee wıya rɛ tıŋ ma kı kyɛ dı ma yaga ŋ nyɛ?"

33 Gyuuma hʊ mɛ mɪɪgɪ baa, “Á bee kyɛ dɪ á yaga ɪ akuu ɪ
aa yaa wɪweliye no kɪdɪgɪ buloŋ wɪya, amɛ ɪ yaa nihuwobiŋ
nɛ aŋ kpa ɪ tɪɪ anɪɪ ɪ rɛ yaa Wɪɪsɪ, ɛɛ rɛ tɪŋ.”
34 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma tɪɪ mɪrɪsɪ tɪyaŋ ba
basa rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ baa, ‘Ma yaa wɪɪbiisi rɛ.” ’
35 Á gyɪma anɪɪ wɪya hʊ ba aa sabɪ biŋ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ
yaa wɪtɪɪ rɛ, aa bɪ sɪ maakyiye dɪsɪ. Wɪɪsɪ kaŋ haŋ nala hʊ
kɪ yɪrɪ wɪɪbiisi rɛ. Dɪ Wɪɪsɪ tɪɪ sɪ yɪrɪ nala no ʊ aa kpaa ʊ
duwoso tɪya wɪɪbiisi,
36 bee rɛ yaŋ sɪ tɪŋ dɪ Wɪɪsɪ lɪɪ ŋ, a tɪma ŋ ŋ ko tuu dʊnɪya,
dɪ ma baa ŋ kpaa ŋ tɪɪ kɪ magɪsɪ Wɪɪsɪ rɛ akuu ŋ aa baa dɪ
ŋ yaa Wɪɪsɪ Biye wɪya?
37 Dɪ mɪyaŋ nɛ ko bee yaa wɪya hʊ ŋ Kuwo aa kyɛ dɪ ŋ
yaa, ɛɛ kɛ ma ta laa ŋ wɪya di.
38 Amɛ dɪ mɪyaŋ nɛ aa yaa wɪya hʊ ŋ Kuwo aa baa ŋ kɪ
yaa, abee ma aa bɪ laa ŋ di nyɛ buloŋ mɛ, ka ʊ maga dɪ ma
laa wɪya no di rɛ a kɔnɪ wuwo gyɪma anɪɪ ŋ bee ŋ kuwo
buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ.
39 Ʊ aa basɪ gɛɛ, ba bɪl kɪ kyɛ dɪ ba kana ʊ, ɛɛ rɛ ʊ lʊwɔlɪ
lɪɪ doŋ.
40 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl mɪɪgɪ mʊ kyol Gyɔɔdaŋ fuwo hʊ, a mʊ
we lee hʊ tɪyaŋ Gyɔɔŋ fa aa fo nala wɪɪkyʊwalnɪɪ hʊ.
41 Nyɛ rɛ nɪgyamaa kɪ ko ʊ lee. Ba basɪ tɪya dɔmɔŋ a baa,
“Gyɔɔŋ fa bɪ yaa wɪmagɪl buloŋ, amɛ wɪya hʊ buloŋ ʊ fa
aa basa a mʊ kɪ tile baal no tɪyaŋ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.”
42 Ɛɛ rɛ nɪgyamaa hʊ gyɪ aa we doŋ laa Yesu wɪya di.

11

Laazʊrɔsɪ sʊʊ

1-2 Baal kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we doŋ a lɪɪ Bɛɛtani ba kɪ yɪrɪ
Laazʊrɔsɪ. Doŋ nɛ Mɛɛrɪ bee ʊ naatoluu Maata mɛ gyɪ lɪɪ.
(Mɛɛrɪ no tɪɪ rɛ yaa nal hʊ gyɪ aa kpaa tʊranɪɪ bɪsɪ we á
Tɪɪna Yesu naasɪ tɪyaŋ, aŋ kaŋ ʊ nyupʊna tɪɪgɪ gɛɛ). Ɛɛ rɛ
ba nɪɪnabiibaal Laazʊrɔsɪ gyɪ sii kɪ wɪɪlɪ.
3 Nyɛ rɛ ʊ naatoliye hʊ tɪma ba mʊ basɪ tɪya Yesu a baa,
“Á Tɪɪna, ɪ kyaŋkyoolii hʊ aa wɪɪlɪ rɛ.”
4 Yesu aa nɪɪ wɪɪ no, ʊ baa, “Wɪɪla no litenii daa sɪ yaa
Laazʊrɔsɪ sʊʊ, amɛ ʊ pɪŋ wɪɪla no rɛ dɪ nala na Wɪɪsɪ
gaŋdarɪ, ka dɪ mɪyaŋ Wɪɪsɪ Biye mɛ tɪŋ gɛɛ tɪyaŋ a laa ŋ
gaŋdarɪ.”
5 Yesu fa kyo Maata abee ʊ naatoluu Mɛɛrɪ abee Laazʊrɔsɪ
wɪya rɛ weliŋ.
6 Amɛ abee ʊ aa nɪya dɪ Laazʊrɔsɪ aa wɪɪlɪ buloŋ, ka ʊ ha
gyɪ hɔŋ lee hʊ ʊ aa wee tɪyaŋ nɛ kyɛyɛ balɪya.

7 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ʊ bası tıya ʊ hatınna hʊ a baa, “Ma leŋ
dı á mııgı mʊ Gyudıya paalʊʊ.”
8 Ɛɛ rɛ Yesu hatınna hʊ bası tıya ʊ a baa, “Á nıhıyawʊ,
dıyaraŋ biisi no ı daa Gyuuma paa bʊwa kı kyɛ ba yaga gɛɛ.
Bee rɛ yaŋ tıŋ ı bıl kı kyɛ dı ı mʊ doŋ?”
9 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Sıgballıya buloŋ kaŋ ʊ tebine bee ʊ
wııhaa rɛ. Ɛɛwıya, nal hʊ aa vala wııhaa, ʊ bee garı kına,
beewıya lee buloŋ aa kyaanı rɛ.
10 Amɛ nal hʊ aa vala tebine, ʊ aa kı garı kına rɛ, beewıya
pʊlʊŋ tuwo.”
11 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ʊ hatınna hʊ a baa, “Á kyana
Laazʊrɔsı pıŋ doo rɛ, amɛ ŋ sı mʊ kyisi ʊ doo hʊ tıyaŋ.”
12 Ɛɛ rɛ ʊ hatınna hʊ bası tıya ʊ a baa, “Dı ʊ rɛ pıŋ doo,
ɛɛ daga anıı ʊ sı deye.”
13 Yesu aa bası gɛɛ, ʊ daga anıı Laazʊrɔsı sʊba rɛ gɛɛ,
amɛ ʊ hatınna hʊ kɛ fa bıına anıı doo tıı rɛ ʊ kɔnı pıŋ.
14 Nyɛ rɛ Yesu kaŋ bası polli tıya ba anıı Laazʊrɔsı sʊba
rɛ.
15 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ma wıya, ŋ teŋ fıyɛla abee Laazʊrɔsı
aa sʊba dı ŋ tuwo doŋ. Ma sı tıŋ gɛɛ tıyaŋ, a laa ŋ wıya di.
Ma leŋ dı á mʊ ʊ lee.”
16 Ɛɛ rɛ Tɔmaası, Yesu hatınna hʊ kıdıgı ba aa yırı
daalıyanı, bası tıya ʊ dɔŋtıŋsı hʊ a baa, “Ma leŋ dı á buloŋ
tıŋ Yesu hal mʊ, dı ʊ rɛ sı sʊba mɛ, dı á buloŋ sʊba.”
17 Ɛɛ rɛ Yesu bee ʊ hatınna hʊ kpa mʊ Bɛɛtani. Ba aa mʊʊ
pele doŋ, ɛɛ rɛ Yesu nıı anıı Laazʊrɔsı kyɛyɛ banaa rɛ gɛɛ
ba aa hogo ʊ.
18 Bɛɛtani abee Gyerusalɛm gyı bı pele meeldaası balıya.
19 Gyuuma fa yʊga a lıı Gyerusalɛm ko Bɛɛtani dı ba lɔllı
Maata abee Mɛɛrı, ba nıınabiibaal hʊ aa sʊba wıya.
20 Maata aa nıya anıı Yesu we ŋmanıı tıyaŋ, ɛɛ rɛ ʊ sii lıı
mʊ dı ʊ kyeme ʊ, aŋka Mɛɛrı kɛ fa we dıya tıyaŋ.
21 Ɛɛ rɛ Maata bası tıya Yesu a baa, “Ŋ Tıına, dı ı rɛ fa we
daha, ŋ naabiibaal hʊ fa bı sı sʊba.
22 Ka abee gɛɛ buloŋ, ŋ gyıma anıı dı ı rɛ sʊla Wıısı kı
kyɛ wıı buloŋ, ʊ sı yaa tıya ı.”
23 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ, “I naabiibaal hʊ sı mııgı sii sʊʊ
tıyaŋ a kaŋ mııbol”.
24 Ɛɛ rɛ Maata bası tıya ʊ a baa, “Ŋ gyıma anıı dʊnıya
kyɛtenii, ʊ sı sii sʊʊ tıyaŋ.”
25 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ʊ a baa, “Mıyaŋ nɛ yaa nal hʊ aa
kyisi nala sʊʊ tıyaŋ a tıya ba mııbol. Nala hʊ buloŋ aa laa
ŋ wıya di, dı ba aa rɛ sʊba mɛ, ba sı kaŋ mııbol.
26 Nala hʊ mɛ buloŋ aa weye aŋ laa ŋ wıya di, bı sı
maakyiye sʊba. I laa wıı no di rɛ koo?”

27 Ɛɛ rɛ Maata baa, “Waa, ŋ Tɪɪna. Ŋ laa di anɪɪ ɪ rɛ yaa
Krisita hʊ, laataal hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya, a yaa Wɪɪsɪ Biye mɛ, nal
hʊ Wɪɪsɪ aa baa ʊ sɪ ko tuu dʊnɪya no.”

Yesu wiye

28 Maata aa basɪ wɪya no teŋ, ʊ mɪɪgɪ gyʊʊ dɪya a lʊwɔlɪ
yɪrɪ ʊ naatoluu Mɛɛrɪ, a miŋsi basɪ tɪya ʊ a baa, “Mɛɛrɪ, á
nɪhɪyawʊ hʊ ko rɛ, a pɪyɛsɪ kɪ kyɛ ɪ.”
29 Mɛɛrɪ aa nɪɪ gɛɛ, ʊ sii lagɪ lagɪ, a lɪɪ dɪ ʊ kyeme ʊ.
30 Saŋa no tɪyaŋ dɪ Yesu ha bɪ gyʊʊ bee hʊ tɪyaŋ, dɪ ʊ ha
gyɪ we lee hʊ Maata aa kyeme ʊ hʊ tɪyaŋ nɛ.
31 Nala hʊ fa aa we dɪya hʊ tɪyaŋ a kɪ fɪyɛlɪ Mɛɛrɪ bembii,
aa naa dɪ ʊ sii tarɪsɪ kɪ lɪɪ gɛɛ, ba mɛ sii tɪŋa ʊ hal, beewɪya
ba kɛ fa bɪɪna anɪɪ ʊ aa kyɛ dɪ ʊ mʊ wii Laazʊrɔsɪ bil hʊ
lee rɛ.
32 Mɛɛrɪ aa mʊʊ pele lee hʊ Yesu fa aa wee a na ʊ, ʊ tuu
tele ʊ naasɪ tɪyaŋ aŋ baa, “Ŋ Tɪɪna, dɪ ɪ rɛ fa we daha, ŋ
naabiibaal no fa bɪ sɪ sʊba.”
33 Yesu aa naa Mɛɛrɪ abee nala hʊ aa tɪŋa ʊ hal aa wii
gɛɛ, ʊ tɪya kyogi kɪŋkaŋ. Ʊ nyuu buloŋ nyiiri.
34 Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ ba a baa, “Lee tɪyaŋ nɛ ma hogo ʊ?” Ba
basɪ tɪya ʊ a baa, “Á Tɪɪna, ko na doŋ.”
35 Yesu wii.
36 Ɛɛ rɛ nala hʊ basɪ tɪya dɔmɔŋ a baa, “Ma na ʊ aa kyo
ʊ gɛɛ.”
37 Badɔmɔŋ mɛ pɪyɛsɪ a baa, “Ka ʊ rɛ gyɪ suri nyʊlʊŋ hʊ
sɪya gɛɛ, ʊ fa bɪ sɪ wuwo leŋ dɪ Laazʊrɔsɪ ta sʊba?”
38 Ba aa basɪ gɛɛ, Yesu nyuu bɪl nyiiri. Ɛɛ rɛ ba mʊ pele
bʊwa hʊ lee. Bʊwa hʊ fa yaa bʊbʊwa rɛ, ka ba kpa bʊyɪ tɔ
ʊ nyʊwa.
39 Ɛɛ rɛ Yesu baa dɪ ba kaŋ bʊyɪ hʊ suri bʊwa hʊ nyʊwa
tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ Maata, Laazʊrɔsɪ nɪɪnatoliye hʊ kɪdɪgɪ basɪ tɪya
ʊ a baa, “Ŋ Tɪɪna, ʊ aa sʊba ʊ kyɛyɛ banaa rɛ yaa gyɪnaŋ.
Mɔɔnyɛ ʊ aa sʊwalɪ.”
40 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ŋ bɪ basɪ tɪya ɪ anɪɪ dɪ ɪ
rɛ laa ŋ wɪya di, ɪ sɪ na Wɪɪsɪ dee aa maga gɛɛ?”
41 Ɛɛ rɛ ba kaŋ bʊyɪ hʊ suri. Yesu wil deŋ wɪɪsɪnyuu aŋ
baa, “Ŋ Kuwo, ŋ aa kyʊwalɪ ɪ aŋgyʊwasʊ abee ɪ aa gyegile
kɪ nɪɪ ŋ wulo.
42 Ŋ gyɪma anɪɪ ɪ gyegili kɪ nɪɪ ŋ wulo rɛ saŋa buloŋ. Amɛ
nala no aa we daha wɪya rɛ tɪŋ ŋ basɪ wɪɪ no, dɪ ba wuwo
laa di anɪɪ ɪ rɛ tɪma ŋ.”
43 Yesu aa basɪ gɛɛ ko teŋ, ʊ nɔsɪ yɪrɪ a baa, “Laazʊrɔsɪ,
ko lɪɪ!”
44 Ʊ aa basɪ gɛɛ baal hʊ aa sʊba hʊ sii ko lɪɪ. Ʊ aa ko lɪɪ
dɪ liŋe hʊ ha fa vʊwa ʊ naasɪ abee ʊ nosi buloŋ, ka kɪdɪgɪ

mɛ tɔ ʊ sɪya. Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya nala hʊ a baa, “Ma kaŋ kɪna hʊ puri ta ʊ tɪyaŋ dɪ ʊ mʊ.”

Ba vʊʊla dɪ ba kpʊ Yesu
Matiwu 26.1-5; Maakɪ 14.1-2; Luka 22.1-2

45 Nala hʊ gyɪ aa ko dɪ ba kyʊwalɪ Mɛɛrɪ, a na wɪɪ hʊ Yesu aa yaa, ba tɪyaŋ nala yʊga gyɪ laa ʊ wɪya di rɛ.
46 Ka ba badɔmɔŋ mɛ mɪɪgɪ mʊ basɪ tɪya Farasiima badɔmɔŋ wɪɪ hʊ Yesu aa yaa.
47 Ɛɛ rɛ Farasiima hʊ abee wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ hʊ abee bee hʊ nɪhɪyasɪ na dɔmɔŋ a baa, “Wɪbee rɛ á sɪ yaa? Ma na wɪmagɪla no buloŋ baal no aa yaa.
48 Dɪ ámaa rɛ leŋ dɪ ʊ yaa wɪya no kɪ mʊ deŋdeŋ, nal nal buloŋ sɪ ko laa ʊ wɪya di. Dɪ gɛɛ rɛ ko yaa, Roma paalʊʊ nala sɪ ko kaŋ á taŋha abee á Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ buloŋ laa.”
49 Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ tɪyaŋ kɪdɪgɪ rɛ ba fa kɪ yɪrɪ Kayifasɪ. Haŋ bɪna hʊ tɪyaŋ, ʊ rɛ gyɪ yaa Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ. Ɛɛ rɛ ʊ baa, “Ma yaa bambugo kɪŋkaŋ!
50 Ma bɪ gyɪma anɪɪ dɪ nɪdɪgɪ rɛ laa paalʊʊ no nala buloŋ nyuu sʊba, ʊ rɛ kpɪya á paalʊʊ no nala buloŋ aa sʊba, koo ma bɪ gyɪŋ gɛɛ tɪyaŋ?”
51 Ʊ aa basɪ gɛɛ, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ʊ tɪɪ hakɪla tɪyaŋ nɛ ʊ basɪ gɛɛ, amɛ ʊ aa yaa wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ haŋ bɪna hʊ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ wuwo basɪ wɪya Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, anɪɪ Yesu rɛ sɪ laa paalʊʊ hʊ nala buloŋ nyuu sʊba.
52 Ba paalʊʊ hʊ nala mɛ dʊŋ wɪya daa ʊ sɪ sʊba, amɛ dɪ ʊ wuwo pɛ kasɪ Wɪɪsɪ biisi hʊ aa pɪsa we lee buloŋ tɪyaŋ mɛ, a pɛ dɔmɔŋ.
53 A yaŋ lɪɪ haŋ kyɛɛ hʊ kɪ mʊ, ɛɛ rɛ Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ piili kɪ kyɛ ŋmanɪɪ hʊ ba aa sɪ tɪŋa a kpʊ Yesu.
54 Ɛɛwɪya, Yesu gyɪ bɪl bɪ gɔllɔ kɪ mʊ leye hʊ Gyuuma aa sɪ kɪ na ʊ. Ʊ gyɪ lɪɪ Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ nɛ, ʊ bee ʊ hatɪnna hʊ mʊ we tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Efirem aa kpaga pogibal hʊ tɪyaŋ.
55 Saŋa no tɪyaŋ dɪ Gyuuma Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ Kyɛbal hʊ gyɪ kpaga. Ɛɛ rɛ Gyuuma yʊga lɪɪ ba beye, a mʊ Gyerusalɛm, dɪ ba pɪɪsɪ ba bisiŋ ta, aŋka dɪ kyɛbal hʊ na pele.
56 Ɛɛ rɛ ba deŋ kɪ kyɛ Yesu. Ba aa we Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ, ɛɛ rɛ ba kɪ pɪyɛsɪ dɔmɔŋ a baa, “Ma bɪɪna ʊ sɪ ko gbɪyala hʊ koo, ʊ bɪ sɪ ko?”
57 Saŋa hʊ tɪyaŋ, dɪ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee Farasiima hʊ tɪya nyʊwa anɪɪ dɪ nal buloŋ nɛ gyɪŋ lee hʊ Yesu aa wee, dɪ ʊ tɪɪna ko tɪya ba duwoso dɪ ba wuwo kana ʊ.

12

Mɛɛrɪ kpaa nʊʊ tɪsɪ Yesu naasɪ
Matiwu 26.6-13; Maakɪ 14.3-9

1 Ʊ gyɪ kaa kyɛyɛ badʊ rɛ ka dɪ Gyuuma Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ
Kyɛbal hʊ pele. Ɛɛ rɛ Yesu sii mʊ Bɛɛtani, lee hʊ Laazʊrɔsɪ
aa wee, baal hʊ ʊ fa aa kyise sʊʊ tɪyaŋ hʊ.
2 Doŋ tɪyaŋ nɛ ba marɪ kɪdiiliye dɪ ba hʊwɔlɪ ʊ. Laazʊrɔsɪ
mɛ gyɪ pɛɛ nala hʊ bee Yesu aa hɔŋ kɪ di kɪna hʊ tɪyaŋ nɛ,
ka Maata mɛ gyɪ pɛ kɪ kpaa kɪdiiliye hʊ.
3 Ɛɛ rɛ Mɛɛrɪ kpa tʊranɪɪ kɪdɪgɪ sʊwala aa sʊma weliŋ ka
ʊ yalɪɪ mɛ hayɛ, ʊ kpa bɪsɪ mɪsɪ Yesu naasɪ, a kaŋ ʊ nyupʊna
tɪɪgɪ. Ɛɛ rɛ tʊranɪɪ hʊ sʊwala sii tɔ dɪya hʊ buloŋ.
4 Dɪ Yesu hatɪnna hʊ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Gyudasɪ Isɪkarɔtɪ,
nal hʊ fa aa ko kpa Yesu yallɪ hʊ, baa,
5 “Bee rɛ tɪŋ ba bɪ kpaa tʊranɪɪ no yallɪ a kpa molbiye hʊ
tɪya nyaaba. Tʊranɪɪ no yalɪɪ fa sɪ maga nal kɪdɪgɪ biŋ piliŋ
tuno.”
6 Ʊ aa basɪ gɛɛ, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ʊ aa kyo nyaaba rɛ tɪŋ, amɛ ʊ
fa yaa gaal lɛ. Ʊ rɛ fa aa biŋ ba molbiye, aa gaa lɪɪ kɪ yaa ʊ
tɪɪ wɪkanɪya.
7 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma leŋ haaŋ no bee
laaŋfɪya, ʊ fa kpaa tʊranɪɪ no biŋ kɪ pɔ kyɛɛ hʊ ba aa sɪ
hogo ŋ nɛ.
8 Ma bee nyaaba sɪ we doŋ saŋa buloŋ, amɛ ŋ beel-ma kɛ
bɪ sɪ we doŋ kɪ mʊ deŋdeŋ.”

Ba vʊʊla dɪ ba kpʊ Laazʊrɔsɪ

9 Nɪgyamaa gyɪ nɪya anɪɪ Yesu we Bɛɛtani tɪyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ
ba sii mʊ doŋ. Amɛ Yesu dʊŋ wɪya daa ba gyɪ mʊ doŋ. Ba
gyɪ mʊwa ka dɪ ba pɛ na Laazʊrɔsɪ mɛ rɛ, nal hʊ Yesu aa
kyise sʊʊ tɪyaŋ.
10 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ vʊʊlɪ anɪɪ see
dɪ ba kpʊ Laazʊrɔsɪ mɛ.
11 Beewɪya, Yesu aa kyisi Laazʊrɔsɪ sʊʊ tɪyaŋ wɪya,
Gyuuma yʊga vɪya ba nɪhɪyasɪ hʊ nyʊwa rɛ, aŋ laa Yesu
wɪya di.

Yesu gyʊʊ Gyerusalɛm abee gaŋdarɪ
Matiwu 21.1-11; Maakɪ 11.1-11; Luka 19.28-40

12 Ʊ sɪgballɪya, gyamaa hʊ aa ko Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ Kyɛbal
hʊ nɪya anɪɪ Yesu aa ko Gyerusalɛm nɛ.
13 Ɛɛ rɛ ba buloŋ gyaa wɪɪwɪɪsɪ paaponni, a kaŋ mʊ dɪ ba
kyeme ʊ, a kɪ yaa kyagɪŋsɪ yʊga a baa, “Ma dannɪ Wɪɪsɪ.
Wɪɪsɪ sɪ kyiyeli nal hʊ aa ko á Tɪɪna Wɪɪsɪ feŋ tɪyaŋ. Wɪɪsɪ
sɪ kyiyeli Iziral tɪmma kuwori hʊ.

14 Nyɛ rɛ Yesu na kokubiye a kaŋ gyɪŋ. Ba fa sabɪ gɛɛ rɛ
Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a baa,
15 “Zaayɔŋ nala, ma ta kɪ fáá kambɪŋ. Ma na, ma kuwori rɛ
gyɪŋ kokubiye a kɪ ko.”
16 Yesu hatɪnna hʊ gyɪ bɪ gyɪŋ wɪya no buloŋ aa yaa, amɛ
Wɪɪsɪ aa kyisi Yesu ʊ sii sʊʊ tɪyaŋ a laa feŋ hʊ gɛɛ hal tɪyaŋ
nɛ ba liisi anɪɪ wɪya hʊ ba aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a mʊ kɪ
tile Yesu tɪyaŋ, ba aa rɛ kɔnɪ ko yaa ʊ tɪyaŋ gɛɛ.
17 Nɪgyamaa hʊ gyɪ aa we doŋ a na Yesu dɪ ʊ yɪrɪ Laazʊrɔsɪ
a kyisi ʊ sʊʊ tɪyaŋ ʊ lɪɪ bʊwa hʊ tɪyaŋ nɛ gyɪ basɪ wɪɪ no kɪ
tɪya nala.
18 Nɪgyamaa hʊ gyɪ aa nɪya anɪɪ Yesu rɛ yaa wɪmagɪl no, ɛɛ
rɛ tɪŋ ba buloŋ gyɪ ko lɪɪ dɪ ba kyeme ʊ.
19 Ɛɛ rɛ Farasiima hʊ basɪ tɪya dɔmɔŋ a baa, “Á lʊga á wɪɪ
hʊ kɪ lɔlɔ rɛ. Ma deŋ na, dʊnɪya nala buloŋ nɛ aa tɪŋa ʊ hal
gɛɛ.”

Giriisi tɪmma badɔmɔŋ ko kɪ kyɛ dɪ ba na Yesu

20 Giriisi tɪmma badɔmɔŋ mɛ rɛ fa we nala hʊ gyɪ aa mʊʊ
Gyerusalɛm Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ Kyɛbal hʊ saŋa dɪ ba kyʊwalɪ
Wɪɪsɪ hʊ tɪyaŋ.
21 Ɛɛ rɛ nala no sii mʊ Fɪlɪpɪ lee, (Fɪlɪpɪ fa lɪɪ Bɛsaada aa
we Galili paalʊʊ tɪyaŋ nɛ) a basɪ tɪya ʊ a baa, “Nɪhɪyawʊ, á
aa kyɛ á na Yesu rɛ.”
22 Fɪlɪpɪ mɛ sii mʊ basɪ tɪya Aŋduru. Ɛɛ rɛ ba buloŋ balɪya
mʊ basɪ tɪya Yesu.
23 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Nyɛ kɛ, saŋa hʊ pele rɛ
dɪ Wɪɪsɪ daga mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye gaŋdarɪ.
24 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, dɪ ɪ rɛ bɪ kpaa miŋbii doho,
dɪ ʊ sʊba, ʊ aa yaa miŋbidɪgɪ dʊŋ nɛ. Amɛ dɪ ɪ rɛ ko kpa ʊ
doho dɪ ʊ sʊba ʊ aa we miŋbigyamaa rɛ.
25 Nal hʊ buloŋ aa kyɪl ʊ tɪɪ wɪya, ʊ tɪɪna bɪ sɪ kaŋ kɪŋ
buloŋ. Amɛ nal hʊ mɛ buloŋ aa bɪ kyɪl ʊ dʊŋ wɪya dʊnɪya
no tɪyaŋ, ʊ tɪɪna yaa gɛɛ kɪ pɔ ʊ tɪɪ rɛ dɪ ʊ maakyiye na
mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
26 Nal hʊ buloŋ aa kyɛ dɪ ʊ tʊma kɪ tɪya ŋ, see tɪɪna tɪŋa
ŋ nyʊwa. Lee hʊ buloŋ ŋ aa wee, ʊ tɪɪna mɛ sɪ we doŋ. Nal
hʊ buloŋ aa tʊma kɪ tɪya ŋ, ŋ Kuwo sɪ kpa ʊ tɪɪna yohuŋ.”

Yesu basɪ ʊ sʊʊ wɪya

27-28 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Lagɪlagɪ no, ŋ tɪya buloŋ nɛ kyogo.
Wɪbee rɛ ŋ sɪ basɪ? Ŋ baa dɪ ŋ Kuwo ta leŋ dɪ tʊwara hʊ ŋ
aa gyɪma anɪɪ ŋ sɪ na ko ŋ tɪyaŋ koo? Aayɪ, ŋ bɪ sɪ wuwo
basɪ gɛɛ. Beewɪya tʊwara no wɪya rɛ tɪŋ ŋ ko dʊnɪya. Ŋ
kuwo, daga ɪ gaŋdarɪ.” Ɛɛ rɛ taal lɪɪ wɪɪsɪbee a baa, “Ŋ
daga ŋ gaŋdarɪ aa maga gɛɛ rɛ. Ŋ bɪl sɪ daga ŋ gaŋdarɪ.”

29 Nıgyamaa hʊ aa sıŋ doŋ a nıı taal hʊ, ba badɔmɔŋ baa
dı duwoŋ nɛ nɔsɔ. Badɔmɔŋ mɛ baa dı malıka rɛ bası wıya
tıya ʊ.
30 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Ma wıya rɛ tıŋ taal no
bası gɛɛ, ŋ wıya daa.
31 Saŋa hʊ Wıısı aa sı di dʊnıya nala sarıya pele rɛ. Saŋa
no tıyaŋ nɛ ʊ sı kile Sıtaanı, nal hʊ aa yaa dʊnıya nala
kuwori a ta ʊ kuwori kpasa tıyaŋ.
32 Amɛ dı ba aa rɛ ko kpaası ŋ mal daagarıı hʊ nyuu tıyaŋ,
ŋ sı kaŋ nala buloŋ ko ŋ lee.”
33 (Ʊ aa bası wıı no, sʊʊ hʊ iriŋ ʊ aa sı sʊba rɛ ʊ daga
gɛɛ.)
34 Ɛɛ rɛ nala hʊ baa, “Ba daga ma á mırısı hʊ tıyaŋ a
baa, ‘Krisita hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya, ʊ bı sı sʊba, ʊ sı
we doŋ deŋdeŋ kı mʊ. Ɛɛ rɛ ı yaŋ sı yaa baa dı ba sı kaŋ
Nihuwobiŋ Biye a kpaası mal daagarıı tıyaŋ? Aŋnɛ rɛ yaa
Nihuwobiŋ Biye no wıya ı aa bası?’
35 Ɛɛ rɛ Yesu bası tıya ba aa baa, “Pʊlʊŋ hʊ bı sı we ma
lee pıısı. Pʊlʊŋ hʊ ha aa we doŋ nyɛ, ma kı vala pʊlʊŋ hʊ
tıyaŋ, dı bilhuu ta pirigi gyʊʊ ma, beewıya nal hʊ aa vala
bilhuu tıyaŋ, ʊ bı gyıŋ lee hʊ ʊ aa mʊʊ.
36 Nal hʊ aa tıya pʊlʊŋ hʊ ha aa we ma lee nyɛ, ma laa ʊ
wıya di. Ɛɛ rɛ ma sı yaa nala hʊ aa we pʊlʊŋ tıyaŋ.” Yesu
aa bası wıya no ko teŋ, ʊ sii lıı a kana ʊ tıı faŋa dı ba ta na
ʊ.

Gyuuma gyeniŋ buloŋ vıya Yesu wıya

37 Abee wımagıla hʊ buloŋ ʊ aa yaa ba sıı tıyaŋ, ka ba ha
bı laa ʊ wıya di.
38 Ba aa bı laa ʊ wıya di gɛɛ, ɛɛ leŋ wıya hʊ Wıısı tıŋdaal
Azaaya fa aa basa ko yaa wıtıı rɛ. Ʊ gyı baa,

“Tıına, aŋnɛ rɛ laa wıya hʊ ŋ aa bası di,
aŋnɛ rɛ Wıısı daga ʊ dee hʊ tıya.”

39 Ɛɛ rɛ tıŋ ba kɔnı gyı bı laa Wıısı wıya di gɛɛ. Beewıya
Azaaya gyı bıl bası ba wıya rɛ abaa,

40 “Wıısı tɔɔ ba sıya rɛ, dı ba ta wuwo na kıŋ buloŋ.
a kaŋ ba hakıllı mɛ tɔ, dı ba ta wuwo gyıŋ wıya
memiye.

Dı gɛɛ fa daa, ba fa sı ko Wıısı lee dı ʊ tııbı ba.”
41 Azaaya kɛ gyı laa sıya na Yesu gaŋdarı aa sı kıı gɛɛ rɛ,
ɛɛ rɛ tıŋ ʊ bası ʊ wıya gɛɛ.
42 Abee gɛɛ buloŋ, Gyuuma nıhıyası yʊga gyı laa Yesu wıya
di rɛ, ka kambıŋ gyı kaŋ ba Farasiima hʊ wıya. Ɛɛ rɛ tıŋ
ba bı wuwo kyaası bası anıı ba laa ʊ wıya di rɛ. Dı ba aa
rɛ bası gɛɛ, ba fa sı kile ba ta ba wıkyʊwaldıya tıyaŋ.

43 Ba fa kyo dı nala kı bigisi ba rɛ a te Wıısı aa sı kı bigisi
ba. Ɛɛ rɛ tıŋ ba fa kaŋ ba laadii faŋa.
44 Ɛɛ rɛ Yesu heeli bası a baa, “Nal hʊ buloŋ aa laa ŋ wıya
di, nal hʊ aa tıma ŋ wıya mɛ rɛ ʊ tıına laa di gɛɛ, ŋ dʊŋ
wıya daa.
45 Nal hʊ buloŋ aa naa ŋ, ʊ tıına naa nal hʊ aa tıma ŋ mɛ
rɛ.
46 Ŋ ko tuu dʊnıya rɛ dı ŋ yaa dʊnıya nala pʊlʊŋ a kyaanı
tıya ba. Ɛɛwıya, nal hʊ buloŋ aa laa ŋ wıya di, ʊ tıına bıl
bı sı we bilhuu tıyaŋ kı mʊ deŋdeŋ.
47 Nal hʊ buloŋ aa nıı ŋ wıbasıya aŋ bee tıŋ ba, ŋ bı sı di
ʊ tıına sarıya, beewıya ŋ bı ko dı ŋ di dʊnıya nala sarıya a
kpa kyogisi tıya ba. Amɛ ŋ ko dı ŋ laa dʊnıya nala ta rɛ.
48 Sarıdiil lɛ we doŋ ʊ aa sı di nal hʊ buloŋ aa vıya ŋ wıya
sarıya. Dʊnıya kyɛtenii ŋ wıbasıya rɛ ba sı kpa di nal buloŋ
aa bı laa ŋ wıya di sarıya a kpa kyogisi tıya ʊ.
49 Wıtıı rɛ ŋ kı bası, beewıya wıya hʊ ŋ aa basa, ŋ tıı dee
tıyaŋ daa ŋ bası ba. Ŋ Kuwo hʊ aa tıma ŋ, ʊ rɛ daga ŋ wıya
hʊ ŋ aa sı bası abee ɛɛ hʊ ŋ aa sı bası ba.
50 Ŋ gyıma anıı wıya hʊ ʊ aa daga ŋ dı ŋ bası aa tıya nala
mııbol hʊ aa bı kaŋ tenii rɛ. Ɛɛwıya, wıya hʊ buloŋ ŋ aa
bası, ŋ Kuwo rɛ daga ŋ.”

13

Yesu sɔmɔ ʊ hatınna naası

1 Ʊ gyı ko ka kyɛdıgı rɛ ka dı Gyuuma Dıısı-parı-banıı
Kyɛbal hʊ pele. Yesu gyı gyıma anıı saŋa hʊ ʊ aa sı lıı
dʊnıya no tıyaŋ a mʊ ʊ Kuwo lee pele rɛ. Ʊ gyı kyo nala hʊ
aa tıŋa ʊ hal lɛ dʊnıya no tıyaŋ weliŋ, ʊ ha sı kyo ba a kaŋ
kı mʊ dʊnıya tenii.
2 Kyɛɛ no dıdaana, Yesu bee ʊ hatınna hʊ hɔŋ kı di
kıdiiliye. Saŋa no tıyaŋ dı Sıtaanı kɛ foŋ gyʊʊ Siimɔŋ
biibaal Gyudası Isıkarɔtı hakıla tıyaŋ nɛ dı ʊ kpa Yesu yallı.
3 Yesu gyı gyıma anıı ʊ Kuwo kpaa kıŋ buloŋ dee rɛ tıya
ʊ. Ʊ tıı fa gyıma anıı Wıısı lee rɛ ʊ lıı ko, ɛɛwıya ʊ fa gyıma
anıı ʊ bıl aa mııgı ʊ mʊ Wıısı lee rɛ.
4 Ɛɛ rɛ Yesu sii kıdiiliye hʊ nyuu, a wuri ʊ gabal biŋ, aŋ
kpa bɔrıdʊba vʊwa ʊ tıŋa,
5 aŋ yaa nıı we kıŋ tıyaŋ, a piili kı sɔmɔ ʊ hatınna hʊ
naası aŋ kaŋ bɔrıdʊba hʊ ʊ aa kpaa vʊwa ʊ tıŋa a kı bıllı
ba naası.
6 Ʊ aa ko pele Siimɔŋ Piita, ɛɛ rɛ Piita pıyɛsı ʊ a baa, “Ŋ
Tıına, ı aa kyɛ dı ı sɔmɔ ŋ naası rɛ?”
7 Yesu bası tıya ʊ a baa, “Gyınaŋ kɛ ı bı gyıŋ wıı no ŋ aa
yaa memii, amɛ ʊ hal tıyaŋ ı sı gyıma ʊ memii.”

8 Piita bıl bası tıya ʊ a baa, “Ŋ bı sı laa nyʊwa dı ı sɔmɔ
ŋ naası maakyiye kıdıgı buloŋ.” Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Dı mıyaŋ
nɛ bı sɔmɔ ı naası, ŋ beel-ı bıl bı sı pɛ wıı buloŋ.”
9 Ɛɛ rɛ Piita bıl baa, “Ŋ Tıına, dı ɛɛ kɛ rɛ haa, ta sɔmɔ ŋ
naası dʊŋ, sɔmɔ ŋ nyuu abee ŋ nosi buloŋ.”
10 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Nal hʊ buloŋ aa foo nıı, ʊ teŋ lee buloŋ
aa weliye rɛ, ʊ bıl bı maga dı ʊ tıına fo nıı, see dı ʊ sɔmɔ
ʊ naası dʊŋ. Ma buloŋ yaŋ bı kaŋ bisiŋ, amɛ nıdıgı dʊŋ nɛ
kaŋ bisiŋ ma tıyaŋ.”
11 Yesu gyı gyıŋ nal hʊ aa sı kpa ʊ yallı rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ʊ baa
dı ba buloŋ daa kaŋ bisiŋ, dı see nıdıgı dʊŋ gɛɛ.
12 Yesu aa sɔmɔ ʊ hatınna hʊ naası ko teŋ, ʊ bıl kpa ʊ
gabal hʊ laalı, a bıl mʊ hɔŋ ʊ lıhɔnıı, aŋ pıyɛsı ba a baa,
“Ma gyıŋ wıı no ŋ aa yaa memii rɛ?
13 Ma kana ŋ kı yırı ma dıdagıl lɛ abee ma Tıına. Ʊ yaa
ŋmanıı rɛ dı ma kı yırı ŋ gɛɛ, beewıya ŋ kɔnı maga gɛɛ rɛ.
14 Ŋ aa yaa ma Tıına abee ma dıdagıl aŋ sɔmɔ ma naası
nyɛ, ʊ maga dı ma mɛ kı sɔmɔ dɔmɔŋ naası rɛ.
15 Ŋ laa sıya yaa rɛ dı ma na, a mɛ wuwo yaa gɛɛ tıı kı
tıya dɔmɔŋ.
16 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, yoŋ buloŋ bı tee ʊ tıına. Nal
ba aa tıma mɛ bı tee nal hʊ aa tıma ʊ.
17 Nyɛ kɛ, ma aa gyıŋ wıtıı no nyɛ, dı mamaa rɛ aa tıŋa
ʊ, Wıısı sı kyiyeli ma.
18 Ma buloŋ daa ŋ kı daga. Ŋ gyıŋ nala hʊ ŋ aa lıya rɛ.
Amɛ wıı hʊ ba aa saba biŋ Wıısı teŋ tıyaŋ maga dı ʊ yaa
rɛ. Ba basa anıı ŋ bee nal hʊ aa pɛɛ dɔmɔŋ di kıdiiliye rɛ
sı mııgı bırımı ŋ dɔŋ.
19 Ŋ bası wıı no kı tıya ma rɛ ka dı ʊ na yaa, dı gɛɛ rɛ
kɔnı ko yaa, ma sı gyıma anıı mıyaŋ nɛ yaa nal hʊ ŋ aa baa
ŋ yaa.
20 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, nal hʊ buloŋ aa kaŋ nal hʊ
ŋ aa tıma weliŋ, mıyaŋ nɛ ʊ tıına kaŋ weliŋ gɛɛ. Nal hʊ mɛ
buloŋ aa kana ŋ weliŋ, nal hʊ aa tıma ŋ mɛ rɛ ʊ tıına kaŋ
weliŋ gɛɛ.”

Yesu basa wıı hʊ aa sı puu ʊ
Matiwu 26.20-25; Maakı 14.17-21; Luka 22.21-23

21 Yesu aa bası wıya no ko teŋ, ʊ tıya buloŋ kyogi kıŋkaŋ.
Ɛɛ rɛ ʊ bası polli tıya ba a baa, “Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma,
ma kıdıgı rɛ sı kpa ŋ yallı.”
22 Ɛɛ rɛ ʊ hatınna hʊ mııgı gal kı daası dɔmɔŋ, ka wıı hʊ
kperi ba, beewıya ba gyı bı gyıŋ ba nal hʊ ʊ aa dagı.
23 Yesu hatınna hʊ tıyaŋ nal hʊ wıya ʊ fa aa kyo kıŋkaŋ
nɛ fa hɔŋ ʊ logiŋ.

24 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ Piita lɔgɪ ʊ anɪɪ ʊ pɪyɛsɪ Yesu na dɪ aŋnɛ
rɛ ʊ kɪ daga gɛɛ?
25 Ɛɛ rɛ hatɪnnɪ hʊ fa aa hɔŋ Yesu logiŋ hʊ marɪ fasɪ mʊ
kpaga Yesu a pɪyɛsɪ ʊ a baa, "Ŋ Tɪɪna, aŋnɛ rɛ?"
26 Ɛɛ rɛ Yesu baa, "Ŋ aa sɪ kpa paanʊʊ hʊ yuu dɪsɪ a tɪya
nal hʊ, ʊ rɛ gɛɛ." Ɛɛ rɛ ʊ kpaa paanʊʊ hʊ a yuu dɪsɪ a kpa
tɪya Gyudasɪ, Siimɔŋ Isɪkarɔtɪ biibaal hʊ.
27 Gyudasɪ aa yɪya laa paanʊʊ hʊ teŋ, Sɪtaanɪ ko gyʊʊ ʊ.
Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ, "Wɪɪ hʊ ɪ aa kyɛ dɪ ɪ yaa, kɪ yaa lagɪ
lagɪ."
28 Nɪkaalɪya hʊ buloŋ fa aa di kɪdiiliye hʊ gyɪ bɪ gyɪŋ wɪɪ
hʊ aa tɪŋ ʊ fa basɪ gɛɛ tɪya Gyudasɪ.
29 Gyudasɪ rɛ fa aa biŋ ba molbiye. Ɛɛ wɪya Yesu hatɪnna
hʊ badɔmɔŋ kɛ fa bɪɪna anɪɪ Yesu fa aa kyɛ dɪ Gyudasɪ mʊ
yɔbɔ kɪna hʊ ba aa sɪ di rɛ gbɪyala hʊ tɪyaŋ, koo ʊ baa ʊ
kaŋ kɪŋ nɛ a lɪɪ tɪya nyaaba.
30 Gyudasɪ aa laa paanʊʊ hʊ teŋ, ʊ nyagɪ sii lɪɪ lagɪ lagɪ.
Saŋa no tɪyaŋ dɪ lee gyɪ bile rɛ.

Yesu wee nyʊʊfalɪɪ tɪya nala

31 Gyudasɪ aa lɪya ko teŋ, ɛɛ rɛ Yesu baa, "Nyɛ kɛ, Wɪɪsɪ
daga mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye gaŋdarɪ rɛ a tɪya nala. Ʊ sɪ
tɪŋa ŋ tɪyaŋ a leŋ dɪ nala na ʊ gaŋdarɪ."
32 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl baa, "Dɪ Wɪɪsɪ rɛ si tɪŋa ŋ tɪyaŋ a daga ʊ
gaŋdarɪ aa maga gɛɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ sɪ tɪŋa ʊ tɪɪ mɛ tɪyaŋ a
daga mɪyaŋ Nihuwobiŋ Biye gaŋdarɪ aa maga gɛɛ. Ʊ bɪ sɪ
pɪɪsɪ ka dɪ ʊ yaa wɪya no buloŋ.
33 Ŋ nikyooliye, ŋ bɪl bɪ sɪ we ma lee pɪɪsɪ. Ma sɪ deŋ kyɛ
ŋ. Amɛ, wɪɪ hʊ ŋ aa basɪ tɪya Gyuuma nɪhɪyasɪ hʊ, ʊ tɪɪ rɛ
ŋ basɪ kɪ tɪya ma mɛ. Lee hʊ ŋ aa sɪ mʊ, ma bɪ sɪ wuwo mʊ
doŋ.
34 Mɪrɪfalɪɪ rɛ ŋ biŋ kɪ tɪya ma. Ʊ rɛ nyɛ: Ma kyo dɔmɔŋ,
anɪɪ ŋ aa kyo ma gɛɛ.
35 Dɪ mamaa rɛ kyo dɔmɔŋ, ɛɛ tɪyaŋ nɛ nala buloŋ sɪ tɪŋa
a gyɪma anɪɪ ma kɔnɪ yaa ŋ hatɪnna rɛ."

Yesu baa dɪ Piita sɪ tʊwa a baa dɪ ʊ bɪ gyɪma ʊ
Matiwu 26.31-35; Maakɪ 14.27-31; Luka 22.31-34

36 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ Piita pɪyɛsɪ Yesu a baa, "Ŋ Tɪɪna, lee rɛ ɪ
kɪ mʊ?" Ɛɛ rɛ Yesu mɛ basɪ tɪya ʊ a baa, "Lee hʊ ŋ aa mʊʊ
lagɪlagɪ no, ɪ bɪ sɪ wuwo tɪŋa ŋ mʊ doŋ, amɛ ŋ mʊyɪ hal
tɪyaŋ nɛ ɪ sɪ wuwo kile ŋ lugo."
37 Ɛɛ rɛ Piita bɪl pɪyɛsɪ ʊ a baa, "Ŋ Tɪɪna, bee rɛ tɪŋ ŋ bɪ
sɪ wuwo tɪŋa ɪ hal lagɪlagɪ no? Ŋ paalɪ yaa siri rɛ dɪ ŋ kpa
ŋ mɪɪbol lenni sʊʊ ɪ wɪya."

38 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɪ kɔnɪ yaa siri dɪ ɪ kpa ɪ mɪɪbol lenni sʊʊ ŋ wɪya rɛ? Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ɪ, ka dɪ gyibal na wii gyɪnaŋ, ɪ sɪ tʊwa naaŋsɪɪnyʊwa bʊto anɪɪ ɪ bɪ gyɪma ŋ.”

14

Yesu rɛ yaa Ŋmanɪɪ hʊ aa mʊ Wɪɪsɪ lee

1 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ma ta leŋ dɪ ma tɪsɪ kyogi. Ma laa Wɪɪsɪ di, a laa ŋ mɛ di.

2 Ŋ Kuwo bee tɪyaŋ dɪɪgyamaa rɛ we doŋ. Dɪ gɛɛ fa daa, ŋ fa bɪ sɪ basɪ tɪya ma anɪɪ ŋ sɪ mʊ marɪ lee a biŋ ma.

3 Dɪ mɪyaŋ nɛ mʊwa a marɪ lee hʊ biŋ ma ko teŋ, ŋ sɪ mɪɪgɪ ko a kaŋ ma mʊ ŋ lee dɪ á buloŋ we lɪdɪgɪ.

4 Lee hʊ mɛ ŋ aa sɪ mʊ, ma gyɪŋ ŋmanɪɪ hʊ rɛ.”

5 Ɛɛ rɛ Tɔmaasɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Á Tɪɪna, á bɪ gyɪŋ lee hʊ ɪ aa mʊʊ, ɛɛ rɛ á sɪ wuwo yaa gyɪŋ ʊ ŋmanɪɪ?”

6 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Mɪyaŋ nɛ yaa ŋmanɪɪ hʊ, abee Wɪɪsɪ wɪtɪɪ, a kɪ tɪya mɪɪbol mɛ. Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo mʊ ŋ Kuwo lee, dɪ ʊ tɪɪna bɪ tɪŋa ŋ tɪyaŋ.

7 Dɪ mamaa rɛ kɔnɪ gyɪma ŋ, ma sɪ gyɪŋ ŋ Kuwo mɛ. A lɪɪ gyɪnaŋ kaŋ kɪ mʊ, ma paalɪ gyɪma ʊ rɛ, a na ʊ mɛ.”

8 Ɛɛ rɛ Fɪlɪpɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Ŋ Tɪɪna, daga ma Kuwo hʊ, wɪɪ hʊ á aa kyɛɛ buloŋ nɛ gɛɛ.”

9 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Fɪlɪpɪ, ŋ beel-ma buloŋ sɪ we doŋ a pɪɪsɪ maga nyɛ, ka ɪ ha bɪ gyɪma ŋ? Nal hʊ buloŋ aa naa ŋ, ʊ tɪɪna naa ŋ Kuwo mɛ rɛ. Bee rɛ yaŋ tɪŋ ɪ baa dɪ ŋ daga ma ŋ Kuwo?

10 Ɪ bɪ laa di anɪɪ ŋ bee ŋ Kuwo buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ koo? Wɪya hʊ buloŋ ŋ aa basɪ tɪya ma, ŋ tɪɪ dee tɪyaŋ daa ŋ basɪ ba. Wɪya hʊ mɛ ŋ aa yaa, ŋ Kuwo tɪɪ rɛ tɪŋa ŋ ŋ kɪ yaa ba gɛɛ.

11 Ma laa di anɪɪ ŋ aa baa ŋ bee ŋ kuwo buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ. Dɪ mamaa bɪ sɪ laa ŋ di akuu ŋ aa baa ŋ bee ŋ kuwo yaa kɪdɪgɪ wɪya, amɛ ma laa ŋ di akuu wɪya hʊ ŋ aa yaa nyubaanɪŋ.

12 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma, nal hʊ buloŋ aa laa ŋ wɪya di, ʊ tɪɪna sɪ wuwo kɪ yaa wɪya hʊ ŋ aa yaa. Ʊ tɪɪna gba sɪ paalɪ wuwo yaa wɪya a te wɪya hʊ ŋ aa yaa, beewɪya ŋ aa mʊʊ ŋ Kuwo lee rɛ.

13 Wɪɪ kɛ buloŋ ma aa sʊla kɪ kyɛ ŋ feŋ tɪyaŋ, ŋ sɪ yaa tɪya ma. Ŋ sɪ yaa gɛɛ dɪ nala tɪŋa ŋ tɪyaŋ a na ŋ Kuwo gaŋdarɪ aa maga gɛɛ.

14 Dɪ mamaa rɛ sʊla kɪ kyɛ wɪɪ buloŋ ŋ feŋ tɪyaŋ, ŋ sɪ yaa tɪya ma.”

Yesu wee nyʊwa baa ʊ sɪ leŋ dɪ Wiyesi Welii hʊ ko

15 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl baa, “Dɪ mamaa rɛ kyo ŋ, ma sɪ kɪ tɪŋa
ŋ nyʊwa.
16 Dɪ mamaa rɛ aa yaa gɛɛ, ŋ sɪ sʊla ŋ Kuwo dɪ ʊ kpa
kyɪkyagɪl kɪdɪgɪ mɛ tɪya ma. Ʊ sɪ we ma lee a kaŋ kɪ mʊ
deŋdeŋ.
17 Ʊ rɛ yaa Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ aa daga ma Wɪɪsɪ aa
kɪɪ gɛɛ. Dʊnɪya nala bɪ sɪ wuwo laa ʊ we ba tɪsɪ tɪyaŋ,
beewɪya ba bee na ʊ, ba bɪ gyɪma ʊ mɛ. Amɛ ma kɛ gyɪma
ʊ rɛ. Beewɪya ʊ we ma lee rɛ, a we ma tɪsɪ tɪyaŋ a kɪ mʊ
deŋdeŋ.

18 Dɪ mɪyaŋ nɛ ko mʊ, ŋ bɪ sɪ vɪya ma ta dɪ ma kɪɪ gɛɛ
anɪɪ busulunbiisi. Ŋ sɪ mɪɪgɪ ko ma lee.
19 Ʊ kaa mʊhʊ ka dʊnɪya nala bɪl bɪ sɪ na ŋ, amɛ ma kɛ
sɪ na ŋ. Ŋ aa sɪ kaŋ mɪɪbol wɪya, ma mɛ sɪ kaŋ mɪɪbol.
20 Kyɛɛ hʊ ŋ aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ a bɪl kaŋ mɪɪbol, haŋ kyɛɛ
hʊ rɛ ma sɪ gyɪma nɪɪ ŋ beel-ma yaa kɪdɪgɪ rɛ anɪɪ ŋ bee ŋ
kuwo aa yaa kɪdɪgɪ gɛɛ.
21 Nal hʊ buloŋ aa nɪɪ ŋ nyʊwa, a kɪ tɪŋa ŋ, ʊ tɪɪna rɛ kyo
ŋ. Ŋ Kuwo mɛ yaŋ sɪ kyo nal hʊ aa kyo ŋ. Ŋ mɛ sɪ kyo tɪɪna
a kaŋ ŋ tɪɪ daga ʊ.”
22 Ɛɛ rɛ Gyudasɪ baa “Ŋ Tɪɪna, ɛɛ rɛ ɪ sɪ yaa a kaŋ ɪ tɪɪ
daga ma, aŋ bɪ sɪ kaŋ ɪ tɪɪ daga dʊnɪya nala.” (Gyudasɪ no
daa yaa Isɪkarɔtɪ biibaal hʊ).
23 Nyɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Nal hʊ buloŋ aa kyo ŋ,
ʊ sɪ kɪ tɪŋa ŋ nyʊwa. Ŋ Kuwo mɛ sɪ kyo ʊ. Ŋ bee ŋ Kuwo
buloŋ sɪ ko we ʊ tɪɪna lee.
24 Nal hʊ buloŋ aa bɪ kyo ŋ, ʊ bee tɪŋa ŋ nyʊwa. Wɪya
hʊ buloŋ ŋ aa daga ma bɪ yaa ŋ tɪɪ wɪdagɪya. Amɛ ba lɪɪ ŋ
kuwo aa tɪma ŋ lee rɛ.

25 Ŋ ha aa we ma lee rɛ tɪŋ ŋ basɪ wɪya no kɪ tɪya ma nyɛ.
26 Amɛ kyɪkyagɪl hʊ ŋ Kuwo aa sɪ tɪma ŋ feŋ tɪyaŋ, ʊ rɛ
yaa ʊ Wiyesi Welii hʊ. Ʊ sɪ kɪ pɛ ma tɪyaŋ a daga ma wɪɪ
buloŋ, a leŋ dɪ ma kɪ liisi wɪya hʊ buloŋ ŋ aa basɪ tɪya ma.
27 Fɪyɛlʊʊ we ma lee. Ŋ fɪyɛlʊʊ hʊ ŋ aa kana tɪɪ rɛ ŋ kpaa
kɪ tɪya ma. Fɪyɛlʊʊ no ŋ aa kpaa kɪ tɪya ma, ʊ bee dʊnɪya
nala fɪyɛlʊʊ bɪ kɪɪ dɔmɔŋ. Ma ta leŋ dɪ ma hakɪllɪ kɪ viisi,
a ta leŋ dɪ kambɪŋ mɛ kaŋ ma akuu wɪɪ hʊ aa sɪ puu ma
wɪya.
28 Ŋ basɪ tɪya ma rɛ a baa, ‘Ŋ aa mʊʊ rɛ ka dɪ ŋ bɪl mɪɪgɪ
ko ma lee.’ Dɪ mamaa rɛ fa kyo ŋ, ma tenni fa sɪ fɪyɛlɪ, ŋ
aa mʊʊ ŋ kuwo lee nyɛ wɪya, beewɪya ʊ rɛ tee ŋ.
29 Ŋ basɪ wɪya no buloŋ kɪ tɪya ma rɛ, ka dɪ ba na yaa.
Dɪ ba aa rɛ ko kɪ yaa, ma sɪ laa di anɪɪ wɪya hʊ buloŋ ŋ aa
basɪ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.

30 Ŋ bı sı wuwo bası wıya ma lee pıısı, beewıya dʊnıya
kuwori hʊ aa ko rɛ. Amɛ ʊ bı kaŋ ŋ dee wıı buloŋ tıyaŋ.
31 Amɛ ŋ aa kyɛ dı dʊnıya nala gyıma rɛ anıı ŋ kyo ŋ
Kuwo rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ kı yaa wıya hʊ buloŋ ʊ aa baa dı ŋ
yaa. Ma sii dı á lıı daha tıyaŋ.”

15

Yesu rɛ yaa tıya hʊ tıı

1 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Mıyaŋ nɛ yaa tıya hʊ tıı. Ŋ Kuwo mɛ
rɛ aa deŋ tıya hʊ.
2 Tıya hʊ naaŋ buloŋ aa bee nɔnɔ, ʊ aa keri keri ta rɛ, a
marı marı tıya hʊ we, dı ʊ wuwo kı nɔnɔ yʊga.
3 Ma tısı kɛ bıl bı kaŋ bisiŋ buloŋ, akuu wıya hʊ ŋ aa bası
tıya ma nyuniŋ.
4 Ma mal ŋ tıyaŋ dı ŋ mɛ mal ma tıyaŋ. Tıya naası dʊŋ
bı sı wuwo nɔnɔ, see dı ba mal tıya hʊ maŋkpaŋ tıyaŋ. Ma
mɛ bı sı wuwo yaa wıı buloŋ, dı ma bı mal ŋ tıyaŋ.”
5 Ɛɛ rɛ Yesu bıl baa, “Mıyaŋ nɛ yaa tıya hʊ, mamaa mɛ
rɛ yaa tıya hʊ naası. Nal hʊ buloŋ aa mal ŋ tıyaŋ, ŋ mɛ
mal tıına tıyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ sı wuwo leŋ dı ʊ yaa wıweliye
weliŋ, beewıya dı mamaa rɛ bı mal ŋ, ma bı sı wuwo yaa
wıı buloŋ.
6 Dı nal lɛ bı mal ŋ tıyaŋ, ba sı kpa tıına yuwo ta anıı ba
aa keri tıya naası ta, ba hıla, ba paa yuwo we diŋ tıyaŋ ba
di gɛɛ.
7 Dı ma mal ŋ tıyaŋ, a leŋ dı wıya hʊ ŋ aa bası tıya ma
we ma tısı tıyaŋ, wıı hʊ buloŋ ma aa sʊla ŋ kı kyɛ, ŋ sı yaa
tıya ma.
8 Dı mamaa rɛ aa yaa wıweliye yʊga, ɛɛ rɛ ŋ Kuwo feŋ sı
yırı. Ɛɛ mɛ rɛ sı daga anıı ma yaa ŋ hatınna rɛ.
9 Ŋ kyo ma rɛ anıı ŋ Kuwo aa kyo ŋ gɛɛ. Ɛɛwıya, ma mal
ŋ tıyaŋ dı ŋ kyo ma a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ.
10 Dı mamaa rɛ aa tıŋa ŋ nyʊwa, ŋ sı kyo ma a kaŋ kı mʊ
deŋdeŋ, anıı ŋ aa tıŋ ŋ Kuwo nyʊwa, a mal ʊ tıyaŋ ʊ kyo
ŋ gɛɛ.
11 Ŋ bası wıya no tıya ma rɛ dı ma wuwo na teŋfıyɛlʊʊ hʊ
ŋ aa kpaa tıya ma. Ɛɛ mɛ rɛ ma tenni sı marı fıyɛlı weliŋ
a mʊ teŋ.
12 Wıı hʊ ŋ aa kpaa kı tıya ma rɛ nyɛ: Ma kyo dɔmɔŋ anıı
ŋ aa kyo ma gɛɛ.
13 Dı nal lɛ yaa siri dı ʊ kpa ʊ mııbol yɔbɔ sʊʊ ʊ kyana
wıya, ɛɛ daga anıı ʊ kyo ʊ rɛ a te wıı buloŋ.
14 Dı mamaa rɛ aa yaa wıya hʊ ŋ aa bası tıya ma dı ma
kı yaa, ma sı yaa ŋ kyaŋsı.

15 Ŋ bıl bı kaŋ ma kı yırı ŋ tʊŋtʊnna, beewıya tʊŋtʊnnı
bı gyıŋ wıı hʊ ʊ nıhıyawʊ aa yaa. Amɛ ŋ kaŋ ma kı yırı ŋ
kyaŋsı rɛ, beewıya wıya hʊ buloŋ ŋ kuwo aa bası tıya ŋ, ŋ
mɛ bası ba tıya ma rɛ.
16 Ma daa lıı ŋ, mıyaŋ nɛ lıı ma. Ŋ lıı ma rɛ dı ma mʊ
a marı kı yaa wıweliye, wıweliye hʊ aa bı sı maakyiye
nyʊgısı. Dı mamaa rɛ aa yaa gɛɛ, ŋ Kuwo sı tıya ma kıŋ
buloŋ ma aa sʊla kı kyɛ ŋ feŋ tıyaŋ.
17 Wıı hʊ ŋ aa bası tıya ma dı ma kı yaa rɛ nyɛ: Ma kyo
dɔmɔŋ.

Yesu bası gɛɛ dʊnıya nala aa haası ʊ bee ʊ hatınna

18 Dı dʊnıya nala rɛ haası ma, ma gyıma anıı ba laa sıya
haası ŋ nɛ.
19 Dı mamaa rɛ fa yaa dʊnıya nala, dʊnıya nala fa sı kyo
ma rɛ weliŋ anıı ba aa kyo dɔmɔŋ gɛɛ. Amɛ ma bee dʊnıya
nala bı yaa kıdıgı. Ŋ lıı ma dʊnıya nala tıyaŋ nɛ, ɛɛ rɛ tıŋ
ba haası ma.
20 Ŋ laa sıya bası tıya ma rɛ anıı yoŋ bı sı wuwo te ʊ
tıına. Ma liisi wıı no na. Ba aa dɔgısı ŋ gɛɛ, gɛɛ tıı rɛ ba sı
dɔgısı ma mɛ. Dı ba aa rɛ fa laa ŋ nyʊwa, ba fa sı laa ma
mɛ nyʊwa.
21 Ba sı yaa wıya no buloŋ akuu ma aa tıŋa ŋ hal wıya.
Ba bı gyıŋ nal hʊ aa tıma ŋ, ɛɛ rɛ tıŋ ba kı yaa gɛɛ.
22 Dı mıyaŋ nɛ fa bı ko bası wıya tıya ba, ba aa yaa
wıbɔmɔ hʊ buloŋ, ŋ fa bı sı wuwo baa dı ba kyogi wıı
buloŋ. Amɛ ŋ foŋ aa ko bası wıya tıya ba wıya, ba bıl bı sı
wuwo baa dı ba fa bı gyıma.
23 Nal hʊ aa haası ŋ, tıına haası ŋ Kuwo mɛ rɛ.
24 Wıya hʊ buloŋ ŋ aa yaa, nal buloŋ bı yaa ba. Dı mıyaŋ
nɛ fa bı yaa ba dı ba na, ba fa bı sı kaŋ wıkyogii buloŋ.
Amɛ ba naa ba buloŋ nɛ aŋ ha haası ŋ bee ŋ Kuwo buloŋ.
25 Ba aa haası ŋ gɛɛ, wıya hʊ buloŋ ba aa saba Wıısı teŋ
tıyaŋ kɔnı yaa wıtıı rɛ. Nyɛ rɛ ba sabı,

'Ŋ bı yaa wıı buloŋ kyogi, ka ba haası ŋ.'
26 Amɛ ŋ sı leŋ dı Wıısı Wiyesi Welii hʊ lıı ŋ Kuwo lee a ko
tuu we ma tıyaŋ. Ʊ sı pɛ ma tıyaŋ a daga ma wıtıı hʊ. Ʊ rɛ
sı marı bası ŋ wıya tıya ma.
27 Ma mɛ sı bası ŋ wıya tıya nala, beewıya ma we ŋ lee rɛ
a lıı saŋa hʊ ŋ aa piile kı daga nala buloŋ.

16

1 Ŋ bası wıya no buloŋ tıya ma rɛ dı ma ta ko mııgı hal
ma laadii tıyaŋ.

2 Ba sı kile ma ta Gyuuma wıkyʊwaldıısı tıyaŋ. Saŋa kıdıgı sı pele, dı nal lɛ ko kpʊ ma kıdıgı buloŋ, ʊ tıına aa bıını anıı Wıısı ŋmanıı rɛ ʊ kı tıŋa gɛɛ.
3 Ba sı yaa ma wıya no buloŋ, beewıya ba bı gyıma ŋ Kuwo, a bı gyıma ŋ mɛ.
4 Ŋ laa sıya bası wıya no buloŋ nɛ a tıya ma, dı saŋa hʊ rɛ ko pele dı wıya no kı yaa, ma sı liisi anıı ŋ gyı bası ba tıya ma rɛ.

Wıısı Wiyesi Welii hʊ tʊma

Ŋ gyı aa we ma lee rɛ tıŋ ŋ bı bası wıya no tıya ma piili hʊ tıyaŋ buloŋ ma aa ko yaa ŋ hatınna.
5 Amɛ nyɛ kɛ, ŋ aa mʊ nal hʊ aa tıma ŋ lee rɛ, aŋka ma kıdıgı buloŋ ha bı pıyɛsı ŋ anıı lee rɛ ŋ kı mʊ?
6 Ŋ aa bası wıya no tıya ma nyɛ, lagılagı no ma tısı kyogo rɛ kıŋkaŋ.
7 Amɛ wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma. Akuu ma wıya, ŋ aa mʊwa rɛ kpıya. Beewıya dı mıyaŋ nɛ bı mʊwa, kyıkyagıl hʊ bı sı ko ma lee. Amɛ dı ŋ ko mʊ ŋ sı ta ʊ dı ʊ ko ma lee.
8 Dı ʊ rɛ yaŋ ko ko, ʊ sı leŋ dı dʊnıya nala gyıma anıı ba nyıya rɛ ba aa baa ba gyıŋ wıı hʊ aa yaa wıbɔŋ, a gyıŋ wıı hʊ aa kpaa ŋmanıı mɛ, abee ba aa baa ba gyıŋ Wıısı sarıya kyɛdiilii hʊ mɛ wıya rɛ.
9 Ba bı gyıŋ wıı hʊ aa yaa wıbɔŋ, beewıya ba bı laa ŋ wıya di.
10 Ba bı gyıŋ wıı hʊ aa kpaa ŋmanıı mɛ beewıya ŋ mııgı kı mʊ ŋ Kuwo lee rɛ, ma bıl bı sı maakyiye na ŋ.
11 Ba bı gyıŋ Wıısı sarıya hʊ kyɛdiilii mɛ wıya beewıya Wıısı foŋ di dʊnıya kuwori (Sıtaanı) sarıya rɛ ʊ tele.
12 Ŋ ha kaŋ wıya yʊga rɛ ŋ aa sı bası tıya ma, amɛ ma bı kaŋ bembii ma aa sı nıı ba buloŋ.
13 Amɛ dı Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa daga ma gɛɛ hʊ Wıısı aa kıya rɛ ko ko, ʊ sı leŋ dı ma gyıŋ wıtıı hʊ buloŋ aa we Wıısı lee. Ʊ bı sı kı bası wıya ʊ tıı dee tıyaŋ, amɛ wıya hʊ buloŋ ʊ aa sı nıı, ba aa rɛ ʊ sı bası. Ʊ mɛ sı daga ma wıya hʊ buloŋ aa sı maakyiye yaa.
14 Wıya hʊ buloŋ ŋ aa kana dı ŋ bası tıya ma, ʊ sı kaŋ ko bası tıya ma dı gɛɛ wuwo leŋ dı nala na ŋ gaŋdarı.
15 Kıŋ hʊ buloŋ ŋ Kuwo a kana yaa ŋ kıŋ nɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ bası tıya ma anıı wıya hʊ buloŋ ŋ aa kana dı ŋ bası, ŋ sı kpa tıya Wiyesi Welii hʊ dı ʊ ko bası tıya ma gɛɛ.”

Tikyogi sı bırımı teŋfıyɛlʊʊ

16 Ɛɛ rɛ Yesu bıl bası tıya ba a baa, “Mʊhʊ sʊwaa, ma bıl bı sı na ŋ, amɛ ʊ kyɛyɛ baŋmana hal, ma bıl sı na ŋ.”

17 Ɛɛ rɛ ʋ hatınna hʋ badɔmɔŋ kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa,
"Wıı no memii rɛ yaa bee? Ʊ bası tıya ma anıı mʋhʋ sʋwaa
á bı sı na ʋ amɛ dı ʋ kyɛyɛ baŋmana hal dı á bıl sı na ʋ. Ʊ
bıl baa ʋ aa sı mʋ ʋ kuwo lee rɛ tıŋ á bıl bı sı na ʋ gɛɛ.
18 Ʊ aa baa kyɛyɛ baŋmana no, ʋ memii rɛ yaa bee? Á bı
gyıŋ wıı no ʋ aa bası memii."
19 Yesu gyıma anıı ba aa kyɛ dı ba pıyɛsı ʋ gyıŋ wıı no
memii rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya ba a baa, "Ŋ aa baa dı mʋhʋ
sʋwaa ma bı sı na ŋ, ka dı kyɛyɛ baŋmana hal dı ma bıl na
ŋ hʋ wıya rɛ ma kı pıyɛsı dɔmɔŋ nyɛ koo?
20 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, ma sı wii gʋwagı sınııl, amɛ
dʋnıya nala tenni kɛ sı fıyɛlı. Ma tısı sı kyogi, amɛ ma
tıkyogi hʋ sı mııgı bırımı teŋfıyɛlʋʋ.
21 Dı haaŋ halʋllı-luwol lɛ ko kı wıı, ʋ tıya aa kyogi rɛ,
beewıya ʋ gyıma tʋwara puu ʋ rɛ. Amɛ dı ʋ rɛ ko lʋl biye
hʋ teŋ, ʋ aa yeŋŋi ʋ tʋwara hʋ buloŋ nɛ, a kuu ʋ aa lʋla
biifalıı wıya.
22 Ɛɛ rɛ ʋ yaŋ kıı ma tıyaŋ mɛ. Nyɛ kɛ, ma tısı kyogo rɛ,
amɛ ŋ bıl sı na ma, a leŋ dı ma tenni fıyɛlı fıyɛlıı hʋ iriŋ
nal buloŋ aa bı sı wuwo leŋ dı ʋ lıı ma kıdıgı buloŋ tıyaŋ.
23 Dı kyɛɛ hʋ rɛ ko pele, ma bı sı pıyɛsı ŋ kı kyɛ wıı buloŋ.
Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma, ŋ Kuwo sı tıya ma kıŋ hʋ buloŋ
ma aa sʋla ʋ kı kyɛ ŋ feŋ tıyaŋ.
24 Abee gyınaŋ, ma ha bı sʋla ʋ a kyɛ kıŋ buloŋ ŋ feŋ
tıyaŋ. Ɛɛwıya, ma yaŋ sʋla ʋ, ʋ sı kpa kıŋ hʋ ma aa sʋla ʋ
kı kyɛ tıya ma dı ma tenni fıyɛlı a mʋ teŋ.
25 Wıya no buloŋ ŋ aa bası tıya ma, namagısı rɛ ŋ kı
maga. Amɛ saŋa kıdıgı sı pele, ŋ bıl bı sı maga namagısı,
ŋ sı bası ŋ kuwo wıya polli tıya ma.
26 Dı haŋ kyɛɛ hʋ rɛ ko pele, ma sı sʋla ʋ kı kyɛ kına ŋ
feŋ tıyaŋ. Ŋ bı baa mıyaŋ nɛ sı sʋla ʋ tıya ma,
27 beewıya ŋ Kuwo tıı mɛ kyo ma rɛ. Ma kyo ŋ nɛ, a laa
ŋ wıya di anıı ŋ lıı ʋ lee rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ʋ mɛ kyo ma gɛɛ.
28 Ŋ lıı ŋ Kuwo lee rɛ a ko tuu dʋnıya. Nyɛ kɛ, ŋ yaŋ sı
lıı dʋnıya no tıyaŋ a mııgı mʋ ŋ Kuwo lee."
29 Ɛɛ rɛ ʋ hatınna hʋ bası tıya ʋ a baa, "Nyɛ kɛ, ı kyaası
bası wıya kı polli rɛ. Ɪ bıl bee maga namagısı.
30 Nyɛ kɛ, á gyıma anıı ı gyıŋ wıı buloŋ aa we nihuwobiŋ
hakıla tıyaŋ nɛ, ɛɛwıya ı bıl bı maga dı ı pıyɛsı nal wıı
buloŋ. Nyɛ leŋ á gyıma anıı ı lıı Wıısı lee rɛ."
31 Ɛɛ rɛ Yesu pıyɛsı ba a baa, "Nyɛ kɛ ma yaŋ laa ŋ wıya
di rɛ koo?
32 Saŋa kıdıgı sı pele, ʋ gba pele mɛ rɛ, dı ma buloŋ fá
pısa mʋ ma dıısı, aŋ ka ŋ dʋŋ. Amɛ ŋ bı sı yaa ŋ dʋŋ
beewıya ŋ Kuwo we ŋ lee rɛ saŋa buloŋ.

33 Ŋ basɪ wɪya no kɪ tɪya ma rɛ, dɪ ŋ beel-ma yaa kɪdɪgɪ
dɪ ma wuwo tɪŋ ŋ tɪyaŋ a na fɪyɛlʊʊ. Dʊnɪya no tɪyaŋ ma sɪ
na tʊwara. Amɛ ma kaŋ ma tɪɪ, beewɪya ŋ yuwo di dʊnɪya
rɛ.”

17

Yesu kyʊwalɪ Wɪɪsɪ tɪya ʊ hatɪnna

1 Yesu aa basɪ wɪya no ko teŋ, ʊ wil deŋ wɪɪsɪnyuu aŋ baa,
“Ŋ Kuwo, saŋa hʊ pele rɛ. Leŋ dɪ dʊnɪya nala na mɪyaŋ ɪ
biye hʊ gaŋdarɪ dɪ ŋ mɛ leŋ dɪ ba na ɪ gaŋdarɪ.
2 Ɪ rɛ kpaa dʊnɪya nala wɪɪ buloŋ dee a we ŋ nosi tɪyaŋ,
dɪ ŋ kpa mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii a tɪya nala hʊ ɪ aa leŋ ba
yaa ŋ hatɪnna.
3 Nala hʊ aa gyɪma anɪɪ ɪ dʊŋ nɛ kɔnɪ yaa Wɪɪsɪ, aŋ pɛ
gyɪŋ mɪyaŋ Yesu Krisita, laataal hʊ mɛ ɪ aa tɪma, ba aa rɛ
kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
4 Ŋ daga ɪ gaŋdarɪ rɛ dʊnɪya tɪyaŋ daha, beewɪya tʊma
hʊ ɪ aa kpaa tɪya ŋ, ŋ tʊŋ ba buloŋ teŋ nɛ.
5 Ŋ kuwo tɪya ŋ gaŋdarɪ ɪ sɪya tɪyaŋ lagɪlagɪ no. Gaŋdarɪ
hʊ ŋ fa aa kana ɪ lee ka ɪ na marɪ dʊnɪya hʊ.
6 Nala hʊ ɪ aa lɪɪ tɪya ŋ dʊnɪya nala tɪyaŋ, ŋ leŋ ba gyɪma
ɪ rɛ. Ba fa yaa ɪ nala rɛ, ka ɪ kpa ba tɪya ŋ. Ba laa ɪ wɪya di
rɛ.
7 Ɛɛwɪya, lagɪlagɪ no, ba gyɪma anɪɪ kɪna hʊ buloŋ ŋ aa
kana lɪɪ ɪ lee rɛ.
8 Duwoso hʊ ɪ aa kpaa tɪya ŋ, ŋ basɪ tɪya ba rɛ. Ba laa di
rɛ a gyɪma anɪɪ wɪtɪɪ rɛ, ŋ kɔnɪ lɪɪ ɪ lee rɛ. Ba laa di mɛ rɛ
anɪɪ ɪ rɛ tɪma ŋ.
9 Nala hʊ ɪ aa lɪɪ tɪya ŋ dʊŋ wɪya rɛ ŋ kɪ sʊla ɪ, beewɪya
ba aa rɛ yaa ɪ nala. Dʊnɪya nala buloŋ wɪya daa ŋ kɪ sʊla
ɪ:
10 Ɪ nala yaa ŋ nala rɛ, ŋ nala mɛ yaa ɪ nala. Ba tɪyaŋ nɛ
ɪ tɪŋa a daga ŋ gaŋdarɪ.
11 Lagɪlagɪ no, ŋ aa ko ɪ lee rɛ, ŋ bɪl bɪ sɪ we dʊnɪya no
tɪyaŋ, amɛ ba kɛ sɪ we dʊnɪya no tɪyaŋ. Ŋ Kuwo, ɪ rɛ maga
dɪ á kyʊwalɪ ɪ abee gyɪrɪma. Kɪ deŋ nala hʊ ɪ aa lɪɪ tɪya ŋ
nyuu weliŋ abee ɪ dee hʊ ɪ aa kpaa tɪya ŋ a leŋ dɪ ba yaa
kɪdɪgɪ, anɪɪ ŋ beel-ɪ aa yaa kɪdɪgɪ gɛɛ.
12 Ŋ fa aa we ba lee, ŋ deŋ ba nyuu rɛ weliŋ abee dee hʊ
ɪ aa kpaa tɪya ŋ. Ŋ fa sɪŋ pɔ ba rɛ a deŋ ba nyuu weliŋ.
Ba kɪdɪgɪ buloŋ bɪ nyʊgɪsa ɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ, see nal hʊ aa
maga dɪ ʊ nyʊgɪsɪ dʊŋ, dɪ gɛɛ leŋ wɪya hʊ ba fa aa saba ɪ
teŋ tɪyaŋ kɔnɪ ko yaa wɪtɪɪ.
13 Lagɪlagɪ no, ŋ aa ko ɪ lee rɛ. Amɛ ŋ ha aa we dʊnɪya
no tɪyaŋ nyɛ, ŋ basɪ wɪya no kɪ tɪya ba rɛ dɪ teŋfɪyɛlʊʊ hʊ
buloŋ ŋ aa kana mɛ we ba tɪyaŋ.

14 Ŋ basɪ ɪ nyʊwa wɪya tɪya ba rɛ. Amɛ dʊnɪya nala ha
haasɪ ba rɛ beewɪya ba bee dʊnɪya nala bɪ yaa kɪdɪgɪ anɪɪ
ŋ bee dʊnɪya nala mɛ aa bɪ yaa kɪdɪgɪ gɛɛ.
15 Ŋ bɪ baa dɪ ɪ lɪɪ ba dʊnɪya no tɪyaŋ, amɛ ŋ aa sʊla ɪ rɛ
dɪ ɪ pɔ ba a lɪɪ ba Sɪtaanɪ nosi tɪyaŋ.
16 Ŋ bee dʊnɪya no nala bɪ yaa kɪdɪgɪ. Ɛɛ tɪɪ rɛ ba mɛ bee
dʊnɪya no nala bɪ yaa kɪdɪgɪ.
17 Tɪŋa ɪ wɪtɪɪ hʊ tɪyaŋ, a lɪɪ ba dɪ ba yaa ɪ tɪɪ nala, ɪ wɪbii
hʊ rɛ yaa wɪtɪɪ. Tɪŋa ɪ wɪbii hʊ aa yaa wɪtɪɪ tɪyaŋ a lɪɪ ba
dɪ ba yaa ɪ tɪɪ nala.
18 Ɛɛ hʊ ɪ aa yaŋ tɪma ŋ, ŋ ko dʊnɪya no, ɛɛ tɪɪ rɛ ŋ mɛ
tɪŋ ba dʊnɪya no tɪyaŋ.
19 Ba wɪya, ŋ kpaa ŋ tɪɪ tɪya ɪ rɛ a kɪ tɪŋa ɪ nyʊwa, dɪ gɛɛ
wuwo leŋ dɪ ba mɛ kpa ba tɪɪ tɪya ɪ a kɪ tɪŋa ɪ nyʊwa abee
wɪtɪɪ.
20 Ŋ bɪ sʊla ɪ kɪ tɪya ba dʊŋ, amɛ ŋ sʊla ɪ kɪ tɪya nala hʊ
buloŋ aa sɪ laa ŋ wɪya hʊ ba aa sɪ basɪ di mɛ rɛ.
21 Ŋ bɪl aa sʊla ɪ rɛ dɪ ɪ leŋ ba buloŋ ko yaa kɪdɪgɪ. Ŋ
kuwo, leŋ dɪ á beel-ba buloŋ yaa kɪdɪgɪ anɪɪ ŋ beel-ɪ aa yaa
kɪdɪgɪ gɛɛ. Leŋ dɪ ba yaa kɪdɪgɪ dɪ dʊnɪya nala laa di anɪɪ
ɪ rɛ kɔnɪ tɪma ŋ.
22 Gaŋdarɪ hʊ ɪ aa kpaa tɪya ŋ, ʊ tɪɪ rɛ ŋ mɛ kpa tɪya ba.
Ŋ yaa gɛɛ rɛ dɪ ba buloŋ yaa kɪdɪgɪ anɪɪ ŋ beel-ɪ buloŋ aa
yaa kɪdɪgɪ gɛɛ.
23 Ŋ we ba lee rɛ, ɪ mɛ we ŋ lee. Leŋ dɪ ba kɔnɪ yaa kɪdɪgɪ,
dɪ gɛɛ leŋ dɪ dʊnɪya nala gyɪma anɪɪ ɪ rɛ kɔnɪ tɪma ŋ. Leŋ
dɪ ba gyɪma anɪɪ ɛɛ hʊ ɪ aa kyo ŋ, ɛɛ tɪɪ rɛ ɪ kyo ba mɛ.
24 Ŋ Kuwo, nala hʊ ɪ aa kpaa tɪya ŋ, ŋ aa kyɛ dɪ ba mɛ we
lee hʊ tɪyaŋ ŋ aa sɪ we rɛ, dɪ ba wuwo na ŋ gaŋdarɪ hʊ ɪ
aa kpaa tɪya ŋ. Ɪ kpaa gaŋdarɪ no tɪya ŋ nɛ beewɪya ɪ kyo
ŋ nɛ aŋ na marɪ dʊnɪya no.
25 Ŋ kuwo, tɪpʊlʊŋ tɪɪna, dʊnɪya nala bɪ gyɪma ɪ, amɛ ŋ
kɛ gyɪma ɪ rɛ. Nala no mɛ gyɪma rɛ anɪɪ ɪ rɛ tɪma ŋ.
26 Ŋ leŋ ba gyɪma ɪ rɛ. Ŋ ha sɪ leŋ dɪ ba marɪ gyɪma ɪ dɪ
gɛɛ leŋ ba kyo ba dɔŋtɪŋsɪ anɪɪ ɛɛ hʊ ɪ aa kyo ŋ, ka dɪ ŋ mɛ
we ba lee.”

18

Ba kaŋ Yesu
Matiwu 26.47-56; Maakɪ 14.43-50; Luka 22.47-53

1 Yesu aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ hʊ ko teŋ, ʊ bee ʊ hatɪnna hʊ sii
kyol fuwonaaŋ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Kidirɔŋ, a mʊ gyʊʊ baga
kɪdɪgɪ tɪyaŋ ba aa pɔɔ olivi tɪɪsɪ.
2 Gyudasɪ, nal hʊ aa ko kpa Yesu yallɪ hʊ gyɪ gyɪŋ baga
no lee rɛ, beewɪya ba bee Yesu gyɪ aa kɪ mʊ doŋ nɛ saŋa
buloŋ.

3 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee
Farasiima hʊ sii lɪɪ Roma laalyuwolo badɔmɔŋ abee
Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ pʊpɔɔlɔ badɔmɔŋ, dɪ Gyudasɪ kaŋ ba
mʊ dɪ ba kaŋ Yesu. Ba gyɪ nyʊgɪlɪ ba bakɪna rɛ, aŋ kolo
fɪŋtɪŋsɪ abee kapɪla.
4 Yesu gyɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ buloŋ ba aa sɪ yaa ʊ rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ lɪɪ
kyeŋ ba a pɪyɛsɪ ba a baa, "Aŋnɛ rɛ ma kɪ kyɛ?"
5 Ɛɛ rɛ ba baa, "Yesu aa lɪɪ Nazarɛti rɛ á kɪ kyɛ." Ɛɛ rɛ Yesu
basɪ tɪya ba a baa, "Mɪyaŋ nɛ nyɛ." Gyudasɪ, gyambatɪɪna
hʊ mɛ fa pɛɛ ba tɪyaŋ nɛ a sɪŋ doŋ.
6 Yesu aa basɪ baa mɪyaŋ nɛ nyɛ, ba mɪɪgɪ mʊ hal, a lɪɪ
tele.
7 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ ba a baa, "Aŋnɛ rɛ ma kɪ kyɛ?" Ba
baa, "Yesu aa lɪɪ Nazarɛti."
8 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, "Ŋ foŋ basɪ tɪya ma rɛ
anɪɪ mɪyaŋ nɛ nyɛ. Dɪ mɪyaŋ kɛ rɛ ma kɪ kyɛ, ma leŋ dɪ ŋ
hatɪnna no kɛ kɪ mʊ."
9 Ʊ basɪ gɛɛ rɛ dɪ wɪɪ hʊ ʊ fa aa laa sɪya basɪ kɔnɪ ko yaa
wɪtɪɪ. Ʊ fa baa "Ŋ kuwo, nala hʊ buloŋ ɪ aa lɪɪ tɪya ŋ, ba
kɪdɪgɪ buloŋ bɪ nyʊgɪsa."
10 Dɪ Siimɔŋ Piita fa kol takoobii doŋ. Ɛɛ rɛ ʊ tʊʊrɪ, a
ŋmaŋ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ kɪdɪgɪ yoŋ ba
aa yɪrɪ Malku noduu dɪgɪŋ a kyɔl.
11 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya Piita a baa, "Kpa ɪ takoobii hʊ tʊʊ ʊ
tʊʊl tɪyaŋ. Ɪ bɪɪna anɪɪ ŋ bee kyɛ dɪ ŋ na tʊwara hʊ ŋ kuwo
aa kpaa bine ŋ nɛ koo?"

Ba kaŋ Yesu mʊ Anaasɪ sɪya

12 Ɛɛ rɛ Roma laalyuwolo hʊ abee ba nɪhɪyawʊ abee
Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ pʊpɔɔlɔ kaŋ Yesu, a vʊwa ʊ,
13 a laa sɪya kana ʊ mʊ Anaasɪ lee. Anaasɪ fa yaa Kayifasɪ
hɪɪla rɛ. Haŋ bɪna hʊ, Kayifasɪ rɛ fa yaa Gyuuma wɪɪkyʊwal
sɪlaala nɪhɪyasɪ buloŋ nɪhɪyawʊ.
14 Kayifasɪ no rɛ gyɪ basɪ tɪya Gyuuma nɪhɪyasɪ anɪɪ dɪ
nɪdɪgɪ rɛ laa paalʊʊ no nala buloŋ nyuu sʊba, ʊ rɛ sɪ kpɪya
ba paalʊʊ hʊ nala buloŋ aa sɪ sʊba.

Piita tʊwa anɪɪ ʊ bɪ gyɪŋ Yesu
Matiwu 26.69-70; Maakɪ 14.66-68; Luka 22.55-57

15 Siimɔŋ Piita bee Yesu hatɪnna hʊ kɪdɪgɪ gyɪ tɪŋ Yesu hal
lɛ. Wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ gyɪ gyɪŋ haŋ hatɪnnɪ hʊ
rɛ weliŋ. Ɛɛwɪya, ʊ kɛ gyɪ tɪŋ Yesu hal a gyʊʊ gyaŋwuwo
hʊ rɛ.
16 Ka Piita kɛ sɪŋ paga hʊ nyʊwa tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnnɪ
no mɪɪgɪ lɪɪ, a basɪ wɪya tɪya haŋtolibiye hʊ aa pɔɔ paga hʊ
nyʊwa, aŋ kaŋ Piita ko gyʊʊ.

17 Ɛɛ rɛ haŋtolibiye hʊ aa sɪŋ pɔ paganyʊwa hʊ pɪyɛsɪ
Piita a baa, “Ka ɪ yaa baal no hatɪnna hʊ kɪdɪgɪ rɛ?” Ɛɛ rɛ
Piita baa, “Aayɪ, ŋ bɪ yaa ba kɪdɪgɪ.”
18 Saŋa no tɪyaŋ waal gyɪ we doŋ nɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ dɪya hʊ
tʊŋtʊnna abee Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ pʊpɔɔlɔ we diŋ a sɪŋ
gol a kɪ wiyeni. Nyɛ rɛ Piita mɛ mʊ sɪŋ ba lee a kɪ wiyeni
diŋ hʊ.

Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ pɪyɛsɪ Yesu wɪya
Matiwu 26.59-66; Maakɪ 14.55-64; Luka 22.66-71

19 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ pɪyɛsɪ
Yesu ʊ hatɪnna hʊ wɪya abee wɪya hʊ ʊ fa aa dagɪ.
20 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ɲ bɪ lʊwɔlɪ basɪ wɪɪ buloŋ a tɪya nal
buloŋ. Ɲ aa sɪŋ lɪgyalɪɪ tɪyaŋ nɛ a basɪ wɪya kɪ tɪya nala.
Ɲ aa kɪ daga nala Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ nɛ abee
Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ lee hʊ nala aa kɪ laŋŋɪ.
21 Bee rɛ yaŋ tɪŋ ɪ kɪ pɪyɛsɪ ŋ nyɛ? Pɪyɛsɪ nala hʊ aa nɪɪ
wɪya hʊ ŋ aa basa, dɪ ba daga ɪ. Beewɪya ba gyɪŋ wɪya hʊ
ŋ aa basa rɛ.”
22 Yesu aa basɪ gɛɛ, Wɪɪkyʊwaldɪɪbal pʊpɔɔlɔ hʊ kɪdɪgɪ
ŋmaa ʊ kyaŋkpaŋ tɪyaŋ aŋ baa, “Aŋnɛ rɛ yaa ɪ, ɪ basɪ wɪya
nyɛ kɪ tɪya Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ?”
23 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Dɪ mɪyaŋ nɛ basɪ wɪɪ kyogi, ʊ maga dɪ
ɪ basɪ dɪ nal buloŋ nɪɪ rɛ. Amɛ dɪ wɪɪ hʊ ŋ aa basa rɛ yaa
wɪtɪɪ, bee rɛ tɪŋ ɪ leŋ ba ŋmaa ŋ kyaŋkpaŋ?”
24 Ɛɛ rɛ Anaasɪ ha leŋ Yesu vʊwa gɛɛ, ka ʊ leŋ ba kana ʊ
mʊ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ Kayifasɪ lee.

Piita bɪl tʊwa anɪɪ ʊ bɪ gyɪŋ Yesu
Matiwu 26.71-75; Maakɪ 14.69-72; Luka 22.58-62

25 Piita ha gyɪ sɪŋ gyaŋwuwo hʊ tɪyaŋ nɛ a kɪ wiyeni diŋ
hʊ. Ɛɛ rɛ nala hʊ badɔmɔŋ pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ka ɪ mɛ yaa
baal no hatɪnna hʊ kɪdɪgɪ rɛ.” Piita tʊwa a baa, “Aayɪ, ŋ bɪ
yaa ba kɪdɪgɪ.”
26 Dɪ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ yoŋ kɪdɪgɪ
mɛ gyɪ we doŋ. Ʊ gyɪ yaa nal hʊ dɪgɪŋ Piita gyɪ aa ŋmaŋ
kyɔl hʊ lʊllɪ rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ Piita a baa, “Na ŋ gyɪ naa ɪ
bee Yesu no rɛ olivi tɪɪsɪ baga hʊ tɪyaŋ?”
27 Ɛɛ rɛ Piita bɪl tʊwa a baa dɪ aayɪ. Piita aa basɪ gɛɛ ko
teŋ dɪ gyibal wiye.

Ba kaŋ Yesu mʊ Pilato sɪya
Matiwu 27.1-2, 11-14; Maakɪ 15.1-5; Luka 23.1-5

28 Ʊ kyɪkyʊwala pipi, ba sii kaŋ Yesu lɪɪ Kayifasɪ dɪya
tɪyaŋ, a mʊ Pilato dɪya. Pilato rɛ fa laa Roma kuworibal
hʊ naasɪ sɪŋ doŋ paalʊʊ tɪyaŋ. Gyuuma hʊ gyɪ bɪ gyʊʊ

gyaŋwuwo hʋ. Beewɪya ba gyɪ bee kyɛ dɪ ba ko kyogi ba sɪna, ka dɪ ba wuwo di Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ Kyɛbal kɪdiiliye hʋ.
29 Ɛɛ rɛ Pilato ko lɪɪ pɪyɛsɪ ba a baa, “Wɪbee rɛ ma baa
baal no yaa kyogi?”
30 Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʋ a baa, “Dɪ ʋ rɛ fa bɪ yaa wɪɪ kyogi,
á fa bɪ sɪ kana ʋ ko ɪ lee.”
31 Ɛɛ rɛ Pilato basɪ tɪya ba a baa, “Ɛɛ kɛ, ma kana ʋ mʋ
di ʋ sarɪya ma tɪɪ lesiri tɪyaŋ.” Ɛɛ rɛ ba basɪ tɪya ʋ a baa,
“Mamaa Roma nala bɪ tɪya ma ŋmanɪɪ dɪ á kpʋ nal buloŋ”.
32 Wɪya no buloŋ yaa rɛ dɪ wɪya hʋ buloŋ Yesu aa basa a
mʋ tile ɛɛ hʋ ʋ aa sɪ sʋba kɔnɪ koo yaa wɪtɪɪ.
33 Ɛɛ rɛ Pilato mɪɪgɪ gyʋʋ dɪya, aŋ leŋ ba kaŋ Yesu ko ʋ
sɪya ʋ pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ɪ rɛ yaa Gyuuma kuwori hʋ?”
34 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ɪ tɪɪ rɛ basɪ wɪɪ no koo nal
lɛ basɪ ŋ wɪya tɪya ɪ?”
35 Ɛɛ rɛ Pilato bɪl baa, “Ɲ bɪ yaa Gyuu. Ɪ tɪɪ nala abee ma
wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ rɛ kana ɪ ko we ŋ nosi tɪyaŋ.
Wɪbee rɛ ɪ yaa kyogi?”
36 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ɲ koro tuwo dʋnɪya no tɪyaŋ. Dɪ ŋ
koro rɛ fa we dʋnɪya no tɪyaŋ, ŋ nala fa sɪ yuwo laa ŋ, dɪ
Gyuuma ta wuwo kana ŋ. Amɛ ŋ koro tuwo daha.”
37 Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ɪ yaŋ yaa kuwori rɛ koo?”
Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Ɪ tɪɪ rɛ basa. Wɪdɪgɪ dʋŋ wɪya rɛ ŋ kuu ko,
ba lʋla ŋ dʋnɪya no tɪyaŋ. Wɪɪsɪ wɪtɪɪ hʋ rɛ ŋ ko dɪ ŋ basɪ
tɪya nala. Nal hʋ buloŋ aa kyɛ wɪtɪɪ no, ʋ tɪɪna aa gyegile
nɪɪ ŋ nyʋwa rɛ.”
38 Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Wɪtɪɪ rɛ yaa bee?”

Nala hʋ baa dɪ ba kpʋ Yesu
Matiwu 27.15-31; Maakɪ 15.6-20; Luka 23.13-25

Ɛɛ rɛ Pilato mɪɪgɪ lɪɪ Gyuuma hʋ lee a basɪ tɪya ba a baa,
“Ɲ bɪ naa wɪɪ hʋ baal no aa yaa a maga dɪ ŋ kpa kyogisi
tɪya ʋ.
39 Amɛ bɪna kɛ buloŋ, dɪ Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ Kyɛbal hʋ rɛ ko
pele, ŋ aa kuu ma wɪya rɛ aa lɪɪ nala hʋ ba aa kaŋ tɔ dɪya
tɪyaŋ nɪdɪgɪ a ta, anɪɪ ma lesiri aa daga gɛɛ. Ma aa kyɛ dɪ
ŋ kpa Gyuuma kuwori hʋ rɛ ta koo?”
40 Ɛɛ rɛ ba nɔsɪ a baa, “Aayɪ, baal no kɛ daa! Lɪɪ Barabaasɪ
ta tɪya ma. (Barabaasɪ gyɪ yaa nɪbɔŋ nɛ ba kaŋ tɔ dɪyaŋ.)”

19

1 Ɛɛ rɛ Pilato leŋ ba kaŋ Yesu a vɪɪrɪ ʋ,
2 ka laalyuwolo hʋ kpa sɔsɪ sʋwa nyupugi aa kɪɪ kuwori
nyupugi, a kpa kyige ʋ, aŋ kpa gafɪyaŋdolii kɪdɪgɪ laalɪ ʋ,
3 aŋ aa villi mʋ kɪ kyʋwalɪ ʋ a baa, “Gyuuma kuwori,
Wɪɪsɪ sɪ tɪya ɪ mɪɪbodolii!” Aŋ aa ŋmaa ʋ kyaŋkpaŋ tɪyaŋ.

4 Ɛɛ rɛ Pilato bɪl mɪɪgɪ lɪɪ gyamaa hʊ lee a basɪ tɪya ba
a baa, “Ma deŋ na, ŋ sɪ kana ʊ ko lɪɪ ma lee dɪ ma gyɪma
anɪɪ ŋ kɛ bɪ naa wɪɪ buloŋ baal no aa yaa a maga dɪ ŋ kpa
kyogisi tɪya ʊ.”
5 Ɛɛ rɛ ba kaŋ Yesu ko lɪɪ dɪ ʊ ha kyige sɔsɪ nyupugi hʊ
abee gafɪyaŋdolii hʊ ba aa kpaa laalɪ ʊ. Ɛɛ rɛ Pilato basɪ
tɪya ba a baa, “Baal hʊ rɛ nyɛ.”
6 Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ abee
Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ pʊpɔɔlɔ aa naa ʊ, ba kyɪɪrɪ yʊga
a baa, “Ma kpaasɪ ʊ mal daagarɪɪ tɪyaŋ.” Ɛɛ rɛ Pilato basɪ
tɪya ba a baa, “Ma tɪɪ kana ʊ mʊ kpaasɪ mal daagarɪɪ tɪyaŋ.
Ŋ kɛ bɪ naa wɪɪ hʊ ʊ aa yaa a maga dɪ ŋ kpa kyogisi tɪya
ʊ.”
7 Ɛɛ rɛ Gyuuma hʊ bɪl baa, “Ʊ kaŋ ʊ tɪɪ kɪ yɪrɪ Wɪɪsɪ Biye
rɛ. Á mɪrɪsɪ daga anɪɪ nal hʊ buloŋ ko yaa gɛɛ, ʊ tɪɪna maga
dɪ ba kpʊ ʊ rɛ.”
8 Pilato aa nɪɪ ba aa basɪ gɛɛ, kambɪŋ marɪ kana ʊ anɪɪ ʊ
aa sɪ kpa kyogisi tɪya Yesu.
9 Ɛɛ rɛ ʊ bɪl mɪɪgɪ gyʊʊ dɪya hʊ a pɪyɛsɪ Yesu a baa, “Lee
rɛ ɪ lɪɪ?” Amɛ Yesu bɪ laa wɪɪ buloŋ basɪ.
10 Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Ɪ bee tɔgɪmɪ ŋ? Ɪ bɪ gyɪma
anɪɪ ŋ kaŋ dee rɛ ŋ aa sɪ wuwo kpa ɪ ta, a bɪl kaŋ dee mɛ ŋ
aa sɪ wuwo leŋ dɪ ba kpaasɪ ɪ mal daagarɪɪ tɪyaŋ koo?”
11 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Ɪ fa bɪ sɪ kana ŋ dee dɪ
Wɪɪsɪ fa bɪ tɪya ɪ gɛɛ dee. Amɛ nala hʊ aa kana ŋ ko we ɪ
nosi tɪyaŋ wɪbɔŋ nɛ yʊga a te wɪbɔŋ buloŋ.”
12 Pilato aa nɪɪ gɛɛ, ʊ fa kɪ kyɛ dɪ ʊ kpa Yesu ta. Ɛɛ rɛ
Gyuuma hʊ bɪl kyɪɪrɪ yʊga a baa, “Dɪ ɪ rɛ ko kpa ʊ ta, ɪ
bɪl bɪ yaa á paalʊʊ kuworibal Siiza kyana. Beewɪya nal hʊ
buloŋ aa kaŋ ʊ tɪɪ kɪ yɪrɪ kuwori, ʊ tɪɪna yaa kuworibal hʊ
dɔŋ nɛ.”
13 Pilato aa nɪɪ gɛɛ, ʊ kaŋ Yesu ko lɪɪ, aŋ mʊ hɔŋ ʊ sarɪdi-
kpasa nyuu tɪyaŋ. Bʊwa rɛ ba fa kpa marɪ kuwori kpasa
hʊ lɪsɪnɪɪ a kaŋ doŋ kɪ yɪrɪ Gabata Hiiburu taal tɪyaŋ.
14 Saŋa no tɪyaŋ dɪ wɪɪsɪ gyɪ maga nyutʊtʊʊ rɛ. Kyɛɛ no rɛ
Gyuuma aa yaa siri, a sii ʊ sɪgballɪya, ba di Dɪɪsɪ-parɪ-banɪɪ
Kyɛbal hʊ. Ɛɛ rɛ Pilato basɪ tɪya ba a baa, “Ma kuwori hʊ
rɛ nyɛ.”
15 Ɛɛ rɛ ba marɪ kyɪɪrɪ yʊga a baa, “Kpʊ ʊ! Kpʊ ʊ! Kpaasɪ
ʊ mal daagarɪɪ tɪyaŋ.” Ɛɛ rɛ Pilato pɪyɛsɪ ba a baa, “Ma aa
kyɛ dɪ ŋ kpaasɪ ma kuwori hʊ daagarɪɪ tɪyaŋ nɛ koo?” Ɛɛ rɛ
Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ baa, “Á bɪ kaŋ kuwori
buloŋ a pɛ Siiza, á kuworibal hʊ tɪyaŋ.”
16 Ɛɛ rɛ Pilato kpa Yesu tɪya ba dɪ ba kaŋ mʊ kpaasɪ mal
daagarɪɪ tɪyaŋ.

Ba kpaasɪ Yesu mal daagarɪɪ tɪyaŋ
Matiwu 27.32-44; Maakɪ 15.21-32; Luka 23.26-43

17 Ɛɛ rɛ laalyuwolo hʋ laa ʋ a kana ʋ kɪ mʋ. Ba kaŋ Yesu
ko kɪ lɪɪ dɪ ʋ baasɪ ʋ tɪɪ daagarɪɪ rɛ, ɛɛ rɛ ba mʋ pele lee hʋ
ba aa kyɛ dɪ ba kpaasɪ ʋ. Doŋ feŋ nɛ yaa Golgota, Hiiburu
taal tɪyaŋ. Golgota memii rɛ yaa nyukuŋkogilo.
18 Doŋ tɪyaŋ nɛ ba kpaasɪ Yesu mal daagarɪɪ hʋ tɪyaŋ. Ba
fa kpaasɪ nala balɪya mɛ rɛ daagarɪya balɪya nyuni tɪyaŋ a
pɛ Yesu tɪyaŋ. Kɪdɪgɪ we ʋ noduu dɪɪlaŋ, kɪdɪgɪ mɛ we ʋ
nogɔbɔ dɪɪlaŋ.
19 Ɛɛ rɛ Pilato leŋ ba sabɪ mal Yesu daagarɪɪ hʋ nyuu tɪyaŋ
a baa, "Yesu aa lɪɪ Nazarɛti, Gyuuma kuwori hʋ."
20 Gyuuma gyɪ yʋga a karɪmɪ wɪɪ no beewɪya lee hʋ ba gyɪ
aa kpaasɪ Yesu mal daagarɪɪ hʋ tɪyaŋ gyɪ kpaga Gyerusalɛm
nɛ. Pilato gyɪ leŋ ba sabɪ wɪɪ no Hiiburu abee Laatɪn abee
Giriki taanɪ tɪyaŋ nɛ.
21 Ɛɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ basɪ tɪya
Pilato anɪɪ ʋ ta saba a baa dɪ Gyuuma kuwori rɛ nyɛ, amɛ dɪ
ʋ sabɪ a baa dɪ baal no rɛ baa dɪ ʋ rɛ yaa Gyuuma kuwori.
22 Ɛɛ rɛ Pilato baa, "Wɪɪ hʋ ŋ foŋ aa saba, ŋ bɪl bɪ kaŋ kɪ
bɪrɪmɪ."
23 Laalyuwolo hʋ aa kpaasɪ Yesu mal daagarɪɪ hʋ tɪyaŋ
ko teŋ, ba paa ʋ gannɪ a kaŋ kpaa leye banaa. Laalyuwol
buloŋ di lɪdɪgɪ. Ɛɛ rɛ ka ba kpa ʋ gadolii hʋ mɛ. Gasɪdɪgɪ
rɛ ba fa kpa sʋwa ʋ buloŋ.
24 Ɛɛ rɛ laalyuwolo hʋ basɪ tɪya dɔmɔŋ a baa, "Ma ta leŋ
dɪ á kaŋ gal hʋ kɪyɛsɪ, ma leŋ dɪ á yuwo gbaŋŋa, a na nal
hʋ aa sɪ di ʋ." Ba yaa wɪɪ no dɪ wɪya hʋ ba fa aa saba Wɪɪsɪ
teŋ tɪyaŋ ko yaa wɪtɪɪ rɛ. Ba fa saba abaa,

"Ba paa ŋ gannɪ kpaa dɔmɔŋ nɛ
aŋ kuu ŋ gadolii hʋ wɪya a yuwo gbaŋŋa."
Ɛɛ tɪɪ rɛ laalyuwolo hʋ mɛ kɔnɪ yaa.

25 Yesu nɪɪna, abee Yesu ʋ naa nɪɪna toluu abee Kulopasi
haaŋ Mɛɛrɪ, abee Mɛɛrɪ Magidalina fa sɪŋ kpaga Yesu
daagarɪɪ hʋ rɛ.
26 Yesu aa naa ʋ naa abee ʋ hatɪnnɪ hʋ wɪya ʋ fa aa kyo
kɪŋkaŋ dɪ ba sɪna, ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ʋ naa a baa, "Ŋ naa, ɪ
biibaal lɛ nyɛ."
27 Aŋ bɪl basɪ tɪya ʋ hatɪnnɪ hʋ mɛ a baa, "ɪ naa rɛ nyɛ."
A lɪɪ haŋ saŋa hʋ tɪyaŋ, ʋ hatɪnnɪ hʋ kaŋ Yesu nɪɪna mʋ ʋ
dɪya a kɪ deŋ ʋ.

Yesu sʋba
Matiwu 27.45-56; Maakɪ 15.33-41; Luka 23.44-49

28 Yesu gyɪ gyɪma anɪɪ nyɛ kɛ ʋ tʋŋ tʋma hʋ ʋ kuwo aa
kpaa tɪya ʋ teŋ nɛ. Ɛɛ rɛ ʋ baa "Nɪɪnyʋwasɪ kana ŋ nɛ."

Nyɛ leŋ wıya hʋ ba aa sabı bıŋ Wıısı teŋ tıyaŋ ko yaa wıtıı rɛ.
29 Dı sıkyaakyaa mɛ gyı suu gbaha a sıŋ doŋ. Ɛɛ rɛ ba
kpa gbara a sına sıŋ hʋ tıyaŋ, a kpa kaakelii lıı gbara hʋ a
kaŋ gyıŋ dige ʋ nyʋʋpine.
30 Yesu aa lamısı sıŋ hʋ ko teŋ, ɛɛ rɛ ʋ baa, “Wıı buloŋ
tene rɛ!” Aŋ kaŋ ʋ nyuu kyugili a sʋba.
31 Kyɛɛ no dı Gyuuma hʋ mɛ aa yaa ba siri, beewıya ʋ
sıgballıya rɛ sı yaa Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʋ. Kyɛwiyesii
hʋ mɛ kyɛɛ rɛ gɛɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ba gyı bee kyɛ dı nala hʋ saga
daagarıya hʋ nyuu haŋ kyɛbal hʋ. Nyɛ rɛ ba mʋ sʋla Pilato
dı ʋ leŋ dı laalyuwolo hʋ mʋ bori ba naası aŋ lallı ba tuu
daagarıya hʋ tıyaŋ.
32 Ɛɛ rɛ laalyuwol hʋ mʋ ŋmaa baala hʋ ba aa kpaasa a
pɛ Yesu tıyaŋ naası bori.
33 Ba aa ko Yesu lee dı ʋ sʋba. Ɛɛ wıya ba gyı bı bori ʋ
naası kɛ.
34 Amɛ laalyuwol hʋ kıdıgı kpa ʋ tiŋ a kyɔgɔ Yesu logiŋ
luri. Ɛɛ rɛ kyal abee nıı gyaa lıı gyaası.
35 Mıyaŋ nal hʋ aa bası wıya no buloŋ kɛ naa ba rɛ abee
ŋ sıı. Wıya no buloŋ mɛ ŋ aa bası kɔnı yaa wıtıı rɛ. Ɲ tıı
gyıma anıı ŋ bee nyıya wıya. Daŋsıya no rɛ ŋ di, dı ɛɛ leŋ
dı ma mɛ wuwo laa di.
36 Wıya no buloŋ yaa rɛ dı wıya hʋ ba aa saba Wıısı teŋ
tıyaŋ ko yaa wıtıı. Ba saba a baa,
“Ba bı sı bori ʋ hogidıgı mɛ.”
37 Wıısı teŋ logiŋ kıdıgı tıyaŋ, ba bıl basa rɛ anıı nala sı
deŋ nal hʋ logiŋ ba aa kyɔgɔ.

Ba hogo Yesu
Matiwu 27.57-61; Maakı 15.42-47; Luka 23.50-56

38 Baal kıdıgı rɛ gyı we doŋ ba kı yırı Gyosɛfʋ, a lıı
Arimatiya. Ʋ fa yaa Yesu hatınna kıdıgı rɛ. Amɛ ʋ fa kaŋ ʋ
tıı faŋa rɛ Gyuuma nıhıyası hʋ wıya. Yesu aa ko sʋba, ɛɛ
rɛ ʋ mʋ sʋla Pilato dı ʋ leŋ dı ʋ mʋ kpa Yesu. Nyɛ rɛ Pilato
tıya ʋ ŋmanıı ʋ mʋ kpa ʋ.
39 Ɛɛ rɛ Nikodemu nal hʋ gyı aa laa sıya mʋ Yesu lee
tebine hʋ mɛ sii tıŋ Gyosɛfʋ hal ba mʋ. Nikodemu gyı kpaa
tıınaaluliye badɔmɔŋ ba aa yırı mɛɛ abee alɔɔsı rɛ a marı
kına badɔmɔŋ dı ʋ kaŋ mʋ tısı Yesu teŋbii dı ʋ ta pʋw lagı.
Kına no yohuŋ gyı maga nihuwobiŋ piliŋ yohuŋ nɛ.
40 Ba balıya rɛ gyı mʋʋ kpa Yesu teŋbii, a kpa kına hʋ
ʋ aa mara tısı ʋ aŋ kpa gapʋlʋŋ, a bɔ tɔ ʋ, anıı Gyuuma
sʋʋnı hogii lesiri aa daga gɛɛ.
41 Dipolo kıdıgı rɛ fa we lee hʋ tıyaŋ ba gyı aa kpaası Yesu
mal daagarıı hʋ tıyaŋ. Dipolo hʋ tıyaŋ, bʋbʋwa kıdıgı rɛ
fa we doŋ, ba ha bı maakyiye hogo nal buloŋ doŋ.

42 Akuu ʊ sɪgballɪya aa sɪ yaa Gyuuma kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ wɪya, ka bʊbʊwa no mɛ gyɪ aa kpaga doŋ wɪya, ba gyɪ kpa Yesu hogo ʊ tɪyaŋ.

20

Yesu sii sʊʊ tɪyaŋ
Matiwu 28.1-8; Maakɪ 16.1-8; Luka 24.1-12

1 Alahadi kyɛɛ sɪgballɪnyʊwa pipi, Mɛɛrɪ Magidalina sii foŋ mʊ bʊwa hʊ lee. Ʊ mʊwa dɪ dabʊyɪ hʊ ba aa kpaa tɔ bʊwa hʊ suro.
2 Nyɛ rɛ ʊ mɪɪgɪ fá mʊ Siimɔŋ Piita abee Yesu hatɪnnɪ hʊ Yesu fa aa kyo kɪŋkaŋ hʊ lee, a basɪ tɪya ba a baa, “Ba lɪɪ á Tɪɪna Yesu bʊwa hʊ tɪyaŋ nɛ. Ka á bɪ gyɪŋ lee hʊ ba aa kpaa ʊ biŋ.”
3 Ɛɛ rɛ Piita bee Yesu hatɪnnɪ-kyoolii hʊ gyɪ sii fá kɪ mʊ bʊwa hʊ lee.
4 Nyɛ rɛ kɪdɪgɪ hʊ tɪɪna fá kaŋ Piita ta, aŋ laa sɪya fá mʊ pele bʊwa hʊ lee.
5 Amɛ ʊ gyɪ bɪ gyʊʊ bʊwa hʊ tɪyaŋ. Ʊ gyɪ tuu luŋ nɛ a deŋ na dɪ Yesu lɪŋe hʊ dʊŋ pɪŋ bʊwa hʊ tɪyaŋ.
6 Amɛ Piita kɛ aa tɪŋ hal ko, ʊ bɪl bɪ gyegile aŋ mʊ gyʊʊ bʊwa hʊ a na dɪ Yesu lɪŋe hʊ dʊŋ pɪna.
7 Ka gal hʊ ba fa aa kpaa vʊwa Yesu nyuu mɛ kulo pɪŋ ʊ dʊŋ.
8 Ɛɛ rɛ nal hʊ aa laa sɪya mʊ bʊwa hʊ lee mɛ mʊ gyʊʊ bʊwa hʊ tɪyaŋ a na wɪɪ hʊ aa yaa, a laa di anɪɪ Yesu kɔnɪ sii sʊʊ tɪyaŋ nɛ.
9 Amɛ ba ha gyɪ bɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ ba fa aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ memii anɪɪ ʊ maga dɪ Yesu sii sʊʊ tɪyaŋ nɛ.

Yesu kaŋ ʊ tɪɪ ko daga Mɛɛrɪ Magidalina
Matiwu 28.9-10; Maakɪ 16.9-11

10 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnna hʊ mɪɪgɪ mʊ bee.
11 Ka Mɛɛrɪ Magidalina ha sɪŋ bʊwa hʊ logiŋ a kɪ wii. Ʊ aa wii gɛɛ rɛ aŋ tuu luŋ dɪ ʊ deŋ bʊwa hʊ tɪyaŋ,
12 dɪ ʊ naa malɪkasɪ balɪya bʊwa hʊ tɪyaŋ dɪ ba laalɪ gapʊllɪ a hɔŋ lee hʊ Yesu fa aa pɪna. Kɪdɪgɪ hɔŋ Yesu nyuu fa aa mʊʊ lee hʊ rɛ, ka kɪdɪgɪ mɛ hɔŋ ʊ naasɪ fa aa mʊʊ lee hʊ.
13 Nyɛ rɛ ba pɪyɛsɪ ʊ a baa, “Haŋtolibiye, bee rɛ tɪŋ ɪ kɪ wii?” Ɛɛ rɛ ʊ baa, “Ba kpaa ŋ Tɪɪna bʊwa hʊ tɪyaŋ nɛ, ka ŋ bɪ gyɪŋ lee hʊ ba aa kpaa ʊ mʊ biŋ.”
14 Ɛɛ rɛ ʊ mɪɪgɪ dɪ ʊ bɪrɪmɪ, dɪ ʊ naa Yesu dɪ ʊ sɪŋ doŋ. Amɛ Mɛɛrɪ fa bɪ gyɪma anɪɪ Yesu rɛ gɛɛ.
15 Ɛɛ rɛ Yesu mɛ pɪyɛsɪ Mɛɛrɪ a baa, “Haŋtolibiye, bee rɛ tɪŋ ɪ kɪ wii? Kɪbee rɛ ɪ kɪ kyɛ?” Mɛɛrɪ fa bɪɪna anɪɪ baal hʊ

aa deŋ dipolo hʋ rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Nɪhɪyawʋ, dɪ ɪ rɛ kpa ʋ, daga ŋ lee hʋ ɪ aa kana ʋ mʋ biŋ, dɪ ŋ mʋ kpa ʋ.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu yɪrɪ ʋ feŋ a baa, “Mɛɛrɪ”. Nyɛ rɛ Mɛɛrɪ mɪɪgɪ galdaasɪ aŋ basɪ Hiiburu taal tɪyaŋ a baa, “Rabboni” (Rabboni memii rɛ yaa dɪdagɪl.)
17 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Ta dige ŋ, beewɪya ŋ ha bɪ mʋʋ ŋ Kuwo lee. Amɛ mʋ basɪ tɪya ŋ hatɪnna hʋ anɪɪ ŋ mɪɪgɪ kɪ gyɪŋ ŋ Kuwo lee rɛ. Ʊ rɛ yaa ŋ beel-ma buloŋ Kuwo a yaa ŋ beel-ma buloŋ Wɪɪsɪ mɛ.”
18 Ɛɛ rɛ Mɛɛrɪ Magidalina mʋ Yesu hatɪnna hʋ lee, a basɪ tɪya ba a baa dɪ ʋ naa Tɪɪna Yesu rɛ, a basɪ wɪya hʋ mɛ buloŋ ʋ aa basɪ tɪya ʋ a tɪya ba.

Yesu kaŋ ʋ tɪɪ ko daga ʋ hatɪnna
Matiwu 28.16-20; Maakɪ 16.14-18; Luka 24.36-49

19 Haŋ Alahadi hʋ kyɛɛ dɪdaana, ʋ hatɪnna hʋ gyɪ laŋŋa dɪya tɪyaŋ nɛ aŋ kaŋ dimbee hʋ lara, beewɪya ba gyɪ aa fá Gyuuma nɪhɪyasɪ hʋ rɛ. Ɛɛ rɛ Yesu ko sɪŋ ba tʋtʋʋ aŋ baa, “Fɪyɛlʋʋ we ma lee.”
20 Ʊ aa basɪ gɛɛ ko teŋ, ʋ kaŋ ʋ nosi abee ʋ logiŋ daga ba dɪ ba na fʋfʋʋnɪ hʋ. Ʊ hatɪnna hʋ buloŋ tenni gyɪ fɪyɛla rɛ weliŋ ba aa naa Tɪɪna hʋ nyuniŋ.
21 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Fɪyɛlʋʋ we ma lee.” Ŋ Kuwo aa tɪma ŋ gɛɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ ŋ mɛ kɪ tɪŋ ma.
22 Ʊ aa basɪ gɛɛ teŋ, ʋ wiyesi we ba tɪyaŋ aŋ baa, “Ma laa Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ a leŋ dɪ ʋ we ma tɪsɪ tɪyaŋ.
23 Dɪ mamaa rɛ ko kpa nal wɪbɔmɔ kyɛ ʋ, Wɪɪsɪ mɛ sɪ kpa ʋ tɪɪna wɪbɔmɔ kyɛ ʋ. Dɪ mamaa rɛ ko bɪ kpaa nal wɪbɔmɔ kyɛ ʋ, Wɪɪsɪ mɛ bɪ sɪ kpa ʋ tɪɪna wɪbɔmɔ kyɛ ʋ.”

Yesu kaŋ ʋ tɪɪ ko daga Tɔmaasɪ

24 Saŋa hʋ tɪyaŋ Yesu aa kaŋ ʋ tɪɪ ko daga ʋ hatɪnna hʋ, dɪ ʋ hatɪnna hʋ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Tɔmaasɪ kɛ fa tuwo. Ʊ feŋ kɪdɪgɪ mɛ rɛ fa yaa Daalɪyanɪ.
25 Ɛɛ rɛ ʋ hatɪnnɪ-kaalɪya hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, “Á naa á Tɪɪna rɛ.” Ɛɛ rɛ Tɔmaasɪ basɪ tɪya ba a baa, “See dɪ ŋ na habibʋʋsɪ hʋ ʋ nosi tɪyaŋ, a kpa ŋ nonii dige doŋ fʋfʋʋnɪ, a kpa ŋ nonii tʋʋ ʋ logiŋ bʋwa hʋ mɛ tɪyaŋ, ka dɪ ŋ na laa ma wɪɪ hʋ di.”
26 Ʊ kyɛyɛ kyori hal tɪyaŋ, Yesu hatɪnna hʋ bɪl gyʋʋ dɪya a kaŋ dimbee hʋ lara. Saŋa no tɪyaŋ kɛ dɪ Tɔmaasɪ mɛ we ba tɪyaŋ. Ba ko yaa dɪ ba deŋ dɪ Yesu sɪŋ ba tʋtʋʋ aŋ baa, “Fɪyɛlʋʋ we ma lee.”
27 Ɛɛ rɛ ka ʋ basɪ tɪya Tɔmaasɪ a baa, “Kpa ɪ nonii a tʋʋ ŋ noŋ bʋwa hʋ tɪyaŋ aŋ deŋ ŋ nosi na, aŋ kpa ɪ nonii tʋʋ ŋ logiŋ bʋwa hʋ mɛ tɪyaŋ a na. Laa di, ta kɪ yaa sige.”

28 Ɛɛ rɛ Tɔmaasɪ baa, “I rɛ yaa ŋ tɪɪna abee ŋ Wɪɪsɪ.”
29 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ʋ baa, “I aa naa ŋ nɛ tɪŋ ɪ laa di nyɛ
koo? Nyusʋŋtɪmma rɛ yaa nala hʋ aa bɪ naa ŋ, aŋ laa ŋ
wɪya di.”
30 Yesu gyɪ yaa wɪmagɪla yʋga rɛ ʋ hatɪnna hʋ sɪɪ tɪyaŋ.
Amɛ wɪya no buloŋ daa ŋ sabɪ we teŋ no tɪyaŋ.
31 Amɛ ŋ sabɪ wɪya no rɛ dɪ ma wuwo laa di anɪɪ Yesu
rɛ yaa Krisita hʋ, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya, a yaa Wɪɪsɪ Biye
mɛ. Dɪ mamaa rɛ laa ʋ wɪya di, ma sɪ kaŋ mɪɪbol aa bɪ kaŋ
tenii.

21

Yesu kaŋ ʋ tɪɪ ko daga ʋ hatɪnna bapɛ

1 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ Yesu gyɪ bɪl kaŋ ʋ tɪɪ ko daga ʋ hatɪnna
badɔmɔŋ fuwo kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Tibeeriya nyʋwa tɪyaŋ.
2 Siimɔŋ Piita abee Tɔmaasɪ, nal hʋ ba fa aa yɪrɪ
Daalɪyanɪ, abee Nataniyɛl fa aa lɪɪ Keena aa we Galili paalʋʋ
tɪyaŋ, abee Zebedi biisi hʋ, abee Yesu hatɪnna hʋ balɪya
buloŋ nɛ gyɪ laŋŋa ka wɪɪ no yaa.
3 Nyɛ rɛ Yesu gyɪ tɪŋa a kaŋ ʋ tɪɪ ko daga ba: Ba gyɪ sɪŋ
fuwo hʋ nyʋwa rɛ. Ɛɛ rɛ Siimɔŋ Piita basɪ tɪya ʋ dɔŋtɪŋsɪ
hʋ anɪɪ ʋ aa mʋ dɪ ʋ kasɪ fuwonamɪɪsɪ rɛ. Ɛɛ rɛ ba buloŋ
baa dɪ ba sɪ tɪŋa ʋ mʋ. Ɛɛ rɛ ba mʋ kpa nɪɪduworiboro a
gyʋʋ nɪɪ hʋ tɪyaŋ, amɛ haŋ tebine hʋ buloŋ ba gyɪ bɪ kaŋ
fuwonaŋ-dɪgɪ mɛ.
4 Ʋ sɪgballɪnyʋwa, Yesu ko sɪŋ nɪɪ hʋ nyʋwa, amɛ ʋ
hatɪnna hʋ gyɪ bɪ gyɪma anɪɪ ʋ rɛ.
5 Ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ ba a baa, “Ŋ kyaŋsɪ, ma ha bɪ kaŋ
fuwonamɪya buloŋ?” Ba baa dɪ aayɪ.
6 Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Ma yuwo ma gyoŋ
hʋ we nɪɪduworiboro hʋ noduu logiŋ dɪɪlaŋ, ma sɪ kasɪ
fuwonamɪɪsɪ.” Ɛɛ rɛ ba yuwo gyoŋ hʋ a kasɪ fuwonamɪɪsɪ
su. Ʋ aa suwo gɛɛ, ba bɪ wuwo dɪ ba gba tarɪ gyoŋ hʋ gyɪŋ.
7 Ɛɛ rɛ Yesu hatɪnnɪ hʋ ʋ fa aa kyo kɪŋkaŋ hʋ basɪ tɪya
Piita a baa, “Á Tɪɪna rɛ basɪ wɪya kɪ ma gɛɛ.” Saŋa no tɪyaŋ
dɪ Piita fa wuri ʋ gal lɛ. Ʋ aa nɪɪ gɛɛ, ʋ kpa ʋ gal hʋ laalɪ, aŋ
lɪɪ nɪɪduworiboro hʋ tɪyaŋ, a gyaa tuu nɪɪ hʋ dɪ ʋ duwori
mʋ Yesu lee.
8 Doŋ bee nɪɪ hʋ nyʋwa fa bɪ boliye. Ʋ fa pele
naaŋsɪɪnyʋwa kɔɔsɪ boto rɛ. Ka Yesu hatɪnna nɪkaalɪya
hʋ aa we nɪɪduworiboro hʋ tɪyaŋ tarɪ gyoŋ hʋ abee
fuwonamɪɪsɪ hʋ ko lɪɪ nɪɪ hʋ nyʋwa.
9 Ba aa ko lɪɪ nɪɪ hʋ nyʋwa, ba na diŋ dɪ fuwonamɪɪsɪ
kyɛbɛ ka ba na paanʋʋ mɛ.

10 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma lɪɪ fuwonamɪɪsɪ hʋ
badɔmɔŋ ma aa kasa lagɪlagɪ no hʋ a kaŋ ko.”
11 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ Piita mɪɪgɪ mʋ pɛ ba tarɪ gyoŋ hʋ ko
gyɪŋ dogimo, dɪ fuwonamɪɪbala suwo. Fuwonamɪɪsɪ hʋ
fa yaa kɔɔ abee mɔllɪbalɪya abee fi abee boto rɛ. Abee
fuwonamɪɪsɪ hʋ gyɪ aa yʋga gɛɛ buloŋ amɛ gyoŋ hʋ gyɪ
bɪ kɪyɛsa.
12 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ba a baa, “Ma ko bɪllɪ nyʋwa.” Ʋ aa
basɪ gɛɛ, ʋ hatɪnna hʋ kɪdɪgɪ buloŋ gyɪ bɪ wuwo dɪ ʋ pɪyɛsɪ
baa “Aŋnɛ rɛ yaa ɪ.” Beewɪya ba buloŋ gyɪma anɪɪ Tɪɪna
hʋ rɛ.
13 Ɛɛ rɛ Yesu kaŋ paanʋʋ hʋ kpaa tɪya ba, a kpaa
fuwonamɪɪsɪ hʋ mɛ tɪya ba.
14 Ʋ aa sii sʋʋ tɪyaŋ, ʋ bʋto rɛ yaŋ nyɛ ʋ aa kaŋ ʋ tɪɪ ko
daga ʋ hatɪnna.

Yesu basɪ wɪya tɪya Piita

15 Ba aa dii kɪna hʋ ko teŋ, ɛɛ rɛ Yesu pɪyɛsɪ Siimɔŋ Piita
a baa, “Gyɔɔŋ biibaal Siimɔŋ, ɪ kyo ŋ a te gɛɛ ɪ dɔŋtɪŋsɪ no
aa kyo ŋ nɛ?” Ɛɛ rɛ Piita baa, “Waa, ŋ Tɪɪna, ɪ tɪɪ gyɪma anɪɪ
ŋ kyo ɪ rɛ.” Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Kɪ deŋ ŋ hatɪnna
nyuu anɪɪ pedaal aa kɪ deŋ ʋ piyese nyuu gɛɛ.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Gyɔɔŋ biibaal Siimɔŋ, ɪ
kɔnɪ kyo ŋ nɛ?” Ɛɛ rɛ Piita bɪl baa, “Waa, ŋ Tɪɪna, ɪ gyɪma
anɪɪ ŋ kyo ɪ rɛ.” Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ tɪya ʋ a baa, “Kɪ deŋ ŋ
hatɪnna nyuu anɪɪ pedaal aa kɪ deŋ ʋ piyese nyuu gɛɛ.”
17 Ɛɛ rɛ Yesu bɪl pɪyɛsɪ Piita bʋto tɪɪna a baa, “Gyɔɔŋ
biibaal Siimɔŋ, ɪ kyo ŋ nɛ?” Yesu aa pɪyɛsɪ ʋ bʋto gɛɛ, Piita
tɪya buloŋ kyogi, ʋ basɪ tɪya Yesu a baa, “Ŋ Tɪɪna, ɪ gyɪŋ
wɪɪ buloŋ nɛ. Ɪ gyɪma anɪɪ ŋ kyo ɪ rɛ.” Ɛɛ rɛ Yesu bɪl basɪ
tɪya ʋ a baa, “Kɪ deŋ ŋ hatɪnna nyuu anɪɪ pedaal aa kɪ deŋ
ʋ piyese nyuu gɛɛ.
18 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ɪ, ɪ fa aa yaa bapʋwasɪɪ, ɪ aa sii
nyʋgɪlɪ ɪ tɪɪ rɛ, a kɪ mʋ lee hʋ buloŋ ɪ aa kyɛ. Amɛ dɪ ɪ rɛ
ko hɪyasɪ, ɪ sɪ kaŋ ɪ nosi gye, aŋka dɪ ba vʋwa ɪ, a kana ɪ
mʋ lee hʋ ɪ aa bee kyɛ.”
19 Yesu aa basɪ wɪɪ no daga gɛɛ hʋ Piita aa sɪ sʋba rɛ, a
leŋ dɪ nala tɪŋ gɛɛ tɪyaŋ a na Wɪɪsɪ gaŋdarɪ aa maga gɛɛ.
Ɛɛ rɛ ka Yesu basɪ tɪya ʋ a baa, “Kɪ tɪŋa ŋ hal.”
20 Ɛɛ rɛ Piita galdaasɪ hal, a na dɪ Yesu hatɪnnɪ hʋ Yesu fa
aa kyo kɪŋkaŋ hʋ dɪ ʋ aa tɪŋ ba hal. Ʋ rɛ yaa nal no tɪɪna
gyɪ aa hɔŋ kpala Yesu saŋa hʋ ba gyɪ aa di kɪdiiliye hʋ, a
gyɪ pɪyɛsɪ ʋ a baa, “Ŋ Tɪɪna, aŋnɛ rɛ sɪ kpa ɪ yallɪ?”
21 Piita aa naa ʋ, ɛɛ rɛ ʋ pɪyɛsɪ Yesu a baa, “Ŋ Tɪɪna, ka
baal no mɛ, bee rɛ sɪ yaa ʋ mɛ?”

22 Ɛɛ rɛ Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Dɪ mɪyaŋ nɛ aa kyɛ dɪ
ʊ we doŋ a mʊ pele saŋa hʊ ŋ aa sɪ mɪɪgɪ ko dʊnɪya mɛ, ɪ
wɪbee rɛ we doŋ? Ɪ kɛ kɪ tɪŋa ŋ hal.”
23 Yesu aa basɪ nyɛ wɪya, ʊ hatɪnna buloŋ gyɪ aa basɪ rɛ
anɪɪ ʊ hatɪnnɪ no kɛ bɪ sɪ sʊba. Amɛ Yesu gyɪ bɪ baa dɪ ʊ
bɪ sɪ sʊba. Wɪɪ hʊ ʊ gyɪ aa basa rɛ nyɛ: “Dɪ mɪyaŋ nɛ aa
kyɛ dɪ baal no we doŋ a mʊ pele saŋa hʊ ŋ aa sɪ mɪɪgɪ ko
dʊnɪya mɛ, Piita, ɪ wɪɪ tuwo.”
24 Hatɪnnɪ no rɛ yaa nal hʊ aa basɪ wɪya no, a bɪl sabɪ ba
biŋ teŋ tɪyaŋ mɛ. Á gyɪma anɪɪ wɪya hʊ buloŋ ʊ aa basa
yaa wɪtɪɪ rɛ.
25 Yesu yaa wɪya badɔmɔŋ mɛ rɛ yʊga a pɛ wɪya hʊ ŋ aa
saba we teŋ no tɪyaŋ. Dɪ mɪyaŋ nɛ fa sabɪ wɪya hʊ buloŋ
kɪŋ kɪŋ a biŋ tenni tɪyaŋ, ŋ bɪ tama tenni hʊ fa sɪ na lee a
pɪŋ dʊnɪya no tɪyaŋ.

YESU KPAMBISI HU TUMA

1 Ŋ nıhıyawʊ Tiyofilɔsı, mıyaŋ Luka rɛ bıl sabı teŋ no kı
tıya ı. Teŋ hʊ ŋ aa laa sıya sabı tıya ı tıyaŋ, ŋ daga wıya
hʊ buloŋ Yesu aa yaa rɛ abee wıya hʊ ʊ aa daga, a lıı saŋa
hʊ ʊ aa piile kı tuŋ ʊ tʊma,
2 a mʊ pele kyɛɛ hʊ Wıısı aa kpaa ʊ gyıŋ wıısıbee. Wıısı
Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ, ʊ gyı daga ʊ kpambısı hʊ ʊ aa
lıya tʊma hʊ ba aa sı kı tʊma rɛ, aŋ na mʊ wıısıbee.
3 Ʊ aa sii sʊʊ tıyaŋ mɛ, ʊ kana ʊ tıı ko daga ʊ kpambısı hʊ
buloŋ nɛ ʊ sʊʊ kyɛyɛ mɔllıbalıya paga tıyaŋ. Ŋmaŋgyamaa
rɛ ʊ gyı kpa, a kana ʊ tıı ko daga ba, ba na ʊ, dı nal buloŋ
ta yaa sige anıı ʊ mııgı sii sʊʊ tıyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ ka ʊ gyı bası
Wıısı koro hʊ wıya tıya ba, aŋ na mʊ wıısıbee.
4 Yesu ha gyı aa we ʊ hatınna hʊ lee, ʊ gyı bası tıya ba rɛ
abee sıfıyası a baa, “Ma ta ko kı lıı Gyerusalɛm tıyaŋ. Ma
gyegili bɔnyɛ kıŋ hʊ ŋ Kuwo aa wee nyʊwa a baa dı ʊ sı
tıya ma. Ŋ laa sıya bası ʊ wıya tıya ma rɛ.
5 Gyɔɔŋ, Wıısınııfool hʊ kɛ, nıı rɛ ʊ gyı kaŋ kı fo nala
wııkyʊwalnıı. Amɛ ʊ bı sı pıısı, ka dı Wıısı kpa ʊ Wiyesi
Welii hʊ fo ma wııkyʊwalnıı.”

Yesu gyıŋ wıısıbee
Maakı 16.19-20; Luka 24.50-53

6 Yesu bee ʊ kpambısı hʊ aa laŋŋa gɛɛ rɛ, ba pıyɛsı ʊ a
baa, “Á Tıına, lagılagı no kɛ, ı sı leŋ dı Iziral tımma bıl di
ba paalʊʊ koro koo?”
7 Doŋ nɛ Yesu bası tıya ba a baa, “Wıya no abee kyɛɛ hʊ
ba aa sı yaa, ba we Ŋ kuwo lee rɛ. Ʊ kyɛrı tıyaŋ nɛ ʊ biŋ
ba buloŋ. Ɛɛwıya, ʊ bı maga dı ma gyıŋ kyɛɛ hʊ.
8 Amɛ dı Wıısı ko kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we ma tıyaŋ, ma
sı kaŋ dee a yaa ŋ daŋsıya diile a bası ŋ wıya Gyerusalɛm
tıyaŋ, abee Gyudıya paalʊʊ buloŋ tıyaŋ abee Samaarıya
paalʊʊ buloŋ tıyaŋ, a kaŋ kı mʊ dʊnıya logiŋ kɛ buloŋ.”
9 Yesu aa bası gɛɛ ko teŋ, Wıısı kpa ʊ kaŋ gyıŋ wıısıbee,
ka ʊ kpambısı hʊ sıŋ wil nyuni kı deŋ wıısınyuu. Nyɛ rɛ
taal ko tɔ ʊ, ba bıl bı na ʊ.
10 Ba ha aa sıŋ wil nyuni kı deŋ wıısınyuu gɛɛ, dı baala
balıya rɛ ko sıŋ ba logiŋ tıyaŋ gɛɛ, a laalı gapʊllı
11 a pıyɛsı ba a baa, “Galili tımma, bee rɛ tıŋ ma sıŋ kı
deŋ wıısınyuu nyɛ? Ɛɛ hʊ ma aa yaŋ na Wıısı kpaa Yesu
a kaŋ kı gyıŋ wıısıbee ma sıı tıyaŋ nyɛ, ɛɛ tıı rɛ ʊ sı bıl
mııgı lıı wıısıbee ko tuu.”

Ba lıı nal dı ʊ laa Gyudası nyuu
Matiwu 27.3-10

12 Ɛɛ rɛ Yesu kpambısı hʊ lıı Olivi dogimo hʊ nyuu a mııgı
mʊ Gyerusalɛm. A lıı dogimo hʊ kı mʊ Gyerusalɛm sı yaa
anıı meeldaa-kyalıı.
13 Ba ko pele Gyerusalɛm, a kpa mʊ ba dııgyʊʊlıı
gyirambisa nyuu dıya kıdıgı tıyaŋ. Ba nala hʊ gyı aa
laŋŋa kı gyʊʊ doŋ nɛ nyɛ: Piita, Gyɔɔŋ, Gyemsi, Aŋduru,
Fılıpı, Tɔmaası, Batolomi, Matiwu, Alfiyası biibaal Gyemsi,
Siimɔŋ, nal hʊ aa kyıl ʊ nala wıya, abee Gyemsi biibaal
Gyudası.
14 Ba bee haana badɔmɔŋ abee Yesu nıına Mɛɛrı abee
Yesu nımmabalıya buloŋ nɛ gyı yaa nyʊʊdıgı aa kı laŋŋı
doŋ saŋa buloŋ, a kı kyʊwalı Wıısı abee sıfıyası.
15 Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı ba ko laŋŋı dɔmɔŋ. Ba fa pel nala
kɔɔ abee mɔlıya. Ɛɛ rɛ Piita sii sıŋ a baa,
16 “Ŋ naabalıya, Wıısı Wiyesi Welii hʊ fa leŋ Deviti daga
wıya hʊ Gyudası aa sı yaa rɛ. Ʊ maga dı Wıısı nyʊwa no
Deviti aa basa kɔnı ko yaa wıtıı rɛ. Beewıya Gyudası rɛ yaa
nal hʊ aa kaŋ nala mʊ ba kaŋ Yesu.
17 Yesu fa lıı ʊ rɛ ʊ yaa á kıdıgı, a mɛ pɛ á tʊma no tıyaŋ.”
18 (Gyudası gyı yaa wıbɔŋ nɛ, a na molbiye doŋ a kpa
yɔbɔ taŋha kıdıgı. Haŋ taŋha hʊ tıyaŋ nɛ ʊ tele pɔsɔ, ʊ
nabolimo buloŋ lıı gyaası.
19 Nala hʊ aa we Gyerusalɛm tıyaŋ buloŋ nɛ gyı nıı ʊ
wıya. Ɛɛ rɛ tıŋ ba kaŋ lee hʊ kı yırı Akɛldama, ba taal
tıyaŋ. Ʊ memii rɛ yaa taŋha hʊ tıyaŋ kyal aa gyaasa.)
20 “Deviti saba we Wıısı teŋ logiŋ hʊ ba aa yırı Yııla tıyaŋ
nɛ a baa,

‘Wıısı sı leŋ dı ʊ dıya pıŋ gyikpiye, dı nal buloŋ ta kı gyʊʊ.’
Aŋ bıl sabı abaa,

‘Amɛ ʊ tʊma kɛ, see dı nal laa ʊ nyuu a kı tʊma.’
21 Ɛɛ wıya ʊ maga dı nal laa ʊ nyuu rɛ a pɛ á tıyaŋ dı á
di daŋsıya anıı á Tıına Yesu sii sʊʊ tıyaŋ nɛ. Nal no tıına
maga dı ʊ lıı á nala hʊ gyı aa tıŋ á Tıına Yesu hal lɛ, á beel-ʊ
we doŋ saŋa buloŋ,
22 a lıı saŋa hʊ Gyɔɔŋ gyı aa foo Yesu wıkyʊwalnıı a kaŋ ko
pele kyɛɛ hʊ Wıısı aa kpaa ʊ á sıı tıyaŋ, a gyıŋ wıısıbee.”
23 Nyɛ rɛ ba daga nala balıya. Ba kıdıgı feŋ nɛ yaa Gyosɛfʊ
Basabaası. (Ʊ feŋ kıdıgı mɛ rɛ fa yaa Gyusitu.) Kıdıgı hʊ
mɛ feŋ nɛ fa yaa Matıyası.
24-25 Ba aa daga nala hʊ gɛɛ rɛ, ba kyʊwalı Wıısı a baa,
“Á Tıına, ı rɛ gyıŋ nihuwobiŋ buloŋ tıya. Ɛɛwıya, nala no
balıya tıyaŋ, daga ma nal hʊ ı aa lıya dı ʊ yaa ı kpambısı

hʋ kıdıgı a laa Gyudası nyuu, a kı tuŋ ʋ tʋma. Beewıya
Gyudası leŋ ma rɛ aŋ mʋ ʋ bee lee hʋ aa maga.”
26 Nyɛ rɛ ba yuwo gbaŋŋa, Matıyası di, ba lıı ʋ pɛ Yesu
kpambısı fi abee kıdıgı hʋ tıyaŋ.

2

Wıısı Wiyesi Welii hʋ kotuuyi

1 Nyɛ rɛ ba kyɛbal hʋ ba aa yırı Pɛŋtikosi kyɛɛ ko pele.
Kyɛɛ no dı nala hʋ buloŋ aa laa Yesu wıya di doŋ tıyaŋ ko
laŋŋı dııdıgı tıyaŋ nɛ.
2 Ba ko baa dı ba deŋ, dı dɔmɔ kıdıgı lıı wıısınyuu, a kıı
gɛɛ anıı puwobal lɛ aa dɔŋ. Dɔmɔ hʋ ko gyʋʋ tɔ dıya hʋ
buloŋ.
3 Ɛɛ rɛ ka ba na kına badɔmɔŋ aa kıı gɛɛ anıı dıŋtʋlnı, a
ko pısa saga ba kıdıgı kıdıgı buloŋ tıyaŋ.
4 Nala hʋ buloŋ tıyaŋ dıŋtʋlnı hʋ gyı aa saga, Wıısı gyı
kpaa ʋ Wiyesi Welii hʋ we ba tıyaŋ nɛ, ʋ gyı leŋ ba piili kı
bası wıya abee taanı ba aa bı gyıma.
5 Gyuuma badɔmɔŋ mɛ fa we Gyerusalɛm tıyaŋ, a yaa
wıkyʋwalla aa lıı dʋnıya logiŋ kɛ buloŋ.
6 Nıgyamaa no buloŋ gyı aa nıı kyagıŋsı hʋ, ba buloŋ ko
kyige doŋ. Ba aa kyige gɛɛ, ba kıdıgı buloŋ gyı nıı Yesu
Krisita hatınna wıbasıı hʋ rɛ ʋ tıı taal tıyaŋ. *Ʊ* gyı yaa ba
wıkperii.
7-8 Nyɛ rɛ wıı hʋ marı yaa ba wıkperii, ba kı pıyɛsı
dɔmɔŋ, a baa, “Ka nala no buloŋ aa bası wıya hʋ yaa Galili
tımma rɛ, ɛɛ rɛ á kıdıgı buloŋ yaŋ yaa kı nıı ba wıbasıı hʋ
á tıı taanı tıyaŋ nyɛ?
9 Á buloŋ lıı paalʋʋ dʋŋsı rɛ. Á badɔmɔŋ lıı Paatıya rɛ, á
badɔmɔŋ lıı Midiisi, á badɔmɔŋ mɛ lıı Ilam. Á badɔmɔŋ lıı
Mesopotemiya rɛ, á badɔmɔŋ lıı Gyudıya, á badɔmɔŋ mɛ
lıı Kapadoosıya, á badɔmɔŋ mɛ lıı Pɔŋtusi, á badɔmɔŋ mɛ
lıı Esıya.
10 Á badɔmɔŋ lıı Firigyiya rɛ, á badɔmɔŋ mɛ lıı Pamfilıya,
á badɔmɔŋ lıı Igyipiti, ka á badɔmɔŋ mɛ lıı Libiya logiŋ
kıdıgı aa kpaga tɔɔ hʋ ba aa yırı Sariini. Á badɔmɔŋ mɛ
yaa nıhʋwala rɛ, a lıı Roma. Á badɔmɔŋ yaa Gyuuma, á
badɔmɔŋ mɛ bı yaa Gyuuma, aŋ ta kı kyʋwalı Gyuuma
Wıısı, a kı tıŋ ba lesiri mɛ.
11 Á badɔmɔŋ lıı Kiriti rɛ, á badɔmɔŋ mɛ lıı Areebıya. Á
kıdıgı buloŋ mɛ yaŋ bee ʋ taal lɛ, ka á nıı dı ba aa bası
Wıısı wıduwoni hʋ ʋ aa yaa á tıı taanı tıyaŋ.”
12 Nyɛ rɛ wıı hʋ ha kperi ba, ba hakıllı buloŋ vʋgımı, ba
kı pıyɛsı dɔmɔŋ a baa, “Wıya no buloŋ memii rɛ yaa bee?”

13 Ɛɛ rɛ ka nala hʋ badɔmɔŋ mɛ kı yaa Yesu hatınna hʋ
sıya a baa dı ba nyʋwa sıŋ bugo rɛ.

Piita bası Wıısı wıya tıya gyamaa hʋ

14 Nyɛ rɛ Yesu kpambısı hʋ sii sıŋ, ka Piita heeli bası tıya
gyamaa hʋ a baa, "Ŋ kuwobalıya Gyuuma abee nala hʋ
buloŋ aa we Gyerusalɛm tıyaŋ, ma wuwoli ma dıgına, dı
ŋ bası wıya no aa yaa memii tıya ma.
15 Ma aa bıını anıı nala no bugo rɛ? Amɛ, ma yaŋ gyıma
anıı ba bı bugo. Beewıya, ʋ ha yaa kyıkyʋwala kerifi nibi
rɛ, ɛɛ rɛ nal sı yaa bugo?
16 Amɛ Wıısı tıŋdaal Gyowɛl gyı basa wıya no aa yaa
wıya rɛ anıı nyɛ sı maakyiye yaa. Ʋ basa anıı,
17 Wıısı baa, 'Dı dʋnıya rɛ ko kpaga tenii, nyɛ rɛ ŋ sı yaa. Ŋ
sı kpa ŋ Wiyesi Welii hʋ we nala iriŋ buloŋ tıyaŋ. Ma
biibaala abee ma toliye sı bası wıya ŋ Wiyesi Welii hʋ
dee tıyaŋ. Ma bapʋwasıya abee ma banıhıyası buloŋ
mɛ sı kı na Wıısı wıtıı hʋ ba duwoso tıyaŋ.
18 Haŋ saŋa hʋ, ŋ sı kpa ŋ Wiyesi Welii hʋ tıya baala abee
haana hʋ aa tıŋa ŋ kyɛrı, dı ba buloŋ kı bası wıya ŋ
Wiyesi Welii hʋ dee tıyaŋ.
19 Ŋ sı kı yaa wıkperiye Wıısınyuu tıyaŋ, aŋ kı yaa
wımagıla mɛ dʋnıya abee taŋhanyuu tıyaŋ daha.
Kyal, diŋ, abee nyʋwɔsı sı we doŋ.
20 Sıgballıya sı kıı gɛɛ anıı tebine. Ka dı pene mɛ fıyɛsı
gɛɛ anıı kyal. Wıya no buloŋ sı yaa rɛ, ka dı á Tıına
Kyɛbal hʋ yaŋ na pele.
21 Haŋ kyɛɛ hʋ, nal hʋ buloŋ aa yırı á Tıına Wıısı, ʋ sı laa
ʋ ta.'
22 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ Piita bıl baa, 'Iziral tımma, ma ha marı
wuwoli ma dıgına weliŋ a nıı wıya no ŋ aa bası kı tıya ma:
Yesu aa lıı Nazarɛti, Wıısı rɛ kɔnı tıma ʋ. Wımagıla hʋ
abee wıkperiye hʋ buloŋ Wıısı aa leŋ ʋ wuwo yaa, ba aa
rɛ daga gɛɛ. Ma buloŋ mɛ gyıŋ wıya no tıyaŋ nɛ, beewıya
ma sıı tıyaŋ nɛ ʋ yaa ba buloŋ.
23 Wıısı kyɛrı tıyaŋ nɛ, ʋ gyımaa mɛ we doŋ, ka ba kaŋ Yesu
Krisita we ma nosi tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ma kpa ʋ tıya wıbɔŋyaala,
ba kpaası ʋ mal daagarıı tıyaŋ, ʋ sʋba.
24 Amɛ Wıısı kyisi ʋ sʋʋ tıyaŋ nɛ, a lıı tʋwara hʋ buloŋ ʋ
aa naa ʋ sʋʋ saŋa ta. Beewıya sʋʋ bı kaŋ dee ʋ aa sı wuwo
kana ʋ biŋ dı ʋ ta siye.'
25 Deviti fa bası ʋ wıya rɛ a baa,
'Ŋ gyı naa ŋ Tıına rɛ dı ʋ laa ŋ sıya, aŋ we ŋ lee saŋa buloŋ,
dı nal buloŋ ta wuwo yaa ŋ wıbɔŋ.
26 Nyɛ aa leŋ ŋ bembii pıŋ lıdıgı rɛ, ŋ kı bası wıya abee
teŋfıyɛlʋʋ. Ŋ yaa nihuwobiŋ nɛ, a gyıma anıı ŋ sı

maakyiye sʊba. Amɛ ŋ bayıyɛla buloŋ mɛ we wıya hʊ Wıısı aa sı yaa tıya ŋ tıyaŋ nɛ.

27 Dı mıyaŋ nɛ ko sʊba, ı Wıısı bı sı laa nyʊwa vıya ŋ ta
lalıyabee tıyaŋ. Ɪ bı sı laa nyʊwa leŋ dı ı tʊŋtʊnnı
hʊ aa kaŋ wıtıı pıŋ bʊwa tıyaŋ a pʊwa.

28 Ɪ daga ŋ ŋmanıı hʊ ŋ aa sı tıŋa a kaŋ mııbol lɛ. Ɪ aa we
ŋ lee mɛ rɛ yaŋ sı leŋ dı ŋ kaŋ teŋfıyɛlʊʊ.'

29 Nyɛ rɛ Piita bıl bası baa, Ŋ kuwobalıya, ŋ sı bası á naabaa
Deviti wıya a kaŋ polli tıya ma. Deviti sʊba rɛ, ba kpa ʊ
hogo, ʊ bil ha pıŋ á bee tıyaŋ daha a kaŋ kı ko gyınaŋ.

30 Ʊ fa yaa Wıısı tıŋdaal lɛ, a gyıŋ wıya hʊ buloŋ Wıısı aa
wee nyʊwa dı ʊ sı yaa tıya ʊ. Wıısı wee nyʊwa rɛ anıı ʊ
sı leŋ dı Deviti doho nal dı koro a kıı gɛɛ anıı Deviti fa aa
kıya.

31 Deviti fa aa naa wıı hʊ Wıısı fa aa kyɛ dı ʊ yaa, ʊ wuwo
bası Krisita sʊʊ tıyaŋ mııgı siiyi wıya rɛ a baa, 'Wıısı bı
laa nyʊwa vıya ʊ ta lalıyabee tıyaŋ. Ʊ bı laa nyʊwa leŋ ʊ
teŋbii pıŋ bʊwa tıyaŋ a pʊwa.'

32 Yesu no tıı rɛ yaŋ Wıısı kyisi sʊʊ tıyaŋ gɛɛ. Á buloŋ nɛ
yaa wıı no daŋsıya beewıya á naa wıya no buloŋ aa yaa rɛ.

33 Wıısı kyisi ʊ sʊʊ tıyaŋ nɛ ʊ sii gyıŋ hɔŋ ʊ kuwo Wıısı
noduu logiŋ tıyaŋ, ka ʊ kpa Wiyesi Welii hʊ wıya ʊ fa aa
wee nyʊwa a tıya ʊ. Wiyesi Welii no rɛ Yesu kpa we á tıyaŋ
gyınaŋ, ʊ rɛ yaa wıya hʊ ma aa na abee wıya hʊ ma aa nıı
gɛɛ.

34 Deviti tıı fa bı gyıŋ mʊ Wıısıbee anıı Yesu aa mʊwa gɛɛ,
amɛ Yesu wıya rɛ ʊ fa bası a baa,

'Á Tıına bası tıya ŋ Tıına rɛ, a baa Ko hɔŋ ŋ noduu logiŋ
tıyaŋ,'

35 Ka dı ŋ yuwo di ı dɔmɔ buloŋ teŋ.

36 Ɛɛwıya, Iziral tımma, ma buloŋ yaŋ gyıma anıı ʊ yaa
wıtıı rɛ anıı Yesu no ma aa kaŋ kpaası mal daagarıı hʊ
tıyaŋ, ʊ tıı rɛ Wıısı leŋ ʊ yaa á Tıına. Ʊ rɛ bıl yaa nal hʊ
Wıısı aa lıya dı ʊ laa dʊnıya nala ta."

37 Nala no aa nıı wıya hʊ buloŋ Piita fa aa basa, ʊ fa yaa
ba dɔgısıı rɛ kıŋkaŋ. Ɛɛ rɛ ba mııgı pıyɛsı Piita bee Yesu
kpambısı hʊ nıkaalıya hʊ a baa, 'Á nımmabalıya, wıya no
yaŋ aa kıı nyɛ, ɛɛ rɛ maga dı á yaa?'

38 Nyɛ rɛ Piita bası tıya ba a baa, 'Ma bırımı lıı ma
wıbɔmɔ tıyaŋ, aŋ leŋ dı ba fo ma wıkyʊwalnıı Yesu Krisita
feŋ tıyaŋ, dı Wıısı kpa ma wıbɔmɔ kyɛ ma, aŋ kpa ʊ Wiyesi
Welii hʊ we ma tıyaŋ.

39 Beewıya, Wiyesi Welii hʊ wıya Wıısı aa wee nyʊwa a
baa dı ʊ sı tıya ma bee ma doho nala, abee nala hʊ buloŋ

aa lıı liboliye, abee nal hʊ kɛ buloŋ Wıısı aa yıra dı ʊ ko ʊ lee, ma wıya rɛ ʊ we haŋ nyʊwa hʊ.” ’
40 Ɛɛ hal tıyaŋ, Piita bıl bası wıya rɛ kıŋkaŋ a kpaanı ba abee sıfıyası, aŋ ha sʊl ba a baa, “Ma lıı ma tııma nıbɔmɔ no tıyaŋ, dı tʊwara hʊ aa sı ko ba nyuu tıyaŋ ta ko daagı ma.”
41 Piita wıbasıı hʊ hal tıyaŋ, nıgyamaa gyı ko laa wıya hʊ ʊ aa basa di rɛ, aŋ leŋ ba fo ba wııkyʊwalnıı. Nala hʊ gyı aa laa Yesu wıya di haŋ kyɛɛ hʊ, ba gyı pele nala tusi bʊto rɛ, a pɛ nıbınıya hʊ tıyaŋ.
42 Ba gyı kaŋ nyʊʊdıgı rɛ, a kaŋ sıfıyala mɛ, aŋ kpa ba nyuni we wıya hʊ buloŋ Yesu kpambısı hʊ aa daga ba tıyaŋ. Ba buloŋ nɛ gyı aa laŋŋı kı di kıdiiliye hʊ Yesu fa aa baa dı ba di a kı liisi ʊ wıya, aŋ pɛ dɔmɔŋ kı kyʊwalı Wıısı, a kı gʊnnı Wıısı Teŋ wıya hʊ mɛ.

Ɛɛ hʊ nala hʊ aa laa Yesu wıya di aa laŋŋa kı gyʊʊ

43 Yesu kpambısı hʊ gyı aa yaa wımagıla abee wıkperiye rɛ yʊga, ʊ gyı yaa nal buloŋ nyʊʊfıyelı.
44 Saŋa kɛ buloŋ, nala hʊ aa laa Yesu wıya di aa ko laŋŋı dɔmɔŋ nɛ, a kpa ba kına buloŋ mɛ we lıdıgı, a kpa kı kpaa dɔmɔŋ.
45 Dı ba ko yallı ba kına mɛ, ba aa kaŋ molbiye hʊ kpaa dɔmɔŋ nɛ, a maga gɛɛ hʊ nal buloŋ aa kyɛɛ.
46-47 Kyɛɛ buloŋ ba aa laŋŋı ba dıısı tıyaŋ nɛ, a kı di kıdiiliye abee teŋfıyelʊʊ, abee tıdıgı, aŋ kı dannı Wıısı. Aŋ ha bıl aa kı laŋŋı Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ, a kı kyʊwalı Wıısı aŋ kı bigisi ʊ. Ka nala mɛ kı bigisi ba abee ba wıyaalıya buloŋ tıyaŋ. Kyɛɛ buloŋ nɛ á Tıına aa laa nıfalıya ta, ba ko kı pɛ nala hʊ aa laa Yesu wıya di tıyaŋ.

3

Piita bee Gyɔɔŋ tııbı gbarıgı

1 Kyɛɛ kıdıgı, Piita bee Gyɔɔŋ gyı sii mʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ rɛ Wıısı kyʊwalıı saŋa. Saŋa no gyı yaa nıı wııhaa kerifi boto rɛ.
2 Ba aa mʊ dı baal kıdıgı mɛ we doŋ. Ʊ naa paalı kı lʊla ʊ dı ʊ gbarıga rɛ. Kyɛɛ kɛ buloŋ ʊ nala aa kpa ʊ mʊ holli Wııkyʊwaldııbal hʊ paganyʊwa hʊ ba aa yırı Pagıwelii hʊ tıyaŋ nɛ. Doŋ tıyaŋ nɛ ʊ gyı aa hɔŋ, a kı sʊla kına nala hʊ aa gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ lee.
3 Ʊ gyı aa naa Piita bee Gyɔɔŋ dı ba aa ko dı ba gyʊʊ wııkyʊwaldıya hʊ, ʊ sʊla kına ba lee.
4 Nyɛ rɛ ba kı deŋ ʊ sıya tıyaŋ, aŋka Piita bası tıya ʊ dı ʊ mɛ kı deŋ ba.
5 Ɛɛ rɛ ʊ kı deŋ ba aŋ kı yıyelı anıı ba sı tıya ʊ kıŋ.

6 Nyɛ rɛ Piita mɪɪgɪ basɪ tɪya ʊ, “Ŋ bɪ kaŋ molbii buloŋ ŋ
aa sɪ tɪya ɪ, amɛ kɪŋ hʊ ŋ aa kana, ʊ rɛ ŋ sɪ kpa tɪya ɪ. Yesu
Krisita aa lɪɪ Nazarɛti feŋ tɪyaŋ, ŋ baa ‘Sii kɪ vala.” ’
7 Ʊ aa basɪ gɛɛ rɛ, ʊ kana ʊ noduu noŋ tɪyaŋ, a kana ʊ
tarɪ sii sɪŋ. Ʊ naasɪ buloŋ pirigi tannɪ, a deye deye.
8 Nyɛ rɛ ʊ sii gyaa kyigisi ʊ naasɪ tɪyaŋ, a kɪ vala. Ɛɛ rɛ
ba buloŋ kpa gyʊʊ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ. Ka baal hʊ vala aŋ
sii kɪ gyaa, a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ.
9 Nala hʊ buloŋ na ʊ, dɪ ʊ aa val aŋ kɪ dannɪ Wɪɪsɪ.
10 Ba aa na ʊ, ba wuwo gyɪma rɛ anɪɪ ʊ rɛ fa aa hɔŋ
Pagɪwelii hʊ nyʊwa tɪyaŋ kɪ sʊla kɪna gɛɛ. Nyɛ rɛ ba buloŋ
hirigi, beewɪya ba kɛ lee, wɪkperii rɛ ba na gɛɛ.

Piita basɪ Wɪɪsɪ wɪya Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ

11 Nyɛ rɛ Piita bee Gyɔɔŋ abee baal hʊ buloŋ sii mʊ gyʊʊ
gyambarɪŋ kɪdɪgɪ ba kɪ yɪrɪ Solomɔn Gyambarɪŋ. Nala hʊ
aa naa baal hʊ dɪ ʊ aa tɪŋ Piita bee Gyɔɔŋ hal gɛɛ, ba sii giri
fá mʊ dɪ ba na ʊ, beewɪya wɪkperii rɛ ba kɛ na gɛɛ.
12 Piita aa naa nala hʊ aa yaa gɛɛ rɛ, ʊ pɪyɛsɪ ba a baa,
“Ŋ kuwobalɪya Iziral tɪmma, bee rɛ tɪŋ wɪɪ no yaa wɪkperii
ma lee, haalɪ, ma paalɪ kuwoni ma sɪyasɪ we á tɪyaŋ nyɛ?
Ma ta ko liisi anɪɪ á tɪɪ dee koo á wɪweliye yayɪ rɛ tɪŋ baal
no sii kɪ vala nyɛ.
13 Abɪraham abee Azɪkɪ abee Gyeekɔbɪ abee á naabaala
Wɪɪsɪ hʊ rɛ kpaa feŋbal a tɪya ʊ tʊŋtʊnnɪ Yesu. Nal hʊ ma
aa kaŋ tɪya ba di ʊ sarɪya. Ɛɛ rɛ ka ma bɪl tʊwa Pilato,
sarɪdiil hʊ sɪya tɪyaŋ, anɪɪ ma bɪ gyɪma ʊ. Haalɪ, Pilato fa
kɪ kyɛ dɪ ʊ kpa ʊ ta, ka ma bɪ laa nyʊwa dɪ ʊ ta ʊ.
14 Wɪɪsɪ Tɪpʊlʊŋ Tɪɪna, nal hʊ aa yaa wɪweliye hʊ, ʊ rɛ
ma vɪya, aŋ sʊla dɪ ba kpa Barabaasɪ, nal hʊ aa kpʊ nala, a
ta.
15 Aŋ leŋ ba kpʊ nal hʊ aa tɪya mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
Amɛ á dii daŋsɪya rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ kyisi baal no rɛ sʊʊ tɪyaŋ.
16 Baal no ma aa naa dɪ ʊ deye nyɛ, haŋ Yesu hʊ dee tɪyaŋ
nɛ. Á laa ʊ dee hʊ wɪya di rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ wɪɪ no wuwo yaa
nyɛ. Á aa laa ʊ wɪya di hʊ rɛ tɪŋ baal no wuwo na laaŋfɪya
ma buloŋ sɪɪ tɪyaŋ nyɛ.
17 Ŋ naabalɪya, ŋ gyɪma anɪɪ ma bee ma nɪhɪyasɪ gyɪ aa
bɪ gyɪma rɛ tɪŋ ma kpʊ Yesu Krisita gɛɛ.
18 Faafaa buloŋ nɛ Wɪɪsɪ leŋ ʊ tɪŋdaala basɪ anɪɪ nal hʊ ʊ
aa lɪya dɪ ʊ ko laa dʊnɪya nala ta sɪ na tʊwara. Ɛɛ mɛ kɔnɪ
yaŋ ko yaa wɪtɪɪ rɛ.
19 Ɛɛwɪya, ma bɪrɪmɪ lɪɪ ma wɪbɔmɔ tɪyaŋ aŋ kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ,
dɪ ʊ kpa ma wɪbɔmɔ kyɛ ma, a leŋ dɪ ma bembiye fɪyɛlɪ.
20 Ka dɪ Wɪɪsɪ bɪl tɪŋ Krisita hʊ, nal hʊ ʊ aa lɪya dɪ ʊ ko
ma lee. Ʊ rɛ yaa Yesu.

21 Ʊ maga dı ʊ we Wıısıbee tıyaŋ nɛ, a kaŋ kı mʊ saŋa
hʊ Wıısı aa sı leŋ dı dʊnıya wıı buloŋ ko bırımı wıfalıı.
Faafaa buloŋ nɛ Wıısı leŋ ʊ tıŋdaala bası wıya no ʊ Wiyesi
Welii hʊ dee tıyaŋ.
22 Moosi mɛ fa yaa Wıısı tıŋdaala no kıdıgı rɛ. Ʊ gyı bası
baa,
‘Á Tıına Wıısı sı tıŋ ʊ tıŋdaal kıdıgı dı ʊ ko ma lee anıı ʊ
aa tıma ŋ gɛɛ. Ʊ sı yaa ma nıınabiye tıı. Dı ʊ rɛ ko
ko, ma laa ʊ nyʊwa wıbasıya buloŋ di, aŋ tıŋa ʊ.
23 Nal hʊ buloŋ ko bı tıŋ ʊ nyʊwa, Wıısı sı lıı ʊ tıına ta ʊ
nala tıyaŋ.’
24 Wıya no buloŋ á aa naa nyɛ gyınaŋ, Wıısı tıŋdaala hʊ ʊ
aa taa dı ba ko bası ʊ wıya hʊ laa sıya bası wıya no aa sı
yaa wıya rɛ. A piili Samuwɛl abee nala hʊ buloŋ aa tıŋa ʊ
hal ko, ba buloŋ mɛ bası wıya no yayı wıya rɛ.
25 Nyʊʊsı hʊ buloŋ Wıısı aa bine ʊ tıŋdaala hʊ ko bası gɛɛ,
mamaa rɛ ʊ biŋ ba buloŋ tıya. Ʊ biŋ tıya á naabaala rɛ
ka ba ha pıŋ gbal ma mɛ gyınaŋ. Beewıya ʊ gyı bası tıya
Abıraham nɛ a baa,
‘I doho nala tıyaŋ nɛ ŋ sı tıŋa a leŋ dı dʊnıya nala buloŋ
na marısı.’
26 Ɛɛ rɛ tıŋ Wıısı lıı ʊ tʊŋtʊnnı Yesu á Tıına, dı ʊ laa sıya
ko ma lee, a pɛ ma tıyaŋ dı ma buloŋ bırımı lıı ma wıbɔmɔ
tıyaŋ.”

4

Ba kaŋ Piita bee Gyɔɔŋ mʊ dı ba di ba sarıya

1 Piita bee Gyɔɔŋ ha fa aa sıŋ bası wıya kı tıya nala hʊ
gɛɛ, dı Gyuuma wıkyʊwal sılaala hʊ badɔmɔŋ abee nala
hʊ aa sıŋ kı pɔ Wıkyʊwaldııbal nıhıyawʊ abee nala hʊ ba
aa yırı Sadusiima badɔmɔŋ nɛ mʊ kpa ko ba lee gɛɛ.
2 Nyɛ rɛ ba ko na baaŋ Piita bee Gyɔɔŋ nyuu tıyaŋ kıŋkaŋ,
beewıya, ba fa aa daga nala hʊ rɛ anıı Yesu sii sʊʊ tıyaŋ nɛ.
Ɛɛ daga anıı dı nal lɛ sʊba, ʊ tıına sı mııgı sii sʊʊ tıyaŋ nɛ
gɛɛ.
3 Nyɛ rɛ ba kaŋ Piita bee Gyɔɔŋ mʊ tɔ dıya tıyaŋ sıya
gballı. (Ba gyı aa kası ba saŋa hʊ dı wıısı gyʊwa rɛ. Ɛɛ rɛ
tıŋ ba gyı kaŋ ba mʊ tɔ dıya tıyaŋ dı sıya gballı).
4 Ka nala hʊ aa nıı wıya hʊ ba aa basa, ba yʊga gyı ko laa
Yesu wıya di rɛ. Nala hʊ gyı aa laa Yesu wıya di tıyaŋ, ba
baala dʊŋ gyı pele nala tusi bɔnɔŋ nɛ.
5 Ʊ sıgballıya, Gyuuma sılaala abee ba nıhıyası abee
Wıısı Tenni dıdagıla buloŋ nɛ gyı ko laŋŋı Gyerusalɛm
tıyaŋ.
6 Ba bee Anaası, Gyuuma wıkyʊwal sılaala nıhıyawʊ hʊ,
abee Kayifası, abee Gyɔɔŋ abee Alizaŋda, abee nala hʊ kɛ

buloŋ aa lıı ba wııkyʊwal sılaala nıhıyawʊ hʊ doho nala tıyaŋ nɛ gyı ko laŋŋı.
7 Ba aa ko laŋŋı teŋ, ba yırı Yesu kpambısı hʊ balıya ba lıı sıŋ ba tʊtʊʊ tıyaŋ, a pıyɛsı ba a baa, “Degɛɛ rɛ ma kana,
a wuwo leŋ baal no deye nyɛ, koo aŋnɛ feŋ nɛ ma yırı a leŋ
baal no deye nyɛ?”
8 Ɛɛ rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ Piita bası tıya ba
a baa, “Mamaa aa yaa sılaala abee nıhıyası,
9 ma kaŋ ma ko kı di á sarıya rɛ gyınaŋ akuu á aa yaa
wıwelii a tııbı gbarıgı no wıya.
10 Ʊ yaŋ maga dı ma nala no abee Iziral tımma buloŋ
gyıma rɛ anıı Yesu Krisita aa lıı Nazarɛti, ʊ feŋ tıyaŋ nɛ
baal no wuwo deye a sıŋ ma sıya tıyaŋ nyɛ. Ʊ rɛ ma leŋ ba
kaŋ kpaası mal daagarıı hʊ tıyaŋ ʊ sʊba gɛɛ, ka Wıısı kyisi
ʊ sʊʊ tıyaŋ.
11 Yesu wıya rɛ ba bası Wıısı teŋ tıyaŋ a baa,

‘Bʊyı hʊ dıısaala hʊ aa vıya ta, ʊ rɛ ko yaa wara hʊ buloŋ
tıyaŋ sıfıyaŋ bʊyı.’

12 Nal buloŋ tuwo dʊnıya no tıyaŋ aa sı wuwo laa ma ta dı
Yesu dʊŋ daa. Ʊ dʊŋ feŋ nɛ Wıısı baa dı á yırı, dı ʊ laa ma
ta.”
13 Nala hʊ buloŋ aa laŋŋa aa ko na anıı Gyɔɔŋ bee Piita
aa bası wıya hʊ abee nyuduwo gɛɛ, ba nyʊʊsı gyı mııgı
fıyɛlı rɛ, beewıya ba gyıma anıı ba tuwo bol buloŋ tıyaŋ,
a yaa nyugulıŋ tımma mɛ, a bı mʊʊ sakuuri. Doŋ tıyaŋ nɛ
ba hakıllı yaŋ ko anıı ba gyı aa tıŋ Yesu hal lɛ.
14 Nyɛ rɛ ba kyɛ wıı lɔlɔ ba aa sı bası, beewıya ba naa
Piita bee Gyɔɔŋ abee gbarıgı hʊ ba aa tııba, dı ba buloŋ sıŋ
doŋ.
15 Nyɛ rɛ ba bası tıya ba dı ba mʊ lıı dıya hʊ tıyaŋ. Ɛɛ rɛ
ba kpa lıı, ka ba yaŋ hɔŋ kı pıyɛsı dɔmɔŋ; “Ɛɛ rɛ á sı yaa
baala no balıya?
16 Á bı sı wuwo baa dı wıı no yaa wınyıyɛl lɛ, beewıya
nal buloŋ aa we Gyerusalɛm tıyaŋ gyıma rɛ anıı ba aa rɛ
yaa wımagıl no.
17 Amɛ dı ámaa rɛ aa kyɛ dı wıı no ta marı taalı yʊga, ma
leŋ dı á bası tıya ba abee sıfıyası anıı ba ta bıl ko maakyiye
bası Yesu Krisita wıya a tıya nal buloŋ.”
18 Nyɛ rɛ ba bıl yırı ba ko gyʊʊ, a bası tıya ba abee sıfıyası
anıı ba ta bıl ko maakyiye bası Yesu wıya koo a daga nala
ʊ feŋ tıyaŋ.
19 Ɛɛ rɛ Piita bee Gyɔɔŋ pıyɛsı ba a baa, “Á aa tıŋ ma
nyʊwa, abee á aa tıŋ Wıısı nyʊwa, kıbee rɛ yaa ŋmanıı
Wıısı sıya tıyaŋ? Ma bası wıtıı.

20 Á yaŋ bı sı wuwo tallı á nyʊwa, see dı á bası wıya hʊ
á aa nıya abee wıya hʊ á aa naa.”
21 Nyɛ rɛ nala hʊ bıl marı fugisi Piita bee Gyɔɔŋ kıŋkaŋ,
aŋ na kpa ba ta. Amɛ ba gyı naa anıı ba bı sı wuwo yaa
ba wıı buloŋ, beewıya nala hʊ buloŋ gyı aa dannı Wıısı rɛ
abee wıı hʊ aa yaa tıyaŋ.
22 Gbarıgı no ba gyı aa tııba, ʊ gyı tee bısı mɔllıbalıya rɛ.

Nala hʊ aa laa Yesu wıya di sʊla Wıısı dı ʊ tıya ba nyuduwo

23 Ba aa yaŋ kpa Piita bee Gyɔɔŋ ta, ba mııgı mʊ nıkaalıya
hʊ aa laa Yesu wıya di lee rɛ, ba beel-ba laŋŋı. Doŋ nɛ ba
kpa wıya hʊ buloŋ Gyuuma wıkyʊwal sılaala nıhıyası hʊ
abee bee nıhıyası hʊ aa basa, a bası tıya ba.
24 Ba aa bası wıya no ko teŋ, ba buloŋ piili kı kyʊwalı
Wıısı abee tıdıgı a baa, “Á Tıına Wıısı, ı rɛ taa wıısınyuu
abee taŋha buloŋ, abee fuwoni abee kına hʊ buloŋ aa we
ba tıyaŋ.
25 Ɪ Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ nɛ ı leŋ á naabaa Deviti, Ɪ
tʊŋtʊnnı hʊ bası a baa,
‘Bee rɛ tıŋ nala hʊ aa bı yaa Gyuuma kı na baaŋ kıŋkaŋ
nyɛ? Bee rɛ tıŋ nala no aa vʊʊlı dı ba sı kyogi Wıısı
tʊma aŋ lɔlɔ?
26 Dʊnıya nyuu kuworo laŋŋı dɔmɔŋ nɛ, a yaa siri, ba tıyaŋ
nıhıyası naa dɔmɔŋ nɛ, a yaa nyʊʊdıgı dı ba yuwo á
Tıına abee ʊ Krisita hʊ, laataal hʊ ʊ aa lıya dı ʊ ko
laa dʊnıya nala ta.’
27 Wıya no buloŋ yaŋ kɔnı ko yaa wıtıı rɛ, Beewıya Hɛrɔtı
bee Pɔŋtiyo Pilato abee nala hʊ aa bı yaa Gyuuma abee
Iziral tımma, ba buloŋ gyı ko laŋŋı rɛ bee no tıyaŋ dı ba
yuwo Yesu, Ɪ tʊŋtʊnnı welii hʊ Ɪ aa lıya dı ʊ yaa Krisita hʊ.
28 Ba gyı laŋŋa yaa wıya hʊ ı aa paalı gyıma ı dee tıyaŋ
abee ı kyɛrı tıyaŋ anıı ba sı kɔnı yaa rɛ.
29 Á Tıına Wıısı, yaŋ deŋ na, gyınaŋ kyɛɛ no ɛɛ hʊ ba aa
fugisi ma anıı ba sı dɔgısı ma. Ɛɛwıya, pɛ ı tʊŋtʊnna tıyaŋ
dı á tenni polli, dı á wuwo kı bası ı wıya abee nyuduwo.
30 Daga ı dee, a leŋ dı wııla tımma abee taaga buloŋ na
laaŋfıya. Ka dı á mɛ wuwo kı yaa wıkperiye abee wımagıla,
Ɪ tʊŋtʊnnı welii Yesu feŋ tıyaŋ.”
31 Ba aa kyʊwalı Wıısı hʊ ko teŋ, dı lee hʊ ba aa laŋŋa
buloŋ gyigise rɛ. Wıısı Wiyesi Welii hʊ ko gyʊʊ ba kıdıgı
buloŋ tıyaŋ. Ba piili kı bası Wıısı wıya abee nyuduwo.

Nala hʊ aa laa Yesu wıya di aa kyiyeli dɔmɔŋ

32 Nala hʊ buloŋ aa laa Yesu wıya di fa kaŋ nyʊʊdıgı rɛ,
a kaŋ tıdıgı mɛ. Dı ba kıdıgı buloŋ nɛ kaŋ kıŋ mɛ, ʊ aa bı

kaŋ kı yırı ʊ dʊŋ kıŋ. Ʊ aa kpa ʊ nıı ʊ bırımı ba buloŋ kıŋ nɛ.
33 Wıısı dee tıyaŋ, Yesu kpambısı hʊ gyı wuwo kaŋ dee
abee nyuduwo rɛ, a bası kı tıya nala anıı á Tıına Yesu sii
sʊʊ tıyaŋ nɛ, ka Wıısı mɛ kı pɛ nala hʊ buloŋ aa laa Yesu
wıya di tıyaŋ kıŋkaŋ.
34 Nala hʊ buloŋ fa aa kaŋ dıısı abee bagısı, ba aa kpa
ba buloŋ yallı rɛ, a kaŋ molbiye hʊ ba aa naa, a mʊ Yesu
kpambısı hʊ lee.
35 Ba gyı aa kaŋ molbiye hʊ kpaa dɔmɔŋ nɛ, nal buloŋ na
a maga ɛɛ hʊ ʊ aa kyɛ. Ɛɛwıya, ba nala hʊ kıdıgı buloŋ fa
bı kyɛɛ kıŋ kı lɔlɔ.
36 Baal kıdıgı mɛ rɛ gyı we ba tıyaŋ ba kı yırı Gyosɛfʊ.
Yesu kpambısı hʊ fa kana ʊ kı yırı Banabaası. (Banabaası
memii rɛ yaa nal hʊ aa bası wıya kı polli nala tenni). Ʊ fa
yaa Levi doho nal lɛ, a lıı Saapʊrɔsı paalʊʊ.
37 Ʊ fa kaŋ baga kıdıgı rɛ. Nyɛ rɛ ʊ kpa yallı, a kaŋ
molbiye hʊ mʊ Yesu kpambısı hʊ sıya.

5

Ananiyası bee Safiira

1 Amɛ ba tıyaŋ baal kıdıgı mɛ rɛ gyı we doŋ ba kı yırı
Ananiyası. Ʊ haaŋ mɛ feŋ nɛ yaa Safiira. Nyɛ rɛ ʊ bee ʊ
haaŋ hʊ sii kpa ba sıfıyaŋ kına badɔmɔŋ yallı. Ʊ bee ʊ
haaŋ hʊ buloŋ yaa nyʊʊdıgı,
2 a lıı molbiye hʊ badɔmɔŋ faŋa, ka Ananiyası sii kaŋ
molbikaalıya hʊ mʊ Yesu kpambısı hʊ lee.
3 Nyɛ rɛ Piita pıyɛsı ʊ a baa, “Ananiyası, bee rɛ tıŋ ı leŋ
Sıtaanı mʊrı ı, ı lıı kına hʊ ı aa yalla molbiye badɔmɔŋ
faŋa, aŋ nyıya wıya Wıısı Wiyesi Welii hʊ sıya tıyaŋ nyɛ?
4 Na kına hʊ yaa ı kına rɛ ka ı na kpa yallı? Ɪ bıl aa yalla
mɛ, molbiye hʊ yaa ı molbiye rɛ. Ɛɛ rɛ ı yaŋ liisi ı tıya tıyaŋ,
aŋ yaa wıı no nyɛ? Nihuwobisi sıya tıyaŋ daa ı nyıya wıya
no, amɛ Wıısı sıya tıyaŋ nɛ ı nyıya wıya no gɛɛ.”
5 Ananiyası aa nıı wıı no, ʊ lıı tele doŋ nɛ, a sʊba haŋ
lagılagıbiye hʊ. Nyɛ rɛ kambıŋ gyı gyʊʊ nala hʊ buloŋ aa
nıı wıı no.
6 Nyɛ rɛ bapʊwasıya ko gyʊʊ, a we ʊ liŋe, a kpa ʊ lıı mʊ
hogo.
7 Mʊhʊ sʊwaa, dı ʊ haaŋ hʊ mɛ ko gyʊʊ. Ʊ kɛ fa bı gyıŋ
wıı hʊ aa yaa tıyaŋ.
8 Nyɛ rɛ Piita pıyɛsı ʊ a baa, “Ɪ bala kaŋ molbiye badɔmɔŋ
ko daha rɛ. Ma aa yallı kına hʊ, molbii hʊ nyʊwa rɛ ʊ kaŋ
ko gɛɛ?” Ɛɛ rɛ haaŋ hʊ baa dı molbii hʊ nyʊwa rɛ gɛɛ.
9 Ɛɛ rɛ Piita bıl pıyɛsı ʊ a baa, “Bee rɛ tıŋ ı bee ı bala
buloŋ vʊʊlı dı ma nyıya wıya Wıısı Wiyesi Welii hʊ sıya

tıyaŋ nyɛ, aŋ liisi anıı ʊ bı sı dɔgısı ma? Deŋ na, nala hʊ aa kpaa ı bala mʊ hogo, ba aa rɛ ha sıŋ dimbee hʊ nyʊwa tıyaŋ gɛɛ. Ba yaŋ sı kpa ı mɛ mʊ.”
10 Ɛɛ rɛ ʊ mɛ pirigi lıı tele ʊ sıya tıyaŋ doŋ, a sʊba. Bapʊwasıya hʊ aa kpaa ʊ bala mʊ hogo ko kı gyʊʊ dı ʊ mɛ sʊba. Ɛɛ rɛ ba kpa ʊ mɛ a kaŋ lıı hogo kpala ʊ bala hʊ.
11 Nala hʊ buloŋ aa laa Yesu wıya di, aŋ aa ko kı laŋŋı, abee nala hʊ buloŋ mɛ gyı aa nıı wıı no, kambıŋ gyı gyʊʊ ba rɛ kıŋkaŋ.

Wıkperiye bee wımagıla

12 Yesu kpambısı hʊ gyı yaa wımagıla abee wıkperiye rɛ yʊga nala tıyaŋ. Nala hʊ buloŋ aa laa Yesu wıya di, ba buloŋ nɛ gyı aa kı laŋŋı dɔmɔŋ abee nyʊʊdıgı. Wıkyʊwaldııbal hʊ gyambarıŋ ba aa yırı Solomɔn Gyambarıŋ, ʊ tıyaŋ nɛ ba gyı aa kı laŋŋı.
13 Nala hʊ buloŋ gyı aa bı laa Yesu wıya di, ba kıdıgı buloŋ gyı bı kaŋ nyuduwo ʊ aa sı wuwo gyʊʊ pɛ ba tıyaŋ. Abee gɛɛ buloŋ, ka nala ha gyı aa kı bigisi ba rɛ weliŋ.
14 Amɛ kyɛɛ bee ʊ nyʊwa buloŋ, nala aa laa Yesu wıya di rɛ, baala abee haana buloŋ, a ko kı pɛ nıbınıya hʊ tıyaŋ.
15 Akuu wıya no buloŋ Yesu kpambısı hʊ aa yaa wıya, nala aa paa ba wııla tımma bee ba kıpınıya rɛ, a ko lıı biŋ ŋmaŋsı nyʊʊsı tıyaŋ. Ba aa yaa gɛɛ rɛ dı Piita rɛ ko kı baŋ, dı ʊ daaliiŋ gyʊʊ ba tıyaŋ. Beewıya dı Piita daaliiŋ mɛ gba ko gyʊʊ ba tıyaŋ, ba aa na laaŋfıya rɛ.
16 Nıgyamaa mɛ gyı lıı tɔnı hʊ aa kpaga Gyerusalɛm nɛ, aa kaŋ wııla tımma abee nala hʊ gyıŋbɔmɔ aa kana, a kaŋ ko ba lee ba buloŋ na laaŋfıya.

Ba dɔgısı Yesu kpambısı hʊ

17 Ɛɛ rɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyawʊ hʊ abee ʊ hatınna hʊ aa we Sadusiima paati hʊ tıyaŋ, ba sii kpa baaŋ abee tıhɔllı kyeŋ Yesu kpambısı hʊ.
18 Ɛɛ tıyaŋ nɛ ba kası Yesu kpambısı hʊ a mʊ tɔ dıyaŋ.
19 Amɛ haŋ kyɛɛ hʊ tıı tebine rɛ malıka kıdıgı ko kaŋ nıtɔdıya hʊ dimbee suri, aŋ leŋ ba lıı. Ka ʊ bası tıya ba a baa,
20 “Ma mʊ gyʊʊ sıŋ Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ, a bası wııkyʊwal-ŋmaŋfalıı no wıya a tıya nala.”
21 Ɛɛ rɛ Yesu kpambısı hʊ tıŋa ʊ nyʊwa hʊ. Ʊ sıgballınyʊwa, ba sii mʊ gyʊʊ Wııkyʊwaldııbal hʊ a piili kı daga nala. Nyɛ rɛ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyawʊ hʊ abee ʊ hatınna sii yırı Gyuuma nıhıyası abee nala hʊ buloŋ dı ba ko laŋŋı vʊʊlı. Ka ba tıma dı ba mʊ lıı Yesu kpambısı hʊ nıtɔdıya hʊ tıyaŋ a kaŋ ba ko.

22 Laalyuwolo hʋ aa mʋwa ba bɪ naa Yesu kpambɪsɪ hʋ nɪtɔdɪya hʋ tɪyaŋ. Nyɛ rɛ ba mɪɪgɪ ko ba nɪhɪyasɪ hʋ lee a baa,
23 "Á aa mʋʋ nɪtɔdɪya hʋ, nal buloŋ bɪ suro boro hʋ, ka nala hʋ aa pɔ nɪtɔdɪya hʋ mɛ sɪŋ boro hʋ nyʋwa. Amɛ á aa mʋʋ suri, á bɪ naa Yesu kpambɪsɪ hʋ."
24 Nala hʋ aa pɔ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ nɪhɪyawʋ abee Gyuuma wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ aa nɪɪ wɪɪ no, ʋ yaa wɪkperii rɛ kɪŋkaŋ a tɪya ba. Ba bɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ aa puu ba.
25 Doŋ tɪyaŋ nɛ, dɪ baal kɪdɪgɪ rɛ ko gyʋʋ gɛɛ, a basɪ tɪya ba anɪɪ ba naa nala hʋ ba aa kasa tɔ dɪya hʋ tɪyaŋ nɛ, dɪ ba ko lɪɪ sɪŋ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ a kɪ daga nala.
26 Ɛɛ rɛ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal laalyuwolo nɪhɪyawʋ hʋ abee ʋ noŋ nala sii lɪɪ a mʋ kasɪ ba a mɪɪgɪ kaŋ ko. Amɛ ba gyɪ bɪ kpaa dee a kasɪ ba, beewɪya kambɪŋ fa kaŋ ba rɛ anɪɪ nala hʋ aa we Wɪɪkyʋwaldɪɪbal hʋ tɪyaŋ sɪ paa bʋwa yaga ba.
27 Ba aa kaŋ ba ko gyʋʋ, nyɛ rɛ ba leŋ ba sɪŋ nala hʋ aa laŋŋɪ kɪ vʋʋlɪ wɪya hʋ sɪya tɪyaŋ. Nyɛ rɛ Gyuuma wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyawʋ hʋ basɪ tɪya ba a baa,
28 "Á basɪ tɪya ma rɛ daha abee sɪfɪyasɪ anɪɪ ma ta bɪl ko maakyiye basɪ Yesu wɪya tɪya nal buloŋ, koo a yɪrɪ ʋ feŋ mɛ gba. Amɛ ma deŋ na, ma vɪya aŋ kaŋ wɪɪ hʋ gɔllɪ gyaasɪ Gyerusalɛm buloŋ nɛ, a kɪ kyɛ dɪ ma kpa baal no sʋʋ wɪya kyʋgɪ ma."
29 Ɛɛ rɛ Piita abee Yesu kpambɪsɪ hʋ nɪkaalɪya mɪɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, "Ʋ maga dɪ á tɪŋ Wɪɪsɪ nyʋwa rɛ, aŋ vɪya nihuwobiŋ nyʋwa.
30 Á naabaala Wɪɪsɪ hʋ rɛ kyisi Yesu sʋʋ tɪyaŋ. Nal hʋ ma aa kaŋ kpaasɪ mal daagarɪɪ hʋ nyuu tɪyaŋ ʋ sʋba hʋ.
31 Wɪɪsɪ kyisi ʋ rɛ, ʋ sii gyɪŋ hɔŋ ʋ noduu logiŋ, dɪ ʋ yaa sɪlaal abee laataal, a tɪya Iziral tɪmma ŋmanɪɪ dɪ ba bɪrɪmɪ lɪɪ ba wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ, ka dɪ Wɪɪsɪ kpa ba wɪbɔmɔ kyɛ ba.
32 Wɪya no buloŋ á aa basɪ nyɛ, á bee Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ ʋ aa kpaa we nala hʋ aa tɪŋa ʋ nyʋwa, buloŋ yaa ba daŋsɪya rɛ."
33 Nala no aa nɪɪ wɪɪ no, nyɛ rɛ ba na baaŋ kɪŋkaŋ aŋ kɪ kyɛ dɪ ba kpʋ ba.
34 Amɛ ba kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we doŋ, a lɪɪ Farasiima paati hʋ tɪyaŋ, ba kɪ yɪrɪ Gamaliyɛl. Ʋ fa yaa Wɪɪsɪ teŋ dɪdagɪl lɛ, nala fa kɪ tɪya gyɪrɪma weliŋ. Nyɛ rɛ ʋ sii sɪŋ aŋ baa, "Ma leŋ dɪ Yesu kpambɪsɪ hʋ lɪɪ lɪgyalɪɪ mʋhʋ."
35 Ɛɛ rɛ ʋ yaŋ basɪ tɪya ba a baa, "Mamaa Iziral tɪmma, ma fɪyɛlɪ ma sɪya abee wɪya hʋ ma aa kyɛ dɪ ma yaa nala no.

36 Saŋa hʋ, baal kıdıgı rɛ gyı we doŋ, ba kı yırı Tiyodası.
Ʋ gyı kpaa ʋ tıı anıı ʋ yaa nıbal lɛ. Nala gyı pele
kɔɔsıbanaa, a kı tıŋa ʋ hal. Amɛ ba gyı aa ko kpʋ ʋ, ʋ
hatınna hʋ buloŋ gyı fáá pısa rɛ. Doŋ tıyaŋ nɛ ʋ ŋmanıı
hʋ sıŋ dısı, ka ʋ feŋ mɛ nyʋgısı.
37 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ, baal kıdıgı mɛ bıl lıı, saŋa hʋ tıyaŋ
dı ba gyı aa dıısı á paalʋʋ nala rɛ. Ʋ mɛ feŋ nɛ gyı yaa
Gyudası, a lıı Galili paalʋʋ. Ʋ mɛ gyı kası nala yʋga rɛ ba
kı tıŋa ʋ hal. Ba gyı aa ko kpʋ ʋ mɛ, haŋ nıgyamaa hʋ mɛ
buloŋ fa aa tıŋa ʋ hal fáá pısa rɛ.
38 Ɛɛwıya, wıı no tıyaŋ, ŋ kɛ aa naa wıı rɛ nyɛ, ma ta yaa
nala no wıı buloŋ. Ma kɛ kpa ba ta. Dı ba wıyaalıya no ko
lıı nihuwobiŋ dee tıyaŋ, tʋma hʋ sı nyʋgısı ba tıı.
39 Amɛ, dı ʋ ko yaa Wıısı tʋma, ma bı sı wuwo kaŋ tʋma
no kyogi. Dı mamaa rɛ paalı kı kyɛ ma kyogi ba mɛ, ma sı
na anıı ma bee Wıısı sı mııgı kaŋ wıı.”
40 Ɛɛ rɛ ba gyegili nıı baal hʋ nyʋwa hʋ. Doŋ nɛ ba yırı
Yesu kpambısı hʋ ba ko gyʋʋ, ba leŋ ba vıırı ba, aŋ bası
tıya ba anıı ba ta bıl ko bası wıya Yesu feŋ tıyaŋ, aŋ kpa
ba ta.
41 Nyɛ rɛ Yesu kpambısı hʋ kpa lıı nala hʋ tıyaŋ, ka
ba tenni buloŋ gyı fıyɛlı akuu ba aa dɔgısı ba Yesu wıya
nyuniŋ. Beewıya ba kɛ lee, ʋ yaa nyusʋŋ nɛ anıı Wıısı aa
naa dı ba mɛ maga dı ba di tʋwara Yesu wıya.
42 Kyɛɛ buloŋ ba aa mʋ Wııkyʋwaldııbal hʋ rɛ, abee nala
dıısı, a kı bası Wıısı wıya aŋ kı daga nala Wıısı wıweliye
hʋ a mʋ kı tile á tıına Yesu Krisita tıyaŋ, nal hʋ Wıısı aa
lıya dı ʋ laa dʋnıya nala ta.

6

Ba lıı nala bapɛ dı ba kı kyiyeli Yesu kpambısı hʋ

1 Saŋa no tıyaŋ dı nala hʋ aa laa Yesu wıya di gyı marı
wala kı pɛ rɛ. Nyɛ rɛ ba tıyaŋ Gyuuma hʋ aa bası Giriki taal
abee Gyuuma hʋ aa bası Hiiburu taal piili kı kaa dɔmɔŋ.
Beewıya Gyuuma hʋ aa bası Giriki taal gyı baa dı Hiiburu
tımma hʋ aa vıya ba lohaana kı ta rɛ ba kına kpayı tıyaŋ
kyɛɛ buloŋ.
2 Nyɛ rɛ Yesu Kpambısı hʋ fi abee balıya yırı nala hʋ
buloŋ aa laa Yesu wıya di a ko laŋŋı, a bası tıya ba a baa,
“Ʋ bı maga dı á kı deŋ molbiye koo kıdiiliye wıkanıya, aŋ
yeŋŋi Wıısı wıya basıı ta.
3 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, ma lıı nala bapɛ ma tıyaŋ. Ma lıı
nala hʋ aa kaŋ wıgyʋŋ, nala kı tıya ba gyırıma, ka Wıısı
Wiyesi Welii hʋ mɛ we ba tıyaŋ. Ma lıı ba, dı á kpa á
molbiye wıkanıya we ba nosi tıyaŋ.

4 Ka dı á mɛ kpa á nyuu buloŋ we Wıısı kyʊwalıı abee
Wıısı wıya basıı tıyaŋ.”
5 Ɛɛ rɛ nala hʊ buloŋ aa we doŋ tenni fıyɛlı abee wıya hʊ
Yesu kpambısı hʊ aa basa. Nyɛ rɛ ba lıı baal kıdıgı ba aa
yırı Sıtııvıŋ. Ʊ fa yaa nal hʊ aa laa Wıısı di rɛ weliŋ, ka
Wiyesi Welii hʊ mɛ we ʊ tıyaŋ. Nyɛ rɛ ba bıl lıı Fılıpı abee
Purokurɔsi abee Nikaano abee Tiimɔŋ abee Paamina, a bıl
bee Nikolası aa lıı Aŋtiyɔki. Nikolası fa bı yaa Gyuu, aŋ ta
kı tıŋ Gyuuma wııkyʊwal ŋmaŋsı abee ba lesiri.
6 Ɛɛ rɛ ba kaŋ nala no bapɛ ba aa lıya a mʊ Yesu kpambısı
hʊ sıya. Ba kpa ba nosi dɔbɔ ba nyuni tıyaŋ, aŋ kyʊwalı
Wıısı tıya ba.
7 Nyɛ rɛ ka Wıısı wıbii hʊ marı pısa mʊ lee buloŋ. Nala
hʊ aa laa Yesu wıya di marı yʊga kı pɛ weliŋ Gyerusalɛm
tıyaŋ. Gyuuma wııkyʊwal sılaala mɛ gyı yʊga rɛ weliŋ, a
ko laa Yesu wıya di.

Gyuuma nıhıyası leŋ ba kaŋ Sıtııvıŋ

8 Wıısı noŋ gyı dɔbɔ Sıtııvıŋ tıyaŋ nɛ, ʊ dee mɛ we ʊ
tıyaŋ yʊga, ʊ wuwo kı yaa wıkperiye abee wımagıla nala
tıyaŋ.
9 Nala badɔmɔŋ mɛ fa we doŋ, a fa yaa Gyuuma,
aŋ lıı Sariini, ka badɔmɔŋ mɛ lıı Alizaŋdiriya. Ba fa
yaa wııkyʊwaldıya hʊ ba aa yırı “Yosi ba aa kpaa ta
wııkyʊwaldıya” nala rɛ. Ka badɔmɔŋ mɛ fa yaa Gyuuma, a
mɛ lıı Silisıya abee Esıya. Nala no buloŋ fa bı sıŋ Sıtııvıŋ
kıŋ tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ba beel-ʊ kaŋ nyʊʊtaaduwo abee wıya hʊ
ʊ aa bası tıyaŋ.
10 Amɛ ba fa bı wuwo bası wıya lo ʊ wıı buloŋ tıyaŋ,
beewıya Wıısı Wiyesi Welii hʊ fa we ʊ lee rɛ, ka ʊ kaŋ
wıgyʊŋ mɛ ʊ wıbasıı buloŋ tıyaŋ.
11 Nyɛ rɛ ba lʊwɔlı we nala badɔmɔŋ nyuu dı ba bası baa
ba nıı Sıtııvıŋ bası wıya kı kyogi Moosi abee Wıısı feŋ nɛ.
12 Nala no aa bası wıya no, ɛɛ rɛ bee hʊ nala abee ba
nıhıyası abee Wıısı Teŋ dıdagıla hʊ buloŋ baaŋ sii Sıtııvıŋ
nyuu tıyaŋ kıŋkaŋ. Nyɛ rɛ ba kana ʊ mʊ hıyarı sıya.
13 Aŋ kaŋ nala mɛ ko dı ba ko nyıya wıya tıya ʊ. Ɛɛ rɛ nala
nyıya wıya tıya ʊ a baa, “Saŋa buloŋ, baal no aa bası wıya
rɛ a kı kyogi Wııkyʊwaldııwelii hʊ á aa saa, abee Wıısı
mırısı hʊ buloŋ ʊ aa leŋ Moosi sabı biŋ dı á kı tıŋa.
14 Á nıya dı ʊ baa Yesu no aa lıı Nazarɛti sı yige Wıısı
dıya no lo, aŋ kaŋ wıya hʊ Moosi fa aa daga a naabaala dı
ba kı tıŋa hʊ mɛ a bırımı kyige.”
15 Nala hʊ buloŋ fa aa hɔŋ doŋ kuwoni ba sıya pɔ Sıtııvıŋ
tıyaŋ. Doŋ tıyaŋ nɛ ba na dı ʊ sıya kıı gɛɛ anıı malıka sıya.

7

Sıtııvıŋ wıbasıı

1 Nyɛ rɛ Gyuuma wıkyʊwal sılaala nıhıyawʊ hʊ pıyɛsı
Sıtııvıŋ a baa, “Wıya no ba aa basa, ba yaa wıtıı rɛ koo ba
nyıya tıya ı rɛ.”
2 Ɛɛ rɛ Sıtııvıŋ baa, “Ŋ kuwoma abee ŋ naabalıya, ma
gyegili nıı daha. Wııbal hʊ, feŋbal hʊ tıına gyı kaŋ ʊ tıı ko
daga á naabaa Abıraham nɛ dı ʊ ha gyı hɔŋ Mesopotemiya
taŋha tıyaŋ. Haŋ saŋa hʊ dı ʊ ha gyı bı mʊʊ Haraŋ paalʊʊ.
3 Ɛɛ rɛ Wıısı bası tıya ʊ dı ʊ sii leŋ ʊ dıya nala buloŋ, aŋ
lıı ʊ paalʊʊ mɛ tıyaŋ, a mʊ paalʊʊ hʊ ʊ aa sı daga ʊ.
4 Nyɛ rɛ ʊ sii lıı Kaldıya paalʊʊ tıyaŋ, a mʊ hɔŋ tɔɔ kıdıgı
ba aa yırı Haraŋ tıyaŋ. Doŋ tıyaŋ nɛ ʊ kuwo sʊba. Ɛɛ rɛ
Wıısı bıl leŋ ʊ sii doŋ, a ko hɔŋ paalʊʊ no tıyaŋ ma aa hɔnɔ
gyınaŋ.
5 Saŋa hʊ tıyaŋ, Wıısı fa bı keri taŋha hʊ mʊhʊ mɛ a tıya
Abıraham a pel naaŋsıınyʊwa kıdıgı mɛ, dı ʊ tıı kana. Amɛ
ʊ gyı wee nyʊwa tıya ʊ rɛ anıı ʊ sı kpa paalʊʊ no tıya ʊ bee
ʊ doho nala. Saŋa hʊ tıyaŋ Wıısı aa bası gɛɛ dı Abıraham
ha bı lʊla.
6 Nyɛ rɛ Wıısı bası tıya ʊ, ‘I doho nala sı yaa nıhʊwala
paalʊʊ kıdıgı tıyaŋ a yaa yosi. Ba sı dɔgısı ba kıŋkaŋ bısı
kɔɔsıbanaa.
7 Amɛ ŋ sı dɔgısı haŋ paalʊʊ hʊ nala aa kaŋ ba bırımı
yosi ba tʊma kı tıya ba hʊ. Ɛɛ hal tıyaŋ, ba sı lıı doŋ tıyaŋ,
a bıl ko daha, a kı kyʊwalı mıyaŋ Wıısı.’

8 Ɛɛ rɛ Wıısı kpa ʊ nyʊwa tıya Abıraham. Ʊ nyʊwa hʊ
magıl lɛ yaa Abıraham bee ʊ doho nala aa keri ba pene.
Nyɛ rɛ Abıraham lʊl Azıkı. Ʊ kyɛyɛ kyori kyɛɛ, Abıraham
keri ʊ peŋ. Azıkı mɛ sii lʊl Gyeekɔbı. Gyeekɔbı mɛ lʊl biisi
fi abee balıya. Ba aa rɛ ko yaa á naabaala.
9 Ba tıyaŋ kıdıgı feŋ nɛ fa yaa Gyosɛfʊ. Nyɛ rɛ nıkaalıya
hʊ gyı haası ʊ, ba tısı kı hɔllı ʊ. Ba kuu gɛɛ wıya a kana ʊ
mʊ yallı tıya baala badɔmɔŋ. Ba mɛ kana ʊ mʊ Igyipiti, a
mʊ yallı tıya baal kıdıgı, ʊ yaa yoŋ. Amɛ Wıısı ha gyı aa
pɛ ʊ tıyaŋ nɛ weliŋ,
10 a lıı ʊ tʊwara buloŋ tıyaŋ ʊ gyı aa gyʊwa. Ʊ fa aa
mʊʊ Igyipiti Kuwori Faaro sıya, Wıısı dee tıyaŋ, ʊ wuwo
kaŋ wıgyʊŋ nɛ abee gyogiweliye. Ɛɛ rɛ Kuwori Faaro lıı ʊ,
ʊ yaa ʊ paalʊʊ nıhıyawʊ, a kı deŋ ʊ paalʊʊ abee ʊ dıya
buloŋ.
11 Ɛɛ rɛ losiŋbɔŋ kıdıgı gyı ko gyʊʊ Igyipiti paalʊʊ abee
Keenaŋ paalʊʊ buloŋ, nala kı na sikii kıŋkaŋ, á naabaala
hʊ gyı kyɛ kıdiilii buloŋ lɔlɔ dı ba di.

12 Doŋ tıyaŋ nɛ Gyeekɔbı nıı anıı kıdiiliye we Igyipiti
paalʊʊ tıyaŋ nɛ. Ʊ tıma ʊ balıya dı ba mʊ yɔbɔ ko. Ɛɛ
rɛ ba mʊ yɔbɔ ko.
13 Nyɛ rɛ Gyeekɔbı balıya hʊ bıl mııgı mʊ Igyipiti lıya
tıına dı ba yɔbɔ kıdiiliye. Doŋ tıyaŋ nɛ Gyosɛfʊ kaŋ ʊ tıı
dagı ba, aŋ kaŋ ba mʊ daga Kuwori Faaro mɛ. Ɛɛ tıyaŋ nɛ
Kuwori Faaro yaŋ gyıŋ Gyosɛfʊ doho aa lıı lee hʊ.
14 Ɛɛ rɛ ka Gyosɛfʊ tıma dı ba mʊ bası tıya ʊ kuwo
Gyeekɔbı, dı ʊ kaŋ ʊ dıya nala buloŋ ko Igyipiti paalʊʊ.
Gyeekɔbı dıya nala hʊ ʊ aa paa mʊ Igyipiti paalʊʊ, ba buloŋ
gyı yaa nala mɔllıboto rɛ abee fi abee bɔnɔŋ.
15 Doŋ tıyaŋ nɛ ʊ bee ʊ balıya buloŋ sʊba.
16 Ba mııgı kaŋ ba mʊ Keenaŋ paalʊʊ, a hogi ba Sɛkɛm
tıyaŋ. Bʊbʊʊbal kıdıgı rɛ Abıraham fa yɔbɔ Hamɔ nala lee.
Doŋ tıyaŋ nɛ ba hogi ba.
17 Wıısı gyı wee nyʊwa rɛ dı ʊ sı yaa wıı kıdıgı tıya
Abıraham. Ʊ gyı ko ka mʊhʊ rɛ ka dı Wıısı yaa wıı no.
Haŋ saŋa hʊ dı Gyeekɔbı doho nala mɛ fa wala yʊga rɛ
weliŋ Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ.
18 Ɛɛ rɛ kuwori hʊ fa aa gyıŋ Gyosɛfʊ Igyipiti tıyaŋ ko
sʊba aŋka nıdıma mııgı di Igyipiti paalʊʊ koro. Ʊ kɛ fa bı
gyıŋ Gyosɛfʊ wıya.
19 Nyɛ rɛ ʊ kı mʊrı á naabaala hʊ, a kı dɔgısı ba kıŋkaŋ,
aŋ fıla ba dı ba paa ba biifıllı lıı ta dı ba sʊba.
20 Haŋ saŋa hʊ tıyaŋ nɛ ba gyı lʊl Moosi. Ʊ fa yaa biiwelii
nyɛ rɛ. Ɛɛ wıya, ba kpa ʊ faŋa ʊ kuwo dıya tıyaŋ peŋsi
boto, aŋ na kpa ʊ lıı ta.
21 Ba aa kpa ʊ lıı ta gɛɛ, Kuwori Faaro tıı toluu ko kpa ʊ
a dıyɛsı ʊ anıı ʊ biilʊlıı.
22 Ba daga ʊ Igyipiti tımma wıgyʊŋ buloŋ. Ʊ wıyaalıya
abee ʊ wıbasıya buloŋ gyı daga anıı ʊ yaa nıbal lɛ.
23 Moosi gyı aa ko pele bısı mɔllıbalıya, ʊ na anıı ʊ maga
dı ʊ mʊ na ɛɛ hʊ ʊ nala Iziral tımma hɔnıı aa kıya rɛ.
24 Ʊ gyı aa mʊʊ dı ʊ naa Igyipiti tımma hʊ kıdıgı dı ʊ aa
dɔgısı Iziral tımma hʊ kıdıgı. Ɛɛ rɛ ʊ mʊ laa pɛ Iziral tıına
hʊ tıyaŋ, a ŋmaa Igyipiti tıına hʊ kpa lo ʊ sʊba.
25 Ʊ fa liise anıı ʊ nala hʊ sı gyıma anıı Wıısı aa kyɛ dı
ʊ rɛ laa ba ta, amɛ ba bı wuwo gyıma.
26 Ʊ sıgballıya, ʊ bıl mʊwa dı Iziral tımma balıya aa kaa
dɔmɔŋ. Ʊ mʊ dı ʊ laa ba ta, aŋ marı ba dɔmɔŋ. Nyɛ rɛ ʊ
bası tıya ba a baa, ‘Ma yaa nımmabalıya rɛ, bee rɛ tıŋ ma
mııgı gul kı kaa dɔmɔŋ?’
27 Ɛɛ rɛ nal hʊ fa aa di dee ʊ dɔŋtıına hʊ nyuu tıyaŋ kaŋ
Moosi yige ta aŋ pıyɛsı ʊ a baa, ‘Aŋnɛ rɛ lıı ı dı ı kı deŋ á
nyuu, a laa á wıya kı bası?

28 Koo ı aa kyɛ ı kpʊ ŋ mɛ rɛ anıı ı dıya aa kpʊʊ Igyipiti tıına hʊ gɛɛ rɛ?’
29 Moosi aa nıı gɛɛ, ʊ lıı fá Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ, a mʊ yaa nıhʊwal Mıdıya paalʊʊ tıyaŋ. Doŋ tıyaŋ nɛ ʊ hɔŋ a kpa haaŋ, a lʊl boyoŋbiisi balıya.
30 Ʊ fa hɔŋ doŋ bısı mɔllıbalıya rɛ. Ɛɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı, malıka kıdıgı ko ʊ lee ɔhɔ tʊtʊʊ tıyaŋ, a kpaga dogimo kıdıgı ba aa yırı Saana. Ʊ ko lıı a kıı gɛɛ anıı tııbiye rɛ aa di diŋ.
31 Moosi aa naa gɛɛ, ʊ yaa ʊ wıkperii. Ɛɛ rɛ ʊ mʊ pele dı ʊ marı na tııbiye hʊ weliŋ. Doŋ tıyaŋ nɛ ʊ nıı á Tıına Wıısı taal, dı ʊ bası tıya ʊ a baa,
32 ‘Mıyaŋ nɛ yaa ı naabaala Abıraham abee Azıkı abee Gyeekɔbı Wıısı’. Ʊ aa bası gɛɛ, Moosi sıŋ kı kyele. Ʊ bıl bı wuwo dı ʊ deŋ.
33 Sıtııvıŋ bıl bası baa, ‘Ɛɛ rɛ á Tıına Wıısı bası tıya Moosi a baa, kuwoni ı naatɔbɔ ı naası tıyaŋ. Wıısı we lee hʊ tıyaŋ ı aa sına tıyaŋ nɛ.
34 Ŋ naa ɛɛ hʊ ba aa dɔgısı ŋ nala rɛ Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ, a nıı ba wiile mɛ. Ŋ ko tuu dı ŋ laa ba ta rɛ. Sii dı ŋ tıma ı dı ı mııgı mʊ Igyipiti.’
35 Ɛɛ rɛ Sıtııvıŋ bıl marı kpa, a baa, ‘Moosi no rɛ Iziral tımma hʊ gyı vıya aŋ pıyɛsı ʊ baa, Aŋnɛ rɛ baa dı ı kı deŋ ma a laa á wıya kı bası?’ Ʊ rɛ Wıısı yaŋ tıma dı ʊ yaa ba nıhıyawʊ abee ba laataal. Wıısı rɛ gyı tıŋ ʊ malıka, ʊ gyı ko Moosi lee a gyı kıı gɛɛ anıı tııbiye rɛ aa di diŋ, a ko pɛ Moosi tıyaŋ dı ʊ laa ʊ nala ta.
36 Moosi gyı yaa wımagıla abee wıkperiye rɛ Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ, aŋ na kası ʊ nala hʊ lıı doŋ tıyaŋ. Ba gyı aa mʊʊ pele fuwo kıdıgı ba aa yırı Fuwofıyaŋ, ʊ gyı bıl yaa wımagıla rɛ doŋ. Ba gyı vala pogo mɛ dʊŋ tıyaŋ nɛ bısı mɔllı balıya, ka Moosi ha kı yaa wımagıla abee wıkperiye ŋmanıı hʊ tıyaŋ.
37 Moosi no tıı rɛ bıl bası tıya Iziral tımma a baa,

‘Wıısı sı tıŋ ʊ tıŋdaal dı ʊ ko ma lee anıı ʊ aa tıma ŋ gɛɛ.
Ʊ sı yaa ma nıınabiye tıı.’

38 Moosi bee á naabaala gyı laŋŋa pogo tʊtʊʊ tıyaŋ nɛ. Doŋ tıyaŋ nɛ Moosi gyı na malıka dogiŋbal kıdıgı ba aa yırı Saana nyuu tıyaŋ. Ɛɛ rɛ malıka hʊ kpa Wıısı nyʊwa hʊ aa kaŋ mııbol tıya ʊ dı ʊ laa bası tıya ma.
39 Ɛɛ rɛ ka á naabaala hʊ gyı vıya ʊ nyʊwa, aŋ kpa ba hal yıya ʊ, ka ba tılıise buloŋ fa kı tıya ba anıı ba mııgı mʊ Igyipiti paalʊʊ.
40 Nyɛ rɛ ba bası tıya Aarɔŋ a baa, ‘Mɔ tɔdʊnnı tıya ma dı ba kı deŋ ma. Moosi no aa kaŋ ma lıı Igyipiti paalʊʊ ko

daha, á bı gyıŋ wıı hʊ buloŋ aa kana ʊ.’
41 Ɛɛ rɛ ba sii mɔ vʊgı kıdıgı ʊ kıı gɛɛ anıı nɔbiye. Nyɛ rɛ
ba sii marı ʊ, ba tenni buloŋ fıyɛlı kıŋ hʊ ba tıı aa mɔɔ
tıyaŋ.
42 Nyɛ rɛ tıŋ Wıısı gyı kpa ʊ hal yıya ba, a vıya ba ta ba
kı kyʊwalı kyıŋwʊlıya abee pene abee wııpɔsıı. Ba saba
gɛɛ rɛ Wıısı Teŋ logiŋ hʊ Wıısı tıŋdaala aa saba tıyaŋ. Ba
kıdıgı saba rɛ anıı dı Wıısı baa,

‘Mamaa Iziral tımma, bısı mɔllıbalıya hʊ ma fa aa we pogo
hʊ tıyaŋ, ŋ daa ma fa kpa ma kına koo ma pʊsı kı
sʊla.

43 Amɛ ma tɔdʊŋ hʊ ma aa yırı Mɔlɔkı, ʊ rɛ ma marı taŋtı-
dıya we gɛɛ, abee ma kyıŋwʊlıya tɔdʊŋ hʊ ma aa yırı
Rɛfaŋ, ba aa rɛ ma gyı kyʊŋ kı vala gɛɛ. Ma tıı rɛ mɔɔ
ba, a kı marı ba. Ɛɛwıya, ŋ sı leŋ dı ba kası ma mʊ
lee aa para Baabilɔŋ.’

44 Ɛɛ rɛ Sıtııvıŋ bıl bası baa, Á naabaala gyı aa we pogo
hʊ tıyaŋ, ba gyı marı taŋtı-dıya rɛ doŋ a tıya Wıısı. Taŋtı-
dıya no rɛ gyı daga anıı Wıısı kɔnı we ba lee rɛ. Wıısı tıı rɛ
gyı daga Moosi ɛɛ ʊ aa sı marı dıya no. Ɛɛ hʊ buloŋ Wıısı
gyı aa kyɛ rɛ ʊ daga Moosi, ʊ mɛ leŋ ba marı ʊ gɛɛ.
45 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ á naabaala laa taŋtı-dıya no ba kuwoma
lee. Saŋa hʊ Wıısı gyı aa leŋ ba bee Gyoosʊwa mʊ yuwo
paalʊʊ kıdıgı nala, a kil ba ta aŋ laa ba taŋha hɔŋ hʊ, dı ba
ha kyʊŋ taŋtı-dıya no rɛ. Taŋtı-dıya no gyı we ba lee rɛ, a
ko pele á naabaa Deviti saŋa.
46 Wıısı gyı sıŋ pɔ Deviti rɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ Deviti gyı sʊla
Wıısı dı ʊ pɛ ʊ tıyaŋ dı ʊ wuwo saa dıya tıya ʊ Wıısı hʊ á
naabaa Gyeekɔbı fa aa kyʊwalı.
47 Amɛ Deviti gyı bı wuwo saa dıya hʊ. Ʊ biibaal Solomɔn
nɛ gyı mııgı ko saa ʊ, a tıya Wıısı.
48 Amɛ Wıısı aa tee kıŋ buloŋ, ʊ bee gyʊʊ dıısı hʊ
nihuwobiŋ aa saa dʊŋ. Wıısı tıŋdaal kıdıgı gyı bası wıı
no wıya rɛ, a baa dı

49 Wıısı baa, ‘Wıısıbee tıyaŋ nɛ ŋ kuworikpasa we, taŋha
daha rɛ yaa ŋ naası libinii. Dııgɛɛ rɛ ma sı wuwo saa
tıya ŋ? Lee rɛ ŋ liwiyesii we?

50 Ŋ daa marı kına no buloŋ?’
51 Ɛɛ rɛ Sıtııvıŋ bıl bası baa, ‘Ma bembiye deye rɛ kıŋkaŋ!
Ma dıgına mɛ bee nıı wıya. Ma kaŋ nyuduwo rɛ anıı nala
hʊ aa bee tıŋ Wıısı. Ɛɛ rɛ tıŋ ma mɛ aa vıya ma aa sı kı tıŋ
Wıısı Wiyesi Welii hʊ anıı ma naabaala fa aa yaa gɛɛ.
52 Wıısı tıŋdaal buloŋ tuwo dı ma naabaala gyı bı tıŋ
ŋmanıı kıdıgı a dɔgısı ʊ. Ba gyı kpʊʊ nala hʊ buloŋ aa

laa sıya bası Wıısı tıpʊlʊŋ tʊŋtʊnnı hʊ koyi wıya rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ ko, ma mɛ kpa ʊ yallı tıya nala, ba kpʊ ʊ.
53 Wıısı leŋ ʊ malıkası dagı ma ʊ mırısı buloŋ nɛ, amɛ ma bı tıŋa ʊ nyʊwa.” ’

Ba yaga Sıtııvıŋ kpʊ abee bʊwa

54 Nala hʊ gyı aa laŋŋı kı vʊʊlı wıya hʊ aa gyegile nıı Sıtııvıŋ wıbasıı hʊ ko mʊ maga nyɛ, dı ba buloŋ baaŋ marı sii ʊ tıyaŋ nɛ, ba kı kyaŋ ba nyıŋa lee lee buloŋ.
55 Ɛɛ rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ marı gyʊʊ Sıtııvıŋ yʊga. Ʊ wil deŋ wıısınyuu a na Wııbal hʊ gaŋdarı, a na Yesu mɛ dı ʊ sıŋ Wıısı noduu logiŋ.
56 Ɛɛ rɛ Sıtııvıŋ bası baa, “Ma deŋ na, ŋ naa wıısıbee dimbeenyʊwa rɛ dı ʊ suro, ka Nihuwobiŋ Biye hʊ sıŋ Wıısı noduu logiŋ tıyaŋ.”
57 Doŋ tıyaŋ nɛ nala hʊ buloŋ kyıırı yʊga, aŋ tɔ ba dıgına, ka ba buloŋ teŋ sii giri mʊ kyige ʊ,
58 a kana ʊ yige ta ʊ lıı bee hʊ samanı. Doŋ tıyaŋ nɛ ba yaŋ paa bʊwa tɔ kana ʊ, a kı yaga lee lee buloŋ. Nala hʊ aa yaga Sıtııvıŋ buloŋ gyı wuri ba gannı rɛ a kpa tıya bapʊwasıbiye kıdıgı ba aa yırı Sɔɔl dı ʊ kı deŋ.
59 Ba aa yaga Sıtııvıŋ gɛɛ rɛ, ka ʊ kı yırı á Tıına Yesu a kı sʊla ʊ, “Ŋ Tıına Yesu, laa ŋ dʊma mʊ ı lee.”
60 Ɛɛ tıyaŋ nɛ ʊ tuu gbinni, a kyiyesi yʊga a baa, “Ŋ Tıına Yesu, ŋ aa sʊla ı, ta tuŋ wıbɔŋ no ba aa yaa kyıŋ ba nyuu tıyaŋ.” Nyɛ rɛ ʊ bası aŋ yaŋ keri ʊ wiyesi kateŋse. Sɔɔl mɛ gyı laa rɛ anıı ba kpʊʊ Sıtııvıŋ maga rɛ.

8

Sɔɔl aa dɔgısı nala hʊ aa laa Yesu wıya di

1 Haŋ kyɛɛ hʊ buloŋ nɛ ba piili kı dɔgısı nala hʊ aa laa Yesu wıya di aŋ kı laŋŋı Gyerusalɛm tıyaŋ, a kaŋ ba kı tıya sikii kıŋkaŋ. Ɛɛ rɛ ba buloŋ sii pısa gyʊʊ Gyudıya abee Samaarıya paalʊʊ buloŋ. See Yesu kpambısı hʊ dʊŋ nɛ gyı kaa Gyerusalɛm tıyaŋ.
2 Nala badɔmɔŋ aa fá Wıısı mɛ rɛ gyı kpaa Sıtııvıŋ hogo, aŋ wii ʊ loho weliŋ.
3 Amɛ Sɔɔl gyı yaa siri rɛ dı ʊ yalmı nala hʊ aa laa Yesu wıya di. Ʊ gyı aa sii gɔllı ba dıısı rɛ, a tarı ba baala abee ba haana buloŋ ko lıı, a leŋ ba kası ba mʊ tɔ dıya tıyaŋ.

Ba bası Wıısı wıweliye hʊ Samaarıya paalʊʊ tıyaŋ

4 Ka Yesu hatınna hʊ mɛ gyı aa lıı fá Gyerusalɛm tıyaŋ hʊ, ba mɛ gɔllı mʊ lee buloŋ, a kı bası Yesu Krisita wıweliye hʊ.

5 Nyɛ rɛ Fɪlɪpɪ sii mʊ Samaarɪya paalʊʊ tɔbal kɪdɪgɪ, a basɪ Yesu Krisita, laataal hʊ Wɪɪsɪ aa tɪma wɪya, a kɪ tɪya doŋ nala.

6 Gyamaa hʊ buloŋ gyɪ wee dɪgɪŋgyegil lɛ a kɪ nɪɪ wɪya hʊ ʊ gyɪ aa basɪ. Ba buloŋ gyɪ gyegile nɪɪ wɪya hʊ ʊ aa basa rɛ, a na wɪmagɪla hʊ buloŋ mɛ ʊ aa yaa.

7 Fɪlɪpɪ gyɪ aa basɪ wɪya hʊ tɪyaŋ, gyɪŋbɔmɔ yʊga gyɪ lɪɪ nala ba aa kana tɪyaŋ nɛ. Dɪ gyɪŋbɔŋ buloŋ nɛ fa ko kɪ lɪɪ mɛ, ʊ aa kyɪɪrɪ rɛ yʊga aŋ na lɪɪ. Ka gbarɪga abee naasʊʊnɪ abee nosʊʊnɪ tɪmma yʊga mɛ gyɪ na laaŋfɪya, ba tenni leye buloŋ mɪɪgɪ sɪŋ ba bʊʊsɪ tɪyaŋ.

8 Ɛɛwɪya, haŋ tɔɔ hʊ tɪmma buloŋ tenni gyɪ fɪyɛla rɛ kɪŋkaŋ.

9 Haŋ tɔɔ hʊ tɪyaŋ, baal kɪdɪgɪ mɛ rɛ gyɪ we doŋ, ba kɪ yɪrɪ Siimɔŋ. Ʊ gyɪ kaŋ daaluliye rɛ weliŋ, a kɪ vʊga. Ʊ wɪyaalɪya buloŋ gyɪ yaa Samaarɪya paalʊʊ nala wɪkperii rɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ mɛ gyɪ aa kɪ daga ʊ tɪɪ anɪɪ ʊ bɪra rɛ.

10 Nɪhɪyasɪ bee biibiisi buloŋ gyɪ kpa ba nyuu we ʊ wɪyaalɪya tɪyaŋ nɛ a kɪ basɪ a baa, “Baal no rɛ yaa Wɪɪsɪ, ʊ kaŋ dee rɛ yʊga, dee hʊ ba aa yɪrɪ Wɪɪsɪ debal hʊ, ʊ rɛ ʊ kana.”

11 Ʊ aa yaa wɪkperiye no pɪɪsɪ rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ nala na anɪɪ ʊ bɪra rɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ba kpa ba nyuni we ʊ wɪyaalɪya tɪyaŋ gɛɛ.

12 Amɛ Fɪlɪpɪ gyɪ aa basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ wɪya, a kɪ daga Wɪɪsɪ koro hʊ wɪya, a basɪ Yesu Krisita wɪya mɛ, nala hʊ gyɪ laa wɪya hʊ di rɛ, ba fo ba wɪɪkyʊwalnɪɪ, baala abee haana buloŋ.

13 Siimɔŋ tɪɪ mɛ gyɪ ko laa Yesu wɪya hʊ di rɛ, ba fo ʊ mɛ wɪɪkyʊwalnɪɪ. Ɛɛ hal tɪyaŋ, ʊ kɪ mal Fɪlɪpɪ kɪŋkaŋ. Ʊ aa naa wɪkperiye hʊ bee wɪmagɪla hʊ Fɪlɪpɪ aa yaa, ʊ yaa ʊ wɪkperii rɛ.

14 Yesu kpambɪsɪ hʊ aa we Gyerusalɛm tɪyaŋ nɪɪ anɪɪ Samaarɪya paalʊʊ nala laa Wɪɪsɪ wɪya di rɛ. Ɛɛ rɛ ba ta Piita bee Gyɔɔŋ dɪ ba mʊ doŋ.

15 Ɛɛ rɛ Piita bee Gyɔɔŋ mʊ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ tɪya ba dɪ Wɪɪsɪ leŋ ʊ Wiyesi Welii hʊ ko tuu gyʊʊ ba tɪyaŋ.

16 Beewɪya haŋ saŋa hʊ dɪ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ ha gyɪ bɪ gyʊʊ Samaarɪya paalʊʊ nal kɪdɪgɪ buloŋ tɪyaŋ. Á Tɪɪna Yesu Krisita feŋ dʊŋ tɪyaŋ nɛ ba fa fo ba wɪɪkyʊwalnɪɪ hʊ.

17 Nyɛ rɛ Piita bee Gyɔɔŋ kpa ba nosi dɔbɔ ba nyuni tɪyaŋ, a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ tɪya ba. Ɛɛ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ ko tuu gyʊʊ ba tɪyaŋ.

18 Siimɔŋ aa naa dɪ Yesu kpambɪsɪ hʊ kpa ba nosi dɔbɔ nala hʊ aa laa Yesu wɪya di tɪyaŋ, Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ gyʊʊ ba tɪyaŋ gɛɛ, ʊ sii kpa molbii a sʊl ba a baa,

19 “Ma laa aŋ tıya ŋ ma dee no dı ŋ mɛ ko kpa nosi
dɔbɔ nal buloŋ tıyaŋ, dı Wıısı Wiyesi Welii hʊ gyʊʊ ʊ tıına
tıyaŋ.” Ɛɛ rɛ Piita bası tıya ʊ, a baa,
20 “Ɪ liise ı sı wuwo kpa molbiye yɔbɔ Wıısı aa kpaa kıŋ
hʊ tıya nala ʊ bɔnyɛ tıyaŋ nɛ koo? Wıısı sı leŋ ı bee ı
molbiye no buloŋ gyʊʊ diŋ.
21 Ɪ noŋ tuwo á tʊma no tıyaŋ, beewıya ı bı pʊllı ı tıya
tıya Wıısı.
22 Mııgı bırımı lıı ı wıbɔmɔ no tıyaŋ aŋ sʊla Wıısı dı ʊ
kpa ı tılıisibɔmɔ no kyɛ ı.
23 Ŋ naa anıı ı tıya bile rɛ kıŋkaŋ, ka ı bıl yaa wıbɔmɔ
yoŋ mɛ.”
24 Ɛɛ rɛ Siimɔŋ sʊla Piita bee Gyɔɔŋ dı ba kyʊwalı Wıısı
tıya ʊ dı wıya no buloŋ ba aa basa ta yaa ʊ tıyaŋ.
25 Ba aa bası Wıısı wıya hʊ ko teŋ, a daga wıya hʊ buloŋ
ba aa gyıma Yesu lugo tıyaŋ a tıya ba, ba sii doŋ nɛ, a mııgı
mʊ Gyerusalɛm. Saŋa hʊ ba aa mʊ Gyerusalɛm hʊ tıyaŋ,
ba bası Yesu Krisita wıweliye hʊ rɛ Samaarıya paalʊʊ tɔnı
yʊga tıyaŋ.

Fılıpı kyeŋ baal kıdıgı aa lıı Itoopiya paalʊʊ

26 Ɛɛ rɛ ka malıka kıdıgı ko bası tıya Fılıpı a baa, “Sii,
a mʊ wııpɔsıı noduu dıılaŋ, a mʊ ŋmaŋbınıı hʊ aa lıı
Gyerusalɛm kı mʊ Gasa.” Nyɛ rɛ Fılıpı sii kpa mʊ.
27 Ʊ aa mʊ pele ŋmanıı hʊ, dı Itoopiya tımma baal kıdıgı
rɛ gɛɛ. Ʊ fa yaa bafara rɛ, a tʊma kı tıya Itoopiya Kuwori.
Kuwori hʊ fa yaa haaŋ nɛ, ka ʊ kuwori feŋ yaa Kandesi.
Baal no fa yaa ʊ tʊŋtʊnna tıyaŋ nıbal kıdıgı rɛ. Ʊ rɛ fa aa
deŋ kuwori hʊ molbiye wıkanıya abee ʊ dʊwa buloŋ nyuu.
Gyerusalɛm nɛ ʊ fa mʊ a kyʊwalı Wıısı aŋ fa mııgı kı mʊ
bee abee gyaagʊ toriku.
28 Ʊ fa hɔŋ toriku hʊ tıyaŋ gɛɛ rɛ, aŋ kı karımı Wıısı Teŋ
lee kıdıgı Wıısı tıŋdaal Azaaya aa saba.
29 Ɛɛ rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ bası tıya Fılıpı dı ʊ vala
mʊ puu toriku hʊ.
30 Nyɛ rɛ Fılıpı fá mʊ puu ʊ, dı ʊ nıı baal hʊ aa karımı
Wıısı teŋ logiŋ hʊ Azaaya aa saba. Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı ʊ dı ʊ
gyıŋ wıya hʊ ʊ aa karımı hʊ memii rɛ?
31 Nyɛ rɛ baal hʊ baa, “Ɛɛ rɛ ŋ sı yaa gyıŋ ba memii dı nal
bı daga tıya ŋ.” Aŋ yırı Fılıpı dı ʊ ko gyıŋ hɔŋ pɛ ʊ tıyaŋ.
32 Wıısı teŋ lee hʊ ʊ fa aa karımı hʊ, wıı no rɛ ba sabı
doŋ:

“Anıı ba aa kaŋ piyesi kı mʊ dı ba kpʊ ka ʊ tallı ʊ nyʊwa
gɛɛ, anıı ba aa kı kʊsı pebiye pʊna ka ʊ nyʊwa bee
suri gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ ʊ mɛ bı suro ʊ nyʊwa.

33 Ba gyı yalmı ʊ rɛ weliŋ, ʊ kına gyı sʊma mɛ, ka ba vʊʊlı
vɔmɔ ʊ, a kpa kyogisi tıya ʊ. Ʊ mııbol yaŋ aa tene
taŋha no nyuu nyɛ, aŋnɛ rɛ sı wuwo tıŋ ʊ doho nala
naası.”
34 Baal hʊ aa karıma Wıısı wıya hʊ teŋ, ʊ pıyɛsı Fılıpı, a
baa “Aŋnɛ wıya rɛ Wıısı tıŋdaal hʊ kı bası nyɛ? Ʊ tıı wıya
rɛ koo, nıdıma kıdıgı wıya rɛ?”
35 Ɛɛ rɛ Fılıpı yaŋ piili wıya no ʊ aa karıma tıyaŋ, a bası
Yesu Wıweliye hʊ buloŋ a tıya baal hʊ.
36 Nyɛ rɛ ka ba kpa ŋmanıı hʊ kı mʊ, a mʊ pele lee kıdıgı
dı nıı pıŋ doŋ. Ɛɛ rɛ baal hʊ bası tıya Fılıpı a baa, “Na nıı
rɛ nyɛ. Bee rɛ sı tɔ ŋ wııkyʊwalnıı foyi daha?”
37 Ɛɛ rɛ Fılıpı bası tıya ʊ a baa, “Dı ı rɛ laa Yesu wıya hʊ
buloŋ di abee ı tıya buloŋ, ŋ sı fo ı wııkyʊwalnıı.” Ɛɛ rɛ
baal hʊ baa, “Ŋ laa di rɛ anıı Yesu Krisita rɛ yaa Wıısı biye.”
38 Ɛɛ rɛ baal hʊ leŋ gyaagʊ hʊ fa aa tarı toriku hʊ sıŋ, ka
ʊ bee Fılıpı buloŋ kpa tuu nıı hʊ. Doŋ tıyaŋ nɛ Fılıpı fo ʊ
wııkyʊwalnıı.
39 Ba aa ko dı ba lıı nıı hʊ tıyaŋ, Wıısı Wiyesi Welii hʊ ko
kpa Fılıpı dııgı. Baal hʊ bırıma dı ʊ bıl bı naa Fılıpı, aŋka
ʊ kpa ʊ ŋmanıı kı vala, ʊ teŋ buloŋ fıyɛlı kıŋkaŋ.
40 Fılıpı yaa dı ʊ sıŋ dı ʊ we tɔ kıdıgı ba aa yırı Azotu tıyaŋ.
Ɛɛ rɛ ʊ gɔllı tɔbiisi hʊ buloŋ mɛ aa we doŋ a kı bası Wıısı
wıya. Ɛɛ rɛ ʊ yaa a mʊ pele tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Sizaariya.

9

Ɛɛ aa yaa Sɔɔl ko laa Yesu wıya di
Kpambısı 22.6-16; 26.12-18

1 Ɛɛ rɛ ka Sɔɔl mɛ ha lıı sıı pɔ Yesu hatınna hʊ tıyaŋ, a
kı fugisi ba, a kı bası anıı ʊ sı kpʊ ba.
2 Nyɛ rɛ ʊ sii mʊ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyawʊ
hʊ lee a sʊla ʊ, ʊ sabı tenni tıya ʊ dı ʊ kaŋ mʊ tɔɔ kıdıgı
ba aa yırı Damaasiku. Tenni no fa daga anıı dı Sɔɔl ko
mʊ gyʊʊ Gyuuma wııkyʊwaldıya buloŋ aa we Damaasiku
tıyaŋ, dı ba tıya ʊ ŋmanıı dı ʊ kası nala hʊ aa tıŋ Yesu
Krisita ŋmanıı hʊ, ba baala abee ba haana buloŋ, a kaŋ ba
mııgı mʊ Gyerusalɛm.
3 Ɛɛ rɛ Sɔɔl gyı sii lıı kpa ŋmanıı a kı mʊ Damaasiku. Ʊ
gyı ko mʊ kpaga Damaasiku rɛ, dı kyaanʊʊ kıdıgı pirige lıı
wıısınyuu, a kyaanı we ʊ tıyaŋ.
4 Ʊ lıı tele, aŋka ʊ nıı nal taal dı ʊ bası tıya ʊ a baa, “Sɔɔl,
Sɔɔl, bee rɛ tıŋ ı kı dɔgısı ŋ nyɛ.”
5 Ɛɛ rɛ Sɔɔl pıyɛsı, “Aŋnɛ rɛ yaa ı, ŋ Tıına?” Ɛɛ rɛ taal hʊ
baa, “Mıyaŋ Yesu rɛ, nal hʊ ı aa dɔgısı hʊ.

6 Sii mʊ gyʊʊ tɔɔ hʊ. Doŋ tɪyaŋ nɛ ba sɪ daga ɪ wɪɪ hʊ ɪ
aa sɪ yaa.”
7 Sɔɔl bee nala hʊ fa aa val hʊ buloŋ mɪɪgɪ sɪŋ tuwori kɪ
deŋ. Beewɪya ba mɛ nɪɪ taal hʊ rɛ, amɛ ba bɪ naa nal buloŋ.
8 Ɛɛ rɛ Sɔɔl nyagɪ sii sɪŋ, a kaŋ ʊ sɪya suri. Ʊ sɪya gyɪ ta
kyirigi waasʊ gɛɛ rɛ, ka ʊ bee na kɪŋ buloŋ. Ʊ noŋ tɪyaŋ nɛ
ba gyɪ kana, a kana ʊ tarɪ mʊ pele Damaasiku.
9 Ʊ nyʊlɪma we doŋ gɛɛ rɛ ʊ kyɛyɛ boto, dɪ ʊ bɪ wuwo di
kɪŋ buloŋ, a bɪ wuwo nyʊwa nɪɪ mɛ.
10 Yesu hatɪnna hʊ kɪdɪgɪ mɛ gyɪ we Damaasiku tɪyaŋ, ba
kɪ yɪrɪ Ananiyasɪ. Nyɛ rɛ ʊ duwosi dɪ á Tɪɪna Yesu yɪrɪ ʊ a
basɪ tɪya ʊ a baa, “Ananiyasɪ!” Ɛɛ rɛ ʊ saŋa a baa, “Mɪyaŋ
nɛ nyɛ, Tɪɪna.”
11 Ɛɛ rɛ á Tɪɪna Yesu basɪ tɪya ʊ a baa, “Sii kpa ŋmanɪɪ
hʊ ba yɪrɪ ŋmaŋ-deginii hʊ, a mʊ baal kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ
Gyudasɪ dɪya. Dɪ ɪ ko mʊ, pɪyɛsɪ ʊ dɪ baal kɪdɪgɪ aa lɪɪ
Taasu rɛ ɪ kɪ kyɛ. Ʊ feŋ nɛ yaa Sɔɔl. Ʊ rɛ ha yaŋ kɪ kyʊwalɪ
Wɪɪsɪ gɛɛ.
12 Wɪɪsɪ hʊ kyʊwalɪɪ tɪyaŋ, ʊ naa anɪɪ ɪ Ananiyasɪ rɛ ko
gyʊʊ a kpa ɪ nosi dɔbɔ ʊ tɪyaŋ ʊ sɪya bɪl suri.”
13 Ɛɛ rɛ Ananiyasɪ basɪ baa, “Ŋ Tɪɪna, nala yʊga rɛ kɪŋkaŋ
a basɪ tɪya ŋ anɪɪ baal no bɔmɔ rɛ weliŋ abee ɪ nala hʊ aa
we Gyerusalɛm tɪyaŋ.
14 Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ rɛ tɪya ʊ ŋmanɪɪ
dɪ ʊ ko Damaasiku daha, a kasɪ nala hʊ buloŋ aa kyʊwalɪ
ɪ.”
15 Á Tɪɪna Yesu basɪ tɪya Ananiyasɪ a baa, “Sii mʊ. Mɪyaŋ
nɛ lɪɪ ʊ dɪ ʊ tuŋ ŋ tʊma. Ʊ sɪ mʊ basɪ ŋ wɪya tɪya nala hʊ
aa bɪ yaa Gyuuma abee kuworo abee Iziral tɪmma mɛ.
16 Mɪyaŋ nɛ sɪ daga ʊ tʊwara maga gɛɛ ʊ aa sɪ na ŋ wɪya.”
17 Ɛɛ rɛ Ananiyasɪ sii kpa mʊ dɪya hʊ Sɔɔl aa gyʊwa. Nyɛ
rɛ ʊ gyʊʊ a kpa ʊ nosi dɔbɔ Sɔɔl tɪyaŋ aŋ baa, “Ŋ naabiye
Sɔɔl, á Tɪɪna Yesu hʊ ɪ aa naa ŋmanɪɪ hʊ tɪyaŋ dɪ ɪ aa ko
daha, ʊ rɛ tɪma ŋ dɪ ŋ ko daha dɪ ɪ sɪya wuwo suri, ka dɪ
Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ mɛ gyʊʊ ɪ tɪyaŋ.”
18 Ʊ aa basɪ gɛɛ, dɪ kɪna badɔmɔŋ aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ
fuwonamɪya para pirige lɪɪ tele ʊ sɪya tɪyaŋ, ka ʊ bɪl wuwo
kɪ na. Doŋ tɪyaŋ nɛ ʊ sii, ba fo ʊ wɪɪkyʊwalnɪɪ.
19 Ka ʊ di kɪna a bɪl kaŋ dee. Ʊ gyɪ we Damaasiku tɪyaŋ
nɛ kyɛyɛ baŋmana, ʊ bee Yesu hatɪnna hʊ aa we doŋ.

Sɔɔl basɪ Wɪɪsɪ wɪya a tɪya nala Damaasiku tɪyaŋ

20 Ʊ aa we doŋ gɛɛ rɛ, ʊ aa sii mʊ wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ a piili
kɪ basɪ Yesu wɪya a kɪ tɪya nala anɪɪ Yesu rɛ yaa Wɪɪsɪ biye
hʊ.

21 Nala hʋ buloŋ gyı aa nıı wıya hʋ Sɔɔl aa bası, ʋ gyı
yaa ba buloŋ wıkperii rɛ. Ba kı pıyɛsı dɔmɔŋ, a baa "Baal
no daa fa we Gyerusalɛm tıyaŋ a kı kpʋ nala hʋ aa laa Yesu
wıya di gɛɛ? Ka gɛɛ wıya rɛ ʋ bıl ko daha dı ʋ ko kası ba
mʋ Gyuuma wıkyʋwal sılaala nıhıyası hʋ lee?"
22 Ɛɛ rɛ ka Sɔɔl marı kı bası wıya hʋ abee nyuduwo, a
te faafaa hʋ. Ʋ wuwo daga rɛ anıı Yesu rɛ yaa Krisita hʋ,
laataal hʋ Wıısı aa lıya dı ʋ ko laa dʋnıya nala ta. Ʋ paalı
bası gɛɛ rɛ Gyuuma hʋ buloŋ aa we Damaasiku tıyaŋ polo
buloŋ yʋwɔrı, ba bıl bı wuwo laa wıı buloŋ bası.
23 Ʋ gyı we doŋ pıısı rɛ. Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı, Gyuuma hʋ
sii vʋʋlı dı ba kpʋ ʋ.
24 Ɛɛ rɛ Sɔɔl ko nıı ba aa kyɛ dı ba kpʋ ʋ hʋ wıya. Wııhaa
bee tebine buloŋ, ba aa sıŋ ba bee pagıbal hʋ tıyaŋ nɛ dı
ba na ʋ a kpʋ.
25 Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı tebine, Sɔɔl noŋ nala hʋ kpa ʋ we
simbiye tıyaŋ, a kaŋ ŋmaŋ vʋwa, a kpa ʋ ta ʋ tuu gyee hʋ
ba aa saa baarı bee hʋ hal sɔmmm, a sii mʋ Gyerusalɛm.

Sɔɔl we Gyerusalɛm tıyaŋ

26 Sɔɔl aa mʋʋ Gyerusalɛm, ʋ gyı aa kyɛ dı ʋ gyʋʋ Yesu
hatınna hʋ aa we doŋ tıyaŋ nɛ. Amɛ ba gyı bı laa di anıı ʋ
mɛ laa Yesu wıya di rɛ. Ɛɛ rɛ gyı tıŋ ba gyı kı fá ʋ.
27 Yesu hatınna hʋ kıdıgı ba aa yırı Banabaası rɛ gyı pɛɛ
Sɔɔl tıyaŋ, a kana ʋ mʋ Yesu kpambısı hʋ lee. Ʋ rɛ gyı bası
tıya ba ɛɛ hʋ Sɔɔl aa naa á tıına Yesu ŋmanıı hʋ tıyaŋ, ʋ
bası wıya tıya ʋ. Aŋ ha gyı bıl bası tıya ba ɛɛ hʋ Sɔɔl aa
bası Yesu wıya abee nyuduwo a tıya nala Damaasiku tıyaŋ.
28 Nyɛ rɛ ba laa ʋ we ba tıyaŋ, ba beel-ʋ buloŋ we doŋ, a
kı gɔllı Gyerusalɛm tıyaŋ,
29 a kı bası Wıısı wıya abee nyuduwo á Tıına Yesu feŋ
tıyaŋ. Ʋ bee Gyuuma hʋ aa bası Giriki taal gyı aa kaŋ wıya
kı kpa dɔmɔŋ nɛ. Ba kı lʋga dı ba kpʋ ʋ.
30 Ʋ dɔŋtıŋsı hʋ aa ko nıı anıı dı ba aa lʋga dı ba kpʋ ʋ
rɛ, ba sii kana ʋ a mʋ Sizaariya, ʋ sıŋ doŋ kpa mʋ Taasu.
31 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ, nala hʋ aa laa Yesu wıya di Gyudıya
abee Galili abee Samaarıya paalʋʋ tıyaŋ, ba buloŋ yaŋ na
wiyese, a marı laa Wıısı wıya di weliŋ, a kı tıŋ Yesu á Tıına,
a kı fá ʋ mɛ. Wıısı Wiyesi Welii hʋ mɛ pɛ ba tıyaŋ, ba wala
kı pɛ.

Piita mʋʋ Liida abee Gyoopa

32 Lee buloŋ nɛ Piita fa kı gɔllı. Kyɛɛ kıdıgı, ʋ sii kpa mʋ
Liida dı ʋ na Wıısı nala hʋ aa we doŋ tıyaŋ.
33 Ʋ aa mʋ doŋ, ʋ na baal kıdıgı ba aa yırı Eniyası. Ʋ fa
gbarıga rɛ, a pıŋ dıya tıyaŋ bısı kyori, dı ʋ bı wuwo lıı bee.

34 Ɛɛ rɛ Piita basɪ tɪya ʊ a baa, “Eniyasɪ, Yesu Krisita tɪya
ɪ laaŋfɪya rɛ. Sii kpa ɪ wasa.” Doŋ tɪyaŋ nɛ Eniyasɪ pirigi
nyagɪ sii sɪŋ abee dee.
35 Nala hʊ buloŋ aa lɪɪ Liida abee Saarɔŋ aa naa gɛɛ, ba
bɪrɪmɪ lɪɪ ba wɪbɔmɔ tɪyaŋ nɛ aŋ kɪ tɪŋ á Tɪɪna Yesu.
36 Haaŋ kɪdɪgɪ mɛ rɛ fa we Gyoopa tɪyaŋ, a mɛ fa yaa Yesu
hatɪnnɪ. Ʊ feŋ nɛ fa yaa Tabiita (Giriki tɪmma fa aa yɪrɪ ʊ
Dɔɔkasɪ; Ʊ memii rɛ yaa wiyeme.) Ʊ fa kaŋ bɔnyɛ rɛ weliŋ
a kɪ pɛ nyaaba abee nɪtaaga tɪyaŋ.
37 Piita ha gyɪ aa we Liida tɪyaŋ gɛɛ rɛ ka haaŋ no sʊba
Gyoopa tɪyaŋ. Nyɛ rɛ ba fo ʊ nɪɪ, a kana ʊ gyɪŋ biŋ salnyuu
dɪya kɪdɪgɪ tɪyaŋ.
38 Gyoopa bee Liida fa bɪ boliye. Nala hʊ aa laa Yesu wɪya
di Gyoopa tɪyaŋ nɪɪ anɪɪ Piita we Liida tɪyaŋ nɛ. Nyɛ rɛ ba
tɪŋ nala balɪya ʊ lee dɪ ba mʊ sʊla ʊ dɪ ʊ fa ba wulo lagɪ.
Ɛɛ rɛ ba mʊ basɪ tɪya ʊ.
39 Piita sii tɪŋ ba hal a mʊ ko. Ʊ aa ko pele doŋ, ɛɛ rɛ
ba kana ʊ gyɪŋ salnyuu dɪya hʊ. Ka lohaana badɔmɔŋ
aa we doŋ buloŋ sɪŋ ʊ hal a kɪ wii, a paa galaalɪya abee
gavʊwalɪya Dɔɔkasɪ aa mara, a ko lɪɪ kɪ daga Piita.
40 Ɛɛ rɛ Piita leŋ ba buloŋ lɪɪ dɪya hʊ tɪyaŋ. Ba aa lɪɪ dɪya
hʊ tɪyaŋ ko teŋ, ɛɛ rɛ ʊ tuu gbinni a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ. Ʊ aa
kyʊwalɪ Wɪɪsɪ hʊ mʊ teŋ, ʊ mɪɪgɪ bɪrɪmɪ sʊʊ hʊ lee, a basɪ
baa, “Tabiita, sii!” Nyɛ rɛ ʊ kaŋ ʊ sɪya suri. Ʊ aa naa Piita,
ʊ sii hɔŋ.
41 Nyɛ rɛ Piita mʊ pele ʊ, a kaŋ ʊ noŋ tɪyaŋ, ʊ sii sɪŋ. Ɛɛ
rɛ ʊ yɪrɪ Wɪɪsɪ nala hʊ abee lohaana hʊ buloŋ ko laŋŋɪ, a
kpa Tabiita tɪya ba. Ba buloŋ na ʊ dɪ ʊ bɪl weye.
42 Nyɛ rɛ wɪɪ no taalɪ Gyoopa buloŋ. Nala yʊga ko laa á
Tɪɪna Yesu wɪya di.
43 Piita gyɪ we Gyoopa tɪyaŋ a pɪɪsɪ mʊhʊ rɛ. Baal kɪdɪgɪ
gyɪ we doŋ a kɪ tɪgɪsɪ pulo, ba kɪ yɪrɪ Siimɔŋ. Ʊ dɪya rɛ Piita
gyɪ gyʊʊ.

10

Piita basɪ Yesu Wɪweliye hʊ tɪya Kɔniiliyo

1 Baal kɪdɪgɪ rɛ gyɪ we Sizaariya tɪyaŋ ba kɪ yɪrɪ Kɔniiliyo.
Ʊ fa yaa laalyuwolo aa lɪɪ Itali paalʊʊ tɪyaŋ nɪhɪyawʊ rɛ, a
fa kɪ laa ba kɔɔ sɪya.
2 Ʊ fa aa tɪŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ rɛ weliŋ, ʊ bee ʊ dɪya nala
buloŋ fa kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ. Ʊ gyɪ aa kɪ pɛ Gyuuma nɪtaaga
tɪyaŋ nɛ, aŋ kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ mɛ saŋa buloŋ.
3 Kyɛɛ kɪdɪgɪ wɪɪhaa anɪɪ kerifi boto saŋa, Kɔniiliyo na ʊ
duwoso tɪyaŋ dɪ malɪka kɪdɪgɪ ko gyʊʊ yɪrɪ ʊ, “Kɔniiliyo.”

4 Nyɛ rɛ ʊ kaŋ ʊ sɪya suri dɪ ʊ deŋ malɪka hʊ. Kambɪŋ
kana ʊ. Ɛɛ rɛ ʊ pɪyɛsɪ a baa, “Bekiŋ nɛ, ŋ Tɪɪna?” Nyɛ rɛ
malɪka hʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Wɪɪsɪ nɪɪ ɛɛ hʊ ɪ aa kɪ kyʊwalɪ
ʊ rɛ, a bɪl na ɛɛ hʊ ɪ aa yaa wɪweliye kɪ tɪya nɪtaaga mɛ.
Nyɛ wɪya Wɪɪsɪ nɪɪ ɪ kyʊwala rɛ.
5 Leŋ dɪ nala mʊ Gyoopa lagɪlagɪ no, a kyɛ yɪrɪ baal kɪdɪgɪ
ba aa yɪrɪ Siimɔŋ Piita dɪ ʊ ko ɪ lee.
6 Ʊ aa gyʊʊ pul-tɪgɪsɪl kɪdɪgɪ dɪya rɛ ba kɪ yɪrɪ ʊ mɛ
Siimɔŋ. Ʊ dɪya sɪŋ kpaga mpʊwɔnʊʊ nyʊwa rɛ.”
7 Malɪka hʊ aa basɪ wɪya no teŋ, ʊ mɪɪgɪ mʊ. Ɛɛ hal
tɪyaŋ nɛ ka Kɔniiliyo yɪrɪ ʊ dɪya tʊŋtʊnna balɪya a pɛ ʊ
laalyuwolo kɪdɪgɪ tɪyaŋ. Laalyuwol no fa yaa nala hʊ aa sɪŋ
kɪ pɔ Kɔniiliyo tɪyaŋ kɪdɪgɪ rɛ, a fa kɪ fá Wɪɪsɪ mɛ kɪŋkaŋ.
8 Nyɛ rɛ Kɔniiliyo basɪ wɪya hʊ buloŋ ʊ aa naa a tɪya ba,
aŋ ta ba, ba kpa mʊ Gyoopa.

9 Ʊ sɪgballɪya, wɪɪsɪ ko kɪ maga nyutʊtʊʊ gɛɛ, dɪ ba kpaga
Gyoopa rɛ. Saŋa no tɪɪ tɪyaŋ nɛ Piita mɛ sii gyɪŋ salnyuu dɪ
ʊ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ.
10 Doŋ tɪyaŋ nɛ losi fa kana ʊ kɪŋkaŋ, ʊ baa dɪ ba yaa
kɪdiiliye tɪya ʊ dɪ ʊ di. Nyɛ rɛ ba sii kɪ yaa kɪdiiliye dɪ ba
tɪya ʊ. Ba aa yaa kɪdiiliye hʊ tɪyaŋ nɛ, ka Piita na wɪɪ anɪɪ
duwoso tɪyaŋ
11 dɪ Wɪɪsɪ nyuu lɔgɔ suri. Ka kɪŋ kɪdɪgɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ
wagyɛbal a lɪɪ wɪɪsɪnyuu, a kɪɪ gɛɛ anɪɪ nala rɛ kaŋ ganyʊʊsɪ
hʊ banaa tɪyaŋ, a kaŋ ko kɪ tuu taŋha.
12 Ka pʊsɪ bee bagɪla kɛ iriŋ buloŋ abee gyaala iriŋ buloŋ,
abee kɪna aa tuuri taŋha buloŋ iriŋ iriŋ we ʊ tɪyaŋ.
13 Ɛɛ rɛ ʊ nɪɪ nal taal dɪ ʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Piita, sii kpʊ
kɪ kyaŋ.”
14 Ɛɛ rɛ Piita baa, “Aayɪ, ŋ Tɪɪna, ŋ ha bɪ maakyiye kyaŋ
kɪŋ buloŋ aa yaa bisiŋ kɪŋ, koo á sɪna.”
15 Ɛɛ rɛ taal hʊ bɪl mɪɪgɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Kɪŋ kɛ buloŋ
Wɪɪsɪ aa baa ʊ weliye, ta basɪ baa ʊ yaa bisiŋ kɪŋ nɛ.”
16 Wɪya no buloŋ yaa gɛɛ rɛ naaŋsɪɪnyʊwa bʊto, ka kɪna
hʊ bɪl mɪɪgɪ gyɪŋ wɪɪsɪnyuu, aŋ bɪl bɪ ko tuu.

17 Wɪɪ hʊ yaa Piita wɪkperii. Ɛɛ rɛ ʊ hɔŋ kɪ kyɛ wɪɪ hʊ ʊ
aa naa memii, dɪ nala hʊ Kɔniiliyo fa aa tɪma hʊ rɛ pɪyɛsa
ko sɪŋ Siimɔŋ paganyʊwa tɪyaŋ gɛɛ.
18 Nyɛ rɛ ba na nal kɪdɪgɪ gyaŋwuwo hʊ tɪyaŋ a pɪyɛsɪ
a baa, “Nɪhʊwal kɪdɪgɪ we dɪya no tɪyaŋ ba kɪ yɪrɪ Siimɔŋ
Piita rɛ?”
19 Piita ha fa hɔnɔ rɛ a kaŋ wɪɪ hʊ ʊ fa aa naa hʊ kɪ bɪɪnɪ
dɪ ʊ na ʊ memii. Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ basɪ tɪya ʊ a
baa, “Deŋ na, baala boto rɛ we daha a kɪ kyɛ ɪ.

20 Sii tuu, a ta yaa gyegye, ka dı ı tıŋ ba tıyaŋ mʊ. Mıyaŋ
nɛ tım-ba ı lee”
21 Nyɛ rɛ Piita sii ko tuu, a bası tıya ba a baa, “Mıyaŋ nɛ
yaa nal hʊ ma aa kyɛ. Bekiŋ wıı rɛ ma kaŋ kı kyɛ ŋ?”
22 ƐƐ rɛ ba baa, “Laalyuwolo nıhıyawʊ kıdıgı ba aa yırı
Kɔniiliyo, ʊ rɛ tım-ma. Ʊ yaa tıpʊlʊŋ tıına rɛ, a kı fá Wıısı
mɛ kıŋkaŋ. Gyuuma mɛ buloŋ kı tıya ʊ gyırıma weliŋ.
Malıka kıdıgı rɛ ko bası tıya ʊ dı ʊ yırı ı, dı dı ı rɛ ko ʊ
dıya, dı ʊ sı nıı wıı hʊ ı aa sı bası tıya ʊ.”
23 Ɛɛ rɛ Piita sʊl ba dı ba gyʊʊ pıŋ sıya gballı. Ʊ sıya aa
gballa, ʊ sii ba buloŋ kpa mʊ. Nala hʊ aa laa Yesu wıya di
Gyoopa tıyaŋ, ba badɔmɔŋ mɛ sii tıŋa ʊ mʊ.
24 Ba aa lıı ŋmanıı, ʊ kyɛlıya kyɛɛ rɛ ba gyʊʊ Sizaariya.
Bee no tıyaŋ nɛ Kɔniiliyo fa we. Ba aa mʊ dı ʊ bee ʊ lʊlla
abee ʊ kyaŋsı badɔmɔŋ ʊ aa yıra, dı ba buloŋ hɔŋ kı gyegili
ʊ.
25 Piita aa ko dı ʊ gyʊʊ, Kɔniiliyo sii mʊ kyem-ʊ, a tuu
gbinni ʊ sıya tıyaŋ, a kyʊwalı ʊ.
26 Doŋ tıyaŋ nɛ Piita leŋ ʊ sii sıŋ, ka ʊ bası tıya ʊ a baa,
“Ta yaa gɛɛ, beewıya, ŋ mɛ yaa nihuwobiŋ nɛ anıı ı.”
27 Piita bee Kɔniiliyo bası wıya kpa tıŋ dɔmɔŋ kı gyʊʊ
dıya hʊ. Piita aa gyʊʊ dı nala bı kyalla a laŋŋı doŋ.
28 Nyɛ rɛ Piita bası tıya ba a baa, “Ma tııtıı gyıma rɛ anıı
Gyuuma wııkyʊwal ŋmanıı tıyaŋ, ʊ yaa sına rɛ dı ba laŋŋı
nala hʊ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ. Ba paalı bee gyʊʊ ba dıısı
mɛ gba. Amɛ, ŋ kɛ, Wıısı daga ŋ nɛ dı ŋ ta buloŋ kaŋ nal
buloŋ kı yırı bisiŋ tıına.
29 Ɛɛ rɛ tıŋ ba aa ko yırı ŋ, ŋ bı kaŋ vıya. Ɲ aa ko nyɛ,
yaŋ bası wıı hʊ aa tıŋ ı yırı ŋ?”
30 Nyɛ rɛ Kɔniiliyo bası tıya ʊ a baa, “Ʊ kyɛyɛ banaa rɛ
nyɛ, anıı saŋa no tıı tıyaŋ nɛ, wııhaa kerifi boto saŋa, ŋ kı
kyʊwalı Wıısı ŋ dıya tıyaŋ. Dı baal kıdıgı rɛ gɛɛ, a ko sıŋ
ŋ sıya tıyaŋ. Ka ʊ gannı buloŋ kı tʊla.
31 Nyɛ rɛ ʊ bası tıya ŋ a baa, ‘Kɔniiliyo, Wıısı nıı ı aa kı
kyʊwalı ʊ gɛɛ rɛ, a na ı aa kı pɛ nyaaba abee nıtaaga mɛ
tıyaŋ gɛɛ.
32 Sii tıŋ nala dı ba mʊ Gyoopa, a kyɛ yırı baal kıdıgı ba
aa yırı Siimɔŋ Piita dı ʊ ko. Ʊ aa gyʊʊ pul-tıgısıl kıdıgı dıya
rɛ, ba kı yırı ʊ mɛ Siimɔŋ. Ʊ dıya sıŋ kpaga mpʊwɔnʊʊ hʊ
nyʊwa rɛ.’
33 Kɔniiliyo bıl bası baa, ‘Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ ta nala lagılagı dı ba
ko yırı ı. Ɪ mɛ yaa kuwokeri rɛ, ı aa wuwo ko nyɛ. Lagılagı
no, á buloŋ laŋŋa rɛ Wıısı sıya tıyaŋ, a kı gyegili dı á nıı
wıı hʊ buloŋ Wıısı aa daga ı dı ı bası tıya ma.” ’

Piita wıbasıı

34 Nyɛ rɛ Piita yaŋ kaŋ nyʊwa suri, a baa, “Wɪtɪɪ rɛ, nyɛ
kɛ ŋ gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ kɛ sɪya tɪyaŋ, nihuwobiŋ buloŋ yaa
kɪdɪgɪ rɛ.
35 Nal kɛ buloŋ aa fá Wɪɪsɪ, aŋ kɪ yaa wɪya hʊ aa tɪŋ
ŋmanɪɪ, Wɪɪsɪ aa laa ʊ rɛ. Beewɪya, Wɪɪsɪ bee lugisi nala a
kuu ba aa yaa haŋ nihuwobiŋ iriŋ hʊ tɪyaŋ.
36 Na ma nɪɪ duwoso hʊ Wɪɪsɪ aa kpaa tɪya Iziral tɪmma
rɛ. Ʊ basɪ tɪya ba rɛ dɪ ba tɪŋ Yesu Krisita dɪ ba bee Wɪɪsɪ
mɪɪgɪ marɪ dɔmɔŋ, beewɪya, ʊ rɛ yaa nihuwobiŋ buloŋ
Tɪɪna.
37 A piili saŋa hʊ Gyɔɔŋ gyɪ aa basɪ Wɪɪsɪ nɪɪfori hʊ wɪya
Galili tɪyaŋ, ma buloŋ gyɪŋ wɪbal hʊ gyɪ aa yaa rɛ Iziral
paalʊʊ tɪyaŋ.
38 Ma mɛ nɪɪ Yesu aa lɪɪ Nazarɛti wɪya rɛ. Wɪɪsɪ tɪya ʊ
dee rɛ, aŋ kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we ʊ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ ʊ sii
mʊ lee buloŋ, a yaa wɪweliye kɪ tɪya nala, ka nala hʊ buloŋ
mɛ Sɪtaanɪ aa vʊwa biŋ, ʊ puri ba mɛ ta, aŋ tɪɪbɪ ba buloŋ.
Wɪɪsɪ fa sɪŋ ʊ hal lɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ fa wuwo kɪ yaa wɪya no
buloŋ.
39 Wɪya hʊ buloŋ ʊ aa yaa Gyerusalɛm tɪyaŋ abee Gyuuma
paalʊʊ tɪyaŋ, ba buloŋ nɛ á na, a yaa ba daŋsɪya diile mɛ.
Ba kana ʊ rɛ, a kpaasɪ ʊ mal daagarɪɪ hʊ nyuu tɪyaŋ, ʊ sʊba.
40 Amɛ ʊ kyɛyɛ boto kyɛɛ, Wɪɪsɪ bɪl kyisi ʊ sʊʊ tɪyaŋ nɛ,
a leŋ nala na ʊ.
41 Ka ʊ aa mɪɪgɪ sii hal tɪyaŋ, nal buloŋ daa bɪl na ʊ, see
á nala hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya dɪ á yaa ʊ daŋsɪya diile. Á dʊŋ nɛ
na ʊ. Ʊ aa sii sʊʊ tɪyaŋ mɛ, á beel-ʊ buloŋ laŋŋa di kɪna rɛ.
42 Ɛɛ rɛ ka ʊ basɪ tɪya ma abee sɪfɪyasɪ dɪ á basɪ Wɪɪsɪ
wɪweliye hʊ kɪ tɪya nala, a kɪ daga ba anɪɪ ʊ rɛ Wɪɪsɪ lɪɪ, dɪ
ʊ yaa niweye abee sʊʊnɪ buloŋ sarɪdiil.
43 Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ buloŋ mɛ fa basɪ ʊ wɪya rɛ, a baa
dɪ nal buloŋ nɛ ko laa ʊ wɪya di, dɪ Wɪɪsɪ sɪ kpa ʊ wɪbɔmɔ
buloŋ kyɛ ʊ Yesu Krisita feŋ tɪyaŋ.”

Wɪɪsɪ kpaa ʊ Wiyesi Welii hʊ we nala aa bɪ yaa Gyuuma tɪyaŋ

44 Piita ha aa sɪŋ kɪ basɪ wɪya hʊ gɛɛ, dɪ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii
hʊ ko tuu gyʊʊ nala hʊ buloŋ fa aa gyegile kɪ nɪɪ wɪya hʊ
tɪyaŋ.
45-46 Gyuuma hʊ fa aa laa Yesu wɪya di, a lɪɪ Gyoopa tɪŋ
Piita hal ko, ba nɪya anɪɪ ba aa basɪ wɪya abee taanɪ ba aa
bɪ gyɪma, a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ. Ʊ yaa ba wɪkperii, beewɪya, ba
fa bɪ liise anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we nala hʊ aa
bɪ yaa Gyuuma mɛ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ Piita basɪ baa,

47 “Ɛɛ hʊ Wɪɪsɪ aa yaŋ kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we á tɪyaŋ,
ɛɛ tɪɪ rɛ ʊ kpa ʊ we nala no mɛ tɪyaŋ. Wɪbee rɛ yaŋ sɪ wuwo
tɔ nala no dɪ ba ta foo ba wɪɪkyʊwalnɪɪ?”
48 Ɛɛ rɛ ka ʊ leŋ ba fo ba wɪɪkyʊwalnɪɪ Yesu Krisita feŋ
tɪyaŋ. Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ ba sʊla Piita, dɪ ʊ hɔŋ ba lee kyɛyɛ
baŋmana.

11

Piita tɪya ʊ ŋmanɪɪ duwoso

1 Yesu kpambɪsɪ hʊ abee nala hʊ buloŋ aa laa Yesu wɪya
di Gyudɪya paalʊʊ buloŋ tɪyaŋ, ba buloŋ nɪya anɪɪ nala hʊ
aa bɪ yaa Gyuuma mɛ laa Wɪɪsɪ wɪya di rɛ.
2 Ɛɛ rɛ ka Piita mɛ mɪɪgɪ ko Gyerusalɛm. Doŋ tɪyaŋ nɛ
Gyuuma badɔmɔŋ sii kɪ basɪ ʊ wɪya akuu wɪya hʊ ʊ aa yaa
nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma tɪyaŋ wɪya.
3 Ɛɛ rɛ ba pɪyɛsɪ Piita a baa, “Bee rɛ tɪŋ ɪ mʊ nala hʊ aa
bee keri ba pene lee, haalɪ, ɪ beel-ba gba laŋŋɪ di kɪna?”
4 Ɛɛ rɛ Piita yaŋ piili a basɪ wɪya hʊ aa vala gɛɛ buloŋ a
tɪya ba.
5 Ʊ baa, “Ŋ gyɪ we Gyoopa tɪyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ,
ŋ hɔŋ kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ. Wɪɪsɪ hʊ kyʊwalɪɪ tɪyaŋ nɛ, ʊ kɪɪ
gɛɛ anɪɪ ŋ aa duwosi, ka ŋ na kɪŋ kɪdɪgɪ dɪ ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ
wagyɛbal aa lɪɪ wɪɪsɪnyuu ko kɪ tuu, ka ba kaŋ ʊ nyʊʊsɪ hʊ
banaa tɪyaŋ, a kaŋ ko tuu biŋ ŋ sɪya tɪyaŋ.
6 Ŋ yaa dɪ ŋ deŋ ʊ tɪyaŋ dɪ ŋ naa pʊsɪ abee bagɪla abee
kɪna hʊ buloŋ aa tuuri taŋha abee gyaala iriŋ iriŋ buloŋ we
ʊ tɪyaŋ.
7 Ɛɛ rɛ ka ŋ nɪɪ nal basɪ tɪya ŋ a baa, ‘Piita, sii kpʊ kɪ
kyaŋ.’
8 Ɛɛ rɛ ŋ baa, ‘Aayɪ, ŋ Tɪɪna, ŋ ha bɪ maakyiye di bisiŋ kɪŋ
buloŋ.” ’
9 Nyɛ rɛ taal hʊ bɪl lɪɪ wɪɪsɪnyuu, a basɪ tɪya ŋ a baa, “Kɪŋ
kɛ buloŋ Wɪɪsɪ aa baa ʊ weliye, ta baa dɪ ʊ yaa bisiŋ kɪŋ nɛ.
10 Wɪɪ no yaa gɛɛ rɛ naaŋsɪɪnyʊwa bʊto, ka kɪna hʊ bɪl
mɪɪgɪ gyɪŋ wɪɪsɪnyuu.
11 Haŋ saŋa hʊ tɪɪ rɛ baala boto mɛ ba aa tɪma ŋ lee, ba
lɪɪ Sizaariya, dɪ ba mɛ yaŋ ko kɪ pele dɪya hʊ tɪyaŋ ŋ fa aa
gyʊʊ.
12 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ basɪ tɪya ŋ dɪ ŋ ta yaa
gyegye, akuu ba aa bɪ yaa Gyuuma wɪya, ka dɪ ŋ tɪŋ ba
hal mʊ. Nyɛ rɛ ŋ bee ŋ naabalɪya hʊ aa laa Yesu wɪya di
Gyoopa tɪyaŋ nala badʊ sii kpa mʊ Sizaariya, a mʊ gyʊʊ
Kɔniiliyo dɪya.

13 Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ma ɛɛ hʋ ʋ aa naa malɪka dɪ ʋ sɪŋ ʋ
dɪya tɪyaŋ, a basɪ tɪya ʋ dɪ ʋ tɪŋ nala dɪ ba mʋ Gyoopa a
yɪrɪ baal kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Siimɔŋ Piita dɪ ʋ ko.
14 Dɪ ʋ sɪ basɪ wɪya tɪya ba, aŋ daga ba wɪya hʋ aa sɪ laa
ʋ bee ʋ dɪya nala buloŋ ta.
15 Ɛɛwɪya, ŋ aa piili kɪ basɪ wɪya hʋ, Wɪɪsɪ Wiyesi Welii
hʋ ko tuu gyʋʋ ba tɪyaŋ nɛ anɪɪ ʋ gyɪ aa laa sɪya ko gyʋʋ á
tɪyaŋ piili hʋ tɪyaŋ gɛɛ.
16 Wɪɪ no aa ko yaa tɪyaŋ nɛ, ŋ liisi wɪɪ hʋ á Tɪɪna Yesu
fa aa basa. Ʋ fa baa,
'Nɪɪ dʋŋ nɛ Gyɔɔŋ kaŋ kɪ fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ, amɛ ŋ kɛ
sɪ kpa Wiyesi Welii hʋ fo ma wɪɪkyʋwalnɪɪ.'
17 Ɛɛ hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa yaŋ kpa ʋ Wiyesi Welii hʋ we á tɪyaŋ
saŋa hʋ tɪyaŋ á aa laa á Tɪɪna Yesu Krisita wɪya di, ɛɛ tɪɪ rɛ
ʋ kpa ʋ we ba tɪyaŋ mɛ. Mɪyaŋ nɛ yaŋ yaa aŋnɛ, ŋ aa sɪ tɔ
Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ dɪ ʋ ta yaa ʋ wɪkyɛɛlɪɪ."
18 Ba aa nɪɪ wɪya no, ba bɪl bɪ wuwo basɪ wɪɪ buloŋ. Nyɛ rɛ
ba dannɪ Wɪɪsɪ a baa, "Wɪɪsɪ tɪya nala mɛ aa bɪ yaa Gyuuma
ŋmanɪɪ rɛ dɪ ba mɛ wuwo bɪrɪmɪ lɪɪ ba wɪbɔmɔ tɪyaŋ, aŋ
kaŋ mɪɪbol hʋ aa bɪ kaŋ tenii."

Nala hʋ aa laa Yesu wɪya di aŋ kɪ laŋŋɪ Aŋtiyɔki tɪyaŋ

19 Ba aa kpʋʋ Sɪtɪɪvɪŋ hal tɪyaŋ, ɛɛ hʋ ba gyɪ aa dɔgɪsɪ
nala hʋ aa laa Yesu wɪya di Gyerusalɛm tɪyaŋ gyɪ leŋ ba
gyeniŋ buloŋ lɪɪ fá pɪsa mʋ leye rɛ. Ba tɪyaŋ, badɔmɔŋ gyɪ
mʋʋ pele Fɔniisɪya abee Saapʋrɔsɪ paalʋʋ rɛ, abee tɔɔ hʋ
ba aa yɪrɪ Aŋtiyɔki. Doŋ tɪyaŋ ba basɪ Wɪɪsɪ wɪya a kɪ tɪya
Gyuuma hʋ dʋŋ aa we doŋ.
20 Amɛ nala hʋ badɔmɔŋ aa laa Yesu wɪya di Saapʋrɔsɪ
abee Sariini tɪyaŋ sii mʋ Aŋtiyɔki, a basɪ á Tɪɪna Yesu
wɪweliye hʋ a kɪ tɪya nala hʋ mɛ aa bɪ yaa Gyuuma.
21 Wɪɪsɪ gyɪ pɛɛ ba tɪyaŋ nɛ, a sɪŋ ba hal mɛ. Ɛɛ rɛ nala
yʋga gyɪ laa Yesu wɪya di a bɪrɪmɪ kɪ tɪŋa ʋ.
22 Nyɛ rɛ wɪɪ no duwoso gyɪ pele Yesu hatɪnna hʋ aa we
Gyerusalɛm tɪyaŋ. Ba sii tɪŋ Banabaasɪ dɪ ʋ mʋ Aŋtiyɔki
na.
23 Ʋ gyɪ aa mʋwa, ʋ naa ɛɛ hʋ Wɪɪsɪ aa pɛɛ nala hʋ tɪyaŋ
nɛ. Ʋ teŋ buloŋ gyɪ fɪyɛlɪ. Ʋ basɪ wɪya kyagɪlɪ ba weliŋ aŋ
baa dɪ ba sɪŋ á Tɪɪna Yesu laadii tɪyaŋ abee ba tɪsɪ buloŋ aŋ
ta ko kpa kɪ ta.
24 Banabaasɪ fa yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna rɛ, a fa laa Wɪɪsɪ di
weliŋ. Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ mɛ fa we ʋ tɪyaŋ weliŋ. Ɛɛ
nyuniŋ, nala gyɪ yʋga rɛ a ko laa Yesu wɪya di.
25 Nyɛ rɛ Banabaasɪ sii mʋ Taasu, dɪ ʋ kyɛ Sɔɔl lee.
26 Ʋ aa mʋʋ na ʋ, ʋ kana ʋ, ba buloŋ mɪɪgɪ ko Aŋtiyɔki.
Banabaasɪ bee Sɔɔl buloŋ gyɪ hɔŋ doŋ nɛ bɪŋpiliŋ. Ba bee

nıgyamaa hʋ aa laa Yesu wıya di aa vala kı laŋŋı saŋa buloŋ, ba kı daga nala hʋ Wıısı wıya. Aŋtiyɔki tıyaŋ nɛ ba gyı piili kaŋ Yesu hatınna kı yırı Krisitabiisi.

27 Saŋa no tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋdaala badɔmɔŋ mɛ lıı Gyerusalɛm a ko Aŋtiyɔki.

28 Ba kıdıgı feŋ nɛ Agabu. Nyɛ rɛ ʋ sii sıŋ a tıya Wıısı tıŋdarı, a baa dı losiŋbɔŋ sı gyʋʋ dʋnıya buloŋ. (Losi no gyı ko kı gyʋʋ dı Kilodiyasi rɛ fa yaa Roma paalʋʋ kuworibal.)

29 Nyɛ rɛ Yesu hatınna hʋ vʋʋlı anıı ba sı kıyɛsı molbiye, a tıma dı ba kaŋ mʋ tıya ba dɔŋtıŋsı Krisitabiisi hʋ aa we Gyudıya paalʋʋ tıyaŋ. Ba baa dı nal buloŋ tıya maga gɛɛ hʋ buloŋ ʋ aa kana.

30 Ɛɛ rɛ ba kıyɛsı molbiye no ko pɛ dɔmɔŋ, a kpa tıya Banabaası bee Sɔɔl dı ba kaŋ mʋ tıya Krisitabiisi nıhıyası hʋ aa we Gyerusalɛm tıyaŋ.

12

Ba marı kı dɔgısı Yesu hatınna hʋ

1 Saŋa no tıyaŋ, Gyuuma paalʋʋ kuworibal feŋ nɛ fa yaa Hɛrɔtı. Ɛɛ rɛ ʋ mɛ sii piili a kı dɔgısı Krisitabiisi hʋ badɔmɔŋ.

2 Ʋ gyı aa na dı Gyuuma hʋ teŋ fıyɛla abee wıı hʋ ʋ aa yaa tıyaŋ, ʋ bıl leŋ ba kaŋ Piita mɛ tɔ dıyaŋ. (Ba kyɛbal hʋ tıyaŋ ba aa kyaŋ paanʋʋ ba aa bı wee sıbʋl hʋ, ʋ tıyaŋ nɛ ba gyı kaŋ Piita gɛɛ).

4 Ba gyı aa kaŋ Piita, ba gyı kana ʋ mʋ tɔ dıya tıyaŋ nɛ. Ka Kuwori Hɛrɔtı leŋ laalyuwolo fi abee badʋ sıŋ kı pɔ ʋ. Ba nala banaa gyı aa deŋ ʋ mʋ maga gɛɛ rɛ ka banaa mɛ bıl ko laa ba. Kuwori Hɛrɔtı fa aa kyɛ dı Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʋ rɛ fa baŋ, ka dı ʋ yaŋ lıı Piita nıtɔdıya hʋ tıyaŋ, a tıya nala hʋ dı ba di ʋ sarıya.

5 Piita gyı we nıtɔdıya hʋ tıyaŋ nɛ, ka Krisitabiisi hʋ aa laŋŋı saŋa buloŋ, a kyʋwalı Wıısı kı tıya ʋ sıfıyaŋ abee ba tısı buloŋ.

Malıka lıı Piita nıtɔdıya hʋ tıyaŋ

6 Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı tebine, Piita gyı pıŋ laalyuwol hʋ aa deŋ ʋ balıya tʋtʋʋ, ka ba kaŋ kyɔrʋmɔ balıya vʋwa ʋ a mʋ mal ba kıdıgı buloŋ tıyaŋ. Ka laalyuwolo mɛ ha sıŋ pɔ nıtɔdıya hʋ dimbeenyʋwa. Ʋ sıya rɛ fa sı sii gballı dı Hɛrɔtı lıı ʋ nıtɔdıya hʋ tıyaŋ a tıya bee hʋ nala dı ba di ʋ sarıya.

7 Nyɛ rɛ malıka kıdıgı pirigi ko sıŋ Piita lee. Nıtɔdıya hʋ buloŋ kyaanı. Nyɛ rɛ malıka hʋ ko pıyɛsı Piita vaaŋ tıyaŋ,

a kyisi ʋ, a basɪ tɪya ʋ dɪ ʋ sii lagɪ. Nyɛ rɛ kyɔrʋmɔ hʋ pirigi yɔrɪmɪ lɪɪ Piita nosi tɪyaŋ a tuu tele.

8 Ɛɛ rɛ malɪka hʋ basɪ tɪya ʋ a baa, "Sii paa ɪ kɪna laalɪ aŋ paa ɪ naatɔbɔ mɛ we. Doŋ nɛ Piita yaa gɛɛ. Malɪka hʋ bɪl basɪ tɪya ʋ a baa, 'Kpa ɪ wagyɛ tɔ, a kɪ tɪŋa ŋ hal." '

9 Nyɛ rɛ ʋ tɪŋa ʋ hal lɪɪ nɪtɔdɪya hʋ tɪyaŋ. Ʊ aa tɪŋ malɪka hʋ hal gɛɛ, ka ʋ ha fa bɪ gyɪma dɪ wɪɪ hʋ malɪka hʋ aa yaa yaa wɪtɪɪ rɛ, koo ʋ aa duwoso rɛ.

10 Ba mʋ gallɪ laalyuwolo hʋ aa sɪŋ sɪya a kɪ deŋ nɪtɔdɪya hʋ a bɪl mʋ gallɪ laalyuwolo hʋ badɔmɔŋ mɛ aa sɪŋ hal a mɛ ha kɪ deŋ nɪtɔdɪya hʋ, a mʋ pele hɔgɪ boro hʋ aa tɔɔ pagɪbal hʋ aa gyʋʋ bee hʋ. Ɛɛ rɛ boro hʋ suri ʋ tɪɪ tɪyaŋ ba mʋ lɪɪ. Ba lɪɪ kpa ŋmanɪɪ kɪdɪgɪ a vala kɪ mʋ. Ba aa kpa vala mʋhʋ malɪka hʋ leŋ Piita ta doŋ, aŋ mʋ.

11 Doŋ tɪyaŋ nɛ Piita hakɪla yaŋ ko, ʋ gyɪma anɪɪ wɪya hʋ aa yaa hʋ yaa wɪtɪɪ rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ baa, "Nyɛ kɛ, ŋ gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ rɛ tɪŋ ʋ malɪka dɪ ʋ ko laa ŋ ta Kuwori Hɛrɔtɪ nosi tɪyaŋ abee wɪbɔmɔ hʋ buloŋ Gyuuma hʋ fa aa liisi dɪ ba yaa ŋ."

12 Piita aa ko gyɪŋ nyɛ tɪyaŋ, ʋ kpa mʋ Gyɔɔŋ Maakɪ nɪɪna Mɛɛrɪ dɪya. Ʊ mʋʋ doŋ dɪ nɪgyamaa laŋŋa a kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ.

13 Ɛɛ rɛ Piita mʋ ŋmaa pagɪbal hʋ boro. Haŋtolibiye kɪdɪgɪ aa yaa dʋŋdɔbɪɪ haŋ dɪya hʋ tɪyaŋ, ba kɪ yɪrɪ Roda, ko lɪɪ dɪ ʋ na nal hʋ aa ŋmaa boro hʋ.

14 Ʊ aa ko nɪɪ tɪɪna taal, ʋ gyɪma anɪɪ Piita rɛ. Ʊ teŋ buloŋ fɪyɛlɪ kɪŋkaŋ. Ɛɛ rɛ ʋ bɪl bɪ suro boro hʋ, aŋ mɪɪgɪ fá gyʋʋ basɪ tɪya nala hʋ aa we dɪya hʋ tɪyaŋ anɪɪ Piita rɛ sɪŋ gyaŋhala tɪyaŋ.

15 Ɛɛ rɛ ba mɪɪgɪ basɪ tɪya ʋ dɪ ʋ aa yaarɪ rɛ. Ka ʋ ha vɪya aŋ baa dɪ wɪtɪɪ rɛ ʋ kɪ basɪ. Ɛɛ rɛ ba baa dɪ gɛɛ kɛ Piita dʋma rɛ ʋ na gɛɛ.

16 Ba aa basɪ wɪya no buloŋ gɛɛ, ka Piita mɛ ha sɪŋ kɪ ŋmaa boro hʋ. Ɛɛ rɛ ba ko kaŋ boro hʋ suri dɪ ʋ rɛ sɪna gɛɛ, ba buloŋ nyʋʋsɪ fɪyɛlɪ kɪŋkaŋ.

17 Ɛɛ rɛ Piita kaŋ ʋ noŋ viri ba dɪ ba leŋ kyagɪŋsɪ, aŋ basɪ tɪya ba ɛɛ hʋ Wɪɪsɪ aa lɪɪ ʋ nɪtɔdɪya hʋ tɪyaŋ. Ʊ baa dɪ ba basɪ wɪɪ no tɪya Gyemsi abee ba nɪkaalɪya hʋ mɛ aa laa Yesu wɪya di. Ʊ aa basɪ wɪya no buloŋ ko teŋ ʋ leŋ ba aŋ mʋ lee kɪdɪgɪ.

18 Ʊ sɪya aa gballa kyɪkyʋwala ba kyɛ Piita lɔlɔ. Ɛɛ rɛ nyʋʋtaaduwo gyʋʋ ba, ba hakɪllɪ buloŋ vʋgɪmɪ, ba kɪ pɪyɛsɪ dɔmɔŋ anɪɪ lee rɛ Piita we?

19 Ɛɛ rɛ Kuwori Hɛrɔtɪ baa dɪ ba kyɛ kaŋ Piita ko. Nyɛ rɛ ba kyɛ ʋ lɔlɔ. Kuwori Hɛrɔtɪ marɪ pɪyɛsɪ laalyuwolo hʋ dɪ

ʊ gyɪŋ ɛɛ hʊ wɪya hʊ aa vala, aŋ baa dɪ ba kpʊ ba. Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ Kuwori Hɛrɔtɪ sii Gyudɪya paalʊʊ tɪyaŋ, a kpa mʊ Sizaariya, a hɔŋ doŋ.

Ɛɛ kuwori Hɛrɔtɪ aa sʊba

20 Saŋa no tɪyaŋ, Kuwori Hɛrɔtɪ gyɪ naa baaŋ nɛ kɪŋkaŋ Taaya bee Siidɔŋ tɪmma nyuu tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ ba sii yaa nyʊʊdɪgɪ mʊ dɪ ba na Kuwori Hɛrɔtɪ. Nyɛ rɛ ba laa sɪya mʊ na Bilasitu, nal hʊ aa deŋ Kuwori hʊ dɪya, dɪ ʊ pɛ ba tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ ʊ laa nyʊwa dɪ ʊ sɪ pɛ ba tɪyaŋ. Nyɛ rɛ ba kpa mʊ Hɛrɔtɪ lee, a sʊla ʊ dɪ ʊ leŋ dɪ ba beel-ʊ mɪɪgɪ marɪ dɔmɔŋ. Kuwori Hɛrɔtɪ paalʊʊ rɛ Taaya bee Siidɔŋ tɪmma kɪdiiliye fa aa lɪɪ kɪ ko. Ɛɛ rɛ tɪŋ ba gyɪ ko dɪ ba beel-ʊ mɪɪgɪ marɪ dɔmɔŋ gɛɛ.

21 Nyɛ rɛ Kuwori Hɛrɔtɪ tɪya ba kyɛɛ dɪ ba ko. Kyɛɛ hʊ aa ko pele, Kuwori Hɛrɔtɪ sii laalɪ ʊ kuwori gannɪ a lɪɪ hɔŋ ʊ kuworikpasa nyuu tɪyaŋ a basɪ wɪya kɪ tɪya nala hʊ.

22 Ɛɛ rɛ nala hʊ buloŋ kyɪɪrɪ yʊga, a kɪ basɪ, “Nihuwobiŋ wɪbasɪɪ daa nyɛ, Wɪɪsɪ rɛ aa basɪ.”

23 Ba gyɪ aa basɪ gɛɛ, Kuwori Hɛrɔtɪ gyɪ bɪ basɪ tɪya ba anɪɪ ʊ bɪ yaa Wɪɪsɪ, aŋ mɪɪgɪ laa Wɪɪsɪ yohuŋ tɪya ʊ tɪɪ. Ɛɛ rɛ tɪŋ, haŋ lagɪlagɪbiye hʊ, malɪka ko tuu ŋmaa ʊ biŋ wɪɪla, kyaaŋkyʊwana gyʊʊ kpa ʊ tɪya buloŋ di ʊ sʊba.

24 Ka Wɪɪsɪ wɪya hʊ kɛ ha marɪ taalɪ gyʊʊ kɪ mʊ lee buloŋ, nɪgyamaa nɪɪ a laa di.

25 Saŋa no tɪyaŋ, dɪ Banabaasɪ bee Sɔɔl mɛ gyɪ teŋ wɪɪ hʊ ba aa ko Gyerusalɛm dɪ ba yaa rɛ. Ɛɛ rɛ ba kaŋ Gyɔɔŋ Maakɪ pɛ ba tɪyaŋ, a mɪɪgɪ mʊ Aŋtiyɔki.

13

Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ lɪɪ Banabaasɪ bee Sɔɔl dɪ ba gɔllɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya

1 Krisitabiisi hʊ aa we Aŋtiyɔki tɪyaŋ, ba badɔmɔŋ fa yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala rɛ, badɔmɔŋ mɛ fa yaa nala hʊ aa daga Yesu hatɪnna hʊ. Ba fene rɛ nyɛ: Banabaasɪ abee Simiyɔŋ (Ba fa kaŋ Simiyɔŋ kɪ yɪrɪ nibiŋ nɛ), abee Lusɪya aa lɪɪ Sariini paalʊʊ, abee Sɔɔl, a yaŋ bee Meniyaŋ. (Ba paalʊʊ hʊ Kuworibal hʊ ba aa yɪrɪ Hɛrɔtɪ dɪya tɪyaŋ nɛ Meniyaŋ fa waa).

2 Nyɛ rɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ, nala no sii vʊwa nyʊwa, a kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ. Ɛɛ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ basɪ tɪya ba a baa, “Ma lɪɪ Banabaasɪ bee Sɔɔl tɪya ŋ. Ŋ lɪɪ ba rɛ dɪ ba tʊŋ ŋ tʊma tɪya ŋ.”

3 Nyɛ rɛ ba vʊwa nyʊwa, a kpa nosi dɔbɔ ba nyuni tɪyaŋ, a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ tɪya ba, aŋ na ta ba ba lɪɪ ŋmanɪɪ.

Banabaasɪ bee Sɔɔl mʊʊ Saapʊrɔsɪ

4 Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ aa tɪŋ Banabaasɪ bee Sɔɔl gɛɛ, ba
sii kpa tuu mʊ tɔɔ kɪdɪgɪ aa sɪŋ mpʊwɔnʊʊ nyʊwa, ba kɪ
yɪrɪ Selusɪya. Doŋ tɪyaŋ nɛ ba sɪŋ kpa nɪɪduworibor bal, a
mʊ Saapʊrɔsɪ paalʊʊ. Nɪɪ fa gol Saapʊrɔsɪ paalʊʊ buloŋ nɛ
ko baŋ kyeme.
5 Ɛɛ rɛ ba mʊ pele Saapʊrɔsɪ paalʊʊ tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ
Salami. Doŋ tɪyaŋ, ba gyɪ gyʊʊ Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ rɛ,
a basɪ Wɪɪsɪ wɪya kɪ tɪya nala yʊga. Ba gyɪ kaŋ Gyɔɔŋ Maakɪ
mɛ tɪŋ ba tɪyaŋ nɛ, dɪ ʊ kɪ kyiyeli ba tʊma hʊ tɪyaŋ.
6 Nyɛ rɛ ba gɔllɪ Saapʊrɔsɪ paalʊʊ buloŋ, a mʊ pele tɔɔ
kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Paafɔsɪ. Doŋ tɪyaŋ nɛ ba gyɪ na daaluliye
tɪɪna kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Baa-Yesu. (Ʊ feŋ hʊ memii rɛ yaa
Gyoosʊwa biibaal). Ʊ fa yaa Gyuu rɛ, a gyɪ kɪ mʊrɪ nala
anɪɪ ʊ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaal lɛ.
7 Roma nɪhɪyawʊ hʊ fa aa deŋ doŋ paalʊʊ ba kɪ yɪrɪ
Sɛɛgyiyo Pawulo dɪya tɪyaŋ nɛ ʊ fa we. Sɛɛgyiyo Pawulo
fa kaŋ wɪgyʊŋ nɛ weliŋ. Nyɛ rɛ ʊ yɪrɪ Banabaasɪ bee Sɔɔl
dɪ ba ko ʊ dɪya. Beewɪya ʊ fa aa kyɛ dɪ ba ko basɪ Wɪɪsɪ
wɪya tɪya ʊ rɛ.
8 Ɛɛ rɛ Ɛlimasɪ, daaluliye hʊ tɪɪna, sii kpa nyʊʊtaaduwo
gyʊʊ Sɔɔl ma wɪbasɪɪ hʊ tɪyaŋ, a kɪ lʊga dɪ ʊ mʊrɪ Sɛɛgyiyo
Pawulo dɪ ʊ ta laa Yesu wɪya di. (Giriki taal tɪyaŋ nɛ ba fa
kaŋ Baa-Yesu kɪ yɪrɪ Ɛlimasɪ).
9 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ ko gyʊʊ Sɔɔl tɪyaŋ. (Sɔɔl
feŋdɪgɪ mɛ rɛ fa bɪl yaa Pɔɔl). Ɛɛ rɛ ʊ gɪyɛnɪ daaluliye hʊ
tɪɪna,
10 aŋ basɪ tɪya ʊ a baa, "Ɛɛ dɔŋ Sɪtaanɪ biye, Ɪ kɛ bɪ sɪŋ pɔ
dɪ wɪwelii buloŋ yaa. Ɪ yaa gyambatɪɪna rɛ, a yaa nɪbɔmɔ
buloŋ kuwori. Ɪ lʊgɪ buloŋ nɛ yaa dɪ ɪ kaŋ Wɪɪsɪ wɪtɪɪ hʊ
bɪrɪmɪ kyige dɪ ʊ bɪrɪmɪ wɪnyɪyɛl.
11 Yaŋ kɪ gyɪma, Wɪɪsɪ sɪ ko ɪ tɪyaŋ, dɪ ɪ nyʊlɪmɪ, a maga
magɪɪ kɪdɪgɪ aŋ na na pʊlʊŋ." Pɔɔl aa basɪ nyɛ teŋ, Ɛlimasɪ
pirige baa dɪ ʊ deŋ, dɪ bilhuu kɪdɪgɪ ko tɔ ʊ sɪya, ʊ nyʊlɪmɪ.
Ʊ teŋ sii gɔllɪ lannɪ kɪ kyɛ nal dɪ ʊ kaŋ ʊ noŋ tɪyaŋ.
12 Roma nɪhɪyawʊ hʊ aa naa wɪɪ hʊ aa yaa, ʊ sɪŋ doŋ laa
Yesu wɪya di. Beewɪya, á Tɪɪna Yesu Krisita wɪya hʊ buloŋ
ba aa basa fa yaa ʊ nyʊʊfɪyɛlɪ lɛ.

Banabaasɪ bee Pɔɔl mʊʊ Aŋtiyɔki hʊ aa we Pisidɪya paalʊʊ tɪyaŋ

13 Nyɛ rɛ Pɔɔl bee ʊ hatɪnna hʊ sii gyʊʊ nɪɪduworibor bal,
a lɪɪ Paafɔsɪ tɪyaŋ, a kpa mʊ tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Pɛɛga, a
we Pamfilɪya paalʊʊ tɪyaŋ. Doŋ nɛ Gyɔɔŋ Maakɪ kɛ ta ba,
aŋ mɪɪgɪ mʊ Gyerusalɛm.

14 Ba mɛ sii doŋ, a kpa mʊ Aŋtiyɔki aa we Pisidıya paalʊʊ tıyaŋ. Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ ko baŋ pele, ba sii mʊ Gyuuma wıkyʊwaldıya.
15 Ɛɛ rɛ nal kıdıgı sii karımı Wıısı Teŋ, a lıı mırısı hʊ Moosi fa aa saba biŋ dı ba kı tıŋa tıyaŋ, abee Wıısı tıŋdaala fa aa saba tenni hʊ tıyaŋ. Ʊ aa karımı wıya no ko teŋ, wıkyʊwaldıya hʊ nıhıyası tıma dı ba mʊ bası tıya Pɔɔl ma a baa, "Á nımmabalıya, dı mamaa rɛ kaŋ wıı ma aa kyɛ dı ma bası tıya nala hʊ, dı ba tenni marı polli, ma sı wuwo sii bası."
16 Ɛɛ rɛ Pɔɔl sii sıŋ, a kaŋ ʊ nosi viri dı ba leŋ kyagıŋsı, aŋ yaŋ piili kı bası, "Ŋ kuwobalıya Iziral tımma, abee nala hʊ aa bı yaa Gyuuma, aŋ we daha a yaa wıkyʊwalla, ma buloŋ gyegili nıı daha.
17 Wıısı hʊ ámaa Iziral tımma aa kyʊwalı, ʊ rɛ lıı á naabaala, a leŋ ba wala, a yaa paalʊʊ piliŋ nala, saŋa hʊ ba gyı aa yaa nıhʊwala Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ. Ʊ dee tıyaŋ nɛ ʊ kaŋ ba lıı Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ.
18 Ʊ gyı deŋ ba rɛ abee kenyiri bısı mɔllıbalıya pogo tʊtʊʊ tıyaŋ.
19 Ʊ gyı leŋ ba yuwo laa paalʊʊbala bapɛ rɛ Keenaŋ paalʊʊ tıyaŋ, ba bırımı ba kına. Wıya no buloŋ gyı yaa rɛ bısı kɔɔsıbanaa abee mɔllıbalıya bee fi paga tıyaŋ.
20 Ba gyı aa hɔŋ doŋ tıyaŋ, Wıısı gyı aa lıı sılaala rɛ, ba kı deŋ ba abee ba paalʊʊ hʊ. Ɛɛ rɛ ʊ yaa gɛɛ, a mʊ pele saŋa hʊ Wıısı tıŋdaal Samuwɛl aa ko we doŋ.
21 Ɛɛ rɛ ba sʊla Wıısı dı ʊ lıı kuworibal tıya ba. Nyɛ rɛ Wıısı laa nyʊwa, a lıı Sɔɔl tıya ba dı ʊ yaa ba kuworibal. Sɔɔl fa yaa Kisi biibaal lɛ, a lıı Bɛngyamin bekyigi nala tıyaŋ. Ʊ gyı dii koro hʊ rɛ bısı mɔllıbalıya.
22 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ Wıısı wuri koro hʊ, aŋ mııgı leŋ Deviti di. Nyɛ rɛ Wıısı gyı bası Deviti wıya. Ʊ baa, 'Gyesi biibaal Deviti rɛ yaa ŋ teŋfıyɛl nal. Ʊ rɛ sı yaa wıı hʊ kɛ buloŋ ŋ aa kyɛ dı ʊ yaa.'
23 Deviti doho nala tıyaŋ nɛ Yesu mɛ lıı. Wıısı rɛ leŋ ʊ ko yaa Iziral tımma laataal, anıı ʊ fa aa wee nyʊwa gɛɛ.
24 Ka dı Yesu mɛ na ko, Gyɔɔŋ fa bası Wıısı wıya tıya Iziral tımma buloŋ nɛ. Ʊ bası tıya ba rɛ dı ba bırımı lıı ba wıbɔmɔ tıyaŋ ka dı ʊ fo ba wıkyʊwalnıı.
25 Gyɔɔŋ tʊma aa ko kpaga tenii, ʊ pıyɛsı nala hʊ rɛ a baa, 'Kıbee rɛ ma bıını dı ŋ yaa? Ŋ daa yaa nal hʊ ma aa gyegili dı ʊ ko hʊ. Ʊ rɛ sı tıŋ ŋ hal ko. Ŋ mɛ gba paalı bı maga dı ŋ kaŋ haŋ nal hʊ naatɔbɔ ŋması mɛ gba puri!'
26 Ŋ naabalıya, Abıraham doho nala abee ma nala hʊ aa bı yaa Gyuuma aŋ kı kyʊwalı Wıısı, ámaa rɛ ba bası wıya

hʊ aa daga ɛɛ hʊ Wɪɪsɪ aa sɪ laa ma ta, a tɪya gɛɛ.
27 Yesu aa ko, nala hʊ aa we Gyerusalɛm tɪyaŋ abee ba
nɪhɪyasɪ buloŋ fa bɪ gyɪma anɪɪ ʊ rɛ yaa á laataal hʊ. Ba
mɛ fa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ wɪbasɪɪ memii, abee wɪya
hʊ ba fa aa kɪ karɪmɪ Kyɛwiyesii kyɛɛ buloŋ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ba
kpʊ Yesu, a leŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaala wɪbasɪya hʊ ko yaa wɪtɪɪ.
28 Ba paalɪ bɪ naa wɪɪ buloŋ ʊ aa yaa kyogi, a fa maga dɪ
ba kpʊ ʊ, ka ba vɪya, aŋ sʊla Pilato dɪ ʊ leŋ dɪ ba kpʊ ʊ.
29 Wɪya hʊ buloŋ ba aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ anɪɪ ba sɪ
yaa Yesu, ba buloŋ nɛ ba yaa ʊ. Ɛɛ hal tɪyaŋ, ba yaŋ lallɪ ʊ
daagarɪɪ hʊ tɪyaŋ, a kana ʊ mʊ hogo.
30 Amɛ Wɪɪsɪ gyɪ kyisi ʊ rɛ sʊʊ tɪyaŋ.
31 Ʊ aa sii sʊʊ tɪyaŋ mɛ, ʊ kana ʊ tɪɪ ko daga nala hʊ fa
aa tɪŋa ʊ tɪyaŋ a lɪɪ Galili mʊ Gyerusalɛm nɛ kyɛgyamaa.
Lagɪlagɪ no, ba aa rɛ yaa ʊ daŋsɪya tɪmma, a basɪ ʊ wɪya kɪ
tɪya Iziral tɪmma.
32 Á mɛ ko daha rɛ dɪ á basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ tɪya ma.
Wɪɪ hʊ Wɪɪsɪ aa wee nyʊwa tɪya á naabaala dɪ ʊ sɪ yaa,
33 nyɛ kɛ, ʊ yaa tɪya ma rɛ, á nala hʊ aa yaa ba doho nala,
akuu ʊ aa kyisi Yesu sʊʊ tɪyaŋ wɪya. Ba saba gɛɛ wɪya Wɪɪsɪ
Teŋ logiŋ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Yɪɪla tɪyaŋ nɛ. Yɪɪla teŋ no tɪyaŋ,
ba sabɪ Yesu wɪya rɛ a baa,

‘I yaa ŋ biibaal lɛ, Mɪyaŋ nɛ yaa ɪ kuwo gyɪnaŋ.’
34 Wɪɪsɪ Teŋ lee kɪdɪgɪ tɪyaŋ, Wɪɪsɪ bɪl basɪ ɛɛ hʊ ʊ aa sɪ
kyisi Yesu sʊʊ tɪyaŋ nɛ, a ta leŋ dɪ ʊ pʊw bʊwa tɪyaŋ, a baa,

‘Ŋ kɔnɪ sɪ pɛ ma weliŋ anɪɪ ŋ fa aa wee nyʊwa tɪya Deviti
gɛɛ.’
35 Logiŋ dɪgɪ tɪyaŋ mɛ bɪla, ba bɪl saba rɛ, a baa,

‘I bɪ sɪ leŋ dɪ I Tɪpʊlʊŋ Tɪɪna sʊba a pʊw bʊwa tɪyaŋ.’
36 Deviti fa tɪŋ Wɪɪsɪ kyɛrɪ rɛ ʊ mɪɪbol buloŋ tɪyaŋ, aŋ ko
sʊba. Ba kpa ʊ hogo pɛ ʊ naabaala tɪyaŋ, ʊ pʊwa.
37 Amɛ nal hʊ kɛ Wɪɪsɪ aa kyise sʊʊ tɪyaŋ, ʊ bɪ pʊw bʊwa
tɪyaŋ.
38 Ŋ naabalɪya, á aa kyɛ dɪ ma gyɪma weliŋ nɛ anɪɪ baal no
lahɔrʊmɔ tɪyaŋ nɛ á wuwo gyɪŋ ɛɛ hʊ Wɪɪsɪ aa kpa wɪbɔmɔ
kɪ kyɛ nala, á mɛ wuwo basɪ kɪ tɪya ma nyɛ.
39 Nal hʊ buloŋ aa laa ʊ wɪya di, ʊ laa ʊ tɪɪna ta ʊ wɪbɔmɔ
buloŋ tɪyaŋ nɛ, a leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
Amɛ mɪrɪsɪ hʊ buloŋ Moosi fa aa saba biŋ dɪ nala kɪ tɪŋa
kɛ fa bɪ wuwo laa ma kɪ ta ma wɪbɔmɔ tɪyaŋ.
40 Ma fɪyɛlɪ ma sɪya weliŋ, dɪ wɪya hʊ Wɪɪsɪ tɪŋdaala fa aa
basa ta ko di ma. Ba baa,
41 ‘Ma nala hʊ aa mʊŋ Wɪɪsɪ, ma kɪ gyɪma weliŋ. Wɪɪ hʊ
ŋ aa sɪ yaa ma mɪɪbol tɪyaŋ, ma bɪ sɪ laa di, haalɪ dɪ

nal mɛ rɛ fa basɪ tɪya ma mɛ, ka ma bee gyɪma ʊ sɪɪ.
Amɛ ʊ sɪ yaa ma wɪkperii a leŋ dɪ ma sʊba.” ’

42 Pɔɔl bee Banabaasɪ aa basɪ wɪya no buloŋ teŋ, ba sii dɪ
ba lɪɪ wɪɪkyʊwaldɪya hʊ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ nala hʊ sʊl ba dɪ ba
bɪl mɪɪgɪ ko kyɛwiyesii no aa ko kyɛɛ, a bɪl marɪ basɪ wɪya
no tɪya ba.
43 Nala hʊ buloŋ aa ko lɪɪ wɪɪkyʊwaldɪya hʊ tɪyaŋ, ɛɛ rɛ
Gyuuma abee nala hʊ buloŋ aa bɪ yaa Gyuuma, aŋ kɪ
kyʊwalɪ Gyuuma Wɪɪsɪ sii giri tɪŋ Pɔɔl bee Banabaasɪ hal.
Doŋ tɪyaŋ nɛ Pɔɔl bee Banabaasɪ basɪ wɪya yʊga a tɪya ba,
aŋ kpaanɪ ba dɪ ba kpa ba wɪɪ buloŋ tɪya Wɪɪsɪ aŋ yelli
Wɪɪsɪ dʊŋ.

44 Ʊ hal kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ bɪl aa pele, bee hʊ nala gyeniŋ
buloŋ nɛ gyɪ sii mʊ wɪɪkyʊwaldɪya hʊ dɪ ba nɪɪ Wɪɪsɪ wɪya.
45 Amɛ Gyuuma hʊ fa aa naa nɪgyamaa hʊ laŋŋa yʊga gɛɛ,
ba tɪsɪ kɪ hɔllɪ. Ɛɛ rɛ ba sii kpa nyʊʊtaaduwo kyeŋ Pɔɔl, aŋ
kɪ tʊʊsɪ ʊ, a kɪ kyogi ʊ feŋ.
46 Ka Pɔɔl bee Banabaasɪ kɛ yeŋŋi ba wɪya, aŋ marɪ basɪ
wɪya abee nyuduwo a baa, “Ʊ fa maga dɪ ba laa sɪya basɪ
Wɪɪsɪ wɪya tɪya mamaa Gyuuma rɛ, amɛ ma bɪ laa di, aŋ
baa dɪ ba yaa wɪnyɪyɛl lɛ. Nyɛ tɪyaŋ, ma daga anɪɪ ma bɪ
maga dɪ ma kaŋ mɪɪbol aa bɪ kaŋ tenii rɛ gɛɛ. Ɛɛwɪya, á sɪ
leŋ ma aŋ mʊ nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma lee.
47 Beewɪya, Wɪɪsɪ basɪ tɪya ma Wɪɪsɪ Teŋ logiŋ kɪdɪgɪ
tɪyaŋ nɛ anɪɪ gɛɛ rɛ á sɪ yaa. Ʊ baa,

‘Mɪyaŋ nɛ lɪɪ ma dɪ ma yaa nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma
kyaanʊʊ, a daga ba ŋmanɪɪ hʊ ŋ aa sɪ tɪŋa a laa
dʊnɪya nala buloŋ mɪɪbol ta.” ’

48 Nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma aa nɪɪ wɪɪ no, ba tenni buloŋ
fɪyɛlɪ, ba kɪ dannɪ Wɪɪsɪ abee wɪya hʊ ba aa nɪya. Nala hʊ
mɛ Wɪɪsɪ aa lɪya dɪ ba kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii, ba mɛ
laa wɪya no di rɛ.
49 Ɛɛ rɛ ka nɪgyamaa nɪɪ á Tɪɪna Yesu wɪya haŋ paalʊʊ hʊ
tɪyaŋ buloŋ.
50 Amɛ Gyuuma hʊ sii mʊrɪ bee hʊ nɪhɪyasɪ abee
habiibala hʊ aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ doŋ tɪyaŋ. Ba bee Gyuuma
hʊ piili kɪ dɔgɪsɪ Pɔɔl abee Banabaasɪ, aŋ leŋ ba kil ba ta ba
paalʊʊ hʊ tɪyaŋ.
51 Pɔɔl bee Banabaasɪ piisi ba naasɪ taŋha ta, aŋ lɪɪ kpa
mʊ Ikoniya. Ba aa piisi ba naasɪ taŋha ta hʊ daga anɪɪ bee
hʊ nala yaa wɪɪ kyogi ba rɛ, ɛɛ wɪya, ba beel-ba bɪl bɪ pɛɛ
wɪɪ buloŋ.
52 Ka Krisitabiisi aa we Aŋtiyɔki tɪyaŋ kɛ tenni buloŋ
fɪyɛlɪ. Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ mɛ we ba tɪyaŋ weliŋ.

14

Banabaasɪ bee Pɔɔl mʊʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪya Ikoniya tɪyaŋ

1 Ikoniya tɪyaŋ mɛ, Pɔɔl bee Banabaasɪ gyɪ bɪl sii mʊ gyʊʊ
Gyuuma wɪɪkyʊwaldɪya rɛ, a kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya. Ɛɛ hʊ ba
aa basɪ Wɪɪsɪ wɪya doŋ tɪyaŋ leŋ nɪgyamaa ko laa Yesu wɪya
di, Gyuuma abee Giriisi tɪmma buloŋ.
2 Amɛ Gyuuma hʊ aa bɪ laa Yesu wɪya di sii turo nala hʊ
aa bɪ yaa Gyuuma we, ba baaŋ kɪ sii Yesu hatɪnna hʊ buloŋ
aa we doŋ tɪyaŋ.
3 Pɔɔl bee Banabaasɪ gyɪ hɔŋ doŋ tɪyaŋ pɪɪsɪ rɛ weliŋ, a
kɪ basɪ á Tɪɪna Yesu wɪya abee nyuduwo saŋa buloŋ. Ɛɛ rɛ
Yesu mɛ pɛ ba tɪyaŋ, a tɪya ba dee ba wuwo kɪ yaa wɪmagɪla
abee wɪkperiye. Wɪya no rɛ leŋ nala hʊ ko gyɪma anɪɪ á
Tɪɪna bɔnyɛ hʊ wɪya ba aa basɪ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.
4 Doŋ tɪyaŋ nɛ nyʊʊtaaduwo gyʊʊ bee hʊ nala, ba porigi
leye balɪya. Badɔmɔŋ sɪŋ Gyuuma hʊ hal, ka badɔmɔŋ mɛ
sɪŋ Yesu kpambɪsɪ hʊ hal.
5 Ɛɛ rɛ nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma abee Gyuuma abee
ba bee nɪhɪyasɪ sii yaa nyʊʊdɪgɪ dɪ ba dɔgɪsɪ Pɔɔl bee
Banabaasɪ, aŋ yaga ba bee bʊwa.
6 Amɛ Pɔɔl bee Banabaasɪ aa ko gyɪŋ wɪɪ no tɪyaŋ, ba sii
lɪɪ fá a mʊ Liisira, a lɪɪ doŋ kpa mʊ Dɛɛbi. Liisira bee Dɛɛbi
buloŋ fa yaa tɔbala rɛ a we Lakooniya paalʊʊ tɪyaŋ. Ɛɛ hal
tɪyaŋ ba gɔllɪ mʊ tɔnɪ hʊ buloŋ aa golo doŋ paalʊʊ,
7 a basɪ á Tɪɪna Yesu Krisita wɪya doŋ buloŋ tɪyaŋ.

Banabaasɪ bee Pɔɔl mʊʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪya Lisitira bee Dɛɛbi tɪyaŋ

8 Ba gyɪ aa mʊʊ Lisitira gɛɛ, dɪ gbarɪgɪ kɪdɪgɪ we doŋ. Ba
gyɪ lʊla ʊ bee gbarɪgɪsɪ rɛ. Ɛɛ wɪya ʊ ha bɪ maakyiye vala
na.
9 Ʊ mɛ gyɪ hɔŋ gyamaa hʊ tɪyaŋ nɛ, a kɪ gyegili wɪya hʊ
Pɔɔl gyɪ aa basɪ. Ɛɛ rɛ Pɔɔl deŋ ʊ gɛɛ sɪrɪtɪtɪ, a na dɪ gbarɪgɪ
hʊ laa di ʊ tɪya tɪyaŋ anɪɪ Yesu rɛ sɪ wuwo tɪɪbɪ ʊ.
10 Ɛɛ rɛ ʊ faasɪ basɪ tɪya ʊ a baa, “Sii sɪŋ ɪ naasɪ tɪyaŋ.”
Ʊ teŋ nyagɪ sii sɪŋ ʊ naasɪ tɪyaŋ, a kɪ vala.
11 Gyamaa hʊ buloŋ fa aa laŋŋa aa na wɪɪ hʊ Pɔɔl aa yaa,
ba piili kɪ yaa kyagɪŋsɪ a kɪ basɪ bee ba taal tɪyaŋ a baa, “Á
tɔdʊnnɪ hʊ rɛ bɪrɪmɪ nihuwobisi a ko á lee.”
12 Ɛɛ rɛ ba baa dɪ Banabaasɪ rɛ yaa Zeeyosi, ka Pɔɔl mɛ
yaa Hɛɛmɪsɪ. (Zeeyosi rɛ fa yaa ba paalʊʊ buloŋ tɔdʊŋbal,
ka Hɛɛmɪsɪ mɛ yaa tɔdʊŋbal no tɪŋdaal, aa laa ʊ wɪya buloŋ
basɪ kɪ tɪya ʊ). Pɔɔl fa aa basɪ wɪya hʊ buloŋ nɛ tɪŋ ba baa
dɪ ʊ rɛ yaa Hɛɛmɪsɪ gɛɛ.
13 Zeeyosi toŋo fa sɪŋ bee hʊ samanɪ tɪyaŋ nɛ, ba aa mʊ
kɪ marɪ. Nyɛ rɛ toŋo hʊ tɪɪna sii kaŋ nɔbolli abee tɪɪfɪɪla

a kaŋ ko Zeeyosi vʊgɪmarɪ dɪya hʊ dimbeenyʊwa. Doŋ nɛ bee hʊ nala buloŋ laŋŋɪ, a kɪ kyɛ dɪ ba marɪ vʊga no tɪya Pɔɔl bee Banabaasɪ.

14 Banabaasɪ bee Pɔɔl aa ko nɪɪ wɪɪ hʊ ba aa kyɛ dɪ ba yaa, ba kaŋ ba tɪɪ gannɪ kɪyɛsɪ, (Ba aa kaŋ ba gannɪ kɪyɛsɪ hʊ daga anɪɪ ba bɪ laa nyʊwa dɪ ba yaa wɪɪ hʊ ba aa kyɛ dɪ ba yaa), aŋ fá gyʊʊ nala hʊ tɪyaŋ a heeli kɪ basɪ,

15 "Á kyaŋsɪ, bee rɛ tɪŋ ma kɪ yaa nyɛ? Á mɛ yaa nihuwobisi rɛ anɪɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ aa we daha, á bɪ yaa tɔdʊnnɪ. Á ko dɪ á basɪ á Tɪɪna Yesu wɪweliye hʊ rɛ tɪya ma, dɪ ma wuwo leŋ ma tɔdʊnnɪ abee ma vʊga no marɪɪ ta aŋ mɪɪgɪ tɪŋ Wɪɪsɪ hʊ aa weye, beewɪya vʊga marɪɪ bɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ. Ʊ rɛ taa wɪɪsɪnyuu abee taŋha nyuu, fuwoni abee kɪŋ kɛ buloŋ aa we dʊnɪya tɪyaŋ daha.

16 Faafaa hʊ tɪyaŋ, Wɪɪsɪ fa leŋ á naabaala ta rɛ ba kɪ tɪŋ ba tɪɪ ŋmaŋsɪ.

17 Abee gɛɛ buloŋ, ʊ ha fa leŋ nala gyɪŋ haŋ Wɪɪsɪ hʊ iriŋ ʊ aa yaa rɛ, a kuu wɪweliye hʊ ʊ aa yaa kɪ tɪya ba tɪyaŋ. Ʊ aa leŋ duwoŋ kɪ nɪɪ rɛ, a leŋ baga kɪna marɪ ba saŋa tɪyaŋ, ma na kɪdiiliye a di kɪ vɔgɔ, aŋ leŋ ma buloŋ kaŋ teŋfɪyɛlʊʊ."

18 Banabaasɪ bee Pɔɔl gyɪ basɪ wɪya no buloŋ nɛ, ka nala hʊ ha vɪya aŋ kɪ kyɛ dɪ ba marɪ ba vʊga hʊ tɪya ba. Ɛɛ rɛ Pɔɔl bee Banabaasɪ sʊl ba abee sɪfɪyasɪ, ka ba na ko leŋ.

19 Nyɛ rɛ dɪ Gyuuma badɔmɔŋ mɛ lɪɪ Aŋtiyɔki aa we Pisidɪya paalʊʊ tɪyaŋ a ko Lisitira, badɔmɔŋ mɛ lɪɪ Ikoniya a ko. Nyɛ rɛ ba ko mʊrɪ nɪgyamaa we, ba sii pɛ ba tɪyaŋ, ba paa bʊwa yaga Pɔɔl ʊ yiyegi. Ɛɛ rɛ ba kana ʊ tuuri lɪɪ ta ba bee hʊ samanɪ tɪyaŋ, beewɪya, ba kɛ fa liise anɪɪ ʊ sʊba rɛ.

20 Ɛɛ tɪyaŋ nɛ Yesu hatɪnna hʊ aa we doŋ sii mʊ sɪŋ gol ʊ. Doŋ nɛ ʊ sii, ba mɪɪgɪ gyʊʊ dɪya. A sii ʊ sɪgballɪya, ʊ bee Banabaasɪ kpa mʊ Dɛɛbi.

Pɔɔl bee Banabaasɪ mɪɪgɪ mʊ Aŋtiyɔki aa we Siiriya paalʊʊ tɪyaŋ

21 Pɔɔl bee Banabaasɪ gyɪ basɪ Yesu wɪweliye hʊ Dɛɛbi tɪyaŋ mɛ rɛ. Ba wɪbasɪɪ hʊ tɪyaŋ nala yʊga gyɪ ko laa Yesu wɪya di rɛ, aŋ bɪrɪmɪ ʊ hatɪnna. Doŋ tɪyaŋ nɛ ba sɪŋ, a mɪɪgɪ paa ba naabʊʊsɪ, a mʊ Lisitira, a sii doŋ a bɪl kpa mʊ Ikoniya, a bɪl lɪɪ doŋ mɛ a mɪɪgɪ mʊ Aŋtiyɔki hʊ aa we Pisidɪya paalʊʊ tɪyaŋ.

22 Leye no buloŋ nɛ ba pele, a basɪ Wɪɪsɪ wɪya tɪya nala hʊ aa laa Yesu wɪya di dɪ ba leŋ dɪ ba laadii yʊga, a leŋ dɪ ba tenni polli dɪ ba wuwo kaŋ kenyiri abee Yesu Krisita tɪŋɪɪ tɪyaŋ, aŋ ta ko kpa ta. Ba basɪ tɪya ba rɛ anɪɪ á nala

hʋ aa laa Yesu wɪya di sɪ na tʋwara rɛ kɪŋkaŋ, ka dɪ á na gyʋʋ Wɪɪsɪ koro hʋ tɪyaŋ.
23 Tɔɔ hʋ kɛ buloŋ tɪyaŋ nala aa laa Yesu wɪya di aŋ aa kɪ laŋŋɪ, ba gyɪ aa lɪɪ nala rɛ ba tɪyaŋ dɪ ba yaa ba sɪlaala.
Dɪ ba gyɪ ko lɪɪ sɪlaala buloŋ, ba aa vʋwa nyʋwa rɛ, a
kyʋwalɪ Wɪɪsɪ tɪya ba, aŋ kpa ba we á Tɪɪna Yesu nosi tɪyaŋ.
Beewɪya, á Tɪɪna Yesu rɛ ba yelli wɪɪ buloŋ tɪyaŋ.
24 Nyɛ rɛ ba gɔllɪ Pisidɪya paalʋʋ buloŋ teŋ aŋ bɪl kpa mʋ
Pamfilɪya paalʋʋ mɛ.
25 Pamfilɪya paalʋʋ tɪyaŋ, Pɛɛga rɛ ba laa sɪya mʋ, a basɪ
Wɪɪsɪ wɪya doŋ. A bɪl lɪɪ doŋ mɛ a kpa tuu mʋ Atalɪya.
26 Doŋ tɪyaŋ nɛ ba sɪŋ kpa nɪɪduworibori bal, a mɪɪgɪ mʋ
Aŋtiyɔki. Beewɪya Aŋtiyɔki tɪyaŋ nɛ ba fa kpa ba we Wɪɪsɪ
nosi tɪyaŋ dɪ ʋ pɛ ba tɪyaŋ dɪ ba wuwo tʋŋ Wɪɪsɪ tʋma hʋ.
Wɪɪsɪ dee tɪyaŋ mɛ yaŋ, tʋma hʋ ba aa lɪɪ ba dɪ ba tʋma,
ba wuwo na ba sɪɪ rɛ.
27 Ba aa mɪɪgɪ ko Aŋtiyɔki, ba yɪrɪ nala hʋ buloŋ aa laa
Yesu wɪya di a ko laŋŋɪ, a kpa wɪweliye hʋ buloŋ Wɪɪsɪ aa
leŋ ba wuwo yaa a basɪ tɪya ba, a bɪl basɪ tɪya ba ɛɛ Wɪɪsɪ
aa suri ŋmanɪɪ tɪya nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma mɛ, ba mɛ
laa Yesu wɪya di.
28 Ɛɛ rɛ ka Pɔɔl bee Banabaasɪ hɔŋ Aŋtiyɔki tɪyaŋ, ba bee
nala hʋ aa laa Yesu wɪya di we doŋ peŋgyamaa.

15

Yesu kpambɪsɪ hʋ bee Krisitabiisi nɪhɪyasɪ laŋŋa Gyerusalɛm tɪyaŋ

1 Baala badɔmɔŋ mɛ rɛ gyɪ lɪɪ Gyudɪya paalʋʋ ko
Aŋtiyɔki, a piili kɪ daga nala hʋ aa laa Yesu wɪya di a baa,
“Wɪɪsɪ bɪ sɪ wuwo laa ma ta, see dɪ ma keri ma pene anɪɪ
Moosi gyɪ aa biŋ mɪra hʋ tɪya ma gɛɛ.”
2 Nyɛ rɛ wɪɪ no kaŋ nyʋʋtaaduwo ko ba bee Pɔɔl abee
Banabaasɪ paga. Ba buloŋ hɔŋ kaŋ wɪɪ hʋ kɪ kpa dɔmɔŋ.
Nyɛ rɛ ba vʋʋlɪ lɪɪ Pɔɔl abee Banabaasɪ abee Krisitabiisi
hʋ badɔmɔŋ aa we Aŋtiyɔki tɪyaŋ, dɪ ba kaŋ wɪɪ hʋ mʋ
Gyerusalɛm, a na sɪlaala hʋ abee Yesu kpambɪsɪ hʋ aa we
doŋ.
3 Ɛɛ rɛ Krisitabiisi hʋ aa we Aŋtiyɔki tɪyaŋ sii ta ba, ba mʋ.
Ba aa mʋʋ hʋ tɪyaŋ, ba gyɪ tɪŋ Fɔniisɪya abee Samaarɪya
paalʋʋ rɛ, a basɪ tɪya Krisitabiisi hʋ aa we doŋ, ɛɛ hʋ nala
hʋ aa bɪ yaa Gyuuma mɛ aa ko laa Wɪɪsɪ wɪya di, a kɪ tɪŋ
Yesu Krisita. Nala hʋ gyɪ aa nɪɪ wɪya no, ba tenni buloŋ gyɪ
fɪyɛla rɛ kɪŋkaŋ.
4 Ba aa mʋʋ pele Gyerusalɛm, Yesu kpambɪsɪ hʋ abee
Krisitabiisi hʋ buloŋ aa we doŋ, abee ba sɪlaala buloŋ, lɔllɪ

ba, aŋ kaŋ ba nɪhɔrɪ weliŋ. Ɛɛ tɪyaŋ nɛ, ka ba mɛ basɪ wɪya
hʊ buloŋ Wɪɪsɪ aa leŋ ba wuwo yaa, a tɪya ba.
5 Amɛ nala badɔmɔŋ fa we doŋ, a fa yaa Farasiima aŋ na
ko laa Yesu wɪya di. Nyɛ rɛ nala no mɛ sii sɪŋ a basɪ tɪya ba
a baa, “Nala hʊ buloŋ aa bɪ yaa Gyuuma, aŋ laa Yesu wɪya
di, ʊ maga dɪ ba keri ba pene rɛ, aŋ kɪ tɪŋ wɪya hʊ Moosi fa
aa bine dɪ á kɪ tɪŋa hʊ.”
6 Yesu kpambɪsɪ hʊ bee Krisitabiisi nɪhɪyasɪ bɪl laŋŋɪ dɪ
ba vʊʊlɪ kyɛ wɪɪ no sii.
7 Ba gyɪ hɔŋ kaŋ wɪɪ hʊ tarɪ pɪɪsɪ rɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ Piita sii
sɪŋ aŋ baa, “Ŋ naabalɪya, ma gyɪma anɪɪ faafaa buloŋ nɛ
Wɪɪsɪ lɪɪ ŋ ma tɪyaŋ, dɪ ŋ mʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ a kɪ
tɪya nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma dɪ ba mɛ wuwo nɪɪ, a ko laa
Yesu wɪya di.
8 Wɪɪsɪ gyɪŋ nihuwobiŋ buloŋ tɪya rɛ. Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ kpa ʊ
Wiyesi Welii hʊ we ba tɪyaŋ anɪɪ ʊ fa aa kpaa we á tɪyaŋ
gɛɛ. Ɛɛ daga anɪɪ Wɪɪsɪ laa ba mɛ ta rɛ.
9 Ʊ bɪ kaŋ á nala hʊ aa yaa Gyuuma abee nala hʊ aa bɪ
yaa Gyuuma kɪ porigi. Nala hʊ mɛ aa bɪ yaa Gyuuma mɛ
laa Yesu wɪya di rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ kpa ba wɪbɔmɔ mɛ kyɛ
ba gɛɛ.
10 Bee rɛ tɪŋ ma kpa kyʊgɪbal no a kɪ kyʊgɪ nala hʊ aa bɪ
yaa Gyuuma aŋ laa Yesu wɪya di. Wɪɪsɪ daa ma kɪ magɪsɪ
gɛɛ? Beewɪya, á bee á naabaala buloŋ fa bɪ wuwo kyʊŋ
kyʊga no.
11 Ŋmanɪɪ tuwo dɪ ma yaa gɛɛ! Á laa di rɛ anɪɪ á Tɪɪna
Yesu dʊŋ lahɔrʊmɔ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ sɪ laa á buloŋ ta anɪɪ ʊ
aa laa ba ta gɛɛ.”
12 Piita aa basɪ gɛɛ ko teŋ, nala hʊ buloŋ fa aa laŋŋa doŋ
yaa sɪrɪtɪtɪ, aŋ kɪ gyegili wɪya hʊ Banabaasɪ bee Pɔɔl mɛ aa
basɪ. Ɛɛ rɛ ba mɛ kpa wɪmagɪla hʊ bee wɪkperiye hʊ buloŋ
Wɪɪsɪ aa leŋ ba wuwo yaa nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma tɪyaŋ,
a basɪ tɪya ba.
13 Ba aa basɪ wɪya no buloŋ ko teŋ, Gyemsi mɛ sii sɪŋ a
baa, “Ŋ naabalɪya, ma gyegili nɪɪ daha.
14 Siimɔŋ Piita ha yaŋ basɪ tɪya ma rɛ ɛɛ hʊ Wɪɪsɪ aa laa
sɪya kyo nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma, a lɪɪ nala ba tɪyaŋ dɪ
ba yaa ʊ nala.
15 Wɪɪsɪ tɪŋdaala mɛ fa laa sɪya basɪ wɪɪ no rɛ Wɪɪsɪ teŋ
tɪyaŋ. Ba baa dɪ Wɪɪsɪ basɪ baa,
16 ‘Nyɛ hal tɪyaŋ, ŋ sɪ mɪɪgɪ ko saa Deviti dɪya hʊ aa tele. Ŋ
sɪ marɪ saa ʊ dɪ ʊ sɪŋ weliŋ.
17 Ŋ sɪ yaa gɛɛ dɪ dʊnɪya nɪkaalɪya mɛ ko kyɛ Wɪɪsɪ a kɪ tɪŋa
ʊ. Nala hʊ mɛ ŋ aa lɪya, nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma
tɪyaŋ dɪ ba yaa ŋ nala ba mɛ sɪ ko kyɛ ŋ a tɪŋa ŋ.

18 Faafaa buloŋ nɛ Wɪɪsɪ basɪ wɪɪ no dɪ nala gyɪma.’
19 Ɛɛ rɛ Gyemsi bɪl basɪ baa, Ɛɛwɪya, ŋ kɛ aa naa wɪɪ rɛ nyɛ:
Ʊ bɪ maga dɪ á kɪ dɔŋ nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma aŋ mɪɪgɪ
ko kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ.
20 Amɛ ma leŋ dɪ á sabɪ teŋ tɪya ba, a basɪ tɪya ba dɪ ba ta
bɪl kɪ dii vʊga kɪna, ka dɪ ba leŋ sɔŋsɔŋ, aŋ ta kɪ kyaŋ kɪŋ
aa sʊba pimmiliŋ, a ta kɪ kyaŋ pʊsɪ kyal mɛ.
21 Beewɪya wɪya hʊ buloŋ Moosi fa aa bine dɪ á kɪ tɪŋa
a ta kaŋ bisiŋ, ba aa rɛ ba kpa daga ma faafaa buloŋ, a
kaŋ kɪ ko gyɪnaŋ. Wɪya no mɛ buloŋ nɛ ba yaŋ aa karɪmɪ
wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ kɛ buloŋ tɔɔ tɔɔ
buloŋ tɪyaŋ.”

Ba sabɪ teŋ tɪya Krisitabiisi hʊ aa bɪ yaa Gyuuma

22 Nyɛ rɛ Yesu kpambɪsɪ hʊ abee nɪhɪyasɪ hʊ abee
Krisitabiisi hʊ aa we Gyerusalɛm tɪyaŋ, ba buloŋ gyɪ vʊʊla
rɛ a lɪɪ nala ba tɪyaŋ, a tɪŋ ba dɪ ba bee Pɔɔl abee Banabaasɪ
mʊ Aŋtiyɔki. Ba gyɪ lɪɪ Gyudasɪ rɛ (ʊ feŋ dɪgɪ mɛ rɛ fa yaa
Basabaasɪ) abee Silaasi. Baala no balɪya mɛ fa yaa sɪlaala
rɛ Krisitabiisi hʊ tɪyaŋ.
23 Ba kpa teŋ hʊ tɪŋ ba. Nyɛ rɛ ba gyɪ sabɪ we teŋ hʊ
tɪyaŋ, “Ma nɪmmabalɪya Yesu kpambɪsɪ abee Krisitabiisi
nɪhɪyasɪ rɛ sabɪ teŋ no a kɪ tɪya Krisitabiisi hʊ buloŋ aa
bɪ yaa Gyuuma, a we Aŋtiyɔki tɪyaŋ, abee Siiriya paalʊʊ
tɪyaŋ, abee Silisɪya paalʊʊ tɪyaŋ. Á aa kyʊwalɪ ma buloŋ!
24 Á nɪya anɪɪ á nala badɔmɔŋ ko ma lee rɛ, a kɪ dɔŋ ma,
a kaŋ ma hakɪllɪ kɪ vʊgɪmɪ. Ka á mɛ daa tɪya ba ɛɛ ŋmanɪɪ.
25 Ɛɛwɪya, á mɛ laŋŋa rɛ, a vʊʊlɪ. Á naa dɪ ʊ yaa wɪwelii
rɛ a tɪya ma, dɪ á lɪɪ nala a tɪŋ ba ma lee. Ba bee á kyaŋsɪ
Banabaasɪ bee Pɔɔl lɛ sɪ ko.
26 Baala no balɪya kpaa ba mɪɪbol yɔbɔ sʊʊ rɛ ba aa tuŋ
á Tɪɪna Yesu Krisita tʊma wɪya.
27 Ɛɛwɪya, Gyudasɪ abee Silaasi rɛ á tɪma dɪ ba ko ma lee.
Wɪya hʊ á aa saba kɪ tɪya ma, ba tɪɪ rɛ ba mɛ sɪ kaŋ nyʊwa
basɪ tɪya ma.
28 Á bee Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ buloŋ yaa nyʊʊdɪgɪ rɛ anɪɪ
á bɪ sɪ kpa kyʊgɪ yohii buloŋ kyʊgɪ ma. Amɛ ʊ maga dɪ ma
tɪŋa sɪŋsɪ no baŋmana á aa daga ma rɛ. Ba aa rɛ nyɛ:
29 Ma ta kɪ dii vʊga kɪna, ma ta kɪ kyaŋ kyal, ma ta kɪ kyaŋ
kɪŋ buloŋ aa sʊba pimmiliŋ, a ta bɪl kɪ sɔnnɔ mɛ. Dɪ mamaa
rɛ wuwo lɪɪ ma tɪɪ wɪya no tɪyaŋ, ma hɔnɪɪ sɪ weliye. Ma
hɔŋ weliŋ.”
30 Nyɛ rɛ ba ta nala hʊ ba aa lɪya, ba sii kpa mʊ Aŋtiyɔki.
Ba aa mʊʊ doŋ, ba yɪrɪ Krisitabiisi hʊ buloŋ aa we doŋ ko
laŋŋɪ, a kpa teŋ hʊ tɪya ba.

31 Ba aa karıma teŋ hʊ, wıya hʊ buloŋ ba aa saba yaa ba
teŋfıyɛlʊʊ rɛ. Ba tenni buloŋ polli.
32 Gyudası bee Silaasi fa yaa Wıısı tıŋdaala rɛ. Ba gyı
bası wıya rɛ yʊga a tıya nala hʊ. Ba wıbasıı hʊ leŋ nala hʊ
tenni marı polli, ba marı kaŋ ba Wıısı tıŋıı hʊ weliŋ.
33 Gyudası bee Silaasi gyı pıısa mʊhʊ rɛ Aŋtiyɔki tıyaŋ.
Nyɛ rɛ Krisitabiisi hʊ aa we Aŋtiyɔki tıyaŋ sii ta ba, ba mııgı
mʊ Gyerusalɛm abee laaŋfıya.
34 [Amɛ Silaasi kɛ gyı mııgı hɔŋ Aŋtiyɔki tıyaŋ nɛ.]
35 Pɔɔl bee Banabaası mɛ gyı mııgı ka Aŋtiyɔki tıyaŋ nɛ,
a yaa peŋsi baŋmana. Nıgyamaa gyı pɛɛ ba tıyaŋ nɛ, ba
gyı bası á Tıına Yesu wıya, aŋ pɛ kı daga ba mɛ.

Pɔɔl bee Banabaası porigi dɔmɔŋ

36 Saŋa kıdıgı aa ko pele, Pɔɔl bası tıya Banabaası a baa,
"Leŋ dı á mııgı mʊ tɔnı hʊ buloŋ á aa laa sıya mʊ bası
Wıısı wıya, a na Krisitabiisi hʊ aa we doŋ, ka dı á na ɛɛ hʊ
ba hɔnıı aa kıya."
37 Banabaası gyı aa kyɛ dı ʊ kaŋ Gyɔɔŋ Maakı tıŋ ba hal
mʊ rɛ.
38 Ɛɛ rɛ Pɔɔl baa dı ʊ bı maga dı ba bıl kana ʊ pɛ ba tıyaŋ,
dı beewıya ba beel-ʊ rɛ gyı laa sıya lıı dı ba gɔllı bası Wıısı
wıya. Dı ɛɛ rɛ ba mʊ pele Pamfilıya, ʊ vıya ba ta doŋ aŋ
mııgı fá.
39 Ɛɛ rɛ Pɔɔl bee Banabaası gyı kaŋ wıı hʊ kpa dɔmɔŋ
kıŋkaŋ, akuu gɛɛ wıya porigi dɔmɔŋ. Nyɛ rɛ Banabaası
kaŋ Gyɔɔŋ Maakı, ba mʊ gyʊʊ nııduworiboribal, a duwori
mʊ Saapʊrɔsı.
40 Ka Pɔɔl mɛ lıı Silaasi, ʊ beel-ʊ mɛ mʊ. Krisitabiisi hʊ
gyı sʊla Wıısı tıya ba rɛ, a kpa ba we Wıısı nosi tıyaŋ dı ʊ
kı deŋ ba.
41 Nyɛ rɛ ba mʊ tıŋ Siiriya bee Silisıya paalʊʊ, a marı bası
Wıısı wıya tıya Krisitabiisi hʊ aa we doŋ tıyaŋ, dı ba marı
sıŋ ba laadii hʊ tıyaŋ weliŋ.

16

Timoti tıŋ Pɔɔl bee Silaasi hal

1 Nyɛ rɛ Pɔɔl sii mʊ Dɛɛbi, a lıı doŋ a kpa mʊ Lisitira.
Lisitira tıyaŋ, ʊ na Yesu hatınnı kıdıgı aa we doŋ ba kı yırı
Timoti. Timoti nıına fa yaa Gyuu rɛ, a mɛ fa laa Yesu wıya
di, aŋka ʊ kuwo kɛ fa yaa Giriki tıına.
2 Krisitabiisi aa we Liisira abee Ikoniya buloŋ tıyaŋ fa aa
bigisi Timoti rɛ weliŋ.
3 Pɔɔl gyı aa kyɛ dı ʊ kaŋ Timoti tıŋa ʊ hal lɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ʊ
gyı leŋ ba keri Timoti peŋ. Beewıya Gyuuma hʊ buloŋ aa
we doŋ paalʊʊ tıyaŋ gyı gyıma rɛ anıı Timoti bı keri ʊ peŋ,

beewıya ʊ kuwo gyı yaa Giriki tıına rɛ, ka Giriki tımma mɛ bee keri ba biisi pene.

4 Saŋa hʊ ba aa mʊ tɔnı no buloŋ, ba gyı bası wıya tıya Krisitabiisi hʊ aa we doŋ ma tıyaŋ nɛ. Wıya hʊ Yesu kpambısı hʊ abee Krisitabiisi nıhıyası aa we Gyerusalɛm tıyaŋ aa biŋ tıya ba dı ba kı tıŋa, ba aa rɛ ba bası tıya ba.

5 Nyɛ rɛ Krisitabiisi hʊ buloŋ aa we doŋ marı laa Yesu wıya di weliŋ, aŋ marı wala kı pɛ kyɛɛ bee ʊ nyʊwa buloŋ.

Pɔɔl naa wıya anıı ʊ aa duwosi Turowası tıyaŋ

6 Pɔɔl bee ʊ dɔŋtıŋsı hʊ gyı gɔllɔ rɛ weliŋ, a tıŋ Firigyiya bee Galetiya paalʊʊ, beewıya Wıısı Wiyesi Welii hʊ gyı bı tıya ba ŋmanıı dı ba bası Wıısı wıya Esıya paalʊʊ tıyaŋ.

7 Ɛɛ rɛ ba vala gɛɛ, a mʊ kpaga Maasıya paalʊʊ. Doŋ tıyaŋ nɛ ba lʊga dı ba fa tıŋ Bitiiniya paalʊʊ mʊ, amɛ Yesu Wiyesi Welii hʊ gyı bı tıya ba ŋmanıı.

8 Nyɛ rɛ ba tıŋ Maasıya paalʊʊ a mʊ pele Turowası.

9 Ʊ tebine, Pɔɔl na anıı ʊ aa duwosi, a na dı baal kıdıgı lıı Masidooniya paalʊʊ, a ko sıŋ ʊ sıya tıyaŋ, a kı sʊla ʊ, a baa, “Ko kyiyeli ma Masidooniya paalʊʊ tıyaŋ.”

10 Pɔɔl aa naa gɛɛ ko teŋ, á beel-ʊ yaa siri dı á mʊ Masidooniya paalʊʊ, beewıya á naa anıı Wıısı rɛ kɔnı daga ma baa dı á mʊ bası Wıısı wıweliye hʊ a tıya nala hʊ aa we doŋ tıyaŋ.

Haaŋ kıdıgı ba aa yırı Liidiya laa Yesu wıya di Filipi tıyaŋ

11 Nyɛ rɛ á bıl sii doŋ a kpa mʊ gyʊʊ nııduworibor ibal, a duwori kyol a kpa mʊ Samotiresi. Ʊ sıgballıya á bıl sii kpa mʊ Niyapoli.

12 Á bıl lıı doŋ a vala mʊ Filipi. Doŋ fa yaa tɔbal lɛ a we Masidooniya paalʊʊ loginŋ kıdıgı tıyaŋ. Roma kuwori rɛ fa ta tıŋ doŋ taŋha buloŋ. Ɛɛ rɛ á gyı bıl hɔŋ doŋ mɛ kyɛyɛ baŋmana.

13 Kyɛwiyesii hʊ kyɛɛ gyı pele ma doŋ nɛ. Ɛɛ rɛ á gyı lıı bee hʊ tıyaŋ, a tuu mʊ fuwo hʊ nyʊwa. Á fa bıına á sı na Wıısı lıkyʊwalıı rɛ doŋ. Nyɛ rɛ á mʊ hɔŋ doŋ, a bası Wıısı wıya kı tıya haana hʊ fa aa laŋŋa doŋ dı ba kyʊwalı Wıısı.

14 Haana hʊ gyı aa gyegili nıı wıya hʊ á aa bası, ba kıdıgı feŋ nɛ gyı yaa Liidiya. Ʊ gyı lıı Tiyatira rɛ. Ʊ fa aa yallı gannı rɛ, aŋ fa kı kyʊwalı Wıısı mɛ. Ɛɛ rɛ Wıısı gyı suri ʊ dıgına abee ʊ hakıla, ʊ gyegili nıı wıya hʊ buloŋ Pɔɔl fa aa bası, a laa ba buloŋ mɛ di.

15 Doŋ tıyaŋ nɛ ba fo ʊ bee ʊ dıya nala buloŋ wıkyʊwalnıı. Ɛɛ rɛ ka haaŋ hʊ sʊl ma a baa, “Dı mamaa rɛ laa di anıı ŋ kɔnı laa Yesu wıya di rɛ, ma ko gyʊʊ ŋ dıya.” Ʊ gyı sʊl ma rɛ weliŋ abee sıfıyası ka á na mʊ gyʊʊ ʊ dıya.

Ba kaŋ Pɔɔl bee Silaasi tɔ dıya tıyaŋ Filipi tıyaŋ

16 Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı, á bıl kı mʊ Wıısı lıkyʊwalıı. Ɛɛ rɛ
haŋtolibiye kıdıgı aa yaa yoŋ ko kyem-ma. Gyıŋsı rɛ gyı
kana ʊ, ʊ vʊga kı tıya nala. Ʊ vʊgʊ hʊ fa leŋ ʊ tımma kı na
molbiye rɛ weliŋ.
17 Nyɛ rɛ ʊ kı tıŋ á bee Pɔɔl hal, aŋ kyıırı kı bası, "Nala
no yaa Wııbal hʊ aa tee kıŋ buloŋ tʊŋtʊnna rɛ. Ɛɛ hʊ ma
aa sı yaa dı Wıısı laa ma ta rɛ ba kı bası gɛɛ."
18 Nyɛ rɛ haŋtolibiye no aa kı yaa kyɛɛ bee ʊ nyʊwa
buloŋ. Ɛɛ rɛ Pɔɔl baaŋ ko sii, ʊ mııgı bırımı kyaası
haŋtolibiye hʊ aŋ bası tıya gyına hʊ a baa, "Yesu Krisita
feŋ tıyaŋ nɛ ŋ kı bası nyɛ, lıı haŋtolibiye hʊ tıyaŋ." Ɛɛ rɛ
gyına hʊ lıı haŋtolibiye hʊ tıyaŋ haŋ lagılagıbiye hʊ.
19 Haŋtolibiye hʊ tımma aa na dı ba bıl bee na molbiye,
ba sii kaŋ Pɔɔl bee Silaasi tarı mʊ ba bee hıyarı sıya.
20 Nyɛ rɛ ba kaŋ ba mʊ ba Roma nıhıyası sıya, a bası tıya
ba a baa, "Nala no yaa Gyuuma rɛ aŋ ko kaŋ á bee buloŋ kı
dɔŋ.
21 Ba aa daga ma rɛ dı á kı yaa wıya hʊ á Roma tımma
aa sıŋ, ka á mɛ bı sı laa nyʊwa yaa ba, beewıya á mɛ yaa
Roma tımma rɛ."
22 Haŋ nıgyamaa hʊ buloŋ fa aa laŋŋa sii pɛ ba nıhıyası
hʊ tıyaŋ ba kaŋ Pɔɔl bee Silaasi. Nyɛ rɛ Roma tımma
nıhıyası hʊ leŋ ba kaŋ Pɔɔl bee Silaasi gannı wuri, aŋ leŋ
ba vıırı ba kıŋkaŋ.
23 Ba fa aa vıırı ba ko teŋ, ba kaŋ ba tɔ dıya tıyaŋ, aŋ
bası tıya nıtɔdıya didenni hʊ dı ʊ tɔ ba weliŋ dı ba ta ko
wuwo lıı.
24 Ʊ mɛ nıı ba nyʊwa hʊ, a kaŋ Pɔɔl bee Silaasi gallı gyʊʊ
sıya dıya hʊ, a kaŋ ba naası balıya balıya buloŋ we kuliye.

25 Anıı ʊ tekere saŋa gɛɛ, Pɔɔl bee Silaasi sii kı kyʊwalı
Wıısı, a yıı yııla kı dannı Wıısı. Nala hʊ aa we nıtɔdıya
hʊ tıyaŋ mɛ gyegili kı nıı.
26 Ɛɛ rɛ taŋha buloŋ pirigi gyigili, aŋ kaŋ nıtɔdıya hʊ mɛ
gyigisi. Borisi hʊ buloŋ suri suri. Nala buloŋ kuliye mɛ lıı
tele tele ba naası tıyaŋ.
27 Nal hʊ aa deŋ nıtɔdıya hʊ hirigi sii doo sıya tıyaŋ, a na
dı nıtɔdıya hʊ borisi buloŋ suro. Ʊ kɛ fa liise anıı nala hʊ
buloŋ ba aa kaŋ tɔ dıya hʊ tıyaŋ lıı fá mʊ rɛ gɛɛ. Ɛɛ rɛ ʊ
lıı ʊ takoobii dı ʊ kpʊ ʊ tıı.
28 Ɛɛ rɛ Pɔɔl nɔsı ʊ a baa, "Ta kpʊ ı tıı. Á buloŋ nɛ we
doŋ."
29 Nal hʊ aa deŋ nıtɔdıya hʊ leŋ ba kaŋ fıŋtına ko. Ʊ laa
fá gyʊʊ, a tuu tele Pɔɔl bee Silaasi naası tıyaŋ, a kı kyele.

30 Ʊ kaŋ ba lıı pıyɛsı ba a baa, “Ŋ kyaŋsı, ɛɛ rɛ ŋ sı yaa dı Wıısı laa ŋ ta?”
31 Ɛɛ rɛ ba bası tıya ʋ a baa, “Laa á Tıına Yesu wıya di, dı Wıısı mɛ laa ı bee ı dıya nala buloŋ ta.”
32 Ɛɛ rɛ ba bası á Tıına Yesu wıya tıya ʋ bee ʋ dıya nala buloŋ.
33 Haŋ tebine hʋ tıı rɛ nal hʋ aa deŋ nıtɔdıya hʋ kaŋ ba a sası ba teŋ dʋgʋlıya, ka ba fo ʋ bee ʋ dıya nala buloŋ wııkyʋwalnıı.
34 Nal hʋ aa deŋ nıtɔdıya hʋ kaŋ Pɔɔl abee Silaasi, a mʋ ʋ dıya, a tıya ba kıdiiliye ba di. Ka ʋ bee ʋ dıya nala buloŋ tenni fıyɛlı abee ba aa wuwo laa Wıısı wıya di.
35 Ʊ sıya aa gballa, Roma nıhıyası hʋ tıŋ porisi nıhıyası dı ba mʋ bası tıya nal hʋ aa deŋ nıtɔdıya hʋ dı ʋ lıı Pɔɔl bee Silaasi ta dı ba kı mʋ.
36 Nyɛ rɛ nal hʋ aa deŋ nıtɔdıya hʋ bası tıya Pɔɔl baa dı Roma nıhıyası hʋ tıma rɛ dı ba bası tıya ʋ dı ʋ lıı ʋ bee Silaasi ta. Ɛɛ wıya dı ba sii kı mʋ abee laaŋfıya.
37 Nyɛ rɛ Pɔɔl bası tıya porisi nıhıyası hʋ a baa, “Ba vıırı ma rɛ nala sıya tıyaŋ, aŋ bı daga á wıkyogii, aŋka á mɛ yaa Roma tımma, aŋka ba ha kaŋ ma tɔ dıya tıyaŋ. Ka nyɛ kɛ, ba kı kyɛ dı ba lʋwɔlı lıı ma ta. Aayı, á bee laa! Ʊ maga dı Roma nıhıyası hʋ tıı rɛ ko daha, a lıı ma.”
38 Ɛɛ rɛ porisi nıhıyası hʋ mʋ bası tıya Roma nıhıyası hʋ anıı Pɔɔl bee Silaasi mɛ yaa Roma tımma rɛ. Ba aa nıı gɛɛ, kambıŋ kaŋ ba.
39 Nyɛ rɛ ba sii mʋ sʋla ba anıı ba kyogo rɛ, aŋ lıı ba nıtɔdıya hʋ tıyaŋ, aŋ bası tıya ba dı ba lıı ba bee hʋ tıyaŋ.
40 Ba aa lıı nıtɔdıya hʋ tıyaŋ nɛ, ba kpa mʋ Liidiya dıya. Doŋ nɛ ba na Krisitabiisi badɔmɔŋ. Pɔɔl bee Silaasi bası wıya tıya nala hʋ. Ba wıbasıı gyı leŋ nala hʋ tenni polli rɛ weliŋ. Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ba lıı doŋ, a bıl kpa kı mʋ ba lımʋʋlıya.

17

Pɔɔl bee Silaasi mʋ Tesaloniika paalʋʋ

1 Ba aa mʋʋ hʋ tıyaŋ nɛ, ba mʋ tıŋ tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Amfipolisi, a bıl sii doŋ a kpa tıŋ tɔɔ kıdıgı mɛ ba aa yırı Apolooniya, a bıl lıı doŋ a kpa mʋ tɔɔ kıdıgı mɛ ba aa yırı Tesaloniika. Gyuuma wııkyʋwaldıya gyı we tɔɔ no tıyaŋ nɛ.
2 Nyɛ rɛ Pɔɔl gyı mʋ gyʋʋ Gyuuma wııkyʋwaldıya hʋ anıı ʋ aa vala kı yaa gɛɛ lee buloŋ tıyaŋ. Yɔbısı boto paga tıyaŋ, ba bee nala hʋ kı vʋʋlı Wıısı wıya wııkyʋwaldıya hʋ tıyaŋ Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ buloŋ.

3 Ʊ karımı Wıısı tenni hʊ kı tıya ba, a daga ba sıya mɛ
kı tıya ba, aŋ pɛ daga tıya ba ɛɛ Krisita hʊ aa maga dı ʊ
na tʊwara, a sʊba aŋ bıl sii sʊʊ tıyaŋ. Aŋ bıl bası tıya ba a
baa, “Yesu no wıya ŋ aa bası kı tıya ma nyɛ, ʊ rɛ yaa Krisita
hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya dı ʊ laa dʊnıya nala ta.”
4 Gyuuma hʊ badɔmɔŋ laa wıya hʊ dı aŋ mɛ pɛ Pɔɔl bee
Silaasi tıyaŋ. Giriki tımma mɛ aa kyʊwalı Wıısı, ba bee bee
hʊ habiibala badɔmɔŋ mɛ yʊga laa wıya hʊ di, aŋ mɛ pɛ ba
tıyaŋ.
5 Nyɛ rɛ Gyuuma badɔmɔŋ gyı kı na baaŋ, akuu nala
yʊga aa laa Pɔɔl wıbasıı hʊ dı wıya. Ɛɛ rɛ ba mʊ kyɛ kası
nyuduwo tımma hʊ aa hɔŋ yɔbısı abee ŋmaŋsı tıyaŋ a pɛ
ba tıı tıyaŋ. Ba buloŋ ko laŋŋı a kaŋ bee hʊ buloŋ vʊgımı
abee kyagıŋsı dʊŋ. Doŋ tıyaŋ nɛ ba mʊ gyʊʊ baal kıdıgı
ba aa yırı Gyeesiŋ dıya, a kı kyɛ Pɔɔl bee Silaasi dı ba kası
ko lıı tıya nala hʊ.
6 Amɛ ba gyı bı naa ba doŋ, aŋ mııgı kaŋ Gyeesiŋ abee
Krisitabiisi hʊ badɔmɔŋ, a tarı ba lıı ba bee nıhıyası sıya,
aŋ kaŋ kyagıŋsı lee buloŋ a baa, “Nala no kyogi lee buloŋ
nɛ aŋ yaŋ bıl ko á bee mɛ.
7 Ka Gyeesiŋ laa ba biŋ ʊ dıya tıyaŋ. Ba aa kyogi mırısı hʊ
á kuworibal hʊ aa bine rɛ. Beewıya ba aa bası anıı kuwori
kıdıgı mɛ rɛ bıl we doŋ ba kı yırı Yesu.”
8 Ba wıbasıı no ba aa bası hʊ nɛ gyı leŋ nala hʊ abee ba
bee nıhıyası buloŋ bı gyıŋ wıı hʊ buloŋ ba aa sı yaa, aŋ kı
yaa kyagıŋsı dʊŋ.
9 Nyɛ rɛ bee hʊ nıhıyası leŋ Gyeesiŋ abee ʊ kyaŋsı hʊ
kpa molbiye biŋ anıı ba bıl bı sı maakyiye yaa wıı hʊ ba
aa yaa, aŋka ba na leŋ ba, ba mʊ.

Pɔɔl bee Silaasi mʊʊ Bɛriya paalʊʊ

10 Ʊ lee aa ko bıl, Krisitabiisi hʊ sii leŋ Pɔɔl bee Silaasi
mʊ Bɛriya. Ba aa mʊʊ pele Bɛriya, ba mʊ gyʊʊ Gyuuma
wııkyʊwaldıya.
11 Bɛriya tımma rɛ gyı kpıya Tesaloniika tımma. Beewıya
ba kɛ kyaga laa Wıısı wıya hʊ rɛ abee nosi balıya, a kı
karımı Wıısı teŋ hʊ abee sıfıyası kyɛɛ kɛ buloŋ dı ba na dı
wıya hʊ Pɔɔl aa basa kɔnı yaa wıtıı rɛ koo wıtıı daa.
12 Gyuuma gyı yʊga ba tıyaŋ nɛ a laa Yesu wıya di. Giriki
tımma haana aa yaa habiibala doŋ tıyaŋ abee ba baala
buloŋ mɛ gyı laa Yesu wıya di rɛ.
13 Gyuuma hʊ aa we Tesaloniika tıyaŋ aa nıya dı Pɔɔl bıl
aa bası Wıısı wıya Bɛriya tıyaŋ. Ba bıl sii mʊ doŋ mɛ a
mʊrı haŋ nıgyamaa hʊ buloŋ we dı ba mɛ bıl laa taawɛɛ.
14 Ɛɛ rɛ Krisitabiisi hʊ leŋ Pɔɔl lıı a mʊ mpʊwɔnʊʊ nyʊwa.
Ka Silaasi bee Timoti kɛ ha we Bɛriya tıyaŋ.

15 Nala hʋ badɔmɔŋ aa lıı Bɛriya kyiyeli Pɔɔl, a mʋ pele
Atɛŋsi. Ka Pɔɔl mııgı tıŋ ba dı ba mʋ bası tıya Silaasi bee
Timoti dı ba ko puu ʋ lagı.

Pɔɔl we Atɛŋsi tıyaŋ

16 Saŋa hʋ Pɔɔl aa hɔŋ Atɛŋsi tıyaŋ a kı gyegili Silaasi bee
Timoti gɛɛ, ʋ na dı daaluliye suu bee hʋ buloŋ. Ʋ tıya buloŋ
kyogi kıŋkaŋ.

17 Ɛɛ rɛ Pɔɔl aa sii mʋ gyʋʋ Gyuuma wııkyʋwaldıya, ʋ
bee Gyuuma abee nala hʋ aa bı yaa Gyuuma aŋ kı kyʋwalı
Wıısı aa kı vʋʋlı wıya, a kaŋ wıya kı kpa dɔmɔŋ. Ka kyɛɛ
buloŋ mɛ, ʋ aa sii gyʋʋ gbɛ gyamaa tıyaŋ, a bası Yesu Krisita
wıya a kı tıya nala hʋ buloŋ kɛ aa we doŋ.

18 Kerikyisi badɔmɔŋ aa tıŋ Ɛpikuura abee Sitɔyiki
ŋmanıı ko doŋ, ʋ beel-ba mɛ kaŋ wıya kı kpa dɔmɔŋ. Ɛɛ
rɛ ba badɔmɔŋ baa, “Bekine wıya rɛ bambugi no mɛ sıŋ
kı bası nyɛ?” Ba badɔmɔŋ mɛ baa, “Tɔdʋŋ falıya badɔmɔŋ
wıya rɛ ʋ kı bası.” Pɔɔl gyı aa bası Yesu wıweliye hʋ wıya
rɛ, anıı ʋ sii sʋʋ tıyaŋ nɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ba gyı kı bası gɛɛ.

19 Nyɛ rɛ ba kana ʋ mʋ lee hʋ ba aa kı laŋŋı. Ba aa yırı
doŋ Ariyopagusi. Doŋ tıyaŋ nɛ ba bası tıya ʋ a baa, “Á aa
kyɛ dı á gyıŋ wıfalıı no wıya ı aa bası hʋ rɛ.

20 Wıya hʋ badɔmɔŋ ı aa bası yaa wıfalıya rɛ á kɛ lee. Ɛɛ
wıya á yaŋ kyo dı á gyıŋ ba memii rɛ.”

21 (Atɛŋsi tımma abee ʋ nıhʋwala buloŋ gyı bı kaŋ wıı
buloŋ pɛ wıfalıya no ba aa nıya basıı tıyaŋ, aŋ mɛ kyo dı
ba gyegili nıı wıfalıya nala lee tıyaŋ. Ba mɛ wıyaalıı buloŋ
nɛ gɛɛ.)

22 Ɛɛ rɛ Pɔɔl sii sıŋ nala hʋ fa laŋŋa tʋtʋʋ tıyaŋ, aŋ bası
tıya ba a baa, “Atɛŋsi tımma, ŋ aa ko daha, ŋ naa anıı ma
kyo vʋga marıı rɛ kıŋkaŋ.

23 Ŋ aa gɔllɔ ma bee hʋ tıyaŋ, ŋ naa ma tɔdʋnnı rɛ. Ŋ
bıl naa kogu kıdıgı mɛ ma aa saa rɛ. Nyɛ rɛ ma sabı we ʋ
tıyaŋ, ‘Wıısı hʋ á aa bı gyıma lımarıı rɛ nyɛ.’ Ɛɛ rɛ Pɔɔl
bıl bası baa, Wıısı hʋ ma aa kyʋwalı aŋ bı gyıma ʋ hʋ, ʋ
wıya rɛ ŋ bası kı tıya ma gɛ.

24 Wıısı hʋ aa marı dʋnıya abee kıŋ kıŋ buloŋ aa we
dʋnıya no tıyaŋ, ʋ rɛ yaa wıısınyuu abee taŋha buloŋ
Tıına, ʋ bee pıŋ wıkyʋwaldıısı nihuwobisi aa saa tıyaŋ.

25 Ʋ bı kıı nıı ʋ aa kyɛ kıŋ lɔlɔ rɛ tıŋ ʋ kı kyɛ dı nihuwobisi
tʋma tıya ʋ. Ʋ rɛ tıya nihuwobisi mııbol abee wiyese abee
kıŋ kɛ buloŋ.

26 Piili hʋ tıyaŋ, nıdıgı rɛ Wıısı fa marı. Haŋ nıdıgı hʋ
tıyaŋ nɛ dʋnıya nala doho buloŋ tıŋ ko a hɔŋ dʋnıya logiŋ
kɛ buloŋ tıyaŋ. Ka dı Wıısı na marı ba, ʋ tıı rɛ daga saŋa
hʋ abee leye hʋ ba aa sı we duniya no tıyaŋ.

27 Ʊ marı ba gɛɛ rɛ dı ba wuwo kyɛ ʋ lee, a kı lannı lee
buloŋ dı ba na ʋ. Amɛ Wıısı mɛ yaŋ bı boliye abee á kıdıgı
buloŋ lee.
28 Nal kıdıgı rɛ basa a baa, 'Ʊ dee tıyaŋ nɛ á wuwo kaŋ
mııbol no a we doŋ aŋ wuwo kı vala mɛ.' Ma haŋye-taala
badɔmɔŋ mɛ fa basa gɛɛ tıı rɛ dı á mɛ yaa ʋ biisi rɛ.
29 Á yaŋ aa yaa ʋ balıya nyɛ, ʋ bı maga dı á kı bıını anıı
Wıısı kıı kına hʋ nihuwobisi aa kpa salma marı rɛ, koo
kıŋ hʋ ba aa kpa hɔgı koo bʋyı marı. Ʊ bı kıı kına no
nihuwobisi aa kpa ba wıgyʋŋ marı.
30 Saŋa hʋ nihuwobisi fa aa bı gyıma ʋ, Wıısı fa yaa
faasıŋ nɛ ba nyuu tıyaŋ. Amɛ nyɛ kɛ ʋ bası kı tıya nala
buloŋ nɛ lee kɛ buloŋ tıyaŋ dı ba bırımı lıı ba wıbɔmɔ
tıyaŋ,
31 beewıya ʋ biŋ kyɛɛ rɛ ʋ aa sı di dʋnıya nala buloŋ
sarıya abee tıdıgı. Nal hʋ ʋ aa lıya dı ʋ laa dʋnıya nala ta
tıyaŋ nɛ ʋ sı tıŋa a di sarıya no. Nal no ʋ aa lıya, ʋ kyisi ʋ
rɛ sʋʋ tıyaŋ, dı nal buloŋ gyıma anıı wıtıı rɛ."
32 Nala hʋ aa nıya anıı Pɔɔl aa bası sʋʋnı mııgı sii wıya
gɛɛ, ba badɔmɔŋ mɛ baa, "Á aa kyɛ dı ı bıl kyɛ kyɛɛ rɛ, a
bası wıı no tıya ma dı á marı nıı weliŋ." Ka ba badɔmɔŋ
mɛ kı yaa ʋ sıya.
33 Ɛɛ rɛ Pɔɔl sii lıı lee hʋ ba aa laŋŋa tıyaŋ, a kpa mʋ.
34 Nala hʋ badɔmɔŋ mɛ gyı laa Wıısı wıya hʋ dı rɛ, aŋ
kı tıŋ Pɔɔl hal. Ba kıdıgı feŋ nɛ Dayonisiyo. Ʊ mɛ fa we
nala hʋ aa kı laŋŋı Ariyopagusi hʋ tıyaŋ nɛ. Haaŋ kıdıgı
mɛ rɛ ba fa kı yırı Damaarısı, ʋ bee nala badɔmɔŋ mɛ gyı
laa wıya hʋ dı rɛ.

18

Pɔɔl mʋʋ Koriŋti

1 Ɛɛ rɛ Pɔɔl sii Atɛŋsi tıyaŋ, a kpa mʋ tɔɔ kıdıgı ba aa yırı
Koriŋti.
2 Doŋ tıyaŋ nɛ ʋ na Gyuu baal kıdıgı aa lıı Pɔŋtusi, ba kı
yırı Akula. Ʊ bee ʋ haaŋ Pirisila gyı aa lıı Roma ko, ba ha
gyı bı pıısa. Roma tımma kuworibal hʋ ba aa yırı Kilodiyasi
fa bası tıya Gyuuma buloŋ nɛ dı ba lıı Roma tıyaŋ. Ɛɛ rɛ tıŋ
ba lıı ko Koriŋti gɛɛ. Nyɛ rɛ Pɔɔl mʋ ba dıya dı ʋ kyʋwalı
ba.
3 Ʊ mʋ we ba dıya tıyaŋ, beewıya ʋ beel-ba buloŋ tʋma
fa yaa kıdıgı rɛ. Taŋtısı rɛ ba fa aa ala kı yallı.
4 Kyɛwiyesii hʋ kyɛɛ kɛ buloŋ, ʋ aa mʋ ba wıkyʋwaldıya
rɛ. Ʊ bee Gyuuma abee Giriki tımma buloŋ kaŋ Wıısı wıya
hʋ kı kpa dɔmɔŋ. Ʊ aa kı lʋga dı ba laa Wıısı wıya hʋ di.

5 Ɛɛ rɛ Silaasi bee Timoti lıı Masidooniya paalʊʊ ko. Saŋa
hʊ ba aa ko tıyaŋ, Pɔɔl kpa ʊ nyuu buloŋ we Wıısı wıya
basıı tıyaŋ nɛ, a daga Gyuuma weliŋ anıı Yesu rɛ yaa Krisita
hʊ, laataal hʊ Wıısı aa lıya dı ʊ laa dʊnıya nala ta.
6 Nyɛ rɛ Gyuuma hʊ lıı ʊ hal aŋ kı tʊʊsı ʊ. Ba aa yaa gɛɛ
hʊ tıyaŋ nɛ, Pɔɔl pigisi ʊ gannı kʊŋkɔyı we ba tıyaŋ (Nyɛ
daga anıı ʊ noŋ bıl tuwo ba wıkanıya tıyaŋ), aŋ bası tıya
ba a baa, “Dı ma kıdıgı buloŋ nɛ ko nyʊgısı Wıısı ŋmanıı
hʊ tıyaŋ, ʊ tıına haakye maga ʊ rɛ. Ŋ kɛ wıı bıl daa. A yaŋ
lıı gyınaŋ kı mʊ, ŋ sı mʊ bası Wıısı wıweliye hʊ a tıya nala
hʊ aa bı yaa Gyuuma.”
7 Ʊ aa bası wıya no hal tıyaŋ nɛ, ʊ sii mʊ gyʊʊ baal kıdıgı
aa bı yaa Gyuu aŋ kı kyʊwalı Wıısı dıya, ba kı yırı Titiyo
Gyusitu. Ʊ dıya mɛ fa sıŋ kpaga Gyuuma wııkyʊwaldıya
hʊ rɛ.
8 Baal kıdıgı ba aa yırı Kirisipu rɛ fa yaa wııkyʊwaldıya
no sılaal. Ʊ bee ʊ dıya nala kɛ buloŋ nɛ fa laa á Tıına Yesu
wıya di. Nala yʊga mɛ fa nıı Wıısı wıya hʊ rɛ Koriŋti tıyaŋ,
a mɛ laa di. Ba fo ba buloŋ wııkyʊwalnıı.
9 Nyɛ rɛ kyɛɛ kıdıgı tebine, Pɔɔl duwoso tıyaŋ, ʊ na dı
Wıısı bası tıya ʊ baa, “Ta kı fá kambıŋ. Ɪ kɛ ha bası wıya
kı tıya nala hʊ, aŋ ta kpaa ta.
10 Beewıya, ŋ sıŋ ı hal lɛ. Nal buloŋ bı sı wuwo kana ı
yaa wıbɔŋ buloŋ, beewıya ŋ nala yʊga rɛ bee no tıyaŋ.”
11 Pɔɔl hɔŋ doŋ nɛ bına abee kyalıı, a kı daga nala Wıısı
wıya.
12 Haŋ saŋa hʊ tıyaŋ Galiyo rɛ fa yaa Roma nıhıyawʊ hʊ
aa deŋ Akaaya paalʊʊ. Ɛɛ rɛ Gyuuma hʊ sii laŋŋı dɔmɔŋ a
kaŋ Pɔɔl mʊ ba sarıya lidiilii.
13 Ba baa, “Baal no aa lʊgı rɛ dı nala laa ʊ nyʊwa hʊ di,
a kı tıŋ Wıısı abee ŋmanıı hʊ aa sı kyogi á sıŋsı.”
14 Pɔɔl aa yaa dı ʊ bası wıya, ɛɛ rɛ Galiyo bası tıya
Gyuuma hʊ a baa, “Gyuuma, dı baal no rɛ fa yaa wıı kyogi,
ʊ fa kaŋ ŋmanıı rɛ dı ŋ di kenyiri, aŋ gyegili nıı ma wıbasıı.
15 Amɛ ʊ aa yaa wıbasıı abee ma fene yırıı wıya, abee
ma tıı sıŋsı wıya nyɛ, ʊ maga dı ma tıı kaŋ mʊ dıya rɛ a
bası we dɔmɔŋ. Ŋ bı sı wuwo laa wıı no gyıma tıya ma.”
16 Ɛɛ rɛ ʊ kil ba ta ba lıı sarıya hʊ lidiilii tıyaŋ.
17 Ba buloŋ lıı gol kaŋ Sɔsıtınɛɛsı, nal hʊ fa aa yaa
Gyuuma wııkyʊwaldıya hʊ sılaal, a ŋmaa ʊ weliŋ sarıya
hʊ lidiilii dimbeenyʊwa tıyaŋ. Abee gɛɛ buloŋ, ka Galiyo
paalı bı tɔgımɔ ba.

Pɔɔl mııgı mʊ Aŋtiyɔki

18 Pɔɔl fa pıısa rɛ weliŋ Koriŋti tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ʊ sii a kyʊwalı
Krisitabiisi hʊ aa we Koriŋti tıyaŋ, aŋ lıı doŋ. Ʊ bee Pirisila

abee Akula buloŋ sii mʋ a gyʋʋ nɪɪduworibor̄bal dɪ ba mʋ Siiriya paalʋʋ. Ka dɪ ba na lɪɪ Keŋkiriya tɪyaŋ, Pɔɔl fa fʋma ʋ nyuu rɛ, beewɪya ʋ fa dii nyʋwa rɛ Wɪɪsɪ lee.

19 Ba mʋ pele tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Ɛfiso. Doŋ tɪyaŋ nɛ Pɔɔl leŋ Pirisila abee Akula, aŋ mʋ gyʋʋ wɪɪkyʋwaldɪya. Ʊ bee Gyuuma kaŋ wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ.

20 Nala hʋ badɔmɔŋ basɪ baa, dɪ ʋ fa hɔŋ ba lee pɪɪsɪ mʋhʋ, ka ʋ mɛ bɪ laa nyʋwa dɪ ʋ hɔŋ.

21 Ʊ aa ko sii doŋ, ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Dɪ Wɪɪsɪ rɛ ko tɪya ŋ ŋmanɪɪ, ŋ sɪ mɪɪgɪ ko ma lee.”

Ɛɛ rɛ ʋ sii mʋ gyʋʋ nɪɪduworibor̄bal a kpa lɪɪ Ɛfiso tɪyaŋ.

22 Nyɛ rɛ ʋ mʋ pele tɔɔ kɪdɪgɪ nyʋwa ba kɪ yɪrɪ Sizaariya. Doŋ nɛ ʋ sɪŋ a kpa mʋ Gyerusalɛm, a mʋ kyʋwalɪ Krisitabiisi hʋ aa we doŋ. Ʊ bɪl sii doŋ a kpa mʋ Aŋtiyɔki.

23 Ʊ hɔŋ doŋ mɛ pɪɪsɪ mʋhʋ rɛ aŋ bɪl sii tɪŋ Galetiya bee Firigyiya paalʋʋ, a basɪ wɪya kɪ tɪya Krisitabiisi hʋ aa we doŋ, dɪ ba marɪ laa Yesu wɪya di weliŋ.

Apolo mʋʋ Ɛfiso abee Koriŋti

24 Gyuu kɪdɪgɪ aa lɪɪ Alizaŋdiriya mɛ rɛ fa we doŋ, ba kɪ yɪrɪ Apolo. Ʊ mɛ sii ko Ɛfiso. Ʊ fa gyɪŋ wɪya basɪɪ rɛ weliŋ, a bɪl gyɪŋ Wɪɪsɪ teŋ hʋ mɛ weliŋ.

25 Ba fa daga ʋ á Tɪɪna Yesu ŋmanɪɪ hʋ tɪŋɪɪ rɛ weliŋ. Ʊ aa kɪ daga Yesu wɪya weliŋ abee sɪfɪyasɪ. Ka wɪya hʋ buloŋ ʋ aa basɪ a mʋ kɪ tile Yesu tɪyaŋ mɛ yaa wɪtɪɪ. Abee gɛɛ buloŋ, dɪ ʋ rɛ ko kɪ basɪ wɪɪkyʋwalnɪɪ foyi wɪya, Gyɔɔŋ Wɪɪsɪ nɪɪfool hʋ aa fo nala wɪɪkyʋwalnɪɪ hʋ dʋŋ wɪya rɛ ʋ gyɪma.

26 Ʊ aa we Ɛfiso tɪyaŋ, ʋ basɪ Wɪɪsɪ wɪya rɛ abee nyuduwo wɪɪkyʋwaldɪya hʋ tɪyaŋ. Pirisila bee Akula mɛ we doŋ a nɪɪ wɪya hʋ ʋ aa basɪ. Nyɛ rɛ ba kana ʋ mʋ ba dɪya a marɪ daga ʋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ hʋ weliŋ.

27 Ɛɛ rɛ Apolo sii kɪ kyɛ dɪ ʋ mʋ Akaaya paalʋʋ. Krisitabiisi hʋ aa we Ɛfiso tɪyaŋ sabɪ teŋ tɪya Krisitabiisi hʋ aa we Giriisi tɪyaŋ, a kpaanɪ ba weliŋ dɪ Apolo kɪ ko doŋ, dɪ ba kana ʋ weliŋ. Ʊ aa mʋʋ doŋ, ʋ pɛɛ nala hʋ aa laa Yesu wɪya di rɛ Wɪɪsɪ lahɔrʋmɔ tɪyaŋ,

28 amarɪkpatɪya dɪ ʋ bee Gyuuma rɛ ko kaŋ wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ nala tɪyaŋ, ʋ aa kpa Wɪɪsɪ teŋ wɪya rɛ a basɪ wɪya lo ba, a daga anɪɪ Yesu rɛ yaa Krisita hʋ.

19

Pɔɔl mʋʋ Ɛfiso

1 Apolo fa aa we Koriŋti tɪyaŋ gɛɛ rɛ, Pɔɔl bɪl gɔllɪ gɛɛ a ko pele Ɛfiso. Doŋ tɪyaŋ nɛ ʋ na nala badɔmɔŋ aa laa Yesu wɪya di.

2 Ɛɛ rɛ Pɔɔl pɪyɛsɪ ba a baa, “Saŋa hʊ ma aa laa Yesu wɪya
di, Wɪɪsɪ kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we ma tɪyaŋ nɛ?” Nyɛ rɛ ba
baa, “Aayɪ, á kɛ ha bɪ maakyiye nɪɪ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii no
wɪya gba.”
3 Ɛɛ rɛ Pɔɔl bɪl pɪyɛsɪ ba, “Nyʊʊbee rɛ ma tɪŋa, ka ba na
fo ma wɪɪkyʊwalnɪɪ hʊ?” Ɛɛ rɛ ba basɪ baa, “Á tɪŋ wɪya hʊ
buloŋ Gyɔɔŋ Wɪɪsɪ nɪɪfool hʊ aa daga ma rɛ.”
4 Ɛɛ rɛ Pɔɔl bɪl baa, “Nala hʊ aa mɪɪgɪ lɪɪ ba wɪbɔmɔ tɪyaŋ
nɛ Gyɔɔŋ gyɪ kɪ fo wɪɪkyʊwalnɪɪ. Amɛ ʊ fa basɪ tɪya Iziral
tɪmma rɛ anɪɪ ʊ koyi no hal tɪyaŋ, nal sɪ ko dɪ ba kɪ yɪrɪ ʊ
tɪɪna Yesu, aŋ bɪl baa dɪ ʊ rɛ ko ko, dɪ ba laa ʊ wɪya di.”
5 Ba aa nɪɪ wɪɪ no Pɔɔl aa basa, ba leŋ ʊ fo ba
wɪɪkyʊwalnɪɪ á Tɪɪna Yesu feŋ tɪyaŋ.
6 Ɛɛ rɛ Pɔɔl kpa ʊ nosi dɔbɔ ba tɪyaŋ. Ʊ aa yaa gɛɛ rɛ,
Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ ko tuu gyʊʊ ba tɪyaŋ. Ba piili kɪ basɪ
taanɪ hʊ ba kɪdɪgɪ buloŋ aa bɪ gyɪma, aŋ bɪl basɪ wɪya hʊ
mɛ Wɪɪsɪ aa kpaa tɪya ba a baa dɪ ba laa basɪ.
7 Nala no buloŋ gyɪ yaa anɪɪ baala fi abee balɪya rɛ.
8 Pɔɔl aa we Ɛfiso tɪyaŋ, ʊ vala kɪ gyʊʊ wɪɪkyʊwaldɪya
gɛɛ rɛ deŋdeŋ ʊ peŋsi boto, aa paalɪ kɪ basɪ Wɪɪsɪ koro hʊ
wɪya abee nyuduwo. Ʊ bee nala hʊ aa kaŋ wɪya no kɪ kpa
dɔmɔŋ nɛ ʊ kɪ lʊga dɪ ba laa wɪɪ hʊ ʊ aa basɪ di.
9 Amɛ nala hʊ badɔmɔŋ gyɪ kaŋ nyuduwo rɛ kɪŋkaŋ.
Akuu ba nyuduwo no wɪya, ba gyɪ bɪ laa Wɪɪsɪ wɪya hʊ
di, aŋ ha hɔŋ gyamaa hʊ tɪyaŋ, a basɪ wɪbɔmɔ a mʊ kɪ
tile á Tɪɪna Yesu ŋmanɪɪ hʊ tɪŋɪɪ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ Pɔɔl sii leŋ
nyuduwo tɪmma hʊ ta doŋ, ka ʊ bee nala hʊ aa laa Yesu
wɪya di sii kpa mʊ Tiraanusi dɪɪbal hʊ. Dɪya no tɪyaŋ nɛ
Pɔɔl bee nala hʊ fa aa sɪŋ kaŋ wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ kyɛɛ bee
ʊ nyʊwa buloŋ.
10 Ʊ val yaa gɛɛ rɛ a mʊ pele bɪsɪ balɪya. Gyuuma abee
Giriki tɪmma hʊ buloŋ aa we Esɪya paalʊʊ tɪyaŋ wuwo nɪɪ
á Tɪɪna Yesu wɪya.

Siiva balɪya gɔllɔ kɪ kile gyɪŋbɔmɔ

11 Wɪɪsɪ gyɪ leŋ Pɔɔl wuwo kɪ yaa wɪmagɪla rɛ kɪŋkaŋ.
12 Haalɪ, ba aa paa gannɪ bee gakɔsʊŋsɪ hʊ Pɔɔl aa dige
rɛ a kaŋ mʊ tɪya wɪɪla tɪmma, ba dige, a na laaŋfɪya. Dɪ
gyɪŋbɔmɔ rɛ fa kaŋ nal mɛ, ba aa lɪɪ ʊ tɪɪna tɪyaŋ nɛ ka ʊ
na laaŋfɪya.
13 Gyuuma badɔmɔŋ mɛ fa we doŋ a gɔllɪ kɪ kile
gyɪŋbɔmɔ nala tɪyaŋ. Ba mɛ kɪ lʊga dɪ ba yaa gɛɛ á Tɪɪna
Yesu feŋ tɪyaŋ. Dɪ ba ko kɪ kyɛ dɪ ba kile gyɪŋbɔmɔ, ba aa
basɪ baa, “Ŋ baa ma lɪɪ Yesu feŋ tɪyaŋ, nal hʊ wɪya Pɔɔl aa
basɪ.”

14 Baala bapɛ rɛ fa aa yaa gɛɛ. Ba kuwo feŋ nɛ Siiva. Ʊ fa
yaa Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ rɛ.
15 Ɛɛ rɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ gyɪŋbɔŋ kɪdɪgɪ basɪ tɪya ba a baa, "Ŋ
gyɪŋ Yesu rɛ, a gyɪŋ Pɔɔl mɛ, aŋka ma mɛ yaa kɪbeema rɛ?"
16 Nyɛ rɛ gyɪŋsɪ hʊ aa kaŋ baal hʊ sii kaŋ ba, a ŋmaa ba
weliŋ, aŋ pɪrɪ ba pɛ. Ka ba ganni mɛ buloŋ kɪyɛsɪ, ba buloŋ
lɪɪ fá dɪya hʊ tɪyaŋ abee teŋkpelli.
17 Gyuuma hʊ bee Giriki tɪmma hʊ abee nala hʊ buloŋ aa
we Ɛfiso tɪyaŋ aa nɪɪ wɪɪ no, kambɪŋ gyɪ gyʊʊ ba buloŋ nɛ.
Doŋ tɪyaŋ nɛ ba marɪ kɪ kpa á Tɪɪna Yesu yohuŋ weliŋ.
18 Nala hʊ aa laa Yesu wɪya di yʊga ko, a basɪ ba wɪbɔmɔ
hʊ buloŋ ba aa yaa a tɪya Pɔɔl, haŋ nɪgyamaa hʊ sɪya tɪyaŋ.
19 Ba tɪyaŋ nala fa yʊga a yaa daaluliye tɪmma. Ɛɛ rɛ ba
buloŋ paa tenni hʊ ba fa aa karɪmɪ a kɪ yaa daaluliye hʊ ko
we diŋ nala hʊ sɪya tɪyaŋ. Dɪ ba kaŋ tenni hʊ buloŋ yalɪɪ
ko pɛ dɔmɔŋ, ʊ sɪ yaa mogyamaa.
20 Wɪmagɪla no buloŋ leŋ á Tɪɪna nyʊwa hʊ taalɪ lee
buloŋ, aŋ kaŋ dee mɛ weliŋ.

Taawɛɛ siye Ɛfiso tɪyaŋ

21 Wɪya no hal tɪyaŋ nɛ Pɔɔl na anɪɪ ʊ sɪ tɪŋ Masidooniya
paalʊʊ abee Akaaya paalʊʊ a mʊ Gyerusalɛm. Ɛɛ rɛ ʊ baa,
"Dɪ mɪyaŋ nɛ mʊ doŋ, ʊ maga dɪ ŋ mʊ Roma mɛ rɛ."
22 Nyɛ rɛ Pɔɔl tɪŋ nala hʊ fa aa kɪ pɛ ʊ tɪyaŋ ba tɪyaŋ nala
balɪya dɪ ba mʊ Masidooniya. Timoti bee Irasitu rɛ ʊ tɪma.
Aŋka ʊ tɪɪ kɛ ha hɔŋ Ɛfiso tɪyaŋ.
23 Saŋa no tɪyaŋ nɛ nyʊʊtaaduwo gyɪ gyʊʊ Ɛfiso nala abee
sɪfɪyasɪ a mʊ kɪ tile á Tɪɪna Yesu ŋmanɪɪ hʊ tɪŋɪɪ tɪyaŋ.
24 Lugil kɪdɪgɪ rɛ fa we doŋ ba kɪ yɪrɪ Dɛmitiriyo. Salma
rɛ ʊ fa aa kpa kɪ lugo kɪna aa kɪɪ Atɛmɪsɪ, ba vʊgɪbal hʊ
dɪya. Tʊma no tɪyaŋ nɛ ʊ bee ʊ tʊŋtʊnna buloŋ ko yaa
kɪna tɪmma.
25 Nyɛ rɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ ʊ yɪrɪ ʊ tʊŋtʊnna abee ʊ tʊŋtʊnnɪ
dɔŋtɪŋsɪ a ko laŋŋɪ, a basɪ tɪya ba a baa, "Ŋ kyaŋsɪ, ma
gyɪma anɪɪ tʊma no tɪyaŋ nɛ á dʊwa buloŋ lɪɪ. Beewɪya
tʊma no rɛ aa tɪya ma molbiye.
26 Ma tɪɪ mɛ nɪya rɛ, a kɪ na mɛ wɪya hʊ Pɔɔl aa yaa. Ʊ
baa dɪ vʊga hʊ nihuwobiŋ aa lugo bɪ yaa Wɪɪsɪ. Ɛfiso abee
Esɪya paalʊʊ gyeniŋ buloŋ nɛ ʊ wuwo kaŋ nɪgyamaa hakɪllɪ
bɪrɪmɪ ba ko laa wɪɪ no di.
27 Wɪɪ hʊ ŋ aa fá rɛ nyɛ: Nala sɪ kyogi á tʊma no feŋ, a bɪl
kɪ fá mɛ anɪɪ á vʊgɪbal hʊ Atɛmɪsɪ sɪ ko yaa kɪtɔɔ. Nala bɪl
bɪ sɪ kɪ tɪya ʊ gyɪrɪma, koo a kɪ bigisi ʊ. Beewɪya, lagɪlagɪ
no, Esɪya nala abee dʊnɪya nal kɛ buloŋ nɛ nɪɪ ʊ wɪya a kɪ
tɪya ʊ gyɪrɪma."

28 Nala hʋ aa nɪɪ wɪɪ no, ba buloŋ baaŋ sii. Ba kɪ yaa
kyagɪŋsɪ a baa, “Á vʋgɪbal hʋ Atɛmɪsɪ aa we Ɛfiso tɪyaŋ nɛ
kaŋ dee.”
29 Ɛɛ rɛ ba kaŋ bee hʋ buloŋ vʋgɪmɪ. Haŋ nɪgyamaa hʋ
buloŋ kaŋ Geyosi abee Arisitaakusi aa lɪɪ Masidooniya a kɪ
tɪŋa Pɔɔl hal. Nyɛ rɛ ba tarɪ ba kaŋ mʋ lee hʋ bee hʋ nala
aa kɪ laŋŋɪ.
30 Ba aa kaŋ ba mʋ doŋ gɛɛ, Pɔɔl tɪɪ fa aa kyɛ dɪ ʋ mʋ
gyʋʋ nala hʋ tɪyaŋ nɛ, amɛ nala hʋ aa laa Yesu wɪya di hʋ
bɪ laa nyʋwa.
31 Esɪya paalʋʋ nɪhɪyasɪ badɔmɔŋ bee Pɔɔl aa yaa kyaŋsɪ,
tɪma dɪ ba mʋ basɪ tɪya Pɔɔl dɪ ʋ ta ko gyʋʋ nala hʋ tɪyaŋ.
32 Nala hʋ buloŋ aa laŋŋa doŋ fa bɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ aa yaa.
Ba badɔmɔŋ aa yaa kyagɪŋsɪ baa nyɛ rɛ, ka ba badɔmɔŋ
mɛ baa dɪ ɛɛ daa, dɪ wɪɪ no rɛ. Ba gyeniŋ buloŋ fa paalɪ bɪ
gyɪŋ wɪɪ hʋ aa tɪŋ ba ko laŋŋɪ doŋ tɪyaŋ.
33 Gyuu kɪdɪgɪ rɛ fa we nala hʋ tɪyaŋ ba kɪ yɪrɪ Alizaŋda.
Ʋ rɛ Gyuuma hʋ gyɪ leŋ ʋ lɪɪ sɪŋ ba sɪya tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ tɪŋ
nala hʋ badɔmɔŋ gyɪ liisi anɪɪ ʋ rɛ yaa wɪɪ hʋ tɪyaŋ nɪbal.
Ɛɛ rɛ Alizaŋda kaŋ nosi viri dɪ ba leŋ kyagɪŋsɪ, aŋ kɪ lʋga
dɪ ʋ basɪ tɪya nala hʋ anɪɪ wɪɪ buloŋ tuwo ba beel-ʋ paga
tɪyaŋ.
34 Ʋ aa yaa gɛɛ, ba na nɪɪ ʋ yaa Gyuu rɛ. Ɛɛ rɛ ba buloŋ
bɪl yaa kyagɪŋsɪ we dɔmɔŋ a mʋ maga gɛɛ aŋ kɪ basɪ, “Á
vʋgɪbal hʋ Atɛmɪsɪ aa we Ɛfiso tɪyaŋ nɛ kaŋ dee.”
35 Nyɛ rɛ ba bee kerikyi-hɪyawʋ kɪdɪgɪ ko lɪɪ a wuwo leŋ
ba leŋ kyagɪŋsɪ hʋ, ka ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Ɛfiso nala, nal
buloŋ gyɪma rɛ anɪɪ ámaa rɛ tɪŋ á Atɛmɪsɪ, á vʋgɪbal hʋ,
abee ʋ toŋo hʋ aa yaa bʋyɪ a lɪɪ wɪɪsɪ nyuu ko tuu buloŋ.
36 Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo kaŋ wɪɪ no kyɪɪsɪ. Ɛɛwɪya, ma
leŋ kyagɪŋsɪ aŋ ta kɪ yaa wɪɪ hʋ aa bɪ kaŋ memii.
37 Nala no bɪ gaa kpa kɪŋ buloŋ á vʋgɪbal hʋ lɪmarɪɪ tɪyaŋ,
ba bɪl bɪ basɪ wɪɪ mɛ kyogi á vʋgɪbal hʋ feŋ, ka ma kasɪ ba
kaŋ ko daha nyɛ.
38 Dɪ Dɛmitiriyo bee ʋ tʋŋtʋnna rɛ kaŋ wɪɪ bee nal buloŋ
mɛ, ka sarɪya mɛ kaŋ ʋ kyɛdiilii rɛ, ma bee hɪyarɪ mɛ we
doŋ ba aa sɪ di sarɪya hʋ. Ma leŋ dɪ ba mʋ doŋ kɪ nyaŋ
dɔmɔŋ.
39 Amɛ dɪ wɪɪ kɪdɪgɪ mɛ dɔŋ nɛ we doŋ ma kɪ kyɛ dɪ ma
basɪ, ma kaŋ mʋ lee hʋ bee hʋ nala aa laŋŋɪ a kɪ vʋʋlɪ wɪya.
40 Dɪ ba aa rɛ pɪyɛsɪ ma, á bɪ sɪ wuwo basɪ wɪɪ buloŋ a
mʋ kɪ tile taawɛɛ no aa siye gyɪnaŋ. Wɪɪ hʋ ŋ aa faa rɛ nyɛ,
ba sɪ baa dɪ ámaa rɛ we taawɛɛ hʋ.”
41 Ʋ aa basɪ gɛɛ ko teŋ, ʋ leŋ nala hʋ buloŋ fa aa laŋŋa sii
mʋ ba dɪɪsɪ.

20

Pɔɔl mʊʊ Masidooniya abee Giriisi paalʊʊ

1 Ɛɛ rɛ taawɛɛ hʊ ko teŋ, ka Pɔɔl yırı Krisitabiisi hʊ aa we
Ɛfiso tıyaŋ a bası nyunyaası wıya tıya ba. Ʊ aa bası wıya
hʊ ko teŋ, ɛɛ rɛ ʊ ta ba, aŋ sii kpa mʊ Masidooniya paalʊʊ.
2 Masidooniya paalʊʊ buloŋ nɛ ʊ gɔllı a bası nyunyaası
wıya yʊga a kı tıya Krisitabiisi hʊ aa we doŋ. Ɛɛ rɛ ka ʊ bıl
lıı doŋ a kpa mʊ Giriisi paalʊʊ.
3 Ʊ we Giriisi paalʊʊ tıyaŋ nɛ ʊ peŋsi boto. Ɛɛ rɛ ʊ sii yaa
ʊ siri dı ʊ gyʊʊ nııduworiboro a mʊ Siiriya paalʊʊ. Ʊ aa
yaa siri gɛɛ, ʊ nıı anıı Gyuuma aa vʊʊlı rɛ dı ba kpʊ ʊ. Nyɛ
rɛ ʊ bırımı ʊ hakıla, a mııgı sii tıŋ Masidooniya dıılaŋ mʊ.
4 Nala no rɛ gyı aa tıŋ Pɔɔl hal: Faarusi biibaal Sopata aa
lıı Bɛriya, abee Arisitaakusi bee Sɛkundu aa lıı Tesaloniika;
abee Geyosi aa lıı Dɛɛbi, a yaŋ bee Takikusi bee Turofimɔsı
mɛ aa lıı Esıya paalʊʊ. Nala no bee Timoti rɛ fa aa tıŋ Pɔɔl
hal.
5 Ba aa rɛ laa sıya a mʊ gyegili ma Turowası tıyaŋ.
6 Gbıyalbal hʊ tıyaŋ ba aa dı paanʊʊ hʊ aa bı kaŋ sıbʊl
gyı ko parı rɛ, ka á na sii Filipi tıyaŋ a gyʊʊ nııduworiboro,
a vala kyɛyɛ bɔnɔŋ, aŋ na mʊ puu ba Turowası tıyaŋ, a we
doŋ kyɛyɛ bapɛ.

Pɔɔl mʊʊ Turowası ʊ mʊ kateŋse

7 Asibiti kyɛɛ dıdaana, á buloŋ sii laŋŋı dɔmɔŋ dı a dı
kıdiiliye hʊ Krisita fa aa baa dı á kı di aŋ kı liisi ʊ wıya hʊ.
Ʊ sıya rɛ sı gballı dı Pɔɔl sii mııgı mʊ. Ɛɛ rɛ ʊ bası wıya
gɛɛ deŋdeŋ lee mʊ kerisi.
8 Salnyuu dıya tıyaŋ nɛ á fa hɔŋ aŋ nyɔgɔ fıŋtıŋsı yʊga.
9 Bapʊwasıbiye kıdıgı mɛ rɛ fa we doŋ ba kı yırı Yutikusi.
Tokoro tıyaŋ nɛ ʊ fa hɔŋ. Pɔɔl aa bası wıya hʊ kı pıısı gɛɛ,
ʊ hɔŋ kı dıyɛgı doo, a ko kpa doo pıŋ. Doo hʊ pınıı tıyaŋ
nɛ, ʊ fori lıı salnyuu dıya hʊ tıyaŋ, a tuu tele taŋha. Ba tuu
kı kpa ʊ dı ʊ sʊba.
10 Ɛɛ rɛ Pɔɔl mɛ sii tuu a luŋ guwori ʊ aŋ bası tıya nala
hʊ a baa, “Ma ta leŋ dı ʊ yaa wıı buloŋ, ʊ ha weye rɛ.”
11 Ɛɛ rɛ ka Pɔɔl bıl mııgı gyıŋ salnyuu dıya hʊ, ba kı di
kıdiiliye hʊ Krisita fa aa baa dı ba kı di á kı liisi ʊ wıya.
Ʊ aa dii kına hʊ ko teŋ, ba bıl kaŋ ba wıbasıı gɛɛ sıya mʊ
gballı. Ɛɛ rɛ ka Pɔɔl sii mʊ.
12 Bapʊwasıbiye hʊ weye rɛ ba kana ʊ mʊ dıya abee
teŋfıyɛlʊʊ.

Pɔɔl sii Turowası tıyaŋ a mʊ Miletu

13 Nyɛ rɛ á sii mʊ gyʊʊ nııduworiboribal a duwori mʊ
Asɔɔsı. Pɔɔl fa bası tıya ma rɛ anıı á gyʊʊ nııduworiboribal

hʋ duwori kɪ mʋ Asɔɔsɪ, ka dɪ ʋ kɛ vala naasɪ ko gyʋʋ nɪɪduworibor̄ibal hʋ Asɔɔsɪ tɪyaŋ. Nyɛ rɛ á gyʋʋ nɪɪduworibor̄ibal hʋ a mʋ Asɔɔsɪ dɪ á fa kpa Pɔɔl.

14 Pɔɔl aa ko puu ma Asɔɔsɪ tɪyaŋ, ɛɛ rɛ á kpa ʋ abee nɪɪduworibor̄ibal hʋ a mʋ tɪŋ Mitilini.

15 Ʋ sɪgballɪya, á kpa ko Kiyɔsi. Ʋ sɪya bɪl gballɪ, á kpa mʋ Samɔsi. Doŋ nɛ á bɪl sii ʋ sɪgballɪya a kpa ko pele Miletu.

16 Á bɪl aa sii Miletu mɛ tɪyaŋ, Pɔɔl baa dɪ ʋ bɪ sɪ sɪŋ Ɛfiso tɪyaŋ. Beewɪya dɪ ʋ bee kyɛ dɪ ʋ pɪɪsɪ Esɪya paalʋʋ tɪyaŋ. Ʋ fa aa kyɛ dɪ ʋ mʋ Gyerusalɛm lagɪ rɛ a puu Pɛŋtikosi kyɛbal hʋ doŋ tɪyaŋ.

Pɔɔl basɪ wɪya tɪya Krisitabiisi nɪhɪyasɪ Ɛfiso tɪyaŋ

17 Ɛɛ rɛ á kpa gallɪ ko Miletu. Nyɛ rɛ Pɔɔl tɪma yɪrɪ Krisitabiisi nɪhɪyasɪ hʋ aa we Ɛfiso tɪyaŋ dɪ ba ko.

18 Ba aa ko, ʋ basɪ tɪya ba a baa, “Ma tɪɪ gyɪŋ ɛɛ hʋ ŋ aa kɪya rɛ saŋa hʋ ŋ beel-ma fa aa we doŋ, a lɪɪ saŋa hʋ tɪyaŋ ŋ aa piile ko Esɪya paalʋʋ a kaŋ kɪ ko gyɪnaŋ.

19 Akuu Gyuuma aa vʋʋlɪ dɪ ba kpʋ ŋ wɪya, ŋ naa tʋwara rɛ kɪŋkaŋ, a wɪɪ sɪnɪɪl mɛ weliŋ. Amɛ abee gɛɛ buloŋ, ŋ ha kaŋ ŋ tɪɪ bɪrɪmɪ biibiye rɛ, dɪ ŋ wuwo tuŋ á Tɪɪna Wɪɪsɪ tʋma hʋ anɪɪ Wɪɪsɪ tʋŋtʋnnɪ.

20 Ŋ daga ma Wɪɪsɪ wɪya rɛ nala tɪyaŋ abee ma dɪɪsɪ tɪyaŋ buloŋ. Wɪɪ kɛ buloŋ aa sɪ pɛ ma tɪyaŋ nɛ ŋ kpa daga ma. Ŋ bɪ laa nyʋwa kaŋ wɪɪ buloŋ faŋa ma.

21 Gyuuma abee Giriki tɪmma buloŋ nɛ ŋ basɪ tɪya abee sɪfɪyasɪ anɪɪ ba bɪrɪmɪ lɪɪ ba wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ aŋ ko kɪ tɪŋa Wɪɪsɪ aŋ laa á Tɪɪna Yesu wɪya di.

22 Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ rɛ daga ŋ dɪ ŋ mʋ Gyerusalɛm. Ʋ nyʋwa hʋ rɛ ŋ tɪŋa a kɪ mʋ nyɛ. Ŋ bɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ buloŋ aa sɪ puu ŋ doŋ tɪyaŋ.

23 Ŋ ta gyɪma rɛ anɪɪ tɔɔ kɛ buloŋ ŋ aa mʋwa, Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ aa basɪ tɪya ŋ nɛ abee sɪfɪyasɪ anɪɪ wɪya sɪ gyʋʋ ŋ, ka dɪ ba ha kana ŋ tɔ dɪya tɪyaŋ.

24 Amɛ ŋ aa deŋ dɪ ŋ mɪɪbol bɪ yaa kɪŋ buloŋ ŋ kɛ lee. Ŋ kɛ sɪya tuwo dɪ ŋ sʋba koo dɪ ŋ weye. Ŋ Tɪɪna Yesu aa tɪya ŋ tʋma hʋ rɛ ŋ kɪ kyɛ dɪ ŋ tʋma teŋ. Tʋma hʋ ʋ aa kpaa tɪya ŋ nɛ yaa dɪ ŋ basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ tɪya nala, a basɪ tɪya ba ɛɛ hʋ Wɪɪsɪ aa sɪ fa ba sikii.

25 Nyɛ kɛ, ŋ gyɪma rɛ anɪɪ ma nala no ŋ aa yaŋ gɔllɪ basɪ Wɪɪsɪbee koro hʋ wɪya kɪ tɪya nyɛ, ma bɪl bɪ sɪ maakyiye na ŋ.

26-27 Wɪɪsɪ wɪya hʋ buloŋ ŋ aa basɪ tɪya ma, ŋ bɪ kaŋ wɪɪ buloŋ faŋa ma. Ŋ yaŋ basɪ kɪ tɪya ma rɛ abee sɪfɪyasɪ gyɪnaŋ sɪgballɪya no anɪɪ dɪ ma kɪŋ hʋ buloŋ nɛ ko yaa dɪ ʋ nyʋgɪsa, ŋ wɪɪ kɛ bɪl daa. Ʋ tɪɪna haakye maga ʋ rɛ.

28 Ɛɛwıya, ma kı deŋ ma tıı nyuu weliŋ, aŋ pɛ kı deŋ
nala hʊ mɛ ʊ Wiyesi Welii hʊ aa kpaa we ma nosi tıyaŋ.
Ma kı deŋ Krisitabiisi mɛ nyuu weliŋ anıı pedaal aa kı deŋ
ʊ piyese nyuu tıyaŋ gɛɛ. Wıısı rɛ kpaa ʊ tıı biye kyal yɔbɔ
ma.
29 Ŋ gyıma rɛ anıı dı mıyaŋ nɛ leŋ ma, nıbɔmɔ sı ko gyʊʊ
ma tıyaŋ anıı gboni aa gyʊʊ pʊsı tıyaŋ gɛɛ. Nıbɔmɔ hʊ bı
sı leŋ ma, ba sı kı dɔŋ ma kıŋkaŋ.
30 Haalı, nala sı lıı ma tıı tıyaŋ a yaa wınyıyɛla a kaŋ
wıya hʊ ŋ aa daga ma bırımı kyige, aŋ mʊrı Krisitabiisi dı
ba mııgı hal a ko kı tıŋ ba.
31 Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ bası baa ma kı deŋ ma tıı ma nyuu tıyaŋ gɛɛ.
Ma gyıma anıı ŋ bısı boto rɛ nyɛ ŋ aa daga ma kıdıgı kıdıgı
buloŋ wııhaa abee tebine buloŋ, a wıı sınııl mɛ weliŋ ma
wıya.
32 Nyɛ kɛ, ŋ kpaa ma we Wıısı nosi tıyaŋ nɛ. Duwoso hʊ
aa daga bɔnyɛ hʊ Wıısı aa kana abeel-ma, ʊ rɛ sı pɛ ma
tıyaŋ dı ma kaŋ dee a wuwo sıŋ ma laadii tıyaŋ. Ʊ sı leŋ dı
ma na wıweliye hʊ buloŋ Wıısı aa yaa biŋ a gbala ʊ nala
buloŋ.
33 Ŋ ha bı maakyiye laa ma kıdıgı buloŋ molbii koo gannı
koo salma a yaa ŋ kına.
34 Ma tıı gyıma rɛ anıı ŋ tʊma rɛ weliŋ abee ŋ nosi no,
aŋ na na ŋ bee ŋ kyaŋsı kıkyɛɛlıya buloŋ.
35 Ŋ yaa gɛɛ rɛ dı ŋ daga ma dı ma mɛ kı tʊŋ tʊma gɛɛ.
Dı ámaa rɛ aa tʊŋ tʊma abee sıfıyası gɛɛ, ɛɛ rɛ á sı wuwo
pɛ taaga tıyaŋ, aŋ kı liisi wıı hʊ á Tıına Yesu fa aa basa. Ʊ
baa,
‘I aa kpaa kıŋ tıya nal, ʊ rɛ kaŋ teŋfıyɛlʊʊ a te ı aa laa kıŋ
nal lee.” ’
36 Pɔɔl aa bası wıya no buloŋ ko teŋ, ʊ beel-ba buloŋ tuu
gbinni, ʊ kyʊwalı Wıısı tıya ba buloŋ.
37 Ɛɛ rɛ ba buloŋ ko guwori ʊ, aŋ kı wıı sınııl.
38 Ba tısı buloŋ gyı kyogo rɛ weliŋ, beewıya ʊ fa bası tıya
ba rɛ anıı ba bıl bı sı maakyiye na ʊ. Nyɛ rɛ ka ba buloŋ
kpa tıŋa ʊ tıyaŋ a mʊ nııduworiboro hʊ lee.

21

Pɔɔl mʊʊ Gyerusalɛm

1 Nyɛ rɛ á ta dɔmɔŋ aŋ gyʊʊ nııduworiboribal hʊ, a vala
sıdeŋ a mʊ lıı tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Kɔsı. Ʊ sıgballıya á bıl
sii doŋ a kpa mʊ Rodisi, a bıl lıı doŋ mɛ a kpa mʊ Patara.
2 Doŋ tıyaŋ nɛ á na nııduworiboribal dı ʊ aa mʊ Fɔniisıya
paalʊʊ. Ɛɛ rɛ á gyʊʊ ʊ mʊ.
3 Á aa mʊʊ hʊ tıyaŋ nɛ, a na tɔɔ kıdıgı ba kı yırı
Saapʊrɔsı. Nyɛ rɛ á gallı doŋ a kpa tıŋ wııpɔsıı noduu

dıılaŋ, a mʊ pele Siiriya paalʊʊ, a mʊ sıŋ tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Taaya. Doŋ nɛ nııduworibori bal hʊ gyı maga dı ʊ sıŋ dı ba kuwoni kyʊgısı hʊ aa we ʊ tıyaŋ.

4 Nyɛ rɛ á kyɛ mʊ na Krisitabiisi hʊ aa we doŋ tıyaŋ, a gyı hɔŋ ba lee kyɛyɛ bapɛ. Wıısı Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ, ba gyı bası tıya Pɔɔl lɛ dı ʊ ta mʊ Gyerusalɛm.

5 Kyɛyɛ bapɛ no hal tıyaŋ nɛ, á bıl lıı doŋ a kpa á ŋmanıı. Baala abee ba haana abee ba biisi kaŋ ma ko lıı dı ba we ŋmanıı tıyaŋ. Ɛɛ rɛ á buloŋ tuu gbinni nıı hʊ nyʊwa tıyaŋ a kyʊwalı Wıısı.

6 Doŋ nɛ á ta dɔmɔŋ aŋ gyʊʊ nııduworibori bal hʊ ka ba mɛ mııgı mʊ dıya.

7 Á bıl lıı Taaya tıyaŋ mɛ a kpa á ŋmanıı a mʊ tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Pitolimiiyası. Ɛɛ rɛ á mʊ kyʊwalı Krisitabiisi hʊ aa we doŋ aŋ pıŋ ba lee.

8 Ʊ sıya aa gballa, á sii kpa mʊ Sizaariya, a mʊ gyʊʊ baal kıdıgı ba aa yırı Fılıpı dıya. Ʊ mɛ fa gɔllɔ bası Wıısı wıya kı tıya nala rɛ. Ʊ fa yaa nala hʊ bapɛ ba aa lıya Gyerusalɛm tıyaŋ dı ba kı kyiyeli Yesu kpambısı hʊ kıdıgı rɛ.

9 Ʊ fa kaŋ toliye banaa rɛ, ka ba kıdıgı buloŋ fa bı yal bala aŋ yaa Wıısı tıŋdaala.

10 Doŋ nɛ á we kyɛyɛ baŋmana, dı baal kıdıgı ba aa yırı Agabu mɛ lıı Gyudıya paalʊʊ ko. Ʊ mɛ fa yaa Wıısı tıŋdaal lɛ.

11 Ɛɛ rɛ ʊ ko á lee, a laa Pɔɔl tɛpııŋbii a vʊwa ʊ tıı naası abee ʊ nosi buloŋ aŋ bası baa, Nyɛ rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ bası, “Gyuuma sı kaŋ tɛpııŋbii no tıına a vʊwa ʊ nyɛ Gyerusalɛm tıyaŋ aŋ kpa ʊ we nala hʊ aa bı yaa Gyuuma nosi tıyaŋ.”

12 Á aa nıı wıı no, á bee nala hʊ buloŋ fa aa we doŋ sʊla Pɔɔl dı ʊ ta mʊ Gyerusalɛm.

13 Ɛɛ rɛ Pɔɔl bası tıya ma a baa, “Bee rɛ tıŋ ma kı wii, a leŋ ŋ tıya buloŋ kyogi nyɛ? Dı ba aa rɛ sı kana ŋ vʊwa, koo dı ba aa rɛ kpʊ ŋ Gyerusalɛm tıyaŋ mɛ, akuu ŋ Tıına Yesu wıya, ŋ kɛ laa rɛ.”

14 Ʊ aa bası gɛɛ ko teŋ, á na anıı á bı sı wuwo tɔ ʊ ŋmanıı. Ɛɛ rɛ á mɛ leŋ aŋ bası tıya ʊ dı Wıısı sı leŋ dı wıı kɛ buloŋ ʊ aa kyɛ ʊ yaa, kɔnı yaa.

15 Ɛɛ rɛ ka á mɛ yaa siri a sii mʊ Gyerusalɛm.

16 Nala hʊ badɔmɔŋ aa laa Yesu wıya di a lıı Sizaariya mɛ tıŋ á hal mʊ, a kaŋ ma mʊ gyʊʊ baal kıdıgı ba aa yırı Mineesiŋ a lıı Saapʊrɔsı dıya. Saŋa hʊ ba fa aa piile kı bası Yesu wıya kı tıya nala hʊ tıyaŋ nɛ ʊ gyı laa Yesu wıya di.

Pɔɔl mʊʊ dı ʊ na Gyemsi

17 Á gyı aa ko pele Gyerusalɛm, Krisitabiisi hʋ gyı kaŋ ma weliŋ nɛ.
18 Ʋ sıgballıya, á bee Pɔɔl sii mʋ dı á na Gyemsi. Á mʋwa
dı Krisitabiisi nıhıyası hʋ buloŋ laŋŋa doŋ.
19 Nyɛ rɛ Pɔɔl kyʋwalı ba aŋ bası tıya ba ɛɛ hʋ buloŋ
Wıısı aa pɛɛ ʋ tıyaŋ ʋ wuwo tʋŋ tʋma nala hʋ aa bı yaa
Gyuuma tıyaŋ.
20 Ba aa nıı wıı no ko teŋ, ba dannı Wıısı aŋ bası tıya Pɔɔl
a baa, "Á nihiyabiye Pɔɔl, ı kɛ deŋ na Gyuuma aa maga gɛɛ
a laa Yesu wıya di. Ba pele nala tusi tusi, ka ba buloŋ wuwo
kı tıŋ mırısı hʋ buloŋ Moosi fa aa saba biŋ dı nala kı tıŋa.
21 Ba nıı ı wıya rɛ. Ba baa dı ı aa kı daga Gyuuma hʋ
buloŋ aa we nala hʋ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ nɛ, aŋ baa dı
ba vıya mırısı hʋ buloŋ Moosi fa aa saba biŋ dı nala kı tıŋa
hʋ mɛ. Aŋ bıl baa dı ı baa ba ta kı keri ba biisi pene, aŋ ta
bıl kı tıŋ Gyuuma naabaala lesiri hʋ mɛ.
22 Ba sı nıı anıı ı ko daha rɛ. Wıbee rɛ á yaŋ sı yaa?
23 Wıı kɛ buloŋ á aa sı baa ı yaa, tıŋa á nyʋwa. Baala
banaa rɛ we daha. Ba dii nyʋwa rɛ Wıısı lee aŋ kı kyɛ dı
ba lıı nyʋwa hʋ.
24 Kaŋ ba dı ma buloŋ mʋ dı ı pıısı ı bisiŋ ta, aŋ tuŋ
molbiye dı ba mɛ pıısı ba bisiŋ ta aŋ fʋŋ ba nyuni mɛ. Dı ı
rɛ yaa gɛɛ, nal buloŋ sı tıŋ gɛɛ tıyaŋ a gyıma anıı wıya hʋ
buloŋ ba aa bası a mʋ kı tile ı tıyaŋ bı yaa wıtıı. Ba sı na
anıı ı tıı mɛ gba aa tıŋ mırısı hʋ Moosi fa aa saba biŋ dı
nala kı tıŋa rɛ.
25 Amɛ Krisitabiisi hʋ aa bı yaa Gyuuma, á laa sıya sabı
teŋ a bası tıya ba rɛ, dı ba laa nyʋwa anıı ba bıl bı sı kı di
vʋga kına, a ta bıl kı kyaŋ pʋsı kyal mɛ, a ta kı kyaŋ kına
aa sʋba pimmiliŋ mɛ, aŋ lıı ba tıı mɛ sɔŋsɔŋ tıyaŋ."
26 Pɔɔl kyaŋsı hʋ aa bası gɛɛ, ʋ sıya gballı, Pɔɔl kaŋ
baala hʋ banaa mʋ, ba buloŋ pıısı ba bisiŋ ta aŋ gyʋʋ
Wııkyʋwaldııbal hʋ. Ka ʋ daga Gyuuma wııkyʋwal sılaala
kyɛyɛ mɔɔgɛɛ ba aa sı pıısı ba bisiŋ ta, ka dı ba kıdıgı buloŋ
na kpa kına sʋla Wıısı. Kyɛyɛ bapɛ rɛ ʋ daga ba.

Ba kaŋ Pɔɔl Wııkyʋwaldııbal hʋ tıyaŋ

27 Kyɛyɛ bapɛ hʋ aa ko dı ʋ pele, Gyuuma badɔmɔŋ aa lıı
Esıya paalʋʋ na Pɔɔl dı ʋ we Wııkyʋwaldııbal hʋ tıyaŋ. Ba
mʋrı nıgyamaa we ba mʋ kaŋ Pɔɔl.
28 Nyɛ rɛ ba kyiyesi yʋga a baa, "Iziral tımma, ma ko pɛ
á tıyaŋ. Baal no aa gɔllı kı kyogi Iziral tımma ŋmanıı hʋ
rɛ, abee mırısı hʋ Moosi aa saba biŋ dı á kı tıŋa, aŋ ha bıl
bası wıbɔmɔ mɛ a mʋ kı tile Wııkyʋwaldııbal no tıyaŋ. Ʋ
baa dı ba kıdıgı buloŋ bı kaŋ tɔnɔ. Ma na ʋ rɛ nyɛ. Giriki

tımma hʋ aa bı maga dı ba gyʋʋ á Wıkyʋwaldıbal hʋ, ba aa rɛ ʋ kaŋ ko gyʋʋ gɛɛ. Nyɛ yaa bisiŋ nɛ á lesiri tıyaŋ.”

29 Wıı hʋ aa tıŋ ba bası gɛɛ rɛ nyɛ: Ba fa naa Ɛfiso tımma baal kıdıgı ba aa yırı Turofimɔsı rɛ dı ʋ aa tıŋ Pɔɔl hal bee hʋ tıyaŋ. Ba kɛ fa liise anıı Pɔɔl kana ʋ gyʋʋ Wıkyʋwaldıbal hʋ rɛ.

30 Ɛɛ rɛ bee hʋ nala buloŋ laa taawɛɛ, nala hʋ buloŋ sii tıŋ dɔmɔŋ a kaŋ Pɔɔl tarı lıı Wıkyʋwaldıbal hʋ tıyaŋ, aŋ kaŋ dimbeye hʋ tɔ haŋ lagılagıbiye hʋ.

31 Ba aa lʋga dı ba kpʋ ʋ gɛɛ rɛ, Roma laalyuwolo nıhıyawʋ hʋ nıı anıı taawɛɛ rɛ sii Gyerusalɛm buloŋ tıyaŋ.

32 Ɛɛ rɛ ʋ sii lıı laalyuwolo hʋ badɔmɔŋ abee ba nıhıyası haŋ lagılagıbiye hʋ a pɛ ʋ tıyaŋ, ba fá mʋ lee hʋ ba aa yaa taawɛɛ hʋ. Nala hʋ aa naa dı ʋ bee laalyuwolo hʋ aa ko gɛɛ, ba bıl bı ŋmaa Pɔɔl.

33 Laalyuwolo nıhıyawʋ hʋ mʋ kaŋ Pɔɔl, a leŋ ba kaŋ kyɔrʋmɔ balıya vʋwa ʋ. Ɛɛ rɛ ʋ pıyɛsı nala hʋ a baa, “Kıbee rɛ yaa nal no tıına? Bekiŋ wıı rɛ ʋ yaa kyogi?”

34 Ɛɛ rɛ ba buloŋ kı yaa kyagıŋsı, ba badɔmɔŋ baa nyɛ rɛ, badɔmɔŋ mɛ baa dı ɛɛ daa, dı nyɛ rɛ. Nala hʋ fa aa yaa kyagıŋsı gɛɛ, laalyuwolo nıhıyawʋ hʋ bı gyıŋ wıı hʋ buloŋ aa paalı tıŋ ba kı yaa gɛɛ. Ɛɛ rɛ ʋ leŋ ʋ nala hʋ kaŋ Pɔɔl mʋ we laalyuwolo dııduwo hʋ tıyaŋ.

35 Ba aa mʋ pele dıya hʋ lıtıŋgyınıı, nala hʋ kaŋ Pɔɔl kı tarı a kı lʋga dı ba kpʋ ʋ. Ɛɛ rɛ laalyuwolo hʋ kpa ʋ kyʋŋ.

36 Nala hʋ buloŋ tıŋa ʋ hal aŋ yaa kyagıŋsı kı bası, “Ma kpʋ ʋ.”

Pɔɔl bası wıya dı ʋ laa ʋ tıı

37 Saŋa hʋ ba aa gyıŋ sal hʋ a kı kyɛ dı ba gyʋʋ dıya hʋ, Pɔɔl sʋl laalyuwolo nıhıyawʋ hʋ a baa dı ʋ leŋ dı ʋ bası wıı tıya ʋ. Nyɛ rɛ laalyuwolo nıhıyawʋ hʋ pıyɛsı Pɔɔl a baa, “Ɛɛ kɛ ı aa nıı Giriki taal lɛ?

38 Ɪ daa yaa Igyipiti tımma baal hʋ gyı aa piile kı laa taawɛɛ aŋ kaŋ nala tusibʋnaa hʋ aa kpʋ nala a kaŋ mʋ pogo tʋtʋʋ tıyaŋ gɛɛ?”

39 Pɔɔl baa, “Aayı, ŋ yaa gyuu rɛ a lıı Taasu, Silisıya paalʋʋ tɔbal hʋ. Ŋ aa sʋla ı rɛ dı ı leŋ dı ŋ bası wıya tıya nala no.”

40 Ɛɛ rɛ laalyuwolo nıhıyawʋ hʋ tıya ʋ ŋmanıı. Pɔɔl sıŋ dıya hʋ saŋgyıŋ hʋ tıyaŋ, aŋ kaŋ ʋ nosi viri dı nala hʋ buloŋ leŋ kyagıŋsı. Ɛɛ rɛ ba buloŋ yaa fʋıı, ka Pɔɔl piili kı bası wıya Gyuuma taal tıyaŋ.

22

1 Doŋ nɛ ʊ basɪ tɪya ba a baa, “Ɲ kuwoma abee ŋ
naabalɪya, ma gyegili nɪɪ wɪɪ hʊ ŋ aa kana dɪ ŋ basɪ laa
ŋ tɪɪ.”
2 Ba aa nɪɪ dɪ Pɔɔl basɪ wɪya ba tɪɪ taal tɪyaŋ gɛɛ, ba buloŋ
yaa fʊɪɪ. Ɛɛ rɛ Pɔɔl basɪ tɪya ba a baa,
3 “Ɲ yaa gyuu rɛ. Taasu aa we Silisɪya paalʊʊ tɪyaŋ nɛ ba
lʊla ŋ. Ɲ gyɪ yaa haŋbiye rɛ ka ba kana ŋ ko Gyerusalɛm
daha, ŋ waa daha tɪyaŋ. Gamaliyɛl rɛ dɪyɛsɪ ŋ. Ʊ gyɪ daga
ŋ á naabaala lesiri abee ba ŋmaŋsɪ buloŋ nɛ abee sɪfɪyasɪ.
Wɪya hʊ ʊ aa daga ŋ, ŋ mɛ gyɪ kpaa ba tɪŋ Wɪɪsɪ rɛ abee ŋ
tɪya buloŋ, anɪɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ aa we daha gyɪnaŋ.
4 Ɲ fa tɪŋ naasɪ dɔgɪsɪ nala hʊ aa tɪŋ Yesu ŋmanɪɪ hʊ rɛ
kɪŋkaŋ, a gba kpʊ ba badɔmɔŋ. Ba baala abee haana buloŋ
nɛ ŋ leŋ ba kasɪ vʊwa, aŋ kasɪ ba tɔ dɪɪsɪ tɪyaŋ mɛ.
5 Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ abee nɪhɪyasɪ
hʊ buloŋ aa laŋŋa daha sɪ wuwo basɪ tɪya ma anɪɪ wɪɪ no
ŋ aa basɪ yaa wɪtɪɪ rɛ. Ba gyɪ sabɪ teŋ tɪya ŋ nɛ dɪ ŋ kaŋ
mʊ Damaasiku a tɪya Gyuuma hʊ aa we doŋ. Ba gyɪ yaa
gɛɛ rɛ dɪ ŋ wuwo kasɪ nala hʊ buloŋ aa laa Yesu wɪya di
Damaasiku tɪyaŋ, a vʊwa ba a kaŋ ko Gyerusalɛm daha, dɪ
ba dɔgɪsɪ ba.”

Pɔɔl daga ɛɛ aa yaa, ʊ ko bɪrɪmɪ Yesu hatɪnnɪ
Kpambɪsɪ 9.1-19; 26.12-18

6 Ɛɛ rɛ Pɔɔl bɪl baa, “Ɲ aa lɪɪ kpa Damaasiku ŋmanɪɪ kɪ
mʊ, a ko kpaga bee hʊ anɪɪ wɪɪhaa saŋa gɛɛ sek, pʊlʊŋbal
kɪdɪgɪ pirigi lɪɪ wɪɪsɪnyuu a kyaanɪ we ŋ tɪyaŋ.
7 Ɲ tuu tele taŋha aŋ nɪɪ nal taal dɪ ʊ aa basɪ wɪya ŋ lee
a baa, ‘Sɔɔl, Sɔɔl! Bee rɛ tɪŋ ɪ kɪ dɔgɪsɪ ŋ nyɛ?” ’
8 Ɛɛ rɛ ŋ mɛ pɪyɛsɪ, “Kɪbee rɛ yaa ɪ, ŋ Tɪɪna?” Taal hʊ
basɪ baa, “Mɪyaŋ nɛ yaa Yesu aa lɪɪ Nazarɛti, nal hʊ ɪ aa
dɔgɪsɪ hʊ.”
9 Ɲ bee nala hʊ fa aa val hʊ, ba gyɪ naa kyaanʊʊ hʊ rɛ aŋ
fa bɪ nɪɪ nal hʊ aa basɪ wɪya ŋ lee taal.
10 Ɛɛ rɛ ŋ pɪyɛsɪ, “Ɲ Tɪɪna, ŋ yaa bee?” Ɲ Tɪɪna bɪl basɪ
baa, “Sii mʊ Damaasiku. Doŋ tɪyaŋ nɛ ba sɪ daga ɪ wɪɪ hʊ
Wɪɪsɪ aa lɪɪ ɪ dɪ ɪ yaa.”
11 Pʊlʊŋ hʊ aa kyʊʊlɪ ŋ sɪya gɛɛ, ŋ bɪl bɪ wuwo dɪ ŋ na.
Ɛɛ rɛ ŋ bee nala hʊ fa aa val hʊ kaŋ ŋ noŋ tɪyaŋ a tarɪ ŋ mʊ
Damaasiku.
12 Baal kɪdɪgɪ rɛ fa we doŋ ba kɪ yɪrɪ Ananiyasɪ. Ʊ fa aa
fá Wɪɪsɪ rɛ kɪŋkaŋ aŋ fa kɪ tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ Moosi fa aa saba
biŋ dɪ nala kɪ tɪŋa mɛ. Gyuuma hʊ buloŋ aa we Damaasiku
tɪyaŋ fa aa tɪya ʊ gyɪrɪma rɛ weliŋ.

13 Ɛɛ rɛ ʊ ko sɪŋ ŋ logiŋ tɪyaŋ a basɪ tɪya ŋ a baa, “Ɲ naabiye Sɔɔl, kaŋ ɪ sɪya suri! Haŋ lagɪlagɪbiye hʊ ŋ sɪya pirigi suri, ŋ wuwo na ʊ.”
14 Ɛɛ rɛ Ananiyasɪ basɪ tɪya ŋ a baa, “Wɪɪsɪ hʊ á bee á naabaala aa tɪŋ, ʊ rɛ lɪɪ ɪ dɪ ɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ aa kyɛ dɪ ɪ yaa. Ʊ leŋ ɪ na Wɪɪsɪ Tɪpʊlʊŋ tɪɪna hʊ rɛ a nɪɪ ʊ taal mɛ ʊ aa basɪ wɪya tɪya ɪ.
15 Ɪ sɪ yaa ʊ daŋsɪya tɪɪna, a basɪ tɪya nala wɪɪ hʊ ɪ aa nɪya aŋ pɛ na mɛ.
16 Bee rɛ yaŋ tɪŋ ɪ ha hɔŋ kɪ pɪɪsɪ? Sii mʊ leŋ dɪ ba fo ɪ wɪɪkyʊwalnɪɪ, a sasɪ ɪ wɪbɔmɔ buloŋ ta Yesu feŋ tɪyaŋ.”

Wɪɪsɪ yɪrɪ Pɔɔl dɪ ʊ basɪ Wɪɪsɪ wɪya tɪya nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma

17 Ɛɛ rɛ ŋ mɪɪgɪ mʊ Gyerusalɛm a gyʊʊ wɪɪkyʊwaldɪya a kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ. Saŋa hʊ ŋ aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ hʊ tɪyaŋ nɛ,
18 ŋ na á Tɪɪna Yesu anɪɪ duwoso tɪyaŋ gɛɛ. Ʊ basɪ tɪya ŋ a baa, “Sii lɪɪ Gyerusalɛm tɪyaŋ lagɪ, beewɪya nala hʊ aa we daha bɪ sɪ laa nyʊwa laa ŋ wɪya hʊ ɪ aa sɪ basɪ tɪya ba di.”
19 Nyɛ rɛ ŋ mɛ basɪ tɪya ʊ a baa, “Ɲ Tɪɪna, ba tɪɪ gyɪŋ bee baa lee hʊ kɛ buloŋ ŋ aa mʊwa, ŋ aa gyʊʊ wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ rɛ a kasɪ nala hʊ aa laa ɪ wɪya dɪ doŋ tɪyaŋ, a ŋmaa ba aŋ kasɪ ba mʊ tɔ dɪɪsɪ tɪyaŋ.
20 Saŋa hʊ tɪyaŋ ba aa kpʊ Sɪtɪɪvɪŋ, nal hʊ fa aa yaa ɪ daŋsɪya tɪɪna a basɪ ɪ wɪya kɪ tɪya nala, mɪyaŋ Pɔɔl tɪɪ mɛ fa we doŋ, a laa nyʊwa baa dɪ ba kpʊ ʊ. Ba gyɪ aa kpʊ ʊ hʊ tɪyaŋ mɛ, mɪyaŋ nɛ fa sɪŋ pɔ nala no gannɪ ba fa aa wire biŋ, aŋka ba kpʊ ʊ.”
21 Nyɛ rɛ ŋ Tɪɪna basɪ tɪyaŋ a baa, “Sii daha, ŋ sɪ tɪma ɪ dɪ ɪ mʊ libolii, nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma lee.”

22 Pɔɔl fa aa basɪ wɪya hʊ gɛɛ, nala hʊ buloŋ nɛ fa gyegile kɪ nɪɪ. Amɛ ʊ aa ko basɪ wɪɪ no, ba bɪl piili kɪ yaa kyagɪŋsɪ a baa, “Ma kpʊ nɪtɔɔ no, ʊ bɪ maga dɪ ʊ we dʊnɪya no tɪyaŋ.”
23 Ka ba kɪ yaa kyagɪŋsɪ, aŋ kaŋ ba gannɪ kɪ pigisi aŋ yaa taŋha kɪ yuwo.
24 Nyɛ rɛ Roma laalyuwolo nɪhɪyawʊ basɪ baa dɪ laalyuwolo hʊ kaŋ Pɔɔl gyʊʊ laalyuwolo dɪɪduwo hʊ. Ʊ baa dɪ ba vɪɪrɪ ʊ aŋ pɪyɛsɪ na wɪɪ hʊ aa tɪŋ nala no buloŋ lɪɪ ʊ hal aŋ kɪ yaa kyagɪŋsɪ nyɛ.
25 Nyɛ rɛ ba vʊwa ʊ dɪ ba vɪɪrɪ. Saŋa hʊ ba aa yaa siri dɪ ba vɪɪrɪ Pɔɔl hʊ rɛ ʊ pɪyɛsɪ laalyuwolo nɪhɪyawʊ hʊ fa aa sɪŋ doŋ a baa, “Ʊ yaa ŋmanɪɪ rɛ dɪ ba vɪɪrɪ nal hʊ aa yaa Roma tɪɪna rɛ, dɪ ba bɪ dii ʊ sarɪya a daga ʊ wɪkyogii koo?”

26 Ʊ aa nii wii hʋ Pɔɔl aa basa, ɛɛ rɛ ʋ mɛ miigi mʋ ʋ
nihiyawʋ hʋ lee a basi tiya ʋ baa, “Deŋ na wii hʋ i aa kyɛ
di i yaa, baal hʋ yaa Roma tiina rɛ.”
27 Nyɛ rɛ laalyuwolo nihiyawʋ hʋ tii sii kpa mʋ Pɔɔl lee
a piyɛsi ʋ, “Ɪ yaa Roma tiina rɛ? Basi tiya ŋ.” Ɛɛ rɛ Pɔɔl
baa di waa.
28 Laalyuwolo nihiyawʋ hʋ mɛ basi baa, “Ɲ mɛ yaa kidigi
rɛ. Ɲ kɛ ta tuŋ molbiye rɛ yʋga aŋ na ko yaa Roma tiina.”
Ɛɛ rɛ Pɔɔl baa, “Ba paali lʋla ŋ ŋ yaa Roma tiina rɛ.”
29 Nyɛ rɛ nala hʋ fa aa kyɛ di ba viiri Pɔɔl aŋ piyɛsi ʋ
wiya hʋ buloŋ miigi fasi ki lii hal mʋhʋ mʋhʋ. Laalyuwolo
nihiyawʋ hʋ aa ko gyima anii Pɔɔl yaa Roma tiina rɛ, ka ʋ
leŋ ba kaŋ kyɔrʋmɔ vʋwa ʋ gɛɛ, kambiŋ miigi kana ʋ mɛ
tii rɛ.

Ba kaŋ Pɔɔl mʋ bee hiyari siya

30 Ɛɛ rɛ laalyuwolo nihiyawʋ hʋ ki kyɛ di ʋ kɔni gyiŋ
wii hʋ aa tiŋ Gyuuma hʋ ki basi Pɔɔl wiya. Ʊ siya aa
gballa, ʋ leŋ ba kana ʋ puri, a leŋ Gyuuma wiikyʋwal silaala
nihiyasi abee nihiyasi hʋ aa laŋŋi ki vʋʋli wiya hʋ buloŋ
ko laŋŋi. Ba aa laŋŋa ko teŋ, ʋ kaŋ Pɔɔl lii sigi ba siya
tiyaŋ.

23

1 Pɔɔl fa aa siŋ ba siya tiyaŋ gɛɛ rɛ, ka ʋ siya buloŋ fa pɔ
nihiyasi hʋ aa laŋŋi ki vʋʋli wiya hʋ tiyaŋ. Ɛɛ rɛ ʋ basi
tiya ba a baa, “Ɲ kuwobaliya, ŋ tiŋ Wiisi rɛ ŋ miibol buloŋ
tiyaŋ. Ɛɛwiya, a kaŋ ki ko gyinaŋ sigballiya no, ŋ hakila bi
daga ŋ anii ŋ yaa wii kidigi buloŋ kyogi rɛ.”
2 Ɛɛ rɛ Gyuuma wiikyʋwal silaala nihiyawʋ hʋ ba aa yiri
Ananiyasi basi tiya nala hʋ aa siŋ kpaga Pɔɔl, a baa di ba
ŋmaa ʋ kyaŋkpaŋ tiyaŋ.
3 Ba aa ŋmaa ʋ gɛɛ, Pɔɔl mɛ tʋʋsi ʋ a baa, “Na ʋ aa kii
gɛɛ anii gyee ba aa yaa tʋwɔl bʋgi! Ɪ aa yaŋ leŋ ba ŋmaa ŋ
nyɛ, ɛɛ tii rɛ Wiisi mɛ si ŋmaa i. Na i hɔnɔ di i kpa miirisi
hʋ Moosi aa saba biŋ di á ki tiŋa rɛ, a di ŋ sariya, aŋka i
baa di ba ŋmaa ŋ. Wiya no tii daa i ki kyogi gɛɛ?”
4 Nala hʋ aa siŋ kpaga Pɔɔl piyɛsi ʋ a baa, “Wiikyʋwal
silaala nihiyawʋ hʋ daa i ki tʋʋsi gɛɛ?”
5 Nyɛ rɛ Pɔɔl bil baa, “Ɲ naabaliya, ma kina sʋma rɛ. Ba
saba Wiisi tenni tiyaŋ nɛ anii ʋ bi maga di á basi wibɔmɔ
a ki tiya nal hʋ aa deŋ nala. Ɲ bi gyima anii ʋ rɛ yaa á
wiikyʋwal silaala nihiyawʋ hʋ.”
6 Pɔɔl aa deŋ nala hʋ aa laŋŋi ki vʋʋli wiya hʋ tiyaŋ, ʋ
na anii ba badɔmɔŋ yaa nala hʋ ba aa yiri Sadusiima rɛ.
Ba badɔmɔŋ mɛ yaa Farasiima. Nyɛ rɛ ʋ faasi basi tiya
nihiyasi hʋ aa laŋŋi ki vʋʋli wiya hʋ a baa, “Ɲ naabaliya,

ŋ yaa Farasii rɛ, ŋ kuwo mɛ yaa Farasii. Ŋ laa di rɛ anıı nala hʊ aa sʊba sı mııgı sii sʊʊ tıyaŋ a kaŋ mııbol. Ɛɛ rɛ tıŋ ba kı di ŋ sarıya gɛɛ.”

7 Ʊ aa bası wıı no, nyʊʊtaaduwo gyʊʊ Farasiima hʊ abee Sadusiima hʊ, ba porigi dɔmɔŋ.

8 Sadusiima baa dı dı nal lɛ sʊba, ʊ bıl bı sı wuwo sii sʊʊ tıyaŋ a kaŋ mııbol, aŋ bıl bası baa dı malıkası mɛ tuwo, dı nıdʊŋsı mɛ tuwo. Amɛ Farasiima hʊ kɛ baa dı wıya no buloŋ we doŋ nɛ.

9 Nyɛ rɛ nala hʊ buloŋ sii a faası kı yaa kyagıŋsı. Wıısı Teŋ dıdagıla hʊ badɔmɔŋ aa we Farasiima paati hʊ tıyaŋ sii a faası kaŋ wıya hʊ kı tarı a baa, “Á kɛ bı naa wıı hʊ baal no aa yaa kyogi. Dı nıdıma koo malıka rɛ kɔnı bası wıya hʊ tıya ʊ, á bı sı wuwo gyıma.”

10 Nyɛ rɛ ba marı kaŋ wıı hʊ kı kpa dɔmɔŋ, lee hʊ buloŋ nıma. Kambıŋ kaŋ laalyuwolo nıhıyawʊ hʊ anıı ba sı kaŋ Pɔɔl tarı pʋ̃ʋ̃. Ɛɛ rɛ ʊ leŋ ʊ laalyuwolo hʊ gyʊʊ nala hʊ tıyaŋ a lorigi laa Pɔɔl, a kana ʊ kaŋ mʊ laalyuwolo dııduwo hʊ.

11 Lee aa ko bıl, haŋ tebine hʊ tıı á Tıına Yesu ko Pɔɔl lee, a sıŋ ʊ logiŋ, aŋ bası tıya ʊ a baa, “Kana ı tıı. Ʊ maga dı ı di ŋ daŋsıya rɛ a bası ŋ wıya Roma tıyaŋ anıı ı aa bası ŋ wıya Gyerusalɛm tıyaŋ gɛɛ.”

Gyuuma aa vʊʊlı dı ba kpʊ Pɔɔl

12 Ʊ sıya aa gballa, Gyuuma badɔmɔŋ laŋŋı dɔmɔŋ a kı vʊʊlı dı ba kpʊ Pɔɔl. Ba ŋmıyɛsa rɛ anıı dı ba aa rɛ ko bı kpʊ ʊ, ba bı sı di kına, a bı sı nyʊwa nıı mɛ.

13 Nala hʊ fa aa hɔŋ vʊʊlı wıı no fa tee nala mɔllıbalıya.

14 Ɛɛ rɛ ba sii mʊ Gyuuma wııkyʊwal sılaala nıhıyası hʊ abee bee hʊ nıhıyası lee a bası tıya ba a baa, “Á ŋmıyɛsa rɛ anıı dı ámaa rɛ ko bı kpʊʊ Pɔɔl, á bı sı di kına koo a nyʊwa nıı mɛ.

15 Ɛɛwıya, ma bee nala hʊ aa laŋŋı kı vʊʊlı wıya nıhıyası, ma tıma dı ba mʊ bası tıya Roma laalyuwolo nıhıyawʊ hʊ dı ʊ leŋ dı Pɔɔl ko ma lee. Ma fugo baa dı ma aa kyɛ dı ma marı pıyɛsı ʊ weliŋ nɛ, a gyıŋ wıı hʊ ʊ kɔnı aa yaa. Á sı yaa siri, dı ʊ rɛ leŋ dı ʊ kı ko, ʊ bı sı pele ma lee, ka dı á kpʊ ʊ ŋmanıı tıyaŋ.”

16 Ɛɛ rɛ Pɔɔl dıya toluu biibaal mɛ nıı ba aa vʊʊlı wıı hʊ. Ɛɛ rɛ ʊ sii mʊ gyʊʊ laalyuwolo dııduwo hʊ, a bası wıı hʊ tıya Pɔɔl.

17 Nyɛ rɛ Pɔɔl yırı laalyuwolo nıhıyası hʊ kıdıgı a bası tıya ʊ a baa, “Kaŋ bapʊwasıbiye no mʊ ma nıhıyawʊ hʊ lee, ʊ kaŋ wıı rɛ dı ʊ bası tıya ʊ.”

18 Ɛɛ rɛ ʊ kana ʊ mʊ ba nɪhɪyawʊ hʊ lee a basɪ tɪya ʊ a
baa, “Pɔɔl, nal hʊ ba aa kaŋ tɔ dɪya hʊ tɪyaŋ nɛ yɪrɪ ŋ a
basɪ tɪya ŋ baa dɪ ŋ kaŋ bapʊwasɪbiye no ko ɪ lee, dɪ ʊ kaŋ
wɪɪ rɛ dɪ ʊ basɪ tɪya ɪ.”
19 Ɛɛ rɛ nɪhɪyawʊ hʊ kaŋ biye hʊ noŋ tɪyaŋ, ba fasɪ lɪɪ
mʊhʊ, ʊ fɪyɛlɪ pɪyɛsɪ ʊ dɪ wɪbee rɛ ʊ kana dɪ ʊ basɪ tɪya ʊ?
20 Ɛɛ rɛ ʊ baa, “Gyuuma nɪhɪyasɪ vʊʊla rɛ dɪ ba basɪ tɪya
ɪ dɪ ɪ kyiye leŋ dɪ Pɔɔl ko nɪhɪyasɪ hʊ aa laŋŋɪ kɪ vʊʊlɪ wɪya
lee. Ba sɪ fugo baa dɪ ba aa kyɛ dɪ ba marɪ pɪyɛsɪ ʊ weliŋ
nɛ a gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ kɔnɪ aa yaa.
21 Amɛ ta laa nyʊwa, beewɪya nala hʊ badɔmɔŋ sɪ faŋa
ŋmanɪɪ tɪyaŋ a kɪ pɔ ʊ. Ba tee baala mɔllɪ balɪya. Ba
ŋmɪyɛsa rɛ anɪɪ dɪ ba aa rɛ ko bɪ kpʊ Pɔɔl, ba bɪ sɪ di kɪna
a bɪ sɪ nyʊwa nɪɪ mɛ. Ba kɛ yaa ba siri rɛ dɪ ɪ rɛ ko tɪya ʊ
ŋmanɪɪ dɪ ʊ ko.”
22 Ʊ aa basɪ gɛɛ ko teŋ, nɪhɪyawʊ hʊ basɪ tɪya
bapʊwasɪbiye hʊ baa, “Ta ko basɪ wɪɪ no ɪ aa basɪ tɪya ŋ, a
tɪya nal buloŋ.” Ɛɛ rɛ ka ʊ ta biye hʊ, ʊ mʊ.

Ba kaŋ Pɔɔl mʊ Roma nɪhɪyawʊ Fɛlisi sɪya

23 Nyɛ rɛ laalyuwolo nɪhɪyawʊ hʊ yɪrɪ ʊ laalyuwolo
nɪhɪyasɪ balɪya a basɪ tɪya ba a baa, “Ma lɪɪ laalyuwolo
kɔɔsɪbalɪya dɪ ba yaa siri dɪ ba bee Pɔɔl mʊ Sizaariya,
a pɛ gyagyɪnna mɔllɪboto bee fi tɪyaŋ, abee tiŋ-yuwolo
kɔɔsɪbalɪya. Ma leŋ dɪ ba yaa siri, a lɪɪ tebine no kerifi
nibi saŋa.
24 Ma kyɛ gyaagʊ tɪya Pɔɔl dɪ ʊ mɛ gyɪŋ, a kana ʊ weliŋ
a kaŋ mʊ Sizaariya, a kana ʊ mʊ we Roma nɪhɪyawʊ hʊ aa
deŋ paalʊʊ hʊ ba kɪ yɪrɪ Fɛlisi nosi tɪyaŋ.”
25 Ɛɛ rɛ ka laalyuwolo nɪhɪyawʊ hʊ sabɪ teŋ a tɪya ba dɪ
ba kaŋ mʊ tɪya Fɛlisi wɪɪ no wɪya. Nyɛ rɛ ʊ basɪ we teŋ hʊ
tɪyaŋ:
26 “Mɪyaŋ Kilodiyasi Lisiyasɪ rɛ sabɪ teŋ no kɪ tɪya ɪ, ŋ
nɪhɪyawʊ kuwori Fɛlisi. Ŋ aa kyʊwalɪ ɪ weliŋ.
27 Baal no ŋ aa leŋ ba kaŋ kɪ ko ɪ lee nyɛ, Gyuuma rɛ fa
kana ʊ dɪ ba kpʊ. Ba aa kyɛ dɪ ba yaa ɛɛ hʊ tɪyaŋ nɛ, ŋ nɪɪ
anɪɪ ʊ yaa Roma tɪɪna rɛ. Nyɛ rɛ ŋ kaŋ ŋ laalyuwolo mʊ, á
lorigi laa ʊ ba nosi tɪyaŋ.
28 Ŋ fa aa kyɛ dɪ ŋ gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ aa yaa kyogi rɛ. Nyɛ rɛ
ŋ kana ʊ mʊ ba nɪhɪyasɪ hʊ aa hɔŋ kɪ vʊʊlɪ wɪya lee.
29 Ba aa pɪyɛsɪ ʊ wɪya hʊ tɪyaŋ, ŋ na anɪɪ ʊ bɪ kyogo wɪɪ
buloŋ a maga dɪ ba kpʊ ʊ, koo dɪ ba kana ʊ tɔ dɪya tɪyaŋ.
Wɪɪ hʊ ba aa baa dɪ ʊ yaa kyogi mɪɪgɪ mʊ kɪ tile ba tɪɪ sɪŋsɪ
tɪyaŋ nɛ.
30 Ba basɪ tɪya ŋ anɪɪ Gyuuma badɔmɔŋ vʊʊla rɛ dɪ ba
kpʊ ʊ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ baa dɪ ba kana ʊ ko tɪya ɪ lagɪ. Ka ŋ yaŋ

basɪ tɪya ba anɪɪ ba ko ɪ lee, a daga wɪɪ hʊ ʊ aa yaa kyogi ba, a tɪya ɪ.”
31 Ʊ aa sabɪ teŋ hʊ ko teŋ, laalyuwolo hʊ kɔnɪ yaa gɛɛ hʊ ʊ aa basɪ tɪya ba dɪ ba yaa rɛ. Haŋ tebine hʊ buloŋ, ba kaŋ Pɔɔl mʊ pele tɔɔ kɪdɪgɪ ba kɪ yɪrɪ Aŋtipaatirisi.
32 Ʊ sɪya aa gballa, laalyuwolo hʊ aa val naasɪ hʊ, mɪɪgɪ ko ba dɪɪduwo hʊ, aŋka gyagyɪnna hʊ kana ʊ mʊ Sizaariya.
33 Ba aa mʊʊ pele doŋ, ba kpa Pɔɔl tɪya ba paalʊʊ hʊ didenni hʊ aŋ kpa teŋ hʊ mɛ pɛ tɪya ʊ.
34 Nyɛ rɛ Fɛlisi karɪmɪ teŋ hʊ ko teŋ, aŋ mɪɪgɪ pɪyɛsɪ Pɔɔl lee hʊ ʊ aa lɪya. Ɛɛ rɛ ʊ baa dɪ ʊ lɪɪ Silisɪya paalʊʊ rɛ. Ʊ aa nɪɪ gɛɛ,
35 ʊ basɪ tɪya ʊ a baa, “Dɪ ɪ nala hʊ rɛ ko ko, ŋ sɪ nɪɪ wɪɪ hʊ ɪ aa kana dɪ ɪ basɪ, aŋka dɪ ŋ na di ɪ sarɪya.” Ɛɛ rɛ ka ʊ leŋ ba kaŋ Pɔɔl mʊ we kuwori Hɛrɔtɪ aa saa ʊ dɪya hʊ tɪyaŋ, a leŋ laalyuwolo kɪ pɔ ʊ doŋ tɪyaŋ.

24

Ba dii Pɔɔl sarɪya Roma nɪhɪyawʊ Fɛlisi sɪya tɪyaŋ

1 Ʊ kyɛyɛ bɔnɔŋ hal tɪyaŋ nɛ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ ba aa yɪrɪ Ananiyasɪ abee bee hʊ nɪhɪyasɪ badɔmɔŋ abee sarɪdiil kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Tɛɛtulusi, sii kpa mʊ Sizaariya, dɪ ba na Roma nɪhɪyawʊ Fɛlisi. Ba mʊ kpa wɪya hʊ ba aa baa dɪ Pɔɔl kyogo, a biŋ Fɛlisi sɪya tɪyaŋ.
2 Tɛɛtulusi rɛ ba gyɪ laa sɪya yɪrɪ dɪ ʊ ko lɪɪ daga wɪɪ hʊ Pɔɔl aa kyogo. Nyɛ rɛ ʊ piili a baa, “Ɲ nɪhɪyawʊ, ɪ wɪgyʊŋ nyuniŋ, ɪ wuwo kɪ deŋ á paalʊʊ no weliŋ nɛ, a leŋ á hɔŋ abee laaŋfɪya. Ɪ bɪl marɪ wɪya mɛ rɛ yʊga á paalʊʊ no tɪyaŋ, ba yaa wɪweliye tɪya ma.
3 Wɪya no buloŋ nyuniŋ, nal nal buloŋ teŋ fɪyɛla rɛ weliŋ paalʊʊ no logiŋ buloŋ tɪyaŋ. Ɛɛwɪya, á aa kyʊwalɪ ɪ rɛ kɪŋkaŋ.
4 Ɲ bee kyɛ dɪ ŋ basɪ wɪgyamaa. Ɲ yaŋ aa sʊla ɪ rɛ dɪ ɪ di kenyiri aŋ gyegili nɪɪ wɪɪ hʊ á aa kana dɪ á basɪ. Wɪɪ hʊ á aa kyɛ dɪ á basɪ hʊ mɛ, á sɪ kaŋ keri kɪkuu.
5 Á naa dɪ baal no yaa wɪweel lɛ. Gyuuma aa we dʊnɪya logiŋ buloŋ tɪyaŋ, ʊ aa mʊ doŋ nɛ, a kaŋ ba we ba kɪ kaa kaasɪ. Ʊ mɛ rɛ yaa Nazarɛti tɪmma paati hʊ sɪlaal.
6 Ʊ fa aa kyɛ dɪ ʊ yaa bisiŋ wɪya rɛ Wɪɪkyʊwaldɪya hʊ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ á kana ʊ, a fa kɪ kyɛ dɪ á di ʊ sarɪya á naabaala lesiri tɪyaŋ.
7 Ɛɛ rɛ laalyuwolo nɪhɪyawʊ hʊ ba aa yɪrɪ Lisiyasɪ ko nyasa, a kana ʊ lorigi laa á nosi tɪyaŋ.
8 Ʊ rɛ basɪ tɪya á nala hʊ buloŋ aa basɪ Pɔɔl wɪya dɪ á ko ɪ lee a basɪ tɪya ɪ wɪɪ hʊ aa tɪŋ á kɪ basɪ ʊ wɪya. Dɪ ɪ rɛ

pɪyɛsɪ baal no, ɪ tɪɪtɪɪ mɛ sɪ gyɪma anɪɪ wɪya hʊ buloŋ á aa basa a mʊ kɪ tile ʊ tɪyaŋ yaa wɪtɪɪ rɛ.”

9 Nyɛ rɛ Gyuuma hʊ buloŋ sii sɪŋ pɛ, a basɪ baa dɪ wɪya hʊ buloŋ Tɛɛtulusi aa basa kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.

Pɔɔl basɪ wɪya dɪ ʊ laa ʊ tɪɪ Fɛlisi sɪya tɪyaŋ

10 Ɛɛ rɛ paalʊʊ hʊ didenni hʊ tɪya Pɔɔl mɛ ŋmanɪɪ dɪ ʊ mɛ ko lɪɪ basɪ wɪɪ hʊ ʊ aa kana. Ɛɛ rɛ Pɔɔl baa, “Ŋ tɪɪ gyɪma rɛ anɪɪ ɪ aa di sarɪya taŋha no tɪyaŋ ʊ bɪsɪ bɪ kpaga daha. Ŋ teŋ yaŋ fɪyɛla rɛ abee ŋ aa sɪ basɪ wɪya a laa ŋ tɪɪ ɪ sɪya tɪyaŋ.

11 Ɪ tɪɪ sɪ wuwo pɪyɛsɪ na, anɪɪ saŋa hʊ ŋ aa ko mʊ Gyerusalɛm dɪ ŋ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ, ʊ ha bɪ para kyɛyɛ fi abee balɪya.

12 Gyuuma bɪ naa dɪ ŋ bee ba bee nal buloŋ kaŋ wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ. Ba mɛ bɪl bɪ naa dɪ ŋ we kaasɪ wɪɪkyʊwaldɪɪsɪ tɪyaŋ mɛ koo lee kɪdɪgɪ buloŋ tɪyaŋ.

13 Wɪɪ buloŋ tuwo ba aa sɪ wuwo kpa daga anɪɪ wɪya hʊ ba aa baa dɪ ŋ yaa kyogi mɛ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.

14 Wɪɪ hʊ ŋ aa sɪ basɪ tɪya ɪ anɪɪ ʊ yaa wɪtɪɪ rɛ nyɛ: Ŋ kɛ gyɪma anɪɪ ŋmanɪɪ no ŋ aa tɪŋ nyɛ, á naabaala Wɪɪsɪ hʊ rɛ ŋ kɪ kyʊwalɪ gɛɛ. Beewɪya, mɪrɪsɪ hʊ buloŋ Moosi aa biŋ tɪya ma, abee wɪya hʊ buloŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaala aa saba, ŋ mɛ laa ba buloŋ dɪ rɛ. Amɛ ba kɛ baa dɪ ŋmanɪɪ hʊ ŋ aa tɪŋ hʊ yaa wɪnyɪyɛl lɛ.

15 Ŋ mɛ laa di rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ kyisi niweliye abee nɪbɔmɔ buloŋ sʊʊ tɪyaŋ anɪɪ nala no buloŋ aa sɪŋ daha mɛ aa laa di gɛɛ.

16 Ŋ aa lʊgɪ rɛ saŋa buloŋ dɪ ŋ gyɪma ŋ hakɪla tɪyaŋ anɪɪ ŋ bɪ kaŋ wɪkyogii buloŋ Wɪɪsɪ abee nihuwobiŋ sɪya tɪyaŋ.

17 Ŋ lɪɪ Gyerusalɛm tɪyaŋ pɪɪsɪ rɛ, a pel bɪŋgyamaa, aŋ na mɪɪgɪ mʊ doŋ, dɪ ŋ kaŋ kɪna mʊ tɪya ŋ nala ka dɪ ŋ pɛ kpʊ pʊsɪ tɪya Wɪɪsɪ mɛ.

18 Ɛɛ tɪyaŋ nɛ ba na ŋ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ. Saŋa hʊ tɪyaŋ ba aa naa ŋ dɪ ŋ pɪɪsɪ ŋ bisiŋ teŋ nɛ. Nɪgyamaa mɛ daa ŋ kaŋ gyʊʊ doŋ. Ŋ bɪ wee kaasɪ buloŋ mɛ.

19 Gyuuma badɔmɔŋ mɛ aa lɪɪ Esɪya paalʊʊ mɛ rɛ fa we doŋ. Dɪ ba aa rɛ fa kaŋ wɪɪ buloŋ abeel-ŋ, ʊ fa maga dɪ ba tɪɪ ko basɪ rɛ daha tɪyaŋ.

20 Dɪ ɛɛ mɛ ko daa, leŋ dɪ nala no aa we daha basɪ wɪɪ hʊ ba mɛ aa naa dɪ ŋ yaa kyogi, saŋa hʊ ba aa kana ŋ mʊ nɪhɪyasɪ hʊ aa laŋŋɪ kɪ vʊʊlɪ wɪya sɪya.

21 Wɪɪ hʊ buloŋ ŋ aa yaa rɛ nyɛ: Ba sɪya tɪyaŋ, ŋ fa nɔsɔ basɪ tɪya ba rɛ a baa, ‘Gyɪnaŋ ma aa di ŋ sarɪya rɛ, dɪ ma

kpa kyogisi tıya ŋ, akuu ŋ aa laa di anıı sʊʊnı sı mııgı sii sʊʊ tıyaŋ a kaŋ mııbol wıya.” ’

22 Fɛlisi aa nıı gɛɛ, ʊ bası tıya ba a baa, “Ma sii. See dı ŋ leŋ dı Lisiyası, laalyuwolo nıhıyawʊ hʊ ko, ka dı ŋ na dı wıı no sarıya.” Fɛlisi fa gyıŋ ŋmanıı hʊ Pɔɔl aa tıŋ wıya rɛ weliŋ, ɛɛ rɛ tıŋ ʊ bası gɛɛ.

23 Ʊ leŋ laalyuwolo hʊ kıdıgı kı deŋ Pɔɔl, aŋ bası tıya ʊ dı ʊ kana ʊ tɔ aŋ leŋ dı ʊ kı na wiyese, dı ʊ tıya ʊ kyaŋsı ŋmanıı dı ba ko kı na ʊ. Dı ʊ rɛ aa kyɛ kıŋ mɛ, dı ba wuwo pɛ ʊ tıyaŋ abee haŋ kıbalıı hʊ.

Pɔɔl sıŋ Fɛlisi bee Durusila sıya tıyaŋ

24 Ʊ gyı bı pıısa ka Fɛlisi bee ʊ haaŋ Durusila mɛ ko doŋ. Durusila fa yaa Gyuu rɛ. Nyɛ rɛ Fɛlisi tıma yırı Pɔɔl dı ʊ ko. Pɔɔl aa ko, ʊ leŋ ʊ bası Yesu Krisita laadii memii a tıya ʊ.

25 Pɔɔl gyı bası wıya mɛ rɛ a mʊ kı tile wıweliye yayı tıyaŋ, a bee ɛɛ ı aa sı wuwo kaŋ ı tıı, a bıl bası kyɛɛ hʊ Wıısı aa sı di dʊnıya nala sarıya wıya mɛ. Ʊ aa bası wıya no, kambıŋ buloŋ kaŋ Fɛlisi. Ɛɛ rɛ ʊ baa dı ʊ leŋ mɔɔgɛɛ aŋ kı mʊ, dı amɛ dı ʊ rɛ ko na sınıı, dı ʊ sı bıl yırı ʊ.

26 Ʊ kɛ fa bıına anıı Pɔɔl sı kaŋ molbiye ko kpala ʊ rɛ. Ɛɛwıya, ʊ gyı aa kı yırı ʊ bʊlıya bʊlıya, dı ba kı bası wıya.

27 Ʊ bısı balıya hal tıyaŋ, baal kıdıgı ba aa yırı Pɔɔkıyɔsı Fɛsitusi rɛ fa mııgı ko laa Fɛlisi nyuu, a kı deŋ paalʊʊ hʊ. Fɛlisi fa aa kyɛ dı Gyuuma hʊ kyo ʊ rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ʊ gyı leŋ ba ha leŋ Pɔɔl nıtɔdıya hʊ tıyaŋ gɛɛ.

25

Pɔɔl sʊla dı ba kana ʊ mʊ Roma paalʊʊ buloŋ kuworibal hʊ sıya

1 Fɛsitusi aa ko laa paalʊʊ hʊ, ʊ hɔŋ Sizaariya tıyaŋ kyɛyɛ boto rɛ aŋ sii kpa mʊ Gyerusalɛm.

2 Ʊ aa mʊ Gyerusalɛm gɛɛ, Gyuuma wıukyʊwal sılaala nıhıyası hʊ abee Gyuuma nıhıyası buloŋ ko bası wıı hʊ Pɔɔl aa yaa kyogi ba, a tıya ʊ, aŋ sʊla ʊ dı ʊ pɛ ba tıyaŋ, a leŋ dı Pɔɔl ko Gyerusalɛm.

3 Ba gyı vʊʊla rɛ dı ba kyeŋ kpʊ Pɔɔl ŋmanıı tıyaŋ. Ɛɛ rɛ tıŋ ba gyı kı sʊla Fɛsitusi dı ʊ leŋ dı Pɔɔl ko Gyerusalɛm gɛɛ.

4 Ɛɛ rɛ Fɛsitusi mııgı bası tıya ba a baa, “Sizaariya tıyaŋ nɛ ba kaŋ Pɔɔl tɔ dıya tıyaŋ. Ŋ mɛ sı mııgı mʊ doŋ kyɛɛ no buloŋ.

5 Ɛɛwıya, ma leŋ dı ma nıhıyası tıŋ ŋ hal dı á buloŋ mʊ Sizaariya. Wıı hʊ ma aa liise anıı baal hʊ yaa kyogi, dı ba bası tıya ŋ doŋ, dı ŋ nıı.”

6 Fɛsitusi gyı we Gyerusalɛm tıyaŋ kyɛyɛ kyori koo fi rɛ
aŋ na mııgı mʊ Sizaariya. Ʊ sıgballıya, ʊ mʊ hɔŋ sarıya hʊ
lidiilii tıyaŋ aŋ leŋ ba kaŋ Pɔɔl ko.
7 Pɔɔl aa ko, Gyuuma hʊ aa lıı Gyerusalɛm ko buloŋ ko
sıŋ gol ʊ kyige aŋ baa dı wıya hʊ Pɔɔl aa kyogo yʊga rɛ
kıŋkaŋ. Amɛ ba gyı bı wuwo daga anıı wıya hʊ ba aa baa
dı ʊ kyogo yaa wıtıı rɛ.
8 Ɛɛ rɛ Pɔɔl mɛ bası wıya dı ʊ laa ʊ tıı, a baa, “Ŋ bı kyogi
wıı kıdıgı buloŋ Gyuuma naabaala ŋmanıı hʊ tıyaŋ. Ŋ bı
kyogi Wııkyʊwaldııbal hʊ sına buloŋ mɛ. Ŋ bıl bı yaa wıı
buloŋ mɛ kyogi Roma paalʊʊ buloŋ kuworibal hʊ.”
9 Amɛ Fɛsitusi mɛ fa aa kyɛ dı ʊ yaa wıya dı Gyuuma hʊ
tenni fıyɛlı rɛ. Ɛɛ rɛ ʊ pıyɛsı Pɔɔl a baa, “Ɪ sı kı kyɛ dı ı
mʊ Gyerusalɛm, dı ŋ mʊ dı wıı no sarıya doŋ tıyaŋ, akuu
wıya no ba aa baa dı yaa kyogi wıya koo?”
10 Ɛɛ rɛ Pɔɔl baa, “Aayı, paalʊʊ hʊ buloŋ kuworibal sarıya
lidiilii tıyaŋ nɛ ŋ sıŋ nyɛ. Ɛɛwıya, daha rɛ maga dı ma di ŋ
sarıya. Ɪ tııtıı gyıma rɛ weliŋ anıı ŋ bı yaa wıı buloŋ kyogi
Gyuuma.
11 Dı mıyaŋ nɛ fa yaa wıı kyogi, a maga dı ba kpʊ ŋ, ŋ
fa aa laa rɛ, amɛ dı wıya hʊ buloŋ ba aa basa yaa wınyıyɛl
kɛ, nal buloŋ bı kaŋ ŋmanıı dı ʊ kpa ŋ we ba nosi tıyaŋ dı
ba kpʊ ŋ. Ŋ aa sʊl lɛ, dı ı leŋ dı ŋ mʊ kuworibal hʊ lee dı
ʊ di ŋ sarıya.”
12 Ɛɛ rɛ Fɛsitusi bee ʊ nıhıyası na dɔmɔŋ. Ka ʊ bası tıya
Pɔɔl a baa, “Na ı baa ı sı mʊ kuworibal hʊ lee dı ʊ di ı
sarıya. Ŋ mɛ kɔnı yaŋ sı leŋ dı ı mʊ.”

Fɛsitusi bası Pɔɔl wıya tıya Kuwori Agırıpa abee Bɛɛnisi

13 Kyɛyɛ baŋmana hal tıyaŋ, kuwori kıdıgı ba aa yırı
Agırıpa bee ʊ dıya toluu kıdıgı ba aa yırı Bɛɛnisi ko dı ba
kyʊwalı Fɛsitusi Sizaariya tıyaŋ.
14 Ba aa we doŋ kyɛyɛ baŋmana, Fɛsitusi bası Pɔɔl wıya
buloŋ tıya ba a baa, “Baal kıdıgı rɛ we daha. Fɛlisi rɛ fa leŋ
ba kana ʊ tɔ dıya tıyaŋ. Ʊ ha we doŋ.
15 Ŋ aa mʊ Gyerusalɛm, Gyuuma wııkyʊwal sılaala
nıhıyası abee Gyuuma nıhıyası ko bası wıya hʊ ba aa baa
dı ʊ yaa kyogi ba rɛ, a tıya ŋ, aŋ baa dı ŋ di ʊ sarıya a kpa
kyogisi tıya ʊ.
16 Nyɛ rɛ ŋ bası tıya ba anıı á Roma tımma bı sı laa nyʊwa
kpa kyogisi tıya nal, aŋ kpa tıına we ʊ dɔmɔ nosi tıyaŋ, see
dı á buloŋ hɔnɔ, dı kıdıgı buloŋ bası ʊ nyʊwa.
17 Ɛɛ rɛ ba sii kpa ko daha. Ba aa ko, ŋ bı kaŋ wıı hʊ pıısı.
Ʊ sıgballıya buloŋ nɛ, ŋ sii mʊ sarıya hʊ lidiilii aŋ leŋ ba
kaŋ baal hʊ ko lıı.

18 Nala hʋ bee Pɔɔl fa aa kaŋ wɪya kɪ kpa dɔmɔŋ hʋ, sii sɪŋ dɪ ba daga wɪya hʋ ba aa baa dɪ Pɔɔl yaa kyogi. Wɪbɔmɔ
hʋ ŋ kɛ fa aa bɪɪna anɪɪ ba sɪ baa dɪ ʋ yaa, ba bɪ basa ba
kɪdɪgɪ buloŋ.
19 Amɛ wɪɪ hʋ ba aa basa yaa wɪkaŋtarɪya rɛ, ba sɪŋ kaŋ
kɪ tarɪ a mʋ kɪ tile ba wɪɪkyʋwalɪ lugo tɪyaŋ abee baal kɪdɪgɪ
aa sʋba ba kɪ yɪrɪ Yesu tɪyaŋ. Akuu Pɔɔl aa kɪ basɪ anɪɪ Yesu
sii sʋʋ tɪyaŋ nɛ, a we ʋ mɪɪbol tɪyaŋ wɪya.
20 Ɲ fa bɪ gyɪŋ ɛɛ hʋ buloŋ ŋ aa sɪ yaa, a gyɪŋ wɪɪ no naasɪ.
Nyɛ rɛ ŋ pɪyɛsɪ Pɔɔl anɪɪ ʋ sɪ laa nyʋwa a mʋ Gyerusalɛm
dɪ ba di ʋ sarɪya doŋ tɪyaŋ?
21 Amɛ Pɔɔl bɪ laa nyʋwa, aŋ sʋla ŋ dɪ ŋ leŋ dɪ ba deŋ ʋ
a kana ʋ mʋ kuworibal hʋ lee, dɪ ʋ di ʋ sarɪya. Ɛɛ rɛ ŋ leŋ
ba kɪ deŋ ʋ. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko na ŋmanɪɪ ŋ sɪ leŋ dɪ ba kana
ʋ mʋ kuworibal hʋ lee dɪ ʋ di ʋ sarɪya.”
22 Ɛɛ rɛ kuwori Agɪrɪpa basɪ tɪya Fɛsitusi anɪɪ ʋ tɪɪ kyo dɪ
ʋ mɛ nɪɪ baal hʋ nyʋwa rɛ. Nyɛ rɛ Fɛsitusi basɪ tɪya ʋ anɪɪ
ʋ kyiye sɪ nɪɪ ʋ wɪbasɪɪ.

Ba kaŋ Pɔɔl mʋ Kuwori Agɪrɪpa bee Bɛɛnisi sɪya

23 Ʊ sɪya aa gballa, Kuwori Agɪrɪpa bee Bɛɛnisi sii mʋ
sarɪya hʋ lidiilii. Ba gyɪ laalɪ ba kuwori gannɪ rɛ, ba sii
ŋmaa kuwori kɪna tɪŋ ba hal, ba mʋ gyʋʋ dɪɪbal hʋ. Ba bee
laalyuwolo nɪhɪyasɪ abee bee hʋ nɪhɪyasɪ buloŋ ko gyʋʋ
hɔŋ dɪya hʋ tɪyaŋ. Ba buloŋ aa hɔnɔ ko teŋ, Fɛsitusi leŋ ba
kaŋ Pɔɔl ko gyʋʋ.
24 Ɛɛ rɛ Fɛsitusi baa, “Kuwori Agɪrɪpa, ɪ bee nala hʋ buloŋ
aa we daha, ma na baal no. Ʊ wɪya rɛ tɪŋ Gyuuma hʋ aa we
daha abee Gyuuma hʋ buloŋ aa lɪɪ Gyerusalɛm, ko kana ŋ
bagɪna tɪyaŋ, a kɪ yaa kyagɪŋsɪ a baa dɪ ʋ bɪ maga dɪ ʋ we
ʋ mɪɪbol tɪyaŋ.
25 Ɲ kɛ bɪ naa wɪɪ hʋ ʋ aa yaa kyogi, a maga dɪ ba kpʋ ʋ.
Amɛ ʋ tɪɪ rɛ sʋla ŋ anɪɪ ʋ sɪ mʋ kuworibal hʋ lee dɪ ʋ di ʋ
sarɪya. Ɲ mɛ yaŋ sɪ leŋ dɪ ʋ mʋ.
26 Amɛ ŋ paalɪ bɪ kyaasɪ gyɪŋ wɪɪ hʋ buloŋ ŋ aa sɪ sabɪ
tɪya kuworibal hʋ baal no wɪya. Ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ kana ʋ ko ma
lee dɪ ma mɛ nɪɪ ʋ nyʋwa. Ɪ kuwori Agɪrɪpa lee rɛ ŋ yaŋ
paalɪ kana ʋ ko. Ɲ bɪɪna anɪɪ dɪ ɪ mɛ gyʋʋ wɪɪ no tɪyaŋ, ɪ
sɪ wuwo na wɪɪ dɪ ŋ wuwo sabɪ teŋ tɪya kuworibal hʋ.
27 Ɲ kɛ lee, ʋ bɪ yaa ŋmanɪɪ abee ŋ aa sɪ leŋ dɪ ba kaŋ nal
a lɪɪ nɪtɔdɪya tɪyaŋ a mʋ kuworibal hʋ lee, ka dɪ ŋ bɪ wuwo
daga wɪɪ buloŋ ʋ aa yaa kyogi.”

26

Pɔɔl basɪ wɪya dɪ ʋ laa ʋ tɪɪ Kuwori Agɪrɪpa sɪya tɪyaŋ

1 Nyɛ rɛ Kuwori Agırıpa bası tıya Pɔɔl a baa, “Ŋmanıı we
doŋ nɛ anıı ı aa sı wuwo bası wıya a laa ı tıı.” Ɛɛ rɛ Pɔɔl
kaŋ ʋ noŋ gye, aŋ baa,
2 “Kuwori Agırıpa, wıya hʋ ŋ aa bı yaa, ba aa rɛ Gyuuma
baa dı ŋ yaa rɛ. Ɛɛwıya, ŋ sı baa dı ŋ nyuu sʋma rɛ gyınaŋ,
ŋ aa sı wuwo bası wıya ı sıya tıyaŋ a laa ŋ tıı,
3 beewıya ı kɛ paalı gyıŋ Gyuuma lesiri buloŋ nɛ abee ba
wıkaŋtarıya buloŋ. Ŋ yaŋ aa sʋla ı rɛ dı ı di kenyiri aŋ
gyegili nıı ŋ nyʋwa.
4 Gyuuma buloŋ gyıŋ ɛɛ hʋ ŋ aa kıya rɛ a lıı ŋ haŋbiri
tıyaŋ buloŋ. Ba gyıŋ ɛɛ ŋ gyogo aa kıya rɛ, a lıı saŋa hʋ
ŋ aa yaa biibiye ŋ bee tıyaŋ, abee saŋa hʋ buloŋ ŋ aa we
Gyerusalɛm tıyaŋ.
5 Dı ba aa rɛ fa sı laa nyʋwa bası wıtıı, ba tıı gyıma rɛ
anıı piilii hʋ tıyaŋ buloŋ, Farasiima paati hʋ tıyaŋ nɛ ŋ we.
Paati no nala rɛ fa aa tıŋ á wıkyʋwal ŋmanıı hʋ abee wıtıı
a te nıkaalıya hʋ buloŋ.
6 Ka lagılagı no, ba leŋ ŋ sıŋ daha rɛ dı ba di ŋ sarıya
akuu ŋ aa kaŋ bayıyɛla abee wıı hʋ Wıısı aa wee nyʋwa dı
ʋ sı yaa tıya á naabaala wıya.
7 Ŋ kuwo kpıyana, á Iziral tımma dimbeye fi abee balıya
hʋ buloŋ laa di rɛ anıı Wıısı sı yaa wıı no tıya ma. Ɛɛ rɛ tıŋ
á yaa sıfıyaŋ a kı kyʋwalı Wıısı wııhaa bee tebine buloŋ.
Ŋ mɛ aa laa wıya no dı wıya rɛ tıŋ, Gyuuma baa dı ŋ kyogo
rɛ, aŋ kı bası ŋ wıya gɛɛ.
8 Bee rɛ tıŋ ma kıdıgı buloŋ bı sı wuwo laa di anıı Wıısı
sı kyisi nala hʋ aa sʋba dı ba sii sʋʋ tıyaŋ?
9 Ŋ mɛ tıı fa laa di rɛ anıı ʋ maga dı ŋ yaa wıı hʋ buloŋ
ŋ aa sı wuwo yaa rɛ a kyogi Yesu aa lıı Nazarɛti feŋ.
10 Ɛɛ rɛ ŋ yaa Gyerusalɛm tıyaŋ. Gyuuma wııkyʋwal
sılaala nıhıyası fa tıya ŋ ŋmanıı rɛ, ŋ kası Wıısı nala yʋga
a tɔ dıya tıyaŋ. Dı ba aa rɛ fa ko kı kyɛ dı ba kpʋ ba mɛ, ŋ
aa laa nyʋwa rɛ ba kpʋ ba.
11 Ŋ vala dɔgısı ba rɛ yʋga Gyuuma wııkyʋwaldıısı buloŋ
tıyaŋ, a kı lʋga dı ba bası baa ba bıl bı laa Yesu Krisita wıya
di. Ŋ baaŋ gyı siye rɛ kıŋkaŋ ba nyuu tıyaŋ. Ŋ paalı kile ba
lugo mʋ tɔnı hʋ badɔmɔŋ aa tuwo Gyuuma paalʋʋ tıyaŋ, a
dɔgısı ba doŋ tıyaŋ mɛ.”

Pɔɔl daga ɛɛ aa yaa ʋ ko laa Yesu wıya di
Kpambısı 9.1-19; 22.6-16

12 “Wıı no tıı wıya, ŋ gyı sii mʋ Gyuuma wııkyʋwal
sılaala nıhıyası lee rɛ, ba tıya ŋ ŋmanıı dı ŋ mʋ Damaasiku.
13 Ŋ kuwo kpıyana, ŋ aa mʋ ŋmanıı hʋ tıyaŋ nɛ, anıı
wııhaa keserige saŋa gɛɛ, ŋ na pʋlʋŋ dı ʋ lıı wıısınyuu a

kyaanı we ŋ bee nala hʋ fa aa val tıyaŋ. Ʋ gyı kyaana te wııpɔsıı.
14 Ɛɛ rɛ á buloŋ tuu tele taŋha. Ka ŋ nıı nal taal dı ʋ bası kı tıya ŋ Hiiburu taal tıyaŋ a baa, ‘Sɔɔl, Sɔɔl! Bee rɛ tıŋ ı kı dɔgısı ŋ nyɛ? Ɪ tıı rɛ ı kı lɔlɔ. Ɪ kıı gɛɛ rɛ anıı gbuŋgbogo ba aa kaŋ we ŋmaŋ, ka ʋ bı laa nyʋwa dı ʋ vala, aŋ kı lɔlɔ ʋ tıı gɛɛ.’
15 Ɛɛ rɛ ŋ pıyɛsı, ‘Aŋnɛ rɛ, Tıına?’ Ɛɛ rɛ Tıına hʋ baa, ‘Mıyaŋ Yesu rɛ, nal hʋ ı aa tıŋ naası kı dɔgısı hʋ.
16 Amɛ sii sıŋ. Ɲ kaŋ ŋ tıı ko daga ı rɛ, dı ŋ lıı ı, dı ı tʋŋ tʋma kı tıya ŋ, a yaa ŋ daŋsıya tıına, a bası kı tıya nala, ı aa naa ŋ nyɛ gyınaŋ, abee wıya hʋ ŋ aa sı maakyiye kpa daga ı.
17 Ɲ sı tıma ı, dı ı mʋ Iziral tımma lee abee nala hʋ aa bı yaa Gyuuma buloŋ lee. Dı ba aa rɛ ko kı dɔgısı ı, ŋ sı laa ı ta ba nosi tıyaŋ.
18 Ɲ sı tıma ı dı ı mʋ leŋ dı ba sıya suri, a kaŋ ba dı ba bırımı lıı bilhuu tıyaŋ a ko gyʋʋ pʋlʋŋ tıyaŋ, a leŋ dı ba lıı Sıtaanı nosi tıyaŋ a ko Wıısı lee. Dı ba aa rɛ yaa gɛɛ, aŋ laa ŋ wıya di, Wıısı sı kpa ba wıbɔmɔ buloŋ kyɛ ba, ka dı ba wuwo na lee nala hʋ Wıısı aa lıya tıyaŋ.” ’

Pɔɔl bası ʋ tʋma wıya

19 “Ɛɛ wıya kuwori, ŋ bı vıya taal hʋ aa lıı wıısınyuu.
20 Doŋ nɛ ŋ piili bası Wıısı wıya Damaasiku tıyaŋ abee Gyerusalɛm tıyaŋ abee Gyudıya paalʋʋ buloŋ tıyaŋ, abee nala hʋ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ mɛ. Ɲ bası tıya ba rɛ dı ba bırımı lıı ba wıbɔmɔ tıyaŋ aŋ tıŋ Wıısı, aŋ kı yaa wıya hʋ aa daga anıı ba kɔnı bırıma lıı ba wıbɔmɔ tıyaŋ nɛ.
21 Wıı no wıya rɛ tıŋ Gyuuma kana ŋ Wııkyʋwaldıya hʋ tıyaŋ a kı kyɛ dı ba kpʋ ŋ gɛɛ.
22 Amɛ abee gyınaŋ buloŋ Wıısı ha aa pɛ ŋ tıyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ wuwo sıŋ daha a kı bası wıya no buloŋ ŋ aa yaa daŋsıya, a kı tıya ma, ma nıbala abee ma nıbiisi buloŋ. Wıı no ŋ aa bası nyɛ, ʋ tııtıı rɛ Wıısı tıŋdaala abee Moosi buloŋ fa bası anıı ʋ kɔnı sı yaa.
23 Nala no fa basa rɛ anıı Krisita hʋ sı na tʋwara, a sʋba, aŋ laa sıya sii sʋʋ tıyaŋ nala hʋ buloŋ aa sʋba tıyaŋ. A bıl baa dı Krisita no tıyaŋ nɛ Gyuuma abee nala hʋ aa bı yaa Gyuuma buloŋ sı tıŋa a na Wıısı kyaanʋʋ hʋ aa sı laa ba ta.”
24 Pɔɔl aa bası wıya dı laa ʋ tıı gɛɛ, Fɛsitusi nɔsı ʋ, aŋ bası tıya ʋ baa, “Pɔɔl, ı aa yaarı rɛ dʋ? Ɪ wıgyʋŋ kıŋkaŋ hʋ rɛ leŋ ı kı yaarı gɛɛ.”
25 Nyɛ rɛ Pɔɔl baa, “Ɲ kuwo kpıyana, ŋ kɛ paalı bee yaarı. Wıtıı rɛ ŋ kı bası.

26 Kuwori Agırıpa, ı gyıŋ wıya no buloŋ tıyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ wuwo kı bası ba abee nyuduwo gɛɛ. Ŋ gyıma rɛ anıı wıya no buloŋ tıyaŋ wıı buloŋ tuwo ı aa bı gyıma, beewıya wıya no aa yaa kıdıgı buloŋ bı yaa wıfaŋıı.
27 Kuwori Agırıpa, ı laa Wıısı tıŋdaala hʋ wıbasıya dı rɛ? Ŋ gyıma anıı ı laa di rɛ."
28 Ɛɛ rɛ kuwori Agırıpa pıyɛsı Pɔɔl a baa, "Ɪ liise anıı lagılagıbiye no ı teŋ sı wuwo leŋ dı ŋ laa Yesu wıya di a kı tıŋa ʋ koo?"
29 Ɛɛ rɛ Pɔɔl baa, "Dı lagılagıbiye no rɛ, koo dı lagılagıbiye no daa, ŋ kɛ wıısʋlıı rɛ yaa dı ı bee nıkaalıya hʋ buloŋ aa gyegile kı nıı ŋ taal no gyınaŋ, dı ma ko laa Yesu wıya di anıı ŋ aa laa ʋ wıya di gɛɛ. Amɛ ŋ bee sʋla Wıısı dı ba kaŋ ma kɛ we kyɔrʋmɔ tıyaŋ anıı mıyaŋ nyɛ."
30 Pɔɔl aa bası wıya no ko teŋ, ɛɛ rɛ ba paalʋʋ Kuwori hʋ abee Roma nıhıyawʋ hʋ aa deŋ paalʋʋ hʋ abee Bɛɛnisi abee nala hʋ buloŋ fa aa hɔnɔ sii dı ba mʋ.
31 Ba aa lıı lıgyalıı ko teŋ, ba bası kı tıya dɔmɔŋ a baa, "Baal no bı kyogo wıı buloŋ a maga dı ba kpʋ ʋ koo dı ba kana ʋ tɔ dıya tıyaŋ."
32 Ɛɛ rɛ Kuwori Agırıpa bası tıya Fɛsitusi a baa, "Dı baal no fa bı sʋla ŋmanıı anıı ʋ sı mʋ kuworibal hʋ lee dı ʋ di ʋ sarıya rɛ, ŋ kɛ fa aa baa ı kpa ʋ ta rɛ."

27

Ba kaŋ Pɔɔl mʋʋ Roma

1 Nyɛ rɛ ba vʋʋlı dı á gyʋʋ nııduworiboro a mʋ Itali paalʋʋ. Ɛɛ rɛ ba kpa Pɔɔl bee nıtɔdıya nala hʋ badɔmɔŋ a we laalyuwolo nıhıyawʋ kıdıgı ba aa yırı Gyulıyɔsı noŋ tıyaŋ. Gyulıyɔsı fa yaa nıhıyawʋ rɛ Roma paalʋʋ kuworibal hʋ laalyuwolo tıyaŋ.
2 Á mʋ gyʋʋ nııduworiboribal kıdıgı aa lıı Adıramıtıyam, dı ʋ mɛ yaŋ kı yaa siri dı ʋ mʋ tɔnı hʋ aa we mpʋwɔnʋʋ hʋ nyʋwa Esıya paalʋʋ tıyaŋ. Baal kıdıgı mɛ rɛ fa we á tıyaŋ ba kı yırı Arisitaakusi. Ʋ fa lıı Tesaloniika aa we Masidooniya paalʋʋ tıyaŋ nɛ.
3 Ʋ sıgballıya rɛ á mʋ pele tɔɔ kıdıgı ba kı yırı Siidɔŋ. Gyulıyɔsı fa kaŋ bɔnyɛ bee Pɔɔl lɛ weliŋ, a tıya ʋ ŋmanıı ʋ mʋ kı na ʋ kyaŋsı, dı ʋ rɛ aa kyɛ kıŋ, dı ʋ kyaŋsı hʋ wuwo pɛ ʋ tıyaŋ abee haŋ kıŋ hʋ.
4 Doŋ nɛ á bıl sii, a kpa á ŋmanıı kı mʋ. Á aa mʋʋ hʋ tıyaŋ nɛ, dı puwo luro lıı lee hʋ á sıya fa aa kyaasa. Ɛɛ rɛ á mııgı mʋ tıŋ tɔɔ kıdıgı nıı aa golo baŋ kyeme, ba kı yırı Saapʋrɔsı, a tıŋ logiŋ hʋ puwo aa tuwo a ko baŋ.

5 Nyɛ rɛ á kpala tɪŋ Silisɪya abee Pamfilɪya paalʊʊ nyʊwa,
a mʊ pele lee kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Maara, a we Liisɪya paalʊʊ
tɪyaŋ.
6 Doŋ tɪyaŋ nɛ laalyuwolo nɪhɪyawʊ hʊ na
nɪɪduworiboribal kɪdɪgɪ mɛ dɪ ʊ lɪɪ Alizaŋdiriya a kɪ
mʊ Itali. Ʊ leŋ á gyʊʊ ʊ.
7 Á fɪyɛlɪ sɪya duwori gɛɛ rɛ deŋdeŋ kyɛgyamaa, a na
tʊwara kɪŋkaŋ, aŋ yaŋ na ko kpaga tɔɔ kɪdɪgɪ ba kɪ yɪrɪ
Kinidusi. Puwo hʊ gyɪ bɪ laa di á tɪŋ doŋ. Nyɛ rɛ á bɪl
kpala tɪŋ tɔɔ kɪdɪgɪ nɪɪ aa golo baŋ kyeme, ba kɪ yɪrɪ Kireti,
a ko pele lee kɪdɪgɪ ba kɪ yɪrɪ Salmooni, a kpala tɪŋ tɔɔ hʊ
logiŋ puwo aa tuwo.
8 Á aa kpala tɪŋ nɪɪ hʊ nyʊwa gɛɛ, a naa tʊwara rɛ weliŋ
aŋ na ko sɪŋ lee kɪdɪgɪ ba kɪ yɪrɪ Nɪɪduworiborisi Lɪsɪŋwelii.
Doŋ fa kpaga tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Laasɪya rɛ.
9 Á hɔŋ doŋ nɛ a pɪɪsɪ mʊhʊ, Gyuuma kyɛbal hʊ ba aa kpa
pʊsɪ lɪɪ wɪɪsʊlɪɪ tɪya Wɪɪsɪ dɪ ʊ kpa ba wɪbɔmɔ kyɛ ba hʊ
ko parɪ baŋ. Haŋ saŋa hʊ mɛ nɪɪ duworii aa hayɛ rɛ weliŋ.
Ɛɛ rɛ Pɔɔl basɪ wɪya kyagɪlɪ ba a baa,
10 “Ŋ naabalɪya, ŋ naa anɪɪ á ŋmanɪɪ hʊ valɪɪ sɪ kperi
ma. Ma leŋ dɪ á hɔŋ daha. Dɪ ámaa rɛ baa á sɪ mʊ, á
nɪɪduworiboro hʊ bee á kyʊgɪsɪ hʊ buloŋ sɪ kyogi, ka dɪ á
badɔmɔŋ mɛ sʊba.”
11 Amɛ laalyuwolo nɪhɪyawʊ hʊ fa bɪ gyegile nɪɪ Pɔɔl
nyʊwa hʊ, aŋ gyegili nɪɪ nɪɪduworiboro hʊ nɪhɪyawʊ abee
nɪɪduworiboro hʊ tɪɪna nyʊwa.
12 Nyɛ rɛ ba baa dɪ lee hʊ bɪ weliye abee ba aa sɪ we
doŋ yʊʊ no tɪyaŋ. Ba gyeniŋ buloŋ fa kyo dɪ ba gyʊʊ
nɪɪduworiboro hʊ rɛ, a ta kɪ lʊga dɪ ba wuwo mʊ pele tɔɔ
kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Finiisi a we doŋ yʊʊ hʊ tɪyaŋ. Finiisi
fa yaa nɪɪduworiborisi lɪsɪnɪɪ rɛ a we Kiriti paalʊʊ tɪyaŋ.
Nɪɪduworiborisi lɪsɪnɪɪ no fa yaa fuwobal goloŋ nɛ a kyaasɪ
wɪɪpɔsɪɪ noduu dɪɪlaŋ abee wɪɪgyʊʊyɪ nogɔbɔ dɪɪlaŋ.

Puwo luro fuwobal hʊ tɪyaŋ

13 Nyɛ rɛ puwo fʊʊfʊʊbiye kɪdɪgɪ luri a lɪɪ wɪɪpɔsɪɪ noduu
dɪɪlaŋ. Nala hʊ kɛ fa bɪɪna anɪɪ ba sɪ na ŋmanɪɪ a vala anɪɪ
gɛɛ ba fa aa liisi ba tɪsɪ tɪyaŋ nɛ. Nyɛ rɛ ba kaŋ hɔgɪbal hʊ ba
aa kaŋ kyaga nɪɪduworiboro hʊ sɪgɪ, a lɪɪ we nɪɪduworiboro
hʊ tɪyaŋ aŋ duwori kpala ko tɪŋ Kiriti bee nyʊwa gɛɛ baŋ.
14 Ʊ gyɪ bɪ pɪɪsa ka puwoduwo kɪdɪgɪ marɪ luri, a lɪɪ
wɪɪpɔsɪɪ abee wɪɪpɔsɪɪ nogɔbɔ dɪɪlaŋ paga. Taŋha hʊ nɪɪ
aa golo baŋ kyeme hʊ dɪɪlaŋ nɛ ʊ lɪɪ kɪ ko.
15 Ʊ ko ŋmaa nɪɪduworiboro hʊ, amɛ á fa bɪ wuwo dɪ á
kyaasɪ lee hʊ dɪɪlaŋ puwo hʊ aa lɪɪ kɪ ko. Á mɛ bɪl bɪ wuwo

dı á yaa wıı buloŋ, ɛɛ rɛ á leŋ puwo hʊ kaŋ nııduworiboro hʊ kı mʊ lee hʊ ʊ aa dɔŋ kı mʊ.
16 Ɛɛ rɛ á tıŋ bee kıdıgı ba aa yırı Kawʊda, doŋ mɛ buloŋ
nɛ nıı fa gol a ko baŋ kyeme. Doŋ puwo kɛ fa siyese
mʊhʊ rɛ. Doŋ tıyaŋ mɛ, á gyı naa tʊwara rɛ kıŋkaŋ aŋ
na wuwo kaŋ nııduworiboribiye hʊ á fa aa kpaa vʊwa
nııduworiboribal hʊ hal.
17 Ɛɛ rɛ ba tarı nııduworiboribiye hʊ ko gyʊʊ
nııduworiboribal hʊ tıyaŋ a kaŋ ŋması vʊwa ʊ
mal nııduworiboribal hʊ tıyaŋ kpaŋkpaŋ, aŋ vʊwa
nııduworiboribal hʊ mɛ dı ʊ ta ko yɔrımı. Kambıŋ fa
kaŋ ba rɛ, beewıya ba kɛ fa bıına anıı nııduworiboro hʊ
sı yı taŋha Libiya mpʊwɔnʊʊ hʊ nyʊwa tıyaŋ nɛ, beewıya
doŋ nıı bı luŋiye. Nyɛ rɛ ba kaŋ ganni hʊ ba fa aa kaŋ
vʊwa nııduworiboro hʊ nyuu puri ta ba tuu, aŋ leŋ puwo
hʊ kaŋ nııduworiboro hʊ kı vala.
18 Puwo hʊ gyı faası dɔŋ nɛ weliŋ. Ɛɛ rɛ ʊ sıgballıya ba
piili kuwoni kyʊgısı hʊ aa we nııduworiboro hʊ tıyaŋ a
yuwo kı ta.
19 Ʊ sıya bıl aa gballa, ba kuwoni nııduworiboro hʊ tıı
kına badɔmɔŋ mɛ a yuwo ta.
20 Á gyı naa kyɛgyamaa rɛ dı wıısı bı pɔsɔ, kyıŋwʊlıya
mɛ bı lıya. Ka puwo hʊ mɛ ha marı kı dɔŋ kıŋkaŋ. Ɛɛ hʊ
puwo hʊ gyı aa marı kı dɔŋ hʊ, á gyı bıl bı liise anıı á sı
waa.
21 Nala hʊ gyı pıısa dı ba bı dii kına. Ɛɛ rɛ Pɔɔl bası tıya
ba a baa, “Ŋ naabalıya, ʊ fa maga dı ma gyegili nıı ŋ nyʊwa
hʊ rɛ. Dı mamaa rɛ fa gyegile nıı ŋ nyʊwa, dı á fa hɔŋ Kiriti
tıyaŋ, á kına no buloŋ aa kyogo nyɛ, ba fa bı sı kyogi. Kına
hʊ mɛ buloŋ aa nyʊgısa mɛ fa bı sı nyʊgısı.
22 Amɛ ŋ aa sʊl ma, ma kaŋ ma tıı aŋ kaŋ bembii mɛ. Á
nııduworiboro hʊ dʊŋ nɛ sı kyogi, amɛ ma kɛ kıdıgı buloŋ
bı sı sʊba.
23 Wıısı hʊ aa tıŋa ŋ, ŋ mɛ kı kyʊwalı ʊ, ʊ malıka dıya
ko ŋ lee rɛ tebine,
24 a bası tıya ŋ a baa, ‘Pɔɔl, ta leŋ dı kambıŋ kana ı. Ɪ sı
mʊ sıŋ kuworibal hʊ sıya tıyaŋ. Wıısı sı kuu ı wıya a leŋ ı
bee nala hʊ buloŋ aa we nııduworiboro hʊ tıyaŋ buloŋ kaŋ
mııbol.’
25 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, ma kaŋ ma tıı aŋ leŋ dı ma
bembiye deye. Ŋ laa Wıısı di rɛ anıı ʊ sı yaa wıı hʊ buloŋ
ʊ aa baa ʊ sı yaa.
26 Amɛ puwo no sı yigi ma mʊ ta taŋha biye kıdıgı nıı aa
golo ko baŋ tıyaŋ.”
27 Puwo hʊ kaŋ ma vala gɛɛ rɛ á kyɛyɛ fi abee banaa
Adiriya mpʊwɔnʊʊ hʊ tıyaŋ. Kyɛɛ fi bee banaa hʊ kyɛɛ

tebine, aniı tekere gɛɛ, nala hʋ aa duwori boro hʋ kɛ fa liise aniı á aa mʋ dogimo nyʋwa rɛ.

28 Ɛɛ rɛ ba kpa kɪŋ we nɪı hʋ tɪyaŋ dɪ ba magɪsɪ na nɪı hʋ luŋiŋ. Ba na dɪ ʋ luŋiye a maga naaŋsɪınyʋwa kɔɔ abee mɔlɪya. Mʋhʋ pɛ, ba bɪl magɪsɪ, a na dɪ ʋ yaa naaŋsɪınyʋwa mɔllɪ banaa abee fi.

29 Kambɪŋ fa kaŋ ba rɛ anıı ba aa sɪ mʋ ŋmaa bʋyɪ wɪya. Ɛɛ rɛ ba kuwoni hɔgɪnɪ hʋ ba aa kaŋ kyaga nııduworiboro hʋ sɪgɪ. Ba banaa rɛ ba kuwoni nııduworiboro hʋ hal a kyaga ʋ sɪgɪ, aŋ kɪ sʋla Wıısɪ dɪ sɪya gballɪ dɪ ba na pʋlʋŋ.

30 Ɛɛ rɛ nala hʋ fa aa duwori boro hʋ lıı kɪ kyɛ dɪ ba fá, aŋ vɪya nɪkaalɪya hʋ bee boro hʋ ta. Ba lıı nııduworiboribiye hʋ a we nɪı hʋ tɪyaŋ, a fugo kɪ yaa gɛɛ anıı ba aa kyɛ dɪ ba lıı hɔgɪnɪ hʋ ba aa kaŋ kyaga nııduworiboribal hʋ sɪya rɛ.

31 Ɛɛ rɛ Pɔɔl basɪ tɪya laalyuwolo nɪhɪyawʋ hʋ abee laalyuwolo hʋ a baa, “Dɪ nala hʋ aa duwori boro hʋ ko lıı nııduworiboro hʋ tɪyaŋ, ma kɪdɪgɪ buloŋ mɛ bɪ sɪ waa.”

32 Pɔɔl aa basɪ gɛɛ, laalyuwolo hʋ keri ŋmasɪ hʋ ba fa aa kaŋ vʋwa nııduworiboribiye hʋ a leŋ nɪı hʋ kpa ʋ kɪ mʋ.

33 Sɪya aa ko kpaga gballıı, Pɔɔl sʋla nala hʋ buloŋ aa we boro hʋ tɪyaŋ dɪ ba di kɪna, aŋ baa, “Ma kyɛyɛ fi abee banaa rɛ nyɛ dɪ ma bɪ dii kɪŋ buloŋ, aŋ kyɪla hɔŋ.

34 Ɛɛwɪya, ŋ aa sʋla ma rɛ dɪ ma di kɪna. Dɪ mamaa rɛ dii kɪna, ma sɪ kaŋ dee a wuwo laa ma tɪı a kaŋ mɪıbol. Wɪı buloŋ bɪ sɪ yaa ma kɪdɪgɪ buloŋ.”

35 Pɔɔl aa basɪ gɛɛ ko teŋ, ʋ kpa paanʋʋ, a kyʋwalɪ Wıısɪ ba buloŋ sɪya tɪyaŋ aŋ lɔgɔ kɪ kyaŋ.

36 Nyɛ rɛ ba buloŋ kaŋ ba tɪı aŋ di kɪdiiliye hʋ.

37 Á nala hʋ buloŋ fa aa we boro hʋ tɪyaŋ fa yaa kɔɔsɪbalɪya abee mɔllɪboto abee fi abee badʋ rɛ (276).

38 Ba buloŋ aa dii kɪna hʋ vɔgɔ, ba kuwoni mɪya hʋ fa aa we nııduworiboro hʋ tɪyaŋ a ta, ka dɪ boro hʋ fʋŋɪsɪ.

Nııduworiboribal hʋ wara

39 Ʋ sɪgballɪya, á ko pele dogimo ka nala hʋ aa duwori boro hʋ bɪ gyɪŋ lee hʋ buloŋ ba aa wee. Ba na nıı-goloŋ kɪdɪgɪ, ka nɪı hʋ mɛ aa we doŋ bɪ gyalɪya, ka nɪı hʋ mɛ buloŋ bɪ luŋiye. Ba fa bɪına ba sɪ wuwo kaŋ nııduworiboro hʋ lıı nɪı hʋ nyʋwa rɛ.

40 Nyɛ rɛ ba keri hɔgɪbala hʋ buloŋ ba fa aa kaŋ kyaga boro hʋ a lo we nɪı hʋ tɪyaŋ. Ba kaŋ ŋmasɪ hʋ mɛ ba fa aa kaŋ kɪ vʋwa kuunyiŋdaabiisi hʋ ba aa kaŋ kɪ kuwosi boro hʋ mɛ puri. Ba bɪl marɪ kaŋ gannɪ hʋ mɛ ba aa kaŋ vʋwa boro hʋ sɪya tɪyaŋ ta ba gyɪŋ vʋwa, dɪ puwo wuwo kaŋ nııduworiboro hʋ vala mʋ nɪı hʋ nyʋwa.

41 Amɛ boro hʋ fa fáá mʋ gyʋʋ bumbugulo badɔmɔŋ nɪɪ
aa kulo biŋ tɪyaŋ nɛ ʋ sɪya mʋʋrɪ gyʋʋ, ʋ bɪ wuwo dɪ ʋ
vala, aŋ ka puwobal hʋ leŋ nɪɪyigil ko ŋmaa boro hʋ hal
warɪ tala tala.
42 Nyɛ rɛ laalyuwolo hʋ vʋʋlɪ dɪ ba kpʋ nɪtɔdɪya nala hʋ
buloŋ, dɪ ba kɪdɪgɪ buloŋ ta ko duwori kyol fá nyʋgɪsɪ.
43 Amɛ laalyuwolo nɪhɪyawʋ hʋ fa bee kyɛ dɪ ba kpʋ Pɔɔl.
Ɛɛ rɛ ʋ basɪ tɪya ba baa dɪ ba ta yaa gɛɛ. Aŋ baa dɪ nala
hʋ buloŋ aa we boro hʋ tɪyaŋ a gyɪŋ nɪɪ duworii, dɪ ba laa
sɪya gyaa tuu duwori mʋ nɪɪ hʋ nyʋwa,
44 aŋka dɪ nɪkaalɪya hʋ mɛ tuu paa daaboriye hʋ bee
daawarɪya hʋ, dɪ a mɛ kaŋ duwori kyol. Nyɛ rɛ á buloŋ
yaa a lɪɪ nɪɪ hʋ nyʋwa abee laaŋfɪya.

28

Wɪɪ hʋ aa puu Pɔɔl Mɔlta tɪyaŋ

1 Á aa wuwo lɪɪ nɪɪ hʋ nyʋwa abee laaŋfɪya gɛɛ, nala hʋ
aa we doŋ basɪ tɪya ma anɪɪ paalʋʋ hʋ feŋ nɛ yaa Mɔlta.
Nɪɪ fa gol taŋha hʋ buloŋ nɛ ko baŋ kyeme.
2 Nala hʋ gyɪ kaŋ ma weliŋ nɛ doŋ tɪyaŋ, a pɛ á tɪyaŋ
kɪŋkaŋ. Á gyɪ aa we doŋ tɪyaŋ gɛɛ rɛ, duwoŋ gyɪ piili kɪ
nɪɪ. Lee buloŋ gyɪ fɪyɛlɪ kɪŋkaŋ. Ɛɛ rɛ ba gyɪ we diŋ tɪya
ma, á kɪ wiyeni.
3 Pɔɔl mʋ paa daasɪ a ko we diŋ hʋ tɪyaŋ, dɪ dʋŋ we daasɪ
hʋ tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ nʋŋ kaŋ dʋŋ hʋ, ʋ ko lɪɪ a dʋŋ-pɔ Pɔɔl noŋ
tɪyaŋ.
4 Nala hʋ aa we doŋ na dɪ dʋŋ hʋ dʋŋ-pɔ Pɔɔl noŋ tɪyaŋ
gɛɛ, ba basɪ kɪ tɪya dɔmɔŋ a baa, "Ʋ kɪɪ nɪɪ baal no yaa
nɪkpʋʋl lɛ. Ʋ wuwo lɪɪ nɪɪ hʋ tɪyaŋ nɛ aŋ ha kaŋ mɪɪbol,
amɛ ʋ wɪbɔmɔ rɛ ha aa dɪ ʋ gɛɛ."
5 Ɛɛ rɛ Pɔɔl kaŋ dʋŋ hʋ pigisi ta, ʋ tele diŋ hʋ tɪyaŋ, amɛ
dʋŋ hʋ aa dʋma ʋ gɛɛ, ʋ bɪ yaa ʋ wɪɪ buloŋ.
6 Ba gyɪ aa gyegile rɛ dɪ ba na, dʋŋ hʋ aa dʋŋ Pɔɔl gɛɛ dɪ
doŋ fa sɪ ŋmala, koo dɪ Pɔɔl fa sɪ lɪɪ tele a sʋba ba sii tɪyaŋ.
Ba gyegili lɔlɔ, aŋ mɪɪgɪ baa dɪ Pɔɔl yaa tɔdʋŋ nɛ.
7 Bee hʋ kuwori feŋ nɛ fa yaa Pubiliyɔsɪ. Ʋ bagɪsɪ mɛ fa
kpaga doŋ nɛ. Ʋ mɛ gyɪ kaŋ ma nɪhɔrɪ weliŋ kyɛyɛ boto, ʋ
dɪya tɪyaŋ.
8 Dɪ Kuwori hʋ kuwo mɛ fa aa wɪɪlɪ, a pɪŋ dɪya tɪyaŋ.
Fɪyɛlʋʋ abee hamɔlʋŋ nɛ fa kana ʋ. Ɛɛ rɛ Pɔɔl gyʋʋ na ʋ
dɪya tɪyaŋ a kpa ʋ nosi dɔbɔ ʋ tɪyaŋ a kyʋwalɪ Wɪɪsɪ tɪya
ʋ, ʋ na laaŋfɪya.
9 Pɔɔl fa aa yaa gɛɛ, wɪɪla tɪmma hʋ buloŋ fa aa we doŋ
ko Pɔɔl lee rɛ ʋ tɪɪbɪ ba buloŋ, ba na laaŋfɪya.

10 Ba gyı tıya ma bɔnyɛ kına rɛ yʊga. Saŋa hʊ tıyaŋ á aa kyɛ dı á sii gyʊʊ nııduworiboro a duwori kyol mʊ, ba kpa kına hʊ buloŋ á aa kyɛ a we boro hʊ tıyaŋ dı á kaŋ vala ŋmanıı hʊ.

Pɔɔl lıı Mɔlta tıyaŋ a mʊ Roma

11 Á gyı we doŋ nɛ peŋsi boto aŋ na sii lıı gyʊʊ nııduworiboro kıdıgı aa lıı Alizaŋdiriya. Nııduworiboro no feŋ nɛ fa yaa Tɔdʊŋ-daalıyanı. Boro no gyı sıŋ Mɔlta fuwo hʊ nyʊwa tıyaŋ nɛ, a lıı yʊʊ saŋa a mʊ pele puwo saŋa.

12 Á aa mʊʊ hʊ tıyaŋ nɛ, á mʊ pele tɔɔ kıdıgı ba kı yırı Siraakusi, a hɔŋ doŋ kyɛyɛ boto.

13 Á bıl sii lıı doŋ a mʊ gyʊʊ nııduworiboro, a duwori mʊ tɔɔ kıdıgı ba kı yırı Riigyiyɔm. Ʊ sıya aa gballa, puwo bıl piili kı dɔŋ, a lıı wııpɔsıı noduu dıılaŋ. Ʊ kyɛyɛ balıya kyɛɛ rɛ á ko pele tɔɔ kıdıgı ba kı yırı Putiyoli.

14 Á gyı na Krisitabiisi badɔmɔŋ nɛ doŋ. Ba baa dı á hɔŋ ba lee kyɛyɛ bapɛ. Ɛɛ rɛ á hɔŋ. Nyɛ rɛ á vala pıŋ ŋmanıı tıyaŋ gɛɛ, a mʊ pele Roma.

15 Á nımmabalıya hʊ aa laa Yesu wıya di Roma tıyaŋ nıı á wıya anıı á aa ko rɛ. Ba ko kyeŋ ma libolii tıyaŋ. Ba badɔmɔŋ gyı kyeŋ ma Apiya Yɔbɔ hʊ tıyaŋ nɛ. Ka ba badɔmɔŋ mɛ kyeŋ ma lee hʊ ba aa yırı Dıısı boto nıhʊwala aa pıŋ doŋ. Pɔɔl aa naa ba, ʊ teŋ buloŋ gyı pollo rɛ, ʊ kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ.

Pɔɔl we Roma tıyaŋ

16 Á aa mʊʊ pele Roma, ba tıya Pɔɔl ŋmanıı rɛ dı ʊ kı gyʊʊ ʊ dʊŋ dıya, ka ba leŋ laalyuwolo hʊ kıdıgı kı deŋ ʊ.

17 Ʊ kyɛyɛ boto kyɛɛ, Pɔɔl yırı Gyuuma nıhıyası aa we bee hʊ tıyaŋ ba ko laŋŋı. Ba aa laŋŋa gɛɛ rɛ ʊ bası tıya ba a baa, “Ŋ naabalıya Iziral tımma, ŋ bı yaa wıı buloŋ kyogi á nala. Ŋ bı kyogo á naabaala sıŋsı mɛ. Ka ba kana ŋ tɔ dıya tıyaŋ Gyerusalɛm tıyaŋ, a bıl kpa ŋ we Roma tımma mɛ nosi tıyaŋ.

18 Nyɛ rɛ Roma tımma di ŋ sarıya, a na dı ŋ bı kyogo wıı buloŋ a maga dı ba kpʊ ŋ. Ɛɛwıya, ba fa kı kyɛ dı ba kpa ŋ ta.

19 Amɛ Gyuuma hʊ gyı bı laa dı ba kpa ŋ ta. Ɛɛ rɛ ŋ bıl wıı lɔlɔ aŋ sʊla ŋmanıı dı ba kana ŋ ko kuworibal hʊ lee dı ʊ di ŋ sarıya. Amɛ ŋ kɛ bı kaŋ wıbɔŋ buloŋ dı ŋ bası a mʊ kı tile ŋ tıı nala tıyaŋ.

20 Nyɛ rɛ tıŋ ŋ baa ŋ sı na ma dı á bası wıya gɛɛ. Nal hʊ wıya Iziral tımma aa kaŋ bayıyɛla anıı ʊ sı ko, ʊ wıya rɛ tıŋ ba kaŋ kyɔrʊmɔ no vʊwa ŋ nyɛ.”

21 Pɔɔl aa basɪ gɛɛ, ba basɪ tɪya ʊ a baa, “Á bɪ laa teŋ buloŋ
a lɪɪ Gyudɪya paalʊʊ a mʊ kɪ tile ɪ tɪyaŋ. Á nɪmmabalɪya
kɪdɪgɪ mɛ bɪ lɪɪ doŋ ko a basɪ ɪ wɪbɔŋ.
22 Amɛ á gyɪma anɪɪ lee kɛ buloŋ nala aa kɪ basɪ wɪbɔmɔ
rɛ a mʊ kɪ tile paati hʊ tɪyaŋ ɪ aa wee. Ɛɛ rɛ tɪŋ á kɪ kyɛ dɪ
á gyɪŋ wɪɪ hʊ ɪ aa kana.”
23 Ɛɛ rɛ ba tɪya Pɔɔl kyɛɛ. Kyɛɛ hʊ aa ko pele, nala yʊga
sii ko lee hʊ Pɔɔl aa gyʊʊ. A yaŋ piili ʊ kyɪkyʊwala buloŋ a
kaŋ kɪ mʊ ʊ dɪdaana, Pɔɔl basɪ Wɪɪsɪ koro hʊ wɪya gɛɛ rɛ
a tɪya nala abee sɪfɪyasɪ. Ʊ gyɪ kpaa wɪya hʊ Moosi aa bine
abee wɪya hʊ Wɪɪsɪ tɪŋdaala aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ, a
daga nala hʊ anɪɪ Yesu Krisita wɪya hʊ ʊ aa basɪ yaa wɪtɪɪ
rɛ. Aŋ kɪ lʊga dɪ ba laa wɪya hʊ di.
24 Nala hʊ aa nɪɪ wɪya hʊ ʊ aa basɪ, ba badɔmɔŋ laa di,
ka ba badɔmɔŋ mɛ bɪ laa di.
25 Amɛ wɪdɪgɪ rɛ Pɔɔl gyɪ ko basɪ, nyʊʊtaaduwo gyʊʊ ba,
ba sii pɪsa. Wɪɪ hʊ ʊ gyɪ aa basa rɛ nyɛ. Ʊ baa, “Wɪya hʊ
Wɪɪsɪ Wiyese Welii hʊ aa tɪŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya tɪyaŋ a
basɪ tɪya ma naabaala hʊ yaa wɪtɪɪ rɛ.
26 Ʊ fa basɪ baa,
‘Mʊ nala no lee a basɪ tɪya ba baa, Ma sɪ gyegili nɪɪ wɪya
abee sɪfɪyasɪ, aŋ bɪ sɪ gyɪŋ ba memiye. Ma sɪ kyirigi
ma sɪya aŋ bɪ sɪ na kɪŋ buloŋ mɛ,
27 beewɪya nala no nyuni deye rɛ kɪŋkaŋ, ka ba tɔ ba dɪgɪna
mɛ dɪ ba ta nɪɪ wɪɪ buloŋ. Ba kaŋ ba sɪya mɛ tɔ rɛ dɪ
ba ta na kɪŋ buloŋ. Wɪɪsɪ baa dɪ gɛɛ fa daa, ba sɪya
fa sɪ kɪ na, dɪ ba dɪgɪna mɛ fa kɪ nɪɪ wɪya. Ba hakɪllɪ
mɛ fa sɪ kɪ gyɪŋ wɪya memiye. Ɛɛ rɛ fa sɪ leŋ dɪ ba
mɪɪgɪ ko tɪŋa ŋ, dɪ ŋ leŋ dɪ ba na laaŋfɪya.” ’
28 Nyɛ rɛ Pɔɔl bɪl basɪ tɪya ba a baa, “Ma yaŋ gyɪma anɪɪ
Wɪɪsɪ tɪŋ ʊ tɪŋdaala rɛ dɪ ba mʊ basɪ wɪya hʊ aa daga gɛɛ
hʊ Wɪɪsɪ aa laa nala kɪ ta, a tɪya nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma
mɛ. Ba kɛ sɪ gyegili nɪɪ.”
29 (Ʊ aa basɪ wɪɪ no, Gyuuma hʊ kpa mʊ, a kaŋ wɪɪ hʊ kɪ
kpa dɔmɔŋ.)
30 Pɔɔl gyɪ hɔŋ Roma tɪyaŋ nɛ bɪsɪ balɪya, a laa dɪya kɪ
gyʊʊ, aŋ kɪ tuŋ. Nal buloŋ aa ko ko dɪ ʊ na ʊ, ʊ aa kaŋ ʊ
tɪɪna weliŋ nɛ.
31 Ʊ gyɪ basɪ Wɪɪsɪ koro hʊ wɪya kɪ tɪya nala rɛ, a kɪ daga
á Tɪɪna Yesu Krisita wɪya mɛ abee nyuduwo. Ka nal buloŋ
mɛ bɪ tɔɔ ʊ ŋmanɪɪ dɪ ʊ ta basɪ Yesu wɪya doŋ.

TEŊ HƱ PƆƆL AA SABA TIYA ROMA TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl aa yaa Yesu Krisita tƱŋtƱnnı rɛ sabı teŋ no
a kı tıya mamaa Roma tımma. Wıısı rɛ yırı ŋ dı ŋ yaa ʊ
kpambıya aŋ bıl lıı ŋ dı ŋ bası ʊ wıweliye hʊ a kı tıya nala.
2 Ba saba Wıısı Teŋ tıyaŋ nɛ anıı Wıısı gyı tıŋ ʊ tıŋdaala
tıyaŋ nɛ faafaa buloŋ, a we nyʊwa wıweliye no wıya.
3 Ʊ biye á Tıına Yesu Krisita wıya rɛ wıweliye no kı daga.
Yesu nihuwobiŋlıŋ tıyaŋ, ʊ gyı lıı Kuwori Deviti doho tıyaŋ
nɛ.
4 Amɛ ʊ aa lıı Wıısı lee a yaa tıpʊlʊŋ tıına lugo tıyaŋ kɛ,
Wıısı gyı kpa ʊ debal lɛ a kyisi ʊ sʊʊ tıyaŋ, a daga anıı ʊ
yaa ʊ biye rɛ.
5 Ʊ tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a lıı ma abee bɔnyɛ, a leŋ á yaa
ʊ kpambısı a bası ʊ wıweliye hʊ kı tıya dʊnıya nala buloŋ
dı ba laa ʊ wıya di, a kı tıŋa ʊ nyʊwa dı ʊ feŋ yırı.
6 Mamaa Roma tımma hʊ mɛ Wıısı aa yıra ma ko yaa
Yesu Krisita nala, ma mɛ pɛɛ nala no tıyaŋ nɛ.
7 Ɛɛwıya, ŋ sabı teŋ no kı tıya ma nala hʊ buloŋ Wıısı aa
kyo, a yırı ma, ma yaa ʊ nala Roma tıyaŋ nɛ. Á kuwo Wıısı
abee á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ abee ba fıyɛlʊʊ sı we ma
lee.

Pɔɔl kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ

8 Ka dı ŋ na bası wıı buloŋ, ŋ tıŋ Yesu Krisita tıyaŋ nɛ a kı
kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ ma buloŋ wıya, beewıya dʊnıya
nala buloŋ aa nıı gɛɛ hʊ ma aa laa Wıısı wıya di rɛ.
9 Wıısı hʊ ŋ aa tıŋ abee ŋ tıdıgı, a kı bası ʊ Biye wıweliye
hʊ, ʊ rɛ yaa ŋ daŋsıya tıına anıı saŋa kɛ buloŋ dı mıyaŋ
nɛ ko kı kyʊwalı ʊ, ŋ aa kı liisi ma wıya rɛ.
10 Ŋ aa sʊla ʊ rɛ anıı dı ʊ ko yaa ʊ kyɛrı, nyɛ kɛ ʊ leŋ dı
ŋ na ŋmanıı a ko na ma.
11 Ŋ kyɛrı rɛ yaa dı ŋ ko na ma a pɛ ma tıyaŋ abee Wıısı
Wiyesi Welii hʊ bɔnyɛ kına, dı ɛɛ wuwo leŋ dı ma marı sıŋ
weliŋ ma Wıısı laadii tıyaŋ.
12 Wıı hʊ ŋ aa bası memii rɛ nyɛ: Dı mıyaŋ nɛ ko ma lee
ŋ Wıısı laadii sı leŋ dı ma tenni polli, dı ma Wıısı laadii
mɛ leŋ dı ŋ teŋ mɛ polli.
13 Ŋ naabalıya, ŋ aa kyɛ dı ma gyıma rɛ anıı ŋ aa lʊgı rɛ
weliŋ dı ŋ ko na ma, amɛ ŋ ŋmanıı rɛ aa bee lıı sıı. Ŋ kyo
dı ŋ naa nala a lıı ma doŋ tıyaŋ mɛ rɛ dı ba ko tıŋ Wıısı,
anıı ŋ aa yaa gɛɛ ma dɔŋtıŋsı hʊ aa bı yaa Gyuuma leye
badɔmɔŋ tıyaŋ.

14 Beewıya ʊ yaa fılıı rɛ dı ŋ bası Wıısı wıweliye hʊ a tıya nala irıŋ buloŋ: Sısuri tımma abee nıgʊrısı, wıgyʊnna
abee bambugo.
15 Nyɛ rɛ tıŋ ʊ yaa ŋ sıfıyası, dı ŋ bası Wıısı Wıweliye hʊ
a tıya ma nala hʊ aa we Roma tıyaŋ mɛ.
16 Wıısı wıweliye hʊ basıı bı yaa ŋ hıısı, beewıya ŋ gyıma
anıı ba aa rɛ yaa Wıısı dee ʊ aa kpaa kı laa nala hʊ buloŋ
aa laa ba di. Gyuuma rɛ sı laa sıya dı nala hʊ aa bı yaa
Gyuuma mɛ kı tıŋa.
17 Wıısı wıweliye hʊ rɛ daga gɛɛ Wıısı aa leŋ nala wuwo
yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ. Ba daga anıı dı nala hʊ aa
laa Wıısı di rɛ wuwo sıŋ ba laadii tıyaŋ a mʊ teŋ, ba sı yaa
tıpʊlʊŋ tımma Wıısı sıya tıyaŋ. Ba sabı nyɛ rɛ Wıısı teŋ
tıyaŋ a baa,

"Tıpʊlʊŋ tıına Wıısı laadii rɛ sı leŋ dı ʊ kaŋ mııbol aa bı
kaŋ tenii."

Nal buloŋ kaŋ wıkyogii rɛ Wıısı sıya tıyaŋ

18 Wıısı aa we wıısıbee tıyaŋ daga anıı ʊ naa baaŋ
nıbɔmɔ abee nala hʊ aa bee tıŋ ʊ nyʊwa nyuu tıyaŋ nɛ,
beewıya ba wıyaabɔmɔ nyagı Wıısı wıtıı hʊ biŋ nɛ.
19 Wıısı naa baaŋ ba nyuu tıyaŋ nɛ, beewıya wıya hʊ
buloŋ aa maga dı ba gyıma a mʊ kı tile Wıısı tıyaŋ, ba bı
yaa wıfaŋıya. Wıısı tıı kaŋ ba polli tıya ba rɛ.
20 A lıı dʊnıya piili tıyaŋ buloŋ, Wıısı wıya badɔmɔŋ we
doŋ nɛ nihuwobisi bee na abee ba sii. Wıya no rɛ yaa Wıısı
dee hʊ aa bı kaŋ tenii, abee ʊ kıılʊŋ hʊ aa daga nıı ʊ yaa
Wıısı rɛ. Abee á bee na wıya no bee a sıı nyɛ buloŋ, ka á aa
wuwo deŋ Wıısı kımarıya tıyaŋ nɛ a gyıŋ ba sıı. Ɛɛwıya,
nal kıdıgı buloŋ bı sı wuwo baa dı ʊ kɛ fa bı gyıŋ Wıısı
wıya.
21 Ba gyıma anıı Wıısı we doŋ nɛ, amɛ ba bı kpa ʊ
gyırıma kı tıya ʊ anıı ʊ yaa Wıısı rɛ, a bee kyʊwalı ʊ
aŋgyʊwasʊ mɛ. Amɛ wıfɔgısı dʊŋ nɛ ba kı bıını ba hakıllı
tıyaŋ. Bambugi-hakıllı rɛ ba kana, a kı kpa Wıısı ɛɛ hʊ aa
bı kpa ŋmanıı.
22 Ba aa baa dı ba yaa wıgyʊnna rɛ, aŋ yaa bambugo.
23 Ba fa maga dı ba kı kyʊwalı Wıısı hʊ aa bee sʊba rɛ,
ka ba vıya aŋ mııgı marı kına aa kıı nihuwobisi aa sʊbı,
koo kına aa kıı digibiisi koo pʊsı koo kına aa tuuri taŋha,
a kı kpaarı ba.
24 Ɛɛwıya, Wıısı leŋ ba wıya tıya ba rɛ, ba kı yaa bisiŋ
wıya hʊ ba tıı hakıllı aa kyo, a kı yaa hıısı wıya bee dɔmɔŋ.
25 Ba vıya Wıısı wıtıı hʊ rɛ aŋ mııgı laa wınyıyɛl di, a
mııgı kpa ba tıı tıya kına Wıısı aa mara a kı kpaarı ba, aŋ

vıya Nal hʊ tıı aa marı kına hʊ kyʊwalıı. Ʊ rɛ maga dı á kı dannı ʊ a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ. Amı.

26 Ba aa yaa wıya no wıya, Wıısı leŋ ba ta rɛ ba kı yaa wılaama abee hıısı wıya hʊ ba aa kyo. Haana aa vıya ba bee baala aa sı pıŋ nɛ, aŋ kı pıŋ ba hadɔŋtıŋsı.

27 Ɛɛ tıı rɛ baala mɛ aa vıya haana kyɛyı anıı Wıısı aa daga gɛɛ, aŋ mııgı hiini kı kyɛ ba badɔŋtıŋsı, a kı yaa hıısı wıya bee dɔmɔŋ. Ba aa yaa bisiŋ wıya no, dɔgısıı hʊ aa maga, ʊ rɛ ba yırı kı we ba tıı tıyaŋ gɛɛ.

28 Nala no aa bı laa nyʊwa dı ba kpa Wıısı wıtıı hʊ ba aa gyıma a we ba hakıllı tıyaŋ wıya, Wıısı mɛ leŋ ba ta rɛ dı ba kı tıŋ ba tıbııŋbɔmɔ hʊ tıyaŋ, a kı yaa wıya hʊ aa bı maga.

29 Ɛɛ rɛ tıŋ ba kı yaa wıbɔmɔ kɛ iriŋ buloŋ. Ba bɔŋsı bı kyalla, ba aa kaŋ tıbala, a kaŋ gyogibɔŋlɔrını mɛ. Ba tısı aa kı hɔllı nala rɛ, ba kı kpʊ nala, a kı kaa kaası. Ba aa kı mʊrı nala rɛ, a kı yaa nala teŋbeeli wıya. Ba aa kı bası nala wıya rɛ,

30 a kı kyogi dɔmɔŋ fene mɛ. Ba haası Wıısı rɛ, a yaa nyuduwo tımma mɛ. Ba aa kı daga ba tıı rɛ, a kı bigisi ba tıı. Ba aa kyɛ ŋmaŋsı rɛ ba aa sı tıŋa a marı kı yaa wıbɔmɔ, a bee tıŋ ba kuwoma abee ba nımma nyʊʊsı.

31 Ba wuwo hıısı rɛ weliŋ, a bı kaŋ wıtıı mɛ. Ba bı kyo nala, a bee fá nala sikii mɛ.

32 Ba gyıma anıı Wıısı baa dı nala hʊ aa yaa wıya no bı sı kaŋ mııbol, aŋ ka ba ha vıya aŋ kı yaa. Aŋ ha aa pɛ kı we nala hʊ aa yaa wıya no iriŋ mɛ nyuni, dı ba marı kı yaa.

2

Wıısı sı di nal buloŋ sarıya

1 Ɪ nal hʊ aa kpa kyogisi kı tıya ı dɔŋtıına, ı tıı mɛ bı lıı wıı tıyaŋ. Dı ı rɛ yaŋ ko kpa kyogisi kı tıya ı dɔŋtıına, gyıma weliŋ anıı ı tıı rɛ ı kpa kyogisi kı tıya gɛɛ, beewıya wıya hʊ ı aa baa dı ı dɔŋtıına hʊ yaa ı kpa kyogisi kı tıya ʊ gɛɛ, ba tıı bee ba nyuu rɛ ı mɛ kı yaa.

2 Á gyıma anıı dı Wıısı rɛ ko dı nala hʊ aa yaa wıya no iriŋ sarıya a kpa kyogisi tıya ba, ʊ yaa maga rɛ.

3 Dı ı nihuwobiŋ mɛ rɛ yaŋ aa di nala sarıya a kpa kyogisi kı tıya ba, aŋ mɛ ha we haŋ wıya hʊ tıı bee ba nyuu tıyaŋ kı yaa, ı bıına anıı ı kɛ sı wuwo fá nyʊgısı dı Wıısı ta di ı sarıya rɛ koo?

4 Koo ʊ kıı gɛɛ anıı ı aa deŋ bɔnyɛ hʊ abee kenyiri hʊ Wıısı aa kana beel-ı waasʊ? Ʊ maga dı ı gyıma rɛ anıı wıı hʊ aa tıŋ Wıısı kaŋ bɔnyɛ beel-ı rɛ yaa dı ɛɛ wuwo leŋ dı ı bırımı lıı wıbɔmɔ tıyaŋ?

5 Amɛ ı bembii deye rɛ kıŋkaŋ, ı bı vʊwa dı ı bırımı lıı ı wıbɔmɔ tıyaŋ. Ɛɛwıya, dɔgısıı hʊ Wıısı aa sı dɔgısı ı kıŋkaŋ kyɛɛ hʊ ʊ aa sı kpa baaŋ abee wıtıı a di dʊnıya nala sarıya ba wıbɔmɔ wıya, Ɪ leŋ ʊ marı yʊga kı pɛ rɛ.

6 Beewıya nal buloŋ wıyaalıya tuno aa maga gɛɛ rɛ Wıısı sı kpa tıya ʊ.

7 Nala badɔmɔŋ we doŋ a kaŋ mala bee wıweliye yayı, beewıya ba aa kı kyɛ dı ba kaŋ yohuŋ abee feŋ abee mııbol aa bı kaŋ tenii rɛ Wıısı sıya tıyaŋ. Nala no rɛ Wıısı sı kpa mııbol aa bı kaŋ tenii tıya.

8 Amɛ nala badɔmɔŋ mɛ we doŋ, a kyıla ba dʊŋ wıya, a vıya wıtıı hʊ ŋmanıı tıŋıı, aŋ kı tıŋ wıbɔmɔ tıyaŋ. Nala no nyuu tıyaŋ nɛ Wıısı baaŋ sı sii kıŋkaŋ, dı ba na tʊwara bee tıkyogi kıŋkaŋ.

9 Nal kɛ buloŋ aa yaa wıbɔmɔ, ʊ tıına sı na tʊwara kıŋkaŋ. Gyuuma rɛ sı laasıya dı nala hʊ aa bı yaa Gyuuma mɛ kı tıŋa.

10 Amɛ nala hʊ buloŋ aa yaa wıweliye, ba sı na yohuŋ abee feŋ abee laaŋfıya Wıısı lee. Gyuuma rɛ sı laasıya dı nala hʊ aa bı yaa Gyuuma mɛ kı tıŋa.

11 Beewıya, Wıısı bee lugisi nala ʊ sarıya dii tıyaŋ.

12 Nala hʊ aa bı yaa Gyuuma bı gyıŋ Wıısı mırısı hʊ Moosi gyı aa saba tıya Gyuuma. Ɛɛwıya dı ba aa rɛ ko kı yaa wıbɔmɔ, mırısı hʊ daa Wıısı sı kpa di ba sarıya, amɛ abee gɛɛ buloŋ dɔgısıı hʊ ba aa sı na rɛ yaa sʊʊ aa bı kaŋ tenii. Amɛ dı Gyuuma kɛ rɛ ko kı yaa wıbɔmɔ, haŋ mırısı hʊ tıı rɛ Wıısı sı kpa di ba sarıya beewıya ba kɛ gyıŋ ba rɛ.

13 Mırısı nıyı dʊŋ bı sı wuwo leŋ dı nal yaa tıpʊlʊŋ tıına Wıısı sıya tıyaŋ. Amɛ nala hʊ aa tıŋ mırısı hʊ mʊ su, ba aa rɛ Wıısı sı leŋ dı ba yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ.

14 Abee nala hʊ aa bı yaa Gyuuma aa bı gyıŋ mırısı hʊ Moosi aa saba buloŋ, dı ba hakıllı rɛ ko daga ba dı ba yaa wıya mırısı no aa daga, ɛɛ daga nıı mırısı hʊ we ba hakıllı tıyaŋ nɛ gɛɛ, abee ba aa bı gyıŋ mırısı no buloŋ.

15 Ba wıyaalıya daga anıı wıya hʊ mırısı hʊ aa daga we ba tısı tıyaŋ nɛ. Ba hakıllı mɛ daga anıı mırısı no we ba tısı tıyaŋ nɛ, beewıya, dı ba aa rɛ ko yaa wıbɔŋ koo wıwelii, ba aa gyıma rɛ ba hakıllı tıyaŋ.

16 Ɛɛwıya, Wıısı Wıweliye hʊ ŋ aa bası daga anıı nyɛ rɛ ba sı kıı kyɛɛ hʊ Wıısı aa sı kaŋ nala wıfaŋıya buloŋ ko lıı pʊlʊŋ a tıŋ Yesu Krisita tıyaŋ a di ba sarıya.

17 Ka Ɪ mɛ, Ɪ nal aa baa dı ı yaa Gyuu rɛ, a kpa ı wıı buloŋ we Wıısı mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ tıyaŋ, a kı daga ı tıı anıı ı gyıŋ Wıısı weliŋ nɛ.

18 I baa dı ı gyıŋ wıya hʊ Wıısı aa kyɛ dı ı kı yaa rɛ,
beewıya mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ daga ı wıya hʊ aa
kpaa ŋmanıı rɛ.
19 I baa dı ı rɛ yaa nyʊlıma daatıgıı, a yaa nala hʊ aa we
bilhuu tıyaŋ mɛ kyaanʊʊ.
20 I baa dı ı rɛ yaa nal hʊ aa daga bambugo abee nala aa
bı gyıŋ wıı buloŋ. Beewıya, ı laa di rɛ anıı ı aa gyıŋ Wıısı
mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ wıya, ı gyıŋ wıı buloŋ nɛ, a
gyıŋ wıı hʊ buloŋ aa yaa wıtıı mɛ.
21 I nal hʊ aa daga nala, bee rɛ tıŋ ı bee daga ı tıı kɛ? I
aa daga nala rɛ dı ba ta kı gaa, aŋka ı tıı kɛ kı gaa.
22 I aa baa dı nala ta kı kyɛɛ ba dɔŋtıŋsı haana koo
balama, aŋka ı tıı kɛ kı kyɛɛ nala haana abee nala balama.
I aa baa dı ı haası vʊga marıı rɛ, aŋ mʊ kı gaa kına vʊga
dıısı tıyaŋ.
23 I aa daga ı tıı rɛ anıı ı kɛ gyıŋ Wıısı mırısı hʊ Moosi
aa saba biŋ nɛ, aŋ gʊla kı kyogi mırısı no, a kı we Wıısı
hıısı tıyaŋ.
24 Wıısı teŋ tıyaŋ ba saba rɛ a baa,
“Mamaa Gyuuma rɛ leŋ nala hʊ aa bı yaa Gyuuma kı kyogi
Wıısı feŋ.”
25 Dı mamaa rɛ aa tıŋ Wıısı mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ
kyurrr, ɛɛ kɛ ma pene hʊ kerii kaŋ memii rɛ. Amɛ dı mamaa
rɛ ko bee tıŋ ba, ma fa aa bı keri ma pene rɛ kpıya.
26 Dı nal hʊ aa bı keri ʊ peŋ nɛ aa tıŋ Wıısı mırısı hʊ
Moosi aa saba biŋ kyurrr, Wıısı aa kpa ʊ anıı ʊ keri ʊ peŋ
nɛ.
27 Mamaa Gyuuma, ma gyıŋ mırısı no rɛ beewıya mamaa
rɛ ba sabı ba tıya, ka ma keri ma pene mɛ, amɛ abee gɛɛ
buloŋ ma bee tıŋ mırısı hʊ. Ɛewıya, nala hʊ aa bı keri ba
pene aŋ kı tıŋ mırısı hʊ ba sı maakyiye di ma sarıya a kpa
kyogisi tıya ma.
28 Nyɛ daga anıı wıya ba aa yaa nal teŋbii tıyaŋ daa rɛ aa
leŋ ʊ yaa Gyuu tıı. Ba aa keri ı peŋ mɛ dʊŋ daa daga anıı ı
yaa Gyuu tıı rɛ.
29 Amɛ dı nal yaa Gyuu tıı, ʊ yaa ʊ tıya tıyaŋ wıı rɛ,
ʊ bı yaa wıı ba aa yaa ʊ teŋ tıyaŋ. Ʊ rɛ bıl yaa nal hʊ
Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa kaŋ ʊ hakıla bırımı, ʊ yaa tıpʊlʊŋ
tıına Wıısı sıya tıyaŋ, ʊ bı kıı nıı ʊ aa tıŋ Wıısı mırısı hʊ
Moosi aa saba biŋ nɛ tıŋ. Nal no iriŋ bigisii lıı Wıısı lee rɛ,
nihuwobiŋ lee daa ʊ lıı.

3

1 Ba nyɛ tıyaŋ, dı nal lɛ yaa Gyuu, wıbee rɛ ʊ kpa kpıya
nal hʊ aa bı yaa Gyuu. Gyuu yayı tɔnɔ rɛ yaa bee? Koo peŋ
kerii tɔnɔ rɛ yaa bee?

2 Wɪtɪɪ rɛ Gyuu yayɪ kaŋ tɔnɔ rɛ ŋmanɪɪ buloŋ tɪyaŋ.
Tɔnɔ hʋ aa laasɪya rɛ nyɛ: Gyuuma nosi tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ
gyɪ kpa ʋ wɪya we.
3 Wɪtɪɪ rɛ, ba badɔmɔŋ gyɪ bɪ kaŋ wɪtɪɪ Wɪɪsɪ wɪya hʋ
tɪŋɪɪ tɪyaŋ. Amɛ nyɛ yaŋ sɪ wuwo leŋ dɪ Wɪɪsɪ ta yaa wɪya
hʋ ʋ aa baa ʋ sɪ yaa?
4 Aayɪ, ba mʋra rɛ! Abee nihuwobisi buloŋ aa yaa
wɪnyɪyɛla mɛ, Wɪɪsɪ kɛ kaŋ wɪtɪɪ rɛ. Ba saba Wɪɪsɪ wɪtɪɪ
wɪya rɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a baa,
"Dɪ ɪ ko kɪ basɪ wɪya, nal buloŋ aa na ba yaa wɪtɪɪ rɛ,
dɪ ɪ rɛ dii nal buloŋ sarɪya mɛ, ba aa na nɪɪ ɪ kɪna sʋma rɛ."
5 Amɛ dɪ á wɪbɔmɔ yayɪ rɛ leŋ nala na weliŋ anɪɪ Wɪɪsɪ kɛ
kaŋ wɪtɪɪ rɛ, á sɪ wuwo baa dɪ Wɪɪsɪ bee yaa weliŋ ʋ aa
dɔgɪsɪ ma á wɪbɔmɔ wɪya? (Wɪɪ hʋ nal buloŋ aa sɪ pɪyɛsɪ
rɛ nyɛ:)
6 Aayɪ, ba mʋra rɛ! Beewɪya dɪ Wɪɪsɪ rɛ fa bɪ kaŋ wɪtɪɪ, ɛɛ
rɛ ʋ sɪ yaa a di dʋnɪya nala sarɪya?
7 Ka dɪ ŋ wɪnyɪyɛl lɛ leŋ Wɪɪsɪ wɪtɪɪ kyaasɪ lɪɪ sɪŋ, a daga ʋ
gaŋdarɪ, bee rɛ sɪ tɪŋ dɪ ʋ ha di ŋ sarɪya a kpa kyogisi tɪya
ŋ a baa dɪ ŋ yaa wɪbɔŋyaal lɛ.
8 Dɪ gɛɛ rɛ fa, bee rɛ tɪŋ á fa bɪ sɪ baa dɪ ma leŋ dɪ á kɪ yaa
wɪbɔmɔ, dɪ wɪweliye ko. Nala badɔmɔŋ paalɪ kyogi ŋ feŋ
nɛ anɪɪ ŋ tɪɪ gba basɪ nyɛ rɛ. Kyogisi hʋ aa maga bee nala
no, ʋ rɛ Wɪɪsɪ sɪ kpa tɪya ba.

Nal buloŋ bɪ yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ

9 Dɪ nyɛ rɛ yaŋ, ma bɪɪna anɪɪ á nala hʋ aa yaa Gyuuma
kɛ kpɪya nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma rɛ? Aayɪ, á mɛ bɪ kpɪya
ba. Ŋ laa sɪya leŋ ma gyɪma rɛ anɪɪ Gyuuma abee nala hʋ
aa bɪ yaa Gyuuma buloŋ yaa wɪbɔmɔ yosi rɛ.
10 Ba sabɪ gɛɛ rɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a baa,
"Nal buloŋ bɪ yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, haalɪ
nɪdɪgɪ mɛ.
11 Nal buloŋ tuwo a kaŋ wɪgyʋŋ, nal buloŋ mɛ tuwo a kyo
dɪ ʋ tɪŋ Wɪɪsɪ.
12 Nal buloŋ kpaa hal yɪya Wɪɪsɪ rɛ. Ba buloŋ yaa wɪbɔmɔ
nyʋgɪsɪ gyʋʋ mʋ rɛ.
Nal buloŋ tuwo a kɪ yaa wɪweliye, haalɪ nɪdɪgɪ mɛ.
13 Ba nyʋʋsɪ wɪbasɪya mʋrɪ nala kɪ kpʋ rɛ.
Wɪnyɪyɛ-bɔŋlɔrɪnɪ dʋŋ nɛ we ba nyʋʋsɪ tɪyaŋ
Wɪɪ buloŋ ba aa basɪ kaŋ hʋwoŋ nɛ anɪɪ dʋŋ hʋwoŋ.
14 Ba aa ŋmɪyɛsɪ ŋmɪyɛsɪ-bɔŋlɔrɪnɪ rɛ kɪ tɪya nala.
15 Ba bee yaa gyegye nala kpʋyɪ tɪyaŋ.
16 Dɪ ba aa rɛ ko mʋ lee kɛ buloŋ, kyogisi dʋŋ nɛ ba aa kyogi,
a leŋ nala tɪsɪ kyogi.

17 Ba bɪ sɪ laa nyʊwa yaa wɪɪ buloŋ aa sɪ leŋ dɪ ba bee nala
sʊma.
18 Ba bee fá Wɪɪsɪ mɛ.”

19 Á gyɪma anɪɪ dɪ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ Moosi aa saba biŋ nɛ aa
daga wɪɪ buloŋ mɛ, nala hʊ aa tɪŋ ba rɛ ba daga kɪ tɪya. Ɛɛ
wɪya nal buloŋ bɪl bɪ sɪ wuwo baa dɪ ʊ kɛ bɪ yaa wɪɪ maga
dɪ Wɪɪsɪ dɔgɪsɪ ʊ. Ɛɛ daga anɪɪ dʊnɪya nal buloŋ sarɪya rɛ
Wɪɪsɪ sɪ di.
20 Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo tɪŋ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ Moosi aa saba
biŋ, dɪ ba leŋ dɪ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Wɪɪ
hʊ mɪrɪsɪ no aa yaa buloŋ nɛ dɪ ba leŋ nal buloŋ gyɪma nɪɪ
ʊ yaa wɪbɔŋyaal lɛ.

Ɛɛ Wɪɪsɪ aa leŋ á yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ

21 Amɛ lagɪlagɪ no, Wɪɪsɪ daga ŋmanɪɪ hʊ nala aa sɪ tɪŋa
a wuwo yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ nɛ. Ʊ ŋmanɪɪ hʊ bɪ
lɪɪ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ Moosi aa saba biŋ tɪŋɪɪ tɪyaŋ. Amɛ Wɪɪsɪ
mɪrɪsɪ hʊ Moosi aa saba biŋ abee Wɪɪsɪ tɪŋdaala buloŋ gyɪ
dii ŋmanɪɪ no wɪya daŋsɪya rɛ.
22 Nala Yesu Krisita laadii tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ aa tɪŋa a leŋ dɪ
nala yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ. Nal buloŋ aa laa Yesu
Krisita wɪya di, dɪ ʊ tɪɪna yaa Gyuu koo ʊ bɪ yaa Gyuu, ʊ
rɛ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, beewɪya Wɪɪsɪ kɛ lee
nal buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ.
23 Nal nal buloŋ yaa wɪbɔmɔ rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ á bɪ kaŋ Wɪɪsɪ
gaŋdarɪ hʊ fa aa maga dɪ á kana.
24 Amɛ Wɪɪsɪ tɪɪ bɔnyɛ tɪyaŋ nɛ ʊ tɪŋ Yesu Krisita tɪyaŋ a
laa ma ta a leŋ á yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ. Á bɪ yaa
wɪɪ buloŋ a maga dɪ ʊ yaa nyɛ tɪya ma.
25 Wɪɪsɪ tɪɪ rɛ leŋ Yesu Krisita kpa ʊ mɪɪbol a lɪɪ wɪɪsʊlɪɪ
dɪ Wɪɪsɪ tɪŋ ʊ sʊʊ hʊ tɪyaŋ a kpa á wɪbɔmɔ kyɛ ma. Ɛɛwɪya
nal hʊ buloŋ aa laa Yesu Krisita wɪya di, Wɪɪsɪ aa kpa ʊ
tɪɪna wɪbɔmɔ kyɛ ʊ rɛ. Wɪɪsɪ yaa wɪɪ no rɛ dɪ ʊ daga anɪɪ
ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna rɛ. Faafaa tɪyaŋ, ʊ fa kaŋ kenyiri rɛ a
kpa ʊ nyuŋgolo yɪya nihuwobisi wɪbɔmɔ yayɪ.
26 Amɛ lagɪlagɪ no kɛ, Wɪɪsɪ bɪrɪmɪ ʊ sɪya kyaasɪ á
wɪbɔmɔ rɛ. Nyɛ tɪyaŋ ʊ daga anɪɪ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna rɛ,
aŋ bɪl daga anɪɪ dɪ nal buloŋ nɛ ko laa Yesu wɪya di, ʊ aa
leŋ ʊ tɪɪna yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna rɛ ʊ sɪya tɪyaŋ.

27 Wɪbee rɛ á yaŋ kana, a kɪ daga á tɪɪ? Á bɪ kaŋ wɪɪ
buloŋ, beewɪya mɪrɪsɪ hʊ tɪŋɪɪ daa sɪ leŋ dɪ nal yaa tɪpʊlʊŋ
tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, see ʊ tɪɪna Wɪɪsɪ laadii.
28 Ɛɛwɪya, wɪya hʊ tɪyaŋ á aa sɪna rɛ yaa nal Wɪɪsɪ laadii
rɛ sɪ wuwo leŋ dɪ ʊ tɪɪna yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ,
mɪrɪsɪ hʊ tɪŋɪɪ kɛ daa.

29 Koo ma bɪɪna anɪɪ Wɪɪsɪ yaa Gyuuma dʊŋ Wɪɪsɪ rɛ?
Aayɪ. Ʊ yaa nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma mɛ Wɪɪsɪ rɛ.
30 Wɪɪsɪ yaa Wɪɪdɪgɪ dʊŋ nɛ. Gyuuma abee nala hʊ aa bɪ
yaa Gyuuma buloŋ, ba laadii tɪyaŋ nɛ ʊ aa tɪŋa, a leŋ dɪ ba
yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ.
31 Nyɛ yaŋ daga anɪɪ á laadii leŋ á kpa Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ
Moosi aa saba biŋ ta rɛ koo? Aayɪ, ba mʊra rɛ! Amɛ á
Wɪɪsɪ laadii hʊ rɛ sɪ leŋ dɪ á marɪ gyɪŋ tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ Moosi
aa saba biŋ weliŋ.

4

Abɪraham Wɪɪsɪ laadii

1 Wɪbee rɛ á sɪ basɪ á Gyuuma naabaa Abɪraham lugo
tɪyaŋ? Ʊ mɪɪbol tɪyaŋ, wɪgɛɛma rɛ ʊ na wɪya no á aa basɪ
tɪyaŋ.
2 Dɪ ʊ wɪyaalɪya rɛ fa tɪŋ Wɪɪsɪ leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna ʊ
sɪya tɪyaŋ, ɛɛ kɛ ʊ fa kaŋ wɪɪ ʊ aa sɪ wuwo kpa kɪ daga ʊ
tɪɪ, amɛ Wɪɪsɪ kɛ sɪya tɪyaŋ fa ta daa.
3 Amɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba basa rɛ anɪɪ Abɪraham gyɪ aa
laa Wɪɪsɪ di rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ gyɪ leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna ʊ sɪya
tɪyaŋ.
4 Dɪ nal lɛ tʊŋ tʊma dɪ ba tun-ʊ, tuno hʊ ʊ aa laa bɪ yaa
kyɔgɪta. Ʊ tʊma rɛ a laa.
5 Amɛ dɪ nal lɛ bee deŋ ʊ wɪyaalɪya tɪyaŋ aŋ laa Wɪɪsɪ di
anɪɪ ʊ rɛ aa leŋ wɪbɔŋyaal yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna ʊ sɪya tɪyaŋ, ʊ
tɪɪna laadii no tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ sɪ tɪŋa a leŋ dɪ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ
tɪɪna ʊ sɪya tɪyaŋ.
6 Wɪɪ no rɛ Kuwori Deviti gyɪ basɪ, a daga anɪɪ dɪ Wɪɪsɪ
rɛ leŋ dɪ nal yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna ʊ sɪya tɪyaŋ, aŋ bɪ yaa gɛɛ
akuu tɪɪna wɪyaalɪya wɪya, dɪ ʊ tɪɪna yaa nyusʊŋtɪɪna rɛ.
Nyɛ rɛ Kuwori Deviti basɪ:
7 "Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ wɪyaakyogiye Wɪɪsɪ aa kpaa
kyɛ ba.
Nala hʊ wɪbɔmɔ Wɪɪsɪ bɪl aa bee liisi,
8 Nyusʊŋtɪɪna rɛ yaa nal hʊ Wɪɪsɪ aa bɪ magɪlɪ ʊ wɪbɔmɔ
kɪ biŋ."
9 Nyusʊŋ no wɪya Kuwori Deviti aa basa, ʊ yaa nala hʊ aa
keri ba pene dʊŋ kɪŋ nɛ? Aayɪ, nala hʊ aa bɪ keri ba pene
mɛ pɛɛ rɛ. Á aa kɪ basɪ saŋa buloŋ nɛ anɪɪ Abɪraham Wɪɪsɪ
laadii rɛ gyɪ leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
10 Saŋa bee tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ gyɪ leŋ Abɪraham yaa tɪpʊlʊŋ
tɪɪna no? Haŋ saŋa hʊ tɪyaŋ, dɪ ʊ gyɪ keri ʊ peŋ nɛ koo dɪ
ʊ ha gyɪ bɪ keri ʊ peŋ? Wɪɪsɪ gyɪ aa leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna
gɛɛ dɪ ʊ ha gyɪ bɪ keri ʊ peŋ.
11 Abɪraham peŋ hʊ kerii gyɪ yaa magɪl lɛ, a daga anɪɪ ʊ
aa laa Wɪɪsɪ di rɛ tɪŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ,

dı ʊ ha bı keri ʊ peŋ. Ɛɛ wıya nala hʊ buloŋ aa bı keri ba pene aŋ laa Wıısı di, ʊ leŋ ba mɛ yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ, Abıraham nɛ yaa ba naabaa.

12 Ʊ rɛ yaa nala hʊ aa keri ba pene mɛ naabaa. Amɛ ʊ bı kıı nıı ba aa keri ba pene dʊŋ wıya rɛ tıŋ ʊ yaa ba naabaa. Ba mııbol tıyaŋ, ba laa Wıısı di a pɛ ba pene hʊ kerii tıyaŋ nɛ, anıı á naabaa Abıraham mɛ gyı aa laa Wıısı di aŋ na keri ʊ peŋ gɛɛ.

13 Nyʊwa hʊ Wıısı gyı aa wee tıya Abıraham bee ʊ doho nala anıı ʊ sı kpa dʊnıya buloŋ tıya ba, ʊ bı kıı Abıraham gyı aa tıŋ mırısı hʊ Moosi gyı aa saba biŋ nɛ tıŋ Wıısı gyı we nyʊwa no. Amɛ Abıraham gyı aa laa Wıısı di ka Wıısı leŋ ʊ yaa tıpʊlʊŋ tıına ʊ sıya tıyaŋ nɛ tıŋ ʊ gyı we nyʊwa no.

14 Dı nala hʊ aa tıŋ mırısı hʊ Moosi gyı aa saba biŋ dʊŋ nɛ Wıısı fa we nyʊwa no tıya, ɛɛ kɛ Wıısı laadii fa yaa waasʊ rɛ, ka nyʊwa hʊ Wıısı aa we mɛ fa bee kaŋ tɔnɔ buloŋ.

15 Beewıya Wıısı mırısı hʊ Moosi gyı aa saba biŋ leŋ Wıısı baaŋ kı sii nala nyuu tıyaŋ nɛ. Dı mırısı rɛ fa tuwo, wıkyogiye mɛ fa bee we doŋ.

16 Ɛɛwıya, nyʊwa hʊ Wıısı aa wee, nala laadii tıyaŋ nɛ ʊ sı tıŋa a yaa wıı hʊ wıya ʊ aa wee nyʊwa hʊ, dı ʊ yaa wıı Wıısı aa yaa tıya ma waasʊ ʊ bɔnyɛ tıyaŋ. Nyɛ yaŋ daga anıı Abıraham doho nala buloŋ kɔnı sı na wıı hʊ wıya ʊ aa wee nyʊwa hʊ. Ʊ bı kıı nıı ba nala hʊ aa tıŋ Wıısı mırısı hʊ dʊŋ nɛ ʊ sı yaa wıı no tıya, amɛ abee ba nala hʊ buloŋ aa laa Wıısı di anıı Abıraham gyı aa laa Wıısı di gɛɛ. Beewıya Abıraham nɛ yaa á buloŋ naabaa Wıısı sıya tıyaŋ. Ba bası nyɛ rɛ Wıısı teŋ tıyaŋ abaa,

17 “Ŋ leŋ ı yaa paalʊʊ gyamaa nala kuwo rɛ.”
Wıısı sıya tıyaŋ Abıraham nɛ yaa á buloŋ kuwo. Wıısı hʊ aa wuwo leŋ sʊʊnı mııgı sii sʊʊ tıyaŋ, aŋ bıl wuwo leŋ kına gyı aa tuwo mɛ we doŋ, Wıısı no rɛ Abıraham gyı laa di gɛɛ.

18 Wıı buloŋ gyı tuwo aa sı leŋ dı Abıraham kı yıyɛlı anıı wıı no Wıısı aa baa ʊ sı yaa, kɔnı sı yaa, amɛ ʊ gyı laa Wıısı di rɛ, a ha kı yıyɛlı. Ɛɛwıya, ʊ kɔnı gyı ko yaa paalʊʊ gyamaa nala kuwo rɛ anıı Wıısı gyı aa bası tıya ʊ dı ʊ doho nala sı yʊga anıı kyıŋwʊlıya gɛɛ.

19 Saŋa hʊ tıyaŋ Wıısı gyı aa bası wıı no tıya Abıraham, dı Abıraham gyı yaa nıı bısı kɔɔ rɛ. Ʊ gyı gyıma anıı ʊ hıyasa rɛ, a bıl bı kaŋ dee aa sı wuwo lʊl biye. Ʊ haaŋ Saara mɛ gyı yaa hapırı rɛ, a mɛ hıyası. Abee gɛɛ buloŋ, Abıraham ha gyı laa Wıısı di rɛ.

20 Abıraham gyı bı yaa Wıısı sige nyʊwa hʊ ʊ aa wee tıyaŋ. Amɛ ʊ gyı marı laa Wıısı di rɛ weliŋ, a kı dannı ʊ wıı hʊ ʊ aa sı yaa tıya ʊ wıya.
21 Beewıya ʊ gyı laa Wıısı di rɛ weliŋ, a bee yaa sige mʊhʊ mɛ anıı Wıısı kaŋ dee rɛ ʊ aa sı yaa wıı hʊ wıya ʊ aa wee nyʊwa hʊ.
22 Ʊ gyı aa laa Wıısı di nyɛ rɛ tıŋ Wıısı gyı leŋ ʊ yaa tıpʊlʊŋ tıına ʊ sıya tıyaŋ.
23 Ba aa saba a baa dı Wıısı leŋ ʊ yaa tıpʊlʊŋ tıına ʊ sıya tıyaŋ, Abıraham dʊŋ wıya daa ba sabı gɛɛ.
24 Ba saba gɛɛ á nala hʊ mɛ Wıısı aa sı leŋ dı á yaa tıpʊlʊŋ tımma akuu á aa laa ʊ di wıya rɛ. Wıısı rɛ yaa nal hʊ aa kyisi á Tıına Yesu sʊʊ tıyaŋ.
25 Ʊ leŋ Yesu sʊba á wıbɔmɔ wıya rɛ, a bıl leŋ ʊ sii sʊʊ tıyaŋ mɛ dı á wuwo yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ.

5

Nyɛ kɛ á bee Wıısı mııgı sʊma rɛ

1 Nyɛ kɛ á aa laa Wıısı di, ʊ leŋ á yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ nyɛ, Wıısı tıŋ á Tıına Yesu Krisita tıyaŋ nɛ a leŋ á beel-ʊ mııgı sʊma.
2 Akuu á aa laa Krisita di wıya, ʊ leŋ á gyʊʊ Wıısı lahɔrʊmɔ tıyaŋ nɛ. Lagılagı no á aa gyʊʊ Wıısı lahɔrʊmɔ tıyaŋ nyɛ, á aa gyʊwɔsı rɛ beewıya á kaŋ bayıyɛla rɛ anıı kyɛɛ kıdıgı, Wıısı sı leŋ dı á mɛ kaŋ ʊ gaŋdarı hʊ.
3 Ɛɛ mɛ dʊŋ daa, á aa gyʊwɔsı rɛ akuu tʊwara hʊ á aa naa wıya, beewıya á gyıma anıı tʊwara no sı leŋ dı á kaŋ mala.
4 Dı ámaa rɛ kaŋ mala, ɛɛ rɛ sı leŋ dı Wıısı teŋ fıyɛlı á tıyaŋ. Dı ámaa rɛ gyıma anıı Wıısı teŋ fıyɛla á tıyaŋ, ɛɛ rɛ sı leŋ dı á kaŋ bayıyɛla.
5 Bayıyɛla hʊ á aa kana, á bı sı maakyiye dı hıısı, beewıya Wıısı tıŋ ʊ Wiyesi Welii hʊ ʊ aa kpaa tıya ma tıyaŋ nɛ a kpa ʊ kyori we á tısı tıyaŋ.
6 Beewıya saŋa hʊ á ha fa aa we á wıbɔmɔ tıyaŋ, a bı kaŋ dee á aa sı wuwo lıı á tıı ba tıyaŋ, haŋ saŋa hʊ tıyaŋ nɛ Wıısı biŋ kyɛɛ, a leŋ Krisita ko sʊba á wıya.
7 Ʊ yaa wıduwo rɛ abee nal aa sı laa nyʊwa sʊba nıtıı wıya. Amɛ kapuwo nal kɛ sı laa nyʊwa sʊba nal aa yaa wıweliye wıya.
8 Amɛ Wıısı daga ma anıı ʊ kyo ma rɛ kıŋkaŋ, beewıya saŋa hʊ á ha gyı aa yaa wıbɔŋyaala tıyaŋ nɛ Krisita sʊba á wıya.
9 Krisita aa sʊba a kpa ʊ kyal sası á wıbɔmɔ a leŋ á mııgı yaa tıpʊlʊŋ tımma Wıısı sıya tıyaŋ nyɛ, nyɛ kɛ rɛ gba Wıısı

sı marı kuu Krisita wıya a laa ma ta kyɛɛ hʋ ʋ aa sı na baaŋ dʋnıya nala buloŋ nyuu tıyaŋ dʋnıya kyɛtenii.

10 Á bee Wıısı fa kyogi dɔmɔŋ nɛ. Amɛ Wıısı mııgı leŋ á beel-ʋ yaa sʋma rɛ, akuu ʋ Biye hʋ aa sʋba á wıya nyubaanıŋ. Krisita sʋʋ aa leŋ á mııgı yaa Wıısı kyaŋsı nyɛ, ʋ aa weye nyɛ kɛ rɛ ʋ sı marı laa ma ta dı Wıısı ta dɔgısı ma.

11 Amɛ ɛɛ mɛ dʋŋ daa, Krisita nyubaanıŋ, á tenni fıyɛla Wıısı tıyaŋ nɛ, beewıya ʋ á Tıına Yesu Krisita tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a leŋ á beel-ʋ mııgı sʋma.

Ba kpaa Adama abee Krisita magısı dɔmɔŋ

12 Nıdıgı tıyaŋ nɛ wıbɔmɔ yayı tıŋa a ko gyʋʋ dʋnıya. Wıbɔmɔ yayı mɛ rɛ tıŋ sʋʋ we dʋnıya tıyaŋ, beewıya dʋnıya nala buloŋ aa yaa wıbɔmɔ rɛ tıŋ sʋʋ we dʋnıya buloŋ tıyaŋ.

13 Wıbɔmɔ yayı gyı we dʋnıya tıyaŋ nɛ, ka Wıısı gyı na kpa ʋ mırısı hʋ tıya Moosi, amɛ dı mırısı rɛ tuwo, ba bı magılı wıbɔmɔ mɛ kı biŋ.

14 A lıı á naabaa Adama saŋa hʋ a kaŋ kı ko á naabaa Moosi saŋa hʋ, sʋʋ rɛ gyı laa dʋnıya buloŋ tıŋa, haalı abee nala hʋ gyı aa we doŋ a bı vıya Wıısı nyʋwa anıı Adama gyı aa vıya Wıısı nyʋwa gɛɛ. Adama rɛ gyı yaa nal hʋ aa sı ko daaliiŋ, nal no rɛ yaa Krisita.

15 Amɛ nala no balıya bı yaa kıdıgı, beewıya Wıısı bɔnyɛ wıı hʋ ʋ aa kpaa yaa ma ʋ bee wıı hʋ Adama wıbɔŋ hʋ yayı aa kaŋ ko bı kıı dɔmɔŋ. Ʋ yaa wıtıı rɛ anıı Adama wıbɔŋ hʋ ʋ aa yaa leŋ nala yʋga sʋba rɛ, amɛ Krisita lahɔrʋmɔ tıyaŋ, Wıısı daga ʋ bɔnyɛ tıya nala yʋga rɛ a te gɛɛ.

16 Amɛ Wıısı bɔnyɛ wıı hʋ ʋ aa kpaa yaa ma ʋ bee wıı hʋ Adama wıbɔŋ hʋ aa kaŋ ko dʋnıya kʋla rɛ. Akuu nıdıgı no wıbɔŋ hʋ ʋ aa yaa wıya, Wıısı kpaa kyogisi tıya á buloŋ nɛ. Amɛ nala aa yaa wıbɔmɔ yʋga hal tıyaŋ, Wıısı tıŋ ʋ bɔnyɛ hʋ tıyaŋ nɛ a kpa á wıbɔmɔ kyɛ ma, aŋ leŋ á yaa tıpʋlʋŋ tımma ʋ sıya tıyaŋ.

17 Adama wıbɔŋ hʋ ʋ aa yaa rɛ tıŋ sʋʋ ko laa dʋnıya tıŋa. Amɛ wıı hʋ Yesu Krisita aa yaa tıya ma, ʋ tɔnɔ rɛ tee wıı hʋ Adama wıbɔŋ hʋ aa kaŋ ko. Wıısı tıŋ Yesu tıyaŋ nɛ a fá á sikii yʋga a leŋ á yaa tıpʋlʋŋ tımma ʋ sıya tıyaŋ abee bɔnyɛ. Nala hʋ aa laa Wıısı bɔnyɛ no, ka ʋ fá ba sikii a leŋ ba yaa tıpʋlʋŋ tımma ʋ sıya tıyaŋ, ba sı kaŋ mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii, ka dı ba bee Yesu Krisita dı koro.

18 Ɛɛwıya, nıdıgı wıbɔŋ aa yaŋ wuwo leŋ Wıısı kpa kyogisi tıya nal buloŋ gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ nıdıgı tıpʋlʋŋ wıyaaweliye mɛ wuwo leŋ nal buloŋ yaa tıpʋlʋŋ tıına Wıısı sıya tıyaŋ, a kaŋ mııbol.

19 Nıdıgı aa vıya Wıısı nyʊwa aa leŋ nala yʊga yaa wıbɔŋyaala gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ nıdıgı aa tıŋ Wıısı nyʊwa mɛ sı leŋ dı nala yʊga yaa tıpʊlʊŋ tımma Wıısı sıya tıyaŋ.
20 Wıı hʊ aa tıŋ Wıısı gyı kpa ʊ Mırısı hʊ tıya Moosi rɛ yaa dı ba leŋ nala gyıŋ ba wıbɔmɔ aa yʊga maga gɛɛ. Amɛ saŋa hʊ nala aa ko marı yaa wıbɔmɔ yʊga, haŋ saŋa hʊ rɛ Wıısı mɛ marı daga ʊ bɔnyɛ yʊga á lee.
21 Ɛɛwıya, wıbɔmɔ gyı aa yaŋ tıŋ sʊʊ tıyaŋ a laa dʊnıya tıŋa gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ Wıısı bɔnyɛ mɛ mııgı tıŋ tıpʊlʊŋ hʊ ʊ aa leŋ á kana tıyaŋ a laa dʊnıya tıŋa, dı gɛɛ leŋ á tıŋ á Tıına Yesu Krisita tıyaŋ a kaŋ mııbol hʊ aa bı kaŋ tenii.

6

Krisita rɛ leŋ á mııbol kaŋ tɔnɔ

1 Ba aa kıı nyɛ, wıbee rɛ á yaŋ sı bası? Á marı kı yaa wıbɔmɔ dı Wıısı mɛ marı kı daga ma ʊ bɔnyɛ koo?
2 Aayı, ba mʊra rɛ! Á kpʊʊ wıbɔmɔ yayı ta á tısı tıyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ á yaŋ sı yaa a ha we wıbɔmɔ tıyaŋ kı yaa?
3 Ma buloŋ gyıma anıı ba aa foo ma wııkyʊwalnıı á bee Yesu Krisita yaa kıdıgı wıya, ɛɛ daga anıı á beel-ʊ buloŋ nɛ sʊba gɛɛ.
4 Á wııkyʊwalnıı hʊ foyi kıı gɛɛ anıı á beel-ʊ buloŋ nɛ sʊba, ba kpa ma hogo gɛɛ. Dı gɛɛ leŋ dı á mɛ kaŋ mııbofalıı anıı Wıısı gyı aa kpaa ʊ gaŋdaa dee hʊ a kyisi Krisita sʊʊ tıyaŋ ʊ mııgı kaŋ mııbol gɛɛ.
5 Beewıya, dı á beel-ʊ rɛ sʊba sʊʊdıgı, ɛɛ daga anıı Wıısı sı kyisi ma mɛ sʊʊ tıyaŋ nɛ anıı ʊ gyı aa kyisi ʊ gɛɛ.
6 Á gyıma anıı ba gyı aa kaŋ Krisita kpaası mal daagarıı hʊ nyuu ʊ sʊba gɛɛ, ʊ bee á mııbobınıı hʊ wıkanıya buloŋ nɛ ba gyı kpʊ gɛɛ. Ɛɛ yaa rɛ dı á wıyaabɔmɔ ta bıl kaŋ dee á nyuu tıyaŋ a leŋ dı á bıl yaa wıbɔmɔ yosi.
7 Beewıya dı nal buloŋ nɛ ko sʊba, ʊ foro rɛ, wıbɔmɔ bıl bı kaŋ dee ʊ nyuu tıyaŋ.
8 Ʊ aa kıı gɛɛ anıı á bee Krisita buloŋ aa sʊba wıya, á laa di rɛ anıı á mɛ sı mııgı sii sʊʊ tıyaŋ a we ʊ lee.
9 Á gyıma anıı Wıısı aa yaŋ kyisi Krisita sʊʊ tıyaŋ gɛɛ, ʊ bıl bı sı sʊba, ɛɛ wıya sʊʊ bıl bı kaŋ dee ʊ nyuu tıyaŋ.
10 Sʊʊ hʊ ʊ aa sʊba daga anıı ʊ kpʊʊ wıbɔmɔ yayı ta rɛ, a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ. Ɛɛwıya, mııbol hʊ ʊ aa kana gyınaŋ, Wıısı wıya rɛ ʊ kana ʊ.
11 Ɛɛ tıı rɛ ʊ maga dı ma mɛ kpa ma tıı anıı ma kpʊʊ wıbɔmɔ yayı ta rɛ, aŋ kaŋ mııbofalıya Wıısı wıya, akuu ma bee Yesu Krisita aa yaa kıdıgı wıya.

12 Ɛɛwıya ma ta bıl leŋ dı wıbɔmɔ yayı laa ma teŋbiye no
aa yaa kısʊbıya tıŋa, dı ma kı yaa wıbɔmɔ hʊ ma teŋbiye
aa kyɛ.
13 Ʊ bı maga dı ma kpa ma teŋbiye lee kıdıgı buloŋ we
wıbɔmɔ yayı tıyaŋ. Amɛ ma kpa ma tııma tıya Wıısı anıı
nala ba aa kyise sʊʊ tıyaŋ, ba kaŋ mııbol, a kpa ma teŋbiye
leye buloŋ tıya Wıısı dı ʊ leŋ dı ma kı yaa wıya aa kpaa
ŋmanıı.
14 Ma ta leŋ dı wıbɔmɔ bıl kaŋ dee ma nyuu tıyaŋ,
beewıya mırısı hʊ Moosi aa bine daa ma bıl kı tıŋa, amɛ
Wıısı rɛ aa deŋ ma ʊ bɔnyɛ tıyaŋ dı ma ta kı yaa wıbɔmɔ.
15 Ɛɛ rɛ á yaŋ sı bası? Lagılagı no mırısı hʊ Moosi aa bine
bıl aa bı kaŋ dee á nyuu tıyaŋ, ka Wıısı kı deŋ ma abee ʊ
bɔnyɛ nyɛ, á sı wuwo kuu gɛɛ wıya kı yaa wıbɔmɔ koo?
Aayı, ba mʊra rɛ!
16 Ma bı gyıma anıı dı mamaa rɛ kpaa ma tıı tıya nal, a
kı tıŋa ʊ nyʊwa anıı yosi, ma kɔnı yaa tıına yosi rɛ? Ɛɛ
daga anıı dı mamaa rɛ ko leŋ wıbɔmɔ kaŋ ma yaa yosi, ma
litenii buloŋ nɛ yaa sʊʊ. Amɛ dı mamaa rɛ ko kpa ma tıı
tıya Wıısı, a kı tıŋa ʊ nyʊwa anıı yosi, ʊ sı leŋ dı ma yaa
tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ.
17 Amɛ á aa kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ rɛ, beewıya ma fa
yaa wıbɔmɔ yosi rɛ, ka lagılagı no ma mııgı kı tıŋ Wıısı
wıya hʊ ba aa daga ma abee ma tısı buloŋ nɛ.
18 Wıısı laa ma ta wıbɔmɔ nosi tıyaŋ nɛ, ma mııgı ko yaa
Wıısı yosi, dı ma wuwo kı yaa wıya hʊ aa kpaa ŋmanıı.
19 (Wıya hʊ ma aa gyıma rɛ ŋ kpa bası kı magısı nyɛ,
beewıya, ɛɛ hʊ ma aa kıya, ma wıya memii nıı hayɛ). Ma
fa kaŋ ma tııma bırımı wıbɔmɔ yosi rɛ, a fa yaa bisiŋ wıya
abee tahaa wıya gyʊʊ kı mʊ. Lagılagı no, ɛɛ tıı rɛ ʊ maga
dı ma kaŋ ma tııma bırımı Wıısı yosi, dı gɛɛ leŋ ma wuwo
kı yaa wıya hʊ aa kpaa ŋmanıı a ko yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ
sıya tıyaŋ.

20 Saŋa hʊ ma fa aa yaa wıbɔmɔ yosi hʊ, ma sıya fa tuwo
wıya hʊ aa kpaa ŋmanıı Wıısı sıya tıyaŋ yayı.
21 Wıya hʊ ma fa aa yaa, bekiŋ tɔnɔ rɛ ma na ba tıyaŋ?
Lagılagı no, haŋ wıya hʊ mııgı yaa hıısı rɛ ma lee. Wıya
no litenii buloŋ nɛ yaa sʊʊ.
22 Amɛ lagılagı no, Wıısı laa ma ta rɛ wıbɔmɔ nosi tıyaŋ
ma yaa ʊ yosi. Wıı no tɔnɔ rɛ yaa ma aa sı yaa nıtııma
Wıısı sıya tıyaŋ dı gɛɛ leŋ dı ma kaŋ mııbol hʊ aa bı kaŋ
tenii.
23 Beewıya, wıbɔmɔ yayı tuno rɛ yaa sʊʊ. Amɛ Wıısı
bɔnyɛ kıŋ hʊ ʊ aa tıŋ á Tıına Yesu Krisita tıyaŋ a kpa tıya
ma rɛ yaa mııbol aa bı kaŋ tenii.

7

Mırısı hʋ bıl bı kaŋ dee á nyuu tıyaŋ

1 Ŋ naabalıya, ŋ gyıma anıı ma yaa nala hʋ aa gyıŋ
Wıısı Mırısı hʋ Moosi fa aa saba biŋ nɛ. Ma gyıma anıı
dı nihuwobiŋ buloŋ nɛ we ʋ mııbol tıyaŋ, ʋ yaa fılıı rɛ dı
ʋ kı tıŋ mırısı no.
2 Ma leŋ dı á kpa ʋ magısı anıı haaŋ aa yala bala. Dı haaŋ
nɛ ko yala bala, mıra daga anıı ʋ bıl bı tıŋa ʋ tıı ʋ bala hal
tıyaŋ saŋa hʋ ʋ bala hʋ aa we ʋ mııbol tıyaŋ. Amɛ dı ʋ
bala hʋ rɛ ko sʋba, ɛɛ daga nıı ʋ laa ʋ tıı rɛ haŋ bala yalıı
mıra hʋ tıyaŋ.
3 Ɛɛ wıya dı ʋ bala hʋ rɛ ha we ʋ mııbol tıyaŋ, ka dı ʋ vıya
ʋ aŋ mʋ yala badıma, ba aa yırı ʋ hasɔŋsɔnnı rɛ. Amɛ dı
ʋ bala hʋ rɛ ko sʋba, mıra daga anıı ʋ laa ʋ tıı rɛ. Ɛɛwıya,
dı ʋ rɛ yaŋ mʋ yala badıma mɛ, nal buloŋ bı sı wuwo baa
dı ʋ yaa sɔŋsɔnnı rɛ.
4 Ŋ naabalıya, nyɛ tıı rɛ ʋ kıı ma mɛ lee, beewıya Krisita
aa sʋba gɛɛ daga anıı ma mɛ kpʋʋ mırısı hʋ Moosi aa bine
tıŋıı ta rɛ gɛɛ. Lagılagı no, Krisita, laataal hʋ Wıısı aa kyise
sʋʋ tıyaŋ nɛ tıŋ ma, dı gɛɛ leŋ dı á wuwo kı yaa wıya aa
kaŋ tɔnɔ a tıya Wıısı.
5 Saŋa hʋ á teŋbii wıyaabɔmɔ fa aa kaŋ dee á nyuu tıyaŋ,
Wıısı Mırısı hʋ Moosi fa aa saba biŋ fa leŋ wıbɔmɔ yayı
yʋwaŋ kaŋ ma rɛ, a kaŋ á buloŋ mʋ we sʋʋ bʋwa tıyaŋ.
6 Amɛ lagılagı no, Wıısı laa ma ta wıya hʋ fa aa kaŋ ma
yaa yosi tıyaŋ nɛ akuu á aa kpʋʋ mırısı no tıŋıı ta wıya, dı
á wuwo kı tıŋ ŋmaŋfalıı hʋ Wıısı Wiyesi Welii hʋ aa daga
ma aŋ ta kı tıŋ ŋmaŋbınıı hʋ Wıısı Mırısı hʋ Moosi fa aa
saba biŋ aa daga ma.

Wıısı Mırısı hʋ rɛ aa daga wıı hʋ aa yaa wıbɔŋ

7 Wıbee rɛ á yaŋ sı bası? Á sı wuwo baa dı Wıısı Mırısı
hʋ yaa wıbɔmɔ rɛ koo? Aayı, ba mʋra rɛ! Amɛ Wıısı mırısı
hʋ rɛ leŋ ŋ gyıŋ wıı hʋ aa yaa wıbɔŋ. Dı Wıısı mırısı hʋ
rɛ fa bı baa dı á ta kpaa á hakıllı we nala kına tıyaŋ, ŋ fa
bı sı gyıma anıı gɛɛ yaa wıbɔŋ nɛ.
8 Amɛ mıra no aa we doŋ wıya, wıbɔmɔ tıŋ ʋ tıyaŋ nɛ
a mʋrı ŋ we, ŋ kpa ŋ hakıla we kına iriŋ buloŋ tıyaŋ. Dı
mırısı rɛ fa tuwo, wıbɔmɔ fa yaa wısʋʋnı rɛ.
9 Saŋa hʋ ŋ fa aa bı gyıŋ Wıısı mırısı hʋ ʋ fa kıı gɛɛ anıı
ŋ aa bı kaŋ wıkyogii buloŋ. Amɛ ŋ aa ko gyıŋ mıra no ko
teŋ, ɛɛ tıyaŋ nɛ ŋ yaŋ na anıı ŋ yaa wıbɔŋyaal lɛ, a sʋba
Wıısı sıya tıyaŋ.
10 Ŋ naa anıı mıra hʋ fa aa maga dı ʋ tıya ŋ mııbol, ʋ rɛ
mııgı ko kana ŋ we sʋʋ bʋwaŋ.

11 Mɪra no aa we doŋ wɪya, wɪbɔmɔ tɪŋ ʊ tɪyaŋ nɛ, a mʊrɪ kpʊ ŋ.
12 Ɛɛ nyuniŋ, Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ tɪɪ kɛ bɪ kaŋ wɪbɔŋ buloŋ, ba kɪdɪgɪ buloŋ mɛ bɪ yaa wɪbɔŋ. Ba buloŋ lɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ, a yaa wɪya aa kpaa ŋmanɪɪ, a weliye mɛ.
13 Nyɛ yaŋ daga anɪɪ wɪya hʊ aa yaa wɪweliye rɛ kana ŋ we sʊʊ bʊwaŋ koo? Aayɪ, ɛɛ daa! Wɪbɔmɔ yayɪ rɛ kpʊʊ ŋ. Wɪbɔmɔ tɪŋ wɪya hʊ aa yaa wɪweliye tɪyaŋ nɛ a kpʊ ŋ dɪ á wuwo gyɪŋ gɛɛ wɪbɔmɔ kɔnɪ aa kɪya. Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ rɛ leŋ á marɪ gyɪma anɪɪ wɪbɔmɔ yayɪ lɔrɔ rɛ kɪŋkaŋ.

Lʊgʊ hʊ aa we á tɪsɪ tɪyaŋ

14 Á gyɪma anɪɪ Mɪrɪsɪ hʊ lɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ. Amɛ ŋ kɛ yaa nihuwobiŋ aa sɪ maakyiye sʊba rɛ, a yaa wɪbɔmɔ yoŋ.
15 Ŋ bɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ buloŋ aa kana ŋ kɪ yaa, beewɪya ŋ bee yaa wɪya hʊ ŋ aa kyo dɪ ŋ kɪ yaa, amɛ wɪya hʊ ŋ aa bɪ kyo, ba aa rɛ ŋ kɪ yaa.
16 Ŋ aa yaa wɪya hʊ ŋ aa bɪ kyo nyɛ, ɛɛ daga anɪɪ ŋ laa di anɪɪ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ kpaa ŋmanɪɪ rɛ.
17 Ɛɛwɪya, ba aa kɪɪ nyɛ, ŋ tɪɪ daa aa yaa wɪya no, amɛ bɔŋlɪŋ hʊ aa we ŋ tɪya tɪyaŋ nɛ leŋ ŋ kɪ yaa gɛɛ.
18 Ŋ gyɪma anɪɪ wɪwelii buloŋ tuwo ŋ nihuwobiŋlɪŋ tɪyaŋ. Beewɪya ŋ fa kyo dɪ ŋ kɪ yaa wɪweliye rɛ, aŋ bɪ wuwo kɪ yaa ba.
19 Wɪweliye hʊ ŋ aa kyo dɪ ŋ kɪ yaa, ba daa ŋ kɪ yaa amɛ wɪbɔmɔ hʊ ŋ aa bɪ kyo ŋ kɪ yaa ba aa rɛ ŋ kɪ yaa.
20 Dɪ mɪyaŋ nɛ yaŋ aa yaa wɪya hʊ ŋ aa bɪ kyo, ɛɛ daga anɪɪ ŋ daa aa yaa, amɛ bɔŋlɪŋ hʊ aa we ŋ tɪya tɪyaŋ nɛ leŋ ŋ kɪ yaa ba.
21 Nyɛ kɛ, ŋ naa anɪɪ wɪɪ hʊ aa yaa ŋ nɛ nyɛ: Dɪ mɪyaŋ nɛ ko kɪ kyɛ dɪ ŋ yaa wɪwelii, wɪbɔŋ nɛ ŋ aa mɪɪgɪ kpa yaa.
22 Ŋ tɪya tɪyaŋ, ŋ kyo Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ rɛ, a kyo dɪ ŋ kɪ tɪŋ ba mɛ.
23 Amɛ ŋ naa anɪɪ wɪdʊma rɛ mɪɪgɪ we ŋ tɪyaŋ, a kana ŋ kɪ tʊma, a kaŋ wɪɪ hʊ ŋ aa kyo ŋ hakɪla tɪyaŋ kɪ lʊga. Wɪɪ no leŋ ŋ yaa wɪɪ hʊ aa leŋ ŋ kɪ yaa wɪbɔmɔ yoŋ nɛ.
24 Ŋ wɪya kaŋ sikii rɛ. Ŋ teŋbii wɪyaalɪya kana ŋ kɪ mʊ dɪ ba we sʊʊ bʊwaŋ nɛ. Aŋnɛ rɛ sɪ laa ŋ ta?
25 Ŋ aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʊwasʊ rɛ, beewɪya ʊ rɛ sɪ wuwo laa ŋ ta wɪɪ no tɪyaŋ, á Tɪɪna Yesu Krisita nyubaanɪŋ. Wɪɪ hʊ tɪyaŋ ŋ aa wee rɛ nyɛ: Ŋ hakɪla tɪyaŋ ŋ kyo dɪ ŋ tɪŋ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ rɛ amɛ ŋ nihuwobiŋlɪŋ tɪyaŋ ŋ yaa wɪbɔmɔ yoŋ nɛ.

8

Mɪɪbofalɪɪ hʊ Wɪɪsɪ aa tɪya ma

1 Ɛɛwıya, Wıısı bıl bı sı kpa kyogisi tıya nala hʊ bee
Krisita aa yaa kıdıgı.
2 Beewıya, Yesu Krisita nyubaanıŋ, Wıısı Wiyesi Welii hʊ
laa ma ta rɛ wıbɔmɔ abee sʊʊ nosi tıyaŋ, a tıya ma mııbol.
3 Mırısı hʊ fa bı wuwo lıı ma lıı wıbɔmɔ yayı tıyaŋ,
beewıya á nihuwobiŋlıŋ bı leŋ á wuwo tıŋ mırısı hʊ. Amɛ
Wıısı mııgı tıŋ ŋmaŋdıma rɛ a laa ma ta. Ŋmaŋdıma no rɛ
yaa ʊ aa taa ʊ tıı biye ʊ kıı á nihuwobisi aa yaa wıbɔŋyaala,
a ko tuu dʊnıya a kpa ʊ tıı mııbol lıı wıısʊlıı á wıbɔmɔ
wıya, a tıŋ gɛɛ tıyaŋ a kpʊ dee hʊ wıbɔmɔ fa aa kana á
nyʊʊ tıyaŋ a ta.
4 Wıısı yaa wıı no rɛ dı á nala hʊ aa tıŋ Wiyesi Welii hʊ
kyɛrı á mııbol tıyaŋ, aŋ bee tıŋ á teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ
wuwo tıŋ Wıısı Mırısı hʊ ba bʊwaŋ, beewıya ba yaa wıya
aa kpaa ŋmanıı rɛ.
5 Nala hʊ aa tıŋ ba teŋbii wıkyɛɛlıya ba mııbol tıyaŋ, ba
aa kpa ba hakıllı buloŋ we ba teŋbii wıkyɛɛlıya dʊŋ tıyaŋ
nɛ, amɛ nala hʊ kɛ aa tıŋ Wıısı Wiyesi Welii hʊ nyʊwa ba
mııbol tıyaŋ, aa kpa ba hakıllı buloŋ we wıya hʊ Wiyesi
Welii aa kyo tıyaŋ nɛ.
6 Dı ámaa rɛ kpaa á nyuu we á teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ,
wıı hʊ á aa sı na lıı doŋ nɛ yaa sʊʊ. Amɛ dı á maa rɛ kpaa
á nyuu we Wıısı Wiyesi Welii hʊ wıkyɛɛlıya tıyaŋ, Wıısı sı
leŋ dı á kaŋ mııbol a hɔŋ abee laaŋfıya.
7 Ɛɛ wıya, dı nal lɛ kpa ʊ nyuu buloŋ we ʊ teŋbii
wıkyɛɛlıya tıyaŋ, ʊ aa bırımı Wıısı dɔŋ nɛ, beewıya, ʊ bee
tıŋ wıya hʊ Wıısı aa daga, ʊ paalı bı sı wuwo tıŋ ba mɛ
gba.
8 Nala hʊ aa tıŋ ba teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ, ba bı sı wuwo
fıyɛlı Wıısı teŋ.

9 Amɛ dı Krisita Wiyesi Welii hʊ rɛ ko we ma tıyaŋ, ma
kɛ bee tıŋ ma teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ. Ma aa tıŋ wıya hʊ
Krisita Wiyesi Welii hʊ aa daga ma rɛ. Dı Wıısı Wiyesi Welii
hʊ rɛ tuwo nal buloŋ tıyaŋ, ʊ tıına bı yaa Krisita nal.
10 Dı Krisita rɛ we ma tısı tıyaŋ, abee ma teŋbiye kɛ ha aa
sı sʊba akuu ma wıbɔmɔ wıya buloŋ mɛ, ka Wiyesi Welii
hʊ leŋ ma kaŋ mııbol lɛ, beewıya Wıısı leŋ ma yaa tıpʊlʊŋ
tımma rɛ ʊ sıya tıyaŋ.
11 Dı Wıısı, nal hʊ aa kyisi Yesu sʊʊ tıyaŋ Wiyesi Welii
hʊ rɛ we ma tıyaŋ, ʊ sı tıŋa haŋ Wiyesi Welii hʊ tıyaŋ, a
kyisi ma teŋbiye hʊ aa sı sʊba mɛ sʊʊ tıyaŋ, a leŋ dı ma
kaŋ mııbol.

12 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, wıı hʊ aa yaa fılıı tıya ma rɛ yaa
dı á kı tıŋ Wiyesi Welii hʊ nyʊwa, aŋ ta kı tıŋ á teŋbii
wıkyɛɛlıya tıyaŋ.

13 Beewıya dı mamaa rɛ aa tıŋ ma teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ, ma sı sʊba. Amɛ dı mamaa rɛ leŋ Wiyesi Welii hʊ kpʊ ma teŋbii wıyaabɔmɔ ta, ka dı ma kı tıŋa ʊ nyʊwa ma sı kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii.
14 Beewıya, nala hʊ buloŋ aa tıŋ Wıısı Wiyesi Welii hʊ nyʊwa, ba aa rɛ yaa Wıısı biisi tıı.
15 Wıısı Wiyesi Welii hʊ ʊ aa kpaa we ma tıyaŋ bı kaŋ ma bırımı yosi, a kpa kambıŋ we ma, amɛ ʊ leŋ ma yaa Wıısı biisi rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ, Wıısı Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ, á kıdıgı buloŋ aa wuwo yırı Wıısı abaa, "Ŋ Kuwo Wıısı."
16 Wıısı Wiyesi Welii hʊ rɛ leŋ á gyıma á hakıllı tıyaŋ anıı á kɔnı yaa Wıısı biisi rɛ.
17 Á aa yaa Wıısı biisi nyɛ, á bee Krisita buloŋ nɛ sı tıŋ kına hʊ buloŋ Wıısı aa kpaa biŋ gbala ʊ nala. Dı ámaa rɛ na tʊwara anıı Krisita aa naa tʊwara gɛɛ, Wıısı sı leŋ dı á mɛ yaa gaŋdaala anıı ʊ aa leŋ Krisita yaa gaŋdaal gɛɛ.

Gaŋdarı hʊ á aa sı maakyiye kana

18 Ŋ gyıma anıı tʊwara hʊ á aa na gyınaŋ bı yaa kıŋ, dı ámaa rɛ kpa ʊ mʊ magısı gaŋdarı hʊ Wıısı á aa sı maakyiye leŋ dı á na.
19 Wıısı kıtaalıya buloŋ aa gyegili Wıısı rɛ abee teŋkyel dı ʊ daga nala hʊ aa yaa ʊ biisi.
20 Wıı hʊ wıya Wıısı aa taa dʊnıya kına buloŋ, dagısı fa daga anıı ba fa bı sı wuwo yaa ʊ, ka dı ba fa ta waası. Amɛ ba tıı kyɛrı tıyaŋ daa ba fa sı yaa wıı hʊ lɔlɔ. Wıısı tıı rɛ magılı wıı no biŋ. Amɛ abee gɛɛ buloŋ Wıısı ha leŋ á kaŋ bayıyɛla rɛ
21 anıı kyɛɛ kıdıgı Wıısı sı laa dʊnıya kına buloŋ ta sʊʊ bʊwa hʊ tıyaŋ ba aa we, a leŋ dı ba tıŋ ba tıı, a yaa gaŋdaala anıı Wıısı biisi.
22 Á gyıma anıı dʊnıya kına buloŋ aa na tʊwara rɛ, a kı kyama a kaŋ kı ko gyınaŋ, anıı haaŋ aa kı kyɛ dı ʊ lʊla a kı kyama gɛɛ.
23 Dʊnıya kına dʊŋ daa, amɛ á nala hʊ aa kaŋ Wiyesi Welii hʊ aa yaa Wıısı buŋbuŋ bɔnyɛ kıŋ ʊ aa kpaa tıya ma, á mɛ aa kyama rɛ á tısı tıyaŋ, aŋ kı gyegili abee teŋkyel saŋa hʊ Wıısı aa sı laa ma ta á teŋbii tʊwara tıyaŋ a leŋ á yaa ʊ biisi.
24 Á aa kaŋ bayıyɛla no Wıısı tıyaŋ nɛ tıŋ ʊ laa ma ta. Amɛ dı ámaa rɛ ko na wıı hʊ wıya á aa yıyɛlı, ʊ wıya bıl bı yaa bayıyɛla. Beewıya, nal buloŋ bı sı kaŋ kıŋ, aŋ ha bıl kı yıyɛlı ʊ wıya.
25 Amɛ dı á aa yıyɛlı kına hʊ á ha aa bı naa wıya, á aa kaŋ kenyiri rɛ, a kı gyegili.

26 Ɛɛ tıı rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ mɛ aa kı pɛ á tıyaŋ,
beewıya á bı kaŋ dee á aa sı wuwo pɛ á tıı tıyaŋ. Á bı gyıŋ
gɛɛ aa maga dı á kı kyʊwalı Wıısı. Amɛ Wiyesi Welii hʊ
tıı aa sʊla Wıısı kı tıya ma rɛ abee wıhuŋsiye ba aa bı sı
wuwo kaŋ nyʊwa bası.
27 Wıısı aa na nihuwobiŋ tıya buloŋ nɛ, a gyıŋ wıya hʊ
Wiyesi Welii hʊ tıbıına mɛ aa kana. Beewıya Wıısı kyɛrı
tıyaŋ nɛ ʊ Wiyesi Welii hʊ aa sʊla Wıısı kı tıya ʊ nala gɛɛ.
28 Á gyıma anıı wıı buloŋ tıyaŋ, Wıısı aa leŋ wıya buloŋ
aa yaa mʊ pɛ dɔmɔŋ nɛ, a yaa wıwelii a tıya nala hʊ aa kyo
ʊ. Ba aa rɛ yaa nala hʊ Wıısı aa yıra ʊ kyɛrı tıyaŋ.
29 Nala hʊ Wıısı foŋ aa laa sıya lıı, ʊ leŋ ba lıı ba dʊŋ nɛ,
dı ʊ ko kaŋ ba bırımı dı ba kıı ʊ tıı Biye, aŋ leŋ dı ʊ Biye
hʊ yaa ʊ biihıyawʊ ba buloŋ tıyaŋ.
30 Ɛɛwıya, nala hʊ Wıısı foŋ aa leŋ ba lıı ba dʊŋ hʊ, ba
aa rɛ ʊ yırı, a leŋ ba yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ, aŋ leŋ
ba yaa gaŋdaala mɛ.

Kıŋ buloŋ tuwo aa sı wuwo tɔrı ma Krisita kyori tıyaŋ

31 Wıya no buloŋ tıyaŋ, wıbee rɛ á yaŋ sı bası? Dı Wıısı
rɛ sıŋ á hal, kıbee rɛ sı wuwo di dee á nyuu tıyaŋ?
32 Nal buloŋ tuwo, beewıya Wıısı bı vɔŋ ma ʊ tıı Biye, aŋ
kpa ʊ tıya nala, ba kpʊ ʊ á buloŋ wıya. Ʊ aa wuwo kpa ʊ tıı
biye tıya ma nyɛ, bekiŋ nɛ yaŋ bıl we doŋ ʊ aa bı sı wuwo
kpa pɛ tıya ma ʊ bɔnyɛ tıyaŋ?
33 Kıbee rɛ yaŋ bıl sı kpa kyogisi tıya nala hʊ Wıısı aa
lıya? Nal buloŋ tuwo, beewıya Wıısı tıı rɛ leŋ ba yaa
tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ.
34 Kıbee rɛ sı kpa kyogisi tıya Wıısı nala hʊ ʊ aa lıya? Nal
buloŋ tuwo. Yesu Krisita mɛ daa, beewıya ʊ tıı sʊba rɛ á
wıya. Ɛɛ dʊŋ mɛ daa. Wıısı gba kyisi rɛ ʊ sʊʊ tıyaŋ, ʊ kaŋ
mııbol a hɔŋ Wıısı noduu logiŋ, a sʊla Wıısı kı tıya ma.
35 Bekiŋ nɛ yaŋ sı kaŋ ma tɔrı Krisita kyori tıyaŋ?
Wahala koo wıgyʊʊlıya, koo dɔgısıı, koo losi, koo nyaa, koo
wısıŋgbalıya, koo sʊʊ? Wıı buloŋ tuwo.
36 Ba sabı wıı no wıya Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa:
"Akuu ı wıya, á aa we sʊʊ bʊwaŋ nɛ saŋa buloŋ.
Ba kpa ma á kıı gɛɛ anıı piyese ba aa kyɛ dı ba kpʊ."
37 Abee gɛɛ buloŋ, dı wıya no kıdıgı buloŋ nɛ ko gyʊʊ ma,
á aa wuwo yuwo lıı rɛ, nal hʊ aa kyo ma nyubaanıŋ.
38-39 Ŋ laa di rɛ anıı kıŋ buloŋ tuwo aa sı wuwo tɔrı ma
Krisita kyori tıyaŋ. Sʊʊ, koo mııbol, koo malıkası, koo kına
á aa bee na ka ba kaŋ dee a kı deŋ leye, koo kına aa we doŋ
gyınaŋ, koo kına aa sı maakyiye we doŋ, koo kına aa we
wısınyuu tıyaŋ a kaŋ dee, koo kına aa kaŋ dee a we taŋha

memii. Wɪɪsɪ aa tɪŋ á Tɪɪna Yesu Krisita tɪyaŋ a kyo ma gɛɛ, dʋnɪya kɪŋ buloŋ tuwo aa sɪ wuwo tɔrɪ ma haŋ kyori hʋ tɪyaŋ.

9

Nala hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya

1 Wɪtɪɪ rɛ ŋ kɪ basɪ. Ŋ bee nyɪya wɪya, beewɪya ŋ yaa Krisita nal lɛ. Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ aa laa ŋ hakɪla tɪŋa yaa ŋ daŋsɪya rɛ anɪɪ ŋ bee nyɪya wɪya ŋ aa baa dɪ

2 ŋ tɪya kyogo rɛ kɪŋkaŋ ŋ tɪɪ nala Gyuuma wɪya. Ba wɪya aa dɔmɪ-ŋ nɛ deŋdeŋ.

3 Ŋ fa sɪ kyo, dɪ Wɪɪsɪ rɛ fa kaabɪ tɪya ŋ, a kana ŋ bee Krisita porigi dɔmɔŋ, ŋ nala tɪɪ wɪya.

4 Nala no rɛ yaa Iziral tɪmma, nala hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya, a kaŋ ba yaa ʋ biisi, aŋ leŋ ba na ʋ gaŋdarɪ. Wɪɪsɪ gyɪ wee nyʋʋsɪ tɪya ba rɛ, a leŋ Moosi sabɪ ʋ mɪrɪsɪ biŋ tɪya ba dɪ ba kɪ tɪŋa, a daga ba Wɪɪsɪ kyʋwalɪɪ tɪɪ aŋ ha we nyʋwa dɪ ʋ sɪ yaa wɪya yʋga tɪya ba.

5 Ba aa rɛ yaa á naabaala hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya doho nala. Krisita nihuwobiŋlɪŋ tɪyaŋ, ʋ yaa ba doho nal lɛ. Ma leŋ dɪ á kɪ dannɪ Wɪɪsɪ a kaŋ kɪ mʋ maakyiye buloŋ beewɪya ʋ rɛ aa deŋ kɪŋ kɪŋ buloŋ.

6 Amɛ wɪɪ hʋ Wɪɪsɪ aa wee nyʋwa a baa dɪ ʋ sɪ yaa tɪya Iziral tɪmma, ʋ bɪ kɪɪ nɪɪ ʋ yaa lɔlɔ rɛ, beewɪya Iziral doho nala buloŋ daa yaa Wɪɪsɪ nala tɪɪ.

7 Ɛɛ tɪɪ rɛ Abɪraham doho nala mɛ, ba buloŋ daa yaa Abɪraham doho nala tɪɪ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, beewɪya, Wɪɪsɪ gyɪ basɪ tɪya Abɪraham nɛ a baa, “Azɪkɪ tɪyaŋ nɛ ɪ doho nala tɪɪ hʋ sɪ lɪɪ.”

8 Wɪɪ no daga anɪɪ biisi hʋ Abɪraham aa lʋla buloŋ daa yaa Wɪɪsɪ nala, see biisi hʋ Wɪɪsɪ aa wee nyʋwa anɪɪ Abɪraham sɪ lʋla, ba dʋŋ nɛ ʋ leŋ ba yaa Abɪraham doho nala tɪɪ.

9 Beewɪya nyɛ rɛ Wɪɪsɪ gyɪ basɪ a we nyʋwa hʋ tɪya Abɪraham.

“Dɪ saŋa hʋ ŋ aa bine rɛ ko pele, ŋ aa ko mɪɪgɪ kɪ ko,
dɪ ɪ haaŋ Saara lʋl boyoŋbiye rɛ.”

10 Wɪɪ no mɛ dʋŋ daa. Boyoŋbiisi hʋ balɪya Ribeeka gyɪ aa lʋla, ba buloŋ balɪya kuwo rɛ gyɪ yaa á naabaa Azɪkɪ.

11-12 Amɛ Wɪɪsɪ gyɪ aa kyɛ dɪ ʋ daga anɪɪ ʋ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ ʋ sɪ lɪɪ ʋ nala. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ gyɪ basɪ tɪya Ribeeka a baa

“Boyoŋbiisi hʋ ɪ aa sɪ lʋla, kɪhɪyawʋ hʋ sɪ tʋma kɪ tɪya
haŋbiye hʋ.”

Ʋ gyɪ basɪ wɪɪ no rɛ ka ba gyɪ na lʋl biisi hʋ, dɪ ba kɪdɪgɪ buloŋ ha bɪ yaa wɪwelii koo wɪbɔŋ. Ɛɛ wɪya Wɪɪsɪ kyɛrɪ

tıyaŋ nɛ ʊ aa lıı ʊ nala, ʊ bı kıı nıı ba wıyaaweliye wıya rɛ tıŋ ʊ aa lıı ba.
13 Ba bıl sabı wıı no tıı Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa:
“Ŋ lıı Gyeekɔbı rɛ, aŋ vıya Isawʊ ta.”
14 Wıbee rɛ á yaŋ sı bası? Á sı wuwo baa Wıısı aa lıı kıdıgı aŋ vıya kıdıgı ta wıya ʊ bı yaa weliŋ koo? Ba mʊra rɛ!
15 Beewıya Wıısı fa bası tıya Moosi rɛ a baa,
“Nala hʊ ŋ aa kyɛ dı ŋ fá ba wulo, ŋ sı fá ba wulo.
Nala hʊ mɛ ŋ aa kyɛ dı ŋ fá ba sikii, ŋ sı fá ba sikii.”
16 Ɛɛwıya, dı Wıısı rɛ lıı nal, ʊ bı kıı nıı ʊ tıına wıkyɛɛlıya koo ʊ wıyaalıya rɛ tıŋ, amɛ Wıısı aa fá ʊ sikii rɛ tıŋ,
17 beewıya ba sabı Igyipiti tımma kuwori wıya Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ anıı Wıısı bası tıya ʊ a baa,
“Wıı hʊ aa tıŋ ŋ leŋ ı dı koro rɛ nyɛ:
Ŋ aa kyɛ dı ŋ tıŋa ı tıyaŋ nɛ a daga ŋ dee,
dı ba yırı ŋ feŋ dʊnıya buloŋ tıyaŋ.”
18 Nala hʊ Wıısı yaŋ aa kyɛ dı ʊ fá ba sikii, ʊ aa fá ba sikii rɛ. Nala hʊ mɛ ʊ aa kyɛ dı ʊ leŋ ba bembiye deye, ʊ aa leŋ ba bembiye deye rɛ.
19 Ma kıdıgı sı wuwo pıyɛsı a baa, “Dı Wıısı rɛ aa yaa nyɛ, ɛɛ rɛ ʊ sı yaa a bıl kpa kyogisi kı tıya nala? Dı kıbee rɛ sı wuwo leŋ dı Wıısı kyɛrı ta yaa?”
20 Kıbee rɛ yaa nihuwobiŋ, ı aa sı wuwo laa wıya bası Wıısı nyʊwa tıyaŋ? Vii bı sı wuwo pıyɛsı nal hʊ aa mɔ ʊ a baa, “Bee rɛ tıŋ ı mɔ ŋ, ŋ kıı nyɛ?”
21 Viimɔɔl kaŋ ŋmanıı rɛ ʊ aa sı lɔgɔ kyʊl a mɔ viiweliye, a kpa biŋ pɔ kyɛbala, aŋ bıl lɔgɔ haŋ kyʊl hʊ tıı a mɔ viini mɛ a kaŋ kı we kına kyɛɛ buloŋ. Beewıya viimɔɔl aa kyo gɛɛ rɛ ʊ kıı yaa.
22 Ɛɛ tıı rɛ Wıısı mɛ yaa nihuwobisi tıyaŋ. Ʊ fa aa kyɛ dı ʊ daga ʊ baaŋ nɛ, a leŋ dı ba gyıma ʊ dee. Amɛ ʊ gyı dii kenyiri rɛ weliŋ nala hʊ aa leŋ ʊ baaŋ sii tıyaŋ, abee ba gyı aa maga dı ʊ kyogi ba ta buloŋ.
23 Ʊ gyı fáá á nala hʊ sikii ʊ aa kyɛ ʊ fá rɛ, beewıya ámaa rɛ ʊ aa leŋ á yaa siri pɔ dı á na ʊ gaŋdarı.
24 Ámaa rɛ yaa nala hʊ ʊ aa yıra. Amɛ á buloŋ bı lıı Gyuuma doho tıyaŋ, á badɔmɔŋ lıı nala hʊ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ nɛ.
25 Nyɛ rɛ ba bası Wıısı teŋ logiŋ hʊ Wıısı tıŋdaal Hoziya aa saba tıyaŋ,
“Nala hʊ fa aa bı yaa ŋ nala,
ŋ sı kaŋ ba kı yırı ŋ nala.
Nala hʊ mɛ ŋ fa aa bı kyo,
ŋ sı kaŋ ba yırı ŋ nıkyooliye.

26 Lee hʊ tɪɪ tɪyaŋ ba fa aa basɪ tɪya nala anɪɪ ba bɪ yaa Wɪɪsɪ nala,
doŋ tɪɪ tɪyaŋ nɛ ba sɪ yɪrɪ ba Wɪɪsɪ hʊ aa weye biisi."
27 Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya mɛ gyɪ heeli Iziral tɪmma wɪya rɛ a baa, "Dɪ Iziral tɪmma kyo ba yʊga kɪŋkaŋ anɪɪ mpʊwɔnʊʊ nyʊwa bumbugulo mɛ, ba tɪyaŋ nala baŋmana dʊŋ nɛ Wɪɪsɪ sɪ laa ta,
28 beewɪya á Tɪɪna Wɪɪsɪ bɪ sɪ pɪɪsɪ ka dɪ ʊ di dʊnɪya nala sarɪya dɪgɪ dʊŋ.
29 Wɪɪsɪ tɪŋdaal Azaaya gyɪ laa sɪya basɪ nyɛ wɪya rɛ a baa,
"Dɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ, dee buloŋ tɪɪna rɛ fa bɪ leŋ á naabaa doho nala baŋmana,
á buloŋ nɛ fa sɪ sʊba,
anɪɪ Sodɔm abee Gomora nala buloŋ gyɪ aa sʊba gɛɛ."
30 Ɛɛ wɪya, á sɪ baa dɪ nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma fa bee lʊga dɪ ba yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Amɛ ba aa rɛ mɪɪgɪ ko yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ akuu ba aa laa Wɪɪsɪ di wɪya.
31 Ka Iziral tɪmma mɛ fa kɪ lʊga dɪ ba tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ aa sɪ leŋ dɪ ba yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Amɛ mɪrɪsɪ no tɪŋɪɪ bɪ wuwo leŋ ba yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
32 Bee rɛ tɪŋ ba bɪ wuwo yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma? Ba bɪ wuwo yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma, beewɪya ba bɪ bɪɪna anɪɪ ba Wɪɪsɪ laadii rɛ sɪ leŋ dɪ ba yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma, aŋ kɪ lʊga dɪ ba tɪŋ ba tɪɪ wɪyaalɪya tɪyaŋ a yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Ba ŋmaa naaŋ bʊyɪ hʊ tɪyaŋ nala aa ŋmaa naasɪ kɪ tele rɛ.
33 Ba sabɪ bʊyɪ no wɪya Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ a baa,
"Deŋ na, ŋ kpaa bʊyɪ biŋ Zaayɔŋ tɪyaŋ nɛ,
bʊyɪ no rɛ nala sɪ ŋmaa, a garɪgɪ,
bʊyɪ no rɛ nala sɪ ŋmaa, a tele.
Amɛ nal hʊ buloŋ aa laa nal hʊ aa yaa bʊyɪ no wɪya di, ʊ tɪɪna bɪ sɪ maakyiye dɪ hɪɪsɪ."

10

1 Ŋ naabalɪya, ŋ bembii wɪkyɛɛlɪɪ abee ŋ wɪɪsʊlɪɪ rɛ yaa dɪ Wɪɪsɪ laa ŋ tɪɪ nala Gyuuma ta.
2 Ŋ gyɪma anɪɪ ba kpaa ba nyuu buloŋ we Wɪɪsɪ tɪŋɪɪ tɪyaŋ nɛ, amɛ ba bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ ŋmaŋtɪɪ hʊ.
3 Ba bɪ gyɪŋ ŋmanɪɪ hʊ Wɪɪsɪ aa tɪŋa a leŋ nala yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ, aŋ kɪ lʊga dɪ ba tɪŋ ba tɪɪ ŋmaŋsɪ a yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma. Ɛɛ rɛ tɪŋ ba bɪ kaŋ ba tɪɪ hʊwɔlɪ a kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ hʊ ʊ aa tɪŋa a leŋ nala kɪ yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ gɛɛ.
4 Krisita koyi leŋ mɪrɪsɪ hʊ buloŋ su ba bʊʊsɪ rɛ, a daga anɪɪ mɪrɪsɪ hʊ tɪŋɪɪ bɪl bɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ. Ɛɛ wɪya, nal hʊ

buloŋ aa laa ʋ wɪya di, ʋ tɪɪna rɛ aa kaŋ tɪpʋlʋŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.

5 Moosi fa sabɪ ɛɛ hʋ Wɪɪsɪ aa leŋ nala yaa tɪpʋlʋŋ tɪmma ʋ sɪya tɪyaŋ, akuu ba aa tɪŋ mɪrɪsɪ ʋ aa bine wɪya rɛ a baa, “Dɪ nal buloŋ nɛ wuwo tɪŋ mɪrɪsɪ no buloŋ kyurrr, ʋ tɪɪna sɪ kaŋ mɪɪbol.”

6 Dɪ ɪ rɛ laa di anɪɪ ɪ Krisita laadii rɛ sɪ leŋ dɪ ɪ yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, ɛɛ kɛ ɪ bɪl bɪ sɪ pɪyɛsɪ a baa, “Kɪbee rɛ sɪ gyɪŋ Wɪɪsɪbee a kaŋ Krisita ko tuu”?

7 “Koo dɪ kɪbee rɛ sɪ tuu taŋha memii a kyisi Krisita ko gyɪŋ?”

8 Amɛ nyɛ rɛ ba basɪ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a mʋ kɪ tile nala hʋ aa yaa tɪpʋlʋŋ tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ akuu ba aa laa Krisita di wɪya. Ba baa, “Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ kpaga ma rɛ. Ba we ma nyʋʋsɪ tɪyaŋ nɛ, a we ma tɪsɪ tɪyaŋ mɛ. Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ rɛ yaa Wɪɪsɪ laadii wɪya hʋ á aa basɪ.

9 Dɪ ɪ rɛ suri ɪ nyʋwa nala sɪya tɪyaŋ a basɪ anɪɪ Yesu rɛ yaa ɪ Tɪɪna, a laa di ɪ tɪya tɪyaŋ mɛ anɪɪ Wɪɪsɪ kyisi ʋ sʋʋ tɪyaŋ nɛ, Wɪɪsɪ sɪ laa ɪ ta.

10 Beewɪya á tɪsɪ tɪyaŋ nɛ á aa laa Wɪɪsɪ wɪya di ʋ leŋ á yaa tɪpʋlʋŋ tɪmma ʋ sɪya tɪyaŋ, á nyʋʋsɪ mɛ rɛ a aa kaŋ basɪ anɪɪ Yesu rɛ yaa á Tɪɪna, Wɪɪsɪ laa ma ta.

11 Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, nyɛ rɛ ba basɪ: ‘Nal kɛ buloŋ aa laa Krisita wɪya di, ʋ tɪɪna bɪ sɪ maakyiye dɪ hɪɪsɪ.’

12 Dɪ ʋ tɪɪna yaa Gyuu koo dɪ ʋ bɪ yaa Gyuu, ba buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ Wɪɪsɪ lee. Wɪɪsɪ yaa nal buloŋ Tɪɪna rɛ. Dɪ nal buloŋ nɛ ŋmaa wulo tɪya ʋ, ʋ sɪ pɛ ʋ tɪɪna tɪyaŋ weliŋ.

13 Nyɛ rɛ ba basɪ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ: ‘Nal kɛ buloŋ aa ŋmaa wulo tɪya á Tɪɪna Wɪɪsɪ, ʋ sɪ laa ʋ tɪɪna ta.” ’

14 Amɛ dɪ ba aa rɛ bɪ laa ʋ wɪya di, ɛɛ rɛ ba sɪ yaa a ŋmaa wulo tɪya ʋ dɪ ʋ laa ba ta? Dɪ ba aa rɛ bɪl bɪ nɪɪ ʋ wɪya, ɛɛ rɛ ba sɪ yaa a laa ʋ wɪya di? Dɪ nal mɛ rɛ yaŋ bɪ basɪ ʋ wɪya tɪya ba, ɛɛ rɛ ba sɪ yaa a nɪɪ ʋ wɪya?

15 Dɪ Wɪɪsɪ rɛ bɪ tɪŋ nala dɪ ba mʋ basɪ ʋ wɪya, ɛɛ rɛ ba sɪ yaa a basɪ ʋ wɪya? Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ a baa, “Nala hʋ aa ko dɪ ba basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ, ba koyi yaa wɪwelii rɛ.”

16 Amɛ nala hʋ aa nɪɪ wɪweliye hʋ, ba buloŋ daa laa ba di. Azaaya fa bɪl basɪ wɪɪ no wɪya rɛ a baa, “Á Tɪɪna Wɪɪsɪ, kɪbee rɛ we doŋ a laa wɪya hʋ á aa basɪ tɪya ba di?”

17 Ɛɛ wɪya, dɪ nala rɛ bɪ nɪɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ, ba bɪ sɪ wuwo laa ba di. Dɪ ba mɛ rɛ yaŋ bɪ basɪ Krisita wɪya, nala bɪ sɪ wuwo nɪɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ.

18 Amɛ ma yaŋ leŋ dɪ ŋ pɪyɛsɪ wɪɪ no: Ʊ yaa wɪtɪɪ rɛ anɪɪ nala no bɪ nɪɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ? Ba nɪɪ ba rɛ. Ba sabɪ

Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ wɪya Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ a baa,
“Wɪya no pele dʊnɪya logiŋ buloŋ nɛ.
Dʊnɪya nal buloŋ nɛ nɪɪ wɪya no.”
19 Ma yaŋ leŋ dɪ ŋ bɪl pɪyɛsɪ wɪɪ no: “Iziral tɪmma aa nɪɪ
wɪya hʊ, ba bɪ gyɪŋ ba memii?” Moosi rɛ yaa nal hʊ aa laa
sɪya lɪɪ wɪɪ no sɪɪ tɪya ma. Ʊ baa dɪ Wɪɪsɪ baa,
“Ŋ sɪ leŋ dɪ ma tɪsɪ kɪ hɔllɪ nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma.
Ŋ bɪl sɪ leŋ dɪ nala hʊ aa bɪ kaŋ wɪgyʊŋ wɪya leŋ dɪ ma
baaŋ kɪ sii.
20 Azaaya kɛ gyɪ bɪ fáá kambɪŋ wɪɪ no basɪɪ tɪyaŋ ʊ aa baa
dɪ Wɪɪsɪ baa,
“Nala hʊ aa bɪ deŋ kɪ kyɛ ŋ, ba aa rɛ naa ŋ.
Nala hʊ mɛ aa bee pɪyɛsɪ ŋ wɪya, ba aa rɛ ŋ kpa ŋ tɪɪ daga.”
21 Amɛ nyɛ rɛ ʊ basɪ Iziral tɪmma wɪya, a baa dɪ Wɪɪsɪ baa,
“Ŋ kyaga ŋ nosi rɛ saŋa buloŋ dɪ ŋ laa ba we, amɛ ba yaa
kelɪŋbaaŋtɪmma rɛ, a bɪ yaa siri dɪ ba nɪɪ ŋ nyʊwa.”

11

Wɪɪsɪ fáá Iziral tɪmma sikii

1 Ba yaŋ aa maga nyɛ, ma leŋ dɪ ŋ pɪyɛsɪ wɪɪ no: Wɪɪsɪ
vɪya ʊ tɪɪ nala hʊ ta rɛ koo? Aayɪ ʊ bɪ vɪya ba ta, beewɪya
ŋ mɛ tɪɪ yaa Iziral tɪɪna rɛ, a yaa Abɪraham doho nal, a lɪɪ
Bɛngyamin bekyigi tɪyaŋ.
2 Wɪɪsɪ bɪ vɪya ʊ nala hʊ ʊ aa lɪya a lɪɪ dʊnɪya piili tɪyaŋ
buloŋ ta. Ma bee liisi Wɪɪsɪ tɪŋdaal Ɛlaagya wɪya hʊ ba aa
sabɪ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ? Ba saba anɪɪ Ɛlaagya gyɪ basɪ Iziral
tɪmma wɪbɔmɔ yayɪ wɪya tɪya Wɪɪsɪ rɛ,
3 a baa,
“Ŋ Tɪɪna Wɪɪsɪ, deŋ na, ba kpʊʊ ɪ tɪŋdaala buloŋ nɛ,
a ŋmaa kogini hʊ mɛ buloŋ ba aa saa tɪya ɪ, a lo.
Ŋ dʊŋ nɛ kaa,
ba kɪ lʊga dɪ ba kpʊ ŋ mɛ.”
4 Wɪbee rɛ Wɪɪsɪ mɛ gyɪ basɪ tɪya ʊ? Wɪɪsɪ gyɪ basɪ tɪya ʊ
a baa,
“Ɛlaagya, ɪ dʊŋ daa kaa.
Ŋ lɪɪ nala tusi bapɛ rɛ ba yaa ŋ nala.
Nala no kɪdɪgɪ buloŋ ha bɪ maakyiye marɪ vʊgɪ hʊ ba aa
yɪrɪ Beel.”
5 Ɛɛ tɪɪ rɛ ʊ kɪɪ gyɪnaŋ mɛ. Wɪɪsɪ lɪɪ nala baŋmana rɛ ʊ
bɔnyɛ tɪyaŋ, ba yaa ʊ nala.
6 Ʊ aa lɪɪ ba gɛɛ, ʊ bɔnyɛ tɪyaŋ nɛ ʊ lɪɪ ba, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ba
wɪyaalɪya rɛ tɪŋ. Dɪ ʊ rɛ fa kuu nala wɪyaalɪya ba aa yaa
wɪya a kɪ lɪɪ ba, ɛɛ kɛ, Wɪɪsɪ bɔnyɛ hʊ fa bɪ yaa bɔnyɛ tɪɪ.
7 Wɪbee rɛ á yaŋ sɪ basɪ? Wɪtɪɪ rɛ, wɪɪ hʊ Iziral tɪmma fa
aa hiine kɪ kyɛ, ba bɪ na ʊ. Amɛ nala baŋmana hʊ Wɪɪsɪ aa

lıya rɛ na ʋ. Nikaalıya hʋ kɛ tɔɔ ba dıgına rɛ, a vıya Wıısı yıra hʋ.
8 Ba bası wıı no rɛ Wıısı teŋ tıyaŋ a baa,
"Wıısı leŋ ba hakıllı sʋba rɛ, ba bı wuwo kı nıı wıya memiye.
Ɛɛwıya, abee gyınaŋ, ba hakıllı bee na,
ba dıgına mɛ bee nıı wıya."
9 Kuwori Deviti mɛ gyı sʋla Wıısı rɛ a baa,
"Saŋa hʋ tıyaŋ ba tenni aa ko fıyɛlı ba ko laŋŋı a kı di kına gɛɛ,
leŋ dı ba teŋfıyɛlʋʋ hʋ bırıgı tıkyogi ba tıyaŋ,
Leŋ dı ba na tʋwara tuŋ ba wıbɔmɔ hʋ kyıŋ.
10 Leŋ dı ba sıya tɔ dı ba ŋmaa naaŋ,
leŋ dı wıya nyagı ba, dı ba na tʋwara kı mʋ deŋdeŋ."
11 Ma yaŋ leŋ dı ŋ pıyɛsı wıı no: Iziral tımma gyı ŋmaa naaŋ tele dı ta bıl wuwo sii rɛ koo? Aayı ba gyı bıl siye rɛ. Amɛ Gyuuma wıbɔmɔ yayı rɛ suri ŋmanıı tıya nala hʋ aa bı yaa Gyuuma dı ba mɛ na Wıısı laatayı. Wıısı yaa gɛɛ rɛ dı Gyuuma tısı kı hɔllı ba.
12 Gyuuma wıbɔmɔ yayı rɛ suri ŋmanıı tıya dʋnıya nala bulоŋ ba na Wıısı kyiyelii yʋga. Ba aa tele gɛɛ, ʋ leŋ nala hʋ aa bı yaa Gyuuma ŋmaa naasuŋ nɛ. Dı ʋ rɛ yaŋ kıı nyɛ, saŋa hʋ tıyaŋ Gyuuma bulоŋ aa sı ko laa Wıısı wıya di, ɛɛ kɛ, dʋnıya nal bulоŋ sı marı na Wıısı kyiyelii yʋga.

Wıısı laa nala hʋ aa bı yaa Gyuuma mɛ ta rɛ

13 Nyɛ kɛ, ma nala hʋ aa bı yaa Gyuuma rɛ ŋ bası wıya no kı tıya. Ŋ aa yaa Krisita kpambıya hʋ aa bası Wıısı wıya kı tıya nala hʋ aa bı yaa Gyuuma wıya, ŋ kpaa tʋma no ba yaa sıfıyaŋ tʋma rɛ a tıya ŋ.
14 Kapuwo, ŋ tʋma no tʋmıı sı leŋ dı ŋ naabalıya Gyuuma tısı kı hɔllı ma, dı gɛɛ wuwo leŋ dı Wıısı laa ba badɔmɔŋ ta.
15 Gyuuma aa vıya Wıısı wıya rɛ tıŋ dʋnıya nala nıkaalıya bulоŋ bee Wıısı mııgı sʋma. Dı Gyuuma rɛ yaŋ bıl ko laa Wıısı wıya di, ɛɛ rɛ yaŋ ʋ sı kıı? Ʊ sı kıı gɛɛ anıı nala aa sı sii sʋʋ tıyaŋ.
16 Dı ı rɛ kaŋ kıŋ, a laa sıya kpa ʋ mʋhʋ a tıya Wıısı, ɛɛ daga anıı kıŋ hʋ bulоŋ bırımı Wıısı kıŋ nɛ. Ɛɛ tıı rɛ dı tıya naaliliye rɛ yaa Wıısı kıŋ, tıya hʋ bulоŋ aa yaa ʋ kıŋ nɛ.
17 Gyuuma kıı gɛɛ rɛ anıı Olivi tıya Wıısı aa pɔɔ. Nala hʋ aa bı yaa Gyuuma mɛ kıı gɛɛ rɛ anıı ɔhɔ Olivi tıya. Lagılagı no ʋ kıı gɛɛ rɛ anıı Wıısı aa kere Olivi tıya no ʋ aa pɔɔ naası badɔmɔŋ ta, aŋ mııgı mʋ kere ɔhɔ Olivi tıya hʋ naası a kaŋ ko kyosi ʋ tıyaŋ. Ɛɛwıya, lagılagı no, ma nala hʋ aa bı yaa

Gyuuma mɛ pɛɛ kaŋ dee hʋ tɪya hʋ aa kana rɛ, a pɛ kɪ nyʋwa nɪɪ hʋ mɛ aa lɪɪ tɪya hʋ tɪyaŋ.
18 Ɛɛwɪya, ma ta kɪ daga ma tɪɪ anɪɪ ma kpɪya tɪɪnaasɪ hʋ
ba aa kere ta hʋ rɛ. Ʋ maga dɪ ma gyɪma anɪɪ tɪya hʋ naasɪ
daa kaŋ tɪya hʋ naaliliye sɪgɪ, amɛ tɪya hʋ naaliliye rɛ kaŋ
tɪya hʋ naasɪ sɪgɪ.
19 Ma sɪ wuwo baa dɪ ba keri tɪya hʋ naasɪ ta rɛ, aŋ kpa
ma mal ba lee tɪyaŋ.
20 Wɪtɪɪ rɛ, Wɪɪsɪ keri Gyuuma ta akuu ba aa bɪ laa ʋ
di wɪya rɛ. Amɛ ma nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma kɛ, ma
aa laa Wɪɪsɪ di dʋŋ wɪya rɛ tɪŋ ma sɪŋ lee hʋ ma aa sɪna.
Ɛɛwɪya, ma ta kɪ daga ma tɪɪ, ka dɪ ma gyɪŋ tɪya ma tɪɪ
weliŋ, beewɪya dɪ
21 Wɪɪsɪ rɛ bɪ fáá tɪya hʋ ʋ tɪɪ aa pɔɔ naasɪ sikii, aŋ keri
ba ta, ʋ bɪ sɪ fá ma mɛ sikii dɪ mamaa rɛ bɪ fɪyɛlɪ sɪya.
22 Wɪɪ no tɪyaŋ, á naa gɛɛ Wɪɪsɪ aa kaŋ bɔnyɛ rɛ, aŋ bɪl
na gɛɛ ʋ sarɪya mɛ aa deye. Ʋ sarɪya deye tɪya nala hʋ aa
bee tɪŋa ʋ nyʋwa rɛ. Amɛ, dɪ mamaa rɛ laa nyʋwa a kɪ tɪŋa
ʋ bɔnyɛ hʋ tɪyaŋ anɪɪ ma aa piile gɛɛ, ʋ sɪ daga ma ʋ bɔnyɛ.
Dɪ gɛɛ daa, ʋ sɪ keri ma mɛ ta.
23 Dɪ Gyuuma rɛ paalɪ mɪɪgɪ ko kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ, Wɪɪsɪ sɪ bɪl
kaŋ ba mal Olivi tɪya hʋ ʋ aa pɔɔ hʋ tɪyaŋ, beewɪya Wɪɪsɪ
kaŋ dee ʋ aa sɪ wuwo yaa gɛɛ rɛ.
24 Ma nala hʋ aa bɪ yaa tɪya hʋ Wɪɪsɪ aa pɔɔ naasɪ aŋ yaa
ɔhɔ Olivi tɪya hʋ naasɪ, Wɪɪsɪ kaŋ ma rɛ ko kyosi tɪya hʋ ʋ
aa pɔɔ tɪyaŋ, abee ba aa bee yaa gɛɛ buloŋ. Ɛɛwɪya, ʋ bɪ
sɪ yaa wɪduwo tɪya Wɪɪsɪ dɪ ʋ bɪl mɪɪgɪ paa naasɪ hʋ ʋ aa
kere ta, a ko mal ba lee.

Wɪɪsɪ sɪ laa Iziral tɪmma buloŋ mɛ ta

25 Ŋ naabalɪya, wɪɪ kɪdɪgɪ rɛ we doŋ a yaa wɪfaŋɪɪ, ŋ kɪ
kyɛ dɪ ma gyɪma ʋ. Wɪɪ no sɪ leŋ dɪ ma ta kɪ daga ma tɪɪ.
Wɪɪ hʋ rɛ nyɛ: Iziral tɪmma aa vɪya Wɪɪsɪ laadii gɛɛ, ba bɪ
sɪ kaŋ gɛɛ kɪ mʋ deŋdeŋ. Amɛ dɪ saŋa hʋ rɛ ko pele, dɪ
Wɪɪsɪ aa yɪrɪ nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma ko pele ba nyʋwa
a laa Wɪɪsɪ wɪya di, Iziral tɪmma mɛ bɪl bɪ sɪ vɪya Wɪɪsɪ
laadii.
26 Nyɛ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ sɪ tɪŋa a laa Iziral tɪmma buloŋ ta.
Ba sabɪ gɛɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ a baa,
"Laataal hʋ sɪ lɪɪ Zaayɔŋ.
A lɪɪ Iziral tɪmma ba wɪbɔmɔ buloŋ tɪyaŋ."
27 Haŋ saŋa hʋ rɛ ŋ sɪ laa ba ta ba wɪbɔmɔ buloŋ tɪyaŋ a
daga anɪɪ nyʋwa hʋ ŋ aa wee tɪya ba suwo rɛ.
28 Iziral tɪmma aa vɪya Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ wɪya, ba bɪrɪmɪ
Wɪɪsɪ dɔmɔ rɛ ma nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma wɪya. Amɛ

ʊ aa lıı ba wıya ba yaa ʊ nikyooliye rɛ ba naabaala nyubaanıŋ,
29 beewıya dı Wıısı rɛ lıı ı koo dı ʊ rɛ kpaa kıŋ tıya ı abee bɔnyɛ, ʊ bıl bee bıla hal.
30 Amɛ, mamaa nala hʊ aa bı yaa Gyuuma, ma fa vıya Wıısı nyʊwa rɛ, amɛ lagılagı no Wıısı fáá ma sikii rɛ, akuu Iziral tımma aa vıya ʊ nyʊwa wıya.
31 Ɛɛ tıı rɛ Iziral tımma mɛ aa bee tıŋ Wıısı nyʊwa lagılagı no, Wıısı sı maakyiye fá ba sikii mɛ, anıı ʊ aa fáá ma sikii gɛɛ.
32 Beewıya Wıısı leŋ dʊnıya nala buloŋ hakıllı tɔ rɛ ba vıya ʊ nyʊwa dı gɛɛ wuwo leŋ dı ʊ fá ba buloŋ sikii.
33 Ma yaŋ bı naa! Wıısı bɔnyɛ abee ʊ wıgyʊŋ abee ʊ gyımaa bı kaŋ magısıı. Kıbee rɛ sı wuwo gyıŋ Wıısı hakıla wıı? Kıbee rɛ sı wuwo gyıŋ Wıısı wıyaalıya memii?
34 Kıbee rɛ sı wuwo gyıŋ Wıısı tıbıına?
Kıbee rɛ sı wuwo bası wıya kyagılı Wıısı?
35 Kıbee rɛ ha maakyiye kpa kıŋ kyıma Wıısı, aŋ kı gyegili dı ʊ mııgı tuŋ tıya ʊ?
36 Beewıya Wıısı rɛ marı kıŋ buloŋ. *Ʊ* dee tıyaŋ nɛ kıŋ buloŋ we doŋ. *Ʊ* rɛ tıŋ kıŋ buloŋ. *Ʊ* rɛ maga dı á kı bigisi ʊ deŋdeŋ. Amı.

12

Wııkyʊwal ŋmanıı tıŋıı tıı

1 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, Wıısı aa fáá á sikii yʊga wıya, ŋ aa sʊla ma dı ma kpa ma tııma lıı wıısʊl-welii tıya Wıısı ma mııbol tıyaŋ, aŋ kı tıŋa ʊ, a kı yaa ʊ teŋfıyɛl wıya. Wııkyʊwal ŋmanıı tıı hʊ aa maga dı ma kı tıŋa rɛ gɛɛ.
2 Ma ta bıl kı yaa dʊnıya nala wıyaalıya. Amɛ ma leŋ dı Wıısı kaŋ ma hakıllı abee ma tıbıına buloŋ kı bırımı dı ma yaa nıfalıya. Ɛɛ rɛ ma sı wuwo gyıŋ wıı hʊ aa yaa Wıısı kyɛrı tıı, a degini, a weliye mʊ teŋ, a kı fıyɛlı Wıısı teŋ mɛ.
3 Akuu Wıısı aa yaa ŋ bɔnyɛ a kpa ʊ kyɔgıta tıya ŋ wıya, ŋ aa sʊla ma kıdıgı buloŋ dı ʊ ta kpaa ʊ tıı anıı ʊ tee gɛɛ ʊ aa maga rɛ. Amɛ ma leŋ dı ma sıya fıyɛlı, ka dı nal buloŋ kpa laadii hʊ maga gɛɛ Wıısı aa kpaa tıya ʊ, a sʊnnı ʊ tıı a gyıŋ nal ʊ aa yaa.
4 Nihuwobiŋ teŋbii yaa kıdıgı rɛ, aŋ kaŋ lıgyamaa, ka ʊ lee buloŋ mɛ kaŋ ʊ tʊma.
5 Ɛɛ tıı rɛ á mɛ kıı. Á yaa nıgyamaa rɛ, amɛ Krisita tıyaŋ, á buloŋ yaa kıdıgı rɛ anıı nihuwobiŋ teŋbii. Á yaa nı-iriŋ iriŋma rɛ, a mal dɔmɔŋ a yaa teŋbidıgı.
6 Á kıdıgı buloŋ kaŋ ʊ bɔnyɛ kıŋ Wıısı aa kpaa tıya ʊ rɛ. Ɛɛwıya, ʊ maga dı á kaŋ ba kı tʊma rɛ, a maga gɛɛ hʊ

Wɪɪsɪ aa kpaa tɪya ma. Dɪ ʊ rɛ leŋ ɪ wuwo kɪ basɪ wɪya Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, basɪ kɪ maga laadii hʊ ɪ aa kana Wɪɪsɪ tɪyaŋ.

7 Dɪ ʊ rɛ leŋ ɪ wuwo kɪ kyiyeli nala, kɪ kyiyeli ba. Dɪ ʊ rɛ leŋ ɪ wuwo kɪ daga nala, kɪ daga ba.

8 Dɪ ʊ rɛ leŋ ɪ wuwo basɪ wɪya kɪ fɪyɛlɪ nala bembiye, kɪ yaa gɛɛ. Dɪ ʊ rɛ leŋ ɪ kaŋ bɔnyɛ a kɪ pɛ nala tɪyaŋ, kɪ pɛ ba tɪyaŋ abee ɪ tɪya buloŋ. Dɪ ʊ rɛ leŋ ɪ yaa sɪlaal, ʊ maga dɪ ɪ kaŋ sɪfɪyaŋ nɛ. Dɪ ʊ rɛ leŋ ɪ kaŋ bɔnyɛ abee nala, kɪ daga ba bɔnyɛ teŋfɪyɛlʊʊ tɪyaŋ.

Ma kyo dɔmɔŋ

9 Ma kyo dɔmɔŋ abee wɪtɪɪ. Ma haasɪ wɪbɔmɔ, aŋ kpa ma tɪɪ we wɪweliye yayɪ tɪyaŋ.

10 Ma kyo dɔmɔŋ anɪɪ nɪmmabalɪya aa maga dɪ ba kyo dɔmɔŋ gɛɛ, akuu ma aa yaa Krisitabiisi wɪya, aŋ kɪ tɪya ma dɔŋtɪŋsɪ gyɪrɪma a te ma tɪɪma.

11 Ma ta kaŋ teŋwɪɪ, amɛ Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, ma kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ abee ma hakɪllɪ buloŋ.

12 Ma leŋ dɪ bayɪyɛla hʊ ma aa kana leŋ dɪ ma tenni fɪyɛlɪ. Dɪ mamaa rɛ ko kɪ na tʊwara, ma kaŋ kenyiri aŋ kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ saŋa buloŋ.

13 Ma kɪ pɛ ma nɪmmabalɪya hʊ aa laa Wɪɪsɪ di tɪyaŋ abee ba kɪkyɛɛlɪya aŋ kɪ kaŋ nɪhʊwala mɛ weliŋ.

14 Ma sʊla Wɪɪsɪ dɪ ʊ kyiyeli nala hʊ aa dɔgɪsɪ ma, aŋ ta kaabɪ kɪ tɪya ba.

15 Dɪ nala tenni rɛ fɪyɛla, ma leŋ dɪ ʊ yaa ma mɛ teŋfɪyɛlʊʊ. Dɪ nala tɪsɪ rɛ kyogo, ma leŋ dɪ ʊ yaa ma mɛ tɪkyogi.

16 Ma buloŋ kaŋ nyʊʊdɪgɪ. Ma ta kaŋ ma tɪɪ kɪ gyɪgɪsɪ, amɛ ma laa nyʊwa a leŋ dɪ ma bee nala hʊ aa bɪ yaa nɪbala dʊnɪya sɪya tɪyaŋ kɪ mal dɔmɔŋ. Ma ta kɪ bɪɪna anɪɪ mamaa rɛ gyɪŋ wɪya te nal buloŋ.

17 Dɪ nal lɛ kpaa wɪbɔŋ yaa ma, ma kɛ ta kpaa wɪbɔŋ yaa ʊ tuŋ. Amɛ ma kɪ yaa wɪya hʊ nal buloŋ aa naa dɪ ba yaa wɪweliye.

18 Dɪ ba aa rɛ kaa maga ɪ dʊŋ, leŋ dɪ ɪ bee nal buloŋ sʊma.

19 Ŋ kyaŋsɪ, dɪ nal lɛ kpa wɪbɔŋ yaa ma, ma ta kɪ lʊga dɪ ma yaa tuŋ. Ma leŋ tɪya Wɪɪsɪ. Beewɪya ba saba rɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a baa dɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ baa, “Mɪyaŋ nɛ aa tuŋ wɪbɔŋ kyɪŋ.” Ɛɛwɪya,
“Dɪ nal lɛ yaa wɪbɔŋ, mɪyaŋ nɛ sɪ tuŋ tɪɪna.”

20 “Amɛ dɪ losi rɛ kana ɪ dɔŋ, yaa kɪdiiliye tɪya ʊ.
Dɪ nɪɪnyʊwasɪ mɛ rɛ kana ʊ, yaa nɪɪ tɪya ʊ dɪ ʊ nyʊwa. Dɪ ɪ rɛ yaa gɛɛ, hɪɪsɪ sɪ kana ʊ kɪŋkaŋ.”

21 Ma ta leŋ dɪ wɪbɔmɔ wuwo ma. Amɛ ma kpa wɪweliye a wuwo wɪbɔmɔ.

13

Ma kɪ tɪŋ ma paalʊʊ sɪlaala nyʊwa

1 Nal buloŋ maga dɪ ʊ kɪ tɪŋ nala hʊ aa deŋ ʊ paalʊʊ nyʊwa rɛ. Beewɪya, nal buloŋ bɪ wuwo kɪ deŋ lee dɪ Wɪɪsɪ daa lɪɪ ʊ tɪɪna a tɪya ʊ gɛɛ dee. Ma sɪlaala hʊ aa we doŋ gyɪnaŋ, Wɪɪsɪ rɛ lɪɪ ba.

2 Ɛɛwɪya, nal hʊ buloŋ aa vɪya ʊ paalʊʊ sɪlaala nyʊwa tɪŋɪɪ, Wɪɪsɪ wɪbinii rɛ ʊ tɪɪna vɪya gɛɛ. Nal hʊ buloŋ aa yaa gɛɛ, dɔgɪsɪɪ rɛ ʊ tɪɪna kyɛ tɪya ʊ tɪɪ gɛɛ.

3 Nala hʊ aa yaa wɪya hʊ aa kpaa ŋmanɪɪ bee fá ba paalʊʊ sɪlaala kambɪŋ, see nala hʊ aa yaa wɪbɔmɔ. Dɪ ɪ rɛ bee kyɛ dɪ ɪ kɪ fá ɪ paalʊʊ sɪlaala kambɪŋ, ɛɛ kɛ kɪ yaa wɪya hʊ aa kpaa ŋmanɪɪ, ɛɛ rɛ ba sɪ bigisi ɪ.

4 Beewɪya ba yaa Wɪɪsɪ tʊŋtʊnna rɛ, a kɪ tʊma ma marɪsɪ wɪya. Amɛ dɪ mamaa rɛ aa yaa wɪbɔmɔ, ma sɪ kɪ fá ba kambɪŋ, beewɪya ba kɔnɪ kaŋ dee rɛ ba aa sɪ wuwo dɔgɪsɪ ma. Ba yaa Wɪɪsɪ tʊŋtʊnna rɛ, a laa Wɪɪsɪ naasɪ a kɪ dɔgɪsɪ nala hʊ aa yaa wɪbɔmɔ.

5 Ɛɛwɪya, ma kɪ tɪŋ ma paalʊʊ sɪlaala nyʊwa. Ma ta kɪ tɪŋ ba nyʊwa akuu ba aa sɪ dɔgɪsɪ ma dʊŋ wɪya. Amɛ ma kɪ tɪŋ ba nyʊwa, beewɪya ma hakɪllɪ tɪyaŋ, ma gyɪma anɪɪ ʊ maga dɪ ma kɪ tɪŋ ba nyʊwa rɛ.

6 Wɪɪ hʊ aa tɪŋ ma kɪ tuŋ lampoo mɛ rɛ nyɛ: Paalʊʊ sɪlaala hʊ yaa Wɪɪsɪ tʊŋtʊnna rɛ, a kpa ba wɪɪ buloŋ we paalʊʊ hʊ deŋii tɪyaŋ.

7 Ma tuŋ nal hʊ buloŋ kyɪŋ ma aa kana. Lampoo hʊ irɪŋ buloŋ aa maga dɪ ma tuŋ, ma tuŋ ba. Nala hʊ aa maga dɪ ma kɪ kpa ba yohuŋ, a kɪ tɪya ba gyɪrɪma, ma kɪ kpa ba yohuŋ, aŋ kɪ tɪya ba gyɪrɪma.

Ma kyo dɔmɔŋ

8 Ma ta leŋ dɪ wɪɪ buloŋ yaa kyɪŋ ma bee nal kɪdɪgɪ buloŋ paga tɪyaŋ. Wɪɪ hʊ aa sɪ yaa kyɪŋ tɪya ma buloŋ nɛ yaa dɔmɔŋ kyoyi. Beewɪya nal hʊ buloŋ aa kyo ʊ dɔŋtɪɪna, ʊ tɪɪna tɪŋ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ buloŋ ba su rɛ.

9 Mɪrɪsɪ hʊ badɔmɔŋ nɛ nyɛ: “Ta kyɛɛ ɪ dɔŋtɪɪna haaŋ, ta kpʊʊ nal, ta gaa, ta leŋ ɪ haahii we nal kɪŋ tɪyaŋ.” Mɪrɪsɪ no abee mɪrɪ-kaalɪya hʊ buloŋ aa we doŋ, ba buloŋ ko pɛ dɔmɔŋ a yaa wɪdɪgɪ rɛ. Ʊ rɛ nyɛ: “Kyo ɪ dɔŋtɪɪna anɪɪ ɪ aa kyo ɪ tɪɪ gɛɛ.”

10 Dɪ ɪ rɛ kyo ɪ dɔŋtɪɪna, ɪ bɪ sɪ laa nyʊwa yaa ʊ wɪbɔŋ buloŋ. Ɛɛwɪya, dɪ ɪ rɛ kyo ɪ dɔŋtɪɪna, ɪ aa tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ buloŋ nɛ gɛɛ.

11 Ʊ maga dı ma kı yaa wıya no rɛ, beewıya ma paalı gyıŋ
gɛɛ hʋ saŋa no tıyaŋ á aa wee aa kıya rɛ. Saŋa hʋ tıyaŋ ma
aa sı sii doo tıyaŋ pele rɛ. Saŋa hʋ tıyaŋ Wıısı aa sı laa ma
ta dʋnıya no tıyaŋ marı kpaga rɛ. Gyınaŋ, ʋ kpaga te saŋa
hʋ tıyaŋ á aa buŋ laa Yesu wıya di rɛ.
12 Sıya kpaga gballıı rɛ. Ʊ kaa mʋhʋ, ka dı wıısı pɔsɔ.
Ma yaŋ leŋ dı á leŋ bilhuu tıyaŋ wıyaalıya, aŋ paa pʋlʋŋ-
bayuwo kına laalı.
13 Ma leŋ dı á kaŋ á tııma weliŋ anıı nala aa we pʋlʋŋ
tıyaŋ. Ma ta leŋ dı á kı gbıyalı gbıyalıtɔɔnı, a kı bugo, a kı
yaa bisiŋ wıya, koo a kı yaa wılaama. Ma ta leŋ dı á kı kaa
dɔmɔŋ. Ma ta leŋ dı á tısı mɛ kı hɔllı dɔmɔŋ.
14 Amɛ ma leŋ dı á Tıına Yesu Krisita laa ma wıkanıya
buloŋ tıŋa, ka dı ma kpa hal yıya ma teŋbii wıkyɛɛlıya
buloŋ.

14

Ma ta kı dii dɔmɔŋ sarıya

1 Nala hʋ aa laa Yesu wıya di aŋ ha bı gyige ba laadii tıyaŋ,
ma kaŋ ba weliŋ. Amɛ ma ta leŋ dı wıı hʋ ma hakıllı aa
kana kaŋ ma we nyʋʋtaaduwo-tɔɔnı tıyaŋ.
2 Nal kıdıgı Wıısı laadii aa deye wıya, ʋ laa di anıı ʋ aa
wuwo ʋ di kıŋ buloŋ nɛ. Amɛ nal kıdıgı Wıısı laadii mɛ
aa bı deye wıya, ʋ laa di anıı ʋ kɛ bı sı kyaŋ namıya iriŋ
buloŋ see dı ʋ kı di dıpaaponni dʋŋ.
3 Nal hʋ aa wuwo kı di kıŋ buloŋ, ʋ bı maga dı ʋ kı
kʋwası nal hʋ aa sıŋ kına badɔmɔŋ. Nal hʋ mɛ aa sıŋ kına
badɔmɔŋ, ʋ bı maga dı ʋ mɛ kı kʋwası nal hʋ aa di kıŋ
buloŋ beewıya Wıısı laa ba buloŋ we rɛ.
4 Kıbee rɛ yaa ı, ı aa sı kpa kyogisi tıya nal kıdıgı
tʋŋtʋnnı? Tʋŋtʋnnı hʋ nıhıyawʋ dʋŋ nɛ sı wuwo gyıma
anıı ʋ tʋŋtʋnnı hʋ aa yaa weliŋ nɛ koo ʋ bee yaa weliŋ. Ʊ
mɛ yaŋ aa wuwo ʋ kı yaa weliŋ nɛ beewıya á Tıına Wıısı
kaŋ gɛɛ dee rɛ.
5 Nal kıdıgı we doŋ a kı lugisi kyɛyɛ, ka nal kıdıgı mɛ we
doŋ a na anıı kyɛɛ buloŋ yaa kyɛwelii rɛ. Wıı hʋ nal kıdıgı
buloŋ hakıla aa daga ʋ, ʋ sıŋ ʋ tıyaŋ weliŋ.
6 Nal hʋ aa kpa kyɛɛ kıdıgı anıı ʋ tee kyɛyɛ buloŋ, ʋ aa
kpa haŋ kyɛɛ hʋ a kı tıya Wıısı gyırıma rɛ. Nal hʋ mɛ
aa di kına buloŋ, ʋ mɛ yaa gɛɛ a kı tıya Wıısı gyırıma rɛ,
beewıya ʋ aa kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ rɛ. Nal hʋ mɛ aa
di dıpaaponni dʋŋ ʋ mɛ yaa gɛɛ kı tıya Wıısı gyırıma rɛ,
beewıya ʋ mɛ aa kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ rɛ.
7 Á kıdıgı buloŋ bı tıŋa ʋ tıı ʋ mııbol tıyaŋ, koo ʋ sʋʋ
tıyaŋ.

8 Dı ámaa rɛ we á mııbol tıyaŋ, á Tıına Yesu wıya rɛ tıŋ
á we doŋ. Dı á bıl ko sʊba mɛ, á Tıına Yesu wıya rɛ tıŋ á
sʊba. Ɛɛwıya, dı ámaa rɛ we á mııbol tıyaŋ koo dı á sʊba,
á Tıına Yesu rɛ tıŋ ma.
9 Nyɛ rɛ tıŋ Krisita sʊba aŋ bıl sii sʊʊ tıyaŋ, dı ʊ yaa
niweye abee sʊʊnı buloŋ tıına.
10 Ɛɛwıya ma ta kı dii dɔmɔŋ sarıya, a ta kı kʊwası dɔmɔŋ
mɛ beewıya á buloŋ nɛ sı maakyiye sıŋ Wıısı sıya dı ʊ di
á sarıya.
11 Anıı gɛɛ hʊ ba aa saba Wıısı teŋ tıyaŋ a baa dı Wıısı
baa,
“Mıyaŋ nɛ yaa Wıısı hʊ aa we doŋ a kaŋ kı mʊ maakyiye
buloŋ,
nal buloŋ sı gbinni ŋ sıya tıyaŋ
a suri ʊ nyʊwa a bası anıı mıyaŋ nɛ kɔnı yaa Wıısı.”
12 Ɛɛwıya, á kıdıgı buloŋ sı daga wıya hʊ buloŋ ʊ aa yaa a
tıya Wıısı.

Ta yaa wıı hʊ aa sı leŋ dı ı dɔŋtıına yaa wıbɔŋ

13 Ɛɛwıya, ma ta leŋ dı á bıl kpa kyogisi kı tıya dɔmɔŋ.
Amɛ ʊ maga dı á kıdıgı buloŋ yaa ʊ hakıla rɛ anıı ʊ bı sı
yaa wıı hʊ aa sı leŋ dı ʊ dɔŋtıına yaa wıbɔŋ.
14 Akuu ŋ aa yaa Krisitabiye wıya, ŋ gyıma anıı kıdiilii
buloŋ tuwo a yaa sına. Amɛ dı nal kıdıgı buloŋ nɛ ko kpa
kıdiilii ʊ yaa sına, ɛɛ kɛ ʊ tıına lee rɛ ʊ yaa sına gɛɛ.
15 Dı kına hʊ ı aa sı di rɛ sı leŋ dı ı dɔŋtıına tıya kyogi,
ɛɛ daga nıı ı bıl bı kyo ʊ rɛ gɛɛ. Ta leŋ dı kıdiiliye hʊ ı aa
dii leŋ dı ı dɔŋtıına ŋmaa naaŋ beewıya ʊ wıya rɛ Krisita
sʊba.
16 Wıı hʊ ı aa gyıma anıı ʊ yaa wıwelii, ta leŋ dı ʊ ko
bırımı wıbɔŋ nala sıya tıyaŋ.
17 Beewıya Wıısıkoro hʊ wıya bı yaa kıdiiliye abee
kınyʊwalıya dʊŋ wıya. Wıı hʊ aa yaa sıfıyaŋ wıı Wıısıkoro
hʊ tıyaŋ nɛ yaa dı á kaŋ tıpʊlʊŋ, abee fıyɛlʊʊ abee
teŋfıyɛlʊʊ hʊ Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa tıya.
18 Dı nala rɛ kaŋ nyɛ a kı tıŋ Krisita, Wıısı teŋ sı fıyɛlı ba
tıyaŋ, ka dı nala mɛ kı tıya ba gyırıma.
19 Ɛɛwıya, ma leŋ dı á aa yaa á kı bıını wıya hʊ aa sı leŋ
dı á bee á dɔŋtıŋsı hɔnıı weliye, aŋ wuwo kı kyiyeli dɔmɔŋ
mɛ dı á laadii marı deye.
20 Ma ta leŋ dı kıdiiliye wıya leŋ dı ma kyogi wıya hʊ
Wıısı aa yaa. Kıdiilii buloŋ weliye rɛ, ʊ bı kaŋ sına. Amɛ
dı kıdiilii ı aa sı di rɛ sı leŋ dı ı dɔŋtıına yaa wıbɔŋ, ʊ bı
maga dı ı di ʊ.

21 Ɪ aa vɪya namɪya kyaŋɪɪ koo sɪŋ nyʊwayɪ koo wɪɪ kɛ
buloŋ aa sɪ leŋ dɪ ɪ dɔŋtɪɪna ŋmaa naaŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ,
ʊ rɛ kpɪya.
22 Ɛɛwɪya, wɪɪ hʊ buloŋ nal buloŋ aa laa di anɪɪ ʊ yaa
ŋmanɪɪ wɪɪ no lugo tɪyaŋ, ʊ tɪɪna leŋ dɪ ʊ we ʊ bee Wɪɪsɪ
dʊŋ paga tɪyaŋ. Nyusʊŋtɪɪna rɛ yaa nal hʊ aa yaa wɪɪ hʊ
ʊ aa laa di anɪɪ ʊ weliye rɛ ka ʊ hakɪla mɛ bɪ dɔmɔ ʊ abee
gɛɛ hʊ ʊ aa yaa tɪyaŋ.
23 Amɛ dɪ nal lɛ aa di kɪna aŋ kɪ yaa sige, Wɪɪsɪ sɪ kpa
kyogisi tɪya ʊ, beewɪya ʊ aa yaa sige hʊ daga anɪɪ ʊ bɪ laa
Wɪɪsɪ di wɪɪ hʊ ʊ aa yaa tɪyaŋ. Dɪ ɪ rɛ aa yaa wɪɪ buloŋ aŋ
bɪ laa di anɪɪ ʊ maga dɪ ɪ yaa ʊ, ʊ yaa wɪbɔŋ nɛ.

15

Ma ta kyɪla ma dʊŋ wɪya

1 Á nala hʊ Wɪɪsɪ laadii aa deye, ʊ maga dɪ á kɪ pɛ nala
hʊ laadii ha aa bɪ deye tɪyaŋ nɛ, dɪ ba mɛ marɪ sɪŋ weliŋ.
Ʊ bɪ maga dɪ á kyɪla á tɪɪma dʊŋ wɪya á wɪyaalɪya tɪyaŋ.
2 Ma leŋ dɪ á kyɪla á dɔŋtɪŋsɪ wɪya, a kɪ yaa wɪya hʊ aa sɪ
leŋ dɪ ba tenni fɪyɛlɪ, aŋ pɛ ba tɪyaŋ dɪ ba laadii marɪ deye
Krisita tɪyaŋ.
3 Beewɪya, Krisita mɛ gba gyɪ bɪ yaa wɪya hʊ aa fɪyɛlɪ ʊ
tɪɪ teŋ. Ba sabɪ ʊ wɪya rɛ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ anɪɪ dɪ ʊ basɪ tɪya
Wɪɪsɪ a baa:
"Gyɪma hʊ buloŋ nala hʊ aa tʊʊsɪ ɪ,
ba tɪɪ rɛ ba kpa tʊʊsɪ ŋ mɛ."
4 Wɪya hʊ buloŋ ba aa saba Wɪɪsɪ teŋ hʊ tɪyaŋ faafaa buloŋ,
ba saba dɪ ba daga ma rɛ, dɪ á wuwo kaŋ bayɪyɛla a lɪɪ
kenyiri abee teŋpolli wɪya hʊ Wɪɪsɪ aa daga ma ʊ teŋ hʊ
tɪyaŋ.
5 Ma aa tɪŋ Yesu Krisita nyɛ, ŋ wɪɪsʊlɪɪ rɛ yaa dɪ Wɪɪsɪ hʊ
aa tɪya nala kenyiri, a kɪ fɪyɛlɪ nala bembiye mɛ kyiyeli ma
dɪ ma kaŋ nyʊʊdɪgɪ,
6 dɪ ma buloŋ wuwo kpa nyʊʊdɪgɪ abee hakɪldɪgɪ a dannɪ
Wɪɪsɪ, ʊ rɛ yaa á Tɪɪna Yesu Krisita Kuwo abee ʊ Wɪɪsɪ.
7 Ɛɛwɪya, ma kaŋ dɔmɔŋ weliŋ, anɪɪ Krisita mɛ aa kaŋ
ma weliŋ gɛɛ, dɪ Wɪɪsɪ feŋ yɪrɪ.
8 Ɲ basɪ kɪ tɪya ma rɛ anɪɪ tʊma hʊ Krisita aa ko tʊma ʊ
mɪɪbol tɪyaŋ, Gyuuma rɛ ʊ tʊma tɪya, dɪ ʊ daga gɛɛ Wɪɪsɪ
aa kaŋ wɪtɪɪ a yaa wɪya hʊ buloŋ ʊ aa wee nyʊwa tɪya ba
naabaala anɪɪ ʊ kɔnɪ sɪ yaa,
9 aŋ wuwo leŋ dɪ nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma mɛ dannɪ
Wɪɪsɪ akuu ʊ aa fá ba sikii wɪya. Ba sabɪ nyɛ rɛ Wɪɪsɪ teŋ
tɪyaŋ a baa,
"Wɪɪ no wɪya ŋ sɪ dannɪ ɪ, nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma tɪyaŋ.

Ŋ sı yıı yııla mɛ a dannı ı feŋ.”
10 Ba bıl saba nyɛ rɛ a baa:
“Ma nala hʊ aa bı yaa Gyuuma, abee nala hʊ buloŋ Wıısı
aa lıya, ma kı gyʊwɔsı.”
11 Ba bıl bası nyɛ rɛ:
“Ma nala hʊ aa bı yaa Gyuuma buloŋ,
ma dannı ma Tıına Wıısı,
nal nal buloŋ yıı yııla a dannı Wıısı”.
12 Nyɛ rɛ Wıısı tıŋdaal Azaaya mɛ bıl bası:
“Gyeesi doho nal kıdıgı sı ko.
Ʊ rɛ sı sii a kı deŋ nala hʊ aa bı yaa Gyuuma nyuu.
Ba sı kpa ba bayıyɛla buloŋ we ʊ tıyaŋ.”
13 Wıısı hʊ aa leŋ á kaŋ bayıyɛla, ʊ rɛ sı leŋ dı ma tenni fıyɛlı, a leŋ dı ma hɔŋ abee laaŋfıya, akuu ma aa laa ʊ di wıya, dı gɛɛ leŋ dı ma bayıyɛla hʊ marı yʊga kı pɛ ʊ Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ.

Wıı hʊ aa tıŋ Pɔɔl kı bası wıya abee nyuduwo

14 Ŋ naabalıya Krisitabiisi, ŋ paalı laa di rɛ anıı ma yaa niweliye rɛ weliŋ, a gyıŋ wıya mɛ weliŋ, a wuwo kı daga dɔmɔŋ mɛ.
15 Amɛ teŋ no tıyaŋ, ŋ bı fáá ma sii abee wıya badɔmɔŋ ŋ aa liisi ma. Ŋ bı fáá ma sii wıya no basıı tıyaŋ, beewıya Wıısı rɛ lıı ŋ ʊ bɔnyɛ tıyaŋ,
16 dı ŋ yaa Yesu Krisita tʊŋtʊnnı nala hʊ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ. Ŋ aa tʊŋ ŋ tʊma ma nala hʊ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ anıı wıkyʊwal sılaal lɛ, a bası Wıısı wıweliye hʊ kı tıya ma. Ŋ aa yaa gɛɛ rɛ dı ma nala hʊ aa bı yaa Gyuuma kıı gɛɛ anıı wıısʊllı-kına Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa leŋ ba weliye, ŋ kpa sʊla Wıısı, ʊ teŋ fıyɛlı ba tıyaŋ.
17 Ɛɛwıya, ŋ aa wuwo ŋ kı genni akuu tʊma hʊ Yesu Krisita aa leŋ ŋ tʊŋ kı tıya Wıısı wıya rɛ.
18 Ŋ bı sı bası wıı kıdıgı buloŋ wıya, see wıya hʊ Krisita aa leŋ ŋ wuwo yaa, a leŋ nala hʊ aa bı yaa Gyuuma ko tıŋ Wıısı nyʊwa. Wıya hʊ ŋ aa basa abee wıya hʊ ŋ aa yaa,
19 wıkperiye hʊ abee wımagıla hʊ ŋ aa yaa Wıısı Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ, ba aa rɛ kyiyeli nala hʊ aa bı yaa Gyuuma, ba ko tıŋ Wıısı nyʊwa. Ŋ bası Krisita wıweliye hʊ buloŋ nɛ, a piili Gyerusalɛm tıyaŋ a gɔllı gɛɛ a mʊ pele Iliirikum paalʊʊ.
20 Saŋa buloŋ, ŋ lʊgʊ buloŋ nɛ yaa dı ŋ mʊ leye ba ha aa bı bası Krisita wıweliye hʊ, a bası Wıısı wıya doŋma. Beewıya, ŋ bee kyɛ dı ŋ mʊ bası Wıısı wıya lee hʊ nala aa laa sıya mʊ a bası Wıısı wıya.
21 Ba sabı wıı no Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa,

"Nala hʋ ba ha aa bɪ basɪ ʋ wɪya tɪya, ba sɪ na ʋ, ka nala hʋ
mɛ ha aa bɪ maakyiye nɪɪ ʋ wɪya, ba sɪ nɪɪ ʋ wɪya, a
gyɪŋ ba memii mɛ."

Pɔɔl aa yaa siri dɪ ʋ mʋ Roma

22 Ŋ aa gɔllɪ kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya leye badɔmɔŋ tɪyaŋ nɛ
tɪŋ, ŋ lʋga lʋga dɪ ŋ ko ma lee, aŋ bɪ wuwo ko.
23 Amɛ lagɪlagɪ no, ŋ tʋma aa tene leye no tɪyaŋ nyɛ, ka ŋ
mɛ fa paalɪ kɪ kyɛ dɪ ŋ ko na ma taŋbolii buloŋ wɪya, ŋ sɪ
ko na ma,
24 aŋ parɪ mʋ Sipeeŋ paalʋʋ. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko hɔŋ ma lee
kyɛyɛ baŋmana a kpʋ yʋwaŋ, ŋ aa kyɛ dɪ ma kyiyeli ŋ nɛ
dɪ ŋ wuwo pele doŋ.
25 Amɛ lagɪlagɪ no, ŋ aa mʋ Gyerusalɛm nɛ dɪ ŋ kaŋ
kyiyelii mʋ tɪya Wɪɪsɪ nala hʋ aa we doŋ tɪyaŋ.
26 Beewɪya Krisitabiisi hʋ aa we Masidooniya abee
Akaaya paalʋʋ tɪyaŋ, ba kɪyɛsa molbiye rɛ ba kyɛrɪ abee ba
teŋfɪyɛlʋʋ tɪyaŋ, dɪ ba kpa kyiyeli nyaaba hʋ aa we Wɪɪsɪ
nala tɪyaŋ Gyerusalɛm tɪyaŋ.
27 Ba tɪɪ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ ba yaa gɛɛ. Amɛ ʋ yaa fɪlɪɪ rɛ dɪ
ba pɛ ba tɪyaŋ, beewɪya wɪweliye hʋ buloŋ Gyuuma aa naa
a lɪɪ Wɪɪsɪ lee, ba leŋ nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma mɛ na ba
rɛ. Ɛɛwɪya, ʋ yaa fɪlɪɪ rɛ dɪ ba mɛ kpa dʋnɪya kɪna hʋ ba
aa kana badɔmɔŋ a kyiyeli ba.
28 Dɪ mɪyaŋ nɛ ko kaŋ molbiye hʋ buloŋ ba aa kɪyɛsa a
mʋ tɪya ba, ŋ sɪ sɪŋ doŋ a mʋ Sipeeŋ paalʋʋ. Dɪ mɪyaŋ ko
ko mʋ doŋ, ŋ sɪ ko tɪŋ na ma.
29 Ŋ gyɪma anɪɪ dɪ mɪyaŋ nɛ ko ko, ma sɪ na kyiyelii hʋ
buloŋ aa lɪɪ Krisita lee.
30 Ŋ naabalɪya, á Tɪɪna Yesu Krisita feŋ tɪyaŋ, abee kyori
hʋ Wiyesi Welii hʋ aa leŋ á kana wɪya, ŋ aa sʋl ma rɛ dɪ
ma sɪŋ gbala ŋ weliŋ a pɛ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ kɪ tɪya ŋ sɪfɪyasɪ,
31 dɪ Wɪɪsɪ lɪɪ ŋ nala hʋ aa bɪ laa Yesu wɪya di Gyudɪya
paalʋʋ nosi tɪyaŋ. Ma bɪl sʋla Wɪɪsɪ dɪ ʋ leŋ dɪ ʋ nala hʋ
aa we Gyerusalɛm tɪyaŋ tenni mɛ fɪyɛlɪ abee wɪɪ hʋ ŋ aa
mʋ dɪ ŋ yaa tɪya ba tɪyaŋ.
32 Ka dɪ Wɪɪsɪ rɛ ko laa nyʋwa, ŋ sɪ ko ma lee abee
teŋfɪyɛlʋʋ, dɪ gɛɛ leŋ á buloŋ tenni bɪl polli.
33 Wɪɪsɪ hʋ aa tɪya nihuwobiŋ buloŋ fɪyɛlʋʋ sɪ we ma
buloŋ lee. Amɪ.

16

Kyʋwala

1 Ŋ aa kyɛ dɪ ma gyɪma anɪɪ á nɪɪnatoluu Foobe aa yaa
sɪlaal Krisitabiisi hʋ aa we Keŋkiriya tɪyaŋ yaa nɪtɪɪ rɛ.

2 Ɛɛwıya dı ʊ rɛ ko ko ma lee ma kana ʊ weliŋ á Tıına
Yesu feŋ tıyaŋ, anıı ʊ aa maga dı Wıısı nala kaŋ dɔmɔŋ
gɛɛ, a pɛ ʊ tıyaŋ abee kıŋ buloŋ ʊ aa kyɛ ma lee. Beewıya
ʊ kyiyeli nıgyamaa rɛ yʊga, a kyiyeli ŋ mɛ weliŋ.
3 Ma kyʊwalı Pirisila abee Akula mɛ tıya ŋ. Ɲ beel-ba yaa
tʊŋtʊnnı-dɔsı rɛ Yesu Krisita tʊma no tıyaŋ.
4 Ba kpaa ba mııbolo yɔbɔ sʊʊ rɛ ŋ wıya. Ɛɛwıya, ŋ
dʊŋ daa aa kyʊwalı ba amɛ ŋ bee Krisitabiisi hʊ aa bı yaa
Gyuuma buloŋ nɛ aa kyʊwalı ba aŋgyʊwasʊ.
5 Ɲ aa kyʊwalı Krisitabiisi hʊ buloŋ aa laŋŋı ba dıya tıyaŋ
mɛ. Ma kyʊwalı ŋ kyaŋkyoolii Ɛpanitusi mɛ tıya ŋ. Ʊ rɛ
laa sıya laa Krisita wıya di Esıya paalʊʊ buloŋ tıyaŋ.
6 Ma kyʊwalı Mɛɛrı mɛ tıya ŋ. Ʊ tʊŋ tʊma rɛ weliŋ a tıya
ma.
7 Ma kyʊwalı Aŋduronika abee Gyuniya mɛ tıya ŋ. Ba
aa rɛ yaa ŋ dɔŋtıŋsı Gyuuma ba aa kaŋ ŋ beel-ba tɔ dıya
tıyaŋ. Yesu Krisita kpambısı hʊ gyıŋ ba rɛ weliŋ. Ba aa rɛ
laa sıya laa Krisita wıya di ŋ tıyaŋ.
8 Ma kyʊwalı Ampiliyatusi mɛ tıya ŋ. Ʊ yaa ŋ kyaŋkyoolii
rɛ á Tıına Yesu wıya.
9 Ma kyʊwalı Ɛbanusi mɛ tıya ŋ. Ʊ mɛ yaa á tʊŋtʊnnı-
dɔŋ nɛ Krisita tʊma hʊ tıyaŋ. Ma kyʊwalı ŋ kyaŋkyoolii
Sitaakisi mɛ tıya ŋ.
10 Ma kyʊwalı Apɛlısı mɛ tıya ŋ. Ʊ kyaası daga anıı ʊ sıŋ
Krisita wıya hʊ tıyaŋ weliŋ nɛ. Ma kyʊwalı Arisitobulusi
bee ʊ dıya nala mɛ tıya ŋ.
11 Ma kyʊwalı Hɛrodiyɔŋ mɛ tıya ŋ. Ʊ mɛ yaa ŋ dɔŋtıına
Gyuu rɛ. Ma kyʊwalı Naasisu dıya nala mɛ aa laa á Tıına
Yesu wıya di tıya ŋ.
12 Ma kyʊwalı Tirifeena abee Tirifoosa mɛ tıya ŋ. Ba yaa
haana hʊ aa kaŋ sıfıyaŋ nɛ á Tıına Yesu tʊma hʊ tıyaŋ. Ma
kyʊwalı ŋ kyaŋkyoolii Pɛɛsı mɛ tıya ŋ. Ʊ mɛ yaa haaŋ hʊ
aa kaŋ sıfıyaŋ nɛ á Tıına Yesu tʊma hʊ tıyaŋ.
13 Ma kyʊwalı Rufusi mɛ tıya ŋ. Ʊ sıŋ á Tıına Yesu wıya
tıyaŋ weliŋ nɛ. Ma kyʊwalı ʊ naa mɛ tıya ŋ. Ʊ kpaa ŋ nɛ
anıı ʊ biilʊlıı tıı.
14 Ma kyʊwalı Asiŋkiritu, abee Filegɔŋ, abee Hɛɛmısı,
abee Paturoba, abee Hɛɛmısı abee á nımmabalıya hʊ buloŋ
aa we ba lee.
15 Ma kyʊwalı Filologu, abee Gyulıya, Neeru abee ʊ
naatoluu. Ma kyʊwalı Olimpa mɛ abee Wıısı nala hʊ buloŋ
aa we ba lee.
16 Ma kı kyʊwalı dɔmɔŋ abee kyori. Krisitabiisi aa we lee
buloŋ tıyaŋ aa kyʊwalı ma.
17 Ɲ naabalıya, ŋ aa sʊla ma rɛ dı ma pɔ ma tıı weliŋ abee
nala hʊ aa leŋ nala kı porigi dɔmɔŋ tıyaŋ. Ba bee tıŋ wıya

hʋ á aa daga ma, aŋ aa kpa wɪdʋŋsɪ a kaŋ nala hakɪllɪ kɪ vʋgɪmɪ laadii hʋ ba a kana Yesu Krisita tɪyaŋ. Ma lɪɪ ma tɪɪ nala no iriŋ tɪyaŋ.

18 Beewɪya nala no bee tʋŋ á Tɪɪna Krisita tʋma, amɛ ba tɪɪ wɪkyooliye rɛ ba kɪ yaa. Ba kaŋ nyʋʋpiŋsʋma rɛ a kɪ mʋrɪ nala hʋ aa bɪ gyɪŋ wɪya sɪya.

19 Nal buloŋ nɛ nɪɪ gɛɛ hʋ ma aa tɪŋ Wɪɪsɪ nyʋwa. Ʋ gɛɛ yaa ŋ teŋfɪyɛlʋʋ rɛ, ŋ kɪ gyʋwɔsɪ ma wɪya. Ɲ aa kyɛ dɪ ma kaŋ wɪgyʋŋ nɛ, a gyɪŋ wɪya hʋ aa weliye, aŋ lɪɪ ma tɪɪ wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ.

20 Ʋ bɪ sɪ pɪɪsɪ ka dɪ Wɪɪsɪ aa tɪya nala fɪyɛlʋʋ, gbarɪgɪ Sɪtaanɪ biŋ ma naasɪ memii dɪ ma kɪ nʋwɔsɪ. Á Tɪɪna Yesu Krisita bɔnyɛ sɪ we ma lee.

21 Timoti aa yaa ŋ tʋŋtʋnnɪ-dɔŋ mɛ aa kyʋwalɪ ma. Lusɪya abee Gyeesiŋ abee Sosipata mɛ aa kyʋwalɪ ma. Ba mɛ yaa ŋ dɔŋtɪŋsɪ Gyuuma rɛ.

22 Mɪyaŋ Tɛɛtiyo, nal hʋ Pɔɔl aa leŋ ŋ sabɪ teŋ no, ŋ mɛ aa kyʋwalɪ ma á Tɪɪna Yesu feŋ tɪyaŋ.

23 Ɲ dɪya tɪɪna Geyosi, nal hʋ dɪya tɪyaŋ Krisitabiisi hʋ buloŋ aa laŋŋɪ mɛ aa kyʋwalɪ ma. Irasitu, nal hʋ aa deŋ molbiye wɪkanɪya tɔɔ hʋ tɪyaŋ abee á nɪɪnabiye Kuwɔtusi mɛ aa kyʋwalɪ ma.

24 Á Tɪɪna Yesu Krisita bɔnyɛ sɪ we ma buloŋ lee.

25 Ma leŋ dɪ á dannɪ Wɪɪsɪ. Ʋ rɛ sɪ wuwo leŋ dɪ ma sɪŋ weliŋ ma laadii tɪyaŋ akuu Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ ŋ aa basɪ tɪya ma a mʋ kɪ tile Yesu Krisita tɪyaŋ wɪya. Wɪtɪɪ no fa yaa wɪfaŋɪɪ rɛ faafaa buloŋ, amɛ nyɛ kɛ Wɪɪsɪ leŋ á gyɪma ʋ rɛ.

26 Nyɛ kɛ, wɪtɪɪ no yaa lɪgyalɪɪ wɪɪ rɛ, beewɪya Wɪɪsɪ tɪŋdaala sabɪ ʋ wɪya rɛ, ka Wɪɪsɪ hʋ aa we doŋ maakyiye buloŋ mɛ bɪl leŋ ba basɪ ʋ wɪya tɪya dʋnɪya nala buloŋ ba gyɪma, dɪ ba wuwo laa wɪtɪɪ no di, a kɪ tɪŋa ʋ.

27 Ma leŋ dɪ á tɪŋ Yesu Krisita tɪyaŋ a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ deŋdeŋ, beewɪya ʋ dʋŋ nɛ yaa wɪgyʋŋ buloŋ tɪɪna. Amɪ.

LAASIYA TEŊ HU PƆƆL AA SABA TIYA KORIŊTI TIMMA

1 Miyaŋ Pɔɔl, abee á niinabiye Sɔsitinɛɛsi rɛ sabi teŋ no a ki tiya ma. Wiisi kyɛri tiyaŋ nɛ u lii ŋ di ŋ yaa Yesu Krisita kpambiya.

2 Á sabi teŋ no a ki tiya ma Krisitabiisi hu aa we Koriŋti tiyaŋ nɛ abee nala hu buloŋ aa we duniya logiŋ kɛ buloŋ a ki tiŋ á Tiina Yesu Krisita. Yesu Krisita yaa á beel-ba buloŋ Tiina rɛ. Wiisi tiŋ Yesu Krisita tiyaŋ nɛ a lii ma, a piisi ma bisiŋ buloŋ ta, di ma yaa tipulun timma u siya tiyaŋ.

3 Á Kuwo Wiisi abee á Tiina Yesu Krisita lahɔrumɔ tiyaŋ, ma hɔŋ abee laaŋfiya.

4 Saŋa buloŋ, ŋ aa ki kyuwali Wiisi aŋgyuwasu rɛ weliŋ ma wiya, beewiya Wiisi tiŋ Yesu Krisita tiyaŋ nɛ a yaa wiweliye yuga tiya ma.

5 Ɛɛwiya, akuu ma bee Krisita aa yaa kidigi wiya, Wiisi pɛɛ ma wii buloŋ tiyaŋ nɛ, haali a leŋ ma gyiŋ wibasii, a kaŋ wii buloŋ gyimaa mɛ.

6 Beewiya, Krisita wiya hu á aa basi tiya ma, ma kaŋ ba weliŋ nɛ.

7 Ɛɛwiya, saŋa no tiyaŋ ma aa gyegili á Tiina Yesu Krisita miigi koyi abee teŋkyel nyɛ, Wiisi leŋ ma na wiweliye hu buloŋ aa lii u lee rɛ.

8 Wiisi si leŋ di ma kaŋ wiya hu ma aa laa di weliŋ, a mu pele saŋa hu á Tiina Yesu Krisita aa si miigi ko. Di gɛɛ wuwo leŋ di ma ta kaŋ wikyogii buloŋ haŋ kyɛɛ hu.

9 Wiisi kaŋ witii rɛ, u bee biirigi u nyuwa. U rɛ lii ma di ma bee u Biye, á Tiina Yesu Krisita, yaa kidigi.

Krisitabiisi gula ki kaa dɔmɔŋ

10 Á Tiina Yesu Krisita nyubaaniŋ, ŋ aa sul ma, ŋ naabaliya, ma buloŋ kaŋ nyuudigi, a ta ki porigi dɔmɔŋ. Ma kaŋ nyuudigi abee tidigi wii buloŋ tiyaŋ.

11 Ŋ naabaliya, á niinabiye Kuloye diya nala basi tiya ŋ aniı ma gula ki kaa dɔmɔŋ nɛ.

12 Ŋ aa kyɛ di ŋ basi tiya ma rɛ aniı ma kidigi buloŋ bi siŋ ŋmaŋdigi tiyaŋ. Ma kidigi aa baa di u aa tiŋ Pɔɔl hal lɛ, kidigi mɛ baa di u aa tiŋ Apolo hal lɛ. Kidigi mɛ baa di u aa tiŋ Piita hal lɛ, kidigi mɛ baa di u aa tiŋ Krisita hal lɛ.

13 Ŋ baa ŋ piyɛsi ma rɛ: Á si wuwo kaŋ Krisita kpaa? Ba mura rɛ. Koo miyaŋ Pɔɔl lɛ ba gyi kpaasi mal daagarii

tıyaŋ ma wıya gɛɛ? Koo ba foo ma wıkyʊwalnıı dı ma yaa ŋ hatınna rɛ?

14 Ŋ aa kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ rɛ abee ŋ aa bı foo ma kıdıgı buloŋ wıkyʊwalnıı, see á nıınabiye Kirisipu abee Geyosi dʊŋ.

15 Ɛɛwıya, nal buloŋ yaŋ bı sı wuwo baa dı mıyaŋ Pɔɔl feŋ tıyaŋ nɛ ba fo ʊ wıkyʊwalnıı, ʊ yaa ŋ hatınnı.

16 (Ŋ liise anıı ŋ gyı foo á nıınabiye Sıtıfanası abee ʊ dıya nala mɛ wıkyʊwalnıı rɛ. A lıı gɛɛ hal tıyaŋ, ŋ bı liise anıı ŋ bıl foo nal kıdıgı buloŋ wıkyʊwalnıı.)

17 Beewıya Krisita bı tıma ŋ dı ŋ ko fo nala wıkyʊwalnıı. Ʊ tıma ŋ nɛ dı ŋ ko bası Wıısı wıweliye hʊ a kı tıya nala. Nihuwobiŋ wıgyʊŋ daa ʊ kpa tıya ŋ, ŋ kaŋ kı bası wıya hʊ. Ʊ yaa gɛɛ rɛ dı ʊ sʊʊ daagarıı tıyaŋ ta yaa waasʊ.

Krisita rɛ yaa Wıısı dee abee Wıısı wıgyʊŋ

18 Krisita sʊʊ daagarıı hʊ nyuu tıyaŋ yaa wıtɔɔ rɛ nala hʊ aa nyʊgısa lee. Amɛ á nala hʊ Wıısı aa laa kı ta kɛ lee, wıı no yaa Wıısı dee rɛ.

19 Wıısı teŋ tıyaŋ Wıısı basa rɛ a baa, “Ŋ sı leŋ dı wıgyʊnna wıgyʊŋ yaa waasʊ, dı wıgyʊŋ-kıŋkaŋ tımma gyımaa mɛ yaa waasʊ.”

20 Dı nyɛ rɛ ba kıı, lee rɛ gyınaŋ dʊnıya no tıyaŋ wıgyʊnna bee dıdagıla abee wıgyʊŋ-kıŋkaŋ tımma sı we? Wıısı daga anıı dʊnıya no wıgyʊŋ yaa bambugi wıgyʊŋ nɛ.

21 Wıısı tıı wıgyʊŋ tıyaŋ nɛ ʊ leŋ nihuwobisi bı wuwo tıŋ ba tıı wıgyʊŋ tıyaŋ a gyıma ʊ. Nala baa dı Wıısı wıweliye hʊ á aa bası yaa wıtɔɔnı rɛ. Amɛ nala hʊ aa laa wıya no di, ʊ yaa Wıısı kyɛrı rɛ dı ʊ tıŋ wıya hʊ tıyaŋ a laa ba ta.

22 Gyuuma aa kyɛ dı ba na wımagıla rɛ. Nala hʊ aa bı yaa Gyuuma mɛ kı kyɛ wıgyʊŋ.

23 Amɛ á kɛ, Krisita ba aa kpaasa mal daagarıı hʊ nyuu tıyaŋ wıya rɛ á kı bası. Wıı no wıya leŋ Gyuuma baaŋ kı sii rɛ ba nyʊgısı Wıısı ŋmanıı tıŋıı tıyaŋ aŋka nala hʊ aa bı yaa Gyuuma lee mɛ, ʊ yaa wıtɔɔ.

24 Amɛ nala hʊ buloŋ Wıısı aa lıya kɛ lee, Gyuuma abee nala hʊ aa bı yaa Gyuuma buloŋ, Krisita rɛ yaa Wıısı dee abee Wıısı wıgyʊŋ.

25 Wıgyʊŋ hʊ aa lıı Wıısı lee, ka nihuwobisi lee ʊ yaa bambugi wıı, ʊ rɛ baŋ nihuwobiŋ wıgyʊŋ. Dee hʊ mɛ aa lıı Wıısı lee, ka nihuwobisi lee ʊ yaa yaarısı, ʊ rɛ baŋ nihuwobiŋ dee.

26 Ŋ naabalıya, ma liisi mʊ na gɛɛ hʊ ma fa aa kıya saŋa hʊ tıyaŋ Wıısı aa lıı ma. Nihuwobisi sıya tıyaŋ, ma tıyaŋ nala baŋmɛ rɛ fa kaŋ wıgyʊŋ, koo ma tıyaŋ nala baŋmɛ rɛ

nala fa kı kpa yohuŋ? Ma nala baŋmɛ mɛ rɛ fa yaa nıbala nihuwobisi sıya tıyaŋ?

27 Wıısı paala rɛ a lıı nala hʋ dʋnıya nala aa baa dı ba yaa bambugo rɛ, dı ʋ we dʋnıya wıgyʋnna hıısı tıyaŋ. Wıısı bıl lıı nala hʋ mɛ dʋnıya nala aa baa dı ba yaa nıtaaga rɛ, dı ʋ we gaduwogo hıısı tıyaŋ.

28 Wıısı lıı nala hʋ dʋnıya nala aa deŋ waasʋ rɛ abee nala hʋ aa bı kaŋ lee dʋnıya tıyaŋ, dı ʋ yalmı nala hʋ dʋnıya nala a bıına anıı ba yaa nala rɛ.

29 Ɛɛ daga anıı nal buloŋ bı sı wuwo daga ʋ tıı Wıısı sıya tıyaŋ.

30 Wıısı rɛ leŋ ma bee Yesu Krisita yaa kıdıgı. Ma wıgyʋŋ buloŋ lıı Yesu Krisita lee rɛ. Ʋ nyubaanıŋ, Wıısı laa ma ta rɛ, a leŋ á yaa tıpʋlʋŋ tımma ʋ sıya tıyaŋ, a yaa nala aa bı kaŋ bisiŋ.

31 Ɛɛ wıya ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa, “Dı nal buloŋ nɛ aa kyɛ dı ʋ daga ʋ tıı, ʋ daga ʋ tıı abee wıı hʋ á Tıına aa yaa tıya ʋ.”

2

Pɔɔl bası Krisita aa sʋba daagarıı hʋ nyuu tıyaŋ wıya

1 Ŋ naabalıya, ŋ gyı aa ko ma lee dı ŋ bası Wıısı wıweliye hʋ tıya ma, ŋ gyı bı bası wıya daga anıı ŋ gyıŋ wıbasıı koo ŋ kaŋ wıgyʋŋ baŋ ma kıdıgı buloŋ.

2 Saŋa hʋ ŋ gyı aa we ma lee, ŋ gyı lıı ŋ hakıla wıı kɛ buloŋ tıyaŋ nɛ, see Yesu Krisita, a bee ba aa kpaası ʋ mal daagarıı hʋ tıyaŋ wıya dʋŋ.

3 Ŋ gyı aa ko ma lee, lɔl gyı gyʋʋ ŋ nɛ. Kambıŋ mɛ gyı kana ŋ nɛ, ŋ kı kyele, ka ŋ baŋkyesi kı kpa.

4 Nihuwobiŋ nyʋʋpıŋsʋŋ bee wıgyʋŋ daa ŋ gyı kpa bası Wıısı wıweliye hʋ tıya ma. Amɛ wıya hʋ ŋ gyı aa bası daga anıı Wıısı Wiyesi Welii hʋ kaŋ dee rɛ.

5 Nyɛ daga anıı ma laadii bı dɔbɔ nihuwobiŋ wıgyʋŋ tıyaŋ, amɛ Wıısı dee tıyaŋ nɛ ʋ dɔbɔ.

Wıısı wıgyʋŋ

6 Amɛ abee gɛɛ buloŋ, nala hʋ aa waa Wıısı ŋmanıı tıŋıı tıyaŋ, wıya hʋ ŋ aa bası yaa wıgyʋŋ nɛ ba lee. Wıgyʋŋ no ŋ aa dagı, ʋ bı yaa dʋnıya no nala wıgyʋŋ, dʋnıya no gaduwogo wıgyʋŋ mɛ daa. Gaduwogo no dee aa mʋ tenii rɛ.

7 Wıgyʋŋ hʋ wıya ŋ aa bası, ʋ lıı Wıısı lee rɛ, a yaa wıfaŋıı dʋnıya nala lee. Ka dı Wıısı na marı dʋnıya, ʋ yaa ʋ hakıla rɛ anıı wıgyʋŋ no aa lıı ʋ lee sı leŋ dı ba kpa ma yohuŋ.

8 Dʊnɪya no gaduwogo bɪ gyɪŋ wɪgyʊŋ no memii. Dɪ ba aa
rɛ fa gyɪma ʊ memii, ba fa bɪ sɪ kaŋ á Tɪɪna gaŋdarɪ buloŋ
tɪɪna hʊ kpaasɪ mal daagarɪɪ tɪyaŋ.
9 Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ anɪɪ wɪɪ hʊ nihuwobiŋ ha aa
bɪ maakyiye na, abee wɪɪ hʊ nihuwobiŋ ha aa bɪ maakyiye
nɪɪ, abee wɪɪ hʊ nihuwobiŋ ha aa bɪ maakyiye bɪɪnɪ, wɪya
no tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ marɪ biŋ nala hʊ aa kyo ʊ.
10 Amɛ Wɪɪsɪ tɪŋ ʊ Wiyesi Welii hʊ tɪyaŋ nɛ a leŋ á kɛ gyɪŋ
wɪgyʊŋ no aa yaa wɪfaŋɪɪ. Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ aa gbilli
wɪɪ buloŋ nɛ, a paalɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ wɪfaŋɪya buloŋ memii.
11 Nihuwobiŋ bee rɛ sɪ wuwo gyɪŋ wɪɪ hʊ ʊ dɔŋtɪɪna aa
bɪɪnɪ? Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo gyɪma, see nal hʊ tɪɪ aa bɪɪnɪ
wɪɪ hʊ. Ɛɛ tɪɪ rɛ nal buloŋ mɛ bɪ sɪ wuwo gyɪŋ wɪya hʊ
Wɪɪsɪ aa bɪɪnɪ, see Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ dʊŋ.
12 Amɛ á kɛ, dʊnɪya no wɪgyʊŋ daa Wɪɪsɪ kpa tɪya ma. Ʊ
Wiyesi Welii hʊ rɛ ʊ kpa tɪya ma dɪ á wuwo gyɪŋ kɪna hʊ
buloŋ ʊ aa kpaa tɪya abee bɔnyɛ memii.
13 Wɪya no á aa daga ma nyɛ, nihuwobiŋ wɪgyʊŋ daa á
kaŋ kɪ daga ma. Amɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ rɛ leŋ á wuwo
kɪ daga ma wɪya no. Wiyesi Welii hʊ rɛ aa daga ma ʊ wɪya
no memii, á kaŋ kɪ daga nala hʊ tɪyaŋ ʊ aa wee.
14 Nal hʊ buloŋ tɪyaŋ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ aa tuwo, ʊ
tɪɪna bɪ sɪ wuwo laa wɪya hʊ aa lɪɪ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ
lee di. Beewɪya wɪya no yaa wɪtɔɔnɪ rɛ ʊ tɪɪna lee, nal buloŋ
bɪ sɪ wuwo gyɪŋ wɪya no memii, see dɪ Wiyesi Welii hʊ we
ʊ tɪɪna tɪyaŋ.
15 Nal hʊ tɪyaŋ Wiyesi Welii hʊ aa wee, ʊ rɛ sɪ wuwo gyɪŋ
wɪkanɪya buloŋ sii, amɛ nal buloŋ bɪ sɪ wuwo gyɪŋ nal hʊ
tɪyaŋ Wiyesi Welii hʊ aa wee wɪkanɪya sɪɪ.
16 Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, ba saba rɛ a baa,
"Kɪbee rɛ gyɪŋ á Tɪɪna Wɪɪsɪ tɪbɪɪna? Kɪbee rɛ sɪ wuwo basɪ
wɪya a kyagɪlɪ ʊ?"
Amɛ á kɛ gyɪŋ wɪya no memii rɛ, beewɪya á bee Krisita
hakɪla yaa kɪdɪgɪ rɛ.

3

Wɪɪsɪ tʊŋtʊnna

1 Ŋ naabalɪya, saŋa hʊ tɪyaŋ ŋ gyɪ aa we ma lee ŋ gyɪ bɪ
wuwo basɪ wɪya tɪya ma anɪɪ nala hʊ tɪyaŋ Wɪɪsɪ Wiyesi
Welii aa wee. Amɛ ŋ gyɪ basɪ wɪya tɪya ma rɛ anɪɪ nala aa
tɪŋ ba teŋbii wɪkyɛɛlɪya tɪyaŋ, koo anɪɪ ma ha aa yaa biifɪllɪ
Krisita ŋmanɪɪ tɪyaŋ.
2 Ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ɪl lɛ ŋ gyɪ tɪya ma, kɪdiyoho daa. Beewɪya,
ma ha gyɪ bɪ maga kɪdiyoho dii. Abee gyɪnaŋ mɛ gba, ma
ha bɪ maga kɪdiyoho dii.

3 Beewıya ma ha aa tıŋ ma teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ nɛ:
Ma tısı aa hɔllı dɔmɔŋ nɛ, ma gʊla kı kaa dɔmɔŋ. Nyɛ daga
anıı ma ha aa tıŋ ma teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ nɛ. Dı mamaa
rɛ aa yaa nyɛ, dʊnıya nala wıyaalıya daa ma kı yaa gɛɛ?
4 Ma kıdıgı aa baa dı ʊ aa tıŋ Pɔɔl hal lɛ, kıdıgı mɛ baa dı
ʊ aa tıŋ Apolo hal lɛ. Ma aa yaa nyɛ, dʊnıya nala wıyaalıya
daa ma kı yaa gɛɛ?
5 Kıbee rɛ yaŋ yaa Apolo? Koo kıbee rɛ yaa Pɔɔl? Á kɛ
ta yaa Wıısı tʊŋtʊnna rɛ. Ámaa rɛ bası Wıısı wıya hʊ tıya
ma, ma laa di. Á kıdıgı buloŋ aa tʊŋ tʊma hʊ á Tıına Wıısı
aa kpaa tıya ma rɛ dı á kı tʊma.
6 Wıısı wıya hʊ á aa basa tıya ma kıı gɛɛ rɛ anıı tıya á
pɔ. Mıyaŋ nɛ pɔɔ tıya hʊ, Apolo mɛ rɛ yaa nıı we tıya hʊ,
amɛ Wıısı rɛ leŋ tıya hʊ waa.
7 Ɛɛ wıya nal hʊ aa pɔɔ tıya hʊ abee nal hʊ aa yaa nıı
we tıya hʊ buloŋ bı yaa sıfıyaŋ wıı. Wıısı rɛ baŋ ba buloŋ,
beewıya ʊ rɛ leŋ tıya hʊ waa.
8 Nal hʊ aa pɔɔ tıya hʊ abee nal hʊ aa yaa nıı we tıya hʊ,
wıdıgı wıya rɛ ba buloŋ kı tʊma. Wıısı sı tuŋ nal buloŋ a
maga gɛɛ hʊ ʊ aa tʊma.
9 Á buloŋ yaa tʊŋtʊnnı-dɔsı rɛ, a tʊma kı tıya Wıısı. Ma
kıı gɛɛ anıı baga Wıısı aa pal, a kıı gɛɛ anıı dıya Wıısı aa
saa.
10 Wıısı aa tıya ŋ gɛɛ dee nyuniŋ, ŋ biŋ dıya hʊ memii
rɛ anıı dıısaal hʊ aa gyıŋ tʊma weliŋ, ka nal kıdıgı mɛ yaŋ
saa kı gyıŋ. Amɛ see dı nal buloŋ yaŋ fıyɛlı ʊ sıya weliŋ
abee gɛɛ hʊ ʊ aa saa kı dɔbɔ gyememii no tıyaŋ.
11 Beewıya, Yesu Krisita dʊŋ nɛ Wıısı lıı, ʊ yaa dıya hʊ
gyememii. Nal buloŋ bıl bı sı wuwo biŋ gyememi-dıma.
12 Dı nal lɛ yaŋ kpaa salma, koo hɔgı yalıı aa hayɛ, koo
sıfıyaŋ bʊyı, koo daası, koo kaha, koo kaakeliye a saa dɔbɔ
gyememii no tıyaŋ,
13 Kyɛɛ hʊ Krisita aa sı mııgı ko, kına hʊ nal buloŋ aa
kpaa saa dıya hʊ, ba sı na ba. Beewıya diŋ nɛ sı daga kıŋ
hʊ iriŋ ba aa kpaa saa dıya hʊ. Ba sı tıŋ gɛɛ tıyaŋ a gyıŋ
tʊma hʊ nal buloŋ aa tʊma.
14 Dı diŋ hʊ rɛ bı wuwo di kına hʊ nal buloŋ aa kpaa saa
dıya hʊ, Wıısı sı tuŋ ʊ tıına.
15 Amɛ dı diŋ hʊ rɛ wuwo di kına hʊ nal buloŋ aa kpaa
saa dıya hʊ, ʊ tıına lɔl sı yaa waasʊ. Amɛ ʊ tıı kɛ, Wıısı sı
laa ʊ ta. Ʊ ta sı kıı gɛɛ anıı Wıısı aa korigi lıı ʊ diŋ tıyaŋ.
16 Ma bı gyıma anıı mamaa rɛ yaa Wııkyʊwaldıya hʊ
Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa gyʊʊ koo?
17 Ɛɛwıya, dı nal buloŋ nɛ ko yaa bisiŋ wıya, a kyogi
Wııkyʊwaldıya no, Wıısı mɛ sı kyogi ʊ tıına. Beewıya,

Wɪɪkyʊwaldɪya hʊ bɪ kaŋ bisiŋ. Mamaa rɛ yaŋ yaa Wɪɪkyʊwaldɪya no.
18 Nal buloŋ ta mʊrɪ ʊ tɪɪ. Dɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ nɛ bɪɪna anɪɪ ʊ kaŋ wɪgyʊŋ nɛ gyɪnaŋ dʊnɪya no tɪyaŋ, ʊ maga dɪ ʊ kaŋ ʊ tɪɪ bɪrɪmɪ bambugi rɛ, a wuwo na wɪgyʊŋ hʊ aa lɪɪ Wɪɪsɪ lee.
19 Dʊnɪya nala wɪgyʊŋ yaa waasʊ rɛ Wɪɪsɪ lee. Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba basa rɛ a baa,
"Wɪɪsɪ tɪŋ dʊnɪya wɪgyʊnna dawarɪ tɪyaŋ nɛ
a bara kasɪ ba."
20 Wɪɪsɪ teŋ logiŋ kɪdɪgɪ tɪyaŋ mɛ, ba saba rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ gyɪma anɪɪ wɪgyʊnna tɪbɪɪna buloŋ yaa waasʊ rɛ.
21 Ɛɛwɪya, nal buloŋ yaŋ ta ŋmaa ʊ bembii, akuu wɪɪ hʊ nihuwobiŋ aa sɪ wuwo yaa wɪya. Wɪtɪɪ rɛ, mamaa rɛ tɪŋ kɪŋ buloŋ.
22 Mamaa rɛ tɪŋ Pɔɔl, a tɪŋ Apolo, a tɪŋ Piita, a tɪŋ dʊnɪya, a tɪŋ mɪɪbol, a tɪŋ sʊʊ mɛ, a tɪŋ gyɪnaŋ abee maakyiye buloŋ. Mamaa rɛ tɪŋ ba buloŋ.
23 Amɛ Krisita mɛ rɛ tɪŋ ma, ka Wɪɪsɪ mɛ tɪŋ Krisita.

4

Á yaa Krisita Kpambɪsɪ rɛ

1 Ma maga ma kpa ma anɪɪ á yaa Krisita tʊŋtʊnna rɛ, Wɪɪsɪ kpa ʊ wɪya hʊ aa yaa wɪfaŋɪya a we á nosi tɪyaŋ.
2 Nal hʊ buloŋ ba aa kpaa kɪna we ʊ nosi tɪyaŋ, ʊ maga dɪ ʊ kɪ deŋ ba nyuu abee wɪtɪɪ rɛ.
3 Ŋ sɪya tuwo dɪ mamaa koo nal kɪdɪgɪ buloŋ kana ŋ kɪ di sarɪya. Ŋ tɪɪ mɛ gba bɪ kana ŋ tɪɪ kɪ di sarɪya wɪɪ no tɪyaŋ.
4 Ŋ tɪbɪɪna buloŋ kyaana rɛ. Amɛ ŋ bɪ sɪ wuwo baa ŋ bɪ kaŋ wɪkyogii. Á Tɪɪna Yesu Krisita dʊŋ nɛ aa di ŋ sarɪya a na dɪ ŋ kaŋ wɪkyogii koo dɪ ŋ bɪ kaŋ wɪkyogii.
5 Ɛɛwɪya, ma ta kaŋ nal buloŋ di sarɪya dɪ saŋa hʊ á Tɪɪna Yesu Krisita aa sɪ ko ha bɪ pele. Dɪ ʊ rɛ ko mɪɪgɪ ko, wɪya hʊ buloŋ nala aa faŋa kɪ yaa, ʊ sɪ leŋ dɪ ba buloŋ ko lɪɪ lɪgyalɪɪ. Nala tɪbɪɪna buloŋ ba aa kana mɛ sɪ ko lɪɪ lɪgyalɪɪ ka dɪ Wɪɪsɪ bigisi nal buloŋ a maga gɛɛ ʊ tɪɪna aa tʊma maga haŋ kyɛɛ hʊ.
6 Ŋ naabalɪya, ma wɪya rɛ tɪŋ ŋ kpa wɪya no a magɪsɪ gɛɛ ŋ bee Apolo aa kɪya. Ŋ aa kyɛ dɪ ma wuwo tɪŋ gɛɛ tɪyaŋ nɛ a gʊnnɪ wɪya hʊ ba aa saba Wɪɪsɪ Teŋ tɪyaŋ a baa, "Ma ta tɪŋ wɪɪ buloŋ a lɪɪ wɪya hʊ aa we Wɪɪsɪ Teŋ hʊ tɪyaŋ hal." Ɛɛ rɛ sɪ leŋ dɪ ma ta lugisi nala badɔmɔŋ kɪ bigisi, aŋ kpa sii gyʊʊ badɔmɔŋ.
7 Kɪbee rɛ basɪ tɪya ma anɪɪ ma kyo kpɪya ma dɔŋtɪŋsɪ rɛ? Bekiŋ nɛ ma kana dɪ Wɪɪsɪ daa kpaa tɪya ma? Bee rɛ

yaŋ tɪŋ ma kɪ daga ma tɪɪ abee kɪna hʊ ma aa kana anɪɪ Wɪɪsɪ daa kpaa ba tɪya ma?

8 Ma kɛ lee, ma teŋ kaŋ ma kɪkyɛɛlɪya buloŋ nɛ? Ma teŋ bɪrɪmɪ kɪna tɪmma rɛ, a teŋ bɪrɪmɪ kuworo, ka á kɛ ha yaa nɪwaasɪma? Wɪtɪɪ, á fa kyo dɪ ma kɔnɪ dɪ koro rɛ, dɪ á beel-ma buloŋ fa yaa kuworo.

9 Ŋ kɛ lee, ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ Wɪɪsɪ baa dɪ á nala hʊ aa yaa Krisita kpambɪsɪ yaa nɪfʊŋɪsɪya rɛ. Á kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ á aa yaa wɪɪ kyogi, a maga dɪ ba kpʊ ma gyamaa tɪyaŋ dɪ dʊnɪya nala abee malɪkasɪ buloŋ na ma.

10 Krisita wɪya, á yaa bambugo rɛ, ka ma kɛ baa ma kaŋ wɪgyʊŋ nɛ akuu ma bee Krisita a yaa kɪdɪgɪ wɪya. Á yaa nɪtaaga rɛ, aŋka ma kɛ yaa gaduwogo. Nala kɪ deŋ ma waasʊ, aŋ kɪ tɪya ma kɛ gyɪrɪma.

11 A kaŋ kɪ ko gyɪnaŋ no sii bʊwaŋ, losi abee nɪɪnyʊwasɪ aa kaŋ ma rɛ, á kɪ laalɪ gakɔsʊŋsɪ, ba kɪ ŋmaa ma kɪŋkaŋ, á gɔllɪ baarɪ kɪ baŋ.

12 Á aa tʊŋ nɛ abee sɪfɪyasɪ dɪ á pɛ á tɪɪ tɪyaŋ. Dɪ nala rɛ basɪ wɪbɔmɔ tɪya ma, á kɛ aa sʊla Wɪɪsɪ tɪya ba rɛ, dɪ ba aa rɛ aa dɔgɪsɪ ma mɛ, á aa kaŋ kenyiri rɛ.

13 Dɪ ba aa rɛ aa kyogi á feŋ mɛ, á kɛ aa kɪ basɪ wɪweliye rɛ ba lee. Abee gyɪnaŋ, ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ámaa rɛ yaa dʊnɪya no buloŋ nɪtɔɔnɪ.

14 Ma yaa ŋ biikyooliye rɛ. Ɛɛwɪya, ŋ bɪ sabɪ wɪya no kɪ tɪya ma dɪ ŋ we ma hɪɪsɪ tɪyaŋ, amɛ ŋ aa kyɛ dɪ ŋ kyagɪlɪ ma rɛ.

15 Dɪ mamaa rɛ kaŋ sɪlaala tusi fi mɛ dɪ ba kɪ daga ma Krisita wɪya, amɛ kuwo dɪgɪ dʊŋ nɛ ma kana. Mɪyaŋ nɛ yaa ma kuwo Yesu Krisita tɪyaŋ, akuu ŋ aa basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ tɪya ma wɪya.

16 Ɛɛwɪya, ŋ aa sʊl ma rɛ gyaaŋgyaaŋ buloŋ dɪ ma kɪ kyesi ŋ wɪyaalɪya.

17 Ɛɛ wɪya rɛ tɪŋ, ŋ kɪ tɪŋ Timoti dɪ ʊ ko ma lee. Ʊ yaa ŋ biikyoolii rɛ, a kaŋ wɪtɪɪ mɛ á Tɪɪna Krisita ŋmanɪɪ tɪyaŋ. Ʊ sɪ kɪ liisi ma gɛɛ ŋ aa kɪya Yesu Krisita ŋmanɪɪ tɪŋɪɪ tɪyaŋ, abee gɛɛ ŋ aa kpaa wɪya no tɪɪ a kɪ daga Krisitabiisi lee kɛ buloŋ ŋ aa mʊwa tɪyaŋ.

18 Ma badɔmɔŋ mɪɪgɪ kaŋ dagɪŋtɪɪ rɛ kɪŋkaŋ, aŋ yeŋŋi anɪɪ ŋ sɪ ko na ma.

19 Amɛ dɪ Wɪɪsɪ rɛ laa nyʊwa, ŋ bɪ sɪ pɪɪsɪ ka dɪ ŋ ko na ma. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko ko, ŋ bee kyɛ dɪ ŋ nɪɪ dagɪŋtɪɪ tɪmma no wɪbasɪya dʊŋ, amɛ ŋ sɪ kɪ kyɛ dɪ ŋ gyɪŋ dee hʊ ba aa kana.

20 Wɪɪsɪ koro hʊ bɪ sɪŋ nihuwobiŋ wɪbasɪya tɪyaŋ, Wɪɪsɪ dee tɪyaŋ nɛ ʊ sɪŋ.

21 Ŋ aa kpaa kyapıya ko vıırı ma abee ŋ aa kaŋ kyori abee
sıfıyala ko ma lee, ba tıyaŋ kıbee rɛ ma kı kyɛ?

5

Krisitabiisi badɔmɔŋ aa yaa bisiŋ wıya

1 Ba bası tıya ŋ nɛ anıı nala we ma tıyaŋ a kı yaa sɔŋsɔŋ
wıya. Wıı hʊ lɔrɔ rɛ kıŋkaŋ, beewıya nala hʊ aa bee
kyʊwalı Wıısı mɛ gba paalı bı sı laa nyʊwa yaa gɛɛ. Ba
baa dı nal kıdıgı we ma tıyaŋ a kaŋ ʊ kuwo haaŋ kı pıŋ.

2 Ka ma ha kı daga ma tıı! Ʊ fa maga ma leŋ ma tısı kyogi
rɛ, ka dı ma lıı nal hʊ aa yaa gɛɛ a ta ma tıyaŋ.

3 Mıyaŋ, abee ŋ aa tuwo ma tıyaŋ nyɛ mɛ, amɛ ŋ hakıla
kɛ tıyaŋ, ŋ we ma tıyaŋ nɛ. Á Tıına Yesu dee tıyaŋ, ŋ kɛ
teŋ dii nal hʊ aa yaa wıbɔŋ no sarıya rɛ, a kpa kyogisi tıya
ʊ anıı ŋ aa we ma tıyaŋ.

4 Dı mamaa rɛ ko laŋŋı á Tıına Yesu feŋ tıyaŋ, ŋ hakıla
tıyaŋ, ŋ mɛ aa we ma tıyaŋ nɛ, á Tıına Yesu Krisita dee mɛ
we ma tıyaŋ. Ɛɛ wıya

5 ma kpa baal no we Sıtaanı nosi tıyaŋ, dı ʊ dɔgısı ʊ
teŋbii, ka dı Wıısı laa ʊ dʊma kɛ ta kyɛɛ hʊ á Tıına Krisita
aa sı mııgı ko.

6 Ɛɛ hʊ ma aa daga ma tıı hʊ bı weliye. Ma bı gyıma
anıı sıbʊl mʊhʊ rɛ ba aa kpa we paanʊʊ muŋ tıyaŋ, ka ʊ
sii pʊwarı a yʊga gɛɛ?

7 Ma lıı sıbʊlbınıı hʊ aa yaa wıbɔŋ a ta ma tıyaŋ. Ɛɛ
rɛ sı leŋ dı ma yaa tıpʊlʊŋ tımma, a kıı gɛɛ anıı paanʊʊ
muŋfalıı ba aa bı wee sıbʊl. Nyɛ rɛ ma maga dı ma kıı,
beewıya, Krisita, á Dıısı-parı-banıı Kyɛbal Pebiye hʊ rɛ ba
kaŋ kpʊ a sʊla Wıısı á wıya.

8 Ɛɛwıya, ma ta leŋ dı á di á Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ
abee paanʊʊ hʊ aa kaŋ sıbʊlbınıı. Sıbʊlbınıı no rɛ yaa
wıbɔmɔ abee tahaa. Amɛ ma leŋ dı á gbıyalı abee paanʊʊ
hʊ aa bı kaŋ sıbʊl. Paanʊʊ no rɛ yaa wıtıı abee tıpʊlʊŋ.

9 Teŋ hʊ ŋ gyı aa saba tıya ma tıyaŋ, ŋ gyı bası tıya ma a
baa dı ma lıı ma tıı nala hʊ aa yaa sɔŋsɔŋ wıya tıyaŋ nɛ.

10 Ŋ bı baa ma ta kı laŋŋı dʊnıya nala aa yaa bisiŋ wıya
tıyaŋ, koo nala hʊ aa kaŋ tıbal, koo gaala, koo vʊgımarıla
tıyaŋ. Dı mıyaŋ nɛ baa ma ta kı laŋŋı nala no tıyaŋ, ɛɛ kɛ
ma bı sı we dʊnıya no tıyaŋ.

11 Amɛ wıı hʊ ŋ aa basa rɛ nyɛ: Ma ta kaŋ ma tıı mʊ mal
nal hʊ aa baa dı ʊ laa Wıısı wıya di rɛ aŋ kı yaa sɔŋsɔŋ
wıya, koo a kaŋ tıbal, koo a kı marı vʊga, koo a gɔllı kı
kyogi nala fene, koo a yaa sınyʊwal, koo a yaa gaal. Ʊ bı
maga dı ma bee iriŋ nal no laŋŋı di kıdiiliye mɛ gba.

12 Ŋ tʊma daa yaa dɪ ŋ kɪ di nala hʊ aa bɪ yaa Krisitabiisi
sarɪya. Wɪɪsɪ rɛ sɪ di ba sarɪya. Amɛ ma kɛ maga dɪ ma kɪ
di dɔmɔŋ sarɪya rɛ.
13 Beewɪya, Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba baa, “Ma lɪɪ nɪbɔŋ buloŋ
ta ma tɪyaŋ.”

6

Ɛɛ aa maga dɪ Krisitabiisi basɪ wɪya kɪ marɪ dɔmɔŋ

1 Dɪ ma kɪdɪgɪ rɛ kaŋ wɪɪ abee ʊ dɔŋtɪɪna Krisitabiye, ʊ
paalɪ bɪ maga dɪ ʊ tɪɪna kaŋ wɪɪ hʊ mʊ nala hʊ aa bee
kyʊwalɪ Wɪɪsɪ lee dɪ ba basɪ. Amɛ ʊ maga dɪ ʊ tɪɪna kaŋ
wɪɪ hʊ mʊ Krisitabiisi lee rɛ dɪ ba basɪ marɪ ba dɔmɔŋ.
2 Ma bɪ gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ nala rɛ sɪ di dʊnɪya nala buloŋ
sarɪya? Dɪ mamaa rɛ yaŋ sɪ di dʊnɪya nala sarɪya, bee rɛ sɪ
tɪŋ dɪ ma bɪ wuwo basɪ wɪbiibiisi no kɪ marɪ dɔmɔŋ?
3 Ma bɪ gyɪma anɪɪ ámaa Wɪɪsɪ nala rɛ sɪ di malɪkasɪ mɛ
sarɪya, aŋ yaŋ ko kɪ deŋ dʊnɪya wɪbiibiisi no nyɛ?
4 Ɛɛwɪya, dɪ wɪɪ no iriŋ nɛ ko we ma balɪya paga tɪyaŋ,
ʊ bɪ maga dɪ ma aa sii kaŋ mʊ dʊnɪya nala hʊ aa bɪ kaŋ
lɪsɪnɪɪ Krisitabiisi sɪya tɪyaŋ, dɪ ba marɪ wɪɪ hʊ tɪya ma.
5 Ma wɪɪ no yaa hɪɪsɪ rɛ. Ɛɛ kɛ nɪdɪgɪ mɛ tuwo ma tɪyaŋ a
kaŋ wɪgyʊŋ, dɪ wɪɪ rɛ ko we Krisitabiisi balɪya paga tɪyaŋ,
dɪ ʊ wuwo basɪ a marɪ ba dɔmɔŋ koo?
6 Amɛ dɪ Wɪɪsɪ nala balɪya rɛ ko kaŋ wɪɪ, kɪdɪgɪ aa kaŋ ʊ
dɔŋtɪɪna mʊ nala hʊ aa bee kyʊwalɪ Wɪɪsɪ lee rɛ ba laa wɪɪ
hʊ basɪ tɪya ba, bee rɛ tɪŋ gɛɛ.
7 Ma aa vala kaŋ dɔmɔŋ kɪ mʊ nala lee ba di ma dɔŋtɪŋsɪ
sarɪya kɪ tɪya ma gɛɛ, ɛɛ daga anɪɪ ma buloŋ nyʊgɪsa rɛ
Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ. Dɪ nal lɛ yaa wɪɪ kyogi ɪ, bee rɛ tɪŋ ɪ
bɪ sɪ wuwo di kenyiri? Dɪ nal lɛ gɪrɪma laa ɪ kɪŋ, bee rɛ tɪŋ
ɪ bɪ sɪ wuwo leŋ kɪŋ hʊ tɪya ʊ?
8 Amɛ ma tɪɪ gʊla yaa wɪya kɪ kyogi dɔmɔŋ nɛ, a firimi kɪ
laa dɔmɔŋ kɪna mɛ. Ma dɔŋtɪŋsɪ Krisitabiisi rɛ gba ma kɪ
yaa gɛɛ.
9 Wɪtɪɪ rɛ ŋ basɪ kɪ tɪya ma. Ma ta kɪ mʊrɪ ma tɪɪ.
Beewɪya, ma bɪ gyɪma anɪɪ nɪbɔŋ buloŋ bɪ sɪ wuwo gyʊʊ
Wɪɪsɪ koro hʊ? Nala hʊ aa yaa sɔŋsɔŋ wɪya, koo nala hʊ
aa marɪ vʊga, koo nala hʊ aa gɔllɪ kɪ kyɛ nala haana, koo
baala koo haana balɪya aa gʊl kɪ kyɛ dɔmɔŋ,
10 abee gaala abee tɪbal tɪmma, abee sɪnyʊwala, abee nala
hʊ aa kyogi nala fene, abee nala hʊ aa firimi kɪ laa nala
kɪna, nala no kɪdɪgɪ buloŋ bɪ sɪ wuwo gyʊʊ Wɪɪsɪ koro hʊ
tɪyaŋ.
11 Ma badɔmɔŋ fa aa yaa wɪya no rɛ. Amɛ Wɪɪsɪ sasɪ
ma wɪbɔmɔ ta rɛ. Wɪɪsɪ rɛ tɪŋ ma. Á Tɪɪna Yesu Krisita

nyubaanıŋ, abee á Tıına Wıısı Wiyesi Welii hʋ dee tıyaŋ, ma bırımı tıpʋlʋŋ tımma rɛ, a bı kaŋ wıkyogii buloŋ Wıısı sıya tıyaŋ.

Ʋ bı maga dı á kı sɔnnı

12 Ŋ kaŋ ŋmanıı rɛ ŋ aa sı wuwo yaa wıı kɛ buloŋ ŋ aa kyɛ. Amɛ ŋ wıyaalıya buloŋ daa rɛ aa kaŋ tɔnɔ tıya ŋ. Ŋ kaŋ ŋmanıı rɛ ŋ aa sı wuwo yaa wıı buloŋ ŋ aa kyɛ, amɛ ŋ bı sı leŋ dı wıı buloŋ kana ŋ bırımı ʋ yoŋ.

13 Kıdiiliye wıya rɛ tıŋ luwol we doŋ, luwol wıya mɛ rɛ tıŋ kıdiiliye we doŋ. Wıtıı rɛ, amɛ ba buloŋ kaŋ kyɛɛ rɛ Wıısı aa sı leŋ ba yaa waasʋ. Wıısı bı kpaa teŋ tıya nihuwobiŋ dı ʋ kaŋ kı sɔnnı, amɛ ʋ baa dı ʋ kaŋ ʋ teŋ a tʋma kı tıya ʋ rɛ. Beewıya Wıısı rɛ tıŋ ʋ teŋ hʋ mɛ.

14 Wıısı dee tıyaŋ nɛ ʋ kyisi á Tıına Krisita sʋʋ tıyaŋ. Ʋ sı kyisi ma mɛ sʋʋ tıyaŋ.

15 Ma bı gyıma anıı ma tenni yaa Krisita teŋ logiŋ kıdıgı rɛ? Ma bıına anıı ma yaŋ sı wuwo kpa Krisita teŋ logiŋ kıdıgı a mʋ mal gyaŋtıra teŋ tıyaŋ koo? Ba mʋra rɛ!

16 Koo ma bı gyıma anıı dı baal lɛ kaŋ gyaŋtıra pıŋ, ba buloŋ bırımı nıdıgı rɛ? Beewıya Wıısı teŋ tıyaŋ ba bası polli rɛ a baa, “Baal bee ʋ haaŋ sı yaa kıdıgı.”

17 Ɛɛ tıı rɛ nal hʋ aa kaŋ ʋ tıı mʋ mal á Tıına Krisita tıyaŋ, ʋ bee Krisita yaa kıdıgı rɛ ʋ hakıla tıyaŋ.

18 Ma lıı ma tıı sɔŋsɔŋ tıyaŋ. Wıbɔŋ kɛ buloŋ nihuwobiŋ aa yaa, ʋ bee kyogi ʋ teŋ, amɛ nal hʋ buloŋ aa sɔnnı, ʋ tıına yaa wıbɔŋ kı kyogi ʋ tıı teŋbii rɛ.

19 Ma bı gyıma anıı ma tenni yaa Wıısı Wiyesi Welii hʋ ʋ aa kpaa we ma tıyaŋ dıya rɛ? Ma bı tıŋ ma tıı. Wıısı rɛ tıŋ ma.

20 Wıısı kpaa ʋ kyal lɛ a yɔbɔ ma. Ɛɛwıya, ma kaŋ ma teŋbiye kı yaa wıya hʋ aa fıyɛlı Wıısı teŋ.

7

Haaŋ Kpayı

1 Wıya hʋ ma aa saba a pıyɛsı hʋ, nyɛ kɛ, ŋ aa kyɛ dı ŋ gyʋʋ ba tıyaŋ nɛ a kyɛ ba sii. Ʋ yaa wıwelii rɛ dı baal buloŋ fa ta kpaa haaŋ.

2 Amɛ akuu sɔŋsɔŋ aa yʋga wıya, ʋ maga dı baal buloŋ kpa haaŋ nɛ, dı haaŋ buloŋ mɛ yal bala.

3 Ʋ maga dı baal bee ʋ haaŋ kpa ba tıı kı tıya dɔmɔŋ nɛ, a kı yaa dɔmɔŋ teŋfıyɛl wıya.

4 Haaŋ bı tıŋa ʋ tıı, ʋ bala hal tıyaŋ, baal mɛ bı tıŋa ʋ tıı, ʋ haaŋ hal tıyaŋ.

5 Dı baal lɛ aa kyɛ dı ʋ kyɛ ʋ haaŋ, ʋ bı maga dı haaŋ hʋ vıya, dı haaŋ mɛ rɛ aa kyɛ dı ʋ bala pına ʋ, ʋ bı maga dı ʋ

bala mɛ vɪya. Amɛ kyaha dɪ ba buloŋ balɪya vʊʊla anɪɪ ba bɪ sɪ kyɛ dɔmɔŋ a maga kyɛyɛ baŋmana, ka dɪ ba kpa ba tɪɪ buloŋ we Wɪɪsɪ kyʊwalɪɪ tɪyaŋ. Amɛ dɪ ba Wɪɪsɪ kyʊwalɪɪ saŋa hʊ ko teŋ, ʊ maga dɪ ba bɪl piili kɪ laŋŋɪ wasa rɛ. Ɛɛ rɛ sɪ leŋ dɪ Sɪtaanɪ ta wuwo na ŋmanɪɪ a kaŋ ba we wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ, akuu ba aa bɪ wuwo kɪ kaŋ ba tɪɪ wɪya.

6 Wɪya no ŋ aa basɪ kɪ tɪya ma, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ mɪra rɛ ŋ biŋ kɪ tɪya ma. Ŋ ta kɪ kyagɪlɪ ma rɛ.

7 Wɪtɪɪ rɛ, ŋ kyɛrɪ rɛ fa yaa dɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ ta kpaa haaŋ anɪɪ ŋ mɛ aa bɪ kpaa haaŋ nyɛ. Amɛ nal buloŋ bee Wɪɪsɪ aa kpaa wɪɪ tɪya ʊ rɛ. Wɪɪsɪ aa kpa wɪɪ kɪdɪgɪ tɪya nal kɪdɪgɪ rɛ, aŋ kpa wɪdʊma a tɪya nal kɪdɪgɪ mɛ.

8 Ŋ yaŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ tɪya ma boŋgyomo abee haboŋgyomo abee ma lohaana rɛ anɪɪ dɪ mamaa rɛ fa kɪɪ ŋ, a ta paa haana koo a yal balama, ʊ fa sɪ weliye.

9 Amɛ dɪ mamaa rɛ bɪ sɪ wuwo kaŋ ma tɪɪ, baala paa haana, ka dɪ haana hʊ mɛ yala balama. Beewɪya, dɪ baal lɛ kpaa haaŋ, koo dɪ haaŋ nɛ yal bala, ʊ rɛ kpɪya ma aa leŋ baala wɪya koo haana wɪya we ma hakɪllɪ tɪyaŋ, a kɪ dɔŋ ma.

10 Ma nala hʊ aa kaŋ haana abee balama, wɪɪ no ŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ nyɛ, ŋ tɪɪ daa rɛ aa basɪ. Ʊ lɪɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ lee rɛ: Haaŋ bɪ maga dɪ ʊ vɪya ʊ bala,

11 amɛ dɪ haaŋ nɛ ko vɪya aŋ vɪya ʊ bala, ʊ maga dɪ ʊ ta bɪl yal bala rɛ, ka dɪ ʊ hɔŋ a yaa haboŋgyoŋ. Dɪ ʊ rɛ naa dɪ ʊ bɪ sɪ wuwo hɔŋ boŋgyori hʊ, ʊ maga dɪ ʊ mɪɪgɪ mʊ ʊ balbɪnɪɪ hʊ lee rɛ, dɪ ba mɪɪgɪ marɪ dɔmɔŋ. Baal buloŋ mɛ bɪ maga dɪ ʊ vɪya ʊ haaŋ.

12 Ma nɪkaalɪya hʊ mɛ, mɪyaŋ Pɔɔl tɪɪ mɛ aa kaŋ wɪɪ dɪ ŋ basɪ tɪya ma rɛ nyɛ. Á Tɪɪna Wɪɪsɪ lee daa ʊ lɪɪ. Dɪ Krisitabiye rɛ kaŋ haaŋ aa bɪ laa Yesu wɪya di, ka dɪ haaŋ hʊ laa nyʊwa anɪɪ ʊ bee ʊ bala hʊ hɔŋ, baal hʊ bɪ maga dɪ ʊ vɪya ʊ.

13 Dɪ haaŋ aa yaa Krisitabiye mɛ rɛ kaŋ bala hʊ aa bɪ laa Yesu wɪya laa di, ka dɪ baal hʊ laa nyʊwa dɪ ʊ beel-ʊ hɔŋ, ʊ bɪ maga dɪ haaŋ hʊ vɪya ʊ.

14 Beewɪya dɪ haaŋ nɛ laa Yesu wɪya di aŋka ʊ bala bɪ laa di, amɛ akuu haaŋ hʊ wɪya, baal hʊ mɛ gyʊʊ Wɪɪsɪ sɔŋ tɪyaŋ nɛ. Ɛɛ tɪɪ rɛ, dɪ baal lɛ laa Yesu wɪya di aŋka ʊ haaŋ bɪ laa di, amɛ akuu baal hʊ wɪya, haaŋ hʊ mɛ gyʊʊ Wɪɪsɪ sɔŋ tɪyaŋ nɛ. Dɪ gɛɛ fa daa, ba biisi fa sɪ yaa bisiŋ tɪmma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Amɛ ba aa kɪɪ nyɛ, ba biisi mɛ sɪ gyʊʊ Wɪɪsɪ sɔŋ tɪyaŋ.

15 Amɛ dɪ baal koo haaŋ aa bɪ yaa Krisitabiye rɛ aa kyɛ dɪ ʊ vɪya ʊ haaŋ koo ʊ bala aa yaa Krisitabiye, ŋmanɪɪ we

doŋ. Wıya no iriŋ tıyaŋ, wıı buloŋ bı tɔɔ Krisitabiye hʋ ŋmanıı. Beewıya Wıısı aa kyɛ dı á hɔŋ abee laaŋfıya rɛ.

16 Ɪ haaŋ hʋ aa yaa Krisitabiye, ɛɛ rɛ ı sı yaa gyıma dı ı wıya daa sı tıŋ dı Wıısı laa ı bala hʋ aa bı yaa Krisitabiye ta? Ɪ baal hʋ mɛ aa yaa Krisitabiye, ɛɛ rɛ ı sı yaa gyıma anıı ı wıya daa sı tıŋ dı Wıısı laa ı haaŋ hʋ aa bı yaa Krisitabiye ta?

17 Wıı no tıyaŋ, lee hʋ ı fa aa sına ka Wıısı leŋ ı ko laa Yesu wıya di, abee wıı hʋ buloŋ Wıısı aa kpaa tıya ı, ʋ maga dı ı ha sıŋ ba tıyaŋ nɛ. Wıya no tıı rɛ ŋ aa kpa kı daga Krisitabiisi aa we lee kɛ buloŋ ŋ aa mʋwa tıyaŋ.

18 Dı nal lɛ fa keri ʋ peŋ aŋ na ko laa Yesu wıya di, ʋ ta leŋ dı gɛɛ kı dɔmɔ ʋ. Dı nal mɛ rɛ bı kere ʋ peŋ aŋ na ko laa Yesu wıya di, ʋ ta kı yaa kparaama dı ʋ keri ʋ peŋ.

19 Beewıya dı ı keri ı peŋ koo dı ı bı kere ı peŋ, ba buloŋ yaa wıdıgı rɛ Wıısı kɛ lee. Amɛ wıı hʋ aa yaa sıfıyaŋ wıı rɛ yaa dı ma kı tıŋ Wıısı mırısı hʋ saŋa buloŋ.

20 Lee hʋ nal buloŋ fa aa sına aŋ na ko laa Yesu wıya di, ʋ tıına ha sıŋ doŋ.

21 Dı ı rɛ fa yaa yoŋ aŋ na ko laa Yesu wıya di, ta leŋ dı ɛɛ wıya kı dɔm-ı. Amɛ dı ı rɛ naa ŋmanıı ı aa sı wuwo kpa a tıŋa ı tıı, sii sıŋ bıŋbaŋ.

22 Yoŋ hʋ buloŋ aa laa á Tıına Krisita wıya di, ʋ tıına tıŋa ʋ tıı rɛ Krisita lee. Ɛɛ tıı rɛ nal hʋ fa aa tıŋa ʋ tıı aŋ na ko laa Krisita wıya di, ʋ bırımı Krisita yoŋ nɛ.

23 Wıısı leŋ Krisita kpaa ʋ kyal lɛ a yɔbɔ ma. Ɛɛwıya, ma ta yaa nihuwobisi yosi.

24 Ŋ naabalıya, lee hʋ nal buloŋ aa sına aŋ na ko laa Yesu wıya di, ʋ maga dı ʋ ha sıŋ doŋ tıı rɛ, beewıya wıı hʋ Wıısı aa kyɛ dı ı yaa rɛ gɛɛ.

25 Ma bası baala ha aa bı paa haana, abee haana ha aa bı yala balama mɛ wıya rɛ. Lagılagı no, ŋ aa kyɛ dı ŋ kyɛ doŋ mɛ sii rɛ. Amɛ Wıısı bı bası wıı buloŋ tıya ŋ nala no lugo tıyaŋ. Amɛ Wıısı fáá ŋ sikii rɛ, a leŋ ŋ yaa nal ma aa sı wuwo laa di. Ɛɛ wıya ŋ tıı hakıla wıı rɛ ŋ kı kyɛ dı ŋ bası nala no lugo tıyaŋ.

26 Akuu lagılagı no taŋha hʋ aa deye wıya, dı baal lɛ bı kpa haaŋ, ʋ rɛ kpıya.

27 Dı ı rɛ ko kaŋ haaŋ, ta ko kı vıya ʋ. Dı ı rɛ ko bı kaŋ haaŋ mɛ, ta bıl ko kı kpa haaŋ.

28 Amɛ dı ı rɛ kpaa haaŋ, ı bı yaa wıbɔŋ. Dı hatoluu mɛ ha aa bı yala bala rɛ yal bala, ʋ bı yaa wıbɔŋ. Amɛ baala hʋ aa paa haana abee haana hʋ aa yala balama, ba sı na tʋwara dʋnıya no tıyaŋ. Ŋ bee kyɛ dı ma gyʋʋ tʋwara no tıyaŋ.

29 Ŋ naabalıya, wıı hʊ ŋ aa bası rɛ nyɛ: Á bıl bı sı pıısı
dʊnıya no tıyaŋ. Ɛɛwıya, nala hʊ aa kaŋ haana, ʊ maga dı
ba kıı gɛɛ anıı ba bı kaŋ haana.
30 Nala hʊ aa wıı, ʊ maga dı ba kıı gɛɛ rɛ anıı ba tısı aa
bı kyogo. Nala hʊ mɛ aa mʊŋ, ʊ maga dı ba kıı gɛɛ rɛ anıı
ba tenni aa bı fıyɛla. Nala hʊ mɛ aa yɔbɔ kına, ʊ maga dı
ba kıı gɛɛ rɛ anıı kına hʊ ba aa yɔbɔ bı yaa ba kına.
31 Nala hʊ aa we dʊnıya wıkanıya tıyaŋ a kı yaa, ʊ maga
dı ba kıı gɛɛ rɛ anıı ba tuwo ba tıyaŋ. Dʊnıya no aa kıı nyɛ
gyınaŋ, ʊ aa mʊ tenii rɛ.

32 Ŋ bee kyɛ dı wıya kı dɔŋ ma. Baal hʊ aa bı kaŋ haaŋ,
ʊ aa kpa ʊ nyuu buloŋ we á Tıına tʊma tıyaŋ nɛ, a kı yaa
gɛɛ buloŋ ʊ aa wuwo, dı á Tıına Yesu teŋ fıyɛlı.
33 Amɛ baal hʊ aa kaŋ haaŋ, ʊ aa kpa ʊ nyuu buloŋ we
dʊnıya wıkanıya tıyaŋ nɛ, beewıya ɛɛ hʊ ʊ aa sı yaa dı
haaŋ hʊ teŋ fıyɛlı wıya dʊŋ nɛ aa kyıla ʊ.
34 Ka ʊ hakıla mɛ aa bı sıŋ wıdıgı tıyaŋ. Haaŋ hʊ ha aa bı
yal bala, koo hatoluu hʊ ha aa bı gyıŋ baal, ʊ aa kpa ʊ teŋbii
bee ʊ hakıla buloŋ nɛ a we á Tıına Krisita tʊma tıyaŋ, a kı
lʊga dı ʊ yaa tıpʊlʊŋ tıına Wıısı sıya tıyaŋ. Amɛ haaŋ hʊ
aa kaŋ bala, dʊnıya no wıkanıya rɛ aa we ʊ hakıla tıyaŋ,
beewıya ɛɛ hʊ ʊ aa sı yaa dı ʊ bala teŋ fıyɛlı dʊŋ wıya rɛ
aa kyıla ʊ.
35 Ma tıı pɛyi wıya rɛ tıŋ ŋ kı bası wıya no buloŋ. Ʊ bı
kıı nıı ŋ aa fıl ma rɛ dı ma ta kı yaa ma wıkyɛɛlıya. Amɛ ŋ
aa kyɛ dı ma kı yaa wıya hʊ aa kpaa ŋmanıı rɛ, a kpa ma
tıı abee ma wıı buloŋ a tıya á Tıına Yesu Krisita.

36 Dı baal bee haaŋ nɛ wee nyʊwa anıı ba sı yala dɔmɔŋ,
aŋ ha ta kpa biŋ maakyiye, ka dı baal hʊ na anıı ʊ bı wuwo
kı kaŋ ʊ tıı haana lugo tıyaŋ, koo ʊ na anıı dı haaŋ hʊ aa
hıyası, dı ʊ rɛ aa kyɛ, ʊ aa wuwo ʊ kpa ʊ rɛ. Ʊ gɛɛ bı yaa
wıbɔŋ.
37 Amɛ dı baal mɛ we doŋ, a gyıma ʊ hakıla tıyaŋ anıı ʊ
sı wuwo we doŋ aŋ bı kpaa haaŋ, ka dı ʊ bı kıı nıı ba fıla
ʊ rɛ, aŋ yaa nıı ʊ aa gyıŋ ʊ tıı kanıı haana lugo tıyaŋ nɛ
tıŋ, ɛɛ kɛ dı ʊ rɛ vıya hatoluu hʊ ʊ fa aa kyɛ dı ʊ kpa mɛ,
ʊ tıına mɛ yaa wıı aa kpaa ŋmanıı rɛ.
38 Ɛɛwıya, dı baal lɛ kpaa haaŋ, ʊ yaa weliŋ nɛ, amɛ baal
hʊ aa bı kpa haaŋ, ʊ rɛ yaŋ marı yaa weliŋ.

39 Haaŋ aa kaŋ bala bı tıŋa ʊ tıı, dı ʊ bala rɛ ha we ʊ
mııbol tıyaŋ. Amɛ dı ʊ bala hʊ rɛ ko sʊba, ʊ kaŋ ŋmanıı rɛ
dı ʊ bıl yala baal hʊ buloŋ ʊ aa kyɛ. Amɛ ʊ maga dı ʊ yala
nal hʊ aa yaa Krisitabiye rɛ.

40 Dı ŋ kɛ dʊŋ nɛ, ʊ fa ta bıl yal bala. Ɛɛ rɛ ʊ sı hɔŋ abee teŋfıyɛlʊʊ. Ŋ gyıma anıı Wıısı Wiyesi Welii hʊ we ŋ mɛ tıyaŋ nɛ.

8

Vʊga kına dii wıya

1 Ma pıyɛsı ŋ vʊga kıdiiliye mɛ wıya rɛ. Lagılagı no, ŋ aa kyɛ dı ŋ bası ba mɛ wıya rɛ. Ʊ yaa wıtıı rɛ anıı á buloŋ kaŋ wıgyʊŋ nɛ. Wıgyʊŋ no iriŋ aa leŋ nihuwobiŋ ŋmaa ʊ bembii a kı daga ʊ tıı rɛ, amɛ kyori dʊŋ nɛ aa wuwo leŋ Krisitabiisi kyiyeli dɔmɔŋ a sıŋ weliŋ Wıısı ŋmanıı tıŋıı tıyaŋ.

2 Nal hʊ aa bıına anıı ʊ kaŋ wıgyʊŋ nɛ, ʊ tıına bı gyıŋ wıı buloŋ, beewıya, wıgyʊŋ hʊ fa aa maga dı ʊ kana daa ʊ kana gɛɛ.

3 Amɛ nal hʊ aa kyo Wıısı, Wıısı gyıŋ ʊ tıına rɛ.

4 Ɛɛwıya, ma leŋ dı á na dı ʊ maga dı á kı di vʊga kıdiiliye rɛ koo ʊ bı maga. Á tıı gyıma rɛ weliŋ anıı vʊga bı kaŋ tɔnɔ buloŋ dʊnıya no tıyaŋ. Á gyıma mɛ rɛ anıı wıısı buloŋ bıl tuwo a lıı Naabidiye Wıısı hal.

5 Nala badɔmɔŋ baa dı vʊga we taŋha nyuu tıyaŋ daha rɛ, wıısını mɛ we wıısınyuu tıyaŋ. Ba kɛ laa di rɛ anıı wııgyamaa abee tııŋgyamaa rɛ we doŋ.

6 Amɛ ámaa Krisitabiisi kɛ lee, Wııdıgı dʊŋ nɛ we doŋ. Ʊ rɛ yaa á kuwo Wıısı hʊ aa ta kıŋ buloŋ aa we doŋ. Ʊ rɛ tıŋ ma. Tıına buloŋ mɛ tuwo dı á Tıına Yesu Krisita dʊŋ daa. Ʊ tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a taa kıŋ buloŋ. Ʊ tıyaŋ nɛ á tıŋa a kaŋ mııbol mɛ.

7 Amɛ nala buloŋ daa gyıŋ wıtıı no. Nala badɔmɔŋ ha kpaa ba nyuni buloŋ we vʊga tıyaŋ nɛ kıŋkaŋ. Ɛɛ rɛ tıŋ abee gyınaŋ buloŋ, dı ba aa rɛ ko di haŋ kıdiiliye hʊ iriŋ, ba ha aa kı bıını anıı vʊga kıdiiliye rɛ. Ba hakıllı ha bı deye Wıısı ŋmanıı tıyaŋ. Ɛɛwıya, dı ba aa rɛ ko di vʊga kına, ba aa kı bıını anıı ba dii bisiŋ kına rɛ.

8 Kıdiiliye bı sı wuwo leŋ dı Wıısı bee nihuwobisi paga wıya marı weliye. Dı ámaa rɛ aa di kıdiilii ka buloŋ koo dı ámaa rɛ aa sıŋ badɔmɔŋ aŋ kı di badɔmɔŋ, ɛɛ tuwo wıı buloŋ Wıısı lee.

9 Ma nala hʊ aa laa Wıısı wıya di, a gyıma anıı ma sı wuwo di kıŋ buloŋ, ma fıyɛlı ma sıya weliŋ, dı ma wıyaalıya ta ko leŋ Krisitabiisi hʊ ha aa bı waa Wıısı wıya tıyaŋ weliŋ ko gyʊʊ wıbɔmɔ yayı tıyaŋ.

10 Dı Krisitabiisi hʊ aa bı waa Wıısı wıya tıyaŋ kıdıgı rɛ naa ma nala hʊ aa waa Wıısı wıya tıyaŋ kıdıgı dı ʊ hɔŋ

vʊga lımarıı, a kı di vʊga kıdiiliye hʊ, ma bı gyıma anıı ʊ mɛ sı kyesi a kı di kına no koo?
11 Akuu ı wıgyʊŋ kıŋkaŋ wıya, ı naabiye hʊ wıya Krisita
aa sʊba, ka ʊ laadii ha bı deye weliŋ, nyʊgısa rɛ.
12 Ɛɛwıya, dı kıdiiliye hʊ ma aa dii rɛ sı kaŋ ma
nımmabalıya Krisitabiisi hakıllı vʊgımı, ma yaa wıı kyogi
ba rɛ. Ʊ gɛɛ mɛ, Krisita tıı rɛ ma yaa wıı kyogi gɛɛ.
13 Ɛɛwıya, dı kıdiiliye hʊ ŋ aa sı di rɛ sı leŋ dı ŋ naabiye
yaa wıbɔŋ, ɛɛ kɛ ŋ bı sı maakyiye di haŋ kıdiiliye hʊ,
beewıya ŋ bee kyɛ dı ŋ naabiye yaa wıbɔŋ.

9

Wıya hʊ aa maga dı Yesu kpambıya kı yaa

1 Ma aa naa ŋ nyɛ, ŋ bı tıŋa ŋ tıı? Ŋ bı yaa Yesu Krisita
kpambıya? Ŋ ha bı naa á Tıına Yesu? Ma daa yaa tɔnɔ hʊ
aa lıı ŋ Wıısı tʊma tʊmıı tıyaŋ?
2 Dı nala badɔmɔŋ nɛ baa ŋ bı yaa Wıısı kpambıya mɛ,
amɛ ma kɛ lee ŋ yaa rɛ. Ma aa laa á Tıına Yesu wıya di ma
beel-ʊ yaa kıdıgı wıya, mamaa rɛ yaa magıl hʊ aa dagı anıı
ŋ yaa Krisita kpambıya rɛ.
3 Ɛɛwıya, dı nal buloŋ nɛ ko kı kyogi ŋ feŋ anıı ŋ bı yaa
Yesu Krisita kpambıya, nyɛ rɛ ŋ aa kpa, a bası laa ŋ tıı.
4 Ŋ aa gɔllı bası Wıısı wıya kı tıya nala nyɛ, ɛɛ kɛ ʊ bı
maga dı ba kı tıya ŋ nyʊwa kıdiiliye koo?
5 Ɛɛ kɛ, ŋ aa gɔllı kı bası Wıısı wıya nyɛ, ŋ kɛ bı kaŋ
ŋmanıı dı ŋ kpa haaŋ aa yaa Krisitabiye dı ʊ kı tıŋ ŋ hal
anıı ŋ dɔŋtıŋsı Yesu Krisita kpambısı hʊ badɔmɔŋ abee
Yesu nımmabalıya abee Piita aa yaa gɛɛ koo?
6 Koo ŋ bee Banabaası dʊŋ nɛ maga dı á kı bası Wıısı
wıya, aŋ ha tʊma kı kyɛ á nyʊwa kıdiiliye?
7 Laalyuwol bee rɛ we doŋ a tʊŋ kı tuŋ ʊ tıı? Pıparı bee
rɛ bee di ʊ tıı panyʊwa kına? Nɔdaal bee rɛ bı faa ʊ tıı
nʊsı ıl kı nyʊwa?
8 Wıı no ŋ aa bası nyɛ, ʊ bı yaa nihuwobiŋ hakıla dʊŋ
wıı, beewıya Wıısı mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ Wıısı Teŋ
tıyaŋ mɛ bası wıı no tıı rɛ?
9 Mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ tıyaŋ, ba basa a baa
“Ba bee vʊwa nɔpalıı hʊ aa ŋmaa mıya nyʊwa.”
Nɔpalıı hʊ wıya daa kyıla Wıısı.
10 Wıısı aa bası wıı no, ámaa rɛ ʊ kı daga gɛɛ. Wıtıı rɛ
ámaa rɛ ʊ kı daga. Pıpara abee kʊkʊnna buloŋ kaŋ bayıyɛla
rɛ anıı ba kaŋ ba tol lɛ kıkʊmıya hʊ tıyaŋ.
11 Ɛɛ tıı rɛ, Wıısı wıweliye hʊ á aa basa tıya ma, ba kıı gɛɛ
anıı kıdoho rɛ á kpa doho ma tıyaŋ gɛɛ. Ɛɛwıya, dı mamaa

rɛ aa kyiyeli ma abee dʊnɪya kɪna, ma ta bɪɪna anɪɪ mɛ yaa
kɪ parɪ rɛ.
12 Dɪ mamaa rɛ aa kɪ kyiyeli nala badɔmɔŋ, á kɛ gba paalɪ
maga dɪ ma kɪ kyiyeli ma a baŋ ba rɛ. Amɛ á kɛ bɪ kpaa ʊ
anɪɪ ʊ yaa kparaama rɛ dɪ ma kyiyeli ma. Á kaŋ kenyiri hʊ
aa maga rɛ á wɪɪ buloŋ tɪyaŋ, dɪ gɛɛ wuwo suri ŋmanɪɪ dɪ
Krisita wɪweliye pele lee hʊ buloŋ aa maga lagɪ.
13 Nal buloŋ aa di ʊ tʊma lee rɛ. Ma gyɪma anɪɪ nal hʊ aa
tʊŋ tʊma Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ, doŋ nɛ ʊ kɪ di, ka nala
hʊ mɛ aa kpʊʊ pʊsɪ kɪ tɪya Wɪɪsɪ kogu hʊ nyuu tɪyaŋ, ba
mɛ kaŋ tol lɛ pʊsɪ hʊ tɪyaŋ.
14 Ɛɛ tɪɪ rɛ á Tɪɪna Krisita mɛ baa dɪ nala hʊ aa basɪ Wɪɪsɪ
wɪya, dɪ ba mɛ tɪŋ doŋ a kɪ na ba kɪdiiliye.

15 Amɛ ŋ ha bɪ tɪŋ ŋmanɪɪ no a kɪ kyɛ ŋ kɪkyɛɛlɪya. Ŋ aa
sabɪ teŋ no kɪ tɪya ma nyɛ, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ŋ aa yɪyɛlɪ nɪɪ ma
yaa wɪya no tɪya ŋ nɛ. Ŋ aa sʊba rɛ kpɪya nal kɪdɪgɪ buloŋ
aa kpaa kɪŋ tɪya ŋ, dɪ gɛɛ leŋ dɪ ŋ bɪ sɪ wuwo daga ŋ tɪɪ
ŋmanɪɪ no ŋ aa tɪŋ tɪyaŋ.
16 Amɛ ŋ bɪ kaŋ ŋmanɪɪ dɪ ŋ kɪ daga ŋ tɪɪ akuu ŋ aa basɪ
Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ wɪya. Beewɪya, ʊ yaa fɪlɪɪ rɛ dɪ ŋ kɪ
basɪ Wɪɪsɪ wɪya. Ba sɪ lɔrɪ ŋ tɪyaŋ dɪ mɪyaŋ nɛ vɪya Wɪɪsɪ
wɪweliye hʊ basɪɪ.
17 Dɪ ʊ fa kɪɪ nɪɪ ŋ tɪɪ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ ŋ kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya,
ɛɛ rɛ ŋ fa sɪ kɪ kyɛ dɪ ŋ laa tuno. Amɛ ŋ tɪɪ kyɛrɪ tɪyaŋ daa,
Wɪɪsɪ rɛ lɪɪ ŋ a kpa tʊma no we ŋ nosi tɪyaŋ ŋ kɪ tʊma.
18 Ŋ tuno rɛ yaŋ yaa bee? Ŋ tuno rɛ yaa dɪ ŋ basɪ Wɪɪsɪ
wɪweliye hʊ a tɪya ma aŋ ta laa kɪŋ buloŋ. Nyɛ daga anɪɪ
ŋ bee laa tuno hʊ aa maga dɪ ŋ laa akuu ŋ aa basɪ Wɪɪsɪ
wɪweliye hʊ wɪya.

19 Ŋ tɪŋa ŋ tɪɪ rɛ. Ŋ bɪ yaa nal buloŋ yoŋ. Amɛ ŋ kaŋ ŋ
tɪɪ bɪrɪmɪ nal buloŋ yoŋ nɛ dɪ ŋ wuwo na nala yʊga dɪ ba
ko tɪŋ Yesu Krisita.
20 Dɪ mɪyaŋ nɛ ko mʊ Gyuuma lee, ŋ aa kaŋ ŋ tɪɪ bɪrɪmɪ
gyuu rɛ, dɪ ŋ wuwo basɪ Wɪɪsɪ wɪya tɪya ba, dɪ ba ko tɪŋ
Wɪɪsɪ. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko mʊ nala hʊ aa tɪŋ Moosi mɪrɪsɪ hʊ
lee, ŋ aa kaŋ ŋ tɪɪ bɪrɪmɪ ba kɪdɪgɪ rɛ, amɛ ŋ hakɪla tɪyaŋ
kɛ ŋ tɪɪ gyɪma anɪɪ ŋ bee tɪŋ ba ŋmanɪɪ hʊ. Ŋ aa yaa gɛɛ rɛ
dɪ ŋ wuwo leŋ dɪ ba badɔmɔŋ ko tɪŋ Yesu Krisita.
21 Ɛɛ tɪɪ rɛ, dɪ mɪyaŋ nɛ ko mʊ nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma
lee, ŋ aa kaŋ ŋ tɪɪ bɪrɪmɪ ba kɪdɪgɪ rɛ, aŋ ta bee tɪŋ Gyuuma
mɪrɪsɪ hʊ dɪ ŋ wuwo leŋ dɪ ba badɔmɔŋ ko tɪŋ Yesu Krisita.
Wɪɪ no bɪ kɪɪ nɪɪ ŋ bee tɪŋ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ. Amɛ ŋ kɔnɪ aa
tɪŋ wɪya hʊ Krisita aa basa rɛ.
22 Dɪ mɪyaŋ nɛ ko mʊ nala hʊ Wɪɪsɪ laadii ha aa bɪ deye
lee, ŋ aa kaŋ ŋ tɪɪ bɪrɪmɪ ba kɪdɪgɪ rɛ, dɪ ŋ wuwo leŋ dɪ ba

ko tɪŋ Yesu Krisita. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko mʊ nala irɪŋ buloŋ lee, ŋ aa kaŋ ŋ tɪɪ bɪrɪmɪ ba kɪdɪgɪ rɛ, a kpa ŋmanɪɪ hʊ buloŋ ŋ aa sɪ kpa dɪ ŋ wuwo leŋ dɪ ba badɔmɔŋ ko tɪŋ Yesu Krisita.

23 Wɪya no buloŋ ŋ aa yaa nyɛ, Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ rɛ ŋ kɪ kyɛ dɪ ba pel lee buloŋ. Dɪ gɛɛ wuwo leŋ dɪ ŋ mɛ pɛ na wɪweliye hʊ nala hʊ aa laa Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ dɪ aa sɪ na Wɪɪsɪ lee.

24 Ma buloŋ gyɪma anɪɪ dɪ nɪgyamaa rɛ aa fá, amɛ ba tɪyaŋ nɪdɪgɪ rɛ aa mʊ di. Ɛɛwɪya, nal buloŋ kɪ fá ʊ fáyɪ buloŋ, dɪ ʊ yaa nal hʊ aa sɪ fá mʊ di kɪŋ hʊ wɪya ma aa fá.

25 Fɪfaal buloŋ ba aa dagɪ, ʊ aa wuwo kaŋ ʊ tɪɪ rɛ wɪɪ kɛ buloŋ tɪyaŋ, dɪ ʊ wuwo fá a di. Amɛ ʊ aa yaa wɪya no buloŋ dɪ ʊ mʊ laa kɪŋ aa sɪ kyogi rɛ. Amɛ ámaa Krisitabiisi kɛ aa tuŋ Krisita tʊma dɪ á mʊ laa kɪŋ aa bɪ sɪ maakyiye kyogi rɛ.

26 Ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ fá kɪ mʊ sɪdeŋ, a kɪ deŋ lɪmʊtenii hʊ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ nal aa ŋmaa kyɔrɪya, ŋ bɪ viri ŋ noŋ kɪ ta wáasʊ wáasʊ.

27 Ŋ fɪla ŋ tɪɪ rɛ, a kana ŋ teŋbii bɪrɪmɪ ŋ yoŋ. Ŋ yaa gɛɛ rɛ dɪ ŋ ta ko basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ tɪya nala teŋ, ka dɪ ŋ tɪɪ bɪ kaŋ tol Wɪɪsɪ koro hʊ tɪyaŋ.

10

Ma ta kɪ marɪ vʊga

1 Ŋ naabalɪya, ŋ aa kyɛ dɪ ma liisi mʊ pele wɪɪ hʊ gyɪ aa yaa á naabaala hʊ fa aa tɪŋ Moosi hal pogo hʊ tɪyaŋ nɛ. Wɪɪsɪ gyɪ leŋ taal lɛ ko geesi tɔ ba buloŋ, a deŋ ba nyuu weliŋ ba buloŋ mʊ kyol fuwobal hʊ ba aa yɪrɪ Fuwofɪyaŋ abee laaŋfɪya.

2 Taal hʊ gyɪ aa geesi tɔ ba buloŋ gɛɛ, abee ba buloŋ gyɪ aa kyol fuwo hʊ, gɛɛ rɛ gyɪ daga anɪɪ ba buloŋ foo wɪɪkyʊwalnɪɪ rɛ, ba yaa Moosi hatɪnna.

3 Ba buloŋ nɛ gyɪ dii kɪdiiliye hʊ Wɪɪsɪ gyɪ aa tɪya ba.

4 Ba buloŋ mɛ rɛ gyɪ nyʊwa nɪɪ hʊ Wɪɪsɪ gyɪ aa leŋ ʊ lɪɪ bʊyɪ hʊ tɪyaŋ. Krisita tɪɪ rɛ yaa bʊyɪ no, a gyɪ kɪ tɪŋ ba tɪyaŋ.

5 Abee gɛɛ buloŋ, ka Wɪɪsɪ teŋ gyɪ bɪ fɪyɛla ba gyeniŋ buloŋ nyuu tɪyaŋ, ɛɛ rɛ tɪŋ ba gyɪ sʊba sʊba gyaasɪ pogo hʊ tɪyaŋ buloŋ.

6 Wɪya no buloŋ yaa wɪyaabiniye rɛ, dɪ ba kʊrɪsɪ á dɪgɪna dɪ á ta kpaa á hakɪllɪ we wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ anɪɪ nala no fa aa yaa gɛɛ.

7 Ma ta kɪ marɪ vʊga anɪɪ á naabaala hʊ badɔmɔŋ gyɪ aa yaa gɛɛ. Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba baa,

"Nala hʊ gyɪ hɔŋ di kɪdiiliye rɛ, a nyʊwa sɪŋ, aŋ sii gʊwa, a yaa wɪlaama."

8 Ʊ bɪ maga dɪ á kɪ yaa sɔŋsɔŋ wɪya, anɪɪ á naabaala hʊ
badɔmɔŋ gyɪ aa yaa gɛɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ gyɪ leŋ ba nala
tusi-mɔlɪya abee boto sii sʊba kyɛdɪgɪ.
9 Ʊ bɪ maga dɪ á kɪ magɪsɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ anɪɪ ba badɔmɔŋ
gyɪ aa magɪsɪ Wɪɪsɪ gɛɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ gyɪ leŋ dʊma dʊŋ
ba kpʊ.
10 Ʊ bɪ maga dɪ á kɪ gʊrɪmɪ wɪya anɪɪ ba badɔmɔŋ gyɪ aa
yaa gɛɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ gyɪ leŋ ʊ malɪka hʊ aa kpʊ nala ko
kpʊ ba.
11 Wɪɪsɪ gyɪ yaa ba wɪya no rɛ, ʊ yaa kyagɪlɪ a tɪya nal buloŋ.
Amɛ ba sabɪ wɪya no biŋ dɪ ba kʊrɪsɪ á Krisitabiisi dɪgɪna
rɛ. Beewɪya, á we saŋa hʊ tɪyaŋ dʊnɪya hʊ aa kpaga tenii
rɛ.
12 Ɛɛwɪya, nal buloŋ aa bɪɪna anɪɪ ʊ kɛ sɪŋ weliŋ nɛ Wɪɪsɪ
ŋmanɪɪ tɪyaŋ, ʊ tɪɪna fɪyɛlɪ ʊ sɪya weliŋ, dɪ ʊ ta ko tele.
13 Dɪ wɪɪ rɛ ko gʊʊ ɪ, ʊ maga dɪ ɪ gyɪma anɪɪ ɪ dʊŋ tɪyaŋ
daa ʊ piili. Ɛɛ tɪɪ rɛ aa puu nihuwobisi buloŋ. Amɛ Wɪɪsɪ
yaa wɪtɪɪ tɪɪna rɛ. Ʊ bɪ sɪ laa nyʊwa dɪ wɪɪ aa bana ɪ gyʊʊ
ɪ. Amɛ dɪ wɪɪ rɛ ha ko gyʊʊ ɪ, Wɪɪsɪ tɪɪ rɛ aa tɪya ɪ dee dɪ ɪ
wuwo kaŋ kenyiri, aŋ ha daga ɪ ŋmanɪɪ hʊ ɪ aa sɪ tɪŋa a lɪɪ
wɪɪ hʊ tɪyaŋ.

14 Ɛɛwɪya, ŋ kyaŋweliye, ma lɪɪ ma tɪɪ vʊga marɪɪ tɪyaŋ.
15 Ŋ gyɪma anɪɪ ma kaŋ wɪgyʊŋ nɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ basɪ wɪɪ
no kɪ tɪya ma. Ma tɪɪ bɪɪnɪ wɪɪ no na weliŋ.
16 Dɪ á ko kɪ di kɪdiiliye hʊ Krisita aa baa dɪ á di a kɪ liisi
ʊ wɪya, á aa sʊla Wɪɪsɪ rɛ, aŋ kpa nɪɪnyʊwagbaŋbiye hʊ, a
buloŋ nyʊwa ʊ tɪya kɪna. Á aa yaa gɛɛ, ʊ daga anɪɪ Krisita
kyal tɪyaŋ, á beel-ʊ buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ. Dɪ ámaa rɛ ko kɪ
kyaŋ paanʊʊ hʊ mɛ, ʊ gɛɛ daga anɪɪ Krisita teŋbii tɪyaŋ, á
beel-ʊ buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ.
17 Á yʊga rɛ, amɛ akuu á buloŋ aa kpa paanʊʊ dɪgɪ a kpaa
dɔmɔŋ wɪya, á buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ.
18 Ma liisi Iziral tɪmma nala hʊ gyɪ aa kpʊ pʊsɪ a fisi kɪ
tɪya Wɪɪsɪ wɪya. Dɪ ba aa rɛ gyɪ ko kpʊ pʊna buloŋ, ba
mɛ aa kyaŋ ba tol lɛ. Ɛɛ daga anɪɪ ba bee Wɪɪsɪ buloŋ yaa
kɪdɪgɪ rɛ.
19 Wɪɪ no ŋ aa basa, ʊ memii rɛ yaa bee? Ma bɪɪna ŋ baa
dɪ vʊga abee vʊga kɪdiiliye yaa kɪna rɛ koo?
20 Aayɪ, wɪɪ hʊ ŋ aa basɪ rɛ nyɛ: Dɪ vʊgɪmarɪla rɛ marɪ ba
vʊga, kɪŋ kɛ buloŋ ba aa kpʊwa, ba aa kpʊ tɪya gyɪŋbɔmɔ
rɛ. Wɪɪsɪ daa ba aa kpʊ tɪya. Ŋ yaŋ bee kyɛ dɪ ma bee
gyɪŋbɔmɔ pɛ wɪɪ buloŋ.
21 Ma bee Wɪɪsɪ bɪ sɪ wuwo pɛ nɪɪnyʊwagbaŋbiye, aŋka
dɪ ma bee gyɪŋbɔmɔ mɛ bɪl pɛ nɪɪnyʊwagbaŋbiye. Ma bee

Wɪɪsɪ bɪ sɪ wuwo pɛ kɪdigbaha, ka dɪ ma bee gyɪŋbɔmɔ mɛ bɪl kɪdigbaha.
22 Koo á aa kyɛ dɪ á yaa dɪ Wɪɪsɪ baaŋ sii rɛ? Koo á bɪɪna anɪɪ ámaa rɛ kaŋ dee te Wɪɪsɪ?
23 Á kaŋ ŋmanɪɪ rɛ á aa sɪ wuwo yaa wɪɪ buloŋ, amɛ wɪɪ buloŋ daa kaŋ tɔnɔ tɪya ma. Wɪɪ buloŋ mɛ daa kaŋ kyiyelii tɪya ma, á Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪŋɪɪ tɪyaŋ.
24 Nal buloŋ ta kyɪla ʊ dʊŋ wɪya, ʊ maga dɪ nal buloŋ kɪ liisi ʊ dɔŋtɪŋsɪ wɪkyɛɛlɪya mɛ rɛ.
25 Ma sɪ wuwo kyaŋ namɪya kɛ buloŋ ba aa yallɪ yɔbɔ tɪyaŋ. Ma ta leŋ dɪ ʊ kyaŋɪɪ wɪya kɪ dɔŋ ma hakɪllɪ nɪɪ vʊgɪmarɪ namɪya rɛ koo vʊgɪmarɪ namɪya daa.
26 Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba basa rɛ a baa,
"Dʊnɪya abee kɪna hʊ buloŋ aa we ʊ tɪyaŋ, á Tɪɪna Wɪɪsɪ rɛ tɪŋ ba."
27 Dɪ nal hʊ aa bee kyʊwalɪ Wɪɪsɪ rɛ yɪrɪ ɪ dɪ ɪ ko di kɪna, dɪ ɪ rɛ ko kɪ kyɛ, mʊ di. Ta leŋ dɪ ɪ hakɪla kɪ dɔmɔ ɪ kɪdiiliye hʊ wɪya, anɪɪ ʊ maga dɪ ɪ di koo ʊ bɪ maga dɪ ɪ di.
28 Amɛ dɪ ɪ nal kɪdɪgɪ rɛ basɪ tɪya ɪ anɪɪ kɪdiiliye hʊ yaa vʊga kɪna rɛ, ta diye, akuu nal hʊ aa basɪ tɪya ɪ hʊ wɪya, abee nal kɪdɪgɪ hakɪla aa sɪ kɪ dɔmɔ ʊ wɪya.
29 Ta tɪŋa ɪ hakɪla tɪyaŋ a di, tɪŋ nal hʊ aa basɪ tɪya ɪ hakɪla tɪyaŋ, a ta diye. Dɪ mɪyaŋ nɛ gyɪma anɪɪ ŋ kaŋ ŋmanɪɪ rɛ dɪ ŋ yaa wɪɪ hʊ ŋ aa kyɛ, bee rɛ yaŋ tɪŋ nal kɪdɪgɪ hakɪla sɪ wuwo tɔ ŋ ŋmanɪɪ dɪ ŋ ta yaa haŋ wɪɪ hʊ?
30 Dɪ mɪyaŋ nɛ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʊwasʊ aŋ na di kɪdiiliɪ, ɛɛ rɛ nal kɪdɪgɪ sɪ yaa basɪ tɪya ŋ anɪɪ ŋ kyogo rɛ ŋ aa dii kɪdiiliɪ hʊ wɪya?
31 Ɛɛwɪya, kɪŋ kɛ buloŋ ma aa sɪ di abee kɪŋ kɛ buloŋ ma aa sɪ nyʊwa, koo wɪɪ kɛ buloŋ ma aa sɪ yaa, ma yaa ba buloŋ dɪ Wɪɪsɪ feŋ yɪrɪ.
32 Wɪɪ kɛ buloŋ ma aa yaa tɪyaŋ, ma pɔ ma tɪɪ. Ma ta leŋ dɪ ma wɪyaalɪya ko leŋ Gyuuma koo nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma, koo Krisitabiisi kɪdɪgɪ buloŋ ko yaa wɪbɔŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ.
33 Ma kɪ kyesi ŋ wɪyaalɪya. Wɪɪ kɛ buloŋ ŋ aa yaa, ŋ aa bee kyɪla ŋ tɪɪ wɪya. Amɛ ŋ aa kɪ kyɛ dɪ ŋ pɛ nɪgyamaa tɪyaŋ nɛ, dɪ Wɪɪsɪ laa ba ta.

11

Ɛɛ aa maga dɪ haana kɪ yaa gyamaa Wɪɪsɪ lɪkyʊwalɪɪ tɪyaŋ

1 Ma kɪ kyesi ŋ wɪyaalɪya anɪɪ ŋ mɛ aa kyesi Krisita gɛɛ.
2 Ma aa yaa kuwokeri rɛ, abee ma aa kɪ liisi ŋ wɪya saŋa buloŋ, a kɪ tɪŋ wɪya hʊ mɛ ŋ aa kpaa daga ma.

3 Amɛ ŋ aa kyɛ dı ma gyıma rɛ anıı Krisita rɛ aa deŋ baal
buloŋ nyuu. Haaŋ bala mɛ rɛ aa deŋ ʋ haaŋ nyuu. Amɛ
Wıısı mɛ rɛ aa deŋ Krisita nyuu.
4 Ɛɛwıya, dı baal lɛ kpaa kıŋ tɔ ʋ nyuu aŋ kı kyʋwalı
Wıısı, koo a kı bası Wıısı wıya gyamaa tıyaŋ, ʋ aa we nal
hʋ aa deŋ ʋ nyuu hıısı tıyaŋ nɛ gɛɛ.
5 Dı haaŋ mɛ buloŋ nɛ bı kpaa kıŋ vʋwa tɔ ʋ nyuu, aŋ
kı kyʋwalı Wıısı, koo a kı bası Wıısı wıya gyamaa tıyaŋ, ʋ
bala rɛ ʋ kı we hıısı tıyaŋ gɛɛ. Ʋ kıı gɛɛ anıı ʋ aa fʋma ʋ
nyuu.
6 Dı haaŋ nɛ ko bee kyɛ dı ʋ kpa kıŋ vʋwa tɔ ʋ nyuu, ɛɛ
kɛ ma leŋ dı ʋ fʋma ʋ nyuu ta. Ʋ aa yaa hıısı wıı abee haaŋ
aa sı ko ʋ nyuu, koo a fʋma ʋ nyuu wıya, ʋ maga dı haaŋ
buloŋ kpa kıŋ vʋwa tɔ ʋ nyuu rɛ.
7 Baal kɛ bı maga dı ʋ kpa kıŋ tɔ ʋ nyuu, beewıya Wıısı
marı baal ʋ kıı ʋ Wıısı tıı rɛ. Ʋ mɛ rɛ aa daga Wıısı
gaŋdarı. Amɛ haaŋ mɛ rɛ aa daga baal gaŋdarı,
8 beewıya haaŋ tıyaŋ daa Wıısı tıŋa a marı baal, amɛ
baal tıyaŋ nɛ ʋ tıŋa a marı haaŋ.
9 Ɛɛ hal tıyaŋ mɛ bıla, haaŋ wıya daa tıŋ Wıısı marı baal,
amɛ baal wıya rɛ tıŋ ʋ marı haaŋ.
10 Wıı no wıya, abee malıkası wıya, haaŋ maga dı ʋ kpa
kıŋ vʋwa tɔ ʋ nyuu rɛ a daga anıı ʋ bala rɛ aa deŋ ʋ nyuu.
11 Amɛ Krisita sıya tıyaŋ, baal bı tıŋa ʋ tıı a lıı ʋ haaŋ
hal, haaŋ mɛ bı tıŋa ʋ tıı a lıı ʋ bala hal.
12 Wıısı aa yaŋ tıŋ baal tıyaŋ a marı haaŋ gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ
haaŋ mɛ kı lʋl baal. Amɛ kıŋ buloŋ lıı Wıısı lee rɛ.
13 Ma pıyɛsı ma tıı wıı no na weliŋ, dı haaŋ nɛ aa kyʋwalı
Wıısı gyamaa tıyaŋ, aŋ bı kpaa kıŋ vʋwa tɔ ʋ nyuu, ʋ yaa
ŋmanıı rɛ?
14 Dʋnıya wıkanıya tıı mɛ gba daga anıı ʋ yaa hıısı wıı
rɛ dı baal kaŋ nyupʋŋdoliye.
15 Amɛ nyupʋŋdoliye yaa weliŋ kına rɛ haaŋ kɛ lee. Wıısı
kpaa nyupʋŋdoliye tıya haaŋ dı ʋ kaŋ kı tɔ ʋ nyuu rɛ.
16 Dı nal buloŋ nɛ aa kyɛ dı ʋ kaŋ wıı no tarı, wıı hʋ ŋ
kɛ aa sı bası tıya ʋ buloŋ nɛ yaa, ŋmanıı kıdıgı buloŋ bıl
tuwo, ámaa koo Krisitabiisi aa we lee kıdıgı buloŋ tıŋa a kı
kyʋwalı Wıısı dı ŋmanıı no daa.

Ɛɛ aa maga dı á kı di kına hʋ á aa di a kı liisi Yesu wıya
Matiwu 26.26-29; Maakı 14.22-25; Luka 22.14-20

17 Amɛ wıya no ŋ aa kyɛ dı ŋ bası tıya ma lagılagı no kɛ
tıyaŋ, ma bee lʋga. Beewıya, ma aa ko laŋŋı dı ma kyʋwalı
Wıısı buloŋ, ma wıyaalıya aa kyogi ma rɛ a baŋ ɛɛ ba aa
marı ma.

18 Wıı hʊ aa we doŋ nɛ nyɛ, ba bası tıya ŋ anıı dı mamaa rɛ ko laŋŋı dı ma kyʊwalı Wıısı, nyʊʊdıgı aa tuwo ma tıyaŋ. Ŋ laa di anıı wıtıı mʊhʊ we wıı no tıyaŋ nɛ.
19 Sige tuwo, ʊ paalı maga dı ma porigi dɔmɔŋ nɛ, dı ba gyıŋ nala hʊ kɔnı aa sıŋ wıtıı ŋmanıı hʊ tıyaŋ.
20 Ma aa ko laŋŋı, kıdiiliye hʊ á Tıına Krisita aa baa dı á di kı liisi ʊ wıya, ba daa ma aa kı di gɛɛ.
21 Beewıya, ma aa ko ko, ma aa bı gyegili dɔmɔŋ aŋ kı di ma kıdiiliye. Badɔmɔŋ aa di vɔgɔ rɛ, a nyʊwa sıŋ bugo, ka badɔmɔŋ mɛ kaŋ losi.
22 Bekiŋ wıı rɛ nyɛ! Ma bı kaŋ dıısı ma aa sı wuwo hɔŋ doŋ a di kıdiiliye aŋ kı nyʊwa ma sıŋ? Koo ma aa kyɛ dı ma kʊwası nala hʊ aa laa Yesu wıya di aŋ kı laŋŋı rɛ, aŋ leŋ ba nala hʊ aa bı kaŋ lee di hıısı rɛ? Ɛɛ rɛ ma kı kyɛ dı ŋ bası tıya ma wıı no tıyaŋ? Ŋ tıya ma gyaaŋbiye koo? Aayı, ŋ bı sı tıya ma gyaaŋbiye.
23 Wıya hʊ á Tıına Krisita tıı aa daga ŋ, ba aa rɛ ŋ mɛ kpa kı daga ma nyɛ. Haŋ tebine hʊ, ka dı ba na kpa á Tıına Yesu yallı, ʊ gyı kpaa paanʊʊgaŋ nɛ,
24 a kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ, aŋ kaŋ lɔgɔ aŋ bası tıya ʊ hatınna hʊ a baa, “Ŋ teŋbii rɛ nyɛ ŋ kpa kı tıya ma. Ma yaa nyɛ a kı liisi ŋ wıya.”
25 Ɛɛ tıı rɛ, ba aa dii kıdiiliye hʊ teŋ, ʊ bıl kpa nıınyʊwagbaŋbiye abee sıŋ mɛ aŋ baa, “Nıınyʊwagbaŋbiye no tıya kına rɛ yaa ŋ kyal Wıısı aa kpaa we nyʊʊfalıı hʊ tıya ma. Saŋa kɛ buloŋ dı mamaa rɛ ko kı nyʊwa ʊ tıya kına, ma nyʊwa a kı liisi ŋ wıya.”
26 A lıı nyɛ kaŋ kı mʊ saŋa hʊ á Tıına aa sı mııgı ko, dı mamaa rɛ ko laŋŋı saŋa kɛ buloŋ a kyaŋ paanʊʊ no, aŋ nyʊwa nıınyʊwagbaŋbiye no tıya kına, á Tıına Krisita sʊʊ daŋsıya rɛ ma kı di gɛɛ.
27 Ɛɛwıya, dı nal buloŋ nɛ ko kyaŋ á Tıına paanʊʊ no koo a nyʊwa ʊ nıınyʊwagbaŋbiye no tıya kına ɛɛ aa bı maga, ʊ tıına yaa wıbɔŋ nɛ, beewıya ʊ kaŋ á Tıına teŋbii abee ʊ kyal hʊ kʊwası rɛ gɛɛ.
28 Ɛɛwıya, nal buloŋ maga dı ʊ laa sıya sʊnnı ʊ tıı na weliŋ nɛ, aŋ na kyaŋ paanʊʊ hʊ, koo a nyʊwa nıınyʊwagbaŋbiye hʊ tıya kına mɛ.
29 Dı nal lɛ bı sʊnnı ʊ tıı na weliŋ a gyıma anıı paanʊʊ hʊ ʊ aa kyaŋ yaa Krisita teŋbii rɛ, sıŋ hʊ mɛ yaa ʊ kyal, ka dı ʊ na di aŋ nyʊwa, ʊ kaŋ ʊ tıı bagına we ŋmaŋ tıyaŋ nɛ gɛɛ.
30 Ma badɔmɔŋ we doŋ aa bı sʊnnı ba tıı na weliŋ, aŋ kı di kıdiiliye hʊ. Ɛɛ rɛ tıŋ ma gyeniŋ buloŋ wıılı pʊgımı pʊgımı, ka ma badɔmɔŋ mɛ sʊba gɛɛ.

31 Dı ámaa rɛ fa aa laa sıya sʊnnı á tıı na weliŋ aŋ na di kıdiiliye hʊ, Wıısı fa bı sı leŋ dı tʊwara gyʊʊ ma.
32 Amɛ Wıısı naa dı á kyogo rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ʊ laa sıya dɔgısı ma. Beewıya, ʊ bee kyɛ dı ʊ ko kpa ma pɛ dʊnıya nala hʊ aa bı laa Yesu wıya di tıyaŋ a di á sarıya, a kpa kyogisi tıya ma.
33 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, dı mamaa rɛ ko laŋŋı dı ma di kıdiiliye hʊ á Tıına aa baa dı á di a kı liisi ʊ wıya, ma gyegili dɔmɔŋ.
34 Dı losi rɛ kaŋ ma kıdıgı buloŋ, ʊ di kına ʊ dıya tıyaŋ, aŋ na ko laŋŋıı hʊ. Ɛɛ rɛ sı leŋ dı ma ta yaa wıı kyogi ma laŋŋıı tıyaŋ, dı Wıısı ko kpa kyogisi tıya ma. Wıkaalıya hʊ kɛ buloŋ, dı mıyaŋ nɛ ko ko, ŋ sı daga ma ba ŋmaŋsı.

12

Bɔnyɛ kına hʊ Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa kpaa tıya ma

1 Ŋ naabalıya, teŋ hʊ ma aa saba tıya ŋ tıyaŋ, ma pıyɛsı ŋ bɔnyɛ kına hʊ Wiyesi Welii aa kpaa tıya ma wıya rɛ. Lagılagı no, ŋ aa kyɛ dı ma gyıŋ wıtıı hʊ aa we wıya no lugo tıyaŋ nɛ.
2 Ma tıı gyıma anıı saŋa hʊ tıyaŋ ma fa aa bı yaa Krisitabiisi, ma fa nyʊgısa rɛ, a fa kı marı vʊga aa bı kaŋ mııbol.
3 Ŋ aa kyɛ dı ma gyıma anıı dı Wıısı Wiyesi Welii hʊ rɛ we nal tıyaŋ, ʊ tıına bı sı wuwo bası wıbɔŋ a tıya Yesu. Nal buloŋ mɛ bı sı wuwo baa dı Yesu rɛ yaa á Tıına, see dı Wıısı Wiyesi Welii hʊ we ʊ tıına tıyaŋ.
4 Wiyesi Welii hʊ aa kpa bɔnyɛ kına iriŋ iriŋ nɛ a tıya ma amɛ ba buloŋ aa lıı haŋ Wiyesi Welidıgı hʊ dʊŋ lee rɛ.
5 Tʊma iriŋ iriŋ yʊga rɛ á tʊma kı tıya Wıısı, amɛ Wııdıgı rɛ á tʊŋ ba buloŋ kı tıya.
6 Nal buloŋ kaŋ ʊ tʊma rɛ ʊ aa sı wuwo tʊma a tıya Wıısı, amɛ Wıısı rɛ aa tıya nal buloŋ dee ʊ kaŋ kı tʊŋ tʊma hʊ.
7 Nal buloŋ kaŋ ʊ wıı rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa kpaa tıya ʊ, dı ʊ kaŋ kı pɛ ʊ dɔŋtıŋsı Krisitabiisi tıyaŋ.
8 Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa wuwo leŋ nal kıdıgı kı bası wıya bee wıgyʊŋ nɛ ka kıdıgı mɛ kı bası bee gyımaa.
9 Wıısı Wiyesi Welii no tıı rɛ aa wuwo leŋ nal kıdıgı laa Wıısı di weliŋ, a leŋ nal kıdıgı mɛ kaŋ dee a kı tııbı wııla tımma,
10 a leŋ nal kıdıgı mɛ wuwo kı yaa wımagıla, a leŋ nal kıdıgı mɛ wuwo kı bası Wıısı wıya, a leŋ nal kıdıgı mɛ bıl kaŋ wıgyʊŋ, a gyıŋ wıya hʊ aa lıı Wıısı Wiyesi Welii hʊ lee abee wıya hʊ aa bı lıı ʊ lee. Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa leŋ nal kıdıgı mɛ wuwo kı bası wıya taakperiye tıyaŋ nɛ, a leŋ

nal kıdıgı wuwo kı daga wıya hʋ ba aa bası taakperiye hʋ tıyaŋ memii.

11 Tʋŋ iriŋ iriŋ noma buloŋ lıı Wiyesi Welidıgı hʋ dʋŋ lee rɛ. Ʋ tıı kyɛrı tıyaŋ nɛ ʋ tıŋa a kpa wı-iriŋ iriŋ no ma a tıya nal buloŋ.

12 Nihuwobiŋ teŋbii yaa kıdıgı rɛ, aŋ ta kaŋ logiŋgyamaa. Anıı á teŋbii logimo aa yʋga, ka ba buloŋ ko pɛ dɔmɔŋ a yaa teŋdıgı gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ Krisita mɛ kıı.

13 Nyɛ tıı rɛ á Krisitabiisi mɛ kıı. Á yaa nıgyamaa rɛ, amɛ á yaa kıdıgı rɛ. Wiyesi Welidıgı hʋ dee tıyaŋ nɛ ba fo á buloŋ wıkyʋwalnıı, á nala hʋ aa yaa Gyuuma abee nala hʋ aa bı yaa Gyuuma, nala hʋ aa yaa yosi abee nala hʋ aa tıŋ ba tıı buloŋ. Wıısı kpaa ʋ Wiyesi Welidıgı hʋ a we á buloŋ tıyaŋ nɛ.

14 Nihuwobiŋ teŋbii buloŋ bı yaa logiŋdıgı dʋŋ. Ʋ kaŋ logiŋgyamaa rɛ.

15 Dı nihuwobiŋ naaŋ nɛ sii baa, “Ŋ bı yaa noŋ, ɛɛ wıya ŋ bı pɛɛ nihuwobiŋ teŋ tıyaŋ”, nyɛ basıı sı wuwo leŋ dı ʋ bı yaa nihuwobiŋ teŋ logiŋ kıdıgı?

16 Dı dıgıŋ nɛ sii baa “Ŋ bı yaa sii, ɛɛ wıya ŋ bı pɛɛ nihuwobiŋ teŋ tıyaŋ, ʋ nyɛ basıı sı wuwo leŋ dı ʋ bı yaa nihuwobiŋ logiŋ kıdıgı?

17 Dı nihuwobiŋ teŋbii buloŋ fa yaa sii dʋŋ, ɛɛ rɛ nihuwobiŋ fa sı yaa a kı nıı wıya? Dı nihuwobiŋ teŋbii buloŋ mɛ rɛ fa yaa dıgıŋ, ɛɛ rɛ ʋ fa sı yaa a kı nıı sʋwala?

18 Amɛ wıı hʋ aa we doŋ nɛ nyɛ, Wıısı marı nihuwobiŋ logimo buloŋ nɛ a leŋ ba kıdıgı buloŋ we lee hʋ ʋ aa kyɛ gɛɛ.

19 Dı nihuwobiŋ teŋbii buloŋ fa yaa logiŋdıgı dʋŋ, ʋ fa sı kpere?

20 Amɛ wıı hʋ aa we doŋ nɛ nyɛ: nihuwobiŋ teŋbii yaa kıdıgı dʋŋ nɛ aŋ kaŋ logiŋgyamaa.

21 Ɛɛwıya, sıı bı sı wuwo bası tıya noŋ anıı noŋ bı kaŋ tɔnɔ tıya ʋ. Ɛɛ tıı rɛ nyuu mɛ bı sı wuwo bası tıya naası anıı naası bı kaŋ tɔnɔ tıya ʋ.

22 Nihuwobiŋ teŋ leye badɔmɔŋ kıı gɛɛ rɛ anıı ba bı yaa sıfıyaŋ kına, amɛ dı ba aa rɛ tuwo ʋ teŋ tıyaŋ, ʋ bı sı wuwo yaa wıı buloŋ.

23 Á teŋ leye hʋ á aa bıını anıı ba bı yaa sıfıyaŋ leye, leye no nyuu tıyaŋ nɛ á yaŋ kı deŋ abee á sıfıyaŋ buloŋ. Á leye hʋ mɛ nala aa bı maga dı ba kı na, á aa kaŋ kıŋ tɔ ba rɛ a kı deŋ ba nyuu weliŋ abee á sıfıyaŋ buloŋ, amɛ á leye hʋ nala aa naa, ʋ bı yaa kparaama dı a kı deŋ ba nyuu abee sıfıyaŋ no iriŋ.

24 Wɪɪsɪ tɪɪ rɛ kpaa nihuwobiŋ teŋbii leye buloŋ pɛ
dɔmɔŋ, a kpa yohuŋ tɪya leye hʋ á aa bɪɪnɪ ba bɪ yaa sɪfɪyaŋ
leye.
25 Wɪɪsɪ yaa gɛɛ rɛ dɪ nihuwobiŋ teŋ lɪgyamaa hʋ buloŋ ta
gʋl kɪ kaa dɔmɔŋ, ka dɪ ba kyɪl dɔmɔŋ wɪya a maga dɔmɔŋ.
26 Dɪ nihuwobiŋ logiŋdɪgɪ rɛ ko kɪ na tʋwara, ʋ teŋ
lɪkaalɪya hʋ buloŋ mɛ aa we haŋ tʋwara hʋ tɪyaŋ nɛ, dɪ
ba aa rɛ bɪl bigisi nihuwobiŋ teŋ logiŋdɪgɪ, ʋ teŋ leye buloŋ
tenni mɛ aa fɪyɛlɪ rɛ.

27 Ma buloŋ pɛɛ dɔmɔŋ a yaa Yesu teŋbii rɛ. Ma kɪdɪgɪ
buloŋ yaa ʋ teŋbii logiŋ kɪdɪgɪ rɛ.
28 Ɛɛwɪya, á Krisitabiisi tɪyaŋ, Wɪɪsɪ kpaa nala buloŋ we
bolo bolo tɪyaŋ nɛ: Nala hʋ aa laa sɪya rɛ yaa Yesu kpambɪsɪ
hʋ. Nala aa tɪŋ ba tɪyaŋ nɛ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala. Nala hʋ mɛ
aa tɪŋa rɛ yaa nala hʋ aa daga nala Wɪɪsɪ wɪya, abee nala
hʋ mɛ aa yaa wɪmagɪla abee nala hʋ mɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii
hʋ aa kpaa dee tɪya ba kɪ tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma, abee nala hʋ
aa pɛ nala tɪyaŋ, abee sɪlaala hʋ aa laa nala sɪya kɪ deŋ ba
nyuu, abee nala aa basɪ wɪya taakperiye tɪyaŋ.
29 Ɛɛ kɛ, Krisitabiisi buloŋ nɛ yaŋ yaa Yesu kpambɪsɪ? Koo
ba buloŋ nɛ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala, koo nala hʋ aa daga nala
Wɪɪsɪ wɪya. Ba buloŋ nɛ kaŋ dee a kɪ yaa wɪmagɪla?
30 Koo ba buloŋ nɛ kaŋ dee a kɪ tɪɪbɪ wɪɪla tɪmma. Ba
buloŋ nɛ wuwo kɪ basɪ wɪya taakperiye tɪyaŋ? Koo ba
buloŋ nɛ wuwo kɪ gyɪŋ taakperiye hʋ memii?
31 Ɛɛwɪya, ma yaa sɪfɪyaŋ kɪ kyɛ bɔnyɛ kɪna hʋ Wɪɪsɪ
Wiyesi Welii hʋ aa kpaa kɪ tɪya nala. Amɛ ŋ yaŋ sɪ daga ma
ŋmanɪɪ hʋ aa baŋ ŋmaŋsɪ buloŋ dɪ ma kɪ tɪŋa.

13

Kyori

1 Dɪ mɪyaŋ nɛ wuwo kɪ basɪ dʋnɪya no taanɪ buloŋ, abee
malɪkasɪ taanɪ buloŋ mɛ, aŋka dɪ ŋ bɪ kyo nala, ŋ wɪbasɪɪ hʋ
buloŋ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ tahaŋkpaa rɛ ŋ ŋmaa kɪ yaa kyagɪŋsɪ
waasʋ.
2 Dɪ mɪyaŋ nɛ wuwo kɪ basɪ wɪduwoni Wiyesi Welii hʋ
dee tɪyaŋ, a wuwo gyɪŋ wɪfaŋɪɪ buloŋ memii, a kaŋ wɪɪ
buloŋ gyɪmaa, a kaŋ laadii ŋ aa sɪ wuwo leŋ dɪ dogiŋsi
kyuri, aŋka dɪ ŋ bɪ kaŋ kyori abee nala, ŋ bɪ dɔbɔ wɪɪ buloŋ
tɪyaŋ.
3 Dɪ mɪyaŋ nɛ kpaa ŋ kɪna buloŋ tɪya nyaaba, aŋ ha kpa
ŋ tɪɪ mɛ tɪya dɪ ba kpa ŋ nyɔgɔ, aŋka dɪ ŋ bɪ kyo nala, ʋ bɪ
sɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ tɪya ŋ.

4 Dı ı rɛ kyo nal, ı aa kaŋ kenyiri rɛ abee bɔnyɛ tıına lee.
I tıya bı sı kı hɔllı tıına, ı bı sı kı daga ı tıı tıına lee, ı bı sı
kpa ı tıı anıı ı rɛ kpıya tıına.
5 Dı ı rɛ kyo nal, ı bı ŋmaa pʊw kı tıya tıına, ı bı sı kyıla
ı dʊŋ wıya aŋ yeŋŋi tıına wıya, ı baaŋ bı sı kı sii tıına
lagılagı. Dı ı rɛ kyo nal, ı aa bı laa wıya hʊ tıına aa yaa
kyogi ı a kı we ı fuu tıyaŋ.
6 Dı ı rɛ kyo nal, ı teŋ bı sı fıyɛlı dı tıına rɛ yaa wıbɔŋ,
amɛ dı tıına ko yaa wıı hʊ aa kpaa ŋmanıı, ı teŋ aa fıyɛlı
rɛ.
7 Kyori aa leŋ á kaŋ mala rɛ wıı buloŋ tıyaŋ, a leŋ á laadii
abee á bayıyɛla abee á kenyiri mɛ sıŋ weliŋ wıı buloŋ tıyaŋ,
saŋa buloŋ.
8 Wıısı wıya hʊ Wiyesi Welii hʊ aa leŋ á wuwo kı bası,
abee taakperiye hʊ ʊ aa leŋ á wuwo kı bası, abee gyımaa
hʊ buloŋ á aa kana, ba buloŋ sı maakyiye teŋ. Amɛ kyori
kɛ bı sı maakyiye teŋ.
9 Gyımaa hʊ á aa kana abee dee hʊ Wiyesi Welii hʊ aa
kpaa tıya ma á wuwo kı bası Wıısı wıya, ba buloŋ ha yaa
wıboriye rɛ.
10 Amɛ dı wıpiliŋ hʊ rɛ ko ko, wıboriye hʊ buloŋ sı
nyʊgısı.
11 Saŋa hʊ ŋ fa aa yaa haŋbiye, ŋ fa aa kı bası haŋbiiwıya
rɛ, a kaŋ haŋbii-hakıla, a fa kı yaa wıya abee haŋbiri. Amɛ
ŋ aa ko waa teŋ, ŋ kpaa haŋbiiwıya no buloŋ ta rɛ.
12 Wıısı wıya hʊ á aa na lagılagı no, ba kıı gɛɛ rɛ anıı
kıŋ á aa na liine liine nyagısa tıyaŋ. Amɛ á beel-ʊ sıya sı
maakyiye pɔ dɔmɔŋ dı á na ʊ weliŋ. Wıya hʊ ŋ aa gyıma
lagılagı no, ba ha yaa wıboriye rɛ, amɛ ŋ sı maakyiye gyıŋ
ba teŋ, anıı Wıısı aa gyıma ŋ teŋ gɛɛ.
13 Amɛ wıtıı kɛ, wıya boto rɛ we doŋ a bı sı maakyiye
teŋ. Ba aa rɛ nyɛ: Laadii, Bayıyɛla abee Kyori. Amɛ ba
buloŋ tıyaŋ sıfıyaŋ wıı rɛ yaa KYORI.

14

Pɔɔl bıl marı bası Wiyesi Welii bɔnyɛ kına hʊ wıya

1 Ma kaŋ kyori bee dɔmɔŋ, aŋ yaa sıfıyaŋ kı kyɛ Wiyesi
Welii bɔnyɛ kına hʊ, amarıkpatıya kyɔgıta hʊ aa leŋ ma
wuwo kı bası Wıısı wıya Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ.
2 Dı nal lɛ aa bası taakperiye, Wıısı rɛ ʊ tıına bası kı
tıya, nihuwobisi daa, beewıya nal buloŋ bee nıı wıya hʊ ʊ
aa bası memii. Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa we ʊ tıyaŋ nɛ aa
leŋ ʊ wuwo kı bası wıkperiye no.
3 Amɛ nal hʊ kɛ aa bası Wıısı wıya Wiyesi Welii hʊ dee
tıyaŋ, nihuwobisi rɛ ʊ bası wıya kı tıya. Ʊ wıbasıya aa pɛ

nala tɪyaŋ nɛ ba marɪ laa Wɪɪsɪ di weliŋ, a leŋ ba tenni polli Wɪɪsɪ wɪya tɪyaŋ, a leŋ ba bembiye mɛ fɪyɛlɪ.

4 Nal hʊ aa basɪ taakperiye, ʊ dʊŋ nɛ ba kaŋ tɔnɔ tɪya. Amɛ nal hʊ aa basɪ Wɪɪsɪ wɪya Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, ʊ wɪbasɪya aa kaŋ tɔnɔ tɪya Krisitabiisi buloŋ hʊ aa laŋŋa doŋ.

5 Ŋ kyɛrɪ rɛ fa yaa dɪ ma buloŋ wuwo kɪ basɪ taakperiye no, amɛ wɪɪ hʊ ŋ aa marɪ kɪ kyɛ rɛ yaa dɪ ba buloŋ wuwo kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ. Beewɪya nal hʊ aa basɪ Wɪɪsɪ wɪya Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, ʊ rɛ baŋ nal hʊ aa basɪ taakperiye. Amɛ kyaha dɪ nal we doŋ ʊ aa sɪ wuwo daga wɪya hʊ ʊ aa basa memii, dɪ ba kaŋ tɔnɔ tɪya ma Krisitabiisi hʊ aa laŋŋa doŋ.

6 Ŋ naabalɪya, dɪ mɪyaŋ nɛ ko ma lee a kɪ basɪ taakperiye, bekiŋ tɔnɔ ʊ rɛ sɪ kana tɪya ma? Ʊ bɪ sɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ tɪya ma. Amɛ dɪ mɪyaŋ nɛ basɪ wɪɪ hʊ Wɪɪsɪ aa kpaa daga ŋ dɪ ŋ basɪ tɪya ma, dɪ ŋ kpa gyɪmaa kɪdɪgɪ daga ma, koo dɪ ŋ basɪ wɪɪ kɪdɪgɪ tɪya ma Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, koo dɪ ŋ daga ma dagɪɪ kɪdɪgɪ buloŋ, ŋ liise ʊ rɛ sɪ kaŋ tɔnɔ tɪya ma.

7 Ɛɛ tɪɪ rɛ, Dɪ ba aa rɛ bɪ mʊʊ loŋbiye koo a ŋmaa tampannɪ weliŋ, ba aa bee gyʊʊ dɪgɪŋ.

8 Dɪ nal lɛ ŋmaŋ bafaŋtʊwa kɪ yɪrɪ nala dɪ ba ko mʊ yuwo yuwo, ka dɪ ʊ bɪ ŋmaa weliŋ, nal buloŋ bɪ sɪ wuwo gyɪma anɪɪ bayuwo rɛ ba baa ba lɪɪ mʊ.

9 Ɛɛ tɪɪ ʊ kɪɪ ma mɛ lee. Dɪ mamaa rɛ aa basɪ taal hʊ nala aa bee nɪɪ, ɛɛ rɛ ba sɪ yaa a gyɪŋ wɪya hʊ ma aa basɪ memii? Ma ta kɪ yaa kyagɪŋsɪ waasʊ rɛ.

10 Taanɪ yʊga rɛ we dʊnɪya no tɪyaŋ, ba kɪdɪgɪ buloŋ mɛ yaŋ tuwo dɪ ʊ bɪ kaŋ memii.

11 Dɪ nal lɛ aa basɪ wɪya taal hʊ ŋ aa bee nɪɪ tɪyaŋ, ŋ sɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ nɪhʊwal tɪɪna lee, ka dɪ tɪɪna mɛ kɪɪ gɛɛ anɪɪ nɪhʊwal ŋ lee.

12 Ŋ naa dɪ ma kyo dɪ ma kaŋ Wiyesi Welii bɔnyɛ kɪna hʊ rɛ, amɛ ma kɪ yaa sɪfɪyaŋ dɪ ma kaŋ bɔnyɛ kɪna hʊ aa sɪ leŋ dɪ Krisitabiisi sɪŋ weliŋ ba laadii tɪyaŋ.

13 Ɛɛwɪya, nal hʊ aa wuwo kɪ basɪ taakperiye Wiyesi Welii hʊ dee tɪyaŋ, ʊ tɪɪna maga dɪ ʊ sʊla Wɪɪsɪ rɛ dɪ ʊ leŋ ʊ wuwo kɪ daga wɪya hʊ ʊ aa basɪ memii.

14 Dɪ mɪyaŋ nɛ aa kyʊwalɪ Wɪɪsɪ abee taakperiye ŋ aa bee nɪɪ, ŋ dʊma rɛ aa kyʊwalɪ, amɛ ŋ hakɪla kɛ tuwo doŋ.

15 Ɛɛ rɛ ŋ yaŋ sɪ yaa? Ŋ sɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ abee ŋ dʊma, a bɪl kyʊwalɪ ʊ abee ŋ hakɪla mɛ. Ŋ sɪ yɪɪ yɪɪla abee ŋ dʊma, a bɪl yɪɪ yɪɪla abee ŋ hakɪla mɛ.

16 Dɪ mamaa rɛ laŋŋa, dɪ nal kɪdɪgɪ kaŋ taakperii a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ, nɪwaasɪma hʊ aa hɔŋ dɪya hʊ tɪyaŋ a bɪ gyɪŋ

wıı hʋ ʋ aa bası memii, dı ʋ rɛ kyʋwalı teŋ, ɛɛ rɛ ba sı yaa baa ‘Amı’?
17 Wıtıı rɛ, nal sı wuwo kaŋ taakperii a dannı Wıısı weliŋ,
amɛ dı ʋ rɛ yaa gɛɛ, ʋ bı kaŋ tɔnɔ buloŋ tıya nala hʋ aa
laŋŋa doŋ.
18 Ŋ aa kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ rɛ abee ŋ aa wuwo kı
bası taakperiye a baŋ ma kıdıgı buloŋ,
19 amɛ dı ámaa rɛ aa ko laŋŋı dı á kyʋwalı Wıısı, ŋ aa
kaŋ ŋ hakıla bası wıya baŋmana a daga nala, ka ba gyıŋ ba
memii, ʋ rɛ kpıya ŋ aa sı bası wıgyamaa abee taakperiye.
20 Ŋ naabalıya, ma ta kaŋ haŋbii-hakıllı. Amɛ ma
wıyaalıya tıyaŋ kɛ, ma kıı gɛɛ anıı biifıllı aa bı gyıŋ
wıbɔmɔ, ka dı ma kı bıını wıya anıı nala aa gyige Wıısı
ŋmanıı tıyaŋ.
21 Ba sabı Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ anıı Wıısı baa,
“Ŋ sı tıŋ nala aa bası taakperiye tıyaŋ, a bası wıya tıya ŋ
nala, ŋ sı tıŋ nıhʋwala tıyaŋ, a bası wıya tıya ŋ nala,
ka abee gɛɛ buloŋ mɛ, ba bı sı gyegile nıı ŋ nyʋwa.”
22 Ɛɛwıya, taakperiye basıı yaa Wıısı dee magıl lɛ a tıya
nala hʋ aa bı laa Krisita wıya di, amɛ ba basıı bı yaa wıı
buloŋ magıl a tıya nala hʋ aa laa Krisita wıya di. Amɛ dı
nal lɛ bası Wıısı wıya Wiyesi Welii hʋ dee tıyaŋ, ʋ wıbasıı
hʋ yaa Wıısı dee wımagıl lɛ a tıya nala hʋ aa laa Krisita
wıya di, amɛ ʋ bı yaa Wıısı dee wımagıl a tıya nala hʋ aa
bı laa Krisita wıya di.
23 Ɛɛwıya, dı Krisitabiisi rɛ ko laŋŋı, dı ba kıdıgı buloŋ kı
bası wıya abee taakperiye, dı nıwaasıma koo nala aa bı laa
Krisita wıya di rɛ ko na ba, ba bı sı baa dı ba nyuni tuwo?
24 Amɛ dı ba kıdıgı buloŋ nɛ aa bası Wıısı wıya Wiyesi
Welii hʋ dee tıyaŋ, dı nal hʋ aa bı laa Wıısı wıya di, koo dı
nıwaası ko na ba, ʋ kɔnı sı gyıma anıı ʋ yaa wıbɔŋyaal lɛ.
Beewıya wıya hʋ ba aa bası sı gyʋʋ ʋ hakıla tıyaŋ dı ʋ na
anıı ʋ kyogo rɛ.
25 Tıına tıbıına buloŋ sı ko lıı pʋlʋŋ Wıısı sıya tıyaŋ, dı ʋ
tuu gbinni Wıısı sıya, a kyʋwalı ʋ, a bası anıı wıtıı, Wıısı
we ma tıyaŋ nɛ.

Ŋmanıı hʋ aa maga dı Yesu hatınna tıŋa a kı kyʋwalı Wıısı

26 Wıya hʋ ŋ aa bası memii rɛ nyɛ. Dı mamaa rɛ ko laŋŋı
dı ma kyʋwalı Wıısı buloŋ, dı kıdıgı rɛ kaŋ yııl ʋ aa sı yıı,
dı kıdıgı mɛ kaŋ wıı ʋ sı kpa daga nala, koo dı ma kıdıgı
aa kyɛ dı ʋ bası wıı hʋ Wıısı aa kpaa daga ʋ, ka dı kıdıgı
mɛ kı kyɛ dı ʋ bası wıı abee taakperiye, dı nal mɛ we doŋ
ʋ aa sı wuwo daga taakperiye hʋ ʋ aa basa memii, ʋ maga
dı ma yaa wıya no buloŋ nɛ dı ba kaŋ kyiyelii a tıya ma
nala hʋ buloŋ aa laŋŋa doŋ.

27 Dı nala we ma tıyaŋ a kı kyɛ dı ba bası wıya abee
taakperiye, ʋ maga dı ba yaa balıya koo boto dʋŋ nɛ, a bası
aŋ kı tıya dɔmɔŋ, ka dı nal mɛ we doŋ ʋ aa sı wuwo daga
wıya hʋ ba aa basa memii a tıya ma.
28 Amɛ dı nal lɛ tuwo dı ʋ daga wıya no memii tıya ma,
ɛɛ kɛ ʋ maga dı nal hʋ aa bası wıya abee taakperiye hʋ tallı
ʋ nyʋwa rɛ, aŋ mııgı miŋsi kı tıya ʋ tıı abee Wıısı.
29 Ma leŋ dı nala balıya koo boto bası Wıısı wıya Wiyesi
Welii hʋ dee tıyaŋ, ka dı ma nıkaalıya hʋ mɛ sʋnnı ba
wıbasıı hʋ na weliŋ, dı wıya hʋ ba aa bası lıı Wıısı lee
rɛ koo ba lıı ba tıı hakıllı tıyaŋ nɛ.
30 Amɛ ma hɔnıı tıyaŋ, dı Wıısı rɛ kpaa wıı daga ma
kıdıgı dı ʋ bası tıya ma, ʋ maga dı nal hʋ aa bası wıya tallı
ʋ nyʋwa rɛ, ka dı ma nıı wıı hʋ Wıısı aa kana dı ʋ tıŋ tıına
tıyaŋ a bası tıya ma.
31 Ma nala no boto buloŋ kaŋ ŋmanıı rɛ ma aa sı wuwo
bası wıya Wıısı Wiyesi Welii hʋ dee tıyaŋ, amɛ ʋ maga dı
ma kı bası dıgıŋ dıgıŋ nɛ. Ɛɛ rɛ sı leŋ dı ma kıdıgı buloŋ
gʋnnı Wıısı wıya, dı ʋ teŋ polli.
32 Nal hʋ aa bası Wıısı wıya Wiyesi Welii hʋ dee tıyaŋ, ʋ
maga dı ʋ gyıŋ ʋ nyʋwa kanıı rɛ ʋ wıbasıı tıyaŋ.
33 Beewıya, Wıısı bee kyɛ dı ma wıya vʋgımı, amɛ ʋ aa
kyɛ dı ma wıkanıya buloŋ kı vala weliŋ nɛ.
34 Ʊ maga dı haana tallı ba nyʋʋsı rɛ anıı ba aa yaa gɛɛ
lee kɛ buloŋ Krisitabiisi aa laŋŋa tıyaŋ. Ba bı kaŋ ŋmanıı
dı ba bası wıı buloŋ. Ʊ maga dı ba kaŋ ba tııma hʋwɔlı rɛ,
anıı Wıısı mırısı hʋ Moosi aa saba aa daga gɛɛ.
35 Dı ba aa rɛ kaŋ wıpıyɛsıı mɛ, ʋ maga dı ba mʋ dıya rɛ
a pıyɛsı ba balama. Ʊ yaa hıısı wıı rɛ abee haaŋ aa sı laa
wıya kı bası Krisitabiisi laŋŋıı tıyaŋ.
36 Ma lee rɛ Wıısı wıweliye hʋ lıı? Koo ma dʋŋ nɛ yaa
nala hʋ ba aa bası Wıısı wıya hʋ tıya?
37 Dı nal buloŋ nɛ bıına anıı ʋ yaa Wıısı tıŋdaal lɛ koo
dı ʋ kaŋ Wiyesi Welii hʋ bɔnyɛ kıŋ nɛ, ʋ tıına maga dı ʋ
gyıma anıı wıı no ŋ aa saba lıı Wıısı lee rɛ.
38 Amɛ dı nal buloŋ nɛ bee kyɛ dı ʋ gyegili nıı wıı no ŋ
aa saba tıya ma, ma mɛ ta tɔgımı ʋ.
39 Ɛɛ wıya ŋ naabalıya, ma yaa sıfıyaŋ kı kyɛ dı ma kı bası
wıya Wıısı Wiyesi Welii hʋ dee tıyaŋ, a ta leŋ dı taakperiye
basıı yaa sına ma tıyaŋ.
40 Amɛ ʋ maga dı ma yaa wıı buloŋ ʋ bʋwaŋ nɛ.

15

Krisita aa sii sʋʋ tıyaŋ wıya

1 Ŋ naabalıya, ŋ aa kyɛ dı ŋ liisi ma Wıısı wıweliye hʋ ŋ
aa basa tıya ma rɛ. Ma laa ba di rɛ, ba kaŋ ma Wıısı laadii
sıgı weliŋ.
2 Dı mamaa rɛ kaŋ wıya no weliŋ, Wıısı sı laa ma ta. Amɛ
dı mamaa rɛ ko bı kaŋ ba weliŋ, ɛɛ kɛ, ma Wıısı laadii hʋ
yaa waasʋ rɛ.
3 Wıya hʋ á Tıına Yesu aa kpaa daga ŋ, ba tıı rɛ ŋ mɛ kpa
kı daga ma, beewıya ba aa rɛ yaa wıya no buloŋ sıfıyaŋ
wıya: Ba aa rɛ nyɛ, dı á wıbɔmɔ wıya rɛ Krisita sʋba, anıı
ba aa saba gɛɛ Wıısı teŋ tıyaŋ.
4 Ɛɛ rɛ ba kpa ʋ hogo, ka ʋ sii sʋʋ tıyaŋ ʋ kyɛtoo kyɛɛ,
anıı ba aa saba gɛɛ Wıısı teŋ tıyaŋ.
5 Ɛɛ rɛ ʋ kaŋ ʋ tıı ko daga Piita, aŋ na kaŋ ʋ tıı ko daga ʋ
kpambısı hʋ fi abee balıya.
6 Ʋ gɛɛ hal tıyaŋ, saŋa kıdıgı ʋ kaŋ ʋ tıı ko daga ʋ hatınna
kɔɔsıbɔnɔŋ abee dɔbɔ rɛ. Nala no gyeniŋ buloŋ ha we ba
mııbol tıyaŋ gyınaŋ, ka badɔmɔŋ mɛ sʋba.
7 Ɛɛ hal tıyaŋ ʋ kaŋ ʋ tıı ko daga Gyemsi, a kaŋ ʋ tıı ko
daga ʋ kpambısı hʋ buloŋ mɛ.
8 Ba buloŋ hal tıyaŋ nɛ, ʋ kaŋ ʋ tıı ko daga ŋ mɛ, nal hʋ
nal buloŋ aa bı liise anıı ŋ sı maakyiye ko laa Yesu wıya di.
9 Yesu kpambısı buloŋ tıyaŋ, mıyaŋ nɛ paalı yaa ba tıyaŋ
nıbiye. Ŋ gba paalı bı maga dı ba kana ŋ kı yırı Yesu
kpambıya, beewıya ŋ gyı aa dɔgısı Wıısı nala rɛ kıŋkaŋ.
10 Amɛ Wıısı fáá ŋ sikii rɛ kıŋkaŋ. Ʋ lahɔrʋmɔ tıyaŋ nɛ
ŋ yaa nal hʋ ŋ aa yaa gyınaŋ. Bɔnyɛ hʋ mɛ ʋ aa kpaa daga
ŋ bı yaa waasʋ. Beewıya mıyaŋ nɛ tʋŋ tʋma yʋga a baŋ
Yesu kpambısı hʋ kıdıgı buloŋ. Amɛ ŋ tıı dee tıyaŋ daa ŋ
wuwo kı tʋŋ tʋma no, Wıısı lahɔrʋmɔ tıyaŋ nɛ.
11 Ka ba buloŋ tıyaŋ, wıı hʋ aa yaa wıı rɛ nyɛ: Wıısı
wıweliye hʋ rɛ á buloŋ kı bası. Wıya hʋ ba aa bası, ba aa
rɛ ŋ mɛ kı bası. Wıya no tıı rɛ ma mɛ laa di gɛɛ.

Sʋʋnı mııgı sii

12 Dı ámaa rɛ baa Wıısı kyisi Krisita sii sʋʋ tıyaŋ nɛ, bee
rɛ tıŋ ma badɔmɔŋ baa dı sʋʋnı mııgı sii tuwo?
13 Dı sʋʋnı mııgı sii rɛ ko tuwo, ɛɛ kɛ Wıısı bı kyisi Krisita
mɛ sʋʋ tıyaŋ.
14 Dı Wıısı rɛ bı kyisi Krisita sʋʋ tıyaŋ, ɛɛ kɛ Wıısı
wıweliye hʋ á aa bası abee wıya hʋ ma aa laa di hʋ buloŋ
yaa waasʋ rɛ.
15 Ɛɛ mɛ yaŋ daga anıı á gba nyıya wıya kı tıya Wıısı rɛ,
beewıya á baa ʋ kyisi Krisita sʋʋ tıyaŋ nɛ. Dı sʋʋnı mııgı
sii kɔnı ko tuwo, ɛɛ kɛ Wıısı bı kyisi Krisita mɛ sʋʋ tıyaŋ.
16 Dı Wıısı ko bı sı kyisi sʋʋnı, ɛɛ kɛ ʋ bı kyisi Krisita mɛ
sʋʋ tıyaŋ.

17 Dı Wıısı yaŋ bı kyisi Krisita sʊʊ tıyaŋ, ɛɛ kɛ wıı hʊ ma
aa laa di mɛ yaa waasʊ rɛ, ka ma ha we ma wıbɔmɔ tıyaŋ.
18 Ɛɛ yaŋ daga anıı nala hʊ aa laa Yesu wıya di aŋ sʊba,
ba sʊba ta rɛ.
19 Dı á mııbol no tıyaŋ dʊŋ nɛ á kaŋ bayıyɛla Krisita tıyaŋ,
ɛɛ kɛ á wıya rɛ maga dı ʊ kaŋ sikii a baŋ nal buloŋ.
20 Amɛ ʊ yaa wıtıı rɛ anıı Wıısı kɔnı kyisi Krisita sʊʊ
tıyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ yaŋ daga anıı nala hʊ Wıısı aa sı kyisi sʊʊ
tıyaŋ, Krisita rɛ yaa nal hʊ ʊ aa laa sıya kyisi.
21 Nıdıgı tıyaŋ nɛ sʊʊ tıŋa a gyʊʊ dʊnıya. Ɛɛ tıı rɛ nıdıgı
tıyaŋ mɛ rɛ nala buloŋ sı tıŋa a sii sʊʊ tıyaŋ.
22 Adama rɛ tıŋ nala kı sʊba. Ɛɛ tıı rɛ, Krisita mɛ rɛ sı tıŋ
dı Wıısı kyisi nala sʊʊ tıyaŋ, a leŋ dı ba kaŋ mııbol.
23 Amɛ nal buloŋ bee saŋa hʊ Wıısı aa sı kyisi ʊ sʊʊ tıyaŋ
nɛ. Krisita rɛ laa sıya sii, ka saŋa hʊ ʊ aa sı mııgı ko dʊnıya,
dı nala hʊ aa yaa ʊ nala buloŋ mɛ yaŋ sii.
24 Ɛɛ hal tıyaŋ, dʊnıya tenii aa sı pele, haŋ saŋa hʊ rɛ
Krisita sı yuwo di gyıŋbɔmɔ abee kaŋtɔmɔ abee dʊnıya
kuworo hʊ buloŋ aa laa dʊnıya no tıŋa, ka dı ʊ yaŋ kpa
dʊnıya koro a we ʊ kuwo Wıısı nosi tıyaŋ.
25 Amɛ ʊ maga dı Krisita dı koro rɛ, a kaŋ kı mʊ saŋa hʊ
Wıısı aa sı yuwo di ʊ dɔmɔ buloŋ, a kpa ba we ʊ nosi tıyaŋ.
26 Sʊʊ rɛ yaa ʊ dɔmɔ tıyaŋ kateŋsi ʊ aa sı kpʊ ta.
27 Wıısı teŋ tıyaŋ ba basa anıı Wıısı kpaa kına buloŋ we
Krisita nosi tıyaŋ nɛ. Amɛ ɛɛ bı daga anıı á Kuwo Wıısı mɛ
we ʊ nosi tıyaŋ nɛ, beewıya ʊ kɛ rɛ kpaa kına hʊ buloŋ we
Krisita nosi tıyaŋ.
28 Amɛ dı Wıısı rɛ ko kpa kıŋ buloŋ we ʊ Biye hʊ nosi
tıyaŋ, gɛɛ hal tıyaŋ, Biye hʊ tıı mɛ sı kpa ʊ tıı a we Wıısı
nosi tıyaŋ, dı Wıısı yaŋ kaŋ kıŋ buloŋ dee, beewıya ʊ rɛ
yaa nal hʊ aa kpaa kıŋ buloŋ we ʊ biye hʊ nosi tıyaŋ.
29 Dı sʊʊnı mııgı sii rɛ fa tuwo, bee rɛ tıŋ nala
badɔmɔŋ aa laa ba nala aa sʊba nyuu sıŋ, a leŋ ba fo
ba wııkyʊwalnıı? Bekiŋ wıya rɛ ba aa leŋ ba fo ba
wııkyʊwalnıı no? Dı ʊ kɔnı fa yaa wıtıı rɛ anıı sʊʊnı bı
sı mııgı sii sʊʊ tıyaŋ, bee rɛ tıŋ nala no aa laa sʊʊnı nyuni
sıŋ ba kı fo ba wııkyʊwalnıı?
30 Dı sʊʊnı mııgı sii rɛ kɔnı tuwo, bekiŋ daasııga rɛ á kpa
á tıı kı yuwo saŋa buloŋ?
31 Ŋ naabalıya, kyɛɛ buloŋ, ŋ bee sʊʊ kɛ aa kı lʊga rɛ.
Akuu á bee Krisita aa yaa kıdıgı á mııbol tıyaŋ wıya, ŋ
wuwo bası wıya kı genni rɛ ma wıya. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ wuwo
bası wıı no nyɛ.
32 Ɛfiso tıyaŋ, ŋ bee nala aa kıı gɛɛ anıı ɔhɔ-kıbɔmɔ kaa
rɛ, ba kı kyɛ dı ba kpʊ ŋ. Dı nihuwobiŋ hakıla rɛ ŋ fa kana

a kı lʊga lʊgʊ no buloŋ, bekiŋ tɔnɔ rɛ ŋ na doŋ. Dı sʊʊnı rɛ bı sı sii sʊʊ tıyaŋ, ɛɛ kɛ ʊ maga dı á buloŋ kı tıŋ wıı hʊ ba aa baa, “Ma leŋ dı á di kına, a kı nyʊwa sıŋ, beewıya, maakyiye á sı sʊba.”

33 Ma ta leŋ dı nal buloŋ mʊrı ma. Dı ı rɛ yaa nıtıı aŋ kı tıŋ nıbɔmɔ hal, ı mɛ aa ko ı yaa nıbɔŋ nɛ.

34 Ma leŋ wıvıyagyımıya yayı, a leŋ wıbɔmɔ ŋmaŋsı mɛ tıŋıı. Ʊ maga dı ma leŋ hıısı kaŋ ma rɛ, beewıya ma badɔmɔŋ bı gyıŋ Wıısı.

Teŋbiye hʊ nala hʊ aa sı sii sʊʊ tıyaŋ aa sı kana

35 Nal kıdıgı sı pıyɛsı anıı ɛɛ rɛ nala hʊ aa sʊba sı wuwo yaa a sii sʊʊ tıyaŋ? Dı dı ba aa rɛ siye, teŋbii gɛɛ ma iriŋ nɛ ba sı kana?

36 Ɛɛ dɔŋ bambugi! Dı ı rɛ ko kpa kıŋ doho, dı ʊ bı pʊw, kıfalıı bee lıı.

37 Dı ı rɛ kpa miŋbii koo kıdoho iriŋ kɛ buloŋ doho, kıŋ hʊ aa sı nyʊ a waa, ʊ bee bii hʊ ı aa kpa doho kıı dɔmɔŋ nɛ?

38 Amɛ Wıısı rɛ aa leŋ kıdoho hʊ nyʊ, a kıı gɛɛ ʊ aa kyɛ. Ʊ rɛ aa leŋ kıdoho iriŋ kɛ buloŋ nyʊ, a waa kıı ʊ kıyı.

39 Kına buloŋ aa we dʊnıya no tıyaŋ a kaŋ mııbol, ba teŋ bı yaa kıdıgı. Nihuwobisi abee pʊsı abee digibiisi abee fuwonamıısı teŋ bı yaa kıdıgı.

40 Wıısınyuu kına we doŋ, taŋha nyuu kına mɛ we doŋ, ba weliŋ mɛ bı kıı dɔmɔŋ.

41 Wııpɔsıı kaŋ ʊ pʊlʊŋ nɛ, pene mɛ kaŋ ʊ pʊlʊŋ, kyıŋwʊlıya mɛ kaŋ ba pʊlʊŋ. Kyıŋwʊlıya tıyaŋ mɛ gba, badɔmɔŋ mɛ pʊrısa rɛ a baŋ badɔmɔŋ.

42 Dı nala rɛ ko sii sʊʊ tıyaŋ, ɛɛ tıı rɛ ʊ sı kıı. Teŋ hʊ ba aa kpaa hogo sı pʊw, amɛ teŋ hʊ aa sı sii sʊʊ tıyaŋ kɛ bı sı maakyiye sʊba.

43 Teŋ hʊ ba aa kpaa hogo lɔrɔ rɛ a bı kaŋ dee mɛ. Amɛ dı ʊ rɛ ko sii sʊʊ tıyaŋ, ʊ sı weliye, a deye mɛ.

44 Teŋ hʊ ba aa sı kpa hogo yaa dʊnıya tıyaŋ kıŋ nɛ. Amɛ teŋ hʊ á aa sı sii sʊʊ tıyaŋ a kana, ʊ kɛ yaa wıısıbee teŋ nɛ. Dı ámaa rɛ kaŋ tenni dʊnıya no tıyaŋ, ʊ maga dı á kaŋ tenni mɛ rɛ wıısıbee tıyaŋ.

45 Wıısı teŋ tıyaŋ ba saba rɛ a baa, “Nihuwobiŋ hʊ Wıısı aa laa sıya marı, ba kı yırı Adama, Wıısı gyı wiyese we ʊ tıyaŋ nɛ, ʊ kaŋ mııbol.” Amɛ Adama hʊ aa tıŋ hal ko kɛ, ʊ rɛ yaa wiyese hʊ aa tıya nala mııbol.

46 Ʊ bı kıı wıısıbee teŋbii hʊ rɛ á laa sıya kana. Dʊnıya no teŋbii hʊ rɛ á laa sıya kana, aŋ na kaŋ wıısıbee teŋbii hʊ.

47 Adama hʋ aa laa sɪya ko dʋnɪya, taŋha rɛ Wɪɪsɪ kpa mɔ ʋ. Amɛ Adama hʋ aa tɪŋ hal ko kɛ, Wɪɪsɪbee rɛ ʋ lɪɪ ko.
48 Ɛɛ hʋ ba aa yaŋ kpa taŋha mɔ Adama ʋ kɪɪ, ɛɛ tɪɪ rɛ dʋnɪya no nala buloŋ mɛ kɪɪ. Nala hʋ aa yaa wɪɪsɪbee nala, ba mɛ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ nal hʋ aa lɪɪ wɪɪsɪbee ko.

49 Á aa kɪɪ nal hʋ ba aa kpaa taŋha mɔ gɛɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ á sɪ kɪɪ nal hʋ aa lɪɪ Wɪɪsɪbee mɛ.
50 Ŋ naabalɪya, wɪɪ hʋ ŋ aa basɪ rɛ nyɛ: kyal bee naŋpʋŋ bɪ sɪ wuwo we Wɪɪsɪ koro hʋ tɪyaŋ, beewɪya kɪna hʋ aa pʋw bɪ sɪ wuwo we lee hʋ aa we doŋ deŋdeŋ kɪ mʋ tɪyaŋ.

51 Ma gyegili nɪɪ wɪfaŋɪɪ kɪdɪgɪ aa we doŋ. Ʋ rɛ nyɛ: Á buloŋ bɪ sɪ sʋba teŋ, ka dɪ dʋnɪya kyɛtenii kabɪl hʋ pʋʋsɪ. Dɪ kabɪl hʋ rɛ ko mʋʋ, á buloŋ tenni sɪ pirigi bɪrɪmɪ dɪgɪ dʋŋ anɪɪ duwoŋ aa pirigi lɪgɪsɪ gɛɛ.
52 Dɪ kabɪl no rɛ ko mʋʋ, sʋʋnɪ buloŋ sɪ sii sʋʋ tɪyaŋ, a bɪl bɪ sɪ maakyiye sʋba. Nala hʋ ha aa we ba mɪɪbol tɪyaŋ mɛ, ba teŋbiye sɪ bɪrɪmɪ yaa kɪna bɪl aa bɪ sɪ maakyiye pʋw.
53 Wɪɪsɪ sɪ kaŋ teŋbiye hʋ aa pʋw a bɪrɪmɪ dɪ ba ta bɪl kɪ pʋw. Ka dɪ á teŋbiye no mɛ aa sʋʋ nyɛ, ʋ sɪ kaŋ ba mɛ bɪrɪmɪ dɪ ba ta bɪl kɪ sʋba.
54 Dɪ wɪya no buloŋ nɛ ko yaa, dɪ nihuwobisi kaŋ tenni hʋ bɪl aa bee sʋba koo a kɪ pʋw, ɛɛ daga anɪɪ wɪɪ hʋ ba aa basa Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ko yaa wɪtɪɪ rɛ gɛɛ, beewɪya ba saba a baa,

"Á yuwo di rɛ. Sʋʋ bɪl bɪ kaŋ dee á nyuu tɪyaŋ.
55 Sʋʋ, lee rɛ ɪ dee hʋ ɪ aa kaŋ kɪ kpʋ nala bɪl we? Sʋʋ, lee rɛ ɪ hʋwoŋ hʋ ɪ aa kaŋ kɪ we nala tʋwara tɪyaŋ bɪl we?"
56 Sʋʋ hʋwoŋ lɪɪ wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ nɛ, wɪbɔmɔ dee mɛ lɪɪ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʋ tɪyaŋ.
57 Amɛ ma leŋ dɪ á kyʋwalɪ á Kuwo Wɪɪsɪ aŋgyʋwasʋ, beewɪya ʋ tɪŋ á Tɪɪna Yesu Krisita tɪyaŋ nɛ a tɪya ma dee á wuwo yuwo di.

58 Ɛɛwɪya, ŋ naabiikpɪyanama, ma sɪŋ wɪya hʋ ma aa laa di tɪyaŋ weliŋ, a ta leŋ dɪ kɪŋ buloŋ kaŋ ma kɪ biyege. Ma leŋ dɪ ma sɪɪ fɪyɛsɪ dɪ ma kɪ tʋŋ á Tɪɪna Yesu Krisita tʋma hʋ weliŋ saŋa buloŋ. Beewɪya ma gyɪma rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ tʋma hʋ ma aa tʋŋ, ma bɪ sɪ tʋŋ ta waasʋ.

16

Krisitabiisi dɔmɔŋ kyiyelii kɪyɛsʋʋ

1 Lagɪlagɪ no, ŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ molbiye hʋ ma aa kyɛ dɪ ma kɪyɛsɪ, dɪ ba kaŋ mʋ pɛ Wɪɪsɪ nala aa we Gyudɪya paalʋʋ tɪyaŋ wɪya rɛ. Ɛɛ hʋ ŋ aa daga Krisitabiisi hʋ aa we

Galetiya paalʋʋ tɪyaŋ dɪ ba kɪyɛsɪ molbiye hʋ, ma mɛ yaa gɛɛ.
2 Alahadi kyɛɛ kɛ buloŋ, molbiye hʋ ma kɪdɪgɪ buloŋ aa
tʋma a na yɔbɔ hʋ paga tɪyaŋ, nal buloŋ lɪɪ maga gɛɛ ɪ aa
wuwo dɪ ba kpa kɪ biŋ. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko ko, ma bɪl bɪ sɪ kɪ
kɪyɛsɪ molbiye.
3 Dɪ mɪyaŋ nɛ ko ko, ŋ sɪ sabɪ teŋ tɪya nala hʋ ma aa sɪ
lɪɪ, a daga nala hʋ iriŋ ba aa yaa dɪ ba kaŋ molbiye hʋ ma
aa kɪyɛsa a yaŋ bee teŋ hʋ a mʋ tɪya Krisitabiisi hʋ aa we
Gyerusalɛm tɪyaŋ.
4 Dɪ ʋ rɛ ko maga dɪ ŋ tɪɪ mɛ mʋ, ŋ beel-ba buloŋ sɪ tɪŋ
dɔmɔŋ mʋ.

Wɪya Pɔɔl aa kyɛ dɪ ʋ yaa

5 Dɪ ŋ ko lɪɪ Masidooniya paalʋʋ tɪyaŋ, ŋ sɪ ko na ma,
beewɪya ŋ yaa ŋ hakɪla rɛ anɪɪ ŋ sɪ tɪŋ Masidooniya paalʋʋ
aŋ na ko ma lee.
6 Dɪ mɪyaŋ nɛ ko ko, ŋ sɪ we ma lee a pɪɪsɪ mʋhʋ, kapuwo
ŋ sɪ we doŋ dɪ puwo saŋa hʋ mʋ teŋ. Ŋ sɪ we ma lee a mʋ
pele saŋa hʋ ŋ bɪl aa sɪ kpa ŋmanɪɪ, dɪ ma kyiyeli ŋ, dɪ ŋ
bɪl wuwo mʋ lee hʋ buloŋ ŋ aa sɪ mʋ.
7 Ŋ bee kyɛ dɪ ŋ ko na ma nɪma nɪma aŋ parɪ mʋ. Amɛ
dɪ Wɪɪsɪ rɛ laa nyʋwa, ŋ fa kyo dɪ ŋ yaa kyɛɛ balɪya rɛ ma
lee.
8 Ŋ sɪ hɔŋ Ɛfiso tɪyaŋ daha, a mʋ pele kyɛbal hʋ ba aa
yɪrɪ Pɛŋtikosi kyɛɛ.
9 Beewɪya, abee nala aa yʋga a kɪ tɔ ŋ ŋmanɪɪ buloŋ mɛ,
ŋ naa dɪ Wɪɪsɪ suri ŋmanɪɪ tɪya ŋ nɛ dɪ ŋ tʋŋ tʋma aa sɪ
kaŋ tɔnɔ yʋga daha.
10 Dɪ Timoti rɛ ko ko ma lee, ma kana ʋ weliŋ, beewɪya,
á beel-ʋ buloŋ nɛ aa tʋŋ Wɪɪsɪ tʋma hʋ.
11 Ma ta ko kɪ yaa ʋ sɪgyʋʋ-wɪya. Ma pɛ ʋ tɪyaŋ dɪ ʋ vala
ŋmanɪɪ hʋ abee laaŋfɪya, aŋ mɪɪgɪ ko ŋ lee. Beewɪya, ŋ aa
gyegili ʋ bee á nɪmmabalɪya hʋ badɔmɔŋ nɛ daha.
12 Ka á nɪɪnabiye Apolo mɛ, ŋ sʋla ʋ rɛ weliŋ dɪ ʋ bee á
nɪmmabalɪya hʋ badɔmɔŋ ko na ma. Amɛ ʋ bɪ bɪɪna anɪɪ
ʋ sɪ wuwo na ŋmanɪɪ ko lagɪlagɪ no. Ɛɛwɪya, dɪ ʋ rɛ ko na
ŋmanɪɪ saŋa hʋ buloŋ, ʋ sɪ ko na ma.

Wɪkateŋse

13-14 Ma pɔ ma tɪɪma weliŋ, a kaŋ wɪya hʋ ma aa laa di
weliŋ. Ma kaŋ bembiduwo a leŋ dɪ ma Wɪɪsɪ laadii deye.
Ma yaa wɪɪ buloŋ bee kyori.
15 Ŋ naabalɪya, ka ma gyɪma anɪɪ Sɪtɪfanasɪ bee ʋ dɪya
nala rɛ laa sɪya laa Yesu Krisita wɪya di Akaaya paalʋʋ
tɪyaŋ. Ba kpaa ba tɪɪ we Wɪɪsɪ tʋma tɪyaŋ nɛ, a kɪ kyiyeli
Wɪɪsɪ nala mɛ weliŋ.

16 Ŋ aa sʊla ma, ŋ naabalıya, ma kı tıŋ nitesi no abee ba
tʊŋtʊnnı dɔŋtıŋsı buloŋ nyʊwa.
17 Ŋ teŋ fıyɛlı rɛ weliŋ abee Sıtıfanası, Fɔɔtunaatusı abee
Akayikusı aa ko ŋ lee. Ba aa rɛ laa ma nyuu daha.
18 Ba leŋ ŋ teŋ polli rɛ anıı ba aa leŋ ma tenni mɛ polli
gɛɛ. Ʊ maga dı ma kı tıya nala no iriŋ gyırıma rɛ.
19 Krisitabiisi hʊ aa we Esıya paalʊʊ tıyaŋ aa kyʊwalı ma.
Akula abee Pirisila, abee Krisitabiisi hʊ aa laŋŋı ba dıya
tıyaŋ baa dı ŋ kyʊwalı ma weliŋ á Tıına Yesu feŋ tıyaŋ.
20 Á nımmabalıya hʊ buloŋ aa we daha mɛ aa kyʊwalı
ma. Ma kı kyʊwalı dɔmɔŋ abee teŋfıyɛlʊʊ akuu ma aa yaa
nımmabalıya wıya.
21 Lagılagı no, mıyaŋ Pɔɔl, ŋ tıı rɛ aa sabı wıı no, “Ŋ aa
kyʊwalı ma.”
22 Dı nal buloŋ nɛ bı kyo á Tıına Krisita, Wıısı sı dɔgısı
tıına. Maranaata! (Ʊ memii rɛ yaa, á Tıına Krisita ko!)
23 Á Tıına Yesu Krisita lahɔrʊmɔ tıyaŋ ma hɔŋ abee
laaŋfıya.
24 Ŋ kyo ma buloŋ nɛ á Tıına Yesu Krisita feŋ tıyaŋ. Amı.

TEŊLIYA TIINA PƆƆL AA SABA TIYA KORIŊTI TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl, abee á nıınabiye Timoti rɛ sabı teŋ no a kı tıya ma. Wıısı kyerı tıyaŋ nɛ ʋ lıı ŋ, dı ŋ yaa Yesu Krisita kpambıya. Á sabı teŋ no a kı tıya ma Krisitabiisi hʋ aa we Koriŋti tıyaŋ nɛ, abee Wıısı nala hʋ buloŋ aa we Akaaya paalʋʋ tıyaŋ.

2 Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita lahɔrʋmɔ tıyaŋ, ma hɔŋ bee laaŋfıya.

Pɔɔl Kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ

3 Ma leŋ dı á kyʋwalı Wıısı á Tıına Yesu Krisita kuwo hʋ, aŋgyʋwasʋ. Ʊ rɛ yaa Wıısı, a kı fá nala sikii, aŋ kı fıyelı nala bembiye mɛ.

4 Ʊ rɛ yaa nal hʋ aa fıyelı á bembiye á tʋwara nayı tıyaŋ dı ɛɛ leŋ dı á mɛ wuwo fıyelı nala hʋ buloŋ mɛ aa na tʋwara bembiye abee bembifıyelı hʋ ʋ aa kpaa tıya ma.

5 Tʋwara hʋ Krisita fa aa naa, ʋ tıı rɛ á mɛ kı na. Ɛɛ hʋ Wıısı aa kyiyeli Krisita ʋ tʋwara nayı tıyaŋ, ɛɛ tıı rɛ Wıısı sı tıŋ Krisita tıyaŋ, a kyiyeli ma mɛ weliŋ.

6 Dı ámaa rɛ ko kı na tʋwara, ma kyiyelii abee ma laa tayi wıya rɛ. Dı ámaa rɛ ko na kyiyelii buloŋ Wıısı lee, haŋ kyiyelii hʋ tıı rɛ ma mɛ aa na, dı ma wuwo kaŋ kenyiri abee mala, a na tʋwara hʋ iriŋ á mɛ aa naa.

7 Á laa ma di rɛ weliŋ. Á bee yaa ma sige. Á gyıma anıı tʋwara hʋ á aa naa, ʋ tıı rɛ ma mɛ kı na. Kyiyelii hʋ buloŋ mɛ á aa sı na Wıısı lee, ʋ tıı rɛ ma mɛ sı na.

8 Ŋ naabalıya, ŋ aa kyɛ dı ma gyıŋ tʋwara mɔɔ gɛɛ á aa naa Esıya paalʋʋ tıyaŋ nɛ. Tʋwara hʋ iriŋ á gyı aa naa bı kyalla, haalı á gyı bıl bı liise anıı á sı kaŋ mııbol.

9 Wıtıı, á gyı bıına anıı á sʋba teŋ nɛ. Amɛ gɛɛ kyiyeli ma rɛ dı á ta kı deŋ á tıı dee tıyaŋ, amɛ dı á kpa á bayıyela buloŋ we Wıısı tıyaŋ, ʋ rɛ aa kyisi nala sʋʋ tıyaŋ.

10 Wıısı rɛ lıı ma sʋʋ bʋwa no tıyaŋ. Maakyiye dı wıı rɛ bıl ko gyʋʋ ma, ʋ sı bıl lıı ma ʋ tıyaŋ. Ʊ tıyaŋ nɛ á bayıyela buloŋ we anıı ʋ rɛ sı kı lıı ma tʋwara buloŋ tıyaŋ.

11 Beewıya ma sʋl Wıısı kı tıya ma rɛ. Nyɛ rɛ yaŋ sı leŋ dı nıgyamaa dannı Wıısı akuu ɛɛ hʋ Wıısı aa laa ba sʋlıı a lıı ma á tʋwara no nayı tıyaŋ.

Pɔɔl bırımı ʋ hakıla wıya hʋ ʋ aa kyɛ dı ʋ yaa tıyaŋ

12 Lagılagı no kɛ, á sı wuwo bigisi á tıı rɛ, beewıya á hakıla daga anıı á wıyaalıya buloŋ weliye rɛ nal buloŋ lee

dʋnıya no tıyaŋ, amarıkpatıya wıı buloŋ á aa yaa ma lee, á yaa wıya hʋ aa kpaa ŋmanıı Wıısı sıya tıyaŋ nɛ, aŋ pɛ tıŋ wıtıı hʋ Wıısı aa kyɛ. Nihuwobiŋ wıgyʋŋ tıyaŋ daa á tıŋa a kı yaa á wıya, amɛ Wıısı lahɔrʋmɔ tıyaŋ nɛ á wuwo kı yaa ba.

13 Wıduwoni daa á sabı kı tıya ma. Wıya hʋ á aa saba, ma aa wuwo ma karımı ba rɛ, a gyıŋ ba memiye mɛ. Á yaŋ laa di rɛ anıı abee ma aa bı gyıŋ wıya no memii mʋ teŋ nyɛ mɛ,

14 ka maakyiye ma sı gyıŋ ba memii mʋ teŋ. Ka kyɛɛ hʋ á Tıına Yesu Krisita aa sı mııgı ko, ɛɛ tıyaŋ nɛ ma sı gyıma anıı ma aa wuwo ma kı genni á wıya rɛ, dı á mɛ wuwo kı genni ma wıya.

15 Ŋ aa gyıŋ nyɛ tıyaŋ nɛ tıŋ, ŋ fa kı kyɛ dı ŋ laa sıya ko ma lee, dı ma nıı sʋŋbʋlıya.

16 Ŋ fa aa kyɛ dı ŋ ko tıŋ ma lee rɛ a na ma, aŋ na mʋ Masidooniya paalʋʋ. Dı mıyaŋ nɛ fa bıl ko lıı Masidooniya paalʋʋ kı ko, dı ŋ fa bıl ko tıŋ ma lee a na ma, ka dı ma pɛ ŋ dı ŋ wuwo mʋ Gyudıya paalʋʋ.

17 Ma bıına anıı wıya no ŋ aa bası nyɛ daga anıı ŋ bı sı wuwo sıŋ wıdıgı naaŋ tıyaŋ nɛ koo? Ma bıl bıına anıı ŋ aa yaa ŋ wıya anıı dʋnıya nala aa yaa gɛɛ rɛ, dı ŋ laa wıı aŋ bıl sıŋ doŋ baa dı ŋ bı laa koo?

18 Ma gyıma anıı Wıısı kaŋ wıtıı rɛ. Ɛɛ tıı rɛ wıya hʋ buloŋ á aa bası tıya ma mɛ yaa wıtıı. Á bee bası naŋdelıŋkpara.

19 Wıısı Biye Yesu Krisita wıya hʋ mıyaŋ Pɔɔl abee Silaasi bee Timoti aa bası tıya ma, wıya hʋ bı daga anıı Yesu yaa nal hʋ aa bası naŋdelıŋkpara rɛ. Ʋ rɛ aa daga anıı Wıısı bı kaŋ naŋdelıŋkpara.

20 Wıya hʋ buloŋ Wıısı aa wee nyʋwa baa ʋ sı yaa, Yesu tıyaŋ nɛ ʋ tıŋa a yaa ba. Ɛɛ rɛ tıŋ, dı ámaa rɛ ko kyʋwalı Wıısı teŋ buloŋ, á aa baa dı "Yesu Krisita feŋ tıyaŋ, amı" dı Wıısı feŋ na bigisii

21 Wıısı tıı rɛ leŋ á beel-ma buloŋ sıŋ weliŋ á Tıına Yesu Krisita tıyaŋ. Wıısı tıı rɛ lıı ma á kı tʋŋ tʋma no.

22 Ʋ kpaa ʋ Wiyesi Welii hʋ we á tısı tıyaŋ nɛ a magıl ma dı á yaa ʋ nala, ka dı á gyıma anıı maakyiye ʋ sı kpa wıweliye hʋ buloŋ aa sı tıŋa mɛ tıya ma.

23 Wıısı tıı rɛ yaa ŋ daŋsıya, ʋ gyıma ŋ hakıla rɛ. Ŋ fa bee kyɛ dı ŋ ko dɔŋ ma, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ gyı bı ko ma lee Korinti tıyaŋ.

24 Á bee kyɛ dı á fıl ma dı ma laa wıya hʋ á aa bası kı tıya ma di. Á gyıma rɛ anıı ma sıŋ ma laadii tıyaŋ weliŋ

nɛ. Amɛ á aa kyɛ dı á beel-ma buloŋ kı tʊma rɛ dı ma tenni fıyɛlı.

2

1 Ɛɛwıya, ŋ yaa ŋ hakıla rɛ anıı ŋ bıl bı sı ko ma lee, dı
ŋ ko leŋ dı ma tısı kyogi.
2 Beewıya, dı mıyaŋ nɛ leŋ ma tısı kyogi, nal buloŋ bıl
tuwo ʊ aa sı leŋ dı ŋ teŋ fıyɛlı dı ma nala hʊ tısı aa kyogo
hʊ daa.
3 Dı mıyaŋ nɛ fa ko ma lee, mamaa rɛ sı leŋ dı ŋ teŋ
fıyɛlı. Ɛɛwıya, dı mıyaŋ nɛ yaŋ leŋ ma tısı kyogi, ma bıl bı
sı wuwo leŋ dı ŋ teŋ fıyɛlı. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ gyı laa sıya sabı teŋ
tıya ma. Ŋ laa ma buloŋ di rɛ. Ŋ gyıma anıı dı ŋ teŋ nɛ ko
fıyɛlı, ma buloŋ tenni mɛ aa fıyɛlı rɛ.
4 Saŋa hʊ tıyaŋ ŋ aa sabı teŋ hʊ kı tıya ma, ŋ tıya fa kyogo
rɛ kıŋkaŋ. Ŋ paalı wıı rɛ ma wıya. Ŋ bee sabı teŋ no dı ŋ
leŋ dı ma tısı kyogi, amɛ ŋ aa kyɛ dı ma gyıma anıı ŋ kyo
ma buloŋ nɛ kıŋkaŋ.

Dı nal lɛ yaa wıı kyogi ı, kpa kyɛ ʊ

5 Nal hʊ aa leŋ ma tısı kyogi, ŋ dʊŋ tıyaŋ daa ʊ gyʊʊ, amɛ
ma tıyaŋ nɛ ʊ gba gyʊʊ te ŋ. Koo dı ʊ bı gyʊʊ ma buloŋ
tıyaŋ mɛ, amɛ ʊ gyʊʊ ma badɔmɔŋ tıyaŋ kɛ rɛ. Ŋ bee kyɛ
dı ŋ bası wıı no bee beere.
6 Nal hʊ aa yaa gɛɛ, ma gyenıŋ buloŋ aa dɔgısı ʊ maga
gɛɛ, ʊ maga rɛ.
7 Amɛ lagılagı no kɛ ʊ maga dı ma kpa wıı buloŋ kyɛ ʊ
rɛ, aŋ fıyɛlı ʊ bembii. Dı gɛɛ daa, ʊ tıya sı marı kyogi mʊ
gallı, dı ʊ yalmı.
8 Ɛɛwıya, ŋ aa sʊla ma rɛ dı ma marı kana ʊ welıŋ, a leŋ
dı ʊ gyıma anıı ma kɔnı kyo ʊ rɛ.
9 Ŋ sabı haŋ teŋ hʊ tıya ma, dı ŋ na dı ma yaa siri dı ma
tıŋ ŋ nyʊwa saŋa buloŋ koo ma bı yaa siri rɛ.
10 Dı mamaa rɛ kpaa wıı kyɛ nal, ŋ mɛ kpaa kyɛ ʊ rɛ. Dı
mıyaŋ nɛ fa maga dı ŋ kpa wıı kyɛ tıına, ŋ kpaa kyɛ ʊ tıına
rɛ, akuu ma wıya. Krisita rɛ yaa ŋ daŋsıya tıına wıı no
tıyaŋ.
11 Ŋ yaa gɛɛ rɛ dı Sıtaanı ta wuwo ma, beewıya, á gyıŋ ʊ
dawarı buloŋ nɛ.

Pɔɔl mʊʊ Turowası

12 Ŋ aa ko Turowası dı ŋ bası Krisita wıweliye hʊ a tıya
ba, ŋ naa anıı á Tıına suri ŋmanıı tıya ŋ nɛ,
13 dı ŋ tʊŋ tʊma doŋ, amɛ ŋ hakıla fa bı pıŋ lıdıgı,
beewıya ŋ fa bı naa á nıınabiye Titusi doŋ. Ɛɛ rɛ ŋ sii doŋ,
a ta ba aŋ kpa mʊ Masidooniya paalʊʊ.

Krisita dee tıyaŋ á yuwo di Sıtaanı rɛ

14 Ma leŋ dı á dannı Wıısı. Ʊ tıya Krisita dee rɛ ʊ yuwo
di Sıtaanı, á bee Krisita aa yaa kıdıgı wıya, á mɛ aa yuwo
di Sıtaanı rɛ saŋa buloŋ aŋ kı gyʊwɔsı anıı bayuwolo aa
yuwo di ba dɔmɔ. Wıısı pɛɛ á tıyaŋ nɛ á wuwo kı bası
Krisita wıya lee buloŋ tıyaŋ. Krisita wıweliye no laa lee
buloŋ nɛ anıı tʊranıı aa kpaa sʊwala tɔ lee buloŋ.
15 Beewıya, á tıı kıı gɛɛ rɛ anıı tʊranıı sʊwala aa sʊma,
Krisita kpa ma tıya Wıısı. Nyɛ rɛ Wıısı leŋ á pısa gyʊʊ nala
hʊ ʊ aa laa kı ta, abee nala hʊ aa nyʊgısı buloŋ tıyaŋ.
16 Nala hʊ aa nyʊgısa lee, tʊranıı no sʊwala aa kı kpʊ ba
rɛ. Amɛ nala hʊ Wıısı aa laa kı ta kɛ lee, tʊranıı no sʊwala
aa tıya ba mııbol lɛ. Kıbee rɛ yaŋ maga dı ʊ tʊŋ tʊma no?
17 Nala gyeniŋ buloŋ kpaa Wıısı wıtıı hʊ basıı wıya yaa
molbi-kyɛ wıı rɛ. Amɛ á kɛ aa bası Wıısı wıweliye hʊ rɛ
abee wıtıı ʊ sıya tıyaŋ. Á yaa Wıısı tʊŋtʊnnı tııma rɛ. Ʊ
rɛ tıŋ ma á kı bası wıweliye no Krisita dee tıyaŋ.

3

1 Wıya no ŋ aa bası nyɛ bı kıı anıı á tıı rɛ á bıl kı daga.
Ʊ aa maga dı nala badɔmɔŋ kaŋ tenni aa daga nala hʊ iriŋ
ba aa yaa rɛ a ko ma lee, koo dı ba aa rɛ ko kı mʊ lee kıdıgı
ʊ aa maga dı ma sabı tenni aa daga nala hʊ iriŋ ba aa yaa
rɛ a tıya ba ba kaŋ mʊ. Amɛ á kɛ bı kıı nala no, tenni no
iriŋ wıya bı yaa kparaama tıya ma.
2 Ma tıı bee ma nyuu rɛ yaa tenni hʊ aa daga gɛɛ á aa
kıya, á sabı we á tısı tıyaŋ. Nal buloŋ aa karımı rɛ a gyıŋ
gɛɛ á aa kıya.
3 Ma kıı gɛɛ rɛ anıı teŋ Krisita aa saba a kpa tımma dı
á kaŋ ko. Teŋ no wıya bı kıı nıı wıya nal kıdıgı aa kpaa
kıŋ a sabı mal bʊtala tıyaŋ. Amɛ Krisita tıı rɛ kpaa Wıısı
Wiyesi Welii hʊ a sabı teŋ no we nihuwobisi tısı tıyaŋ.
4 Krisita lahɔrʊmɔ tıyaŋ, á laa Wıısı di rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ á
wuwo kı bası wıya no buloŋ gɛɛ.
5 Ʊ gɛɛ bı kıı nıı tʊma hʊ á aa tʊŋ, dı á tıı dee rɛ á kaŋ
kı tʊma. Dee hʊ á aa kaŋ kı tʊŋ tʊma no lıı Wıısı lee rɛ.
6 Wıısı tıı rɛ tıya ma ŋmanıı abee dee dı á yaa nyʊʊfalıı
hʊ ʊ aa kpaa tıya nihuwobisi tʊŋtʊnna. Nyʊwa no wıya
á aa bası bı yaa mıra ba aa saba biŋ. Nyʊʊfalıı no dee lıı
Wıısı Wiyesi Welii hʊ tıyaŋ nɛ. Mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ
dı nala kı tıŋa litenii rɛ yaa sʊʊ, amɛ Wıısı Wiyesi Welii hʊ
kɛ aa tıya mııbol lɛ.
7-8 Mırısı hʊ Moosi aa saba biŋ dı nala kı tıŋa, ba gyı
sabı mal bʊtala tıyaŋ nɛ. Mırısı no litenii rɛ yaa sʊʊ. Amɛ
saŋa hʊ Wıısı gyı aa kpaa ba kı tıya Moosi, Wıısı gyı daga
ʊ gaŋdarı mɔgı rɛ Moosi tıyaŋ. Ɛɛ rɛ Moosi sıya buloŋ gyı

kı tʊla, haalı Iziral tımma hʊ gyı bı wuwo dı ba deŋ ʊ sıya tıyaŋ. Amɛ haŋ tʊla hʊ gyı aa we Moosi sıya tıyaŋ, ʊ kɛ gyı aa dısı rɛ. Dı Wıısı rɛ yaŋ daga ʊ gaŋdarı mırısı hʊ litenii aa yaa sʊʊ tıyaŋ mɔɔnyɛ, maga gɛɛ rɛ ʊ sı daga ʊ gaŋdarı Wiyesi Welii hʊ aa tıya mııbol tʊma tıyaŋ.

9 Mırısı hʊ Moosi gyı aa saba biŋ, Wıısı gyı daga ʊ gaŋdarı rɛ ba tıyaŋ. Amɛ mırısı no fa kpaa kyogisi tıya nala hʊ fa aa tıŋ ba rɛ akuu ba aa bee tıŋ ba weliŋ wıya. Ɛɛwıya, wıya hʊ aa leŋ nala kaŋ tıpʊlʊŋ Wıısı lee, ba tıyaŋ nɛ Wıısı sı marı daga ʊ gaŋdarı yʊga a baŋ Moosi mırısı hʊ.

10 Ɛɛ wıya Wıısı gaŋdarı hʊ aa we doŋ gyınaŋ aa yʊga kıŋkaŋ wıya, bʊŋbʊŋ gaŋdarı hʊ kɛ bıl tʊwo.

11 Dı Wıısı rɛ daga ʊ gaŋdarı wıya aa yaa wıparıbanıya tıyaŋ, ɛɛ kɛ Wıısı sı marı daga ʊ gaŋdarı wıya hʊ a we doŋ deŋdeŋ kı mʊ tıyaŋ.

12 Á aa kaŋ bayıyɛla no wıya rɛ tıŋ á kı bası Wıısı wıya abee nyuduwo.

13 Á kɛ bı kıı Moosi, a paa gannı tɔ á sıya. Beewıya saŋa hʊ Wıısı gyı aa daga ʊ gaŋdarı Moosi tıyaŋ, Moosi sıya gyı aa tʊl lɛ. Amɛ tʊla hʊ gyı ko kı dısı ʊ sıya tıyaŋ nɛ, ɛɛ rɛ ʊ gyı kpa gal tɔ ʊ sıya, dı Iziral tımma hʊ ta naa anıı tʊla hʊ aa dısı rɛ.

14 Amɛ Iziral tımma hakıllı fa tɔɔ rɛ Wıısı ŋmanıı tıyaŋ, ba bı wuwo gyıŋ Wıısı wıya hʊ memii. Abee gyınaŋ buloŋ, ɛɛ rɛ ba hakıllı ha kıı. Ɛɛwıya, dı ba aa rɛ ko kı karımı mırısı hʊ Wıısı fa aa kpaa tıya Moosi, ʊ ha aa kıı gɛɛ rɛ anıı haŋ gal hʊ Moosi gyı aa kpaa tɔ ʊ sıya, ʊ tıı rɛ ha tɔ ba sıya. Beewıya Yesu Krisita laadii dʊŋ nɛ sı wuwo leŋ gal hʊ polli nal sıya tıyaŋ dı ʊ gyıŋ Wıısı wıya memii.

15 A ha bee gyınaŋ buloŋ, dı ba aa rɛ ko karımı mırısı hʊ Wıısı fa aa kpaa tıya Moosi, ʊ aa kıı gɛɛ rɛ anıı kıŋ nɛ ha tɔɔ ba hakıllı, ba bı wuwo kı gyıŋ wıya hʊ memii.

16 Amɛ dı nal lɛ ko bırımı a kı tıŋ á Tıına Krisita, gal hʊ aa polli rɛ.

17 Á Tıına Krisita bee Wiyesi Welii hʊ yaa kıdıgı rɛ. Nal hʊ aa kaŋ Wıısı Wiyesi Welii hʊ, ʊ tıına laa ʊ tıı rɛ Moosi mırısı hʊ tıyaŋ.

18 Gal hʊ fa aa tɔɔ á buloŋ sıya, ʊ pollo rɛ, ka Krisita gaŋdarı we á tıyaŋ, á kı daga ʊ gaŋdarı. Wıısı Wiyesi Welii kaŋ ma kı bırımı rɛ saŋa buloŋ, dı á marı kı kıı Krisita á wıı buloŋ tıyaŋ, a marı kı daga ʊ gaŋdarı mɛ. Wıya no buloŋ lıı á Tıına Krisita lee rɛ ʊ rɛ yaa Wıısı Wiyesi Welii hʊ.

4

Krisitabiisi kıı gɛɛ nıı viini, Wıısı kpa ʋ sıfiyaŋ kına we ba tıyaŋ

1 Wıısı bɔnyɛ tıyaŋ nɛ ʋ kpa tʋma no tıya ma dı á kı tʋma,
ɛɛ wıya á tenni bee yʋwɔrı ba tʋmıı.
2 Hıısı wıya abee wıya hʋ nala aa lʋwɔlı kı yaa, á kɛ vıya
ba yayı rɛ. Á bı gɔllı kı mʋrı nala. Á bı kaŋ Wıısı wıya
hʋ kı bırımı wınyıyɛl. Á bı kaŋ wıtıı hʋ kı faŋa nal buloŋ.
Lıgyalıı rɛ á aa sıŋ a kı bası wıya no buloŋ dı nal buloŋ
gyıma nıı Wıısı rɛ yaa á daŋsıya tıına anıı wıtıı rɛ á kı
bası.
3 Amɛ dı Wıısı Wıweliye hʋ á aa bası rɛ ko yaa wıfaŋıya,
nala hʋ aa nyʋgısı lee rɛ ba yaa wıfaŋıya.
4 Nala no bı laa Wıısı Wıweliye hʋ di beewıya Sıtaanı
aa yaa dʋnıya no kuwori leŋ ba hakılı we bilhuu tıyaŋ nɛ,
a pɔ dı ba ta naa pʋlʋŋ hʋ aa kyaana we ba tıyaŋ. Pʋlʋŋ
no rɛ yaa Wıısı Wıweliye hʋ aa daga á Tıına Yesu Krisita
gaŋdarı, nal hʋ aa kıı Wıısı tıı.
5 Wıya hʋ á aa bası, ʋ bı kıı nıı á tıı wıya rɛ á kı bası,
amɛ Yesu Krisita wıya rɛ á kı bası, anıı ʋ rɛ yaa á Tıına.
Wıı hʋ á aa bası mʋ kı tile á tıı tıyaŋ buloŋ nɛ yaa nıı Yesu
Krisita wıya rɛ tıŋ á tʋma kı tıya ma.
6 Buŋbuŋ hʋ tıyaŋ Wıısı aa marı dʋnıya, ʋ bası rɛ a baa,
“Pʋlʋŋ kyaanı bilhuu tıyaŋ.” Haŋ Wıısı hʋ tıı rɛ bıl leŋ
pʋlʋŋ ko gyʋʋ á tıyaŋ. Pʋlʋŋ no rɛ leŋ á gyıŋ Wıısı gaŋdarı
hʋ aa we Krisita tıyaŋ.
7 Amɛ á kɛ kıı gɛɛ rɛ anıı viini, Wıısı kpa wıweliye no a
we á tıyaŋ. Nyɛ yaŋ daga anıı debal hʋ aa we á tıyaŋ yaa
Wıısı kıŋ nɛ; á tıı dee daa.
8 Á aa na tʋwara rɛ weliŋ lee kɛ buloŋ tıyaŋ, amɛ tʋwara
hʋ bı wuwo ma. Saŋa kıdıgı á aa paalı bı gyıŋ wıı hʋ buloŋ
tıyaŋ á aa wee, amɛ á bee bıla hal.
9 Ba aa kı dɔgısı ma rɛ, amɛ Wıısı aa bı vıya ma ta. Ba
aa ŋmaa ma tıya sʋʋ rɛ, amɛ á bee sʋba.
10 Saŋa kɛ buloŋ á aa kpa á tıı tıya sʋʋ rɛ anıı ba aa kpʋʋ
Krisita gɛɛ. Ɛɛ leŋ nala gyıma anıı mııbol hʋ Krisita aa kana
ʋ tıı rɛ á mɛ kana.
11 Á aa we á mııbol tıyaŋ nyɛ, saŋa buloŋ á aa kpa á
mııbol yuwo daasııga rɛ Yesu Krisita wıya, dı ɛɛ leŋ nala
na anıı á teŋbiye no aa sı sʋba mɛ kaŋ mııbol hʋ aa kana
rɛ.
12 Ɛɛwıya, á kɛ aa kpa á mııbol yuwo daasııga rɛ saŋa
buloŋ, amɛ ɛɛ leŋ ma kɛ kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenni rɛ.

13 Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ a baa, “Ŋ laa Wɪɪsɪ di rɛ, ɛɛ
rɛ tɪŋ ŋ basɪ ʊ wɪya.” Á mɛ laa Wɪɪsɪ di nyɛ tɪɪ rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ
á mɛ kɪ basɪ ʊ wɪya.
14 Á gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ aa yaŋ kyisi á Tɪɪna Yesu sʊʊ tɪyaŋ
gɛɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ ʊ sɪ kyisi ma mɛ sʊʊ tɪyaŋ, dɪ á bee Yesu buloŋ
kaŋ mɪɪbol, ka dɪ ʊ kaŋ á beel-ma buloŋ mʊ Wɪɪsɪ sɪya.
15 Ma wɪya rɛ tɪŋ wɪya no buloŋ yaa, ka dɪ Wɪɪsɪ aa tɪŋ ʊ
bɔnyɛ tɪyaŋ a laa nɪgyamaa gyamaa kɪ ta nyɛ, dɪ ɛɛ leŋ dɪ
nɪgyamaa dannɪ Wɪɪsɪ weliŋ, a leŋ dɪ ʊ feŋ yɪrɪ.
16 Akuu wɪɪ no wɪya á tenni bee yʊwɔrɪ. Teŋbii hʊ á aa
kana á mɪɪbol no tɪyaŋ, ʊ aa hɪyasɪ rɛ, amɛ á hakɪllɪ kɛ aa
kɪ bɪrɪmɪ kɪfalɪya rɛ kyɛɛ bee ʊ nyʊwa buloŋ.
17 Tʊwara hʊ á aa naa lagɪlagɪ no bɪ yʊga, aŋ bɪl bɪ sɪ
pɪɪsɪ mɛ. Amɛ tʊwara no rɛ sɪ leŋ dɪ á maakyiye kaŋ yohuŋ
aa bɪ kaŋ magɪsɪɪ abee tenii Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Yohuŋ no rɛ
yʊga baŋ tʊwara no á aa naa.
18 Ɛɛwɪya, á kɛ bɪ kpaa á hakɪllɪ we dʊnɪya no kɪna á aa
naa tɪyaŋ, amɛ á kpaa á hakɪllɪ we wɪɪsɪbee kɪna á aa bee
na tɪyaŋ nɛ, beewɪya kɪna hʊ á aa naa bɪ sɪ pɪɪsɪ aŋ nyʊgɪsɪ,
amɛ kɪna hʊ á aa bee na kɛ sɪ we doŋ a kaŋ kɪ mʊ maakyiye
buloŋ.

5

Á sɪ kaŋ teŋbifalɪya wɪɪsɪbee tɪyaŋ

1 Á tɪɪ gyɪma nɪɪ teŋbiye no á aa kana dʊnɪya no tɪyaŋ bɪ
sɪ piisi aŋ sʊba. Amɛ dɪ ba aa rɛ ko sʊba, Wɪɪsɪ sɪ tɪya ma
teŋbifalɪya hʊ aa bɪ yaa dʊnɪya no kɪna. Wɪɪsɪ tɪɪ rɛ marɪ
ba a leŋ ba yaa kɪna aa sɪ we doŋ kɪ mʊ deŋdeŋ.
2 Á aa we á mɪɪbol no tɪyaŋ, á hiini kɪ kyɛ teŋbifalɪya hʊ
Wɪɪsɪ aa sɪ kpa tɪya ma rɛ.
3 Dɪ Wɪɪsɪ ko kpa teŋbiye no tɪya ma, á bɪl bɪ sɪ kaŋ teŋbil.
4 Teŋbiye hʊ á aa kana á mɪɪbol no tɪyaŋ, ba leŋ tʊwara
gyʊʊ ma rɛ á kɪ hiini. Amɛ ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ sʊʊ rɛ á sʊla kɪ
kyɛ. Á aa kyɛ dɪ Wɪɪsɪ kaŋ á teŋbiye no bɪrɪmɪ rɛ, a kpa
teŋbifalɪya hʊ aa sɪ we doŋ kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ a
tɪya ma.
5 Wɪɪsɪ tɪɪ rɛ marɪ ma wɪɪ no wɪya. Ɛɛ rɛ ʊ kpa ʊ Wiyesi
Welii hʊ we á tɪyaŋ, dɪ gɛɛ leŋ dɪ á gyɪma anɪɪ maakyiye ʊ
sɪ kpa kɪŋ hʊ aa sɪ tɪŋa mɛ a tɪya ma.
6 Ɛɛwɪya, saŋa kɛ buloŋ, á tenni aa polli rɛ. Beewɪya á
gyɪma anɪɪ á ha aa kaŋ teŋbiye no á mɪɪbol tɪyaŋ nyɛ, á ha
bɪ gyʊʊ á Tɪɪna Yesu sɔŋ.
7 Á mɪɪbol tɪyaŋ, wɪya hʊ á aa laa di rɛ á kɪ tɪŋa, wɪya hʊ
á aa naa daa á kɪ tɪŋa.

8 Wɪtɪɪ rɛ, á tenni paalɪ pollo rɛ, á kyo dɪ á fa lɪɪ dʋnɪya
no tɪyaŋ a mʋ we á Tɪɪna Yesu lee.
9 Ɛɛwɪya, á wɪkyɛɛlɪɪ buloŋ nɛ yaa dɪ á kɪ tɪŋa ʋ kyɛrɪ lee
kɛ buloŋ tɪyaŋ á aa wee. Dɪ ámaa rɛ we dʋnɪya no koo dɪ
á lɪɪ ʋ tɪyaŋ mɛ,
10 beewɪya á buloŋ sɪ maakyiye mʋ sɪŋ Krisita sɪya tɪyaŋ,
dɪ ʋ di ma sarɪya, aŋ tuŋ nal buloŋ wɪya hʋ ʋ aa yaa ʋ
mɪɪbol tɪyaŋ tuno. Amɛ wɪbɔmɔ kaŋ ba tuno rɛ, wɪweliye
mɛ kaŋ ba tuno.

Krisita nyubaanɪŋ, á bee Wɪɪsɪ bɪrɪmɪ kyaŋsɪ rɛ

11 Á yaa nala aa fá Wɪɪsɪ rɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ á kɪ lʋga dɪ á leŋ
dɪ nala ko laa Krisita wɪya di. Wɪɪsɪ gyɪŋ gɛɛ á aa kɪya rɛ.
Ŋ yaŋ liise anɪɪ ma hakɪllɪ tɪyaŋ, ma mɛ gyɪŋ gɛɛ á aa kɪya
rɛ.
12 Ʋ bɪl bɪ kɪɪ nɪɪ á tɪɪ rɛ á kɪ kyɛ dɪ á daga ma lee. Amɛ á
aa kyɛ dɪ ma kaŋ wɪɪ rɛ ma aa sɪ wuwo kpa kɪ genni á wɪya,
dɪ gɛɛ leŋ dɪ ma wuwo na wɪɪ basɪ tɪya nala hʋ aa daga ba
tɪɪ nala sii wɪnaalɪya wɪya, aŋ bee kyɪla gɛɛ ba hakɪllɪ aa
kɪya Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
13 Wɪya no á aa basɪ nyɛ, ma kɛ sɪ bɪɪnɪ anɪɪ á nyuni tuwo.
Dɪ á nyuni rɛ ko tuwo, Wɪɪsɪ wɪya rɛ tɪŋ. Amɛ dɪ á nyuni
ko kɪ tʋma, ma wɪya rɛ tɪŋ.
14 Wɪɪ buloŋ á aa yaa, Krisita aa kyo ma rɛ tɪŋ á kɪ yaa,
beewɪya á gyɪma rɛ weliŋ anɪɪ ʋ rɛ laa nal buloŋ nyuu a
sʋba. Ɛɛ mɛ daga anɪɪ nal buloŋ mɛ sʋba rɛ gɛɛ.
15 Nal nal buloŋ wɪya rɛ tɪŋ Krisita sʋba, ɛɛwɪya nala hʋ
buloŋ aa we ba mɪɪbol tɪyaŋ maga dɪ ba kɪ tɪŋ ʋ kyɛrɪ rɛ,
aŋ ta bɪl kɪ tɪŋ ba tɪɪ kyɛrɪ. Beewɪya, ba wɪya rɛ Krisita kuu
sʋba, aŋka Wɪɪsɪ bɪl kyisi ʋ sʋʋ tɪyaŋ.
16 Ɛɛwɪya, a lɪɪ gyɪnaŋ kaŋ kɪ mʋ, á bee kyɛ dɪ á bɪl kpa
nihuwobiŋ buloŋ anɪɪ dʋnɪya nala aa kpa nala gɛɛ. Saŋa
kɪdɪgɪ tɪyaŋ, á fa kpaa Krisita anɪɪ nihuwobisi aa kpaa ʋ
gɛɛ rɛ, amɛ nyɛ kɛ, á bɪl bɪ kpaa ʋ anɪɪ á fa aa kpaa ʋ gɛɛ.
17 Ɛɛwɪya, dɪ nal buloŋ nɛ ko laa Krisita wɪya di, ʋ tɪɪna
bɪrɪmɪ nɪfalɪɪ rɛ. Wɪbɪnɪya hʋ buloŋ ʋ fa aa yaa tene rɛ, ka
wɪfalɪya piili ʋ mɪɪbol tɪyaŋ.
18 Wɪɪsɪ rɛ yaa wɪya no buloŋ tɪya ma. Wɪɪsɪ tɪŋ Krisita
tɪyaŋ nɛ a leŋ ʋ bee nihuwobisi mɪɪgɪ sʋma. Lagɪlagɪ no, ʋ
tɪya ma tʋma rɛ dɪ á mʋ basɪ tɪya nala dɪ ba ko, dɪ ba bee
Wɪɪsɪ mɪɪgɪ marɪ dɔmɔŋ.
19 Wɪɪ hʋ ŋ aa basɪ rɛ nyɛ; Wɪɪsɪ tɪŋ Krisita tɪyaŋ nɛ a leŋ ʋ
bee dʋnɪya nala buloŋ mɪɪgɪ sʋma, aŋ kpa ba wɪbɔmɔ buloŋ
kyɛ ba. Wɪɪsɪ kpaa ʋ wɪweliye hʋ tɪya ámaa ʋ tʋŋtʋnna rɛ
dɪ á basɪ tɪya nala anɪɪ ʋ aa kyɛ dɪ ʋ bee dʋnɪya nala mɪɪgɪ
sʋma rɛ nyɛ kɛ.

20 Ɛɛwıya, Krisita naası rɛ á laa sıŋ a bası wıya no kı tıya
nala. Wıısı tıŋ á tıyaŋ nɛ a kı sʊla ma dı ma ko ʊ lee. Krisita
nyubaanıŋ, á aa sʊla ma dı ma leŋ dı ma bee Wıısı marı
dɔmɔŋ.
21 Krisita gyı bı kaŋ wıbɔŋ buloŋ, amɛ á wıya rɛ tıŋ Wıısı
leŋ ʊ sʊba anıı wıbɔŋyaal. Wıısı yaa gɛɛ rɛ dı á wuwo tıŋ
Krisita tıyaŋ a kaŋ tıpʊlʊŋ ʊ sıya tıyaŋ.

6

1 Tʊma no á aa tʊŋ, á bee Wıısı buloŋ nɛ aa tʊŋ. Ɛɛwıya,
á aa sʊla ma gyaaŋgyaaŋ, dı ma ta leŋ dı Wıısı bɔnyɛ hʊ ʊ
aa kana beel-ma ko yaa waasʊ.
2 Beewıya Wıısı bası wıı no ʊ teŋ tıyaŋ nɛ, a baa,
“Saŋa hʊ aa maga dı ŋ daga ŋ bɔnyɛ ma lee,
ŋ fáá ma wulo rɛ.
Kyɛɛ hʊ aa maga dı ŋ laa ma ta,
ŋ kyiyeli ma rɛ.”
Ma gyegili nıı daha, saŋa hʊ Wıısı aa sı kyiyeli ma rɛ nyɛ,
gyınaŋ nɛ yaa kyɛɛ hʊ Wıısı aa sı laa ma ta.

Tʊwara hʊ Pɔɔl aa naa

3 Á bee kyɛ dı nal buloŋ ko kyogi á feŋ á tʊma no lugo
tıyaŋ. Ɛɛwıya, á aa lʊgı rɛ dı á ta ko kpa kıŋ buloŋ gara nal
buloŋ ŋmanıı.
4 Ɛɛwıya, á wıkanıı buloŋ tıyaŋ, á aa daga anıı á kɔnı
yaa Wıısı tʊŋtʊnna rɛ. Beewıya, á paalı na tʊwara rɛ, a na
sikii, wıgyʊʊlıya yʊga mɛ gyʊʊ ma, amɛ ba buloŋ tıyaŋ mɛ,
á wuwo kaŋ kenyiri rɛ abee mala.
5 Ba ŋmaa ma rɛ, a kaŋ ma tɔ dıyaŋ, nala gol ŋmaa ma,
ka bee hʊ buloŋ laa taawɛɛ. Á tʊŋ tʊma te á faŋŋa rɛ, a
bara doo, a pıŋ losi.
6 Á daga anıı á yaa Wıısı tʊŋtʊnna rɛ a bı kaŋ wıkyogii
buloŋ. Á gyıŋ Wıısı wıbii hʊ rɛ, a kaŋ kenyiri, a kaŋ bɔnyɛ.
Wıısı Wiyesi Welii hʊ we á tıyaŋ nɛ, á kyo nala abee á wıtıı
buloŋ.
7 Wıtıı dʊŋ nɛ á kı bası, Wıısı dee mɛ we á tıyaŋ. Á
tıpʊlʊŋ kıı gɛɛ anıı bakına á kaŋ kı pɔ á tıı.
8 Nala badɔmɔŋ aa tıya ma gyırıma rɛ, ka badɔmɔŋ mɛ kı
we ma hıısı tıyaŋ. Á hal nala badɔmɔŋ aa bigisi ma rɛ, ka
badɔmɔŋ mɛ kı tʊʊsı ma. Ba kpaa ma anıı á yaa wınyıyela
rɛ, amɛ wıtıı rɛ á kı bası.
9 Ba kpaa ma anıı á bı yaa nala, amɛ lee kıdıgı buloŋ
tuwo dı ba bı gyıŋ ma. Tʊwara hʊ á aa naa, ʊ fa maga á
sʊba rɛ, amɛ á ha we doŋ. Ba aa ŋmaa tıya sʊʊ rɛ, ka á bee
sʊba.

10 Á tısı aa kyogi rɛ, aŋka á kı gyʊwɔsı saŋa buloŋ. Á yaa
nyaaba rɛ, amɛ á aa pɛ nala tıyaŋ nɛ ba yaa dʊwana Wıısı
wıweliye tıyaŋ. Á bı kaŋ kıŋ buloŋ, amɛ ámaa rɛ kɔnı tıŋ
kıŋ buloŋ Krisita tıyaŋ.
11 Abaa! Koriŋti tımma! Á bası wıtıı hʊ buloŋ polli tıya
ma rɛ. Á bı kpaa á wıı kıdıgı buloŋ faŋ ma.
12 Á kɛ kpaa á tısı buloŋ tıya ma rɛ abee kyori, amɛ ma
kɛ kaŋ ma tısı faŋ ma rɛ.
13 Lagılagı no, ŋ bası wıya kı tıya ma rɛ anıı ŋ balıya. Ma
ta kpaa wıı buloŋ faŋ ma. Ɛɛ hʊ á aa kıya beel-ma, ma mɛ
kıı gɛɛ beel-ma.

Ma ta leŋ dı ma bee nala hʊ aa bı laa Yesu wıya di kı pɛ wıya

14 Ma ta leŋ dı ma bee nala hʊ aa bı laa Yesu wıya di kı
mal dɔmɔŋ. Tıpʊlʊŋ tıına bee nıbɔŋ bı sı wuwo kı mal
dɔmɔŋ. Pʊlʊŋ bee bilhuu mɛ bı sı wuwo laŋŋı lıdıgı.
15 Krisita bee Sıtaanı bı sı wuwo yaa nyʊʊdıgı. Ɛɛ tıı rɛ
nal hʊ mɛ aa laa Yesu wıya di abee nal hʊ aa bı laa ʊ wıya
di bı sı wuwo pɛ wıı buloŋ.
16 Wıısı dıya bee vʊga bı sı wuwo pɛ wıı buloŋ tıyaŋ,
beewıya, ámaa rɛ yaa Wııweyi hʊ dıya. Wıısı tıı bası ʊ
teŋ tıyaŋ nɛ a baa,
"Ŋ sı we ŋ nala lee
a kı gyʊʊ ba lee.
Mıyaŋ nɛ sı yaa ba Wıısı,
dı ba mɛ yaa ŋ nala.
17 Ma lıı ma tıı ba tıyaŋ,
a ta kı mal ba. Wıı hʊ Wıısı aa basa rɛ nyɛ.
Ma ta kı dige kına hʊ aa kaŋ bisiŋ.
Dı mamaa bee dige kına hʊ aa kaŋ bisiŋ, ka dı ma ko
ŋ lee, ŋ sı laa ma we.
18 Ŋ sı yaa ma Kuwo
dı ma mɛ yaa ŋ balıya.
Á Tıına Wıısı, dee buloŋ tıına rɛ bası nyɛ."

7

1 Ŋ naabiikpıyanama, Wıısı foŋ aa baa dı ʊ sı yaa wıya
no buloŋ tıya ma nyɛ, ma leŋ dı á lıı á tıı bisiŋ wıya hʊ aa
sı kyogi á teŋbiye abee á dʊŋsı buloŋ tıyaŋ. Ma leŋ dı á kı
fá Wıısı, aŋ leŋ dı á wıkanıı buloŋ tʊʊlı ʊ sıya tıyaŋ.

Pɔɔl teŋ fıyɛla

2 Ma suri ma tısı tıya ma. Á bı yaa wıı kyogi nal kıdıgı
buloŋ, á bı kyogi nal kıdıgı buloŋ nyuu mɛ, á bıl bı firimi
nal kıdıgı buloŋ mɛ.

3 Ŋ aa basɪ wɪya no, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ŋ aa kyɛ dɪ ŋ kpa kyogisi
tɪya ma rɛ, beewɪya ŋ laa sɪya basɪ tɪya ma rɛ anɪɪ á kyo
ma rɛ kɪŋkaŋ. Ɛɛwɪya, dɪ mɪɪbol lɛ, á buloŋ nɛ sɪ kana ʊ,
dɪ sʊʊ mɛ rɛ, á buloŋ nɛ sɪ sʊba.
4 Ŋ laa ma di rɛ weliŋ, ŋ bee yaa ma sige. Ŋ wuwo kɪ
genni ma wɪya rɛ. Abee tʊwara no á aa naa buloŋ, ka ma
wɪya, ŋ teŋ bee yʊwɔrɪ. Ŋ teŋ paalɪ fɪyɛlɪ rɛ a mʊ gallɪ.
5 Haalɪ, á aa ko Masidooniya paalʊʊ mɛ, ka á ha bɪ naa
wiyese. Wɪya gyɪ gyʊʊ ma rɛ weliŋ. Nala gyɪ kpaa kaasɪ
gyɪŋ ma rɛ, á hakɪllɪ buloŋ gyɪ gyarɪ.
6 Ɛɛ rɛ á nɪɪnabiye Titusi gyɪ ko á lee. Ʊ koyi hʊ gyɪ leŋ
á bembiye fɪyɛlɪ rɛ. Á gyɪma anɪɪ ʊ koyi hʊ gyɪ yaa Wɪɪsɪ
tʊma rɛ, beewɪya Wɪɪsɪ rɛ yaa nal hʊ aa fɪyɛlɪ nala hʊ tɪsɪ
aa kyogo bembiye.
7 Ʊ koyi hʊ dʊŋ daa gyɪ leŋ á tenni fɪyɛlɪ, amɛ duwoso hʊ
ʊ gyɪ aa tɪya ma anɪɪ ɛɛ hʊ ma aa kana ʊ weliŋ a leŋ ʊ teŋ
fɪyɛlɪ, ɛɛ gyɪ leŋ á tenni mɛ fɪyɛla rɛ. Ʊ bɪl basɪ tɪya ma rɛ
anɪɪ ŋ wɪya kyɪl ma rɛ weliŋ, ma fa kyo dɪ ma naa ŋ. Ʊ baa
dɪ ma tɪsɪ kyogo rɛ ŋ wɪya, a bɪl basɪ tɪya ma anɪɪ ma yaa
siri rɛ dɪ ma laa ŋ kaasɪ kaa. Ɛɛwɪya, wɪya no buloŋ leŋ ŋ
teŋ marɪ fɪyɛlɪ rɛ kɪŋkaŋ.
8 Dɪ haŋ teŋ hʊ ŋ aa saba tɪya ma leŋ ma tɪsɪ kyogi mɛ,
amɛ ŋ bɪ yaa hara ŋ aa sabɪ teŋ hʊ. Ŋ na anɪɪ teŋ hʊ kɔnɪ
gyɪ leŋ ma tɪsɪ kyogi rɛ, ɛɛ gyɪ leŋ ŋ tɪya mɛ kyogi, amɛ ŋ
gyɪma anɪɪ ma tɪsɪ bɪ sɪ kyogi kɪ mʊ deŋdeŋ.
9 Ba nyɛ tɪyaŋ, ŋ teŋ fɪyɛla rɛ ŋ aa sabɪ teŋ hʊ. Ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ
ŋ aa leŋ ma tɪsɪ kyogi wɪya rɛ tɪŋ ŋ teŋ fɪyɛlɪ, amɛ tɪkyogi
hʊ aa leŋ ma bɪrɪmɪ lɪɪ ma wɪbɔmɔ tɪyaŋ, a kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ rɛ
tɪŋ. Ʊ yaa Wɪɪsɪ kyɛrɪ rɛ dɪ ma tɪsɪ kyogi, ɛɛ wɪya ŋ gyɪma
anɪɪ á bɪ yaa ma wɪbɔŋ buloŋ.
10 Dɪ Wɪɪsɪ rɛ leŋ nal tɪya kyogi akuu ʊ tɪɪna wɪbɔmɔ
wɪya, tɪɪna aa kpa ʊ wɪbɔmɔ hʊ ta rɛ, ka Wɪɪsɪ laa ʊ ta.
Nal buloŋ bɪ sɪ yaa hara wɪɪ no wɪya. Amɛ dɪ nihuwobisi
wɪkanɪya dʊŋ nɛ leŋ nal tɪya kyogi, tɪkyogi no iriŋ aa wuwo
kpʊ tɪɪna rɛ.
11 Ʊ aa yaa nɪɪ Wɪɪsɪ rɛ leŋ ma tɪsɪ kyogi hʊ, ma na wɪɪ
hʊ tɪkyogi hʊ aa yaa tɪya ma. Tikyogi hʊ leŋ ma yaa siri rɛ
dɪ ma daga anɪɪ ma bɪ kaŋ wɪkyogii wɪɪ no tɪyaŋ. Ma baaŋ
gyɪ siye rɛ akuu wɪɪ no aa yaa wɪya, ka kambɪŋ gyɪ kaŋ ma.
Tikyogi hʊ leŋ ma kyo ŋ nɛ, a yaa sɪfɪyasɪ dɪ ma na ŋ. Ma
yaa siri rɛ dɪ ma dɔgɪsɪ nal hʊ aa yaa wɪbɔŋ no ma tɪyaŋ.
Wɪya no buloŋ ma aa yaa daga anɪɪ ma gyɪmaa tuwo wɪɪ
no yayɪ tɪyaŋ.
12 Ɛɛwɪya, ŋ aa sabɪ teŋ hʊ, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ nal hʊ aa yaa wɪɪ
kyogi, koo nal hʊ ba aa yaa wɪɪ hʊ kyogi wɪya rɛ kyɪla ŋ.

Amɛ ŋ aa kyɛ dı Wıısı leŋ ma gyıŋ ɛɛ hʊ ma aa kyıla á wıya rɛ.
13 Wıya no buloŋ leŋ á hakıllı pıŋ lıdıgı rɛ. Titusi aa ko
ma lee, ma buloŋ leŋ ʊ teŋ fıyɛlı rɛ kıŋkaŋ, ʊ hakıla mɛ pıŋ
lıdıgı. Nyɛ paalı leŋ á tenni marı fıyɛlı rɛ kıŋkaŋ.
14 Ŋ bigisi ma tıya ʊ rɛ, ma mɛ bı leŋ hıısı di ŋ. Anıı wıya
hʊ buloŋ á aa bası tıya ma aa yaa wıtıı gɛɛ, ɛɛ tıı rɛ bigisii
hʊ á aa bigisi ma tıya Titusi mɛ ko yaa wıtıı.
15 Ɛɛ hʊ ma aa kyaga laa Titusi bee ma nosi balıya, abee
nıhɔrı hʊ ma aa kana ʊ, abee gyırıma hʊ ma aa tıya ʊ, aŋ
yaa siri dı ma tıŋa ʊ nyʊwa wıya no buloŋ tıyaŋ, ɛɛ leŋ
kyori hʊ ʊ aa kana beel-ma marı yʊga kı pɛ rɛ saŋa buloŋ.
16 Ʊ yaa ŋ teŋfıyɛlʊʊ rɛ abee ŋ aa sı wuwo yelli ma wıı
buloŋ tıyaŋ.

8

Krisitabiisi dɔmɔŋ kyiyelii kıyɛsʊʊ

1 Á nımmabalıya, á aa kyɛ dı ma gyıma bɔnyɛ wıı hʊ
Wıısı aa yaa tıya Krisitabiisi hʊ aa we Masidooniya paalʊʊ
tıyaŋ nɛ.
2 Á nımmabalıya Krisitabiisi hʊ aa we Masidooniya tıyaŋ
naa wıgyʊʊlıya rɛ weliŋ, amɛ saŋa buloŋ nɛ ba tenni aa
fıyɛlı. Nyaabʊ buloŋ tuwo a baŋ ba, amɛ teŋfıyɛlʊʊ hʊ aa
we ba tıyaŋ leŋ ba bı kaŋ sii mʊhʊ buloŋ abee ba kına
kıyɛsıı tıyaŋ.
3 Wıtıı rɛ ŋ bası kı tıya ma anıı nala no tıya ma kına rɛ a
maga ba faŋŋa aa maga gɛɛ. Ba gba paalı tıya baŋ ba faŋŋa
aa maga gɛɛ rɛ ba tıı kyɛrı tıyaŋ.
4 Ba ha sʊl ma rɛ weliŋ dı á leŋ dı ba mɛ wuwo kpa kına
kı kyiyeli ba dɔŋtıŋsı Krisitabiisi hʊ aa we Gyudıya paalʊʊ
tıyaŋ.
5 Á fa bı yıyɛla anıı ba sı wuwo tıya ma kına maga gɛɛ.
Amɛ ba laa sıya kpa ba tıı tıya á Tıına Yesu Krisita rɛ, ka
Wıısı kyɛrı tıyaŋ mɛ, ba kpaa ba tıı tıya ma mɛ rɛ.
6 Titusi rɛ yaa nal hʊ aa leŋ ma piili kına no kıyɛsıı. Ɛɛ
wıya á sʊla ʊ rɛ, dı ʊ kyiyeli ma dı ma wuwo tʊŋ tʊŋweliye
hʊ mʊ teŋ.
7 Ma wıı buloŋ tıyaŋ ma aa yaa kuwokeri rɛ weliŋ, ma laa
Wıısı di rɛ weliŋ, ma gyıŋ Wıısı wıbii hʊ basıı rɛ weliŋ, ma
kaŋ wıgyʊŋ nɛ weliŋ, aŋ kaŋ sıfıyaŋ mɛ weliŋ ma wıı buloŋ
tıyaŋ. Ma kyo ma rɛ kıŋkaŋ. Ɛɛ hʊ ma aa yaa kuwokeri
wıya no buloŋ tıyaŋ ma kaŋ gɛɛ tıı ma wıısʊllı kına no
kıyɛsıı ma tıyaŋ.
8 Ŋ aa bası wıya no, ʊ bı kıı nıı ŋ aa fıl ma rɛ. Amɛ ŋ
aa kpa gɛɛ hʊ Masidooniya paalʊʊ Krisitabiisi hʊ aa kpaa

sɪfɪyasɪ a kɪyɛsɪ kɪyɛsʊʊ hʊ magɪsɪ nyɛ, ŋ aa kyɛ dɪ ŋ na rɛ dɪ ma mɛ kɔnɪ kyo ma dɔŋtɪŋsɪ hʊ rɛ koo dɪ ma ta kɪ tɔ nala sɪya rɛ.

9 Ma tɪɪ gyɪŋ á Tɪɪna Yesu Krisita aa kaŋ kyori abee bɔnyɛ maga gɛɛ rɛ a beel-ma. Ʊ gyɪ kaŋ kɪŋ buloŋ nɛ. Amɛ ma wɪya rɛ ʊ kuu, a ko tuu dʊnɪya no, a yaa nyaabʊ, dɪ ma tɪŋ ʊ nyaabʊsɪ no tɪyaŋ a wuwo yaa kɪna tɪmma Wɪɪsɪ wɪkanɪya tɪyaŋ.

10 Wɪɪ no tɪyaŋ, wɪɪ hʊ ŋ kɛ aa naa dɪ ma maga ma yaa rɛ nyɛ: Wɪɪ hʊ ma dɪɪ aa piile, ma kaŋ teŋ nyɛ kɛ. Beewɪya, mamaa rɛ yaa nala hʊ aa laa sɪya vʊʊlɪ kɪna no kɪyɛsɪɪ, mamaa rɛ bɪl laa sɪya kpa ba kɪyɛsɪɪ mɛ sii abee teŋ polli.

11 Wɪɪ hʊ ma aa piile, ʊ maga dɪ ma kaŋ mʊ teŋ nɛ. Ɛɛ hʊ ma tenni aa pollo wɪɪ hʊ piilii tɪyaŋ gɛɛ, ma leŋ dɪ ma tenni polli gɛɛ tɪɪ dɪ ma kaŋ mʊ teŋ. Ma tɪya maga gɛɛ hʊ ma faŋŋa aa maga.

12 Kɪna hʊ ɪ aa kana daa yaa sɪfɪyaŋ wɪɪ. Wɪɪ hʊ aa yaa sɪfɪyaŋ wɪɪ rɛ yaa ɛɛ hʊ ɪ aa yaa siri dɪ ɪ tɪya abee ɪ tɪya buloŋ a lɪɪ kɪna hʊ ɪ aa kana tɪyaŋ.

13-14 Ŋ aa basɪ nyɛ, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ nala badɔmɔŋ kyʊgɪsɪ rɛ ŋ baa dɪ ma laa kyʊŋ, ka ba kɛ we wiyese tɪyaŋ. Amɛ gyɪnaŋ, ma kana rɛ ka ba kɛ bɪ kana. Ɛɛwɪya, ʊ weliŋ nɛ yaa dɪ ma kyiyeli ba. Dɪ ba mɛ ko maakyiye kana, ka dɪ ma mɛ bɪ kana, ba mɛ sɪ kyiyeli ma. Dɪ nyɛ rɛ ko yaa, ma buloŋ kaŋ maga dɔmɔŋ nɛ.

15 Ma liisi wɪɪ hʊ ba aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a mʊ tile kɪdiiliye hʊ gyɪ aa lɪɪ Wɪɪsɪbee ko tuu tɪyaŋ. Ba baa,

"Nala hʊ buloŋ gyɪ aa paa yʊga, ba gyɪ bɪ diye aŋ ka kɪŋ,
nala hʊ mɛ gyɪ aa paa mʊhʊ, ba mɛ gyɪ bɪ dii buwo."

Pɔɔl tɪŋ Titusi dɪ ʊ mʊ na Koriŋti tɪmma

16 Wɪɪsɪ kaŋ aŋgyʊwasʊ rɛ kɪŋkaŋ abee ʊ aa leŋ Titusi kyɪl ma wɪya weliŋ anɪɪ ŋ mɛ aa kyɪl ma wɪya gɛɛ.

17 Beewɪya, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ á aa sʊla ʊ dɪ ʊ ko laa kɪna ma lee dʊŋ wɪya rɛ tɪŋ ʊ ko ko. Amɛ ʊ tɪɪ sii mɛ fa fɪyɛsa rɛ ʊ paalɪ kyo dɪ ʊ ko ma lee.

18 Ʊ bee á nɪɪnabiye kɪdɪgɪ rɛ aa ko. Krisitabiisi hʊ buloŋ aa bigisi ʊ rɛ, akuu ʊ aa basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ wɪya.

19 Ʊ bɪ kɪɪ bigisi dʊŋ nɛ ba kɪ bigisi ʊ, amɛ Krisitabiisi hʊ buloŋ nɛ paalɪ laŋŋɪ lɪɪ ʊ dɪ á beel-ʊ gɔllɪ laa kyori kɪyɛsʊʊ hʊ a kaŋ mʊ Gyerusalɛm. Ɛɛ rɛ sɪ daga anɪɪ á kɔnɪ yaa siri rɛ dɪ á kyiyeli á nɪmmabalɪya Krisitabiisi hʊ aa bɪ kaŋ kɪŋ buloŋ, dɪ gɛɛ leŋ dɪ á Tɪɪna Yesu feŋ yɪrɪ.

20 Ɛɛwɪya, á aa kyɛ dɪ á gyɪŋ kaŋ bɔnyɛ kɪna no weliŋ nɛ, dɪ nal buloŋ ta ko kyogi á feŋ ba kpaayɪ tɪyaŋ.

21 Beewıya, á kyɛrı daa yaa dı á yaa wıı hʊ aa kpaa ŋmanıı Wıısı dʊŋ sıya tıyaŋ amɛ á kyɛrı rɛ yaa dı á yaa wıı hʊ aa kpaa ŋmanıı nihuwobisi mɛ sıya tıyaŋ.
22 Á nıınabiye kıdıgı mɛ rɛ á leŋ ʊ tıŋ ba hal kı ko. Ʊ daga ŋmaŋgyamaa tıyaŋ anıı ʊ kaŋ sıfıyaŋ nɛ. Ʊ marı yaa sıfıyaŋ nɛ dı ʊ kyiyeli ma, akuu ʊ aa laa ma di wıya.
23 Titusi kɛ yaa ŋ tʊŋtʊnnı-dɔŋ nɛ, á buloŋ tʊma kı tıya ma. Amɛ ʊ bee á nımmabalıya hʊ kɛ aa ko, ba aa rɛ yaa nala hʊ aa laa Krisitabiisi buloŋ nyuu sıŋ tʊma no tıyaŋ. Ba leŋ nala kı kpa Krisita yohuŋ nɛ.
24 Ɛɛwıya, ma daga nala no buloŋ aa ko anıı ma kɔnı kyo ba rɛ. Dı mamaa rɛ yaa gɛɛ, Krisitabiisi hʊ aa tıŋ ba sı nıı, a gyıma anıı ɛɛ hʊ á aa bigisi á tıı ma wıya hʊ kɔnı yaa wıtıı rɛ.

9

1 Ʊ bı yaa kparaama dı ŋ bıl sabı teŋ kı tıya ma kıyɛsʊʊ hʊ á aa laa dı á kyiyeli Krisitabiisi hʊ aa we Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ wıya.
2 Beewıya, ŋ gyıma anıı ma yaa siri rɛ abee ma tısı buloŋ dı ma kıyɛsı kına hʊ. Ɛɛwıya, ŋ bigisi ma rɛ weliŋ a tıya Krisitabiisi hʊ aa we Masidooniya paalʊʊ tıyaŋ. Ŋ bası tıya ba rɛ anıı Krisitabiisi hʊ aa we Akaaya paalʊʊ tıyaŋ kɛ yaa siri rɛ dıı buloŋ dı ba kıyɛsı kına a kyiyeli Gyudıya paalʊʊ Krisitabiisi hʊ. Ɛɛ hʊ ma aa kpaa wıı hʊ bee sıfıyaŋ, ʊ leŋ ba gyeniŋ buloŋ mɛ tenni polli rɛ, ba yaa siri dı ba kıyɛsı kına hʊ.
3 Lagılagı no, ŋ aa tıŋ á nımmabalıya no rɛ dı ba ko ma lee, dı bigisii hʊ ŋ aa bigisi ma wıı no tıyaŋ ta ko yaa wınyıyɛl. Beewıya saŋa buloŋ nɛ ŋ aa bası kı tıya Masidooniya tımma hʊ anıı ma kɛ yaa siri pɔ rɛ.
4 Dı ŋ bee Masidooniya paalʊʊ Krisitabiisi hʊ badɔmɔŋ nɛ ko ko, dı ba ko na dı ma kına ha bı yaa siri, ʊ sı yaa ŋ hıısı, akuu ŋ aa laa ma di waasʊ wıya. Ŋ bee bası hıısı hʊ ma tıı kɛ aa sı di wıya.
5 Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ na dı ʊ maga dı ŋ tıŋ ŋ naabalıya no dı ba laa sıya ko ŋ tıyaŋ, dı bɔnyɛ kına hʊ ma aa baa dı ma sı kıyɛsı kyiyeli Wıısı nala hʊ, dı ma kpa laŋŋı lıdıgı, ka dı ŋ tıı na ko. Ɛɛ sı daga anıı ma tıı kyɛrı tıyaŋ nɛ ma kıyɛsı bɔnyɛ kına no, ʊ bı kıı ba fıl ma rɛ ma yaa.
6 Wıı hʊ ŋ aa kyɛ dı ma gyıma rɛ nyɛ: Dı ı rɛ doho kına mʊhʊ, ı mɛ aa kʊŋ kına mʊhʊ rɛ, amɛ dı ı doho kına yʊga, ı aa kʊŋ kına yʊga rɛ.
7 Nal buloŋ tıya maga gɛɛ ı hakıla aa daga ı dı ı tıya. Nal buloŋ lıı kına hʊ abee teŋfıyɛlʊʊ, aŋ ta leŋ dı ʊ kıı gɛɛ anıı ʊ yaa fılıı rɛ. Nal buloŋ maga dı ʊ tıya ʊ tıı kyɛrı tıyaŋ

nɛ, beewıya nal hʋ aa tıya abee teŋfıyɛlʋʋ, ʋ tıına rɛ Wıısı kyo.
8 Wıısı kaŋ dee rɛ ʋ aa sı wuwo tıya ma kıŋ buloŋ ma aa kyɛ. Ʋ sı paalı tıya ma kıŋ buloŋ a baŋ gɛɛ ma aa kyɛ saŋa buloŋ, dı ma kpa marı ma tıı aŋ ha ka, a kpa kyiyelii ma dɔŋtıŋsı.
9 Ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa,
"Wıısı aa kpa kına kı tıya nyaaba rɛ ʋ bɔnyɛ tıyaŋ. Ʋ bɔnyɛ bee teŋ."
10 Wıısı rɛ aa tıya nihuwobiŋ kıdoho ʋ doho, a tıya ʋ kıdiiliye mɛ, ʋ di. Ɛɛwıya, Wıısı sı tıya ma kıŋ hʋ buloŋ ma aa kyɛɛ a leŋ dı kına hʋ ma aa kana marı yʋga, dı ma wuwo marı kı kyiyeli nala hʋ aa bı kana weliŋ.
11 Wıısı sı leŋ dı ma noŋ kı gyʋʋ ma wıyaalıı buloŋ tıyaŋ, dı ma wuwo kpa kına kı tıya nala abee bɔnyɛ saŋa buloŋ. Ɛɛ sı leŋ dı nala yʋga kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ akuu ma bɔnyɛ kına hʋ á aa sı kaŋ mʋ tıya ba wıya.
12 Kına no ma aa tıya nyɛ, ʋ bı kıı nıı ma dɔŋtıŋsı Krisitabiisi hʋ kıkyɛɛlıya dʋŋ nɛ ba sı na, amɛ ɛɛ mɛ sı leŋ dı ba kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ weliŋ.
13 Ɛɛ hʋ ma aa tıya kına hʋ daga Krisitabiisi hʋ iriŋ ma aa yaa rɛ. Ɛɛwıya, nala hʋ aa laa kına hʋ sı dannı Wıısı abee gɛɛ hʋ ma aa tıŋ Krisita wıweliye hʋ ma aa laa di abee ma wıtıı buloŋ. Ba sı bıl dannı Wıısı mɛ abee bɔnyɛ hʋ ma aa kana a leŋ ma beel-ba, abee ma Krisitabii-dɔŋtıŋsı hʋ buloŋ kaŋ kına hʋ ma aa kana a kpaa dɔmɔŋ.
14 Ba sı sʋla Wıısı kı tıya ma abee ba tısı buloŋ, akuu bɔnyɛ hʋ aa bı kaŋ magısı Wıısı aa kaŋ daga ma wıya.
15 Ma leŋ dı á dannı Wıısı abee kyɔgıtabal no ʋ aa kpaa tıya ma waasʋ wıya.

10

Pɔɔl daga anıı ʋ kɔnı yaa Yesu kpambıya rɛ

1 Mıyaŋ Pɔɔl tıı rɛ aa sʋla ma wıı no wıya. Ŋ aa kyɛ dı ŋ kpa bɔnyɛ abee sıfıyala rɛ wıı no tıyaŋ anıı Krisita tıı aa sı kpa ʋ gɛɛ. Ma badɔmɔŋ aa bası rɛ anıı dı mıyaŋ nɛ ko we ma lee, dı ŋ aa kıı gɛɛ sɔlɛɛ, dı amɛ dı mıyaŋ ko tuwo ma lee, ma aa baa dı ŋ wıya hayɛ rɛ.
2 Ŋ aa sʋl ma, dı mıyaŋ nɛ ko ko ma lee, ma ta fıla ŋ dı ŋ hayɛ ma nyuu tıyaŋ. Beewıya ŋ gyıma anıı ŋ aa wuwo ŋ bırımı kıhaa rɛ nala hʋ aa baa dı dʋnıya hakıla rɛ ŋ kaŋ kı yaa wıya hʋ ŋ aa yaa nyuu tıyaŋ.
3 Á we dʋnıya tıyaŋ nɛ, amɛ dʋnıya hakıla daa á kaŋ kı lʋga á lʋgʋ Krisita tıŋıı hʋ tıyaŋ.

4 Dʊnıya bayuwo kına daa á kaŋ kı lʊga á lʊgʊ, amɛ Wıısı
tıı dee rɛ ʊ kpa tıya ma, a wuwo kpa yuwo kı di Sıtaanı leye
hʊ buloŋ ʊ aa kaŋ dee tıyaŋ.
5 Á kpaa Wıısı dee no rɛ a yuwo di dagıŋtıı tımma abee
nyʊʊtaaduwo waasıma hʊ buloŋ ba aa kaŋ tɔ dı nala ta gyıŋ
Wıısı, aŋ kaŋ nala hakıllı bırımı ba kı tıŋ Krisita kyɛrı.
6 Dı mamaa rɛ kɔnı aa tıŋ Krisita nyʊwa weliŋ, ɛɛ kɛ á
mɛ sı yaa siri, a dɔgısı nala hʊ aa bee tıŋ ʊ nyʊwa.
7 Ma aa kpa wıya gyambaa rɛ. Nal hʊ buloŋ aa kpaa ʊ tıı
anıı ʊ yaa Krisita nal lɛ, dı ʊ tıına rɛ marı sʊnnı weliŋ na,
ʊ sı gyıma anıı á mɛ yaa Krisita nala rɛ.
8 Dı mıyaŋ nɛ aa bigisi ŋ tıı kıŋkaŋ dee hʊ Wıısı aa kpaa
tıya ma wıya mɛ, ʊ bı yaa ŋ hıısı, beewıya Wıısı kpaa dee
hʊ tıya ma dı á kaŋ kı marı ma rɛ. Ʊ bı baa dı á kaŋ kı
kyogi ma.
9 Ŋ bee kyɛ dı ma kı bıını anıı ŋ sabı tenni kı tıya ma dı
ŋ kpa kambıŋ we ma rɛ.
10 Beewıya, nala badɔmɔŋ baa dı wıya hʊ ŋ aa sabı tıya
ma aa deye rɛ, a hayɛ mɛ, dı amɛ dı ŋ tıı ko we ma lee kɛ,
dı ŋ aa kıı sɔlɛɛ rɛ, ka ŋ wıbasıı mɛ bı kaŋ tɔnɔ buloŋ.
11 Ʊ maga dı nala no tesi gyıma rɛ anıı wıya hʊ á aa yaŋ
we gama aŋ sabı tıya ma, ba tıı rɛ á sı yaa dı ámaa rɛ ko
we ma lee mɛ.
12 Á bı sı maakyiye yeŋŋi aŋ kpa á tıı mʊ magısı nala
hʊ aa bigisi ba tıı. Nala no tıı hakıllı rɛ ba aa kpa a kı
magısı ba wıyaalıya, a kpa ba tıı kı magısı dɔmɔŋ. Ba yaa
bambugo kıŋkaŋ!
13 Amɛ á kɛ, á bı sı bigisi á tıı a baŋ gɛɛ hʊ aa maga. Á
tıı bigisii buloŋ kɛ we tʊma hʊ Wıısı aa kpaa tıya ma mɔgı
tıyaŋ nɛ. Wıısı wıya hʊ á aa ko bası tıya ma mɛ pɛɛ tʊma
no tıyaŋ nɛ.
14 Ma yaŋ aa pɛɛ lee hʊ Wıısı aa keri tıya ma dı á bası ʊ
wıya tıyaŋ nyɛ, dı ámaa rɛ ko bası Wıısı wıya tıya ma, á
bı gallı á mɔgı, beewıya ámaa rɛ yaa nala hʊ aa laa sıya ko
bası Krisita wıweliye hʊ tıya ma.
15 Á bee bigisi á tıı tʊma hʊ nala badɔmɔŋ aa tuŋ gallı
mɔgı hʊ Wıısı aa daga ma wıya. Amɛ á bayıyɛla rɛ yaa dı
ma laadii marı sıŋ weliŋ, dı tʊma hʊ á aa tʊŋ ma lee wuwo
mʊ sıya. Amɛ á kɛ sı tʊma a kı maga gɛɛ hʊ Wıısı aa daga
ma.
16 Dı nyɛ rɛ ko yaa, á sı wuwo gallı mʊ leye badɔmɔŋ
mɛ a bası Wıısı wıweliye hʊ. Á bee kyɛ dı á laa nal kıdıgı
gyaaŋbiye, akuu ʊ aa tʊŋ tʊma lee hʊ Wıısı aa kpaa tıya ʊ
wıya.
17 Wıısı teŋ tıyaŋ ba baa,

"Dı nal buloŋ nɛ aa kyɛ dı ʊ bigisi ʊ tıı, ʊ tıına bigisi ʊ tıı
wıı hʊ á Tıına Krisita aa yaa tıya ʊ wıya."
18 Beewıya, nal hʊ aa bigisi ʊ tıı daa ba kı kpa yohuŋ, amɛ
nal hʊ Wıısı aa bigisi rɛ ba kı kpa yohuŋ.

11

Pɔɔl bası nala hʊ aa fugo baa ba yaa Yesu kpambısı wıya

1 Ŋ aa sʊl ma dı ma kaŋ kenyiri beel-ŋ. Dı ma naa nıı
bambugi-wıya rɛ ŋ kı bası mɛ, ma di kenyiri aŋ gyegile nıı.
2 Ŋ kyıl ma wıya rɛ weliŋ anıı gɛɛ hʊ Wıısı tıı aa kyıl ma
wıya. Ŋ aa kyɛ dı ma laa Krisita dʊŋ di rɛ ma wıı buloŋ
tıyaŋ, aŋ kı gyegili kyɛɛ hʊ ʊ aa sı ko paa ma, anıı hatoluu
aa hɔŋ gbala baal hʊ ʊ aa kyɛ dı ʊ yala dʊŋ gɛɛ, ba ko mʊ
yala dɔmɔŋ, dı baal buloŋ bı gyıma ʊ.
3 Amɛ ŋ kyıla rɛ anıı ba sı mʊrı ma dı ma ta tıŋ Krisita
bee tıdıgı abee wıtıı, anıı dʊŋ hʊ gyı aa kpaa dawarı a mʊrı
Hawa gɛɛ.
4 Ma wıya kana ŋ kambıŋ nɛ, beewıya ŋ naa ɛɛ hʊ ma aa
kyaga nosi laa nala hʊ aa ko ma lee rɛ. Wıya hʊ ba aa bası
kı tıya ma a mʊ kı tile Yesu Krisita tıyaŋ, ba bee wıya hʊ
á aa bası tıya ma bı yaa kıdıgı, ka ma aa laa ba di. Wıısı
Wiyesi Welii hʊ ʊ aa tıŋ á tıyaŋ a kpa tıya ma, ʊ daa nala
no baa dı ba sı kpa tıya ma, ka ma laa ba di. Wıya hʊ ba
aa bası kı tıya ma, ba bee Wıısı Wıweliye hʊ á aa laa sıya
bası tıya ma bı yaa kıdıgı, ka ma laa ba di.
5 Ŋ gyıma anıı nala hʊ kpaa ba tıı anıı ba yaa Yesu
kpambısı rɛ, a kı daga anıı ba aa rɛ tee nal buloŋ, amɛ
ŋ liise nıı ba mɛ bı kpıya ŋ mʊhʊ mɛ.
6 Kapuwo dı mıyaŋ nɛ bı gyıŋ wıya basıı mɛ, ka ʊ bı kıı
nıı ŋ bı gyı wıı hʊ ŋ aa bası. Á kyaası bası wıya no buloŋ
polli tıya ma rɛ wıı kɛ buloŋ tıyaŋ abee lee kɛ buloŋ tıyaŋ.
7 Saŋa hʊ ŋ aa ko ma lee, ŋ kana ŋ tıı hʊwɔlı rɛ a kpa ma
yohuŋ, abee ŋ aa bası Wıısı Wıweliye hʊ tıya ma aŋ bı laa
kıŋ buloŋ. Ŋ aa yaa nyɛ, ŋ yaa wıbɔŋ nɛ koo?
8 Saŋa hʊ ŋ fa aa we ma lee, a kı tʊma, lıdʊŋsı Krisitabiisi
rɛ gyı aa tıya ŋ molbiye, ŋ wuwo kı tʊŋ ŋ tʊma. Ŋ aa wuwo
dı ŋ baa ŋ fası ba rɛ dı ŋ wuwo pɛ ma.
9 Saŋa hʊ ŋ gyı aa we ma lee, ŋ gyı aa kyɛ kyiyelii abee
molbii mʊhʊ rɛ, amɛ ŋ gyı bı kpaa gɛɛ nyaŋ ma kıdıgı
buloŋ. Á nımmabalıya hʊ gyı aa lıı Masidooniya paalʊʊ
ko rɛ gyı tıya ŋ kına hʊ buloŋ ŋ aa kyɛ. Ŋ gyı bı kpaa ŋ
kıkyɛɛlıya wıya nıı ma. Ɛɛ mɛ rɛ ŋ bı sı maakyiye kpa ŋ
wıı buloŋ nıı ma.

10 Krisita nyuniŋ, wɪtɪɪ rɛ ŋ kɪ basɪ ŋ aa baa dɪ nal buloŋ
tuwo Akaaya paalʊʊ buloŋ tɪyaŋ ʊ aa sɪ wuwo baa dɪ ŋ ta
bigisi ŋ tɪɪ wɪɪ no wɪya.
11 Bee rɛ tɪŋ ŋ baa ŋ bee kyɛ dɪ ŋ kpa ŋ wɪya nɪɪ ma? Ma
bɪɪna anɪɪ ŋ aa bɪ kyo ma rɛ tɪŋ koo? Aayɪ, Wɪɪsɪ tɪɪ gyɪma
anɪɪ ŋ kyo ma rɛ.
12 Ŋ aa tʊŋ ŋ tʊma aŋ bee laa tuno buloŋ ma lee nyɛ, ŋ sɪ
kaŋ gɛɛ kɪ mʊ deŋdeŋ. Beewɪya, ŋ bee kyɛ dɪ nala hʊ aa
nyɪya wɪya baa dɪ ba yaa Yesu kpambɪsɪ rɛ ko na wɪɪ doŋ,
a kɪ daga ba tɪɪ anɪɪ ŋmaŋdɪgɪ rɛ á beel-ba kpa á kɪ tʊŋ á
tʊma.
13 Nala no aa mʊrɪ nala rɛ anɪɪ ba yaa Krisita kpambɪsɪ
rɛ. Ba aa mʊrɪ nala rɛ ba tʊma tɪyaŋ, aŋ aa fugo kaŋ ba tɪɪ
yaa gɛɛ anɪɪ ba yaa Krisita kpambɪsɪ rɛ.
14 Ʊ gɛɛ yaŋ bɪ yaa wɪkperii, beewɪya Sɪtaanɪ mɛ gba aa
wuwo fugo kaŋ ʊ tɪɪ yaa gɛɛ anɪɪ ʊ aa yaa malɪka rɛ.
15 Ɛɛwɪya, dɪ Sɪtaanɪ tʊŋtʊnna mɛ rɛ fugo kaŋ ba tɪɪ yaa
gɛɛ anɪɪ nala aa kaŋ tɪpʊlʊŋ, ʊ mɛ bɪ yaa wɪkperii. Ba tenii
buloŋ, ba tɪɪ pɪwasɪya rɛ sɪ bil ba nyʊʊsɪ.

Pɔɔl bigisi ʊ tɪɪ tʊwara hʊ ʊ aa na wɪya

16 Ma leŋ dɪ ŋ bɪl basɪ tɪya ma anɪɪ nal buloŋ ta bɪɪna anɪɪ
ŋ yaa bambugi rɛ. Amɛ dɪ mamaa rɛ aa kyɛ dɪ ma kpa ŋ
anɪɪ ŋ yaa bambugi mɛ, ʊ maga rɛ. Doŋ nɛ ŋ sɪ wuwo bigisi
ŋ tɪɪ mʊhʊ tʊlɪɪ.
17 Ŋ aa bigisi ŋ tɪɪ nyɛ, Yesu Krisita nyʊwa daa ŋ kɪ tɪŋa
gɛɛ. Ŋ gyɪma anɪɪ bambugi-wɪya rɛ ŋ kɪ basɪ.
18 Amɛ nala yʊga aa kuu dʊnɪya no wɪkanɪya wɪya rɛ a
kɪ bigisi ba tɪɪ. Ɛɛwɪya, ma leŋ dɪ ŋ mɛ bigisi ŋ tɪɪ.
19 Ma baa ma yaa wɪgyʊnna rɛ, kɛ ma aa kaŋ kenyiri a
gyegili kɪ nɪɪ bambugo wɪbasɪya.
20 Dɪ nal lɛ kaŋ ma bɪrɪmɪ yosi, koo dɪ ʊ kaŋ ma kɪna kɪ
fasɪ, koo dɪ ʊ tɪɪna kaŋ ma kɪ gʊra, koo dɪ ʊ fɪl ma ma kɪ
yaa ʊ wɪkyɛɛlɪya, koo dɪ ʊ kaŋ ma kɪ yaa sɪgyʊʊ wɪya, ka
ma aa tallɪ ma nyʊwa rɛ.
21 Ʊ yaa ŋ hɪɪsɪ rɛ anɪɪ á kɛ gyɪ aa bɪ kaŋ nyuduwo á aa
sɪ yaa ma wɪya no. Ŋ gyɪma anɪɪ bambugi-wɪya rɛ ŋ ha
kɪ basɪ nyɛ, amɛ dɪ nal kɪdɪgɪ buloŋ nɛ bɪɪna anɪɪ ʊ kaŋ
ŋmanɪɪ rɛ ʊ aa sɪ bigisi ʊ tɪɪ wɪɪ kɪdɪgɪ buloŋ wɪya, ŋ mɛ
kaŋ ŋmanɪɪ rɛ ŋ aa sɪ wuwo bigisi ŋ tɪɪ haŋ wɪɪ hʊ wɪya.
22 Dɪ ba ko baa ba yaa Hiiburu nala, ŋ mɛ yaa kɪdɪgɪ rɛ.
Dɪ ba ko baa ba yaa Iziral tɪmma mɛ, ŋ mɛ yaa kɪdɪgɪ rɛ.
Dɪ ba ko baa ba yaa Abɪraham doho nala mɛ rɛ, ŋ mɛ yaa
kɪdɪgɪ rɛ.
23 Dɪ ba ko baa ba yaa Krisita tʊŋtʊnna rɛ, ŋ mɛ yaa kɪdɪgɪ
rɛ. Mɪyaŋ nɛ gba paalɪ yaa Yesu Krisita tʊŋtʊnnɪ a baŋ ba,

beewɪya mɪyaŋ nɛ tʊŋ tʊma yʊga a baŋ ba kɪdɪgɪ buloŋ. Ba villi kana ŋ tɔ dɪya tɪyaŋ nɛ, a villi ŋmaa ŋ, ŋ bɪ gyɪŋ ba nyʊwa. Ba aa ŋmaa ŋ ŋmaa ŋ tɪya sʊʊ rɛ ka ŋ sii, ŋ bɪ sɪ wuwo dɪɪsɪ ba. Ŋ aa basɪ wɪya no, ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ŋ nyuu tuwo, amɛ ba wɪtɪɪ rɛ ŋ kɪ basɪ gɛɛ.

24 Gyuuma villi kana ŋ nɛ naaŋsɪɪnyʊwa bʊnɔŋ, a vɪɪrɪ ŋ bee kpaasa naaŋsɪɪnyʊwa mɔlɪya abee fi abee nibi, ba kɪdɪgɪ buloŋ tɪyaŋ.

25 Roma tɪmma vɪɪrɪ ŋ naaŋsɪɪnyʊwa bʊto mɛ rɛ abee hɔgɪ-kpaasa. Saŋa kɪdɪgɪ mɛ ba paa bʊwa yaga ŋ nɛ dɪ ba kpʊ. Nɪɪduworibori mɛ ŋ aa gyʊwa ba kyogi nɪɪ tɪyaŋ, ʊ yaa naaŋsɪɪnyʊwa bʊto rɛ. Kyɛɛ kɪdɪgɪ mɛ, ŋ paalɪ we nɪɪ tɪyaŋ gɛɛ rɛ a lɪɪ kyɪkyʊwala a kaŋ kɪ mʊ ʊ sɪgballɪya mɛ kyɪkyʊwala, a kɪ lʊga dɪ ŋ lɪɪ.

26 Ŋ ŋmaŋgyamaa no buloŋ valɪɪ tɪyaŋ, ŋ naa tʊwara rɛ weliŋ fuwoni kyolii tɪyaŋ, ka gaala mɛ dɔgɪsɪ ŋ kɪŋkaŋ. Ŋ dɔŋtɪŋsɪ Gyuuma abee nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma mɛ buloŋ dɔgɪsɪ ŋ nɛ kɪŋkaŋ. A lɪɪ gɛɛ hal tɪyaŋ, ŋ naa tʊwara rɛ pogisi abee tɔbala abee fuwobala buloŋ tɪyaŋ mɛ. Nala aa fugo baa ba yaa Krisitabiisi mɛ dɔgɪsɪ ŋ nɛ kɪŋkaŋ.

27 Ŋ tʊma rɛ kɪŋkaŋ, a lɔlɔ weliŋ. Kyɛyɛ badɔmɔŋ ŋ aa bara doo rɛ. Ŋ gyɪŋ kɪŋ hʊ ba aa yɪrɪ losi bee nɪɪnyʊwasɪ rɛ. Saŋa kɪdɪgɪ ŋ aa paalɪ bɪ kaŋ kɪdiilii buloŋ ŋ aa sɪ di. Waal kpʊʊ ŋ nɛ weliŋ, akuu ŋ aa bɪ naa dɪya ŋ aa sɪ gyʊʊ, koo gal ŋ aa sɪ kpa tɔ ŋ teŋ wɪya.

28 Ŋ bee kyɛ dɪ ŋ bɪl basɪ wɪkaalɪya hʊ kɛ, amɛ kyɛɛ kɛ buloŋ wɪɪ hʊ aa kyɪla ŋ nɛ yaa Krisitabiisi hʊ aa we lee buloŋ tɪyaŋ wɪya.

29 Dɪ ŋ Krisitabii-dɔŋtɪɪna rɛ ko kaŋ gyoŋ, ʊ aa kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ ŋ mɛ kaŋ gyoŋ. Dɪ nal ko yaa wɪbɔŋ mɛ, ŋ tɪya aa kyogi rɛ kɪŋkaŋ.

30 Dɪ mɪyaŋ nɛ sɪ bigisi ŋ tɪɪ mɛ, wɪya hʊ aa yaa ŋ gyomo rɛ ŋ sɪ kɪ basɪ.

31 Wɪɪsɪ aa yaa á Tɪɪna Yesu Kuwo gyɪma anɪɪ ŋ bee nyɪya wɪya. Ʊ feŋ sɪ na bigisii deŋdeŋ.

32 Saŋa hʊ ŋ gyɪ aa we Damaasiku tɪyaŋ, nɪhɪyawʊ hʊ gyɪ aa laa Kuwori Arita naasɪ sɪŋ doŋ paalʊʊ tɪyaŋ gyɪ sii ta nala rɛ dɪ ba mʊ sɪŋ bee hʊ paganyʊʊbal hʊ tɪyaŋ, a pɔ kana ŋ.

33 Amɛ ŋ Krisitabii-dɔŋtɪŋsɪ hʊ gyɪ kpaa ŋ a we simbiye tɪyaŋ nɛ, a kpa ŋ tɪŋ tokoro ta gyee hʊ hal tɪyaŋ ŋ tuu sɔmmm, a sii fá nyʊgɪsɪ, ba kyɛ ŋ lɔlɔ.

12

Wɪɪsɪ leŋ Pɔɔl na wɪya anɪɪ duwoso tɪyaŋ

1 Ʊ maga dı ŋ bigisi ŋ tıı rɛ, amɛ ŋ gyıma anıı ŋ tıı bigisii
no bı kaŋ tɔnɔ buloŋ. Amɛ ŋ ha sı bigisi ŋ tıı a bası wıya
hʋ á Tıına Krisita aa leŋ ŋ na anıı duwoso tıyaŋ, abee wıya
ʋ aa kpaa daga ŋ.
2 Ŋ gyıŋ baal kıdıgı aa laa Krisita wıya di rɛ. Ʊ bısı fi
abee banaa rɛ nyɛ Wıısı gyı aa kpaa ʋ gyıŋ Wıısıbee. Amɛ
ŋ bı gyıma dı ʋ kɔnı gyı mʋʋ Wıısıbee rɛ koo dı ʋ gyı aa
duwosi rɛ. Wıısı dʋŋ nɛ gyıma.
3 Ŋ gyıma anıı Wıısı gyı kpaa baal no kaŋ gyıŋ Wıısıbee
rɛ. Amɛ ŋ bı gyıma dı ʋ kɔnı gyı mʋʋ wıısıbee rɛ koo dı ʋ
gyı aa duwosi rɛ. Wıısı dʋŋ nɛ gyıma.
4 Wıya hʋ ʋ gyı aa nıı doŋ, nihuwobiŋ nyʋwa bı sı wuwo
bası ba. Ʊ paalı bı maga dı ba bası ba mɛ gba.
5 Ɛɛwıya, ŋ sı bigisi ŋ tıı baal no iriŋ wıya. Amɛ ŋ tıı bı
sı wuwo bigisi ŋ tıı. Ka dı mıyaŋ nɛ sı bigisi ŋ tıı mɛ, wıya
hʋ aa yaa ŋ gyomo wıya rɛ ŋ sı kı bigisi ŋ tıı.
6 Dı mıyaŋ nɛ fa aa kyɛ dı ŋ bigisi ŋ tıı mɛ, ŋ aa wuwo dı
ŋ bigisi rɛ, beewıya ŋ bı sı kı yaa bambugi wıya, wıtıı hʋ
rɛ ŋ sı kı bası. Amɛ ŋ bı sı laa nyʋwa bigisi ŋ tıı wıya hʋ
Wıısı aa kpaa daga ŋ wıya, beewıya ŋ bee kyɛ dı nala kpa
ŋ yohuŋ baŋ gɛɛ aa maga, akuu wıya hʋ ŋ aa yaa, koo wıya
hʋ ŋ aa bası wıya.
7 Wıkperiye hʋ buloŋ Wıısı aa kpaa daga ŋ, ba fa sı wuwo
leŋ dı ŋ kı daga ŋ tıı. Amɛ Wıısı aa bee kyɛ dı ŋ kı daga ŋ
tıı wıya, ʋ kpaa teŋnıma badɔmɔŋ nɛ we ŋ tıyaŋ, ʋ kı wıı
gɛɛ anıı sɔrı ba kpa kı kyɔgı ŋ. Sɔrı no kyɔgıı kıı gɛɛ rɛ
anıı Sıtaanı rɛ taa ʋ tıŋdaal dı ʋ ko kı we ŋ tʋwara tıyaŋ,
dı ŋ ta wuwo na ŋmanıı a daga ŋ tıı.
8 Ŋ sʋla á Tıına Yesu Krisita naaŋsıınyʋwa bʋto rɛ, anıı
ʋ lıı tʋwara no ŋ tıyaŋ.
9 Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya ŋ a baa, “Bɔnyɛ hʋ ŋ aa kana beel-ı
maga rɛ. Ɪ gyomo tıyaŋ nɛ ı sı na ŋ dee mɔgı.” Ɛɛ wıya ŋ
teŋ fıyɛla rɛ kıŋkaŋ ŋ aa kaŋ gyomo wıya. Ŋ aa sı bigisi ŋ
tıı ŋ gyomo wıya rɛ, dı gɛɛ leŋ dı Krisita dee we ŋ tıyaŋ.
10 Ɛɛ wıya Krisita nyunıŋ, ŋ teŋ fıyɛla rɛ ŋ gyomo wıya.
Dı ba aa tʋʋsı ŋ, koo dı ŋ aa na tʋwara, koo dı ba aa dɔgısı
ŋ, koo dı wıya rɛ aa gyʋʋ ŋ maga gɛɛ buloŋ mɛ, Krisita
wıya, ka ŋ kɛ sıya tuwo, beewıya ŋ gyomo tıyaŋ nɛ ŋ aa na
Krisita dee ŋ tıyaŋ.

Koriŋti tımma wıya kyıl Pɔɔl

11 Ŋ aa yaa wıya anıı bambugi rɛ, amɛ mamaa rɛ kaŋ ba
buloŋ ko. Mamaa rɛ fa maga dı ma daga anıı ŋ yaa nal lɛ.
Dı mıyaŋ nɛ yaŋ kyo ŋ bı yaa nal mɛ, amɛ nala hʋ aa kaŋ
ba tıı kı yırı Yesu kpambısı hʋ mɛ bı kpıya ŋ.

12 Wɪɪsɪ leŋ ŋ yaa wɪmagɪla abee wɪkperiye abee
wɪgyamaa rɛ ma tɪyaŋ abee kenyiri. Wɪya no buloŋ daga
anɪɪ ŋ kɔnɪ yaa Krisita kpambɪya tɪɪ rɛ.
13 Wɪbee rɛ daga anɪɪ ŋ yaa wɪɪ kɪdɪgɪ tɪya ma Krisitabii-
dɔŋtɪŋsɪ rɛ aŋ bɪ yaa ʋ tɪya ma kɛ? Koo ŋ aa bɪ leŋ ma
kyiyeli ŋ bee molbiye hʋ rɛ tɪŋ ma kɪ basɪ nyɛ. Dɪ gɛɛ rɛ ko
tɪŋ, ŋ aa sʋl ma, ma kpa kyɛ ŋ.
14 Ŋ bʋto rɛ nyɛ ŋ aa kyɛ dɪ ŋ ko na ma. Dɪ mɪyaŋ nɛ ko
ko, ŋ bɪ sɪ kɪ kyɛ dɪ ŋ kpa ŋ wɪkyɛɛlɪya nɪɪ ma. Ma kɪna
daa ŋ kɪ kyɛ. Ma tɪɪ rɛ ŋ kɪ kyɛ, beewɪya biisi daa sɪ kyɛ
kɪna kɪ biŋ ba kuwoma bee ba nɪmma. Amɛ biisi kuwoma
bee ba nɪmma rɛ maga dɪ ba kyɛ kɪna kɪ biŋ ba biisi.
15 Ma wɪya, ŋ paalɪ kyo dɪ ŋ kpa kɪŋ buloŋ ŋ aa kana rɛ
abee ŋ dee buloŋ a tʋma tɪya ma. Ŋ yaŋ aa kyo ma kɪŋkaŋ
nyɛ, ma mɛ fa maga dɪ ma mɛ kyo ŋ gɛɛ tɪɪ rɛ.
16 Ma tɪɪ gyɪma anɪɪ ŋ aa ko ma lee, ŋ bee dɔŋ ma kɪna
wɪya. Amɛ nala badɔmɔŋ sɪ baa dɪ dawarɪ rɛ ŋ kpa a mʋrɪ
laa ma kɪna.
17 Nala hʋ ŋ gyɪ aa tɪma ma lee, ŋ gyɪ tɪŋ ba dɪ ba ko mʋrɪ
ma laa ma kɪna rɛ?
18 Mɪyaŋ nɛ gyɪ tɪŋ Titusi bee á nɪɪnabiye kɪdɪgɪ dɪ ba ko
ma lee. Titusi gyɪ aa ko ma lee, ʋ fasɪ ma kɪŋ nɛ? Wɪɪ kɛ
buloŋ á aa yaa tɪyaŋ, á bee Titusi nyʋwa yaa kɪdɪgɪ rɛ. Á
buloŋ aa tɪŋ ŋmaŋdɪgɪ rɛ.
19 Wɪya no buloŋ á aa basɪ, kapuwo ma sɪ bɪɪnɪ anɪɪ á
basɪ gɛɛ dɪ á laa á tɪɪ ma lee rɛ. Ɛɛ daa. Amɛ ɛɛ hʋ Krisita
aa sɪ kɪ kyɛ dɪ á basɪ wɪya Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, ɛɛ rɛ á kɪ basɪ
gɛɛ. Ŋ kyaŋsɪ, á aa yaa wɪya no buloŋ dɪ á wuwo pɛ ma
tɪyaŋ nɛ dɪ ma sɪŋ weliŋ wɪya hʋ ma aa laa di tɪyaŋ.
20 Ŋ kyɪla rɛ ma wɪya! Dɪ ɪ bɪ pɔɔ, ɛɛ hʋ ŋ aa sɪ kɪ kyɛ dɪ
ŋ ko na dɪ ma kɪya, ɛɛ daa ma sɪ kɪɪ. Ma mɛ sɪ na dɪ ŋ mɛ
bɪ kɪɪ gɛɛ ma aa kyo. Ŋ beŋkyesi aa kpaa rɛ anɪɪ dɪ mɪyaŋ
nɛ ko ko, ŋ sɪ na ma dɪ ma aa kaa kaasɪ, a kaŋ tɪhɔllɪ, a
kɪ na baaŋ dɔmɔŋ nyuu tɪyaŋ, a kɪ yaa ma dʋŋʋ wɪya, a
kɪ kyogi dɔmɔŋ fene, a kɪ gaa dɔmɔŋ hala, a kaŋ sɪduwo, a
kaŋ taawɛɛ bee dɔmɔŋ.
21 Wɪtɪɪ, ŋ kyɪla rɛ anɪɪ dɪ mɪyaŋ nɛ bɪl ko ma lee, Wɪɪsɪ
bɪl sɪ leŋ dɪ hɪɪsɪ kana ŋ ma wɪya. Ŋ tɪya sɪ kyogi kɪŋkaŋ
dɪ ŋ wɪɪ akuu ma badɔmɔŋ ha aa bɪ bɪrɪma lɪɪ ba wɪbɔmɔ
tɪyaŋ wɪya. Ŋ kyɪla anɪɪ nala yʋga ha we ma tɪyaŋ a kɪ yaa
bisiŋ wɪya, a kɪ yaa wɪlaama, a gɔllɪ kɪ sɔnnɪ.

13

Pɔɔl bɪl basɪ wɪya kyagɪlɪ Koriŋti tɪmma

1 Ŋ bʊto rɛ nyɛ ŋ aa ko dɪ ŋ na ma. Ma liisi wɪɪ hʊ ba
aa saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ a baa "Dɪ nal kɪdɪgɪ buloŋ bee ʊ
dɔŋtɪɪna rɛ kaŋ wɪɪ dɪ ma kɪ kyɛ dɪ ma di wɪɪ hʊ sarɪya, ʊ
maga dɪ ma kyɛ daŋsɪya tɪmma balɪya koo boto rɛ."
2 Ŋ gyɪ aa ko ma lee lɪya tɪɪna hʊ tɪyaŋ, ŋ gyɪ kʊrɪsɪ nala
hʊ aa yaa wɪbɔmɔ abee ma nɪkaalɪya hʊ buloŋ dɪgɪna rɛ.
Nyɛ kɛ ŋ tuwo ma lee, amɛ ŋ bɪl sɪ kʊrɪsɪ ma dɪgɪna anɪɪ dɪ
mɪyaŋ nɛ ko ko, ŋ bɪ sɪ leŋ nal kɪdɪgɪ buloŋ aa yaa wɪbɔŋ
ta.
3 Wɪɪ hʊ ma aa kyɛ dɪ ma na a gyɪma anɪɪ Krisita tɪŋa ŋ
tɪyaŋ nɛ a kɪ basɪ wɪya, ma sɪ na ʊ. Ma sɪ na mɛ anɪɪ ʊ kaŋ
dee rɛ ma lee, a wuwo ma wɪɪ buloŋ tɪyaŋ.
4 Wɪtɪɪ rɛ, ba kpaasɪ ʊ mal daagarɪɪ tɪyaŋ nɛ anɪɪ ʊ fa bɪ
kaŋ dee. Amɛ Wɪɪsɪ dee tɪyaŋ ʊ siye rɛ a kaŋ mɪɪbol. Á mɛ
bɪ kaŋ dee anɪɪ ʊ fa aa bɪ kaŋ dee gɛɛ, amɛ á aa we Krisita
tɪyaŋ wɪya, a mɛ kaŋ Wɪɪsɪ dee rɛ. Dee no rɛ á kpa a tʊma
kɪ tɪya ma gɛɛ.

5 Ma deŋ ma tɪɪma weliŋ na, a pɛ sʊnnɪ ma tɪɪ mɛ, a na
dɪ ma sɪŋ weliŋ wɪɪ hʊ ma aa laa di tɪyaŋ koo dɪ ma bɪ sɪŋ
weliŋ. Ma bɪ gyɪma nɪɪ Yesu Krisita we ma tɪyaŋ nɛ? Dɪ
mamaa rɛ bɪ gyɪma anɪɪ ʊ we ma tɪyaŋ, ɛɛ kɛ ma tele rɛ.
6 Ŋ laa di anɪɪ ma sɪ gyɪma anɪɪ á kɛ bɪ tele.
7 Á sʊla Wɪɪsɪ kɪ tɪya ma rɛ dɪ ma ta yaa wɪɪ buloŋ kyogi.
Ʊ bɪ kɪɪ anɪɪ á aa kyɛ dɪ á daga anɪɪ á kɛ aa yaa weliŋ nɛ,
amɛ á aa kyɛ dɪ ma wuwo kɪ yaa wɪya aa kpaa ŋmanɪɪ rɛ,
haalɪ dɪ ʊ rɛ kɪɪ nɪɪ á tele mɛ,
8 beewɪya á bɪ sɪ wuwo lɪɪ wɪtɪɪ hʊ hal. Á sɪŋ wɪtɪɪ hʊ
tɪyaŋ nɛ saŋa buloŋ.
9 Dɪ á tʊma rɛ bɪ sɪna, ka dɪ ma kɛ sɪŋ weliŋ ma laadii
tɪyaŋ, á aa kɪ gyʊwɔsɪ rɛ ɛɛ wɪya. Wɪɪ hʊ á aa sʊla Wɪɪsɪ
kɪ kyɛ rɛ nyɛ, dɪ ma kpa ma gyogibɔmɔ hʊ ta aŋ tʊʊlɪ.
10 Ɛɛwɪya rɛ tɪŋ ŋ we gama aŋ sabɪ wɪya no kɪ tɪya ma.
Beewɪya dɪ mɪyaŋ nɛ ko ko ma lee, ŋ bee kyɛ dɪ ŋ hayɛ ma
nyuu tɪyaŋ akuu dee hʊ á Tɪɪna Wɪɪsɪ aa kpaa tɪya ŋ ma
nyuu tɪyaŋ wɪya. Wɪɪsɪ kpaa dee hʊ tɪya ŋ ma nyuu tɪyaŋ
dɪ ŋ kaŋ pɛ ma rɛ dɪ ma laadii marɪ sɪŋ weliŋ. Ʊ bɪ baa dɪ
ŋ kaŋ ko turi ma lo.

11 Ŋ naabalɪya, ŋ teŋ hʊ litenii rɛ nyɛ. Wɪɪsɪ sɪ leŋ dɪ
ma hɔŋ weliŋ. Ma kpa ma gyogibɔmɔ hʊ ta, aŋ tʊʊlɪ. Ma
gyegili nɪɪ wɪɪ hʊ ŋ aa basa tɪya ma weliŋ. Ma kaŋ nyʊʊdɪgɪ,
a sʊma abee dɔmɔŋ. Dɪ mamaa rɛ kaŋ gɛɛ, á Tɪɪna Wɪɪsɪ
aa kyo nala wɪya, a kɪ tɪya ba laaŋfɪya sɪ we ma lee.
12 Ma kɪ kyʊwalɪ dɔmɔŋ abee kyori.
13 Wɪɪsɪ nala hʊ buloŋ aa we daha aa kyʊwalɪ ma.

14 Wɪɪsɪ sɪ leŋ dɪ á Tɪɪna Yesu Krisita bɔnyɛ we ma buloŋ
lee, dɪ á Kuwo Wɪɪsɪ kyori mɛ we ma buloŋ lee, ka dɪ Wɪɪsɪ
Wiyesi Welii hʊ leŋ dɪ ma buloŋ kaŋ nyʊʊdɪgɪ. Amɪ.

TEŊ HU PƆƆL AA SABA TIYA GALETIYA TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl aa yaa Yesu Krisita kpambıya rɛ sabı teŋ
no a kı tıya ma Krisitabiisi hʊ aa we Galetiya paalʊʊ tıyaŋ.
Nihuwobisi daa lıı ŋ, ŋ yaa Yesu Krisita kpambıya, amɛ Yesu
Krisita abee á kuwo Wıısı aa kyisi ʊ sʊʊ tıyaŋ nɛ lıı ŋ a tıma
ŋ.
2 Ŋ bee Krisitabiisi hʊ buloŋ aa we daha aa kyʊwalı ma.
3 Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ abee ba
fıyɛlʊʊ sı we ma lee.
4 Yesu Krisita sʊba á wıbɔmɔ wıya rɛ, dı ʊ lıı ma a lıı
wıbɔmɔ hʊ aa we gyınaŋ dʊnıya no tıyaŋ. Á Kuwo Wıısı
kyɛrı rɛ Krisita tıŋa a yaa wıı no tıya ma.
5 Ma leŋ dı á kı dannı Wıısı a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ. Amı

Wıısı ŋmanıı yaa kıdıgı dʊŋ nɛ

6 Ŋ nyʊwa fıyɛla rɛ ma wıya beewıya, ma teŋ vıya Wıısı
aa yırı ma Krisita lahɔrʊmɔ tıyaŋ tıŋıı rɛ, aŋ mıigı mʊ kı
tıŋ wıdʊŋsı ma aa bıına anıı ba yaa Wıısı wıweliye hʊ rɛ.
7 Amɛ Wıısı wıwelidʊma buloŋ bıl tuwo, a lıı Wıısı
wıweliye hʊ á aa daga ma hal. Wıı hʊ aa tıŋ ŋ kı bası
wıı no rɛ nyɛ, nala yʊga we doŋ a kaŋ ma kı kyɔrımı, a kı
lʊga dı ba kaŋ Krisita wıweliye hʊ bırımı kyige.
8 Dı ámaa rɛ koo dı malıka mɛ gba lıı wıısıbee ko bası
wıdʊma buloŋ tıya ma anıı Wıısı Wıweliye hʊ rɛ, ka dı ba
bee wıya hʊ á aa laasıya bası tıya ma bı yaa kıdıgı, Wıısı
sı dɔgısı ʊ tıına diŋ tıyaŋ.
9 Á laa sıya bası wıı no wıya rɛ, ka ŋ bıl kı bası ʊ tıı
lagılagı no. Dı nal buloŋ nɛ ko bası wıdʊma tıya ma a baa
dı Wıısı wıweliye hʊ rɛ, dı wıya hʊ ma aa laa di daa, Wıısı
sı dɔgısı ʊ tıına diŋ tıyaŋ.
10 Wıı no ŋ aa bası nyɛ, ma bıına anıı nihuwobisi rɛ ŋ kı
kyɛ dı ba tıya ŋ gasıbınaa? Wıısı ta laa nyʊwa! Nihuwobisi
daa ŋ kı kyɛ dı ba tıya ŋ gasıbınaa. Wıısı rɛ ŋ kı kyɛ di ʊ
tıya ŋ gasıbınaa. Dı ŋ ha fa aa kyɛ dı nihuwobisi rɛ bigisi
ŋ, ɛɛ kɛ ŋ fa bı sı yaa Krisita tʊŋtʊnnı.

Pɔɔl daga gɛɛ Yesu Krisita aa lıı ʊ, ʊ yaa ʊ kpambıya

11 Ŋ kyaŋweliye, ma leŋ dı ŋ bası wıı no tıya ma. Wıısı
wıweliye hʊ ŋ aa bası kı tıya ma, nihuwobisi lee daa ba lıı.
12 Nihuwobiŋ mɛ bıl daa kpaa ba tıya ŋ, koo a daga ŋ.
Amɛ Yesu Krisita tıı rɛ kaŋ wıya no daga ŋ.

13 Ma nıı gɛɛ hʊ ŋ fa aa kıya rɛ saŋa hʊ ŋ fa aa tıŋ Gyuuma
wııkyʊwal ŋmanıı. Ma gyıŋ gɛɛ hʊ ŋ gyı aa gɔllɔ kı dɔgısı
Krisitabiisi rɛ abee kyakpʊhaa. Ŋ gyı aa yaa ŋ kuwokeri
buloŋ nɛ dı ŋmanıı hʊ ba aa tıŋ nyʊgısı.
14 Á Gyuuma wııkyʊwal ŋmanıı tıyaŋ, mıyaŋ nɛ fa gyıŋ
wıya te ŋ wiye-dɔsı buloŋ. Ŋ fa kpaa ŋ nyuu buloŋ we á
naabaala lesiri tıyaŋ nɛ.
15 Amɛ ma na wıı hʊ Wıısı aa yaa. Ʊ fáá ŋ sikii rɛ á lıı ŋ
ʊ bɔnyɛ tıyaŋ dı ŋ tuŋ ʊ tʊma, ka ba na lʊla ŋ.
16 Ʊ kyɛrı tıyaŋ mɛ rɛ ʊ kpa ʊ Biye Yesu Krisita daga ŋ,
dı ŋ wuwo bası ʊ wıweliye hʊ a tıya nala hʊ aa bı yaa
Gyuuma. Ʊ aa daga ŋ wıya no ko teŋ, ŋ bı mʊʊ nal buloŋ
lee dı ʊ daga ŋ ba memii.
17 Ŋ bıl bı mʊʊ Gyerusalɛm mɛ dı ŋ na nala hʊ aa laa
sıya yaa Yesu Krisita kpambısı ŋ tıyaŋ. Amɛ ŋ siye rɛ haŋ
lagılagıbiye hʊ a kpa mʊ Areebıya paalʊʊ, a lıı doŋ a mııgı
ko Damaasiku.
18 Bısı boto hal tıyaŋ nɛ ŋ kpa mʊ Gyerusalɛm dı ŋ na
Piita. Ŋ aa mʊʊ doŋ, ŋ hɔŋ ʊ lee yɔbɔ sıı bʊlıya rɛ.
19 Saŋa hʊ ŋ aa we doŋ, ŋ bı naa Yesu kpambısı hʊ kıdıgı
buloŋ a pɛ Piita tıyaŋ, see Gyemsi, á Tıına Yesu nıınabiye
hʊ.
20 Wıya no ŋ aa sabı kı tıya ma nyɛ, Wıısı tıı gyıma anıı
ba yaa wıtıı rɛ. Ŋ bee nyıya wıya.
21 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ŋ kpa mʊ tɔnı aa we Siiriya abee Silisıya
paalʊʊ tıyaŋ.
22 Saŋa no tıyaŋ buloŋ nala hʊ buloŋ aa laa Yesu wıya di
a we Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ ha fa bı gyıma ŋ.
23 Ba ta nıı nala aa bası ŋ wıya rɛ a baa, “Nal hʊ fa aa
gɔllɔ kı dɔgısı ma, lagılagı no ʊ rɛ mııgı gɔllı kı bası Wıısı
wıweliye hʊ ʊ fa aa lʊga dı ʊ kyogi rɛ.”
24 Ɛɛwıya, ba dannı Wıısı rɛ weliŋ ŋ wıya.

2

Yesu kpambısı hʊ laa Pɔɔl we

1 Bısı fi abee banaa hal tıyaŋ, ŋ bee Banabaası bıl mııgı
mʊ Gyerusalɛm nɛ a kaŋ á nıınabiye Titusi tıŋ á hal.
2 Wıısı rɛ gyı daga ŋ dı ŋ mʊ Gyerusalɛm. Á aa mʊwa, á
bee Krisitabiisi nıhıyası hʊ dʊŋ gyı laŋŋa rɛ. Ɛɛ rɛ ŋ daga
tıya ba gɛɛ hʊ ŋ aa bası Wıısı Wıweliye kı tıya nala hʊ aa
bı yaa Gyuuma. Ŋ fa aa kyɛ dı ŋ beel-ba yaa nyʊʊdıgı rɛ dı
ŋ tʊma hʊ ŋ aa tʊma koo ŋ aa tʊŋ ta ko yaa waasʊ.
3 Ŋ tʊŋtʊnnı-dɔŋ Titusi gyı yaa Giriki tıına rɛ. Ɛɛ wıya
nala badɔmɔŋ gyı baa dı see dı ʊ keri ʊ peŋ. Amɛ abee gɛɛ
buloŋ ba gyı bı fıla ʊ ʊ keri ʊ peŋ.

4 Nala no fa fugo rɛ anıı ba mɛ laa Yesu wıya di rɛ a yaa
á nımmabalıya. Ba fa ko guwosi á tıyaŋ nɛ dı ba na dı á tıŋ
á tıı rɛ akuu á bee Krisita aa yaa kıdıgı wıya rɛ koo. Ba fa
aa kyɛ dı ba fıla ma mııgı kaŋ we Gyuuma mırısı hʋ tıŋıı
tıyaŋ nɛ.
5 Amɛ á gyı bı laa nyʋwa mʋhʋ mɛ, beewıya á gyı bee
kyɛ dı wıtıı hʋ aa we Wıısı wıweliye hʋ tıyaŋ ko nyʋgısı
ma lee.
6 Nala hʋ ma aa kpaa nıı ba yaa sılaala koo nıbala, ba bı
kpaa wıdʋma buloŋ pɛ Wıısı wıwelıye ŋ aa bası hʋ tıyaŋ.
Ŋ sıya kɛ tuwo nala hʋ iriŋ ma aa kpa ba tıyaŋ beewıya
Wıısı bee kpa nala anıı nihuwobisi aa kpa nala gɛɛ.
7 Amɛ nala no naa anıı Wıısı rɛ lıı ŋ dı ŋ bası ʋ wıweliye
hʋ a tıya nala hʋ aa bı yaa Gyuuma, anıı Wıısı gyı aa lıı
Piita dı ʋ bası wıweliye hʋ a tıya Gyuuma gɛɛ.
8 Wıısı hʋ aa lıı Piita a tıya ʋ dee dı ʋ bası ʋ wıweliye hʋ
a tıya Gyuuma, ʋ tıı rɛ lıı ŋ mɛ dı ŋ bası haŋ wıweliye hʋ
tıı a tıya nala hʋ aa bı yaa Gyuuma.
9 Gyemsi abee Piita abee Gyɔɔŋ, nala hʋ nal buloŋ aa kpaa
anıı ba yaa Wıısı nala nıhıyası, ba naa anıı wıtıı rɛ, Wıısı
rɛ lıı ŋ dı ŋ tʋŋ tʋŋfıyaŋ no. Ɛɛ rɛ ba kası ŋ bee Banabaası
nosi a daga anıı á beel-ba buloŋ yaa kıdıgı rɛ tʋma hʋ aa tʋŋ
tıyaŋ. Doŋ nɛ á buloŋ yaa nyʋʋdıgı anıı ŋ bee Banabaası
mʋ bası Wıısı wıweliye hʋ tıya nala hʋ aa bı yaa Gyuuma,
ka dı ba mɛ bası Wıweliye hʋ a kı tıya Gyuuma.
10 Wıı hʋ ba aa bası tıya ma buloŋ nɛ yaa dı á ta yeŋŋi
nyaaba hʋ aa we ba tıyaŋ wıya. Wıı no tıı mɛ rɛ fa foŋ we
ŋ hakıla tıyaŋ.

Pɔɔl leŋ Piita gyıma anıı wıı hʋ ʋ aa yaa bı kpaa ŋmanıı

11-12 Saŋa hʋ Piita gyı aa we Aŋtiyɔki tıyaŋ ʋ bee
Krisitabiisi hʋ aa bı yaa Gyuuma gyı laŋŋı kı di kına rɛ.
Ɛɛ rɛ Gyemsi gyı tıŋ nala badɔmɔŋ ba lıı Gyerusalɛm ko
Aŋtiyɔki. Piita gyı aa naa nala no aa lıı Gyerusalɛm ko, ʋ
gyı lıı ʋ noŋ Krisitabiisi hʋ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ, ʋ beel-
ba bıl bı laŋŋa kı di kına. Ɛɛ rɛ ŋ gyı kyaası bası tıya ʋ
gyamaa tıyaŋ anıı wıı hʋ ʋ aa yaa bı kpaa ŋmanıı. Piita
gyı aa fá nala hʋ aa bası anıı ʋ maga dı ba keri Krisitabiisi
hʋ aa bı yaa Gyuuma pene rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ʋ gyı yaa gɛɛ.
13 Ɛɛ rɛ Gyuuma nıkaalıya hʋ mɛ yaa minaafigi wıya a
tıŋ Piita naabʋʋsı. Haalı, Banabaası tıı mɛ tıŋ ba minaafigi
wıya hʋ tıyaŋ.
14 Ŋ aa naa anıı ba bee tıŋ wıtıı hʋ Wıısı wıweliye hʋ aa
dagı, ɛɛ rɛ ŋ bası tıya Piita ba buloŋ sıya tıyaŋ a baa, “Piita,
I yaa Gyuu rɛ, amɛ ı wıyaalıya kıı nal aa bı yaa Gyuu rɛ.

Ɛɛ rɛ ı yaŋ sı yaa fıla nala hʊ aa bı yaa Gyuuma dı ba kı tıŋ Gyuuma lesiri?”

Á buloŋ aa laa Wıısı di rɛ tıŋ ʊ laa ma ta

15 Wıtıı, á yaa Gyuuma tıı rɛ. Á bı yaa nala hʊ aa bı yaa Gyuuma ba kaŋ ba kı yırı wıbɔŋyaala.

16 Á kɛ gyıma rɛ anıı mırısı hʊ Moosi fa aa sabı biŋ tıŋıı bı sı wuwo leŋ dı nal yaa tıpʊlʊŋ tıına Wıısı sıya tıyaŋ see dı ʊ tıına laa Yesu Krisita wıya di. Ɛɛ wıya rɛ tıŋ á mɛ laa Yesu Krisita wıya di Wıısı leŋ á yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ lee, akuu laadii hʊ á aa kana Krisita tıyaŋ wıya, ʊ bı kıı nıı á aa tıŋ mırısı rɛ tıŋ. Beewıya mırısı hʊ tıŋıı bı sı wuwo leŋ dı nal buloŋ yaa tıpʊlʊŋ tıına Wıısı lee.

17 Á aa kyɛ dı Wıısı leŋ á yaa tıpʊlʊŋ tımma rɛ akuu á aa laa Krisita di wıya. Amɛ abee gɛɛ buloŋ dı ámaa rɛ ha ko na dı á mɛ yaa wıbɔŋyaala anıı nala hʊ aa bı yaa Gyuuma, ɛɛ sı wuwo leŋ dı á baa Krisita rɛ leŋ á yaa wıbɔŋyaala koo? Ba mʊra rɛ!

18 Mırısı hʊ Moosi fa aa bine dı á kı tıŋa, dı mıyaŋ nɛ vıya ba ta aŋ bıl mııgı mʊ kı tıŋ ba, ʊ gɛɛ daga anıı ŋ yaa wıbɔŋyaal lɛ.

19 Ŋ gyıma anıı mırısı hʊ tıŋıı bı sı wuwo leŋ dı ŋ na mııbol hʊ aa bı kaŋ tenii. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ kana ŋ tıı lıı ba tıyaŋ. Ɛɛ wıya ba bıl bı kaŋ dee buloŋ ŋ nyuu tıyaŋ, dı gɛɛ leŋ dı ŋ wuwo kpa ŋ tıı buloŋ tıya Wıısı ŋ mııbol buloŋ tıyaŋ.

20 Ʊ kıı gɛɛ rɛ anıı ŋ bee Krisita buloŋ nɛ ba kpaası mal daagarıı hʊ nyuu tıyaŋ. Ɛɛwıya ŋ bıl bı tıŋa ŋ tıı, Krisita rɛ tıŋa ŋ. Ɛɛwıya, mııbofalıı hʊ ŋ aa kana gyınaŋ, Wıısı Biye hʊ ŋ aa laa di aa we ŋ tıyaŋ nɛ tıŋ ŋ kana ʊ. Ʊ rɛ kyo ŋ a sʊba ŋ wıya.

21 Ŋ bı kpaa Wıısı bɔnyɛ hʊ anıı ʊ yaa waasʊ, beewıya dı mırısı hʊ tıŋıı rɛ sı wuwo leŋ dı nal kaŋ tıpʊlʊŋ Wıısı sıya tıyaŋ, ɛɛ kɛ Krisita sʊʊ hʊ fa yaa waasʊ rɛ.

3

Mırısı koo laadii

1 Ma Krisitabiisi hʊ aa we Galetiya paalʊʊ tıyaŋ, ʊ kıı gɛɛ ma bı kaŋ hakıllı! Kıbee rɛ aa mʊrı ma dı ma kı tıŋ mırısı hʊ Moosi aa bine? Ma tıı sii tıyaŋ, ŋ daga ma gɛɛ hʊ ba kpaası Yesu Krisita daagarıı tıyaŋ nɛ ʊ sʊba, abee ʊ sʊʊ hʊ memii.

2 Ma leŋ dı ŋ pıyɛsı ma wıdıgı no: Ma aa tıŋ mırısı hʊ rɛ tıŋ Wıısı kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we ma tıyaŋ koo ma aa nıı ʊ wıweliye hʊ a laa ba di rɛ tıŋ?

3 Bee rɛ tıŋ ma yaa bambugo kıŋkaŋ nyɛ? Wıısı Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ nɛ ma piili mııbofalıı no Krisita tıyaŋ.

Lagılagı no bee rɛ yaŋ tıŋ ma kı kyɛ dı ma na ʊ litenii ma tıı dee tıyaŋ?

4 Wıgyamaa hʊ buloŋ ma aa na a lıı Wıısı lee, ba buloŋ yaa waasʊ ma lee rɛ koo? Aayı, ŋ bı liise nıı ba yaa waasʊ.

5 Wıısı kpaa ʊ Wiyesi Welii hʊ we ma tıyaŋ nɛ, a kı yaa wımagıla ma tıyaŋ. Ma liise nıı ma aa tıŋ mırısı hʊ rɛ tıŋ ʊ kı yaa wıya no ma tıyaŋ koo, ma aa nıı ʊ wıweliye hʊ a laa ba di rɛ tıŋ?

6 Ma liisi Abıraham wıya na. Wıısı teŋ tıyaŋ ba basa rɛ anıı Abıraham gyı laa Wıısı di rɛ Wıısı leŋ ʊ yaa tıpʊlʊŋ tıına ʊ sıya tıyaŋ.

7 Ɛɛwıya, ma gyıma weliŋ anıı nala hʊ aa laa Wıısı di, ba aa rɛ yaa Abıraham doho nala tıı.

8 Ba bası wıı no rɛ faafaa buloŋ Wıısı teŋ tıyaŋ a baa, nala hʊ aa bı yaa Gyuuma sı ko yaa tıpʊlʊŋ tımma akuu ba aa laa Wıısı di wıya. Faafaa tıyaŋ buloŋ mɛ rɛ Wıısı bası wıweliye no tıya Abıraham a baa, “Ɪ tıyaŋ nɛ ŋ sı tıŋa a pɛ dʊnıya nala buloŋ.”

9 Abıraham gyı nıı wıı no rɛ a laa di. Ɛɛ rɛ Wıısı pɛ ʊ tıyaŋ. Ɛɛ tıı rɛ Wıısı aa pɛ nala hʊ buloŋ mɛ aa laa wıı no dı anıı ʊ aa pɛɛ Abıraham tıyaŋ gɛɛ.

10 Nala hʊ aa kyɛ dı ba tıŋ mırısı hʊ tıyaŋ a kaŋ tıpʊlʊŋ, Wıısı sı dɔgısı ba, beewıya Wıısı teŋ tıyaŋ ba basa rɛ abaa, “Nal hʊ buloŋ aa bı sı tıŋ mırısı no kıdıgı buloŋ a mʊ su, Wıısı sı dɔgısı ʊ tıına.”

11 Amɛ lagılagı no nal buloŋ gyıma rɛ anıı mırısı hʊ tıŋıı bı sı wuwo leŋ dı nal buloŋ kaŋ tıpʊlʊŋ Wıısı sıya tıyaŋ, beewıya Wıısı teŋ tıyaŋ ba basa rɛ a baa, “Nal hʊ aa laa Wıısı di, ʊ tıına dʊŋ nɛ yaa tıpʊlʊŋ tıına a kaŋ mııbol Wıısı sıya tıyaŋ.”

12 Amɛ dı nal lɛ aa tıŋ mırısı hʊ Moosi fa aa bine ba bʊwaŋ, ʊ bı yaa kparaama dı ʊ tıına laa Wıısı di ka dı ʊ na kaŋ mııbol, beewıya ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ abaa, “Dı nal lɛ aa tıŋ mırısı hʊ Moosi fa bine buloŋ kyurrr, ʊ tıına sı kaŋ mııbol.”

13 Wıısı fa sı dɔgısı ma akuu á aa bı wuwo kı tıŋ mırısı hʊ kıdıgı kıdıgı buloŋ ba bʊʊsıŋ wıya. Amɛ Yesu Krisita ko laa ma ta rɛ, beewıya saŋa hʊ ba aa kpaası ʊ mal daagarıı hʊ nyuu, ʊ laa á nyuu rɛ a na dɔgısıı hʊ á fa aa sı na. Beewıya ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa, “Nal hʊ buloŋ ba aa kpaası mal daaŋ tıyaŋ, Wıısı rɛ aa dɔgısıı ʊ tıına gɛɛ.”

14 Yesu Krisita yaa nyɛ rɛ dı nala hʊ aa bı Gyuuma mɛ tıŋa ʊ tıyaŋ a na wıweliye hʊ Wıısı gyı aa wee nyʊwa dı ʊ sı yaa tıya Abıraham, ka dı Wıısı tıŋ á laadii tıyaŋ, a kpa Wiyesi Welii hʊ wıya ʊ aa wee nyʊwa a tıya ma.

Moosi mırısı hʊ bı kaŋ nyʊwa hʊ Wıısı aa wee tıya Abıraham bırımı

15 Ŋ naabalıya, ŋ aa kyɛ dı ŋ kpa wıı hʊ á buloŋ aa gyıma rɛ a magısı dı ma gyıŋ wıı hʊ ŋ aa kyɛ dı ŋ bası memii. Dı nala balıya rɛ wee nyʊwa tıya dɔmɔŋ anıı ba sı yaa wıı, a ŋmıyɛsı tıya dɔmɔŋ dı nal yaa daŋsıya, nal buloŋ bı sı wuwo kpʊ haŋ wıı hʊ ta, koo a kana ʊ bırımı.

16 Nyɛ tıı rɛ nyʊwa hʊ Wıısı aa wee tıya Abıraham mɛ kıı. Wıısı gyı wee nyʊwa tıya Abıraham bee ʊ doho nal lɛ. Nyʊwa hʊ tıyaŋ Wıısı bı baa Abıraham doho nala, ʊ baa ʊ doho nal, beewıya Abıraham doho nıdıgı dʊŋ nɛ ʊ kı daga. Nal no rɛ yaa Krisita.

17 Wıı hʊ ŋ aa bası memii rɛ nyɛ: Wıısı gyı aa wee nyʊwa hʊ a tıya Abıraham, ʊ bısı kɔɔsıbanaa abee mɔlıya abee fi hal tıyaŋ nɛ ʊ gyı kpa mırısı hʊ tıya Moosi. Ɛɛ wıya mırısı hʊ Wıısı aa tıŋ hal kpa tıya Moosi bı sı wuwo kpʊ nyʊwa hʊ Wıısı aa laasıya we ta.

18 Wıı hʊ Wıısı aa wee nyʊwa anıı ʊ sı yaa tıya Abıraham, ʊ bı lıı mırısı hʊ tıŋıı tıyaŋ. Dı wıı hʊ fa lıı mırısı hʊ tıŋıı tıyaŋ, ɛɛ kɛ ʊ bıl bı lıı ʊ nyʊwa hʊ ʊ aa wee tıya Abıraham tıyaŋ. Amɛ wıya hʊ ʊ aa yaa tıya Abıraham, ʊ yaa ba rɛ ʊ bɔnyɛ tıyaŋ akuu ʊ aa wee nyʊwa tıya ʊ wıya.

19 Ba nyɛ tıyaŋ, mırısı hʊ Wıısı aa kpaa tıya Moosi tɔnɔ rɛ yaŋ yaa bee? Wıısı gyı kpaa mırısı no pɛ nyʊwa ʊ aa wee hʊ tıyaŋ nɛ dı ʊ leŋ nala gyıŋ wıya hʊ aa yaa wıbɔmɔ. Mırısı hʊ gyı maga ba we doŋ nɛ a mʊ pele saŋa hʊ Abıraham doho nal hʊ aa sı ko. Abıraham doho nal no rɛ yaa Yesu Krisita, laataal hʊ wıya Wıısı aa wee nyʊwa hʊ. Malıkası rɛ gyı kaŋ mırısı hʊ ko tuu tıya Moosi, nal hʊ gyı aa yaa sıtınıına Wıısı bee nala hʊ paga, ʊ mɛ laa tıya nala hʊ.

20 Dı nala balıya rɛ aa kyɛ dı ba we nyʊwa a yaa wıı, see dı sıtınıına we ba paga. Amɛ saŋa hʊ Wıısı gyı aa wee nyʊwa hʊ tıya Abıraham sıtınıına gyı tuwo ba paga tıyaŋ, beewıya Wıısı dʊŋ nɛ gyı wee nyʊwa hʊ a tıya Abıraham tıı bee ʊ nyuu.

21 Nyɛ yaŋ daga nıı mırısı hʊ bee nyʊwa hʊ Wıısı aa wee tıya Abıraham aa kparıgı dɔmɔŋ nɛ koo? Aayı, ba mʊra rɛ! Dı Wıısı fa tıya ma mırısı hʊ nala aa sı tıŋa a wuwo kaŋ mııbol lɛ, ɛɛ daga nıı haŋ mırısı hʊ fa aa wuwo ba leŋ dı nala hʊ aa tıŋ ba yaa tıpʊlʊŋ tımma mɛ rɛ Wıısı sıya tıyaŋ.

22 Amɛ ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ abaa dı dʊnıya nala buloŋ yaa wıbɔmɔ yosi rɛ. Ɛɛwıya, á laadii dʊŋ tıyaŋ nɛ Wıısı sı tıŋa a kpa bɔnyɛ kıŋ hʊ wıya ʊ aa wee nyʊwa hʊ a tıya nala hʊ aa laa Yesu Krisita wıya di.

23 Ka dı á na ko gyıma anıı dı ámaa rɛ laa Yesu Krisita
di ɛɛ rɛ á sı kaŋ mıubol, á fa yaa mırısı hʊ yosi rɛ ba vʊwa
biŋ a mʊ pele saŋa hʊ Wıısı fa aa leŋ á gyıŋ ŋmanıı hʊ á
aa sı tıŋa a laa Yesu Krisita wıya di.
24 Ɛɛwıya, mırısı hʊ rɛ fa aa pɔ ma, a ko pele saŋa hʊ
Krisita aa ko, á laa ʊ di a yaa tıpʊlʊŋ tımma Wıısı sıya
tıyaŋ.
25 Nyɛ kɛ á aa sı wuwo laa Krisita wıya di nyɛ, mırısı hʊ
bıl bı kaŋ dee á nyuu tıyaŋ.
26 Ɛɛwıya, nyɛ kɛ ma buloŋ yaa Wıısı biisi tıı rɛ akuu ma
aa laa Yesu Krisita di wıya.
27 Beewıya ma nala hʊ buloŋ ba aa foo ma wııkyʊwalnıı
Krisita feŋ tıyaŋ, ma bee Krisita yaa kıdıgı rɛ. Ɛɛ daga nıı
ma laa Krisita gyogo tıı rɛ.
28 Akuu á bee Krisita aa yaa kıdıgı wıya, á buloŋ mɛ yaa
kıdıgı rɛ. Dı ma yaa Gyuuma koo dı ma bı yaa Gyuuma, dı
ma yaa yosi koo ma bı yaa yosi, dı ma yaa haana koo baala,
ma buloŋ yaa kıdıgı rɛ Yesu Krisita nyubaanıŋ.
29 Dı ma bee Krisita rɛ yaa kıdıgı, ɛɛ daga nıı ma yaa
Abıraham doho nala rɛ. Ɛɛ wıya ma buloŋ nɛ sı na wıı hʊ
Wıısı aa wee nyʊwa anıı ʊ sı yaa a tıya Abıraham.

4

1 Wıı hʊ ŋ aa bası rɛ nyɛ: Dı biye rɛ dii ʊ kuwo kyaŋ saŋa
hʊ ʊ ha aa yaa biibiye, ʊ ha aa kıı gɛɛ anıı yoŋ abee ʊ aa
paalı tıŋ kına hʊ buloŋ mɛ.
2 Beewıya ʊ ha aa yaa biibiye wıya, nala rɛ sı deŋ ʊ bee
kına hʊ buloŋ, dı ʊ ko waa mʊ pele saŋa hʊ ʊ kuwo aa daga
anıı ba kpa kyaŋ hʊ we ʊ nosi tıyaŋ.
3 Ɛɛ tıı rɛ á mɛ fa kıı. Saŋa hʊ á ha fa aa bı laa Yesu
Krisita wıya di, dʊnıya wıkanıya fa kaŋ ma bırımı yosi rɛ.
4 Amɛ saŋa hʊ Wıısı aa bine aa ko pele, Wıısı tıŋ ʊ tıı Biye
rɛ ʊ ko dʊnıya, haaŋ lʊla ʊ anıı ba aa lʊl nihuwobiŋ buloŋ
gɛɛ. Saŋa hʊ ba aa lʊla ʊ dı nala aa tıŋ Gyuuma mırısı hʊ
rɛ.
5 Wıısı yaa gɛɛ rɛ dı ʊ laa á nala hʊ buloŋ fa aa tıŋ
Gyuuma mırısı hʊ ta, dı á buloŋ wuwo ko yaa Wıısı biisi
tıı.
6 Á aa yaa Wıısı biisi wıya rɛ tıŋ ʊ kpa Wiyesi Welii hʊ
aa we Biye hʊ tıyaŋ a we á tısı tıyaŋ. Wiyesi Welii no aa
we á tısı tıyaŋ nɛ leŋ á aa wuwo yırı Wıısı baa “á Kuwo.”
7 Ɛɛwıya, ma kıdıgı buloŋ bıl bı yaa yoŋ. Ma yaa Wıısı
biisi tıı rɛ. Ma yaŋ aa yaa ʊ biisi tıı wıya, ma sı na kına hʊ
buloŋ ʊ aa sı kpa tıya ʊ biisi.

Pɔɔl kyıl Galetiya tımma wıya

8 Faafaa hʋ ma fa aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ, ma fa aa tɪŋ vʋga hal
lɛ ba kaŋ ma bɪrɪmɪ yosi. Vʋga mɛ yaŋ bɪ yaa Wɪɪsɪ.
9 Amɛ lagɪlagɪ no ma aa gyɪŋ Wɪɪsɪ nyɛ, koo leŋ dɪ ŋ baa
Wɪɪsɪ aa gyɪŋ ma nyɛ, bee rɛ tɪŋ ma kɪ kyɛ dɪ ma bɪla hal,
a bɪl mʋ kɪ tɪŋ dʋnɪya wɪkanɪya, haŋ sikii wɪya hʋ aa bɪ
dɔbɔ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ. Ma aa kyɛ dɪ ba bɪl kaŋ ma bɪrɪmɪ
ba yosi rɛ koo?
10 Bee rɛ tɪŋ ma bɪl kɪ di kyɛweliye bee peŋweliye bee
bɪŋweliye bee saŋɪweliye hʋ Gyuuma mɪrɪsɪ hʋ aa daga?
11 Ma leŋ ŋ tɪya kyogi rɛ kɪŋkaŋ, beewɪya ʋ kɪɪ gɛɛ nɪɪ lɔl
hʋ buloŋ ŋ aa lɔlɔ ma tɪyaŋ yaa waasʋ rɛ.

12 Ɲ naabalɪya, abee ŋ aa yaa gyuu buloŋ ka ŋ kpaa ŋ tɪɪ
nɪɪ ŋ yaa ma kɪdɪgɪ rɛ. Ɲ bɪl bee tɪŋ Gyuuma mɪrɪsɪ. Ɛɛwɪya
ŋ aa sʋla ma, ma kɪ kyesi ŋ. Ma gyɪ bɪ yaa wɪɪ buloŋ kyogi
ŋ.
13 Ma tɪɪ gyɪma anɪɪ ŋ wɪɪla rɛ gyɪ tɪŋ ŋ gyɪ wuwo na
ŋmanɪɪ a basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ tɪya ma buŋbuŋ hʋ tɪyaŋ.
14 Abee ŋ wɪɪla hʋ gyɪ aa leŋ tʋwara gyʋʋ ma kɪŋkaŋ
buloŋ mɛ, ka ma gyɪ bɪ vɪya ŋ ta, koo a kana ŋ kʋwasɪ.
Amɛ ma gyɪ kana ŋ weliŋ nɛ anɪɪ ŋ aa yaa malɪka aa lɪɪ
wɪɪsɪbee ko, koo anɪɪ ŋ aa yaa Yesu Krisita tɪɪ.
15 Saŋa hʋ ma tenni gyɪ fɪyɛla rɛ weliŋ. Lee rɛ haŋ
teŋfɪyɛlʋʋ hʋ buloŋ mʋ? Ɲ sɪ wuwo baa dɪ mamaa rɛ gyɪ
fa wuwo, ma gyɪ fa sɪ yaa wɪɪ kɛ buloŋ ŋ aa kyɛɛ tɪya ŋ nɛ,
haalɪ dɪ ʋ rɛ maga dɪ ma kuwoni ma sibinaalɪya mɛ gba
tɪya ŋ.
16 Lagɪlagɪ no, ŋ bɪrɪmɪ ma dɔŋ nɛ akuu ŋ aa basɪ wɪtɪɪ
hʋ tɪya ma koo?
17 Amɛ haŋ nala hʋ aa bee daga ma wɪtɪɪ hʋ kɛ, ba aa
fugo kɪ yaa gɛɛ nɪɪ ba kyɪla ma wɪya rɛ, amɛ wɪɪ hʋ aa we
ba hakɪllɪ tɪyaŋ bɪ yaa. Ba hakɪla buloŋ nɛ yaa dɪ ba leŋ ŋ
beel-ma kyogi dɔmɔŋ, ka dɪ ma kyɪla ba dʋŋ wɪya.
18 Ʊ yaa wɪwelii rɛ dɪ nala kyɪla dɔmɔŋ wɪya saŋa buloŋ
abee hakɪlwelii rɛ. Dɪ mɪyaŋ nɛ we ma lee koo dɪ ŋ tuwo
ma lee, amɛ ʋ maga dɪ á kyɪl dɔmɔŋ wɪya bee hakɪlweliye
rɛ.
19 Ɲ biikyooliye, ŋ bɪla aa kyɛ ma gyɪma rɛ anɪɪ ma wɪya
aa wɪɪ ŋ nɛ weliŋ, anɪɪ haaŋ halʋllɪ-luwol aa kɪ wɪɪ ʋ gɛɛ.
Ɲ teŋ sɪ kɪ wɪɪ ma tɪyaŋ nyɛ a kaŋ mʋ pele saŋa hʋ ma aa
sɪ kɪɪ Krisita ma wɪɪ buloŋ tɪyaŋ.
20 Ɲ kyɛrɪ rɛ fa yaa dɪ ŋ fa we ma lee lagɪlagɪ no, a fa gyɪŋ
gɛɛ ŋ aa sɪ basɪ wɪya tɪya ma, beewɪya ŋ hakɪla buloŋ nɛ
vʋgɪma ma wɪya.

Nyʋʋsɪ hʋ balɪya Wɪɪsɪ aa wee

21 Ma nala hʋ aa kyɛ dɪ ma ha kɪ tɪŋ Gyuuma mɪrɪsɪ hʋ,
ma leŋ dɪ ŋ pɪyɛsɪ ma wɪɪ. Ma kɔnɪ gyɪŋ wɪya hʋ mɪrɪsɪ aa
daga memii rɛ?
22 Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba basa anɪɪ Abɪraham fa lʋl boyoŋbiisi
balɪya rɛ. Kɪdɪgɪ fa yaa ʋ haaŋ tɪɪ biye rɛ, kɪdɪgɪ mɛ fa yaa
ʋ yoŋhaaŋ biye.
23 Abɪraham yoŋhaaŋ hʋ aa lʋl ʋ biye hʋ, ʋ lʋla ʋ anɪɪ
ba aa lʋl nihuwobiŋ buloŋ gɛɛ rɛ. Amɛ biye hʋ Abɪraham
haaŋ tɪɪ hʋ aa lʋla hʋ kɛ, Wɪɪsɪ rɛ wee nyʋwa ba lʋla ʋ.
24 Á sɪ wuwo kpa wɪɪ no nɪɪ ʋ yaa namaga rɛ. Haana no
balɪya rɛ yaa nyʋʋsɪ balɪya hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa wee. Haga rɛ
yaa nyʋwa hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa wee dogimo hʋ ba aa yɪrɪ Saana
tɪyaŋ gɛɛ. Ʋ biisi rɛ yaa nala hʋ Moosi mɪrɪsɪ gyɪ aa kaŋ
bɪrɪmɪ yosi.
25 Haga rɛ yaa Saana dogimo hʋ aa wee Areebɪya paalʋʋ
tɪyaŋ. Ʋ kɪɪ gyɪnaŋ tɔɔ hʋ ba aa yɪrɪ Gyerusalɛm nɛ, ʋ bee
tɪyaŋ nala buloŋ yaa mɪrɪsɪ hʋ yosi.
26 Amɛ Gyerusalɛm hʋ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ kɛ tɪŋ ʋ tɪɪ
rɛ. Ʋ rɛ yaa á nɪɪna.
27 Beewɪya Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba saba rɛ a baa,
“Hapɪrɪ, leŋ dɪ ɪ teŋ fɪyɛlɪ.
Ɪ nal hʋ lʋla ha aa bɪ wɪɪ na, kyiyesi abee teŋfɪyɛlʋʋ,
beewɪya havɪyatalɪɪ bala sɪ mɪɪgɪ ko
dɪ ʋ kaŋ balɪya te haaŋ hʋ bala aa bɪ maakyiye vɪya ʋ
ta.”
28 Ŋ naabalɪya, ɛɛ hʋ Wɪɪsɪ aa wee nyʋwa ba lʋl Azɪkɪ, ɛɛ
tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ we nyʋwa a leŋ á mɛ ko yaa ʋ biisi.
29 Abɪraham biisi hʋ balɪya tɪyaŋ, kɪŋ hʋ ba aa lʋla anɪɪ
nihuwobiŋ kɪdɪgɪ buloŋ hʋ, ʋ gyɪ dɔgɪsɪ biye hʋ ba aa lʋla
Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ dee tɪyaŋ nɛ. Ɛɛ tɪɪ rɛ ba kɪ dɔgɪsɪ
ma mɛ gyɪnaŋ.
30 Ɛɛ rɛ ba basɪ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ? Ba baa, “Kile yoŋ hʋ bee
ʋ biye ta dɪ ba lɪɪ ɪ dɪya tɪyaŋ, beewɪya yoŋ biye bee haaŋ
tɪɪ biye bɪ sɪ wuwo pɛ kyaŋ.”
31 Ɛɛwɪya, ŋ naabalɪya, á bɪ yaa yoŋ hʋ biisi. Á yaa haaŋ tɪɪ
hʋ biisi rɛ.

5

Krisita laa ma ta rɛ dɪ á tɪŋ á tɪɪ

1 Krisita laa ma ta rɛ dɪ á tɪŋ á tɪɪ. Ɛɛ wɪya ma sɪŋ wɪya
hʋ ma aa laa di tɪyaŋ kpaŋkpaŋ dɪ nal buloŋ ta bɪl kaŋ ma
bɪrɪmɪ yosi.
2 Ma gyegili nɪɪ daha. Mɪyaŋ Pɔɔl lɛ basɪ wɪɪ no kɪ tɪya
ma. Dɪ mamaa rɛ ko leŋ dɪ ba keri ma pene anɪɪ Gyuuma

aa daga gɛɛ, ɛɛ kɛ wɪɪ hʊ Krisita aa yaa tɪya ma yaa waasʊ rɛ ma lee.
3 Ma leŋ dɪ ŋ bɪl basɪ tɪya ma, dɪ nal buloŋ nɛ laa nyʊwa
dɪ ba keri ʊ peŋ, ʊ yaa fɪlɪɪ rɛ dɪ tɪɪna kɪ tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ Moosi
fa aa bine buloŋ nɛnɛ.
4 Ma nala hʊ aa tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ Moosi aa bine, a kɪ lʊga
dɪ ma tɪŋ gɛɛ tɪyaŋ a kaŋ tɪpʊlʊŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, ma tɔrɪ
ma tɪɪ lɪɪ Krisita hal lɛ, a tɔrɪ ma tɪɪ mɛ lɪɪ Wɪɪsɪ bɔnyɛ hʊ
tɪyaŋ.
5 Amɛ á kɛ, á bayɪyɛla rɛ yaa dɪ Wɪɪsɪ tɪŋ ʊ Wiyesi Welii
hʊ dee tɪyaŋ a leŋ dɪ á kaŋ tɪpʊlʊŋ ʊ sɪya tɪyaŋ akuu á aa
laa Krisita di wɪya.
6 Dɪ á bee Krisita rɛ yaa kɪdɪgɪ, dɪ á keri á pene koo dɪ á
bɪ kere á pene, ʊ bɪ dɔbɔ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ. Wɪɪ hʊ aa yaa
sɪfɪyaŋ wɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ yaa dɪ á kpa gɛɛ á aa kyo dɔmɔŋ a
daga anɪɪ á laa ʊ di rɛ.
7 Ma fa aa yaa weliŋ nɛ. Kɪbee rɛ yaŋ mʊrɪ ma dɪ ma kpa
wɪtɪɪ hʊ tɪŋɪɪ ta? Ŋmaŋbee rɛ ʊ tɪŋa a mʊrɪ ma nyɛ?
8 Ŋ bɪ liise anɪɪ Wɪɪsɪ rɛ mʊrɪ ma, beewɪya ʊ rɛ yɪrɪ ma
dɪ ma ko tɪŋ wɪtɪɪ hʊ.
9 Ma gyɪma nɪɪ sɪbʊl mʊhʊ tɪɪ rɛ ba aa kpa we paanʊʊ
muŋ yʊga tɪyaŋ, aŋka ʊ sii pʊwarɪ.
10 Ŋ laa di rɛ anɪɪ á beel-ma buloŋ aa yaa kɪdɪgɪ Krisita
tɪyaŋ wɪya, ma bɪ sɪ tɪŋ ŋmaŋdɪma. Nal hʊ buloŋ aa kaŋ
ma hakɪllɪ kɪ vʊgɪmɪ nyɛ, ʊ kyo dɪ ʊ yaa haŋ nal hʊ buloŋ
mɛ, Wɪɪsɪ sɪ dɔgɪsɪ ʊ.
11 Ŋ naabalɪya, dɪ mɪyaŋ nɛ ha aa basɪ anɪɪ ʊ maga dɪ ma
keri ma pene rɛ ka dɪ Wɪɪsɪ na laa ma ta, bee rɛ tɪŋ ba ha
kɪ dɔgɪsɪ ŋ? Dɪ mɪyaŋ nɛ fa baa dɪ nal buloŋ maga dɪ ʊ keri
ʊ peŋ nɛ, ɛɛ kɛ ŋ fa bɪ sɪ kɪ na tʊwara akuu ŋ aa basɪ Yesu
aa sʊba daagarɪɪ hʊ nyuu tɪyaŋ wɪya.
12 Nala hʊ buloŋ aa dɔŋ ma baa dɪ ma keri ma pene hʊ,
ŋ fa kyo dɪ ba farɪ ba tɪɪ pɛ rɛ.
13 Amɛ ma kɛ, ŋ naabalɪya, Wɪɪsɪ yɪrɪ ma rɛ dɪ ma tɪŋ
ma tɪɪ. Amɛ ma ta kuu ma aa tɪŋ ma tɪɪ wɪya, a kpa gɛɛ
yaa gyo-gye wɪɪ a kɪ yaa ma dʊŋʊ wɪyaabɔmɔ. Amɛ ma kɪ
kyiyeli dɔmɔŋ abee kyori.
14 Ma kɪ yaa nyɛ, beewɪya dɪ ɪ rɛ aa tɪŋ mɪra hʊ abaa, “Kyo
ɪ dɔŋtɪɪna anɪɪ ɪ aa kyo ɪ tɪɪ gɛɛ,” ɪ tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ Moosi fa
aa bine buloŋ su rɛ.
15 Amɛ dɪ ma wɪyaalɪya rɛ kɪɪ ɔhɔ kɪna dɪ ma gʊla kaŋ
dɔmɔŋ kɪ kyaŋ, ma pɔ ma tɪɪ weliŋ, dɪ gɛɛ daa ma sɪ kpʊ
dɔmɔŋ teŋ.

Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ wɪkyɛɛlɪya abee á teŋbii wɪkyɛɛlɪya

16 Wɪɪ hʊ ŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ tɪya ma rɛ nyɛ: Ma kɪ tɪŋ
Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ nyʊwa, ɛɛ rɛ sɪ leŋ dɪ ma ta kɪ yaa
ma tɪɪ teŋbii wɪkyɛɛlɪya,
17 beewɪya á tɪɪ teŋbii wɪkyɛɛlɪya bee Wɪɪsɪ Wiyesi Welii
hʊ wɪkyɛɛlɪya bee tɪŋ dɔmɔŋ. Á tɪɪ teŋbii wɪkyɛɛlɪya bee
Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ wɪkyɛɛlɪya yaa dɔmɔ rɛ. Ɛɛ daga anɪɪ
á bɪ sɪ wuwo kɪ yaa á tɪɪ wɪkyɛɛlɪya.
18 Amɛ dɪ ámaa rɛ aa tɪŋ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ nyʊwa,
Gyuuma fa aa tɪŋ mɪrɪsɪ hʊ bɪl bɪ kaŋ dee á nyuu tɪyaŋ.
19 Nal buloŋ gyɪŋ ɛɛ hʊ nihuwobiŋ tɪɪ teŋbii wɪkyɛɛlɪya
aa kɪya rɛ. Dɪ nala rɛ aa tɪŋ ba teŋbii wɪkyɛɛlɪya tɪyaŋ,
wɪbɔmɔ no iriŋ nɛ ba aa kɪ yaa: Ba aa kɪ sɔnnɪ rɛ, a kɪ yaa
bisiŋ wɪya abee wɪlaama.
20 Ba aa kɪ marɪ vʊga rɛ, a kɪ di hɪrɪ, a haasɪ nala, a kɪ kaa
kaasɪ. Ba aa kaŋ hadɔrɪ rɛ, a kaŋ baaŋtosini, a kaŋ kyotoro,
a bee kaŋ nyʊʊdɪgɪ, a kɪ lɪɪ dɔmɔŋ hala.
21 Ba tɪsɪ aa kɪ hɔllɪ nala rɛ, ba nyʊwa sɪŋ kɪ bugo. Dɪ ba
ko kaŋ laŋŋʊʊ buloŋ, ba aa nyʊwa sɪŋ bugo kɪ yaa wɪlaama
rɛ. Ba aa kɪ yaa wɪya no buloŋ nɛ aha bee wɪbɔmɔ no iriŋ
buloŋ. Ŋ laa sɪya kʊrɪsɪ ma dɪgɪna rɛ wɪya no wɪya, aŋ bɪl
kɪ kʊrɪsɪ ma dɪgɪna anɪɪ nala hʊ aa yaa wɪya no iriŋ bɪ sɪ
gyʊʊ Wɪɪsɪbee koro hʊ tɪyaŋ.
22 Amɛ dɪ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ ko we nala tɪsɪ tɪyaŋ, ʊ aa
leŋ ba kyo dɔmɔŋ nɛ, a kaŋ teŋfɪyɛlʊʊ, a hɔŋ bee laaŋfɪya,
a kaŋ kenyiri, a kaŋ bɔnyɛ, a kɪ yaa wɪweliye, a yaa nala aa
kaŋ wɪtɪɪ,
23 a kaŋ sɪfɪyala, a gyɪŋ ba tɪɪ kanɪɪ. Mɪra buloŋ tuwo a
daga anɪɪ nala ta kɪ yaa wɪya no iriŋ.
24 Ɛɛwɪya, nala hʊ aa laa Yesu Krisita wɪya di, ba kpʊʊ ba
tɪɪ teŋbii wɪkyɛɛlɪya ta rɛ. Ba bɪl bee yaa wɪya hʊ ba tɪɪ aa
kyɛ.
25 Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ aa leŋ á kaŋ mɪɪbol wɪya, ʊ maga
dɪ á kɪ tɪŋa ʊ nyʊwa rɛ.
26 Ma ta leŋ dɪ á kɪ daga á tɪɪ, a ta leŋ dɪ á leŋ dɪ á dɔŋtɪŋsɪ
baaŋ kɪ sii, a ta leŋ dɪ á tɪsɪ kɪ hɔllɪ dɔmɔŋ.

6

Ma laa dɔmɔŋ kyʊgɪsɪ kɪ kyʊŋ

1 Ŋ naabalɪya, dɪ ma kɪdɪgɪ rɛ ko yaa wɪbɔŋ, ma nala
hʊ aa tɪŋ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ nyʊwa, ʊ maga dɪ ma kpa
sɪfɪyala rɛ a daga ʊ gɛɛ hʊ ʊ aa sɪ tɪŋa a mɪɪgɪ lɪɪ wɪbɔŋ
hʊ tɪyaŋ. Amɛ dɪ ma ko kɪ kyagɪlɪ ʊ, ma gyɪŋ tɪya ma tɪɪ
weliŋ, dɪ Sɪtaanɪ ta wuwo mʊrɪ ma mɛ, dɪ ma yaa wɪbɔŋ.
2 Ma laa dɔmɔŋ kyʊgɪsɪ kɪ kyʊŋ. Dɪ mamaa rɛ aa yaa gɛɛ,
Krisita mɪra rɛ ma kɪ tɪŋa gɛɛ.

3 Dı nal lɛ aa kpa ʋ tıı anıı ʋ yaa nal kıdıgı rɛ, aŋ kɔnı bı
yaa nal buloŋ, ʋ tıı rɛ ʋ kı mʋrı.
4 Ma leŋ dı nal buloŋ sʋnnı ʋ tıı wıyaalıya na dı ba kpaa
ŋmanıı rɛ koo ba bı kpaa ŋmanıı. Dı ʋ wıyaalıya ko kpa
ŋmanıı, ʋ sı wuwo kpa ʋ tıı wıyaalıya a bigisi ʋ tıı, ka dı
ʋ ta kpaa ʋ tıı mʋ magısı nal buloŋ,
5 beewıya nal buloŋ maga dı ʋ kyʋŋ ʋ tıı kyʋga rɛ.

6 Nal hʋ ba aa dagı Wıısı wıya, ʋ leŋ dı wıweliye hʋ buloŋ
ʋ aa na kı daagı nal hʋ aa daga ʋ mɛ.

7 Ma ta kı mʋrı ma tıı. Nal kıdıgı buloŋ bı sı wuwo gʋrı
Wıısı. Kıŋ hʋ ı aa doho, ʋ tıı rɛ ı sı kʋma.
8 Dı nal buloŋ nɛ aa tıŋ ʋ teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ, ʋ
wıyaalıya tuno ʋ aa sı na rɛ yaa sʋʋ. Amɛ dı nal lɛ aa
tıŋ Wıısı Wiyesi Welii hʋ nyʋwa, Wıısı sı tıŋ Wiyesi Welii
tıyaŋ a kpa mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii a tuŋ ʋ tıına.
9 Ɛɛwıya, ma ta leŋ dı á lɔgʋ lıı wıweliye yayı. Dı ámaa
bı leŋ á lɔgʋ lıı wıweliye yayı, dı saŋa hʋ aa maga rɛ ko
pele, Wıısı sı tuŋ ma.
10 Ɛɛwıya, dı ámaa rɛ ko na ŋmanıı buloŋ, ma leŋ dı á
yaa wıweliye kı tıya nal buloŋ, amarıkpatıya á bee nala hʋ
buloŋ aa laa Wıısı wıya di a yaa nımmabalıya.

Ma gyıŋ kaŋ ma tıı

11 Ma bı naa ŋ kısabıya aa yʋga yʋga gɛɛ. Ŋ tıı rɛ aa sabı
wıkateŋse no.
12 Nala hʋ aa kyɛ dı nala na ba wıyaalıya a kı bigisi ba,
ba aa rɛ aa fıl ma dı ma keri ma pene gɛɛ. Ba gyıma anıı
dı ba aa rɛ aa bası Krisita aa sʋba daagarıı hʋ tıyaŋ wıya,
nala sı dɔgısı ba. Dɔgısıı no rɛ ba kı fá, ɛɛ rɛ tıŋ ba kı fıl
ma dı ma keri ma pene gɛɛ.
13 Nala hʋ tıı mɛ gba aa keri ba pene hʋ, ba bee tıŋ mırısı
hʋ Moosi fa aa bine. Ba aa kyɛ dı ma keri ma pene rɛ dı
ba kpa gɛɛ kı daga ba tıı anıı ba leŋ ma keri ma pene rɛ, a
bırımı ba hatınna.
14 Amɛ ŋ kɛ, Wıısı ta laa nyʋwa dı ŋ daga ŋ tıı wıı kıdıgı
buloŋ wıya dı á Tıına Yesu Krisita aa sʋba daagarıı hʋ nyuu
dʋŋ wıya daa. Krisita aa sʋba daagarıı hʋ tıyaŋ wıya, ɛɛ
leŋ dʋnıya wıkanıya buloŋ yaa wısʋʋnı rɛ ŋ lee, ka ʋ kıı
gɛɛ anıı ŋ mɛ aa yaa kısʋʋ dʋnıya wıkanıya lee.
15 Dı á keri á pene koo dı á bı kere, gɛɛ bı dɔbɔ wıı buloŋ
tıyaŋ. Wıı hʋ aa yaa sıfıyaŋ wıı rɛ yaa dı Wıısı kaŋ ma
bırımı nıfalıya.

16 Nala hʋ buloŋ aa tıŋ wıı no, Wıısı sı fá ba sikii a leŋ
dı ʋ fıyɛlʋʋ we ba bee Wıısı nala buloŋ lee.

17 A lıı gyınaŋ a kaŋ kı mʊ, nal buloŋ ta bıl dɔmı-ŋ.
Fʊfʊʊnı hʊ ŋ aa kana ŋ teŋ tıyaŋ daga anıı ŋ yaa Yesu
tʊŋtʊnnı rɛ.
18 Ŋ naabalıya, á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ sı we ma buloŋ
lee. Amı.

TEŊ HƱ PƆƆL AA SABA TIYA
ƐFISO TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl lɛ sabı teŋ no a kı tıya ma Wıısı nala hʋ aa
we Ɛfiso tıyaŋ a kaŋ Yesu Krisita wıya hʋ ma aa laa di abee
wıtıı. Wıısı kyɛrı tıyaŋ nɛ ʋ lıı ŋ, dı ŋ yaa Yesu Krisita
kpambıya.
2 Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ abee ba
fıyɛlʋʋ sı we ma lee.

Wıısı tıŋ Krisita tıyaŋ nɛ a pɛ á tıyaŋ

3 Ma leŋ dı á dannı Wıısı, ʋ rɛ yaa á Tıına Yesu Krisita
Kuwo abee ʋ Wıısı. Á bee Krisita aa yaa kıdıgı wıya, ʋ
kyiyeli ma rɛ abee wıweliye hʋ buloŋ aa lıı ʋ lee.
4 Ka dı Wıısı na marı dʋnıya, ʋ tıŋ Krisita tıyaŋ nɛ a lıı
ma dı á yaa tıpʋlʋŋ tımma ʋ sıya tıyaŋ, á ta kaŋ bisiŋ koo
wıkyogii buloŋ.
5 Wıısı laa sıya vʋʋlı biŋ nɛ anıı ʋ sı tıŋ Yesu Krisita tıyaŋ
a leŋ dı á yaa ʋ biisi. Ʋ tıı kyɛrı abee ʋ kyori tıyaŋ nɛ ʋ yaa
wıya no buloŋ.
6 Ɛɛwıya, akuu ʋ aa tıŋ ʋ Biikyoolii hʋ tıyaŋ a fá á sikii
aŋ daga ma ʋ bɔnyɛ yʋga wıya, ma leŋ dı á dannı ʋ.
7-8 Wıısı bɔnyɛ hʋ ʋ aa kaŋ daga ma bı kaŋ magısıı,
beewıya Krisita sʋʋ hʋ nyubaanıŋ, ʋ kpaa ʋ kyal a tuŋ á
wıbɔmɔ buloŋ kyıŋ nɛ, Wıısı kpa á wıbɔmɔ buloŋ kyɛ ma.
Wıısı tıı wıgyʋŋ abee ʋ gyımaa tıyaŋ nɛ ʋ yaa wıı no.
9 Wıısı tıı kyɛrı tıyaŋ nɛ ʋ leŋ á gyıŋ ʋ wıya hʋ fa aa yaa
wıfaŋıya. Ʋ vʋʋla anıı Krisita tıyaŋ nɛ ʋ sı tıŋa a yaa wıya
no buloŋ ʋ aa baa dı ʋ sı yaa.
10 Wıı hʋ Wıısı a vʋʋla dı ʋ yaa rɛ nyɛ: Dı saŋa hʋ ʋ aa
bine rɛ ko pele, ʋ sı kaŋ kına hʋ buloŋ aa we wıısınyuu
abee kına hʋ buloŋ aa we taŋha nyuu a ko laŋŋı dɔmɔŋ, ka
dı Yesu Krisita yaŋ yaa ba buloŋ kunyına.
11 Wıısı kyɛrı tıyaŋ nɛ ʋ aa leŋ wıı buloŋ yaa. Krisita
tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a lıı ma á yaa ʋ nala anıı gɛɛ ʋ aa bine
piili hʋ tıyaŋ buloŋ.
12 Ʋ yaa gɛɛ rɛ dı á nala hʋ aa laa sıya kpa á bayıyɛla we
Krisita tıyaŋ, leŋ dı ʋ feŋ yırı, a na bigisii.
13 Ma mɛ gyı ko yaa Wıısı nala rɛ saŋa hʋ ma aa nıı wıtıı
hʋ. Wıtıı no rɛ yaa Wıısı wıweliye hʋ aa leŋ Wıısı laa ma
ta. Saŋa hʋ ma gyı aa nıı wıtıı no a laa Krisita wıya di,
Wıısı kpaa ʋ Wiyesi Welii hʋ we ma tısı tıyaŋ nɛ a daga

anıı ma yaa ʊ nala rɛ. Wıısı laa sıya wee nyʊwa rɛ anıı ʊ sı kpa Wiyesi Welii no tıya nala hʊ buloŋ aa laa ʊ wıya di.
14 Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa we á tısı tıyaŋ wıya, ɛɛ leŋ
á gyıma anıı á kɔnı sı maakyiye na kıŋ hʊ Wıısı aa wee
nyʊwa baa ʊ sı kpa tıya ʊ nala rɛ. Wiyesi Welii hʊ mɛ marı
leŋ á gyıma anıı Wıısı kɔnı sı laa ʊ nala ta teŋ. Ɛɛwıya, ma
leŋ dı á dannı Wıısı a leŋ dı ʊ feŋ yırı, a na bigisii.

Pɔɔl kyʊwalı Wıısı tıya Ɛfiso tımma

15 Ɛɛwıya, a lıı saŋa hʊ ŋ aa nıı gɛɛ hʊ ma aa laa á Tıına
Yesu wıya di abee gɛɛ hʊ ma aa kyo Wıısı nala buloŋ,
16 dı mıyaŋ nɛ ko kı kyʊwalı Wıısı kɛ buloŋ, ŋ aa bee
yeŋŋi ma wıya. Ŋ aa kı liisi ma wıya rɛ, a kı kyʊwalı Wıısı
aŋgyʊwasʊ saŋa buloŋ.
17 Ŋ aa kı sʊla Wıısı, á Tıına Yesu Krisita Kuwo hʊ, nal
hʊ aa yaa gaŋdaal, dı ʊ kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we ma tıyaŋ
a leŋ dı ʊ tıya ma wıgyʊŋ dı ma gyıŋ Wıısı weliŋ.
18 Ŋ wıısʊlıı rɛ bıl yaa dı ma hakıllı suri dı ma gyıŋ wıtıı
hʊ aa lıı Wıısı lee a wuwo gyıŋ kına hʊ wıya Wıısı aa yırı
ma ma kaŋ bayıyɛla. Kına no ma bee Wıısı nala aa sı na
weliye rɛ kıŋkaŋ a bı kaŋ magısıı.
19 Ŋ bıl aa sʊla ʊ rɛ dı ʊ leŋ dı ma gyıŋ ʊ debal hʊ aa bı
kaŋ magısıı aa maga gɛɛ á nala hʊ aa laa ʊ wıya di lee.
20 Dee no tıı rɛ ʊ kaŋ kyisi Krisita sʊʊ tıyaŋ, a leŋ ʊ hɔŋ
ʊ noduu logiŋ lıhɔnıı wıısıbee tıyaŋ ʊ beel-ʊ dı koro.
21 Krisita rɛ tee kına hʊ buloŋ á aa bee na ka ba kaŋ dee
a kı deŋ leye. Feŋ hʊ ʊ aa kana ʊ rɛ tee feŋ kıdıgı buloŋ aa
we dʊnıya no tıyaŋ koo dʊnıya hʊ aa sı maakyiye ko tıyaŋ.
22 Wıısı kpaa kıŋ buloŋ dee we Krisita nosi tıyaŋ nɛ, aŋ
lıı ʊ, dı ʊ yaa kunyına wıı buloŋ tıyaŋ, nala hʊ aa laa Yesu
wıya di wıya.
23 Krisitabiisi rɛ yaa Krisita teŋbii, Krisita mɛ yaa ba buloŋ
nyuu. Ʊ nyɛ daga anıı Krisitabiisi rɛ leŋ Krisita yaa nıpiliŋ,
ka ʊ mɛ leŋ kıŋ buloŋ yaa kipiliŋ wıı buloŋ abee ŋmanıı
buloŋ tıyaŋ.

2

Krisita rɛ tıya ma mııbol

1 Ma kɛ, ma fa kıı gɛɛ rɛ anıı ma aa sʊba Wıısı sıya tıyaŋ
akuu ma fa aa vıya Wıısı nyʊwa aŋ fa kı yaa wıbɔmɔ wıya.
2 Ma fa kıı gɛɛ dʊnıya no nala aa kıya rɛ ma hakıllı tıyaŋ,
a kı tıŋ Sıtaanı nyʊwa. Kıbɔmɔ hʊ buloŋ á aa bee na ka ba
kaŋ dee anıı gyıŋbɔmɔ bee kaŋtɔmɔ bee vʊga bee tɔdʊnnı,
Sıtaanı rɛ yaa ba buloŋ kuwori. Ʊ rɛ we nala hʊ buloŋ aa
vıya Wıısı nyʊwa hakıllı tıyaŋ a kaŋ ba kı tʊma.

3 Wɪtɪɪ kɛ, á buloŋ mɛ gyɪ fa kɪɪ ba rɛ a tɪŋ á tɪɪ kyɛrɪ
tɪyaŋ a fa kɪ yaa wɪbɔŋlɔrɪnɪ, a kɪ bɪɪnɪ wɪbɔmɔ mɛ. Á fa
aa yaa wɪya no iriŋ wɪya, Wɪɪsɪ fa sɪ na baaŋ á nyuu tɪyaŋ
a dɔgɪsɪ ma, anɪɪ nɪkaalɪya hʊ buloŋ.
4 Amɛ akuu Wɪɪsɪ aa fá sikii, a kyo ma kɪŋkaŋ wɪya, abee
á wɪbɔmɔ yayɪ fa aa leŋ á kɪɪ gɛɛ anɪɪ nɪsʊʊnɪ ʊ sɪya tɪyaŋ
mɛ,
5 ka ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ʊ aa kyisi ma sʊʊ tɪyaŋ a leŋ á kaŋ
mɪɪbol anɪɪ ʊ aa kyisi Krisita sʊʊ tɪyaŋ ʊ kaŋ mɪɪbol gɛɛ.
Nyɛ daga anɪɪ Wɪɪsɪ bɔnyɛ tɪyaŋ nɛ ʊ laa ma ta.
6 Akuu á bee Krisita aa yaa kɪdɪgɪ wɪya Wɪɪsɪ kyisi ma á
wɪbɔmɔ sʊʊ tɪyaŋ nɛ anɪɪ ʊ aa kyisi Krisita sʊʊ tɪyaŋ gɛɛ a
leŋ á beel-ʊ buloŋ yaa kɪdɪgɪ a hɔŋ wɪɪsɪbee tɪyaŋ.
7 Ʊ yaa nyɛ rɛ dɪ ʊ daga ʊ bɔnyɛ hʊ aa bɪ kaŋ magɪsɪɪ
abee ʊ sikii fáyɪ aa maga gɛɛ gyɪnaŋ a kaŋ kɪ mʊ maakyiye
kɪdɪgɪ buloŋ. Á bee Krisita aa yaa kɪdɪgɪ nyubaanɪŋ nɛ tɪŋ
ʊ yaa nyɛ.
8 Wɪɪsɪ aa kaŋ bɔnyɛ beel-ma abee ma aa laa ʊ di wɪya
rɛ tɪŋ ʊ laa ma ta, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ma wɪyaalɪya rɛ tɪŋ. Laatayɪ
yaa Wɪɪsɪ bɔnyɛ kɪŋ nɛ ʊ kpa tɪya ma.
9 Ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ma wɪyaaweliye wɪya rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ laa ma ta.
Ɛɛwɪya, nal buloŋ bɪ sɪ wuwo daga ʊ tɪɪ gɛɛ wɪya.
10 Wɪɪsɪ rɛ taa ma, a leŋ á bee Yesu Krisita buloŋ yaa
kɪdɪgɪ dɪ á kɪ yaa wɪweliye, wɪweliye hʊ ʊ aa magɪlɪ biŋ
faafaa buloŋ dɪ á kɪ yaa.

Krisitabiisi bee Krisita buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ

11 Ma nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma ma nihuwobiŋlɪŋ tɪyaŋ,
ma yaŋ bɪl gyɪma weliŋ, nala hʊ aa keri ba pene aa daga
anɪɪ ba yaa Wɪɪsɪ nala rɛ, aŋ kaŋ ma kɛ kɪ yɪrɪ nala aa bee
kyʊwalɪ Wɪɪsɪ. Amɛ ba pene hʊ kerii yaa nihuwobisi tɪɪ
wɪyaalɪɪ rɛ.
12 Ma ta yeŋŋe anɪɪ haŋ saŋa hʊ tɪyaŋ ma bee Krisita fa aa
bɪ pɛɛ wɪɪ buloŋ, ma gyɪ bɪ pɛɛ Wɪɪsɪ nala ʊ aa lɪya tɪyaŋ.
Ɛɛwɪya, ma gyɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ nɪhʊwala. Wɪya hʊ Wɪɪsɪ gyɪ
aa wee nyʊwa anɪɪ ʊ sɪ yaa tɪya ʊ nala, ma kɛ fa bɪ pɛɛ. Ma
fa bɪ kaŋ wɪɪ kɪdɪgɪ buloŋ bayɪyɛla, a fa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ mɛ
dʊnɪya no tɪyaŋ.
13 Ma bee Wɪɪsɪ fa boliye rɛ kɪŋkaŋ abee dɔmɔŋ, amɛ nyɛ
kɛ, ma bee Krisita aa yaa kɪdɪgɪ wɪya, ʊ kaŋ ma ko kpaga
rɛ, akuu Krisita aa sʊba ma wɪya nyubaanɪŋ.
14 Krisita tɪɪ rɛ leŋ fɪyɛlʊʊ gyʊʊ ma, beewɪya ʊ leŋ
Gyuuma abee nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma buloŋ ko bɪrɪmɪ
kɪdɪgɪ rɛ. Ʊ aa sʊba daagarɪɪ hʊ tɪyaŋ gɛɛ, ʊ kpaa ʊ tɪɪ rɛ a
tɔrɪ dɔŋdɔŋ hʊ fa aa we nala no paga tɪyaŋ.

15 Ʊ gɛɛ yayı leŋ Gyuuma mırısı hʋ tıŋıı bıl bı yaa fılıı rɛ,
ka ʋ bıl leŋ Gyuuma abee nala hʋ aa bı yaa Gyuuma buloŋ
ko yaa kıdıgı ʋ tıyaŋ, ɛɛ leŋ ba yaa sʋma dɔmɔŋ lee.
16 Krisita aa sʋba daagarıı hʋ tıyaŋ wıya, ʋ leŋ ba dɔŋdɔŋ
hʋ teŋ nɛ. Ʊ aa yaa gɛɛ, ʋ leŋ ba buloŋ balıya tıŋa ʋ tıyaŋ
nɛ a ko yaa kıdıgı, aŋ kaŋ ba bee Wıısı mɛ we dɔmɔŋ ba
yaa sʋma.
17 Krisita rɛ ko a bası Wıısı wıweliye hʋ aa tıya fıyɛlʋʋ
a tıya nala fa aa boliye bee Wıısı, abee nala hʋ mɛ fa aa
kpaga Wıısı buloŋ.
18 Krisita nyubaanıŋ nɛ á buloŋ sı wuwo tıŋ Wiyesi
Welidıgı hʋ tıyaŋ a ko á kuwo Wıısı lee.
19 Ɛɛwıya, ma nala hʋ aa bı yaa Gyuuma, ma bıl bı yaa
nıhʋwala koo gyʋgyʋʋlıya. Nyɛ kɛ, ma bee Wıısı nala buloŋ
yaa bedıgı nala rɛ, a yaa Wıısı dıya nala.
20 Ʊ kıı gɛɛ rɛ anıı dıya ba kpa ma kı saa. Yesu Krisita
kpambısı abee Wıısı tıŋdaala rɛ biŋ dıya no memii. Krisita
tıı mɛ rɛ yaa bʋnyuu dıya no tıyaŋ.
21 Ʊ rɛ kaŋ dıya hʋ buloŋ sıgı, a leŋ ʋ ko yaa
Wııkyʋwaldııwelii, a we doŋ Wıısı kyʋwalıı dʋŋ wıya.
22 Ma bee Krisita aa yaa kıdıgı wıya ba kaŋ ma bee Wıısı
nıkaalıya hʋ buloŋ kı saa lee Wıısı Wiyesi Welii hʋ aa gyʋʋ
rɛ.

3

Tʋma hʋ Pɔɔl aa tʋma nala hʋ aa bı yaa Gyuuma tıyaŋ

1 Wıı no wıya, mıyaŋ Pɔɔl sʋla Wıısı kı tıya ma rɛ. Ŋ
aa yaa Yesu Krisita tʋŋtʋnnı a bası Wıısı wıweliye hʋ kı
tıya ma nala hʋ aa bı yaa Gyuuma wıya rɛ tıŋ ba kana ŋ tɔ
dıyaŋ.
2 Ŋ gyıma anıı ma mɛ nıı gɛɛ hʋ Wıısı aa tıŋ ʋ bɔnyɛ
tıyaŋ a lıı ŋ nɛ, a kpa tʋma no tıyaŋ dı ŋ kı tʋma ma wıya.
3-4 Wıısı kpaa ʋ bampaga wıya hʋ fa aa yaa wıfaŋıya a
daga ŋ nɛ, a leŋ ŋ gyıŋ ba. (Ŋ laa sıya sabı wıı no wıya
mʋhʋ tıya ma rɛ. Ɛɛwıya, dı mamaa rɛ karımı wıya hʋ ŋ
aa saba weliŋ, ma sı na ɛɛ Wıısı aa leŋ ŋ gyıŋ Krisita wıya
hʋ fa aa yaa wıfaŋıya memii.)
5 Wıısı fa bı leŋ faafaa nala gyıŋ wıya no, amɛ nyɛ kɛ,
ʋ tıŋ ʋ Wiyesi Welii hʋ tıyaŋ nɛ a kpa ba daga ʋ kpambısı
abee ʋ tıŋdaala hʋ aa kaŋ tıpʋlʋŋ.
6 Wıısı bampaga hʋ fa aa yaa wıfaŋıı hʋ rɛ nyɛ: Wıısı
tıŋ ʋ wıweliye hʋ tıyaŋ nɛ a leŋ Gyuuma abee nala hʋ aa
bı yaa Gyuuma buloŋ yaa nımmabalıya a kaŋ tol wıweliye
hʋ ʋ aa mara biŋ ʋ nala tıyaŋ. Lagılagı no, ba buloŋ nɛ kaŋ

tol wɪweliye hʊ Wɪɪsɪ aa tɪŋ Yesu Krisita tɪyaŋ a we nyʊwa baa ʊ sɪ kpa tɪya ma hʊ tɪyaŋ.

7 Wɪɪsɪ bɔnyɛ tɪyaŋ, ʊ leŋ ŋ yaa ʊ tʊŋtʊnnɪ rɛ aŋ tɪya ŋ dee mɛ dɪ ŋ basɪ ʊ wɪweliye hʊ a tɪya nala.
8 Wɪɪsɪ nala buloŋ tɪyaŋ, mɪyaŋ nɛ yaa ba nɪbiye, ka Wɪɪsɪ lɪɪ ŋ ʊ bɔnyɛ tɪyaŋ dɪ ŋ mʊ basɪ ʊ wɪweliye hʊ aa daga anɪɪ wɪweliye hʊ aa we Krisita gyɪmɪɪ tɪyaŋ bɪ kaŋ magɪsɪɪ a tɪya nala hʊ aa bɪ yaa Gyuuma,
9 aŋ leŋ dɪ nal buloŋ na gɛɛ hʊ Wɪɪsɪ aa sɪ kpa ʊ bampaga wɪya hʊ fa aa yaa wɪfaŋɪya a sii tʊŋ tʊma. Wɪɪsɪ, nal hʊ aa taa kɪŋ kɪŋ buloŋ, kpaa wɪya no buloŋ faŋa nihuwobisi rɛ a lɪɪ faafaa tɪyaŋ buloŋ.
10 Ʊ yaa gɛɛ rɛ dɪ gyɪnaŋ sɪgballɪya no dɪ ʊ tɪŋ nala hʊ aa laa Krisita wɪya di tɪyaŋ a leŋ dɪ kɪbɔmɔ hʊ á aa bee na ka ba kaŋ dee aŋ kɪ deŋ leye na Wɪɪsɪ wɪgyʊŋ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ.
11 Wɪɪsɪ vʊʊlɪ wɪɪ no yayɪ biŋ nɛ a lɪɪ piili hʊ tɪyaŋ buloŋ, aŋ ko tɪŋ á Tɪɪna Yesu Krisita tɪyaŋ a leŋ wɪɪ hʊ kɔnɪ yaa.
12 Á bee Krisita aa yaa kɪdɪgɪ wɪya abee á aa laa ʊ di wɪya, á aa wuwo mʊ Wɪɪsɪ sɪya rɛ, aŋ bee fa kambɪŋ.
13 Ɛɛwɪya ŋ yaŋ aa sʊla ma rɛ ma ta leŋ dɪ ma tenni ko kɪ yʊwɔrɪ akuu tʊwara hʊ ŋ aa naa ma wɪya wɪya. Beewɪya ma weliŋ wɪya rɛ ŋ kɪ na tʊwara no buloŋ.

Pɔɔl sʊla Wɪɪsɪ tɪya Ɛfiso tɪmma

14 Ɛɛwɪya, dɪ mɪyaŋ nɛ ko bɪɪnɪ na á kuwo Wɪɪsɪ bampaga wɪya hʊ ʊ aa kpaa daga ma, ŋ aa tuu gbinni ʊ sɪya tɪyaŋ nɛ, a kyʊwalɪ ʊ.
15 Kɪwiyesii buloŋ doho aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ abee taŋha nyuu tɪyaŋ, ʊ rɛ yaa ba buloŋ kuwo.
16 Wɪɪsɪ gaŋdarɪ abee ʊ wɪweliye bɪ kyalla. Ɛɛwɪya, ŋ aa sʊla ʊ rɛ dɪ ʊ leŋ dɪ ʊ Wiyesi Welii hʊ leŋ dɪ ma kaŋ dee ma laadii tɪyaŋ a wuwo kɪ tɪŋa ʊ weliŋ,
17 dɪ Krisita tɪŋ ma laadii tɪyaŋ a we ma tɪsɪ tɪyaŋ. Ŋ bɪl aa sʊla ʊ rɛ dɪ ma wɪyaalɪɪ buloŋ lɪɪ kyori tɪyaŋ,
18 dɪ gɛɛ leŋ dɪ ma bee ʊ nala buloŋ kaŋ dee a wuwo gyɪŋ kyori hʊ Krisita aa kana beel-ma gyalɪŋ abee ʊ doluŋ abee ʊ gyɪnɪɪ abee ʊ luŋɪŋ.
19 Ŋ wɪɪsʊlɪɪ rɛ bɪl yaa dɪ ʊ leŋ dɪ ma gyɪŋ kyori no aa bɪ kaŋ magɪsɪɪ dɪ gɛɛ leŋ dɪ ma ko kɪɪ Wɪɪsɪ tɪɪ kɪɪ mʊ teŋ.
20 Ma leŋ dɪ á dannɪ Wɪɪsɪ. Ʊ rɛ aa wuwo yaa wɪɪ buloŋ tɪya ma, haalɪ a paalɪ yaa mʊ parɪ gɛɛ hʊ á aa sʊla, abee wɪya hʊ wɪya á gba aa bee yɪyɛlɪ. Ʊ dee hʊ ʊ aa kpaa tɪya ma tɪyaŋ nɛ ʊ aa tɪŋa a yaa wɪya no buloŋ kɪ tɪya.

21 Á nala hʋ buloŋ aa laa Yesu Krisita wɪya di, ka á beel-ʋ
yaa kɪdɪgɪ, ma leŋ dɪ ʋ feŋ yɪrɪ saŋa buloŋ, a kaŋ kɪ mʋ
maakyiye buloŋ. Amɪ.

4

Á yaa kɪdɪgɪ rɛ Krisita wɪya

1 Mɪyaŋ Pɔɔl, nal hʋ ba aa kaŋ tɔ dɪyaŋ á Tɪɪna tʋma hʋ
wɪya, ŋ aa sʋl ma nala hʋ Wɪɪsɪ aa yɪra rɛ dɪ ma leŋ dɪ ma
mɪɪbol tɪyaŋ wɪyaalɪya buloŋ kpa ŋmanɪɪ hʋ Wɪɪsɪ aa daga
ma saŋa hʋ ʋ aa yɪrɪ ma.

2 Ma leŋ dɪ ma sɪya tuu taŋha, a kaŋ ma tɪɪ kɪ hʋwɔlɪ. Ma
kaŋ kenyiri bee dɔmɔŋ a gyɪŋ kaŋ dɔmɔŋ weliŋ abee kyori.

3 Ma yaa ma sɪfɪyaŋ buloŋ a leŋ dɪ fɪyɛlʋʋ hʋ aa kaŋ ma
kɪ pɛ dɔmɔŋ leŋ dɪ ma marɪ kaŋ nyʋʋdɪgɪ hʋ Wɪɪsɪ Wiyesi
Welii hʋ aa tɪya ma weliŋ.

4 Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ aa we á buloŋ tɪyaŋ yaa kɪdɪgɪ
rɛ. Ɛɛwɪya, á yaa kɪdɪgɪ rɛ. Ɛɛ tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ yɪrɪ ma á kaŋ
bayɪyɛldɪgɪ dʋŋ mɛ.

5 Á buloŋ Tɪɪna yaa nɪdɪgɪ dʋŋ nɛ, wɪɪ hʋ á aa laa di mɛ
yaa wɪdɪgɪ. Wɪɪkyʋwalnɪɪforidɪgɪ dʋŋ ma rɛ we doŋ.

6 Wɪɪdɪgɪ dʋŋ nɛ we doŋ. Ʊ rɛ yaa á buloŋ Kuwo. Ʊ rɛ aa
deŋ á buloŋ. Ʊ we á tɪsɪ tɪyaŋ nɛ a kaŋ ma kɪ tʋma.

7 Krisita pɛɛ á kɪdɪgɪ buloŋ tɪyaŋ nɛ a kpa ʋ bɔnyɛ kɪna
tɪya ma a maga gɛɛ ʋ aa kyo.

8 Ɛɛ rɛ tɪŋ ba sabɪ Wɪɪsɪ teŋ logiŋ kɪdɪgɪ tɪyaŋ a baa,
"Saŋa hʋ ʋ aa gyɪŋ mʋ wɪɪsɪnyuu, Ʊ gyɪ kasɪ nala hʋ ʋ aa
yuwo di tɪŋa ʋ hal lɛ, aŋ kpa ʋ bɔnyɛ kɪna tɪya nala."

9 Dɪ ba aa rɛ baa dɪ ʋ gyɪŋ wɪɪsɪnyuu, ɛɛ daga anɪɪ ʋ laasɪya
lɪɪ wɪɪsɪnyuu ko tuu taŋha rɛ.

10 Nal hʋ aa ko tuu taŋha, ʋ tɪɪ rɛ bɪl gyɪŋ wɪɪsɪnyuu gɛɛ, a
parɪ leye hʋ aa we wɪɪsɪnyuu gyɪŋ mʋ, dɪ gɛɛ leŋ dɪ ʋ we
lee buloŋ tɪyaŋ.

11 Ʊ rɛ lɪɪ nala badɔmɔŋ a leŋ ba yaa kpambɪsɪ, a leŋ
badɔmɔŋ mɛ yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala, a leŋ badɔmɔŋ mɛ gɔllɪ
basɪ Wɪɪsɪ wɪya kɪ tɪya nala, ka badɔmɔŋ mɛ kɪ deŋ nala
hʋ aa laa Yesu wɪya di nyuu aŋ kɪ daga ba.

12 Ʊ kpaa bɔnyɛ kɪna no tɪya ma dɪ Wɪɪsɪ nala wuwo kɪ tʋŋ
Wɪɪsɪ tʋma rɛ, a wuwo pɛ nala hʋ aa laa Yesu wɪya di buloŋ
tɪyaŋ dɪ ba waa Krisita wɪya hʋ ba aa laa di tɪyaŋ weliŋ,

13 a kaŋ mʋ pele saŋa hʋ á buloŋ aa sɪ yaa kɪdɪgɪ Krisita
laadii tɪyaŋ, á gyɪŋ Wɪɪsɪ Biye hʋ ŋmaŋdɪgɪ tɪyaŋ, a yaa
nala aa gyige Krisita tɪyaŋ aŋ kɪɪ ʋ á wɪɪ buloŋ tɪyaŋ.

14 Ʊ gɛɛ tɪyaŋ, á bɪl bɪ sɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ haŋbiisi Wɪɪsɪ wɪya hʋ
tɪyaŋ dɪ nala badɔmɔŋ wɪdagɪya kaŋ á hakɪllɪ gɔllɪ viisi kɪ
baŋ anɪɪ puwo aa kaŋ nɪɪduworiboro gɔllɪ kɪ viisi nɪɪ tɪyaŋ

gɛɛ. Nala no aa kpa dawarı rɛ a mʊrı nala ba laa wınyıyɛl di anıı wıtıı rɛ.
15 Amɛ ʊ maga dı á kyo dɔmɔŋ nɛ a bası wıtıı kı tıya dɔmɔŋ saŋa buloŋ. Dı ámaa rɛ aa yaa gɛɛ, á sı wuwo waa Wıısı wıya hʊ tıyaŋ a ko kıı Krisita tıı aa kıı gɛɛ. Beewıya ʊ rɛ yaa á buloŋ nyuu.
16 Ʊ rɛ aa deŋ teŋbii hʊ aa yaa ʊ nala buloŋ a leŋ ba buloŋ ko pɛ dɔmɔŋ a yaa teŋbidıgı, a bıl leŋ teŋbii hʊ polo abee ʊ likyosiye kana ʊ mal dɔmɔŋ. Ɛɛwıya, dı teŋbii hʊ logimo buloŋ nɛ ko kı tʊma ba bʊwa, teŋbii hʊ buloŋ aa waa weliŋ nɛ, a marı kaŋ dee mɛ, akuu ʊ logimo buloŋ aa kyo dɔmɔŋ wıya.

Mııbofalıı hʊ á aa kana Krisita nyubaanıŋ

17 Á Tıına Wıısı feŋ tıyaŋ, ŋ aa kpaanı ma sıfıyaŋ, ma ta bıl leŋ dı ma mııbol wıyaalıya kıı nala hʊ aa bı gyıŋ Wıısı. Ba tıbıına buloŋ yaa wıtɔɔnı rɛ,
18 ka ba hakıllı mɛ ha we bilhuu tıyaŋ. Ba bı kaŋ tol mııbofalıı hʊ aa lıı Wıısı lee tıyaŋ, beewıya ba bı gyıŋ wıı buloŋ akuu ba aa kaŋ faasıŋ wıya, aŋ bı vʊwa dı ba gyıŋ wıı buloŋ mɛ.
19 Ba kpıını hıısı gbaha rɛ beewıya nılaaŋ-wıya abee wıbɔmɔ dʊŋ tıyaŋ nɛ ba we, aŋ kpa bisiŋ wıya iriŋ kɛ buloŋ yayı a bırımı babiibawıı a bee kyɛ dı ba kpa ta.
20 Amɛ ma kɛ, wıya no daa ma gʊnnı Yesu Krisita wıya hʊ tıyaŋ.
21 Ŋ gyıma anıı ba bası ʊ wıya tıya ma rɛ a daga ma wıtıı hʊ buloŋ aa we ʊ wıya tıyaŋ.
22 Ɛɛwıya, ma kpa gyogibınıya hʊ ma fa aa kana buloŋ ta. Gyogo no rɛ fa tıŋ ma fa kı yaa haŋ wıya hʊ. Gyogibınıya hʊ ma fa aa kana, ba fa leŋ ma hakıllı we wıya hʊ aa mʊrı ma, aŋ kı yalmı ma dʊŋ tıyaŋ nɛ.
23 Ma tısı bee ma hakıllı buloŋ maga dı ba bırımı kıfalıya rɛ.
24 Ma kpa ma gyogifalıya hʊ laalı anıı ı aa wuri gabınıı ta aŋ kpa gafalıı laalı gɛɛ. Wıısı marı ma gyogifalıı no ʊ kıı ʊ rɛ a kaŋ wıtıı bee tıpʊlʊŋ aŋ bı kaŋ bisiŋ buloŋ.
25 Ɛɛwıya, ma ta bıl kı nyıya wıya. Ma leŋ dı nal buloŋ bası wıtıı a tıya ʊ dɔŋtıına, beewıya á buloŋ yaa Krisita teŋbidıgı hʊ logimo rɛ.
26 Dı ı rɛ ko na baaŋ, ta leŋ dı baaŋ hʊ leŋ dı ı yaa wıbɔŋ. Ta naa baaŋ gɛɛ dı wıısı mʊ gyʊʊ.
27 Ma ta leŋ dı Sıtaanı na ŋmanıı a mʊrı ma.
28 Nal hʊ buloŋ fa aa yaa gaal, ʊ maga dı ʊ leŋ gaal lɛ, aŋ kyɛ tʊŋweliye kı tʊma, a wuwo na ʊ tıı kıkyɛɛlıya, aŋ wuwo pɛ nyaaba mɛ tıyaŋ.

29 Ma ta leŋ dı wıgyaga buloŋ lıı ma nyʊwa tıyaŋ. Amɛ
ma leŋ dı ma wıbasıya buloŋ yaa wıya aa fıyɛlı nala
bembiye ba wıgyʊʊlıya tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ma wıbasıya sı kaŋ
tɔnɔ a tıya nala hʊ aa nıı ba.
30 Ma ta leŋ dı Wıısı Wiyesi Welii tıya kyogi. Beewıya ʊ
rɛ Wıısı kpa magılı ma a daga anıı kyɛɛ kıdıgı sı pele dı ʊ
laa ma ta.
31 Ma ta laa wıya kı we ma funi tıyaŋ. Ma leŋ baaŋ tɔɔnı
nayı, a ta kı nɔsı nala waasʊ-waasʊ mɛ. Ma ta kı kyogi nala
fene, a ta haası nal buloŋ mɛ.
32 Amɛ ma kaŋ bɔnyɛ bee dɔmɔŋ, a kı fá dɔmɔŋ sikii. Ma
kpa wıya kı kyɛ dɔmɔŋ anıı Wıısı aa tıŋ Krisita tıyaŋ a kpa
ma wıbɔmɔ buloŋ kyɛ ma gɛɛ.

5

Ma we pʊlʊŋ tıyaŋ nɛ

1 Ma aa yaa Wıısı biikyooliye wıya, ʊ maga dı ma yaa
sıfıyaŋ nɛ aŋ kıı ʊ ma wıyaalıya buloŋ tıyaŋ.
2 Ma kyo dɔmɔŋ anıı gɛɛ hʊ Krisita tıı aa kyo ma, a kpa
ʊ tıı mııbol lıı wıısʊlıı tıya Wıısı á wıya. Wıısʊlıı no kıı
kıŋ sʊwala aa sʊma rɛ a leŋ Wıısı teŋ fıyɛlı.
3 Ma aa yaa Wıısı nala wıya, ʊ bı maga dı sɔŋsɔŋ wıya
koo bisiŋ wıya koo tıbawıya iriŋ kɛ buloŋ we ma tıyaŋ.
4 Ʊ bı maga dı ma kı bası nılaaŋ-wıya koo wıvıyagyımıya
koo dı ma kı yaa sıya bɔŋlɔrını, amɛ ʊ maga dı ma kı
kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ rɛ.
5 Ma gyıŋ tıya ma tıı weliŋ anıı sɔŋsɔnnɔ abee nılaama
abee nala hʊ aa kaŋ tıbal bı sı maakyiye kaŋ lee Krisita bee
Wıısı koro hʊ tıyaŋ, beewıya nal hʊ buloŋ aa kaŋ tıbal kı
kyɛ kına, kına hʊ aa mııgı bırımı ʊ tıına vʊga rɛ ʊ kı marı.
6 Ma ta leŋ dı nal buloŋ kpa wıtɔɔnı a mʊrı ma. Beewıya
wıya no tıı wıya rɛ tıŋ Wıısı baaŋ sı sii nala hʊ aa bee tıŋ
ʊ nyʊwa tıyaŋ.
7 Ɛɛwıya, ma ta leŋ dı ma bee nıtesi no kı pɛ wıı buloŋ.
8 Saŋa kıdıgı tıyaŋ ma tıı mɛ fa we bilhuu tıyaŋ nɛ. Amɛ
akuu ma bee Krisita aa yaa kıdıgı wıya, nyɛ kɛ ma we pʊlʊŋ
tıyaŋ nɛ. Ɛɛwıya, ma leŋ dı ma wıyaalıya daga anıı ma kɔnı
we pʊlʊŋ tıyaŋ nɛ.
9 Beewıya pʊlʊŋ no rɛ aa leŋ nal kı yaa weliye iriŋ kɛ
buloŋ, a kaŋ tıpʊlʊŋ abee wıtıı.
10 Ʊ maga dı ma yaa sıfıyaŋ nɛ a gyıŋ wıya hʊ aa fıyɛlı á
Tıına Wıısı teŋ.
11 Ma lıı ma tıı bilhuu tıyaŋ wıyaalıya hʊ aa bı kaŋ tɔnɔ
tıyaŋ aŋ leŋ dı nala gyıma anıı wıya no yayı bı weliye.

12 (Beewıya wıya hʊ ba aa lʊwɔla kı yaa basıı gba paalı
kaŋ hıısı rɛ.)
13 Amɛ dı pʊlʊŋ nɛ ko kyaanı we kıŋ tıyaŋ, nal buloŋ aa
gyıŋ kıŋ hʊ iriŋ ʊ aa yaa rɛ.
14 Beewıya pʊlʊŋ nɛ aa leŋ kı buloŋ lıı lıgyalıı. Ɛɛ rɛ tıŋ
ba bası baa,
"I nal hʊ aa pıŋ doo, sii sʊʊ tıyaŋ, Krisita sı kyaanı we ı."
15 Ɛɛwıya, ma gyıŋ tıya ma tıı weliŋ ma wıyaalıya tıyaŋ.
Ma ta kıı gɛɛ anıı bambugo. Ma kı yaa wıya anıı nala aa
kaŋ wıgyʊŋ.
16 Gyınaŋ sıgballıya no, wıbɔmɔ suu lee buloŋ nɛ. Ɛɛwıya,
dı mamaa rɛ ko na ŋmanıı buloŋ, ma kı yaa wıweliye.
17 Ma ta yaa bambugo. Ʊ maga dı ma yaa sıfıyaŋ nɛ dı ma
gyıŋ wıı hʊ á Tıına Wıısı aa kyɛ dı ma yaa.
18 Ma ta nyʊwa sıŋ kı bugo, beewıya yalmıı dʊŋ nɛ bugii
kaŋ kı ko. Amɛ ma leŋ dı Wıısı Wiyesi Welii su ma tısı
tıyaŋ.
19 Ma kpa teŋpolli yııla abee Wıısı wıbii hʊ a kı kyagılı
dɔmɔŋ. Ma yıı yııla kı dannı Wıısı ma tısı tıyaŋ.
20 Saŋa kɛ buloŋ abee wıı kɛ buloŋ tıyaŋ, ma kı kyʊwalı á
kuwo Wıısı aŋgyʊwasʊ á Tıına Yesu Krisita feŋ tıyaŋ.

Baala bee haana

21 Ma aa tıya á Tıına Krisita gyırıma wıya, ʊ maga dı ma
kaŋ ma tıı kı hʊwɔlı dɔmɔŋ lee rɛ.
22 Haana, ma kaŋ ma tıı hʊwɔlı ma balama lee anıı ma
aa kaŋ ma tıı hʊwɔlı á Tıına Krisita lee gɛɛ,
23 beewıya baal kaŋ dee ʊ haaŋ nyuu tıyaŋ anıı Krisita
mɛ aa kaŋ dee nala hʊ aa laa ʊ wıya di nyuu tıyaŋ gɛɛ.
Krisita rɛ yaa nala hʊ aa laa ʊ wıya di a yaa ʊ teŋbii hʊ
buloŋ laataal.
24 Ɛɛ hʊ nala hʊ aa laa Yesu wıya di aa kaŋ ba tıı kı hʊwɔlı
Krisita lee, ɛɛ tıı rɛ haaŋ buloŋ mɛ maga dı ʊ kaŋ ʊ tıı
hʊwɔlı ʊ bala lee wıı buloŋ tıyaŋ.
25 Baala, ma kyo ma haana anıı Krisita aa kyo nala hʊ aa
laa ʊ wıya di gɛɛ, a sʊba ba wıya.
26 Ʊ sʊba ba wıya gɛɛ dı ʊ wuwo kpa ba tıya Wıısı rɛ, a
kpa ʊ tıı wıbii hʊ a sası ba wıbɔmɔ ta anıı gɛɛ hʊ ba aa
kpa nıı a fo nal.
27 Dı ʊ bıl leŋ dı nala hʊ aa laa ʊ wıya di yaa ʊ tıı nala, a
yaa nıtııma a weliye mʊ teŋ a bı kaŋ gyoŋ kɛ iriŋ buloŋ.
28 Ɛɛ tıı rɛ ʊ maga dı baal buloŋ mɛ kyo ʊ haaŋ anıı ʊ aa
kyo ʊ tıı gɛɛ. Baal hʊ buloŋ aa kyo ʊ haaŋ, ʊ kyo ʊ tıı rɛ.
29 Nal buloŋ tuwo a haası ʊ tıı. Nal buloŋ kyo ʊ tıı rɛ, a
kı deŋ ʊ tıı nyuu weliŋ. Ɛɛ tıı rɛ Krisita kı deŋ nala hʊ aa
laa ʊ wıya nyuu tıyaŋ mɛ,

30 ƀeewıya ámaa rɛ yaa ʊ teŋƀii logimo.
31 Ba bası nyɛ rɛ Wıısı teŋ tıyaŋ a baa, “Wıı no wıya rɛ tıŋ baal aa leŋ ʊ naa abee ʊ kuwo, ka ʊ bee ʊ haaŋ mal dɔmɔŋ a bırımı nıdıgı.”
32 Wıı no yaa wıduwo rɛ a yaa wıfaŋıı mɛ. Amɛ ŋ kɛ gyıma anıı Krisita bee nala hʊ aa laa ʊ wıya di wıya rɛ ba bası doŋ gɛɛ.
33 Ɛɛwıya ʊ maga dı ma kıdıgı buloŋ kyo ʊ haaŋ nɛ anıı ʊ aa kyo ʊ tıı gɛɛ, a maga dı haaŋ buloŋ mɛ kı tıya ʊ bala gyırıma.

6

Biisi abee ba kuwoma bee ba nımma

1 Biisi, ma kı tıŋ ma kuwoma abee ma nımma nyʊwa. Beewıya Wıısı ŋmanıı tıyaŋ, ɛɛ yaa wıı aa maga dı ma kı yaa rɛ.
2 Wıısı mırısı hʊ tıyaŋ, mıra hʊ aa baa “Kı tıya ı kuwo abee ı naa gyırıma”, ʊ rɛ yaa laasıya mıra hʊ ba aa wee nyʊwa a baa dı wıwelii kıdıgı we ʊ tıŋıı tıyaŋ.
3 Nyʊwa hʊ ʊ aa wee rɛ yaa dı ı rɛ aa tıya ı kuwo bee ı naa gyırıma ı wıkanıya buloŋ sı kı vala weliŋ, ka dı ı kaŋ mııƀodolii mɛ dʊnıya no tıyaŋ.
4 Mamaa kuwoma, ma ta kaŋ ma biisi lɔgılıı, dı ba baaŋ kı sii. Amɛ ma kı deŋ ba weliŋ, a kı daga ba weliŋ dı ba gyıŋ Wıısı ŋmanıı a kı tıŋa.

Yosi abee ba tımma

5 Ma nala hʊ aa yaa yosi, ma kı tıŋ ma tımma nyʊwa dʊnıya no tıyaŋ. Ma kı fa ba a kı tıya ba gyırıma, a kı tıŋ ba abee tıdıgı anıı gɛɛ ma aa sı tıŋ Krisita.
6 Ma ta kuu ma tımma aa sıŋ kı deŋ ma wıya, koo ma aa kyɛ dı ma yaa laa gyaaŋƀiye dʊŋ wıya a kı tıŋ ba nyʊwa. Amɛ, akuu ma aa yaa Krisita yosi wıya, ma kı tıŋ Wıısı kyɛrı abee ma tısı buloŋ.
7 Ma ko kı tʊŋ tʊma mɛ, ma kı tıma abee ma hakıla aŋ kpa ʊ anıı Krisita rɛ ma tʊma kı tıya, nihuwobisi daa.
8 Beewıya ma gyıma nıı dı nal lɛ yaa wıwelii, á Tıına Wıısı aa tun-ʊ wıwelii hʊ tuno rɛ dı tıına yaa yoŋ koo ʊ bı yaa yoŋ.
9 Ma nala hʊ aa kaŋ yosi, ɛɛ tıı rɛ ʊ maga dı ma mɛ kaŋ ƀa weliŋ, a ta kı fugisi ba. Beewıya ma gyıma anıı ma beel-ƀa buloŋ tıına yaa kıdıgı rɛ a we wıısıƀee tıyaŋ. Á buloŋ yaa kıdıgı rɛ ʊ lee. Ʊ bee lugisi nala.

Bayuwo kına hʊ Wıısı aa kpaa tıya ma

10 Wıya hʊ ŋ aa bası, ba kateŋse rɛ nyɛ: Ma aa yaa Wıısı
nala wıya, ma leŋ dı ʊ debal hʊ we ma tıyaŋ dı ma sıŋ
weliŋ.
11 Ma paa bayuwo kına hʊ Wıısı aa kpaa tıya ma buloŋ
nyʊgılı anıı bayuwol. Ɛɛ rɛ ma sı wuwo pɔ ma tıı dı Sıtaanı
ta wuwo kpa ʊ dawarı ŋmaŋsı a mʊrı ma.
12 Beewıya á bee nihuwobisi daa aa kaa. Amɛ á bee
kıbɔmɔ hʊ á aa bee na, ka ba kaŋ dee a kı deŋ leye, abee
vʊgıduwoni hʊ aa we gyınaŋ bilhuu no tıyaŋ, á beel-ba rɛ
aa kaa.
13 Ɛɛwıya, ma paa ma bayuwo kına hʊ buloŋ Wıısı aa
kpaa tıya ma a nyʊgılı. Dı kyɛɛ hʊ buloŋ Sıtaanı aa sı kpa
kpanıma kyem-ma rɛ ko puu ma, ma sı sıŋ pɔ, a yuwo lıı,
ka dı mamaa rɛ yaŋ ko yuwo lıı gɛɛ mʊ teŋ, ma ha sı sıŋ
ma lısınıı.
14 Ɛɛwıya, ma sıŋ kpaŋkpaŋ, a leŋ dı wıtıı hʊ ma aa kana
bee Wıısı vʊwa ma tıŋsı anıı tɛpııŋbii, a leŋ dı ma tıpʊlʊŋ
kıı gɛɛ anıı hɔgı a tɔ ma bembiye,
15 a leŋ dı siri hʊ ma aa yaa saŋa buloŋ dı ma bası Wıısı
wıweliye hʊ aa kaŋ fıyɛlʊʊ wıya tıya nala kıı gɛɛ anıı ma
naatɔbɔ ma aa tʊwa.
16 Ba buloŋ hal tıyaŋ, ma ha leŋ dı ma Wıısı laadii kıı
gɛɛ anıı hɔgıgyalıı ma aa kaŋ geesi tɔ ma sıya dıılaŋ. Ʊ rɛ
ma sı wuwo kpa a kyeŋ laa Sıtaanı hama hʊ aa kyol diŋ hʊ
buloŋ dı ba dısı.
17 Ma kpa Wıısı laatayı hʊ ma aa kana a kyigi tɔ ma nyuni
anıı hɔgı-nyupugi, ka dı ma kolo Wıısı wıbii hʊ mɛ Wiyesi
Welii hʊ aa daga ma anıı takoobii.
18 Ma kı kyʊwalı Wıısı saŋa buloŋ, wıı buloŋ tıyaŋ,
Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ. Wıı no wıya, ma ta kaŋ kı yaa
kyɔɔ. Ma sʊla Wıısı kı tıya Wıısı nala buloŋ saŋa buloŋ.
19 Ma sʊla Wıısı kı tıya ŋ mɛ saŋa buloŋ anıı dı ŋ ko suri
ŋ nyʊwa buloŋ, dı Wıısı daga ŋ wıı hʊ ʊ aa kyɛ dı ŋ bası,
a leŋ dı ŋ ta fáá nal buloŋ sıı, ka dı ŋ bası wıı hʊ abee
nyuduwo dı nala wuwo gyıŋ wıı hʊ fa aa yaa wıfaŋıı Yesu
Krisita wıweliye hʊ tıyaŋ.
20 Wıı no wıya rɛ tıŋ ŋ laa Krisita naası sıŋ, haalı ba
kana ŋ tɔ dıyaŋ gɛɛ wıya. Ma sʊla Wıısı kı tıya ŋ, dı ʊ tıya
ŋ nyuduwo dı ŋ wuwo bası Krisita wıweliye hʊ anıı gɛɛ ŋ
aa maga dı ŋ bası ba.

Wıkateŋsi

21 Á nıınabiibaal Takikusi aa yaa nal wıya á buloŋ aa kyo,
a bıl yaa nal aa kaŋ wıtıı mɛ á Tıına tʊma hʊ tıyaŋ, ʊ rɛ sı
ko bası ba aa maga gɛɛ buloŋ ŋ tıyaŋ daha a tıya ma, a leŋ
dı ma gyıŋ gɛɛ ŋ hɔnıı aa kıya.

22 Ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ kɪ tɪma ʊ ma lee, dɪ ʊ ko leŋ dɪ ma gyɪŋ gɛɛ
á buloŋ hɔnɪɪ aa kɪya daha tɪyaŋ, ka dɪ ʊ leŋ dɪ ma tenni
polli.
23 Á kuwo Wɪɪsɪ abee á Tɪɪna Yesu Krisita sɪ leŋ dɪ
á nɪmmabalɪya hʊ buloŋ aa laa Yesu wɪya di hɔŋ abee
laaŋfɪya, a kyo dɔmɔŋ, a laa Wɪɪsɪ di weliŋ mɛ.
24 Á Tɪɪna Wɪɪsɪ sɪ kpa ʊ bɔnyɛ daga nala hʊ buloŋ aa kyo
á Tɪɪna Yesu Krisita abee kyori hʊ aa bɪ kaŋ tenii.

TEŊ HƱ PƆƆL AA SABA TIYA FILIPI TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl abee Timoti aa yaa Yesu Krisita tƱŋtƱnna rɛ
sabı teŋ no a kı tıya Wıısı nala hƱ bee Krisita aa yaa kıdıgı
a we Filipi tıyaŋ, abee ba sılaala abee nala hƱ aa kyiyeli
sılaala hƱ buloŋ.
2 Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ abee ba
fıyɛlƱƱ sı we ma lee.

Pɔɔl kyƱwalı Wıısı kı tıya Krisitabiisi aa we Filipi tıyaŋ

3-4 Saŋa kɛ buloŋ, dı mıyaŋ nɛ ko liisi ma wıya, ŋ aa
kyƱwalı Wıısı aŋgyƱwasƱ rɛ. Saŋa mɛ buloŋ dı mıyaŋ nɛ
ko kyƱwalı Wıısı kı tıya ma buloŋ, ŋ aa kı kyƱwalı Ʊ abee
teŋfıyɛlƱƱ rɛ,
5 beewıya a lıı kyɛɛ hƱ ma aa nıı Wıısı wıweliye hƱ a
kaŋ kı ko gyınaŋ, ma aa kyiyeli ŋ nɛ, ŋ wuwo bası Wıısı
wıweliye hƱ kı tıya nala.
6 Ŋ laa di rɛ anıı Wıısı aa piili tƱŋwelii no ma tısı tıyaŋ,
ɛɛ tıı rɛ Ʊ sı kı tƱma ma tıyaŋ a kaŋ mƱ teŋ kyɛɛ hƱ á Tıına
Yesu Krisita aa sı mııgı ko.
7 Ŋ aa kı liisi ma wıya rɛ saŋa buloŋ, beewıya ma wıya
we ŋ bembii tıyaŋ nɛ weliŋ. Ʊ yaa ŋmanıı rɛ dı ŋ kı liisi
ma wıya gɛɛ, beewıya ma pɛɛ ŋ tıyaŋ nɛ ŋ tƱŋ tƱma hƱ
Wıısı aa kpaa tıya ŋ abee bɔnyɛ. Lagılagı no ba aa kana ŋ
tɔ nıtɔdıyaŋ nyɛ abee saŋa hƱ ŋ fa aa gɔllɔ kı bası Wıısı
wıya buloŋ, ma pɛɛ ŋ tıyaŋ nɛ ŋ wuwo leŋ nala gyıma anıı
Wıısı wıweliye hƱ yaa wıtıı rɛ, a leŋ nala laa ba di a kaŋ
ba weliŋ.
8 Wıısı tıı rɛ yaa ŋ daŋsıya anıı ŋ aa baa ŋ kyo ma rɛ
weliŋ anıı Yesu Krisita tıı aa kyo ma gɛɛ.
9 Ɛɛwıya ŋ wıısƱlıı rɛ yaa dı kyori hƱ ma aa kana abee
dɔmɔŋ marı yƱga kı pɛ, dı gɛɛ wuwo leŋ dı ma kaŋ wıgyƱŋ
a wuwo gyıŋ wıı hƱ aa kpaa ŋmanıı ma wıyaalıya buloŋ
tıyaŋ.
10 WıgyƱŋ no sı leŋ dı ma lıı wıya hƱ aa yaa wıweliye
dƱŋ a kı yaa. Dı mamaa rɛ aa yaa gɛɛ, ma sı lıı ma tıı bisiŋ
wıya tıyaŋ, a bı sı kaŋ wıkyogii buloŋ kyɛɛ hƱ Krisita aa sı
mııgı ko.
11 Nyɛ rɛ sı leŋ dı ma mııgı kaŋ gyogiweliye hƱ Yesu
Krisita dƱŋ aa sı wuwo tıya ma, dı nala na a dannı Wıısı a
kpa ƱƱ yohuŋ.

Mııbol tıyaŋ sıfıyaŋ wıı rɛ yaa Yesu Krisita tƱma

12 Ŋ naabalıya, ŋ aa kyɛ dı ma gyıma rɛ anıı ŋ wıgyʊʊlıya
no buloŋ marı leŋ Yesu Krisita wıweliye hʊ pısa mʊ lee
buloŋ nɛ.
13 Ɛɛ yaŋ leŋ kuworibee pʊpɔɔlɔ hʊ abee nıkaalıya hʊ
buloŋ aa we daha gyıma anıı ŋ aa yaa Krisita tʊŋtʊnnı wıya
rɛ tıŋ ba kana ŋ tɔ nıtɔdıya tıyaŋ.
14 Ba aa kana ŋ tɔ nıtɔdıya hʊ tıyaŋ mɛ, ɛɛ pɛɛ á
nımmabalıya hʊ gyeniŋ buloŋ tıyaŋ nɛ, ba marı kaŋ á Tıına
Yesu wıya hʊ ba aa laa di weliŋ, a bıl kaŋ nyuduwo mɛ a
wuwo kı bası Wıısı wıya aŋ bee fá kambıŋ.
15 Wıtıı rɛ, tıhɔllı bee hadɔrı rɛ tıŋ nala badɔmɔŋ kı bası
Krisita wıya. Amɛ badɔmɔŋ mɛ, tıbııŋweliye rɛ ba kaŋ kı
bası Krisita wıya.
16 Nala no aa kaŋ tıbııŋweliye kı bası Krisita wıya hʊ, ba
kyo ŋ nɛ, beewıya ba gyıma anıı Wıısı rɛ lıı ŋ dı ŋ leŋ nala
gyıma anıı Yesu Krisita wıweliye hʊ yaa wıtıı rɛ.
17 Amɛ nıkaalıya hʊ kɛ ba tıı feŋ wıya rɛ ba kı yaa. Ba
wıtıı bı suwo abee wıya hʊ basıı tıyaŋ. Ba bıına anıı ba sı
wuwo leŋ dı wıya marı gyʊʊ ŋ nɛ nıtɔdıya no tıyaŋ.
18 Amɛ ŋ kɛ lee ʊ bı yaa wıı buloŋ. Dı tıbııŋweliye rɛ koo
dı tıbııŋbɔmɔ rɛ ba kaŋ kı bası Krisita wıya, ba kyo ba kıı
gɛɛ buloŋ mɛ, wıı hʊ aa yaa sıfıyaŋ wıı rɛ yaa, nala aa nıı
Krisita wıya rɛ. Nyɛ wıya yaa ŋ teŋfıyɛlʊʊ rɛ saŋa buloŋ.
19 Ŋ teŋfıyɛlʊʊ no bı sı teŋ beewıya ŋ gyıma anıı ma sʊla
Wıısı kı tıya ŋ nɛ. Ma wıısʊlıı no abee Yesu Krisita Wiyesi
Welii hʊ dee tıyaŋ, ŋ gyıma anıı ba sı lıı ŋ nıtɔdıya no
tıyaŋ.
20 Wıı hʊ ŋ aa kyɛ kıŋkaŋ abee wıı hʊ ŋ aa yıyɛlı rɛ nyɛ:
Ŋ bee kyɛ dı ŋ yaa wıı hʊ aa sı leŋ dı hıısı dı ŋ wıı buloŋ
tıyaŋ. Amɛ a lıı gyınaŋ kaŋ kı mʊ, ŋ aa kyɛ dı ŋ wuwo kı
bası Wıısı wıya abee nyuduwo rɛ anıı ŋ fa aa yaa gɛɛ. Ka
dı ŋ mııbol abee ŋ wıyaalıı buloŋ mɛ leŋ dı nala kı kpa
Yesu Krisita yohuŋ, haalı dı ŋ weye koo dı ŋ sʊba mɛ.
21 Beewıya ŋ kɛ lee, Krisita wıya rɛ tıŋ ŋ we ŋ mııbol
tıyaŋ dı mıyaŋ nɛ sʊba mɛ, ʊ yaa tɔnɔ rɛ a tıya ŋ.
22 Amɛ dı mıyaŋ nɛ ha we ŋ mııbol no tıyaŋ, ŋ sı na
ŋmanıı a marı tʊŋ tʊma hʊ aa kaŋ tɔnɔ abee sıfıyası dı
nıgyamaa wuwo nıı Yesu Krisita wıya. Ɛɛwıya sʊʊ abee
mııbol tıyaŋ ŋ bı gyıŋ ba kıŋ hʊ ŋ aa sı lıı.
23 Wıya no balıya paga tıyaŋ nɛ ŋ we a kaŋ kı lʊga. Ŋ fa
kyo dı ŋ lıı dʊnıya no tıyaŋ nɛ a mʊ Krisita lee. Ʊ rɛ kpıya
ŋ aa we dʊnıya no tıyaŋ fifi.
24 Amɛ akuu ma wıya, ŋ aa we ŋ mııbol no tıyaŋ nɛ kpıya.
25 Ŋ kɔnı laa di rɛ anıı ŋ sı we doŋ ma buloŋ wıya, a pɛ
ma tıyaŋ dı ma marı gyıŋ wıya hʊ ma aa laa di weliŋ, aŋ

pɛ kaŋ teŋfɪyɛlʊʊ mɛ ba tɪŋɪɪ tɪyaŋ.
26 Ɛɛwɪya, dɪ mɪyaŋ nɛ mɪɪgɪ ko ma lee, ma tenni sɪ fɪyɛlɪ
Yesu Krisita tɪyaŋ akuu mɪyaŋ Pɔɔl wɪya.
27 Nyɛ kɛ, sɪfɪyaŋ wɪɪ hʊ rɛ yaa dɪ ma leŋ dɪ ma wɪyaalɪya
kɪ tɪŋ Yesu Krisita wɪweliye hʊ ŋ aa basɪ tɪya ma. Dɪ mamaa
rɛ aa yaa gɛɛ, dɪ mɪyaŋ nɛ we ma lee koo dɪ ŋ tuwo ma lee,
ka ŋ sɪ nɪɪ anɪɪ ma kaŋ wɪya hʊ weliŋ nɛ, a kaŋ nyʊʊdɪgɪ, a
leŋ ma hakɪllɪ yaa kɪdɪgɪ, a kɪ lʊga sɪfɪyaŋ Wɪɪsɪ wɪweliye
hʊ ma aa laa di dʊŋ wɪya.
28 Ma ta kɪ fáá ma dɔmɔ kambɪŋ. Ma kaŋ nyuduwo saŋa
buloŋ. Ɛɛ rɛ sɪ daga ba anɪɪ ba aa lʊga ba lɔlɔ rɛ, ka dɪ ma
yuwo di beewɪya Wɪɪsɪ rɛ sɪ leŋ ma di.
29 Beewɪya, Wɪɪsɪ bɪ tɪya ma ŋmanɪɪ dɪ ma laa Krisita
wɪya di dʊŋ, amɛ ʊ tɪya ma ŋmanɪɪ rɛ dɪ ma pɛ na tʊwara
mɛ rɛ ʊ wɪya.
30 Ɛɛwɪya, ma nyʊgɪlɪ dɪ á buloŋ kɪ lʊga lʊgʊ hʊ. Haŋ
lʊgʊ hʊ ŋ aa lʊgɪ piilii hʊ tɪyaŋ buloŋ, ʊ tɪyaŋ nɛ ŋ ha we
abee gyɪnaŋ.

2

Ma kaŋ ma tɪɪ kɪ hʊwɔlɪ anɪɪ Krisita

1 Ma bee Krisita aa yaa kɪdɪgɪ ma mɪɪbol tɪyaŋ wɪya, ɛɛ
leŋ ma kaŋ dee rɛ, ka ʊ kyori mɛ leŋ ma bembiye fɪyɛlɪ. Ka
Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ mɛ leŋ ma kɪŋ yaa kɪdɪgɪ, ma kaŋ
bɔnyɛ abee dɔmɔŋ a kɪ fá dɔmɔŋ sikii mɛ.
2 Ɛɛwɪya, ŋ aa sʊla ma abee sɪfɪyaŋ, ma leŋ dɪ ma tɪbɪɪna
yaa kɪdɪgɪ, dɪ ma kyo dɔmɔŋ weliŋ, aŋ kaŋ nyʊʊdɪgɪ abee
hakɪldɪgɪ ma wɪɪ buloŋ tɪyaŋ. Nyɛ rɛ sɪ leŋ dɪ ŋ teŋ marɪ
fɪyɛlɪ a mʊ teŋ.
3 Wɪɪ kɛ buloŋ ma aa yaa tɪyaŋ, ma ta kyɪl ma dʊŋ feŋ
wɪya. Ma ta yaa wɪɪ buloŋ akuu ma aa kyɛ dɪ ma daga ma
tɪɪ wɪya. Amɛ ma leŋ dɪ ma sɪya fɪyɛlɪ bee dɔmɔŋ, ka dɪ
ma kɪdɪgɪ buloŋ kpa ʊ dɔŋtɪɪna anɪɪ ʊ rɛ kyo kpɪya ʊ.
4 Dɪ ma kɪdɪgɪ ko kɪ yaa wɪɪ buloŋ, ʊ kɪ liisi gɛɛ wɪɪ hʊ
aa sɪ kyiyeli ʊ dɔŋtɪŋsɪ mɛ, ʊ ta kyɪla ʊ dʊŋ wɪya.
5 Ʊ maga dɪ ma kɪɪ Yesu Krisita rɛ ma gyogo tɪyaŋ.
6 Ma gyɪma anɪɪ ʊ bee Wɪɪsɪ yaa kɪdɪgɪ rɛ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ,
amɛ ʊ fa bɪ kpaa ʊ anɪɪ ʊ yaa fɪlɪɪ rɛ dɪ ʊ bee Wɪɪsɪ maga
dɔmɔŋ.
7 Amɛ ʊ tɪɪ kyɛrɪ tɪyaŋ, ʊ kpaa ʊ tɪɪ nɪɪ ʊ bɪ yaa kɪŋ
buloŋ, aŋ kaŋ ʊ tɪɪ bɪrɪmɪ anɪɪ yoŋ. Ʊ gyɪ kaŋ ʊ tɪɪ bɪrɪmɪ
nihuwobiŋ nɛ, ba lʊla ʊ.
8 Ʊ gyɪ kaŋ ʊ tɪɪ hʊwɔlɪ rɛ, a tɪŋ Wɪɪsɪ nyʊwa gɛɛ, haalɪ a
mʊ sʊba naŋkʊwa sʊʊ daagarɪɪ tɪyaŋ. (Suu hʊ ba aa kpaasɪ
ʊ mal daagarɪɪ tɪyaŋ gɛɛ anɪɪ wɪbɔŋyaal ʊ sʊba.)

9 Wıı no wıya, Wıısı gyı kpaa ʊ gyıŋ Wıısıbee rɛ, a kpa nıbala buloŋ nıbal lıhɔnıı a tıya ʊ, aŋ kpa feŋ hʊ aa tee
fene buloŋ a tıya ʊ Wıısıbee tıyaŋ.
10 Yesu feŋbal no wıya, nihuwobisi abee kına hʊ buloŋ
aa we Wıısıbee tıyaŋ abee taŋha nyuu bee taŋha memii,
ba buloŋ sı tuu gbinni ʊ sıya tıyaŋ a kyʊwalı ʊ,
11 ka dı ba kıdıgı buloŋ suri ʊ nyʊwa gyamaa tıyaŋ a bası
anıı Yesu Krisita rɛ yaa Tıına, dı gɛɛ leŋ dı á Kuwo Wıısı
feŋ gyıŋ.

Ma kı kyaanı

12 Ɛɛwıya, ŋ naabiikyooliye, anıı ŋ gyı aa we ma lee ma
kı tıŋ Wıısı nyʊwa gɛɛ, lagılagı no ŋ aa tuwo ma lee nyɛ,
ɛɛ rɛ ʊ gba yaŋ maga dı ma yaa sıfıyaŋ a kı tıŋ wıya hʊ ŋ
aa daga ma. Ma kı fá Wıısı a kı tıŋa ʊ nyʊwa abee wıtıı,
aŋ yaa sıfıyaŋ a kı tıŋ Wıısı laatayı ŋmanıı hʊ kyurrr a mʊ
teŋ.
13 Beewıya, Wıısı we ma tısı tıyaŋ nɛ saŋa buloŋ, a leŋ
ma kyo dı ma kı tıŋ ʊ kyɛrı, a leŋ ma wuwo kı tıŋ ʊ kyɛrı
mɛ.
14 Wıı hʊ buloŋ aa maga dı ma yaa, ma kı yaa aŋ leŋ
nyʊʊtaaduwo, aŋ ta kı gʊrımı wıya mɛ.
15 Dı mamaa rɛ aa yaa gɛɛ, ma sı yaa tıpʊlʊŋ tımma, a
bı sı kaŋ wıkyogii buloŋ. Ma sı yaa Wıısı biisi aa bı kaŋ
gyoŋ buloŋ aŋ we wıbɔŋyaala abee nıbɔmɔ tıyaŋ dʊnıya
no tıyaŋ. Ɛɛwıya, ma kı tıŋ wıya hʊ aa tıya mııbol abee
ma wıtıı buloŋ, a kı kyaanı nala no tıyaŋ anıı kyıŋwʊlıya
aa kı kyaanı wıısınyuu tıyaŋ gɛɛ.
16 Dı mamaa rɛ aa yaa nyɛ, kyɛɛ hʊ á Tıına Yesu Krisita
aa sı mııgı ko ŋ sı wuwo bigisi ŋ tıı ma wıya. Beewıya nyɛ
rɛ sı daga anıı tʊma hʊ buloŋ ŋ aa tʊma, ŋ bı tʊŋ ta.
17 Kapuwo ba sı kana ŋ kpʊ. Ʊ nyɛ tıyaŋ ŋ sı kıı gɛɛ anıı
pʊna ma aa kaŋ sʊla Wıısı akuu ma aa laa ʊ di wıya. Dı
wıı no rɛ yaa, ʊ aa yaa ŋ teŋfıyelʊʊ rɛ kıŋkaŋ dı ŋ beel-ma
kı gyʊwɔsı.
18 Ɛɛ tıı rɛ ʊ maga dı ma leŋ dı ma tenni mɛ fıyelı dı ma
beel-ŋ kı gyʊwɔsı.

Pɔɔl tıŋ Timoti bee Ɛpafuroditu

19 Dı Wıısı laa nyʊwa, ŋ sı tıŋ Timoti dı ʊ ko ma lee kyɛɛ
no buloŋ. Dı ʊ rɛ ko na ma, aŋ mııgı ko bası ma wıya tıya
ŋ, ŋ teŋ sı polli.
20 Ŋ bı kaŋ nal buloŋ daha ʊ kyıl ma wıya abee wıtıı anıı
Timoti aa kyıl ma wıya gɛɛ.
21 Nikaalıya hʊ kɛ buloŋ, ba dʊŋ wıya rɛ ba kyıla, Yesu
Krisita wıya daa ba kyıla.

22 Amɛ ma mɛ tɪɪ gyɪŋ ɛɛ Timoti aa kɪya rɛ. Ʊ daga anɪɪ ʊ yaa nal aa kaŋ yellii rɛ beewɪya ma naa ɛɛ ʊ aa kyiyeli ŋ nɛ, a kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ anɪɪ biye bee ʊ kuwo aa kɪ tʊma gɛɛ.
23 Dɪ mɪyaŋ nɛ yaŋ ko gyɪŋ ɛɛ wɪya aa sɪ kɪɪ ŋ tɪyaŋ, ŋ sɪ tɪma ʊ dɪ ʊ ko ma lee.
24 Ŋ laa di rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ leŋ dɪ ŋ tɪɪ mɛ ko ma lee kyɛɛ no buloŋ.
25 Amɛ ŋ naa anɪɪ ʊ maga dɪ ŋ tɪŋ á nɪɪnabiye Ɛpafuroditu rɛ dɪ ʊ ko ma lee. Ʊ yaa ŋ tʊŋtʊnnɪ-dɔŋ nɛ, a pɛ ŋ tɪyaŋ á kɪ lʊga dɪ nala gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ yaa wɪtɪɪ rɛ. Mamaa rɛ tɪma ʊ, ʊ ko ŋ lee a pɛ ŋ tɪyaŋ abee wɪɪ hʊ ŋ aa kyɛ.
26 Ma buloŋ wɪya kyɪl ʊ rɛ ʊ kɪ kyɛ dɪ ʊ ko na ma, amɛ ʊ tɪya kyogo rɛ akuu ma aa nɪya anɪɪ ʊ fa aa bɪ kaŋ laaŋfɪya wɪya.
27 Wɪtɪɪ kɛ, ʊ wɪɪla hʊ fa yaa sɪfɪyaŋ nɛ weliŋ. Ʊ fa kaa mʊhʊ ka dɪ ʊ fa sʊba, amɛ Wɪɪsɪ fá ʊ sikii rɛ a leŋ ʊ na laaŋfɪya. Wɪɪsɪ fa ŋ sikii mɛ rɛ ʊ aa bɪ leŋ ʊ sʊba beewɪya dɪ ʊ rɛ fa sʊba ŋ tɪya fa sɪ marɪ kyogi rɛ kɪŋkaŋ.
28 Ɛɛwɪya, ŋ sɪɪ fɪyɛsa rɛ weliŋ dɪ ŋ ta ʊ dɪ ʊ ko ma lee. Dɪ ʊ rɛ ko dɪ ma bɪl na ʊ, ma tenni bɪl sɪ fɪyɛlɪ, ka dɪ ŋ tɪkyogi hʊ mɛ teŋ.
29 Ʊ yaa ma nɪɪnabiye rɛ Yesu Krisita tɪyaŋ, ɛɛ wɪya, ma laa ʊ bee teŋfɪyɛlʊʊ a kana ʊ weliŋ. Ma kɪ tɪya nala no iriŋ gyɪrɪma.
30 Beewɪya, Krisita tʊma hʊ wɪya, ʊ kpaa ʊ mɪɪbol yuwo daasɪɪga rɛ, a fa ka mʊhʊ gba ka dɪ ʊ sʊba. Ʊ yaa gɛɛ rɛ dɪ ʊ wuwo pɛ ŋ tɪyaŋ, anɪɪ gɛɛ ma tɪɪ fa aa sɪ pɛ ŋ tɪyaŋ aŋ bɪ naa gɛɛ ŋmanɪɪ.

3

Pɔɔl bɪ kpaa ʊ sɪya we nihuwobisi teŋbii wɪyaalɪya tɪyaŋ

1 Ŋ naabalɪya, wɪkaalɪɪ hʊ ŋ aa kyɛ ŋ basɪ tɪya ma rɛ nyɛ: Ma kɪ gyʊwɔsɪ akuu ma bee Yesu Krisita aa yaa kɪdɪgɪ wɪya. Ŋ laa sɪya basɪ wɪya no tɪya ma rɛ, aŋ bɪl sabɪ ba tɪɪ kɪ tɪya ma nyɛ. Amɛ gɛɛ bɪ yaa ŋ dɔgɪsɪɪ mʊhʊ buloŋ. Amɛ ma kɛ, wɪya no sɪ marɪ pɔ ma dɪ ma sɪŋ ma laadii tɪyaŋ weliŋ.
2 Ma pɔ ma tɪɪma weliŋ abee haŋ nɪbɔmɔ hʊ, haŋ bisiŋ nala hʊ aa hara pɔ ma dɪ ma keri ma pene hʊ.
3 Wɪtɪɪ rɛ, ámaa rɛ paalɪ yaa nala hʊ aa keri á pene, beewɪya á kɛ aa tɪŋ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ nyʊwa rɛ a kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ, ka á tenni fɪyɛlɪ, á kɪ gyʊwɔsɪ akuu á bee Yesu Krisita aa yaa kɪdɪgɪ wɪya. Á kɛ bɪ kyɪla nala pene keri wɪya, beewɪya ʊ yaa nihuwobisi teŋbii wɪkanɪɪ rɛ.

4 Mıyaŋ nɛ fa maga dı ŋ kpa ŋ sıya we wıya no irıŋ tıyaŋ. Dı nal buloŋ nɛ bıına anıı ʋ maga dı ʋ kpa ʋ nyuu we nihuwobisi teŋbii wıkanıya tıyaŋ, ŋ sı baa mıyaŋ nɛ gba kaŋ gɛɛ ŋmanıı a te ʋ tıına.

5 Beewıya ba aa lʋla ŋ, ʋ kyɛyɛ kyori kyɛɛ rɛ ba keri ŋ peŋ. Ŋ yaa Iziral tıına tıtıı rɛ, a lıı Bɛngyamin doho nala tıyaŋ. Ŋ naa bee ŋ kuwo buloŋ yaa Hiiburu tımma rɛ. Dı Gyuuma mırısı hʋ tıŋıı mɛ rɛ, ŋ fa yaa Farasii rɛ, a kı tıŋ ba kyurrr.

6 Ŋ sıfıyaŋ buloŋ nɛ gyı yaa dı ŋ yaa wıı hʋ ŋ fa aa bıına nıı Wıısı rɛ baa ŋ yaa. Ɛɛwıya ŋ gyı tıŋ naası rɛ a dɔgısı nala hʋ aa laa Yesu wıya di kıŋkaŋ. Dı Gyuuma mırısı hʋ tıŋıı fa sı wuwo leŋ dı nal kaŋ tıpʋlʋŋ Wıısı sıya tıyaŋ, ŋ fa sı baa ŋ bı kaŋ wıkyogii buloŋ, beewıya ŋ fa aa tıŋ mırısı no rɛ kyurrr abee ŋ wıtıı buloŋ.

7 Amɛ wıya hʋ ŋ fa aa bıına anıı ba kaŋ tɔnɔ tıya ŋ, lagılagı no Krisita wıya ŋ kpaa ba nıı ba yaa wıtɔɔnı rɛ.

8 Wıya no dʋŋ daa, amɛ ŋ naa anıı wıya hʋ buloŋ ŋ fa aa yaa dʋnıya no tıyaŋ yaa wıtɔɔnı rɛ. Ŋ naa anıı á Tıına Yesu Krisita gyımıı rɛ kaŋ tɔnɔ tıya ŋ a te wıı wıı buloŋ. Ɛɛwıya, ŋ kpaa wıı buloŋ ŋ fa aa yaa ta rɛ Yesu wıya. Ŋ kpa ba buloŋ anıı ba yaa gyagıma rɛ, ka dı ŋ wuwo kaŋ Krisita ŋ mııbol tıyaŋ aŋ yaa ʋ nal,

9 dı ŋ beel-ʋ yaa kıdıgı wıı buloŋ tıyaŋ. Tıpʋlʋŋ no ŋ aa kana, ʋ bı kıı nıı ŋ tıı rɛ lʋga a kana ʋ. Ʋ bıl bı kıı Gyuuma mırısı hʋ mɛ rɛ ŋ tıŋa a kana ʋ. Amɛ ŋ aa laa Krisita wıya di tıyaŋ nɛ ŋ tıŋa a kaŋ tıpʋlʋŋ Wıısı sıya tıyaŋ.

10 Ŋ wıkyɛɛlıı buloŋ nɛ yaa dı ŋ gyıŋ Yesu Krisita, a na dee hʋ Wıısı aa kpaa kyisi ʋ sʋʋ tıyaŋ, a na tʋwara hʋ ʋ aa naa, ka dı ŋ mɛ sʋba wıı hʋ wıya ʋ aa sʋba.

11 Ɛɛwıya, ŋ bayıyɛla rɛ yaa dı Wıısı maakyiye kyisi ŋ mɛ sʋʋ tıyaŋ.

Ma kpa ma sıya we wıı hʋ aa we ma sıya tıyaŋ

12 Wıya no wıya ŋ aa bası nyɛ, ɛɛ bı daga anıı ŋ kɛ teŋ naa ba buloŋ nɛ. Ʋ bı kıı nıı ŋ yaa nal bıl aa bı kaŋ wıkyogii buloŋ mɛ. Amɛ ŋ mɛ ha aa lʋgı rɛ abee sıfıyaŋ dı ŋ wuwo na kıŋ hʋ wıya Yesu Krisita aa yırı ŋ a laa ŋ tıŋa.

13 Ŋ naabalıya, ŋ paalı bı bıına anıı ŋ noŋ ha gyʋʋ kıŋ hʋ wıya ŋ aa lʋgı. Amɛ wıdıgı wıya rɛ kyıla ŋ ŋ hakıla tıyaŋ, ʋ rɛ nyɛ: Ŋ yeŋŋi wıya hʋ buloŋ aa yaa ŋ hal wıya rɛ, aŋ kı lʋga abee ŋ sıfıyası buloŋ dı ŋ mʋ na wıı hʋ aa we ŋ sıya tıyaŋ.

14 Ŋ aa lʋgı rɛ dı ŋ noŋ gyʋʋ kıŋ hʋ aa we ŋ sıya tıyaŋ, ɛɛwıya ŋ bıl bı gal kı daası hal. Ŋ aa kyɛ dı ŋ mʋ pele doŋ

nɛ dı Wıısı tıŋ Yesu Krisita tıyaŋ a laa ŋ we wıısıbee tıyaŋ, beewıya ɛɛ wıya rɛ ʊ yırı ŋ.

15 Á nala hʊ buloŋ aa gyige Krisita wıya tıyaŋ, ʊ maga dı a kaŋ hakıla no iriŋ nɛ. Amɛ dı ma badɔmɔŋ nɛ kaŋ hakıldʊma, Wıısı sı suri ma hakıllı dı ma gyıŋ wıı no memii weliŋ.

16 Ɛɛwıya, ba kyo ba kıı gɛɛ buloŋ mɛ, ma leŋ dı á kı tıŋ wıya hʊ á aa tıŋ a ko pele gyınaŋ.

17 Ŋ naabalıya, ma buloŋ kı kyesi ŋ wıyaalıya. Ŋmanıı hʊ aa maga dı ma kı tıŋa rɛ á kı daga ma gɛɛ. Ɛɛwıya, ma kı kyesi nala hʊ aa tıŋ wıya hʊ á aa daga ma.

18 Ŋ laa sıya bası wıı no tıya ma rɛ bʊlıya bʊlıya, amɛ nyɛ kɛ sınııl paalı kı yuwori ŋ sıya tıyaŋ nɛ ka ŋ bıl kı kyɛ ŋ bası ʊ nyɛ. Nala badɔmɔŋ kaŋ ba tıı bırımı Krisita dɔmɔ rɛ, beewıya ba wıyaalıya daga anıı ba kɛ lee Krisita aa sʊba daagarıı hʊ nyuu tıyaŋ bı kaŋ memii buloŋ.

19 Ba lımʊtenii buloŋ nɛ yaa diŋ, beewıya ba dʊŋʊ wıyaalıya rɛ yaa ba wıısı. Wıya hʊ aa maga dı ʊ yaa ba hıısı, ba wıya rɛ ba aa kı gyıgısı ba tıı, ka ba hakıllı buloŋ we dʊnıya no kına dʊŋ tıyaŋ.

20 Amɛ á kɛ yaa wıısıbee nala rɛ, a hɔŋ kı gyegili á Laataal, á Tıına Yesu Krisita abee teŋkyel dı ʊ lıı wıısıbee ko.

21 Dı ʊ rɛ ko ko, ʊ sı kpa ʊ dee hʊ ʊ aa kaŋ kı deŋ kıŋ kıŋ buloŋ hʊ, a kaŋ á tenni hʊ aa sı wuwo sʊba pʊw, a bırımı dı ba kıı ʊ tıı gaŋdaa teŋ hʊ.

4

Pɔɔl bası wıya kyagılı Filipi tımma

1 Ɛɛ wıya ŋ naabiikpıyanama, nyɛ rɛ ʊ maga dı ma sıŋ á Tıına Yesu wıya hʊ ma laa di tıyaŋ a kaŋ kpaŋkpaŋ. Ŋ kyo ma wıya rɛ kıŋkaŋ, ma wıya dɔbɔ ŋ bembii tıyaŋ nɛ weliŋ. Ma nyubaanıŋ, ŋ teŋ fıyɛla rɛ weliŋ beewıya mamaa rɛ ŋ kaŋ kı daga ŋ tıı.

2 Yuwodıya abee Siŋtike, ŋ aa sʊla ma, ma yaa kuwokeri aŋ marı dɔmɔŋ, beewıya ma yaa nımmabalıya rɛ á Tıına Yesu nyubaanıŋ.

3 Ka ı, ŋ tʊŋtʊnnı-dɔŋtıına hʊ aa kaŋ wıtıı, ŋ aa kyɛ dı ı pɛ haana no tıyaŋ nɛ dı ba marı dɔmɔŋ, beewıya ba pɛɛ ŋ bee Kılɛmɛŋtı abee ŋ tʊŋtʊnnı-dɔŋtıŋsı nıkaalıya hʊ buloŋ tıyaŋ nɛ a bası Wıısı wıweliye hʊ abee sıfıyaŋ a tıya nala. Nala no buloŋ fene rɛ wee Wıısı teŋ hʊ tıyaŋ nala aa kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii fene aa we.

4 Ma bee Yesu aa yaa kıdıgı wıya ma leŋ dı ma tenni fıyɛlı saŋa buloŋ. Ŋ marı bası kı tıya ma rɛ, ma leŋ dı ma tenni fıyɛlı saŋa buloŋ.

5 Ma leŋ dı ma sıya fıyɛlı nal buloŋ lee, beewıya saŋa hʊ
á Tıına Yesu aa sı mıigı ko kpaga rɛ.
6 Ma ta leŋ dı kıŋ buloŋ wıya kı dɔŋ ma, amɛ wıı buloŋ
tıyaŋ ma kı kyʊwalı Wıısı, a sʊla ʊ dı ʊ tıya ma kıŋ hʊ
buloŋ ma aa kyɛ, aŋ pɛ kı kyʊwalı ʊ aŋgyʊwasʊ.
7 Dı mamaa rɛ aa yaa nyɛ, Wıısı fıyɛlʊʊ hʊ aa tee
nihuwobiŋ gyımaa sı we ma lee dı ma hakıllı bee ma
tıbıına buloŋ pıŋ lıdıgı akuu ma bee Yesu Krisita aa yaa
kıdıgı wıya.
8 Ŋ naabalıya, wıkaalıı hʊ ŋ aa kana dı ŋ bası tıya ma rɛ
nyɛ: Wıya hʊ aa yaa wıtıı, abee wıya hʊ aa kaŋ gyırıma,
abee wıya hʊ aa kpaa ŋmanıı Wıısı sıya tıyaŋ, abee wıya
hʊ aa bı kaŋ gyoŋ buloŋ, abee wıya hʊ aa daga kyori, abee
wıya hʊ aa kaŋ bigisii, ma kpa ma hakıllı we wıya no iriŋ
tıyaŋ.
9 Wıya hʊ buloŋ ŋ aa bası tıya ma, abee wıya hʊ buloŋ ŋ
aa daga ma, abee wıya hʊ buloŋ ma aa gʊnna ŋ lee, abee
wıya hʊ buloŋ ma aa na dı ŋ aa yaa, ma kaŋ ba kı tʊŋ tʊma.
Dı mamaa rɛ aa yaa gɛɛ, Wıısı, nal hʊ aa tıya nala fıyɛlʊʊ,
sı we ma lee.

Pɔɔl kyʊwalı Filipi tımma aŋgyʊwasʊ

10 Ŋ aa kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ rɛ abee teŋfıyɛlʊʊ,
beewıya nyɛ kɛ ma bıl daga anıı ma ha kɔnı aa liisi ŋ wıya
rɛ. Faafaa hʊ buloŋ ma fa aa bıını ŋ wıya rɛ. Amɛ ŋmanıı
rɛ ma gyı bı naa dı ma daga kyori hʊ ma aa kana abeel-ŋ.
11 Ŋ aa bası wıya no, ʊ bı kıı nıı kıŋ nɛ ŋ kyɛ lɔlɔ, beewıya
ŋ mııbol tıyaŋ ŋ leŋ ŋ sii su kıŋ buloŋ ŋ aa kana rɛ.
12 Ŋ gyıŋ gɛɛ ʊ aa kıı rɛ, dı mıyaŋ nɛ kaŋ kıŋ koo dı mıyaŋ
nɛ bı kaŋ kıŋ. Ŋ gʊnnı wıya no buloŋ nɛ ŋ mııbol tıyaŋ.
Dı ŋ vɔgɔ koo dı losi kana ŋ, dı ŋ kaŋ yʊga koo dı ŋ kaŋ
mʊhʊ, ka ɛɛ aa maga ŋ nɛ.
13 Ŋ aa wuwo ŋ yaa wıı kɛ buloŋ nɛ, beewıya Krisita rɛ
aa tıya ŋ gɛɛ dee.
14 Amɛ ʊ yaa wıwelii rɛ ma aa pɛ ŋ tıyaŋ ŋ wıgyʊʊlıya
no tıyaŋ.
15 Mamaa Filipi tımma, ma tıı gyıma anıı buŋbuŋ hʊ
tıyaŋ ŋ aa lıı Masidooniya paalʊʊ a piili kı bası Wıısı weliye
hʊ, ma dʊŋ nɛ yaa Krisitabiisi hʊ aa pɛɛ ŋ tıyaŋ. Krisitabiye
buloŋ bı pɛɛ ŋ tıyaŋ see ma dʊŋ.
16 Ŋ fa aa we Tesaloniika tıyaŋ mɛ, ma pɛɛ ŋ tıyaŋ nɛ
bʊlıya bʊlıya abee kına hʊ ŋ aa kyɛɛ.
17 Ʊ bı kıı nıı kına rɛ ŋ kı kyɛ ma lee, amɛ tɔnɔ hʊ ma aa
sı na Wıısı lee akuu ma aa tıya ŋ kına no, ʊ rɛ ŋ kı deŋ.
18 Ma aa tıŋ Ɛpafuroditu, ʊ kaŋ kına hʊ ko tıya ŋ, lagılagı
no ŋ kaŋ kıŋ buloŋ ŋ aa kyɛ rɛ. Ba gba yʊga parı rɛ. Kına

hʊ ma aa kpaa tɪya ŋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ kɪna sʊwala aa sʊma ba kpa sʊla Wɪɪsɪ, ʊ laa abee teŋfɪyɛlʊʊ.

19 Wɪɪsɪ hʊ ŋ aa kyʊwalɪ kaŋ kɪŋ kɪŋ buloŋ nɛ a mʊ parɪ. Ɛɛwɪya ʊ sɪ tɪya ma ma kɪkyɛɛlɪya buloŋ akuu ma bee Yesu Krisita aa yaa kɪdɪgɪ wɪya.

20 Ma leŋ dɪ á kɪ dannɪ á Kuwo Wɪɪsɪ a kaŋ kɪ mʊ deŋdeŋ. Amɪ

Kyʊwala

21 Ŋ aa kyʊwalɪ ma Wɪɪsɪ nala hʊ buloŋ aa we doŋ tɪyaŋ. Á nɪmmabalɪya hʊ aa we daha mɛ aa kyʊwalɪ ma.

22 Wɪɪsɪ nala hʊ buloŋ aa we daha mɛ aa kyʊwalɪ ma, amarɪkpatɪya ba nala hʊ aa we kuworibal hʊ ba aa yɪrɪ Siiza dɪya tɪyaŋ.

23 Á Tɪɪna Yesu Krisita bɔnyɛ sɪ we ma buloŋ lee.

TEŊ HƱ PƆƆL AA SABA TIYA KOLOSI TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl aa yaa Yesu Krisita Kpambıya Wıısı kyɛrı
tıyaŋ abee á nıınabiye Timoti rɛ saba teŋ no kı tıya ma.
2 Á sabı teŋ no kı tıya mamaa á nımmabalıya hʋ Wıısı
aa lıya Kolosi tıyaŋ ma laa Krisita wıya di a kı tıŋa ʋ abee
wıtıı rɛ. Á Kuwo Wıısı bɔnyɛ abee ʋ fıyɛlʋʋ sı we ma lee.

Pɔɔl kyʋwalı Wıısı aŋgyʋwasʋ

3 Dı ámaa rɛ ko kyʋwalı Wıısı kı tıya ma kɛ buloŋ á aa
kı dannı Wıısı á Tıına Yesu Krisita kuwo hʋ rɛ ma wıya.
4 Beewıya á nıı gɛɛ hʋ ma aa laa Yesu Krisita wıya di rɛ,
abee kyori hʋ ma aa kana abee Wıısı nala buloŋ.
5 Laadii hʋ bee kyori hʋ ma aa kana, ba lıı bayıyɛla hʋ
ma aa kana kıŋ hʋ Wıısı aa marı biŋ ma wıısıbee tıyaŋ
nɛ. Ba gyı laasıya bası bayıyɛla no wıya tıya ma rɛ Wıısı
wıweliye hʋ aa yaa wıtıı tıyaŋ.
6 Wıısı wıweliye hʋ ba aa ko bası tıya ma pısa kı gyʋʋ
dʋnıya logiŋ buloŋ nɛ, a leŋ nala bırımı kı lıı ba wıbɔmɔ
tıyaŋ anıı gɛɛ hʋ ba aa yaa ma tıyaŋ a lıı kyɛɛ hʋ ma aa
nıı wıya no, a kɔnı ko gyıŋ bɔnyɛ hʋ Wıısı aa daga tıya ma
memii mʋ teŋ.
7 Ɛpafirası rɛ yaa nal hʋ aa bası Wıısı bɔnyɛ no wıya
a tıya ma. Ʋ yaa á nıınabiikyoolii rɛ a yaa á tʋŋtʋnnı
dɔŋtıına aa tʋŋ Krisita tʋma abee wıtıı. Ʋ rɛ laa á naası
sıŋ ma lee tıyaŋ.
8 Ʋ bası tıya ma gɛɛ hʋ Wıısı Wiyesi Welii hʋ aa leŋ ma
kyo Wıısı nala buloŋ nɛ.
9 Ɛɛwıya, a lıı kyɛɛ hʋ á aa nıı ma wıya, á aa kyʋwalı
Wıısı kı tıya ma rɛ saŋa buloŋ. Á sʋla Wıısı a kı tıya ma
rɛ dı ʋ leŋ ʋ Wiyesi Welii hʋ tıya ma wıgyʋŋ dı ma wuwo
gyıŋ ʋ kyɛrı a wuwo gyıŋ ʋ wıya buloŋ memii mɛ.
10 Ɛɛ rɛ sı leŋ dı ma kı yaa wıya hʋ Wıısı aa kyɛɛ wıı
buloŋ tıyaŋ dı ʋ teŋ fıyɛlı ma tıyaŋ ka dı ma kı yaa wıweliye
iriŋ kɛ buloŋ a marı gyıŋ Wıısı weliŋ.
11 Wıısı sı tıya ma dee hʋ aa lıı ʋ gaŋdaa-dee hʋ tıyaŋ, dı
gɛɛ leŋ dı ma wuwo kaŋ kenyiri abee mala abee teŋfıyɛlʋʋ
wıı buloŋ tıyaŋ.
12 Ma kyʋwalı á kuwo Wıısı aŋgyʋwasʋ abee ʋ aa leŋ ma
mɛ maga abee ma aa sı na kına hʋ ʋ aa mara biŋ pɔ ʋ nala
ʋ koro hʋ aa yaa pʋlʋŋ tıyaŋ.

13 Beewıya ʊ laa ma lıı Sıtaanı bilhuu tıyaŋ nɛ, a kaŋ ma
mʊ we ʊ biikyoolii koro hʊ tıyaŋ.
14 Wıısı biikyoolii no rɛ ʊ kpa tuŋ laa ma ta á wıbɔmɔ
tıyaŋ, ɛɛ daga anıı ʊ kpaa á wıbɔmɔ kyɛ ma rɛ gɛɛ.

Krisita rɛ tee kıtaalıya buloŋ

15 Krisita kıı Wıısı hʊ á aa bee na rɛ. Ʊ rɛ yaa Wıısı Biye
hʊ aa we doŋ ka ʊ na ta kıŋ buloŋ. Ʊ rɛ tee Wıısı kıtaalıya
buloŋ.
16 Ʊ tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a marı kıŋ buloŋ aa we wıısınyuu
abee taŋha tıyaŋ: Kına hʊ á aa na abee kına á aa bee na,
abee kına hʊ á aa bee na ka ba kaŋ dee a kı deŋ leye, abee
dee irıŋ buloŋ. Krisita tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a marı kına buloŋ
a leŋ ʊ tıŋ ba.
17 Ʊ we doŋ nɛ ka Wıısı na marı kıŋ buloŋ. Ʊ dee tıyaŋ
nɛ Wıısı kıtaalıya buloŋ we doŋ a sıŋ weliŋ.
18 Krisita rɛ yaa Krisitabiisi buloŋ nyuu, ka ba mɛ yaa ʊ
teŋbii, ʊ kı deŋ ba. Ʊ rɛ yaa nal hʊ aa tıya ba mııbol. Ʊ rɛ
yaa nal hʊ Wıısı aa laasıya kyisi sʊʊ tıyaŋ, dı ɛɛ leŋ dı ʊ
yaa kunyına wıı buloŋ tıyaŋ.
19 Wıısı kyɛrı tıyaŋ nɛ ʊ leŋ Krisita kıı ʊ wıı buloŋ tıyaŋ.
20 Krisita tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a leŋ ʊ bee ʊ kıtaalıya aa we
wıısınyuu abee taŋha tıyaŋ buloŋ mııgı sʊma. Krisita aa
sʊba daagarıı hʊ nyuu tıyaŋ nɛ leŋ fıyɛlʊʊ mııgı we Wıısı
bee ʊ kıtaalıya buloŋ paga.
21 Saŋa hʊ ma ha fa aa bı gyıŋ Wıısı, ma beel-ʊ fa boliye
bee dɔmɔŋ nɛ, ma fa haası ʊ beewıya ma hakıllı bee ma
wıyaalıya buloŋ fa bɔmɔ rɛ.
22 Amɛ lagılagı no, Wıısı leŋ Krisita bırımı nihuwobiŋ nɛ
a ko sʊba daagarıı tıyaŋ dı ɛɛ leŋ dı ma beel-ʊ mııgı sʊma,
ka dı ma yaa tıpʊlʊŋ tımma, a ta kaŋ wıkyogii buloŋ ʊ sıya
tıyaŋ.
23 Ɛɛwıya, ma sıŋ Wıısı wıweliye hʊ ma aa laa di tıyaŋ
weliŋ, aŋ ta kı yaa sige abee bayıyɛla hʊ ma aa kana ba
tıyaŋ saŋa hʊ ma aa nıı ba. Wıısı wıweliye no tıı rɛ ba
gɔllı bası kı tıya nala buloŋ dʊnıya lee buloŋ tıyaŋ. Ba
wıya rɛ mıyaŋ Pɔɔl tıı mɛ yaa Yesu Krisita tʊŋtʊnnı, a bası
ba kı tıya nala.

Tʊma hʊ Pɔɔl aa tʊma tıya nala hʊ aa laa Yesu wıya di

24 Lagılagı no, ŋ teŋ fıyɛla rɛ abee tʊwara hʊ ŋ aa na ma
wıya, beewıya ɛɛ daga anıı tʊwara hʊ Krisita fa aa na ʊ
teŋbii wıya aŋka (Krisitabiisi rɛ gɛɛ), haŋ tʊwara hʊ rɛ ŋ
mɛ kyosi kı na ŋ tol gɛɛ dı ʊ mʊ teŋ.
25 Wıısı rɛ lıı ŋ dı ŋ yaa Krisitabiisi buloŋ tʊŋtʊnnı. Tʊma
hʊ ʊ aa kpaa tıya ŋ nɛ yaa dı ŋ bası ʊ wıya hʊ buloŋ a tıya
ma.

26 Wɪɪsɪ fa kpaa wɪya no faŋa faafaa nala rɛ a lɪɪ faafaa
buloŋ. Amɛ lagɪlagɪ no Wɪɪsɪ kpa wɪya no daga ʋ nala hʋ
ʋ aa lɪya rɛ.
27 Wɪɪsɪ kyɛrɪ rɛ yaa dɪ ʋ leŋ ʋ nala buloŋ gyɪŋ wɪfaŋɪɪ no
aa yaa gaŋdaa-wɪɪ, aŋ kaŋ tɔnɔ mɛ. Wɪɪ hʋ rɛ nyɛ, Krisita
aa we ma tɪsɪ tɪyaŋ nɛ tɪŋ ma mɛ kaŋ bayɪyɛla anɪɪ ma sɪ
maakyiye yaa gaŋdaala.
28 Ɛɛ wɪya rɛ tɪŋ á basɪ ʋ wɪya kɪ tɪya nal buloŋ. Á aa
kpa á wɪgyʋŋ hʋ buloŋ aa kana a kʋrɪsɪ ba dɪgɪna rɛ aŋ kɪ
daga ba, dɪ nal buloŋ ko laa Krisita wɪya di weliŋ, a gyige
ʋ laadii tɪyaŋ aŋ leŋ dɪ ba wuwo sɪŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ a bɪ
kaŋ wɪkyogii buloŋ.
29 Ɛɛwɪya, wɪɪ no wɪya ŋ aa yaa ŋ sɪfɪyaŋ buloŋ nɛ, a kɪ
tʋma abee ʋ debal hʋ buloŋ aa we ŋ tɪyaŋ.

2

1 Ŋ aa kyɛ dɪ ma gyɪŋ gɛɛ hʋ ŋ aa lʋga ma wɪya rɛ abee
Krisitabiisi hʋ aa we Lawudisɪya tɪyaŋ buloŋ a gba bee nala
hʋ buloŋ ha aa bɪ naa ŋ bee ba sɪɪ.
2 Ŋ yaa gɛɛ rɛ dɪ ma buloŋ tenni polli, dɪ ma bembiye mɛ
pɪŋ lɪdɪgɪ ka dɪ ma kaŋ nyʋʋdɪgɪ abee kyori. Nyɛ rɛ sɪ leŋ
ma gyɪŋ wɪɪ hʋ Wɪɪsɪ gyɪ aa kpaa faŋa ma memii weliŋ aŋ
na wɪweliye hʋ buloŋ aa we ʋ tɪyaŋ. Wɪɪ no rɛ yaa Yesu
Krisita tɪɪ.
3 Ʋ dʋŋ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ kpa ʋ wɪgyʋŋ abee ʋ gyɪmaa buloŋ
faŋa dɪ á wuwo tɪŋ ʋ tɪyaŋ a gyɪŋ Wɪɪsɪ.
4 Ɛɛ wɪya, ŋ basɪ wɪya no kɪ tɪya ma rɛ dɪ nal buloŋ ta
wuwo kpa dʋnɪya no nyʋʋpɪŋsʋŋ a mʋrɪ ma dɪ ma nyʋgɪsɪ
Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ.
5 Abee ŋ aa tuwo ma lee nyɛ mɛ ka ŋ hakɪla we ma tɪyaŋ
nɛ. Ŋ teŋ mɛ fɪyɛla rɛ kɪŋkaŋ abee á aa nɪya gɛɛ hʋ ma aa
kaŋ ma tɪɪ weliŋ abee gɛɛ hʋ ma aa laa Yesu wɪya di aŋ sɪŋ
ba tɪyaŋ kpaŋkpaŋ.

Mɪɪbofalɪɪ hʋ á aa kana Krisita tɪyaŋ

6 Ɛɛwɪya, ma aa laa Yesu Krisita di a kpa ʋ ʋ yaa ma Tɪɪna
nyɛ, ma leŋ dɪ ma beel-ʋ kɪŋ yaa kɪdɪgɪ ma wɪyaalɪya buloŋ
tɪyaŋ.
7 Ma kpa ma wɪɪ buloŋ tɪya Yesu Krisita aŋ yelli ʋ ma wɪɪ
buloŋ tɪyaŋ. Ma sɪŋ ma laadii tɪyaŋ weliŋ anɪɪ ba aa daga
ma gɛɛ aŋ pɛ kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʋwasʋ mɛ saŋa buloŋ.
8 Ma pɔ weliŋ a ta leŋ dɪ nal buloŋ kpa dʋnɪya wɪgyʋŋ
abee wɪya hʋ aa bɪ kaŋ tɔnɔ a mʋrɪ ma. Beewɪya wɪya no
buloŋ yaa nihuwobisi lesiriye abee dʋnɪya wɪkanɪya rɛ, ba
bɪ lɪɪ Krisita lee.

9 Beewıya ɛɛ hʋ Wıısı aa kıya, ɛɛ tıı rɛ Krisita mɛ kıı saŋa
hʋ ʋ aa we dʋnıya no tıyaŋ.
10 Ka ma bee Krisita aa yaa kıdıgı ma mııbol tıyaŋ wıya, ʋ
kıılʋŋ we ma tıyaŋ nɛ. Ʋ rɛ tee dee buloŋ aa we wıısınyuu
abee taŋha buloŋ tıyaŋ.
11 Ma bee Krisita aa yaa kıdıgı nyubaanıŋ, ʋ kıı gɛɛ rɛ
anıı ʋ aa kere ma pene ma mɛ ko yaa Wıısı nala. Ʋ bı
kıı nıı nihuwobisi aa keri ba pene gɛɛ. Amɛ Krisita pene
hʋ kerii rɛ yaa ʋ aa leŋ á wuwo leŋ a faafaa wıkanıya hʋ
buloŋ aa yaa wıbɔmɔ a ta.
12 Ba aa foo ma wııkyʋwalnıı hʋ kıı gɛɛ rɛ anıı ma bee
Krisita buloŋ nɛ ba hogo gɛɛ, ka ba bıl mııgı kyisi ma beel-
ʋ buloŋ sʋʋ tıyaŋ akuu laadii hʋ ma aa kana Wıısı hʋ aa
kpaa ʋ debal hʋ kyisi Krisita sʋʋ tıyaŋ wıya.
13 Saŋa kıdıgı tıyaŋ ma fa kıı gɛɛ rɛ anıı sʋʋnı Wıısı sıya
tıyaŋ, beewıya ma fa yaa wıbɔŋyaala rɛ aa bee tıŋ Wıısı
mırısı mɛ. Amɛ lagılagı no á aa laa Krisita wıya di wıya
Wıısı kpaa á wıbɔmɔ kyɛ ma rɛ aŋ leŋ a kaŋ mııbofalıı
anıı ʋ aa kyisi Yesu sʋʋ tıyaŋ ʋ kaŋ mııbol gɛɛ.
14 Krisita aa sʋba daagarıı hʋ nyuu tıyaŋ wıya, Wıısı dısı
á kyıma hʋ buloŋ ba aa magıla biŋ ta rɛ, abee mırısı hʋ
buloŋ fa aa kpaa kyogisi kı tıya ma. Krisita kpaa ba buloŋ
nɛ a kpaası a mal daagarıı hʋ tıyaŋ.
15 Wıısı tıŋ Krisita sʋʋ daagarıı hʋ nyuu tıyaŋ nɛ a leŋ
Krisita nyagı kına hʋ á aa bee na ka ba kaŋ dee a kı deŋ leye
buloŋ we ʋ naası memii tıyaŋ nɛ. Ʋ nyaamı ba rɛ gyamaa
tıyaŋ a leŋ ba di hıısı nal buloŋ na anıı ba bıl bı kaŋ dee.
16 Ɛɛ wıya, ma ta leŋ dı nal buloŋ biŋ kıdiiliye koo
kınyʋwalıya koo kyɛbala koo peŋsi dii sıŋsı koo Kyɛwiyesii
kyɛɛ sıŋsı tıya ma.
17 Wıya no yaa wıya fa aa sı maakyiye yaa daaliiŋ nɛ.
Amɛ Krisita rɛ yaa wıya no buloŋ wıtıı.
18 Nala badɔmɔŋ aa kpa ba tıı nıı ba yaa nıbala rɛ akuu
wıya hʋ ba aa baa ba aa na ba duwoso tıyaŋ wıya. Ma kı
pɔ dı nala no ta ko leŋ ma ŋmaa naaŋ. Ba aa fugo kaŋ ba
tıı kı hʋwɔlı rɛ aŋ baa dı á kı kyʋwalı malıkası. Dʋnıya no
wıgyʋŋ nɛ we ba hakılli tıyaŋ, ba paalı bı kaŋ wıı buloŋ a
daga nıı ba maga dı ba kı bigisi ba tıı, ka ba kı bigisi ba tıı.
19 Ba bıl bı mal Krisita tıyaŋ mɛ, nal hʋ aa yaa Krisitabiisi
buloŋ nyuu. Krisita tıyaŋ nɛ á nala hʋ buloŋ aa yaa ʋ teŋbii
tıŋa a kı na á dee, a mal dɔmɔŋ gɛɛ anıı ɛɛ hʋ nihuwobiŋ
teŋbii lıkyosiye bee ʋ polo aa mal dɔmɔŋ, a kı waa ɛɛ hʋ
Wıısı aa kyɛɛ.
20 Krisita aa sʋba daagarıı hʋ tıyaŋ, ɛɛ daga anıı ma beel-
ʋ buloŋ nɛ sʋba gɛɛ. Ɛɛ wıya, dʋnıya no wıkanıya bıl bı

kaŋ dee ma nyuu tɪyaŋ. Bee rɛ yaŋ tɪŋ ma kɪ yaa wɪya anɪɪ ma ha aa tɪŋ dʋnɪya ŋmanɪɪ rɛ aŋ kpa ma sɪya we dʋnɪya sɪŋsɪ no tɪyaŋ. Sɪŋsɪ no aa daga anɪɪ:

21 “Ta kolo kɪŋ no”, “Ta dii kɪŋ no”, “Ta dige kɪŋ no.”

22 Wɪya no buloŋ aa maakyiye ba ko yaa waasʋ rɛ. Beewɪya ba yaa nihuwobisi wɪbiniye abee ba wɪdagɪya rɛ.

23 Dɪ ɪ rɛ deŋe ɪ aa baa wɪgyʋŋ kɪdɪgɪ we wɪya no tɪŋɪɪ tɪyaŋ nɛ. Amɛ wɪgyʋŋ pɛgɪ mɛ tuwo wɪya no tɪyaŋ. Ba sɪfɪyaŋ buloŋ we kɪna hʋ ba aa kyʋwalɪ tɪyaŋ nɛ aŋ aa fugo kaŋ ba tɪɪ kɪ hʋwɔlɪ aŋ kɪ dɔgɪsɪ ba tɪɪ teŋbii mɛ. Amɛ wɪya no buloŋ bɪ kaŋ dee ba aa sɪ wuwo leŋ dɪ nala vɪya ba teŋbii wɪkyɛɛlɪya yayɪ.

3

Ma kpʋ dʋnɪya wɪya hʋ aa we ma tɪyaŋ ta

1 Akuu Wɪɪsɪ aa kyisi ma, ma kaŋ mɪɪbofalɪɪ no anɪɪ gɛɛ ʋ aa kyisi Krisita mɛ sʋʋ tɪyaŋ, ma leŋ dɪ ma hakɪllɪ buloŋ we kɪna hʋ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ, lee hʋ Krisita aa hɔŋ ʋ kuworikpasa tɪyaŋ Wɪɪsɪ noduu logiŋ tɪyaŋ.

2 Ma kpa ma hakɪllɪ we kɪna hʋ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ, aŋ ta kpaa ma sɪya we dʋnɪya wɪkanɪya tɪyaŋ,

3 beewɪya ʋ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ ma aa sʋba ka ma mɪɪbol faŋa Krisita lee wɪɪsɪbee tɪyaŋ.

4 Krisita rɛ yaa ma mɪɪbol, ɛɛwɪya, saŋa hʋ ʋ aa sɪ mɪɪgɪ ko, ma mɛ sɪ pɛ ʋ tɪyaŋ a di ʋ gaŋdarɪ hʋ.

5 Ma kpʋ wɪbɔmɔ hʋ buloŋ nihuwobisi aa yaa dʋnɪya no tɪyaŋ a ta ma tɪsɪ tɪyaŋ. Ma leŋ sɔŋsɔŋ, a leŋ bisiŋ wɪya yayɪ. Ma ta kyo haana koo baala kɪŋkaŋ, a ta kɪ bɪɪnɪ wɪbɔmɔ mɛ ma tɪsɪ tɪyaŋ. Ma ta kaŋ tɪbal, beewɪya nal hʋ aa kaŋ tɪbal ʋ bee nal hʋ aa marɪ vʋga buloŋ yaa kɪdɪgɪ rɛ.

6 Wɪɪsɪ sɪ na baaŋ nala hʋ aa yaa wɪya no nyuu tɪyaŋ.

7 Saŋa hʋ dʋnɪya wɪkanɪya no ha fa aa kaŋ dee ma nyuu tɪyaŋ, wɪya no tɪɪ bee ba nyuu rɛ ma mɛ fa kɪ yaa.

8 Amɛ nyɛ kɛ, ʋ maga dɪ ma lɪɪ ma tɪɪ wɪya no buloŋ tɪyaŋ nɛ. Ma leŋ baaŋ nayɪ, a leŋ dɔmɔŋ fene kyogii, a ta kaŋ tahaa, aŋ leŋ wɪlaama basɪɪ mɛ.

9 Ma ta bɪl nyɪya wɪya kɪ tɪya dɔmɔŋ, beewɪya nyɛ kɛ ma kpaa ma mɪɪbobɪnɪɪ hʋ bee ʋ wɪkanɪya buloŋ ta rɛ,

10 aŋ kaŋ mɪɪbofalɪɪ hʋ Krisita aa kpaa tɪya ma. Ɛɛwɪya, Wɪɪsɪ leŋ mɪɪbofalɪɪ hʋ aa we ma tɪyaŋ kɪ bɪrɪgɪ rɛ saŋa buloŋ dɪ ma ko kɪɪ ʋ a gyɪma ʋ weliŋ.

11 Ɛɛwɪya, dɪ nal yaa Gyuu koo dɪ ʋ bɪ yaa Gyuu, dɪ nal keri ʋ peŋ koo dɪ ʋ bɪ keri ʋ peŋ, dɪ nal yaa yoŋ koo dɪ ʋ tɪɪna tɪŋa ʋ tɪɪ, dɪ nal yaa nɪhʋwal koo dɪ ʋ yaa beebiye, dɪ

nal yaa sɪpolli tɪɪna koo dɪ ʊ yaa nɪgʊra, wɪya no buloŋ bɪ yaa wɪɪ buloŋ. Amɛ wɪɪ aa yaa sɪfɪyaŋ wɪɪ rɛ yaa nal buloŋ bɪl tuwo a maga Krisita, ʊ mɛ rɛ yaŋ we á buloŋ tɪsɪ tɪyaŋ.

12 Wɪɪsɪ aa kyo ma rɛ tɪŋ ʊ lɪɪ ma yaa ʊ nala. Ɛɛ wɪya, ʊ maga dɪ ma kɪ fá nala sikii rɛ, a kaŋ bɔnyɛ, a kaŋ ma tɪɪ kɪ hʊwɔlɪ, a leŋ dɪ ma sɪya fɪyɛlɪ, ka dɪ ma kaŋ kenyiri mɛ.

13 Ma kaŋ kenyiri bee dɔmɔŋ. Dɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ nɛ kaŋ wɪɪ bee ʊ dɔŋtɪɪna, ʊ maga ʊ kpa kyɛ ʊ rɛ. Á Tɪɪna kpaa ma wɪbɔmɔ kyɛ ma rɛ. Ɛɛ wɪya, ma mɛ kpa wɪya kɪ kyɛ dɔmɔŋ.

14 A lɪɪ ɛɛ hal tɪyaŋ, ma kaŋ kyori abee dɔmɔŋ beewɪya kyori dʊŋ nɛ sɪ wuwo leŋ dɪ ma kaŋ dɔmɔŋ weliŋ aŋ kaŋ nyʊʊdɪgɪ mɛ ma wɪkanɪya buloŋ tɪyaŋ.

15 Ma leŋ fɪyɛlʊʊ hʊ Yesu Krisita aa tɪya ma we ma hakɪllɪ tɪyaŋ saŋa buloŋ. Fɪyɛlʊʊ no wɪya rɛ Wɪɪsɪ yɪrɪ ma, ma yaa kɪdɪgɪ. Ɛɛwɪya ma kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʊwasʊ saŋa buloŋ.

16 Ma leŋ dɪ Krisita wɪya hʊ buloŋ we ma tɪsɪ tɪyaŋ weliŋ. Ma kɪ kʊrɪsɪ dɔmɔŋ dɪgɪna a kɪ daga dɔmɔŋ abee wɪgyʊŋ. Ma yɪɪ wɪɪkyʊwalyɪɪla a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ ma tɪsɪ tɪyaŋ saŋa buloŋ.

17 Wɪɪ buloŋ ma aa yaa abee wɪɪ hʊ buloŋ ma aa basɪ, ma kɪ yaa ba buloŋ á Tɪɪna Yesu feŋ tɪyaŋ, aŋ tɪŋ ʊ tɪyaŋ a kɪ kyʊwalɪ á Kuwo Wɪɪsɪ aŋgyʊwasʊ.

Ɛɛ Wɪɪsɪ nala aa maga dɪ ba kɪ yaa dɔmɔŋ

18 Haana, ma kaŋ ma tɪɪ kɪ hʊwɔlɪ ma balama lee, beewɪya, ɛɛ rɛ maga dɪ nala hʊ aa tɪŋ Krisita kɪ yaa.

19 Baala, ma mɛ kyo ma haana, aŋ ta hoye beel-ba.

20 Biisi, ma kɪ tɪŋ ma kuwoma abee ma nɪmma nyʊwa wɪɪ buloŋ tɪyaŋ, beewɪya ɛɛ rɛ aa fɪyɛlɪ Wɪɪsɪ teŋ.

21 Kuwoma, ma ta kɪ dɔŋ ma biisi kɪŋkaŋ dɪ ba lɔgɪ ko lɪɪ.

22 Yosi, ma kɪ tɪŋ ma tɪmma nyʊwa wɪɪ buloŋ tɪyaŋ dʊnɪya no tɪyaŋ aŋ ta kuu ba aa deŋ ma wɪya, koo ma aa kyɛ dɪ ma yaa laa gyaaŋbiye dʊŋ wɪya a kɪ tɪŋ ba nyʊwa. Amɛ ma kɪ yaa gɛɛ abee tɪdɪgɪ akuu ma aa fá Wɪɪsɪ wɪya.

23 Tʊma hʊ buloŋ ma aa tʊŋ, ma kɪ tʊma abee tɪdɪgɪ anɪɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ rɛ ma tʊma kɪ tɪya, nihuwobiŋ daa ma tʊma kɪ tɪya.

24 Ma ta yeŋŋe anɪɪ á Tɪɪna Krisita rɛ ma tʊma kɪ tɪya. Ɛɛwɪya, Wɪɪsɪ sɪ kpa kɪna hʊ ʊ aa mara biŋ ʊ nala wɪɪsɪbee tɪyaŋ a tuŋ ma.

25 Wɪbɔŋyaala mɛ sɪ laa ba tuno a maga ba wɪbɔmɔ hʊ ba aa yaa, beewɪya Wɪɪsɪ bee lugisi nala.

4

1 Yosi tımma, ma kı tıŋ wıtıı, a gyıŋ tıya ma tıı abee wıya hʋ ma aa kpaa kı yaa ma yosi. Ma ta yeŋŋe anıı ma mɛ kaŋ
Tıına rɛ wıısıbee tıyaŋ.

2 Ma kı kyʋwalı Wıısı saŋa kɛ buloŋ. Dı ma ko kı kyʋwalı
Wıısı ma leŋ dı ma hakıla buloŋ we doŋ ka dı ma kı
kyʋwalı ʋ aŋgyʋwasʋ.
3 Ma pɛ kyʋwalı Wıısı kı tıya ma mɛ, dı Wıısı suri ŋmanıı
tıya ma dı á wuwo bası Krisita wıya hʋ fa aa yaa wıfaŋıya
a tıya nala. Wıya no wıya rɛ tıŋ ba kana ŋ tɔ nitɔdıyaŋ.
4 Ma kyʋwalı Wıısı kı tıya ŋ dı ŋ wuwo bası wıya no polli
weliŋ anıı gɛɛ aa maga dı ŋ bası.
5 Ma kaŋ ma tıı ma weliŋ abee nala hʋ aa bı laa Yesu
wıya di tıyaŋ. Saŋa kɛ buloŋ dı mamaa rɛ ko na ŋmanıı,
ma bası Wıısı wıya kı tıya ba.
6 Ma leŋ dı ma wıbasıı buloŋ sʋma aŋ kaŋ tɔnɔ, ka dı ma
gyıŋ gɛɛ ma aa sı yaa a lıı wıya sıya tıya nal buloŋ.

Kyʋwala

7 Takikusi sı bası ŋ wıkanıı buloŋ tıya ma. Ʋ yaa á
nıınabiikyoolii rɛ, a yaa Wıısı tʋŋtʋnnı wıtıı tıına mɛ, a
yaa á tʋŋtʋnnı-dɔŋtıına mɛ Krisita tʋma hʋ tıyaŋ.
8 Ŋ aa tıma ʋ rɛ ma lee dı ʋ leŋ ma gyıŋ gɛɛ ba aa kıya á
tıyaŋ, ka dı ʋ bası wıya tıya ma dı ma tenni polli.
9 Ʋ bee Oniisimu rɛ aa ko. Ʋ mɛ yaa á nıınabiikyoolii aa
kaŋ wıtıı rɛ, a yaa ma kıdıgı mɛ. Ba sı bası wıı kɛ buloŋ
aa yaa daha a tıya ma.

10 Arisitaakusi aa kyʋwalı ma. Ŋ beel-ʋ buloŋ nɛ ba kaŋ
tɔ nıtɔdıyaŋ daha. Banabaası nıınabiibaal Maakı mɛ aa
kyʋwalı ma. Ŋ laasıya bası tıya ma rɛ anıı dı ʋ rɛ ko
maakyiye ko ma lee, ma kana ʋ weliŋ.
11 Gyoosʋwa, nal hʋ ba aa yırı Gyusitu, mɛ aa kyʋwalı
ma. Ba nala no boto dʋŋ nɛ yaa Gyuuma, a pɛ ŋ tıyaŋ á kı
bası Wıısı koro hʋ wıya. Ba leŋ ŋ teŋ fıyɛlı rɛ weliŋ.
12 Ɛpafirası mɛ aa kyʋwalı ma. Ʋ mɛ yaa Yesu Krisita
tʋŋtʋnnı rɛ a yaa ma kıdıgı mɛ. Ʋ aa kyʋwalı Wıısı kı tıya
ma rɛ abee sıfıyası saŋa buloŋ dı Wıısı leŋ ma sıŋ weliŋ
a gyige ma Wıısı laadii tıyaŋ a gyıŋ Wıısı wıya weliŋ a kı
yaa ʋ kyɛrı wıı buloŋ tıyaŋ.
13 Ŋ tıı gyıŋ gɛɛ hʋ ʋ aa kpaa ʋ dee buloŋ tʋma kı tıya ma
rɛ, abee nala hʋ buloŋ aa we Lawudisıya abee Hiirapolisi
tıyaŋ.
14 Á kyaŋkyoolii Luka aa yaa dɔgıtɔ abee Diması buloŋ
mɛ aa kyʋwalı ma.

15 Ma kyʊwalı á nımmabalıya hʊ buloŋ aa we Lawudisıya tıyaŋ abee a nıınatoluu Nimfa, abee á nımmabalıya
Krisitabiisi hʊ buloŋ aa laŋŋı ʊ dıya tıyaŋ.
16 Dı ma ko karımı teŋ no teŋ, ma leŋ dı ba karımı ʊ tıya
Wıısı nala hʊ aa we Lawudisıya tıyaŋ, ka dı ma mɛ laa teŋ
hʊ ŋ aa saba tıya Lawudisıya nala a mɛ karımı.
17 Ma bası tıya Akipu dı ʊ yaa sıfıyaŋ aŋ teŋ tʊma hʊ á
Tıına Wıısı aa kpaa tıya ʊ dı ʊ tʊma.
18 Lagılagı no, mıyaŋ Pɔɔl tıı kyʊwala rɛ nyɛ ŋ sabı kı
tıya ma abee ŋ tıı noŋ-kısabıya. Ma ta yeŋŋe anıı ba kana
ŋ tɔ dıyaŋ nɛ. Wıısı bɔnyɛ sı we ma lee.

LAASIYA TEŊ HU PƆƆL AA SABA TIYA TESALONIIKA TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl abee Silaasi abee Timoti rɛ sabı teŋ no a kı
tıya ma Krisitabiisi hʊ buloŋ aa we Tesaloniika tıyaŋ, a yaa
á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita nala. Wıısı bɔnyɛ
abee ʊ fıyɛlʊʊ sı we ma lee.
2 Saŋa kɛ buloŋ dı ámaa rɛ ko kı kyʊwalı Wıısı á aa liisi
ma wıya rɛ a kı kyʊwalı ʊ aŋgyʊwasʊ.
3 Á aa liisi ma wıya rɛ saŋa buloŋ, aŋ kı kyʊwalı Wıısı á
kuwo aŋgyʊwasʊ abee wıya hʊ ma aa yaa akuu ma aa laa
Yesu wıya di nyubaanıŋ, abee gɛɛ hʊ ma aa kyo Yesu a kı
tʊŋ ʊ tʊma, a bee mala hʊ ma aa kana akuu ma bayıyɛla aa
we á tıına Yesu Krisita tıyaŋ wıya.
4 Ŋ naabalıya, á gyıma anıı Wıısı kyo ma rɛ weliŋ, a lıı
ma dı ma yaa ʊ nala.
5 Beewıya, á gyı aa ko bası Yesu Krisita wıweliye hʊ tıya
ma, ʊ bı kıı nıı wıbasıı dʊŋ nɛ á gyı ko bası, amɛ á gyı daga
Wiyesi Welii hʊ dee mɛ rɛ. Á gyı daga anıı á kɔnı laa di rɛ
anıı Wıısı wıweliye hʊ yaa wıtıı rɛ. Ma gyıŋ wıya hʊ á gyı
aa yaa rɛ saŋa hʊ á aa we ma lee. Ma wıya rɛ tıŋ á gyı yaa
haŋ wıya hʊ buloŋ.
6 Ma aa tıŋ á bee á Tıına Krisita naabʊʊsı rɛ. Ɛɛwıya
abee tʊwara hʊ buloŋ ma aa naa mɛ gba, ka ma ha laa Yesu
Krisita wıweliye hʊ di rɛ abee teŋfıyɛlʊʊ hʊ aa lıı Wiyesi
Welii hʊ lee.
7 Ɛɛwıya, ma wıyaalıya rɛ nala hʊ buloŋ aa laa Yesu wıya
di a we Masidooniya abee Akaaya paalʊʊ tıyaŋ kı kyesi.
8 Ma wıyaalıya leŋ á Tıına Wıısı wıweliye hʊ taalı
Masidooniya abee Akaaya paalʊʊ buloŋ nɛ. Ʊ gɛɛ mɛ dʊŋ
daa, lee buloŋ tıyaŋ, ba aa bası gɛɛ hʊ ma aa laa Wıısı wıya
di rɛ. Ɛɛwıya, á kɛ bıl bı kaŋ wıı buloŋ á aa sı bası.
9 Nala no tıı aa bası gɛɛ hʊ ma aa kaŋ ma weliŋ nɛ saŋa
hʊ á aa ko ma lee, abee ɛɛ hʊ ma aa vıya ma vʊga marıı,
aŋ mııgı ko kı tıŋ Wıısı hʊ aa weye.
10 Ba bıl baa dı ma aa gyegili ʊ Biye Yesu rɛ nal hʊ ʊ aa
kyise sʊʊ tıyaŋ dı ʊ mııgı lıı wıısıbee ko. Ʊ rɛ sı laa ma ta
kyɛɛ hʊ Wıısı aa sı di dʊnıya nala sarıya abee baaŋ.

2

Tʊma hʊ Pɔɔl aa tʊma Tesaloniika tıyaŋ

1 Ŋ naabalıya, ma tıı gyıma rɛ anıı á doŋ koyi gyı bı yaa
waasʊ.

2 Ma gyɪŋ ɛɛ hʋ ba gyɪ aa dɔgɪsɪ ma rɛ, á tʋʋsɪ ma weliŋ
Filipi tɪyaŋ aŋka á na wuwo ko ma lee Tesaloniika tɪyaŋ.
Abee nala gyɪ aa pɔɔ kpaŋkpaŋ dɪ á ta basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye
hʋ buloŋ mɛ, ka Wɪɪsɪ gyɪ leŋ á wuwo ko basɪ ʋ wɪweliye
hʋ a tɪya ma rɛ aŋ bɪ fáá kambɪŋ buloŋ.
3 Á gyɪ aa ko basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ kɪ tɪya ma á gyɪ bɪ
kpaa wɪnyɪyɛl. Ma funi mɛ bɪl daa á gyɪ ko dɪ a ŋmaa,
tɪbɪɪŋbɔmɔ mɛ bɪl daa á gyɪ kaŋ ko ma lee dɪ ma laa Wɪɪsɪ
wɪya di.
4 Amɛ Wɪɪsɪ naa anɪɪ á yaa nɪtɪɪma rɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ kpa
ʋ Wɪweliye hʋ basɪɪ we á nosi tɪyaŋ. Wɪya hʋ á aa yaa ʋ
bɪ kɪɪ nɪɪ nihuwobisi wɪkyɛɛlɪya rɛ á kɪ yaa. Amɛ Wɪɪsɪ
wɪkyɛɛlɪya rɛ á kɪ yaa, beewɪya ʋ rɛ gyɪŋ á tɪbɪɪna aa kɪɪ
gɛɛ.
5 Ma tɪɪ gyɪma rɛ anɪɪ nyʋʋpɪŋsʋŋ daa á kpa ko ma lee.
Á bɪl bɪ ko dɪ á fugo basɪ wɪya mɛ a laa kɪŋ buloŋ ma lee.
Wɪɪsɪ rɛ yaa á daŋsɪya tɪɪna.
6 Á bɪ ko ma lee a kɪ kyɛ dɪ ma tɪɪ koo nal kɪdɪgɪ buloŋ
bigisi ma.
7 Akuu á aa yaa Krisita kpambɪsɪ wɪya á fa aa wuwo á
hɔŋ nɛ, ka dɪ ma yaa á wɪkyɛɛlɪya buloŋ kɪ tɪya ma, ka á
gyɪ bɪ yaa gɛɛ. Amɛ á gyɪ leŋ á sɪya fɪyɛlɪ rɛ ma lee, anɪɪ
haaŋ aa kɪ deŋ ʋ biisi nyuu abee sɪfɪyala gɛɛ.
8 Á aa kyo ma wɪya, á tenni gyɪ fɪyɛla rɛ kɪŋkaŋ, á paalɪ
kpa á tɪɪ tɪya ma, a pɛ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ á aa basɪ tɪya ma
tɪyaŋ. Beewɪya, ma wɪya gyɪ kyɪl ma rɛ kɪŋkaŋ.
9 Ŋ naabalɪya, ma tɪɪ gyɪma rɛ weliŋ anɪɪ saŋa hʋ á gyɪ aa
ko dɪ á basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ tɪya ma, ma tɪɪ naa gɛɛ hʋ
á gyɪ aa tʋŋ tʋma suwoli rɛ. Á gyɪ tʋma kyɛɛ bee ʋ nyʋwa
buloŋ nɛ, dɪ á ta yaa kyʋga nal buloŋ nyuu tɪyaŋ.
10 Mamaa Krisitabiisi hʋ abee Wɪɪsɪ rɛ yaa á daŋsɪya
tɪmma anɪɪ saŋa hʋ á gyɪ aa we ma lee á wɪyaalɪya buloŋ
gyɪ yaa wɪtɪɪ rɛ a kpa Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ mɛ a bɪ kaŋ wɪkyogii
buloŋ.
11 Ma gyɪma anɪɪ á gyɪ kaŋ ma kɪdɪgɪ buloŋ nɛ weliŋ anɪɪ
biisi kuwo aa kaŋ ʋ biisi gɛɛ.
12 Á gyɪ kyagɪlɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ nɛ dɪ ma wuwo tɪŋ wɪtɪɪ
hʋ aŋ pɛ basɪ teŋpolli wɪya mɛ tɪya ma buloŋ. Á kpaanɪ ma
rɛ dɪ ma leŋ dɪ ma gyogo weliye Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, beewɪya
Wɪɪsɪ rɛ yɪrɪ ma dɪ ma ko gyʋʋ ʋ koro hʋ tɪyaŋ aŋ pɛ di ʋ
gaŋdarɪ mɛ.
13 Wɪɪ hʋ mɛ aa pɛɛ tɪŋ á aa kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʋwasʋ
saŋa buloŋ nɛ yaa á gyɪ aa ko basɪ Wɪɪsɪ wɪya hʋ tɪya ma,
ma gyɪ nɪɪ ba rɛ, a laa mɛ. Ma gyɪ bɪ naa ba dɪ ba yaa

nihuwobiŋ wıya, amɛ ma gyı laa ba di rɛ anıı ba kɔnı yaa Wıısı wıya rɛ. Ma nala hʊ aa laa Yesu wıya di, Wıısı wıbii no rɛ aa bırıgı ma hakıllı gɛɛ.

14 Ŋ naabalıya, ma bee nala hʊ aa laa Yesu wıya di a yaa Wıısı nala a we Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ buloŋ yaa kıdıgı rɛ. Beewıya tʊwara hʊ ba aa na, ʊ tıı rɛ ma mɛ kı na. Ɛɛ hʊ Gyuuma aa yaŋ kı dɔgısı nala hʊ aa laa Yesu Krisita wıya di a yaa Wıısı nala Gyudıya paalʊʊ tıyaŋ, ɛɛ tıı rɛ ma mɛ kı na tʊwara ma bee nala tıı nosi tıyaŋ.

15 Gyuuma no rɛ kpʊʊ á Tıına Yesu abee Wıısı tıŋdaala hʊ. Ba tıı rɛ bıl aa dɔgısı ma aŋ kil ma kı ta mɛ. Ba leŋ Wıısı baaŋ kı sii rɛ kıŋkaŋ ka ba bee nal buloŋ mɛ bı wuwo kı kpaga dɔmɔŋ. Ba bee yaa Wıısı wıkyɛelıya.

16 Beewıya ba paalı pɔ rɛ dı á ta bası Wıısı wıweliye hʊ tıya nala hʊ aa bı yaa Gyuuma dı Wıısı laa ba ta. Nyɛ rɛ yaŋ marı leŋ ba wıbɔmɔ yʊga ba tıyaŋ. Lagılagı no kɛ Wıısı yaŋ naa baaŋ nɛ ba nyuu tıyaŋ.

Pɔɔl kyo dı ʊ bıl mııgı mʊ na Tesaloniika tımma

17 Ŋ naabalıya, ba aa leŋ á porigi dɔmɔŋ ʊ bı pıısa. Abee aa bee na ma buloŋ, ka ma wıya kyıl ma rɛ kıŋkaŋ á aa kı bıını ma wıya saŋa buloŋ. Ɛɛwıya, á aa yaa sıfıyaŋ nɛ, dı á fa bıl ko na ma.

18 Á fa aa kyɛ dı á mııgı ko na ma rɛ. Mıyaŋ Pɔɔl tıı mɛ paalı lʊga lʊga rɛ dı ŋ fa bıl ko na ma, aŋka Sıtaanı tɔ á ŋmanıı.

19 Á fa aa kyɛ dı á ko na ma rɛ, beewıya á gyıma nıı ma ha sıŋ ma laadii tıyaŋ nɛ kpaŋkpaŋ. Ɛɛwıya á bayıyɛla we ma tıyaŋ nɛ anıı mamaa rɛ sı leŋ dı á tenni fıyɛlı, dı á na feŋ abee bigisii á Tıına Yesu sıya tıyaŋ kyɛɛ hʊ ʊ aa sı mııgı ko.

20 Wıtıı rɛ, ma tıyaŋ nɛ á teŋfıyɛlʊʊ abee á bigisii buloŋ kɔnı we.

3

1 Á aa lʊga lɔlɔ dı á fa ko na ma, ka ma wıya mɛ kyıl ma wıya, ɛɛ rɛ á na anıı á kɛ sı hɔŋ Atɛŋsi tıyaŋ,

2 ka dı á tıŋ á nıınabiye Timoti dı ʊ ko na ma. Á beel-ʊ buloŋ nɛ yaa Wıısı tʊŋtʊnna, a bası Krisita wıweliye hʊ a kı tıya nala. Á tıma ʊ rɛ dı ʊ ko bası wıya tıya ma dı ma marı sıŋ wıya hʊ ma aa laa di tıyaŋ weliŋ.

3 Dı ma kıdıgı buloŋ ta ko bıla hal akuu tʊwara hʊ ma aa na wıya. Ma tıı gyıma rɛ anıı dɔgısıı no ba aa dɔgısı ma nyɛ, buloŋ yaa Wıısı wıbiniye rɛ a tıya ma.

4 Beewıya saŋa hʊ á gyı aa we ma lee, á gyı aa bası wıı no kı tıya ma rɛ anıı ba sı dɔgısı ma. Ma tıı gyıma rɛ anıı

wıya hʊ á aa basa tıya ma, ba tıı bee ba nyuu rɛ ma kı na gɛɛ.
5 Ŋ dii kenyiri lɔlɔ rɛ ma tʊwara no wıya, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ tıŋ
Timoti ma lee dı ŋ gyıŋ gɛɛ ma aa sına wıya hʊ ma aa laa
di tıyaŋ. Ŋ aa fá kambıŋ nɛ anıı mɔɔnyɛ Sıtaanı mʊrı ma a
leŋ ma kpa wıya hʊ ma aa laa di ta. Dı nyɛ rɛ ko yaa, tʊma
hʊ á aa tʊma ma lee buloŋ aa yaa waasʊ rɛ.
6 Amɛ lagılagı no, Timoti aa lıı ma lee ko, ʊ kaŋ duwosi-
welii rɛ ko tıya ma. Ʊ bası tıya ma rɛ anıı ma kaŋ wıya hʊ
ma aa laa di weliŋ nɛ, a kaŋ kyori mɛ. Ʊ bıl bası tıya ma
anıı ma aa kı liisi á wıya rɛ weliŋ saŋa kɛ buloŋ, a kyo dı
ma na ma, anıı á mɛ aa kyo dı á na ma gɛɛ.
7 Ɛɛwıya ŋ naabalıya, abee tʊwara no bee wıgyʊʊlıya no
buloŋ á aa na nyɛ amɛ á tenni ha pollo rɛ akuu laadii hʊ
ma kana wıya.
8 Ma aa sıŋ weliŋ á Tıına Yesu wıya hʊ ma aa laa di tıyaŋ
wıya, nyɛ kɛ á dʊnıya tıyaŋ weyi kaŋ tɔnɔ rɛ.
9 Á bı sı wuwo kyʊwalı Wıısı teŋ ma wıya. Á aa kı
kyʊwalı ʊ aŋgyʊwasʊ rɛ weliŋ akuu teŋfıyelʊʊ hʊ á aa kana
ʊ sıya tıyaŋ ma wıya.
10 Kyɛɛ bee ʊ nyʊwa buloŋ nɛ á aa kı sʊla Wıısı abee á
tıya buloŋ dı ʊ leŋ dı á bıl ko na ma, a kyiyeli ma dı ma
marı sıŋ wıya hʊ ma laa di tıyaŋ weliŋ a mʊ teŋ.
11 Á aa sʊla á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu rɛ dı ba suri
ŋmanıı tıya ma dı á bıl ko ma lee.
12 Á bıl aa sʊla á Tıına Yesu rɛ dı ʊ kyiyeli ma dı ma marı
kyo dɔmɔŋ kıŋkaŋ buloŋ, a kyo nal buloŋ mɛ weliŋ, anıı á
aa kyo ma gɛɛ.
13 Á Tıına Yesu sı leŋ dı ma hakıllı pıŋ weliŋ, dı ma kaŋ
tıpʊlʊŋ á Kuwo Wıısı sıya tıyaŋ, a ta kaŋ wıkyogii buloŋ
kyɛɛ hʊ á Tıına Yesu bee ʊ nala buloŋ aa sı mııgı ko.

4

Wıya hʊ aa fıyelı Wıısı teŋ

1 Ŋ naabalıya, wıkaalıı hʊ ŋ aa kana dı ŋ bası tıya ma
rɛ nyɛ; á daga ma wıya hʊ ma aa sı kı yaa rɛ dı Wıısı teŋ
fıyelı ma nyuu tıyaŋ. Ɛɛwıya, á aa sʊla ma abee sıfıyası, á
Tıına Yesu feŋ tıyaŋ anıı ɛɛ hʊ ma aa yaa wıya hʊ Wıısı aa
kyɛ lagılagı no, ma marı kı yaa gɛɛ yʊga yʊga.
2 Beewıya ma tıı gyıŋ wıya hʊ á aa kpaa daga ma rɛ, á
Tıına Yesu Krisita dee tıyaŋ.
3 Wıısı aa kyɛ dı ma yaa tıpʊlʊŋ tımma aa bı kaŋ bisiŋ
buloŋ ʊ sıya tıyaŋ nɛ aŋ lıı ma tıı sɔŋsɔŋ tıyaŋ.
4 Nal buloŋ maga dı ʊ gyıŋ ʊ tıı kanıı rɛ, gɛɛ hʊ aa sı leŋ
dı Wıısı teŋ fıyelı, ka dı ʊ dɔŋtıŋsı mɛ kı tıya ʊ gyırıma.

5 Ma ta tɪŋ ma tɪɪ teŋbii wɪkyɛɛlɪya tɪyaŋ, a gɔllɪ kɪ yaa
sɔŋsɔŋ wɪya anɪɪ nala aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ.
6 Ɛɛ wɪya wɪɪ no tɪyaŋ nal buloŋ ta yaa wɪɪ kyogi ʋ
dɔŋtɪɪna, koo a firimi ʋ dɔŋtɪɪna. Á basɪ tɪya ma rɛ abee
sɪfɪyasɪ faafaa buloŋ anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ dɔgɪsɪ nala hʋ aa yaa
bisiŋ wɪya no iriŋ.
7 Beewɪya, Wɪɪsɪ bɪ lɪɪ ma dɪ á kɪ yaa wɪlaama, amɛ ʋ lɪɪ
ma rɛ dɪ á yaa tɪpʋlʋŋ tɪmma a ta kaŋ bisiŋ buloŋ.
8 Ɛɛwɪya nal hʋ buloŋ aa vɪya wɪya no ŋ aa basa,
nihuwobiŋ nyʋwa daa ʋ tɪɪna vɪya, amɛ Wɪɪsɪ, nal hʋ aa
kpaa ʋ Wiyesi Welii hʋ we ma tɪyaŋ, nyʋwa rɛ ʋ tɪɪna vɪya
gɛɛ.
9 Nyɛ kɛ ʋ bɪl bɪ maga dɪ ŋ sabɪ teŋ a basɪ tɪya ma gɛɛ
hʋ ma aa sɪ kyo dɔmɔŋ, beewɪya Wɪɪsɪ tɪɪ daga ma gɛɛ aa
maga dɪ ma kyo dɔmɔŋ nɛ.
10 Wɪtɪɪ rɛ, ma paalɪ kyo nala hʋ aa laa Yesu wɪya di a we
Masidooniya paalʋʋ tɪyaŋ buloŋ nɛ. Ŋ naabalɪya, á yaŋ aa
sʋl ma abee sɪfɪyasɪ rɛ dɪ ma marɪ kyo ba te gɛɛ.
11 Ma kɪ lʋga dɪ ma leŋ dɪ ma sɪya fɪyɛlɪ saŋa buloŋ, ka
dɪ ma kpa ma nyuni we ma tɪɪ tʋma tɪyaŋ, a wuwo tʋma kɪ
na ma kɪkyɛɛlɪya anɪɪ á aa laasɪya basɪ gɛɛ tɪya ma.
12 Nyɛ rɛ sɪ leŋ dɪ nala hʋ aa bɪ laa Wɪɪsɪ di kɪ tɪya ma
gyɪrɪma, ka ma ta bɪl hɔŋ gbal nal buloŋ mɛ dɪ ʋ tɪya ma
ma kɪkyɛɛlɪya.

Á Tɪɪna Yesu mɪɪgɪ koyi

13 Ŋ naabalɪya, á aa kyɛ dɪ ma gyɪŋ wɪtɪɪ hʋ aa we nala
aa sʋba lugo tɪyaŋ nɛ, dɪ ma tɪsɪ ta kyogo kɪŋkaŋ anɪɪ nala
aa bɪ kaŋ bayɪyɛla.
14 Á aa laa di anɪɪ Yesu sʋba aŋ mɪɪgɪ sii sʋʋ tɪyaŋ gɛɛ, ɛɛ
tɪɪ rɛ á laa di mɛ anɪɪ saŋa hʋ Yesu aa sɪ mɪɪgɪ ko, Wɪɪsɪ sɪ
kyisi nala hʋ aa laa Yesu wɪya di aŋ sʋba mɛ dɪ ba tɪŋa ʋ
hal ko.
15 Wɪɪ hʋ á Tɪɪna Yesu aa basa, ʋ tɪɪ rɛ á mɛ basɪ kɪ tɪya
ma. *Ʋ* gyɪ baa dɪ á nala hʋ aa laa ʋ wɪya di aŋ we á mɪɪbol
tɪyaŋ, dɪ kyɛɛ hʋ ʋ aa sɪ mɪɪgɪ ko, dɪ á bɪ sɪ laa sɪya nala
hʋ aa laa ʋ wɪya di aŋ sʋba tɪyaŋ a mʋ ʋ lee.
16 Beewɪya á Tɪɪna Yesu tɪɪ aa maakyiye ʋ lɪɪ wɪɪsɪbee rɛ a
ko a nɔsɪ basɪ wɪya. Malɪkasɪ nɪhɪyawʋ hʋ mɛ sɪ nɔsɪ basɪ
wɪya, ka dɪ á nɪɪ dɪ ba mʋʋ Wɪɪsɪ kabɪl hʋ mɛ. Ɛɛ tɪyaŋ nɛ
Wɪɪsɪ sɪ laasɪya kyisi nala hʋ buloŋ aa laa Krisita wɪya di
aŋ sʋba.
17 Á nala hʋ mɛ ha aa we á mɪɪbol tɪyaŋ, ʋ sɪ kasɪ ma a
pɛ nala hʋ ʋ aa kyise sʋʋ hʋ tɪyaŋ, dɪ á buloŋ sii gyɪŋ kyeŋ
á Tɪɪna Yesu taala tɪyaŋ a we ʋ lee a kaŋ kɪ mʋ deŋdeŋ.

18 Ɛɛwıya, ma bası teŋpolli wıya no a kı fıyɛlı dɔmɔŋ bembiye.

5

Ma yaa siri gbala kyɛɛ hʋ á Tıına Yesu aa sı mııgı ko

1 Ŋ naabalıya, kyɛɛ hʋ abee saŋa hʋ tıyaŋ wıya no aa sı yaa, ʋ bı yaa wıı ŋ bıl aa sı sabı bası kı tıya ma,

2 beewıya ma tıı gyıma rɛ weliŋ anıı kyɛɛ hʋ á Tıına Yesu aa sı mııgı ko sı pirigi ma tıyaŋ gɛɛ anıı gaal aa pirigi ko tebine gɛɛ.

3 Haŋ saŋa hʋ nala aa sı kı bıını anıı lee fıyɛla rɛ dı wıı buloŋ tuwo, ɛɛ tıyaŋ nɛ baloo sı pirigi gyʋʋ ba, anıı haaŋ halʋllı-luwol aa pirigi kı wıı ʋ gɛɛ. Ka nal buloŋ mɛ bı sı wuwo fá lıı baloo no tıyaŋ.

4 Amɛ ŋ naabalıya, ma kɛ tuwo bilhuu tıyaŋ. Ɛɛwıya ʋ bı maga dı kyɛɛ hʋ ko pirigi ma tıyaŋ anıı gaal.

5 Ma buloŋ yaa nala aa we pʋlʋŋ tıyaŋ nɛ, a yaa sıgballıya nala. Á bı yaa tebine koo bilhuu tıyaŋ nala.

6 Ɛɛwıya, ʋ bı maga dı á pıŋ doo kı yeŋŋi á tıı abee á Tıına mııgı koyi wıya anıı nala hʋ aa bı laa Krisita di aa yaa gɛɛ. Amɛ ʋ maga dı á werigi rɛ a gyıŋ á tıı kanıı wıı buloŋ tıyaŋ.

7 Tebine rɛ nala kı pıŋ doo. Tebine mɛ rɛ nala nyʋwa sıŋ kı bugo.

8 Amɛ á kɛ aa yaa sıgballıya nala wıya, ʋ maga dı á gyıŋ kaŋ á tıı rɛ wıı buloŋ tıyaŋ. Ʋ maga dı á kpa á laadii abee kyori hʋ á aa kana a pɔ á tıı rɛ anıı hɔgıgyalıı hʋ bayuwol aa kaŋ tɔ ʋ bembii gɛɛ. Ka dı ma leŋ dı bayıyɛla hʋ ma aa kana anıı Wıısı sı laa ma ta mɛ kıı gɛɛ anıı hɔgı nyupugi ma kpa kyige.

9 Beewıya Wıısı bı lıı ma dı ʋ dɔgısı ma, ʋ lıı ma rɛ dı ʋ tıŋ á Tıına Yesu Krisita tıyaŋ a laa ma ta.

10 Á wıya rɛ Yesu sʋba dı gɛɛ leŋ dı a beel-ʋ we doŋ a kı mʋ deŋdeŋ, di ámaa rɛ sʋba koo dı ámaa rɛ weye saŋa hʋ ʋ aa sı mııgı ko.

11 Ɛɛ wıya ma bası teŋ polli wıya no kı tıya dɔmɔŋ, a kı kyiyeli dɔmɔŋ mɛ Wıısı ŋmanıı tıŋıı tıyaŋ anıı ma aa yaŋ kı yaa gɛɛ.

12 Á nımmabalıya, á aa sʋl ma, nala hʋ Wıısı aa lıya ba yaa ma sılaala, ka ba kpa ba sıfıyaŋ buloŋ we tʋma no tıyaŋ, a kı deŋ ma nyuu tıyaŋ a kı daga ma mɛ, ʋ maga dı ma kı tıya ba gyırıma rɛ.

13 Ma kı tıya ba gyırıma, a kyo ba mɛ weliŋ akuu tʋma hʋ ba aa tʋŋ wıya. Ma leŋ fıyɛlʋʋ we ma hɔnıı tıyaŋ.

14 Á nımmabalıya, á aa sʊl ma abee sıfıyası dı ma kı
kʊrısı teŋwıı tımma dıgına, a bası wıya kı nyaası nala hʊ
aa fá kambıŋ nyuni, aŋ kı kyiyeli nala hʊ aa bı sıŋ weliŋ
Wıısı wıya hʊ tıyaŋ. Ma kaŋ kenyiri abee nal buloŋ.
15 Ma pɔ dı nal buloŋ ta ko yaa wıbɔŋ tuŋ ʊ dɔŋtıına.
Amɛ saŋa kɛ buloŋ, ma yaa wıweliye kı tıya dɔmɔŋ abee
nal buloŋ.
16-17 Ma leŋ dı ma tenni fıyɛlı saŋa buloŋ, ka dı ma kı
kyʊwalı Wıısı saŋa buloŋ mɛ.
18 Wıı kɛ buloŋ tıyaŋ, ma kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ,
beewıya nyɛ rɛ Wıısı kı kyɛ dı ma nala hʊ bee Yesu Krisita
aa yaa kıdıgı kı yaa.
19 Ma ta kı tɔ Wiyesi Welii hʊ tʊma ma tıyaŋ.
20 Wıya hʊ ba aa bası Wıısı Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ,
ma ta kı kpaa ba waasʊ.
21 Amɛ ma sʊnnı wıya no buloŋ na, a lıı wıya hʊ aa
weliye.
22 Ma lıı ma tııma wıbɔmɔ iriŋ kɛ buloŋ tıyaŋ.
23 Á aa sʊla Wıısı rɛ, fıyɛlʊʊ tıtıyal hʊ, dı ʊ sası ma
wıbɔmɔ buloŋ ta aŋ leŋ dı ma yaa tıpʊlʊŋ tımma ma wıı
buloŋ tıyaŋ, a ta kaŋ bisiŋ koo wıkyogii buloŋ ma mııbol
tıyaŋ haalı a mʊ pele kyɛɛ hʊ á Tıına Yesu Krisita aa sı
mııgı ko.
24 Nal hʊ aa yırı ma kɔnı sı yaa wıı no tıya ma rɛ, beewıya
ʊ yaa wıtıı Tıına rɛ.
25 Á nımmabalıya, ma mɛ sʊla Wıısı kı tıya ma.
26 Ma kyʊwalı á nımmabalıya hʊ buloŋ weliŋ, weliŋ.
27 Ŋ aa sʊla ma abee sıfıyası rɛ á Tıına Yesu Krisita feŋ
tıyaŋ dı ma karımı teŋ no a tıya á nımmabalıya hʊ buloŋ.
28 Á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ sı we ma lee.

TEŊLIYA TIINA PƆƆL AA SABA TIYA TESALONIIKA TIMMA

1 Mıyaŋ Pɔɔl abee Silaasi abee Timoti rɛ sabı teŋ no kı tıya
ma Krisitabiisi hʊ aa we Tesaloniika tıyaŋ, a yaa á Kuwo
Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita nala.
2 Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ abee ba
fıyɛlʊʊ sı we ma lee.

Sarıya hʊ Yesu aa sı di nala ʊ kyɛkoolii

3 Ŋ naabalıya, ʊ yaa kparaama rɛ dı á kı kyʊwalı Wıısı
aŋgyʊwasʊ saŋa buloŋ ma wıya anıı gɛɛ aa maga. Beewıya
laadii hʊ ma aa kana abee kyori hʊ ma kıdıgı buloŋ aa kana
bee dɔmɔŋ marı yʊga kı pɛ rɛ.
4 Ɛɛwıya, á aa kı bigisi ma rɛ ma dɔŋtıŋsı Wıısı nala lee,
beewıya abee tʊwara hʊ bee dɔgısıı hʊ buloŋ ma aa na, ka
ma ha kaŋ mala rɛ ma laadii tıyaŋ.
5 Wıya no buloŋ daga anıı Wıısı kaŋ wıtıı rɛ ʊ sarıya dii
tıyaŋ. Nyɛ rɛ sı leŋ dı ma maga wıısıbee koro hʊ wıya ma
aa na tʊwara no gyʊʊyı.
6 Wıısı yaa wıtıı tıına rɛ, ɛɛwıya ʊ sı dɔgısı nala hʊ buloŋ
aa dɔgısı ma.
7 Ka dı ʊ tıya á bee ma nala hʊ buloŋ aa na tʊwara wiyese
kyɛɛ hʊ á Tıına Yesu bee ʊ malıka-gaduwogo diŋgel aa sı
baarı ba, dı ba lıı wıısıbee ko,
8 a dɔgısı nala hʊ aa vıya ʊ nyʊwa abee nala hʊ aa bee
tıŋ á Tıına Yesu wıweliye hʊ.
9 Nala no rɛ Wıısı sı leŋ dı ba na dɔgısıı hʊ aa bı kaŋ
tenii, ka dı ʊ kaŋ ba porigi lıı á Tıına Yesu bee ʊ gaŋdarı
hʊ buloŋ tıyaŋ.
10 Haŋ Kyɛɛ hʊ ʊ aa sı mııgı ko, nala hʊ buloŋ aa laa ʊ
wıya di a yaa tıpʊlʊŋ tımma ba sı kyʊwalı ʊ a leŋ dı ʊ feŋ
yırı. Ma mɛ pɛɛ nala no tıyaŋ nɛ, beewıya ma laa wıya hʊ
á bası tıya ma dı rɛ.

11 Ɛɛ rɛ tıŋ á kyʊwalı Wıısı kı tıya ma saŋa buloŋ. Á aa
sʊl Wıısı rɛ dı ʊ leŋ ma maga bee wıya hʊ wıya ʊ aa yırı
ma yayı, aŋ tıya ma dee dı ma kı yaa wıweliye hʊ buloŋ
ma aa kyɛ dı ma yaa, ka dı ma tʊŋ tʊma hʊ mɛ ma aa tʊŋ
ma laadii nyubaanıŋ a mʊ teŋ.
12 Nyɛ rɛ sı leŋ dı á Tıına Yesu feŋ tıŋ ma tıyaŋ a yırı, ka
dı ʊ leŋ ma mɛ feŋ yırı. Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu
Krisita lahɔrʊmɔ tıyaŋ nɛ wıı no sı yaa.

2

Tahaa Tɪɪna hʊ

1 Ŋ naabalɪya, nyɛ kɛ ŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ á Tɪɪna Yesu
Krisita mɪɪgɪ koyi abee gɛɛ hʊ ʊ aa sɪ kaŋ á beel-ʊ buloŋ
laŋŋɪ dɔmɔŋ haŋ kyɛɛ hʊ wɪya polli weliŋ nɛ a tɪya ma.
2 Nala badɔmɔŋ aa basɪ rɛ anɪɪ á tɪɪna Yesu teŋ mɪɪgɪ ko
rɛ, amɛ á aa sʊl ma, ma ta leŋ dɪ gɛɛ kaŋ ma hakɪllɪ vʊgɪmɪ
koo dɪ gɛɛ leŋ ma bembiye kɪ sii. Kapuwo, nala aa nyɪya
wɪya anɪɪ ámaa rɛ baa dɪ Wiyesi Welii hʊ rɛ basɪ wɪya no
tɪya ma á mɛ laa basɪ kɪ tɪya ma, koo dɪ á tɪɪ rɛ basɪ wɪɪ
no tɪya ma, koo dɪ ámaa rɛ sabɪ teŋ tɪya ma anɪɪ Yesu teŋ
mɪɪgɪ ko rɛ.
3 Ma ta leŋ dɪ nal buloŋ mʊrɪ ma ŋmanɪɪ kɪdɪgɪ buloŋ
tɪyaŋ, beewɪya ka dɪ kyɛɛ hʊ Yesu aa sɪ mɪɪgɪ ko na pele,
nala yʊga sɪ vɪya Wɪɪsɪ, ka dɪ Tahaa Tɪɪna hʊ, nal wɪɪdagɪ
aa daga anɪɪ diŋ nɛ ʊ sɪ gyʊʊ, ko lɪɪ lɪgyalɪɪ dɪ nal buloŋ na
ʊ.
4 Ʊ sɪ lɪɪ Wɪɪsɪ hal a kpa ʊ tɪɪ nɪɪ ʊ rɛ yʊga te kɪna kɛ
buloŋ nihuwobisi aa marɪ koo a kɪ kyʊwalɪ anɪɪ ba aa rɛ
yaa Wɪɪsɪ. Ʊ gba sɪ gyʊʊ hɔŋ Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ aŋ
baa dɪ ʊ rɛ yaa Wɪɪsɪ.
5 Ma bɪ liise anɪɪ ŋ gyɪ aa we ma lee, ŋ gyɪ basɪ wɪya no
buloŋ tɪya ma rɛ?
6 Ma tɪɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ aa tɔɔ tahaa tɪɪna no koyi ŋmanɪɪ rɛ?
Amɛ dɪ saŋa hʊ rɛ ko pele, ʊ sɪ kana ʊ tɪɪ ko lɪɪ lɪgyalɪɪ dɪ
nal buloŋ na ʊ.
7 Nala teŋ paalɪ piili lʊwɔlɪ kɪ yaa tahaa wɪya rɛ amɛ wɪɪ
hʊ aa sɪ yaa bɪ sɪ wuwo yaa see dɪ ba aa kaŋ nal hʊ aa tɔɔ
wɪya no yayɪ ŋmanɪɪ turi ta.
8 Ɛɛ tɪyaŋ nɛ tahaa tɪɪna hʊ yaŋ sɪ kana ʊ tɪɪ ko lɪɪ lɪgyalɪɪ
dɪ nal buloŋ na ʊ. Amɛ saŋa hʊ á Tɪɪna Yesu aa sɪ mɪɪgɪ ko,
ʊ nyʊwa puwo dʊŋ sɪ kpʊ tahaa tɪɪna hʊ, ka dɪ ʊ tʊla hʊ ʊ
aa sɪ kana a we doŋ mɛ kyogi ʊ ta.
9 Tahaa tɪɪna hʊ sɪ ko Sɪtaanɪ dee tɪyaŋ, a yaa wɪnyɪyɛ-
wɪmagɪla abee wɪkperiye iriŋ buloŋ.
10 Ʊ sɪ nyɪya tahaa wɪnyɪyɛ-iriŋ buloŋ a mʊrɪ nala hʊ aa
nyʊgɪsɪ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ. Ba aa nyʊgɪsɪ rɛ, beewɪya ba
vɪya ba aa sɪ kyo wɪtɪɪ hʊ aa sɪ leŋ dɪ Wɪɪsɪ laa ba ta rɛ.
11 Ɛɛwɪya, Wɪɪsɪ leŋ wɪnyɪyɛl kaŋ dee ba hakɪllɪ tɪyaŋ nɛ
ba kɪ tɪŋ wɪnyɪyɛl dʊŋ.
12 Ɛɛwɪya, nal hʊ buloŋ aa bɪ laa wɪtɪɪ hʊ di, aŋ kpa ʊ
hakɪla we wɪbɔmɔ tɪyaŋ, Wɪɪsɪ sɪ di ʊ tɪɪna sarɪya a kpa
kyogisi tɪya ʊ.

Wɪɪsɪ lɪɪ ma dɪ ʊ laa ma ta rɛ

13 Á nımmabalıya Wıısı aa kyo, ʊ maga dı á kı kyʊwalı
Wıısı aŋgyʊwasʊ rɛ saŋa buloŋ ma wıya beewıya Wıısı
foŋ lıı ma rɛ a lıı piilii hʊ tıyaŋ buloŋ dı ʊ laa ma ta. Wıısı
tıŋ ʊ Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ nɛ a laa ma ta a leŋ ma yaa
tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ akuu ma aa laa wıtıı hʊ dı wıya.
14 Wıısı tıŋ ʊ wıweliye hʊ á aa bası tıya ma tıyaŋ nɛ a
yırı ma dı ma yaa ʊ nala a mɛ kaŋ tol á Tıına Yesu Krisita
gaŋdarı hʊ tıyaŋ.
15 Ŋ naabalıya, wıtıı hʊ á aa gʊnna rɛ á mɛ kpa kı daga
ma. Ɛɛwıya ma sıŋ ʊ tıyaŋ weliŋ, dı ʊ yaa á wıbasıı tıyaŋ
koo dı wıya hʊ á saba tıya ma tıyaŋ nɛ.
16 Á kuwo Wıısı kyo ma rɛ. Ʊ bɔnyɛ tıyaŋ nɛ ʊ leŋ á
bembiye pıŋ lıdıgı kı mʊ deŋdeŋ ka ʊ tıya ma bayıyɛla hʊ
aa weliye.
17 Á aa sʊla á kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita rɛ dı
ba leŋ dı ma tenni polli, a tıya ma dee dı ma wıyaalıya abee
ma wıbasıya buloŋ weliye saŋa buloŋ.

3

Ma kyʊwalı Wıısı kı tıya ma

1 Á nımmabalıya, wıya hʊ ŋ aa bası kateŋsi rɛ nyɛ. Ma
kyʊwalı Wıısı kı tıya ma dı á Tıına Yesu Krisita wıweliye
hʊ taalı laa lee buloŋ lagı lagı, ka dı nala laa wıweliye no
dı abee gyırıma anıı ma mɛ gyı aa laa di abee gyırıma gɛɛ.
2 Ma bıl kyʊwalı Wıısı kı tıya ma, dı ʊ lıı ma tahaa tımma
abee nıbɔmɔ nosi tıyaŋ, beewıya nala buloŋ daa laa Wıısı
wıya hʊ di.
3 Amɛ á Tıına Yesu kaŋ yellii rɛ kıŋkaŋ. Ʊ sı tıya ma dee
a pɔ ma dı nıbɔmɔ ta wuwo ma.
4 Á Tıına Wıısı nyubaanıŋ á laa ma di rɛ, anıı wıya hʊ á
aa bası tıya ma, ma aa yaa ba rɛ. Á ha laa di mɛ rɛ anıı ma
sı kaŋ gɛɛ kı mʊ deŋdeŋ.
5 Ŋ aa sʊla á Tıına rɛ dı ʊ leŋ dı ma wuwo gyıŋ gɛɛ hʊ
Wıısı aa kyo ma, ka dı ma kaŋ mala anıı Krisita tıı aa kaŋ
mala gɛɛ.

Ʊ bı maga dı nal buloŋ kaŋ teŋwıı

6 Á nımmabalıya, á bası kı tıya ma rɛ abee sıfıyası á Tıına
Yesu Krisita feŋ tıyaŋ, Krisitabiisi hʊ aa kaŋ teŋwıı aŋ bee
tıŋ wıya hʊ á aa bası tıya ba, ma lıı ma tıı ba tıyaŋ.
7 Ma tıı gyıma rɛ weliŋ anıı ʊ maga dı ma kı kyesi á
wıyaalıya rɛ. Á gyı bı kaŋ teŋwıı saŋa hʊ á aa we ma lee.
8 Á gyı bı dii nal buloŋ kıdiiliye dı á bı tuŋ ʊ tıına. Amɛ á
tʊma rɛ weliŋ a suwoli kyɛɛ bee ʊ nyʊwa buloŋ dı á wuwo
na á kıkyɛɛlıya, dı á ta yaa kyʊga a tıya ma kıdıgı buloŋ.

9 Á gyı aa tʊma gɛɛ, ʊ bı kıı nıı dı á bı kaŋ ŋmanıı á aa sı baa ma tıya ma kıdiiliye, amɛ á gyı yaa gɛɛ rɛ dı á daga ma dı ma kı tıŋa á naabʊʊsı.

10 Á gyı aa we ma lee, á gyı biŋ mıra no rɛ tıya ma; “Nal hʊ buloŋ aa baa ʊ bı sı tʊŋ tʊma ʊ bı maga dı ʊ di kına.”

11 Wıı hʊ aa tıŋ á kı bası nyɛ, á nıya anıı teŋwıı tımma we ma tıyaŋ nɛ, a bee tʊŋ tʊŋ buloŋ, see dı ba gɔllı kpa ba nyʊʊsı we nala wıya dʊŋ tıyaŋ a bası kı baŋ.

12 Á Tıına Yesu Krisita feŋ tıyaŋ á aa kpaanı nala hʊ aa kaŋ gyogo no iriŋ nɛ abee sıfıyası, a kı kʊrısı ba dıgına mɛ, dı ba kaŋ ba tıı weliŋ a tʊŋ tʊma a wuwo kı na ba kıkyɛɛlıya.

13 Amɛ á nımmabalıya, ma kɛ ta leŋ dı ma lɔgı lıı wıweliye yayı.

14 Dı nal lɛ we ma tıyaŋ a bee tıŋ wıya hʊ á aa bası tıya ma teŋ no tıyaŋ, ma gyıŋ ʊ tıına wıya weliŋ. Ma ta leŋ dı ma beel-ʊ pɛ wıı buloŋ dı gɛɛ leŋ hıısı kana ʊ.

15 Amɛ ma ta kpaa ʊ anıı ʊ yaa ma dɔŋ nɛ. Ma bası wıya kʊrısı ʊ dıgına anıı ma krisitabii-dɔŋtıına.

Kyʊwala

16 Á aa sʊl á Tıına Krisita tıı rɛ, nal hʊ aa yaa fıyɛlʊʊ tıına dı ʊ tıya ma fıyɛlʊʊ saŋa buloŋ wıı buloŋ tıyaŋ. Á Tıına Krisita sı we ma buloŋ lee.

17 Mıyaŋ Pɔɔl tıı rɛ saba kyʊwala no abee ŋ noŋ a kı tıya ma. Nyɛ rɛ ŋ aa sabı ŋ tenni buloŋ tıyaŋ a daga anıı mıyaŋ nɛ sabı teŋ hʊ.

18 Á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ sı we ma lee.

LAASIYA TEŊ HƱ PƆƆL AA SABA TIYA TIMOTI

1 Mıyaŋ Pɔɔl lɛ sabı teŋ no a kı tıya I Timoti. Wıısı, á
laataal abee Yesu Krisita, laataal hʋ tıyaŋ á bayıyɛla aa we,
ba aa rɛ lıı ŋ ba dee tıyaŋ, ŋ yaa Yesu Krisita kpambıya.
2 Timoti, akuu á buloŋ aa laa Krisita di wıya, ı bırımı ŋ
biye tıı rɛ. Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ
tıyaŋ, ba sı fá ı sikii, a leŋ dı ı hɔŋ abee laaŋfıya.

Ma pɔ ma tııma abee wınyıyɛl-dıdagıla

3 Saŋa hʋ tıyaŋ ŋ gyı aa ko baŋ kı mʋ Masidooniya paalʋʋ,
ŋ gyı kpaanı ı rɛ weliŋ anıı ı hɔŋ Ɛfiso tıyaŋ. Ha hɔŋ doŋ,
beewıya nala badɔmɔŋ nɛ we doŋ a kpa wınyıyɛl ŋmaŋsı
a kı daga nala. Ɛɛ wıya, ŋ aa kyɛ dı ı bası kil nala no rɛ dı
ba leŋ ba wınyıyɛl hʋ.
4 Bası tıya ba dı ba ta kpaa ba nyuni we ba faafaa lesiri
wıya basıı abee ba naabaala fene dıısıı tıyaŋ, beewıya
nyʋʋtaaduwo dʋŋ nɛ wıya no iriŋ kaŋ kı ko. Ka wıya no
mɛ bı sı wuwo leŋ dı nal buloŋ tıŋ Wıısı kyɛrı see tıına
Wıısı laadii dʋŋ nɛ sı leŋ dı ʋ wuwo tıŋ Wıısı kyɛrı.
5 Wıı hʋ aa tıŋ ŋ bası nyɛ kı tıya ı rɛ yaa ŋ aa kyɛ dı ma
kyo dɔmɔŋ abee hakılwelii abee tıpʋlʋŋ nɛ. Nyɛ sı daga
anıı ma kɔnı laa Wıısı wıya hʋ á aa daga ma dı weliŋ nɛ.
6 Nala badɔmɔŋ vıya wıya no tıŋıı rɛ aŋ mııgı gɔllı we
wıvıyagyımıya basıı tıyaŋ.
7 Ba aa kyɛ dı ba kı daga nala Wıısı mırısı rɛ, amɛ ba tıı
mɛ gba bı gyıŋ wıya hʋ ba aa bası memii. Wıya hʋ tıyaŋ
mɛ gba ba aa sına kpaŋkpaŋ, ba bı gyıŋ ba memii.
8 Á gyıma anıı mırısı hʋ weliye rɛ dı nala rɛ kɔnı aa tıŋ
ba anıı gɛɛ hʋ aa maga.
9 Á bıl gyıma rɛ anıı nıtııma wıya daa ba kı biŋ mırısı.
Amɛ nala aa kyogi mırısı, abee nıbɔmɔ, abee nala hʋ aa
bee fá Wıısı abee wıbɔŋyaala, abee nala hʋ aa bee tıŋ
Wıısı, abee nala hʋ aa kpʋ ba kuwoma abee ba nımma,
abee nıkpʋʋla kɛ iriŋ buloŋ,
10 abee sɔŋsɔnnɔ, abee baala aa gʋla kı kyɛ dɔmɔŋ, abee
nala hʋ aa gɔllı gaa kası nala mʋ kı yallı, abee wınyıyɛla
abee wınyıyɛ-daŋsıya diile, abee nala hʋ wıyaalıya aa bee
tıŋ Wıısı wıtıı hʋ, nala no iriŋ wıya rɛ ba kı biŋ mırısı.
11 Wıya no ŋ aa dagı ma, ba lıı Wıısı, gaŋdaal hʋ aa maga
dannıı, wıweliye hʋ ʋ aa kpaa we ŋ nosi tıyaŋ dı ŋ bası tıya
nala tıyaŋ nɛ.

Ɛɛ Wɪɪsɪ aa fáá Pɔɔl sikii

12 Ŋ aa kyʊwalɪ á Tɪɪna Yesu Krisita aŋgyʊwasʊ rɛ abee
dee hʊ ʊ aa tɪya ŋ, ŋ kɪ tʊŋ tʊma no, a bɪl kɪ kyʊwalɪ
ʊ aŋgyʊwasʊ mɛ ʊ aa naa dɪ ŋ maga ʊ lɪɪ ŋ dɪ ŋ yaa ʊ
tʊŋtʊnnɪ.
13 Faafaa hʊ tɪyaŋ, ŋ gyɪ paalɪ kyogi ʊ feŋ nɛ weliŋ, a
tʊʊsɪ ʊ, aŋ ha bɪl dɔgɪsɪ ʊ hatɪnna hʊ mɛ pɛ. Amɛ abee gɛɛ
buloŋ, Krisita ha fáá ŋ sikii rɛ beewɪya, ŋ fa bɪ gyɪŋ wɪɪ hʊ
ŋ aa yaa, a fa bɪ laa ʊ wɪya mɛ di.
14 Aŋka á Tɪɪna Wɪɪsɪ ha pɛɛ ŋ tɪyaŋ nɛ kɪŋkaŋ, a kpa ʊ
bɔnyɛ wirisi ŋ, a leŋ ŋ laa Yesu Krisita wɪya di, aŋ pɛ kaŋ
kyori hʊ mɛ ʊ aa kana.
15 Wɪɪ no ŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ yaa wɪtɪɪ rɛ, a maga dɪ nal
buloŋ laa ʊ di weliŋ. Ʊ rɛ nyɛ: Yesu Krisita ko tuu dʊnɪya
dɪ ʊ laa wɪbɔŋyaala rɛ ta. Mɪyaŋ Pɔɔl lɛ yaa wɪbɔŋyaala
buloŋ kuwori.
16 Amɛ ɛɛ tɪɪ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ fá mɪyaŋ wɪbɔŋyaala kuwori
sikii, dɪ Krisita daga gɛɛ hʊ ʊ aa kaŋ kenyiri beel-ŋ a mʊ
parɪ. Ʊ yaa gɛɛ ŋ tɪyaŋ nɛ dɪ ʊ leŋ dɪ ʊ yaa magɪl a tɪya nala
hʊ buloŋ aa sɪ maakyiye ko laa ʊ wɪya di, a kaŋ mɪɪbol hʊ
aa bɪ kaŋ tenni.
17 Ma leŋ dɪ á dannɪ á Kuwo Wɪɪsɪ, ʊ rɛ yaa kuwori hʊ
aa sɪ we doŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ, beewɪya ʊ bee sʊba,
nihuwobisi mɛ bee na ʊ. Ʊ dʊŋ nɛ yaa Wɪɪsɪ hʊ aa maga
dɪ á dannɪ, a kɪ kpa ʊ yohuŋ a kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ.
Amɪ.
18 Ŋ biye Timoti, wɪya no ŋ aa kpaa kɪ we ɪ nosi tɪyaŋ nyɛ,
ba yaa wɪya hʊ Wɪɪsɪ nala gyɪ aa basa a mʊ kɪ tile ɪ tɪyaŋ
nɛ. Ɛɛwɪya, leŋ dɪ wɪya no yaa ɪ bayuwo kɪna dɪ ɪ kpa kyeŋ
nala hʊ aa daga wɪnyɪyɛl ŋmaŋsɪ hʊ weliŋ.
19 Sɪŋ wɪya hʊ ɪ aa laa di tɪyaŋ weliŋ aŋ kaŋ hakɪlwelii.
Nala badɔmɔŋ vɪya wɪya no tɪŋɪɪ rɛ ɛɛ leŋ ba laadii vʊgɪmɪ.
20 Hamineyo abee Alizaŋda yaa nala no badɔmɔŋ nɛ. Ɛɛ
wɪya, ŋ kpaa ba we Sɪtaanɪ nosi tɪyaŋ dɪ ʊ dɔgɪsɪ ba, dɪ ba
gʊnnɪ wɪgyʊŋ, a ta bɪl kɪ kyogi Wɪɪsɪ feŋ.

2

Ɛɛ aa maga dɪ á kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ

1 Sɪfɪyaŋ wɪɪ hʊ ŋ aa kyɛ dɪ ŋ basɪ tɪya ma rɛ nyɛ: Ŋ
aa kpaanɪ ma, ma kyʊwalɪ Wɪɪsɪ kɪ tɪya nal buloŋ, a kɪ
sʊla ʊ dɪ ʊ leŋ nal buloŋ na ʊ wɪkyɛɛlɪɪ, aŋ kɪ kyʊwalɪ ʊ
aŋgyʊwasʊ wɪɪ hʊ ʊ aa yaa tɪya nal buloŋ wɪya.
2 Ma sʊla Wɪɪsɪ kɪ tɪya kuworo abee sɪlaala, dɪ ʊ leŋ dɪ á
hɔŋ sɔmmm abee laaŋfɪya, a kaŋ gyogiweliye kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ
aŋ kɪ yaa wɪya hʊ buloŋ aa kpa Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ mɛ.

3 Wıı no yaa wıwelii rɛ a kı fıyɛlı Wıısı á laataal teŋ mɛ,
4 beewıya ʋ aa kyɛ dı ʋ laa nal buloŋ ta rɛ dı ba gyıŋ ʋ
wıtıı hʋ.
5 Wııdıgı dʋŋ nɛ we doŋ, nıdıgı mɛ rɛ we Wıısı bee
nihuwobisi paga tıyaŋ, a kı marı ba dɔmɔŋ. Nal no rɛ yaa
Yesu Krisita.
6 Ʋ rɛ kpaa ʋ tıı mııbol yɔbɔ sʋʋ a tuŋ laa nihuwobisi
buloŋ ta. Ʋ yaa wıı no saŋa hʋ Wıısı aa bine tıı tıyaŋ nɛ, a
daga anıı Wıısı kyɛrı rɛ yaa dı ʋ laa nal buloŋ ta.
7 Wıı no wıya rɛ tıŋ Wıısı lıı ŋ, ŋ yaa ʋ kpambıya, a tıma
ŋ dı ŋ kaŋ wıya mʋ daga nala hʋ aa bı yaa Gyuuma dı ba
wuwo laa wıya hʋ aa yaa wıtıı di. Wıtıı rɛ ŋ kı bası, ŋ bee
nyıya wıya.
8 Dı Krisitabiisi rɛ ko laŋŋı dı ba kyʋwalı Wıısı, ŋ aa kyɛ
dı baala aa kpaa ba tıı tıya Wıısı abee ba wıtıı buloŋ nɛ
kaŋ ba nosi gye a kyʋwalı Wıısı dı baaŋ koo nyʋʋtaaduwo
tuwo ba tıya.
9 Ɛɛ tıı rɛ ŋ kı kyɛ dı haana hʋ mɛ fıyɛlı ba sıya weliŋ
abee ba kılaalıya tıyaŋ. Ʋ bı maga dı ba marı ba nyuni
marı-kperiye, koo dı ba kpıyɛrı ba tıı bee salma kına koo
gannı yalıı aa hayɛ kıŋkaŋ.
10 Amɛ ʋ maga dı ba kı yaa wıweliye hʋ haana aa kpaa
ba tıı tıya Wıısı aa maga dı ba kı yaa rɛ.
11 Haana maga dı ba kaŋ ba tıı kı hʋwɔlı rɛ, ka dı ba tallı
ba nyʋʋsı saŋa hʋ ba aa daga ba Wıısı wıya.
12 Ɲ bı tıya haana ŋmanıı dı ba kı daga, koo dı ba kaŋ
dee baala nyuu tıyaŋ. Ʋ maga dı ba tallı ba nyʋʋsı rɛ.
13 Beewıya Adama rɛ Wıısı gyı laasıya ta aŋ na ta Hawa.
14 Adama mɛ daa Sıtaanı gyı mʋrı. Hawa rɛ ʋ gyı mʋrı ʋ
yaa wıbɔŋ a kyogi Wıısı mıra hʋ ʋ aa biŋ tıya ba.
15 Amɛ dı haaŋ nɛ sıŋ ʋ laadii tıyaŋ weliŋ, a kyo nala, a
leŋ dı ʋ sıya fıyɛlı wıı buloŋ tıyaŋ, ka dı ʋ yaa tıpʋlʋŋ tıına
a bı kaŋ bisiŋ Wıısı sıya tıyaŋ, Wıısı sı laa ʋ ta ʋ lʋl tıyaŋ.

3

Krisitabiisi sılaala aa maga dı ba kıı gɛɛ

1 Wıı no ŋ aa kyɛ dı ŋ bası tıya ma yaa wıtıı rɛ. Dı nal
buloŋ nɛ aa kyɛ dı ʋ yaa Krisitabiisi sılaal, sıfıyaŋ tʋma aa
kaŋ gyırıma rɛ ʋ tıına kı kyɛ gɛɛ.
2 Ɛɛ wıya, Krisitabiisi sılaal buloŋ maga dı ʋ leŋ dı ʋ
wıyaalıya degini rɛ a ta kaŋ wıkyogii buloŋ. Ʋ maga dı
ʋ kaŋ hadıgı dʋŋ nɛ, a yaa nal aa kaŋ sʋnna, ʋ gyıma ʋ
tıı kanıı weliŋ, dı ba kı tıya ʋ gyırıma. Ʋ maga dı ʋ gyıŋ
nıhʋwala binii rɛ, a wuwo kı daga nala Wıısı wıya weliŋ.

3 Ʊ bɪ maga dɪ ʊ yaa sɪnyʊwal, koo ʊ kɪ di dee nala nyuni tɪyaŋ. Amɛ ʊ maga dɪ ʊ leŋ ʊ sɪya fɪyɛlɪ rɛ. Ʊ bɪ maga dɪ ʊ yaa kaakyɛɛl koo dɪ ʊ kyo molbiye.
4 Ʊ maga dɪ ɪ wuwo kɪ deŋ ʊ dɪya nala nyuu tɪyaŋ weliŋ nɛ, a maga dɪ ʊ wuwo leŋ dɪ ʊ biisi mɛ kɪ tɪŋ ʊ nyʊwa a kɪ tɪya ʊ gyɪrɪma wɪɪ buloŋ tɪyaŋ,
5 beewɪya, dɪ nal lɛ bɪ wuwo kɪ deŋ ʊ dɪya nala nyuu weliŋ, ɛɛ rɛ ʊ tɪɪna sɪ wuwo yaa a deŋ Krisitabiisi aa yaa Wɪɪsɪ nala nyuu tɪyaŋ?
6 Ʊ bɪ maga dɪ ʊ yaa nal ha aa laa Yesu wɪya di falɪŋ, beewɪya dɪ ʊ rɛ teŋ yaa sɪlaal ʊ sɪ kɪ daga ʊ tɪɪ a ko tele Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ a laa kyogisi anɪɪ Sɪtaanɪ aa tele Wɪɪsɪ kpa kyogisi tɪya ʊ gɛɛ.
7 Ʊ maga dɪ ʊ yaa nal hʊ nala hʊ aa bɪ yaa Krisitabiisi mɛ aa kɪ tɪya ʊ gyɪrɪma rɛ a kɪ yɪrɪ ʊ feŋwelii. Ɛɛ kɛ, ba bɪl bɪ sɪ kɪ kyogi ʊ feŋ dɪ ʊ di hɪɪsɪ. Sɪtaanɪ mɛ bɪ sɪ wuwo bara kana ʊ.

Nala hʊ aa sɪ kɪ kyiyeli Krisitabiisi sɪlaala

8 Ɛɛ tɪɪ rɛ nala hʊ mɛ aa sɪ kɪ kyiyeli Krisitabiisi sɪlaala hʊ maga dɪ ba kaŋ gyogiweliye, a kaŋ wɪtɪɪ mɛ. Ʊ bɪ maga dɪ ba yaa sɪnyʊwala, koo dɪ ba kyo molbiye kɪŋkaŋ.
9 Ʊ maga dɪ ba sɪŋ wɪtɪɪ hʊ Wɪɪsɪ aa kpaa daga ba ba laa di tɪyaŋ weliŋ nɛ abee hakɪlwelii
10 Ʊ maga dɪ Krisitabiisi hʊ laa sɪya sʊnnɪ ba weliŋ nɛ a na, dɪ ba yaŋ ko bɪ kaŋ wɪkyogii buloŋ, ba lɪɪ ba dɪ ba kɪ kyiyeli sɪlaala hʊ.
11 Ɛɛ tɪɪ rɛ ʊ maga dɪ ba haana mɛ kaŋ gyɪrɪma nala sɪya tɪyaŋ a ta kɪ gaa nala hala. Ʊ maga dɪ ba kaŋ sʊnna rɛ, ka dɪ ba kaŋ wɪtɪɪ mɛ wɪɪ buloŋ ba aa yaa tɪyaŋ.
12 Nala hʊ aa kyiyeli Krisitabiisi sɪlaala maga dɪ ba mɛ kaŋ hadɪgɪ dɪgɪ rɛ. Ʊ maga dɪ ba wuwo kɪ deŋ ba balɪya abee ba dɪya nala nyuu tɪyaŋ weliŋ nɛ.
13 Krisitabiisi sɪlaala kyikyiyelle hʊ aa tʊŋ ba tʊma weliŋ sɪ na feŋwelii nala abee Wɪɪsɪ buloŋ sɪya tɪyaŋ. Ba bɪ sɪ kɪ fá kambɪŋ Yesu Krisita wɪya hʊ ba aa laa di basɪɪ tɪyaŋ.
14 Ŋ aa sabɪ teŋ no kɪ tɪya ma nyɛ, ka ŋ aa liisi dɪ ŋ ko na ma rɛ kyɛɛ no buloŋ. Amɛ dɪ mɪyaŋ nɛ ko kɪ pɪɪsɪ koyi, teŋ no sɪ leŋ
15 dɪ ma gyɪŋ ɛɛ hʊ Wɪɪsɪ nala aa maga dɪ ba kɪɪ ba mɪɪbol tɪyaŋ. Nala no rɛ yaa nala hʊ buloŋ aa laa Yesu Krisita wɪya di a yaa Wɪɪsɪ hʊ aa weye nala. Ba aa rɛ kaŋ wɪtɪɪ hʊ Wɪɪsɪ aa daga ba sɪgɪ anɪɪ dɪya memii aa kaŋ dɪya sɪgɪ gɛɛ.
16 Wɪya hʊ buloŋ fa aa yaa wɪfaŋɪya, ka Wɪɪsɪ ko kpa ba daga ma, ba kɔnɪ yaa wɪbala rɛ, á bɪ sɪ wuwo yaa ba sige.

Ba aa rɛ nyɛ: Krisita bırımı nihuwobiŋ nɛ a ko tuu dʊnıya
Wıısı Wiyesi Welii hʊ daga anıı ʊ yaa Tıpʊlʊŋ Tıına
rɛ. Malıkası mɛ na ʊ.
Ba bası ʊ wıya rɛ paalʊʊ paalʊʊ buloŋ tıyaŋ,
ba laa ʊ wıya di dʊnıya logiŋ buloŋ tıyaŋ aŋka Wıısı kpa ʊ
gyıŋ wıısıbee abee gaŋdarı.

4

Pɔɔl bası wınyıyɛl dıdagıla wıya

1 Wıısı Wiyesi Welii hʊ paalı bası polli rɛ anıı dı dʊnıya
rɛ ko kpaga tenii nala sı kpa ba Wıısı laadii ta aŋ kı tıŋ
gyıŋbɔmɔ aa mʊrı nala abee Sıtaanı wıdagıya tıyaŋ.
2 Minaafigitımma hʊ aa gɔllı nyıya wıya kı baŋ nɛ aa daga
wıya no. Ba hakıllı buloŋ sʊba rɛ, ba bıl bı gyıŋ dı wıwelii
rɛ nyɛ koo wıbɔŋ nɛ nyɛ.
3 Nala no aa kı daga nala rɛ anıı ʊ bı yaa ŋmanıı dı
ba kı paa haana koo ba kı yala balama, koo dı ba kı di
kıdiiliye badɔmɔŋ iriŋ. Amɛ Wıısı taa kıdiiliye no buloŋ
nɛ, dı nala hʊ aa laa Yesu wıya di a gyıŋ wıtıı hʊ mɛ kı di
abee teŋfıyɛlʊʊ aŋ kı kyʊwalı ʊ aŋgyʊwasʊ.
4 Kıŋ kɛ buloŋ Wıısı aa taa weliye rɛ, ɛɛwıya ʊ bı maga
dı á kı sıŋ kıŋ buloŋ. Amɛ ʊ maga dı á aa kyʊwalı Wıısı
aŋgyʊwasʊ rɛ aŋ di.
5 Beewıya Wıısı wıbii hʊ abee á kyʊwala hʊ aa leŋ ʊ yaa
kıdiwelii rɛ Wıısı sıya tıyaŋ.
6 Dı ı rɛ kpaa wıya no ŋ aa daga ı a kı daga nala hʊ buloŋ
aa laa Krisita wıya di, aŋ kaŋ Krisita wıya hʊ ı aa laa di
abee wıtıı hʊ á aa daga ı hakıla tıyaŋ weliŋ, ı sı yaa Yesu
Krisita tʊŋtʊnnı aa kaŋ wıtıı. Ɪ foŋ paalı kı tıŋ wıya no
abee ı wıtıı buloŋ nɛ.
7 Lıı ı noŋ nılaaŋ lesiri wıya hʊ basıı aa bı kaŋ tɔnɔ tıyaŋ.
Gyıŋ ı tıı kanıı a kı daŋsı ı tıı gɛɛ ı aa sı tıŋ Wıısı ŋmanıı
weliŋ.
8 Dı ı rɛ kaŋ ı teŋbii kı daŋsı, ʊ kaŋ tɔnɔ kıdıgı rɛ, amɛ
dı ı rɛ kaŋ ı tıı kı daŋsı Wıısı ŋmanıı tıyaŋ, ɛɛ kɛ kaŋ tɔnɔ
wıı buloŋ tıyaŋ nɛ, beewıya ɛɛ sı leŋ dı ı kaŋ mııbol aa kaŋ
tɔnɔ dʊnıya no tıyaŋ, a ha bıl leŋ dı ı maakyiye kaŋ mııbol
aa bı kaŋ tenii mɛ.
9 Wıı no ŋ aa bası yaa wıtıı rɛ, a maga dı nal buloŋ gyıma
ʊ, a laa ʊ di weliŋ.
10 Ɛɛwıya rɛ á kı lʊga, a kı tʊma abee sıfıyası, beewıya á
kpaa á bayıyɛla buloŋ we Wıısı aa weye tıyaŋ nɛ. Ʊ rɛ yaa
nal buloŋ Laataal, amarıkpatıya nala hʊ aa laa Yesu wıya
di.

11 Kpa wıya no kı daga nala, aŋ sıŋ pɔ dı nal buloŋ kı tıŋ
ba.
12 Ta leŋ dı nal buloŋ kpa sıı gyʊʊ ı akuu ı aa yaa biibiye
wıya. Amɛ leŋ dı ı wıyaalıya abee ı wıbasıya abee ı kyori
abee ı laadii abee tıpʊlʊŋ hʊ ı aa kana yaa wıya nala hʊ aa
laa Krisita wıya di aa sı wuwo kı kyesi.
13 Ka dı ŋ na ko, kpa ı sıfıyaŋ buloŋ a kı karımı Wıısı
wıbii hʊ gyamaa tıyaŋ, aŋ bası Wıısı wıya kı tıya ba aŋ kı
daga ba mɛ saŋa buloŋ.
14 Bɔnyɛ kıŋ hʊ Wiyesi Welii hʊ aa kpaa tıya ı saŋa hʊ
nala hʊ aa bası wıya Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ aa bası ı
maakyiye wıya, ka Krisitabiisi nıhıyası hʊ mɛ kpa ba nosi
a dɔbɔ ı tıyaŋ, ta ko yeŋŋi ʊ wıya.
15 Kpa ı nyuu buloŋ we wıya no yayı tıyaŋ dı ı wıkanıya
buloŋ kı mʊ sıya dı nal buloŋ na.
16 Kana ı tıı weliŋ, a pɔ ı tıı abee ı wıdagıya tıyaŋ, a leŋ
dı ı sıı fıyɛsı gɛɛ yayı tıyaŋ, beewıya dı ı rɛ aa yaa gɛɛ,
Wıısı sı laa ı bee nala hʊ aa gyegile kı nıı wıya hʊ ı aa bası
buloŋ ta.

5

Wıya hʊ aa maga dı Krisitabiisi yaa kı tıya dɔmɔŋ

1 Ta nɔsı nıhıyawʊ abee baaŋ, amɛ fıyɛlı bası wıya tıya
ʊ abee gyırıma anıı ı kuwo gɛɛ aŋ kaŋ bapʊwasıya hʊ mɛ
weliŋ anıı ı tıı nımmabalıya.
2 Kaŋ hanıhıyası hʊ mɛ anıı ba yaa ı naama rɛ, aŋ kaŋ
hatoliye hʊ mɛ abee tıpʊlʊŋ anıı ı naatoliye.
3 Lohaana hʊ aa bı kaŋ nal dı ʊ kı deŋ ba, ʊ maga ma kı
tıya ba gyırıma, aŋ kı deŋ ba nyuu tıyaŋ.
4 Amɛ dı lohaaŋ nɛ kaŋ biisi koo nihiye, ʊ maga dı ba
laasıya yaa wıı hʊ ba wıkyʊwal ŋmanıı aa daga ba rɛ a
deŋ ba dıya nala nyuu tıyaŋ. Nyɛ rɛ ba sı mııgı tuŋ ba
kuwoma bee ba nımma abee ba naabaala, beewıya nyɛ yaa
wıı aa fıyɛlı Wıısı teŋ nɛ.
5 Lohaaŋ hʊ aa bı kaŋ nal buloŋ ʊ kı deŋ ʊ, ʊ aa kpa ʊ
bayıyɛla buloŋ we Wıısı tıyaŋ nɛ, a kı sʊla ʊ wııhaa abee
tebine buloŋ dı ʊ pɛ ʊ.
6 Amɛ lohaaŋ hʊ aa kpaa ʊ hakıla we dʊnıya sʊma dʊŋ
tıyaŋ, ʊ kɛ paalı sʊba rɛ aŋ ta weye.
7 Bası wıya no polli kı tıya Krisitabiisi hʊ, dı ba ta kaŋ
wıkyogii buloŋ nala sıya tıyaŋ.
8 Dı nal buloŋ nɛ bee deŋ ʊ lʊlla nyuu tıyaŋ, amarıkpatıya
ʊ tıı dıya nala, ʊ tıına vıya wıya hʊ ʊ aa laa di ta rɛ. Nal
hʊ gba aa bı laa Yesu wıya di rɛ kyo kpıya ʊ.

9 Dı lohaaŋ buloŋ nɛ bı para bısı mɔllı boto, a yaa nal hʊ
mɛ fa aa bı lıı ʊ bala hal, ba ta ko sabı ʊ feŋ we lohaana
teŋ hʊ tıyaŋ.
10 Ʊ maga dı ʊ yaa nal ba aa yırı ʊ feŋwelii rɛ, ka nala kı
tıya ʊ gyırıma akuu gɛɛ hʊ ʊ fa aa deŋ ʊ biisi nyuu tıyaŋ,
abee gɛɛ ʊ fa aa deŋ nıhʊwala weliŋ, abee gɛɛ ʊ fa aa tʊma
kı tıya Wıısı nala, abee gɛɛ ʊ fa aa pɛ nala hʊ aa we tʊwara
tıyaŋ, abee gɛɛ ʊ fa aa kpaa ʊ tıı we wıyaaweliye iriŋ iriŋ
buloŋ yayı tıyaŋ.
11 Amɛ dı lohaaŋ buloŋ nɛ ha ko yaa halʊllı, ba ta ko sabı
ʊ feŋ kı we lohaana teŋ hʊ tıyaŋ. Beewıya dı baala wıya
rɛ ko kyıl ʊ te gɛɛ hʊ ʊ aa kpaa ʊ tıı tıya Krisita, ʊ bıl aa kı
kyɛ dı ʊ yala rɛ.
12 Ɛɛ yaŋ daga nıı ba vıya wıı hʊ ba fa aa laa sıya we
nyʊwa anıı ba sı yaa hʊ ta rɛ gɛɛ. Ɛɛwıya Wıısı sı dɔgısı
ba.
13 Ɛɛ mɛ dʊŋ daa. Ba bıl aa bee laa di ba tʊŋ tʊŋ buloŋ aŋ
gɔllı kı gbɛ nala dıısı. Wıı hʊ yaŋ aa marı bɔmɔ rɛ yaa, ba
aa kı gʊnnı hagaaha rɛ, a gɔllı kpa ba nyʊʊsı we nala wıya
tıyaŋ a kı bası wıya hʊ aa bı maga dı ba kı bası.
14 Ɛɛ wıya, dı ŋ kɛ dʊŋ nɛ ŋ aa baa dı lohaana hʊ ha aa
yaa halʊlla, ba yal balama, a lʊl biisi, aŋ kı deŋ ba dıya nala
nyuu weliŋ. Dı á dɔmɔ ta naa ŋmanıı a bası wıbɔŋ buloŋ
á lugo tıyaŋ.
15 Beewıya lohaana badɔmɔŋ kɛ foŋ vıya Krisita tıŋıı rɛ
aŋ mııgı mʊ kı tıŋ Sıtaanı.
16 Dı haaŋ buloŋ aa yaa Krisitabiye rɛ ko kaŋ lohaana ʊ
dıya tıyaŋ, ʊ maga dı ʊ kı deŋ ba nyuu rɛ aŋ ta leŋ dı ba
mııgı yaa kyʊga tıya Krisitabiisi hʊ buloŋ. Dı gɛɛ leŋ dı
Krisitabiisi hʊ mɛ wuwo kyiyeli kı deŋ lohaana hʊ aa bı
kaŋ nala ba kı deŋ ba.
17 Sılaala hʊ mɛ aa tʊŋ ba tʊma weliŋ, ʊ maga dı
Krisitabiisi hʊ buloŋ kı tıya ba gyırıma rɛ aŋ kı tuŋ ba
weliŋ. Amarıkpatıya ba nala hʊ aa yaa sıfıyaŋ a kı bası
Wıısı wıya aŋ kı daga nala mɛ.
18 Beewıya ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa,

"Dı ı ko kaŋ nʊhʊ kı ŋmaa mıya, ʊ bı maga dı ı vʊwa ʊ
nyʊwa tɔ."

Ba bıl saba rɛ anıı tʊŋtʊnnı buloŋ maga dı ʊ kaŋ ʊ tuno rɛ.
19 Dı nal lɛ kpaa kyogisi a tıya sılaal, ta gyegili nıı tıına
nyʊwa, see dı ba yaa nala balıya koo boto a yaa wıı hʊ
daŋsıya.
20 Dı nal buloŋ nɛ ko yaa wıbɔŋ, bası ʊ tıına sıya wıya tıya
ʊ Krisitabiisi hʊ sıı tıyaŋ, dı gɛɛ kpa kambıŋ we nıkaalıya
hʊ.

21 Á Tɪɪna Wɪɪsɪ abee Yesu Krisita abee malɪkasɪ hʊ ʊ aa lɪya
sɪya tɪyaŋ, ŋ aa sʊla ɪ abee sɪfɪyasɪ dɪ ɪ tɪŋ wɪya no buloŋ
ŋ aa basɪ kɪ tɪya ɪ. Kpa nal buloŋ dɪ ba yaa kɪdɪgɪ ɪ lee aŋ
ta kɪ lugisi nala ɪ wɪyaalɪɪ buloŋ tɪyaŋ.
22 Fɪyɛlɪ ɪ sɪya, a ta pese kpa ɪ nosi dɔbɔ nal tɪyaŋ a lɪɪ ʊ
dɪ ʊ tʊŋ Wɪɪsɪ tʊma. Ta kpaa ɪ noŋ pɛ nal buloŋ wɪbɔŋ
wɪkanɪya tɪyaŋ. Kaŋ ɪ tɪɪ weliŋ, a ta leŋ dɪ bisiŋ buloŋ mal
ɪ.
23 Ta kɪ nyʊwa nɪɪ dʊŋ. Amɛ nyʊwa sɪŋ mʊhʊ mʊhʊ kɪ
pɛ, akuu ɪ luwol aa kɪ wɪɪ saŋa buloŋ wɪya.
24 Nala badɔmɔŋ wɪbɔmɔ bɪ kaŋ faŋɪɪ, ɛɛwɪya ka dɪ ba
gba na di ba sarɪya nal buloŋ aa gyɪma nɪɪ ba laa kyogisi rɛ.
Nala badɔmɔŋ wɪbɔmɔ kɛ aa faŋa rɛ amɛ maakyiye kɪdɪgɪ
rɛ ba sɪ lɪɪ lɪgyalɪɪ.
25 Ɛɛ tɪɪ rɛ, wɪweliye mɛ bɪ kaŋ faŋɪɪ, koo dɪ ba yaŋ faŋa
mɛ, ka ba sɪ maakyiye lɪɪ lɪgyalɪɪ.

6

1 Nala hʊ buloŋ aa yaa yosi, ʊ maga dɪ ba kɪ tɪya ba tɪmma
gyɪrɪma rɛ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ, dɪ nal buloŋ ta naa ŋmanɪɪ a
kyogi Wɪɪsɪ feŋ koo á wɪdagɪya hʊ.
2 Yosi tɪmma hʊ aa yaa Krisitabiisi ʊ bɪ maga dɪ ba yosi
kpa sɪɪ gyʊʊ ba, akuu ba buloŋ aa yaa nɪmmabalɪya Krisita
tɪyaŋ wɪya. Ʊ gba yaŋ maga dɪ ba marɪ tʊŋ weliŋ kɪ tɪya ba
rɛ, beewɪya nala hʊ aa di ba tʊma hʊ tɔnɔ yaa Krisitabiisi
rɛ a yaa ba nikyooliye mɛ. Timoti, wɪya no rɛ ɪ maga dɪ ɪ
kpa kɪ daga ba aŋ kɪ kpaanɪ ba dɪ ba kɪ yaa ba.

Wɪnyɪyɛl ŋmanɪɪ dɪdagɪla abee wɪtɪɪ ŋmanɪɪ dɪdagɪla

3 Dɪ nal kɪdɪgɪ buloŋ nɛ ko kɪ daga wɪdʊŋsɪ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ
tɪyaŋ, dɪ ba bee wɪtɪɪ hʊ á Tɪɪna Yesu Krisita aa daga ma,
abee á wɪɪkyʊwal ŋmanɪɪ hʊ á aa tɪŋ bɪ yaa kɪdɪgɪ,
4 ʊ tɪɪna aa daga ʊ tɪɪ rɛ, aŋ bɪ gyɪŋ wɪɪ buloŋ. Ʊ tɪɪna
kaŋ hakɪlbɔŋ nɛ a kyo nyʊʊtaaduwo kɪŋkaŋ aŋ kuu wɪtɔɔnɪ
wɪya kɪ kaa kaasɪ. Nyɛ aa leŋ nala kaŋ tɪhɔllɪ rɛ abee
dɔmɔŋ, a bee na dɔmɔŋ sɪɪ, aŋ we wɪbɔŋlɔrɪnɪ tɪyaŋ basɪ
kɪ tʊʊsɪ dɔmɔŋ, a kɪ yaa dɔmɔŋ sige mɛ.
5 Nala no nyuni bɪl bee tɪma, ɛɛ rɛ tɪŋ ba aa kaŋ wɪya kɪ
tarɪ bee dɔmɔŋ saŋa buloŋ gɛɛ. Ba bɪl bɪ kaŋ wɪtɪɪ buloŋ.
Ba aa bɪɪnɪ anɪɪ wɪɪkyʊwal yaa molbi-kyɛ naaŋ kɪdɪgɪ rɛ.
6 Amɛ dɪ nal sɪɪ rɛ aa su kɪŋ hʊ ʊ aa kana, ɛɛ kɛ ʊ tɪɪna
Wɪɪsɪ kyʊwalɪɪ mɛ aa kaŋ tɔnɔ rɛ ʊ tɪya ʊ,
7 beewɪya á bɪ kaŋ kɪŋ buloŋ ko dʊnɪya. Ɛɛ wɪya, á bɪl bɪ
sɪ kaŋ kɪŋ buloŋ mɛ lɪɪ dʊnɪya no tɪyaŋ.
8 Ɛɛ wɪya, dɪ ámaa rɛ kaŋ kɪdiiliye abee ganɪ, ʊ maga dɪ
á leŋ dɪ ba maga ma rɛ.

9 Amɛ nala hʋ aa kyɛ dɪ ba kaŋ kɪna dʋnɪya no tɪyaŋ,
Sɪtaanɪ aa wuwo mʋrɪ ba we wɪbɔmɔ iriŋ buloŋ yayɪ tɪyaŋ
nɛ, a leŋ ba bambugi wɪkyɛɛlɪya hʋ aa kyogi ba bɪrɪmɪ
barɪgɪ a kaŋ ba. Ba wɪkyɛɛlɪya no aa ko tarɪ ba mʋ we
yalmɪɪ abee kyogisi tɪyaŋ nɛ.
10 Dɪ nal lɛ kyo molbiye, wɪbɔŋ iriŋ buloŋ tuwo ʋ bɪ sɪ
yaa dɪ ʋ na molbiye. Nala badɔmɔŋ kpaa ba haahii buloŋ
we molbiye kyɛyɪ tɪyaŋ nɛ, a kpa ba Wɪɪsɪ laadii ta, ɛɛ leŋ
tʋwarɪ-gyamaa gyʋʋ ba, tɪkyogi leŋ ba bembiye bori.

Pɔɔl basɪ wɪya kyagɪlɪ Timoti

11 Amɛ ɪ kɛ aa yaa Wɪɪsɪ nal wɪya, ɪ maga dɪ ɪ lɪɪ ɪ tɪɪ wɪya
no buloŋ tɪyaŋ nɛ. Leŋ dɪ ɪ sɪɪ fɪyɛsɪ dɪ ɪ yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna
Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ, a kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ, a laa ʋ di weliŋ, a
kyo nala, a kaŋ mala aŋ pɛ kaŋ sɪfɪyala nala sɪya tɪyaŋ.
12 Kɪ lʋga lʋgʋ-welii hʋ ɪ aa lʋgɪ akuu ɪ aa laa Yesu Krisita
di wɪya. Kaŋ weliŋ a mʋ na mɪɪbol hʋ aa bɪ kaŋ tenii,
beewɪya mɪɪbol no wɪya rɛ Wɪɪsɪ yɪrɪ ɪ, saŋa hʋ ɪ aa suri ɪ
nyʋwa nala sɪya tɪyaŋ a baa dɪ ɪ laa Wɪɪsɪ di rɛ.
13 Wɪɪsɪ, nal hʋ aa tɪya kɪŋ buloŋ mɪɪbol sɪya tɪyaŋ nɛ ŋ
sɪŋ abee Yesu Krisita, laataal hʋ gyɪ aa sɪŋ nɪhɪyawʋ hʋ ba
aa yɪrɪ Pɔŋtiyo Pilato sɪya tɪyaŋ basɪ wɪtɪɪ saŋa hʋ ba aa di
ʋ sarɪya hʋ. Wɪɪ hʋ ŋ aa kpaa kɪ tɪya ɪ rɛ nyɛ:
14 Kaŋ wɪya no buloŋ weliŋ abee tɪdɪgɪ aŋ ta kaŋ wɪkyogii
buloŋ a mʋ pele kyɛɛ hʋ á Tɪɪna Yesu Krisita aa sɪ mɪɪgɪ ko.
15 Wɪɪsɪ rɛ sɪ leŋ dɪ Yesu ko saŋa hʋ Wɪɪsɪ tɪɪ aa naa dɪ
ʋ maga tɪyaŋ. Wɪɪsɪ dʋŋ nɛ yaa nal hʋ aa maga dɪ á kɪ
dannɪ ʋ. Ʋ dʋŋ nɛ yaa dee buloŋ Tɪɪna a kɪ deŋ kɪŋ buloŋ
abee lee buloŋ. Ʋ rɛ yaa kuworo buloŋ Kuwori abee nɪbala
buloŋ Nɪbal.
16 Ʋ dʋŋ nɛ bee sʋba, a we pʋlʋŋbal tɪyaŋ, lee hʋ nal
buloŋ aa bɪ sɪ wuwo mʋ. Nal buloŋ ha bɪ maakyiye na ʋ,
nal buloŋ mɛ bɪ sɪ maakyiye na ʋ. Ʋ maga dɪ nala buloŋ kɪ
tɪya ʋ gyɪrɪma rɛ. Ʋ rɛ kaŋ dee maakyiye buloŋ. Amɪ.
17 Basɪ tɪya nala hʋ aa kaŋ kɪna dʋnɪya no tɪyaŋ abee
sɪfɪyasɪ dɪ ba ta kɪ daga ba tɪɪ, a ta kpaa ba bayɪyɛla buloŋ
we ba dʋwa tɪyaŋ. Beewɪya kɪna no bɪ sɪ we doŋ deŋdeŋ
kɪ mʋ. Amɛ ba kpa ba bayɪyɛla we Wɪɪsɪ tɪyaŋ, ʋ rɛ aa tɪya
ma á kɪkyɛɛlɪya buloŋ ʋ bɔnyɛ tɪyaŋ dɪ á kaŋ kɪ nɪɪ sʋma.
18 Basɪ tɪya ba weliŋ dɪ ba kaŋ ba kɪna hʋ kɪ yaa wɪweliye,
a leŋ dɪ ba wɪyaaweliye yayɪ marɪ yʋga aŋ ta kaŋ bɔŋ koo
sɪɪ.
19 Dɪ ba aa rɛ aa yaa nyɛ, ba tɪɪ rɛ ba kyɛ kɪna biŋ kɪ pɔ
maakyiye gɛɛ, ka dɪ ba maakyiye ko na mɪɪbol hʋ aa yaa
mɪɪbol tɪɪ mɛ.

20 Timoti, wıı hʊ Wıısı aa kpaa we ı nosi tıyaŋ, kana ʊ weliŋ. Lıı ı tıı lıı haŋ bambugi nyʊʊtaaduwo ŋmaala hʊ wıbasıya aa bee fıyɛlı Wıısı teŋ tıyaŋ. Ba aa bıını nıı gyımaa rɛ ba aa kı daga, amɛ ba bambugiliŋ nɛ ba aa kı daga gɛɛ.
21 Nala badɔmɔŋ baa dı ba kaŋ gyımaa no rɛ, ka ɛɛ tıı leŋ ba nyʊgısı Krisita laadii ŋmanıı tıyaŋ.
Wıısı bɔnyɛ sı we ma buloŋ lee.

TEŊLIYA HƱ TIINA PƆƆL AA SABA TIYA TIMOTI

1-2 Mıyaŋ Pɔɔl lɛ sabı teŋ no a kı tıya ı Timoti ŋ biikyoolii.
Á Tıına Wıısı kyɛrı tıyaŋ nɛ ʊ lıı ŋ dı ŋ yaa Yesu Krisita
kpambıya, aŋ tıma ŋ dı ŋ gɔllı bası mııbol hʊ Wıısı aa wee
nyʊwa baa á sı kana akuu á bee Yesu Krisita aa yaa kıdıgı
wıya, a tıya nala. Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita
bɔnyɛ abee ba sikii-fá abee ba fıyɛlʊʊ sı we ı lee.

Pɔɔl kyagılı Timoti dı ʊ kaŋ wıtıı

3 Ŋ aa kyʊwalı Wıısı hʊ ŋ bee ŋ naabaala buloŋ aa tıŋ
abee tıdıgı aŋgyʊwasʊ rɛ. Saŋa kɛ buloŋ dı mıyaŋ nɛ ko kı
kyʊwalı Wıısı, ŋ aa kı liisi ı wıya rɛ.
4 Dı mıyaŋ nɛ liisi gɛɛ hʊ ı gyı aa wıı sınııl saŋa hʊ ŋ
beel-ı aa ta dɔmɔŋ, ŋ aa kyo dı ŋ bıl na ı rɛ a kpʊ yʊwaŋ.
5 Ŋ aa liisi gɛɛ hʊ ı aa laa Krisita wıya di abee ı wıtıı
buloŋ nɛ. Ɛɛ tıı rɛ ı naha Lɔwısı abee ı naa Yunisi mɛ fa
laa Krisita wıya di. Ŋ gyıma anıı ı ha yaŋ sıŋ gɛɛ tıyaŋ nɛ.
6 Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ kı liisi ı dı ı kaŋ Wıısı bɔnyɛ kıŋ hʊ kı tʊma
weliŋ. Bɔnyɛ kıŋ hʊ ʊ gyı aa kpaa tıya ı saŋa hʊ ŋ gyı aa
kpaa ŋ nosi dɔbɔ ı tıyaŋ, a kyʊwalı Wıısı tıya ı hʊ.
7 Beewıya Wıısı bı kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we á tıyaŋ dı á
kı fá kambıŋ, amɛ ʊ kpa we á tıyaŋ nɛ dı á kaŋ dee, a kaŋ
kyori, aŋ gyıŋ á tıı kanıı mɛ.
8 Ɛɛ wıya, ta leŋ dı á Tıına Yesu wıya basıı yaa ı hıısı. Aŋ
ta leŋ dı mıyaŋ, nal hʊ ba aa kuu ʊ wıya kaŋ tɔ dıya tıyaŋ
wıya mɛ yaa ı hıısı. Amɛ Wıısı dee tıyaŋ ı mɛ kaŋ weliŋ,
a na ı tʊwara tol akuu ı aa bası Wıısı wıweliye hʊ wıya.
9 Wıısı laa ma ta rɛ, a yırı ma dı á yaa ʊ nala. Ʊ bı kıı
nıı á wıyaalıı kıdıgı buloŋ nɛ tıŋ, amɛ Wıısı tıı bampaga
abee ʊ bɔnyɛ tıyaŋ nɛ ʊ tıŋ Yesu Krisita tıyaŋ a laa ma ta.
Ʊ vʊʊlı biŋ nɛ faafaa buloŋ anıı ʊ sı yaa wıı no tıya ma, ka
dʊnıya na piili.
10 Amɛ nyɛ kɛ, Wıısı tıŋ á laataal Yesu Krisita koyi tıyaŋ
nɛ a daga ma ʊ bɔnyɛ. Krisita laa sʊʊ dee buloŋ nɛ, aŋ tıŋ ʊ
wıweliye hʊ tıyaŋ a daga ma ŋmanıı hʊ á aa sı tıŋa a kaŋ
mııbol aa bı kaŋ tenii.
11 Wıweliye no wıya rɛ Wıısı lıı ŋ dı ŋ yaa kpambıya, a
bası ba kı tıya nala, a kpa ba kı daga nala mɛ.
12 Ŋ aa bası wıweliye no rɛ tıŋ ŋ kı na tʊwara no. Amɛ
abee tʊwara no ŋ aa naa buloŋ, ka hıısı bı kana ŋ, beewıya
ŋ gyıŋ nal hʊ ŋ aa laa di rɛ. Ŋ laa di rɛ anıı ʊ aa wuwo ʊ

deŋ wıı hʋ ŋ aa kpaa we ʋ nosi tıyaŋ weliŋ nɛ a mʋ pele kyɛɛ hʋ Yesu Krisita aa sı mııgı ko.
13 Wıya hʋ buloŋ ŋ fa aa daga ı yaa wıtıı rɛ. Ɛɛ wıya, kaŋ
ba weliŋ a kı tıŋ ba. Laadii hʋ bee kyori hʋ ı aa kana akuu
á bee Yesu Krisita aa yaa kıdıgı wıya, yaa kuwokeri aŋ kaŋ
gɛɛ weliŋ.
14 Wiyesi Welii hʋ aa we á tıyaŋ dee tıyaŋ, kaŋ wıweliye
hʋ Wıısı aa kpaa we ı nosi tıyaŋ weliŋ.
15 Ɪ gyıma anıı Krisitabiisi hʋ buloŋ aa lıı Esıya paalʋʋ
fáá vıya ŋ ta rɛ. Haalı Figyɛlusi abee Hɛmogyinisi buloŋ
mɛ gba fáá vıya ŋ ta rɛ.
16 Amɛ ŋ aa sʋl Wıısı rɛ dı ʋ fá Onisifɔrɔsı abee ʋ dıya
nala buloŋ sikii, beewıya saŋa hʋ ŋ gyı aa we nıtɔdıya
tıyaŋ, ʋ gyı ville ko fıyɛlı ŋ bembii rɛ weliŋ. Ʋ gyı bı fáá
hıısı anıı ba aa kana ŋ tɔ nıtɔdıya tıyaŋ wıya.
17 Ʋ gyı aa ko dı ʋ pele Roma paalʋʋ, ʋ gyı gɔllı kyɛ ŋ nɛ
abee sıfıyası a mʋ na ŋ.
18 Wıısı sı leŋ dı á Tıına Krisita fá ʋ sikii kyɛɛ hʋ ʋ aa sı
mııgı ko. Ka ı tıı mɛ naa gɛɛ ʋ gyı aa kyiyeli ŋ nɛ saŋa hʋ
ŋ gyı aa we Ɛfiso tıyaŋ.

2

Kı tıŋ Yesu Krisita abee wıtıı

1 Ŋ biye, kı sʋl Wıısı dı ʋ tıŋ Krisita bɔnyɛ tıyaŋ a tıya ı
dee.
2 Wıya hʋ buloŋ ı aa nıya dı ŋ basa nıgyamaa tıyaŋ, ı mɛ
kpa ba tıı a daga nala aa kaŋ wıtıı dı ba mɛ wuwo kpa ba
a daga ba dɔŋtıŋsı.
3 Ɪ aa yaa Yesu Krisita laalyuwol aa kaŋ wıtıı wıya, kaŋ
weliŋ a mɛ na ı tʋwara tol.
4 Laalyuwol buloŋ ha aa we yuwo tıyaŋ, ʋ aa kı lʋga rɛ
dı ʋ yuwo yuwo hʋ dı ʋ nıhıyawʋ teŋ fıyɛlı. Ɛɛ wıya, ʋ bıl
aa bee kpa ʋ sıya kı we wıdʋŋsı tıyaŋ.
5 Ɛɛ tıı rɛ nala hʋ aa fá kı pagısı dɔmɔŋ mɛ. Dı kıdıgı
buloŋ nɛ bı tıŋ mırısı hʋ ba aa biŋ tıya ba fáyı hʋ tıyaŋ, ʋ
bı sı wuwo fá di.
6 Pıparı hʋ mɛ buloŋ aa yaa sıfıyaŋ tıına, ʋ rɛ maga dı ʋ
laa sıya di ʋ baga kına.
7 Kpa wıya no ŋ aa bası kı tıya ı a we ı nyuu tıyaŋ a kı
bıını beewıya á Tıına Yesu sı suri ı hakıla dı ı wuwo gyıŋ
ba memii weliŋ.
8 Ta yeŋŋe anıı Wıısı kyisi Yesu Krisita aa yaa Deviti doho
nal sʋʋ tıyaŋ nɛ. Wıweliye hʋ Wıısı aa kpaa tıya ŋ, ŋ kı
bası rɛ gɛɛ.

9 Wɪweliye no basɪɪ rɛ tɪŋ ŋ kɪ na tʊwara nyɛ, ba paalɪ
vʊwa ŋ abee kyɔrʊmɔ anɪɪ ŋ aa yaa wɪbɔŋyaal. Amɛ ba bɪ
sɪ wuwo kaŋ Wɪɪsɪ wɪbii hʊ kɛ vʊwa.
10 Ɛɛwɪya, dɪ wɪɪ buloŋ aa yaa ŋ mɛ, ka ŋ aa kaŋ mala rɛ
akuu nala hʊ Wɪɪsɪ aa lɪya wɪya, dɪ Wɪɪsɪ tɪŋ Yesu Krisita
tɪyaŋ a laa ba mɛ ta dɪ ba we Wɪɪsɪ lee, a na ʊ gaŋdarɪ hʊ
aa we doŋ kɪ mʊ deŋdeŋ.
11 Wɪɪ no ŋ aa basɪ kɪ tɪya ma yaa wɪtɪɪ rɛ,
Dɪ á bee Yesu buloŋ nɛ sʊba, ɛɛ kɛ,
á beel-ʊ buloŋ mɛ rɛ bɪl sɪ kaŋ mɪɪbol.
12 Dɪ ámaa rɛ kaŋ mala,
á beel-ʊ buloŋ nɛ sɪ di ʊ koro hʊ.
Dɪ ámaa rɛ baa á bɪ gyɪŋ Yesu,
ʊ mɛ sɪ maakyiye baa dɪ ʊ bɪ gyɪŋ ma.
13 Dɪ ámaa rɛ bee tɪŋa ʊ abee wɪtɪɪ,
ʊ kɛ ha kaŋ wɪtɪɪ rɛ,
beewɪya ʊ bɪ sɪ wuwo mʊrɪ ʊ tɪɪ.

Wɪɪsɪ tʊŋtʊnnɪ hʊ tʊma aa fɪyɛlɪ Wɪɪsɪ teŋ

14 Basɪ tɪya Krisitabiisi hʊ buloŋ anɪɪ ba ta ko kɪ yeŋŋi
wɪya no kɪdɪgɪ buloŋ, aŋ kʊrɪsɪ ba dɪgɪna abee sɪfɪyasɪ
Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ dɪ ba leŋ nyʊʊtaaduwo wɪbasɪɪ bee dɔmɔŋ.
Beewɪya wɪya no bɪ kaŋ tɔnɔ kɪdɪgɪ buloŋ tɪya nala hʊ aa
nɪɪ ba see kyogisi dʊŋ.
15 Yaa ɪ sɪfɪyaŋ buloŋ dɪ Wɪɪsɪ laa ɪ we anɪɪ ɪ yaa tʊŋtʊnnɪ
hʊ tʊma aa fɪyɛl ʊ teŋ nɛ, a yaa tʊŋtʊnnɪ hʊ aa bɪ kaŋ wɪɪ
buloŋ aa sɪ leŋ dɪ hɪɪsɪ kana ɪ ɪ tʊma tʊmɪɪ tɪyaŋ, a yaa nal
hʊ aa daga Wɪɪsɪ wɪtɪɪ hʊ mɛ ʊ bʊwaŋ.
16 Lɪɪ ɪ tɪɪ lɪɪ wɪya hʊ aa bee fɪyɛlɪ Wɪɪsɪ teŋ basɪɪ tɪyaŋ.
Beewɪya wɪya no aa leŋ nala marɪ kpa ba hal yɪya Wɪɪsɪ rɛ.
17 Nala no iriŋ wɪdagɪya aa pɪsa gɛɛ rɛ anɪɪ naawal aa
kpa nal naŋpʊŋ buloŋ di gɛɛ. Hamineyo abee Filetusi rɛ
yaa nala no badɔmɔŋ.
18 Nala no balɪya nyʊgɪsa wɪtɪɪ hʊ ŋmanɪɪ tɪyaŋ nɛ, aŋ
kaŋ nala hʊ aa laa Yesu wɪya di badɔmɔŋ mɛ hakɪllɪ kɪ
vʊgɪmɪ abee wɪya hʊ ba aa basɪ tɪyaŋ. Beewɪya ba aa daga
nala rɛ anɪɪ saŋa hʊ nala aa sɪ sii sʊʊ tɪyaŋ teŋ para rɛ.
19 Amɛ Wɪɪsɪ wɪtɪɪ hʊ kɛ sɪna gɛɛ rɛ anɪɪ gyememiduwo
aa bɪ sɪ maakyiye gyigisi. Wɪɪ hʊ ba aa saba ʊ tɪyaŋ nɛ nyɛ:
“Á Tɪɪna Wɪɪsɪ gyɪŋ nala hʊ aa yaa ʊ nala rɛ,” a bɪl baa,
“Nal hʊ buloŋ aa baa ʊ yaa ʊ nal, ʊ tɪɪna maga dɪ ʊ leŋ
wɪbɔmɔ yayɪ rɛ.”
20 Dɪɪbal kɛ buloŋ tɪyaŋ, kɪdigbaŋsɪ iriŋ iriŋ buloŋ nɛ aa
we doŋ. Badɔmɔŋ aa yaa salma kɪmarɪya rɛ, badɔmɔŋ yaa
sɪlbasɪ, badɔmɔŋ mɛ yaa daasɪ kɪmarɪya, badɔmɔŋ mɛ yaa
kyʊl kɪmɔɔlɪya. Ba aa kpa gbaŋsɪ no badɔmɔŋ biŋ nɛ a kaŋ

kı we kıdiiliye kyɛbala kyɛɛ dʋŋ, aŋ kaŋ badɔmɔŋ mɛ kı we kıdiiliye kyɛɛ kɛ buloŋ.
21 Ɛɛ tıı rɛ dı nal lɛ lıı ʋ tıı wıbɔmɔ yayı tıyaŋ, Wıısı sı kana ʋ tıına kı tʋŋ ʋ sıfıyaŋ tʋma dʋŋ. Beewıya ɛɛ daga nıı Wıısı leŋ ʋ yaa tıpʋlʋŋ tıına rɛ a bı kaŋ bisiŋ buloŋ ʋ sıya tıyaŋ. Ɛɛ wıya, ʋ yaa siri rɛ dı Wıısı kana ʋ tʋŋ tʋŋweliye kɛ iriŋ buloŋ.
22 Lıı ı tıı a lıı wıbɔmɔ hʋ bapʋwasıya bee hatoliye aa kı yaa tıyaŋ. Amɛ ı bee nala hʋ aa kyʋwalı Wıısı abee ma tıdıgı buloŋ maga dı ma kaŋ tıpʋlʋŋ nɛ a sıŋ ma laadii tıyaŋ weliŋ a kaŋ kyori abee nyʋʋdıgı.
23 Ta kpaa ı tıı kı mal nala hʋ aa kaŋ nyʋʋtaaduwo laama, beewıya ı tıı gyıma anıı kaası rɛ yaa wıya no kateŋ.
24 Ka Wıısı tʋŋtʋnnı mɛ bı maga dı ʋ kı kaa kaası. Ʋ maga dı ʋ kaŋ bɔnyɛ bee nal buloŋ nɛ, a wuwo kı daga nala weliŋ, aŋ kaŋ kenyiri mɛ.
25 Ʋ maga dı ʋ kpa sıfıyala rɛ a daga wıya sıya a kı tıya nala hʋ aa bı sıŋ ʋ wıı tıyaŋ. Kapuwo kyɛɛ kıdıgı Wıısı sı suri ba sıya dı ba bırımı lıı ba wıbɔmɔ tıyaŋ a ko gyıŋ wıtıı hʋ.
26 Nyɛ rɛ sı leŋ dı ba bırımı ba hakıllı a marı kaŋ wıgyʋŋ a kaŋ ba tıı lıı Sıtaanı barıgı hʋ tıyaŋ, beewıya ʋ fa bara kaŋ ba rɛ, a leŋ ba kı tıŋ ʋ kyɛrı.

3

Saŋa hʋ dʋnıya tenii aa sı ko kpaga nala sı vıya Wıısı tıŋıı

1 Ŋ biye, laa wıı no biŋ nıı aa bee kyuwori doŋ: Saŋa hʋ dʋnıya tenii aa sı ko kpaga, ba sı lɔrı kıŋkaŋ a tıya nala.
2 Beewıya nala sı kyıl ba tıı abee molbiye dʋŋ wıya. Nala sı kı daga ba tıı aŋ kaŋ ba tıı kı gyıgısı, ka dı nyʋʋsıma dʋŋ yaa ba kʋʋ bee dısı. Ba bı sı kı nıı ba kuwoma bee ba nımma nyʋwa. Nala sı yaa kaŋdogılo, a bı sı kı fá Wıısı mɛ gba.
3 Nala bı sı kaŋ kyori, a bı sı kpa wıya kı kyɛ dɔmɔŋ. Ba sı kı kyogi dɔmɔŋ fene, a bı sı gyıŋ ba tıı kanıı, nala sı bɔmɔ anıı naakyige, aŋ ha haası wıı buloŋ aa yaa wıwelii mɛ.
4 Ba sı kı lıı dɔmɔŋ hala, a bı sı kı yaa wıya bee ba hakıllı, aŋ kı daga ba tıı kıŋkaŋ, a kyo ba dʋŋʋ wıyaalıya a te Wıısı.
5 Ba aa kı yaa wıya gɛɛ anıı ba aa kyʋwalı Wıısı, amɛ wıtıı tıyaŋ, ba bı laa di anıı Wıısı kaŋ wıı buloŋ dee rɛ. Ta leŋ dı ı bee nala no iriŋ pɛ wıı buloŋ.
6-7 Nala no badɔmɔŋ aa lʋwɔlı gyʋʋ nala dıısı rɛ, a mʋrı haana hʋ hakıllı aa muro a laa ba hakıllı tıŋa. Haana no iriŋ tıı wıbɔmɔ ba aa yaa aa vʋwa ba rɛ, ka ba kı tıŋ ba

teŋbii wɪkyɛɛlɪya irɪŋ yʊga tɪyaŋ. Haana no aa kɪ lʊga rɛ
dɪ ba gʊnnɪ wɪya saŋa buloŋ amɛ ba ha bɪ maakyiye wuwo
gyɪŋ wɪtɪɪ hʊ.
8 Ɛɛ hʊ Gyaanisi bee Gyambɪrɪsɪ gyɪ aa yaŋ bɪ sɪŋ Moosi
kɪŋ tɪyaŋ. Ɛɛ tɪɪ rɛ nala no mɛ bɪ sɪŋ gbala wɪtɪɪ hʊ. Nala
no nyuni bee tɪma, ba aa fugo nyɪya wɪya baa ba laa Krisita
wɪya di rɛ.
9 Amɛ ba bɪ sɪ wuwo yaa gɛɛ mʊ sɪya, beewɪya nal buloŋ
sɪ na ba bambugiliŋ anɪɪ gɛɛ hʊ gyɪ aa puu Gyaanisi bee
Gyambɪrɪsɪ.

Pɔɔl basɪ wɪya kyagɪlɪ Timoti

10 Amɛ ɪ kɛ gyɪŋ ŋ wɪdagɪya abee ŋ wɪyaalɪya abee wɪɪ
hʊ aa kyɪlɪ ŋ, ŋ mɪɪbol no tɪyaŋ buloŋ nɛ. Ɪ gyɪŋ ɛɛ ŋ aa laa
Wɪɪsɪ di rɛ, a gyɪŋ gɛɛ ŋ aa kaŋ kenyiri mɛ. Ɪ gyɪŋ gɛɛ ŋ aa
kyo nala rɛ, a bɪl gyɪŋ gɛɛ ŋ aa kaŋ mala mɛ.
11 Ɪ gyɪŋ gɛɛ ba aa dɔgɪsɪ ŋ nɛ abee gɛɛ ŋ aa naa tʊwara.
Ɪ gyɪŋ wɪya hʊ irɪŋ aa puu ŋ nɛ Aŋtiyɔki bee Ikoniya bee
Lisitira buloŋ tɪyaŋ. Ba gyɪ dɔgɪsɪ ŋ nɛ weliŋ, ka ŋ ha kaŋ
kenyiri. Amɛ ŋ Tɪɪna Wɪɪsɪ lɪɪ ŋ nɛ ba buloŋ tɪyaŋ.
12 Ŋ aa kyɛ dɪ ɪ gyɪma rɛ anɪɪ nal hʊ buloŋ aa laa Yesu
Krisita wɪya di, a kɪ kyɛ dɪ ʊ tɪŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ weliŋ, ba sɪ
dɔgɪsɪ ʊ.
13 Amɛ nɪbɔmɔ abee nala hʊ aa gɔllɪ kɪ mʊrɪ nala, ba
wɪbɔmɔ sɪ marɪ lɔrɪ. Ba sɪ marɪ kɪ mʊrɪ nala dɪ nala mɛ kɪ
mʊrɪ ba.
14 Amɛ ɪ kɛ ha kɪ yaa sɪfɪyaŋ, aŋ kaŋ wɪya hʊ ɪ aa gʊnna
a laa di mɛ weliŋ, beewɪya ɪ gyɪŋ nala hʊ lee ɪ aa gʊnnɪ
wɪya no rɛ.
15 A piili ɪ biibiri tɪyaŋ buloŋ, ɪ gyɪŋ wɪya hʊ aa we Wɪɪsɪ
Teŋ tɪyaŋ nɛ. Ɪ gyɪma anɪɪ wɪya no rɛ wuwo tɪya ɪ wɪgyʊŋ,
a leŋ ɪ laa Yesu Krisita wɪya di, ʊ laa ɪ ta.
16 Wɪɪsɪ teŋ wɪɪ buloŋ lɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ. Wɪɪsɪ rɛ kpaa ʊ
Wiyesi Welii hʊ a we nala tɪyaŋ ba sabɪ ba. Wɪɪsɪ teŋ aa
daga nala wɪtɪɪ ŋmanɪɪ rɛ. Dɪ nal lɛ yaa wɪɪ kyogi, ʊ aa
daga ʊ wɪɪ hʊ ʊ aa yaa kyogi rɛ, a bɪl wuwo daga ʊ ŋmanɪɪ
hʊ aa maga dɪ ʊ kɪ tɪŋa, a wuwo daga ʊ gɛɛ ʊ aa sɪ wuwo
yaa a kaŋ tɪpʊlʊŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
17 Nyɛ rɛ sɪ leŋ dɪ Wɪɪsɪ tʊŋtʊnnɪ wuwo sɪŋ kpaŋkpaŋ a
wuwo tʊŋ tʊŋweliye irɪŋ kɛ buloŋ.

4

Kɪ basɪ Wɪɪsɪ Wɪweliye hʊ saŋa buloŋ

1-2 Saŋa hʊ Krisita aa sɪ mɪɪgɪ ko abee ʊ koro, ʊ sɪ di weye
abee sʊʊnɪ buloŋ sarɪya. Ɛɛ wɪya, á Tɪɪna Wɪɪsɪ abee á
Tɪɪna Yesu Krisita sɪya tɪyaŋ, wɪɪ hʊ ŋ aa kpaa kɪ tɪya ɪ rɛ

nyɛ, yaa siri saŋa buloŋ dı ı bası Wıısı wıweliye hʊ, ka dı nal lɛ ko yaa wıı kyogi bası ʊ tıına sıya wıya tıya ʊ, aŋ kı daga ba ŋmanıı hʊ aa maga dı ba kı tıŋa, aŋ kpa kenyiri bee sıfıyala a bası wıya kı polli ba tenni.

3 Beewıya saŋa kıdıgı sı ko pele dı nala bı sı yaa siri dı ba gyegili nıı Krisita wıtıı hʊ. Amɛ ba sı kı tıŋ ba tıı hakıllı wıkyɛɛlıya tıyaŋ, a gɔllı kı kyɛ dıdagıla yʊga dı ba daga ba wıya hʊ ba tıı aa kyɛ dı ba nıı.

4 Ba bı sı kyo dı ba gyegili nıı wıtıı hʊ, ka dı ba mııgı kpa ba hakıllı buloŋ we wıya hʊ aa yaa mʊla tıyaŋ.

5 Amɛ ı kɛ, ʊ maga dı ı gyıŋ kaŋ ı tıı rɛ weliŋ wıı buloŋ tıyaŋ. Dı tʊwara rɛ ko gyʊʊ ı mɛ, kaŋ mala, a kı bası Wıısı Wıweliye hʊ, aŋ kı tʊŋ tʊma hʊ buloŋ Wıısı aa kpaa we ı nosi tıyaŋ dı ı tʊma akuu ı aa yaa Wıısı tʊŋtʊnnı wıya.

6 Ŋ bası wıı no kı tıya ı rɛ beewıya saŋa hʊ Wıısı aa sı leŋ dı ŋ mııbol teŋ dʊnıya no tıyaŋ pele rɛ. Ʊ kıı gɛɛ anıı ba aa kpaa ŋ kı lıı wıısʊlıı.

7 Yuwo hʊ tıyaŋ Wıısı aa kpaaŋ we, ŋ yuwo lıı rɛ. Ŋ fáá maga gɛɛ hʊ ʊ aa baa ŋ fá maga rɛ. Ŋ ha kaŋ wıya hʊ ŋ aa laa di mɛ weliŋ nɛ abee wıtıı.

8 Lagılagı no, á Tıına Krisita sarıdiil hʊ aa kaŋ wıtıı, ʊ marı tıpʊlʊŋ kuworinyupugi bine ŋ nɛ dı ʊ kpa siili ŋ kyɛɛ hʊ ʊ aa sı mııgı ko. Ŋ dʊŋ mɛ yaŋ daa ʊ sı yaa gɛɛ tıya amɛ abee nala hʊ buloŋ aa gyegili ʊ mııgı koyi.

Pɔɔl sʊl Timoti dı ʊ yaa wıya badɔmɔŋ tıya ʊ

9 Yaa ı kuwokeri buloŋ aŋ ko ŋ lee lagı.

10 Beewıya Diması aa kyo dʊnıya wıkanıya wıya, ʊ vıya ŋ ta rɛ aŋ fá mʊ Tesaloniika. Kiresikɛŋ mɛ mʊ Galetiya paalʊʊ rɛ, ka Titusi mɛ mʊ Dalmaatıya paalʊʊ.

11 Luka dʊŋ nɛ ha we ŋ lee daha. Dı ı rɛ ko kı ko ŋ lee, pɛ kaŋ Maakı mɛ kı ko, beewıya ʊ kaŋ kyiyelii tıya ŋ nɛ ŋ tʊma tıyaŋ.

12 Ŋ tıŋ Takikusi rɛ ʊ mʊ Ɛfiso.

13 Ŋ gyı leŋ ŋ gabal hʊ ta Kaapusi lee rɛ Turowası tıyaŋ. Dı ı ko kı ko, laa ko tıya ŋ. A paa ŋ tenni hʊ mɛ pɛ kaŋ kı ko, amarıkpatıya tenni hʊ ba aa kaŋ teŋtıgısıya marı hʊ.

14 Lugil hʊ ba aa yırı Alizaŋda gyı kpʊʊ ŋ nɛ kıŋkaŋ. Wıı hʊ ʊ aa yaa ŋ, Wıısı dʊŋ nɛ sı tun-ʊ.

15 Ɪ tıı mɛ kı gyıma ʊ wıya weliŋ, beewıya saŋa hʊ á gyı aa bası Wıısı wıya ʊ gyı kpaa nyʊʊtaaduwo kyeŋ ma rɛ weliŋ.

16 Saŋa hʊ tıyaŋ ba gyı aa piile dı ba di ŋ sarıya, nal buloŋ gyı bı sıŋ ŋ hal. Ba buloŋ gyı fáá vıya ŋ ta rɛ. Amɛ ŋ aa sʊl Wıısı rɛ dı ʊ leŋ wıı tıya ba.

17 Amɛ á Tɪɪna Yesu Krisita gyɪ sɪŋ ŋ hal lɛ, a tɪya ŋ dee
ŋ wuwo basɪ Wɪɪsɪ wɪya nala hʋ aa bɪ yaa Gyuuma buloŋ
nɪɪ, aŋ lɪɪ ŋ sʋʋ bʋwa hʋ tɪyaŋ.
18 Á Tɪɪna Yesu Krisita sɪ lɪɪ ŋ wɪbɔŋ buloŋ tɪyaŋ, a pɔ
ŋ weliŋ, a kana ŋ gyɪŋ mʋ gyʋʋ ʋ koro hʋ tɪyaŋ wɪɪsɪbee
tɪyaŋ. Ʋ sɪ na dannɪɪ a kaŋ kɪ mʋ deŋdeŋ. Amɪ.

Kyʋwal kateŋse

19 Kyʋwalɪ Pirisila abee Akula tɪya ŋ, a kyʋwalɪ On-
isifɔrɔsɪ abee ʋ dɪya nala buloŋ mɛ.
20 Irasitu gyɪ mɪɪgɪ hɔŋ Koriŋti tɪyaŋ nɛ, aŋka ŋ leŋ
Turofimɔsɪ mɛ ta Miletu tɪyaŋ, beewɪya ʋ gyɪ bɪ kaŋ
laaŋfɪya.
21 Yaa sɪfɪyaŋ aŋ ko daha, ka dɪ puwo na luri. Yubu-
lusi abee Pudɛŋsɪ abee Liinusi abee Kulodɪya, abee á
nɪmmabalɪya Krisitabiisi hʋ buloŋ aa kyʋwalɪ ɪ.
22 Á Tɪɪna Wɪɪsɪ sɪ we ɪ lee. Wɪɪsɪ bɔnyɛ sɪ we ma buloŋ
lee.

TEŊ HƱ PƆƆL AA SABA TIYA TITUSI

1 Mıyaŋ Pɔɔl lɛ sabı teŋ no a kı tıya ı Titusi. Ŋ yaa Wıısı
tƱŋtƱnnı rɛ, a yaa Yesu Krisita kpambıya mɛ. Wıısı rɛ lıı
ŋ, a tıma ŋ dı ŋ ko pɛ nala hƱ Ʊ aa lıya tıyaŋ, dı ba marı
sıŋ ba laadii tıyaŋ, a leŋ dı ba gyıŋ wıtıı hƱ buloŋ aa we
á wıkyƱwal ŋmanıı hƱ tıyaŋ. Nyɛ rɛ sı leŋ dı ba kı yaa
wıya hƱ aa kpaa ŋmanıı Wıısı sıya tıyaŋ.
2 Dı gɛɛ wuwo leŋ dı ba kaŋ bayıyɛla anıı ba sı kaŋ mııbol
hƱ aa bı kaŋ tenii. DƱnıya ha fa bı piili ka Wıısı gyı we
nyƱwa anıı Ʊ sı kpa mııbol hƱ aa bı kaŋ tenii a tıya nala.
Wıısı mɛ yaŋ bee nyıya wıya. Wıısı wıtıı hƱ ba aa gyıma
abee ba laadii no buloŋ dɔbɔ ba bayıyɛla hƱ ba aa kana anıı
Wıısı sı tıya ba mııbol hƱ aa bı kaŋ tenni tıyaŋ nɛ.
3 Saŋa hƱ tıyaŋ Wıısı aa kyo rɛ, Ʊ kpa mııbol no wıya
daga ma Ʊ wıweliye hƱ tıyaŋ. Wıısı á laataal lɛ kpaa wıı
no we ŋ nosi tıyaŋ, dı ŋ laa bası tıya nala.
4 Ŋ sabı teŋ no a kı tıya ı Titusi rɛ. Akuu á buloŋ aa laa
Yesu wıya di wıya, ı yaa ŋ biye tıı rɛ. Á Kuwo Wıısı abee á
Laataal Yesu Krisita sı kyiyeli ı a leŋ dı ı hɔŋ abee laaŋfıya.

Wıı hƱ Titusi aa maga dı Ʊ yaa Kiriti paalƱƱ tıyaŋ

5 Wıı hƱ aa tıŋ ŋ leme ı Kiriti paalƱƱ tıyaŋ nɛ yaa dı ı
wuwo kaŋ wıya hƱ fa aa maga dı a yaa ka á bı wuwo yaa,
a pɛ pɛ dɔmɔŋ. Ka dı tɔɔ buloŋ tıyaŋ mɛ dı ı lıı Krisitabiisi
sılaala doŋ anıı ŋ aa daga ı gɛɛ.
6 Sılaal buloŋ maga dı Ʊ kaŋ gyogiweliye rɛ, a ta kaŋ
wıkyogii buloŋ nala lee. Ʊ maga dı tıına kaŋ hadıgı rɛ, ka
Ʊ biisi mɛ buloŋ laa Yesu Krisita wıya di. Ʊ maga dı Ʊ tıına
kaŋ gyogiweliye rɛ, a ta leŋ dı nal buloŋ bası wıbɔŋ a mƱ
kı tile Ʊ tıyaŋ, a ta kı yaa wılaama koo a bee tıŋ nıhıyası
nyƱƱsı.
7 Wıısı tƱŋtƱnnı-hıyawƱ buloŋ yaa nal hƱ Wıısı aa kpaa
Ʊ tƱma we Ʊ nƱsı tıyaŋ nɛ. Ɛɛwıya Ʊ bı maga dı Ʊ tıına kaŋ
wıkyogii buloŋ nala sıya tıyaŋ. Ʊ bı maga dı Ʊ kı daga Ʊ
tıı, koo Ʊ yaa baaŋtoso tıına, koo Ʊ yaa sınyƱwal, koo Ʊ yaa
nal aa kıı girigiri koo nal hƱ aa kyo molbiye wıya kıŋkaŋ.
8 Amɛ Ʊ maga dı Ʊ tıına kı deŋ nıhƱwala nyuu weliŋ nɛ,
a kyo wıweliye yayı dƱŋ. Ʊ maga dı Ʊ gyıŋ Ʊ tıı kanıı rɛ,
a yaa nıtıı mɛ. Ʊ maga dı Ʊ yaa tıpƱlƱŋ tıına rɛ, a ta kaŋ
bisiŋ buloŋ Wıısı sıya tıyaŋ, a gyıma Ʊ tıı kanıı weliŋ nala
tıyaŋ.

9 Ʊ maga dı ʋ tıına kaŋ Wıısı wıweliye hʋ aa kaŋ wıtıı
weliŋ nɛ anıı á aa daga ʋ gɛɛ, a wuwo daga ʋ dɔŋtıŋsı
wıtıı hʋ ba kı tıŋa. Ʊ bıl maga dı ʋ wuwo daga nala hʋ aa
bası wıya kı kyogi wıtıı hʋ á aa tıŋ, dı ba gyıma anıı ba
wıdagıya hʋ bı yaa wıtıı.
10 Ʊ maga dı ı kı yaa wıya no buloŋ nɛ, beewıya nala yʋga
a we ma tıyaŋ doŋ a kaŋ kalıŋbaanı, a bee kyɛ dı ba kı tıŋ
nal buloŋ nyʋwa, aŋ gɔllı mʋrı nala kı baŋ abee wıtɔɔnı
basıı. Amarıkpatıya nala hʋ fa aa tıŋ Gyuuma wııkyʋwal
ŋmanıı hʋ aŋ mııgı ko laa Yesu wıya di.
11 Ʊ maga dı ba leŋ wıya hʋ buloŋ ba aa bası rɛ, beewıya
ba aa daga wıya hʋ aa bı maga dı ba kı daga rɛ, a leŋ
gyaŋwuwo pilime nala kpa wıya hʋ ba aa laa di a kı ta.
Ba buloŋ mɛ yaŋ, molbiye wıya rɛ tıŋ ba kı yaa gɛɛ.
12 Kiriti tımma vʋgıl kıdıgı tıı gba gyı bası doŋ nala wıya
rɛ a baa, Kiriti tımma buloŋ yaa wınyıyɛla rɛ, a yaa nıbɔmɔ,
a yaa nabolıŋ tımma, a yaa teŋwıı tımma mɛ.
13 Wıı hʋ ʋ aa basa yaa wıtıı rɛ. Ɛɛwıya, nɔsı ba abee
sıfıyası dı ba sıŋ wıtıı hʋ ba aa laa di tıyaŋ weliŋ.
14 Bil bası tıya ba dı ba ta kpaa ba nyuni we Gyuuma
naabaala wıkanıya tıyaŋ, a ta kı tıŋ nala hʋ aa vıya Wıısı
wıtıı hʋ nyʋwa mɛ.
15 Nala hʋ aa kaŋ tıpʋlʋŋ, kıŋ buloŋ mɛ weliye rɛ ba lee.
Amɛ bisiŋ tımma hʋ aa bı laa Wıısı wıya di kɛ lee, kıŋ
buloŋ yaa kıbɔŋ nɛ. Wıtıı rɛ, ba tısı bee ba hakıllı buloŋ
nɛ birise. Ba bı gyıŋ wıbɔŋ buloŋ.
16 Ba aa bası anıı ba gyıŋ Wıısı rɛ, amɛ ba wıyaalıya
daga anıı ba bı gyıŋ Wıısı. Ba wıyaalıya lɔrɔ, ba bee nıı
nal buloŋ nyʋwa, ba paalı bı sı wuwo yaa wıwelii buloŋ
mɛ.

2

Wıtıı hʋ aa maga dı ı kı daga Krisitabiisi hʋ

1 Amɛ ı Titusi kɛ maga dı ı kı daga wıtıı hʋ aa kpaa
ŋmanıı Wıısı sıya tıyaŋ nɛ.
2 Bası tıya banıhıyası hʋ aa we ma tıyaŋ dı ba leŋ dı ba
sıya fıyɛlı, a kaŋ gyogiweliye, dı nala tıya ba gyırıma, a kaŋ
ba tıı weliŋ, a gyıŋ wıtıı hʋ ba aa laa di weliŋ, a kyo nala,
a kaŋ mala ba laadii tıyaŋ.
3 Bası tıya hanıhıyası hʋ mɛ dı ba kı yaa wıya hʋ aa daga
anıı ba aa fá Wıısı rɛ. Ʊ bı maga dı ba kı gaa nala hala,
koo dı ba yaa sınyʋwala. Amɛ ʋ maga dı ba kı daga wıya
hʋ aa weliye rɛ, dı gɛɛ wuwo leŋ
4 dı ba wuwo daga hatoliye mɛ dı ba kyo ba balama abee
ba biisi,

5 a wuwo kaŋ ba tɪɪ weliŋ, a ta kɪ yaa wɪlaama, aŋ kɪ deŋ ba dɪya nala nyuu tɪyaŋ weliŋ, a kaŋ bɔnyɛ, a kɪ tɪŋ
ba balama nyʊʊsɪ weliŋ, dɪ nal buloŋ ta wuwo basɪ wɪbɔŋ
buloŋ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ lugo tɪyaŋ.
6 Basɪ gɛɛ tɪɪ tɪya bapʊwasɪya hʊ mɛ, abee sɪfɪyasɪ dɪ ba
mɛ kaŋ ba tɪɪ weliŋ wɪɪ kɛ buloŋ tɪyaŋ.
7 Ɪ Titusi, wɪɪ kɛ buloŋ tɪyaŋ, leŋ dɪ nala na ɪ wɪyaalɪya
aa weliye dɪ ba kɪ tɪŋa. Wɪya hʊ buloŋ ɪ aa dagɪ tɪyaŋ, leŋ
dɪ ba na anɪɪ ɪ kaŋ wɪtɪɪ rɛ abee sɪfɪyasɪ.
8 Leŋ dɪ ɪ wɪbasɪya buloŋ yaa wɪtɪɪ, dɪ nal buloŋ ta wuwo
kaŋ wɪɪ tarɪ ba tɪyaŋ. Nyɛ rɛ sɪ leŋ dɪ hɪɪsɪ kaŋ nala hʊ
aa bɪ sɪŋ ma kɪŋ tɪyaŋ, beewɪya ba bɪ sɪ na wɪbɔŋ buloŋ á
tɪyaŋ a basɪ.
9 Basɪ tɪya yosi mɛ dɪ ba kɪ tɪŋ ba tɪmma nyʊʊsɪ wɪɪ kɛ
buloŋ tɪyaŋ, dɪ ba tɪmma tenni fɪyɛlɪ ba nyuu tɪyaŋ. Ʊ bɪ
maga dɪ ba laa wɪya kɪ basɪ ba nyʊʊsɪ tɪyaŋ.
10 Ba ta kɪ gaa ba tɪmma kɪna. Amɛ ba wɪyaalɪya buloŋ
tɪyaŋ, ʊ maga dɪ ba leŋ dɪ ba tɪmma laa ba di rɛ anɪɪ ba kaŋ
wɪtɪɪ rɛ. Dɪ ba aa rɛ aa yaa gɛɛ, ɛɛ rɛ sɪ leŋ dɪ nal buloŋ
gyɪma anɪɪ á Laataal Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ yaa wɪya aa kaŋ
tɪŋɪɪ rɛ.
11 Ʊ maga dɪ ba kɪ yaa wɪya no buloŋ nɛ, beewɪya á Tɪɪna
Wɪɪsɪ kaŋ ʊ bɔnyɛ dagɪ ma rɛ, dɪ ʊ tɪŋ gɛɛ tɪyaŋ a laa nal
buloŋ ta.
12 Wɪɪsɪ tɪŋ ʊ bɔnyɛ no tɪyaŋ nɛ aa daga ma dɪ á vɪya
wɪya hʊ aa bɪ kpaa ŋmanɪɪ ʊ sɪya tɪyaŋ. A bɪl daga ma dɪ
á ta kpaa á nyuu we dʊnɪya wɪkanɪya tɪyaŋ, amɛ ʊ maga
dɪ á gyɪŋ kaŋ á tɪɪ weliŋ nɛ, a kaŋ wɪtɪɪ mɛ, aŋ kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ
ŋmanɪɪ dʊnɪya no tɪyaŋ.
13 Á aa we dʊnɪya no tɪyaŋ nyɛ, á aa gyegili haŋ kyɛbal
hʊ á Wɪɪbal abee á Laataal Yesu Krisita, aa sɪ ko abee ʊ
gaŋdarɪ rɛ.
14 Á wɪya rɛ tɪŋ ʊ sʊba, dɪ ʊ laa ma ta á wɪbɔmɔ buloŋ
tɪyaŋ a pɪɪsɪ á bisiŋ buloŋ ta, dɪ á yaa ʊ tɪɪ nala, a yaa nala
hʊ aa kpaa ba nyuu we wɪweliye yayɪ dʊŋ tɪyaŋ.
15 Ɛɛwɪya, wɪya no rɛ maga dɪ ɪ kpa kɪ daga nala. Kpa
Wɪɪsɪ dee hʊ ʊ aa kpaa tɪya ɪ a basɪ teŋ polli wɪya kɪ tɪya
ba, aŋ basɪ nala hʊ aa yaa wɪbɔmɔ mɛ sɪya wɪya kɪ tɪya ba.
Ta leŋ dɪ nal buloŋ kpa sɪɪ gyʊʊ ɪ.

3

Wɪya hʊ Krisitabiisi aa maga ba kɪ yaa

1 Bɪl marɪ basɪ tɪya Krisitabiisi hʊ anɪɪ ʊ maga dɪ ba kpa
ba tɪɪ tɪya ba sɪlaala rɛ abee nala hʊ aa deŋ ba nyuu, a kɪ
tɪŋ ba nyʊwa, aŋ yaa siri dɪ ba yaa wɪɪ kɛ buloŋ aa weliye.

2 Basɪ tɪya ba dɪ ba ta kɪ gaa nala hala. Ʊ bɪ maga dɪ
ba kyo kaasɪ, amɛ ʊ maga dɪ ba leŋ ba bee nal buloŋ wɪya
weliye rɛ, a leŋ dɪ ba sɪya fɪyɛlɪ weliŋ nal buloŋ lee,
3 beewɪya á buloŋ mɛ fa yaa bambugo rɛ, a fa bee nɪɪ nal
buloŋ nyʊwa, a fa yaa nɪnyʊgɪsɪya Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ. Á tɪɪ
teŋbii wɪkyɛɛlɪya iriŋ kɛ buloŋ fa aa kyɪl ma fa yaa wɪbɔmɔ
dɔŋ nɛ, a kaŋ ma bɪrɪmɪ yosi á kɪ tɪŋ ba. Tɪbɪɪŋbɔmɔ abee
tɪhɔllɪ dʊŋ nɛ á fa kana abee dɔmɔŋ. Nala fa haasɪ ma rɛ,
á mɛ fa haasɪ ba.
4 Amɛ saŋa kɪdɪgɪ aa ko pele, á Laataal Wɪɪsɪ kaŋ ʊ bɔnyɛ
abee ʊ kyori daga ma rɛ a laa ma ta.
5 Ʊ bɪ kɪɪ anɪɪ á wɪyaaweliye yayɪ rɛ tɪŋ ʊ laa ma ta. Amɛ
ʊ aa fáá á sikii wɪya rɛ tɪŋ ʊ laa ma ta. Ʊ Wiyesi Welii
hʊ tɪyaŋ nɛ ʊ tɪŋa a sasɪ á wɪbɔmɔ buloŋ ta, aŋ tɪya ma
mɪɪbofalɪɪ anɪɪ ba aa marɪ lʊl ma.
6 Wɪɪsɪ tɪŋ á Laataal Yesu Krisita tɪyaŋ nɛ a kpa ʊ Wiyesi
Welii no we á tɪyaŋ weliŋ.
7 Ʊ bɔnyɛ tɪyaŋ nɛ ʊ leŋ á yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma ʊ sɪya tɪyaŋ,
a yaa ʊ balɪya, a kaŋ bayɪyɛla anɪɪ á sɪ kaŋ mɪɪbol hʊ aa bɪ
kaŋ tenii.
8 Wɪɪ no paalɪ yaa wɪtɪɪ rɛ. Ɛɛwɪya, ŋ aa kyɛ dɪ ɪ marɪ basɪ
wɪya no weliŋ nɛ a tɪya nala hʊ aa laa Wɪɪsɪ wɪya di, dɪ ba
kpa ba nyuni we wɪweliye yayɪ tɪyaŋ saŋa buloŋ. Beewɪya
wɪya no yaa wɪweliye rɛ, a kaŋ tɔnɔ tɪya nihuwobiŋ buloŋ.
9 Amɛ ma ta kaŋ wɪtɔɔnɪ kɪ kpa dɔmɔŋ. Ma ta dɔgɪsɪ ma
tɪɪ a kɪ dɪɪsɪ ma naabatuugo ma fene. Ma yaŋ leŋ hɪyawʊ-
hɪyawʊ bee dɔmɔŋ, a ta kaŋ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ Moosi fa aa
saba tɪya ma mɛ wɪya kɪ kaa dɔmɔŋ. Beewɪya, wɪya no
buloŋ yaa wɪtɔɔnɪ rɛ, a bɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ.
10 Dɪ nal buloŋ nɛ we doŋ a bɪ vʊwa dɪ ʊ sɪŋ pɔ wɪtɪɪ hʊ
ɪ aa dagɪ, aŋ kpa nyʊʊtaaduwo we nala hʊ tɪyaŋ, dɪ ɪ ko
ŋmaa liyesi ʊ anɪɪ bʊlɪya, ka dɪ ʊ ha bɪ nɪɪ tɪya ɪ, ta leŋ dɪ
ɪ beel-ʊ bɪl pɛ wɪɪ buloŋ.
11 Gyɪma weliŋ anɪɪ nal no tɪɪna yaa wɪbɔŋyaal lɛ a bee
kyɛ wɪtɪɪ. Ʊ tɪɪ wɪyaalɪya di ʊ sarɪya rɛ, ʊ tele.

Wɪkateŋse

12 Ɲ sɪ tʊŋ Atɪmasɪ koo Takikusi dɪ ʊ ko ɪ lee. Dɪ ʊ rɛ ko
ko, yaa kuwokeri aŋ ko kyem-ŋ Nikopoli tɪyaŋ, beewɪya ŋ
yaa ŋ hakɪla rɛ anɪɪ ŋ sɪ hɔŋ doŋ dɪ puwo saŋa baŋ mʊ.
13 Dɪ Ziina, sarɪdiil hʊ, abee Apolo rɛ ko yaa siri dɪ ba vala
ba ŋmanɪɪ hʊ, yaa kuwokeri aŋ pɛ ba tɪyaŋ weliŋ, a tɪya ba
kɪŋ hʊ buloŋ ba aa kyɛ.
14 Ʊ maga dɪ Krisitabiisi gyɪŋ gɛɛ hʊ ba aa sɪ kpa ba nyuni
we wɪweliye yayɪ tɪyaŋ nɛ, dɪ ba wuwo kɪ pɛ nala hʊ aa

maga dı ba pɛ tıyaŋ. Ʊ maga dı ba kı tʊŋ tʊŋweliye rɛ, dı
ʊ kaŋ tɔnɔ a tıya nal buloŋ.
15 Ɲ bee nala hʊ buloŋ aa we daha aa kyʊwalı ı. Kyʊwalı
á kyaŋsı hʊ buloŋ mɛ aa laa Yesu wıya di tıya ma. Wıısı sı
kyiyeli ma buloŋ.

TEŊ HƱ PƆƆL AA SABA TIYA FILEMƆŊ

1 Mıyaŋ Pɔɔl ba aa kaŋ tɔ nıtɔdıyaŋ á tıına Yesu Krisita wıya, abee á nıınabiye Timoti rɛ sabı teŋ no a kı tıya ı Filemɔŋ, á kyaŋkyoolii, abee á tʊŋtʊnnı-dɔŋ,

2 abee Krisitabiisi hʊ aa laŋŋı ı dıya tıyaŋ, abee á nıınatoluu Afiya, abee Akipu, nal hʊ á beel-ʊ buloŋ aa lʊgı dı á leŋ dı nala gyıma anıı Wıısı wıweliye hʊ yaa wıtıı rɛ.

3 Á Kuwo Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita bɔnyɛ abee ba fıyɛlʊʊ sı we ma lee.

4 Dı mıyaŋ nɛ ko kı kyʊwalı Wıısı saŋa kɛ buloŋ, ŋ aa liisi ı wıya rɛ, a kyʊwalı Wıısı aŋgyʊwasʊ.

5 Beewıya, ŋ aa nıı ɛɛ hʊ ı aa kyo Krisitabiisi buloŋ nɛ, abee ɛɛ hʊ ı aa laa á Tıına Yesu Krisita wıya di.

6 Ŋ wıısʊlıı rɛ yaa dı Wıısı pɛ ı tıyaŋ dı ı marı kı bası Yesu Krisita wıya hʊ ı aa laa di, dı ɛɛ leŋ dı ı gyıŋ wıweliye hʊ buloŋ á aa kana akuu á bee Yesu Krisita aa yaa kıdıgı nyubaanıŋ.

7 Ŋ naabiikpıyana, ɛɛ hʊ ı aa kyo Wıısı nala, ʊ yaa ŋ teŋfıyɛlʊʊ rɛ kıŋkaŋ, a leŋ ŋ teŋ mɛ polli, beewıya ı leŋ Wıısı nala bembiye fıyɛlı rɛ.

Pɔɔl sʊl Filemɔŋ dı ʊ kaŋ Oniisimu weliŋ

8 Krisita wıya, ŋ kaŋ ŋmanıı rɛ ŋ fa aa sı wuwo fıla ı dı ı yaa wıı hʊ aa maga dı ı yaa.

9 Ŋ fa sı wuwo kpa fılıı beewıya, ŋ yaa nal aa laa Yesu Krisita naası sıŋ nɛ, ka ba ha kana ŋ tɔ nıtɔdıyaŋ gyınaŋ ʊ wıya. Amɛ kyori tıyaŋ nɛ ŋ kpa sʊlıı nyɛ.

10 Ŋ biibaal Oniisimu wıya rɛ ŋ kı sʊla ı. Ʊ kıı gɛɛ rɛ anıı ŋ tıı biye Krisita tıyaŋ, beewıya ŋ tıyaŋ nɛ ʊ tıŋa a laa Yesu wıya di saŋa hʊ ŋ aa we nıtɔdıya tıyaŋ.

11 Ʊ fa bı kaŋ tɔnɔ tıya ı. Amɛ lagılagı no ʊ kaŋ tɔnɔ tıya ŋ beel-ı buloŋ nɛ.

12 Ŋ leŋ ʊ mııgı kı ko ı lee rɛ, amɛ ʊ wıya dɔbɔ ŋ bembii tıyaŋ weliŋ.

13 Ŋ ha aa we nıtɔdıya tıyaŋ Yesu Krisita wıweliye hʊ wıya nyɛ, ŋ fa kyo dı ʊ we ŋ lee daha rɛ, a fa laa ı nyuu kı kyiyeli ŋ.

14 Amɛ ŋ bee kyɛ dı ŋ fıla ı dı ı kyiyeli ŋ. Ŋ aa kyɛ dı ı kyiyeli ŋ nɛ ı tıı kyɛrı tıyaŋ. Ɛɛwıya, ŋ bı sı yaa wıı buloŋ dı ı bı laa nyʊwa.

15 Kapuwo wɪɪ hʋ aa tɪŋ Oniisimu gyɪ lɪɪ ɪ lee kyɛyɛ baŋmana rɛ yaa dɪ ʋ mɪɪgɪ ko ɪ lee a we doŋ deŋdeŋ kɪ mʋ.
16 Oniisimu fa yaa ɪ yoŋ nɛ. Amɛ lagɪlagɪ no, ʋ bɪl bɪ yaa ɪ yoŋ dʋŋ, ʋ tee ɪ yoŋ nɛ. Ʋ yaa á nɪɪnabiye tɪɪ rɛ Krisita wɪya. Ʋ wɪya dɔbɔ ŋ bembii tɪyaŋ nɛ weliŋ. Amɛ ŋ gyɪma anɪɪ ʋ wɪya gba kyɪla ɪ te ŋ nɛ, akuu ʋ aa yaa ɪ yoŋ abee ɪ naabiye buloŋ á Tɪɪna Yesu tɪyaŋ wɪya.
17 Dɪ ɪ rɛ gyɪma anɪɪ ŋ yaa ɪ tʋŋtʋnnɪ-dɔŋ Krisita ŋmanɪɪ tɪyaŋ, ɛɛ kɛ dɪ ʋ rɛ ko mɪɪgɪ ko, kana ʋ weliŋ anɪɪ ɪ fa aa sɪ kana ŋ tɪɪ gɛɛ.
18 Dɪ ʋ rɛ fa yaa wɪɪ kyogi ɪ, kpa ʋ anɪɪ mɪyaŋ nɛ yaa gɛɛ. Dɪ ʋ rɛ fa dii ɪ kyɪŋ mɛ, kpa ʋ nɪɪ mɪyaŋ nɛ diye.
19 Mɪyaŋ Pɔɔl, ŋ tɪɪ noŋ nɛ ŋ kaŋ sabɪ wɪya no kɪ tɪya ɪ. Ŋ baa, “Ŋ sɪ tuŋ kyɪŋ hʋ buloŋ ʋ aa diye.” Amɛ yaŋ ta yeŋŋe anɪɪ ɪ mɛ dii ŋ kyɪŋ nɛ, beewɪya mɪyaŋ Pɔɔl tɪyaŋ nɛ ɪ tɪŋa a na mɪɪbofalɪɪ hʋ ɪ aa kana Krisita tɪyaŋ.
20 Ɛɛwɪya, ŋ naabiikpɪyana, ŋ aa sʋla ɪ á Tɪɪna nyubaanɪŋ, yaa wɪɪ no tɪya ŋ. Akuu á aa yaa kɪdɪgɪ Krisita tɪyaŋ wɪya leŋ dɪ ŋ teŋ fɪyɛlɪ.
21 Ŋ laa di rɛ anɪɪ ŋ aa sabɪ wɪɪ no kɪ tɪya ɪ, ɪ sɪ yaa wɪɪ hʋ wɪya ŋ aa sʋla ɪ. Ŋ gyɪma anɪɪ ɪ gba sɪ yaa te gɛɛ.
22 Pɛ marɪ dɪya mɛ biŋ, a yaa siri kɪ pɔ ŋ ŋmanɪɪ, beewɪya ŋ laa di rɛ anɪɪ ma aa kyʋwalɪ Wɪɪsɪ kɪ tɪya ŋ wɪya, Wɪɪsɪ sɪ laa ma buloŋ sʋlɪɪ, a leŋ dɪ ŋ mɪɪgɪ ko ma lee.
23 Ɛpafirasɪ mɛ ba aa kaŋ tɔ pɛ ŋ tɪyaŋ akuu Yesu Krisita wɪya mɛ aa kyʋwalɪ ɪ.
24 Ŋ tʋŋtʋnnɪ-dɔŋtɪŋsɪ Maakɪ abee Arisitaakusi abee Dimasɪ abee Luka mɛ aa kyʋwalɪ ɪ.
25 Á Tɪɪna Yesu Krisita bɔnyɛ sɪ we ma buloŋ lee.

TEŊ HƱ BA AA SABA TIYA
HIIBURU TIMMA

Wiisi tiŋa ʋ Biye tiyaŋ a basi wiya tiya ma

1 Faafaa hʋ tiyaŋ, Wiisi gyi leŋ ʋ tiŋdaala tiŋ
ŋmaŋgyamaa rɛ a villi basi wiya a tiya á naabaala.
2 Amɛ gyinaŋ sigballiya no kɛ, ʋ Biye tiyaŋ nɛ ʋ tiŋa, a
basi wiya tiya ma. Wiisi Biye no tiyaŋ nɛ ʋ tiŋa a mari
dʋniya kiŋ kiŋ buloŋ a bil lii ʋ mɛ a kpa dʋniya kiŋ kiŋ
buloŋ tiya ʋ.
3 Biye hʋ tiyaŋ nɛ á ki na Wiisi gaŋdari aa maga gɛɛ. Ɛɛ
Wiisi aa kiya, ɛɛ tii rɛ biye hʋ mɛ kii, ka ʋ kaŋ ʋ wibii hʋ
aa kaŋ dee a ki deŋ dʋniya kina buloŋ. Ʊ aa sasi á wibɔmɔ
ta hal tiyaŋ, ʋ hɔŋ Bakɔɔ noduu logiŋ tiyaŋ nɛ wiisibee
tiyaŋ.

Wiisi Biye hʋ rɛ tee Wiisi Malikasi

4 Ɛɛ wiya Wiisi Biye hʋ rɛ tee malikasi buloŋ. Feŋ hʋ mɛ
Wiisi aa kpaa tiya ʋ, ʋ rɛ tee feŋ hʋ malikasi hʋ aa kana.
5 Beewiya, Wiisi ha bi maakyiye basi tiya malika buloŋ
a baa:
"I yaa ŋ Biibaal lɛ,
miyaŋ nɛ yaa i kuwo gyinaŋ." Ʊ bil bi basi tiya malika
kidigi buloŋ mɛ a baa:
"Ŋ si yaa i Kuwo,
di i mɛ yaa ŋ Biye."
6 Amɛ saŋa hʋ ʋ aa kyɛ di ʋ ta ʋ Biihiyawʋ hʋ di ʋ ko tuu
dʋniya, ʋ basa rɛ a baa,
"Malikasi buloŋ maga di ba ki kyʋwali ʋ rɛ."
7 Wiya hʋ Wiisi aa basa a mʋ tile ʋ malikasi tiyaŋ nɛ nyɛ:
Ʊ baa,
"Ŋ leŋ ŋ malikasi kii gɛɛ anii puwo
a leŋ ŋ tʋŋtʋnna mɛ kii gɛɛ anii diŋgel."
8 Amɛ wii hʋ ʋ aa basa a tile ʋ Biye hʋ tiyaŋ nɛ nyɛ: Ʊ baa,
"Wiisi, i koro si we doŋ a kaŋ ki mʋ deŋdeŋ.
Tipʋlʋŋ nɛ si yaa i kuworidaatigii di i kaŋ ki deŋ i
nala."
9 "I kyo wiweliye rɛ aŋ haasi wibɔmɔ.
Ɛɛ rɛ tiŋ miyaŋ i Wiisi kpa i yohuŋ a te i dɔŋtiŋsi
buloŋ, a leŋ i teŋ fiyɛli.
10 Ʊ bil baa,
"I á Tiina, i rɛ taa taŋha buŋbuŋ hʋ tiyaŋ,
a ta wiisinyuu mɛ.

11 Wɪɪsɪnyuu abee taŋha buloŋ sɪ nyʊgɪsɪ, amɛ ɪ kɛ ha sɪ we doŋ.
Ba buloŋ sɪ bɪrɪmɪ kɪbɪnɪya, a kɔsɪ anɪɪ gannɪ aa kɔsɪ gɛɛ.
12 Ɪ sɪ kaŋ ba kpeme anɪɪ gal.
Ba sɪ bɪrɪmɪ kɪbɪnɪya anɪɪ gannɪ.
Amɛ ɪ kɛ bee bɪrɪmɪ. Ɪ mɪɪbol mɛ bɪ sɪ maakyiye teŋ."
13 Wɪya hʊ Wɪɪsɪ bɪl aa basa tɪya ʊ rɛ nyɛ: Ʊ baa,
"Ko hɔŋ ŋ noduu logiŋ,
ka dɪ ŋ yuwo di ɪ dɔmɔ buloŋ teŋ."
Malɪka bee rɛ Wɪɪsɪ ha maakyiye basɪ wɪɪ no tɪya?
14 Bekine rɛ yaŋ yaa malɪkasɪ? Ba yaa dʊŋsɪ rɛ, a tʊma kɪ tɪya Wɪɪsɪ. Wɪɪsɪ aa tɪŋ ba rɛ ba mʊ kɪ pɛ nala hʊ ʊ aa sɪ laa ta tɪyaŋ.

2

Wɪɪsɪ yaa wɪbal lɛ ʊ aa laa ma ta

1 Akuu wɪɪ no wɪya, ʊ maga dɪ á kaŋ wɪweliye hʊ á aa nɪya weliŋ nɛ, dɪ wɪɪ buloŋ ta ko viisi ma mʊ gama.
2 Wɪya hʊ malɪkasɪ gyɪ aa basɪ tɪya á naabaala gyɪ yaa wɪtɪɪ rɛ. Dɪ nal lɛ gyɪ vɪya ba tɪŋɪɪ, koo dɪ nal lɛ gyɪ kyogi ba kɪdɪgɪ buloŋ, Wɪɪsɪ aa dɔgɪsɪ ʊ gɛɛ aa maga rɛ.
3 Dɪ nyɛ rɛ yaŋ we doŋ, wɪbee rɛ sɪ laa ma dɪ ámaa rɛ kpaa á hal yɪya wɪbal hʊ Wɪɪsɪ aa yaa a laa ma ta. Á Tɪɪna Yesu rɛ laa sɪya basɪ laatayɪ no wɪya, ka nala hʊ a nɪɪ wɪɪ hʊ mɛ kyosi basɪ tɪya ma anɪɪ ʊ yaa wɪtɪɪ rɛ.
4 Wɪɪsɪ tɪɪ mɛ daga anɪɪ wɪɪ hʊ ba aa basa yaa wɪtɪɪ rɛ, beewɪya ʊ kuu wɪɪ hʊ wɪya rɛ a yaa wɪkperiye abee wɪmagɪla aŋ kpa ʊ Wiyesi Welii bɔnyɛ kɪna mɛ tɪya nala ʊ kyɛrɪ tɪyaŋ.

Nal hʊ tɪyaŋ á aa sɪ tɪŋa a na laatayɪ

5 Malɪkasɪ nosi tɪyaŋ daa Wɪɪsɪ kpa taŋhafalɪɪ hʊ aa sɪ ko we. Taŋhafalɪɪ no wɪya rɛ á basɪ kɪ tɪya ma nyɛ.
6 Wɪɪsɪ teŋ logiŋ kɪdɪgɪ tɪyaŋ ba baa,
"Bekiŋ nɛ yaa nihuwobiŋ, ɪ kɪ bɪɪnɪ ʊ wɪya, bekiŋ nɛ yaa nihuwobiŋ biye mɛ ɪ kɪ deŋ ʊ nyuu tɪyaŋ?
7 Ɪ aa taa nihuwobiŋ, ɪ leŋ malɪkasɪ te ʊ mʊhʊ rɛ kyɛyɛ baŋmana,
a leŋ nihuwobiŋ kaŋ feŋ abee yohuŋ.
8 Ka ɪ kpa kɪna buloŋ mɛ a we ʊ nosi tɪyaŋ.
Ɪ aa kpaa kɪna buloŋ we nihuwobiŋ nosi tɪyaŋ gɛɛ, ɛɛ daga anɪɪ kɪŋ buloŋ bɪl tuwo ʊ aa bɪ kaŋ ʊ dee. Amɛ lagɪlagɪ no, á bɪ naa dɪ nihuwobiŋ kaŋ dee kɪna buloŋ nyuu tɪyaŋ.

9 Wɪɪsɪ fa leŋ ʊ malɪkasɪ rɛ te Yesu mʊhʊ. Amɛ lagɪlagɪ
no, á naa anɪɪ Wɪɪsɪ kpaa Yesu yohuŋ nɛ, a leŋ ʊ kaŋ feŋ
mɛ, beewɪya ʊ naa tʊwara rɛ a sʊba. Wɪɪsɪ bɔnyɛ tɪyaŋ nɛ
ʊ fa yaa gɛɛ, dɪ ʊ wuwo laa nihuwobisi buloŋ nyuu a sʊba.
10 Wɪɪsɪ rɛ taa dʊnɪya kɪna buloŋ a kɪ deŋ ba mɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ
ʊ maga dɪ ʊ leŋ dɪ ʊ biigyamaa ko ʊ lee, a mɛ yaa gaŋdaala.
Ɛɛ wɪya rɛ tɪŋ ʊ leŋ Krisita, laataal hʊ tɪyaŋ ba aa sɪ tɪŋa a
na laatayɪ sɪŋ lee hʊ aa maga beel-ʊ a na tʊwara, a sʊba, dɪ
ʊ wuwo laa ba ta.
11 Yesu rɛ aa pɪɪsɪ nala bisiŋ ta, ba yaa tɪpʊlʊŋ tɪmma.
Nal hʊ aa pɪɪsɪ nala bisiŋ ta, abee nala hʊ bisiŋ ʊ aa pɪɪsa
ta, ba buloŋ kuwo rɛ yaa Wɪɪsɪ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ fa bɪ yaa Yesu
hɪɪsɪ abee ʊ aa sɪ yɪrɪ ba ʊ naabalɪya.
12 Wɪya hʊ Yesu aa basɪ tɪya Wɪɪsɪ rɛ nyɛ:
“Ŋ sɪ basɪ wɪya hʊ ɪ aa yaa a tɪya ŋ naabalɪya.
“Ŋ sɪ dannɪ ɪ nala hʊ aa laŋŋa kɪ kyʊwalɪ ɪ tɪyaŋ
13 Ʊ bɪl baa,
“Ŋ sɪ laa ɪ di wɪɪ buloŋ tɪyaŋ.” A bɪl baa,
“Na ŋ bee nala hʊ buloŋ ɪ aa kpaa tɪya ŋ.”
14 Nala hʊ Wɪɪsɪ aa kpaa tɪya Krisita hʊ yaa nihuwobisi
rɛ a kaŋ kyal abee teŋbiye. Ɛɛ rɛ tɪŋ Krisita mɛ kaŋ ʊ tɪɪ
bɪrɪmɪ nihuwobiŋ a kɪɪ ba, dɪ ʊ wuwo tɪŋ ʊ sʊʊ tɪyaŋ a
yuwo di Sɪtaanɪ, nal hʊ aa kaŋ sʊʊ dee.
15 Ʊ yaa gɛɛ rɛ dɪ ʊ wuwo laa nala ta, nala hʊ aa fá sʊʊ,
ɛɛ leŋ ba yaa sʊʊ yosi ba mɪɪbol buloŋ tɪyaŋ.
16 Ɛɛwɪya, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ malɪkasɪ tɪyaŋ nɛ ʊ ko dɪ ʊ pɛ amɛ
ʊ ko dɪ ʊ pɛ Abɪraham doho nala tɪyaŋ nɛ.
17 Ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ bɪrɪmɪ nihuwobiŋ a mɛ kɪɪ ʊ naabiisi hʊ ba
wɪɪ buloŋ tɪyaŋ. Ʊ yaa gɛɛ rɛ dɪ ʊ wuwo ko yaa wɪɪkyʊwal
sɪlaala nɪhɪyawʊ hʊ aa kaŋ wɪtɪɪ ʊ naabiisi tɪyaŋ, a fá ba
sikii ʊ tʊma tɪyaŋ, dɪ gɛɛ leŋ dɪ Wɪɪsɪ kpa ba wɪbɔmɔ kyɛ
ba.
18 Sɪtaanɪ magɪsɪ ʊ rɛ, ʊ na tʊwara weliŋ, ɛɛ wɪya, ʊ aa
wuwo ʊ pɛ nala hʊ Sɪtaanɪ aa magɪsɪ tɪyaŋ nɛ.

3

Yesu rɛ tee Moosi

1 Ɛɛwɪya, ŋ naabalɪya Krisitabiisi mɛ aa nɪɪ Wɪɪsɪ yɪra
hʊ, ma kpa ma hakɪllɪ buloŋ we Yesu tɪyaŋ. Ʊ rɛ yaa nal
hʊ Wɪɪsɪ aa tɪma dɪ ʊ ko yaa á wɪɪkyʊwal-naaŋ no sɪlaala
buloŋ nɪhɪyawʊ.
2 Ʊ tɪŋ nal hʊ aa lɪɪ ʊ nyʊwa rɛ abee wɪtɪɪ ʊ tʊma tɪyaŋ,
anɪɪ Moosi mɛ gyɪ aa tɪŋ Wɪɪsɪ nyʊwa gɛɛ tʊma hʊ Wɪɪsɪ
gyɪ aa tɪya ʊ dɪ ʊ deŋ ʊ nala.

3 Á gyıma anıı nal hʊ aa saa dıya rɛ maga dı ʊ laa feŋ a
te dıya hʊ ʊ aa saa. Ɛɛ tıı rɛ feŋ hʊ Yesu aa laa mɛ yʊga te
feŋ hʊ Moosi aa laa.
4 Dıya kɛ buloŋ aa we doŋ, nal lɛ saa. Amɛ Wıısı rɛ taa
kıŋ kıŋ buloŋ.
5 Moosi fa yaa tʊŋtʊnnıtıı rɛ Wıısı nala tıyaŋ, a tʊma kı
tıya Wıısı a fa laa sıya bası wıya hʊ Wıısı aa sı maakyiye
bası.
6 Amɛ Krisita kɛ yaa Wıısı Biye rɛ a kaŋ wıtıı, a kı deŋ
Wıısı nala nyuu. Dı ámaa rɛ kaŋ bembiduwo, ka dı á
bayıyɛla mɛ deye, ɛɛ rɛ á sı wuwo yaa ʊ nala.

Wiyese hʊ Wıısı nala aa sı na

7 Ɛɛwıya, Wıısı Wiyesi Welii hʊ bası tıya ma rɛ a baa,
"Gyınaŋ, dı mamaa rɛ ko nıı Wıısı taal,
8 ma ta yaa faasıŋ, anıı ma naabaala gyı aa yaa faasıŋ a lıı
Wıısı hal pogo hʊ tıyaŋ gɛɛ.
Haŋ saŋa hʊ tıyaŋ ba gyı magısı ʊ rɛ.
9 Doŋ tıyaŋ, ma naabaala gyı magısı ʊ rɛ weliŋ, abee ba
aa naa ʊ wıyaalıya bısı mɔllı balıya buloŋ.
10 Ɛɛ rɛ tıŋ ʊ baaŋ gyı sii nala no buloŋ nyuu tıyaŋ, ʊ baa,
'Ba aa yaa ŋ dawarı rɛ,
a bee tıŋa ŋ nyʊwa mɛ.'
11 Ɛɛ rɛ ŋ na baaŋ a ŋmıyɛsı a baa,
'Ba bı sı maakyiye gyʊʊ lee hʊ ŋ fa aa sı leŋ ba na
wiyese" '
12 Ŋ naabalıya, ma pɔ ma tıı weliŋ dı ma kıdıgı buloŋ ta ko
kaŋ hakılbɔŋ koo hakılduwo aa sı leŋ dı ʊ lıı Wıısı hʊ aa
weye hal.
13 Amɛ ma kı pɛ dɔmɔŋ ma aa we gyınaŋ sıgballıya no tıyaŋ
dı wıbɔmɔ ta wuwo mʊrı ma kıdıgı buloŋ, a leŋ dı ʊ yaa
faasıŋ Wıısı sıya tıyaŋ.
14 Wıya hʊ á aa laa di buŋbuŋ hʊ tıyaŋ, dı ámaa rɛ kaŋ ba
weliŋ a kaŋ kı mʊ á kyɛsʊʊ, ɛɛ daga anıı á bee Krisita kıŋ
yaa kıdıgı rɛ.
15 Wıya hʊ ba aa basa Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ nyɛ:
"Gyınaŋ, dı mamaa rɛ ko nıı Wıısı taal ma ta yaa faasıŋ
anıı ma naabaala gyı aa yaa faasıŋ a lıı Wıısı hal
gɛɛ.
16 Kıbeema rɛ gyı nıı Wıısı taal aŋ lıı ʊ hal gɛɛ? Ba daa yaa
nala hʊ Moosi gyı aa kaŋ lıı Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ hʊ?
17 Kıbeema nyuu tıyaŋ nɛ Wıısı baaŋ gyı sii bısı mɔllı
balıya gɛɛ? Ba aa rɛ yaa nala hʊ gyı aa bı tıŋa ʊ nyʊwa, ʊ
leŋ ba sʊba pogo hʊ tıyaŋ.

18 Kıbeema rɛ Wıısı gyı ŋmıyɛsı tıya anıı ba bı sı gyʊʊ lee
hʊ ʊ fa aa sı leŋ dı ba gyʊʊ a na wiyese? Ba aa rɛ yaa nala
hʊ gyı aa bı tıŋa ʊ nyʊwa.
19 Á naa anıı ba aa bı laa Wıısı wıya di rɛ tıŋ ba bı wuwo
gyʊʊ lee hʊ Wıısı fa aa kyɛ dı ba gyʊʊ.

4

1 Wıısı nyʊwa hʊ ʊ aa wee anıı ʊ sı leŋ dı á ko ʊ lee á na
wiyese hʊ, ʊ ha we doŋ nɛ. Ɛɛwıya, ma leŋ dı á gyıŋ tıya á
tıı weliŋ, dı wiyese no ta ko buwo á kıdıgı buloŋ.
2 Beewıya Wıısı wıweliye hʊ ba aa bası tıya ma, ba gyı
laa sıya bası ba tıya á naabaala mɛ rɛ, amɛ ba gyı aa bı laa
di wıya, wıya hʊ gyı bı kaŋ tɔnɔ buloŋ tıya ba.
3 Amɛ á nala hʊ aa laa wıya hʊ di, ámaa rɛ naa Wıısı
wiyese hʊ anıı Wıısı aa bası gɛɛ. Ʊ baa,
"Ŋ gyı naa baaŋ nɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ gyı ŋmıyɛsı anıı
ba bı sı maakyiye gyʊʊ lee hʊ ŋ fa aa sı leŋ dı ba na
wiyese."
Abee ʊ aa bası nyɛ buloŋ, ka á gyıma anıı ʊ yaa wıı buloŋ
teŋ nɛ a lıı saŋa hʊ ʊ taa dʊnıya buloŋ.
4 Wıya hʊ ba aa basa Wıısı teŋ tıyaŋ a tile kyɛpɛɛ hʊ kyɛɛ
rɛ nyɛ: Ba baa,
"Wıısı kpaa kyɛyɛ badʊ rɛ a marı dʊnıya teŋ, aŋ wiyesi
kyɛpɛɛ hʊ kyɛɛ."
5 Ʊ bıl bası wiyese no tıı wıya rɛ Wıısı teŋ logiŋ kıdıgı tıyaŋ
a baa,
"Ba bı sı maakyiye gyʊʊ lee hʊ ŋ fa aa sı leŋ dı ba na
wiyese."
6 Ɛɛ daga anıı nala badɔmɔŋ nɛ sı na haŋ wiyese hʊ. Amɛ
nala hʊ gyı aa laa sıya nıı Wıısı wıweliye hʊ, ba bı naa
wiyese no beewıya ba gyı bı tıŋ wıya hʊ ba aa nıya.
7 Ɛɛ rɛ tıŋ Wıısı bıl lıı kyɛɛ kıdıgı a kı yırı ʊ Gyınaŋ. Ɛɛ
hal tıyaŋ ʊ gyı pıısa rɛ weliŋ ka ʊ bıl tıŋ á naabaa Deviti
tıyaŋ a bıl bası kyɛɛ no wıya anıı ba gyı aa laa sıya bası
Wıısı Teŋ logiŋ kıdıgı tıyaŋ gɛɛ a baa,
"Gyınaŋ, dı mamaa rɛ ko nıı Wıısı taal, ma ta yaa faasıŋ"
8 Saŋa hʊ tıyaŋ Gyoosʊwa gyı aa yaa Iziral tımma sılaal, ʊ
gyı bı wuwo tıya haŋ wiyese hʊ. Dı ʊ rɛ fa wuwo tıya ba
haŋ wiyese hʊ, Wıısı fa bıl bı sı bası wiyese kyɛɛ kıdıgı
wıya gɛɛ hal tıyaŋ.
9 Nyɛ daga anıı kyɛɛ kıdıgı rɛ we doŋ, Wıısı nala aa sı
wiyesi anıı Wıısı aa wiyese kyɛpɛɛ hʊ kyɛɛ gɛɛ.
10 Nal hʊ buloŋ Wıısı aa sı leŋ ʊ na wiyese, dı ʊ tıına ko
tʊŋ tʊma teŋ ʊ sı wiyesi anıı Wıısı mɛ aa tʊŋ ʊ tʊma teŋ
aŋ wiyesi gɛɛ.

11 Faafaa nala hʋ gyɪ aa bɪ tɪŋ ʋ nyʋwa wɪya, ba gyɪ bɪ
naa wiyese no. Ɛɛwɪya, ma leŋ dɪ á kɛ we dee a kɪ tɪŋ ʋ
nyʋwa dɪ wiyese no ta ko buwo ma mɛ.
12 Wɪɪsɪ wɪbii hʋ aa tɪya mɪɪbol lɛ. Ʋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ kɪweyi,
a kaŋ dee mɛ, a di kɪ te takoobii aa di nyʋʋkpara. Ʋ aa
wuwo tɔbɔ gyʋʋ nihuwobiŋ nɛ anɪɪ takoobii a tuu mʋ pele
ʋ tɪya lilunjii buloŋ, a wuwo gyɪŋ ʋ hakɪla wɪɪ buloŋ abee ʋ
tɪbɪɪna buloŋ.
13 Dʋnɪya wɪɪ koo kɪŋ buloŋ tuwo a faŋa Wɪɪsɪ lee. Ʋ aa
na ba buloŋ nɛ anɪɪ ba aa pɪŋ lɪgyalɪɪ tɪyaŋ penteeŋ. Ʋ rɛ
á sɪ maakyiye daga á wɪyaalɪya buloŋ tɪya.

Yesu rɛ yaa á wɪɪkyʋwal-sɪlaala buloŋ nɪhɪyawʋ

14 Akuu á wɪɪkyʋwal sɪlaal Yesu aa yaa Wɪɪsɪ Biye, a bɪl
yaa wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyasɪ buloŋ nɪhɪyawʋ wɪya, abee
ʋ aa we Wɪɪsɪbee tɪyaŋ wɪya, ma leŋ dɪ á kaŋ wɪya hʋ á aa
laa di weliŋ.
15 Á wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyawʋ hʋ kɛ yaa nal aa gyɪŋ
wɪya hʋ buloŋ aa yaa á gyomo rɛ, a ŋmaŋ kɪ tɪya ma mɛ,
beewɪya Sɪtaanɪ gyɪ kpaa wɪya no buloŋ magɪsɪ ʋ mɛ rɛ dɪ
ʋ fa yaa wɪbɔŋ anɪɪ gɛɛ tɪɪ ʋ aa kɪ magɪsɪ ma, amɛ ʋ kɛ gyɪ
bɪ maakyiye yaa wɪbɔŋ buloŋ.
16 Ɛɛ wɪya ma leŋ dɪ á tarɪ pele Wɪɪsɪ abee tɪdɪgɪ, beewɪya
á gyɪma anɪɪ ʋ sɪ fá á sikii, aŋ leŋ dɪ á na ʋ kyiyeli saŋa hʋ
buloŋ aa maga.

5

1 Wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyawʋ buloŋ, ba aa lɪɪ ʋ, ʋ nala
tɪyaŋ nɛ, ʋ laa nala hʋ naasɪ sɪŋ Wɪɪsɪ wɪkanɪya tɪyaŋ a laa
ba kɪna abee ba pʋsɪ kɪ sʋla Wɪɪsɪ, dɪ ʋ kpa ba wɪbɔmɔ kyɛ
ba.
2 Ʋ aa gyɪŋ kaŋ nala hʋ aa bɪ gyɪma aŋ yaa wɪbɔmɔ a kɪ
nyʋgɪsɪ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ nɛ, beewɪya ʋ tɪɪ mɛ kaŋ gyomo
rɛ.
3 Ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ aa yaa fɪlɪɪ dɪ ʋ lɪɪ wɪɪsʋlɪɪ ʋ tɪɪ wɪbɔmɔ wɪya,
dɪ Wɪɪsɪ kpa ʋ wɪbɔmɔ kyɛ ʋ, a bɪl lɪɪ wɪɪsʋlɪɪ nala hʋ mɛ
wɪbɔmɔ wɪya dɪ Wɪɪsɪ kpa ba wɪbɔmɔ mɛ kyɛ ba.
4 Nal buloŋ bɪ sɪ wuwo lɪɪ ʋ tɪɪ a yaa wɪɪkyʋwal sɪlaal.
Wɪɪsɪ rɛ aa lɪɪ tɪɪna anɪɪ ʋ gyɪ aa lɪɪ Aarɔŋ gɛɛ.
5 Ɛɛ tɪɪ rɛ Krisita mɛ daa lɪɪ ʋ tɪɪ a yaa wɪɪkyʋwal sɪlaala
nɪhɪyawʋ. Amɛ Wɪɪsɪ rɛ lɪɪ ʋ a basɪ nyɛ tɪya ʋ: Ʋ baa,
"Ŋ biibaal lɛ yaa ɪ
mɪyaŋ nɛ yaa ɪ kuwo gyɪnaŋ"
6 Wɪɪsɪ teŋ logiŋ kɪdɪgɪ tɪyaŋ mɛ ʋ baa,
"Ɪ yaa wɪɪkyʋwal-sɪlaal lɛ a kaŋ kɪ mʋ deŋdeŋ anɪɪ
Mɛlkisedɛki fa aa yaa wɪɪkyʋwal sɪlaal gɛɛ."

7 Saŋa hʋ Yesu gyɪ aa we ʋ mɪɪbol tɪyaŋ dʋnɪya no tɪyaŋ,
ʋ gyɪ suri nyʋwa rɛ a kyʋwalɪ Wɪɪsɪ abee sɪnɪɪl a kpa ʋ
wɪkyɛɛlɪya buloŋ biŋ ʋ sɪya, beewɪya Wɪɪsɪ rɛ yaa nal hʋ
aa sɪ wuwo laa ʋ ta sʋʋ nosi tɪyaŋ. Yesu gyɪ tɪŋ Wɪɪsɪ rɛ
abee sɪfɪyala ʋ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ, ɛɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ gyɪ laa ʋ
wɪɪsʋlɪɪ.
8 Yesu fa yaa Wɪɪsɪ Biye mɛ rɛ, amɛ abee gɛɛ buloŋ ʋ gyɪ
naa tʋwara rɛ weliŋ, a tɪŋ tʋwara no tɪyaŋ a gʋnnɪ Wɪɪsɪ
nyʋwa tɪŋɪɪ weliŋ.
9 Ʊ aa tɪŋ Wɪɪsɪ nyʋwa abee wɪtɪɪ a mʋ teŋ, ʋ rɛ mɪɪgɪ
yaa ŋmanɪɪ hʋ nala hʋ buloŋ mɛ aa tɪŋ ʋ nyʋwa, aa sɪ tɪŋa
a na laatayɪ hʋ aa bɪ kaŋ tenii.
10 Ɛɛ rɛ Wɪɪsɪ lɪɪ ʋ dɪ ʋ yaa wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyawʋ
anɪɪ Mɛlkisedɛki gɛɛ.

Ma ta ko bɪla hal ma Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ tɪŋɪɪ tɪyaŋ.

11 Á kaŋ wɪya yʋga rɛ á aa basɪ wɪɪ no lugo tɪyaŋ. Amɛ á
bɪ gyɪŋ gɛɛ á aa sɪ basɪ wɪya hʋ dɪ ma wuwo nɪɪ ba memii,
beewɪya ma wɪya memii gyɪmɪɪ hayɛ rɛ.
12 Ma aa nɪɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ, ʋ saŋa pɪɪsa rɛ a fa maga
dɪ ma mɛ kɪ daga nala, amɛ ma ha hɔŋ kɪ kyɛ nal lɛ dɪ ʋ
bɪl marɪ daga ma Wɪɪsɪ wɪya lipiilii wɪgʋnnɪya. Ʊ kɪɪ gɛɛ
rɛ anɪɪ ma aa maga dɪ ma kɪ di kɪdiyoho ka ma ha hɔŋ kɪ
kyɛ ɪl dɪ ma ɔsɪ.
13 Nal hʋ buloŋ aa ɔsɪ ɪl dʋŋ ha yaa biifɪla rɛ, a ha bɪ gyɪŋ
wɪɪ hʋ aa yaa wɪwelii ko wɪbɔŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
14 Amɛ kɪdiyoho kɛ, nɪhɪyasɪ rɛ wuwo kɪ di ba beewɪya,
akuu ba aa gyʋʋ wɪgyamaa tɪyaŋ saŋa buloŋ wɪya, ba wuwo
gyɪŋ wɪɪ hʋ aa yaa wɪwelii koo wɪbɔŋ nɛ.

6

1 Ɛɛwɪya, ma leŋ dɪ á leŋ wɪya hʋ á aa gʋnna á Krisita
laadii falɪŋ tɪyaŋ, ka dɪ á gyʋʋ wɪya hʋ nala hʋ laadii aa
bɪra Krisita tɪyaŋ aa maga dɪ ba gyɪma. Ma ta leŋ dɪ á bɪl
piili kɪ basɪ sʋʋkpʋŋ wɪbɔmɔ tɪyaŋ bɪrɪmɪ lɪɪ wɪya abee
Wɪɪsɪ laadii wɪya.
2 Ma leŋ dɪ á leŋ wɪya hʋ á aa gʋnna wɪɪkyʋwalnɪɪ
foyi lugo tɪyaŋ, abee gɛɛ ba aa kpa nosi dɔbɔ nala tɪyaŋ
wɪya, abee sʋʋ tɪyaŋ mɪɪgɪ-siyi wɪya, abee Wɪɪsɪ aa sɪ di
nihuwobisi sarɪya a kpa kyogisi tɪya badɔmɔŋ a kaŋ kɪ mʋ
maakyiye buloŋ, aŋ kpa mɪɪbol aa bɪ kaŋ tenii mɛ a tɪya
badɔmɔŋ.
3 Dɪ Wɪɪsɪ rɛ laa nyʋwa, á sɪ leŋ buŋbuŋ wɪya hʋ aŋ kɪ
mʋ sɪya.
4 Dɪ Wɪɪsɪ rɛ suri nala sɪya ba wuwo gyɪma ʋ wɪya, a leŋ
ba na ʋ bɔnyɛ mɛ, a bɪl leŋ ba kaŋ ʋ Wiyesi Welii hʋ mɛ,

5 a leŋ ba nıı Wıısı wıya a gyıŋ ʊ wıya hʊ aa weliye maga
gɛɛ a leŋ ba bıl na Wıısı Koro hʊ (aa sı ko) dee aa maga gɛɛ
ba mııbol tıyaŋ lagılagı no,
6 dı nala no rɛ yaŋ gyıŋ wıya no buloŋ aŋ ko mııgı kpa
hal yıya Wıısı wıweliye hʊ, wıı buloŋ tuwo nal bıl aa sı
yaa dı ba bıl mııgı ko Wıısı lee. Ba bıl bı sı wuwo bırımı
lıı ba wıbɔmɔ tıyaŋ a mııgı ko Wıısı lee. Ʊ kıı gɛɛ rɛ anıı
ba bıl aa marı kpaası Wıısı Biye hʊ mal daagarıı tıyaŋ, a
leŋ ʊ bıl di hıısı nala sıya tıyaŋ.
7 Wıısı aa leŋ taŋha hʊ tıyaŋ duwoŋ aa nıı kı we weliye
rɛ. Taŋha no aa lıı kıweliye aa kaŋ tɔnɔ rɛ a tıya nala hʊ
aa pala ʊ.
8 Amɛ dı ɔhɔ abee sɔsı dʊŋ nɛ ko mııgı nyʊ taŋha hʊ
tıyaŋ, ɛɛ daga anıı taŋha hʊ bıl bı kaŋ tɔnɔ buloŋ. Amɛ dı
ı ko bı gyıma Wıısı sı ŋmıyɛsı we taŋha hʊ tıyaŋ, a leŋ dı
diŋ kpa ʊ di.
9 Á kyaŋkpıyanama, abee á aa bası wıya no buloŋ mɛ,
ka á gyıma anıı ma we ŋmaŋwelii hʊ tıyaŋ nɛ. Ma sı na
kıweliye hʊ buloŋ aa we laatayı ŋmanıı no tıyaŋ.
10 Wıısı kaŋ wıtıı rɛ. Ʊ bı sı yeŋŋi tʊma hʊ ma aa tʊma
tıya ʊ abee kyori hʊ ma aa daga beel-ʊ, beewıya ma kyiyele
ma dɔŋtıŋsı hʊ aa laa Yesu wıya di rɛ aŋ ha kı kyiyeli ba
abee gyınaŋ.
11 Á yaŋ kyo dı ma kıdıgı buloŋ kaŋ sıfıyası no rɛ, a mʊ
teŋ. Ɛɛ rɛ ma sı gyıma weliŋ anıı kına hʊ wıya ma aa yıyɛlı,
ma kɔnı sı na ba.
12 Á bee kyɛ dı ma kıdıgı buloŋ ko mııgı kaŋ teŋwıı. Á aa
kyɛ dı ma kı tıŋ nala hʊ aa kaŋ mala ba Wıısı laadii tıyaŋ
naabʊʊsı rɛ. Nala no aa sıŋ wıya hʊ ba aa laa di tıyaŋ nɛ
abee kenyiri, a ko mʊ na kına hʊ Wıısı aa wee nyʊwa dı ʊ
sı tıya ba.

Wıya hʊ Wıısı aa wee nyʊwa dı ʊ sı yaa, ʊ kɔnı aa yaa ba rɛ

13 Saŋa hʊ Wıısı gyı aa wee nyʊwa tıya Abıraham, ʊ gyı
ŋmıyɛsa rɛ anıı ʊ sı yaa wıya hʊ buloŋ ʊ baa dı ʊ sı yaa.
Nal buloŋ tuwo a te Wıısı, ɛɛ rɛ tıŋ ʊ gyı kpa ʊ tıı feŋ a
ŋmıyɛsı.
14 Ʊ gyı ŋmıyɛsa rɛ a baa, “Wıtıı, ŋ sı pɛ ı tıyaŋ a leŋ dı
ı doho nala wala yʊga.”
15 Ɛɛ rɛ Abıraham gyı gyegili bee kenyiri a ko mʊ na wıı
hʊ Wıısı fa aa wee nyʊwa dı ʊ sı yaa tıya ʊ.
16 Dı nihuwobiŋ nɛ aa kyɛ dı ʊ daga anıı wıtıı rɛ ʊ kı
bası ʊ aa ŋmıyɛsı nal aa te ʊ rɛ. Dı ʊ rɛ ko ŋmıyɛsı gɛɛ,
nyʊʊtaaduwo buloŋ aa teŋ doŋ nɛ.

17 Wɪɪsɪ fa aa kyɛ dɪ nala hʋ aa sɪ na kɪna hʋ wɪya ʋ aa
wee nyʋwa tɪya ba kyaasɪ gyɪma rɛ anɪɪ wɪɪ hʋ ʋ aa basa,
ʋ bɪ sɪ maakyiye mɪɪgɪ hal. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ we nyʋwa hʋ tɪya
ba, aŋ ha ŋmɪyɛsɪ dɔbɔ.
18 Wɪɪsɪ aa wee nyʋwa aŋ bɪl ŋmɪyɛsɪ pɛ, ʋ bɪ sɪ maakyiye
kaŋ wɪya no balɪya kɪdɪgɪ buloŋ bɪrɪmɪ, beewɪya Wɪɪsɪ bee
nyɪya wɪya. Ɛɛwɪya, á nala hʋ aa fáá gyʋʋ Wɪɪsɪ ʋ kɪ deŋ á
nyuu, nyɛ leŋ á tenni polli rɛ á marɪ kaŋ bayɪyɛla hʋ Wɪɪsɪ
aa kpaa tɪya ma weliŋ.
19 Bayɪyɛla no á aa kana rɛ kaŋ á mɪɪbolo sɪgɪ weliŋ. Ʋ rɛ
leŋ á wuwo gyʋʋ Wɪɪsɪ liweelii, lee hʋ patɪɪsɪbal hʋ fa aa
boro, nɪwaasɪma bee gyʋʋ doŋ hʋ.
20 Yesu ko yaa wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyawʋ rɛ a kaŋ kɪ
mʋ deŋdeŋ, anɪɪ Mɛlkisedɛki fa aa yaa wɪɪkyʋwal sɪlaala
nɪhɪyawʋ a kaŋ kɪ mʋ deŋdeŋ gɛɛ. Yesu laa sɪya gyʋʋ Wɪɪsɪ
liweelii hʋ rɛ á wɪya, dɪ á mɛ wuwo tɪŋa ʋ hal a gyʋʋ doŋ.

7

Wɪɪkyʋwal sɪlaal hʋ ba aa yɪrɪ Mɛlkisedɛki

1 Mɛlkisedɛki no gyɪ yaa tɔɔ kɪdɪgɪ ba aa yɪrɪ Salɛm
kuwori rɛ, aŋ fa pɛ yaa Gyoribaŋa Bakɔɔ Wɪɪsɪ nala
wɪɪkyʋwal sɪlaal mɛ. Saŋa kɪdɪgɪ, Mɛlkisedɛki gyɪ kyeŋ
Abɪraham nɛ dɪ ʋ mʋʋ yuwo yuwo di taŋhasɪ badɔmɔŋ
kuworo aŋ mɪɪgɪ kɪ ko. Ɛɛ rɛ ʋ sʋla Wɪɪsɪ tɪya Abɪraham.
2 Doŋ nɛ Abɪraham kaŋ kɪna hʋ buloŋ ʋ aa yuwo laa yuwo
hʋ tɪyaŋ kpaa leye fi, a kpa lɪdɪgɪ tɪya ʋ. Mɛlkisedɛki feŋ hʋ
memii rɛ yaa kuwori hʋ aa kaŋ tɪpʋlʋŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
Ʋ bɪl aa yaa Salɛm kuwori hʋ mɛ, ʋ feŋ hʋ memii rɛ yaa
kuwori hʋ aa leŋ fɪyɛlʋʋ we ʋ paalʋʋ tɪyaŋ.
3 Nal buloŋ fa bɪ gyɪŋ Mɛlkisedɛki kuwo koo ʋ naa. Nal
buloŋ mɛ fa bɪ gyɪŋ ʋ doho aa lɪɪ doŋ. Nal buloŋ bɪ gyɪŋ
saŋa hʋ ba aa lʋla ʋ, koo saŋa hʋ ʋ aa sʋba. Ʋ kɪɪ Wɪɪsɪ
Biye hʋ rɛ, beewɪya ʋ mɛ yaa wɪɪkyʋwal sɪlaal lɛ a kaŋ kɪ
mʋ deŋdeŋ.
4 Ma bɪ naa anɪɪ ʋ fa yaa nɪbal lɛ koo? Á naabaa Abɪraham
tɪɪ aa yaa nɪbal á lee gyɪ aa lɪɪ yuwo hʋ ko kyeme ʋ, ʋ gyɪ
kaŋ ʋ kɪna buloŋ kpaa leye fi rɛ, a kpa lɪdɪgɪ tɪya ʋ.
5 Levi doho nala hʋ aa yaa Iziral tɪmma wɪɪkyʋwal sɪlaala,
Wɪɪsɪ mɪra daga anɪɪ Iziral tɪɪna kɪdɪgɪ buloŋ kaŋ ʋ kɪna
kpaa leye fi rɛ, a kpa lɪdɪgɪ tɪya ba. Amɛ á gyɪma anɪɪ
Levi doho nala hʋ abee Iziral tɪmma nɪkaalɪya hʋ buloŋ
yaa Abɪraham doho nala rɛ, ka Wɪɪsɪ ha basɪ gɛɛ.
6 Mɛlkisedɛki fa bɪ yaa Levi doho nal, aŋ laa kpaal hʋ
Abɪraham, nal hʋ Wɪɪsɪ fa aa wee nyʋwa tɪya lee, aŋ sʋla
Wɪɪsɪ tɪya ʋ.

7 Nal buloŋ gyıma rɛ anıı nıbal lɛ aa sʊla Wıısı tıya
nıbiye.
8 Levi doho nala hʊ aa laa kpaal leye fi lıdıgı no, ba kɛ yaa
nala aa sʊʊ rɛ. Amɛ Mɛlkisedɛki aa laa kpaal hʊ Abıraham
lee, ʊ kɛ bı yaa nal hʊ aa sʊʊ. Ba bası gɛɛ Wıısı teŋ tıyaŋ
nɛ anıı ʊ ha we ʊ mııbol tıyaŋ nɛ abee gyınaŋ.
9-10 Saŋa hʊ Levi naabaa Abıraham gyı aa kyeŋ
Mɛlkisedɛki a kaŋ ʊ kına kpaa leye fi a lıı lıdıgı tıya ʊ gɛɛ,
dı ba ha gyı bı lʊl Levi, ʊ kıı nıı ʊ ha gyı we Abıraham teŋ
tıyaŋ nɛ gɛɛ. Lagılagı no, ʊ doho nala rɛ aa laa kpaal leye
fi lıdıgı hʊ ba nala lee. Amɛ Abıraham gyı aa lıı kına hʊ
tıya Mɛlkisedɛki gɛɛ, á sı wuwo baa dı Levi mɛ gyı lıı kına
tıya Mɛlkisedɛki rɛ gɛɛ, beewıya Levi yaa Abıraham doho
nal lɛ.
11 Saŋa hʊ Wıısı gyı aa kpaa ʊ mırısı hʊ tıya Moosi, ʊ
gyı lıı Levi doho nala rɛ dı ba yaa Iziral tımma wııkyʊwal
sılaala a laa ba wıısʊllı-kına sʊla Wıısı kı tıya ba anıı
mırısı hʊ fa aa daga gɛɛ. Dı Levi doho nala hʊ rɛ fa wuwo
tʊŋ ba tʊma dı ba su anıı Wıısı aa kyɛ gɛɛ, ɛɛ kɛ ʊ fa bıl bı
maga dı nıdıma aa kıı Mɛlkisedɛki ko a yaa Iziral tımma
wııkyʊwal sılaal. Amɛ Wıısı baa dı nal kıdıgı aa bı lıı
Aarɔŋ doho tıyaŋ sı ko a yaa ʊ nala wııkyʊwal sılaal.
12 Dı nıdıma aa bı lıı Levi doho nala tıyaŋ nɛ mııgı ko
yaa wııkyʊwal sılaal, ɛɛ daga anıı mırısı hʊ aa daga anıı
Levi doho nala dʊŋ nɛ sı wuwo yaa wııkyʊwal sılaala hʊ
mɛ maga ba bırımı rɛ.
13 Wıya no buloŋ, á Tıına Krisita wıya rɛ ba kı bası gɛɛ,
beewıya ʊ bı lıı Levi doho nala tıyaŋ. Ʊ doho nala mɛ we
ba dʊŋ nɛ, ba kıdıgı buloŋ ha gyı bı maakyiye yaa Iziral
tımma wııkyʊwal sılaal aŋka.
14 Nal buloŋ gyıma anıı ʊ lıı Gyuda doho nala tıyaŋ nɛ.
Moosi gyı aa daga nala hʊ aa sı yaa Iziral tımma wııkyʊwal
sılaala, ʊ gyı bı daga Gyuda doho nala pɛ.

Yesu yaa Gyuuma wııkyʊwal sılaal lɛ anıı Mɛlkisedɛki

15 Nyɛ kɛ wıya hʊ á aa bası marı kyaanı tıya ma
rɛ, beewıya nıdıma rɛ ko, a yaa wııkyʊwal sılaal anıı
Mɛlkisedɛki aa yaa gɛɛ.
16 Ɛɛ tıına aa ko yaa wııkyʊwal sılaal, ʊ bı kıı nıı ʊ doho
wıı rɛ. Amɛ ɛɛ dee lıı ʊ mııbol aa bı kaŋ tenii dee tıyaŋ nɛ.
17 Wıısı Teŋ tıyaŋ, Wıısı bası tıya ʊ rɛ a baa, “I sı yaa
wııkyʊwal sılaal a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ anıı Mɛlkisedɛki gɛɛ.”
18 Lagılagı no, á kpaa mırıbınıya hʊ Moosi aa bine ta rɛ,
beewıya ba bıl bı kaŋ tɔnɔ koo yohuŋ buloŋ.
19 Beewıya mırısı hʊ Moosi fa aa bine bı wuwo leŋ nal
buloŋ bıl yaa tıpʊlʊŋ tıına anıı Wıısı gyı aa buŋ marı ʊ,

ʊ kɪɪ gɛɛ. Amɛ lagɪlagɪ no, Wɪɪsɪ tɪya ma bayɪyɛl-falɪɪ aa kpɪya rɛ, bayɪyɛla no leŋ á kpaga Wɪɪsɪ.

20 Wɪɪsɪ aa lɪɪ Yesu Krisita ʊ yaa wɪɪkyʊwal sɪlaal, ʊ ŋmɪyɛsa pɛ rɛ. Amɛ dɪ ba fa ko lɪɪ Iziral tɪmma wɪɪkyʊwal sɪlaala, Wɪɪsɪ aa bɪ ŋmɪyɛsa kɪ pɛ.

21 Á Tɪɪna Wɪɪsɪ aa lɪɪ Yesu dɪ ʊ yaa wɪɪkyʊwal sɪlaal, ʊ ŋmɪyɛsa rɛ a basɪ tɪya ʊ a baa, "Ŋ ŋmɪyɛsa rɛ, ŋ bɪ sɪ maakyiye bɪrɪmɪ ŋ hakɪla, 'I sɪ yaa wɪɪkyʊwal sɪlaal a kaŋ kɪ mʊ deŋdeŋ." '

22 Ŋmɪyɛsʊʊ no Wɪɪsɪ aa ŋmɪyɛsɪ pɛ nyʊwa hʊ ʊ aa tɪŋ Yesu tɪyaŋ we wɪya ɛɛ daga anɪɪ nyʊwa no rɛ kpɪya nyʊwa hʊ ʊ gyɪ aa tɪŋ Moosi tɪyaŋ a we. Yesu tɪyaŋ nɛ nyʊʊfalɪɪ no wɪɪ buloŋ sɪ na yayɪ.

23 Faafaa wɪɪkyʊwal sɪlaala hʊ gyɪ yaa nɪgyamaa rɛ, beewɪya ba gyɪ aa sʊʊ rɛ. Ba gyɪ aa sʊʊ hʊ wɪya, ba kɪdɪgɪ buloŋ gyɪ bɪ wuwo tʊŋ tʊma hʊ kɪ mʊ deŋdeŋ.

24 Amɛ Yesu kɛ aa yaa nal aa we doŋ kɪ mʊ deŋdeŋ wɪya, ʊ yaa wɪɪkyʊwal sɪlaal mɛ rɛ a kaŋ kɪ mʊ deŋdeŋ.

25 Ɛɛwɪya, nala hʊ aa tɪŋa ʊ tɪyaŋ a ko Wɪɪsɪ lee, ʊ aa wuwo laa ba ta rɛ lagɪlagɪ no abee maakyiye buloŋ, beewɪya ʊ we doŋ nɛ saŋa buloŋ, a sʊla Wɪɪsɪ kɪ tɪya ba.

26 Yesu aa yaa á wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ wɪya, ʊ wuwo yaa á wɪkyɛɛlɪya buloŋ kɪ tɪya ma rɛ. Yesu yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna rɛ, a bɪ kaŋ wɪkyogii koo wɪbɔŋ buloŋ. Wɪɪsɪ kana ʊ porigi wɪbɔŋyaala tɪyaŋ nɛ, a kana ʊ gyɪŋ Wɪɪsɪbee, a leŋ ʊ yaa nɪbal doŋ.

27 Yesu bɪ kɪɪ Gyuuma wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ hʊ. Nala no gyɪ aa kpʊ pʊsɪ kɪ sʊla Wɪɪsɪ rɛ kyɛɛ kɛ buloŋ. Ʊ gyɪ yaa fɪlɪɪ rɛ dɪ ba kpʊ pʊsɪ sʊla Wɪɪsɪ ba tɪɪ wɪbɔmɔ wɪya aŋ bɪl kpʊ badɔmɔŋ mɛ nala hʊ wɪbɔmɔ wɪya kyɛɛ bee ʊ nyʊwa buloŋ. Amɛ ʊ bɪ yaa falɪɪ dɪ Yesu kɛ yaa gɛɛ. Ʊ kɛ gyɪ kpaa ʊ tɪɪ rɛ a sʊla Wɪɪsɪ dɪgɪ dʊŋ ʊ nala wɪya.

28 Nala hʊ ba gyɪ aa tɪŋ Moosi mɪrɪsɪ hʊ tɪyaŋ a lɪɪ ba yaa wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyasɪ, ba gyɪ kaŋ ba gyomo rɛ. Amɛ Moosi mɪrɪsɪ hʊ binii hal tɪyaŋ, Wɪɪsɪ bɪl mɪɪgɪ we nyʊwa rɛ, a ŋmɪyɛsɪ pɛ mɛ, a lɪɪ ʊ Biye dɪ ʊ yaa wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ. Wɪɪsɪ leŋ ʊ biye no kɛ yaa nal aa bɪ kaŋ wɪbɔŋ koo gyoŋ buloŋ nɛ, a kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ.

8

Yesu rɛ yaa á wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ

1 Wɪya hʊ buloŋ á aa basɪ ba wɪnyuu rɛ nyɛ. Á kaŋ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ rɛ, ʊ we wɪɪsɪbee tɪyaŋ, a hɔŋ Gyoribaŋa Bakɔɔ Wɪɪsɪ kuworikpasa hʊ noduu logiŋ.

2 Ʊ yaa wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ rɛ Wɪɪsɪ Liwelii hʊ
tɪyaŋ. Doŋ nɛ yaa wɪɪkyʊwaldɪya tɪɪ, beewɪya nihuwobiŋ
daa saa ʊ. Á Tɪɪna Wɪɪsɪ tɪɪ rɛ saa ʊ.
3 Ba aa lɪɪ wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ buloŋ dɪ ʊ laa nala
kɪna abee ba pʊsɪ sʊla Wɪɪsɪ kɪ tɪya ba rɛ. Ɛɛwɪya, ʊ maga
dɪ á wɪɪkyʊwal sɪlaala nɪhɪyawʊ no mɛ kpa kɪŋ nɛ a sʊla
Wɪɪsɪ.
4 Dɪ ʊ rɛ fa we dʊnɪya tɪyaŋ, ʊ fa bɪ sɪ yaa wɪɪkyʊwal
sɪlaal, beewɪya nala we dʊnɪya tɪyaŋ a yaa wɪɪkyʊwal
sɪlaala, a laa nala kɪna kɪ sʊla Wɪɪsɪ anɪɪ Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʊ
Moosi aa bine aa daga gɛɛ.
5 Wɪɪkyʊwal sɪlaala tʊma hʊ ba aa tʊŋ dʊnɪya no tɪyaŋ,
wɪya hʊ aa yaa wɪɪsɪbee tɪyaŋ nɛ ba kyesi kɪ yaa, amɛ wɪya
hʊ tɪɪ daa, ɛɛ tɪɪ rɛ ba gyɪ kɪɪ Moosi mɛ tɪyaŋ. Saŋa hʊ ʊ
gyɪ aa kyɛ dɪ ʊ saa Wɪɪsɪ dɪya hʊ, Wɪɪsɪ gyɪ basɪ tɪya ʊ rɛ a
baa, "Fɪyɛlɪ sɪya weliŋ aŋ saa dɪya hʊ dɪ ʊ kɪɪ kɪŋ hʊ ŋ aa
daga ɪ dogimo hʊ nyuu tɪyaŋ."
6 Tʊma hʊ Krisita aa tʊŋ nɛ kaŋ yohuŋ a te tʊma hʊ faafaa
wɪɪkyʊwal sɪlaala hʊ gyɪ aa tʊŋ, anɪɪ nyʊʊfalɪɪ hʊ Wɪɪsɪ aa
tɪŋa ʊ tɪyaŋ we tɪya ʊ nala mɛ aa kpɪya faafaa nyʊwa hʊ
gɛɛ. Beewɪya, wɪya hʊ Wɪɪsɪ aa wee nyʊʊfalɪɪ no tɪyaŋ a
baa ʊ sɪ yaa, ba aa rɛ kpɪya wɪya hʊ ʊ gyɪ aa baa dɪ ʊ sɪ
yaa nyʊʊbɪnɪɪ hʊ tɪyaŋ.
7 Dɪ laasɪya nyʊwa hʊ Wɪɪsɪ aa wee tɪya ʊ nala hʊ fa bɪ
kaŋ gyoŋ buloŋ, ʊ fa bɪl bɪ sɪ we nyʊʊfalɪɪ tɪya ba.
8 Amɛ ʊ naa anɪɪ laasɪya nyʊwa hʊ bɪ leŋ ʊ nala wuwo
yaa niweliye hʊ ʊ aa kyɛ, ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ basɪ ba wɪya aŋ baa,
"Saŋa kɪdɪgɪ sɪ pele dɪ ŋ bɪl we nyʊʊfalɪɪ tɪya ŋ nala Iziral
tɪmma abee Gyuda doho nala.
9 Nyʊʊfalɪɪ no bɪ sɪ kɪɪ laasɪya nyʊwa hʊ ŋ gyɪ aa wee tɪya
ba naabaala
saŋa hʊ ŋ gyɪ aa kaŋ ba lɪɪ Igyipiti paalʊʊ tɪyaŋ.
Ba gyɪ bɪ tɪŋ wɪya hʊ ŋ aa biŋ tɪya ba ŋ beel-ba nyʊwa hʊ
tɪyaŋ,
ɛɛ rɛ tɪŋ ŋ gyɪ kpa hal yɪya ba.
10 Nyɛ kɛ, nyʊʊfalɪɪ hʊ ŋ aa sɪ maakyiye we tɪya Iziral
tɪmma, nyɛ rɛ ʊ sɪ kɪɪ:
Ŋ sɪ leŋ dɪ ba gyɪŋ ŋ nyʊwa wɪya weliŋ, a kpa we ba nyuni
abee ba tɪsɪ buloŋ tɪyaŋ.
Ɛɛ rɛ ŋ sɪ yaa ba Wɪɪsɪ,
dɪ ba mɛ yaa ŋ nala.
11 Saŋa no tɪyaŋ, nal buloŋ bɪl bɪ sɪ daga ʊ dɔŋtɪɪna
koo ʊ naabiye gɛɛ ʊ aa sɪ yaa a gyɪma ŋ.
Beewɪya, nal nal buloŋ nɛ sɪ gyɪma ŋ,
biibiisi abee nɪhɪyasɪ buloŋ.
12 Ŋ sɪ kpa ba wɪbɔmɔ kyɛ ba.

Ŋ bıl bı sı kı liisi wıya hʋ ba aa yaa kyogi ŋ.”
13 Wıısı aa bası nyʋʋfalıı hʋ wıya gɛɛ, ʋ daga anıı laasıya
nyʋwa hʋ kɛ bırımı kıbınıı rɛ gɛɛ. Kıŋ buloŋ yaŋ aa bınıya,
a kyogi, ʋ kpatayı rɛ kpaga.

9

Yesu rɛ yaa á wııkyʋwal sılaal wıısıbee tıyaŋ

1 Faafaa nyʋwa hʋ Wıısı gyı aa wee tıya ʋ nala tıyaŋ, ʋ
gyı daga ŋmaŋsı hʋ ba aa sı tıŋa a kı kyʋwalı ʋ rɛ, abee
lee hʋ mɛ ba aa sı kı kyʋwalı ʋ taŋha nyuu tıyaŋ daha.
2 Ba gyı saa wıkyʋwaldıya rɛ a kaŋ bori dıısı balıya. Ba
gyı aa yırı laasıya lee hʋ ı aa mʋ gyʋʋ Dııweliı rɛ. Doŋ nɛ
fıŋtıŋdaaŋ hʋ abee teebʋl hʋ abee paanʋʋ hʋ ba aa kpa kı
tıya Wıısı gyı we.
3 Dıısıya hʋ mɛ ba gyı aa kaŋ patıısa bori hʋ mɛ gyı feŋ
nɛ Dııweliye buloŋ Dııweliı.
4 Dıısıya no tıyaŋ nɛ salma kogu hʋ tıyaŋ ba gyı aa nyɔgɔ
wısınaaŋ sʋwala aa sʋma a kı tıya Wıısı hʋ gyı sıŋ. Daga
hʋ aa yaa Wıısı bee ʋ nala nyʋʋfalıı hʋ magıl mɛ gyı sıŋ
doŋ nɛ. Ba gyı kpaa salma rɛ a waalı tɔ daga no buloŋ.
Salma viibiye hʋ gyı we daga no tıyaŋ. Viibiye no tıyaŋ nɛ
ba gyı kpa paanʋʋ hʋ gyı aa lıı wıısıbee ko tuu a we. Aarɔŋ
daatıgıı hʋ gyı aa tɔsɔ mɛ fa we daga hʋ tıyaŋ. Bʋtala hʋ
balıya tıyaŋ Wıısı fa aa sabı ʋ mırısı we mɛ fa we daga hʋ
tıyaŋ nɛ.
5 Daga hʋ nyuu tıyaŋ, ba gyı mɔɔ kına balıya aa kıı
malıkası rɛ a sıgı doŋ. Kına no rɛ gyı daga anıı Wıısı we
lee hʋ tıyaŋ nɛ. Ba gyı kaŋ ba kıŋkanıya rɛ a gyarı tɔ lee
hʋ Wıısı gyı aa kpa nala hʋ wıbɔmɔ kı kyɛ ba. (Doŋ nɛ yaa
lee hʋ aa we kımɔɔlıya hʋ ba aa mɔɔ tʋtʋʋ). Amɛ lagılagı
no, á bı sı wuwo bası wıya no mʋ sıya yʋga.
6 Nyɛ rɛ ba gyı sıgı wııkyʋwaldıya hʋ tıya kına buloŋ.
Wııkyʋwal sılaala hʋ aa villi Laasıya dıya hʋ rɛ a kı tʋŋ ba
tʋma.
7 Amɛ wııkyʋwal sılaala nıhıyawʋ hʋ dʋŋ nɛ gyı maga dı
ʋ gyʋʋ sıya dıya hʋ. Ʋ mɛ gba, dıgı dʋŋ nɛ ʋ aa gyʋʋ doŋ
bına buloŋ. Ʋ aa kaŋ kyal lɛ gyʋʋ sʋla Wıısı, ʋ tıı wıbɔmɔ
abee nala hʋ buloŋ wıbɔmɔ ba aa yaa aŋ bı gyıma wıya.
8 Wıya no buloŋ tıyaŋ, Wıısı Wiyesi Welii hʋ kyaasa daga
anıı ŋmanıı hʋ ba aa tıŋ kı gyʋʋ Dııweliye buloŋ Dııweliye
hʋ ha bı suro, beewıya laasıya wııkyʋwaldıya hʋ ha we doŋ
nɛ.
9 Wıya no buloŋ yaa wıya á aa sı wuwo kpa á gyınaŋ
dʋnıya no mʋ magısı rɛ. Ba daga anıı kına hʋ abee pʋsı
hʋ nala aa kpa kı sʋla Wıısı, ba bı sı wuwo leŋ dı nala hʋ

aa lıı wıısʊlıı hʊ tısı pʊllı, dı ba bı kaŋ wıbɔŋ buloŋ Wıısı sıya tıyaŋ.
10 Beewıya, kıdiiliye abee kınyʊwalıya abee bisiŋ pıısıı
ŋmaŋsı dʊŋ nɛ wıya no kı daga. Wıya no buloŋ yaa wıya
hʊ á aa kaŋ á nosi abee á sıya dʊŋ kı yaa rɛ. Ba sı we doŋ
a mʊ pele saŋa hʊ Wıısı bıl aa sı biŋ wıfalıya.

11 Amɛ lagılagı no, Krisita yaa wııkyʊwal sılaala
nıhıyawʊ rɛ. Wıı hʊ ʊ aa kaŋ ko, ʊ rɛ weliye a te faafaa
wıya hʊ. Wııkyʊwaldıya hʊ tıyaŋ mɛ ʊ aa tʊŋ ʊ tʊma, doŋ
nɛ yaa lıbal, a bı kaŋ bisiŋ, a weliye mɛ a te laa sıya kıŋ hʊ.
Ʊ bı yaa wııkyʊwaldıya nihuwobisi aa saa. Ɛɛ daga anıı ʊ
paalı bı yaa dʊnıya no kıŋ.

12 Saŋa hʊ Krisita aa gyʊʊ wııkyʊwaldıya hʊ, ʊ gyı mʊʊ
gyʊʊ dıısıya hʊ rɛ dıgı dʊŋ. Bʊʊna koo nɔbolli kyal daa ʊ
gyı kaŋ gyʊʊ sʊla Wıısı. Amɛ ʊ tıı kyal lɛ ʊ gyı kaŋ gyʊʊ tuŋ
á wıbɔmɔ kyıŋ, a laa ma ta a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ.

13 Faafaa hʊ tıyaŋ, dı nal lɛ fa ko yaa wıbɔŋ koo bisiŋ wıı,
ba aa kpa bʊʊŋ abee nɔboliye kyal lɛ a pɛ nɔpɛbiye ba aa
fise tʊwɔl tıyaŋ a mısı tıına, a pıısı ʊ wıbɔmɔ koo ʊ bisiŋ
ta.
14 Dı wıya no yayı rɛ wuwo pıısı nala bisiŋ kı ta, ɛɛ daga
anıı Krisita kyal kɛ rɛ yaŋ sı wuwo pıısı nala bisiŋ ta a te
bʊʊna koo nʊsı kyal. Beewıya Krisita fa bı kaŋ bisiŋ buloŋ.
Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa we doŋ maakyiye buloŋ dee tıyaŋ,
ʊ kpaa ʊ tıı mııbol lɛ a sʊla Wıısı á wıya. Ʊ kyal hʊ rɛ sı
wuwo sası ŋmaŋtɔɔnı tıŋıı ta á hakıllı tıyaŋ, aŋ leŋ dı á
wuwo kı tıŋ Wıısı hʊ aa weye.

15 Wıı no wıya, Krisita tıyaŋ nɛ Wıısı tıŋa a we nyʊʊfalıı
a tıya ʊ nala. Wıısı yaa gɛɛ rɛ dı nala hʊ buloŋ ʊ aa yıra
wuwo na kına hʊ ʊ aa baa ʊ sı kpa tıya ba Wıısıbee tıyaŋ.
Kına no sı we doŋ a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ. Wıya no
buloŋ aa wuwo ba yaa rɛ, beewıya lagılagı no, Krisita sʊba
rɛ a laa nihuwobisi wıbɔmɔ ta, wıbɔmɔ ba aa yaa saŋa hʊ
ba fa aa tıŋ laasıya nyʊwa hʊ Wıısı aa wee tıya ʊ nala tıyaŋ.
16 Dı ı ko baa dı nal kyaŋ nɛ ı di, ɛɛ daga anıı tıına sʊba
rɛ, beewıya dı nal bı sʊba, ı bı sı wuwo di ʊ kyaŋ.
17 Dı kıŋ tıına rɛ weye, nal hʊ ʊ aa baa ʊ sı di ʊ kyaŋ bı
sı wuwo di kyaŋ hʊ, see dı kıŋ hʊ tıına sʊba.
18 Ɛɛ rɛ tıŋ Wıısı gyı kpa kyal a we laasıya nyʊwa hʊ mɛ.
19 Wıya hʊ buloŋ Wıısı aa kyɛ dı ʊ nala kı tıŋa, ba aa
rɛ Moosi gyı laa sıya heeli bası tıya nala hʊ Mırısı hʊ ʊ aa
saba tıyaŋ. Ɛɛ hal tıyaŋ ʊ yaŋ kpa nʊsı abee bʊʊna kyal, a
guwosi nıı tıyaŋ, aŋ kpa paaponni bee pʊŋfıyɛsı ba aa kaŋ
vʊwa pɛ dɔmɔŋ, a yuu kyal hʊ, a mısı nala hʊ buloŋ abee
teŋ hʊ tıyaŋ ʊ aa sabı mırısı hʊ we.

20 Aŋ basɪ tɪya nala hʋ a baa, “Kyal no rɛ Wɪɪsɪ kpa we
nyʋwa hʋ ʋ aa biŋ tɪya ma dɪ ma kɪ tɪŋa.”
21 Ɛɛ rɛ ka Moosi bɪl yaa kyal hʋ a mɪsɪ wɪɪkyʋwaldɪya
hʋ abee kɪna hʋ buloŋ ba aa kaŋ kɪ tʋŋ Wɪɪsɪ tʋma
wɪɪkyʋwaldɪya hʋ tɪyaŋ mɛ.
22 Wɪtɪɪ, Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʋ buloŋ Moosi aa saba biŋ dɪ nala
kɪ tɪŋa, ba daga anɪɪ kyal lɛ sɪ wuwo sasɪ wɪbɔŋ koo bisiŋ
wɪɪ buloŋ ta. Dɪ kyal lɛ bɪ lɪya, wɪbɔmɔ kpakyɛyɪ mɛ bee
we doŋ.
23 Ɛɛwɪya, kɪna hʋ buloŋ ba aa kyesi Wɪɪsɪbee kɪna a
marɪ, ʋ maga dɪ ba kpa pʋsɪ kyal lɛ a sasɪ ba bisiŋ ta. Amɛ
kɪtɪɪma hʋ aa we Wɪɪsɪbee tɪyaŋ kɛ, ʋ maga dɪ ba kpa kɪŋ
aa weliye te pʋsɪ kyal lɛ a lɪɪ wɪɪsʋlɪɪ a sasɪ ba bisiŋ ta.
24 Beewɪya Krisita gyɪ bɪ gyʋʋ Wɪɪsɪ Liwelii hʋ nihuwobisi
aa saa. Wɪɪsɪbee wɪɪkyʋwaldɪya rɛ ba gyɪ kyesi a saa
dʋnɪya kɪŋ hʋ. Amɛ Wɪɪsɪbee tɪɪ rɛ Krisita gyʋʋ, a sɪŋ Wɪɪsɪ
sɪya á wɪya, a sʋla ʋ kɪ tɪya ma.
25 Bɪna buloŋ Gyuuma wɪɪkyʋwal sɪlaala nɪhɪyawʋ hʋ gyɪ
aa kpa pʋna kyal lɛ gyʋʋ wɪɪkyʋwaldɪya hʋ dɪɪsɪya, a sʋla
Wɪɪsɪ. Amɛ Krisita kɛ gyɪ bɪ ville kɪ gyʋʋ doŋ bɪna buloŋ,
a kpa ʋ tɪɪ kɪ sʋla Wɪɪsɪ.
26 Dɪ ʋ rɛ fa yaa gɛɛ, ʋ fa sɪ na tʋwara bɪna kɛ buloŋ a lɪɪ
dʋnɪya lipiilii a kaŋ kɪ ko bee gyɪnaŋ. Amɛ ba aa sɪŋ maga
nyɛ, dʋnɪya buloŋ tenii kpaga rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ ko dɪgɪ dʋŋ, a kpa
ʋ tɪɪ mɪɪbol a sʋla Wɪɪsɪ, a laa nala wɪbɔmɔ ta.
27 Dɪgɪ dʋŋ nɛ nal buloŋ sɪ sʋba, ka dɪ gɛɛ hal tɪyaŋ Wɪɪsɪ
di ʋ tɪɪna sarɪya.
28 Ɛɛ tɪɪ rɛ ba kpʋ Krisita mɛ dɪgɪ dʋŋ dɪ ʋ wuwo laa
nɪgyamaa wɪbɔmɔ ta. Ʋ sɪ bɪl mɪɪgɪ ko. Dɪ ʋ rɛ ko ko, ʋ bɪl
bɪ sɪ laa nala wɪbɔmɔ amɛ nala hʋ aa yaa siri a gbala ʋ rɛ
ʋ sɪ laa ta.

10

1 Wɪɪsɪ mɪrɪsɪ hʋ Moosi fa aa saba biŋ yaa wɪweliye hʋ
aa sɪ ko daaliiŋ nɛ, ba bɪ yaa wɪweliye hʋ tɪɪ. Ɛɛwɪya, ɛɛ
hʋ nala aa kaŋ pʋsɪ bee kɪna ko kɪ sʋla Wɪɪsɪ bɪna bɪna
buloŋ bɪ sɪ wuwo leŋ dɪ ba yaa tɪpʋlʋŋ tɪmma a bɪ kaŋ
bisiŋ buloŋ.
2 Dɪ wɪɪsʋlɪɪ no fa sɪ wuwo leŋ nala hʋ aa lɪɪ ba yaa
tɪpʋlʋŋ tɪmma, ɛɛ kɛ, ba fa bɪl bɪ sɪ kpa kɪna kɪ sʋla Wɪɪsɪ
bɪna buloŋ. Dɪ wɪɪsʋlɪɪ no fa wuwo pɪɪsɪ nala wɪbɔmɔ kɪ
ta, ɛɛ kɛ, haŋ wɪbɔmɔ hʋ wɪya ha bɪl bɪ sɪ we ba hakɪllɪ
tɪyaŋ a kɪ dɔŋ ba.
3 Amɛ ba aa kpa kɪna kɪ sʋla Wɪɪsɪ bɪna buloŋ gɛɛ, ʋ daga
anɪɪ ba ha aa kɪ liisi ba wɪbɔmɔ wɪya rɛ,

4 beewıya nʊsı abee bʊʊna kyal bı sı wuwo maakyiye sası
nal wıbɔmɔ ta.
5 Ɛɛ rɛ tıŋ Krisita gyı bası tıya Wıısı saŋa hʊ ʊ gyı aa kyɛ
dı ʊ ko tuu dʊnıya, a baa,
“Ɪ bee kyɛ kına bee pʊsı ba aa kpaa kı sʊla ı. Ɪ bee kyɛ pʊsı
mɛ ba aa kpʊ a fisi tıya ı.
Amɛ ı marı ŋ teŋbii rɛ ɛɛ wıya.
6 Ba aa kpʊ pʊsı rɛ a fisi kı tıya ı, aŋ kpʊ badɔmɔŋ mɛ kı
sʊla ı dı ı kpa ba wıbɔmɔ kyɛ ba, ı teŋ bı fıyɛlı ba
buloŋ tıyaŋ.
7 Ɛɛ rɛ ŋ baa, ‘Ŋ Tıına Wıısı, na mıyaŋ, ŋ ko rɛ
dı ŋ yaa wıya hʊ aa fıyɛlı ı teŋ,
anıı ba aa saba gɛɛ biŋ ı teŋ tıyaŋ a tile ŋ tıyaŋ.” ’
8 Ʊ laa sıya baa dı Wıısı bee kyɛ pʊsı koo kına ba aa kpaa
kı sʊla ʊ, a bıl baa dı ʊ bee kyɛ pʊsı ba aa kpʊʊ fisi sʊla ʊ dı
ʊ kpa ba wıbɔmɔ kyɛ ba. Amɛ wıısʊllı-ŋmaŋsı no buloŋ lıı
Wıısı mırısı hʊ Moosi fa aa saba biŋ dı nala kı tıŋa tıyaŋ
nɛ, ka Krisita ha baa dı Wıısı teŋ bı fıyɛla ba tıyaŋ.
9 Ɛɛ rɛ ka ʊ bıl baa, “Na mıyaŋ! Ŋ ko rɛ dı ŋ yaa wıya hʊ aa
fıyɛlı ı teŋ.” Ɛɛ daga anıı Wıısı paa faafaa wıısʊllı-ŋmaŋsı
hʊ buloŋ ta rɛ, aŋ mııgı kpa Krisita wıısʊlıı hʊ we ba bol
tıyaŋ.
10 Akuu Krisita aa yaa Wıısı kyɛrı wıya, ʊ aa kpaa ʊ tıı sʊla
Wıısı dıgı hʊ dʊŋ wuwo sası á buloŋ wıbɔmɔ ta rɛ.
11 Gyuuma wııkyʊwal sılaala hʊ aa kı tʊŋ ba tʊma rɛ kyɛɛ
bee ʊ nyʊwa buloŋ. Ba gyı aa we wıısʊlı-dıgı dʊŋ tıyaŋ nɛ
a villi kı sʊla Wıısı, amɛ wıısʊlıı no bı sı wuwo sası nala
wıbɔmɔ ta.
12 Amɛ Krisita kɛ kpa ʊ tıı mııbol lɛ a sʊla Wıısı dıgı
dʊŋ, a sası nala wıbɔmɔ ta. Ʊ aa yaa gɛɛ teŋ, ʊ mııgı gyıŋ
wıısıbee rɛ, a hɔŋ Wıısı noduu logiŋ tıyaŋ.
13 Ʊ hɔŋ doŋ nɛ a kı gyegili Wıısı dı ʊ kpa ʊ dɔmɔ buloŋ
we ʊ nosi tıyaŋ.
14 Ʊ aa kpaa ʊ tıı sʊla Wıısı dıgı gɛɛ, ʊ leŋ nala hʊ bisiŋ
ʊ aa sasa ta yaa tıpʊlʊŋ tımma rɛ Wıısı sıya tıyaŋ, a kaŋ kı
mʊ maakyiye buloŋ.
15 Wıısı Wiyesi Welii hʊ mɛ dii wıı no daŋsıya rɛ.
Beewıya,
16 ʊ baa dı Wıısı bası baa,
“Saŋa kıdıgı sı pele, dı ŋ kpa ŋ nyʊwa tıya ŋ nala.
Ŋ sı leŋ dı ba gyıŋ ŋ nyʊwa wıya,
a kpa ba we ba hakıllı abee ba nyuni buloŋ tıyaŋ.”
17 Aŋ bıl baa,
“Ŋ bıl bı sı kı liisi ba wıbɔmɔ abee ba wıyaakyogiye buloŋ.”
18 Dı Wıısı rɛ kpaa á wıbɔmɔ buloŋ kyɛ ma, ʊ bıl bı maga
dı á kpa kına kı sʊla Wıısı á wıbɔmɔ wıya.

Ma leŋ dı á ko kpaga Wıısı

19 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, á kaŋ ŋmanıı rɛ á aa sı wuwo gyʊʊ Wıısı Dııweliye buloŋ Dııwelii hʊ, beewıya Yesu sʊba
á wıya rɛ,
20 a suri ŋmaŋfalıı á aa sı tıŋa a na mııbol a tıya ma.
Yesu aa kpaa ʊ tıı lıı wıısʊlıı á wıya hʊ, ɛɛ daga nıı ʊ kaŋ
patıısa hʊ fa aa bori Wıısı Dııweliye buloŋ Dııwelii hʊ suri
rɛ aŋ gyʊʊ doŋ ɛɛ yaŋ suri doŋ ŋmanıı tıya ma mɛ.
21 Á paalı kaŋ wııkyʊwal sılaala nıhıyabal lɛ, ʊ kı deŋ
ámaa Wıısı nala nyuu tıyaŋ.
22 Ɛɛwıya, ma leŋ dı á mʊ Wıısı lee abee tıdıgı aŋ leŋ dı
á bembiye mɛ sıŋ lıdıgı abee wıı hʊ á aa laa di tıyaŋ. Ma
leŋ dı á yaa nala hʊ wıbɔmɔ ba aa sasa ta ba tısı tıyaŋ, ba
bıl bee liisi ba wıya, a leŋ dı á yaa nala ba aa kpaa nııwelii
fo ba bisiŋ buloŋ ta.
23 Bayıyɛla hʊ á aa kana wıya hʊ á aa laa di tıyaŋ, ma leŋ
dı á marı kana ʊ weliŋ, beewıya á laa Wıısı di rɛ anıı wıya
hʊ ʊ aa baa dı ʊ sı yaa tıya ma, ʊ kɔnı sı yaa ba tıya ma, ʊ
wıtıı nyuniŋ.
24 Ɛɛwıya, ma leŋ dı á kyıl dɔmɔŋ wıya, a kı pɛ dɔmɔŋ
tıyaŋ abee kyori, a yaa wıweliye kı tıya dɔmɔŋ.
25 Ma ta leŋ dı á kı vıya dɔmɔŋ laŋŋıı anıı nala badɔmɔŋ
aa yaa gɛɛ. Amɛ ma leŋ dı á ha kı laŋŋı, a marı bası wıya
kı pɛ dɔmɔŋ tıyaŋ weliŋ, amarıkpatıya ma aa naa anıı á
Tıına Yesu mııgı koyi aa kpaga nyɛ.

26 Dı ámaa rɛ ko gyıŋ wıtıı hʊ aŋ vıya ʊ tıŋıı, aŋ kı yaa
wıbɔmɔ, wıısʊlıı buloŋ bıl tuwo aa sı leŋ dı Wıısı kpa á
wıbɔmɔ kyɛ ma.
27 Amɛ wıı hʊ aa kaa rɛ yaa, see dı á leŋ kambıŋ kaŋ ma,
dı á kı gyegili kyɛɛ hʊ Wıısı aa sı di á sarıya, a leŋ nala hʊ
buloŋ aa vıya ʊ nyʊwa gyʊʊ dıŋbal.
28 Dı nal buloŋ nɛ gyı ko kyogi Mırısı hʊ Moosi gyı aa
bine, dı nala balıya koo boto ko yaa daŋsıya anıı ʊ kɔnı
kyogo ba rɛ, ba aa kpa ʊ nıı ʊ tele rɛ, aŋ kpʊ ʊ. Ba aa paalı
bee fá tıına sikii mɛ.
29 Dı ba aa rɛ fa aa yaa nyɛ, ɛɛ rɛ ba yaŋ sı yaa nala hʊ
aa deŋ Wıısı Biye hʊ waasʊ, koo nala hʊ aa baa dı Yesu
kyal hʊ Wıısı aa kpa we nyʊwa hʊ tıya ʊ nala yaa kıtɔɔ rɛ?
Beewıya kyal no rɛ Wıısı fa kaŋ sası nala wıbɔmɔ buloŋ
ta, ba ko yaa tıpʊlʊŋ tımma ʊ sıya tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ba yaŋ sı
yaa nala hʊ aa tʊʊsı Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa kaŋ bɔnyɛ
abeel-ma? Nala no rɛ yaŋ maga dı ba dɔgısı ba a te nala hʊ
gyı aa kyogi mırısı hʊ Moosi gyı aa bine.
30 Á gyıma rɛ anıı Wıısı rɛ baa,

“Wɪbɔmɔ hʋ nala aa yaa ŋ, ŋ sɪ yaa tuŋ ba kyɪŋ.” Ba bɪl baa,
“Tɪɪna hʋ sɪ di ʋ nala sarɪya.”
31 Dɪ ɪ rɛ ko gyʋʋ Wɪɪsɪ hʋ aa weye noŋ, ba sɪ lɔrɪ tɪya ɪ.
32 Ma liisi mʋ pele saŋa hʋ tɪyaŋ Wɪɪsɪ kyaanʋʋ aa yɪɪ ma tɪyaŋ, ma ko laa Yesu wɪya di. Saŋa hʋ tɪyaŋ, ma gyɪ naa tʋwara rɛ kɪŋkaŋ, aŋka ma bɪ kpaa ta.
33 Saŋa kɪdɪgɪ, ba gyɪ aa tʋʋsɪ ma rɛ, a yalmɪ ma gyamaa tɪyaŋ. Aŋka saŋa kɪdɪgɪ mɛ, ma tɪɪ aa yaa siri rɛ dɪ ba kaŋ ma pɛ nala hʋ ba fa aa dɔgɪsɪ tɪyaŋ a dɔgɪsɪ ma mɛ.
34 Ma fáá nala hʋ ba aa kaŋ tɔ dɪya tɪyaŋ wulo rɛ. Ka abee ba aa kaŋ ma kɪna fasɪ buloŋ, ma leŋ ma tenni fɪyɛlɪ rɛ, beewɪya ma gyɪma anɪɪ ma kaŋ kɪna aa weliye te dʋnɪya no kɪna rɛ, ba bɪl yaa kɪna aa sɪ we doŋ kɪ mʋ deŋdeŋ mɛ.
35 Ɛɛwɪya, ma ta leŋ dɪ ma tenni kɪ yʋwɔrɪ ma Wɪɪsɪ tɪŋɪɪ tɪyaŋ, beewɪya dɪ mamaa rɛ sɪŋ ma laadii tɪyaŋ aŋ bɪ kpaa ta, ma tuno bɪ sɪ kyallɪ Wɪɪsɪ lee.
36 Ʊ maga dɪ ma kaŋ kenyiri rɛ, a wuwo yaa wɪya hʋ Wɪɪsɪ aa kyɛ dɪ ma kɪ yaa. Ɛɛ rɛ ma sɪ na kɪna hʋ ʋ aa baa dɪ ʋ sɪ kpa tɪya ma.
37 Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba saba baa,
“Mʋhʋ sʋwaa nal hʋ aa sɪ ko sɪ ko.
Ʊ bɪ sɪ pɪɪsɪ.
38 Amɛ nala hʋ buloŋ aa yaa tɪpʋlʋŋ tɪmma mɪyaŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ,
ba sɪ laa ŋ di, a kaŋ mɪɪbol.
Amɛ dɪ ba kɪdɪgɪ buloŋ nɛ ko mɪɪgɪ hal,
ŋ teŋ bɪ sɪ fɪyɛlɪ ʋ nyuu tɪyaŋ.”
39 Á bɪ yaa nala aa mɪɪga hal, a sʋba ta waasʋ. Amɛ á yaa nala aa laa Wɪɪsɪ di rɛ, ʋ laa ma ta.

11

Wɪɪsɪ laadii
1 Dɪ ɪ laa Wɪɪsɪ di rɛ yaa ɪ aa bee yaa sige anɪɪ ɪ sɪ na kɪna hʋ wɪya ɪ aa yɪyɛlɪ. Wɪɪsɪ laadii rɛ yaa ɪ aa laa di anɪɪ kɪna hʋ ɪ sɪɪ aa bee na kɔnɪ we doŋ nɛ.
2 Faafaa nala hʋ fa aa laa Wɪɪsɪ di rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ teŋ gyɪ fɪyɛlɪ ba nyuu tɪyaŋ.
3 Á aa laa Wɪɪsɪ di rɛ tɪŋ á gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ kaŋ ʋ nyʋwa dʋŋ nɛ a basɪ wɪya dʋnɪya kɪŋ kɪŋ buloŋ we doŋ. Ɛɛwɪya, kɪna á sɪɪ aa bee na rɛ Wɪɪsɪ kaŋ marɪ dʋnɪya kɪna hʋ buloŋ á sɪɪ aa naa.
4 Abɛl gyɪ aa laa Wɪɪsɪ di rɛ tɪŋ ʋ gyɪ kpa kɪŋ aa weliye te Keeŋ kɪŋ a sʋla Wɪɪsɪ. Ɛɛ mɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ teŋ gyɪ fɪyɛlɪ ʋ wɪɪsʋllɪ-kɪŋ hʋ tɪyaŋ, ka ʋ leŋ ʋ yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna ʋ sɪya

tıyaŋ. Abɛl sʊba rɛ, amɛ ʊ aa laa Wıısı di nyubaanıŋ, wıı hʊ ʊ aa yaa ha pına rɛ.

5 Ɛnɔkı mɛ gyı aa laa Wıısı di wıya ʊ gyı bı sʊba, aŋka
Wıısı gyı kpa ʊ, a kaŋ gyıŋ Wıısıbee, nal buloŋ bıl bı na ʊ.
Wıısı teŋ gyı fıyɛla ʊ nyuu tıyaŋ nɛ, ka ʊ na kpa ʊ a kaŋ
gyıŋ Wıısıbee.
6 Dı nal lɛ bı laa Wıısı di ʊ bı sı wuwo tıŋ Wıısı kyɛrı,
beewıya dı nal buloŋ nɛ aa kyɛ dı ʊ tıŋ Wıısı ʊ maga dı ʊ
laa di rɛ anıı Wıısı we doŋ nɛ, a bıl laa di mɛ anıı Wıısı aa
pɛ nala hʊ aa pıya kı kyɛ ʊ abee ba tısı buloŋ tıyaŋ nɛ.

7 Nowa gyı aa laa Wıısı di rɛ tıŋ Wıısı gyı bası wıya
hʊ aa sı maakyiye yaa a tıya ʊ, ʊ nıı Wıısı nyʊwa abee
ʊ aa bı wuwo gyıŋ ba buloŋ. Ʊ gyı nıı Wıısı nyʊwa rɛ a
marı nııduworiboro, ʊ bee ʊ dıya nala gyʊʊ, nıı bı kpʊʊ
ba, beewıya Wıısı gyı leŋ nıı tɔ dʊnıya buloŋ nɛ dʊnıya
nal nal buloŋ sʊba. Wıı no ʊ gyı aa yaa daga anıı dʊnıya
nıkaalıya buloŋ yaa nıbɔmɔ rɛ. Nowa gyı aa laa Wıısı di
rɛ tıŋ Wıısı gyı bası baa ʊ yaa tıpʊlʊŋ tıına rɛ ʊ sıya tıyaŋ.

8 Abıraham mɛ gyı laa Wıısı di rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ Wıısı gyı
aa yırı ʊ a bası tıya ʊ dı ʊ lıı mʊ paalʊʊ kıdıgı ʊ aa wee
nyʊwa dı ʊ sı kpa tıya ʊ. Ʊ gyı sii lıı ʊ bee tıyaŋ nɛ a kı mʊ
paalʊʊ hʊ, aŋ bı gyıŋ lee hʊ ʊ aa mʊʊ.
9 Ʊ gyı aa laa Wıısı di wıya, ʊ gyı mʊʊ hɔŋ paalʊʊ hʊ
Wıısı aa wee nyʊwa dı ʊ sı kpa tıya ʊ hʊ tıyaŋ nɛ, a we
gyama a kı gyʊʊ anıı nıhʊwal. Ɛɛ tıı rɛ ʊ biibaal Azıkı abee
ʊ nihii Gyeekɔbı mɛ gyı hɔŋ taŋha hʊ tıyaŋ, a we gyama
a kı gyʊʊ anıı nıhʊwala. Ba bee Abıraham buloŋ nɛ Wıısı
gyı we nyʊwa hʊ a baa dı ʊ sı kpa taŋha hʊ tıya ba.
10 Beewıya Abıraham fa aa gyegili dı ʊ maakyiye gyʊʊ
bee hʊ Wıısı tıı aa tii naaŋ a saa rɛ. Bee no sı we doŋ a kaŋ
kı mʊ maakyiye buloŋ.
11 Abıraham gyı aa laa Wıısı di rɛ tıŋ ʊ gyı wuwo lʊl biye,
abee ʊ gyı aa hıyasa kıŋkaŋ, ka ʊ haaŋ Saara mɛ bıl yaa
hapırı buloŋ. Ʊ gyı laa di anıı Wıısı kaŋ wıtıı rɛ aa sı yaa
wıı hʊ ʊ aa wee nyʊwa anıı ʊ sı yaa.
12 Abıraham gyı hıyasa rɛ a mʊ kpaga sʊʊ, amɛ abee gɛɛ
buloŋ, nala aa lıı badıgı no dʊŋ doho tıyaŋ wala rɛ a bı
kaŋ dıısıı anıı wıısınyuu kyıŋwʊlıya koo fuwobal nyʊwa
bumbugulo.

13 Nala no buloŋ gyı laa Wıısı wıya di rɛ aŋ na sʊba. Kına
hʊ Wıısı gyı aa wee nyʊwa baa dı ʊ sı kpa tıya ba, ba gyı
bı naa ba aŋ sʊba. Ba gyı naa ba rɛ dı ba we libolii tıyaŋ,
ba tenni gyı fıyɛlı kıŋkaŋ, aŋ gyı leŋ nal buloŋ gyıma anıı
ba yaa nıhʊwala abee gyʊgyʊʊlıya rɛ dʊnıya no tıyaŋ.

14 Nala hʋ aa baa ba yaa nɪhʋwala bee gyʋgyʋʋlɪya hʋ
daga anɪɪ ba aa kyɛ ba tɪɪ taŋha rɛ dɪ ba hɔŋ.
15 Ba bɪl bee bɪɪnɪ taŋha hʋ tɪyaŋ ba aa lɪya wɪya. Dɪ ba
aa rɛ fa aa bɪɪnɪ ʋ wɪya, ba fa kaŋ ŋmanɪɪ rɛ dɪ ba mɪɪgɪ
mʋ doŋ.
16 Amɛ ba fa aa kyɛ dɪ ba hɔŋ taŋha hʋ aa weliye te
taŋhasɪ buloŋ tɪyaŋ nɛ, doŋ nɛ yaa Wɪɪsɪbee. Ɛɛwɪya, ʋ
bɪ yaa Wɪɪsɪ hɪɪsɪ abee ba aa yɪrɪ ʋ ba Wɪɪsɪ, beewɪya ʋ tɪɪ
marɪ bee biŋ ba rɛ.
17-18 Abɪraham gyɪ aa laa Wɪɪsɪ di wɪya, ʋ gyɪ yaa siri rɛ
dɪ ʋ kpa ʋ biibaal Azɪkɪ lɪɪ wɪɪsʋlɪɪ tɪya Wɪɪsɪ. Wɪɪsɪ gyɪ
wee nyʋwa tɪya Abɪraham nɛ anɪɪ Azɪkɪ tɪyaŋ nɛ ʋ doho
nala buloŋ sɪ lɪɪ, aŋ gyɪ yaŋ kɪ kyɛ dɪ ʋ magɪsɪ ʋ na gɛɛ ʋ
aa sɪ yaa. Amɛ Abɪraham gyɪ yaa siri rɛ dɪ ʋ kaŋ ʋ biidɪgɪ
hʋ dʋŋ a kpʋ lɪɪ wɪɪsʋlɪɪ tɪya Wɪɪsɪ.
19 Abɪraham fa gyɪma anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ wuwo kyisi ʋ biye hʋ
sʋʋ tɪyaŋ nɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ gyɪ yaa siri dɪ ʋ kpʋ biye hʋ a tɪya
Wɪɪsɪ gɛɛ. Ʋ aa yaa siri gɛɛ mɛ, ka ʋ gyɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ʋ kpʋʋ
ʋ rɛ, ka Wɪɪsɪ mɛ kyisi ʋ sʋʋ tɪyaŋ a kpa ʋ tɪya Abɪraham.
20 Azɪkɪ mɛ gyɪ aa laa Wɪɪsɪ di rɛ tɪŋ ʋ gyɪ sʋla Wɪɪsɪ tɪya
ʋ biisi Gyeekɔbɪ abee Isawʋ, dɪ Wɪɪsɪ pɛ ba tɪyaŋ maakyiye.
21 Gyeekɔbɪ mɛ gyɪ aa laa Wɪɪsɪ di rɛ tɪŋ, ʋ sʋʋ gyɪ aa ko
kpaga, ʋ mɛ gyɪ tɪga ʋ daatɪgɪɪ sɪŋ, aŋ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ, a sʋla
ʋ dɪ ʋ pɛ ʋ nihiye Gyosɛfʋ biisi tɪyaŋ.
22 Gyosɛfʋ mɛ gyɪ aa laa Wɪɪsɪ di wɪya, ʋ sʋʋ gyɪ aa ko
kpaga, ʋ gyɪ basɪ Iziral tɪmma aa sɪ maakyiye lɪɪ Igyipiti
paalʋʋ tɪyaŋ wɪya rɛ, aŋ daga ba gɛɛ mɛ ba aa sɪ yaa ʋ
hogo.
23 Moosi nɪɪna abee ʋ kuwo mɛ gyɪ laa Wɪɪsɪ di rɛ. Ɛɛ rɛ
tɪŋ ba gyɪ kpa ʋ faŋa peŋsi boto ba aa lʋla ʋ hal tɪyaŋ. Ba
gyɪ naa anɪɪ ʋ yaa Biiwelii rɛ, ɛɛ wɪya ba gyɪ bɪ fáá Igyipiti
tɪmma kuwori aŋ vɪya ʋ nyʋwa hʋ ʋ aa bine dɪ Iziral tɪmma
kpʋ ba biifɪllɪ buloŋ aa yaa boyoŋbiisi.
24 Moosi gyɪ aa ko waa teŋ, ʋ mɛ gyɪ laa Wɪɪsɪ wɪya di rɛ.
Ɛɛ rɛ tɪŋ ʋ gyɪ bɪ laa nyʋwa dɪ ba kana ʋ yɪrɪ kuwori Faaro
toluu biye.
25 Ʋ gyɪ kpaa nɪɪ ʋ aa naa tʋwara hʋ Wɪɪsɪ nala aa naa, ʋ
rɛ kpɪya ʋ aa we Faaro dɪya tɪyaŋ a kɪ nɪɪ sʋma hʋ aa bɪ sɪ
pɪɪsɪ aŋ ha bɪl leŋ dɪ ʋ yaa wɪbɔmɔ mɛ.
26 Moosi gyɪ naa anɪɪ dɪ ʋ rɛ pɛɛ na tʋwara hʋ Wɪɪsɪ nala
aa naa, akuu Nal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya wɪya, ʋ rɛ kaŋ tɔnɔ yʋga
a te kɪweliye hʋ buloŋ ʋ fa aa sɪ na Igyipiti tɪyaŋ. Ʋ gyɪ
kpaa ʋ hakɪla buloŋ we tuno hʋ ʋ aa sɪ maakyiye na tɪyaŋ
nɛ.
27 Moosi gyɪ aa laa Wɪɪsɪ wɪya di rɛ tɪŋ ʋ gyɪ lɪɪ Igyipiti
paalʋʋ tɪyaŋ. Ʋ gyɪ gyɪma anɪɪ Igyipiti kuwori sɪ na baaŋ ʋ

nyuu tıyaŋ nɛ, amɛ ɛɛ gyı bı leŋ kambıŋ kana ʊ. Ʊ gyı aa lıı Igyipiti tıyaŋ mɛ, ʊ gyı bıl bı mııgı hal, beewıya ʊ gyı kıı gɛɛ anıı ʊ aa naa Wıısı, abee á aa bee na Wıısı buloŋ.

28 Moosi gyı aa laa Wıısı di mɛ rɛ tıŋ ʊ gyı leŋ Iziral tımma di Dıısı-parı-banıı Kyɛbal hʊ. Ʊ gyı leŋ ba kpʊ pʊsı rɛ, a yaa kyal hʊ taa ba dimbeenyʊʊsı buloŋ. Ba gyı aa yaa gɛɛ, malıka hʊ Wıısı gyı aa tıma dı ʊ ko tuu a kpʊ Igyipiti tımma biibumo buloŋ Igyipiti paalʊʊ tıyaŋ gyı ko parı Iziral tımma biibumo ta rɛ.

29 Iziral tımma mɛ gyı aa laa Wıısı di rɛ tıŋ ba gyı vala kyol fuwofıyaŋ hʊ anıı ʊ aa yaa taŋha hılıı. Amɛ Igyipiti tımma hʊ kɛ gyı aa kile ba lugo ko pele fuwo hʊ, a kı lʊga dı ba kyol, nıı hʊ gyı mııgı ko tɔ ba rɛ ba buloŋ sʊba.

30 Iziral tımma hʊ gyı bıl aa laa Wıısı di rɛ tıŋ ba gyı vala baarı tɔɔ kıdıgı ba aa yırı Gyɛriko kyɛyɛ bapɛ, gyebii hʊ ba aa saa baarı bee hʊ buloŋ tele.

31 Hasɔŋsɔnnı kıdıgı mɛ rɛ gyı we Gyɛriko tıyaŋ ba kı yırı Reehabı. Ʊ mɛ gyı laa Wıısı di rɛ. Ɛɛwıya, ba gyı bı kpʊʊ ʊ anıı ba aa kpʊʊ Gyɛriko nıkaalıya hʊ aa bı laa Wıısı di gɛɛ, beewıya Iziral tımma gyı aa laa sıya tıŋ nala badɔmɔŋ dı ba ko lʊwɔlı deŋ Gyɛriko na, ʊ gyı kaŋ ba weliŋ nɛ.

32 Ŋ fa sı wuwo dıısı wıya no kı mʊ, amɛ ŋ bı kaŋ sınıı ŋ aa sı bası Gidiyɔŋ, abee Baraki, abee Samsıŋ, abee Gyefita, abee Deviti, abee Samuwɛl abee Wıısı tıŋdaala hʊ buloŋ wıya lagılagı no.

33 Nala no buloŋ gyı laa Wıısı di rɛ. Ɛɛ rɛ tıŋ ba badɔmɔŋ gyı yuwo di taŋhası badɔmɔŋ nala aŋ laa ba kına. Ba gyı tıŋ wıtıı hʊ Wıısı aa kyɛ rɛ, aŋ na kına hʊ Wıısı aa wee nyʊwa dı ʊ sı kpa tıya ba. Ba badɔmɔŋ gyı kyaga naakyige nyʊʊsı tɔ rɛ, ba suri lɔlɔ.

34 Ba badɔmɔŋ dısı diŋbala rɛ. Wıısı lıı ba nala hʊ fa aa kyɛ dı ba kpʊ ba bee takoobiye nosi tıyaŋ. Ba gyı bı kaŋ dee, amɛ Wıısı rɛ gyı tıya ba dee ba gyı ko yaa bembiduwoni tımma, a yuwo yuwoni a di taŋhası badɔmɔŋ nala, ba laalyuwolo fá nyʊgısı.

35 Haana badɔmɔŋ gyı aa laa Wıısı di wıya, Wıısı gyı leŋ ba lʊlla sii sʊʊ tıyaŋ nɛ. Nala badɔmɔŋ mɛ gyı aa laa Wıısı di wıya, ba gyı naa ŋmanıı rɛ ba aa sı lıı tʊwara tıyaŋ, ka ba vıya aŋ leŋ ba dɔgısı ba kpʊ, dı Wıısı kyisi ba a kpa mııbol aa weliye te dʊnıya no mııbol a tıya ba.

36 Dʊnıya nala gyı mʊŋ badɔmɔŋ nɛ. Ba gyı vıırı badɔmɔŋ mɛ a vʊwa badɔmɔŋ mɛ abee kyɔrʊmɔ aŋ kaŋ ba tɔ dıya tıyaŋ.

37 Ba gyı yaga badɔmɔŋ nɛ abee bʊwa, a kaŋ badɔmɔŋ keri balıya balıya, aŋ kpʊ badɔmɔŋ mɛ abee takoobiye. Ba

badɔmɔŋ gyı laalı piyese abee bʊʊna tenni rɛ, beewıya ba gyı yaa nyaaba rɛ, ba kı dɔgısı ba, ba kı na tʊwara.
38 Dʊnıya no gyı bı weliye maga ba weyi. Ba gyı kıı gɛɛ anıı gyʊgyʊʊlıya a kı gɔllı taŋhahılıya tıyaŋ abee doginsi nyuni tıyaŋ, a gyı kı gyʊʊ bʊbʊʊsı abee taŋha bʊʊsı.
39 Wıısı teŋ tıyaŋ ba basa anıı Wıısı teŋ fıyɛla nala no buloŋ aa laa ʊ di nyuu tıyaŋ nɛ. Amɛ ba kıdıgı buloŋ gyı bı na kıŋ hʊ Wıısı aa wee nyʊwa dı ʊ sı kpa tıya ba.
40 Beewıya Wıısı mııgı kyɛ kıŋ aa weliye te faafaa kıŋ hʊ rɛ a biŋ gbala á buloŋ. Wıısı wıkyɛɛlıı rɛ yaa dı á beel-ba buloŋ laŋŋı yaa niweliye aa bı kaŋ wıbɔŋ anıı gɛɛ hʊ ʊ aa kyɛ dı á kıı.

12

Á kuwo Wıısı

1 Nıgyamaa no buloŋ gyı aa laa Wıısı di yaa daŋsıya tımma rɛ a tıya ma anıı Wıısı kaŋ wıtıı rɛ. Ɛewıya, á Wıısı ŋmanıı tıŋıı tıyaŋ ma leŋ dı á paa wıya hʊ buloŋ aa tɔ á ŋmanıı ta, a leŋ wıbɔmɔ hʊ buloŋ aa vʊwa ma mɛ yayı. Ma leŋ dı á kı mʊ sıya a kı yaa wıya hʊ Wıısı aa baa dı á kı yaa abee mala.
2 Á ŋmanıı no tıŋıı tıyaŋ ma leŋ dı á kpa á hakıllı we Yesu dʊŋ tıyaŋ, beewıya ʊ rɛ yaa nal hʊ tıyaŋ á Wıısı laadii aa piile, ʊ rɛ bıl yaa nal hʊ mɛ aa sı kaŋ á laadii no sıgı dı ʊ ko mʊ su. Ba gyı kpaası ʊ daagarıı tıyaŋ nɛ, ʊ na tʊwara weliŋ. Amɛ ʊ gyı dii kenyiri rɛ, a bı leŋ ba aa kpaası ʊ daagarıı hʊ tıyaŋ yaa ʊ hıısı, beewıya ʊ gyı gyıma anıı ba buloŋ hal tıyaŋ, Wıısı sı leŋ dı ʊ teŋ fıyɛlı. Lagılagı no ʊ hɔŋ Wıısı noduu logiŋ tıyaŋ nɛ Wıısıbee tıyaŋ.
3 Ma liisi na tʊwɔra hʊ Yesu gyı aa naa. Ma sʊnnı na ɛɛ hʊ wıbɔŋyaala gyı aa kpaa haasʊʊ kyeme ʊ, ka ʊ ha gyı kaŋ kenyiri abee mala. Ɛewıya, ma mɛ ta leŋ dı ma tenni kı yʊwɔrı, dı ma ko mııgı Wıısı hal.
4 Ma aa laa Yesu di wıya ma bee wıbɔmɔ aa lʊgı rɛ. Amɛ ma kıdıgı buloŋ ha bı lʊga a mʊ maga ba kpʊ ı.
5 Teŋpolli wıya hʊ Wıısı aa bası tıya ʊ biisi, ma yeŋŋi ba rɛ? Wıısı baa,
"Ŋ biye, dı Tıına hʊ rɛ ko kı kyagılı ı gyegili nıı weliŋ.
Dı ʊ rɛ ko na baaŋ ı nyuu tıyaŋ a bası ı sıya wıya tıya ı, ta leŋ dı ı teŋ kı yʊwɔrı, dı ı kpa laadii hʊ ta.
6 Beewıya, nala hʊ buloŋ Tıına hʊ aa kyo, ba aa rɛ ʊ kı daga.
Nal hʊ buloŋ mɛ ʊ aa kpaa ʊ yaa ʊ biye, ʊ rɛ ʊ kı dɔgısı."

7 Dı Wıısı rɛ ko kı dɔgısı ı, kaŋ kenyiri aŋ kpa ʋ nıı ʋ aa
dagıı rɛ. Beewıya, ʋ kpa ı nıı ı yaa ʋ biye rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ʋ kı
dɔgısı ı. Bii bee rɛ we doŋ ʋ kuwo bee dɔgısı ʋ?
8 Wıısı aa kı dɔgısı ʋ biisi buloŋ nɛ. Ɛɛwıya, dı ʋ ko bee
dɔgısı ma, ɛɛ daga anıı ma bı yaa ʋ biisi tıı.
9 Á buloŋ kaŋ kuwoma rɛ dʋnıya no tıyaŋ ba kı dɔgısı ma,
á kı tıya ba gyırıma ɛɛ wıya. Ɛɛ daga anıı á kuwo Wıısı aa
we Wıısıbee tıyaŋ kɛ rɛ yaŋ maga dı á kpa á tııma buloŋ
tıya ʋ, a kaŋ mııbol.
10 Á dʋnıya kuwoma mɛ gba aa lʋl ma, ba aa dɔgısı ma
kyɛyɛ baŋmana dʋŋ nɛ ba kyɛrı tıyaŋ. Amɛ á tıı weliŋ
wıya rɛ Wıısı kı dɔgısı ma, beewıya ʋ aa kyɛ dı á mɛ ko
yaa nıtııma rɛ, a bı kaŋ bisiŋ buloŋ anıı ʋ tıı aa kıı gɛɛ.
11 Dı ba aa rɛ aa dɔgısı nal, ʋ tıya aa kyogi rɛ, beewıya,
dɔgısıı hʋ aa hayɛ tıya ʋ rɛ. Amɛ dı ʋ rɛ laa dɔgısıı hʋ, a
kı tıŋ ba abee kenyiri ba sı ko leŋ dı ʋ wıyaalıya degini, dı
ʋ hɔŋ bee laaŋfıya.

Ma pɔ ma tıı dı wıbɔŋ buloŋ ta ko gyʋʋ ma paga

12 Ɛɛwıya, ma sii sıŋ bıŋbaŋ aŋ leŋ dı ma tenni polli.
13 Wıtıı hʋ ma aa nıya, ma kana ʋ kı tʋŋ tʋma a kı mʋ
sıya. Dı ma wuwo pɛ nala hʋ aa we ma tıyaŋ a laa Wıısı
wıya di aŋ ha bı sıŋ weliŋ wıya hʋ tıyaŋ. Ma pɛ ba tıyaŋ
dı ba marı laa Wıısı di weliŋ, a ta kı biyege.
14 Ma yaa sıfıyaŋ dı ma bee nal buloŋ wıya weliye, a yaa
nıtııma. Beewıya nal hʋ buloŋ aa bı yaa nıtıı ʋ bı sı wuwo
na Wıısı.
15 Ma pɔ ma tıı dı Wıısı bɔnyɛ hʋ ta ko buwo ma kıdıgı
buloŋ. Aŋ bıl pɔ ma tıı dı nıbɔŋ buloŋ ta ko we ma tıyaŋ a
kı dɔŋ ma, a mʋrı ma gyeniŋ buloŋ we wıbɔmɔ tıyaŋ.
16 Ma pɔ ma tıı dı ma tıyaŋ kıdıgı buloŋ ta ko yaa nılaaŋ,
a bıl pɔ dı ma tıyaŋ kıdıgı buloŋ ta ko yaa nal aa bee fá
Wıısı anıı Isawʋ gɛɛ. Isawʋ gyı bı fáá Wıısı aŋ kpa ʋ hıyarı
lenni kıdiiliye ʋ katıyal lee.
17 Ʋ gɛɛ hal tıyaŋ, ma gyıma anıı ba gyı aa ko pele dı ʋ
kuwo sʋla Wıısı tıya ʋ, akuu ʋ aa yaa ʋ biihıyawʋ wıya,
ʋ kuwo gyı vıya rɛ. Ɛɛ rɛ ʋ gyı wii weliŋ, a fa kı kyɛ dı
ʋ kuwo sʋla Wıısı tıya ʋ amɛ wıı buloŋ gyı tuwo ʋ aa sı
wuwo yaa a kaŋ wıı hʋ ʋ kuwo aa yaa bırımı.

18 Ma ko Wıısı lee rɛ. Amɛ ma bı ko ʋ lee dogimo hʋ
tıyaŋ ma aa sı wuwo dige anıı Iziral tımma hʋ gyı aa ko ʋ
lee Saana dogimo hʋ naası tıyaŋ gɛɛ. Ba gyı aa ko doŋ ba
gyı na diŋ aa di diŋgel lɛ, a na dı lee buloŋ bile gɛɛ timm,
ka ba nıı puwobal mɛ dɔmɔ.

19 Ba gyɪ nɪya dɪ ba mʊʊ kabɪl lɛ, a nɪɪ taal mɛ. Ba gyɪ aa
nɪɪ taal hʊ, ɛɛ rɛ kambɪŋ gyɪ gyʊʊ ba, ba sʊla dɪ taal hʊ ta
bɪl basɪ wɪya tɪya ba.
20 Beewɪya wɪɪ hʊ ʊ gyɪ aa basɪ tɪya nala hʊ gyɪ yaa
wɪduwo rɛ tɪya ba. Ʊ gyɪ baa: "Dɪ pʊna koo dɪ kɪŋ kɛ buloŋ
nɛ ko dige dogimo hʊ, ʊ maga dɪ ba yaga ʊ kpʊ rɛ."
21 Wɪya hʊ ba gyɪ aa naa gyɪ leŋ kambɪŋ gyʊʊ ba buloŋ
nɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ Moosi tɪɪ gyɪ baa, "Kambɪŋ kana ŋ nɛ ŋ kɪ
kyele."
22 Amɛ ma nala hʊ aa laa Yesu wɪya di, ma ko pele dogimo
hʊ ba aa yɪrɪ Zaayɔŋ nɛ. Ma ko pele tɔɔ hʊ ba aa yɪrɪ
Gyerusalɛm aa we Wɪɪsɪbee tɪyaŋ nɛ. Wɪɪsɪ hʊ aa weye
sɪya rɛ gɛɛ. Malɪkasɪ tusi tusi tusi mɛ laŋŋa doŋ nɛ abee
teŋfɪyɛlʊʊ.
23 Ma ko lee hʊ Wɪɪsɪ-biihɪyasɪ aa ko laŋŋɪ abee teŋ
fɪyɛlʊʊ rɛ. Ba sabɪ ba fene rɛ a biŋ wɪɪsɪbee tɪyaŋ. Ma
ko Wɪɪsɪ lee rɛ, nal hʊ aa sɪ di dʊnɪya nal buloŋ sarɪya. Lee
no tɪyaŋ nɛ tɪpʊlʊŋ tɪmma hʊ aa tɪŋ Wɪɪsɪ bee wɪtɪɪ a mʊ
teŋ mɛ we.
24 Ma ko Yesu lee rɛ, nal hʊ tɪyaŋ Wɪɪsɪ aa tɪŋa a we
nyʊʊfalɪɪ tɪya nihuwobisi. Ʊ sʊba rɛ ʊ kyal gyaasɪ nal buloŋ
wɪya. Ʊ kyal hʊ aa gyaasa tɪyaŋ nɛ wɪweliye sɪ tɪŋa a ko, a
te Abɛl kyal hʊ gyɪ aa gyaasa.
25 Ma kɪ gyɪma dɪ ma ta ko vɪya nal hʊ aa basɪ wɪya hʊ
nyʊwa. Beewɪya nala hʊ gyɪ aa vɪya ʊ nyʊwa taŋha nyuu
daha gyɪ bɪ wuwo fá lɪɪ dɔgɪsɪɪ tɪyaŋ. Ɛɛwɪya, dɪ ámaa rɛ
yaŋ vɪya nal hʊ aa we Wɪɪsɪbee tɪyaŋ taal, á bɪŋ bɪ sɪ kyaŋlɪ.
26 Haŋ saŋa hʊ, Wɪɪsɪ taal hʊ gyɪ leŋ taŋha buloŋ gyigili
rɛ. Lagɪlagɪ no, Wɪɪsɪ wee nyʊwa rɛ anɪɪ ʊ sɪ leŋ dɪ taŋha
bɪl gyigili, amɛ taŋha dʊŋ daa sɪ gyigili. Wɪɪsɪnyuu abee
taŋha buloŋ nɛ sɪ gyigili.
27 Ʊ aa baa dɪ ʊ sɪ bɪl leŋ dɪ taŋha gyigili hʊ, ʊ kaŋ memii
rɛ. Ɛɛ daga anɪɪ Wɪɪsɪ sɪ kaŋ dʊnɪya no kɪna hʊ ʊ aa mara
buloŋ gyigisi a paa ba ta, ka dɪ kɪna hʊ aa bee gyigisi dʊŋ
we doŋ.
28 Wɪɪsɪ leŋ á we ʊ koro hʊ aa bee gyigisi tɪyaŋ nɛ. Ɛɛwɪya,
ma leŋ dɪ á kɪ fá ʊ, a kɪ kyʊwalɪ ʊ aŋgyʊwasʊ, aŋ pɛ kɪ
kyʊwalɪ ʊ gɛɛ ʊ aa kyɛ.
29 Beewɪya Wɪɪsɪ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ diŋ aa dii.

13

Ɛɛ á aa sɪ yaa dɪ Wɪɪsɪ teŋ fɪyɛlɪ

1 Ma kyo dɔmɔŋ kɪ mʊ deŋdeŋ akuu ma aa yaa
nɪmmabalɪya Krisita tɪyaŋ wɪya.

2 Ma yaa kuwokeri a kı deŋ nıhʋwala weliŋ beewıya, nala
gyı aa yaa gɛɛ rɛ, a laa malıkası biŋ ba dıısı tıyaŋ aŋ bı
gyıma.
3 Ma kpa nala hʋ ba aa kaŋ tɔ dıya tıyaŋ wıya anıı ma
beel-ba buloŋ nɛ ba kaŋ tɔ dıya tıyaŋ gɛɛ. Nala hʋ ba aa
dɔgısı mɛ, ma kpa ʋ anıı ma beel-ba buloŋ nɛ ba kı dɔgısı
gɛɛ.
4 Ʊ maga dı nal buloŋ gyıma anıı haaŋ kpayı yaa wıwelii
rɛ. Ɛɛwıya, baal bee ʋ haaŋ buloŋ maga dı ba kaŋ wıtıı rɛ
abee dɔmɔŋ. Ʊ bı maga dı baal hʋ bıl lıı kyɛ hadıma, koo
dı haaŋ hʋ mɛ bıl lıı kyɛ badıma, beewıya nal hʋ buloŋ aa
sɔnnı, Wıısı sı di ʋ sarıya a kpa kyogisi tıya ʋ.
5 Ma ta kyo molbiye kıŋkaŋ a mʋ parı. Ma leŋ dı kına hʋ
ma aa kana su ma sıı. Beewıya Wıısı basa ʋ teŋ tıyaŋ nɛ a
baa, “Ŋ bı sı maakyiye vıya ma ta. Ŋ bı sı maakyiye lıı ma
hal.”
6 Ɛɛwıya, á sı wuwo ŋmaa á bembiye a baa,

“Á tıına Wıısı rɛ yaa nal hʋ aa pɛ ŋ tıyaŋ,
Ɛɛ nyuniŋ, ŋ bı sı fá kambıŋ wıı buloŋ tıyaŋ.

Nihuwobiŋ bı sı wuwo yaa ŋ wıı buloŋ.”

7 Ma liisi ma sılaala hʋ gyı aa bası Wıısı wıya kı tıya ma
wıya. Ma liisi mʋ pele gɛɛ ba gyı aa tıŋ Wıısı ba mııbol
buloŋ tıyaŋ, a ko mʋ sʋba. Ma kı tıŋ ba naabʋʋsı ma Wıısı
tıŋıı tıyaŋ.
8 Yesu Krisita aa kıı gɛɛ dıya, ɛɛ rɛ ʋ ha kıı gyınaŋ, ɛɛ tıı
mɛ rɛ ʋ sı kıı a kaŋ kı mʋ maakyiye buloŋ.
9 Ma ta leŋ dı wıdʋŋsı hʋ nala badɔmɔŋ aa daga ma ko
leŋ dı ma vıya Wıısı ŋmaŋtıı hʋ ta. Dee hʋ aa sı wuwo leŋ
dı á tıŋ Wıısı kyɛrı, ʋ lıı Wıısı tıı bɔnyɛ tıyaŋ nɛ. Ʊ bı lıı á
aa tıŋ kıdiiliye sıŋsı tıyaŋ, beewıya, nal hʋ aa tıŋ sıŋsı no,
ʋ bı sı na tɔnɔ buloŋ a lıı ba tıyaŋ.
10 Gyuuma wııkyʋwal sılaala hʋ gyı aa tʋma kı tıya Wıısı
taŋtı-dıya hʋ tıyaŋ, ba kıdıgı buloŋ gyı bı kaŋ ŋmanıı ʋ aa
sı di wıısʋllı-kına hʋ á aa kpa sʋla Wıısı a kı kyʋwalı ʋ
aŋgyʋwasʋ.
11 Bına buloŋ, Gyuuma wııkyʋwal sılaala nıhıyawʋ hʋ
gyı aa kaŋ pʋsı kyal lɛ, a gyʋʋ Wıısı Dııweliye buloŋ
Dııwelii hʋ, a kpa sʋla Wıısı dı ʋ kpa ba wıbɔmɔ kyɛ ba.
Amɛ ba gyı aa kaŋ pʋsı hʋ kɛ tıı rɛ a lıı nyɔgɔ ta bee hʋ
samanı tıyaŋ.
12 Ɛɛ rɛ tıŋ ba kaŋ Yesu mɛ lıı kpʋ Gyerusalɛm samanı
tıyaŋ, dı ʋ kpa ʋ tıı kyal a pıısı nala bisiŋ ta, dı ba yaa
niweliye Wıısı sıya tıyaŋ.
13 Yesu gyı dii hıısı rɛ weliŋ bee hʋ samanı tıyaŋ. Ɛɛwıya,
ma leŋ dı á lıı mʋ doŋ, dı á beel-ʋ buloŋ di haŋ hıısı hʋ.

14 Beewıya, á bı kaŋ bee aa sı we doŋ kı mʊ deŋdeŋ
dʊnıya no tıyaŋ. Amɛ á aa yıyɛlı á bee hʊ tıyaŋ á aa sı
maakyiye we a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ wıya rɛ.
15 Ɛɛwıya, á nala hʊ aa wuwo suri á nyʊwa a bası baa
Wıısı rɛ yaa Á Tıına, á wıısʊlıı á aa sı kpa tıya Wıısı rɛ
yaa á aa tıŋ Yesu Krisita tıyaŋ, a kı dannı ʊ saŋa kɛ buloŋ.
16 Saŋa kɛ buloŋ, ma yaa kuwokeri aŋ yaa wıweliye kı
tıya ma dɔŋtıŋsı, a kı kyiyeli dɔmɔŋ mɛ. Wıısʊlıı no rɛ aa
fıyɛlı Wıısı teŋ.
17 Ʊ maga dı ma kı tıŋ ma sılaala nyʊwa rɛ, a kı yaa wıya
hʊ ba aa baa dı ma yaa. Beewıya ba aa rɛ aa deŋ ma nyuu
tıyaŋ. Maakyiye kıdıgı ba sı daga gɛɛ ba aa deŋ ma nyuu a
tıya Wıısı. Dı mamaa rɛ aa tıŋ ba nyʊwa, ba sı tʊŋ ba tʊma
weliŋ abee teŋfıyɛlʊʊ. Amɛ dı mamaa rɛ bee tıŋ ba nyʊwa,
ba tısı sı kyogi ma tıyaŋ. Ʊ gɛɛ bı sı kaŋ tɔnɔ buloŋ a tıya
ma.
18 Ma kyʊwalı Wıısı kı tıya ma. Á gyıma á hakılı tıyaŋ,
á bı kaŋ wıkyogii buloŋ Wıısı sıya tıyaŋ, á kyɛrı mɛ rɛ yaa
dı á wıtıı su wıı buloŋ tıyaŋ.
19 Ŋ aa sʊla ma rɛ abee ŋ hakıla buloŋ dı ma kyʊwalı
Wıısı dı ŋ mııgı ko ma lee lagı.

Wıkateŋse

20-21 Wıısı kyisi á Tıına Yesu sʊʊ tıyaŋ nɛ. Yesu kıı gɛɛ rɛ
anıı pedaal aa kı deŋ ʊ piyese nyuu tıyaŋ weliŋ, beewıya
ʊ kpaa ʊ tıı mııbol lɛ a lıı wıısʊlıı ʊ nala wıya. Ʊ kyal lɛ
Wıısı kpa we nyʊʊfalıı hʊ aa bı kaŋ dısıı a tıya ma. Wıısı
hʊ aa tıya fıyɛlʊʊ sı leŋ dı ma na wıwelii hʊ ma aa kyɛ dı
ma wuwo kaŋ tıŋ ʊ kyɛrı. Yesu lahɔrʊmɔ tıyaŋ, Wıısı sı
leŋ dı ma wuwo yaa wıı hʊ buloŋ aa fıyɛlı ʊ teŋ. Ma leŋ dı
a kı dannı Krisita, a leŋ dı ʊ feŋ yırı a kaŋ kı mʊ maakyiye
buloŋ. Amı.
22 Ŋ naabalıya, ŋ teŋ no ŋ aa saba tıya ma kɛ bı doliye.
Ɛɛ wıya, ŋ aa sʊl ma dı ma di kenyiri aŋ gyegili nıı wıya hʊ
ŋ aa saba tıya ma dı ma kı tıŋa.
23 Ŋ aa kyɛ dı ma gyıma anıı á nıınabiye Timoti ba fa aa
kaŋ tɔ dıya tıyaŋ, ba lıı ʊ rɛ. Dı ʊ rɛ ko ŋ lee lagı, ŋ beel-ʊ
buloŋ sı ko ma lee.
24 Ma kyʊwalı ma nıhıyası abee Wıısı nala hʊ buloŋ tıya
ma. Á tıyaŋ nala hʊ aa lıı Itali paalʊʊ mɛ aa kyʊwalı ma.
25 Wıısı bɔnyɛ sı we ma lee a leŋ dı ma hɔŋ bee laaŋfıya.

TEŊ HƱ GYEMSI AA SABA

1 Mıyaŋ Gyemsi aa yaa Wıısı abee á Tıına Yesu Krisita tƱŋtƱnnı rɛ saba teŋ no a kı tıya nala hƱ buloŋ aa laa Yesu Krisita wıya di, aŋ pısa we dƱnıya no logiŋ buloŋ tıyaŋ. Ŋ aa kyƱwalı ma buloŋ.

Á tıı kanıı wıgyƱƱlıya abee tƱwara tıyaŋ

2 Ŋ naabalıya, dı wıı kɛ buloŋ nɛ ko gyƱƱ ma, ma leŋ dı ƱƱ yaa ma teŋfıyɛlƱƱ,
3 beewıya dı mamaa rɛ ko kı na tƱwara wıı tıyaŋ, aŋ ha wuwo laa Wıısı di, ma sı na dı ma kaŋ kenyiri, a marı sıŋ ma laadii hƱ tıyaŋ.
4 Ma leŋ di kenyiri vɔgɔ ma, dı ma kaŋ mala a mƱ teŋ. Ɛɛ rɛ sı leŋ dı ma wuwo yaa tıpƱlƱŋ tımma, a bı sı nyaa gyogiweliye tıyaŋ.
5 Amɛ dı nal lɛ we ma tıyaŋ a bı kaŋ wıgyƱŋ ƱƱ aa sı wuwo gyıŋ wıı hƱ aa maga dı ƱƱ yaa, ma leŋ dı ƱƱ tıına sƱla Wıısı, dı Wıısı tıya ƱƱ wıgyƱŋ. Beewıya Wıısı kaŋ kyori abee bɔnyɛ rɛ, ƱƱ aa sı kpa wıgyƱŋ tıya nal kɛ buloŋ aa sƱla ƱƱ. Wıısı bee lugisi nala.
6 Ɛɛwıya dı ı rɛ sƱla Wıısı kı kyɛ wıı, laa di anıı ƱƱ sı yaa wıı hƱ tıya ı. Ta kı yaa sige anıı ƱƱ sı yaa koo ƱƱ bı sı yaa. Beewıya, nal hƱ buloŋ aa sƱla Wıısı kı kyɛ kıŋ, aŋ kı yaa sige, ƱƱ tıına tıbıına kıı gɛɛ rɛ anıı fuwo nıı puwo aa kaŋ gɔllı kı yeŋŋi.
7-8 Nal hƱ buloŋ aa yaa Wıısı sige, aŋ bı sıŋ wıdıgı naaŋ tıyaŋ, ƱƱ tıına ta ko kı yıyɛlı anıı ƱƱ sı na kıŋ buloŋ a lıı Wıısı lee.
9 Nal hƱ aa bı kaŋ lee dƱnıya no tıyaŋ ma nala hƱ aa laa Yesu wıya di tıyaŋ, ƱƱ maga dı ƱƱ tıına leŋ dı ƱƱ teŋ fıyɛlı rɛ, beewıya Wıısı kpaa ƱƱ yohuŋ nɛ.
10 Nal hƱ mɛ aa yaa kına tıına ma nala hƱ aa laa Yesu wıya di tıyaŋ, ƱƱ tıına leŋ dı ƱƱ teŋ fıyɛlı abee Wıısı aa leŋ ƱƱ bee nyaaba kıı dɔmɔŋ nyɛ. Beewıya ƱƱ tıına bı sı pıısı aŋ sƱba anıı ɔhɔ aa fıılı, a bı pıısa kɛ fııla hƱ yuwori gɛɛ.
11 Beewıya, Wıısı aa ko pɔsɔ, lee buloŋ aa nıma rɛ parıparı. Ʊ nƱŋ hƱ aa leŋ ɔhɔ hƱ buloŋ hıla rɛ, Ʊ fııla hƱ buloŋ mɛ yuwori, ka ƱƱ weliŋ hƱ buloŋ mɛ nyƱgısı. Ɛɛ rɛ nal hƱ aa kaŋ kına mɛ yaŋ kıı. Ʊ ha sı we ƱƱ tƱma tıyaŋ ka dı sƱƱ kana ƱƱ.

Magısıı abee wıgyƱƱlıya

12 Nyusʊŋtɪɪna rɛ yaa nal hʊ tʊwara aa gyʊwa, aŋka ʊ ha
wuwo kaŋ mala ʊ Wɪɪsɪ laadii tɪyaŋ. Ʊ aa yaŋ wuwo kaŋ
mala gɛɛ, Wɪɪsɪ sɪ tɪya ʊ mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii. Mɪɪbol
hʊ ʊ aa baa dɪ ʊ sɪ kpa tɪya nala hʊ buloŋ aa kyo ʊ.
13 Dɪ wɪɪ rɛ ko gyʊʊ nal buloŋ, ʊ bɪ maga dɪ ʊ tɪɪna baa
dɪ Wɪɪsɪ rɛ kpa wɪbɔŋ kɪ magɪsɪ ʊ. Beewɪya kɪŋ buloŋ bɪ
sɪ wuwo turo Wɪɪsɪ we dɪ ʊ yaa wɪbɔŋ, ʊ tɪɪtɪɪ mɛ bɪ sɪ laa
nyʊwa mʊrɪ nal dɪ ʊ yaa wɪbɔŋ.
14 Amɛ nal buloŋ tɪliisibɔmɔ hʊ aa we ʊ tɪya tɪyaŋ nɛ aa
wuwo mʊrɪ ʊ tɪɪna ʊ yaa wɪbɔŋ. Nal buloŋ tɪliisibɔmɔ rɛ
aa wuwo leŋ ʊ tɪɪna nyʊgɪsɪ.
15 Dɪ ʊ rɛ ko kɪ tɪŋa ʊ tɪliisibɔmɔ hʊ tɪyaŋ, ʊ tɪɪna aa gyʊʊ
wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ nɛ. Dɪ ʊ wɪbɔmɔ hʊ rɛ ko yʊga ʊ tɪyaŋ,
ʊ kateŋse buloŋ nɛ yaa sʊʊ.
16 Ŋ naabiikpɪyanama, ma ta kɪ mʊrɪ ma tɪɪma.
17 Kɪwelii kɛ buloŋ aa lɪɪ Wɪɪsɪ lee rɛ. Kɪna hʊ buloŋ aa
kyaanɪ wɪɪsɪnyuu tɪyaŋ, ʊ rɛ ta ba. Amɛ dɪ ba aa rɛ ko gyʊʊ,
bilhuu aa we doŋ nɛ. Wɪɪsɪ tɪɪtɪɪ bɪ kɪɪ nyɛ, beewɪya ʊ bee
bɪrɪmɪ mʊhʊ buloŋ mɛ dɪ á we bilhuu tɪyaŋ.
18 Ʊ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ ʊ laa sɪya basɪ wɪtɪɪ hʊ aa we ʊ nyʊwa
tɪyaŋ a tɪya ma dɪ á kɪ tɪŋa. Nyɛ rɛ ʊ yaa á yaa ʊ biisi, ka ʊ
kɪmarɪya buloŋ na kɪ tɪŋa.

Ma ta kpaa dɪgɪna dʊŋ kɪ nɪɪ Wɪɪsɪ wɪbii hʊ

19 Ŋ naabiikpɪyanama, ma gyegili nɪɪ wɪya no weliŋ. Ma
leŋ nal buloŋ kaŋ dɪgɪŋgyegil, aŋ ta kɪ tuwoŋi wɪbasɪɪ, a ta
kaŋ baaŋ toso mɛ.
20 Beewɪya nal hʊ aa kaŋ baaŋ bɪ sɪ wuwo yaa wɪya hʊ
aa kpaa ŋmanɪɪ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
21 Ɛewɪya, ma lɪɪ wɪbɔŋ buloŋ ta ma tɪsɪ tɪyaŋ aŋ vɪya
wɪbɔŋgyamaa hʊ buloŋ aa vʊwa ma. Ma kaŋ ma tɪɪ hʊwɔlɪ
Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ aŋ laa ʊ wɪbii hʊ ʊ aa kpaa we ma tɪsɪ tɪyaŋ
di. Beewɪya, wɪbii no kaŋ dee rɛ ʊ aa sɪ wuwo laa ma ta.
22 Amɛ ʊ maga dɪ ma kɪ tɪŋ wɪya hʊ buloŋ Wɪɪsɪ aa baa
ma kɪ yaa rɛ. Ʊ bɪ maga dɪ ma kɪ nɪɪ wɪya hʊ bee dɪgɪna
dʊŋ. Dɪ mamaa rɛ ko nɪɪ wɪya hʊ aŋ bee tɪŋ ba, ma aa mʊrɪ
ma tɪɪma rɛ.
23 Dɪ nal buloŋ nɛ nɪɪ wɪya no aŋ vɪya ba tɪŋɪɪ, ʊ tɪɪna kɪɪ
gɛɛ rɛ anɪɪ nal aa kpaa nyagɪsa deŋ na ʊ tɪɪ.
24 Amɛ dɪ ʊ rɛ ko gɪɪgɪ mʊhʊ, ʊ guu yeŋŋi gɛɛ hʊ ʊ aa
kɪya.
25 Amɛ nal hʊ aa kpaa ʊ hakɪla buloŋ we Wɪɪsɪ wɪbii hʊ
aa laa nala kɪ ta tɪyaŋ, a kaŋ mala abee ʊ tɪŋɪɪ tɪyaŋ, a bɪ
nɪya aŋ kɪ yeŋŋi, aŋ wuwo kana ʊ kɪ tʊŋ tʊma, Wɪɪsɪ sɪ pɛ
ʊ tɪɪna abee ʊ wɪyaalɪɪ buloŋ tɪyaŋ.

26 Dı nal lɛ baa ʋ aa kyʋwalı Wıısı rɛ, aŋ bee kana ʋ tıı
abee ʋ wıbasıya tıyaŋ, ʋ tıı rɛ ʋ kı mʋrı. Ɛɛ daga anıı ʋ
Wıısı hʋ kyʋwalıı mɛ yaa waasʋ rɛ.
27 Wııkyʋwalı hʋ á kuwo Wıısı aa daga anıı ʋ rɛ yaa
wııkyʋwal kyirikyi abee Wıısı ŋmanıı tıŋıı tıı rɛ nyɛ: Dı ı
kı kyiyeli lohaana abee nıtaaga abee busuluŋbiisi ba tʋwara
tıyaŋ aŋ lıı ı tıı dʋnıya bisiŋ tıyaŋ.

2

Ma ta kı lugisi nala

1 Ŋ naabalıya, nyɛ kɛ ma aa laa á Tıına Yesu Krisita, feŋ
bal tıına hʋ, wıya dı nyɛ, ma ta bıl kı lugisi nala, a kı tıya
badɔmɔŋ gyırıma aŋ kpa sii gyʋʋ badɔmɔŋ mɛ.
2 Dı mamaa Krisitabiisi rɛ hɔnɔ, dı nala balıya ko gyʋʋ
ma tıyaŋ, dı kıdıgı yaa dʋwaŋ a laalı ʋ gaweliye aŋ we ʋ
salma nonipıra, ka dı kıdıgı hʋ mɛ yaa nyaabʋ a laalı ʋ
gakɔsʋŋsı.
3 Ɛɛ rɛ ma kaŋ nal hʋ a laalı gaweliye hʋ weliŋ aŋ tıya ʋ
lıhɔŋwelii, aŋ mııgı bası tıya nyaabʋ hʋ mɛ dı ʋ hɔŋ taŋha,
koo dı ʋ bıl aa kyɛɛ mɛ, dı ʋ sı wuwo sıŋ doŋ.
4 Dı mamaa rɛ yaa gɛɛ, ʋ bı weliye. Ma daga anıı nala
badɔmɔŋ kyo kpıya badɔmɔŋ nɛ gɛɛ. Ma tılıisibɔmɔ no rɛ
ma aa kpa a kı lıı dɔmɔŋ. Dı mamaa rɛ kıı nyɛ, ʋ bı weliye.
5 Ŋ naabiikpıyanama, ma gyegile nıı daha. Nala hʋ aa
yaa nyaaba dʋnıya sıya tıyaŋ, ba aa rɛ Wıısı lıı dı ba laa
ʋ wıya di, aŋ gyʋʋ ʋ koro hʋ tıyaŋ. Lee hʋ Wıısı aa wee
nyʋwa dı ʋ sı kpa tıya nala hʋ buloŋ aa kyo ʋ. Nal hʋ aa
laa Wıısı wıya di aŋ gyʋʋ ʋ koro hʋ tıyaŋ, ʋ rɛ yaa kına
tıına tıı.
6 Amɛ ma kɛ aa kʋwası nyaaba rɛ. Kına tımma no daa
aa dı dee ma nyuni tıyaŋ, a gʋrı ma, aŋ ha kaŋ ma mʋ tıya
sarıdiile dı ba di ma sarıya gɛɛ?
7 Na ba aa mɛ rɛ yaŋ bıl aa kyogi Yesu Krisita feŋwelii hʋ
Wıısı aa kpaa tıya ma.
8 Wıısı teŋ tıyaŋ ba saba rɛ a baa, “Kyo ı dɔŋtıına anıı ı
aa kyo ı tıı gɛɛ.” Dı mamaa kɔnı aa tıŋ nyʋwa no Gyoribaŋa
Bakɔɔ, á Tıına aa biŋ tıya ma, ʋ yaa wıwelii rɛ.
9 Amɛ dı mamaa rɛ aa lugisi nala, a kpa yohuŋ kı tıya
badɔmɔŋ aŋ kaŋ badɔmɔŋ mɛ kı kʋwası, Wıısı mıra no
daga anıı ma yaa wıbɔŋyaala rɛ, aŋ yaa mırı-kyogilo mɛ.
10 Dı nal lɛ aa tıŋ Wıısı mırısı hʋ buloŋ, aŋ ko kyogi
mırıdıgı mɛ ba tıyaŋ, Wıısı kɛ sıya tıyaŋ, mırısı hʋ buloŋ
nɛ ʋ kyogi gɛɛ.
11 Wıısı hʋ aa baa dı á ta kı kyɛɛ nala haana, ʋ tıı rɛ bıl
baa dı á ta kı kpʋʋ nala. Dı ı rɛ yaŋ bee kyɛ nala haana mɛ,

aŋ ha kı kpʋ nala, ma gyıma anıı ma kyogi Wıısı mıra hʋ rɛ.
12 Ma wıbasıya abee ma wıyaalıya tıyaŋ, ma gyıŋ tıya
ma tııma weliŋ anıı Wıısı nyʋwa hʋ aa laa nala kı ta, ʋ rɛ
ʋ sı kpa di ma sarıya.
13 Ɛɛwıya, dı nal lɛ bee fá nala sikii, Wıısı mɛ bı sı fá ʋ
tıına sikii saŋa hʋ ʋ aa sı di nala sarıya. Amɛ nal hʋ aa fá
nala sikii, ʋ bı sı fá wıı buloŋ sarıya hʋ kyɛdiilii.

Á Wıısı laadii abee á wıyaalıya

14 Ŋ naabalıya, dı nal lɛ bası baa ʋ laa Wıısı wıya di rɛ,
aŋ bee tıŋ Wıısı kyɛrı, ʋ gɛɛ hʋ kaŋ memii rɛ? Dı ʋ Wıısı
laadii kɔnı kıı nyɛ, ma bıına anıı Wıısı sı laa ʋ ta? Ʋ Wıısı
laadii iriŋ no bı sı maakyiye laa ʋ ta.
15 Ma leŋ dı á kpa ʋ anıı á nımmabalıya badɔmɔŋ nɛ we
doŋ, a bı kaŋ galaalıya, a bı kaŋ ba nyʋwa kıdiiliye mɛ.
16 Ɛɛ rɛ ma bası tıya ba baa, “Wıısı sı pɛ ma tıyaŋ, a tıya
ma kıŋ buloŋ ma aa kyɛɛ.” Dı ı rɛ yaŋ bası nyɛ aŋ bı wuwo
dı ı pɛ ba tıyaŋ abee ba teŋbii kıkyɛɛlıya hʋ, ʋ tɔnɔ rɛ bee?
17 Nyɛ rɛ Wıısı laadii mɛ yaŋ kıı: Dı nal lɛ baa ʋ laa Wıısı
di rɛ aŋ bee yaa wıya hʋ Wıısı aa kyo, ʋ Wıısı laadii hʋ bı
kaŋ tɔnɔ buloŋ.
18 Nal kıdıgı aa wuwo bası baa “I kɛ laa Wıısı di rɛ, ka ŋ
mɛ kı yaa wıweliye.” Ɛɛ rɛ ı sı wuwo daga anıı ı kɔnı laa
Wıısı di rɛ aŋ bee yaa wıya hʋ aa kpaa ŋmanıı. Nyɛ bı sı
maakyiye wuwo yaa. Ŋ kɛ, ŋ aa laa Wıısı di rɛ tıŋ ŋ wuwo
kı yaa wıweliye.
19 I laa di anıı Wıısı yaa Wııdıgı dʋŋ nɛ koo? Dı ı rɛ ko laa
gɛɛ di, ʋ yaa wıwelii rɛ. Amɛ yaŋ ta yeŋŋe anıı gyıŋbɔmɔ
mɛ gba laa di rɛ anıı Wıısı yaa Wııdıgı dʋŋ nɛ, ʋ gba yaa
ba baŋkyekpa, ba kı kyele saŋa buloŋ.
20 I yaa bambugi kıŋkaŋ! Leŋ dı ŋ daga ı, dı nal lɛ baa
ʋ laa Wıısı wıya di rɛ, aŋ bee yaa wıweliye, ʋ tıına Wıısı
laadii hʋ yaa waasʋ rɛ.
21 Ma liisi á naabaa Abıraham wıya na. Bee rɛ tıŋ Wıısı
gyı leŋ Abıraham yaa tıpʋlʋŋ tıına ʋ sıya tıyaŋ? Wıı hʋ
aa tıŋ nɛ nyɛ: Abıraham gyı tıŋ Wıısı nyʋwa rɛ. Beewıya
Wıısı gyı aa bası tıya ʋ anıı ʋ kaŋ ʋ biye Azıkı a kpʋ tıya ʋ,
Abıraham gyı kɔnı sii kaŋ Azıkı mʋ rɛ dı ʋ kpʋ tıya Wıısı.
22 Ma bı naa! Abıraham Wıısı laadii hʋ abee ʋ wıweliye
yayı rɛ gyı aa tıŋ dɔmɔŋ. Abıraham gyı laa Wıısı di rɛ aŋ
fa kı tıŋ Wıısı kyɛrı mɛ. Ʋ gyı yaa wıweliye rɛ yʋga a pɛ ʋ
laadii hʋ tıyaŋ. Nyɛ rɛ tıŋ ʋ laadii hʋ kɔnı marı su.
23 Ɛɛ fa yaa rɛ, dı wıya hʋ ba aa saba we Wıısı teŋ hʋ tıyaŋ
ko yaa wıtıı. Ba fa saba rɛ anıı Abıraham laa Wıısı wıya

di rɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna ʊ sɪya tɪyaŋ. Ɛɛ mɛ rɛ fa tɪŋ ba kaŋ Abɪraham kɪ yɪrɪ Wɪɪsɪ kyana.

24 Ɛɛ daga anɪɪ nal wɪyaalɪya rɛ aa tɪŋ Wɪɪsɪ leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna ʊ sɪya tɪyaŋ. Ʊ Wɪɪsɪ laadii hʊ dʊŋ daa aa wuwo leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.

25 Ma liisi Reehabɪ mɛ wɪya na. Ʊ fa yaa sɔŋsɔnnɪ rɛ. Ɛɛ rɛ Iziral tɪmma tɪŋdaala gyɪ ko ʊ dɪya, ʊ gyɪ kaŋ ba weliŋ. Ba gyɪ bɪl aa ko kɪ kyɛ dɪ ba lɪɪ fá ba dɔmɔ nosi tɪyaŋ, ʊ rɛ daga ba ŋmanɪɪ kɪdɪgɪ ba tɪŋa dɪ ba dɔmɔ ta naa ba. Ʊ aa yaa nyɛ rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ leŋ ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna ʊ sɪya tɪyaŋ.

26 Dɪ nal lɛ baa ʊ laa Wɪɪsɪ wɪya di rɛ aŋ bee yaa wɪweliye koo wɪya hʊ aa kaŋ ŋmanɪɪ, ɛɛ daga anɪɪ ʊ Wɪɪsɪ laadii hʊ bɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ. Dɪ nal wiyese rɛ ko teŋ, á aa baa dɪ ʊ tɪɪna sʊba rɛ. Ɛɛ rɛ yaŋ Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ mɛ kɪɪ, dɪ nal lɛ baa dɪ ʊ laa Wɪɪsɪ di rɛ aŋ bɪ yaa wɪweliye kɪ pɛ ʊ laadii hʊ tɪyaŋ, ɛɛ daga anɪɪ ʊ laadii hʊ bɪ kaŋ tɔnɔ buloŋ.

3

Á nyʊwa gyɪŋ-kanɪɪ

1 Ŋ naabalɪya, ma buloŋ ta kɪ kyɛɛ dɪ ma yaa Wɪɪsɪ wɪdagɪla. Beewɪya dʊnɪya sarɪya hʊ kyɛdiilii, Wɪɪsɪ sarɪya sɪ deye tɪya á nala hʊ aa yaa dɪdagɪla a te á dɔŋtɪŋsɪ buloŋ.

2 Á buloŋ yaa wɪya kɪ kyogi nala rɛ. Amɛ dɪ nal lɛ we doŋ a bɪ basɪ wɪya kɪ kyogi nala, ɛɛ daga anɪɪ ʊ bɪ kaŋ wɪkyogii buloŋ. Ʊ gyɪŋ ʊ tɪɪ kanɪɪ rɛ abee ʊ wɪyaalɪya buloŋ tɪyaŋ.

3 Dɪ nal lɛ ko kɪ kyɛ dɪ ʊ daga gyaagʊ, ʊ aa kpa kabarɪga rɛ a we gyaagʊ hʊ nyʊwa tɪyaŋ. Kabarɪga no tɪyaŋ nɛ tɪɪna aa kana, a yaŋ wuwo kɪ daga gyaagʊ hʊ lee hʊ ʊ aa kyɛ dɪ ʊ kɪ mʊ.

4 Ma bɪl na nɪɪduworiborisi mɛ. Dɪ nɪɪduworiboro yaŋ kyo ʊ maga gɛɛ buloŋ mɛ, dɪ puwobala dʊŋ wuwo kana ʊ kɪ vala. Amɛ kuunyiŋdaabiye nyɛ rɛ boriduworil hʊ aa kaŋ kɪ daga lee hʊ ʊ aa kyɛ dɪ boro hʊ mʊ.

5 Ɛɛ rɛ nihuwobiŋ nyʊwa mɛ yaŋ kɪɪ. Ʊ bɪ maga wɪɪ buloŋ, aŋ kɪ basɪ wɪbala. Ma yaŋ gyɪma weliŋ anɪɪ diŋgel mɛ bɪ yʊga, amɛ ʊ aa wuwo kyol kaŋ ɔkʊwabal lɛ a kpa ʊ buloŋ di.

6 Nihuwobiŋ nyʊwa mɛ yaŋ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ diŋ. Wɪbɔmɔ iriŋ buloŋ nɛ we ʊ tɪyaŋ. Nyʊwa yaa nihuwobiŋ teŋ lee kɪdɪgɪ rɛ. Ɛɛ rɛ tɪŋ ʊ wɪbɔmɔ hʊ hʊwoŋ sɪ wuwo kyogi nihuwobiŋ teŋbii buloŋ. Ʊ aa kyol diŋ nɛ a dɪ deŋdeŋ nihuwobiŋ mɪɪbol buloŋ tɪyaŋ. Diŋ no buloŋ aa lɪɪ Sɪtaanɪ lee rɛ.

7 Nihuwobiŋ wuwo kaŋ pʊsɪ buloŋ dee rɛ: bagɪla abee digibiisi, abee kɪna hʊ buloŋ aa tuuri taŋha, abee nɪɪ tɪyaŋ kɪna buloŋ.
8 Amɛ nal buloŋ tuwo a kaŋ ʊ nyʊwa dee, ʊ aa sɪ wuwo kana ʊ tɔ dɪ ʊ tallɪ. Ʊ yaa kɪbɔŋ nɛ a kaŋ hʊwoŋ hʊ aa sɪ wuwo kpʊ nal.
9 Á aa wuwo kaŋ á nyʊwa rɛ a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ, á Tɪɪna abee á kuwo, aŋ ha bɪl wuwo kaŋ nyʊwa no tɪɪ a kɪ tʊʊsɪ á dɔŋtɪŋsɪ hʊ Wɪɪsɪ aa mara ba kɪɪ ʊ.
10 Nyʊwa hʊ tɪɪtɪɪ á aa kaŋ kɪ dannɪ Wɪɪsɪ, ʊ tɪɪtɪɪ rɛ á bɪl kaŋ kɪ tʊʊsɪ nala mɛ. Ŋ naabalɪya, ʊ bɪ maga dɪ ma kɪ yaa nyɛ.
11 Buldɪgɪ bɪ sɪ wuwo kyala kɪ bulo nɪɪwelii abee nɪɪbɔŋ buloŋ.
12 Ŋ naabalɪya, tutogo mɛ bɪ sɪ wuwo nɔŋ babɪlɪya. Kyʊkyɔyɪ mɛ bɪ sɪ wuwo nɔŋ piliye. Ɛɛ rɛ buldɪgɪ mɛ bɪ sɪ wuwo kyala kɪ bulo nɪɪwelii abee nɪɪbɔŋ buloŋ.

Wɪɪsɪ wɪgyʊŋ abee dʊnɪya wɪgyʊŋ

13 Dɪ nal lɛ we ma tɪyaŋ a kaŋ wɪgyʊŋ, kɛ ʊ sɪya mɛ suri, ʊ maga dɪ ʊ tɪɪna kɪ yaa wɪweliye rɛ. Dɪ ʊ rɛ aa yaa gɛɛ, aŋ kaŋ ʊ tɪɪ kɪ hʊwɔlɪ, ɛɛ sɪ daga anɪɪ ʊ kɔnɪ kaŋ wɪgyʊŋ nɛ.
14 Amɛ dɪ ɪ rɛ kaŋ tɪbal abee ɪ dɔŋtɪŋsɪ, a kyɪl ɪ dʊŋ wɪya, ka dɪ ɪ tɪya kɪ hɔllɪ nala tɪyaŋ, ʊ bɪ maga dɪ ɪ kɪ daga ɪ tɪɪ anɪɪ ɪ kaŋ wɪgyʊŋ nɛ. Dɪ ɪ rɛ kɪɪ nyɛ, aŋ ha kɪ daga ɪ tɪɪ anɪɪ ɪ kaŋ wɪgyʊŋ nɛ, wɪtɪɪ hʊ ŋmanɪɪ rɛ ɪ kɪ vɪya gɛɛ.
15 Wɪgyʊŋ no iriŋ bɪ lɪɪ Wɪɪsɪ lee. Ʊ yaa dʊnɪya wɪɪ rɛ, a lɪɪ dʊnɪya nala bee Sɪtaanɪ tɪbɪɪŋbɔmɔ tɪyaŋ.
16 Dɪ nala rɛ kaŋ tɪbal abee dɔmɔŋ, ka dɪ ba tɪsɪ mɛ kɪ hɔllɪ dɔmɔŋ, ba sɪ kaŋ nyʊʊlɪyaba, a kɪ kaa dɔmɔŋ, aŋka ba kɪ yaa wɪbɔmɔ iriŋ buloŋ mɛ.
17 Amɛ wɪgyʊŋ hʊ kɛ aa lɪɪ Wɪɪsɪ lee, ʊ weliye rɛ kɪŋkaŋ. Beewɪya wɪbɔŋ buloŋ tuwo ʊ tɪyaŋ. Nal hʊ buloŋ a kaŋ wɪgyʊŋ no iriŋ, ʊ bee ʊ dɔŋtɪŋsɪ hɔnɪɪ aa weliye rɛ, ʊ kaŋ nala hɪna rɛ weliŋ, a gyegili kɪ nɪɪ nala nyʊʊsɪ, aŋ kɪ fá ba sikii mɛ kɪŋkaŋ, aŋ kɪ yaa wɪweliye mɛ. Nal hʊ aa kaŋ wɪgyʊŋ no iriŋ, ʊ aa bee kaŋ tɪbɪɪŋkpara abee ʊ dɔŋtɪŋsɪ. Ʊ bee mʊrɪ nala mɛ.
18 Nal hʊ bee nala hɔnɪɪ aa weliye, ʊ aa wuwo kyiyeli ʊ dɔŋtɪŋsɪ rɛ ba kaŋ teŋfɪyɛlʊʊ. Ba aa na wɪweliye yʊga ba wɪyaalɪya tɪyaŋ nɛ. Ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ba aa doho kɪna nala tɪsɪ tɪyaŋ, ba ko kaŋ tɔnɔ tɪya ba. Tɔnɔ no rɛ yaa wɪweliye hʊ nala hʊ aa yaa.

4

Ma kpa ma wɪɪ buloŋ we Wɪɪsɪ nosi tɪyaŋ

1 Bee rɛ tɪŋ ma aa gʋla kɪ kaa dɔmɔŋ, a kɪ yuwo yuwo?
Ma tɪbɪɪŋbɔmɔ hʋ aa we ma tɪsɪ tɪyaŋ nɛ aa kaŋ ba bulɔŋ
kɪ ko.
2 Ma aa kɪ kyɛ kɪna rɛ, aŋka ma bee na ba. Ɛɛ wɪya ma
aa yaa siri rɛ dɪ ma kpʋ sʋʋnɪ. Ma bembiye aa dɔbɔ kɪna
tɪyaŋ nɛ yʋga, ka ma bee na ba. Ɛɛ wɪya ma aa kaa dɔmɔŋ,
a yuwo yuwo. Ma bee na kɪna hʋ ma aa kyɛɛ beewɪya ma
bee sʋla Wɪɪsɪ lee.
3 Ka dɪ ma bɪl ko sʋla Wɪɪsɪ lee mɛ, ma aa bee na kɪna
hʋ, beewɪya tɪliisibɔmɔ rɛ ma aa kaŋ kɪ kyɛ kɪna hʋ. Ma
aa sʋla kɪna hʋ rɛ dɪ ma kpa tɪŋ ma tɪsɪ wɪkyɛɛlɪya.
4 Ma kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ nal sɔnsɔnnɔ. Ma bɪ gyɪŋ bee baa dɪ
nal lɛ baa ʋ kyo dʋnɪya kɪna, gɛɛ daga anɪɪ ʋ tɪɪna bɪrɪmɪ
Wɪɪsɪ dɔŋ nɛ? Nal hʋ bulɔŋ aa kpaa ʋ hakɪla we dʋnɪya
kɪna tɪyaŋ, ʋ tɪɪna aa bɪrɪmɪ Wɪɪsɪ dɔŋ nɛ.
5 Ma bɪɪna wɪya hʋ ba aa saba biŋ Wɪɪsɪ teŋ hʋ tɪyaŋ bɪ
kaŋ memii koo? Ba saba rɛ anɪɪ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʋ ʋ aa
kpaa we á tɪyaŋ, ʋ teŋ aa wɪɪ á tɪyaŋ nɛ kɪŋkaŋ.
6 Wɪɪsɪ dee hʋ ʋ aa kpaa we á tɪyaŋ, ʋ rɛ gba yaŋ deye te
á tɪɪ teŋbii wɪkyɛɛlɪya hʋ dee. Ɛɛ rɛ tɪŋ ba sabɪ Wɪɪsɪ teŋ
hʋ tɪyaŋ anɪɪ Wɪɪsɪ aa vɪya dagɪŋtɪɪ tɪmma ta rɛ, aŋ kɪ pɛ
nala hʋ aa hʋwɔlɪ ba tɪɪ tɪyaŋ.
7 Ɛɛwɪya, ma kpa ma tɪɪma tɪya Wɪɪsɪ, aŋ sɪŋ pɔ dɪ Sɪtaanɪ
ta wuwo ma. Dɪ mamaa rɛ ko sɪŋ pɔ ʋ, ʋ sɪ fá ma lee.
8 Ma fasɪ ko kpaga Wɪɪsɪ. Dɪ mamaa rɛ ko fasɪ ko kpaga
ʋ, ʋ mɛ sɪ fasɪ ko kpaga ma. Mamaa wɪbɔŋyaala, ma lɪɪ
ma nosi wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ. Ma yaa minaafigi tɪmma rɛ, a
kaŋ tɪbɪɪŋkpara abee Wɪɪsɪ. Ma lɪɪ ma tɪɪ lɪɪ tɪbɪɪŋbɔmɔ no
bulɔŋ tɪyaŋ.
9 Ma leŋ dɪ tɪkyogi gyʋʋ ma, dɪ ma kɪ kyiyesi, aŋ kɪ wɪɪ,
ma wɪbɔmɔ hʋ yayɪ wɪya, aŋ leŋ dɪ ma mʋŋ mɛ bɪrɪmɪ
wiile, ka dɪ ma dɪyɛsʋʋ mɛ bɪrɪmɪ tɪkyogi.
10 Ma kaŋ ma tɪɪ hʋwɔlɪ Tɪɪna hʋ sɪya tɪyaŋ. Dɪ mamaa
rɛ yaa gɛɛ, ʋ mɛ sɪ kpa ma yohuŋ.

Ma ta kɪ kyogi nala fene

11 Ŋ naabalɪya, ma ta kɪ kyogi dɔmɔŋ fene. Dɪ nal bulɔŋ
nɛ ko kɪ kyogi ʋ dɔŋtɪɪna feŋ, koo a kɪ gaa ʋ hal, ɛɛ daga
anɪɪ ʋ tɪɪna mɛ basɪ wɪya kɪ kyogi Wɪɪsɪ nyʋwa hʋ aa baa
dɪ ɪ kyo ɪ dɔŋtɪɪna anɪɪ ɪ aa kyo ɪ tɪɪ rɛ gɛɛ, aŋ daga anɪɪ
Wɪɪsɪ nyʋwa no yaa waasʋ rɛ. Dɪ ɪ rɛ ko basɪ wɪya kɪ kyogi
Wɪɪsɪ nyʋwa hʋ, ɪ bɪl bɪ yaa nal hʋ aa tɪŋ haŋ nyʋwa hʋ, ɪ
mɪɪgɪ kpa ɪ tɪɪ anɪɪ ɪ tee Wɪɪsɪ nyʋwa hʋ rɛ gɛɛ, aŋ kaŋ ɪ tɪɪ
yaa sarɪdiil.
12 Wɪɪsɪ dʋŋ nɛ kaŋ dee ʋ aa sɪ wuwo biŋ mɪrɪsɪ tɪya nala,
aŋ bɪl wuwo di ba sarɪya mɛ dɪ ba aa rɛ ko kyogi mɪrɪsɪ hʋ.

Ʊ dʊŋ nɛ kaŋ dee ʊ aa sɪ wuwo laa ma ta sʊʊ nosi tɪyaŋ, aŋ bɪl kaŋ dee mɛ ʊ aa sɪ wuwo leŋ dɪ sʊʊ kpʊ ma. Ɪ mɛ rɛ yaŋ yaa kɪbee ɪ aa sɪ di ɪ dɔŋtɪɪna sarɪya?

Ma ta kɪ daga ma tɪɪ kyiye wɪya

13 Ma gyegili daha. Ma nala hʊ aa baa: “Gyɪnaŋ koo kyiye,
á sɪ mʊ tɔɔ kɪdɪgɪ, a hɔŋ doŋ bɪna, a yaa bayallɪɪ, a na
molbiye yʊga.
14 Ma gba paalɪ bɪ gyɪŋ ma mɪɪbol kyiye aa sɪ kɪɪ gɛɛ. Ma
kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ bʊsʊŋ aa tɔɔ. Ʊ aa tɔ rɛ mʊhʊ sʊwaa, aŋ
pirigi dɪɪgɪ.
15 Ma aa maga dɪ ma baa, ‘Dɪ Wɪɪsɪ rɛ laa nyʊwa dɪ á kaŋ
mɪɪbol á sɪ yaa nyɛ bee nyɛ.’
16 Amɛ ma kaŋ kalɪŋbaanɪ rɛ, aa kɪ daga ma tɪɪ. Dagɪŋtɪɪ
no buloŋ bɪ kaŋ ŋmanɪɪ.
17 Ɛɛwɪya, dɪ ɪ rɛ gyɪŋ wɪweliye hʊ aa maga dɪ ɪ yaa, ka
dɪ ɪ vɪya ʊ yayɪ, ɪ yaa wɪbɔŋ nɛ.”

5

Kɪna tɪmma kyagɪl

1 Ma gyegili nɪɪ daha, kɪna tɪmma! Ma maga ma kɪ wɪɪ
rɛ, a kɪ ŋmaa nyʊʊsɪ beewɪya tʊwarɪbal lɛ sɪ tele ma nyuu
tɪyaŋ.
2 Ma dʊwa hʊ buloŋ nɛ pʊw, ka tuyi mɛ kpa ma gaweliye
hʊ buloŋ di.
3 Ma salma hʊ buloŋ nɛ sʊwa, ma molbiye hʊ buloŋ mɛ
pʊwa. Ma kɪna no kyogii rɛ yaŋ sɪ daga anɪɪ ma kɔnɪ yaa
wɪya kyogi rɛ. Ma tɪbal hʊ aa yaŋ leŋ ma molbiye hʊ bee
ma dʊwa hʊ kyogi ta gɛɛ, ɛɛ tɪɪ rɛ haŋ tɪbal hʊ sɪ kpa ma
tɪɪ di anɪɪ diŋ. Dʊnɪya no tenii kpaga rɛ, ka ma kɛ ha kaŋ
sɪɪ abee ma dʊwa. Ʊ tɔnɔ rɛ bee?
4 Ma bɪ naa! Ma aa kɪ mʊrɪ nala hʊ aa tʊŋ ma bagɪsɪ tʊma
rɛ aŋ pɔ dɪ ma bɪ sɪ tuŋ ba. Tʊŋtʊnna hʊ buloŋ aa we ma
bagɪsɪ tɪyaŋ, ba ŋmaa wulo kɪ tɪya Wɪɪsɪ rɛ. Wɪɪsɪ á Tɪɪna,
dʊnɪya buloŋ Laataal, ʊ mɛ kɔnɪ yaŋ nɪɪ ba wulo hʊ rɛ.
5 Ma dʊnɪya tɪyaŋ gyʊʊyɪ buloŋ, sʊma abee laaŋfɪya dʊŋ
tɪyaŋ nɛ ma we, a kɪ yaa ma wɪkyɛɛlɪya dʊŋ. Ma dɪyɛsɪ ma
tɪɪ rɛ a nara anɪɪ ba aa dɪyɛsɪ nʊhʊ ʊ nara, ba ko kaŋ kpʊ
gɛɛ.
6 Ma aa kpa kyogisi tɪya nala hʊ aa bɪ kaŋ wɪkyogii rɛ, a
kpʊ ba abee haakye, ka ba mɛ aa bee tɔ ma ŋmanɪɪ dɪ ma
ta kpʊʊ ba.

Ma kaŋ kenyiri anɪɪ pɪparɪ aa kaŋ kenyiri gɛɛ

7 Ŋ naabalɪya, nyɛ kɛ ma yaŋ aa gyɪŋ wɪɪ hʊ aa sɪ puu
kɪna tɪmma nyɛ, ma kaŋ kenyiri a mʊ pele saŋa hʊ Tɪɪna
hʊ aa sɪ mɪɪgɪ ko. Ma na haŋ kenyiri hʊ pɪparɪ aa kana. Ʊ

aa doho ʊ kɪna rɛ aŋ wuwo gbala dɪ taŋha marɪ ʊ panyʊwa kɪna. Ʊ aa gyegili rɛ dopusiduwoŋ ko nɪɪ, ʊ doho ʊ kɪna. Aŋ ha gyegili gɛɛ yʊʊ mʊ gyʊʊ kɪna hʊ marɪ. Gbaŋkyaaŋ mɛ mʊ lɪɪ ka kɪna hʊ na yaa kʊmɪɪ, ʊ yaŋ na mʊ kʊma.

8 Ɛɛ nyuniŋ, ma mɛ kaŋ kenyiri. Ma kaŋ ma tɪɪ weliŋ aŋ leŋ dɪ ma bayɪyɛla yʊga, beewɪya, á Tɪɪna hʊ kyɛkoolii kpaga rɛ.

9 Ŋ naabalɪya, ma ta kɪ nyaŋ dɔmɔŋ, dɪ Wɪɪsɪ ta ko di ma sarɪya a kpa kyogisi tɪya ma. Nal hʊ aa sɪ di sarɪya hʊ, ʊ yaa siri rɛ, ʊ koyi mɛ kpaga.

10 Ŋ naabalɪya, na ma naa Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ gyɪ aa basɪ wɪya Wɪɪsɪ feŋ tɪyaŋ nɛ? Ba gyɪ naa tʊwara rɛ aŋ ha kaŋ kenyiri abee mala. Ma mɛ gʊnnɪ ba kenyiri abee ba mala hʊ iriŋ ma tʊwara nayɪ tɪyaŋ.

11 Ba gyɪ aa kaŋ mala wɪya rɛ tɪŋ á kaŋ ba kɪ yɪrɪ teŋfɪyɛl tɪmma. Na ma nɪɪ ɛɛ hʊ Gyɔbɪ mɛ gyɪ aa kaŋ kenyiri abee mala rɛ ʊ tʊwara nayɪ tɪyaŋ. Ma naa gɛɛ Tɪɪna hʊ gyɪ aa kyiyeli ʊ rɛ ba mʊ tenii tɪyaŋ. Á Tɪɪna Wɪɪsɪ kɔnɪ kyɪl á wɪya rɛ kɪŋkaŋ, aŋ kɪ fá á sikii mɛ yʊga.

12 Ŋ naabalɪya, sɪfɪyaŋ wɪɪ rɛ nyɛ: Dɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ nɛ ko kɪ kyɛ dɪ ʊ we nyʊwa, ʊ bɪ maga dɪ ɪ kpa ŋmɪyɛsʊʊ. Ma ta ko kɪ ŋmɪyɛsɪ wɪɪsɪnyuu koo taŋha, koo kɪŋ kɛ buloŋ. Dɪ ba ko maga dɪ ma baa “waa,” ma baa waa. Dɪ ba bɪl ko maga dɪ ma baa “aayɪ,” ma baa aayɪ. Dɪ Wɪɪsɪ ta ko di ma kɪdɪgɪ buloŋ sarɪya, dɪ ɪ tele.

Ma laa Wɪɪsɪ di ma Wɪɪsɪ kyʊwalɪɪ tɪyaŋ

13 Ma tɪyaŋ, dɪ nal lɛ ko we tʊwara tɪyaŋ, ʊ tɪɪna kɪ sʊla Wɪɪsɪ dɪ ʊ pɛ ʊ tɪyaŋ. Dɪ nal teŋ mɛ rɛ ko fɪyɛlɪ, ʊ maga dɪ ʊ tɪɪna yɪɪ yɪɪla kɪ dannɪ Wɪɪsɪ rɛ.

14 Dɪ ma kɪdɪgɪ rɛ ko kɪ wɪɪlɪ, ʊ tɪɪna tɪma dɪ ba mʊ yɪrɪ Krisitabiisi sɪlaala hʊ. Ba sɪ ko kyʊwalɪ Wɪɪsɪ tɪya ʊ aŋ tɪsɪ ʊ bee nʊʊ, á Tɪɪna Yesu Krisita feŋ tɪyaŋ.

15 Dɪ ba aa rɛ ko laa di anɪɪ Wɪɪsɪ kɔnɪ sɪ yaa wɪɪ hʊ ba aa sʊla ʊ kɪ kyɛ, ʊ sɪ leŋ dɪ wɪɪla tɪɪna hʊ na laaŋfɪya. Ka dɪ ʊ tɪɪna fa yaa wɪbɔmɔ maga gɛɛ buloŋ mɛ, Wɪɪsɪ sɪ kpa ba buloŋ kyɛ ʊ.

16 Ɛɛ nyuniŋ, ma pʊllɪ ma tɪsɪ kɪ tɪya dɔmɔŋ, aŋ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ kɪ tɪya dɔmɔŋ. Nyɛ rɛ sɪ leŋ ma na laaŋfɪya. Tɪpʊlʊŋ tɪɪna wɪɪkyʊwalɪ kaŋ dee rɛ weliŋ. Wɪɪ buloŋ ʊ aa sʊla Wɪɪsɪ kɪ kyɛ aa wuwo yaa rɛ.

17 Ma na Ɛlaagya! Ʊ gyɪ yaa nihuwobiŋ nɛ anɪɪ á kɪdɪgɪ buloŋ. Amɛ ʊ gyɪ sʊla Wɪɪsɪ rɛ baŋbaŋ dɪ ʊ ta leŋ duwoŋ nɪɪ. Duwoŋ mɛ kɔnɪ gyɪ bɪ nɪya paalʊʊ hʊ tɪyaŋ bɪsɪ kpaŋkpaŋ boto abee kyalɪɪ.

18 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ʋ gyı bıl mııgı sʋla Wıısı, ʋ leŋ duwoŋ
kyuuri yʋga, taŋha nyuu kına buloŋ marı weliŋ.
19 Ŋ naabalıya, dı ma kıdıgı rɛ ko nyʋgısı wıtıı ŋmanıı
hʋ tıyaŋ, dı ma kıdıgı wuwo tarı ʋ ko,
20 ma gyıma anıı nal hʋ buloŋ aa kyiyeli wıbɔŋyaal ʋ lıı
ʋ wıbɔmɔ hal a mııgı ko kı tıŋ Wıısı ŋmanıı hʋ, ʋ tıına lıı
wıbɔŋyaal hʋ sʋʋ bʋwa tıyaŋ nɛ gɛɛ, aŋ leŋ ʋ na mııbol aa
bı kaŋ tenii. Ʋ gɛɛ yayı mɛ sı leŋ dı Wıısı kpa wıbɔŋyaal
hʋ wıbɔŋgyamaa hʋ buloŋ kyɛ ʋ.

LAASIYA TEŊ HƱ
PIITA
AA SABA

1 Mıyaŋ Piita aa yaa Yesu Krisita kpambıya rɛ sabı teŋ no
a kı tıya ma nala hʋ Wıısı aa lıya ma yaa ʋ nala, aŋ pısa mʋ
we Pɔŋtusi paalʋʋ abee Galetiya paalʋʋ, abee Kapadoosıya
paalʋʋ, abee Esıya paalʋʋ, abee Bitiiniya paalʋʋ buloŋ
tıyaŋ a yaa nıhʋwala.
2 Á kuwo Wıısı foŋ gyıŋ ma wıya rɛ faafaa buloŋ a lıı ma
ʋ kyɛrı tıyaŋ, ma yaa ʋ nala. Ƴ tıŋ Wiyesi Welii hʋ tıyaŋ nɛ
a leŋ ma yaa tıpʋlʋŋ tımma ʋ sıya tıyaŋ dı ma wuwo kı tıŋ
Yesu Krisita nyʋwa, ka dı ʋ kyal hʋ sası ma wıbɔmɔ ta dı
ma ta kaŋ bisiŋ buloŋ Wıısı sıya tıyaŋ. Wıısı sı marı daga
ʋ bɔnyɛ tıya ma yʋga a leŋ dı ʋ fıyɛlʋʋ we ma lee a kaŋ kı
mʋ maakyiye buloŋ.

Bayıyɛla hʋ aa bı kaŋ tenii

3 Ma leŋ dı á dannı Wıısı, ʋ rɛ yaa á Tıına Yesu Krisita
Kuwo abee ʋ Wıısı. Ƴ fáá á sikii rɛ kıŋkaŋ a tıŋ Yesu Krisita
sʋʋ tıyaŋ mııgı-siyi hʋ tıyaŋ, a tıya ma mııbofalıı. Nyɛ leŋ
á kaŋ bayıyɛla aa bı kaŋ tenii rɛ anıı ʋ sı maakyiye kyisi
ma mɛ sʋʋ tıyaŋ.
4 Ɛɛwıya, á kaŋ bayıyɛla rɛ anıı á sı na kıweliye hʋ Wıısı
aa marı biŋ ʋ nala wıısıbee tıyaŋ. Kına no bı sı maakyiye
pʋw koo a kyogi, ba weliŋ mɛ bı sı maakyiye teŋ.
5 Kına no yaa ma kına rɛ, ma nala hʋ aa laa Wıısı di, ʋ
tıŋ ma laadii hʋ tıyaŋ a kı pɔ ma abee ʋ dee dı wıı buloŋ
ta wuwo yaa ma a mʋ pele dʋnıya kyɛtenii. Ƴ yaa siri rɛ dı
ʋ daga gɛɛ hʋ ʋ aa sı laa nala ta haŋ kyɛɛ hʋ.
6 Ɛɛwıya, ma leŋ dı ma tenni fıyɛlı wıya no wıya. Amɛ
lagılagı no kɛ, kapuwo, wıgyʋʋlıya iriŋ iriŋ hʋ aa gyʋʋ ma
leŋ ma tısı kyogi rɛ. Amɛ ma gyıma anıı ma bı sı we tʋwara
no tıyaŋ kı mʋ deŋdeŋ.
7 Wıı hʋ aa tıŋ wıgyʋʋlıya no kı gyʋʋ ma rɛ yaa dı ba
magısı ma Wıısı laadii, a leŋ dı ba na dı ma laadii hʋ kɔnı
yaa wıtıı rɛ koo dı ʋ yaa wınyıyɛl lɛ. Ƴ kıı gɛɛ anıı salıŋ
ba aa kpaa wası aŋ na na dı ʋ yaa salıŋ tıı rɛ koo dı ʋ yaa
salıŋbıŋ nɛ. Salıŋ kɛ yaŋ, abee ba aa wası nyɛ buloŋ, ka ʋ
ha aa vıya aŋ kyogi rɛ. Amɛ ma Wıısı laadii rɛ yaa sıfıyaŋ
kıŋ a te salıŋ. Dı ma Wıısı laadii hʋ rɛ ko yaa wıtıı, haŋ
kyɛɛ hʋ á Tıına Yesu Krisita aa sı kaŋ ʋ tıı daga nal buloŋ,
Wıısı sı tıya ma gyaaŋbiye, a kpa ma yohuŋ, a leŋ ma yaa
gaŋdaala.

8 Ma ha bı maakyiye na Yesu Krisita, amɛ ma kyo ʋ rɛ.
Abee ma aa bee na ʋ bee ma sii lagılagı no mɛ, ka ma laa ʋ
wıya di rɛ, ma tenni fıyɛlı fıyɛlıı hʋ iriŋ ma aa bı sı wuwo
kaŋ nyʋwa bası,
9 beewıya wıı hʋ wıya aa tıŋ ma laa Wıısı di, ʋ rɛ yaa
laatayı hʋ Wıısı aa laa ma kı ta.
10 Laatayı no wıya, Wıısı tıŋdaala gyı fıyɛlı sıya gbilli
tenni tıyaŋ nɛ abee sıfıyası dı ba na gɛɛ hʋ Wıısı aa sı laa
ʋ nala ta. Ba gyı bası wıya rɛ Wıısı Wiyesi Welii hʋ dee
tıyaŋ a daga anıı Wıısı baa dı ʋ sı laa ma ta ʋ bɔnyɛ tıyaŋ.
11 Yesu Krisita Wiyesi Welii hʋ gyı aa we ba tıyaŋ nɛ gyı
bası tıya ba gɛɛ Krisita hʋ aa sı na tʋwara, aŋ na ko na
gaŋdarı. Ɛɛ rɛ ba gyı kı lʋga dı ba na saŋa hʋ wıya no
buloŋ aa sı yaa abee ɛɛ hʋ ba aa sı yaa.
12 Wıısı gyı kaŋ daga ʋ tıŋdaala hʋ rɛ anıı ma wıya rɛ
tıŋ ba kı bası wıya no buloŋ ba tıı wıya daa. Lagılagı no
wıya hʋ Wıısı tıŋdaala hʋ gyı aa bası, ba tıı rɛ nala hʋ mɛ
aa bası Wıısı wıweliye hʋ Wiyesi Welii hʋ aa lıı wıısıbee
ko tuu dee tıyaŋ mɛ bası kı tıya ma. Malıkası mɛ gba kyo
dı ba fa gyıŋ wıya no memii rɛ.

Ma ta kaŋ bisiŋ Wıısı sıya tıyaŋ

13 Ɛɛwıya, ma kıdıgı buloŋ sıŋ hakıldıgı tıyaŋ a yaa siri dı
ma tıŋ Wıısı kyɛrı, aŋ gyıŋ kaŋ ma tıı wıı buloŋ tıyaŋ. Ma
kpa ma bayıyɛla buloŋ we Wıısı bɔnyɛ hʋ ʋ aa sı kpa yaa
ma saŋa hʋ tıyaŋ Yesu Krisita aa sı mııgı ko dı nal buloŋ
na ʋ.
14 Saŋa hʋ tıyaŋ ma gyı aa bı gyıŋ Wıısı, ma gyı aa tıŋ
ma teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ nɛ. Amɛ lagılagı no kɛ ma aa
yaa Wıısı balıya nyɛ ma kı tıŋ Wıısı nyʋwa aŋ ta bıl kı tıŋ
ma teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ.
15 Wıısı hʋ aa yırı ma yaa tıpʋlʋŋ tıına rɛ a bı kaŋ bisiŋ
buloŋ, ɛɛwıya ʋ maga dı ma mɛ yaa tıpʋlʋŋ tımma rɛ a ta
kaŋ bisiŋ buloŋ ma wıyaalıı buloŋ tıyaŋ.
16 Beewıya ba saba rɛ Wıısı teŋ tıyaŋ a baa, di Wıısı baa,
"Ma yaa tıpʋlʋŋ tımma a ta kaŋ bisiŋ, beewıya ŋ yaa
tıpʋlʋŋ tıına aa bı kaŋ bisiŋ nɛ."
17 Ma aa kı kyʋwalı Wıısı rɛ a kı yırı ʋ ma kuwo. Ʋ rɛ aa di
nal buloŋ sarıya, ʋ bee lugisi, ʋ bee fá nal sıı mɛ. Ʋ aa tuŋ
nal buloŋ maga gɛɛ hʋ ʋ tıına aa tʋma maga rɛ. Ɛɛwıya,
ma aa yaa nıhʋwala a we dʋnıya no tıyaŋ nyɛ, ma kı fá
Wıısı ma wıyaalıya buloŋ tıyaŋ.
18 Ma tıı gyıŋ kıŋ hʋ Wıısı aa kpa tuŋ laa ma lıı ma wıtɔɔnı
hʋ ma naabaala fa aa kpa daga ma tıyaŋ nɛ. Ʋ bı kıı nıı
kına aa sı wuwo kyogi anıı salma koo molbiye rɛ ʋ kpa tuŋ
laa ma.

19 Amɛ Yesu Krisita kyal hʋ aa kaŋ tɔnɔ a baŋ kɪŋ buloŋ nɛ
Wɪɪsɪ kpa tuŋ laa ma. Yesu Krisita kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ pebiye aa
bɪ kaŋ bisiŋ koo gyoŋ buloŋ.
20 Ka dɪ Wɪɪsɪ gyɪ na marɪ dʋnɪya, dɪ ʋ gyɪ foŋ lɪɪ Yesu
Krisita rɛ dɪ ʋ maakyiye ko tuu sʋba a laa ma ta. Lagɪlagɪ
no dʋnɪya aa kpaga tenii nyɛ, Wɪɪsɪ leŋ ʋ ko dʋnɪya rɛ ma
wɪya.
21 Ʊ tɪyaŋ nɛ ma tɪŋa a laa Wɪɪsɪ hʋ aa kyisi Yesu sʋʋ tɪyaŋ
a tɪya ʋ feŋ a di. Ɛɛwɪya ma laadii abee ma bayɪyɛla buloŋ
we Wɪɪsɪ tɪyaŋ nɛ.
22 Akuu ma aa tɪŋ wɪtɪɪ ŋmanɪɪ hʋ wɪya, ma pɪɪsɪ ma bisiŋ
buloŋ ta rɛ, aŋ kyo ma nɪmmabalɪya hʋ buloŋ aa laa Wɪɪsɪ
di. Ɛɛwɪya, ma marɪ kyo dɔmɔŋ weliŋ abee ma tɪsɪ buloŋ.
23 Beewɪya Wɪɪsɪ tɪŋ ʋ wɪbii hʋ aa tɪya mɪɪbol a we doŋ
deŋdeŋ kɪ mʋ tɪyaŋ nɛ a mɪɪgɪ lʋl ma á yaa nɪfalɪya. Ɛɛwɪya
á bɪ yaa nihuwobiŋ aa sʋʋ balɪya, amɛ á yaa Wɪɪsɪ hʋ aa
bee sʋba balɪya rɛ.
24 Ba sabɪ Wɪɪsɪ teŋ logiŋ kɪdɪgɪ tɪyaŋ nɛ a baa,
“Nihuwobiŋ buloŋ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ ɔhɔ. Ʊ weliŋ buloŋ mɛ
kɪɪ gɛɛ anɪɪ ɔfɪɪla. Ɔhɔ hʋ aa sʋba rɛ, ɔfɪɪla hʋ mɛ
yuwori.”
25 Amɛ Wɪɪsɪ wɪbii hʋ kɛ sɪ we doŋ a kaŋ kɪ mʋ maakyiye
buloŋ. Wɪbii no rɛ yaa Wɪɪsɪ wɪweliye hʋ ba aa basa tɪya
ma.

2

Wɪɪsɪ lɪɪ ma rɛ dɪ á yaa ʋ nala

1 Ɛɛwɪya, á aa yaa nɪfalɪya wɪya, ma lɪɪ ma tɪɪ wɪbɔŋ
buloŋ tɪyaŋ, a ta kɪ mʋrɪ nala, a ta kaŋ minaafigi mɛ. Ma
ta leŋ ma tɪsɪ kɪ hɔllɪ nala a ta kɪ gaa nala hala mɛ.
2 Amɛ ʋ maga dɪ ma leŋ dɪ Wɪɪsɪ wɪbii hʋ wɪya kyɪl ma rɛ
anɪɪ ɪl wɪya aa kyɪl biifɪla gɛɛ. Dɪ gɛɛ leŋ dɪ ma waa weliŋ
ma Wɪɪsɪ laadii tɪyaŋ dɪ Wɪɪsɪ laa ma ta.
3 Beewɪya ma tɪɪ gyɪŋ á Tɪɪna Wɪɪsɪ bɔnyɛ hʋ ʋ aa kpa
daga ma rɛ.
4 Ma ko á Tɪɪna Yesu Krisita lee. Ʊ rɛ yaa mɪɪbol buloŋ
tɪɪna. Ʊ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ bʋyɪ dɪɪsaala aa vɪya ta. Nala vɪya
ʋ rɛ, amɛ Wɪɪsɪ kɛ lɪɪ ʋ rɛ ʋ yaa sɪfɪyaŋ nal ʋ lee.
5 Ma mɛ kaŋ mɪɪbol hʋ ʋ aa kana rɛ, ɛɛwɪya ma mɛ kɪɪ
gɛɛ rɛ anɪɪ bʋwa Wɪɪsɪ aa kpa kɪ saa ʋ dɪya, a leŋ ma yaa
ʋ wɪɪkyʋwal sɪlaala aa bɪ kaŋ bisiŋ dɪ ma tɪŋ Yesu Krisita
tɪyaŋ a kpa wɪɪsʋllɪ-kɪna hʋ aa fɪyɛlɪ Wɪɪsɪ teŋ a sʋla Wɪɪsɪ.
6 Beewɪya ba sabɪ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ anɪɪ Wɪɪsɪ baa, ma
na,
“Ŋ kpa bʋyɪ rɛ a biŋ gyememii Zaayɔŋ tɪyaŋ,
Ʊ rɛ ŋ lɪɪ ʋ yaa ŋ sɪfɪyaŋ bʋyɪ,

Ɛɛwıya nal hʋ bulǫŋ aa sı laa ʋ wıya di,
hıısı bı sı maakyiye di ʋ tıına.”
7 Ma nala hʋ aa laa ʋ wıya di kɛ lee, bʋyı no kaŋ tɔnɔ rɛ a
tıya ma. Amɛ nala hʋ aa vıya ʋ kɛ lee, ba leŋ wıya hʋ ba
aa saba Wıısı teŋ tıyaŋ ko yaa wıtıı rɛ. Ba saba rɛ abaa,
“bʋyı hʋ dıısaala aa vıya ta,
ʋ rɛ mııgı ko kaŋ dıya hʋ sıgı ʋ deye.
8 Ba bıl saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ a baa,
“bʋyı no rɛ sı leŋ dı nala ŋmaa naaŋ.
Ʋ tıı mɛ rɛ ba sı ŋmaa tele.”
Ba aa garıgı rɛ, beewıya ba vıya Wıısı nyʋwa rɛ. Ba mɛ
wııdagı rɛ fa paalı gɛɛ.
9 Amɛ ma kɛ, Wıısı tıı rɛ lıı ma dı ma yaa wııkyʋwal sılaala
a tʋma kı tıya Wıısı ma kuwori. Ma yaa tıpʋlʋŋ tımma rɛ
a bı kaŋ bisiŋ bulǫŋ ʋ sıya tıyaŋ. Ʋ tıı rɛ tıŋ ma. Ʋ lıı ma
rɛ dı ma bası wıkperiye hʋ bulǫŋ ʋ aa yaa. Ʋ rɛ yırı ma lıı
bilhuu tıyaŋ a kaŋ ma ko gyʋʋ ʋ pʋlʋŋbal hʋ tıyaŋ.
10 Buŋbuŋ hʋ tıyaŋ, ma fa bı yaa Wıısı nala, amɛ nyɛ kɛ
ma yaa Wıısı nala rɛ. Ma fa bı gyıŋ Wıısı sikii-fá, amɛ nyɛ
kɛ ʋ fáá ma sikii rɛ.
11 Ŋ kyaŋweliye, ma gyıma anıı á yaa nıhʋwala rɛ dʋnıya
no tıyaŋ, á bee tıı daa yaa daha. Ɛɛwıya, ŋ aa sʋl ma, ma
lıı ma tıı ma teŋbii wıkyɛɛlıya tıyaŋ, beewıya ma teŋbii
wıkyɛɛlıya bı sı leŋ dı ma yaa wıya hʋ ma aa kyɛ ma tısı
tıyaŋ dı ma yaa a fıyɛlı Wıısı teŋ.
12 Ma guwosi nala hʋ aa bı laa Wıısı wıya di tıyaŋ nɛ,
ɛɛ wıya ma kaŋ ma tıı weliŋ. Dı ba aa rɛ bası baa ma
yaa wıbɔmɔ mɛ, ma leŋ dı ba na ma wıyaaweliye aŋ dannı
Wıısı dı ʋ feŋ yırı kyɛɛ hʋ ʋ aa sı di nala sarıya.

Ma kı nıı ma sılaala nyʋwa

13 Á Tıına Yesu Krisita nyubaanıŋ, ma kpa ma tıı tıya nala
hʋ bulǫŋ aa deŋ ma nyuu dʋnıya no tıyaŋ a kı tıŋ ba nyʋwa.
Ma kı tıya taŋha bulǫŋ kuworibal gyırıma, beewıya ʋ rɛ aa
deŋ taŋha hʋ bulǫŋ.
14 Nala hʋ mɛ bulǫŋ kuworibal hʋ aa lıya dı ba laa ʋ naası
sıŋ leye tıyaŋ, ma kpa ma tıı tıya ba mɛ a kı tıŋ ba nyʋwa.
Beewıya ba aa rɛ ʋ lıı dı ba kı dɔgısı nala hʋ aa yaa wıbɔmɔ
aŋ kı bigisi nala hʋ aa yaa wıweliye mɛ.
15 Wıısı kyɛrı rɛ yaa dı ma wıyaaweliye wuwo leŋ dı
bambugo hʋ aa gɔllı kı bası wıtɔɔnı hʋ ta wuwo na wıbɔŋ
bulǫŋ bası ma lugo tıyaŋ.
16 Ma yaa nala aa tıŋ ma tıı rɛ. Amɛ ma ta kpa gɛɛ bırımı
gyo-gye wıı a gɔllı kı yaa wıbɔmɔ. Amɛ ma kı yaa wıya hʋ
aa daga anıı ma kɔnı yaa Wıısı yosi rɛ.

17 Ma kı tıya nal buloŋ gyırıma. Ma kyo nala hʋ mɛ buloŋ
aa laa Yesu wıya a leŋ dı ba yaa ma nımmabalıya. Ma kı
fá Wıısı aŋ kı tıya ma taŋha kuworibal gyırıma.
18 Ma nala hʋ aa tʋŋ kı tıya nala, ma kı tıŋ ba nyʋwa a kı
tıya ba gyırıma weliŋ, dı ba yaa nala aa kaŋ bɔnyɛ ka ba
wıya weliye koo dı ba yaa nala wıya aa hayɛ.
19 Beewıya Wıısı sı kyiyeli nal hʋ buloŋ aa bı yaa wıı
buloŋ kyogi ka ba kı dɔgısı ʋ, ka ʋ wuwo kaŋ mala akuu ʋ
aa laa Wıısı di wıya.
20 Dı ı rɛ yaa wıbɔŋ dı ba ŋmaa ı, ka ı di kenyiri gɛɛ tıyaŋ,
ʋ bı maga dı ba tıya ı gyaaŋbiye. Amɛ dı ı rɛ yaa wıwelii,
ka dı ba kı dɔgısı ı gɛɛ wıya, dı ı wuwo kaŋ mala gɛɛ tıyaŋ
Wıısı sı kyiyeli ı.
21 Ɛɛwıya rɛ Wıısı paalı yırı ma dı ma na tʋwara beewıya
Yesu Krisita tıı mɛ paalı na tʋwara rɛ ma wıya a daga ma
gɛɛ hʋ ma aa sı tıŋa ʋ naabʋʋsı.
22 Ʊ gyı bı yaa wıbɔŋ buloŋ, ʋ gyı bı maakyiye nyıya wıya
mɛ.
23 Abee nala gyı aa tʋʋsı ʋ buloŋ, ʋ gyı bı laa tʋʋsı. Ba
gyı bıl aa dɔgısı ʋ mɛ, ʋ gyı bı bası baa ʋ sı tuŋ kyıŋ ba
nyuu tıyaŋ. Amɛ ʋ kɛ gyı kpaa wıı buloŋ we Wıısı nosi
tıyaŋ nɛ beewıya ʋ rɛ sı di nal buloŋ sarıya abee wıtıı.
24 Yesu Krisita tıı rɛ laa á wıbɔmɔ kyʋŋ, saŋa hʋ ba kpaası
ʋ mal daagarıı tıyaŋ dı gɛɛ wuwo leŋ á kpʋ wıbɔmɔ yayı
ta á tısı tıyaŋ aŋ kı yaa tıpʋlʋŋ wıya. Ba aa vıırı ʋ, ʋ teŋ
yaa dʋgʋlıya hʋ, gɛɛ rɛ leŋ á wııla buloŋ teŋ á tenni tıyaŋ.
25 Ma fa kıı gɛɛ rɛ anıı piyese aa nyʋgısa, amɛ nyɛ kɛ ma
mııgı ko Pedaal hʋ lee rɛ, nal hʋ aa deŋ ma mııbol nyuu
tıyaŋ.

3

Baala bee ba haana

1 Haana, ʋ maga dı ma mɛ kaŋ ma tıı kı hʋwɔlı ma
balama lee rɛ a kı tıŋ ba nyʋwa. Dı ma kıdıgı buloŋ bala
rɛ bı laa Wıısı wıya di, ı gyogo no dʋŋ sı wuwo leŋ dı ʋ ko
laa Wıısı wıya di, dı ı bı suri nyʋwa bası wıı buloŋ.
2 Beewıya ba sı na gɛɛ ma gyogo aa weliye abee gɛɛ ma
aa fá Wıısı.
3 Ma ta kpa kpıyɛra a kı daga ma weliŋ, anıı ma nyuni
marıı, koo salma kına laalıı abee gabala vʋwayı.
4 Amɛ ma leŋ dı ma weliŋ lıı ma gyogo tıyaŋ. Ma leŋ ma
sıya fıyɛlı, aŋ kaŋ ma tıı kı hʋwɔlı beewıya weliŋ no iriŋ
bee nyʋgısı aŋ kaŋ tɔnɔ yʋga mɛ Wıısı lee.
5 Faafaa haana hʋ fa aa kpa ba nyuu abee ba bayıyɛla
buloŋ we Wıısı tıyaŋ, nyɛ rɛ ba fa kı daga ba weliŋ. Ba fa
aa kaŋ ba tıı hʋwɔlı rɛ ba balama lee, a kı tıŋ ba nyʋwa.

6 Ɛɛ rɛ Saara mɛ gyı kıı. Ʊ gyı aa tıŋ ʊ bala Abıraham
nyʊwa rɛ, a kana ʊ kı yırı ʊ tıına. Ɛɛwıya dı mamaa rɛ aa
yaa wıya hʊ aa kpa ŋmanıı, a ta leŋ dı kambıŋ kı kaŋ ma
wıı buloŋ tıyaŋ, ɛɛ kɛ ma aa yaa Saara toliye rɛ.
7 Ma baala mɛ maga dı ma kı tıya ma haana gyırıma rɛ, a
kaŋ ma haana weliŋ dı ma bası wıya kı nıı dɔmɔŋ dıgına.
Ma gyıma anıı mamaa rɛ deye te ba, ɛɛwıya ma kaŋ ba
weliŋ, beewıya ma beel-ba buloŋ nɛ Wıısı sı tıya mııbol
hʊ aa bı kaŋ tenii ʊ bɔnyɛ tıyaŋ. Ma kı yaa nyɛ dı wıı
buloŋ ta leŋ dı Wıısı vıya ma kyʊwala nıı.

I aa na tʊwara akuu I aa yaa wıya aa kpaa ŋmanıı wıya

8 Wıya hʊ ŋ aa bası kateŋsi rɛ nyɛ: Ma buloŋ kaŋ
hakıldıgı, a kı fá dɔmɔŋ sikii, a kyo nala hʊ buloŋ aa laa
Yesu wıya di beewıya ma yaa nımmabalıya rɛ. Ma kaŋ
bɔnyɛ abee dɔmɔŋ a kaŋ ma tıı kı hʊwɔlı dɔmɔŋ lee.
9 Dı nal lɛ yaa ı wıbɔŋ ta yaa wıbɔŋ tuŋ ʊ tıına. Dı nal
lɛ tʊʊsı ı ta laa tʊʊsı, amɛ sʊla Wıısı dı ʊ kyiyeli tıına,
beewıya Wıısı lıı ma yaa ʊ nala rɛ dı ʊ kyiyeli ma.
10 Beewıya ba sabı Wıısı teŋ logiŋ kıdıgı tıyaŋ nɛ a baa,
"Dı nal buloŋ nɛ aa kyɛ dı ʊ nıı sʊma dʊnıya no tıyaŋ
a kaŋ teŋfıyɛlʊʊ,
Ʊ tıına ta kı bası wıbɔmɔ,
a ta kı nyıya wıya mɛ.
11 Ʊ tıına maga dı ʊ leŋ wıbɔmɔ yayı rɛ, aŋ kı yaa
wıweliye, a maga dı ʊ yaa sıfıyaŋ dı ʊ bee nal buloŋ sʊma.
12 Beewıya nala hʊ buloŋ aa yaa tıpʊlʊŋ tımma Wıısı aa
deŋ ba rɛ, a kpil ʊ dıgına mɛ a kı nıı ba wıkyʊwalı.
Amɛ ʊ kpa sıya kyeŋ nala hʊ aa yaa wıbɔmɔ rɛ."
13 Dı mamaa rɛ yaa sıfıyaŋ a kı yaa wıweliye, kıbee rɛ sı
wuwo yaa ma wıbɔŋ?
14 Dı mamaa rɛ gba aa na tʊwara akuu ma tıpʊlʊŋ
wıyaalıya wıya, Wıısı sı kyiyeli ma. Ɛɛwıya, ma ta kı fáá
nal buloŋ kambıŋ a ta leŋ dı wıı buloŋ mɛ kı dɔŋ ma.
15 Amɛ ma tısı tıyaŋ ma kı fá Krisita, a leŋ dı ʊ yaa ma
Tıına. Saŋa kɛ buloŋ dı nal lɛ pıyɛsı ma dı ʊ gyıŋ wıı hʊ
aa tıŋ ma kpa ma bayıyɛla we Yesu tıyaŋ, ma ta kaŋ gırıgı
amɛ ma kpa gyırıma abee sıfıyala a daga ba sıya tıya ʊ.
16 Saŋa kɛ buloŋ, ma kı yaa wıya hʊ aa kpa ŋmanıı dı ma
hakıllı tıyaŋ ma gyıma anıı ma bı yaa wıı buloŋ kyogi. Dı
mamaa rɛ aa yaa gɛɛ, hıısı sı kaŋ nala hʊ aa kyogi ma feŋ
akuu ma aa yaa Krisita hatınna a kı yaa wıweliye wıya.
17 Dı ʊ rɛ yaa Wıısı kyɛrı dı ma kı na tʊwara akuu ma
aa yaa wıya hʊ aa kpa ŋmanıı wıya, ʊ rɛ kpıya ma aa na
tʊwara akuu ma aa yaa wıya hʊ aa bı kpa ŋmanıı wıya.

18 Yesu Krisita tɪɪ sʊba rɛ dɪgɪ dʊŋ a wuwo tuŋ á wɪbɔmɔ
buloŋ kyɪŋ a kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ. Ʊ yaa tɪpʊlʊŋ tɪɪna
rɛ aŋ sʊba wɪbɔŋyaala wɪya, dɪ ʊ wuwo kaŋ ma mʊ Wɪɪsɪ
lee. Nihuwobisi kpʊʊ ʊ teŋbii rɛ, amɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii
hʊ leŋ ʊ weye rɛ.
19 Ɛɛ hal tɪyaŋ, Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ leŋ ʊ mʊ basɪ
wɪweliye hʊ a tɪya nɪdʊŋsɪ hʊ ba aa kaŋ vʊwa biŋ nɛ.
20 Nala no rɛ gyɪ vɪya Wɪɪsɪ nyʊwa saŋa hʊ tɪyaŋ Nowa
gyɪ aa kpaasɪ nɪɪduworibor ibal hʊ. Saŋa no tɪyaŋ Wɪɪsɪ
gyɪ di kenyiri rɛ a kɪ gyegili dɪ ba buloŋ bɪrɪmɪ lɪɪ ba
wɪbɔmɔ tɪyaŋ ka ba vɪya. Nala kyori dʊŋ nɛ gyɪ gyʊʊ
nɪɪduworibor ibal hʊ. Nɪɪ hʊ tɪyaŋ nɛ Wɪɪsɪ gyɪ tɪŋa a laa
ba mɪɪbol.
21 Ba gyɪ aa lɪɪ nɪɪ hʊ tɪyaŋ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ ba aa foo nal
wɪɪkyʊwalnɪɪ. Wɪɪkyʊwalnɪɪ no rɛ laa ma kɪ ta. Dɪ ba aa
rɛ foo ɪ wɪɪkyʊwalnɪɪ, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ ɪ teŋ bisiŋ nɛ ba fo ta gɛɛ.
Ʊ gɛɛ daga anɪɪ á sʊla Wɪɪsɪ rɛ dɪ ʊ sasɪ á wɪbɔmɔ buloŋ ta
aŋ tɪya ma hakɪlweliye. Ʊ gɛɛ daga anɪɪ Yesu Krisita aa sii
sʊʊ tɪyaŋ nɛ tɪŋ á sɪ wuwo kaŋ tɪpʊlʊŋ a ko Wɪɪsɪ lee.
22 Ʊ rɛ lɪɪ dʊnɪya tɪyaŋ a gyɪŋ wɪɪsɪbee a hɔŋ Wɪɪsɪ noduu
logiŋ tɪyaŋ. Ʊ rɛ aa deŋ malɪkasɪ abee kɪŋ buloŋ aa kaŋ dee
a we wɪɪsɪbee tɪyaŋ.

4

Ma kpa ma tɪɪ tɪya Wɪɪsɪ ma mɪɪbol tɪyaŋ

1 Krisita gyɪ aa naa tʊwara ʊ mɪɪbol tɪyaŋ wɪya, ʊ maga
dɪ ma mɛ yaa siri rɛ ma hakɪllɪ tɪyaŋ dɪ ma na tʊwara anɪɪ
Krisita tɪɪ gyɪ aa yaa gɛɛ, beewɪya nal hʊ buloŋ aa na tʊwara
no iriŋ ʊ mɪɪbol tɪyaŋ, ʊ tɪɪna lɪɪ ʊ tɪɪ wɪbɔmɔ tɪyaŋ nɛ.
2 Ɛɛ daga anɪɪ ʊ tɪɪna bɪl bɪ sɪ kɪ yaa ʊ teŋbii wɪkyɛɛlɪya
ʊ mɪɪbol tɪyaŋ, amɛ ʊ sɪ kɪ tɪŋ Wɪɪsɪ kyɛrɪ.
3 Faafaa hʊ tɪyaŋ ma fa kpaa ma nyuni we wɪya hʊ nala
hʊ aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ aa yaa tɪyaŋ nɛ. Ma fa aa yaa wɪlaama
iriŋ kɛ buloŋ nɛ, a kyɪl ma teŋbii wɪkyɛɛlɪya dʊŋ wɪya, a
nyʊwa sɪŋ kɪ bugo, a kɪ yaa hɪɪsɪ wɪya iriŋ kɛ buloŋ, a kɪ
marɪ vʊga, wɪɪ hʊ aa yaa sɔkɔsɪwɪɪ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Ma
yaa wɪya no iriŋ maga rɛ, ɛɛwɪya ma leŋ ba yayɪ maga gɛɛ.
4 Lagɪlagɪ no ʊ yaa wɪkperii a tɪya nala hʊ aa bɪ gyɪŋ Wɪɪsɪ
rɛ, beewɪya ma bɪl bɪ pɛɛ ba tɪyaŋ a kɪ yaa wɪlaama abee
wɪbɔmɔ hʊ ba aa kɪ yaa, ɛɛ rɛ tɪŋ ba kɪ tʊʊsɪ ma gɛɛ.
5 Amɛ kyɛɛ kɪdɪgɪ, ba sɪ daga wɪya hʊ buloŋ ba aa yaa a
tɪya Wɪɪsɪ. Ʊ yaa siri rɛ dɪ ʊ dɪ niweye abee sʊʊnɪ buloŋ
sarɪya.
6 Ɛɛ rɛ tɪŋ Krisita basɪ Wɪɪsɪ wɪweliye hʊ tɪya nala hʊ aa
sʊba mɛ gba. Abee nala no sʊʊ aa yaa tʊwara nihuwobiŋ

buloŋ mɛ aa sɪ na, ka ba basɪ Wɪweliye hʋ tɪya ba mɛ rɛ dɪ
ba dʋŋsɪ we doŋ kɪ mʋ deŋdeŋ anɪɪ Wɪɪsɪ aa we doŋ kɪ mʋ
deŋdeŋ gɛɛ.

Ɛɛ Krisitabiisi aa maga ba kaŋ dɔmɔŋ

7 Saŋa hʋ dʋnɪya aa sɪ teŋ kpaga rɛ. Ɛɛwɪya, ma kaŋ ma
tɪɪ weliŋ a leŋ dɪ ma sɪya fɪyɛlɪ, dɪ ma wuwo kɪ kyʋwalɪ
Wɪɪsɪ.
8 Wɪɪ hʋ aa yaa sɪfɪyaŋ wɪɪ rɛ nyɛ: Ma kyo dɔmɔŋ
abee wɪtɪɪ, beewɪya dɪ mamaa rɛ kyo dɔmɔŋ, ma sɪ kpa
wɪgyamaa kɪ kyɛ dɔmɔŋ saŋa buloŋ.
9 Ma kaŋ nal buloŋ aa ko ma dɪya weliŋ abee teŋfɪyɛlʋʋ
aŋ ta kɪ gʋrɪmɪ wɪya.
10 Ɛɛ wɪya Wɪɪsɪ bɔnyɛ kɪŋ hʋ iriŋ ʋ aa kpa tɪya nal buloŋ,
ʋ kana ʋ tʋma weliŋ a kɪ kyiyeli ʋ dɔŋtɪŋsɪ abee wɪtɪɪ dɪ
gɛɛ leŋ dɪ ba na Wɪɪsɪ kyiyelii.
11 Dɪ Wɪɪsɪ rɛ leŋ nal buloŋ wuwo kɪ basɪ Wɪɪsɪ wɪya, ma
tɪya ʋ ŋmanɪɪ dɪ ʋ kɪ basɪ wɪya hʋ aa lɪɪ Wɪɪsɪ lee. Dɪ nal
lɛ wuwo kɪ kyiyeli nala, ʋ kaŋ dee hʋ Wɪɪsɪ aa kpa tɪya ʋ a
kɪ kyiyeli ba. Ma kɪ yaa gɛɛ dɪ nala wuwo tɪŋ Yesu Krisita
tɪyaŋ a kɪ dannɪ Wɪɪsɪ, dɪ ʋ feŋ yɪrɪ wɪɪ kɛ buloŋ tɪyaŋ. Ʋ
rɛ yaa dee buloŋ tɪɪna abee gaŋdaal a kaŋ kɪ mʋ maakyiye
buloŋ. Amɪ.

Tʋwara hʋ Krisitabiisi aa naa

12 Ŋ naabiikpɪyanama, ma ta leŋ dɪ tʋwara hʋ ma aa naa
yaa ma wɪkperii. Wɪya no buloŋ yaa wɪhaanɪ rɛ a kɪ magɪsɪ
ma laadii. Ɛɛwɪya ma ta leŋ dɪ wɪya no yaa wɪfalɪya ma lee.
13 Amɛ ma leŋ dɪ ma tenni fɪyɛlɪ anɪɪ ma mɛ aa na tʋwara
anɪɪ Krisita aa naa gɛɛ. Nyɛ rɛ sɪ leŋ dɪ ma tenni marɪ fɪyɛlɪ
a mʋ parɪ kyɛɛ hʋ Krisita aa sɪ leŋ dɪ á na ʋ gaŋdarɪ.
14 Dɪ ba aa rɛ aa tʋʋsɪ ma akuu ma aa yaa Krisita hatɪnna
wɪya, ma leŋ dɪ ma tenni fɪyɛlɪ. Ɛɛ daga anɪɪ Wɪɪsɪ Wiyesi
Welii hʋ aa kaŋ gaŋdarɪ we ma tɪyaŋ nɛ.
15 Dɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ nɛ aa na tʋwara, ʋ bɪ maga dɪ ʋ yaa
nɪɪ ʋ aa yaa nɪkpʋʋl wɪya, koo ʋ aa yaa gaal wɪya, koo ʋ aa
yaa nɪbɔŋ kɛ iriŋ buloŋ wɪya, koo ʋ aa yaa nal aa gɔllɪ kpa
ʋ nyʋwa kɪ we nala wɪya tɪyaŋ.
16 Amɛ nal hʋ buloŋ aa na tʋwara akuu ʋ aa yaa
Krisitabiye wɪya, ʋ ta leŋ dɪ ʋ yaa ʋ hɪɪsɪ. Amɛ ʋ maga dɪ
tɪɪna kɪ kyʋwalɪ Wɪɪsɪ aŋgyʋwasʋ rɛ akuu ʋ aa dɪ Krisita
feŋ wɪya.
17 Saŋa hʋ Wɪɪsɪ aa sɪ di dʋnɪya nala sarɪya pele rɛ. Wɪɪsɪ
nala tɪɪ tɪyaŋ nɛ ʋ sɪ laa sɪya piili. Dɪ ʋ rɛ yaŋ sɪ piili ba
tɪyaŋ, ɛɛ rɛ ba yaŋ sɪ kɪɪ nala hʋ aa bee tɪŋ Wɪɪsɪ Wɪweliye
hʋ kɛ tɪyaŋ?
18 Ba saba Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ nɛ a baa,

"Ʊ yaa wɪhaa rɛ abee tɪpʋlʋŋ tɪɪna aa sɪ na Wɪɪsɪ laatayɪ.
Dɪ nyɛ rɛ ko we doŋ, ɛɛ rɛ ba yaŋ sɪ kɪɪ wɪbɔŋyaala
hʋ aa bɪ laa Wɪɪsɪ wɪya di tɪyaŋ?
19 Ɛɛwɪya, nala hʋ buloŋ aa na tʋwara Wɪɪsɪ kyɛrɪ tɪyaŋ, ba
marɪ kpa ba tɪɪ we ba Tɪtaal Wɪɪsɪ nosi tɪyaŋ, aŋ marɪ kɪ
yaa wɪweliye, beewɪya ʋ yaa nal aa kaŋ wɪtɪɪ rɛ.

5

Piita basɪ wɪya kyagɪlɪ Krisitabiisi

1 Ɲ kaŋ wɪɪ rɛ dɪ ŋ basɪ tɪya ma Krisitabiisi sɪlaala. Ɲ mɛ
tɪɪ yaa sɪlaal lɛ. Ɲ sii tɪyaŋ nɛ Krisita na tʋwara. Ɲ mɛ sɪ na
gaŋdarɪ hʋ Krisita aa sɪ na saŋa hʋ ʋ aa sɪ mɪɪgɪ ko abee
gaŋdarɪ. Ɲ aa sʋl ma sɪlaala hʋ buloŋ aa we doŋ nɛ abee
sɪfɪyasɪ,
2 dɪ ma kɪ deŋ Wɪɪsɪ nala hʋ ʋ aa kpa we ma nosi tɪyaŋ
nyuu weliŋ, anɪɪ pedaal aa kɪ deŋ ʋ piyese nyuu tɪyaŋ gɛɛ.
Ma ta leŋ dɪ ʋ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ba aa fɪl ma rɛ dɪ ma kɪ deŋ ba,
amɛ ma kɪ deŋ ba ma tɪɪ kyɛrɪ tɪyaŋ anɪɪ Wɪɪsɪ aa kyɛ dɪ
ma kɪ yaa gɛɛ. Ma leŋ dɪ ʋ yaa nɪɪ ma aa kyɛ dɪ ma tʋŋ tɪya
Wɪɪsɪ abee ma dɔŋtɪŋsɪ Krisitabiisi rɛ tɪŋ ma yaa sɪlaala,
amɛ ma ta leŋ dɪ ʋ kɪɪ nɪɪ molbiye rɛ ma tʋma kɪ kyɛ.
3 Ma ta kaŋ nala hʋ Wɪɪsɪ aa kpaa we ma nosi tɪyaŋ kɪ
gyɪŋ. Amɛ ma leŋ dɪ ba na ma gyogiweliye a kɪ tɪŋ ma
naabʋʋsɪ.
4 Dɪ mamaa rɛ aa yaa gɛɛ, kyɛɛ hʋ Yesu Krisita, nal hʋ
aa yaa pedaalhɪyawʋ hʋ aa sɪ mɪɪgɪ ko, ʋ sɪ kpa gaŋdaa-
kuwori-nyupugi aa bɪ sɪ maakyiye kyogi a siili ma.
5 Ɛɛ tɪɪ rɛ mamaa hambiisi mɛ, ʋ maga dɪ ma kɪ tɪŋ ma
nɪhɪyasɪ nyʋwa rɛ a leŋ dɪ ma sɪya fɪyɛlɪ abee dɔmɔŋ,
beewɪya Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ ba saba rɛ a baa,
"Wɪɪsɪ kpaa sɪya kyeŋ dagɪŋtɪɪ tɪmma rɛ, aŋ sɪŋ nala hʋ aa
kaŋ ba tɪɪ kɪ hʋwɔlɪ kɛ hal."
6 Ɛɛwɪya, ma kaŋ ma tɪɪ kɪ hʋwɔlɪ Wɪɪsɪ lee. Ʊ rɛ yaa dee
buloŋ tɪɪna. Dɪ saŋa hʋ ʋ aa bine rɛ ko pele, ʋ sɪ kpa ma
yohuŋ.
7 Wɪɪ hʋ buloŋ aa dɔŋ ma, ma kpa we Wɪɪsɪ nosi tɪyaŋ,
beewɪya ʋ kyɪl ma wɪya rɛ.
8 Ma leŋ dɪ ma sɪya fɪyɛlɪ, aŋ ka dɪ ma pɔ ma tɪɪ weliŋ. Ma
dɔŋ Sɪtaanɪ gɔllɪ kɪ kyɛ ma rɛ anɪɪ naakyigi aa gɔllɪ gerisi
kɪ kyɛ nal dɪ ʋ kaŋ kyaŋ gɛɛ.
9 Ma sɪŋ wɪya hʋ ma aa laa di tɪyaŋ kpaŋkpaŋ aŋ vɪya
Sɪtaanɪ, a ta tɪya ʋ ŋmanɪɪ. Ma gyɪma anɪɪ nala hʋ mɛ aa
laa Wɪɪsɪ wɪya di a yaa ma nɪmmabalɪya a we dʋnɪya logiŋ
kɛ buloŋ, ba mɛ aa na tʋwara no tɪɪ rɛ.

10 Tʊwara no ma aa naa bɪ sɪ pɪɪsɪ. Ʊ gɛɛ hal tɪyaŋ,
Wɪɪsɪ hʊ aa kaŋ bɔnyɛ kɪŋkaŋ, a yɪrɪ ma dɪ ma mɛ ko na ʊ
gaŋdarɪ aa bɪ kaŋ tenii akuu ma bee Krisita aa yaa kɪdɪgɪ
wɪya, ʊ tɪɪ rɛ sɪ kaŋ ma marɪ sɪgɪ, a leŋ dɪ ma sɪŋ weliŋ
abee dee.
11 Ma leŋ dɪ á dannɪ Wɪɪsɪ beewɪya ʊ rɛ kaŋ dee a kaŋ kɪ
mʊ deŋdeŋ.

Kyʊwala

12 Silaasi rɛ kyiyeli ŋ ŋ sabɪ teŋkuubiye no kɪ tɪya ma. Ŋ
gyɪma anɪɪ ʊ mɛ yaa á Krisitabii-dɔŋtɪɪna tɪɪ rɛ a kaŋ wɪtɪɪ.
Ŋ sabɪ wɪya no kɪ tɪya ma rɛ dɪ ba leŋ ma tenni polli, ka
dɪ ŋ leŋ dɪ ma gyɪma anɪɪ wɪya hʊ buloŋ ŋ aa basɪ daga
anɪɪ Wɪɪsɪ bɔnyɛ hʊ ʊ aa kana beel-ma kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.
Ɛɛwɪya, ma sɪŋ wɪya no tɪyaŋ kpaŋkpaŋ.
13 Krisitabiisi hʊ aa we Baabilɔŋ tɪyaŋ, a mɛ yaa nala
Wɪɪsɪ aa lɪya anɪɪ ʊ aa lɪɪ ma mɛ gɛɛ, ba aa kyʊwalɪ ma.
Ŋ biibaal Maakɪ mɛ aa kyʊwalɪ ma.
14 Ma kɪ kyʊwalɪ dɔmɔŋ abee kyori.
Ma nala hʊ buloŋ aa laa Krisita wɪya di, Wɪɪsɪ fɪyɛlʊʊ sɪ
we ma lee.

TEŊLIYA TIINA PIITA AA SABA

1 Mıyaŋ Siimɔŋ Piita aa yaa Yesu Krisita kpambıya, a yaa
ʊ tʊŋtʊnnı mɛ, mıyaŋ nɛ sabı teŋ no kı tıya ma nala hʊ
buloŋ mɛ aa laa Yesu Krisita wıya di. Ʊ rɛ yaa Wıısı á
laataal, tıpʊlʊŋ tıına hʊ. Akuu ʊ aa bee lugisi nala wıya, ʊ
leŋ ma laa ʊ wıya di rɛ anıı gɛɛ ʊ aa leŋ á mɛ laa ʊ wıya di.
2 Ŋ aa sʊla á Tıına Wıısı rɛ dı ʊ leŋ dı ma marı gyıŋ ʊ
bee á Tıına Yesu dı gɛɛ leŋ dı ʊ fıyɛlʊʊ abee ʊ bɔnyɛ we ma
lee weliŋ.

Gyogo hʊ aa sı daga nıı Wıısı rɛ yırı ma

3 Á aa gyıma ʊ wıya, Wıısı tıŋ ʊ tıı dee tıyaŋ nɛ a yaa
wıı buloŋ aa sı leŋ dı á wuwo tıŋa ʊ kyɛrı á mııbol tıyaŋ a
tıya ma. Ʊ rɛ yırı ma dı á mɛ ko kaŋ tol ʊ tıı gaŋdarı abee
ʊ weliŋ tıyaŋ.
4 Ʊ aa yaa nyɛ daga anıı sıfıyaŋ wıya hʊ abee wıbala hʊ
wıya ʊ aa wee nyʊwa tıya ma ba aa rɛ ʊ yaa tıya ma gɛɛ.
Wıya no tıyaŋ nɛ á sı tıŋa a wuwo lıı á tıı dʊnıya wıbɔmɔ
hʊ á nihuwobisi teŋbii wıkyɛɛlıya aa leŋ á kı yaa ba kı kyogi
ma, ka dı Wıısı leŋ á ko kıı gɛɛ ʊ tıı aa kıya.
5 Wıı no tıı wıya, ma yaa sıfıyaŋ aŋ kaŋ gyogiweliye pɛ
ma laadii tıyaŋ, á kaŋ wıgyʊŋ mɛ pɛ,
6 a gyıŋ ma tıı kanıı, a kaŋ mala, a kı fá Wıısı.
7 A lıı gɛɛ hal, ma kaŋ bɔnyɛ abee dɔmɔŋ a pɛ kaŋ kyori
mɛ abee dɔmɔŋ.
8 Beewıya dı mamaa rɛ kaŋ gyogiweliye no kıdıgı buloŋ
yʊga, ɛɛ rɛ sı leŋ dı ma marı gyıŋ á Tıına Yesu Krisita weliŋ
ka dı ma mııbol mɛ kaŋ tɔnɔ.
9 Amɛ nal hʊ buloŋ aa bı kaŋ gyogiweliye no, ʊ tıına kıı
gɛɛ rɛ anıı nyʊlʊŋ, a bı naa wıya kı mʊ sıya aŋ teŋ yeŋŋi
anıı Yesu Krisita sası wıbɔmɔ hʊ buloŋ ʊ fa aa kana ta rɛ.
10 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, ŋ aa sʊla ma rɛ dı marı yaa sıfıyaŋ
a kı yaa wıya no, a daga anıı Wıısı rɛ yırı ma a lıı ma dı
ma yaa ʊ nala. Dı mamaa rɛ kaŋ wıya no weliŋ a kı tıŋ ba,
ma bı sı maakyiye nyʊgısı Wıısı ŋmanıı tıyaŋ.
11 Dı mamaa rɛ aa yaa wıya no, Wıısı sı laa ma we á
Tıına abee á Laataal Yesu Krisita Koro hʊ aa sı we doŋ kı
mʊ deŋdeŋ tıyaŋ abee teŋfıyɛlʊʊ.
12 Ɛɛ rɛ tıŋ abee ma aa gyıŋ wıya no buloŋ a sıŋ wıtıı hʊ
ba aa daga ma tıyaŋ weliŋ mɛ, amɛ ŋ ha sı kı liisi ma wıya
no saŋa kɛ buloŋ.

13 Ŋ ha aa we ŋ mɪɪbol tɪyaŋ nyɛ ŋ naa anɪɪ ʊ yaa wɪwelii rɛ dɪ ŋ liisi ma wɪya no dɪ ma ta yeŋŋi ba,
14 beewɪya á Tɪɪna Yesu Krisita leŋ ŋ gyɪma rɛ anɪɪ ŋ bɪl bɪ sɪ pɪɪsɪ dʊnɪya no tɪyaŋ.
15 Ɛɛwɪya ŋ sɪ yaa sɪfɪyaŋ wɪya no yayɪ tɪyaŋ, ka dɪ mɪyaŋ nɛ ko sʊba mɛ, dɪ ma wuwo kɪ liisi ba saŋa bulоŋ.

Nala hʊ sɪɪ aa naa Krisita gaŋdarɪ

16 Á gyɪ basɪ tɪya ma gɛɛ hʊ á Tɪɪna Yesu Krisita aa sɪ mɪɪgɪ ko dʊnɪya abee dee rɛ. Wɪya no á aa basɪ kɪ tɪya ma, ʊ bɪ kɪɪ nɪɪ mʊla rɛ á kɪ mʊla, beewɪya á tɪɪ sɪɪ naa á tɪɪna Yesu Krisita gaŋdarɪ rɛ.
17 Saŋa hʊ á Kuwo Wɪɪsɪ gyɪ aa daga ʊ gaŋdarɪ ʊ tɪyaŋ, a kpa ʊ yohuŋ hʊ, dɪ á gyɪ we doŋ. Ɛɛ rɛ á gyɪ nɪɪ Gyoribaŋa Bakɔɔ, gaŋdaal hʊ taal dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsɪbee a baa, “Ŋ Biikyoolii rɛ nyɛ, ŋ teŋ fɪyɛla rɛ ʊ tɪyaŋ.”
18 Á mɛ tɪɪ gyɪ nɪɪ taal no aa lɪɪ wɪɪsɪbee rɛ saŋa hʊ á abee á Tɪɪna Yesu Krisita gyɪ aa we Wɪɪsɪ dogimo hʊ nyuu tɪyaŋ.
19 Nyɛ leŋ á marɪ laa di rɛ anɪɪ wɪya hʊ Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ gyɪ aa basɪ kɔnɪ yaa wɪtɪɪ rɛ. Ɛɛwɪya ma gyɪŋ kaŋ wɪya no weliŋ. Beewɪya ba kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ fɪŋtɪna aa kyaanɪ bilhuu tɪyaŋ a kaŋ kɪ mʊ sɪgballɪnyʊwa nɔnyʊwa aa sɪ pɔsɔ. Ɛɛ daga anɪɪ ma kaŋ ba weliŋ a mʊ pele saŋa hʊ Krisita pʊlʊŋ aa sɪ kyaanɪ we ma tɪsɪ tɪyaŋ.
20 Ba bulоŋ tɪyaŋ sɪfɪyaŋ wɪɪ rɛ nyɛ, ma gyɪma anɪɪ wɪya hʊ bulоŋ Wɪɪsɪ tɪŋdaala hʊ gyɪ aa basa, ka ba sabɪ ba biŋ Wɪɪsɪ teŋ tɪyaŋ, ba tɪɪ hakɪla tɪyaŋ daa ba lɪɪ.
21 Wɪya no kɪdɪgɪ bulоŋ bɪ lɪɪ nihuwobisi hakɪla tɪyaŋ, amɛ Wɪɪsɪ Wiyesi Welii hʊ rɛ ko gyʊʊ nala tɪyaŋ a leŋ ba basɪ wɪya hʊ aa lɪɪ Wɪɪsɪ lee.

2

Wɪnyɪyɛl dɪdagɪla

1 Faafaa hʊ tɪyaŋ, wɪnyɪyɛla gyɪ we Wɪɪsɪ nala tɪyaŋ nɛ, aa fugo baa dɪ ba yaa Wɪɪsɪ tɪŋdaala rɛ. Ɛɛ tɪɪ rɛ wɪnyɪyɛla sɪ we ma tɪyaŋ mɛ a lʊwɔlɪ kɪ daga ma wɪya hʊ aa sɪ kyogi ma, aa paalɪ basɪ anɪɪ ba bɪ gyɪŋ á Tɪɪna Krisita, nal hʊ aa kpa ʊ mɪɪbol tuŋ laa ba ta. Ɛɛwɪya baloo rɛ ba yɪrɪ tɪya ba tɪɪ gɛɛ.
2 Nɪgyamaa sɪ tɪŋ ba hal a kɪ yaa hɪɪsɪ wɪya hʊ ba aa yaa. Ba wɪyaalɪya sɪ leŋ dɪ nala basɪ wɪya kɪ kyogi Wɪɪsɪ wɪtɪɪ ŋmanɪɪ hʊ á aa tɪŋ.
3 Wɪnyɪyɛl dɪdagɪla no aa kpa ba haahii bulоŋ dɔbɔ molbiye tɪyaŋ wɪya, ba aa kpa nyʊʊpɪŋsʊŋ nɛ a firimi kɪ

laa ma kına. Faafaa buloŋ nɛ Wıısı, ba sarıdiil, di ba sarıya a kpa kyogisi tıya ba, aŋ yaa siri dı ʋ dɔgısı ba.

4 Faafaa hʋ tıyaŋ Wıısı gyı bı leŋ wıı tıya ʋ malıkası hʋ mɛ gyı aa yaa wıbɔmɔ. Ʋ vʋwa ba bee kyɔrʋmɔ rɛ a biŋ bʋʋluŋii aa bile ırıp tıyaŋ ba kı na tʋwara a kaŋ kı mʋ saŋa hʋ ʋ aa sı di nala buloŋ sarıya.

5 Saŋa hʋ tıyaŋ Nowa gyı aa we ʋ mııbol tıyaŋ, nala hʋ buloŋ gyı aa yaa wıbɔmɔ, Wıısı gyı bı kpa wıı kyɛ ba. Ʋ gyı leŋ nıı paa nıbɔmɔ hʋ buloŋ aa we dʋnıya tıyaŋ nɛ, aŋ gyı laa Nowa bee nala bapɛ dʋŋ ta. Nowa gyı yaa tıpʋlʋŋ tıına rɛ a kı daga nala Wıısı ŋmanıı.

6 Wıısı gyı kyogi Sodɔm abee Gomora mɛ rɛ. Diŋ nɛ ʋ gyı kpa nyɔgɔ tɔbala no, ba buloŋ di a mʋ bırımı tʋwɔl. Wıısı yaa gɛɛ rɛ dı ʋ yaa kyagıl a daga ma wıı hʋ aa sı puu nal hʋ buloŋ aa bee tıŋa ʋ nyʋwa.

7 Haŋ saŋa hʋ Lɔɔtı dʋŋ nɛ Wıısı gyı kaŋ lıı tɔnı no tıyaŋ, beewıya ʋ gyı yaa tıpʋlʋŋ tıına rɛ. Tɔnı no nala wılaama hʋ ba gyı aa kı yaa aa kı dɔmɔ-ʋ kıŋkaŋ nɛ.

8 Tıpʋlʋŋ tıına no gyı hɔŋ nıbɔmɔ no tıyaŋ nɛ á kı na aŋ pɛ kı nıı wıbɔmɔ hʋ buloŋ ba gyı aa yaa tɔnı hʋ tıyaŋ kyɛɛ buloŋ. Wıbɔmɔ no gyı aa dɔmɔ-ʋ rɛ kıŋkaŋ.

9 Wıya no buloŋ aa yaa nyɛ, ba daga anıı Wıısı gyıŋ ɛɛ hʋ ʋ aa sı yaa a laa tıpʋlʋŋ tımma ta rɛ, a lıı ba tʋwara tıyaŋ, a bıl gyıŋ ŋmanıı hʋ mɛ ʋ aa sı kpa a dɔgısı nıbɔmɔ, a mʋ pele kyɛɛ hʋ ʋ aa sı di dʋnıya nala sarıya,

10 amarıkpatıya nala hʋ aa bı deŋ kı na Wıısı aŋ kı yaa ba dʋŋʋ wılaama. Wınyıyɛl dıdagıla no kaŋ kalıŋbaanı rɛ weliŋ, a kı daga ba tıı, á bee tıya kına hʋ buloŋ aa we wıısıbee tıyaŋ a kaŋ gaŋdarı gyırıma, aŋ aa mııgı kı tʋʋsı ba.

11 Malıkası hʋ gba aa kaŋ dee a te wınyıyɛl dıdagıla no ka ba bı bası wıya kı tʋʋsı wıısıbee kına no Wıısı sıya tıyaŋ.

12 Amɛ wıı hʋ buloŋ nala no aa bı gyıma ʋ sii, ba aa kaŋ kı kyogi rɛ. Ba kıı gɛɛ rɛ anıı bagıla aa we doŋ dı ba kile kası kı kpʋ dʋŋ wıya. Wıı hʋ kɛ buloŋ aa ko ko ba nyuu, ʋ rɛ ba kı yaa anıı bagıla gɛɛ. Ɛɛ tıı rɛ ba mɛ sı sʋba ta anıı bagıla.

13 Tʋwara hʋ buloŋ ba aa leŋ ba dɔŋtıŋsı kı na haŋ tʋwara hʋ tıı rɛ Wıısı sı kpa tuŋ ba. Ba kɛ lee, sʋma nıı rɛ yaa dı ba gɔllı kı yaa ba dʋŋʋ wılaama, haalı nala sıı tıyaŋ mɛ. Ba aa leŋ hıısı kaŋ ma rɛ, beewıya ba aa ko laŋŋı ma tıyaŋ nɛ ma kı di kına anıı ba aa yaa nıkyirikyima, amɛ ba ha aa we ba dʋŋʋ wılaama hʋ tıyaŋ mɛ rɛ a kı yaa.

14 Saŋa kɛ buloŋ, ba aa kı deŋ nɛ dı ba na haaŋ gara kı baŋ. Ba bee lɔlɔ wıbɔmɔ yayı tıyaŋ. Dı ba aa rɛ ko na nal

hʋ Wɪɪsɪ laadii aa bɪ deye, ba aa mʋrɪ ʋ kɪ we wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ nɛ. Ba kaŋ tɪbal lɛ kɪŋkaŋ. Wɪɪsɪ bɪ sɪ maakyiye leŋ wɪɪ tɪya nala no iriŋ.

15 Nala no vɪya Wɪɪsɪ ŋmanɪɪ rɛ aŋ kɪ tɪŋ ŋmanɪɪ hʋ Beyɔ biibaal Beelam gyɪ aa tɪŋ. Beelam gyɪ kyo dɪ ʋ tɪŋ wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ nɛ a na molbiye.

16 Amɛ ʋ gyɪ aa yaa gɛɛ rɛ Wɪɪsɪ leŋ ʋ kokumo basɪ ʋ sɪya wɪya tɪya ʋ abee nihuwobiŋ abee kokusi aa bee basɪ wɪya buloŋ, ɛɛ leŋ ʋ leŋ ʋ bambugiliŋ hʋ.

17 Wɪnyɪyɛl dɪdagɪla no kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ bulli aa hɪɪsa, a kɪɪ gɛɛ anɪɪ taalsiime puwo viise ta. Wɪɪsɪ marɪ lee bilhuu aa bɪ kaŋ bigisii rɛ biŋ ba.

18 Ba aa kɪ daga ba tɪɪ rɛ a kɪ basɪ wɪtɔɔnɪ. Ba aa kpa ba wɪlaama hʋ yayɪ rɛ abee nyʋʋpɪŋsʋŋ a kɪ mʋrɪ nala hʋ ha aa yaŋ kaŋ ba tɪɪ lɪɪ nala hʋ aa bee tɪŋ wɪtɪɪ hʋ tɪyaŋ. Ba aa kɪ kyɛ dɪ ba mʋrɪ nala no rɛ dɪ ba kɪ yaa ba dʋŋʋ wɪlaama hʋ ba tɪɪ aa yaa.

19 Wɪnyɪyɛla no aa basɪ kɪ tɪya nala no rɛ anɪɪ ba sɪ wuwo leŋ dɪ ba tɪŋ ba tɪɪ wɪɪ buloŋ tɪyaŋ, amɛ ba mɛ tɪɪ gba bɪ tɪŋ ba tɪɪ. Ba yaa wɪbɔmɔ yosi rɛ, beewɪya dɪ wɪɪ rɛ laa nal tɪŋa ka dɪ ʋ tɪɪna bɪ sɪ wuwo leŋ wɪɪ hʋ, ʋ tɪɪna yaa haŋ wɪɪ hʋ yoŋ nɛ.

20 Dɪ nal lɛ ko laa á Tɪɪna abee á Laataal Yesu Krisita wɪya di, a kaŋ ʋ tɪɪ lɪɪ dʋnɪya wɪbɔmɔ hʋ aa kyogi ʋ tɪyaŋ, ka dɪ ʋ tɪɪna bɪl ko leŋ dɪ dʋnɪya wɪbɔmɔ no kaŋ dee ʋ nyuu tɪyaŋ, ɛɛ daga anɪɪ ba lɪmʋtenii tɪyaŋ, ba sɪ mɪɪgɪ lɔrɪ ʋ tɪɪna tɪyaŋ a te gɛɛ hʋ ʋ fa aa kɪya aŋ na ko laa Yesu wɪya di.

21 Ʋ fa aa bɪ gyɪŋ wɪtɪɪ ŋmanɪɪ hʋ, ʋ rɛ kpɪya ʋ aa gyɪma aŋ kpa hal yɪya Wɪɪsɪ nyʋwa wɪya hʋ ba aa basɪ tɪya ʋ.

22 Namagɪsɪ badɔmɔŋ tɪyaŋ ba baa “Vaha aa ugo rɛ aŋ mɪɪgɪ gʋla paa di.” “Dɪ ɪ kaŋ poriku fo nɪɪ mɛ, ʋ bɪl aa mɪɪgɪ ʋ mʋ ŋmaa kyɔgʋŋ nɛ.” Nala no aa yaa nyɛ daga anɪɪ namagɪsɪ no yaa wɪtɪɪ rɛ.

3

Kyɛɛ hʋ á Tɪɪna Yesu aa sɪ mɪɪgɪ ko

1 Ŋ naabiikpɪyanama, ŋ teŋlɪya rɛ nyɛ ŋ aa sabɪ kɪ tɪya ma. Ŋ tenni hʋ balɪya buloŋ tɪyaŋ, ŋ aa liisi ma wɪya hʋ ma foŋ aa gyɪma rɛ, dɪ ba leŋ dɪ ma kɪ bɪɪnɪ tɪbɪɪŋweliye.

2 Ŋ aa kyɛ dɪ ma kɪ liisi wɪya hʋ Wɪɪsɪ tɪŋdaala gyɪ aa basa faafaa buloŋ nɛ abee wɪya hʋ á Laataal abee á Tɪɪna Yesu aa leŋ ámaa ʋ kpambɪsɪ hʋ aa we ma lee basɪ tɪya ma.

3 Wɪɪ hʋ ŋ aa kyɛ ma laa sɪya gyɪma rɛ nyɛ: Saŋa hʋ dʋnɪya aa sɪ ko kpaga tenii, nala badɔmɔŋ sɪ kɪ tɪŋ ba tɪɪ dʋŋʋ wɪyaabɔmɔ tɪyaŋ. Ba sɪ kɪ yaa ma sɪya abaa,

4 “Yesu aa wee nyʊwa anɪɪ ʊ sɪ mɪɪgɪ ko hʊ, lee rɛ ʊ
we? Kyɛbee rɛ ʊ sɪ mɪɪgɪ ko? Á kɛ bɪ sɪ wuwo laa wɪɪ
no di beewɪya a lɪɪ á naabatuugoma saŋa buloŋ a kaŋ kɪ ko
gyɪnaŋ wɪɪ buloŋ ha kɪɪ ʊ kɪɪ rɛ anɪɪ gɛɛ Wɪɪsɪ aa marɪ ba
a lɪɪ dʊnɪya piilii tɪyaŋ buloŋ, wɪɪ kɪdɪgɪ buloŋ bɪ bɪrɪma.”
5 Nala hʊ aa basɪ wɪya no paalɪ paga rɛ a bee kyɛ dɪ ba laa
di anɪɪ faafaa buloŋ Wɪɪsɪ nyʊwa wɪbasɪya rɛ leŋ wɪɪsɪnyuu
abee taŋha we doŋ, a bee kyɛ dɪ ba laa di mɛ anɪɪ nɪɪ tɪyaŋ
nɛ Wɪɪsɪ tɪŋa a marɪ taŋha, a kaŋ taŋha lɪɪ nɪɪ tɪyaŋ.
6 Nɪɪ mɛ rɛ Wɪɪsɪ gyɪ leŋ ʊ tɔ faafaa dʊnɪya hʊ gyɪ aa we
doŋ a kyogi ʊ buloŋ.
7 Wɪɪsɪ nyʊwa wɪbasɪya tɪɪ rɛ bɪl leŋ gyɪnaŋ taŋha abee
wɪɪsɪnyuu buloŋ we doŋ dɪ ʊ ko maakyiye kpa diŋ a kyogi
ba ta. Wɪɪsɪ ha leŋ ba we doŋ nɛ a kaŋ kɪ mʊ kyɛɛ hʊ ʊ aa
sɪ di dʊnɪya nala sarɪya, a kpa kyogisi tɪya nala hʊ aa bee
tɪŋa ʊ nyʊwa aŋ kpa ba we diŋ tɪyaŋ.
8 Amɛ ŋ naabiikpɪyanama, ma ta yeŋŋi sɪfɪyaŋ wɪɪ no.
Wɪɪsɪ kɛ lee, kyɛdɪgɪ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ bisi tusi, bisi tusi mɛ kɪɪ
gɛɛ anɪɪ kyɛdɪgɪ.
9 Nala badɔmɔŋ aa bɪɪnɪ anɪɪ Wɪɪsɪ fɪyɛla rɛ abee wɪya
hʊ ʊ aa baa ʊ sɪ yaa tɪyaŋ. Amɛ ɛɛ daa, ma wɪya rɛ tɪŋ ʊ kɪ
di kenyiri, beewɪya ʊ bee kyɛ dɪ ma kɪdɪgɪ buloŋ ko nyʊgɪsɪ.
Ʊ aa kyɛ dɪ nal buloŋ bɪrɪmɪ lɪɪ ʊ wɪbɔmɔ tɪyaŋ nɛ.
10 Amɛ kyɛɛ hʊ á Tɪɪna Yesu aa sɪ mɪɪgɪ ko ʊ sɪ ko pirigi
ma tɪyaŋ gɛɛ rɛ anɪɪ gaal. Haŋ kyɛɛ hʊ wɪɪsɪnyuu sɪ nyʊgɪsɪ
abee hʊʊrɪbal kɪdɪgɪ. Kɪna buloŋ aa we wɪɪsɪnyuu abee
taŋha buloŋ mɛ sɪ di diŋ a tʊwɔlɪ.
11-12 Ma aa gyɪma anɪɪ kɪŋ buloŋ sɪ kyogi nyɛ, nɪgɛɛma
iriŋ nɛ ʊ maga dɪ ma yaa? Ma aa gyegili kyɛɛ hʊ á tɪɪna
Wɪɪsɪ aa sɪ di dʊnɪya sarɪya, a kɪ yaa wɪɪ kɛ buloŋ ma aa
wuwo dɪ kyɛɛ hʊ ko lagɪ nyɛ, ʊ maga dɪ ma yaa nala aa
kpaa ba tɪɪ tɪya Wɪɪsɪ rɛ, a ta kaŋ bisiŋ buloŋ ʊ sɪya tɪyaŋ,
aŋ kɪ tɪŋ ʊ nyʊwa weliŋ. Haŋ kyɛɛ hʊ rɛ wɪɪsɪnyuu abee
kɪŋ buloŋ aa we ʊ tɪyaŋ sɪ di diŋ a tʊwɔlɪ.
13 Amɛ á kɛ, á aa gyegili wɪɪsɪnyufalɪɪ abee taŋhafalɪɪ hʊ
wɪya Wɪɪsɪ aa wee nyʊwa rɛ, lee hʊ tɪpʊlʊŋ tɪmma dʊŋ aa
sɪ we.
14 Ɛɛwɪya, ŋ kyaŋweliye, ma aa kaŋ wɪya no bayɪyɛla nyɛ,
ma yaa sɪfɪyaŋ a leŋ dɪ ma gyogo weliye, ka dɪ kyɛɛ hʊ rɛ
ko pele, dɪ ma ta kaŋ wɪkyogii buloŋ, ka dɪ ma bee Wɪɪsɪ
wɪya mɛ weliye.
15 Ma gyɪma weliŋ anɪɪ wɪɪ hʊ aa tɪŋ Wɪɪsɪ kɪ di kenyiri
rɛ yaa ʊ aa kyɛ dɪ ʊ leŋ nal nal buloŋ na ŋmanɪɪ rɛ a na ʊ
laatayɪ. Wɪya no tɪɪ rɛ Wɪɪsɪ gyɪ tɪya á nɪɪnabiikyoolii Pɔɔl
wɪgyʊŋ ʊ mɛ basɪ tɪya ma ʊ tenni hʊ buloŋ ʊ aa saba tɪyaŋ.

16 Wıya no tıı rɛ ʋ aa kı sabı ʋ tenni hʋ buloŋ tıyaŋ. Ʋ
tenni hʋ tıyaŋ wıya badɔmɔŋ we doŋ a yaa wıduwoni. Nala
aa bı gyıŋ wıı buloŋ abee nala hʋ aa bı sıŋ wıdıgı tıyaŋ,
ba aa kaŋ wıya no kı vʋgımı rɛ anıı gɛɛ ba aa kaŋ Wıısı
teŋ wıkaalıya hʋ buloŋ mɛ kı vʋgımı. Ba aa yaa nyɛ baloo
rɛ ba yırı kı tıya ba tıı gɛɛ.
17 Ma kɛ, ŋ kyaŋweliye, ma gyıŋ wıya no buloŋ nɛ.
Ɛɛwıya, ma pɔ ma tıı dı nala hʋ aa bee tıŋ Wıısı nyʋwa ta
ko wuwo mʋrı ma dı ma tıŋ ba wınyıyɛl hʋ, aŋ kpa wıtıı
hʋ ma aa laa di ʋ kaŋ ma sıgı weliŋ hʋ a ta.
18 Ŋ aa kyɛ dı ma marı kı na á Tıına abee á Laataal Yesu
Krisita bɔnyɛ hʋ ʋ aa kpa kı daga ma yʋga rɛ, aŋ marı gyıma
ʋ weliŋ mɛ. Ʋ rɛ maga dı á kı dannı ʋ a lıı gyınaŋ a kaŋ kı
mʋ maakyiye buloŋ. Amı.

LAASIYA TEŊ HU
GYƆƆŊ
AA SABA

Wıbii hʋ aa tıya mııbol

1 Nal hʋ aa we doŋ a lıı dʋnıya piilii tıyaŋ buloŋ, ʋ wıya
rɛ ŋ sabı kı tıya ma nyɛ. Á nıı ʋ wıbasıı rɛ, a na ʋ mɛ. Á
naa ʋ rɛ abee á sıya, a dige ʋ mɛ abee á nosi. *U* rɛ yaa Yesu
Krisita, Wıbii hʋ aa tıya mııbol aa bı kaŋ tenii.
2 Wıısı kpaa nal no aa tıya mııbol hʋ aa lıı ʋ tıı lee rɛ a
daga ma, á na ʋ. Lagılagı no, ʋ wıya rɛ á kı di daŋsıya, a
heeli bası kı tıya ma anıı ʋ rɛ aa tıya mııbol hʋ aa bı kaŋ
tenii. *U* gyı we á Kuwo Wıısı lee rɛ, ka ʋ ko kpa ʋ daga ma.
3 Nal hʋ á tıı aa naa abee á sıya, aŋ nıı ʋ wıbasıı mɛ abee
á dıgına, ʋ wıya rɛ á bası kı tıya ma. Á bası kı tıya ma rɛ,
dı ma mɛ wuwo ko pɛ á nala hʋ bee Wıısı abee ʋ biye Yesu
Krisita aa yaa kıdıgı tıyaŋ.
4 Á aa kyɛ dı á teŋfıyɛlʋʋ no ko yaa teŋfıyɛl-piliŋ nɛ, ɛɛ
rɛ tıŋ ŋ sabı wıya no kı tıya ma.

Wıısı yaa kyaanʋʋ rɛ

5 Duwoso hʋ Wıısı biye hʋ tıı aa kpaa tıya ma, á mɛ heeli
bası kı tıya ma, ʋ rɛ nyɛ: Wıısı yaa kyaanʋʋ rɛ, bilhuu
mʋhʋ buloŋ tuwo ʋ tıyaŋ.
6 Ɛɛwıya, dı ámaa rɛ yaŋ baa á bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ,
aŋka á ha we bilhuu tıyaŋ, ɛɛ daga anıı á yaa wınyıyɛla rɛ,
aŋ bee tıŋ Wıısı nyʋwa mɛ.
7 Amɛ dı ámaa rɛ we kyaanʋʋ tıyaŋ, anıı Wıısı mɛ aa we
kyaanʋʋ tıyaŋ gɛɛ, ɛɛ daga anıı á bee á dɔŋtıŋsı yaa kıdıgı
rɛ, ka Wıısı biye Yesu Krisita kyal leŋ á yaa tıpʋlʋŋ tımma.
8 Dı ámaa rɛ ko baa á bı kaŋ wıbɔŋ, á tıı rɛ á kı mʋrı, ka
Wıısı wıtıı hʋ mɛ tuwo á tısı tıyaŋ.
9 Amɛ dı ámaa rɛ laa di anıı á yaa wıbɔŋyaala rɛ, a kı
lusi á wıbɔmɔ Wıısı lee, ʋ sı kpa á wıbɔmɔ buloŋ kyɛ ma,
aŋ sası á wıbɔmɔ buloŋ ta á tısı tıyaŋ, ka dı á yaa nıtııma,
beewıya ʋ yaa nal aa kaŋ wıtıı rɛ, a kı yaa wıya ba bʋʋsıŋ
mɛ.
10 Dı ámaa rɛ ko baa á bı yaa wıbɔŋ buloŋ, ɛɛ kɛ, á kaŋ
Wıısı yırı wınyıyɛl lɛ gɛɛ. Nyɛ mɛ yaŋ daga anıı wıya hʋ
ʋ aa bası tıya ma mɛ tuwo á hakıllı tıyaŋ.

2

Krisita rɛ yaa nal hʋ aa kyiyeli ma

1 Ŋ balıya, ŋ sabı wıya no kı tıya ma rɛ, dı ma ta kı yaa wıbɔmɔ. Amɛ dı ma kıdıgı buloŋ nɛ ha ko yaa wıbɔŋ, á kaŋ nal lɛ, ʋ sıŋ á kuwo Wıısı sıya, a sʋla ʋ kı tıya ma. Nal no rɛ yaa Yesu Krisita, Tıpʋlʋŋ tıına hʋ.

2 Yesu Krisita no tıı rɛ kpa ʋ tıı mııbol a lıı wıısʋlıı, Wıısı tıŋ gɛɛ tıyaŋ, a kpa á wıbɔmɔ kyɛ ma. Ʋ yaŋ bı kıı nıı á dʋŋ wıbɔmɔ rɛ Wıısı kpa kyɛ ma, amɛ dʋnıya nala buloŋ wıbɔmɔ rɛ ʋ kpa kyɛ ba.

3 Dı ámaa rɛ ko kı tıŋ Wıısı nyʋwa, ɛɛ daga anıı á gyıŋ Wıısı rɛ.

4 Ɛɛwıya, dı nal lɛ baa ʋ gyıŋ Wıısı rɛ, aŋ bee tıŋ Wıısı nyʋwa, ʋ tıına yaa wınyıyɛl lɛ, ka Wıısı wıtıı hʋ mɛ tuwo ʋ tıya tıyaŋ.

5 Amɛ nal hʋ kɛ buloŋ aa tıŋ Wıısı nyʋwa, ʋ tıına kyori suwo rɛ abee Wıısı. Dı ámaa rɛ aa tıŋ Wıısı nyʋwa, ɛɛ rɛ á sı wuwo kpa gyıma anıı á bee Wıısı kɔnı yaa kıdıgı rɛ.

6 Nal hʋ buloŋ aa baa ʋ bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ, ʋ tıına maga dı ʋ kı tıŋ Yesu Krisita naabʋʋsı rɛ ʋ mııbol buloŋ tıyaŋ.

Wıısı baa dı á kyo dɔmɔŋ

7 Ŋ kyaŋweliye, mıra no ŋ aa saba kı tıya ma, ʋ bı yaa wıı ma ha aa bı maakyiye nıı. Haŋ mırıbınıı hʋ ma aa gyıma a lıı saŋa hʋ tıyaŋ ma aa laa Yesu Krisita wıya di buloŋ, ʋ rɛ ha. Mıra no yaa faafaa buloŋ wıı rɛ, ʋ rɛ yaa duwoso hʋ ma foŋ aa nıya.

8 Abee gɛɛ buloŋ, ʋ bırımı mırıfalıı rɛ ŋ biŋ kı tıya ma. Yesu Krisita mııbol tıyaŋ wıyaalıya daga anıı ʋ yaa mırıfalıı rɛ, ma mɛ tıı mııbol tıyaŋ wıyaalıya daga anıı ʋ kɔnı yaa mırıfalıı rɛ, beewıya, kyaanʋʋ tıı hʋ teŋ piili kı kyaanı rɛ, ka bilhuu hʋ kı nyʋgısı.

9 Ɛɛwıya, dı nal buloŋ nɛ ko baa ʋ we kyaanʋʋ hʋ tıyaŋ nɛ, aŋ ha haası ʋ dɔŋtıına, ɛɛ daga anıı ʋ tıına ha we bilhuu tıyaŋ nɛ, abee gyınaŋ buloŋ.

10 Amɛ nal hʋ buloŋ aa kyo ʋ dɔŋtıına, ʋ tıına we kyaanʋʋ tıyaŋ nɛ. Wıı mɛ buloŋ tuwo ʋ tıyaŋ aa sı leŋ dı ʋ ŋmaa naaŋ.

11 Amɛ nal hʋ buloŋ aa haası ʋ dɔŋtıına, ʋ we bilhuu tıyaŋ nɛ. Ʋ aa vala bilhuu tıyaŋ nɛ, a bı gyıŋ lee hʋ ʋ aa mʋʋ, beewıya bilhuu hʋ leŋ ʋ nyʋlımı rɛ.

12 Ŋ balıya, Wıısı kpaa ma wıbɔmɔ kyɛ ma rɛ Yesu Krisita nyubaanıŋ. Ɛɛ rɛ tıŋ ŋ sabı wıya no kı tıya ma.

13 Kuwoma, ma gyıŋ nal hʋ aa we doŋ a lıı dʋnıya piilii tıyaŋ buloŋ nɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ sabı wıya no kı tıya ma. Bapʋwasıya, ma yuwo di Sıtaanı rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ sabı wıya

no kı tıya ma mɛ. Ŋ biikyooliye, ma gyıŋ á kuwo Wıısı rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ sabı wıya no kı tıya ma.
14 Kuwoma, ma gyıŋ nal hʋ aa we doŋ a lıı dʋnıya
piilii tıyaŋ buloŋ nɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ sabı wıya no kı tıya ma.
Bapʋwasıya, ma Wıısı laadii sıŋ weliŋ nɛ, Wıısı wıbii hʋ
mɛ we ma tısı tıyaŋ, ma yuwo di Sıtaanı, ɛɛ rɛ tıŋ ŋ sabı
wıya no kı tıya ma.

Ma ta kpaa ma hakıllı we dʋnıya kına tıyaŋ

15 Ma ta kpaa ma hakıllı we dʋnıya bee ʋ kına tıyaŋ. Dı
nal lɛ kpaa ʋ hakıla we dʋnıya kına tıyaŋ, ɛɛ daga anıı ʋ
bı kyo á Kuwo Wıısı.
16 Dʋnıya kına rɛ yaa á nihuwobisi tıbııŋbɔmɔ abee á
wıkyɛɛlıya, kına hʋ tıyaŋ nala aa kpa ba hakıllı we, abee
kıŋ kɛ buloŋ aa we dʋnıya no tıyaŋ nala kı gyıgısı ba tıı ʋ
wıya. Kına no iriŋ kıdıgı buloŋ bı lıı á Kuwo Wıısı lee. Ba
buloŋ yaa dʋnıya no tıyaŋ kına aa bee fıyɛlı Wıısı teŋ nɛ.
17 Dʋnıya no aa mʋ tenii rɛ, kına hʋ mɛ buloŋ aa we ʋ
tıyaŋ nala kpa ba hakıllı we ba tıyaŋ, ba buloŋ mɛ yaa
kıparı-banıya rɛ. Amɛ nal hʋ kɛ buloŋ aa tıŋ Wıısı kyɛrı,
ʋ sı kaŋ mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii.

Krisita Dɔŋ hʋ

18 Ŋ biikpıyanama, dʋnıya no tenii kpaga rɛ! Á gyı laa
sıya bası tıya ma rɛ anıı dı dʋnıya no tenii rɛ ko kpaga,
Yesu Krisita dɔŋ hʋ sı ko. Ka lagılagı no, á naa dı Yesu
Krisita dɔmɔ yʋga rɛ a we doŋ. Nyɛ rɛ tıŋ á gyıma anıı
dʋnıya hʋ tenii kɔnı kpaga rɛ.
19 Nala no gyı we á tıyaŋ nɛ, amɛ á beel-ba gyı bı yaa
kıdıgı. Ɛɛ rɛ tıŋ ba gyı lıı á tıyaŋ. Dı á beel-ba gyı fa yaa
kıdıgı rɛ, ba fa bee lıı á tıyaŋ. Amɛ ba aa lıya hʋ, ɛɛ leŋ
nal buloŋ gyıma rɛ anıı á beel-ba kɔnı bı yaa kıdıgı.
20 Amɛ ma kɛ gyıŋ wıtıı hʋ rɛ, beewıya Krisita kpa ʋ
Wiyesi Welii hʋ we ma tıyaŋ nɛ.
21 Ʋ bı kıı nıı ma aa bı gyıŋ wıtıı hʋ wıya rɛ tıŋ ŋ sabı
teŋ no kı tıya ma nyɛ. Amɛ ma aa gyıŋ wıtıı hʋ wıya rɛ tıŋ
ŋ sabı ʋ kı tıya ma. Ma yaŋ bıl gyıma rɛ anıı wınyıyɛl bee
wıtıı bı sı wuwo tıŋ dɔmɔŋ.
22 Ba nyɛ tıyaŋ, aŋnɛ rɛ yaŋ yaa wınyıyɛla kuwori hʋ? Ʋ
tıına rɛ yaa nal hʋ buloŋ aa baa dı Yesu daa yaa Krisita,
laataal hʋ Wıısı aa lıya dı ʋ ko tuu laa dʋnıya nala ta. Nal
no tıına aa vıya á kuwo Wıısı abee ʋ Biye Yesu Krisita wıya,
ʋ tıına rɛ yaa Krisita dɔŋ hʋ.
23 Beewıya nal hʋ buloŋ aa vıya Wıısı Biye hʋ, ɛɛ daga
anıı ʋ vıya á kuwo Wıısı mɛ rɛ gɛɛ. Amɛ nal hʋ buloŋ mɛ

aa suri ʊ nyʊwa a baa dı ʊ laa Wıısı Biye hʊ wıya di rɛ, á kuwo Wıısı mɛ we ʊ lee.
24 Ɛɛwıya, ma gyıŋ tıya ma tıı weliŋ, a kpa wıya hʊ ma aa nıya, a lıı piili hʊ tıyaŋ buloŋ, a we ma hakıllı tıyaŋ a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ. Dı mamaa rɛ ko leŋ dı wıya no we ma hakıllı tıyaŋ a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ, ma bee Wıısı Biye hʊ sı yaa kıdıgı, dı ma bee Wıısı tıı mɛ yaa kıdıgı, a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ.
25 Ɛɛ kɛ, ma sı kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii hʊ Krisita aa wee nyʊwa anıı ʊ sı kpa tıya ma.
26 Nala hʊ aa kyɛ dı ba mʊrı ma wıya rɛ ŋ sabı wıya no kı tıya ma.
27 Amɛ ma kɛ, Yesu Krisita kpa ʊ Wiyesi Welii hʊ we ma tıyaŋ nɛ. Dı mamaa rɛ ko leŋ dı Wiyesi Welii hʊ we ma tısı tıyaŋ, ma bıl bı sı kı kyɛ nıdıma buloŋ dı ʊ dagı ma. Beewıya ʊ Wiyesi Welii hʊ aa wuwo dagı ma wıı kɛ buloŋ nɛ. Wıya hʊ buloŋ ʊ aa dagı ma yaa wıtıı rɛ, ʊ bee mʊrı ma. Ɛɛ nyuniŋ, ma kı tıŋ Wiyesi Welii hʊ dagıı, a kpa ma tııma abee ma wıı buloŋ a we Yesu Krisita nosi tıyaŋ.
28 Wıtıı rɛ, ŋ balıya, ma leŋ dı á marı kpa a tıı we Yesu Krisita nosi tıyaŋ. Dı ámaa rɛ yaa gɛɛ, haŋ kyɛɛ hʊ ʊ aa sı maakyiye ko, kambıŋ bee sıhıısı bı sı kaŋ ma dı á gɔllı kı kyɛ lıfaŋıya.
29 Ma gyıma anıı Yesu Krisita yaa tıpʊlʊŋ tıına rɛ. Ɛɛwıya, ma yaŋ gyıma, anıı nal hʊ buloŋ aa kaŋ tıpʊlʊŋ, a kı yaa wıya hʊ aa kpaa ŋmanıı, ʊ tıına yaa Wıısı biye rɛ.

3

Wıısı biisi

1 Ma na á Kuwo Wıısı aa kyo ma maga gɛɛ! Ʊ kyo ma rɛ kıŋkaŋ, haalı a kaŋ ma kı yırı ʊ biisi. Wıtıı, á mɛ kɔnı yaa Wıısı biisi rɛ. Dʊnıya nala bı gyıma anıı á yaa Wıısı biisi, beewıya ba bı gyıŋ Wıısı mɛ tıı.
2 Ŋ kyaŋweliye, lagılagı no sıı bʊwaŋ, á yaa Wıısı biisi rɛ. Amɛ gɛɛ hʊ á aa sı maakyiye kıı, Wıısı ha bı leŋ á gyıma mʊ teŋ. Amɛ, á gyıma anıı saŋa hʊ Yesu Krisita aa sı mııgı ko, á mɛ sı mııgı kıı ʊ, beewıya á sı na ʊ, a gyıŋ nal hʊ iriŋ ʊ aa yaa.
3 Ɛɛwıya, nal hʊ buloŋ aa kaŋ bayıyɛla no Yesu Krisita tıyaŋ, ʊ tıına maga dı ʊ lıı ʊ tıı wıbɔmɔ yayı tıyaŋ nɛ, aŋ kaŋ tıpʊlʊŋ anıı Yesu Krisita aa kaŋ tıpʊlʊŋ gɛɛ.
4 Nal hʊ buloŋ aa yaa wıbɔmɔ, ʊ tıına aa kyogi Wıısı mırısı rɛ, beewıya wıbɔŋ yayı rɛ yaa ı aa kyogi Wıısı mıra.
5 Ma gyıma anıı Yesu Krisita ko dı ʊ laa ma ta á wıbɔmɔ tıyaŋ nɛ, a bıl gyıma mɛ anıı ʊ tıı kɛ bı kaŋ wıbɔŋ buloŋ.

6 Ɛɛwıya, nal hʋ buloŋ bee Yesu Krisita aa yaa kıdıgı, ʋ bı vıya aŋ yaa wıbɔmɔ kı mʋ deŋdeŋ. Ɛɛ mɛ daga anıı nal hʋ buloŋ aa vıya aŋ yaa wıbɔmɔ kı mʋ deŋdeŋ, ʋ tıına ha bı maakyiye na Yesu Krisita koo a gyıŋ nal hʋ ʋ aa yaa.

7 Ŋ biikpıyanama, ma ta leŋ dı nal buloŋ ko mʋrı ma we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ. Nal hʋ aa yaa wıweliye, ʋ tıına rɛ yaa tıpʋlʋŋ tıına anıı Yesu Krisita tıı mɛ aa yaa tıpʋlʋŋ tıına gɛɛ.

8 Nal buloŋ ha aa vıya aŋ kı yaa wıbɔmɔ, ʋ tıına yaa Sıtaanı noŋ nal lɛ, beewıya Sıtaanı kɛ paalı yaa wıbɔŋyaal lɛ, a lıı dʋnıya piilii tıyaŋ buloŋ. Wıı hʋ aa tıŋ Wıısı Biye hʋ ko tuu dʋnıya rɛ nyɛ: Ʋ ko dı ʋ kyogi Sıtaanı wıkanıya buloŋ ta rɛ.

9 Nal hʋ buloŋ aa yaa Wıısı biye, ʋ bı vıya aŋ yaa wıbɔmɔ kı mʋ deŋdeŋ, beewıya ʋ mııgı kaŋ Wıısı gyogo rɛ. Ʋ bı sı wuwo vıya aŋ ha kı yaa wıbɔmɔ, beewıya Wıısı rɛ yaa ʋ kuwo.

10 Wıı no rɛ á sı wuwo kpa gyıŋ nala hʋ aa yaa Wıısı biisi abee nala hʋ aa yaa Sıtaanı biisi. Nal hʋ buloŋ aa bee yaa wıweliye abee wıya hʋ aa kpaa ŋmanıı, koo a bı kyo ʋ dɔŋtıŋsı, ʋ tıına bı yaa Wıısı biye.

Ma kyo dɔmɔŋ

11 Duwoso hʋ ma aa nıya a lıı saŋa hʋ tıyaŋ ma aa laa Yesu wıya di rɛ yaa dı á kyo dɔmɔŋ.

12 Ʋ bı maga dı á kıı Keeŋ. Keeŋ gyı yaa Sıtaanı noŋ nal lɛ, a gyı kpʋ ʋ naabiibaal Abɛl. Bee rɛ tıŋ Keeŋ gyı kpʋ ʋ naabiye hʋ? Wıı hʋ aa tıŋ nɛ nyɛ: Keeŋ wıyaalıya buloŋ gyı bı kpaa ŋmanıı, ka ʋ naabiye hʋ kɛ gyı kı yaa wıweliye.

13 Ɛɛwıya, ŋ naabalıya, ma ta leŋ dı ʋ yaa ma wıkperii dı dʋnıya nala rɛ ko haası ma.

14 Á gyıma anıı á kɛ lıı sʋʋ bʋwa tıyaŋ nɛ a mııgı kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii. Á aa kyo á dɔŋtıŋsı rɛ tıŋ á gyıŋ nyɛ tıyaŋ. Nal hʋ buloŋ aa bı kyo ʋ dɔŋtıŋsı, sʋʋ ha kaŋ dee ʋ nyuu tıyaŋ nɛ.

15 Nal hʋ buloŋ aa haası ʋ dɔŋtıına, ʋ yaa nıkpʋʋl lɛ Wıısı sıya tıyaŋ. Na ma yaŋ gyıma anıı nıkpʋʋl kɛ buloŋ bı kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii?

16 Yesu Krisita aa kpaa ʋ mııbol lenni sʋʋ á wıya rɛ leŋ á gyıŋ gɛɛ kyori aa kıya. Ʋ yaŋ maga dı á mɛ kpa á mııbolo kı lenni sʋʋ á dɔŋtıŋsı wıya rɛ.

17 Dı nal lɛ kaŋ kına, aŋ gyıma anıı ʋ dɔŋtıına aa kyɛ kıŋ kıdıgı, ka dı ʋ yaa tahaa, a bı kyiyeli ʋ dɔŋtıına hʋ abee kıŋ hʋ ʋ aa kyɛ, ɛɛ rɛ ʋ sı yaa baa dı ʋ kyo Wıısı rɛ?

18 Ŋ biikpıyanama, ma ta leŋ dı á kaŋ nyʊwa dʊŋ kı bası anıı á kyo dɔmɔŋ nɛ. Ma leŋ dı á kı kyiyeli dɔmɔŋ wıtıı tıyaŋ. Ɛɛ rɛ sı daga anıı á kɔnı kyo dɔmɔŋ nɛ.
19 Dı ámaa rɛ kyo dɔmɔŋ wıtıı tıyaŋ nyɛ, ɛɛ rɛ á sı kpa gyıma anıı á aa tıŋ wıtıı hʊ rɛ. Nyɛ rɛ sı leŋ dı kambıŋ ta kaŋ ma Wıısı sıya tıyaŋ, haalı
20 dı á hakıllı rɛ aa dagı ma anıı á yaa wıı kyogi mɛ rɛ. Beewıya, á gyıma anıı Wıısı rɛ tee á bee á hakıllı buloŋ, a gyıŋ á wıı buloŋ mɛ.

21 Ɛɛwıya, ŋ kyaŋweliye, dı á hakıllı rɛ ko bı daga ma anıı á yaa wıı kyogi rɛ, á bı kaŋ wıı á aa sı kı fá hıısı Wıısı sıya tıyaŋ.
22 Dı ámaa rɛ ko sʊla ʊ kı kyɛ wıı buloŋ mɛ, á aa na ʊ rɛ, beewıya á aa tıŋa ʊ nyʊʊsı hʊ rɛ aŋ kı yaa wıya hʊ aa fıyelı ʊ teŋ mɛ.
23 Sıfıyaŋ wıı hʊ Wıısı aa kyɛ dı á yaa rɛ nyɛ: Dı á laa ʊ biye Yesu Krisita di, aŋ kyo dɔmɔŋ anıı ʊ aa baa dı á kyo dɔmɔŋ gɛɛ.
24 Nal hʊ buloŋ aa tıŋ Wıısı nyʊwa, ʊ tıına bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ. Wıısı aa kpaa ʊ Wiyesi Welii hʊ we á tıyaŋ nɛ tıŋ á gyıma anıı á bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ.

4

Ma sʊnnı nala hʊ aa bası Wıısı wıya weliŋ kı na

1 Ŋ kyaŋweliye, wınyıyɛla rɛ suu lee buloŋ, a gɔllı kı mʊrı nala anıı ba yaa Wıısı wıdagıla rɛ. Ɛɛwıya, ma ta pese laa nala hʊ aa baa dı Wıısı wıya rɛ ba kı bası buloŋ kı di. Amɛ ma sʊnnı ba weliŋ na dı wıya hʊ baa aa dagı kɔnı lıı Wıısı lee rɛ koo ba bı lıı Wıısı lee.
2 Nyɛ rɛ ma sı kpa gyıŋ nala hʊ aa bası Wıısı wıya hʊ aa yaa wıtıı abee ba nala hʊ aa nyıya wıya. Nal hʊ buloŋ ko bası anıı Yesu Krisita ko tuu dʊnıya no rɛ, a bırımı nihuwobiŋ, ʊ tıına Wıısı wıya hʊ ʊ aa bası yaa wıtıı rɛ.
3 Amɛ nal hʊ kɛ buloŋ aa baa dı Yesu Krisita bı lıı Wıısı lee a ko tuu bırımı nihuwobiŋ, ʊ tıına Wıısı wıya hʊ ʊ aa bası yaa wınyıyɛl lɛ. Ʊ yaa Krisita dɔŋ hʊ noŋ nal lɛ, ʊ duwoso hʊ mɛ lıı ʊ lee. Ba foŋ laa sıya bası Krisita dɔŋ noŋ nala no koyi wıya rɛ. Lagılagı no sıı bʊwaŋ, ba we dʊnıya tıyaŋ daha.
4 Amɛ, ŋ balıya, ma kɛ yaa Wıısı biisi rɛ, a kaŋ wınyıyɛla no dee, ba bı wuwo mʊrı ma, beewıya Wıısı Wiyesi Welii hʊ aa we ma tıyaŋ, ʊ rɛ tee Sıtaanı hʊ aa we dʊnıya nala tıyaŋ.

5 Wınyıyɛla no kɛ, ba yaa dʊnıya no tıyaŋ nala rɛ, aa kaŋ
dʊnıya no hakıla a kı bası wıya. Ɛɛ rɛ tıŋ dʊnıya nala mɛ
aa gyegili kı nıı ba wıbasıı.
6 Amɛ á kɛ yaa Wıısı biisi rɛ. Nal hʊ buloŋ aa gyıŋ Wıısı,
ʊ aa gyegili kı nıı á wıbasıı rɛ. Amɛ nal hʊ buloŋ aa bı
yaa Wıısı biye, ʊ bı laa nyʊwa gyegili kı nıı á wıbasıı. Wıı
no rɛ á sı kpa gyıma dı nal kıdıgı buloŋ wıdagıya lıı Wıısı
Wiyesi Welii hʊ aa yaa wıtıı tıına lee rɛ, koo dı ʊ wıdagıya
lıı Sıtaanı, nal hʊ aa yaa wınyıyɛl lee rɛ.

Ma leŋ dı á kyo dɔmɔŋ

7 Ŋ kyaŋweliye, ma leŋ dı á kyo dɔmɔŋ, beewıya Wıısı
lee rɛ kyori lıı. Ma nal hʊ buloŋ aa kyo ʊ dɔŋtıŋsı, ʊ tıına
yaa Wıısı biye rɛ, a gyıŋ Wıısı mɛ.
8 Nal hʊ buloŋ aa bı kyo ʊ dɔŋtıŋsı, ʊ tıına bı gyıŋ Wıısı
beewıya Wıısı rɛ yaa kyori.
9 Wıısı taa ʊ biidıgı dʊŋ nɛ ʊ ko tuu dʊnıya dı á tıŋa ʊ
tıyaŋ a kaŋ mııbol aa bı kaŋ tenii. Nyɛ rɛ Wıısı daga tıya
ma anıı ʊ kyo ma rɛ.
10 Nyɛ rɛ yaa kyori tıı: Ʊ bı kıı nıı ámaa rɛ fa kyo Wıısı.
Amɛ ʊ rɛ kyo ma, a ta ʊ Biye, ʊ ko tuu a kpa ʊ tıı mııbol lıı
wıısʊlıı, Wıısı tıŋ gɛɛ tıyaŋ a kpa á wıbɔmɔ kyɛ ma.
11 Ŋ kyaŋweliye, Wıısı aa kyo ma kıŋkaŋ nyɛ, ʊ maga dı
á mɛ kyo dɔmɔŋ gɛɛ rɛ.
12 Nal buloŋ ha bı maakyiye na Wıısı abee ʊ sıı. Amɛ dı
ámaa rɛ kyo dɔmɔŋ, á bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ, beewıya ʊ
leŋ á kyo dɔmɔŋ anıı ʊ aa kyɛ gɛɛ rɛ.
13 Wıısı aa kpaa ʊ Wiyesi Welii hʊ we á tıyaŋ nɛ tıŋ á
gyıma anıı á bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ.
14 Ɛɛ mɛ dʊŋ daa. Á naa Yesu Krisita mɛ rɛ, a di daŋsıya
kı tıya nala mɛ anıı ʊ rɛ yaa Wıısı biidıgı dʊŋ hʊ ʊ aa taa
ʊ ko tuu yaa dʊnıya Laataal.
15 Nal hʊ buloŋ aa laa di, a suri ʊ nyʊwa bası anıı Yesu
rɛ yaa Wıısı biye hʊ, ʊ tıına bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ.
16 Kyori hʊ Wıısı aa kana beel-ma, á tıı paalı gyıma ʊ rɛ,
a yelli ʊ mɛ, beewıya Wıısı rɛ yaa kyori. Ma nal hʊ buloŋ
aa we doŋ a kaŋ kyori, ʊ tıına bee Wıısı yaa kıdıgı rɛ.
17 Ɛɛ daga nıı ʊ leŋ á kyori su rɛ abeel-ʊ. Ɛɛwıya, á bı sı
fá kambıŋ kyɛɛ hʊ ʊ aa sı di dʊnıya sarıya. Á mɛ kɔnı yaŋ
bı sı fá wıı buloŋ haŋ kyɛɛ hʊ, beewıya á mııbol tıyaŋ á
bee Krisita yaa kıdıgı rɛ.
18 Lee hʊ kyori aa wee, kambıŋ tuwo doŋ. Ɛɛwıya, dı
á kyori rɛ suwo abee Wıısı, ɛɛ aa lıı kambıŋ buloŋ ta á
tıyaŋ nɛ. Nal hʊ aa gyıma anıı ba sı dɔgısı ʊ, ʊ rɛ kambıŋ

aa kana. Ɛɛ daga anıı nal hʋ buloŋ aa fá Wıısı kambıŋ, ʋ kyori ha bı suwo abee Wıısı.
19 Wıısı rɛ laa sıya kyo ma, ɛɛ rɛ tıŋ á mɛ wuwo kyo Wıısı abee á dɔŋtıŋsı.
20 Dı nal lɛ baa ʋ kyo Wıısı rɛ, aŋ haası ʋ dɔŋtıına, ʋ tıına yaa wınyıyɛl lɛ. Beewıya, ɛɛ rɛ ı sı yaa kyo Wıısı, nal hʋ ı aa bee na abee ı sıı, aŋ haası ı dɔŋtıına, nal hʋ ı aa na?
21 Wıısı mıra hʋ ʋ aa kpa biŋ ma rɛ nyɛ: Nal hʋ buloŋ aa kyo Wıısı, ʋ maga dı ı kyo ı dɔŋtıına mɛ rɛ.

5

Wıısı biisi kaŋ dʋnıya no dee rɛ

1 Nal hʋ buloŋ aa laa di anıı Yesu rɛ yaa Krisita, laataal hʋ Wıısı aa lıya, ʋ tıına yaa Wıısı biye tıı rɛ. Dı nal lɛ kyo biye kuwo, ʋ aa kyo biye hʋ mɛ rɛ.
2 Ɛɛwıya, dı ámaa rɛ ko kyo Wıısı, a kı tıŋa ʋ nyʋwa mɛ, ɛɛ rɛ sı daga anıı á kɔnı kyo Wıısı biisi mɛ rɛ.
3 Dı ámaa rɛ aa tıŋ Wıısı nyʋwa, ɛɛ daga anıı á kyo Wıısı rɛ, ka wıya hʋ mɛ ʋ aa baa dı á kı tıŋa, ba bı yaa wıduwoni á aa bı sı wuwo tıŋa.
4 Beewıya Wıısı biye buloŋ kaŋ dʋnıya no dee rɛ. Á aa laa di anıı Yesu yaa Wıısı Biye rɛ tıŋ á kaŋ dʋnıya no dee.
5 Nal hʋ aa laa di anıı Yesu rɛ yaa Wıısı biye hʋ, ʋ tıına dʋŋ nɛ kaŋ dʋnıya no dee.
6 Yesu Krisita rɛ yaa nal hʋ aa ko tuu dʋnıya, ba foo ʋ wıukyʋwalnıı, a kpaası ʋ daagarıı tıyaŋ mɛ ʋ kyal gyaası. Nyɛ yaŋ daga anıı wıukyʋwalnıı dʋŋ daa ba foo ʋ. Ba kpaası ʋ daagarıı tıyaŋ mɛ rɛ ʋ kyal gyaası. Wıısı Wiyesi Welii hʋ aa yaa wıtıı tıına dii wıı no daŋsıya rɛ anıı ʋ yaa wıtıı rɛ.
7 Wıı no daŋsıya diile yaa boto rɛ. Ba aa rɛ nyɛ:
8 Wıısı Wiyesi Welii hʋ, abee wıukyʋwalnıı hʋ ba aa fo ʋ, abee ʋ kyal hʋ aa gyaasa. Daŋsıya diile no boto buloŋ mɛ yaŋ, wıdıgı dʋŋ nɛ ba kı bası.
9 Dı nihuwobiŋ nɛ ko di daŋsıya wıı tıyaŋ, á aa laa ʋ di rɛ. Amɛ Wıısı aa dii daŋsıya wıı tıyaŋ, ʋ rɛ yaa sıfıyaŋ wıı a te nihuwobiŋ aa dii wıı daŋsıya. Ɛɛwıya, wıya hʋ buloŋ Wıısı aa dii daŋsıya ʋ biye hʋ lugo tıyaŋ, ʋ maga dı á laa ba di rɛ.
10 Ɛɛwıya, nal hʋ buloŋ aa laa Wıısı biye hʋ wıya di, ʋ tıına gyıma ʋ tıya tıyaŋ anıı wıya hʋ buloŋ Wıısı aa basa a tile ʋ Biye hʋ tıyaŋ yaa wıtıı rɛ. Amɛ nal hʋ buloŋ aa bı laa Wıısı di wıı no tıyaŋ, ʋ tıına daga anıı Wıısı yaa wınyıyɛl lɛ, beewıya ʋ bı laa daŋsıya wıı hʋ Wıısı aa basa ʋ biye hʋ lugo tıyaŋ di.

11 Daŋsıya wıı hʋ rɛ nyɛ: Wıısı kpaa mııbol aa bı kaŋ
tenii tıya ma rɛ. Ʊ Biye hʋ tıyaŋ nɛ á tıŋa a na mııbol no.
12 Ɛɛwıya, nal hʋ buloŋ bee Wıısı biye hʋ aa yaa kıdıgı,
ʋ tıına kaŋ mııbol no rɛ. Amɛ nal hʋ buloŋ mɛ bee Wıısı
biye hʋ aa bı yaa kıdıgı, ʋ tıına bı kaŋ mııbol no.

Mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii

13 Ŋ sabı wıya no kı tıya ma nala hʋ aa laa Wıısı biye hʋ
wıya di rɛ, dı ma gyıma anıı ma kaŋ mııbol hʋ aa bı kaŋ
tenii rɛ.
14 Ɛɛwıya, dı ámaa rɛ sʋla Wıısı kı kyɛ kıŋ buloŋ, á bee
yaa sige, beewıya á gyıma anıı dı kıŋ hʋ á aa kyɛ rɛ ko yaa
Wıısı kyɛrı, ʋ aa laa á sʋlıı rɛ.
15 Á yaŋ aa gyıma anıı ʋ aa laa á sʋlıı rɛ wıı buloŋ á
aa sʋla ʋ kı kyɛ tıyaŋ nyɛ, ɛɛ kɛ á gyıma anıı ʋ yaa á
wıkyɛɛlıya buloŋ mɛ kı tıya ma rɛ.
16 Dı ı rɛ ko na ı dɔŋtıına aa yaa wıbɔŋ hʋ aa bı sı leŋ
dı ʋ sʋba mʋ gyʋʋ diŋ, sʋla Wıısı tıya ʋ. Dı ı rɛ sʋla Wıısı
tıya ʋ, Wıısı sı leŋ dı ʋ kaŋ mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii. Nala
hʋ wıbɔmɔ aa bı sı leŋ dı ba sʋba mʋ gyʋʋ diŋ, ba dʋŋ nɛ
ŋ baa ma sʋla Wıısı kı tıya. Amɛ wıbɔmɔ badɔmɔŋ we doŋ
aa sı leŋ dı ba yıyaala sʋba mʋ gyʋʋ diŋ. Dı nal lɛ ko kı
yaa ba, ŋ kɛ bı baa dı ma sʋla Wıısı tıya ʋ.
17 Wıyaakyogii buloŋ yaa wıbɔŋ nɛ, amɛ wıbɔmɔ
badɔmɔŋ we doŋ a bı yaa wıya aa sı leŋ dı nala sʋba mʋ
gyʋʋ diŋ.
18 Á gyıma anıı Wıısı biye buloŋ bı vıya aŋ yaa wıbɔmɔ kı
mʋ deŋdeŋ, beewıya Wıısı Biye hʋ aa sıŋ pɔ ʋ rɛ. Ɛɛwıya,
Sıtaanı bı sı wuwo yaa ʋ wıı buloŋ.
19 Sıtaanı kaŋ dʋnıya no tıyaŋ nala buloŋ dee rɛ, amɛ á
gyıma anıı á kɛ yaa Wıısı biisi rɛ.
20 Á bıl gyıma anıı Wıısı biye hʋ ko suri á hakıllı rɛ, a
leŋ á gyıŋ Wıısı tıı hʋ. Á bee Wıısı tıı hʋ yaa kıdıgı rɛ, á
bee ʋ biye Yesu Krisita mɛ yaa kıdıgı. Ʊ rɛ yaa Wıısı tıı hʋ,
ʋ rɛ bıl yaa nal hʋ aa tıya mııbol hʋ aa bı kaŋ tenii mɛ.
21 Ŋ biikpıyanama, ma lıı ma tıı vʋga tıyaŋ.

TEŊLIYA TIINA
GYƆƆŊ
AA SABA

1 Mıyaŋ, ma nıhıyawʊ rɛ sabı teŋ no a kı tıya ma Krisitabiisi hʊ aa we doŋ. Ŋ kyo ma rɛ weliŋ abee ŋ wıtıı buloŋ. Ŋ dʊŋ mɛ yaŋ daa kyo ma gɛɛ, amɛ nala hʊ buloŋ aa gyıŋ wıtıı hʊ mɛ kyo ma rɛ.
2 Wıtıı hʊ aa we á tıyaŋ, ʊ rɛ tıŋ á kyo ma gɛɛ. Wıtıı no sı we á tıyaŋ a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ.
3 Á aa tıŋ Wıısı wıtıı ŋmanıı hʊ, a kyo dɔmɔŋ nyɛ, á Kuwo Wıısı abee ʊ Biye Yesu Krisita bɔnyɛ tıyaŋ, ba sı fá á sikii, a leŋ dı á hɔŋ abee laaŋfıya.
4 Ŋ teŋ fıyɛla rɛ kıŋkaŋ beewıya ŋ naa ma badɔmɔŋ nɛ dı ba aa tıŋ wıtıı hʊ anıı á Kuwo Wıısı aa daga ma gɛɛ.
5 Wıısı nala, ŋ aa sʊla ma, ma leŋ dı á kyo dɔmɔŋ. Wıı no bı kıı nıı mırıfalıı rɛ ŋ sabı kı tıya ma. Mıra no rɛ á tıŋa a lıı saŋa hʊ á aa laa Yesu Krisita wıya di tıyaŋ buloŋ.
6 Kyori tıı rɛ yaa á aa tıŋ Wıısı nyʊwa á mııbol buloŋ tıyaŋ. Wıısı nyʊwa hʊ ʊ aa tıya ma a lıı piilii hʊ tıyaŋ buloŋ nɛ yaa dı á kaŋ kyori abee dɔmɔŋ.
7 Wınyıyɛla rɛ suu lee buloŋ, a gɔllı kı mʊrı nala. Wınyıyɛla no aa baa dı Yesu Krisita bı ko tuu dʊnıya a bırımı nihuwobiŋ. Nal hʊ buloŋ aa kaŋ hakıla no iriŋ, ʊ tıına rɛ yaa nal hʊ aa mʊrı nala, Krisita dɔŋ hʊ.
8 Ɛɛwıya, ma pɔ ma tıı weliŋ, a ta leŋ dı kıŋ hʊ wıya ma aa tıŋ Wıısı ko gɛ ma, ka dı Wıısı kpa ma tuno buloŋ tıya ma.
9 Nal hʊ buloŋ aa bee daga wıya hʊ Krisita aa daga dʊŋ, aŋ daga wıdʊŋsı kı pɛ, ʊ tıına bee Wıısı bı yaa kıdıgı. Amɛ nal hʊ buloŋ aa tıŋ wıya hʊ Krisita aa daga ma dʊŋ, ʊ tıına bee á Kuwo Wıısı abee ʊ Biye hʊ yaa kıdıgı rɛ.
10 Ɛɛwıya, dı nal buloŋ nɛ ko ma lee a bee daga wıya no, ma ta leŋ dı ʊ tıına gyʊʊ ma dıya. Ma ta paalı lɔllı ʊ mɛ gba.
11 Dı nal buloŋ nɛ ko lɔllı ʊ, ʊ mɛ yaa ʊ dɔŋtıına rɛ, a pɛ ʊ tıyaŋ ba kı yaa wıbɔmɔ.
12 Ŋ kaŋ wıya yʊga rɛ a kı kyɛ dı ŋ bası tıya ma. Amɛ ŋ bee kyɛ dı ŋ sabı ba buloŋ teŋ tıyaŋ. Ŋ aa kyɛ dı ŋ tıı ko ma lee rɛ dı á hɔŋ bası ba. Ɛɛ rɛ sı leŋ dı á teŋfıyɛlʊʊ hʊ yaŋ yaa teŋfıyɛl-piliŋ.
13 Ma nımmabalıya Krisitabiisi hʊ aa we daha mɛ aa kyʊwalı ma weliŋ.

TEŊTOO TIINA
GYƆƆŊ
AA SABA

1 Mıyaŋ, ma nıhıyawʊ rɛ sabı teŋ no a kı tıya ı Geyosi. Ŋ
kyo ı wıya rɛ abee ŋ wıtıı buloŋ.
2 Ŋ kyaŋwelii, ŋ gyıma anıı ı wıkanıya buloŋ sıŋ weliŋ nɛ
ı bee Wıısı paga tıyaŋ. Ɛɛwıya, ŋ wıısʊlıı rɛ yaa dı Wıısı
leŋ dı ı teŋ mɛ kaŋ laaŋfıya, ka dı ı na weliŋ ı wıkanıya
buloŋ tıyaŋ mɛ.
3 Á nımmabalıya badɔmɔŋ ko bası ı wıya tıya ma rɛ, ŋ
teŋ fıyɛlı kıŋkaŋ. Ba basa anıı ı aa tıŋ Wıısı wıtıı ŋmanıı
hʊ rɛ abee ı wıtıı buloŋ. Ka ŋ mɛ tıı paalı gyıma rɛ anıı
gɛɛ rɛ ı kɔnı kıı.
4 Wıı buloŋ bı leŋ ŋ teŋ fıyɛlı a maga ŋ aa nıya anıı ŋ
biisi aa tıŋ wıtıı ŋmanıı hʊ rɛ.
5 Ŋ kyaŋwelii, ı wıtıı suwo rɛ abee gɛɛ hʊ ı aa deŋ
á nımmabalıya Krisitabiisi hʊ, abee ba nala hʊ aa yaa
nıhʊwala ı lee buloŋ.
6 Ba bası kyori hʊ ı aa kana wıya a tıya á Krisitabiisi hʊ
aa we daha tıyaŋ nɛ. Yaa kuwokeri aŋ kyiyeli ba abee kıŋ
buloŋ ba aa sı kı kyɛ dı ba kaŋ vala ŋmanıı hʊ. Kyiyeli ba
gɛɛ hʊ aa sı yaa Wıısı teŋfıyɛlʊʊ,
7 beewıya Krisita tʊma rɛ ba lıı dı ba tʊma. Tʊma no
tʊmıı tıyaŋ, ba bı laa nyʊwa laa kıŋ buloŋ nala hʊ aa bı
yaa Krisitabiisi lee.
8 Ɛɛwıya, ʊ maga dı ámaa Krisitabiisi rɛ kı kyiyeli nala
no iriŋ, dı gɛɛ leŋ dı á yaa ba tʊŋtʊnnı dɔŋtıŋsı wıtıı tʊma
tʊmıı hʊ tıyaŋ.
9 Ŋ laa sıya sabı teŋ tıya ma Krisitabiisi aa we doŋ nɛ.
Amɛ Diyotirifi bı yaa siri dı ʊ gyegili nıı wıya hʊ á aa bası
beewıya ʊ lʊgʊ buloŋ nɛ yaa dı ʊ yaa ma sılaal.
10 Dı mıyaŋ nɛ ko ko, ŋ sı bası wıya hʊ buloŋ ʊ aa yaa a
tıya ma. Ʊ kpa hagaaha rɛ a kı kyogi á feŋ. Ɛɛ mɛ dʊŋ daa,
ʊ aa sı marı yaa wıı hʊ ʊ lɔrı rɛ yaa: Dı Krisitabiisi rɛ yaa
nıhʊwala ko, ʊ bı sı laa nyʊwa laa ba biŋ ʊ dıya tıyaŋ, haalı
aŋ bıl aa pɔ dı nal buloŋ mɛ ta laa ba biŋ. Dı nal buloŋ nɛ
ko kı kyɛ dı ʊ laa ba biŋ, ʊ aa kile tıına ta ba laŋŋıı tıyaŋ
nɛ.
11 Ŋ kyaŋwelii, ta kı kyesi nala hʊ aa yaa wıbɔmɔ. Amɛ
kı kyesi nala hʊ aa yaa wıweliye, beewıya nal hʊ buloŋ aa
yaa wıweliye, ʊ tıına yaa Wıısı biye rɛ. Nal hʊ mɛ buloŋ
aa yaa wıbɔmɔ, ʊ tıına bı gyıŋ Wıısı.

12 Dɛmitiriyo kɛ yaa nɪtɪɪ rɛ, nal buloŋ kɪ basɪ ʊ wɪyaaweliye wɪya. Ɛɛ hʊ ʊ aa tɪŋ Wɪɪsɪ wɪtɪɪ ŋmanɪɪ hʊ mɛ daga anɪɪ ʊ yaa nɪtɪɪ rɛ. Á mɛ tɪɪ yaa ʊ wɪyaaweliye daŋsɪya diile rɛ. Ma gyɪma anɪɪ wɪya hʊ buloŋ á aa basɪ yaa wɪtɪɪ rɛ.

13 Ɲ kaŋ wɪya yʊga rɛ a kɪ kyɛ dɪ ŋ basɪ tɪya ɪ. Amɛ ŋ bee kyɛ dɪ ŋ sabɪ ba buloŋ teŋ tɪyaŋ.

14 Ɲ aa kyɛ dɪ ŋ tɪɪ ko pele ɪ rɛ kyɛɛ no buloŋ, dɪ á hɔŋ basɪ wɪya.

15 Wɪɪsɪ sɪ leŋ dɪ fɪyɛlʊʊ we ɪ lee. Ɪ kyaŋsɪ hʊ aa we daha buloŋ aa kyʊwalɪ ɪ. Ɪ mɛ kyʊwalɪ á kyaŋsɪ hʊ aa we doŋ kɪdɪgɪ kɪdɪgɪ buloŋ tɪya ma.

TEŊ HƱ GYUUDI AA SABA

1 Mıyaŋ Gyuudi aa yaa Yesu Krisita tɔŋtɔnnı, a yaa Gyemsi nıınabiye rɛ sabı teŋ no a kı tıya ma nala hɔ á Kuwo Wıısı aa kyo, a lıı ma, ka Yesu Krisita mɛ kı deŋ ma nyuu tıyaŋ weliŋ.

2 Wıısı sı fá ma sikii, a leŋ dı ɔ fıyɛlɔɔ abee ɔ kyori we ma lee weliŋ.

Gyuudi bası wınyıyɛl dıdagıla wıya

3 Ɲ kyaŋkyooliye, ŋ fa yaa sıfıyaŋ nɛ dı ŋ sabı teŋ tıya ma a fa bası laatayı hɔ Wıısı aa laa á buloŋ ta wıya. Amɛ ŋ mııgı na anıı ɔ maga dı ŋ sabı teŋ no tıya ma rɛ, dı ma tenni polli, dı ma yaa sıfıyaŋ a sıŋ pɔ wıya hɔ ma aa laa di weliŋ dı nala gyıma anıı ba yaa wıtıı rɛ. Wıısı kpa wıya no we ɔ nala nosi tıyaŋ dıgı dɔŋ nɛ a kı mɔ deŋdeŋ.

4 Ɲ aa kyɛ dı ma sıŋ pɔ wıya no weliŋ nɛ, beewıya nala badɔmɔŋ aa bı gyıŋ Wıısı lɔwɔla gyɔɔ ma tıyaŋ nɛ. Nala no kpa Wıısı bɔnyɛ hɔ ɔ aa kana beel-ma bırımı gyo-gye wıı rɛ a marı kı yaa bisiŋ wıya. Ba vıya Yesu Krisita nal hɔ dɔŋ aa yaa á Tıına abee á nıhıyawɔ rɛ. Ba saba Wıısı teŋ tıyaŋ nɛ faafaa buloŋ anıı Wıısı sı dɔgısı nala hɔ aa yaa wıya no iriŋ.

5 Ma foŋ gyıŋ wıya no ŋ aa bası buloŋ nɛ. Amɛ ŋ aa kyɛ dı ŋ liisi ma anıı Wıısı gyı laa ɔ nala ta Igyipiti paalɔɔ tıyaŋ nɛ, ka ɛɛ hal tıyaŋ ɔ kpɔ ba nala hɔ aa bı laa ɔ wıya di.

6 Ma ta yeŋŋe wıı hɔ gyı aa puu malıkası hɔ mɛ. Ba gyı kaŋ dee leye nyuu tıyaŋ nɛ. Amɛ ba gyı vıya lee hɔ Wıısı aa baa dı ba we ta rɛ aŋ gallı gyɔɔ gama. Ɛɛ rɛ Wıısı vɔwa ba bee kyɔrɔmɔ aa bı sı maakyiye tɔrı a biŋ bilhuu tıyaŋ. Ba sı we doŋ a mɔ pele haŋ kyɛbal hɔ Wıısı aa sı di dɔnıya sarıya, aŋ dɔgısı malıkası no.

7 Ɛɛ tıı rɛ Wıısı gyı leŋ diŋ di tɔbala hɔ ba aa yırı Sodɔm abee Gomora abee tɔnı hɔ buloŋ aa kpaga ba, beewıya tɔnı no nala gyı aa yaa sɔŋsɔŋ wıya rɛ abee wıbɔmɔ iriŋ buloŋ, abee bisiŋ wıya hɔ nihuwobisi aa bı maga dı ba kı yaa. Wıısı aa kyɛ dı tɔnı no diŋ hɔ dii yaa kyagıl lɛ a tıya nal buloŋ dı á gyıma anıı nyɛ rɛ Wıısı sı kpa diŋ hɔ aa bı sı maakyiye dısı a dɔgısı nala hɔ aa bee tıŋa ɔ nyɔwa.

8 Ɛɛ tıı rɛ nala no aa lɔwɔlı gyɔɔ ma tıyaŋ mɛ aa fugo baa dı ba naa wıya ba duwoso tıyaŋ nɛ a tıŋ gɛɛ tıyaŋ a

yaa wılaama kpa bisiŋ dige ba tıı. Ba vıya Wıısı dee rɛ, aŋ kı tʊʊsı malıkası hʊ aa kaŋ gaŋdarı.

9 Amɛ malıkası nıhıyawʊ Maakıl mɛ gba gyı bı laa nyʊwa kpa kyogisi tıya Sıtaanı koo a tʊʊsı ʊ saŋa hʊ ʊ beel-ʊ gyı aa kaŋ Moosi teŋbii wıya kı kpa dɔmɔŋ. Amɛ wıı hʊ ʊ gyı aa basa buloŋ nɛ yaa, “Á Tıına Wıısı sı dɔgısı ı.”

10 Amɛ wıı kɛ buloŋ nala no aa bı gyıma ʊ sıı, ba aa baa ʊ yaa wıtɔɔ rɛ. Ba aa yaa wıya gɛɛ rɛ anıı bagıla aa bee bıını wıya. Wıı hʊ buloŋ aa ko ba nyuu, ʊ rɛ ba kı yaa. Wıya no tıı rɛ aa kpʊ ba.

11 Ʊ sı lɔrı tıya ba kıŋkaŋ, beewıya ba paa Keeŋ naabʊʊsı rɛ. Ba aa kuu molbiye wıya mɛ rɛ a kı yaa wıbɔmɔ anıı baal kıdıgı ba aa yırı Baalam gyı aa yaa gɛɛ. Ba lıı Wıısı hal mɛ rɛ anıı bal kıdıgı ba aa yırı Koora mɛ gyı aa lıı Wıısı hal gɛɛ. Ɛɛ wıya Wıısı sı kpʊ ba mɛ.

12 Dı ma ko laŋŋı dı ma di nyʊʊdıgı kıdiiliye, nala no aa kıı gɛɛ rɛ anıı bisiŋ kına ma tıyaŋ. Dı ba ko kı di kına hʊ, ba dʊŋ wıya rɛ ba aa kyıla aŋ bee fá sıhıısı buloŋ mɛ. Ba kıı gɛɛ rɛ anıı duwoŋ aa tına, ka puwo kile ʊ, ʊ bı nıya. A bıl kıı gɛɛ anıı tıısı nɔnıı saŋa aa pele ka ba vıya nɔnıı, ba kyuri ta, ba sʊba ba buloŋ.

13 Nala no kıı gɛɛ rɛ anıı fuwo nııgbaŋpumo. Ba hıısı wıya hʊ ba aa yaa kıı gɛɛ rɛ anıı fʊŋfʊgı-bisiŋ hʊ nııgbaŋpumo aa ŋmaa gyıŋ tɔ. Ba kıı gɛɛ rɛ anıı kyıŋwʊlıya aa bı sıŋ lıdıgı. Wıısı marı lee biŋ ba rɛ bilhuu aa bı kyalla tıyaŋ. Ba sı we doŋ a kaŋ kı mʊ deŋdeŋ.

14 Faafaa buloŋ nɛ baal kıdıgı ba aa yırı Inɔkı gyı bası nala no wıya Wıısı Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ. Ʊ gyı yaa Adama nihiliyarı bʊpɛ tıına rɛ. Ʊ gyı baa, “Ma deŋ na, á Tıına Wıısı sı kaŋ ʊ malıkası hʊ aa bı kaŋ bisiŋ tusi tusi a ko,

15 a di nal buloŋ sarıya a kpa kyogisi tıya nıbɔmɔ buloŋ, akuu wıbɔmɔ hʊ ba aa yaa abee wıbɔmɔ hʊ buloŋ ba aa basa kyogi Wıısı wıya.”

16 Nala no aa kı gʊrımı wıya rɛ saŋa buloŋ, a kı leeni nala. Ba dʊŋʊ wıyaabɔmɔ tıyaŋ nɛ ba aa kı tıŋa a kaŋ dagıŋtıı abee nyʊʊpıŋsʊŋ, a kı firimi nala ba tıı weliŋ wıya.

17 Amɛ ma kɛ ŋ kyaŋweliye, ma kı liisi wıya hʊ á Tıına Yesu Krisita kpambısı hʊ gyı aa basa tıya ma.

18 Ba basa rɛ anıı dı dʊnıya hʊ tenii rɛ ko kpaga nala hʊ aa bee fá Wıısı aŋ kı yaa ba dʊŋʊ wıyaabɔmɔ sı kı yaa ma sıya.

19 Nitesi no rɛ aa leŋ nala kı porigi dɔmɔŋ. Ba aa kı yaa wıya anıı dʊnıya no tıyaŋ nala rɛ, beewıya Wıısı Wiyesi Welii hʊ tuwo ba tısı tıyaŋ.

20 Amɛ ma kɛ, ŋ kyaŋkyooliye, ma kɪ kyiyeli dɔmɔŋ wɪya
hʊ ma aa laa di tɪyaŋ aŋ kaŋ ba weliŋ a kɪ waa ba tɪyaŋ,
beewɪya Wɪɪsɪ lee rɛ ba lɪɪ. Ma kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ ʊ Wiyesi
Welii hʊ dee tɪyaŋ.
21 Ma kaŋ Wɪɪsɪ kyori kpaŋkpaŋ, a kɪ gyegili kyɛɛ hʊ á
Tɪɪna Yesu Krisita aa sɪ mɪɪgɪ ko a fá ma sikii, a tɪya ma
mɪɪbol hʊ aa bɪ kaŋ tenii.
22 Nala hʊ aa yaa sige ba laadii tɪyaŋ, ma kɪ fá ba sikii.
23 Ma korigi lɪɪ nala hʊ aa mʊ dɪ ba gyʊʊ diŋ, a laa ba
ta. Nala badɔmɔŋ mɛ we doŋ a kɪ yaa ba dʊŋʊ wɪyaabɔmɔ
dʊŋ, ma kɪ fá ba sikii. Amɛ ma gyɪŋ tɪya matɪɪ weliŋ dɪ
wɪbɔmɔ hʊ ba aa yaa ta ko daagɪ ma.
24 Ma leŋ dɪ á dannɪ Wɪɪsɪ beewɪya ʊ rɛ kaŋ dee ʊ aa sɪ
wuwo kyiyeli ma dɪ á ta nyʊgɪsa ʊ ŋmanɪɪ tɪyaŋ, a sasɪ a
wɪbɔmɔ ta dɪ á ta kaŋ wɪkyogii buloŋ ʊ sɪya tɪyaŋ, ka dɪ ʊ
leŋ dɪ ma wuwo sɪŋ ʊ sɪya tɪyaŋ abee teŋfɪyɛlʊʊ.
25 Ma leŋ dɪ á tɪŋ á Tɪɪna Yesu Krisita tɪyaŋ a dannɪ Wɪɪsɪ
beewɪya ʊ dʊŋ nɛ yaa Wɪɪsɪ á laataal. Ʊ rɛ yaa gaŋdaal, a
tɪŋ koro abee dee, a tɪŋ kɪŋ buloŋ a kɪ deŋ ba nyuu mɛ, a
lɪɪ piili hʊ a kaŋ kɪ ko gyɪnaŋ, a kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ.
Amɪ.

WIYA HU YESU KRISITA AA KPAA DAGA GYƆƆŊ
Wıpiiliye

1 Wıya hʊ aa we teŋ no tıyaŋ yaa wıya Yesu Krisita aa
kpaa daga rɛ. Wıısı rɛ kpaa ba daga Yesu Krisita dı ʊ mɛ
kpa daga ʊ hatınna, a leŋ dı ba gyıŋ wıya hʊ aa sı yaa kyɛɛ
no buloŋ. Ɛɛ rɛ Yesu Krisita mɛ tıma ʊ malıka dı ʊ ko bası
wıya no tıya mıyaŋ, ʊ tʊŋtʊnnı Gyɔɔŋ.
2 Ŋ mɛ laa wıya hʊ buloŋ ŋ aa naa, a sabı biŋ. Wıya no
yaa duwoso hʊ aa lıı Wıısı lee abee wıtıı hʊ Yesu Krisita
aa kpaa daga ŋ nɛ.
3 Nyusʊŋtıına rɛ yaa nal hʊ buloŋ aa karımı teŋ no a tıya
nala, abee nala hʊ buloŋ aa gyegile nıı wıya no Wıısı aa
baa ba sı yaa, a laa ba we ba tısı tıyaŋ, a kı tıŋ ba, beewıya
saŋa hʊ wıya no aa sı yaa kpaga rɛ.

Gyɔɔŋ kyʊwalı Krisitabiisi hʊ aa kı laŋŋı Esıya paalʊʊ tɔnı bapɛ hʊ kıdıgı buloŋ tıyaŋ

4 Mıyaŋ Gyɔɔŋ nɛ sabı teŋ no a kı tıya Krisitabiisi hʊ
aa kı laŋŋı Esıya paalʊʊ tɔnı bapɛ hʊ kıdıgı buloŋ tıyaŋ.
Wıısı abee Wiyesi Welii hʊ aa kaŋ de-iriŋma bapɛ abee Yesu
Krisita ba bɔnyɛ abee ba fıyɛlʊʊ sı we ma lee. Wıısı rɛ yaa
nal hʊ aa we doŋ gyınaŋ, abee nal hʊ aa we doŋ faafaa
buloŋ, abee nal hʊ aa sı we doŋ maakyiye buloŋ. Wiyesi
Welii hʊ aa kaŋ de-iriŋma bapɛ rɛ yaa nal hʊ aa sıŋ Wıısı
kuworikpasa hʊ sıya tıyaŋ.
5 Yesu Krisita rɛ yaa Wıısı daŋsıyadiil hʊ aa kaŋ wıtıı.
Ʊ rɛ yaa nal hʊ aa laa sıya sii sʊʊ tıyaŋ. Ʊ rɛ yaa dʊnıya
kuworo buloŋ kuwori. Ʊ kyo ma rɛ, a sʊba á wıya, a lıı ma
wıbɔmɔ tıyaŋ.
6 Ʊ rɛ kaŋ ma ko gyʊʊ ʊ koro hʊ tıyaŋ a leŋ á yaa
kuworibiisi abee wııkyʊwal-sılaala, a tʊma kı tıya nal hʊ
aa yaa ʊ Wıısı abee ʊ Kuwo. Yesu Krisita yaa gaŋdaal lɛ
abee dee buloŋ tıına a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ. Amı.
7 Na! Ʊ tıŋ taala tıyaŋ nɛ a kı ko. Nal buloŋ nɛ sı na ʊ,
haalı abee nala hʊ aa kpaa siye tɔbɔ ʊ hʊ buloŋ. Ʊ koyi no
tıyaŋ nala iriŋ buloŋ aa we dʊnıya tıyaŋ sı wii. Wıı no rɛ
kɔnı sı yaa. Amı.
8 Á Tıına Wıısı Dee buloŋ tıına baa, “Mıyaŋ nɛ yaa wıı
buloŋ lipiilii abee wıı buloŋ lıtenii. Mıyaŋ nɛ yaa dee buloŋ
tıına, nal hʊ aa we doŋ gyınaŋ, abee nal hʊ aa we doŋ
faafaa buloŋ abee nal hʊ aa sı we doŋ maakyiye buloŋ.”

Gyɔɔŋ naa Krisita anıı duwoso tıyaŋ

9 Mıyaŋ, ma nıınabiye Gyɔɔŋ nɛ sabı teŋ no a kı tıya ma.
Ɲ aa yaa Yesu Krisita hatınnı wıya, ŋ beel-ma buloŋ nɛ kaŋ
kenyiri a kı na tʊwara hʊ nala hʊ aa we ʊ koro hʊ tıyaŋ
aa naa. Ɲ aa bası Wıısı wıya hʊ abee wıtıı hʊ Yesu Krisita
aa kpaa daga ŋ wıya rɛ tıŋ ba kana ŋ kaŋ gyol fuwo mʊ ta
fuwokpoŋii kıdıgı ba aa yırı Paatimɔsı tıyaŋ.

10 Á Tıına kyɛbii kıdıgı rɛ Wiyesi Welii hʊ ko we ŋ tıyaŋ
a laa ŋ tıŋa. Ɛɛ rɛ ŋ nıı taabal ŋ hal aa kıı gɛɛ anıı ba aa
mʊʊ kabıl.

11 Ɛɛ rɛ taal hʊ bası tıya ŋ a baa, “Sabı wıya hʊ buloŋ ı aa
naa a biŋ teŋ tıyaŋ, a kpa tıma dı ba kaŋ mʊ tıya Krisitabiisi
hʊ aa kı laŋŋı tɔnı bapɛ hʊ aa we Esıya paalʊʊ kıdıgı buloŋ
tıyaŋ. Tɔnı hʊ rɛ nyɛ: Ɛfiso, Simɛɛna, Pɛgamɔŋ, Tiyatira,
Saadiisi, Filadelfiya abee Lawudisıya.”

12 Ɛɛ rɛ ŋ mııgı galdaası ŋ hal dı ŋ na nal hʊ aa bası wıya
hʊ tıya ŋ. Ɲ aa galdaası gɛɛ, ŋ na salma fıŋtıŋdaası bapɛ.

13 Ka kıŋ kıdıgı sıŋ ba tʊtʊʊ a kıı gɛɛ anıı nihuwobiŋ, a
laalı gadoliidolii, ʊ tuu yı ʊ naası, ka ʊ kpa salma kırısa a
vʊwa ʊ bembii.

14 Ʊ nyupʊna buloŋ pʊrısı gɛɛ pogipogi anıı kuluŋ, ka ʊ
sıya kı kyol gɛɛ anıı diŋgel.

15 Ʊ naası mɛ fıyɛsı gɛɛ hololo anıı ba aa kpaa hɔgı we
diŋ. Ʊ taal mɛ kıı gɛɛ anıı kyuuribal aa kyuuri.

16 Ka ʊ kol kyıŋwʊlıya bapɛ ʊ noduu noŋ tıyaŋ, ka
takoobii aa di ʊ nyʊʊsı balıya buloŋ lıı ʊ nyʊwa tıyaŋ a ko
lıı. Ka ʊ sıya buloŋ kı tʊla gɛɛ anıı wıısı aa maga nyutʊtʊʊ
gɛɛ.

17 Ɲ aa na ʊ gɛɛ, ŋ tuu tele ʊ sıya tıyaŋ, a pıŋ doŋ gɛɛ
anıı ŋ aa sʊba. Ɛɛ rɛ ʊ kpa ʊ noduu noŋ dɔbɔ ŋ tıyaŋ aŋ
bası tıya ŋ abaa, “Ta leŋ kambıŋ kana ı. Mıyaŋ nɛ yaa wıı
buloŋ lipiilii abee wıı buloŋ lıtenii.

18 Mıyaŋ nɛ yaa nal hʊ aa weye. Ɲ fa sʊba rɛ, amɛ lagılagı
no ŋ weye rɛ a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ, ŋ bıl bı sı sʊba.
Ɲ kaŋ sʊʊ abee lalıyabee buloŋ dee rɛ.

19 Ɛɛwıya, sabı wıya hʊ ı aa naa, wıya hʊ aa yaa lagılagı
no, abee wıya hʊ aa sı maakyiye yaa.

20 Wıya hʊ ı aa naa, ba yaa wıfaŋıya rɛ. Kyıŋwʊlıya hʊ
bapɛ ı aa naa ŋ noduu tıyaŋ abee salma fıŋtıŋdaası hʊ
bapɛ, ba memii rɛ nyɛ. Kyıŋwʊlıya bapɛ hʊ rɛ yaa sılaala
hʊ aa deŋ Krisitabiisi hʊ aa kı laŋŋı Esıya paalʊʊ tɔnı bapɛ
hʊ tıyaŋ. Salma fıŋtıŋdaası hʊ bapɛ mɛ rɛ yaa Krisitabiisi
hʊ aa kı laŋŋı Esıya paalʊʊ tɔnı bapɛ hʊ tıyaŋ.”

2

Wıya hʋ ba aa saba tıya Krisitabiisi hʋ aa laŋŋı Ɛfiso tıyaŋ

1 Ɛɛ rɛ ʋ bıl bası tıya ŋ abaa, “Sabı wıı no tıya sılaal hʋ
aa deŋ Krisitabiisi hʋ aa laŋŋı Ɛfiso tıyaŋ. Wıı no lıı mıyaŋ
nal hʋ aa kol kyıŋwʋlıya hʋ bapɛ ŋ noduu noŋ tıyaŋ, a kı
vala salma fıŋtıŋdaası hʋ bapɛ paga tıyaŋ lee rɛ.
2 Ŋ gyıŋ ma wıyaalıya buloŋ nɛ. Ŋ gyıma anıı ma aa
tʋŋ nɛ abee ma dee buloŋ, a gyıŋ mala hʋ mɛ ma aa kana.
Ŋ gyıma anıı ma bı laa nyʋwa ma bee nıbɔmɔ kı laŋŋı
dɔmɔŋ. Ŋ gyıma anıı ma sʋnnı nala hʋ aa baa dı ba yaa
Yesu kpambısı a na rɛ, a na anıı ba yaa wınyıyɛla rɛ.
3 Ŋ gyıma anıı ma kaŋ mala rɛ tʋwara hʋ ma aa naa akuu
ma aa laa ŋ di wıya, amɛ ma bı mııgı hal.
4 Amɛ wıı kıdıgı rɛ ma kı yaa ʋ bı fıyɛlı ŋ teŋ. Kyori hʋ
ma fa aa kana saŋa hʋ ma aa buŋ laa ŋ wıya di, ma kpaa ʋ
ta rɛ.
5 Ma liisi mʋ na lee hʋ tıyaŋ ma fa aa we aŋ na ŋmaa
naaŋ? Ma bırımı lıı ma wıbɔmɔ tıyaŋ a mııgı kı yaa wıya
hʋ ma fa aa yaa buŋbuŋ hʋ tıyaŋ. Dı gɛɛ daa, ŋ sı ko kaŋ
ma fıŋtıŋdaaŋ hʋ kpa ʋ lısınıı.
6 Amɛ wıı kıdıgı mɛ rɛ ma kı yaa a maga dı ŋ bigisi ma:
Ma haası Nikɔlaata nala hʋ wıyaalıya rɛ anıı ŋ mɛ aa haası
ba wıyaalıya gɛɛ.
7 Nala hʋ aa kaŋ dıgına, ma wuwoli ma dıgına a nıı wıya
hʋ Wiyesi Welii hʋ aa basa tıya Krisitabiisi hʋ aa we Esıya
paalʋʋ tıyaŋ. Nal hʋ buloŋ aa sı wuwo yuwo di, ŋ sı leŋ
dı ʋ di tıya hʋ nɔnɔ aa tıya mııbol aa we Wıısı dipolo hʋ
tıyaŋ.”

Wıya hʋ ba aa saba tıya Krisitabiisi hʋ aa laŋŋı Sımɛɛna tıyaŋ

8 Ɛɛ rɛ ʋ bıl bası tıya ŋ a baa, “Sabı wıı no tıya sılaal hʋ
aa deŋ Krisitabiisi hʋ aa laŋŋı Sımɛɛna tıyaŋ. Wıı no lıı
mıyaŋ nal hʋ aa yaa wıı buloŋ lipiilii abee wıı buloŋ lıtenii
lee rɛ. Mıyaŋ nɛ yaa nal hʋ aa sʋba aŋ bıl sii sʋʋ tıyaŋ.
9 Ŋ gyıŋ wıgyʋʋlıya hʋ aa gyʋʋ ma rɛ. Ŋ gyıma anıı ma
yaa nyaaba rɛ amɛ Wıısı kɛ lee, ma yaa kına tımma rɛ. Ŋ
gyıŋ wıbɔmɔ hʋ nala badɔmɔŋ aa kpaa kı kyogi ma feŋ
nɛ. Nala no kpaa ba tıı anıı ba yaa Gyuuma rɛ aŋ bı yaa
Gyuuma. Ba yaa Sıtaanı noŋ nala rɛ.
10 Ma ta leŋ dı tʋwara kıdıgı buloŋ ma aa kyɛ dı ma na
wıya yaa ma kambıŋ. Ma gyegili nıı daha! Sıtaanı sı leŋ dı
ba kası ma badɔmɔŋ tɔ dıısı tıyaŋ. Wıya no buloŋ tıyaŋ, ʋ
aa kyɛ dı ʋ magısı ma na rɛ gɛɛ. Ma sı na tʋwara kyɛyɛ fi

dʊŋ. Dı ba aa rɛ ko kı kyɛ dı ba kpʊ ma mɛ, ma kɛ ha sıŋ
ŋ hal. Dı mamaa rɛ yaa gɛɛ, ŋ sı kpa mııbol a siili ma.
11 Nala hʊ aa kaŋ dıgına, ma wuwoli ma dıgına a nıı
wıya hʊ Wiyesi Welii hʊ aa basa kı tıya Krisitabiisi hʊ aa
we Esıya paalʊʊ tıyaŋ. Nal hʊ buloŋ aa sı wuwo yuwo di,
ʊ bı sı sʊba sʊʊbʊlıya hʊ."

Wıya hʊ ba aa saba tıya Krisitabiisi hʊ aa laŋŋı Pɛgamɔŋ tıyaŋ

12 Ɛɛ rɛ ʊ bıl bası tıya ŋ a baa, "Sabı wıı no tıya sılaal
hʊ aa deŋ Krisitabiisi hʊ aa we Pɛgamɔŋ tıyaŋ. Wıı no lıı
mıyaŋ nal hʊ aa kaŋ takoobii hʊ nyʊʊsı balıya buloŋ aa di
nyamanyama lee rɛ.
13 Ŋ gyıŋ lee hʊ tıyaŋ ma aa wee rɛ. Doŋ nɛ yaa lee hʊ
Sıtaanı kuworikpasa aa sına. Amɛ ma kaŋ wıtıı rɛ abeel-ŋ.
Haalı abee saŋa hʊ ba aa kpʊʊ Aŋtıpası, nal hʊ aa bası ŋ
wıya abee wıtıı buloŋ mɛ, ka ma ha bı vıya ŋ hal tıŋıı doŋ.
14 Ma aa yaa kuwokeri rɛ, amɛ wıya baŋmana rɛ ma kı
yaa ŋ teŋ bı fıyɛla. Nala badɔmɔŋ we ma tıyaŋ a kı tıŋ
wıya hʊ Baalam gyı aa daga. Ʊ gyı daga kuwori Balaki rɛ
ɛɛ hʊ ʊ aa sı mʊrı Iziral tımma we wıbɔmɔ yayı tıyaŋ, ʊ
gyı mʊrı kaŋ ba we ba kı di kına ba aa kpaa marı vʊga, aŋ
kı sɔnnı mɛ.
15 Ɛɛ tıı rɛ nala badɔmɔŋ we ma tıyaŋ a mɛ kı tıŋ wıbɔmɔ
hʊ Nikɔlaata nala hʊ aa dagı.
16 Ɛɛ wıya, ma bırımı lıı wıya no tıyaŋ, dı gɛɛ daa ʊ bı sı
pıısı ka dı ŋ ko ma tıyaŋ, a kaŋ takoobii hʊ aa lıı ŋ nyʊwa
tıyaŋ, dı ŋ bee nala hʊ aa yaa wıya no kyeŋ dɔmɔŋ.
17 Nala hʊ aa kaŋ dıgına, ma wuwoli ma dıgına a nıı wıya
hʊ Wiyesi Welii hʊ aa bası kı tıya Krisitabiisi hʊ aa we Esıya
paalʊʊ tıyaŋ. Nal hʊ buloŋ aa wuwo yuwo di Sıtaanı, ŋ sı
kpa kıdiiliye hʊ ba aa yırı mana aa faŋa wıısıbee tıyaŋ
badɔmɔŋ a tıya ʊ, a kpa bʊpʊlʊŋ mɛ a tıya ʊ. Ŋ sı sabı
feŋfalıı a mal bʊyı hʊ tıyaŋ. Nal buloŋ bı sı gyıŋ feŋ hʊ,
see nal hʊ aa laa bʊyı hʊ dʊŋ."

Wıya hʊ ba aa saba tıya Krisitabiisi hʊ aa laŋŋı Tiyatira tıyaŋ

18 Ɛɛ rɛ ʊ bıl bası tıya ŋ abaa, "Sabı wıı no tıya sılaal
hʊ aa deŋ Krisitabiisi hʊ aa we Tiyatira tıyaŋ. Wıı no lıı
mıyaŋ Wıısı Biye lee rɛ, mıyaŋ nal hʊ sıya aa kıı gɛɛ anıı
diŋgel, ka ŋ naası mɛ kıı gɛɛ anıı kɔlıı ba aa waaga ʊ kı
tʊla kıŋkaŋ.
19 Ŋ gyıŋ ma wıyaalıya buloŋ nɛ. Ŋ gyıŋ kyori hʊ ma
aa kana rɛ, abee ɛɛ hʊ ma aa laa ŋ di abee wıtıı, abee
kyiyelii hʊ ma aa kyiyeli dɔmɔŋ. Ŋ gyıŋ mala hʊ ma aa

kana wıı buloŋ tıyaŋ nɛ. Ŋ gyıma anıı nyɛ rɛ ma mııgı kı yaa kuwokeri a te saŋa hʊ ma aa buŋ laa ŋ wıya di.

20 Ma aa yaa kuwokeri rɛ. Amɛ wıya baŋmana rɛ ma kı yaa ŋ teŋ bı fıyɛla. Haaŋ kıdıgı rɛ we ma tıyaŋ a kı daga wıbɔmɔ, ba kı yırı Gyesibɛl, ka ma bı kile ʊ ta. Haaŋ no aa mʊrı nala rɛ anıı ʊ yaa Wıısı tıŋdaal lɛ. Ʊ aa daga ŋ nala rɛ a mʊrı ba we ba kı sɔnnı aŋ kı di vʊga kına mɛ.

21 Ŋ tıya haaŋ no ŋmanıı rɛ dı ʊ bırımı lıı ʊ wıbɔmɔ hʊ tıyaŋ, ka ʊ vıya aŋ ha kı yaa nılaaŋ wıya.

22 Ɛɛ wıya, ŋ sı leŋ dı ʊ pıŋ wııla. Nala hʊ mɛ buloŋ aa kana ʊ kı sɔnnı, ŋ sı leŋ dı ba mɛ na tʊwara yʊga, dı ba aa rɛ ko bı bırıma lıı ba wıbɔmɔ hʊ ba aa yaa tıyaŋ.

23 Ŋ sı kpʊ ʊ hatınna mɛ buloŋ, dı nala hʊ aa laa Yesu wıya di buloŋ gyıma anıı mıyaŋ nɛ gyıŋ nal buloŋ hakıla abee ba tıbıına, a gyıma mɛ anıı mıyaŋ nɛ sı tuŋ nal kıdıgı buloŋ a maga gɛɛ ʊ tıına aa tʊma.

24 Amɛ ma nıkaalıya hʊ aa we Tiyatira tıyaŋ a bee tıŋ wıya hʊ haaŋ no aa dagı aŋ bı gʊnnı wıbɔmɔ hʊ ba aa yırı Sıtaanı wıfaŋıya memiye aa luŋiye, ŋ bee kyɛ dı ŋ kpa kyʊgıyoho kyʊgı ma. Wıı no dʊŋ nɛ ŋ kı kyɛ dı ŋ kpa tıya ma:

25 Wıtıı hʊ ma aa tıŋ, ma kı tıŋa ʊ weliŋ a mʊ pele kyɛɛ hʊ ŋ aa sı ko.

26 Nal hʊ buloŋ aa sı wuwo yuwo di, aŋ kı tıŋa ŋ kyɛrı, a kaŋ kı mʊ dʊnıya lıtenii, dee hʊ ŋ kuwo aa kpaa tıya ŋ, ʊ tıı rɛ ŋ mɛ sı kpa tıya ʊ.

27 Ŋ sı tıya ʊ dee dʊnıya nala buloŋ nyuu tıyaŋ, dı ʊ kı deŋ ba abee bembiduwo, a ŋmaa ba warı anıı viini.

28 Ŋ sı kpa nɔnyʊwa tıya ʊ.

29 Nala hʊ aa kaŋ dıgına, ma wuwoli ma dıgına a nıı wıya hʊ Wiyesi Welii hʊ aa bası kı tıya Krisitabiisi hʊ.”

3

Wıya hʊ ba aa saba tıya Krisitabiisi hʊ aa laŋŋı Saadiisi tıyaŋ

1 Ɛɛ rɛ ʊ bıl bası tıya ŋ abaa, “Sabı wıı no tıya sılaal hʊ aa deŋ Krisitabiisi hʊ aa we Saadiisi tıyaŋ. Wıı no lıı mıyaŋ nal hʊ aa kaŋ Wiyesi Welii hʊ aa kaŋ de-iriŋma bapɛ abee kyıŋwʊlıya bapɛ hʊ lee rɛ.

Ŋ gyıŋ ma wıyaalıya buloŋ nɛ. Ŋ gyıma anıı ma kaŋ feŋbal lɛ anıı ma weye rɛ, amɛ ma sʊba rɛ.

2 Ɛɛ wıya, ma sii sıŋ bıŋbaŋ, a marı kaŋ wıkaalıya hʊ ma aa kana ma laadii tıyaŋ ba mɛ kı kyɛ dı ba sʊba hʊ weliŋ, dı ba mɛ ta ko sʊba teŋ. Beewıya ŋ naa anıı ma wıyaalıya ha bee su Wıısı hʊ ŋ aa tıŋ sıı.

3 Ɛɛ wɪya, ma liisi wɪya hʋ ba aa daga ma abee wɪya hʋ
ma aa nɪya a laa di. Ma kɪ tɪŋ ba weliŋ aŋ bɪrɪmɪ lɪɪ ma
wɪbɔmɔ tɪyaŋ. Dɪ mamaa rɛ ko bɪ sii sɪŋ bɪŋbaŋ, ŋ sɪ lʋwɔlɪ
ko ma tɪyaŋ anɪɪ gaal. Ma paalɪ bɪ sɪ gyɪŋ saŋa hʋ ŋ aa sɪ
ko.
4 Abee gɛɛ buloŋ, nala baŋmana ha we Saadiisi tɪyaŋ a
yaa nala aa bɪ leŋ bisiŋ laga ba. Ba aa rɛ sɪ laalɪ gapʋllɪ, a
kɪ tɪŋa ŋ hal, beewɪya ba maga gɛɛ rɛ.
5 Nal hʋ buloŋ aa wuwo yuwo di, ʋ tɪɪna mɛ sɪ laalɪ
gapʋlʋŋ. Ɲ bɪ sɪ dɪsɪ ʋ feŋ ta Mɪɪbol Teŋ hʋ tɪyaŋ. Ɲ sɪ
suri ŋ nyʋwa ŋ Kuwo Wɪɪsɪ abee ʋ malɪkasɪ sɪya tɪyaŋ a
basɪ anɪɪ ʋ yaa ŋ nal lɛ.
6 Nala hʋ aa kaŋ dɪgɪna, ma wuwoli ma dɪgɪna a nɪɪ wɪya
hʋ Wiyesi Welii hʋ aa basɪ tɪya Krisitabiisi hʋ aa we Esɪya
paalʋʋ tɪyaŋ.”

Wɪya hʋ ba aa saba tɪya Krisitabiisi hʋ aa laŋŋɪ Filadelfiya tɪyaŋ

7 Ɛɛ rɛ ʋ bɪl basɪ tɪya ŋ abaa, “Sabɪ wɪɪ no a kaŋ mʋ tɪya
sɪlaal hʋ aa deŋ Krisitabiisi hʋ aa we Filadelfiya tɪyaŋ. Wɪɪ
no lɪɪ mɪyaŋ nal hʋ aa yaa Tɪpʋlʋŋ tɪɪna abee Wɪtɪɪ tɪɪna
lee rɛ. Mɪyaŋ nɛ kol Deviti koro hʋ saafɪɪbii. Dɪ mɪyaŋ nɛ
ko kaŋ ʋ dimbee suri, nal buloŋ bɪ sɪ wuwo kana ʋ tɔ, dɪ
mɪyaŋ nɛ ko kaŋ ʋ dimbee tɔ mɛ, nal buloŋ bɪ sɪ wuwo kana
ʋ suri.
8 Ɲ gyɪŋ ma wɪyaalɪya buloŋ nɛ. Ɲ gyɪma anɪɪ ma bɪ kaŋ
dee yʋga, amɛ ma tɪŋa ŋ nyʋwa rɛ a bɪ tʋwa mɛ anɪɪ ma
yaa ŋ nala rɛ saŋa no buloŋ. Ɛɛ nyuniŋ, ŋ kaŋ boro rɛ a
suri tɪya ma, nal buloŋ bɪ sɪ wuwo kana ʋ tɔ.
9 Ma gyegili nɪɪ daha! Haŋ Sɪtaanɪ noŋ nala hʋ aa nyɪya
wɪya anɪɪ ba yaa Gyuuma rɛ aŋ bɪ yaa Gyuuma hʋ, ŋ sɪ leŋ
dɪ ba ko tuu gbinni ma sɪya tɪyaŋ, dɪ ba gyɪma anɪɪ ŋ kyo
ma rɛ.
10 Akuu ma aa tɪŋa ŋ nyʋwa a kaŋ mala hʋ ŋ aa baa ma
kana wɪya, ŋ mɛ sɪ pɔ ma weliŋ a lɪɪ ma tʋwara hʋ aa sɪ
ko dʋnɪya nala buloŋ tɪyaŋ, dɪ ʋ magɪsɪ nala buloŋ aa we
dʋnɪya tɪyaŋ na.
11 Ʋ bɪ sɪ pɪɪsɪ ka dɪ ŋ ko. Wɪɪ hʋ ma aa kana, ma marɪ
kana ʋ weliŋ, dɪ nal buloŋ ta ko kaŋ kuworinyupugi hʋ
Wɪɪsɪ aa sɪ kpa siili ma a fasɪ.
12 Nal hʋ buloŋ aa sɪ wuwo yuwo di, ŋ sɪ leŋ dɪ ʋ kɪɪ gɛɛ
anɪɪ ligi Wɪɪsɪ hʋ ŋ aa tɪŋ wɪɪkyʋwaldɪya tɪyaŋ, lee hʋ ʋ aa
bɪ sɪ maakyiye lɪɪ. Ɲ sɪ sabɪ Wɪɪsɪ hʋ ŋ aa tɪŋ feŋ a mal ʋ
tɪyaŋ, a sabɪ Wɪɪsɪ tɔbal hʋ feŋ mɛ mal ʋ tɪyaŋ. Tɔbal no
rɛ yaa Gyerusalɛm falɪɪ hʋ aa sɪ lɪɪ wɪɪsɪbee ko tuu. Ɲ sɪ
sabɪ ŋ tɪɪ feŋfalɪɪ mɛ a mal ʋ tɪyaŋ.

13 Nala hʋ aa kaŋ dɪgɪna, ma wuwoli ma dɪgɪna a nɪɪ wɪya
hʋ Wiyesi Welii hʋ aa basɪ kɪ tɪya Krisitabiisi hʋ aa we Esɪya
paalʋʋ tɪyaŋ.”

Wɪya hʋ ba aa saba tɪya Krisitabiisi hʋ aa laŋŋɪ Lawudisɪya tɪyaŋ

14 Ɛɛ rɛ ʋ bɪl basɪ tɪya ŋ abaa, “Sabɪ wɪɪ no tɪya sɪlaal hʋ
aa deŋ Krisitabiisi hʋ aa we Lawudisɪya tɪyaŋ. Wɪɪ no lɪɪ
mɪyaŋ nal hʋ aa leŋ Wɪɪsɪ wɪbasɪɪ buloŋ yaa lee rɛ. Mɪyaŋ
nɛ yaa Wɪɪsɪ daŋsɪyadiil hʋ aa kaŋ wɪtɪɪ, abee nal hʋ tɪyaŋ
Wɪɪsɪ aa tɪŋa a ta kɪŋ buloŋ.

15-16 Ŋ gyɪŋ ma wɪyaalɪya buloŋ nɛ. Ma kɪɪ pɔlɔ pɔlɔ rɛ.
Ma bɪ fɪyɛla, a bɪl bɪ nɪma mɛ. Ŋ fa kyo dɪ ma fɪyɛla koo dɪ
ma nɪma rɛ. Amɛ ma kɪɪ pɔlɔ pɔlɔ rɛ, a bɪ fɪyɛla, a bɪl bɪ
nɪma mɛ. Ɛɛ wɪya, ŋ sɪ tʋ ma ta ŋ nyʋwa tɪyaŋ.

17 Ma aa daga ma tɪɪ rɛ anɪɪ ma kaŋ kɪna rɛ, a bɪ kyɛ kɪŋ
buloŋ kɪ lɔlɔ. Amɛ ma bɪ gyɪma anɪɪ ma yaa nyaaba rɛ, a
yaa sikii nala, a yaa nyʋlɪma, a kaŋ teŋ bɪl mɛ.

18 Ɛɛ wɪya, ŋ aa kyagɪlɪ ma rɛ dɪ ma ko ŋ lee a yɔbɔ
salɪŋtɪɪma ba aa wasa lɪɪ, a yaa kɪna tɪmma, a yɔbɔ gapʋllɪ
mɛ a laalɪ tɔ ma hɪɪsɪ hʋ, a yɔbɔ sɪya luliye mɛ a we ma
sɪya a wuwo kɪ na.

19 Nala hʋ ŋ aa kyo, ba aa rɛ ŋ aa basɪ ba sɪya wɪya tɪya,
a daga ba dɪ ŋ kaŋ ba sɪgɪ ŋmanɪɪ tɪyaŋ, dɪ ba ko yaa wɪɪ
kyogi. Ɛɛ wɪya, ma yaa sɪfɪyaŋ a bɪrɪmɪ lɪɪ ma wɪbɔmɔ
tɪyaŋ.

20 Ma na, ŋ sɪŋ dimbeenyʋwa hʋ tɪyaŋ nɛ a kɪ ŋmaa. Nal
hʋ buloŋ aa ko nɪɪ ŋ taal a kaŋ boro hʋ suri, ŋ sɪ ko gyʋʋ ʋ
lee, dɪ ŋ beel-ʋ buloŋ di kɪna.

21 Nal hʋ aa sɪ wuwo yuwo di, ŋ sɪ tɪya ʋ ŋmanɪɪ dɪ ʋ pɛ
hɔŋ ŋ kuworikpasa hʋ tɪyaŋ anɪɪ ŋ mɛ aa yuwo di a pɛ hɔŋ
ŋ Kuwo kuworikpasa hʋ tɪyaŋ gɛɛ.

22 Nala hʋ aa kaŋ dɪgɪna, ma wuwoli ma dɪgɪna a nɪɪ wɪya
hʋ Wiyesi Welii hʋ aa basɪ kɪ tɪya Krisitabiisi hʋ aa we Esɪya
paalʋʋ tɪyaŋ.”

4

Gyɔɔŋ naa ba aa kyʋwalɪ Wɪɪsɪ wɪɪsɪbee tɪyaŋ

1 Wɪya no buloŋ aa yaa hal tɪyaŋ, ŋ bɪl deŋe dɪ ŋ naa dɪ
dimbeenyʋwa suro wɪɪsɪbee tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ ŋ bɪl nɪɪ taal hʋ
fa aa laa sɪya basɪ wɪya kɪ tɪya ŋ, a kɪɪ gɛɛ anɪɪ ba aa mʋʋ
kabɪl hʋ. Ɛɛ rɛ ʋ bɪl basɪ tɪya ŋ a baa, “Ko gyɪŋ daha dɪ ŋ
daga ɪ wɪya hʋ aa sɪ yaa wɪya no hal tɪyaŋ.”

2 Haŋ lagɪlagɪbiye hʋ Wiyesi Welii hʋ ko we ŋ tɪyaŋ a laa
ŋ tɪŋa, a leŋ ŋ na wɪɪsɪbee, a na Wɪɪsɪ kuworikpasa hʋ dɪ
ʋ sɪŋ doŋ, nal hɔŋ ʋ tɪyaŋ.

3 Nal hʋ fa aa hɔŋ kuworikpasa hʋ tɪyaŋ kɪ tʋla gɛɛ anɪɪ
sɪfɪyaŋ bʋwa badɔmɔŋ ba aa yɪrɪ gyasɪpa abee kanɛɛlɪyaŋ.
Ka dosiye mɛ baarɪ kuworikpasa hʋ ko baŋ a kɪ tʋla gɛɛ
anɪɪ sɪfɪyaŋ bʋyɪ hʋ ba aa yɪrɪ ɛmaraldi.
4 Ɛɛ rɛ ka ŋ na kuworikpasɪnɪ mɔlɪya abee banaa mɛ dɪ ba
sɪŋ gol kuworikpasa hʋ. Nɪhɪyasɪ mɔlɪya abee banaa hɔŋ
ba tɪyaŋ, a laalɪ gapʋllɪ, a kyige salma kuworinyupugini.
5 Ɛɛ rɛ ka kuworikpasa hʋ lɪsɪnɪɪ kɪ lɪgɪsɪ anɪɪ gɛɛ anɪɪ
duwoŋ, ka kyagɪŋsɪ mɛ aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ duwoŋ aa nɔsɔ lɪɪ
kpasa hʋ lee. Ɛɛ rɛ ka fɪŋtɪŋsɪ bapɛ ba aa kyolo mɛ sɪŋ
kuworikpasa hʋ sɪya tɪyaŋ. Fɪŋtɪŋsɪ no rɛ yaa Wɪɪsɪ Wiyesi
Welii hʋ aa kaŋ de-iriŋma bapɛ hʋ.
6 Ka kɪŋ kɪdɪgɪ pɪŋ kuworikpasa hʋ sɪya a kɪɪ gɛɛ anɪɪ
mpʋwɔnʋʋ, a pʋrɪsɪ gɛɛ anɪɪ duwoŋbʋyɪ, aŋ kyaanɪ gɛɛ
anɪɪ nyagɪsa.
Ka kɪweye banaa badɔmɔŋ sɪŋ baarɪ kuworikpasa hʋ ko
baŋ, ka sɪya tɔ ba hala abee ba sɪya dɪɪlaŋ buloŋ.
7 Kɪweye banaa hʋ kɪdɪgɪ gyɪ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ naakyigi,
kɪdɪgɪ mɛ kɪɪ gɛɛ anɪɪ nɔboliye, kɪdɪgɪ sɪya mɔgɪ mɛ kɪɪ gɛɛ
anɪɪ nihuwobiŋ sɪya, ka kɪdɪgɪ mɛ kɪɪ gɛɛ anɪɪ kakyuu aa
gyaarɪ.
8 Kɪweye hʋ kɪdɪgɪ buloŋ kaŋ kɪŋkanɪya badʋ badʋ rɛ.
Ba kaŋ sɪya ba teŋ logimo buloŋ tɪyaŋ nɛ, haalɪ abee ba
kɪŋkanɪya buloŋ tɪyaŋ. Kyɛɛ bee ʋ nyʋwa buloŋ ba aa yaŋ
kɪ yɪɪ yɪɪla rɛ a bɪ kpaa kɪ ta abaa:
"Ɪ yaa Tɪpʋlʋŋ Tɪɪna rɛ, Ɪ yaa Tɪpʋlʋŋ Tɪɪna rɛ, á Tɪɪna
Wɪɪsɪ, Dee buloŋ tɪɪna ɪ yaa tɪpʋlʋŋ tɪɪna rɛ,
ɪ rɛ yaa nal hʋ fa aa we doŋ faafaa buloŋ, abee nal hʋ
aa we doŋ gyɪnaŋ, abee nal hʋ aa sɪ we doŋ maakyiye
buloŋ."
9 Saŋa kɛ buloŋ Kɪweye hʋ banaa aa ko yɪɪ yɪɪla a kɪ dannɪ
nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa hʋ tɪyaŋ a yaa nal aa we doŋ a
kaŋ kɪ mʋ maakyiye buloŋ, a kɪ daga ʋ gaŋdarɪ, a kɪ kpa ʋ
yohuŋ aŋ kɪ kyʋwalɪ ʋ aŋgyʋwasʋ gɛɛ,
10 Nɪhɪyasɪ mɔlɪya abee banaa hʋ mɛ aa tuu gbinni ʋ sɪya
tɪyaŋ nɛ, a kyʋwalɪ nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa hʋ tɪyaŋ, nal
hʋ aa we doŋ maakyiye buloŋ, a suri ba kuworinyupugini
hʋ biŋ kuworikpasa hʋ sɪya tɪyaŋ, aŋ kɪ yɪɪ yɪɪla a baa,
11 "Á Tɪɪna abee á Wɪɪsɪ, ʋ maga dɪ á kɪ kyʋwalɪ ɪ rɛ,
á kɪ dannɪ ɪ, a kɪ yɪrɪ ɪ feŋ,
Ɪ rɛ yaa Dee buloŋ Tɪɪna. Ɪ rɛ taa kɪŋ buloŋ,
Ɪ kyɛrɪ tɪyaŋ nɛ ɪ ta ba, ba kaŋ mɪɪbol."

5

Teŋkulii hʋ ba aa taara tɔ

1 Ɛɛ rɛ ka ŋ bıl na dı nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa hʋ tıyaŋ,
dı ʋ kol teŋkulii ʋ noduu noŋ tıyaŋ. Ba sabı kına we teŋ hʋ
tıya abee ʋ hal buloŋ tıyaŋ, aŋ kpa kel taarı tɔ teŋ hʋ leye
bapɛ tıyaŋ.
2 Ɛɛ rɛ ŋ na malıkaduwo kıdıgı dı ʋ heele a kı pıyɛsı,
“Kıbee rɛ maga ʋ aa sı wuwo kaŋ kelni hʋ ba aa kaŋ taarı
teŋkulii hʋ tɔ a tɔrı, aŋ suri teŋ hʋ?”
3 Amɛ nal buloŋ fa tuwo wıısıbee tıyaŋ, koo taŋha nyuu
tıyaŋ koo taŋha memii tıyaŋ a maga ʋ aa sı wuwo suri teŋ
hʋ, a deŋ ʋ tıya.
4 Ɲ aa naa dı nal buloŋ tuwo a maga ʋ aa sı wuwo suri
teŋ hʋ, koo a deŋ ʋ tıya gɛɛ, ŋ wıı weliŋ.
5 Ɛɛ rɛ nıhıyası hʋ kıdıgı bası tıya ŋ a baa, “Ta kı wiye.
Deŋ na! Nal hʋ ba aa yırı Gyuda doho nala Naakyigi hʋ,
Deviti nihii hʋ aa yaa nıbal, ʋ yuwo di rɛ, ɛɛwıya ʋ aa wuwo
ʋ tɔrı kelni hʋ bapɛ ba aa kaŋ taarı teŋ hʋ tɔ rɛ, aŋ suri ʋ.
6 Ɛɛ rɛ ŋ deŋ a na Pebiye dı ʋ sıŋ kuworikpasa hʋ abee
kıweye hʋ banaa abee nıhıyası mɔlıya bee banaa hʋ tʋtʋʋ,
a kıı gɛɛ anıı ba fa aa kpʋ ʋ. Ʋ fa kaŋ nyıŋdaası bapɛ rɛ
abee sıya bapɛ. Sıya hʋ bapɛ rɛ yaa Wiyesi Welii aa kaŋ
de-iriŋma bapɛ hʋ Wıısı aa taa ʋ ko tuu dʋnıya logiŋ kɛ
buloŋ.
7 Ɛɛ rɛ Pebiye hʋ mʋ laa teŋ hʋ nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa
hʋ nyuu noduu noŋ tıyaŋ.
8 Ʋ aa laa teŋ hʋ, kıweye hʋ banaa abee nıhıyası mɔlıya
abee banaa hʋ, ba buloŋ tuu gbinni Pebiye hʋ sıya tıyaŋ.
Nıhıyası mɔlıya bee banaa hʋ buloŋ kol konima abee
salma tahaŋbiisi rɛ. Salma tahaŋbiisi hʋ gyı suwo rɛ abee
wısınaaŋ hʋ ba aa nyɔgɔ tıya Wıısı. Wısınaaŋ no rɛ yaa
Wıısı nala wııkyʋwalı.
9 Ɛɛ rɛ nıhıyası hʋ abee kıweye hʋ yıı yııfalıı a baa:
“Ɪ rɛ maga ı aa sı laa teŋkulii hʋ ba aa taarı tɔ,
a tɔrı kelni hʋ ba aa kaŋ taarı teŋ hʋ tɔ,
beewıya ba kpʋ ı rɛ, ı kpa ı kyal a yɔbɔ nihuwobisi a tıya
Wıısı.
Nala hʋ ı aa yɔbɔ lıı nala iriŋ iriŋ buloŋ tıyaŋ nɛ, a kı
bası taanı iriŋ iriŋ, a we tɔnı iriŋ iriŋ abee taŋhası
iriŋ iriŋ buloŋ tıyaŋ.
10 Ɪ leŋ nala hʋ ı aa yɔbɔ yaa kuwori doho rɛ a yaa
wııkyʋwal sılaala a tʋma kı tıya Wıısı.
Ba sı kı deŋ taŋha buloŋ.”
11 Ɛɛ rɛ ŋ nıı malıkası aa pele tusi tusi aa sıŋ gol
kuworikpasa hʋ abee kıweye hʋ abee nıhıyası hʋ dı ba aa
yıı yııla ba kı gyıŋ,
12 a baa:
“Pebiye hʋ ba aa kpʋwa rɛ maga dı ʋ kaŋ dee.

Ʊ rɛ maga dı ʋ kaŋ dʋwa, abee wıgyʋŋ, abee dee kıŋ buloŋ tıyaŋ.
Ʊ rɛ maga dı ʋ kaŋ feŋbal, dı nala kı dannı ʋ a kı kyʋwalı ʋ.”
13 Ɛɛ rɛ ka ŋ nıı kına hʋ buloŋ aa we wıısıbee tıyaŋ, abee
kına hʋ buloŋ aa we dʋnıya tıyaŋ, abee kına hʋ aa we
taŋha memii tıyaŋ, abee kına hʋ buloŋ aa we mpʋwɔnʋʋ
tıyaŋ, abee kıŋ kɛ buloŋ aa we doŋ dı ba aa yıı yııl a baa,
“Nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa hʋ tıyaŋ abee Pebiye hʋ,
ba aa rɛ maga dı á kı kyʋwalı ba, a kı tıya ba feŋ, a kı dannı ba.
Ba aa rɛ kaŋ dee kıŋ buloŋ nyuu tıyaŋ, a kaŋ kı mʋ maakyiye buloŋ.”
14 Ɛɛ rɛ kıweye hʋ banaa mɛ yaa amı kı we, ka nıhıyası
mɔlıya bee banaa hʋ mɛ tuu gbinni a kyʋwalı ʋ.

6

Pebiye hʋ tɔrı kelni hʋ ba aa kaŋ taarı teŋkulii hʋ tɔ

1 Ɛɛ rɛ ŋ na dı Pebiye hʋ kaŋ kelni bapɛ hʋ laasıya kıŋ
a kaŋ tɔrı. Nyɛ rɛ ŋ nıı dı kıweye hʋ banaa kıdıgı yıra, ʋ
taal kıı gɛɛ anıı duwoŋ aa nɔsɔ, a baa “ko!”
2 Ɛɛ rɛ ŋ deŋ, a na gyapʋlʋŋ. Nal hʋ aa gyına ʋ kol too, ka
ba kpa kuworinyupugi tıya ʋ. Ɛɛ rɛ ʋ lıı mʋ anıı bayuwol
aa yuwo kı di saŋa buloŋ, dı ʋ yuwo yuwo a di ʋ dɔmɔ.
3 Ɛɛ rɛ Pebiye hʋ bıl kaŋ kelni hʋ kılıya tıına a kaŋ tɔrı.
Doŋ nɛ ŋ bıl nıı dı kıweye hʋ banaa lıya tıına mɛ yıra a
baa, “ko!”
4 Ɛɛ rɛ gyaagʋ kıdıgı mɛ ko lıı, a yaa gyafıyaŋ. Doŋ
nɛ ba kpa dee tıya nal hʋ aa gyına ʋ, dı ʋ kaŋ yuwo ko
dʋnıya, dı nala kı yuwo dɔmɔŋ a kı kpʋ dɔmɔŋ. Ba gyı
kpaa takoobibal lɛ a tıya ʋ.
5 Ɛɛ rɛ Pebiye hʋ bıl kaŋ kelni hʋ kıtoo tıına a kaŋ tɔrı.
Ɛɛ rɛ ŋ nıı dı kıweye hʋ too tıına mɛ yıra a baa, “Ko!” Ɛɛ
rɛ ŋ deŋ, a na gyabiŋ. Nal hʋ aa gyına ʋ kol sanıya ʋ noŋ
tıyaŋ.
6 Ɛɛ rɛ ŋ nıı wıı aa kıı gɛɛ anıı nal taal, a lıı kıweye
hʋ banaa tʋtʋʋ tıyaŋ, a baa, “Ba sı yallı nasaarımıya
kʋrʋba a maga baadee tʋŋtʋnnı kyɛpiliŋ tuno, ka dı ba yallı
mıkʋrʋba boto mɛ a maga baadee tʋŋtʋnnı kyɛpiliŋ tuno.
Amɛ ma ta kyogi nʋʋ bee sıŋ yalıı kɛ nyɛ.”
7 Ɛɛ rɛ Pebiye hʋ bıl kaŋ kelni kınaa tıına a kaŋ tɔrı. Ɛɛ
rɛ ŋ nıı dı kıweye hʋ kınaa tıına mɛ yıra a baa, “ko!”
8 Ɛɛ rɛ ŋ deŋ a na gyakɔŋ-kpılılı kıdıgı. Nal hʋ aa gyına
ʋ feŋ nɛ yaa Sʋʋ, ka lalıyabee kı tıŋ ʋ hal. Ɛɛ rɛ Wıısı tıya
ba dee dı ba kpa yuwo abee losi abee wııla abee ɔhɔ-kına

a kpʋ nihuwobisi buloŋ aa we dʋnıya ba aa kaŋ kpaa leye banaa lıdıgı tıyaŋ.
9 Pebiye hʋ aa kaŋ kelni hʋ kınɔɔ tıına a kaŋ tɔrı, ɛɛ rɛ ŋ deŋ a na nala ba aa kpʋwa dʋŋsı dı ba we kogu hʋ ba aa kpaa wıısʋllı kına kı nyɔgɔ memii tıyaŋ. Nala no fa aa bası Wıısı wıya rɛ abee wıtıı aŋ bı bıla hal, ɛɛ rɛ tıŋ ba kpʋ ba.
10 Ɛɛ rɛ ba ŋmaa nyʋwa baŋ baŋ baŋ a baa, “Á Tıına Wııgyoribakɔɔ, Ɪ yaa Tıpʋlʋŋ Tıına rɛ a kaŋ wıtıı mɛ, kyɛbee rɛ ı tıı sı di dʋnıya nala hʋ aa kpʋ ma sarıya, a dɔgısı ba?”
11 Ɛɛ rɛ Wıısı kpa gapʋlʋŋ a tıya ba kıdıgı buloŋ aŋ bası tıya ba dı ba gyegili mʋhʋ tʋlıı, dı ba kpʋ ba tʋŋtʋnnı-dɔŋtıŋsı abee ba nımmabalıya hʋ badɔmɔŋ mɛ anıı gɛɛ ba aa kpʋʋ ba, a maga gɛɛ Wıısı aa magılı biŋ.
12 Pebiye hʋ aa kaŋ kelni hʋ kıdʋʋ tıına a kaŋ tɔrı, ŋ na dı taŋha gyegile yʋga. Ɛɛ rɛ wııpɔsıı buloŋ bil gɛɛ timm anıı gabiŋyohi, pene buloŋ mɛ fıyɛsı gɛɛ anıı kyal.
13 Ka kyıŋwʋlıya lıı wıısınyuu a ko tuu kı tele taŋha anıı puwoduwo aa kyırı pil-huwoni kı lo taŋha gɛɛ.
14 Ɛɛ rɛ wıısınyuu buloŋ nyʋgısı gɛɛ anıı ba aa kaŋ wasa kulo kpa dıgı dʋŋ. Dogiŋsi abee fuwokpoŋiye buloŋ sii ba liweeliye tıyaŋ.
15 Ɛɛ rɛ dʋnıya kuworo, abee paalʋʋ didenne, abee laalyuwolhıyası, abee kına tımma, abee nıbala, abee nala buloŋ, yosi abee nala hʋ aa tıŋ ba tııma, ba buloŋ fá gyʋʋ faŋa dogiŋsi bʋbʋʋsı abee bʋpagısı tıyaŋ.
16 Aŋ kı yırı dogiŋsi hʋ abee bʋwa hʋ abaa, “Ma tele tɔ ma dı nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa hʋ nyuu ta naa ma, dı Pebiye hʋ mɛ ta dɔgısı ma,
17 Beewıya kyɛɛ hʋ ba aa sı daga ba baaŋ dʋnıya nala nyuu tıyaŋ pele rɛ. Nal buloŋ tuwo aa sı wuwo sıŋ ba sıya.”

7

Wıısı nala hʋ ba aa magıla

1 Wıya no buloŋ hal tıyaŋ, ŋ bıl na malıkası banaa dı ba sıŋ taŋha logimo banaa hʋ tıyaŋ. Ba fa tɔɔ puwo aa lıı dʋnıya logimo hʋ banaa buloŋ nɛ, dı ʋ ta luro taŋha tıyaŋ koo mpʋwɔnʋʋ tıyaŋ koo tıya buloŋ tıyaŋ.
2 Ɛɛ rɛ ka ŋ na malıka kıdıgı dı ʋ lıı wııpɔsıı dıılaŋ a ko kı gyıŋ wıısınyuu, a kol kıŋ hʋ Wıısı hʋ aa weye aa kaŋ magılı ʋ nala. Ɛɛ rɛ ʋ huwori yırı malıkası hʋ banaa Wıısı fa aa tıya ba dee dı ba kyogi taŋha abee mpʋwɔnʋʋ hʋ,
3 a bası tıya ba abaa, “Ma ha ta ko kyogi taŋha koo mpʋwɔnʋʋ koo tıısı, see dı á magılı á Tıına Wıısı tʋŋtʋnna ba tilli tıyaŋ a teŋ.”

4 Ɛɛ rɛ ba daga nala hʋ Wɪɪsɪ aa magɪla nyʋwa a tɪya ŋ. Ba
yaa tusi kɔɔ abee tusi mɔllɪ balɪya bee banaa rɛ (144,000).
Nala no lɪɪ Iziral tɪmma bekyige fi bee balɪya hʋ tɪyaŋ nɛ.
5-8 Nala tusi fi abee balɪya (12,000) rɛ ʋ magɪlɪ bekyige
hʋ kɪdɪgɪ buloŋ tɪyaŋ. Bekyige fi bee balɪya rɛ nyɛ: Gyuda
bekyigi nala 12,000 Rubiŋ bekyigi nala 12,000 Gaadi bekyigi
nala 12,000 Asira bekyigi nala 12,000 Nafitali bekyigi nala
12,000 Manaasi bekyigi nala 12,000 Simiyɔŋ bekyigi nala
12,000 Levi bekyigi nala 12,000 Isaaka bekyigi nala 12,000
Zebulɔŋ bekyigi nala 12,000 Gyosɛfʋ bekyigi nala 12,000
Bɛngyamin bekyigi nala 12,000

Nɪgyamaa hʋ aa bɪ kaŋ dɪɪsɪɪ

9 Ɛɛ hal tɪyaŋ nɛ ŋ deŋ a na nɪgyamaa badɔmɔŋ nal
buloŋ aa bɪ sɪ wuwo dɪɪsɪ. Ba lɪɪ dʋnɪya logiŋ kɛ buloŋ
nɛ a lɪɪ taŋhasɪ iriŋ iriŋ buloŋ, abee nihuwobisi doho iriŋ
iriŋ buloŋ tɪyaŋ, a kɪ basɪ taanɪ iriŋ iriŋ buloŋ. Ŋ na dɪ
ba sɪŋ kuworikpasa hʋ abee Pebiye hʋ sɪya tɪyaŋ, a laalɪ
gapʋlʋŋdoliye doliye, a kol abɛɛ paaponni ba nosi tɪyaŋ.
10 Nɪgyamaa hʋ yaa kyagɪŋsɪ yʋga abaa, "Á Tɪɪna Wɪɪsɪ
aa hɔŋ kuworikpasa hʋ nyuu abee Pebiye hʋ, ba aa rɛ laa
ma ta."
11 Ka malɪkasɪ hʋ buloŋ sɪŋ gol kuworikpasa hʋ abee
nɪhɪyasɪ mɔlɪya bee banaa hʋ abee kɪweye banaa hʋ. Ɛɛ
rɛ malɪkasɪ hʋ aa tuu kyige pumpuŋ kuworikpasa hʋ sɪya
tɪyaŋ, a kyʋwalɪ Wɪɪsɪ
12 a baa, "Amɪ. Á Tɪɪna Wɪɪsɪ kaŋ dee rɛ abee wɪgyʋŋ abee
gaŋdarɪ. Ma leŋ dɪ á kɪ dannɪ ʋ, a kɪ kyʋwalɪ ʋ aŋgyʋwasʋ,
a kɪ kpa ʋ yohuŋ a kaŋ kɪ mʋ maakyiye buloŋ. Amɪ."
13 Ɛɛ rɛ nɪhɪyasɪ hʋ kɪdɪgɪ pɪyɛsɪ ŋ a baa, "Kɪbeema rɛ
laalɪ gapʋlʋŋdoliye hʋ gɛɛ, lee rɛ ba lɪɪ?"
14 Ɛɛ rɛ ŋ basɪ tɪya ʋ a baa, "Ŋ nɪhɪyawʋ, I rɛ gyɪma." Ɛɛ
rɛ ʋ basɪ tɪya ŋ a baa, "Nala no rɛ Wɪɪsɪ lɪɪ tʋwarɪbal hʋ
tɪyaŋ. Ba aa rɛ sasɪ ba gannɪ Pebiye hʋ kyal tɪyaŋ, ba lɪɪ
peretete.
15 Ɛɛ rɛ tɪŋ ba sɪŋ Wɪɪsɪ kuworikpasa hʋ sɪya tɪyaŋ, a
tʋma kɪ tɪya ʋ kyɛɛ bee ʋ nyʋwa buloŋ ʋ Wɪɪkyʋwaldɪɪbal
hʋ tɪyaŋ. Nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa hʋ tɪyaŋ nɛ sɪ we ba
lee a kɪ pɔ ba.
16 Losi bɪl bɪ sɪ kaŋ ba, nɪɪnyʋwasɪ mɛ bɪ sɪ kaŋ ba,
wɪɪnʋŋ bɪl bɪ sɪ nyɔgɪ ba, nʋŋ mɛ bɪl bɪ sɪ kaŋ ba.
17 Wɪɪ buloŋ bɪl bɪ sɪ yaa ba, beewɪya Pebiye hʋ aa sɪŋ
Wɪɪsɪ kuworikpasa hʋ sɪya rɛ sɪ kɪ deŋ ba nyuu tɪyaŋ, anɪɪ
pedaal aa kɪ deŋ ʋ piyese nyuu gɛɛ. Ʋ rɛ sɪ kaŋ ba mʋ
nɪɪpaala lee, nɪɪ hʋ aa tɪya mɪɪbol. Wɪɪsɪ mɛ sɪ tɪɪgɪ ba
sɪnɪɪl buloŋ ta."

8

Pebiye hʋ kaŋ kelni hʋ kateŋsi tɔrɪ

1 Saŋa hʋ Pebiye hʋ aa kaŋ kelni bapɛ hʋ ba aa kaŋ taarɪ
teŋkulii hʋ tɔ kateŋsi tɔrɪ, wɪɪsɪbee buloŋ yaa sɪrɪtɪtɪ a pele
miŋti mɔlɪya abee fi.
2 Ɛɛ rɛ ka ŋ na malɪkasɪ hʋ bapɛ aa sɪŋ Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ.
Doŋ nɛ ba kpa kabɪla bapɛ tɪya ba.
3 Malɪka kɪdɪgɪ mɛ ko sɪŋ kogu hʋ logiŋ, a kol salma
tahana hʋ ba aa kpaa wɪsɪnaaŋ we a nyɔgɔ kɪ tɪya Wɪɪsɪ.
Ɛɛ rɛ ba kpa wɪsɪnaaŋ yʋga tɪya ʋ, dɪ ʋ kpa pɛ Wɪɪsɪ nala
wɪɪkyʋwalɪ tɪyaŋ a nyɔgɔ tɪya Wɪɪsɪ. Ʋ sɪ nyɔgɪ ba salma
kogu hʋ aa sɪŋ kuworikpasa hʋ sɪya tɪyaŋ nyuu.
4 Ɛɛ rɛ wɪsɪnaaŋ hʋ nyʋwɔsɪ abee Wɪɪsɪ nala wɪɪkyʋwalɪ
lɪɪ malɪka hʋ noŋ tɪyaŋ a mʋ Wɪɪsɪ lee.
5 Doŋ nɛ malɪka hʋ kyaanɪ diŋ kogu hʋ nyuu tɪyaŋ a su
salma tahana hʋ a kpa yuwo ʋ ko tuu taŋha. Ɛɛ rɛ duwoŋ
kɪ nɔsɪ, a kɪ lɪgɪsɪ, ka taŋha kɪ gyigili.

Malɪkasɪ hʋ mʋʋ kabɪla hʋ

6 Ɛɛ rɛ malɪkasɪ hʋ bapɛ aa kaŋ kabɪla bapɛ hʋ yaa siri
dɪ ba mʋʋ kabɪla hʋ.
7 Malɪka-buŋbuŋ tɪɪna hʋ mʋʋ ʋ kabɪl. Ɛɛ rɛ ba kpa
duwoŋbʋwa abee diŋ aa guwosi kyal tɪyaŋ a yuwo lo taŋha.
Ɛɛ rɛ taŋha nyuu buloŋ ba aa kaŋ kpaa leye boto a kaŋ lɪdɪgɪ
lɪɪ buloŋ di diŋ, taŋha nyuu tɪɪsɪ buloŋ ba aa kaŋ kpaa leye
boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ buloŋ mɛ di diŋ, taŋha nyuu ɔfɪyɛla
buloŋ mɛ di diŋ.
8 Ɛɛ rɛ malɪka-lɪya hʋ tɪɪna mɛ mʋʋ ʋ kabɪl. Doŋ nɛ
ba kpa kɪŋ aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ dogiŋbal aa di diŋ a yuwo we
mpʋwɔnʋʋ tɪyaŋ.
9 Ɛɛ rɛ mpʋwɔnʋʋ buloŋ ba aa kaŋ kpaa leye boto a
kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ buloŋ bɪrɪmɪ kyal. Kɪwiyesiye buloŋ aa we
mpʋwɔnʋʋ tɪyaŋ ba aa kaŋ kpaa leye boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ
buloŋ mɛ sʋba. Nɪɪduworiborisi iriŋ buloŋ ba aa kaŋ kpaa
leye boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ buloŋ mɛ kyogi.
10 Ɛɛ rɛ malɪka-too hʋ tɪɪna mɛ mʋʋ ʋ kabɪl. Doŋ nɛ
kyɪŋwʋlbal kɪdɪgɪ lɪɪ wɪɪsɪnyuu, a kɪ di gɛɛ anɪɪ fɪŋtɪna,
a ko tuu tele fuwoni abee bulli buloŋ ba aa kaŋ kpaa leye
boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ tɪyaŋ.
11 Kyɪŋwʋlɪɪ hʋ feŋ nɛ yaa Kɪhaa. Ʋ aa hayɛ wɪya, nɪɪrɪ
hʋ tɪyaŋ ʋ aa tele hʋ mɛ hayɛ, nɪgyamaa yʋga aa nyʋwa nɪɪ
hʋ sʋba akuu nɪɪ hʋ aa hayɛ wɪya.
12 Ɛɛ rɛ malɪka-naa hʋ tɪɪna mɛ mʋʋ ʋ kabɪl. Ɛɛ rɛ ba
ŋmaa wɪɪpɔsɪɪ abee pene abee kyɪŋwʋlɪya ba aa kaŋ ba
kɪdɪgɪ buloŋ kpaa leye boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ. Ɛɛ rɛ ba kɪdɪgɪ
buloŋ pʋlʋŋ ba aa kaŋ kpaa leye boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ buloŋ

nyʊgɪsɪ. Ɛɛ rɛ pʊlʊŋ bɪl tuwo sɪgballɪya ba kaŋ kpaa leye boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ tɪyaŋ, a bɪl tuwo tebine mɛ ba aa kaŋ kpaa leye boto a kaŋ lɪdɪgɪ lɪɪ tɪyaŋ.

13 Ɛɛ rɛ ŋ deŋ a na kakyuu dɪ ʊ aa gyaarɪ wɪɪsɪnyuu tɪyaŋ ka ŋ nɪɪ dɪ ʊ nɔsɔ yʊga abaa, “Owu, Tʊwara! Tʊwara! Tʊwara! Nala hʊ aa we taŋha nyuu tɪyaŋ sɪ na tʊwara saŋa hʊ malɪka-kaalɪya hʊ boto aa sɪ mʊʊ ba kabɪla.”

9

1 Ɛɛ rɛ malɪka-nɔɔ hʊ tɪɪna mɛ mʊʊ ʊ kabɪl. Doŋ nɛ ŋ na kyɪŋwʊlɪɪ dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsɪnyuu a ko tuu tele taŋha. Ba kpa bootogilunjii hʊ aa bɪ kaŋ lɪtenii saafɪɪbii a tɪya ʊ.

2 Ɛɛ rɛ ʊ kaŋ bootogilunjii hʊ nyʊwa suri, nyʊwɔsɪ lɪɪ bootogilunjii hʊ tɪyaŋ a kɪɪ gɛɛ anɪɪ diŋbal nyʊwɔsɪ, a tɔ pʊlʊŋ abee wɪɪsɪnyuu buloŋ, ba bil.

3 Ɛɛ rɛ hʊwa lɪɪ nyʊwɔsɪ hʊ tɪyaŋ a ko tuu taŋha. Ba leŋ ba wuwo kɪ dʊŋ nala gɛɛ anɪɪ nʊʊŋsɪ.

4 Ba bɪ tɪya ba ŋmanɪɪ dɪ ba kyogi ɔhɔ koo tɪɪsɪ koo kɪna hʊ aa nyʊʊ taŋha tɪyaŋ. Amɛ ba tɪya ba ŋmanɪɪ rɛ dɪ ba bɔŋsɪ nal hʊ buloŋ aa bɪ kaŋ Wɪɪsɪ magɪl ʊ tile tɪyaŋ.

5 Ba bɪ tɪya hʊwa hʊ ŋmanɪɪ dɪ ba kpʊ nala no, amɛ dɪ ba dɔgɪsɪ ba peŋsi bɔnɔŋ. Tʊwara hʊ ba aa naa ʊ kɪɪ gɛɛ rɛ nʊʊma aa dʊŋ nal ʊ kɪ wɪɪ gɛɛ.

6 Haŋ saŋa hʊ tɪyaŋ, nala sɪ kɪ kyɛ dɪ ba sʊba, amɛ ba bɪ sɪ wuwo sʊba. Ba sɪ kyo dɪ ba sʊba ka dɪ sʊʊ fá nyʊgɪsɪ ba sɪya tɪyaŋ.

7 Hʊwa hʊ fa kɪɪ gɛɛ anɪɪ gyaaga ba aa kpɪyɛra dɪ ba kaŋ mʊ yuwo. Ba kyige kɪna aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ salma nyupugini rɛ, ka ba sɪya mɔgɪ mɛ kɪɪ gɛɛ nihuwobisi sɪya.

8 Ba nyupʊna mɛ gyɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ haaŋ nyupʊna. Ba nyɪŋa mɛ kɪɪ gɛɛ anɪɪ naakyigi nyɪŋa.

9 Kɪna badɔmɔŋ gyɪ tɔɔ ba bembiye rɛ a kɪɪ gɛɛ anɪɪ hɔgɪ ba aa kpa tɔ bembii a kaŋ kɪ yuwo yuwo. Ba kɪŋkanɪya mɛ kɪ yaa kyagɪŋsɪ anɪɪ gyagyamaa aa tarɪ torukusi a fá kɪ mʊ yuwo.

10 Ba gyɪ kaŋ gyosi bee fɪllɪ rɛ anɪɪ nʊʊŋsɪ. Dee hʊ buloŋ ba fa aa kana dɪ ba kaŋ dɔgɪsɪ nala peŋsi bɔnɔŋ hʊ buloŋ, ʊ fa we ba gyosi no tɪyaŋ nɛ.

11 Malɪka hʊ fa aa kol bootogilunjii hʊ saafɪɪbii hʊ rɛ fa yaa ba kuwori. Gyuuma taal tɪyaŋ ba aa yɪrɪ ʊ Abadaŋ. Giriki tɪmma taal tɪyaŋ mɛ, ba aa yɪrɪ ʊ Apɔliyɔŋ nɛ. (Feŋ no memii rɛ yaa Nal hʊ aa kyogi kyogisi)

12 Laasɪya tʊwara hʊ ba aa sɪ na ʊ lɪtenii rɛ nyɛ. Amɛ tʊwarasɪ balɪya rɛ ha kaa.

13 Ɛɛ rɛ malıka-dʊʊ hʊ tıına mɛ mʊʊ ʊ kabıl. Doŋ nɛ ŋ nıı
taal dı ʊ lıı salma kogu hʊ aa sıŋ Wıısı sıya logimo banaa
hʊ tıyaŋ.
14 Ɛɛ rɛ taal hʊ bası tıya malıka-dʊʊ hʊ tıına hʊ aa kol
kabıl hʊ a baa, “Puri malıkası hʊ banaa hʊ ba aa vʊwa biŋ
Yufireti fuwobal hʊ tıyaŋ a ta.”
15 Ba fa vʊwa ba biŋ nɛ a yaa siri gbala kyɛɛ no abee
pene no abee bına no ba aa puri ba ta dı ba kpʊ dʊnıya
nala buloŋ ba aa kaŋ kpaa leye boto a kaŋ lıdıgı lıı.
16 Ɛɛ rɛ ba daga bayuwolo hʊ aa gyıŋ gyaaga hʊ nyʊwa
tıya ŋ. Ba fa pele nala tusi tusi kɔɔsı balıya (200,000,000).
17 Ŋ aa naa gyaaga hʊ abee nala hʊ aa gyıŋ ba anıı
duwoso tıyaŋ, nyɛ rɛ ba kıı: Hɔgını hʊ gyagyınna hʊ aa kpa
tɔ ba bembiye badɔmɔŋ fıyɛsa gɛɛ rɛ anıı diŋ, badɔmɔŋ mɛ
bil gɛɛ anıı saŋsaŋbiniye badɔmɔŋ mɛ yaa sumuŋ gɛɛ anıı
gyırıbʊyı. Gyaaga hʊ nyuni kıı gɛɛ anıı naakyige nyuni.
Ɛɛ rɛ ka diŋ abee nyʊwɔsı abee gyırıbʊyı kı lıı ba nyʊʊsı
tıyaŋ.
18 Balo-kına no boto rɛ kpʊʊ nihuwobisi doho nala buloŋ
ba aa kaŋ kpaa leye boto lıdıgı hʊ. Ba aa rɛ nyɛ: Diŋ abee
nyʊwɔsı abee gyırıbʊyı hʊ aa lıı gyaaga hʊ nyʊʊsı tıyaŋ.
19 Gyaaga hʊ dee buloŋ fa we ba nyʊʊsı abee ba gyosi
tıyaŋ nɛ. Ba gyosi gyı kıı gɛɛ rɛ anıı dʊma, a kaŋ nyuni.
Kına no rɛ ba kaŋ kı bɔŋsı nala.
20 Dʊnıya nıkaalıya hʊ baloo no aa bı kpʊwa, ba mɛ ha
bı leŋ kına hʊ ba tıı aa mara a kı kpaarı. Ba ha aa tıŋ
gyıŋbɔmɔ hal lɛ a kı marı vʊga ba aa kpaa salma koo kpana
koo kɔlıı koo bʊwa koo daası a marı. Vʊga no bee na, ba
bee nıı wıya, a bı wuwo kı vala mɛ.
21 Nala no bı bırımı ba hakıllı a lıı nala kpʊyı, abee hırʊ
abee sɔŋsɔŋ abee gaal hʊ tıyaŋ ba aa we.

10

Malıka hʊ aa kol teŋbiye hʊ ba aa kaŋ kulo

1 Ɛɛ rɛ ka ŋ bıl na malıkaduwo kıdıgı dı ʊ lıı wıısıbee a
ko tuu. Taala tɔ ʊ buloŋ gɛɛ anıı ʊ aa laalı gadolii, ka dosiye
baarı ʊ nyuu. Ʊ sıya mɔgı kı tʊla gɛɛ anıı wııpɔsıı. Ʊ naası
mɛ kıı gɛɛ anıı diŋpʊwala.
2 Ka ʊ kol teŋbiye aa suro ʊ noŋ tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ʊ kpa ʊ
noduu naaŋ a dɔbɔ mpʊwɔnʊʊ nyuu tıyaŋ, a kpa ʊ nogɔbɔ
naaŋ mɛ a sıgı taŋha.
3 Ɛɛ rɛ ʊ nɔsı yʊga anıı naakyigi aa gerise gɛɛ. Ʊ aa nɔsɔ
gɛɛ, duwoŋ mɛ laa nɔsı bʊpɛ.
4 Ɛɛ rɛ ŋ fa kı kyɛ dı ŋ sabı wıya hʊ duwoŋ hʊ aa nɔsɔ
bʊpɛ hʊ a bası. Doŋ nɛ ŋ nıı taal dı ʊ lıı wıısınyuu a bası

tıya ŋ a baa, “Leŋ dı wıya hʊ duwoŋ hʊ aa nɔsɔ bası we ı nyuu tıyaŋ. Ta saba biŋ.”

5 Ɛɛ rɛ ka ŋ na malıka hʊ, nal hʊ naadıgı aa sıŋ mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ, ka kıdıgı mɛ sıŋ taŋhahılıı tıyaŋ, dı ʊ kaŋ ʊ noduu noŋ a yıya wıısınyuu.

6 Ɛɛ rɛ ʊ ŋmıyɛsı nal hʊ aa we doŋ a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ, nal hʊ aa taa wıısınyuu abee kına hʊ buloŋ aa we wıısınyuu, abee taŋha abee kına hʊ buloŋ aa we doŋ, abee mpʊwɔnʊʊ abee kına buloŋ aa we ʊ tıyaŋ. Ʊ ŋmıyɛsa rɛ a baa, “Wıısı bıl bı sı gyegili bee wıı hʊ ʊ aa kyɛ dı ʊ yaa.”

7 Amɛ kyɛɛ hʊ malıka-pɛɛ hʊ tıına aa sı ko mʊʊ ʊ kabıl, Wıısı sı leŋ dı ʊ bampaga hʊ aa yaa wıfaŋıya hʊ buloŋ yaa anıı gɛɛ ʊ gyı aa bası tıya ʊ tʊŋtʊnna Wıısı tıŋdaala hʊ.

8 Ɛɛ rɛ ŋ bıl nıı taal hʊ tıı aa lıı wıısınyuu dı ʊ bası tıya ŋ a baa, “Mʊ laa teŋbiye hʊ aa suro malıka hʊ noŋ tıyaŋ, malıka hʊ naadıgı aa sıŋ mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ, ka kıdıgı mɛ sıŋ taŋha tıyaŋ hʊ.”

9 Ɛɛ rɛ ŋ mʊ malıka hʊ lee a sʊla ʊ dı ʊ kpa teŋbiye hʊ tıya ŋ. Ɛɛ rɛ ʊ bası tıya ŋ abaa “Laa kyaŋ! Ʊ sı leŋ dı ı fuu nyagımı, amɛ ı nyʊwa tıyaŋ kɛ, ʊ sʊma anıı tʊʊ.”

10 Ɛɛ rɛ ŋ laa teŋbiye hʊ malıka hʊ noŋ tıyaŋ a kpa kyaŋ. Ʊ sʊma anıı tʊʊ ŋ nyʊwa tıyaŋ, amɛ ʊ aa tuu ŋ fuu teŋ, ŋ fuu buloŋ nyagımı.

11 Ɛɛ rɛ ba bası tıya ŋ a baa, “Ʊ maga dı ı bıl bası Wıısı wıya rɛ Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ a mʊ kı tile nihuwobisi iriŋ iriŋ buloŋ tıyaŋ, abee paalʊʊ iriŋ iriŋ buloŋ nala, abee nala aa bası taanı iriŋ iriŋ buloŋ, abee kuworo iriŋ iriŋ buloŋ tıyaŋ.”

11

Wıısı daŋsıya tımma hʊ balıya

1 Ɛɛ rɛ ba kpa daamagısıı aa kıı gɛɛ anıı daatıgıı a tıya ŋ, aŋ bası tıya ŋ a baa, “Sii mʊ magısı Wııkyʊwaldııbal hʊ abee kogu hʊ aa we ʊ tıyaŋ, aŋ dıısı nala hʊ buloŋ aa kyʊwalı Wıısı doŋ,

2 amɛ ta magısı Wııkyʊwaldııbal hʊ gyaŋwuwo kɛ, beewıya ba kpaa doŋ tıya nala hʊ aa bı yaa Gyuuma rɛ. Ba sı ŋmaa ʊ gyebiye lo, a fırıgı Wıısı tɔbal hʊ peŋsi mɔllıbalıya abee balıya.

3 Ŋ sı tıya ŋ daŋsıya tımma balıya hʊ dee dı ba bası wıya Wiyesi Welii hʊ dee tıyaŋ. Ba sı laalı logannı aŋ heeli bası wıı hʊ ŋ aa kpaa tıya ba haŋ kyɛyɛ tusi bee kɔɔsıbalıya bee mɔllı boto hʊ tıyaŋ.”

4 Daŋsıya tımma no balıya rɛ yaa Olivi tıısı hʊ balıya
abee fıŋtıŋdaası hʊ balıya aa sıŋ á Tıına Wıısı, nal hʊ aa
tıŋ taŋha, sıya tıyaŋ.
5 Dı ba dɔŋ buloŋ nɛ ko kı kyɛ dı ʊ yaa ba wıbɔŋ diŋ aa
lıı ba nyʊʊsı tıyaŋ nɛ a di tıına. Nyɛ rɛ ba aa kpʊ nal hʊ
buloŋ aa kyɛ dı ʊ yaa ba wıbɔŋ.
6 Nala no kaŋ dee rɛ ba aa sı wuwo kile duwoŋ dı ʊ ta
nıya kyɛyɛ hʊ ba aa kyɛ dı ba bası Wıısı wıya Wiyesi Welii
hʊ dee tıyaŋ, a bıl kaŋ dee mɛ ba aa sı wuwo leŋ dı nıı
buloŋ bırımı kyal. Ba sı wuwo leŋ dı baloo iriŋ buloŋ gyʊʊ
dʊnıya nala, saŋa kɛ buloŋ ba aa kyɛ.
7 Dı ba aa rɛ ko bası wıya hʊ Wıısı aa kpaa tıya ba teŋ,
ɔhɔ-kıŋ hʊ aa lıı bootogilunjii hʊ aa bı kaŋ lıtenii tıyaŋ ko
kı lıı, ʊ sı ko yuwo di ba a kpʊ ba.
8 Ba sı vıya ba teŋbiye ta dı ba pıŋ haŋ tɔbal hʊ dimbee
tıyaŋ, tɔbal hʊ tıyaŋ ba aa kpaası ba tıına daagarıı hʊ
tıyaŋ. Ba kaŋ tɔbal no kı yırı Sodɔm koo Igyipiti rɛ.
9 Nihuwobisi doho iriŋ iriŋ buloŋ nala, aa bası taanı iriŋ
iriŋ buloŋ, a lıı paalʊʊ iriŋ iriŋ, ba buloŋ sı deŋ ba kısʊʊnı
kyɛyɛ boto abee kyalıı. Ba bı sı laa nyʊwa dı ba paa ba
hogo.
10 Dʊnıya nala tenni sı fıyɛlı akuu ba aa kpʊʊ nala no
balıya wıya. Ba sı kı gbıyalı, a kı gbıllı dɔmɔŋ, a yaa bɔnyɛ
wıya kı tıya dɔmɔŋ, beewıya Wıısı tıŋdaala no balıya fa
kaŋ dʊnıya nala bagına tıyaŋ nɛ.
11 Amɛ kyɛyɛ boto abee faŋ kyɛɛ Wıısı mııgı tıya nala no
balıya mııbol lɛ, ba sii sıŋ ba naası tıyaŋ. Nala hʊ buloŋ aa
naa ba, kambıŋ kaŋ ba weliŋ.
12 Ɛɛ rɛ ba nıı taal dı ʊ lıı wıısıbee a bası tıya nala hʊ
balıya a baa, “Ma ko gyıŋ daha.” Ʊ aa bası gɛɛ teŋ, ba gyʊʊ
taal tıyaŋ a gyıŋ wıısıbee. Ba dɔmɔ kı deŋ ba ka ba kı gyıŋ.
13 Haŋ saŋa hʊ tıı tıyaŋ taŋha gyigili yʊga. Tɔbal hʊ dıısı
buloŋ ba aa kaŋ kpaa leye fi a lıı lıdıgı tele, a kpʊ nala tusi
bapɛ. Ɛɛ rɛ kambıŋ kaŋ nıkaalıya hʊ, ba dannı Wıısı aa
we wıısıbee tıyaŋ.
14 Tʊwarılıya hʊ lıtenii rɛ gɛɛ, too hʊ tıına mɛ bı sı pıısı
aŋ tıŋa.

Malıka-pɛɛ hʊ tıına mɛ mʊʊ ʊ kabıl

15 Ɛɛ rɛ malıka-pɛɛ hʊ tıına mɛ mʊʊ ʊ kabıl. Doŋ nɛ ŋ
nıı taabala dı ba aa bası wıya wıısıbee tıyaŋ a baa,
“Nyɛ kɛ á Tıına Wıısı abee ʊ nal hʊ ʊ aa lıya dı ʊ ko laa
dʊnıya nala ta,
ba laa dʊnıya buloŋ tıŋa rɛ a kı deŋ,
Á Tıına Wıısı sı di koro dʊnıya tıyaŋ
a kaŋ kı mʊ maakyiye buloŋ.”

16 Ɛɛ rɛ nıhıyası mɔlıya abee banaa hʋ aa hɔŋ ba kuworik-
pasını nyuu Wıısı sıya tıyaŋ, ba buloŋ tuu kyige pumpuŋ
a kyʋwalı Wıısı a baa,
17 “Á aa kyʋwalı á Tıına Wıısı, Gyoribaŋa Bakɔɔ,
aŋgyʋwasʋ rɛ,
Ɩ rɛ yaa nal hʋ fa aa we doŋ faafaa buloŋ abee nal hʋ
ha aa we doŋ gyınaŋ.
Beewıya, ı kpaa ı debal,
a piili a kı deŋ dʋnıya rɛ.
18 Dʋnıya nala hʋ aa bı gyıma ı fa naa baaŋ a beel-ı rɛ.
Amɛ saŋa hʋ ı baaŋ mɛ aa sı sii ba nyuu tıyaŋ pele rɛ,
ka saŋa hʋ tıı ı aa sı di nala hʋ aa sʋba sarıya mɛ pele rɛ,
saŋa hʋ ı aa sı tuŋ ı nala mɛ pele rɛ.
ı sı tuŋ ı tʋŋtʋnna nala hʋ aa bası ı wıya Wiyesi Welii hʋ
dee tıyaŋ,
abee ı nala buloŋ, nala hʋ aa fá ı, nıbala abee nıbiisi
buloŋ,
Saŋa hʋ ı aa sı kyogi nala hʋ aa kyogi dʋnıya mɛ pele rɛ.”
19 Ɛɛ rɛ ba kaŋ Wııkyʋwaldııbal hʋ aa we wıısıbee tıyaŋ
boro suri, ŋ na daga hʋ aa yaa Wıısı bee ʋ nala nyʋwa hʋ
magıl doŋ. Ɛɛ rɛ duwoŋ kı lıgısı lee buloŋ, ka duwoŋ kı
nɔsı kpanana kpanana. Taŋha gyigili, ka duwoŋbʋwa ko
tuu kı tele taŋha yʋga yʋga.

12

Haaŋ hʋ abee parinyeŋŋi hʋ

1 Ɛɛ rɛ kıkperibalbal kıdıgı ko lıı wıısınyuu tıyaŋ. Ʋ yaa
haaŋ nɛ a vʋwa wıipɔsıı anıı gal, ka pene mɛ we ʋ naası
memii, aŋ kyige kuworinyupugi ba aa kaŋ kyıŋwʋlıya fi
abee balıya marı.
2 Haaŋ hʋ fa kaŋ luwol lɛ, luwol hʋ kı wıı, ʋ kı kyɛ dı ʋ
lʋla, a kı wıı baŋbaŋ.
3 Ɛɛ rɛ kıkperii kıdıgı mɛ bıl ko lıı wıısınyuu tıyaŋ, a
kıı gɛɛ anıı parinyeŋŋifiyaŋbalbal, aŋ kaŋ nyuni bapɛ abee
nyıŋdaası fi, aŋ kyige kuworinyupugi nyuni bapɛ hʋ kıdıgı
buloŋ tıyaŋ.
4 Ɛɛ rɛ ʋ kaŋ ʋ gyoho gbaa wıısınyuu kyıŋwʋlıya ba
aa kaŋ kpaa leye boto lıdıgı, ba ko tuu tele taŋha. Aŋka
parinyeŋŋi hʋ mʋ sıŋ haaŋ hʋ fa aa kyɛ dı ʋ lʋla hʋ sıya a
gbala, dı ʋ lʋla dı ʋ kpa biye hʋ kyaŋ haŋ lagılagıbiye hʋ.
5 Ɛɛ rɛ haaŋ hʋ lʋl boyoŋbiye, nal hʋ aa sı kı deŋ dʋnıya
nala buloŋ abee hɔgı-kpaasa. Ɛɛ rɛ ba kaŋ biye hʋ fası gyıŋ
mʋ tıya Wıısı ʋ kuworikpasa hʋ tıyaŋ,

6 aŋka haaŋ hʋ fá gyʋʋ pogo, lee hʋ Wɪɪsɪ aa mara bine ʋ.
Ʋ we doŋ ba kɪ deŋ ʋ nyuu tɪyaŋ kyɛyɛ tusi abee kɔɔsɪbalɪya
abee mɔllɪboto.

7 Saŋa no tɪyaŋ, yuwo gyɪ sii wɪɪsɪbee tɪyaŋ. Ɛɛ
rɛ malɪkahɪyawʋ Maakɪl bee ʋ malɪkadɔŋtɪŋsɪ abee
parinyeŋŋi hʋ bee ʋ hatɪnna kaŋ yuwo sɪgɪ.
8 Maakɪl bee ʋ noŋ nala hʋ yuwo di parinyeŋŋi hʋ bee ʋ
hatɪnna. Ɛɛ rɛ ba kil parinyeŋŋi hʋ bee ʋ hatɪnna ta ba lɪɪ
wɪɪsɪbee tɪyaŋ.
9 Ɛɛ rɛ ba kpa parinyeŋŋibal hʋ bee ʋ hatɪnna hʋ buloŋ
a yuwo ta ba lɪɪ wɪɪsɪbee a ko tuu taŋha. Ʋ rɛ yaa Dʋŋ hʋ
aa we doŋ faafaa buloŋ ba kɪ yɪrɪ Feŋkyogil koo Sɪtaanɪ. Ʋ
rɛ aa mʋrɪ dʋnɪya nala buloŋ.

10 Ɛɛ rɛ ka ŋ bɪl nɪɪ taabal kɪdɪgɪ wɪɪsɪbee tɪyaŋ dɪ ʋ baa,
“Saŋa hʋ Wɪɪsɪ aa sɪ laa nala ta pele rɛ. Saŋa no tɪyaŋ, Wɪɪsɪ
daga ʋ dee abee ʋ koro rɛ. Krisita, laataal hʋ Wɪɪsɪ aa lɪya
dɪ ʋ laa dʋnɪya nala ta mɛ daga anɪɪ ʋ kaŋ dee dʋnɪya nala
buloŋ nyuu tɪyaŋ nɛ, beewɪya nal hʋ aa kpaa kyogisi kɪ tɪya
á nɪmmabalɪya hʋ Wɪɪsɪ sɪya wɪɪhaa abee tebine buloŋ hʋ,
ba kpa ʋ yuwo ta rɛ.
11 Wɪɪsɪ Pebiye hʋ kyal abee Wɪɪsɪ wɪya hʋ á
nɪmmabalɪya hʋ aa basɪ, ba aa rɛ ba kpa yuwo di Sɪtaanɪ.
Ba mɪɪbol wɪya gyɪ bɪ kyɪl ba yʋga, ba gyɪ yaa siri rɛ dɪ ba
sʋba.
12 Ɛɛ wɪya, ma nala hʋ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ, ma leŋ dɪ ma
tenni fɪyɛlɪ. Amɛ ma nala hʋ bee kɪna hʋ aa we taŋha nyuu
tɪyaŋ abee mpʋwɔnʋʋ tɪyaŋ, baloo sɪ gyʋʋ ma beewɪya
Sɪtaanɪ ko tuu ma lee rɛ a kɪ na baaŋ weliŋ, beewɪya ʋ
gyɪma anɪɪ ʋ bɪl bɪ sɪ pɪɪsɪ, ka dɪ ba laa ʋ dee.”

13 Parinyeŋŋi hʋ aa naa dɪ ba kpa ʋ yuwo ta ʋ ko tuu
taŋha gɛɛ, ɛɛ rɛ ʋ kile tɪŋ haaŋ hʋ aa lʋl boyoŋbiye hʋ hal.
14 Ɛɛ rɛ ba kpa kakyuubal kɪŋkanɪya tɪya haaŋ hʋ, dɪ ʋ
wuwo gyaarɪ a gyʋʋ pogo a mʋ lee hʋ Wɪɪsɪ aa mara bine
ʋ dɪ parinyeŋŋi hʋ ta wuwo dige ʋ. Doŋ nɛ ʋ we ba kɪ deŋ
ʋ nyuu bɪsɪ boto abee faŋ.
15 Ɛɛ rɛ parinyeŋŋi hʋ pʋʋsɪ nɪɪ lɪɪ ʋ nyʋwa tɪyaŋ gɛɛ anɪɪ
fuwo, a kile tɪŋ haaŋ hʋ hal dɪ ʋ pallɪ kpa ʋ.
16 Amɛ taŋhahɪlɪɪ pɛ haaŋ hʋ tɪyaŋ a lɔgɔ suri a kpa nɪɪ
hʋ aa lɪɪ parinyeŋŋi hʋ nyʋwa tɪyaŋ buloŋ a nyʋwa.
17 Ɛɛ rɛ parinyeŋŋi hʋ na baaŋ haaŋ hʋ nyuu tɪyaŋ a lɪɪ
mʋ dɪ ʋ kaŋ haaŋ hʋ doho nɪkaalɪya a yuwo yuwo. Nala no
rɛ yaa nala hʋ aa tɪŋ Wɪɪsɪ nyʋwa, aŋ kaŋ wɪya hʋ Yesu aa
daga ba abee wɪtɪɪ. Ɛɛ rɛ parinyeŋŋi hʋ mʋ sɪŋ mpʋwɔnʋʋ
nyʋwa tɪyaŋ.

13

Ɔhɔ-kına hʋ balıya

1 Ɛɛ rɛ ŋ na ɔhɔ-kıŋ kıdıgı dı ʋ lıı mpʋwɔnʋʋ tıyaŋ
a ko lıı, a kaŋ nyuni bapɛ abee nyıŋdaası fi, a fa kyige
kuworinyupugi ʋ nyıŋdaası fi hʋ kıdıgı buloŋ tıyaŋ. Feŋ
hʋ ʋ fa aa kana ʋ nyuni hʋ kıdıgı buloŋ tıyaŋ fa aa tʋʋsı
Wıısı rɛ.
2 Ɔhɔ-kıŋ hʋ ŋ fa aa naa kıı gɛɛ rɛ anıı kpeyi, aŋka ʋ
naası kıı gɛɛ anıı nambugo naası, ʋ nyʋwa mɛ kıı gɛɛ anıı
naakyigi nyʋwa. Ɛɛ rɛ kıŋ hʋ aa kıı parinyeŋŋi hʋ kpa ʋ
debal hʋ abee ʋ kuworikpasa hʋ a tıya ɔhɔ-kıŋ no.
3 Ʋ kıı gɛɛ anıı ɔhɔ-kıŋ hʋ nyuni bapɛ hʋ kıdıgı gyı aa
kaŋ dʋgʋlıbal anıı ba aa ŋmana ʋ bɔŋsı tıya sʋʋ, ka dʋgʋlıı
waa. Dʋnıya nala buloŋ nyʋʋsı gyı fıyɛlı ʋ wıya ba sii tıŋa
ʋ hal.
4 Ɛɛ rɛ ba buloŋ tuu gbinni kyʋwalı parinyeŋŋi hʋ akuu ʋ
aa kpaa ʋ dee tıya ɔhɔ-kıŋ hʋ wıya. Ka ba bıl kyʋwalı ɔhɔ-
kıŋ hʋ, aŋ baa, “Kıbee rɛ kaŋ dee anıı ɔhɔ-kıŋ no? Kıbee
rɛ sı wuwo kana ʋ kaa kaası?”
5 Ɛɛ rɛ ba tıya ɔhɔ-kıŋ hʋ ŋmanıı ʋ bası babiibawıya a kı
tʋʋsı Wıısı. Ɛɛ rɛ ba lem-ʋ, ʋ dı dee peŋsi mɔllıbalıya abee
balıya.
6 Ʋ piili kı tʋʋsı Wıısı, a kı kyogi Wıısı feŋ abee ʋ liweelii,
abee nala hʋ buloŋ aa we wıısıbee tıyaŋ.
7 Ɛɛ rɛ ba tıya ʋ ŋmanıı mɛ ʋ kaŋ Wıısı nala a yuwo yuwo,
a yuwo di ba. Ba gyı tıya ʋ dee mɛ rɛ ʋ wuwo nihuwobisi
doho nala iriŋ iriŋ buloŋ, aa lıı paalʋʋ iriŋ iriŋ buloŋ, a kı
bası taanı iriŋ iriŋ buloŋ.
8 Nala hʋ buloŋ fene aa tuwo Wıısı Pebiye hʋ ba aa kpʋwa
mııbol teŋ hʋ tıyaŋ a lıı dʋnıya lipiilii buloŋ, ba mɛ sı tuu
gbinni ʋ sıya tıyaŋ a kyʋwalı ʋ. Nala buloŋ aa we dʋnıya
tıyaŋ sı tuu gbinni kyʋwalı ɔhɔ-kıŋ hʋ, see nala hʋ dʋŋ fene
aa we Wıısı Pebiye hʋ ba aa kpʋwa a lıı dʋnıya piilii tıyaŋ
buloŋ mııbol teŋ hʋ tıyaŋ.
9 Nala hʋ aa kaŋ dıgına, ma gyegili nıı wıı no weliŋ.
10 Dı nal buloŋ wııdagı rɛ daga nıı ba sı kana tɔ dıyaŋ, ba
aa kana ba tɔ dıyaŋ nɛ.
Dı nal buloŋ wııdagı mɛ rɛ daga anıı takoobii rɛ ba sı
kpa kpʋ ʋ, takoobii rɛ ba sı kɔnı kpa kpʋ ʋ tıına.
Wıı no daga anıı Wıısı nala buloŋ maga dı ba kaŋ kenyiri
rɛ a kaŋ wıya hʋ ba aa laa di weliŋ abee wıtıı ba
wıgyʋʋlıya tıyaŋ.

Ɔhɔ-kıŋ hʋ aa lıı taŋha tıyaŋ ko lıı

11 Ɛɛ rɛ ŋ bɪl na ɔhɔ-kɪŋ kɪdɪgɪ dɪ ʊ lɪɪ taŋha tɪyaŋ ko lɪɪ.
Ʊ fa kaŋ nyɪŋdaasɪ balɪya rɛ anɪɪ pebolbiye aŋ kɪ basɪ wɪya
gɛɛ anɪɪ kɪŋ hʊ aa kɪɪ gɛɛ nɪɪ parinyeŋŋi hʊ.
12 Ʊ kpa dee hʊ buloŋ laasɪya ɔhɔ-kɪŋ hʊ aa kana rɛ, a laa
ʊ naasɪ sɪŋ a kɪ di dee ʊ sɪya tɪyaŋ, a fɪla dʊnɪya nala buloŋ
ba tuu gbinni kɪ kyʊwalɪ laasɪya ɔhɔ-kɪŋ hʊ, kɪŋ hʊ fa aa
kaŋ dʊgʊlɪbal ka ʊ waa hʊ.
13 Ʊ yaa wɪmagɪla bee wɪkperiye rɛ yʊga, haalɪ a paalɪ
wuwo leŋ diŋ lɪɪ wɪɪsɪnyuu ko tuu taŋha nal buloŋ na.
14 Akuu wɪmagɪla hʊ ba aa tɪya ʊ dee ʊ laa laasɪya ɔhɔ-kɪŋ
hʊ naasɪ sɪŋ a yaa wɪya, ɔhɔ-kɪlɪya hʊ wuwo mʊrɪ dʊnɪya
nala rɛ, a fɪl ba, ba mɔ kɪŋ aa kɪɪ buŋbuŋ ɔhɔ-kɪŋ hʊ a kɪ
kpa ʊ yohuŋ, kɪŋ hʊ ba fa aa kyɔgɔ bee takoobii bɔŋsɪ tɪya
sʊʊ, ka ʊ bɪ sʊba hʊ.
15 Ɛɛ rɛ ba tɪya ɔhɔ-kɪlɪya hʊ dee ʊ wuwo kpa wiyese tɪya
kɪŋ hʊ ba aa mɔɔ ʊ kɪɪ laasɪya ɔhɔ-kɪŋ hʊ, dɪ ʊ wuwo kɪ basɪ
wɪya, aŋ leŋ dɪ ba kpʊ nala hʊ buloŋ aa vɪya ʊ kyʊwalɪɪ.
16 Ɛɛ rɛ ɔhɔ-kɪlɪya hʊ bɪl fɪl nala buloŋ ba leŋ ba magɪlɪ ba,
ba noduu nosi tɪyaŋ koo ba tilli tɪyaŋ, nɪbala abee nɪbiisi,
kɪna tɪmma abee nyaaba, nala hʊ aa tɪŋ ba tɪɪ abee nala hʊ
aa yaa yosi buloŋ.
17 Nal buloŋ bɪ wuwo yɔbɔ kɪŋ buloŋ koo a yallɪ kɪŋ
buloŋ, see dɪ ʊ kaŋ laasɪya ɔhɔ-kɪŋ hʊ magɪl. Magɪl no
rɛ yaa ɔhɔ-kɪŋ hʊ feŋ koo ʊ feŋ namba.
18 Dɪ nal buloŋ bɪ kaŋ wɪgyʊŋ, ʊ bɪ sɪ wuwo gyɪŋ wɪɪ no
memii. Nal hʊ buloŋ aa kaŋ sʊnna, ʊ dɪɪsɪ a gyɪŋ ɔhɔ-kɪŋ
namba hʊ nyʊwa, beewɪya namba hʊ bee nal kɪdɪgɪ feŋ
yaa kɪdɪgɪ rɛ. Namba hʊ yaa kɔɔsɪbadʊ abee mɔllɪboto bee
badʊ rɛ (666).

14

Pebiye hʊ bee ʊ nala

1 Ɛɛ rɛ ŋ bɪl deŋ a na Pebiye hʊ dɪ ʊ sɪŋ Zaayɔŋ dogimo hʊ
tɪyaŋ, ʊ bee nala tusi kɔɔ abee tusi mɔllɪbalɪya abee banaa
(144,000). Ba sabɪ Pebiye hʊ feŋ abee ʊ Kuwo feŋ a mal nala
no tilli tɪyaŋ.
2 Ɛɛ rɛ ka ŋ nɪɪ taal dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsɪbee a kɪɪ gɛɛ anɪɪ
kyuuribal aa kyuuri, a bɪl kɪɪ gɛɛ anɪɪ duwoŋ aa nɔsɪ, a
bɪl kɪɪ gɛɛ anɪɪ koniŋmaala aa ŋmaa konima.
3 Nala no sɪŋ kuworikpasa hʊ abee nɪhɪyasɪ hʊ abee
kɪweye hʊ sɪya tɪyaŋ nɛ, a kɪ yɪɪ yɪɪfalɪɪ kɪdɪgɪ. Nal buloŋ
fa bɪ wuwo gʊnnɪ yɪɪl hʊ, see nala tusi kɔɔ abee tusi
mɔllɪbalɪya abee banaa hʊ dʊŋ, nala hʊ Wɪɪsɪ aa tuŋ laa
nihuwobisi doho nala buloŋ tɪyaŋ.

4 Ba aa rɛ bɪ leŋ haana bisiŋ laga ba, beewɪya ba kɪdɪgɪ
buloŋ bɪ maakyiye kyɛ haaŋ. Lee hʊ buloŋ Pebiye hʊ ko kɪ
mʊ ba aa kɪ tɪŋa ʊ hal lɛ. Ba aa rɛ yaa nala hʊ Wɪɪsɪ aa tuŋ
laa nihuwobisi buloŋ tɪyaŋ. Ba kpaa ba tɪya Wɪɪsɪ abee ʊ
Pebiye hʊ rɛ anɪɪ nal aa kpaa ʊ panyʊwa laa sɪya kɪna a lɪɪ
wɪɪsʊlɪɪ tɪya Wɪɪsɪ gɛɛ.
5 Ba kɪdɪgɪ buloŋ bɪ maakyiye nyɪya wɪya; ba bɪ kaŋ
wɪkyogii buloŋ mɛ.

Malɪkasɪ boto hʊ

6 Ɛɛ rɛ ŋ bɪl na malɪka kɪdɪgɪ dɪ ʊ aa gyaarɪ wɪɪsɪnyuu
tɪyaŋ, a kol Wɪɪsɪ Wɪweliye hʊ aa we doŋ a kaŋ kɪ mʊ
maakyiye buloŋ, dɪ ʊ kaŋ mʊ basɪ tɪya nal buloŋ aa we
dʊnɪya lee buloŋ tɪyaŋ: nihuwobisi iriŋ buloŋ aa we paalʊʊ
iriŋ buloŋ tɪyaŋ a kɪ basɪ taanɪ iriŋ iriŋ buloŋ.
7 Ɛɛ rɛ malɪka hʊ nɔsɪ abaa, “Ma kɪ fá Wɪɪsɪ, a kɪ kpa ʊ
yohuŋ, beewɪya saŋa hʊ ʊ aa sɪ di dʊnɪya nala sarɪya pele
rɛ. Ma kɪ kyʊwalɪ Wɪɪsɪ, ʊ rɛ taa wɪɪsɪnyuu abee taŋha
nyuu abee mpʊwɔnʊʊ abee bulli buloŋ.”
8 Ka malɪka-lɪya hʊ tɪɪna mɛ tɪŋ laasɪya kɪŋ hʊ tɪyaŋ a
kɪ basɪ, “Baabilɔŋ tele rɛ! Baabilɔŋ tele rɛ! Tɔbal hʊ ba
aa yɪrɪ Baabilɔŋ tele rɛ! Ʊ rɛ kpa ʊ sɔŋsɔŋbɔŋ hʊ a kyol
dʊnɪya nala buloŋ. Ʊ sɔŋsɔŋ hʊ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ sɪduwo ʊ aa
kpaa tɪya dʊnɪya nala buloŋ ba nyʊwa bugo.”
9 Ɛɛ rɛ malɪka-too hʊ mɛ kɪ tɪŋ ba hal, a mɛ kɪ nɔsɪ abaa,
“Nala hʊ buloŋ aa kyʊwalɪ ɔhɔ-kɪŋ hʊ abee kɪŋ hʊ ba aa
mɔɔ ʊ kɪɪ ʊ, aŋ kaŋ ʊ magɪl hʊ ba tilli tɪyaŋ koo ba nosi
tɪyaŋ,
10 Wɪɪsɪ sɪ na baaŋ kɪŋkaŋ ba nyuu tɪyaŋ, a dɔgɪsɪ ba
kɪŋkaŋ. Ʊ sɪ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ba aa nyʊwa sɪduwo Wɪɪsɪ baaŋ
nɪɪnyʊwagbaŋbiye tɪyaŋ. Ba sɪ kpa diŋ bee gyɪrɪbʊyɪ a kɪ
dɔgɪsɪ ba malɪkasɪ abee Pebiye hʊ sɪya tɪyaŋ.
11 Nyʊwɔsɪ hʊ aa lɪɪ diŋ hʊ ba aa kpaa kɪ dɔgɪsɪ ba tɪyaŋ sɪ
sii kɪ gyɪŋ wɪɪsɪnyuu deŋdeŋ kɪ mʊ. Nala buloŋ aa kyʊwalɪ
ɔhɔ-kɪŋ hʊ abee kɪŋ hʊ ba aa mɔɔ ʊ kɪɪ ʊ, abee nala hʊ aa
kaŋ ʊ feŋ magɪl hʊ, ba bɪ sɪ maakyiye na wiyese wɪɪhaa
abee tebine buloŋ.”
12 Ba nyɛ tɪyaŋ ʊ maga dɪ Wɪɪsɪ nala buloŋ kaŋ mala rɛ,
nala hʊ aa tɪŋ Wɪɪsɪ nyʊwa, aŋ kaŋ wɪtɪɪ Yesu tɪŋɪɪ tɪyaŋ.
13 Ɛɛ rɛ ka ŋ bɪl nɪɪ taal kɪdɪgɪ dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsɪbee aa baa,
“Sabɪ wɪɪ no biŋ: Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ aa sʊba
a lɪɪ gyɪnaŋ kaŋ kɪ mʊ akuu ba aa tɪŋ á Tɪɪna Yesu abee
wɪtɪɪ wɪya.” Doŋ nɛ Wiyesi Welii hʊ mɛ laa baa, “Wɪtɪɪ rɛ,
ba kɔnɪ yaa nyusʊŋtɪmma rɛ! Ba sɪ wiyesi ba tʊma tɪyaŋ,
beewɪya ba wɪyaalɪya sɪ tɪŋ ba hal.”

14 Ɛɛ rɛ ŋ bıl deŋ a na taalpʋlʋŋ. Nal aa kıı Nihuwobiŋ
hɔŋ taal hʋ tıyaŋ, a kyige salma kuworinyupugi, aŋ kolo
gyasiye aa di nyamanyama ʋ noŋ tıyaŋ.
15 Ɛɛ rɛ malıka kıdıgı lıı Wııkyʋwaldııbal hʋ tıyaŋ a ko
lıı, a nɔsı bası tıya nal hʋ aa hɔŋ taal hʋ tıyaŋ abaa, "Kpa
ı gyasiye hʋ a kʋŋ kına beewıya kına hʋ kʋmıı saŋa pele
rɛ. Dʋnıya bulonŋ bıya a yaa kʋmıı rɛ."
16 Ɛɛ rɛ nal hʋ aa hɔŋ taal hʋ tıyaŋ kpa ʋ gyasiye hʋ a viri
kʋma dʋnıya bulonŋ.
17 Ɛɛ rɛ malıka kıdıgı mɛ lıı Wııkyʋwaldııbal hʋ aa we
wıısıbee tıyaŋ a ko lıı, a mɛ kol gyasiye aa dı nyamanyama.
18 Ɛɛ rɛ malıka hʋ aa deŋ diŋ hʋ nyuu mɛ lıı
Wııkyʋwaldııbal kogu hʋ loginŋ a ko lıı, a yırı nal hʋ aa
kol gyasiye hʋ aa di nyamanyama a nɔsı bası tıya ʋ abaa,
"Kpa ı gyasiye hʋ a keri vaanı tıya hʋ nɔŋ-kyıga, beewıya
ba bıya rɛ."
19-20 Ɛɛ rɛ malıka hʋ kaŋ ʋ gyasiye hʋ a viri taŋha a keri
vaanı nɔŋ-kyıga hʋ bulonŋ, a paa kaŋ mʋ we bʋwa hʋ ba
aa hulo a kı kyaga vaanı nɔnɔ we a kı kyɔ sıŋ tıyaŋ. Wıısı
baaŋ sıŋbʋwa rɛ. Sıŋbʋwa no gyı we bee hʋ gyaŋhala tıyaŋ
nɛ. Ba aa kyaga tıınɔnɔ hʋ, ba nıı lıı a bırımı kyal, a kı pallı
taŋha gɛɛ anıı fuwo, a doliye pele meeldaası kɔɔsı balıya,
ʋ gyınıı mɛ maga nıı gyaagʋ dal.

15

Malıkası hʋ aa kol balo-iriŋma bapɛ

1 Ɛɛ rɛ ŋ bıl na kıkperibalbal kıdıgı bıla wıısınyuu tıyaŋ.
Ŋ naa malıkası bapɛ dı ba kol balo-iriŋma bapɛ. Baloni no
rɛ yaa balo-kateŋse beewıya dı ba aa rɛ ko teŋ, Wıısı baaŋ
mɛ sı fıyɛlı.
2 Ɛɛ rɛ ŋ na kıŋ kıdıgı pına gɛɛ waŋŋılaŋ anıı mpʋwɔnʋʋ
a kı tʋla gɛɛ anıı nyagısa aŋ kı kyol diŋ. Ka ŋ na nala hʋ
aa yuwo di ɔhɔ-kıŋ hʋ, ɔhɔ-kıŋ hʋ ba aa mɔɔ kıŋ ʋ kıı ʋ,
aŋ kaŋ namba mɛ ʋ kı daga ʋ feŋ, dı ba sıŋ mpʋwɔnʋʋ hʋ
loginŋ a kol konima Wıısı aa kpaa tıya ba,
3 a kı yıı Wıısı tʋŋtʋnnı Moosi yııl abee Wıısı Pebiye hʋ
yııl abaa:

"Á Tıına Wıısı, Dee bulonŋ tıına,
I wıyaalıya bulonŋ yaa wıkperiye rɛ, a yaa wıduwoni
mɛ.
Dʋnıya paalʋʋ paalʋʋ bulonŋ kuwori.
I wıkanıya bulonŋ yaa wıya aa kpaa ŋmanıı rɛ a yaa
wıtıı mɛ.
4 Á Tıına Wıısı, kıbee rɛ bı sı kı fá ı?
Kıbee bı sı kı fá ı aŋ kı kpa ı feŋ yohuŋ?
Beewıya ı dʋŋ nɛ yaa tıpʋlʋŋ tıına.

Dʊnıya nala buloŋ sı ko kyʊwalı ı,
beewıya ı daga anıı ı wıyaalıya buloŋ kpaa ŋmanıı rɛ.”
5 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ŋ bıl deŋ a na wıısıbee Wııkyʊwaldııbal
dıya hʊ ba aa yırı Lıweliye buloŋ Liwelii, dı ʊ suro.
6 Ɛɛ rɛ malıkası hʊ bapɛ aa kol baloni hʊ bapɛ lıı
Wııkyʊwaldııbal ko lıı, a laalı gadolweliye aa tʊl, ka bisiŋ
buloŋ bı mal ba, aŋ kpaa salma kırısası a vʊwa ba bembiye
tıyaŋ.
7 Ɛɛ rɛ kıweye banaa hʊ kıdıgı kpa salma tahaŋsı bapɛ a
tıya malıkası hʊ bapɛ. Salma tahaŋsı no fa suwo rɛ abee
dɔgısı-bɔŋlɔrını Wıısı aa we doŋ a kaŋ kı mʊ maakyiye
buloŋ aa kpa wirisi dʊnıya nala.
8 Ɛɛ rɛ Wııkyʊwaldııbal hʊ bulоŋ tɔ abee nyʊwɔsı aa lıı
Wıısı gaŋdarı abee ʊ dee tıyaŋ. Nal bulоŋ bı wuwo gyʊʊ
Wııkyʊwaldııbal hʊ, see saŋa hʊ malıkası hʊ bapɛ aa ko
kpa baloni bapɛ hʊ bulоŋ a wirisi dʊnıya nala teŋ.

16

1 Ɛɛ rɛ ŋ nıı taal kıdıgı dı ʊ lıı Wııkyʊwaldııbal hʊ tıyaŋ,
a nɔsı bası tıya malıkası hʊ bapɛ abaa, “Ma kaŋ tahaŋsı hʊ
bapɛ tıyaŋ Wıısı baaŋ aa we, a kaŋ mʊ wirisi dʊnıya.”
2 Ɛɛ rɛ malıka buŋbuŋ hʊ tıına kpa balo-kına hʊ aa
we ʊ tahana hʊ tıyaŋ, a kaŋ mʊ bısı we dʊnıya. Ɛɛ rɛ
dʊgʊlıbɔŋlɔrını aa wıı kıŋkaŋ lɔgɔ nala hʊ bulоŋ aa kaŋ
ɔhɔ-kıŋ hʊ magıl, aŋ kı kyʊwalı kıŋ hʊ ba aa mɔɔ ʊ kıı ʊ
mɛ.
3 Ɛɛ rɛ malıka-lıya hʊ tıına mɛ kpa ʊ tahana hʊ kına a
kaŋ mʊ bısı we mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ. Doŋ nɛ mpʊwɔnʊʊ nıı
bulоŋ bırımı kyal gɛɛ anıı nihuwobiŋ aa sʊba kyal. Ɛɛ rɛ
kıwiyesii bulоŋ aa we mpʊwɔnʊʊ tıyaŋ sʊba.
4 Ɛɛ rɛ malıka-too hʊ tıına mɛ kaŋ ʊ tahana hʊ kına mʊ
bısı we fuwoni abee bulli tıyaŋ, ba bulоŋ bırımı kyal.
5 Ɛɛ rɛ ŋ nıı dı malıka hʊ aa deŋ nıı hʊ basa a baa “Á
Tıına Wıısı, ı dʊŋ nɛ yaa Tıpʊlʊŋ Tıına, ı rɛ we doŋ faafaa
bulоŋ abee lagılagı no bulоŋ, ɛɛ hʊ ı aa dɔgısı ba, ʊ kpaa
ŋmanıı rɛ a maga mɛ,
6 beewıya ba kpʊʊ ı nala abee ı tıŋdaala rɛ, ɛɛ rɛ tıŋ ı kpa
kyal tıya ba dı ba nyʊwa. Ba pıwasıya rɛ aa bil ba nyʊʊsı
gɛɛ.”
7 Ɛɛ rɛ ŋ bıl nıı taal kıdıgı dı ʊ lıı kogu hʊ nyuu a laa bası
abaa, “Wıtıı rɛ, á Tıına Wıısı, dee bulоŋ tıına, ɛɛ hʊ ı aa
dɔgısı ba, ʊ kpaa ŋmanıı rɛ a maga mɛ.”
8 Ɛɛ rɛ malıka-naa tıına hʊ mɛ kpa ʊ tahana hʊ kına a
bısı we wııpɔsıı tıyaŋ. Ɛɛ leŋ wıısı pɔsɔ yʊga a kı nyɔgɔ
nala anıı diŋ.

9 Wɪɪsɪ aa lɪɪ yʊga yʊga a kɪ nyɔgɔ nala gɛɛ, ba kɪ tʊʊsɪ
Wɪɪsɪ, beewɪya ba gyɪma anɪɪ ʊ rɛ kaŋ balo-iriŋ noma buloŋ
dee. Amɛ ba bɪ bɪrɪma ba hakɪllɪ a lɪɪ wɪbɔmɔ yayɪ tɪyaŋ,
aŋ bee kpa Wɪɪsɪ yohuŋ mɛ.

10 Ɛɛ rɛ malɪka-nɔɔ hʊ tɪɪna mɛ kpa ʊ tahana hʊ kɪna a
mʊ bɪsɪ we ɔhɔ-kɪŋ hʊ kuworikpasa tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ bilhuu
tɔ lee hʊ ʊ aa deŋ buloŋ. Nala hʊ buloŋ aa we doŋ kɪ na
tʊwara kɪŋkaŋ, a kɪ dʊŋ ba naŋdelime,

11 a kɪ tʊʊsɪ Wɪɪsɪ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ, akuu ba dʊgʊlɪya
hʊ aa wɪɪ wɪya. Amɛ ba bɪ bɪrɪmɪ ba hakɪllɪ a lɪɪ wɪbɔmɔ
yayɪ tɪyaŋ.

12 Ɛɛ rɛ malɪka-dʊʊ hʊ tɪɪna mɛ kpa ʊ tahana hʊ kɪna a
mʊ bɪsɪ we Yufireti fuwobal hʊ tɪyaŋ ʊ hɪɪsɪ. Dɪ ɛɛ wuwo
leŋ dɪ kuworo hʊ aa lɪɪ wɪɪpɔsɪɪ dɪɪlaŋ na ŋmanɪɪ a tɪŋ
fuwo hʊ tɪyaŋ ko.

13 Ɛɛ rɛ ŋ na gyɪŋbɔmɔ boto aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ saŋpɔllɪ dɪ
ba lɪɪ parinyeŋŋi hʊ nyʊwa tɪyaŋ, abee laasɪya ɔhɔ-kɪŋ hʊ
nyʊwa tɪyaŋ, abee ɔhɔ-kɪlɪya hʊ aa nyɪya wɪya hʊ nyʊwa
tɪyaŋ.

14 Ba yaa gyɪŋbɔmɔ aa yaa wɪmagɪla bee wɪkperiye rɛ.
Ba aa rɛ lɪɪ mʊ dʊnɪya kuworo buloŋ lee, dɪ ba kaŋ ba ko
pɛ dɔmɔŋ a yuwo yuwo hʊ aa sɪ sii Wɪɪsɪ dee buloŋ tɪɪna
Kyɛbal hʊ, kyɛɛ no rɛ yaa kyɛɛ hʊ Wɪɪsɪ aa sɪ di dʊnɪya nala
sárɪya.

15 Á tɪɪna baa; “Ma na! Ŋ sɪ ko pirigi ma tɪyaŋ anɪɪ gaal.
Nyusʊŋtɪɪna rɛ yaa nal hʊ aa barɪ doo, aŋ paa ʊ ganɪɪ a yaa
siri pɔ, dɪ ʊ ta ko kaŋ teŋbil gyamaa tɪyaŋ, dɪ hɪɪsɪ kana ʊ.”

16 Ɛɛ rɛ ba kaŋ dʊnɪya kuworo mʊ laŋŋɪ lee kɪdɪgɪ ba aa
yɪrɪ Amagadɔŋ Gyuuma taal tɪyaŋ.

17 Ɛɛ rɛ malɪka-pɛɛ hʊ tɪɪna mɛ kpa ʊ tahana hʊ kɪna bɪsɪ
we puwo tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ taal kɪdɪgɪ lɪɪ lee hʊ kuworikpasa hʊ
aa sɪna Wɪɪkyʊwaldɪɪbal hʊ tɪyaŋ a nɔsɪ basɪ abaa, “Wɪya
hʊ lɪtenii rɛ nyɛ.”

18 Ɛɛ rɛ duwoŋ kɪ lɪgɪsɪ, a kɪ nɔsɪ, kyagɪŋsɪ tɔ lee buloŋ,
ka taŋha mɛ gyigili yʊga. Nihuwobisi aa we dʊnɪya tɪyaŋ
buloŋ, taŋha ha bɪ maakyiye gyigili nyɛ aŋka.

19 Taŋha aa gyegile gɛɛ, ʊ kaŋ tɔbal hʊ kpaa leye boto,
ka dʊnɪya paalʊʊ paalʊʊ buloŋ tɔbala mɛ tele teŋ. Doŋ nɛ
Wɪɪsɪ liisi tɔbal hʊ baa yɪrɪ Baabilɔŋ wɪya, a dɔgɪsɪ ʊ kɪŋkaŋ
abee baaŋ anɪɪ gɛɛ aa maga. Ʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ ʊ aa nyʊwa sɪh
Wɪɪsɪ baaŋ nɪɪnyʊwagbaŋbiye tɪyaŋ.

20 Ɛɛ rɛ taŋhasɪ hʊ nɪɪ aa golo kyige buloŋ nyʊgɪsɪ.
Dogiŋsi buloŋ mɛ dɪɪgɪ.

21 Ka duwoŋbʊwa aa yoho gɛɛ gbiŋgbiŋ anɪɪ nɔnnɪ lɪɪ
wɪɪsɪnyuu ko tuu kɪ tele nala nyuni tɪyaŋ. Ɛɛ rɛ nala kɪ

tʊʊsɪ Wɪɪsɪ akuu balo-duwoŋbʊwa hʊ ʊ aa leŋ ba tele kɪ yagɪ ba wɪya.

17

Haaŋ hʊ aa yaa sɔŋsɔŋ-kuwori

1 Ɛɛ rɛ malɪkasɪ bapɛ hʊ aa kol tahaŋsɪ hʊ bapɛ kɪdɪgɪ yɪrɪ ŋ a baa, "Ko dɪ ŋ daga ɪ gɛɛ ba aa sɪ dɔgɪsɪ haaŋ hʊ aa yaa sɔŋsɔŋ-kuwori hʊ. Haaŋ no rɛ yaa tɔbal hʊ ba aa saa kpaga fuwogyamaa.

2 Dʊnɪya kuworo kana ʊ kɪ sɔnnɪ rɛ, ka ʊ sɔŋsɔŋ hʊ kɪɪ gɛɛ anɪɪ sɪduwo ʊ kpa mʊrɪ dʊnɪya nala buloŋ ba nyʊwa bugo."

3 Ɛɛ rɛ Wiyesi Welii hʊ ko laa ŋ tɪŋa, ka malɪka hʊ kpa ŋ gyʊʊ pogi-yiyeŋ kɪdɪgɪ. Doŋ nɛ ŋ na haaŋ kɪdɪgɪ dɪ ʊ hɔŋ ɔhɔ-kɪfɪyaŋ kɪdɪgɪ tɪyaŋ, ba sabɪ feŋgyamaa aa tʊʊsɪ á Tɪɪna Wɪɪsɪ a we ʊ buloŋ tɪyaŋ. Ʊ fa kaŋ nyuni bapɛ rɛ, abee nyɪŋdaasɪ fi.

4 Haaŋ hʊ fa laalɪ gal aa yaa kɪfɪyaŋ bee kyʊkyɔnɪɪ rɛ, aŋ kpa salma abee sɪfɪyaŋbʊwa iriŋ iriŋ abee gyiiŋbiweliye a kpɪyɛrɪ ʊ tɪɪ, aŋ fa kol salma nɪɪnyʊwagbaŋbiye mɛ aa suwo abee sɔkɔsɪ-wɪya abee bisiŋ wɪya hʊ aa lɪɪ ʊ sɔŋsɔŋ hʊ tɪyaŋ,

5 ka ba sabɪ feŋ kɪdɪgɪ memii nal buloŋ aa bɪ gyɪma a mal ʊ tile tɪyaŋ. Feŋ hʊ ba aa sabɪ mal ʊ tile tɪyaŋ hʊ rɛ nyɛ: "Tɔbal Baabilɔŋ! Dʊnɪya sɔŋsɔnnɔ abee bisiŋwɪyaala iriŋ buloŋ nɪɪna."

6 Ɛɛ rɛ ka ŋ na haaŋ hʊ dɪ ʊ nyʊwa Wɪɪsɪ nala kyal a bugo, nala hʊ ba aa kpʊwa akuu baa tɪŋ Yesu abee wɪtɪɪ wɪya. Ŋ aa na ʊ gɛɛ, ŋ nyʊwa fɪyɛlɪ kɪŋkaŋ.

7 Ɛɛ rɛ malɪka hʊ pɪyɛsɪ ŋ a baa, "Bekiŋ nɛ tɪŋ ɪ nyʊwa fɪyɛlɪ wɪɪ no wɪya? Wɪɪ hʊ aa leŋ haaŋ hʊ abee ɔhɔ-kɪŋ hʊ ʊ aa gyɪna ʊ kaŋ nyuni bapɛ abee nyɪŋdaasɪ fi hʊ yaa wɪkperii, ŋ sɪ daga ʊ memii tɪya ɪ.

8 Ɔhɔ-kɪŋ hʊ ɪ fa aa naa, ʊ fa we doŋ nɛ, amɛ ʊ bɪl tuwo. Ʊ sɪ mɪɪgɪ lɪɪ bootogiluŋii hʊ aa bɪ kaŋ lɪtenii tɪyaŋ ko lɪɪ dɪ ba kpʊ ʊ ta. Nala hʊ aa we dʊnɪya no tɪyaŋ, ka Wɪɪsɪ bɪ sabɪ ba fene we ʊ mɪɪbol teŋ hʊ tɪyaŋ a lɪɪ dʊnɪya piilii tɪyaŋ buloŋ, dɪ ba aa rɛ ko na ɔhɔ-kɪŋ no, ba nyʊʊsɪ sɪ fɪyɛlɪ kɪŋkaŋ, beewɪya ʊ fa we doŋ nɛ, aŋ bɪl tuwo. Amɛ ʊ bɪl sɪ ko.

9 Dɪ nal lɛ sɪ gyɪŋ wɪɪ no memii, see dɪ ʊ kaŋ wɪgyʊŋ: Nyuni bapɛ hʊ yaa dogiŋsi bapɛ rɛ, haaŋ hʊ hɔŋ ba tɪyaŋ, a yaa kuworo bapɛ mɛ.

10 Kuworo bapɛ hʋ tɪyaŋ, ba bɔnɔŋ sʋba rɛ, kɪdɪgɪ mɛ dɪ
koro lagɪlagɪ no, ka kɪdɪgɪ mɛ ha bɪ dii koro. Dɪ ʋ mɛ rɛ ko
dɪ koro, ʋ bɪ sɪ we doŋ pɪɪsɪ.
11 Ɔhɔ-kɪŋ hʋ mɛ fa aa we doŋ aŋ bɪl tuwo hʋ, ʋ mɛ yaa
kuwori rɛ, a pɛ kuworo hʋ tɪyaŋ ba yaa kyori, amɛ ʋ yaa
kuworo bapɛ hʋ kɪdɪgɪ rɛ, a kɪ mʋ dɪ ba kpʋ ʋ ta.
12 Nyɪŋdaasɪ fi hʋ ɪ fa aa naa, ba mɛ yaa kuworo fi rɛ,
amɛ ba kɛ ha bɪ dii koro. Ba bee ɔhɔ-kɪŋ hʋ sɪ di koro, amɛ
hawa dɪgɪ dʋŋ nɛ ba sɪ di koro hʋ.
13 Kuworo no buloŋ, wɪdɪgɪ tɪyaŋ nɛ ba buloŋ sɪŋ, ba sɪ
yaa nyʋʋdɪgɪ a kpa ba dee hʋ ba aa kaŋ kɪ deŋ lee a tɪya
ɔhɔ-kɪŋ hʋ.
14 Ba bee ɔhɔ-kɪŋ hʋ sɪ kpa yuwo kyeŋ Pebiye hʋ, amɛ
Pebiye hʋ bee ʋ hatɪnna, nala hʋ ʋ aa yɪra, a lɪɪ ba, ba kɪ
tɪŋa ʋ abee wɪtɪɪ, ba sɪ yuwo di ba, beewɪya ʋ rɛ yaa nɪbala
buloŋ nɪbal abee kuworo buloŋ kuwori.
15 Ɛɛ rɛ malɪka hʋ bɪl daga fuwoni hʋ tɪyaŋ hasɔŋsɔnnɪ
hʋ aa hɔnɔ memii mɛ a tɪya ŋ. Ʋ baa dɪ fuwoni hʋ ŋ aa naa
yaa nihuwobisi doho iriŋ iriŋ nala rɛ, a lɪɪ paalʋʋ iriŋ iriŋ
buloŋ, a kɪ basɪ taanɪ iriŋ iriŋ buloŋ.
16 Nyɪŋdaasɪ hʋ fi mɛ ŋ aa naa, ba bee ɔhɔ-kɪŋ hʋ sɪ haasɪ
hasɔŋsɔnnɪ hʋ. Ba sɪ kaŋ ʋ kɪna buloŋ wuri, ka dɪ ʋ kaŋ
teŋbil. Ba sɪ kyaŋ ʋ namɪya aŋ kpa ʋ nyɔgɔ ta.
17 Beewɪya Wɪɪsɪ rɛ kpaa gɛɛ hakɪla we ba tɪyaŋ dɪ ba kpa
yaa wɪya hʋ ʋ aa kyɛɛ, a leŋ ba yaa nyʋʋdɪgɪ a kpa ba dee
hʋ ba aa kaŋ kɪ deŋ lee a tɪya ɔhɔ-kɪŋ hʋ, dɪ ʋ kɪ deŋ lee a
kaŋ kɪ mʋ saŋa hʋ wɪya hʋ buloŋ Wɪɪsɪ aa basa biŋ aa sɪ
yaa teŋ.
18 Ɛɛ rɛ malɪka hʋ bɪl basɪ tɪya ŋ dɪ haaŋ hʋ ŋ aa na rɛ
yaa tɔbal hʋ kuwori aa kaŋ dee dʋnɪya kuworo buloŋ nyuu
tɪyaŋ.”

18

Baabilɔŋ telii

1 Wɪya no buloŋ hal tɪyaŋ, ŋ bɪl naa malɪka kɪdɪgɪ dɪ ʋ
lɪɪ wɪɪsɪbee a ko kɪ tuu. Ʋ fa kaŋ dee rɛ yʋga, ka ʋ gaŋdarɪ
kyaanɪ dʋnɪya buloŋ tɪyaŋ.
2 Ɛɛ rɛ ʋ heeli a baa, “Baabilɔŋ tele rɛ! Tɔbal hʋ tele rɛ!
Lagɪlagɪ no, sɪtaaŋkɪna iriŋ buloŋ abee gyɪŋbɔmɔ dʋŋ nɛ
we ʋ tɪyaŋ, ʋ bɪrɪmɪ gyaalkperiye abee bisiŋgyaala iriŋ kɛ
buloŋ lɪgyʋʋlɪɪ rɛ.
3 Beewɪya, ʋ kpaa ʋ sɔŋsɔŋ hʋ kyol dʋnɪya paalʋʋ paalʋʋ
buloŋ nala rɛ. Ʋ sɔŋsɔŋ hʋ kɪɪ gɛɛ rɛ anɪɪ sɪduwo ʋ aa kpaa
mʋrɪ dʋnɪya nala buloŋ ba nyʋwa bugo. Dʋnɪya kuworo mɛ

kana ʊ kɪ sɔnnɪ rɛ. Dʊnɪya bayalɪya mɛ tɪŋ ʊ sɔŋsɔŋ-parɪɪ
hʊ tɪyaŋ a bɪrɪmɪ kɪna tɪmma.”
4 Ɛɛ rɛ ŋ bɪl nɪɪ taal kɪdɪgɪ dɪ ʊ lɪɪ wɪɪsɪbee a baa,
“Ŋ nala, ma sii lɪɪ Baabilɔŋ tɪyaŋ,
dɪ ma mɛ ta ko kɪ yaa wɪbɔmɔ hʊ ʊ nala aa yaa.
dɪ baloni hʊ aa sɪ gyʊʊ ba ko daagɪ ma mɛ.
5 Beewɪya ʊ wɪbɔmɔ kyʊwara gɛɛ kyurutu a gyɪŋ yɪ wɪɪsɪbee,
ɛɛ wɪya Wɪɪsɪ bɪ yeŋŋi ʊ wɪyaakyogiye.
6 Wɪya hʊ ʊ aa kpaa yaa nala, ma mɛ kpa ba tɪɪ yaa ʊ tuŋ
naaŋsɪɪnyʊwa bʊlɪya.
Gbaha hʊ ʊ aa kaŋ yaa sɪduwo tɪya nala ba nyʊwa,
ma mɛ kaŋ ʊ tɪɪ a yaa sɪŋ aa deye te gɛɛ naaŋsɪɪnyʊwa bʊlɪya tɪya ʊ dɪ ʊ nyʊwa.
7 Ma dɔgɪsɪ ʊ welɪŋ, a leŋ dɪ tʊwara bee tɪkyogi gyʊʊ ʊ,
a maga gɛɛ tɪɪ ʊ gyɪ aa daga ʊ gaŋdarɪ,
abee gɛɛ hʊ ʊ gyɪ aa nɪɪ sʊma.
Beewɪya ʊ aa bɪɪnɪ ʊ hakɪla tɪyaŋ nɛ abaa,
‘Ŋ yaa kuwori rɛ,
ŋ bɪ yaa lohaaŋ,
ŋ bɪ sɪ maakyiye wɪɪ loho’
8 Ɛɛ wɪya, kyɛdɪgɪ dʊŋ nɛ baloo sɪ sii gyʊʊ ʊ.
Ʊ nala sɪ sʊba, dɪ ʊ wii. Losi sɪ gyʊʊ ʊ, ka dɪ diŋ kpa ʊ bulɔŋ di.
Wɪya no bulɔŋ sɪ yaa,
beewɪya á Tɪɪna Wɪɪsɪ aa sɪ di ʊ sarɪya hʊ, ʊ kaŋ wɪɪ bulɔŋ dee rɛ.
9 Dɪ dʊnɪya kuworo hʊ aa kpaa ba tɪɪ we ʊ sɔŋsɔŋ hʊ tɪyaŋ
a kɪ nɪɪ ʊ sʊma hʊ rɛ ko na diŋ hʊ aa di tɔɔ hʊ nyʊwɔsɪ sii
kɪ gyɪŋ, ba sɪ kyiyesi a wii welɪŋ ʊ wɪya.
10 Ba aa sɪ na tʊwara hʊ aa tele tɔɔ hʊ tɪyaŋ, kambɪŋ
sɪ kaŋ ba dɪ sɪŋ libolii bolii aŋ kyiyesi abaa, ‘Owu! Owu!
Tɔbalbal Baabilɔŋ, ɪ tɔɔ hʊ aa kaŋ dee yʊga, hawa dɪgɪ dʊŋ
paga tɪyaŋ nɛ ba dɔgɪsɪ ɪ nyɛ.’
11 Dʊnɪya bayalɪya sɪ wɪɪ Baabilɔŋ wɪya abee tɪkyogi,
beewɪya nal bulɔŋ bɪl bee yɔbɔ ba kɪyallɪya.
12 Nal bulɔŋ bɪl bee yɔbɔ ba salma, abee kpana, abee
sɪfɪyaŋ bʊwa irɪŋ bulɔŋ, abee gaweliye irɪŋ irɪŋ bulɔŋ yalɪɪ
aa hayɛ abee ba daatɪɪma yalɪɪ aa hayɛ abee kɪna irɪŋ
bulɔŋ ba aa kaŋ daatɪɪma yalɪɪ aa hayɛ marɪ, abee kɪna
hʊ bulɔŋ ba aa kaŋ batu-kaŋa marɪ, abee kɪna ba aa kaŋ
kɔlɪɪ marɪ, abee hɔgɪkɪmarɪya, abee kɪna ba aa kyara lɪɪ
sɪfɪyaŋbʊduwowelii kɪdɪgɪ tɪyaŋ.
13 Abee kɪna sʊwala aa sʊma irɪŋ irɪŋ ba aa kpa kɪ we
kɪdiiliye tɪyaŋ, koo a kpa kɪ tɪsɪ koo a kpa kɪ nyɔgɔ, abee

sɪŋ, abee nʊʊ, abee muŋweliye, abee nasaara mɪya, abee nʊsɪ, abee piyese, abee gyaaga, abee gyaaga torukusi, abee yosi abee nala ba kasa yuwo tɪyaŋ.

14 Bayalɪya hʊ sɪ baa, 'Kɪweliye hʊ buloŋ ɪ fa aa kyo dɪ ɪ kana, ba buloŋ mʊwa, ɪ dʊwa abee ɪ gaŋdarɪ hʊ buloŋ nyʊgɪsa. Ɪ bɪl bɪ sɪ maakyiye na ba.'

15 Bayalɪya hʊ buloŋ fa aa yallɪ kɪna Baabilɔŋ tɪyaŋ a na molbiye, kambɪŋ sɪ gyʊʊ ba akuu tʊwara hʊ aa tele ʊ tɪyaŋ wɪya, dɪ ba sɪŋ libolii aŋ kɪ wii bee tɪkyogi a baa,

16 'Owu! Owu! Tɔbal no fa weliye rɛ, a kaŋ kɪweliye mɛ. Ʊ fa aa laalɪ gawelii aa yaa kɪfɪyaŋ abee kyʊkyɔnɪɪ rɛ, ka ʊ kpa salma abee sɪfɪyaŋbʊwa iriŋ iriŋ abee gyiiŋbiweliye a kpɪyɛrɪ ʊ tɪɪ.

17 Ka hawa dɪgɪ dʊŋ paga tɪyaŋ ɪ dʊwa no buloŋ kyogi ta nyɛ.' Ɛɛ rɛ nala hʊ aa yaa nɪɪduworiboribala hʊ aa vala mpʊwɔnʊʊ tɪyaŋ tʊŋtʊnna nɪhɪyasɪ, abee nala hʊ aa kaŋ nɪɪduworiborisi kɪ vala, abee nala hʊ aa gyʊʊ nɪɪduworiborisi kɪ mʊ leye, abee bayalɪya hʊ buloŋ aa kyɛ kɪna mpʊwɔnʊʊ tɪyaŋ,

18 ba buloŋ aa naa nyʊwɔsɪ hʊ aa lɪɪ diŋ hʊ aa di bee tɪyaŋ, ba sɪŋ libolii rɛ aŋ kyiyesi abaa, 'Tɔbee rɛ fa we dʊnɪya buloŋ tɪyaŋ a kɪɪ tɔbal no?'

19 Ɛɛ rɛ ba kɪ wii a kɪ kyiyesi a yaa taŋha kɪ we ba nyuni tɪyaŋ (nyɛ aa daga anɪɪ ba tɪsɪ kyogo rɛ) a baa, 'Owu, owu, tɔbal no tɪyaŋ nɛ nala hʊ buloŋ aa kaŋ nɪɪduworiborisi tɪŋa a yaa kɪna tɪmma. Ka hawa dɪgɪ dʊŋ paga tɪyaŋ ʊ kɪŋ kɪŋ buloŋ kyogi ta nyɛ.

20 Ma nala hʊ aa we wɪɪsɪbee tɪyaŋ, ma kɪ gyʊwɔsɪ Baabilɔŋ aa tele wɪya. Mamaa Wɪɪsɪ nala abee Yesu kpambɪsɪ abee Wɪɪsɪ tɪŋdaala, ma kɪ gyʊwɔsɪ. Wɪya hʊ Baabilɔŋ aa kpaa yaa ma, ba kyɪŋ nɛ Wɪɪsɪ kpa tun-ʊ gɛɛ.'

21 Ɛɛ rɛ malɪka-gaduwogɪ kɪdɪgɪ kpa bʊbal aa maga nɔŋ a yuwo we mpʊwɔnʊʊ tɪyaŋ aŋ baa, 'Nyɛ tɪɪ rɛ ba sɪ yigi tɔbal Baabilɔŋ lo abee dee, dɪ ʊ nyʊgɪsɪ dʊnɪya tɪyaŋ a kaŋ kɪ mʊ maakyiye buloŋ.

22 Gɔbɪya bɪl bɪ sɪ maakyiye ŋmaa konima, koo a yɪɪ yɪɪla, koo mʊʊ loŋbiisi koo kabɪla ɪ tɪyaŋ. Tʊŋtʊnna iriŋ kɛ buloŋ bɪl bɪ sɪ maakyiye we ɪ tɪyaŋ. Ba bɪl bɪ sɪ maakyiye nɪɪ nɔŋbii dɔmɔ mɛ ɪ tɪyaŋ.

23 Fɪŋtɪŋsɪ iriŋ kɛ buloŋ bɪl bɪ sɪ maakyiye kyaanɪ ɪ tɪyaŋ. Nal buloŋ bɪl bɪ sɪ maakyiye nɪɪ dɪ baal kpaa haaŋ koo dɪ haaŋ yal bala ɪ tɪyaŋ. Ɪ bayalɪya rɛ fa yaa nɪbala dʊnɪya no tɪyaŋ, ka ɪ kpa daaluliye a mʊrɪ dʊnɪya nala buloŋ.

24 Baabilɔŋ tɪyaŋ nɛ ba kpʊ Wɪɪsɪ tɪŋdaala abee Wɪɪsɪ nala abee nala kɛ buloŋ ba aa kpʊwa dʊnɪya tɪyaŋ, ɛɛ rɛ

tɪŋ ba dɔgɪsɪ ʊ gɛɛ.” ’

19

1 Ɛɛ hal tɪyaŋ, ŋ bɪl nɪɪ dɔmɔ kɪdɪgɪ aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ gyamaa
aa yaa kyagɪŋsɪ wɪɪsɪbee tɪyaŋ a baa, “Ma dannɪ Wɪɪsɪ! Ʊ
rɛ yaa Laataal, a yaa Gaŋdaal abee Dee buloŋ tɪɪna.
2 Ma leŋ dɪ á dannɪ ʊ, beewɪya ɛɛ hʊ ʊ aa dɔgɪsɪ nala, ʊ
yaa ŋmanɪɪ rɛ a maga mɛ. Haŋ hasɔŋsɔnnɔ kuwori hʊ fa aa
kpa ʊ sɔŋsɔŋ kyol dʊnɪya nala buloŋ hʊ, Wɪɪsɪ di ʊ sarɪya
rɛ ʊ tele. Ʊ aa kpʊʊ Wɪɪsɪ tʊŋtʊnna wɪya rɛ tɪŋ Wɪɪsɪ mɛ
dɔgɪsɪ ʊ tuŋ gɛɛ.”
3 Ɛɛ rɛ ba bɪl yaa kyagɪŋsɪ abaa, “Ma dannɪ Wɪɪsɪ! Diŋ
hʊ aa di Baabilɔŋ, ʊ nyʊwɔsɪ sii kɪ gyɪŋ wɪɪsɪnyuu rɛ a kaŋ
kɪ mʊ maakyiye buloŋ.”
4 Ɛɛ rɛ nɪhɪyasɪ mɔlɪya bee banaa hʊ abee kɪweye banaa
hʊ tuu gbinni a kyʊwalɪ Wɪɪsɪ aa hɔŋ ʊ kuworikpasa nyuu
tɪyaŋ a baa, “Amɪ! Ma dannɪ Wɪɪsɪ!”
5 Ɛɛ rɛ taal kɪdɪgɪ lɪɪ Wɪɪsɪ kuworikpasa hʊ logiŋ abaa,
“Mamaa Wɪɪsɪ tʊŋtʊnna buloŋ abee ma nala hʊ buloŋ aa
fá Wɪɪsɪ, nɪbala abee nɪbiisi buloŋ, ma leŋ dɪ á dannɪ á
Wɪɪsɪ.”
6 Ɛɛ rɛ ŋ bɪl nɪɪ dɔmɔ kɪdɪgɪ aa kɪɪ gɛɛ anɪɪ gyamaa aa
yaa kyagɪŋsɪ, a kɪɪ gɛɛ anɪɪ kyuuri aa dɔŋ, a bɪl kɪɪ gɛɛ anɪɪ
duwoŋ aa nɔsɪ, abaa, “Ma dannɪ Wɪɪsɪ! Beewɪya á Tɪɪna
Wɪɪsɪ dee buloŋ tɪɪna yaa kuwori rɛ.
7 Ma leŋ dɪ á tenni fɪyɛlɪ dɪ á kɪ gyʊwɔsɪ. Ma leŋ dɪ á yɪrɪ
ʊ gaŋdaa-feŋ, a dannɪ ʊ weliŋ. Beewɪya saŋa hʊ Pebiye hʊ
aa sɪ kpa ʊ haaŋ pele rɛ. Haaŋ hʊ mɛ ʊ aa sɪ kpa yaa siri
rɛ, a kɪ gyegili ʊ.
8 Ɛɛ rɛ ba kpa gapʊlʊŋ pogipogi aa tʊl a tɪya haaŋ hʊ dɪ
ʊ laalɪ. (Gapʊlʊŋ pogipogi hʊ aa daga Wɪɪsɪ nala tɪpʊlʊŋ
wɪyaalɪya rɛ.”)
9 Ɛɛ rɛ malɪka hʊ basɪ tɪya ŋ a baa, “Sabɪ wɪɪ no!
Nyusʊŋtɪmma rɛ yaa nala hʊ ba aa yɪra dɪ ba ko gbɪyalɪ
Pebiye hʊ hafalɪɪ gbɪyala a di kɪna.” Ɛɛ rɛ ka malɪka hʊ bɪl
basɪ tɪya ŋ abaa, “Wɪɪsɪ nyʊwa wɪbiye tɪɪ rɛ nyɛ.”
10 Ɛɛ rɛ ŋ tuu gbinni dɪ ŋ kyʊwalɪ ʊ. Doŋ nɛ ʊ mɪɪgɪ basɪ
tɪya ŋ abaa “Ta yaa gɛɛ, ŋ mɛ yaa Wɪɪsɪ tʊŋtʊnnɪ rɛ anɪɪ ɪ
abee ɪ dɔŋtɪŋsɪ hʊ buloŋ aa laa Yesu wɪya di, abee nala hʊ
buloŋ aa kaŋ wɪtɪɪ hʊ Yesu aa kpaa daga ma weliŋ. Wɪɪsɪ
dʊŋ nɛ ʊ maga ɪ kɪ kyʊwalɪ ʊ! Beewɪya wɪtɪɪ hʊ Yesu aa
kpaa daga ma, haŋ wɪtɪɪ hʊ rɛ leŋ Wɪɪsɪ nala wuwo kɪ basɪ
Wɪɪsɪ wɪya.”

Nal hʊ aa gyɪŋ gyapʊlʊŋ hʊ

11 Ɛɛ rɛ ŋ na dı wıısıbee suro. Ŋ na gyapʋlʋŋ dı nal gyına.
Nal hʋ aa gyına ʋ feŋ nɛ yaa Wıtıı Tıına. Beewıya wıtıı rɛ
ʋ kaŋ kı di nala sarıya, a kaŋ wıtıı mɛ a kı yuwo yuwo.
12 Ʋ sıya buloŋ kı kyol a kıı diŋgel, aŋka ʋ kyige
kuworinyupugigyamaa ʋ nyuu tıyaŋ. Ba sabı ʋ feŋ mal ʋ
tıyaŋ nɛ, amɛ nal buloŋ bı gyıŋ feŋ hʋ see ʋ dʋŋ.
13 Ka gadolii hʋ ʋ aa laala hʋ buloŋ tɔ abee kyal. Ba kan-ʋ
kı yırı Wıısı Wıbii rɛ.
14 Wıısıbee laalyuwolo mɛ gyıŋ gyapʋllı a kı tıŋa ʋ hal,
a laalı gapʋlʋŋweliye aa bı kaŋ bisiŋ buloŋ.
15 Ɛɛ rɛ takoobii aa di nyamanyama lıı nal hʋ aa gyıŋ
gyaagʋ hʋ nyʋwa tıyaŋ a ko lıı. Takoobii no rɛ ʋ sı kaŋ
yuwo yuwo a di dʋnıya nala buloŋ. Hɔgı-kpaasa rɛ ʋ sı
kaŋ kı deŋ dʋnıya. Ʋ sı leŋ dı á Tıına Wıısı, Dee buloŋ
tıına na baaŋ kıŋkaŋ dʋnıya nala nyuu tıyaŋ, a kyaga ba
bʋrıgı anıı ba aa kyaga tıınɔnɔ bʋrıgı sıŋbʋwa tıyaŋ gɛɛ.
16 Ba sabı ʋ feŋ mal gadolii hʋ ʋ aa laala tıyaŋ nɛ abee ʋ
naapuyi tıyaŋ. Feŋ hʋ rɛ nyɛ: “Kuworo buloŋ Kuwori abee
Nıbala buloŋ Nıbal.”
17 Ɛɛ rɛ ka ŋ bıl na malıka kıdıgı dı ʋ sıŋ wııpɔsıı tıyaŋ,
a huwori kı yırı digibiisi buloŋ aa gyaarı wıısınyuu tıyaŋ
a baa: “Ma ko pɛ dɔmɔŋ a di kıdibala hʋ Wıısı aa kpaa biŋ
ma.
18 Ma ko di kuworo namıya, abee laalyuwolhıyası
namıya, abee gaduwogo namıya, abee gyaaga namıya, abee
gyagyınna namıya, abee nihuwobisi buloŋ namıya, nala hʋ
aa tıŋ ba tıı abee yosi, nıbala abee nıbiisi buloŋ.”
19 Ɛɛ rɛ ŋ na ɔhɔ-kıŋ hʋ abee dʋnıya kuworo abee ba
laalyuwolo dı ba laŋŋa dı ba yuwo nal hʋ aa gyıŋ gyaagʋ
hʋ abee ʋ laalyuwolo.
20 Nal hʋ aa gyıŋ gyaagʋ hʋ bee ʋ laalyuwolo yuwo kaŋ
ɔhɔ-kıŋ hʋ, a yuwo kaŋ nal hʋ aa nyıya wıya anıı ʋ yaa
Wıısı tıŋdaal hʋ mɛ. Ʋ rɛ fa laa ɔhɔ-kıŋ hʋ nyuu a yaa
wımagıla a mʋrı nala hʋ ba aa kpaa ɔhɔ-kıŋ hʋ feŋ a magılı,
abee nala hʋ aa kyʋwalı kıŋ hʋ ba aa mɔɔ ʋ kıı ʋ ɔhɔ-kıŋ
hʋ. Ɛɛ rɛ ba kpa nala no balıya kıweye a yuwo ta ba ko tuu
gyʋʋ gyırıbʋyı aa di diŋ aa pıŋ gɛɛ anıı nıipaal hʋ tıyaŋ.
21 Ka nal hʋ aa gyıŋ gyaagʋ hʋ kaŋ takoobii hʋ aa lıı ʋ
nyʋwa a kpʋ nıkaalıya hʋ buloŋ. Ɛɛ rɛ digibiisi hʋ kpa ba
naŋpʋŋ buloŋ di a vɔgɔ parı.

20

Bısı tusi hʋ

1 Ɛɛ rɛ ŋ na malıka dı ʋ lıı wıısıbee a ko tuu taŋha, a kol
bootogilunjii hʋ saafııbii abee kyɔrʋŋbal kıdıgı.

2 Ɛɛ rɛ ʋ kaŋ dʋŋ hʋ aa kɪɪ parinyeŋŋi hʋ, dʋŋ hʋ fa aa
we doŋ a lɪɪ piilii hʋ tɪyaŋ buloŋ, a vʋwa ʋ biŋ bɪsɪ tusi.
Dʋŋ no rɛ yaa feŋkyogil hʋ koo Sɪtaanɪ.
3 Ɛɛ rɛ malɪka hʋ kpa dʋŋ hʋ yuwo we bootogi hʋ tɪyaŋ a
kaŋ lara, a taarɪ bootogi hʋ nyʋwa tɔ dɪ nal buloŋ ta wuwo
suri. Ba kaŋ dʋŋ hʋ tɔ rɛ dɪ ʋ ta bɪl wuwo mʋrɪ dʋnɪya
nala, see dɪ bɪsɪ tusi hʋ bana. Dɪ bɪsɪ tusi hʋ rɛ ko baŋ, ba
sɪ puri ʋ ta dɪ ʋ we doŋ mʋhʋ tʋlɪɪ.
4 Ɛɛ rɛ ŋ na nala dɪ ba hɔŋ kuworikpasɪnɪ tɪyaŋ. Nala no
rɛ ba tɪya ŋmanɪɪ dɪ ba di nala sarɪya. Ɛɛ rɛ ka ŋ na nala
dʋŋsɪ mɛ. Nala hʋ dʋŋsɪ ŋ aa naa rɛ yaa nala hʋ nyuni
ba aa kere akuu ba aa basɪ Wɪɪsɪ wɪya aŋ kɪ tɪŋ Yesu abee
wɪtɪɪ wɪya. Nala no kɛ fa bee kyʋwalɪ ɔhɔ-kɪŋ hʋ koo kɪŋ
hʋ ba aa mɔɔ ʋ kɪɪ ʋ. Ba bɪ kaŋ ɔhɔ-kɪŋ hʋ magɪl mɛ ba
tilli koo ba nosi tɪyaŋ. Nala no fa sʋba rɛ aŋ sii sʋʋ tɪyaŋ,
ba bee Krisita di koro a kɪ deŋ dʋnɪya nala bɪsɪ tusi.
5 Laasɪya sʋʋ tɪyaŋ mɪɪgɪ sii hʋ rɛ nyɛ. (Sʋʋkaalɪya hʋ kɛ
buloŋ gyɪ bɪ sii sʋʋ tɪyaŋ, a kaŋ mʋ pele saŋa hʋ bɪsɪ tusi
hʋ aa suwo.)
6 Nala hʋ aa pɛ sʋʋnɪ hʋ aa laa sɪya sii sʋʋ tɪyaŋ, ba
yaa nyusʋŋtɪmma rɛ a yaa nɪtɪɪma Wɪɪsɪ sɪya tɪyaŋ. Ba
kɛ, sʋʋlɪya hʋ bɪl bɪ kaŋ dee ba nyuu tɪyaŋ. Ba sɪ yaa
wɪɪkyʋwal sɪlaala a tʋma kɪ tɪya Wɪɪsɪ abee Krisita, ka dɪ
ba bee Krisita di koro a kaŋ kɪ mʋ bɪsɪ tusi.

Ba kpaa Sɪtaanɪ we diŋ tɪyaŋ

7 Dɪ bɪsɪ tusi hʋ rɛ ko parɪ, ba sɪ lɪɪ Sɪtaanɪ ʋ daŋsarɪga
hʋ tɪyaŋ.
8 Ʊ sɪ ko lɪɪ a mʋ mʋrɪ nala aa we dʋnɪya paalʋʋ paalʋʋ
buloŋ tɪyaŋ dɪ ʋ leŋ ba ko pɛ dɔmɔŋ a yuwo yuwo. Ba kaŋ
paalʋʋsɪ no kɪ yɪrɪ Gɔgɪ abee Magɔgɪ rɛ. Ba nala yʋga gɛɛ
rɛ anɪɪ mpʋwɔnʋʋ nyʋwa bumbugulo.
9 Ba nala talla laa dʋnɪya buloŋ nɛ a mʋ gol tɔɔ hʋ Wɪɪsɪ
aa kyo, lee hʋ ʋ nala aa laŋŋa. Amɛ diŋ lɪɪ wɪɪsɪnyuu a ko
tuu kpa ba di.
10 Ɛɛ rɛ ba kpa Sɪtaanɪ hʋ aa mʋrɪ ba a yuwo we gyɪrɪbʋyɪ
aa di diŋ a pɪŋ gɛɛ anɪɪ nɪɪpaal. Lee hʋ ba gyɪ aa laasɪya
kpa ɔhɔ-kɪŋ hʋ abee nal hʋ aa nyɪya wɪya anɪɪ ʋ yaa Wɪɪsɪ
tɪŋdaal hʋ mɛ yuwo we. Ba sɪ na tʋwara doŋ wɪɪhaa abee
tebine buloŋ a kaŋ kɪ mʋ maakyiye buloŋ.

Dʋnɪya sarɪkateŋse hʋ dii

11 Ɛɛ rɛ ka ŋ na kuworikpasɪpʋlʋŋbal dɪ ʋ sɪna, a na nal
hɔŋ ʋ tɪyaŋ mɛ. Ɛɛ rɛ ŋ na dɪ taŋha abee wɪɪsɪnyuu buloŋ
fáá nyʋgɪsɪ nal hʋ sɪya tɪyaŋ, nal buloŋ bɪl bɪ naa ba.

12 Ɛɛ rɛ ka ŋ na nala hʋ aa sʋba, nıbala abee nıbiisi
buloŋ, dı ba sıŋ kuworikpasa hʋ sıya tıyaŋ. Ɛɛ rɛ ba
suri teŋgyamaa, aŋ bıl suri Mııbol Teŋ hʋ mɛ. Nal buloŋ
wıyaalıya ba aa saba biŋ tenni no tıyaŋ, ba aa rɛ ba kpa di
ʋ sarıya.
13 Ɛɛ rɛ mpʋwɔnʋʋ ugo nala hʋ buloŋ aa sʋba ʋ tıyaŋ ba
ko lıı. Sʋʋ bee lalıyabee mɛ fa aa kaŋ sʋʋnı hʋ buloŋ biŋ,
ba mɛ kpa ba ta ba ko lıı. Ɛɛ rɛ ba deŋ tenni hʋ tıyaŋ a na
wıya hʋ buloŋ ba aa yaa dʋnıya tıyaŋ a kpa ba di ba sarıya.
14 Ɛɛ rɛ ka ba kpa sʋʋ abee lalıyabee a yuwo we diŋbal
hʋ aa pına gɛɛ anıı nııpaal tıyaŋ. Nal hʋ buloŋ aa sı gyʋʋ
diŋbal no, sʋʋlıya hʋ rɛ ʋ sʋba gɛɛ.
15 Dı nal buloŋ feŋ nɛ ko tuwo Mııbol Teŋ hʋ tıyaŋ, ba aa
kpa ʋ yuwo we diŋbal hʋ aa pına gɛɛ anıı nııpaal tıyaŋ nɛ.

21

Dʋnıfalıı

1 Ɛɛ hal tıyaŋ nɛ ŋ na wıısınyufalıı abee taŋhafalıı.
Wıısınyuu hʋ abee taŋha hʋ fa aa we doŋ gyı nyʋgısa rɛ,
mpʋwɔnʋʋ mɛ dııgı.
2 Ɛɛ rɛ ŋ na Wıısı Tɔbal hʋ, Gyerusalɛmfalıı hʋ, dı ʋ lıı
Wıısı lee wıısıbee tıyaŋ a ko kı tuu. Wıısı marı ʋ buloŋ
gɛɛ rɛ anıı ba aa sal hafalıı a kaŋ kı mʋ dı ba tıya ʋ bala
gɛɛ.
3 Ɛɛ rɛ ka ŋ nıı taabal kıdıgı dı ʋ lıı kuworikpasa hʋ nyuu,
a baa, “Ma na! Lagılagı no Wıısı saa ʋ bee nihuwobisi tıyaŋ
nɛ. Ʋ beel-ba sı pɛ hɔŋ dı ba yaa ʋ nala. Wıısı tıı sı we ba
lee, a yaa ba Wıısı.
4 Ʋ sı tııgı ba sınııl buloŋ ta. Sʋʋ koo tıkyogi koo wiile
bıl bı sı we doŋ, ba teŋ lee kıdıgı buloŋ mɛ bıl bı sı wıı,
beewıya wıbınıya buloŋ para rɛ.”
5 Ɛɛ rɛ nal hʋ aa hɔŋ kuworikpasa hʋ nyuu baa, “Ma na!
Lagılagı no ŋ kaŋ kına buloŋ kı bırımı kıfalıya rɛ.” Aŋ bıl
bası tıya ŋ a baa, “Sabı wıya no ŋ aa basa, beewıya ba yaa
wıtıı rɛ, a maga dı nal buloŋ laa ba di.”
6 Ɛɛ rɛ ka ʋ bıl bası tıya ŋ a baa, “Wıı buloŋ tene rɛ!
Mıyaŋ nɛ yaa Alfa abee Omega, wıı buloŋ lipiilii abee wıı
buloŋ litenii. Nal hʋ buloŋ nıınyʋwası a kana, ŋ sı yaa nıı
bulo hʋ tıyaŋ nıı hʋ aa tıya mııbol aa bul a tıya ʋ waasʋ.
7 Nal hʋ buloŋ aa ko wuwo yuwo di, ʋ rɛ sı na kına no
buloŋ. Ŋ sı yaa ʋ Wıısı, dı ʋ mɛ yaa ŋ biye.
8 Amɛ kambınna, abee nala hʋ aa bı laa ŋ di, abee nala
hʋ aa yaa bisiŋ wıya, abee nıkpʋʋla, abee sɔŋsɔnnɔ, abee
daaluliye tımma, abee vʋgımarıla, abee wınyıyɛla, lee hʋ

ba aa sı we rɛ yaa gyırıbʊyı diŋ hʊ aa pına gɛɛ anıı nııpaal tıyaŋ. Nyɛ rɛ yaa sʊʊlıya hʊ.”

Gyerusalɛmfalıı hʊ

9 Ɛɛ rɛ malıkası bapɛ hʊ aa kolo tahaŋsı bapɛ hʊ aa suwo abee balo-kateŋse bapɛ hʊ kıdıgı ko bası tıya ŋ a baa, “Ko dı ŋ daga ı haaŋ hʊ Pebiye hʊ aa sı kpa.”

10 Ɛɛ rɛ Wiyesi Welii hʊ ko laa ŋ tıŋa, ka malıka hʊ kpa ŋ kaŋ gyıŋ dogiŋbal kıdıgı aa gyına yʊga nyuu. Doŋ nɛ ʊ daga ŋ Wıısı Tɔbal hʊ ba aa yırı Gyerusalɛm, Wıısı aa leŋ ʊ lıı wıısıbee ko kı tuu.

11 Wıısı gaŋdarı gyı we tɔɔ hʊ tıyaŋ a leŋ ʊ buloŋ kyaanı, a kı nyʊlsı gɛɛ anıı sıfıyaŋ bʊyı kıdıgı ba aa yırı gyasıpa, aŋ kyaanı gɛɛ anıı nyagısa.

12 Ba gyı saa gyebibal aa gyına rɛ a baarı tɔɔ hʊ ko baŋ. Gyebii hʊ gyı kaŋ pagısı fi abee balıya rɛ, malıkası fi abee balıya sıŋ kı pɔ pagısı hʊ, ka ba sabı Iziral tımma bekyige fi abee balıya hʊ fene a we pagısı hʊ borisi tıyaŋ.

13 Tıımemii dıılaŋ gyı kaŋ pagısı boto rɛ, tıınyuu dıılaŋ mɛ kaŋ pagısı boto, wııpɔsıı noduu dıılaŋ kaŋ pagısı boto, ka wııpɔsıı nogɔbɔ dıılaŋ mɛ kaŋ pagısı boto.

14 Bʊwa fi abee balıya rɛ ba gyı kpa biŋ gyebii hʊ aa barı tɔɔ hʊ memii, ka ba sabı Pebiye hʊ kpambısı fi abee balıya hʊ fene a we bʊwa no tıyaŋ.

15 Malıka hʊ aa bası wıya ŋ lee kol salıŋ daamagısıı rɛ dı ʊ kaŋ magısı tɔbal hʊ abee ʊ pagısı abee ʊ gyebiye buloŋ.

16 Tɔɔ hʊ gyalıŋ abee ʊ doluŋ buloŋ maga dɔmɔŋ nɛ. Ɛɛ rɛ ʊ magısı bee hʊ abee salıŋ daamagısıı hʊ dı ʊ yaa meeldaası tusi abee kɔɔsı bɔnɔŋ (1,500). Ʊ doluŋ abee ʊ gyalıŋ abee ʊ gyınıı buloŋ maga dɔmɔŋ nɛ.

17 Malıka hʊ gyı magısı bee hʊ gyebii mɛ rɛ anıı nihu-wobisi aa magısı kına gɛɛ, dı ʊ gyınıı yaa naaŋsıınyʊwa kɔɔsı balıya abee fi bee badʊ.

18 Bʊyı hʊ ba aa yırı gyasıpa rɛ ba kpa saa gyebii hʊ aa baarı bee hʊ, aŋka bee hʊ tıı buloŋ kɛ yaa salma, ʊ buloŋ kyaanı gɛɛ anıı nyagısa.

19 Ba kpaa sıfıyaŋ bʊwa iriŋ iriŋ aa weliye rɛ a kpıyɛrı gyebii hʊ aa baarı bee hʊ gyememii. Laasıya bʊyı hʊ ba aa kpaa biŋ gyebii hʊ memii feŋ nɛ gyasıpa, lıya tıına hʊ mɛ feŋ nɛ safaaya, too tıına hʊ mɛ feŋ nɛ agɛtı, naa tıına hʊ mɛ feŋ nɛ ɛmaraldi,

20 nɔɔ tıına hʊ feŋ nɛ onisi, dʊʊ tıına hʊ mɛ feŋ nɛ kanɛɛlıyaŋ, pɛɛ tıına hʊ mɛ feŋ nɛ kirisolati, kyori tıına hʊ mɛ feŋ nɛ bɛril, nibi tıına hʊ mɛ feŋ nɛ topası, fi tıına hʊ mɛ feŋ nɛ kirisopirasi, fi bee kıdıgı tıına hʊ mɛ feŋ nɛ gyasinti, fi bee balıya tıına hʊ mɛ feŋ nɛ amɛtisi.

21 Pagısı fi bee balıya hʋ buloŋ yaa gyiiŋbiweliye ba aa
yırı pɛɛlısı fi bee balıya rɛ, ba kpa pɛɛl-dıgı a marı paga
buloŋ. Ŋmaŋbal hʋ aa pıŋ bee hʋ tıyaŋ buloŋ mɛ yaa
salıŋtıı dʋŋ nɛ, a kı kyaanı gɛɛ anıı nyagısa.
22 Ŋ fa bı naa wıkyʋwaldıya buloŋ bee hʋ tıyaŋ beewıya
á Tıına Wıısı, dee buloŋ tıına abee Pebiye hʋ tıtıı we doŋ
nɛ ba kı kyʋwalı ba lee kɛ buloŋ tıyaŋ.
23 Wııpɔsıı koo pene daa leŋ bee hʋ kyaanı, beewıya
Wıısı gaŋdarı rɛ kyaana kı we ʋ tıyaŋ, Pebiye hʋ mɛ yaa ʋ
fıŋtına.
24 Ʊ pʋlʋŋ tıyaŋ nɛ dʋnıya nala buloŋ sı we. Dʋnıya
kuworo buloŋ mɛ sı kaŋ ba dʋwa ko gyʋʋ ʋ tıyaŋ.
25 Ba bı sı maakyiye kaŋ bee hʋ paga tɔ kyɛɛ kıdıgı buloŋ,
beewıya tebine tuwo doŋ.
26 Ba sı kaŋ paalʋʋsı buloŋ nala dʋwa abee ba gaŋdaa-
kına ko gyʋʋ doŋ.
27 Amɛ kıŋ kɛ buloŋ aa kaŋ bisiŋ, koo nal buloŋ aa
yaa hıısı wıya koo a kı nyıya wıya, ba kıdıgı buloŋ bı sı
maakyiye gyʋʋ bee no, see nala hʋ fene ba aa saba we
Pebiye hʋ Mııbol Teŋ hʋ tıyaŋ.

22

1 Ɛɛ rɛ malıka hʋ bıl daga ŋ fuwo hʋ nıı aa tıya mııbol. Ŋ
na nıı hʋ dı ʋ pʋlla gɛɛ peretete aŋ kyaanı gɛɛ anıı nyagısa,
a pallı lıı Wıısı abee Pebiye hʋ kuworikpasa hʋ tıyaŋ,
2 a tıŋ tɔbal hʋ ŋmaŋbal tʋtʋʋ kı tuu, ka Mııbol Tıya hʋ
mɛ sıŋ fuwo hʋ kyolli balıya hʋ buloŋ tıyaŋ. Tıya hʋ aa
nɔnɔ naaŋsıınyʋwa fi bee balıya rɛ bına buloŋ. Ɛɛ daga
nıı pene buloŋ, ʋ aa nɔnɔ rɛ. Tıya hʋ paaponni yaa luliye
rɛ paalʋʋsı buloŋ nala ba kpa kı tııbı ba tıı.
3 Kıŋ kɛ buloŋ aa yaa Wıısı sına bı sı we bee no tıyaŋ.
Wıısı abee Pebiye hʋ kuworikpasa hʋ sı sıŋ doŋ, ka ʋ nala
kı kyʋwalı ʋ.
4 Ba sı na Wıısı abee ba sıbii, ka dı ʋ feŋ we ba tilli tıyaŋ.
5 Tebine bıl bı sı we doŋ, dı ba bıl kı kyɛ fıŋtıŋsı koo
wııpɔsıı, beewıya á Tıına Wıısı rɛ sı yaa ba pʋlʋŋ, ka dı
ba di koro a kaŋ kı mʋ maakyiye buloŋ.
6 Ɛɛ rɛ malıka hʋ bıl bası tıya ŋ a baa, “Wıya no yaa wıtıı
rɛ, a maga dı nal buloŋ laa ba di. Á Tıına Wıısı, nal hʋ aa
kpa ʋ Wiyesi Welii hʋ we ʋ tıŋdaala tıyaŋ, ʋ rɛ tıma ŋ dı ŋ
ko bası wıya hʋ aa bı sı pıısı aŋ yaa a tıya ʋ nala.”

Yesu koyi

7 Yesu baa, “Ma na! Ŋ bı sı pıısı ka dı ŋ ko! Nyusʋŋtımma
rɛ yaa nala hʋ aa tıŋ wıya hʋ ba aa basa teŋ no tıyaŋ anıı
ba sı yaa lagılagı no abee maakyiye.”

8 Mıyaŋ Gyɔɔŋ nɛ yaa nal hʋ aa nıı aŋ na wıya no buloŋ.
Ŋ aa nıı aŋ na wıya no buloŋ ko teŋ, ŋ tuu gbinni malıka
hʋ aa kpaa wıya no daga ŋ sıya tıyaŋ, a kı kyɛ dı ŋ kyʋwalı
ʋ.
9 Ɛɛ rɛ ʋ bası tıya ŋ abaa, “Ta yaa gɛɛ! Ŋ beel-ı, abee ı
dɔŋtıŋsı Wıısı tıŋdaala abee nala hʋ buloŋ aa tıŋ wıya hʋ
aa we teŋ no tıyaŋ, á buloŋ yaa Wıısı tʋŋtʋnna rɛ. Wıısı
dʋŋ nɛ maga ı kı kyʋwalı ʋ.”
10 Ɛɛ rɛ ʋ bıl bası tıya ŋ abaa, “Ta kpaa wıya no ba aa
basa teŋ no tıyaŋ anıı ba sı yaa lagılagı no abee maakyiye
a faŋa, beewıya saŋa hʋ wıya no aa sı yaa kpaga rɛ.
11 Ɛɛ wıya, ma leŋ dı nala hʋ aa yaa wıbɔmɔ marı kı yaa
wıbɔmɔ, a leŋ dı nala hʋ aa yaa bisiŋ wıya mɛ marı kı
yaa bisiŋ wıya. Ma leŋ dı nala hʋ aa yaa wıya hʋ aa kpaa
ŋmanıı mɛ marı kı yaa wıya hʋ aa kpaa ŋmanıı, a leŋ dı
nala hʋ aa kpaa ba tıı tıya Wıısı mɛ marı kpa ba tıı tıya
Wıısı.”
12 Yesu baa, “Ma na! Ŋ bı sı pıısı ka dı ŋ ko! Ŋ sı ko tuŋ
nal buloŋ a maga wıya hʋ ʋ aa yaa.
13 Mıyaŋ nɛ yaa Alfa abee Omega, nal hʋ aa laasıya abee
nal hʋ aa laa hal, wıı buloŋ lipiilii abee wıı buloŋ litenii.
14 Nyusʋŋtımma rɛ yaa nala hʋ aa sası ba gannı ba
kyaanı, dı ba na ŋmanıı a tıŋ tɔbal hʋ pagısı a gyʋʋ bee hʋ
a di mııbol tıya hʋ nɔnɔ.
15 Amɛ nala no iriŋ kɛ rɛ sı sıŋ bee hʋ gyaŋhal tıyaŋ. Ba
aa rɛ yaa nala hʋ aa yaa bisiŋ wıya, abee daaluliye tımma,
abee sɔŋsɔnnɔ, abee nıkpʋʋla, abee vʋgımarıla, abee nala
hʋ buloŋ aa kyo wınyıyɛl a kı nyıya wıya.”
16 Ɛɛ rɛ Yesu baa, “Mıyaŋ nɛ tıma ŋ malıka ma lee dı ʋ
ko bası wıya no tıya nala hʋ aa laa ŋ wıya di a kı laŋŋı
lee buloŋ tıyaŋ. Ŋ yaa Deviti doho nal lɛ. Mıyaŋ nɛ yaa
nɔnyʋwa aa kyaanı sıgballınyʋwa.”
17 Ɛɛ rɛ Wiyesi Welii hʋ abee haaŋ hʋ Pebiye hʋ aa kyɛ
dı ʋ kpa bası abaa, “Ko.” Nal hʋ buloŋ aa nıı wıı no, ʋ mɛ
baa, “Ko.” Nal hʋ buloŋ nıınyʋwası a kana, ʋ ko. Nal hʋ
buloŋ mɛ aa kyɛ, ʋ laa nıı hʋ aa tıya mııbol ba aa kpaa kı
tıya waasʋ waasʋ.

Wıkateŋse

18 Nala hʋ buloŋ aa nıı wıya hʋ ba aa basa teŋ no tıyaŋ
anıı ba sı yaa lagılagı no abee maakyiye, mıyaŋ Gyɔɔŋ nɛ
bası kı tıya ma abee ŋ sıfıyası buloŋ dı ma gyıŋ tıya ma
tıı weliŋ abee wıya no. Dı nal buloŋ nɛ ko kpa wıdʋma pɛ
wıya no tıyaŋ, Wıısı sı kpa baloni hʋ wıya ba aa basa teŋ
no tıyaŋ a pɛ dɔgısı ʋ.
19 Dı nal buloŋ mɛ rɛ ko lıı wıdıgı ta wıya no tıyaŋ, tol
hʋ ʋ aa kana Mııbol Tıya hʋ wıya ba aa basa teŋ no tıyaŋ

nɔnɔ tɪyaŋ, Wɪɪsɪ sɪ kaŋ ba laa, aŋ bɪ sɪ leŋ dɪ ʊ gyʊʊ Wɪɪsɪ tɔbal hʊ wɪya mɛ ba aa basa teŋ no tɪyaŋ.
20 Nal hʊ aa dii wɪya no buloŋ daŋsɪya, ʊ basa rɛ abaa, “Wɪtɪɪ rɛ! Ŋ bɪ sɪ pɪɪsɪ ka dɪ ŋ ko.” Ɛɛ rɛ ŋ baa, “Amɪ! Ko, á Tɪɪna Yesu.”
21 Á Tɪɪna Yesu bɔnyɛ sɪ we Wɪɪsɪ nala buloŋ lee. Amɪ.